

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

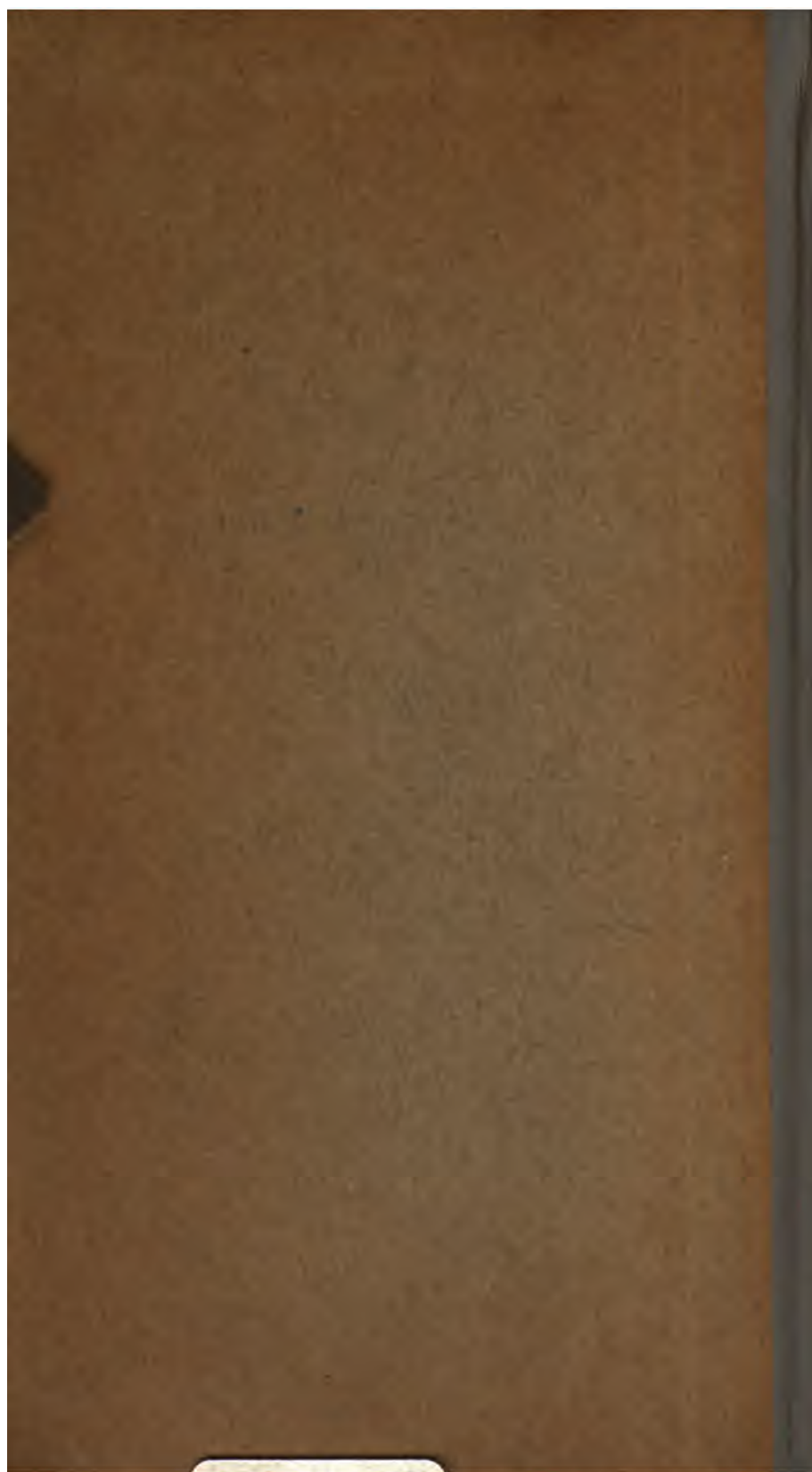
Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

ANNEX REFERENCE SERVICES

REF. DEPT. BOOKS

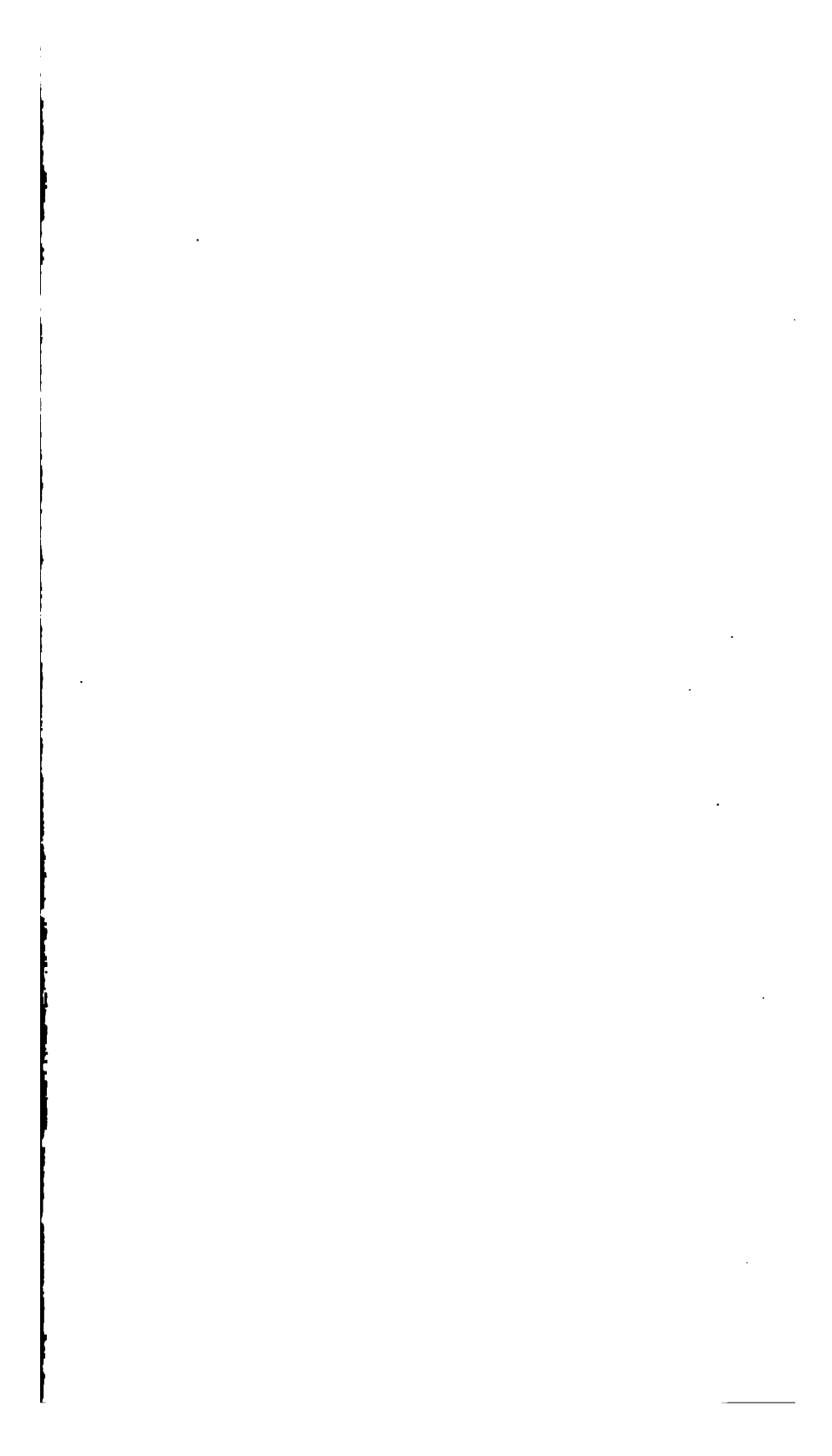
521 WEST 43RD STREET

Between 10th and 11th Avenues

Aa

KGH

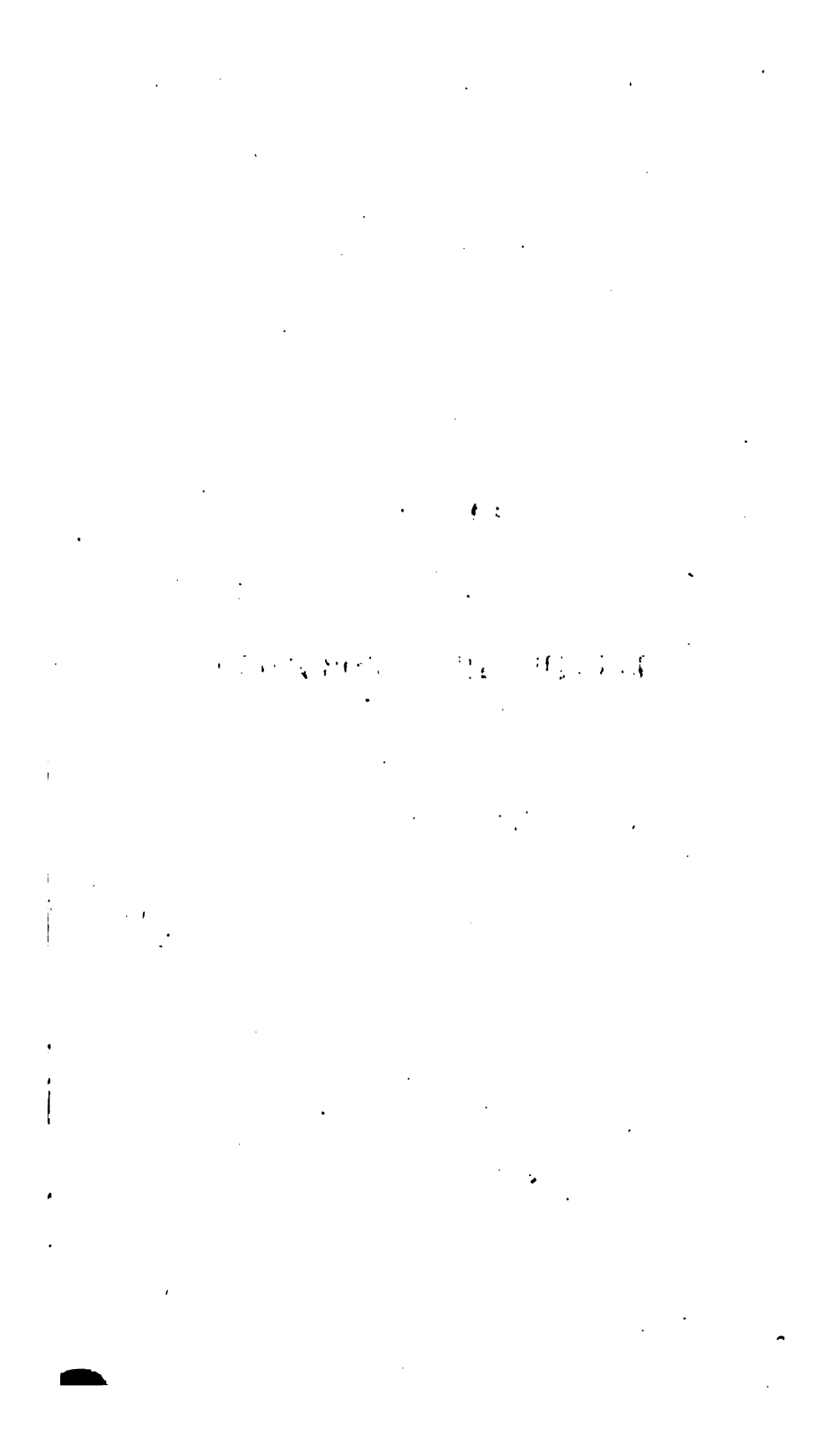
A A N H A N G S E L

OP HET

AARDRIJKSKUNDIG WOORDENBOEK

DER

NEDERLANDEN.

AARDRIJKSKUNDIG

WOORDENBOEK

DER

NEDERLANDEN,

BIJEENGEBRAGT

DOOR

A. J. van der Aa,

ONDER MEDEWERKING VAN EENIGE VADERLANDSCHE
GELEERDEN.

DE TIENDE DEEL.

A A N H A N G S E L.

TE *GORINCHEM*, BIJ
J. NOORDUYN EN ZOON.

1854.

REVISED
PUBLIC
EDITION

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATION
R. 3. 3. L.

NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATION

AANHANGSEL

OP HET

AARDRIJKSKUNDIG WOORDENBOEK

DER

NEDERLANDEN.

N.B. De met * getoekende zijn bijvoegsels en verbeteringen op art., welke reeds in het Woordenboek zijn opgenomen; die met § komen mede reeds in het Woordenboek voor, doch worden hier in zijn geheel verbeterd opgegeven.

A.

§ AA of Aaz, water in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, dat, onder Alkemade, uit de *Kielpoel* komt, en met eenen noordoostelijken loop in de *Ringvaart-van-het-Haarlemmermeer* uitloopt.

* AA (DE), oudtijds Aaz, vereenigt zich niet ver van de voormalige waterpoort, de *Kleine-Hekel* genaamd (waar thans eene schutsluis ligt), met de hoofdgraacht der vesting 's Hertogenbosch, en is door eenen steenen beer van de *Zuid-Willems-vaart* afgesloten. Over deze riv. liggen op onderscheidene punten houten en steenen bruggen, waaronder eene bij *Heeze*, lang 4,90 ell., en eene steenen brug bij *Asten*, lang 4,50 ell. Van *Stipdonk* tot 's Hertogenbosch heeft de AA een verval van omtrent 16,50 ell. — De lengte dezer rivier van *Asten* naar 's Hertogenbosch is 50 uren; terwijl de regte afstand tusschen die plaatsen, slechts ongeveer 10 uren is.

AA (BOECULOSCHE-), riv., prov. *Overijssel*. Zie *BOECULOSCHE-AA*. W.

§ AA (BAVELTER-), water in *Drenthe*, zijnde een vervolg van den *Dwingeler-stroom* of de *Oude-Vaart*, welke dien naam bekomt ter hoogte van *Havelte*, van waar zij zuidwaarts loopt en hier en daar eenigen toevoer van water bekomt. Zie voorts het W.

XIII. Dxxl.

AA (KLEINE-), water, prov. *Noord-Brabant*. Zie SOER (Ds). W.

AA (DE MOLEN-), riv. in het *Zuidenvelderingspils*, prov. *Drenthe*, gem. *Emmen*, loopende langs de grenzen der provincie van het Zuiden naar het Noorden in een grooter water, de Ruiten-Aa.

* AA (DE NIEUWE-RUITEN-) wordt in de wandeling het *MODDERMAAS-DIEP* genaamd, als zijnde tijdens de Franse regering, op last van wijlen den met lof bekenden JAN RUKERS *MODDERMAN*, destijds *Sous-Prefect*, gegraven.

* AA (NIEUWER-TER-) ligt kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Loenen*. De kerk aldaar, is in 1841 aanmerkelijk verbeterd en van eenen nieuwen predikstoel voorzien.

§ AA (DE OUDE-) of DE OUDE-AADE, water in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, loopende uit het *Zweiland*, bewesten den *Waterloos-polder*, in eene zuidoostelijke rigting naar *Hoogmade*, alwaar het, door den *Does* versterkt, den naam van *Wijde-Aa* aanneemt.

AA (OVER-), geb., prov. *Noord-Brabant*. Zie OVERAA. W.

AA (SCHARMER-), riv., prov. *Groningen*. Zie SCHARMER-EE. W.

AA (SLOCHTER-), water, prov. *Groningen*. Zie SLOCHTER-AA. W.

AA (STRIJPSTER-), water, prov. *Noord-Brabant*. Zie SOER (Ds). W.

* AA (TER-), geb., ligt gedeeltelijk gem. *Loenersloot-Oukoop-en-Ter-Aa*, gedeeltelijk gem. *Ruwiel*, en telt 25 h. en ruim 500 inw., van welke 8 h. en ruim 70 inw. onder *Loenersloot-Oukoop-en-Ter-Aa* en 15 h. met 130 inw. onder *Ruwiel*.

* AA (TER-), Het wapen van het voorm. kast. TER-AA, in de prov. *Utrecht*, is verdeeld in zes fasces, van goud en sabel.

* AA (DE WESTERWOLDSCHE-) heeft zich vroeger in de *Dollard* uitgestort, bij de *Bellingewolderschans*, waar in de vijftiende eeuw voor haar eene zyl was gelegd.

* AA (DE WOLD-) neemt voorbij *Ruinerwold* de *Koekauger-Aa* op.

§ AABROEK of ASROEK, pold. in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Brabant*, *Vierde* distr., arr. en kant. *Breda*, gem. *s'Prinsenhage*; palende N. aan de *Emer*, O. aan de rivier de *Mark*, Z. aan de vestingwerken der stad *Breda*, W. aan het *Buurstedde-Heike*.

Deze pold. bestaat het kadaaster, eene oppervlakte van 92 bund. 78 v. r. 44 v. ell., en wordt op de *Mark* van het overtollige water ontlast door eene steenen sluis, wijd 0,88, hoog 1,00 ell., en eene houten sluis, wijd 1,22 en hoog 1,50 ell., beide van eene drijfdeur en schuif voorzien. Het land ligt 0,58 ell. boven A. P. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Dijkgraaf*, tevens *Peningmeester* en twee *Gezworenen*.

AACHTERBRKE, d., prov. *Zeeland*. Zie AACTKERKE. W. en A.

AACKMARIJP, d., prov. *Friesland*. Zie AKMARIJP. W. en A.

§ AADE, b., prov. *Zuid-Holland*. Zie ADE. W. en A.

AAFTINKBRUG, brug in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, op de scheiding tusschen de gem. *Borculo* en *Nede*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Gelselaar*, op den weg van *Borculo* naar *Diepenheim*, over de *Bolksboek*.

* AAGT (HET) ligt kant. *Onderdendam*, gem. en 10 min. W. Z. W. van *Benrum*, terwijl een klein gedeelte van de westzijde van het AAGT het *Eksternest* of *Aaksternest* genoemd, zijnde eene kleine boerenhofstede, onder de gem. *Kloosterburen* behoort. — In vroegere eeuwen was dit een meer van omstreeks 2000 ell. breed, dat ook onder den naam van *Aegt* voorkomt; palende N. W. aan *Nieuwe-klooster*, N. O. aan *Benrum*, Z. O. aan *Abtstok* en Z. W. aan den *Hoorn*. Het

water ontlaatte zich door de Grijsloot, langs de Leenster- en Tuinster- vier naar de Vlakterijt in de Huuse, ten deele door de Swalvetogt en verder oostwaarts had het eene afwatering langs Rollingeweer om Maar- slag beem (alwaar men de lage landen nog de meren noemt), naar Schil- lingebeem, vallende hier in het Oude-Reitdiep.

In den omtrek van *het Aagt*, vindt men nog vele heuvelen, als over- blijfelen van vroegere zeedijken en ook natuurlijke hoogten, waaronder zelfs Heidensche grafheuvelen, zoo als uit brokstukken van daarin ge- vondene lijkbussen gebleken is.

* AAGTEKERKE, gem., paalt N. aan de gem. Oostkapelle, O. aan de gem. Grijskerke, Z. aan Meliskerke. W. aan Domburg. Zij be- staat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 837 bund. 2 v. r. 60 v. ell. belastbaar land.

Het d. AAGTEKERKE, oudtijds AGATHENKERKE genaamd, ligt 2 u. N. W. van Middelburg, 2½ u. W. van Vere, 3 u. N. N. W. van Vlissingen, ½ u. Z. W. van Oostkapelle. In 1844 is in de kerk aldaar een wel- leidend orgel geplaatst, zijnde een geschenk van den Ambachtsheer F. G. Graaf van LIMBURG STYRUM.

* AAGTEKLOOSTER (ST.), eigenlijk St. AGATHA-KLOOSTER, ligt in het arr. en 9 u. O. van 's Hertogenbosch.

(AAGTENDIJK (ST.) of St. AAGTENWEG, oudtijds St. AAGTENDIJK of St. AAGTENWEG, dijk in het balj. van Blois, prov. Noord-Holland, door Graaf FLORES V aangelegd, om het zeewater, dat bij storm en hooge vlooden, door de zeegaten in de Zuiderzee en van daar in het IJ en het Wijkermeer wordt opgevoerd, te keeren. Deze dijk neemt een begin aan den lagen Hoflanderweg, gem. *Wijk-aan-Zee-en-Wijk-aan-Duis*, nevens het voormalige huis Adrichem, ongeveer 5 min. N. O. van Beverwijk, en liep oorspronkelijk van daar eerst oost- en vervol- gens noordoostwaarts langs de Monnikenweiden en den oever van het Wijkermeer, achter het huis Assumburgh om, tot aan den Uitgeester- Legendijk; op welk punt, ten jare 1578, een dam is gelegd over de kil op den Assendelver-dijk, die toen en tot op den huidige dag was genaamd de Nieuwendam, en destijds van eene sluis in de kil voorzien, zijnde er toen aldaar nog doorvaart nit het Wijkermeer, door de kil, in den Ham, de Kromme-IJen en het Langemeer.

Van de vroegste tijden af heeft deze dijk veel van inbraken te lijden gehad, en, behalve de vroegere, in de jaren 1623, 1628, 1633, 1631, 1663 en 1678, nog drie te gelijk in het jaar 1717, als wan- neer ook de Assendelverdijk, op zes plaatsen te gelijk, doorbrak, waarom de respectie besturen van dezen dijk, den Nieuwendam en den As- sendelverdijk, uithoofde der zoo aanmerkelijke toegenomene verlanding van het Wijkermeer, waardoor sedert onhengelijke jaren de doorvaart langs de Kil was vervallen, onder goedvinden van het hooger bestuur, besloten, om, in plaats van alle die doorbraken van omringdijken te voorzien, nader aan den toenmaligen oever van het Wijkermeer, eene nieuwe overdijking van den St. Aagten- op den Assendelverdijk te leg- gen, hetwelk dam ook in 1718 werd tot stand gebracht; te gelijker tijd werden deze beide dijken aanmerkelijk verhoogd en verwaard, en gezamenlijk 2454 roeden (9135 ell.) verkort, waardoor tevens onge- veer 155 bunders werden binnengedijkt. De scheiding tusschen den St. AAGTENDIJK en den Assendelverdijk werd als toen bepaald te zijn nevens de Vlietsloot onder *Assendelft*. De St. AAGTENDIJK heeft alzoo nu eene lengte van 5870 Ned. ell. en behoort als een gemeene dijk thans onder het bestuur, en valt ten laste van de dorpen *Heemskerk*,

Uitgeest, Wijk-aan-Duin, Castricum, Bakkum en Limmen, alsmode van de Damheeren (het bestuur van den bovengenoemden in 1357 gelegden Nieuwendam); welke zes dorpen, benevens de Damheeren, uit hun midden ieder eenen Heemraad verkiezen, van welke, om de twee jaren bij beurten, één Dijkgraaf en één Secretaris en Penningmeester is; terwijl, nevens dit bestuur, door éenen van ieder der zes dorpen benoemden Hoofd-Ingeland de jaarlijksche rekening wordt opgenomen, en de contributie, naar mate der te vallen onkosten, bepaald.

AAI, PORLOE-AAI, eil. in *Oost-Indië*. Zie *Ar. W.*

AAKSTERVELD, streek lands, in den *Ablasserwaard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Gorinchem*, gem. *Ameide*; palende W. en N. W. aan den Tienhovensche-polder, N. aan het d. *Ameide*, O. aan *Liesveld en Zevenhoven*, Z. aan *Meerkerksbroek*. — Het is een gedeelte van den *Polder van Ameide*, en ligt 0,80 onder A. P.

* **AALBEEK** ligt $\frac{1}{2}$ u. N. N. W. van *Hulsberg*.

* **AALBURG**, oudtijds *ALSORCH*, ligt $3\frac{1}{4}$ u. W. N. W. van 's *Hertogenbosch*. De kerk heeft eenen spitsen toren. In de nabijheid is een pontveer op het *Hemertsche-eiland*. In de twaalfde eeuw werden de kerk en tienden van dit dorp door *ANDREAS VAN KUYK*, den vijf en twintigsten Bisschop van *Utrecht*, aan de abdij van *St. Truijen* geschonken. Thans is het eene heerl., toebehoorende aan *Jonkbeer WILLEM GERIT VAN KRETSCHMAR*, woonachtig te *Borculo*. — **AALBURG** is de geboorteplaats van den Godgeleerde *JOHANNES VAN VECHOVEN*, geb. 13 September 1687 † 16 Augustus 1727, als Predikant te *Dordrecht*.

AALBURG (DE POLDER-VAN-), pold. in het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Brabant*, *Tweede distr.*, arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Wijk-en-Aalburg*; palende N. aan de *Dalvensche of Zeedam* en de *Aalburgsche-steeg* tegen den *Polder-van-Wijk*, O. aan den *Rivierdijk*, Z. aan het *Klein-Kattendijkje* en de *Hoofdsloot* tegen den *Polder-van-Heesbeen*, W. aan de *Bossche-steeg* en de *Kromme-Nol*.

Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 288 bund. 67 v. r. 95 v. ell., tot aan de binnenkruin van den *rivierdijk*; telt 94 h., waaronder 50 boerderijen, en wordt door den *watermolen*, welke tevens den *Polder-van-Heesbeen* bemaalt, door dien polder, en vervolgens in het afgesloten *Oud-Maasje*, opgemalen zijnde, door de *Doeversche sluis* op het *Oud-Maasje* van het overtollige water ontlaat. Het land ligt 0,55 boven A. P. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Polderschout*, eenen *Secretaris* en vier *Leden*.

Aan den *noordoostkant* van dezen polder ligt, aan en tegen den *Maasdijk*, het dorp *Aalburg*, en in gemelden dijk ontstond, den 9 Januarij 1764, op omtrent 300 ell. beneden den *Pruimendijk*, eene *verzinking*, in dier voege, dat het binnenbeloop, benevens het *zandpad*, over de lengte van omtrent 40 ell., bijna 2 ell. nederzank, ofschoon het *rivierwater* nog 1.25 ell. beneden den *kruin des dijks* stond; men bleef echter toen voor verdere onheilen bewaard.

* **AALDEN** ligt 2 u. N. W. van *Dalen*, ruim $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Zweelo*. Het telt ruim 17 h. en 110 inw. Men heeft er eene gem. der *Christelijk-Afgescheidenen*. Zie voorts het art. *Zweelo*. W.

AALDERING, havez. in *Zalland*. Zie *ALDERING*.

AALDIJK (DE), rivierdijk in het *Land-van-Putten*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Hekelingen-en-Friesland*, loopende ten N. langs het *Spui*, bezuiden den *Ouden-en-Nieuwen-Uitslag van Putten*, van den *Toldijk* tot aan den *Zanddijk*.

* **AALDONK** telt 36 h. en 250 inw.

* **AALKEET-BINNEN-POLDER (DE)** paalt N.W. aan de Boonervliet, N. aan den Aalkeet-Buitenpolder. O. aan Groot-Vettenoord, Z. aan Klein-Vettenoord, Jong-Vettenoord en den Spuipolder. Hij watert uit op de Boonervliet. Het land ligt 1.99 ell. onder A. P.

* **AALKEET-BUITEN-POLDER (DE)** paalt N.W. aan de Boonervliet, N. O. aan den Broek-polder, O. aan Vlaardingen en Groot-Vettenoord, Z. aan den Aalkeet-binnen-polder. Hij watert uit op de Boonervliet. Het land ligt 2,21 ell. onder A. P.

AALSDIJK (DE), binnendijk in het polderdistr. *Buren*, prov. *Gelderland*, loopende van den Bandijk te *Zoelmond*, in eene zuidoostelijke en zuidelijke rigting naar *Buren*, waar hij zich aan den Lingendijk aansluit en dienen moet om het Nederbetuwsche kwelwater te koeren.

AALSHORST, buit. in *Zalland*, prov. *Oeverijsel*, arr., kant. en 2 u. O. van *Zwolle*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Dalfsen*.

Dit buit. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 125 bund. 21 v. r. 26 v. ell. en wordt in eigendom bezeten en bewoond door *Yvrouw de weduwe Louis Rijnvis Fruin* geboren *Johanna Theodora Baronesse van Deden*.

(**AALSMEER**, kant., is vervallen en behoort thans tot het kant. *Nieuwer-Amstel*.)

* **AALSMEER**, d., behoort tot het kant. *Nieuwer-Amstel* en stond voorheen in de riemtalen op 20 riemen, doch werd in 1398 op 10 riemen verminderd. — Bl. 14 De eerste die er het leeraarsambt waarnam, is geweest *Engelbertus Emondanus*, die in het jaar 1386 herwaarts kwam en in het jaar 1602 ontslagen werd. Onder de hier gestaan hebbende Predikanten verdient melding de bekwame Kanselredenaar *Johannes van Spalle*, van 1749 tot 1751, die het werk der nieuwe psalmberijming heeft helpen voltoojen en tevens een niet onverdienstelijk Nederduitsch dichter was. — Er bestaat aldaar eene *Spaarbank*. — In April 1844 ontstond er een felle brand, waarbij 46 huizen en eene Doopsgezinde kerk in de asch werden gelegd. — Het wapen van *Aalsmeer* is een veld van goud, met eenen leeuw van keel, houdende in zijne voorste blaauwen eene kronkelende aal.

AALSMEER-EN-KAMPSTER-POLDER (DE), pold. in het *Westerkwartier*, prov. en arr. *Groningen*, kant. *Zuidhorn*, gem. *Oldehove*; palende N. aan het *Reidiep*.

Deze pold. welke sedert onheugelijke tijden bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 192 bund. 94 v. r. 67 v. ell.

* **AALSMEER-EN-KUDELSTAART** behoort tot het kant. *Nieuwer-Amstel*, grenst N. W. aan het *Haarlemmermeer*, N. aan de gem. *Rietwijkeroord*, O. aan *Nieuwer-Amstel*, Z. O. aan *Uithoorn*, Z. aan *Kalslagen-en-Bildderdam* en *Leymuiden-en-Vriesekoop*, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3080 bund. 36 v. r. 55 v. ell., waaronder 3029 bund. 49 v. r. 21 v. ell. belastbaar land, telt 575 h., bewoond door 497 huisgez., uitmakende eene bevolking van 2500 inw.

AALSMEER-OP-DEN-UITWEG-IN-DE-NIEUWE-VERMANING, Doopsgez. gem., die niet tot de algemeene Societeit der Doopsgez. behoort. Zij telt 290 zielen, onder welke ruim 120 leden en heeft ééne kerk, welke door vier Liefdepredikers of Broeders-Vermaners bediend wordt. — Deze gem. staat in bijzondere betrekking met die van *Balk* in de prov. *Friesland*, want toen de Friesche Doopsgezinden zich in 1789 vaneen scheurden, koos deze gem. de zijde van die van *Balk*, genaamd de *Oude-Friezen*, omtrent wier toestand een belangrijk bericht

voorkomt in het uitmuntende werk van *DS. S. BLAUFOT TEN CAPE, Geschiedenis der Doopsgezinden in Friesland*, Leeuw. 1859, bl. 370.

AALSMEER-OP-DEN-UITWEG-IN-DE-OUDE-VERMANING, Doopsgez. gem., niet tot de algemeene Societeit der Doopsgezinder behorende. Zij telt 240 zielen, onder welke ruim 100 leden, en heeft ééne kerk, waarin de dienst door vier Liefdepredikers verrigt wordt.

AALSMEER-OP-DEN-ZIJDWEG, Doopsgez. gem., tot de algemeene Societeit der Doopsgez. behorende, en uit 160 zielen, onder welke 70 leden, bestaande. Zij heeft ééne kerk, waarin de dienst door éénen vasten Predikant wordt waargenomen. — Deze gem. is ontstaan uit de Vereeniging van de Waterlandsche Doopsgez. met de Vlamingen, welke hier in 1690 plaats had, terwijl in het jaar 1808 de Doopsgezinde gem. aan den Uithoorn, zich ook bij haar voegde.

* **AALST**, d., ligt $2\frac{1}{2}$ u. W. Z. W. van Zalt-Bommel, $\frac{1}{2}$ u. O. ten Z. van Poederloijen. De huizen van dit d. staan grootendeels alleo aan weerszijden van den Maasdijk. — De kerk, een oud gebouw, met eenen korten en vierkanten toren en lage spits, staat met enkele huizen beneden dien dijk. — De R. K. behooren tot de stat. van *Ammersoden*. — Er is hier een schuitenvoer op Veeu en eenen watermolen, volgens eene geheel bijzondere inrigting, voor eenige jaren onder directie van den Waterstaat gebouwd.

* **AALST**, gem., grenst N. W. aan de gem. Gestel, N. O. aan Stratum, O. aan Zes-Gehuchten, Z. O. aan Heeze, Z. en W. aan Waalro; telt 89 h., bewoond door 106 huisgez., uitmakende eene bevolking van 570 inw. — Thans behoort de heerl. **AALST** in eigendom aan Jonkbeer Mr. M. A. J. van der BEEK Pastreels, woonachtig te Eindhoven.

* **AALST (TER-)** ligt $1\frac{1}{2}$ u. N. ten O. van *Breda*, $\frac{1}{2}$ u. W. van *Oosterhout*.

* **AALSTRAAT** is eene b. (geen geh.), liggende $2\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Breda*, $2\frac{1}{2}$ u. O. Z. O. van *Ginneken*, 5 min. O. van *Gilze*; met 25 h. en 110 inw.

AALSUMER-POLDER (DE), onbehuise pold. in het *Westerkwartier*, prov. en arr. *Groningen*, kant. *Zuidhorn*, gem. en 20 min. N. W. van *Oldehove*; $\frac{1}{2}$ u. N. van *Aalsum*, tot welks boerderijen deze polder behoort; palende W. en N. aan het Reitdiep, O. aan den Oldehoofsterpolder, Z. aan den Provincialen rivierdijk.

Deze pold., welke in het jaar 1837 bedijkt of liever door uitlegging der dijk vergroot is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van bijna 80 bund., en loost zijn water door een duikerpomp of klief, in het Reitdiep uit. Het polderbestuur bestaat uit de landbouwers die bezitters der beklemminge zijn. — De vorige dijk minder hoog en zwaar dan de tegenwoordige brak bij den vloed van den 4 Februarij 1828 door, zoodat deze polder als toen geheel overstroomde.

* **AALSVOORT**, beter **AALSFOORT**, ligt $4\frac{1}{2}$ u. O. N. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 9 u. W. van *Grave*, 20 min. Z. W. van *Herpen*; met 11 h. en 60 inw.

* **AALTEN**, kant., beslaat eene oppervlakte van 23,439 bund. en bevat in 3 gem., Aalten, Winterswijk en Dinxperlo, 2435 h., bewoond door 3021 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 16,000 inw.

* **AALTEN**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 8268 bund. 33 v. r. 47 v. ell., waaronder 7787 bund. 59 v. r. 17 v. ell. belastbaar land. — Het d. **AALTEN** zou, volgens sommigen, de plaats zijn, welke door zekeren *GERWAARD* vermeld wordt onder den naam van *ALLADRA*, als in het jaar 828 aan de St. Maartenskerk te

Utrecht geschonken zijnde. — De eerste, die in de Herv. gem. te AALTM het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest ANTONIUS KAPPEL, die in het jaar 1602 herwaarts kwam en in het jaar 1613 emeritus werd. Van 1613 tot 1637 is AALTM bediend door den Predikant van Winterswijk; doch in 1627 bekwam het weder eenen eigen Predikant in THASOENUS DUYS, die er in 1644 overleed. — Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* te AALTM bestaat niet meer.

§ AALTJE-MEER of AALTES-MEER, meertje, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. W. van *Rinsinageest*, $\frac{1}{2}$ s. N. van *Roodkerk*. Het is in verbinding door de Engeloos met de *Murk* en door de *Leegemeer* met de *Zwartebroek*

* AAM ligt arr. en 2 u. N. van *Nijmegen*.

AANSLOOT (DE), water, prov. *N.-Holland*. Zie NAAMSLOOT (DE). W.

AANSVEREN of AENSVEREN, veen in *Twenste*, prov. *Overijssel*, gem. *Louneker*, omtrent $1\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Eschede*, aan de grenzen van *Prussen*, onder welk rijk het voornaamste gedeelte behoort.

AAN-DE-ZEEDIJK, geh., prov. *Overijssel*. Zie AVSCHED. W. en A.

AANDIJK-POLDER (DE), pold. in *Axeler-Ambacht*, prov. *Zee-land*. Zie AENDIJK-POLDER (DE). W.

AANGIOM, d., prov. *Friesland*. Zie ANJUN. W. en A.

AANHEM, oude naam van de haven. ANEN, in *Zalland*, prov. *Overijssel*. Zie ANEN. W. en A.

AANREEP, geh., prov. *Drenthe*. Zie ABEREP. W. en A.

AANREEPER-DIEP, watertje, prov. *Drenthe*. Zie DEURSEN-DIEP. W.

* AANSCHOT ligt kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. van *Eindhoven*, $\frac{1}{4}$ u. Z. W. van *Soer*. Men telt er 10 h. en 55 inw.

AANSTOOTER-ZAND (HET), zandvlakte, prov. *Gelderland*. Zie OTTALOSCHER-ZAND (HET). W.

* AANWAS is eene b., 10 u. O. Z. O. van *Breda*, $2\frac{1}{2}$ u. Z. ten O. van *Bergen-op-Zoom*, 10 min. W. van *Ossendrecht*; met een veertigtal meestal goede huizen en boerenwoningen en ongeveer 260 inw.

§ AANWAS (DE), pold. in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Brabant*, *Vierde* distr., arr. *Breda*, kant. *Bergen-op-Zoom*, gem. *Steenbergen-en-Kruisland*; palende N. aan de *Oude-Heide* en den *West-Graaf-Hendrik-polder*, O. aan den *verdronken Aanwas*, Z. aan het *Westland*, W. aan de *Rubeer*. — Deze pold., welke in het jaar 1482 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 164 bund. 31 v. r. 36 v. ell., met de dijken, waaronder 152 bund. 65 v. r. 8 v. ell. schotbaar land; en watert uit door eene steenen keel in den *Sas- of Stoofdijk*, met twee openingen, ieder wijd 2.20 en hoog 1.57 ell., met het water van het *Westland* en de *Rubeer*, in den pold. *West-Graaf-Hendrik*, verder in de haven van *Steenbergen* en voorts in de *Vliet*. Het land ligt 1.00 ell. onder A. P. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Dijkgraaf*, twee *Gezwoorenen*, eenen *Secretaris* en eenen *Peningmeester*.

§ AANWAS (VERDRONKEN-), pold. in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Brabant*, *Vierde* distr., arr. *Breda*, kant. *Bergen-op-Zoom*, gem. *Steenbergen-en-Kruisland*; palende N. aan de *gelechte vestingwerken* van *Steenbergen*, O. aan het *Oudeland*, Z. aan het *verdronken Westland*, W. aan den *Aanwas*.

Deze pold., welke in het jaar 1482 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 41 bund. 57 v. r. 58 v. ell. met de dijken, waaronder 38 bund. 52 v. r. 53 v. ell. schotbaar land, en

watert uit door eene steenen sluis, gebaad de Tragel, gelegen in de kade, nabij de groote inundatiesluis, hebbende twee openingen, wijd 1.80 en 1.62 ell., elk voorzien van eene drijfdeur, hoog 1.64 ell. Gemelde inundatiesluis, gebouwd in 1683, is wijd 4.65, hoog 2.31 ell., voorzien met een paar puntdeuren en eene schuif, en dient thans tot uitloosing in de haven van Steenbergens, van het water van dezen en eenige andere polders, alsmede van de geheele inundatie-linie, op de Steenbergse-haven en verder op de Vliet. Het land ligt 0.70 ell. onder A. P. Deze pold. heeft het zelfde bestuur als de vorige.

§ AANWASSEN (DE) of DE GEMEENSCHAPPELIJKE-BUITEN-POLDEN, onbehuide, bezonmerkede pold. in de Langestraat, prov. Noord-Brabant, Vierde distr., arr. Breda, kant. Oosterhout, gem. Raamsdonk; palende N. aan de voorgronden tegen het Oude-Maasje, het Klapeoren-poldertje en het Nieuwe-Klapeoren-poldertje, O. aan het Poldertje-ten-Oosten-de-Kilsluis, Z. aan de Noord- of Nieuwen-Buitendijkschen-Hooipolder en het Poldertjeachter-de-Hoeven, W. aan de buitengronden tegen de Reessloot.

Deze pold., welke vóór 1798 bedijkt is, beslaat, volgens het kadastrer, eene oppervlakte van 115 bund. 94 v. r. 68 v. ell. met de kaden, en watert uit: op het Oude-Maasje; het oostelijke deel door eene steenen sluis, even boven het Keizersveer, in den grooten weg der eerste klasse, no. 3, wijd 0.76, hoog 0.97 ell., voorzien van eene vloeddeur en schuif; het westelijk deel door eene steenen sluis en twee houten duikers; de eerste, gelegen in de Noordkade van het westelijk gedeelte van den Noord- of Nieuwen-Buitendijksche-Hooipolder, even boosten de Ramsuis, wijd en hoog 1.20 ell., voorzien van een drijfdeurtje, dient hoofdzakelijk om, wanneer de polder met vloedwater vervuld is, het door de Ramsuis des te spoediger te ontlasten, en zet het water eerst af op den Nieuwe-Buitendijksche-Hooipolder en door dezen op het Oude-Maasje; de houten duikers, wijd 0.55 en 0.465, en hoog 0.49 en 0.39 ell., zijn respectievelijk beide voorzien van eene klep. Het land ligt 0.20 ell. boven A. P. De hoogte der kaden is van 1.90 à 2.00 ell. Het bestuur bestaat uit twee Poldermeesters. Deze pold. is door den grooten weg der eerste klasse van Gorinchem naar Breda, in twee deelen gescheiden. Het onderhoud der kaden, sluizen en duikers, is ten laste van den geheelen polder, aan welchen ook de voorgronden langs het Oude-Maasje behooren.

AANWASSEN-TEN-OOSTEN-VAN-HET-CAPELSCH-ACHTER-STE-VEERPAD (DE) of DE OOSTERSCH-AANWASSEN, onbehuide pold. in de Langestraat, prov. Noord-Brabant, Tweede distr., arr. 's Hertogenbosch, kant. Waalwijk, gem. Capelle; palende N. aan de Scheisloot, O. aan den Meeuwensche-Gantel, Z. aan het Oude-Maasje, W. aan het Capelsche-Achterste-Veerpad.

Deze pold. beslaat, volgens het kadastrer, eene oppervlakte van 58 bund. 10 v. r. 79 v. ell. met de kaden, en wordt door eenen houten duiker, op den Meeuwensche-Gantel en vervolgens op het Oude-Maasje, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0.35 ell. boven A. P. De hoogte der kade is van 2.00 à 2.20 ell. Hij staat onder het polderbestuur van Zuidewijn-Capelle en dat van Nederveen-Capelle, elk voor zoe verre zijn polder strekt, oefenende het laatst gezegde het toezigt over het sluisje en de waterleiding uit. — Deze pold. is voor omtrent de helft in Zuidewijn-Capelle en voor de andere helft in Nederveen-Capelle gelegen, terwijl in de kosten van onderhoud van het sluisje, Nederveen-Capelle $\frac{1}{2}$ en Zuidewijn-Capelle $\frac{1}{2}$ moeten dragen.

AANWASSEN - TEN - WESTEN - VAN - HET - CAPELSCH - ACHTER - STE - VEERPAD (DE) of DE WESTERSCH - AANWASSEN, onbehuide pold. in de *Langestraat*, prov. *Noord-Brabant*, *Tweede* distr., arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Waalwijk*, gem. *Capelle*, onder *Nederveen-Capelle*; palende N. aan de *Scheisloot*, O. aan het *Capelsche-Achterste-Veerpad*, Z. aan het *Oude-Maasje*, W. aan den *Polder-over-den-Gantel*.

Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 106 bund. 88 v. r. 16 v. ell. met de kaden, en wordt, gecombineerd met den *Polder-over-den-Gantel*, door twee steenen sluisen en een houten daiker op het *Oude-Maasje*, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0,50 ell. boven A. P. De hoogte der kaden is van 2,00 à 2,90 ell. De buitenranden van dezen polder zijn zoo hoog gelegen, dat zij de kade vervangen. Het polderbestuur is het zelfde als dat van *Nederveen-Capelle*.

§ **AA-POLDER (DE)**, pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie **AAER-POLDER**.
AAR (KERKBUURT-VAN-TER-), b. prov. *Zuid-Holland*. Zie **KERKBUURT**. W.

§ **AAR (KORTER)**, b. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 4 u. O. ten N. van *Leyden*, kant. en 1½ u. O. van *Woubrugge*, gem. *Ter-Aar*, ¼ u. O. van de *Kerkbuurt*.

§ **AAR (LANGER-)**, d. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 3½ u. O. N. O. van *Leyden*, kant. en 1 u. O. N. O. van *Woubrugge*, gem. *Ter-Aar*, 2½ min. N. van de *Kerkbuurt*.

De R. K., die er wonen, maken, met de overige uit de voorm. gem. *Ter-Aar*, eene stat. uit, welke tot het aartspr. van *Holland-en-Zeeland*, dek. van *Rijnland*, behoort, 1200 zielen, onder welke 760 *Communikanten*, telt, en door eenen *Pastoor* bediend wordt. De kerk is aan den H. *Abrianus* toegewijd.

AAR (POLDER-VAN-KORTER- en POLDER-VAN-LANGER-), twee pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*. Zie **KORTER-AARSCH-POLDER** en **LANGER-AARSCH-POLDER**. W.

* **AAR (TER-)** maakt met *Vrijhoeve* thans de gem. *Ter-Aar-en-Vrijhoeve* uit. — De voorm. gem. *Ter-Aar* bevatte het d. *Langer-Aar*, benevens de b. *Korter-Aar* en *Aardam*, en besloeg, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1868 bund. 1 v. r. 97 v. ell., waaronder 1855 bund. 18 v. r. 60 v. ell. belastbaar land. — In het jaar 1845 is in deze gem. eene nieuwe *Herv. kerk* gesticht, ter plaatse, waar de andere gestaan heeft.

* **AARD (DEN)** of **HOOSER-AARD**, ligt 1½ u. Z. O. van *Breda*, 1½ u. O. Z. O. van *Ginneken*, 1½ u. W. N. W. van *Gilse*. Men telt er 5 h. en 20 inw.

AARD (LAGEN-), b. in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Brabant*, *Vierde* distr., arr. en 1½ u. Z. O. van *Breda*, kant. en 1½ u. O. Z. O. van *Ginneken*, gem. *Ginneken-en-Bavel*, een gedeelte van het geh. *Lijndont-en-Lagen-Aard* uitmakende, 10 min. Z. van *Lijndont*.

* **AARDAM** ligt 3½ u. O. ten N. van *Leyden*, 1 u. O. van *Woubrugge*, 10 min. Z. O. van de *Kerkbuurt van Ter-Aar*.

AARDAPPELEN-EILAND, eil. in *Oost-Indië*. Zie **SCHIEDAN**: W.

AARDAPPELEN-EILAND (GROOT-), eil. in *Oost-Indië*. Zie **ROTTERDAM**. W.

AARDAPPELEN-GAT (HET), vaarwater in het *Haringvliet*, prov. *Zuid-Holland*, tusschen de *Slijkplaat* en de *Meneersche-plaat*.

AARDEGAT (HET), water in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Made-en-Drinmelen*. — Het komt voort uit de *Diepe-Gijster*,

en loopt in eene noordwestelijke rigting, tusschen de Amer-plaat en de Voorste-plaat door, in den *Amer* uit.

* AARDENBROEK ligt arr. en 6½ u. N. ten O. van *Arnhem*, kant. en 5 u. O. ten Z. van *Apeldoorn*.

AARDENBURG, dek., prov. *Zeeland*, apost. vic. *Breda*.

Dit dek., hetwelk in het jaar 1845 is opgericht, bevat de volgende 9 parochiën: Aardenburg; Eede, Groede, Hoofdplaat, IJzendijke, Oostburg, Philippine, Sluis en Vlissingen. Het wordt bediend door 9 Pastoors en drie Kapellaans, als een te Aardenburg, een te IJzendijke en een te Vlissingen. Men telt er 9500 zielen, onder welke 6800 Communikanten, onder welke echter niet begrepen zijn de militairen met hunne huisgenooten. Bovendien behooren van de burgerlijke gem. *Heille*, nog kerkelijk onder *Middelburg* in *Vlaanderen* 510 zielen, onder welke 280 Communikanten; van de burgerlijke gem. *St. Kruis*, kerkelijk onder *St. Margriet* in *Vlaanderen* 140 zielen, onder welke ruim 110 Communikanten; van de burgerlijke gem. *Philippine* kerkelijk onder *Bonchaute* 120 zielen, onder welke 90 Communikanten, en van de burgerlijke gem. *IJzendijke*, kerkelijk onder *Waterland-Oudemans* 270 zielen, onder welke 200 Communikanten. — De gezamenlijke par. hebben 9 afzonderlijke begraafplaatsen.

AARDENBURG, gem., beslaat eene oppervlakte van ongeveer 1640 bund. — Aldaar is in 1844 eene zeepziederij en in 1846 eene steenbakkerij opgericht. — De eerste Herv. Predikant werd niet in 1778, maar in 1878 beroepen. — De voorn. Fransche kerk, welke geen toren had, is tot een pakhuis ingerigt.

AARDENBURGSCHÉ-POLDER, naam, welken men veelal geeft aan den *Isabelle-Polder*, gem. *Aardenburg*. Zie *ISABELLE-POLDER*. W.

AARDSWOUDE, d., prov. *Noord-Holland*. Zie *AARTSWOUD*. W. en A.

AARDTSCHÉ-SLUIS (DE), sluis in de *Betuwe*, prov. *Gelderland*, gem. *Herwen*, op den Ouden-Bijn, wijd 1.25 ell., de vloer ligt op 0.50 ell. onder middelbare stand.

AARDTSCHÉ-VEER (HET), pontveer in de *Betuwe*, prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. N. van *Herwen*, over den Oude-Bijn, in den weg van Aardt op Zevenaar.

* AAREE, lees: AAREL.

AAR-EN-VRIJHOEVEN (TER-), gem. in *Rijland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Woubrugge* (17 h. d., 20 m. k., 2 s. d., 1e sfd.), palende N. aan de Noord-Hollandsche gem. *Leynuiden-en-Vriesekoop* en *Kalslagen-en-Bilderdam*, O. aan *Zevenhoven* en *Nieuwkoop*, Z. aan de *Aar*, die haar van Noorden en *Aarlanderveen* scheidt, W. aan *Oudshoorn-en-Gnephoeck*, *Woubrugge* en *Rijnsaterwoude*. — Deze gem. is bij besluit van Z. M. d. d. 10 Julij 1840, No. 96, uit de vroeger afzonderlijke gem. *Ter-Aar* en *Vrijhoeven* samengesteld; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1945 bund. 71 v. r. 77 v. ell., waaronder 1932 bund. 35 v. r. 88 v. ell. belastbaar land; telt 251 h. bewoond door 335 huizeg., uitmakende eene bevolking van 1700 inw., die meest in den landbouw en veenderij hun bestaan vinden. — De Herv., die er ruim 800 in getal zijn, maken gedeeltelijk de gem. *Ter-Aar* uit, en behooren voor een klein gedeelte tot de gem. *Aarlanderveen*. — De R. K., welke men er 1150 aantrest, maken voor het grootste gedeelte de gem. *Langeraar* uit, terwijl eenigen te *Aarlanderveen* parochiëren. Men heeft in deze gem.

eene school, in de kerkbuurt. — Het wapen deser gem. is het zelfde als van de vroegere gem. Ter-Aar

* AARLANDERVEEN, gem., behoort tot het kant. *Alphen*; paalt N. aan de gem. Ter Aar-en-Vrjhoeven, O. aan Nieuwkoop-en-Noorden, Z. O. aan de Mije, die haar van Bodegraven scheidt, Z. met eene boek aan Zwammerdam, waarvan zij door den Rijn gescheiden is, Z. O. en Z. aan den Rijn, die haar van Alphen en Rietveld scheidt, W. aan de Aar, waardoor zij van Oudshoorn-en-Gnephoek gescheiden is. — Deze gem. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2264 bund. 2 v. r. 15 v. ell., waaronder 2249 bund. 61 v. r. 12 v. ell. belastbaar land, telt 580 h., bewoond door 391 huizez. uitmakende eene bevolking van 2700 inw. — De Herv., die er 2000 in getal zijn, maken gedeeltelijk met die van de voorm. gem. Vrjhoeven, eene gem. uit, welke tot de klass. van *Leyden*, ring van *Woerden*, behoort, en 1100 zielen, onder welke 460 Ledematen, telt. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest FLORENTIUS MARCIA, die in het jaar 1590 herwaarts kwam en in het jaar 1600 naar Oegstgeest vertrok. Het beroep geschiedt door den kerkeraad. — Het dorp AARLANDERVEEN ligt O. ten Z. van Leyden. — Het wapen deser gem. is een schild van silver, met twee kruislings liggende zwaarden, waarop een doodshoofd, vergezeld van eenen jagthoorn en pointe.

AARLANDERVEEN (DROGGEMAAKTE-POLDER-AAN-DE-WESTZIJDE-VAN-), pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*. Zie DROGGEMAAKTE-POLDER-WESTZIJDE. W.

* AARLANDERVEENSCHERIJNBUURT ligt 3 u. O. Z. O. van *Leyden*, kant. en ten N. van *Alphen*, waarvan het slechts door den Rijn gescheiden is, 1 u. Z. ten W. van *Aarlanderveen*. — Het is eene behuise streek langs den lagen Rijn, beginnende ten N. W. aan de Aarbrug, tegenover Alphen en eindigende ten Z. O. voorbij Zwammerdam, aan de Zieme, zijnde eene laagte van ruim 1 uur gaans en onderscheiden in twee deelen, als: het Westelijke deel tegen over Alphen, of de Lage-zijde-van-den-Rijn-over-Alphen en het oostelijke deel of de Lage-zijde-van-den-Rijn-over-Zwammerdam.

* AARLE, d., ligt 7 u. Z. O. van 's Hertogenbosch, nabij de Zuid-Willemsvaart, waaraan het eene losplaats heeft. — In 1847 is de oude Hervormde kerk voor afbraak verkocht doch de toren blijven staan, en meer nabij de kom van het d., ter plaatse genaamd den Kouwenberg, eene nieuwe gebouwd, welke den 6 Augustus 1848 is ingewijd, zijnde een koepelvormig gebouw, zonder orgel. — In 1844 is er eene R. K. kerk aanbesteed, welke den 20 October 1846 is ingewijd. Deze kerk, even als de voorgaande, aan de H. *Maagd Maria* toegewijd, is een ruim gebouw, met eenen hoogen toren en van een orgel voorzien. — Ook zijn nog te AARLE een wind-, graan- en schorsmolen, een waterliemolen en eene katoenspinnerij.

* AARLE (HOOGEN-) ligt 2½ u. N. O. van *Eindhoven*, kant. en 1 u. N. O. van *Helmond*, 1½ u. Z. van *Gemert*. Men telt er 260 h. en 1540 inw.

* AARLE-RIXTEL grenst ten O. aan Bakel-en-Milbeze en ten Z. aan *Helmond*. — Deze gem. bevat, behalve de d. *Aarle* en *Rixtel*, de geh. het *Groenewoud*, *Heikant*, *Laar*, *Opstal*, *Overbrug* en *Strijp*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1400 bund. 79 v. r. 30 v. ell., waaronder 1400 bund.

60 v. r. belastbaar land, telt 170 h., bewoond door 244 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1300 inw. Men heeft er, behalve de klokgieterij, 1 kunstwolfabriek, 1 katoenfabriek, 1 leerlooijerij, 1 verwerf, 1 bierbrouwerij, 1 olie- en 1 koomolen. — Van de voormaals in die gem. bestaan hebbende kasteelen en adellijke huizen, zijn thans nog alleen aanwezig: het Guldenhuis, Heurkenshuis en Kannelust. — Het wapen der gem. Aarle-Rixtel bestaat uit een in vieren gedeeld schild van azuur, hebbende in elk vak eenen leeuw van goud; ter rechterzijde van het schild staat de Moeder Gods, houdende in de linkerhand het kindeken Jezus en in de rechterhand eenen palmtak, alles van goud.

AAROU-EILANDEN, eil. in *Oost-Indië*. Zie **AROE-EILANDEN**. W.

AARPERSTRAAT, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie **KERPERSTRAAT**. W.

JAART-BLOIJENBOSCH, plaat in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*; arr. *Gorinchem*, kant. en gem. *Skiedrecht*; palende N. aan Grobbendonk, O. aan Colsterweer, Z. aan de Sneepkil. Zij is met de platen Grobbendonk, Colsterweer, Bijlandsche-waard en Floris-van-den-Tempel, 96 bund, groot.

AART-GIJZENHOEK, kaap in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Makassar*, aan de Oostkust van het *Sundasche* eil. *Borneo*.

* **AARTSWOUD**, in den omtrek meest **AARDSWOUD** geschreven en in de wandeling **EERSWOUD** of **IEERSWOUD** geheeten, wordt hij sommigen ook **AERDSWOUD** genoemd. — In 1404 ontstond hier een gat in den zeedijk, hetwelk gedempt, doch in 1575 geopend werd, tot ontzet van Alkmaar, dat door de Spanjaarden belegerd werd. In genoemd jaar ging de kerk aan de Hervormden over, en werd tot hinnen eersten Leeraar benoemd **MICHAËL PERAUS**, gewezen R. K. Priester. Sedert heeft **AARTSWOUD** zijnen eigen Leeraar gehad. — De kerk is een oud en groot gebouw, in 1515 gesticht, en is voorzien van eenen dikken, zwaren toren, zonder spits. Volgens de overleveringen zou de spits van dezen toren, tot twee malen toe, door het onweder in den brand zijn geraakt en daarna niet weder opgemetseld. — Men heeft te **AARTSWOUD** een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat in het jaar 1838 opgericht is, 25 Leden telt en eene spaarbank heeft.

AARTSWOUDERBRAAK. Zie **BRAAK**. Wbk. en A.

AAS (DE) behoort tot het kant. *Medemblik*.

AASCHE-POLDER (DE), pold., prov. *Utrecht*. Zie **OUD-AASCHEPOLDER**. W.

* **AASDOM**, oudtijds **ASICHOORN**, behoort tot het kant. *Loenen*. In eenen brief van **ALBRECHT VAN BEIJEREN**, Graaf van *Holland*, van het jaar 1387, wordt reeds gesproken van **ASICHOORN** in *Amstelland*, zoo dat het toen tot *Holland* schijnt behoort te hebben, hoewel sommigen willen, men onder dit **ASICHOORN** het tegenwoordige **NIJUEWER-AMSTEL** verstaan moet.

AAST, geh. in *Oppe-Gelder*, in het *Land-van-Kessel*, prov. *Limburg*, arr. en 6 u. N. van *Roermonde*, kant. en 1½ u. O. Z. O. van *Horst*, gem. en ½ u. N. van *Grubbenvorst*; met 5 h. en 25 inw.

AATSVELD, streek lands, in *Gooiland*. Zie **AETSVELD**. W.

ABAHANDEE, negerd. in *Oppe-Guinea*. Zie **CORRANTIJN** (KLEIN-). W.

* **ABBEGASTER-RYGE** ligt arr., kant. en 1½ u. W. van *Sneek*.

* **ABBEEKERK-EN-LAMBERTSCHAGEN**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 781 bund. 96 v. r. 84 v. ell., waaronder 775 bund. 25 v. r. 56 v. ell. belastbaar land; en telt 154 h., bewoond door 195 huisgez., uitmakende eene bevolking van 750 inw.

De dorpen Abbekerk en Lambertschagen zijn kerkelijk reeds sedert 1572 gecombineerd. De eerste, die in deze gem. het leeraar-ant heeft waargenomen, is geweest Sixtus RIPPASUS, die in het jaar 1572 herwaarts kwam, en in het zelfde jaar naar Medemblik vertrok.

* **ABBENBROEK**, gem., paalt O. aan Geervliet en Zuidland, en bestaat uit de polders: het Oudeland, de Nieuwlander-polder en nog gedeelten in den Nieuwenhoornsche, Oudenhoornsche en Zuidlandsche-polders, benevens gedeelten van de Nieuwekade en van Nieuw-Hoenderhoek, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 940 bund. 25 v. r. 28 v. ell., waaronder 915 bund. 5 v. r. 98 v. ell. belastbaar land; telt 113 h., bewoond door 124 huisgez., uitmakende eene bevolking van 650 inw.

* **ABBENES** is thans binnen de bedijking van het *Haarlemmermeer* begrepen.

* **ABBESTEE** ligt kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Schagen*.

* **ABBEEER** ligt kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Onderdendam*.

* **ABBEWIER** lag in het kw. (niet arr.) *Oostergoo*.

ABBINGEWERF, voorm. aanzienlijke heerde in het *Westerkwartier* der prov. *Groningen*, gem. *Hoogkerk*, van welke men evenwel de juiste plaats, waar zij gestaan heeft, niet meer weet aan te wijzen.

* **ABCOUDE** ligt in het kant. en 2 u. N. W. van *Loenen*.

Onder de Predikanten van **ABCOUDE** vinden wij vermeld den Latijnsche Dichter **JOHANNES WESTENBURGH**, die er van 1625 tot 1627 stond. — De R. K. kerk is aan de **H. H. COSMUS** en **DAMIANUS** toegewijd.

ABCOUDE (KLOOSTER DER-ZUSTEREN-VAN-), voorm. kloost. te *Leiden*. Zie **FRANCISKANER-KLOOSTER**.

* **ABCOUDE-BAAMBRUGGE** ligt in het kant. *Loenen*, en telt 135 h., bewoond door 235 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1200 inw. — Het wapen bestaat uit een veld van keel, met drie zuilen van zilver.

* **ABCOUDE-PROOSTDIJ-EN-AASDOM** ligt kant. *Loenen*, en telt 167 h., bewoond door 225 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1100 inw.

ABCOUDER-SLUIS, voorm. sluis in den *Diemerdijk*, in *Amsteland*, prov. *Noord-Holland*. Zie **KOSTVERLOREN-SLUIS**. W.

* **ABEELE (DE)** ligt $\frac{1}{2}$ u. N. N. O. van *Vlissingen*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Oost-Souburg*. — Het wapen van **DE ABEELE** is een veld van zilver met drie afgekorte fasces van keel.

* **ABEJ** is abusieflijk bl. 34, vóór **ABBEKERK** geplaatst.

ABELSTOK of eigenlijk **ABTSTOK**, til of brug in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, over de trekvaart van *Utrum* naar *Groningen*, 10 min. W. van *Mensingweer*, in den rijweg van *Mensingweer* en *Hoorn*. Vroeger reed men hier over eene met steen gemaakte bedding door het *Zijldiep*, dat zich bij *Schouwerzijl* in de *Hunze* ontlast, en om die onder water liggende dam of doorrid niet te missen, hadden de **Abten** van het klooster in de *Marne* hierbij eene stok geplaatst, welke men **Abtstok** noemde. Later hebben de **Geestelijken** van *Nijenklooster* hier eene brug doen leggen, en het onderhoud van de **Abelstok** stertil bleef tot in 1826 een servituut van de boerderijen van *Nijenklooster*; toen echter is zij eene provinciale brug geworden, en wordt sedert voor rekening der provincie *Groningen* onderhouden.

ABELTJESHUIS, in de wandeling ook **ABELTJEMOSISHUIS** genaamd, kleine boerderij en herberg in *Westerwolde*, prov. *Groningen*, arr. kant. en $4\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Winschoten*, gem. en $1\frac{1}{2}$ u. O. van *Vlagtwelde*,

½ u. O. N. O. van Bourtange, op de Muntersche grenzen, in welke nabijheid men de greppel en de zwarte scheidspaal tusschen de koningrijken Nederland en Hannover vindt.

* **ABIGAELSHOOP** ligt aan het *Pad-van-Wanica*, ter regterhand komende van *Poele-Pantjesbrug*; palende N. aan den verl. houtgr. de Vier-Kinderen, Z. aan den verl. houtgr. Abigaelslust.

ABIGAELESLUST, kostgr. in *Nederlands Guiana*, kol. *Suriname*, aan het *Pad-van-Wanica*, ter regterhand komende van *Poele-Pantjesbrug*; palende N. aan den kostgr. Abigaelschoop, Z. aan den kostgr. Anna'slust; 250 akk. grond.

* **ABIGAELESLUST**, vroeger **LAND-VAN-STAF-ARONS**, ligt aan de *Warrappa-kreek*, ter linkerzijde in het afvaren; palende bovenwaarts aan de katoenpl. Waterloo, benedenwaarts aan het *Land-van-Moed-en-Kommer*, de Negers noemen haar **PIKIER-STAF-ARONS**.

ABINGA, voorn. stins, prov. *Friesland*. Zie **ABINGA**. W. en A.

ABINGAWEBER, d., prov. *Friesland*. Zie **ABINGA**. W.

ABKOVEN, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Brabant*, *Tweede* distr., arr. en ⅓ u. Z. W. van 's *Hertogenbosch*, kant. en ¼ u. Z. van *Tilburg*, gem. en ¼ u. N. O. van *Goirle*; met 37 h. en ongeveer 200 inw.

ABOEBOE, d. in *Oost-Indië*. Zie **ASUBU**. W.

ABOENG, volkstam in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, welke met de *Batakhs* van gelijke afkomst zijn.

* **ABORO**, staat: *Amailla*, *Amaica* en *Amatoeli*, lees: *Amailla*, *Ama-ica* en *Ama-Toeli*.

ABRAHAMS-DIEP (HET) of **HET OUDER-DIEP**, klein vaarwater in het *Gooregt*, prov. *Groningen*, gem. *Slochteren*, dat bij *Martenshoek*, in eene zuidwestelijke rigting, in het *Winschoterdiep* valt, makende de scheiding tusschen de gem. *Hoogezand* en *Slochteren* uit. — Dit is aldaar de oudste scheepvaart tot den afvoer van turf.

* **ABSDALE**, eigenlijk **ABTSDALE**, ligt ½ u. Z. W. van *Hulst*, op den grooten weg van *Hulst* naar *Axel*, in den pold. van *Abtsdale*. Men telt er 14 h. en ongeveer 70 inw.

* **ABSHOVEN** telt 6 h. en ongeveer 80 inw.

ABTSHOEF (DE), naam, welken men ook wel geeft aan de *WOLFSHOEF*, in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Brabant*. Zie **WOLFSHOEF**.

* **ABTSPOEL** ligt ½ u. N. van *Leyden*, 1½ u. Z. O. van *Noordwijk-Binnen*, 20 min. Z. van *Oegstgeest*, in de *Poelgeesterbuurt*.

ABTS-POLDER ('S), naam, onder welken den **PROOST-POLDER**, in *Staats-Vlaanderen*, in oude stukken voorkomt. Zie **PROOST-POLDER**. W.

* **ABTS-POLDER (OOST-)** ligt in de gem. *Kethel-en-Spaland*.

Deze pold., welke grootendeels uitgeveend is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 234 bund.; telt 8 boerderijen, en wordt door eenen molen, op de *Schie*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Molenmeester* en vier *Schouwers*.

* **ABTS-POLDER (WEST-)** ligt in de gem. *Kethel-en-Spaland*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 116 bund.; telt 5 boerderijen, en wordt door eenen molen, op de *Schie*, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 2.13 ell. onder A. P. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Molenmeester* en vier *Schouwers*.

* **ABTSREGT** grenst O. aan *Pijnacker*, Z. aan *Ackersdijk*, W. aan de *Schie*, die haar van het *Hof-van-Delft* en *St. Maartensregt* scheidt, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 469 bund. 59 v. r. 3 v. ell., waaronder 466 bund. 51 v. r. 3 v. ell. belastbaar

land; telt 22 h., bewoond door 25 huisges., uitmakende eene bevolking van 180 inw.

*ARTSWOUDER ligt gedeeltelijk in de gem. *Hof-van-Delft*, gedeeltelijk in de gem. *St. Maartensregt-en-Dorppolder*; $2\frac{1}{2}$ u. van *Rotterdam*, $\frac{1}{2}$ u. van *Delft*. — In deze b. wordt het huis, waar de Dichter Poet geboren is, nog aangewezen.

ARTSWOUDER-POLDER (DE) of LAAG-ARTSWOUDER-POLDER, gemeenlijk PARSCHER-POLDER, pold. in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *'s-Gravenhage*, kant. *Delft*, gedeeltelijk gem. *Hof-van-Delft*, gedeeltelijk gem. *St. Maartensregt-en-Dorppolder*; palende N. aan den Krakeel-polder, O. aan de Schie, Z. aan den Noord-Kethel-polder en den Zonsche-polder, W. aan den Kerk-polder.

Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 574 bund. 64 v. ell.; telt 4 h. en 3 boerderijen onder *Maartensregt-en-Dorppolder*, en wordt door vier molens, op de Schie, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 2.50 ell. onder A. P.

ARTSWOUDER-POLDER (HOOG-), pold. in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*. Zie KRAKEEL-POLDER. W.

ABWEILER, d. in het balj. *Luxemburg*, kw., arr. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. ten W. *Luxemburg*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Besch-aan-de-Alzette*, gem. en ruim 20 min. N. W. van *Bettemburg*. Men telt er 18 h. en 150 inw., die kerkelijk tot de par. van *Bettemburg* behooren, doch hier eene filiaalkerk hebben. — Deze sectie der gem. *Bettemburg* heeft een eigen gemeentewoud, groot 11 bund. 97 v. r. 40 v. ell.

*ACCARIBO wordt door de Negeren GRAN-PANASCIE genoemd.

ACCRON, stranddistr., in *Opper-Guinea*. Zie AKRON. W.

ACHÉVILLE of beter HACHEVILLE, Fransche naam van het d. HELZEN, in het grooth. *Luxemburg*. Zie HELZENEN.

*ACHLUMER-KONVENT is, volgens sommigen, in 1157, volgens anderen, in 1165 gesticht.

*ACHT ligt $1\frac{1}{2}$ u. van Eindhoven. — De *St. Antoniuskapel* aldaar werd eertijds bediend door eenen Priester Beneficiant. Zij is sedert het begin der voorgaande eeuw vervangen door eene schuurkerk, aldaar door de R. K. geplaatst, en mede aan den H. ANTONIUS toegewijd, die nog, als eene tweede kerk van Woensel, door den Pastoor en Kapelaan van die par. bediend wordt. — Ook is er eene school. — In November 1848 werd er, ter linkerzijde van den straatweg op Eindhoven, eene Germaansche begraafplaats ontdekt. Eenige aldaar opgedolvene urnen zijn naar de verzamelaars van het Noordbrabandsche genootschap opgezonden.

ACHT (NIEUW-), b. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Eindhoven*, gem. *Woensel-en-Eckart*, 1 u. N. van *Woensel*, $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Acht*. waarvan het eene b. is; met 50 h. en ruim 310 inw.

*ACHT-EN-ZESTIG-MORGEN of de LAAGJES paalt W. en N. aan *Varkensoord*, O. aan *Oost-IJsselmonde*, Z. aan *Smeetsland*.

Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 64 bund. 78 v. r. 80 v. ell., alles schotbaar land, en wordt, met den polder *Dirk-Smeetsland*, *Meester Arend van der Woudensland* en de de *Een-en-vijftig-Morgen*, door eene sluuis, op de Maas, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en twee Lage-Heemraden.

ACHTERAFSCHE-POLDER, pold. in *Rijland*, prov. *Zuid-Holland*. Zie WADDINVEEN (DE NIEUWE-DROOGGEMAAKTE-POLDER-VAN-). W.

ACHTERBERG, geh. in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en 6 u. Z. O. van *Amersfoort*, kant., gem en 30 min. N. N. O. van *Rhenen*; met 199 h. en 1160 inw.

*ACHTERBOERKENS paalt N. aan de *Hillekes*, O. aan het *Vlaanderenbosch* en de *Lage-Donk*, Z. aan de *Sprang* en W. aan het *Kibbelvaartje*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 31 bund. 42 v. r. 43 v. ell., doch wordt op 33 bund. 95 v. r. 39 v. ell. schotbaar land gerekend. Hij wordt door een bonten sluisje, voorzien van eene klep en schuif, wijd 0,48 en hoog 0,42 ell., op het *Kibbelvaartje* en vervolgens op de *Mark*, van het overtollige water ontlast. Het land ligt omtrent gelijk A. P. De kaden van dezen pold. zijn van geringe hoogte.

*ACHTERBOSCH, geh., gem. *Lieshout*, ligt 2½ u. N. van *Eindhoven*, kant. en 2 u. N. W. van *Helmond*. Men telt er 6 h. en ongeveer 40 inw.

*ACHTERBOSCH, geh., gem. *St. Oedenrode*, moet wegvallen.

ACHTERBOSCH, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Brabant*, *Derde* distr., arr. en 4½ u. O. van *Eindhoven*, kant., gem. en ½ u. O. N. O. van *Asten*; met 10 h. en 50 inw.

ACHTERBOSCH, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Brabant*, *Derde* distr., arr. en 1 u. N. O. van *Eindhoven*, kant. en 2 u. W. van *Helmond*, gem. *Nunen-Gerwen-en-Nederwetten*, ¼ u. W. van *Nunen*; met 2 h. en ongeveer 20 inw.

*ACHTERBROEK, b. in den *Crimpenrewaard*, ligt 3½ u. O. N. O. van *Rotterdam*, kant. *Schoonhoven*, gem. *Berkenwoude-en-Achterbroek*.

*ACHTERBROEK, geh., gem. *Lierop*, ligt 1½ u. Z. Z. O. van *Helmond*, ¼ u. N. W. van *Lierop*.

ACHTERBROEK, pold. in den *Crimpenrewaard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Schoonhoven*, gem. *Berkenwoude-en-Achterbroek*; palende N. W. aan *Kattendijksblok* en *Middelblok*, N. O. aan den *Beijersche-polder*, Z. O. aan den *Beijersche-polder*, *Klein-Stolwijk* en den *Berkenwoudsche-polder*, Z. W. aan den *Nesse-polder*.

Deze pold. wordt verdeeld in het *Oosteinde* en het *Westeinde*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 452 bund., waaronder 426 bund. schotbaar land; telt 25 h., alle boerderijen, en wordt door twee sluisen, op den *IJssel*, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 1,56 ell. onder A. P. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Polderschout*, drie *Heemraden* en eenen *Secretaris*.

ACHTERBROEK (HET OOSTEINDE-VAN-), gedeelte van den polder *Achterbroek* in den *Crimpenrewaard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Schoonhoven*, gem. *Berkenwoude-en-Achterbroek*; palende N. W. aan *Middelblok*, N. O. en Z. O. aan den *Beijersche-polder*, Z. aan *Stolwijk*, Z. W. aan het *Westeinde* van *Achterbroek*.

Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 221 bund.; telt 15 h., alle boerderijen, en wordt door twee sluisen, op den *IJssel*, van het overtollige water ontlast.

ACHTERBROEK (HET WESTEINDE-VAN-), polderland, prov. *Zuid-Holland*. Zie *WESTEINDE-VAN-ACHTERBROEK* (HET). W. en A.

ACHTER-DEN-DIJK, naam, welken men wel eens geeft aan het kw. *Hondsholredijk* van de gem. *Naaldwijk-Hondsholredijk-en-de-Oranje-polder*, in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*. Zie *HONDSHOLREDIJK*.

ACHTERDIEP, b. in de voorm. regtstoel van *Sappemeer*, prov. *Groningen*, arr. en 3½ u. Z. O. van *Groningen*, kant. en ¼ u. O. N. O.

van *het Hoogezand*, gem. en 10 min. N. van *Sappemeer*; met 54 h. en 270 inw.

* **ACHTEREIND** ligt $1\frac{1}{2}$ u. Z. Z. O. van *Bindhoven*, $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Aalst*.

ACHTERHOEF-POLDER, pold., prov. *Z. Holland*. Zie *Hoev-polder*. W.

ACHTERHOEK, buit. in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ uur N. O. van *Deventer*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Diepenveen*.

Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 80 bund. 72 v. r. 9 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer W. A. VAN DE GRAAFF, woonachtig te *Deventer*.

ACHTERHOEK, geh. in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr. en $3\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Deventer*, kant., gem. en 2 u. Z. van *Raalte*, met 10 h. en 60 inw.

ACHTERHOEK (DEN), geh. in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Brabant*, *Vierde* distr., arr. en ruim 3 u. Z. W. van *Breda*, kant. en 1 u. Z. Z. O. van *Oudenbosch*, gem. *Rucphen-Vorensiede en Sprundel*, 10 min. N. O. van *Rucphen*; met 20 h. en 180 inw.

ACHTERHOUT, geh. in het *Wold-Oldambt*, prov. *Groningen*, arr., kant., gem. en 10 min. Z. W. van *Winschoten*.

ACHTERKLAP-POLDER (DE), pold. in *Schieland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Hillegersberg*, gem. *Bleiswijk*; palende N. en W. aan den *Binnenwegsche-polder van Zegwaard*, O. aan den *Achterhoef-polder* en den *Overbuurtsche-polder*, Z. aan den laatstgenoemden polder.

* **ACHTERLAND** of **ACHTERLANDSCHE-POLDER** grenst N. aan *Ammers-Graveland*, O. aan den *Oud-Goudwaardsche-polder*, Z. aan *Peulwijk*, en wordt W. door den boezem van den *Overwaard* van den *Laag-Boklandsche-polder* en den *Brandwijksche-polder* gescheiden. Hij watert uit door molens op den gemelden boezem.

* **ACHTERPOORT** ligt in het kant. *Schoonhoven* en paalt N. aan het dorp *Haastrecht*, O. aan de *Hofkampen* tegen de *Vliet*, Z. aan *Hoog-Bilwijk*, W. aan den *Bergambachter-boezem*.

ACHTER-SCHULPVLAK (HET), duinvallei in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en kant. *Alkmaar*, gem. *Bergen*.

Aan het westelijk einde van deze duinvallei, welke eene oppervlakte beslaat van 54 bund. 18 v. r. 90 v. ell., staat eenig eikenhout, kenmerklijk aldaar op den regel geplant, doch het is kort en verwaaid. Dat zelfde schulpvlak, voor ongeveer veertig jaren gehakt, is toen niet weder nitgelopen en, ofschoon het aangewaaid berkenzaad wel hier en daar weder eenig nieuw gewas heeft voortgebracht, gelijk het nu meer naar eene grasrijke vallei.

§ **ACHTERSENBOSCH**, prov. *Noord-Brabant*. Zie *ACHTERBOSCH*.

ACHTERSLUIJ-POLDER (DE), pold. in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Haarlem*, kant. en gem. *Zaandam*, palende N. aan den *Zeedijk*, O. aan het *Bardegat*, Z. aan het *IJ*, W. aan de *Zaan*.

Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 84 bund.

ACHTERSTE DIEP (HET), ook *EXLOSCHIEDIEP* genaamd, water in *Oostermoerderingspjl*, prov. *Drenthe*. Het ontstaat in de markte van *Falthe*, gem. *Odoorn*, loopt zoo Noordwaarts af, langs *Exlo*, in die zelfde gem. door de markte van *Buinen*, gem. *Borger*, in de markte van *Drouwen*, en vereenigt zich met het *Voorste-diep*, om de *Hunse* of zoogenaamde *Oostermoersche-vaart* te vormen.

ACHTERSTE-KIEVITSWAARD (DE), pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*. Zie *KIEVITSWAARD (DE ACHTERSTE-)*. W.

ACHTERSTRAAT, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Brabant*, *Eerste* distr., arr. en 4 u. O.

van 's Hertogenbosch, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. O. van Oss, gem. en $\frac{1}{2}$ min. Z. van Nistelrode; met 20 h. en ruim 100 inw.

* ACHTERVELD, *less*: ACHEVELD. Deze buurs. ligt in het kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van Nijkerk, aan de Utrechtsche grenzen. Men telt er 103 h. en ruim 880 inw. — De R. K., die er ruim 800 in getal zijn, maken, met die uit de naburige gem. Woudenberg, eene stat. uit, welke tot het aartspr. van Gelderland behoort, door eenen Pastoor bediend wordt, en 880 zielen, onder welke 640 Communikanten, telt. De kerk, aan den H. JOSEPHUS toegewijd, is een nieuw steenen gebouw, met eenen notten toren en van een orgel voorzien. Deze stat. heeft eene eigene begraafplaats.

ACHTERVLAK, duinvallei, prov. Noord-Holland. Zie SNIJKBOON. W.

ACHTERWEG, geb. in Schieland, prov. Zuid-Holland, arr. en $1\frac{1}{2}$ u. O. ten N. van Rotterdam, kant. en $2\frac{1}{2}$ u. O. ten Z. van Hillegerberg, gem. Coppelle-en-het-Slot-te-Coppelle-op-den-IJssel.

ACHTERWETERING (DE), waterleiding in Zalland, prov. Overijsel, gem. Kamperveen, loopende langs den Hoogeweg. Zij begint aan de binnelanden in het Zuiden en loopt in de Reeve uit.

ACHTVELD, buurs., prov. Gelderland, Zie ACHTERVLAK. W. en A.

* ACHTHOVEN, gem., telt 15 h., bewoond door even zoo vele huisgez., uitmakende eene bevolking van 120 inw.

ACHTHOVEN, pold. in het Land-van-Vianen, prov. Zuid-Holland, arr. Gorinchem, kant. Vianen, gem. Lekmond-Achthoven-en-Lakerveld, de heerl. Achthoven uitmakende en palende N. W., N. en N. O. aan de buitenwaarden der Lek, O. aan Spinhoven, Z. aan West Lakerveld en Z. W. aan den Zederik. — Deze pold. bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 467 bund.; telt 22 h., meestal boarderijen, en wordt door twee molens, op de Zederik, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0,09 onder A. P.

* ACHTHOVEN, pold. in Rijnland, paalt N. aan den Does-polder, onder Woubrugge, O. aan den Honddijksche-polder en den Lagenwaardsche-polder, Z. aan den Rijn, W. aan den Does-polder, onder Leyderdorp. — Deze pold. bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 374 bund. en wordt door eenen molen, op den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 1,58 ell. onder A. P.

ACHTHOVENSCH-UITERWAARDEN, pold. in het Land-van-Vianen, prov. Zuid-Holland, arr. Gorinchem, kant. Vianen, gem. Lekmond-Achthoven-en-Lakerveld; palende N. aan de Lek, O. aan de Kerabergsche-waarden, Z. aan Spinhoven en Achthoven, W. aan de Sluisse-waarden.

§ ACHTHUIZEN, geh. op het eil. Goederode-en-Overflakke, prov. Zuid-Holland, arr. en 6 u. Z. O. van Brielle, kant. en $2\frac{1}{2}$ u. O. ten Z. van Sommeldijk, gem. en 1 u. W. van Ooltgensplaat; met 14 h. en 1600 inw. — In dit geh. staat de R. K. kerk van de stat. Ooltgensplaat, aan de H. MARIA Hemelsvaart toegewijd, en in 1848 gebouwd.

* ACHT-KARPELEN ligt kant. Bergum, beslaat eene oppervlakte van 10,321 bund. 97 v. r. 55 v. ell., waaronder 10,187 bund. 49 v. r. 13 v. ell. belastbaar land; telt 1315 h., bewoond door 1477 huisgez., uitmakende eene bevolking van 8000 inw. Het grietenijhuis staat te Buitenpost.

* ACHTMAAL ligt in het Vierde distr., van Noord-Brabant, 4 u. Z. W. van Breda, 4 u. Z. W. van Ginneken, 1 u. Z. W. van Zundert, $\frac{1}{2}$ u. W. van Wernhout.

Dit geh. is vrij uitgestrekt en telt 150 h. en 790 inw. Ook heeft er vroeger eene kapel gestaan, welke omtrent het jaar 1780 is gesloopt.

ACHTMORGEN (DE), onbehuide pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, *Tweede* distr., arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gedeeltelijk gem. *Dussen-Huuster-en-Muilkerk*, gedeeltelijk gem. *Werkendam*; palende Z. aan den Middelwaard van Bink, O. aan de Bruinekil, Z. aan den Nelissenwaard en W. aan het Steurgat. — Deze pold. omhaad in het jaar 1839, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 9 bund. 85 v. r. 85 v. ell., thans bestaande uit bouw-, grient- en rietland. Hij watert uit op de Bruinekil. Het land ligt 0,50 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 2,20 ell. Hij staat onder het bestuur van den eigenaar, zijnde de Heer G. van Houwman.

***ACHTTIENHOVEN**, gem., prov. *Utrecht*, beslaat eene oppervlakte, volgens het kadaster, van 1080 bund. 90 v. r. 51 v. ell., waaronder 1065 bund. 74 v. r. 41 v. ell. belastbaar land; telt 51 h., bewoond door 71 huisgez., uitmakende eene bevolking van 580 inw.

***ACHTTIENHOVEN**, gem. in *Zuid-Holland*, bestaat uit de pold. *Noord-Achttienhoven* en *Zuid-Achttienhoven*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 496 bund. 10 v. r. 48 v. ell., waaronder 496 bund. 8 v. r. 94 v. ell. belastbaar land, telt 17 h., bewoond door 26 huisgez., uitmakende eene bevolking van 140 inw. — Het bebouwde gedeelte ligt N. ten W. van Woerden, Z. Z. O. van Noorden.

ACHTTIENHOVEN (NOORD-), pold. in het grootwaters. van *Woerden*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Woerden*, gem. *Achttienhoven*; palende N. aan Naarden. O. aan Westveen, Z. aan *Zuid-Achttienhoven*, W. aan de gem. *Nieuwkoop*.

ACHTTIENHOVEN (ZUID-), pold. in het grootwaters. van *Woerden*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Woerden*, gem. *Achttienhoven*; palende N. aan *Noord-Achttienhoven* en *Westveen*, O. aan *Oed-Kamerik*, Z. O. aan de *Mijzjde*, Z. W. aan den *Zegvolderpolder*, W. aan *Nieuwkoop*.

***ACKERSDIJK**, pold., lees: **ACKERSDIJKSCHE-POLDER**, psalt Z. aan den *Schieveensche-polder*, W. aan de *Schie*. — Deze pold. wordt door twee molens, op de *Schie*, van het overtollige water ontlust. Het land ligt 2,32 onder A. P.

***ACKERSTEE**, lees: **ACKERSTEIN**.

ACKERWOLDE, d., prov. *Friesland*. Zie **AKKERWOLDE**. W.

***ACQUOY** ligt Z. W. van *Culenborg*, W. ten Z. van *Beest*. — Reim $\frac{1}{2}$ u. N. W. van het dorp liggen sluizen in den *Meerdijk* (niet in den *Diafdijk*). — In het jaar 1844 is hier eene nieuwe Herv. kerk gebouwd, welke den 10 November van dat jaar ingewijd is, zijnde een steenen gebouw, met eenen steenen toren, doch zonder orgel. — Het wapen van *Acquoy* is van silver, met twee gebratesseerde fascen van keel; met eenen loopenden hond van sabel in het hoofd.

ACRA, stranddistr. in *Afrika*. Zie **AKRA**. W.

ADAMS-KLOOSTER, naam, welken men bij verbastering geeft aan het **ADAMS-KLOOSTER** te *Zutphen*. Zie **ADAMS-KLOOSTER**.

ADBEWIEN, naam, welken de *Negers* geven aan de koffijplant. *Leticia*, in de kol. *Suriname*. Zie **LELIEBUDAL**. W.

ADDINK, landgoed in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, kv., distr., arr. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Zutphen*, kant. en $\frac{3}{4}$ u. Z. W. van *Lochem*, gem. en 20 min. W. van *Vorden*. — Het beslaat, met

de daartoe behorende gronden, eene oppervlakte van 50 bund. 70 v. r. 50 v. ell., en behoort in eigendom aan Mr. D. EVRINK, Advocaat te Zutphen.

* ADE ligt 1½ u. O. N. O. van Leyden, 1 u. W. N. W. van Woubrugge, 5 min. W. van Hoogmade en den Frederiks-polder.

* ADEGEEST ligt arr., kant. en 1 u. Z. W. van Leyden, gem. en 5 min. N. van Voorschoten.

ADELBERTUS-KLOOSTER, voorm. abdij in de heerl. Egmond, prov. Noord-Holland. Zie EGMOND (ABDIJ-VAN-). W.

ADELEN, voorm. state, in de Friesche griet. Menaldumadeel, onder Berlikum, welke van de familie van ADELEN, te Sexbierum afkomstig was, doch reeds lang geslopt is. Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans weiland.

ADENAKOEMA, d. in Afrika, in Opper-Guinea, aan de Goudkust, in het stranddistr. Hante.

ADEPOLDER, ook AA-POLDER genaamd, pold. in Rijnland, prov. Zuid-Holland, arr. Leyden, kant. Woubrugge, gem. Alkemade; palende N. aan de ringvaart des Haarlemmermeers, O. aan de Ade, Z. aan den Buurster-polder, W. aan de Balgerij. — Deze pold. bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 57 bund. en wordt door eenen molen, op de ringvaart van het Haarlemmermeer, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 1,70 ell. onder A. P.

ADEWERD of ADEWERT, d., prov. Groningen. Zie ADWAARD. W. en A.

ADEYLAR, d. in Oost-Indië, op het eil. Groot-Key.

ADIARSA, gouvernementdistr., in Oost-Indië, op het eil. Java, ads. res. Krawang, aan de Tjitarom of Westergrenzen, tegen het Buitenzorgsche. — In dit distr. wordt de Javaansche taal meer of min zuiver gesproken, dewijl zich aldaar voorgeen (1865—1868) volkplantingen uit het Oosten van het eiland hebben nedergezet.

ADICOURADI, berg in West-Indië, in het noordwestelijke gedeelte van het eil. Aruba, ten O. van den berg Annaboei. — Men heeft in de kwartsader van dezen berg, die den Luitenant-Generaal KRAIENROFF in zijne tegenwoordigheid, in 1824, door mineurs en sappers, bij middel van petards, heeft doen openen, ter diepte van 1,70 ell. stukken kwarts gevonden, waarover kleine stipjes, korreltjes of lovertjes goud verspreid lagen.

ADJIE, distr. in Oost-Indië, op het eil. Sumatra, resid. Palembang.

ADJOA, berg in Afrika, in Opper-Guinea, aan de Goudkust, stranddistr. Hante.

ADRIDJO, distr. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Banjoemaas. — De grond is er hoog en bergachtig, doch in het zuidelijke gedeelte vlak, nattig en drassig.

ADMANS-KLOOSTER (HET), bij verbastering het ADAMS-KLOOSTER geheeten, voorm. kloost. te Zutphen, op het Oudewand. — Dit kloost., hetwelk bewoond werd door Nonnen van de Franciskaner orde, moet gestaan hebben daar, waar nu de TAPUUFABRIJK is.

ADMIRAAL-DIRKSZ, fort, prov. N. Holland. Zie DIRKSZ-ADMIRAAL. W.

ADMIRAAL-DE RUYTER, ADMIRAAL-TROMP en ADMIRAAL-ZOUTMAN, twee forten en eene kustbatterij, prov. Zeeland. Zie RUYTER (ADMIRAAL-DE-), W. TROMP (ADMIRAAL-) W. en ZOUTMAN (ADMIRAAL-). W.

ADODO, d. in Oost-Indië, op het eil. Vordate, aan den zee-kant, uit een twintigtal huizen bestaande.

ADORNE-POLDER of ADOURNE-POLDER, pold. in het Land-van-Kadzand, prov. Zeeland, arr. Middelburg, distr. en kant. Sluis, gem.

Nieuwvliet; palende N. aan de Noordzee, O. aan den Baanst-polder, Z. aan de Nieuwe-haven, W. aan de Schorren van den Zwarte-polder. Hij is in 1619 bedijkt, door JEAN ADOURNE, destijds Heer van *Bievliet* en beslaat 56 bund. 47 v. r. 66 v. ell.

* **ADORP**, gem., ligt kant. *Onderdendam*; paalt Z. aan de gem. Groningen en Noordijk, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2209 bund. 28 v. r. 35 v. ell., waaronder 2168 bund. 22 v. r. 66 v. ell. belastbaar land; telt 156 h., bewoond door 198 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1100 inw. — Het d. Adorp ligt 1 a. N. N. W. van Groningen, aan de Oude-Hunse of het Reitdijk, en de Groote- en Kleine-Aa, van welke beide laatste het zijnen naam ontleent. Deze Aa-stroomten slingeren zich om de zoogenaamde *Banmen*, die ongeveer 50 bund. groot zijn. — Het kerkje heeft een orgel. — Vroeger stond er te Adorp mede een stompen toren, met schietgaten voorzien, doch deze is in het jaar 1794 gesloopt, en de thans bestaande van hout gebouwde toren in 1849 vernieuwd.

ADORPER-MEEDEN, strek land, in *Hunsingo*, prov. Groningen, arr. *Appingedam*, kant. *Onderdendam*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van Adorp; met vijf boerderijen, behoorende tot het d. Adorp.

ADRIAANS-POLDER, pold. in het eil. *Noord-Beveland*, prov. Zeeland, distr. en arr. *Goes*, kant. en gem. *Kortgene*; palende N. aan den Oud-Kortgene-polder, O. aan den Anna-polder, Z. aan de Zuidvliet, W. aan den Stads-polder-van-Kortgene. — Deze pold., welke in het jaar 1713 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 57 bund. 85 v. r. 97 v. ell., waaronder 54 bund. 80 v. r. schotbaar land; en wordt door eene sluis, op den Stads-polder, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en eenen Geworene.

§ **ADRIANA-POLDER (DE)**, pold. in het eil. *Goedereede-en-Overflakke*, prov. Zuid-Holland, arr. *Brielle*, kant. *Sommelsdijk*, gem. *Stellendam*; palende N. aan de schorren tegen het Haringvliet, O. aan den Eendragt-polder, Z. aan de schorren tegen het Brouwershavenscheezegat en aan den Groote-Zuider-polder. — Deze pold., welke in het jaar 1769 bedijkt is, vloeide in het zelfde jaar weder onder, doch werd in 1770 herdijkt en toen langs de oostzijde afgesneden, zoo als nog aan den loop van den dijk te zien is, welk gedeelte naderhand in den Eendragt-polder is ingesloten. Hij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 195 bund. 76 v. r. 19 v. ell. — Door dezen polder, welke zijnen naam ontleent van de echtgenoot des toenmaligen Ambachtsheeren IMAN CAU en door den Eendragt-polder, werden in 1780 Goedereede en Overflakke tot één eiland vereenigd.

ADRIANA-THEODORA-POLDER, pold. in het eil. *Goedereede-en-Overflakke*, prov. Zuid-Holland, arr. *Brielle*, kant. *Sommelsdijk*, gem. *Ooltgensplaat*; palende N. aan den Maria-polder, O., Z. en W. aan de gorzen tegen het Volkerak. — Deze pold., beslaat, volgens het kadaster, met de daarvoor liggende gorzen, eene oppervlakte van 166 bund. 91 v. r. 90 v. ell., en wordt door twee duikers, op het Volkerak, van het overtollige water ontlast.

* **ADRICHEM**. Het huis door ANTONY VAN DER BURG gebouwd is, nadat het omtrent de helft der vorige eeuw aanmerkelijk was vertimmerd, in het jaar 1810 gesloopt. De boerenwoning, het tuinmanshuis, de vijvers en grachten bestaan er nog, doch de plaats, waar het kasteel gestaan heeft, is geheel opgeruimd en beplant. — Het wapen der Heeren van ADRICHEM heeft eene lambel van azuur in het hoofd.

* **ADRICHEM**, katoenplant., ligt aan de *Matappiecreek*, ter regterzijde in het afvaren. De Negers noemen haar *FISKARI*.

* **ADUARD**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3062 bund. 25 v. r. 40 v. ell., waaronder 2089 bund. 81 v. r. 25 v. ell. belastbaar land, en telt 299 h. bewoond door 346 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1850 inw. Men heeft er een Godshuis, waarin 14 oude lieden en 18 kinderen zijn opgenomen, en een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat den 26 December 1854 is opgericht en 12 Leden, benevens een honorair Lid, telt.

* **ADUARD (KLEIN-)** was, van het N. naar het Z., 300 schreden lang en van het W. naar het O. 250 schreden breed, met eene breede gracht en steenen ringmuur omgeven.

* **ADUARDER-VOORWERK** ligt W. N. W. van *Groningen*, kant. en 1½ u. N. O. van *Zuidhorn*.

* **ADUARDERZIJL** ligt W. N. W. van *Groningen*, kant. en 1½ u. O. van *Zuidhorn*, ½ u. N. N. O. van *Ferwerd*, waartoe het kerkelijk behoort, telt 14 h., bewoond door 25 huisgez., uitmakende eene bevolking van 120 inw., welke meest met sjuouwen of het optrekken van schepen langs het Reitdiep hun bestaan vinden. — Denseluis werd in 1501 bevestigd door *Huco van Lessenen*, Saksisch Stadhouder in Friesland, met overleg van Graaf *Edaard*. — In het jaar 1580 werd *ADUARDERZIJL* op den 14 Augustus door het volk van *Rensselaersberg* veroverd, waarbij aan onze zijde *Johan Bwinga* ten gevolge van eene bekomene wonde sneuvelde. De schans vervolgens harnemen zijnde, bemagtigde *Rensselaers* die weder stormenderhand op den 25 Mei 1581. — Den 25 Julij 1672 deed eene afgezonvene troep van den Bisschop van *Monster*, die *Groningen* belegerde, eenen aanval op de *ADUARDERZIJL*, doch werd hier, door de onzen, onder de Kapiteins *Clant* en *Riffenda*, benevens *Stuaat*, Overste van de *Dragonders*, met groot verlies aan dooden en gekwetsten, afgeslagen; waarop de vlugtende vijand door de boeren achtervolgd, nog een groot aantal manschappen verloor. — De tegenwoordige steenen sluis werd in het jaar 1706 gebouwd.

ADWARTH, ADWIRTH en **AETWERTH**, oude namen van het d. *Adward*, prov. *Groningen*. Zie *Adward*. W.

AEBINGA of **AENGA**, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, arr., kant. en ½ u. N. van *Leeuwarden*, 5 min. Z. W. van *Hijum*, waartoe zij behoorde. — Ter plaatse, waar deze state gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij, welke, met de daartoe behorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 18 bund. 76 v. r. 70 v. ell., in eigendom bezeten wordt door *Mevrouw de Donairière van Scheltinga*, geh. van *Bysinga*, woonachtig te *Leeuwarden*.

AECKER-POLDER, pold., prov. *Noord-Holland*. Zie *Middelveldecker-Akker-Polder*. W.

AECKINGA, b., prov. *Friesland*. Zie *Aeckingen*. W.

AED-LKVWERD, volgens de overlevering een oud gebouw, dat als het eerste beginsel der st. *Leeuwarden*, prov. *Friesland*, moet beschouwd worden. Zie *Leeuwarden*. W.

* **AEGUM** ligt kant. en 1½ u. O. van *Rauwerd*. Aldaar is in 1838 de kerk afgebroken, en de toren alleen staan gebleven.

* **AEKAMP** ligt gedeeltelijk kant. *Winschoten*, gedeeltelijk kant. en 5 u. O. van *Zuidbroek*, ter wederzijden van de *Oude-Ke*, welke hier de scheiding tusschen *Oostwolde* en *Finsterwolde* uitmaakt. Men telt er onder *Finsterwolde* 30 h. en 150 inw.

AELSUM, d., prov. *Friesland*. Zie **AALSUM**. W.

AEMINGA, voorn. stam, prov. *Friesland*. Zie **EMINGA**. W.

AEMSFORT, oude naam van de st. **AMERSFOORT**, prov. *Utrecht*. Zie **AMERSFOORT**. W. en A.

AEMSTELREDAM, oude naam van de st. **AMSTELREDAM**, prov. *Noord-Holland*. Zie **AMSTELREDAM**. W. en A.

AEMSVEEN, veen, prov. *Overijssel*. Zie **AMSVEN**.

AENGBORREN, geb. in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en 2½ u. Z. W. van *Appingedam*, gem. en ½ u. W. ten Z. van *Tou-Boer*, onder *Woltersum*.

AENGTERP, b., prov. *Friesland*. Zie **ANERTERP**.

AENGWIERUM, oude naam van het d. **ENGWIERUM**, prov. *Friesland*. Zie **ENGWIERUM**. W.

* **AENGWIRDEN** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4064 bund. 83 v. r. 71 v. ell., waaronder 4042 bund. 27 v. r. 20 v. ell. belastbaar land, en telt 405 h., bewoond door 540 huisgeen., uitmakende eene bevolking van 2800 inw. — De Herv., die er 1600 in getal zijn en twee kerken hebben, als: ééne te **Tjalleberd** en ééne te **Terband**, maken de gem. van **Tjalleberd-Lunjeberd-Gersloot-Terband-en-een-gedeelte-van-Heerenveen** uit. — Het grietenlijns van **ANENWIJEN** staat bij **Heerenveen**.

AENSTOOT, oude naam van het d. **OTTENLOO**, prov. *Gelderland*. Zie **OTTENLOO**. W.

AEPEN, buurs. in *Gelderland*. Zie **APPEN**. W.

AERNEM, oude naam van de st. **ARNEM**. Zie dat woord. Wb. en A.

* **AERT (TER-)** ligt ½ u. N. W. van *Assen*, 1 u. Z. W. van *Fries*. Men telt er 4 h. en ruim 30 inw.

ABSINGA, voorn. adell. h., prov. *Groningen*. Zie **AMINGA**. W.

AESTERMAH, oude naam van het d. **OOSTERMAH**, prov. *Friesland*. Zie **OOSTERMAH**. W.

* **AFFERDEN**, in *Oppe-Gelder*, heeft een gierpontenveer over de **Maas**, in den weg van dit dorp op **Verthem**.

* **AFFERDEN-DRUTEN-EN-DEEST**. De eerste, die in deze gem. het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest **HANNICUS DE BAUN**, die in het jaar 1615 herwaarts kwam en in het jaar 1699 overleed.

AFFETA, stranddistr. en st. in *Afrika*. Zie **FETA**. W.

AFGELATEN-VEN (DK), poel in de heide in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Woensdrecht-Hoogerheiden-en-Binkeloord*.

AFMEETING (DB), pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, Tweede distr., arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Werkendam*; palende N. aan de **Weeren** over de **Bakkers-kil**, O. aan den **Wieringer-wal** en den **Borcharen-polder**, Z. aan het **Heimans-gaantje**, W. aan de **Brains-kil**. — Deze pold., welke in het jaar 1841 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 9 bund. 64 v. r., en watert uit door eenen duiker met eene klep op de **Brains-kil**. De hoogte der dijken is 2.64 ell. Het land ligt 0.80 ell. boven A. P. Hij wordt door den eigenaar bestaard. — En maakt een gedeelte uit van de zoogenoemde *Weeren-over-de-Bakkerskil*.

* **AFSCHEID** wordt ook wel de **KANNEK-ZAARDIJN** genoemd. Men telt er 20 h. en 150 inw. — Er is eene school, welke gemiddeld door 25 leerlingen bezocht wordt.

AFSNIDDING-VAN-WERRENSTEIN, onbeboude pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*. Zie **JOACHIMUS-VAN**. W.

AGASTALDABURG, plaats, vermeld in 1049, als liggende in dat gedeelte van het distr. *Isloa*; van het graafsch. *Amelande*, dat door Keizer HENRIK aan BERNOLDUS, den twintigsten Bisschop van Utrecht, geschonken werd. Men meent daarvoor te moeten houden de hofstede *Olderhof*, gem. *Markelo*, in *Oversijssel*.

AGATENKYRECA, ouden naam van het d. AAGTERKERKE, prov. *Zeeland*. Zie AAGTERKERKE W.

* AGATHA (ST.) ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van Cuyk en bijna even zoover N. W. van Oeffelt. Men heeft er eene olieslagerij.

AGATHA (DE SLUISPOLDER-VAN-), pold. prov. *Noord-Brabant*. Zie SLUISPOLDER-VAN-ST. AGATHA W.

AGATHA'S-KONVENT (ST.), voorm. kloost. in *Rijnland*, dicht aan de wallen der stad Leyden, buiten de Rijnsburgsche-poort. Het werd bewoond door Nonnen van de orde van St. AUGUSTINUS. In den Spaanschen oorlog is het geheel omvergehaald en bij de vierde vergroting van *Leyden* gedeeltelijk in die stad getrokken.

AGENG, bosch in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*, distr. *Wonosobo*.

AGENORIA, verl. plant. in *Nederlands-Guiana*, kol. *Suriname*, aan de *Beneden-Saramacca*, ter linkerzijde in het afvaren; palende bovenwaarts aan den militairen post Nassau, benedenwaarts aan de suikerplant. Kent; 800 akk. groot.

AGGEMA, voorm. burg in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en $2\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Appingedam*, kant. en $3\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Onderdedam*, gem. *Uithuisermeeden*.

AGILMARI, oude naam van het *Beelmeer*, prov. *Utrecht*. Zie *Beelmeer* W.

AGNES-KONVENT (ST.), voorm. kloost. te *Groningen*. Zie *AGNIETEN-KLOOSTER*.

AGNIETEN-EILAND of PORLOS-PANGANG, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, 2 m. N. W. van *Onrust*.

AGNIETEN-KLOOSTER (ST.), voorm. kloost. te *Elburg*. Zie *FRANCISCANER-KLOOSTER* W.

AGNIETEN-KLOOSTER (ST.) of St. AGNES-KONVENT, voorm. kloost. te *Groningen*, bij de *Oude-Ebbingestraat*. — Dit kloost. was bewoond door Nonnen van den derden regel van den H. FRANCISCUS. De gebouwen zijn meereendeels gesloopt en dienen overigens tot woningen voor arme lieden.

AGNIETEN-KLOOSTER (ST.), voorm. kloost. te *Hoorn*, achter de *Grootkerk*. — Dit kloost. was in het jaar 1388 gesticht voor Nonnen, die naar den derden regel van den H. FRANCISCUS leefden. In een oud handschrift leest men daaromtrent: „Anno 1388 syn tot Hoorn gekomen Susteren van de derde ordre van S. FRANCISCUS, en verkregen van de Regent en Burgemeestren der Stede, om een Convent te setten, op dat land achter die Grootte Kerke, met conditiën, dat sy die Weel, dat is dat water, dat achter dat Convent plach te loopen, souden aenhalen en stoppen, met koeiemesse, en int jaer 1397 soo is geconsacreert den Hoogen Autaer, S. Agnië. 1436 noch gewyt haer houte kerk, en Ao. 1462 soo is die steenen kerk van Sint Agnië gewijt.” — Het had op het groote kerkhof tot zijnen ingang, en strekte zich van daar noordwaarts tot aan het Sint. Geerten-klooster, dat van voren breed was, tot dat het tegen het Cecilia-klooster aankwam, waarop het erf smaller werd, en wat noordwaarts strekte tot aan de Turfhaven. In het jaar 1595 heeft men door het

achtereinde dezer twee kloosters, eene nienwe straat gelegd, de *Gravenstraat* genoemd. — In het jaar 1888 werd dit klooster verbouwd tot een *ADMIRALITITSCHUUR*. Thans is een gedeelte van dit gebouw afgestaan tot onderwijs aan de leerlingen van de *CLINISCHE SCHOOL*, en het overige dient tot andere nuttige einden.

AGNIETEN-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Kampen*, op den *Floed-dijk*, dat in de vijftiende eeuw gesticht was en bewoond door 26 Nonnen van den derden regel des H. FRANCISCUS. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans de *STADS-ARMENSCHOOL* en eene *BAWAERSCHOOL VOOR DE NIEVERMOEGENDE KLASSE*.

AGNIETEN-KLOOSTER, te *Rhenen*. — De grond, waar het gestaan heeft, zijn thans tuinen, waaronder nog onderaardsche gangen zijn; ook zijn de zijmuren nog overblijfselen daarvan.

AGNIETEN-TOREN (ST), voorm. toren te *Hoorn*, aan de *Stadsvest*, thans de *Jodenbuurt*. — Deze toren, welke in het jaar 1808 gebouwd werd, ontving zijnen naam naar het St. Agnieten-klooster, waar achter hij stond.

AGOENG of *Acoons*, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Praeanger-Regentschappen*, reg. *Bandong*, op de scheiding van de distr. *Timbangantang*, met *Tjikoeboelan*.

AGOENG of *Acoons*, berg in *Oost-Indië*, op het *Sundasche* eil. *Bali*, aan de Oostzijde. — Het is de hoogste berg van het eiland, daar hij 3400 ellen bereikt, en eene werkzame vulkaan, uit welks krater, op den top, onophoudelijk zware rookwolken opstijgen.

AGONNA, stranddistr. in *Afrika*, in *Oppeer-Guinea*, aan de *Goudkust*, rijk *Assiantie*.

AHANTAH, stranddistr. in *Oppeer-Guinea*. Zie *HANTE*. W.

AHN, d. in het balj. van *Remich-en-Grevenmacher*, regtsgeb. *Grevenmacher*, grooth. *Luzemburg*, arr. en 4 u. O. ten N. van *Luzemburg*, kant., kw. en 2 u. Z. ten W. van *Grevenmacher*, $\frac{1}{4}$ u. N. ten O. van *Wormeldingen*, aan den *Mozel*, die te dezer plaatse de *Ober-Donvennesbach* opneemt; met 53 h. 210 inw. — De inw., die alle R. K. zijn, hebben hier eene filiaalkerk, welke tot de par. van *Nieder-Donven* behoort. — Men heeft er een gemeentewoud, dat 95 bund. 8 v. r. 20 v. ell. groot is.

AHNEM, hav. in *Zalkand*, prov. *Overijssel*. Zie *ANEM*. W.

AHOESING of *ABSSING*, d. op het *Moluksche* eil. *Amboina*.

AI, *Porlor-Ai*, eil. in *Oost-Indië*. Zie *AY*, *Porlor-Ay*. W.

AJA, d. in *Oost-Indië*. Zie *AUWA*. W.

AIDOEMA, eil. in *Oost-Indië*, een der *Papoetsche-eilanden*. — Het vormt met de eilanden *Kapa-Mirra* en *Drumau*, de westzijde der *Iris*-straat.

AJER (POELOE-), eil. in *Oost-Indië*. Zie *HOORN*. W.

AJER-BANGIES, resid. en st. in *Oost-Indië*. Zie *AYER-BANGIES* (1). W.

AJER-GOEROE-GOEROE (*DORDEREND WATER*), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Amboina*, kust van *Hitoe*, welke sich ten O. van het strand *Teehoesema*, in het gesp. *Olie-Helawan*, met eene bruisenden waterval in zee stort. — Het water dezer rivier, dat zeer helder en uitmuntend is, wordt door de zeevarenden, die dese kust aandoen, bij voorkeur gezocht.

AJER-MENDIDI, d. in *Oost-Indië*. Zie *KOKOLONBAI*. W.

(1) Eveneens zoeke men de overige woorden, welke niet op *AJER* gevonden worden op *AYER*.

AJER-MIRA, riv. in *Oost-Indië*. Zie MOERDEWAARS-RIVIER. W.

AJER-MOTA (WATER DER OGEN), twee bronnen in *Oost-Indië*, op het eil. *Madura*, kon. *Madura*. — Deze bronnen zouden, volgens de overlevering, ontstaan zijn door den rouw van eenen bruidegom, wiens bruid door den duivel (salang) was weggehaald.

AILSUM, voorm. kast. in *Fivelge*, prov. *Groningen*, arr., kant. en 3 u. W. ten Z. van *Apingedam*, gem. en 1 u. O. van *Ten-Boer*, $\frac{1}{2}$ u. W. van *Wittewicrum*, waartoe het behoorde.

AIMISTADI, plaats, vermeld in een testament van Bisschop WILLIAMS, in de achtste eeuw, als liggende in het land der Turingers.

AJO, berg in *West-Indië*, op het eil. *Aruba*, in het noordoostelijke gedeelte.

AJOEN-AJOEN, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Buitenzorg*, distr. *Tjibaroesa*.

AJOU, d. in *Oost-Indië*. Zie AOWE W.

AJOU-BILANDEN, groep eil. in *Oost-Indië*. Zie FAN. W.

AIRSAIN, HARSAIN of AIASIN, afzonderlijk liggende pachtbove in de heerl. *Differdingen*, grooth. *Luxemburg*, kw. arr. en $4\frac{1}{2}$ u. W. Z. W. van *Luxemburg*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. W. ten N. van *Esch-aan-de-Alzette*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Differdingen*, dech. kerkeijk tot de par. *Bodingen* behoorende. — Deze hoeve behoorde vroeger tot de Fransche gem. *Saulnes* of *Sonnes*, maar is bij art. 81 van het grenstractaat van Kortrijk, sedert 1820 aan het grooth. toegevoegd.

* AKAT ligt op 3° 16' Z. B.

AKERENDAM of AKASAM, buit. in het balj. van *Blots*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 2 u. N. van *Haarlem*, kant., gem. en ten Z. even buiten het vl. *Reverwijk*, aan den straatweg van Alkmaar op *Haarlem*. Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 11 bund. 96 v. r. 94 v. ell., en wordt thans in eigendom bezeten en bewoond door den Heer A. HUYGENS.

AKER-POLDER, pold. in *Amstelland*, prov. *Noord-Holland*. Zie MIDDELVELDSCH-AKER-POLDER. W.

* AKERSLOOT, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2526 bund. 40 v. r. 40 v. ell., waaronder 2480 bund. 3 v. r. 39 v. ell. belastbaar land; telt 162 h., bewoond door 193 huizes., uitmakende eene bevolking van 1000 inw. — De eerste, die in deze gem., na hare scheiding van Limmern, het leeraar-ambt heeft waargenomen, is geweest DIJK CLAASZOO, die in het jaar 1600 herwaarts kwam, en in het jaar 1609 naar *Egmond-op-Zee* vertrok. — Te AKERSLOOT is een veer over het Noord-Hollandsche kanaal.

AKERSLOOT-HERTOG-EN-BLIJVERS-POLDERS, pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*. Zie AKERSLOOT-HERTOG-EN-BLIJVERS-POLDERS.

AKERWEG, weg in *Amstelland*, prov. *Noord-Holland*, in eene westelijke rigting, loopende van Sloten tot in het droogtemalen *Haarlemmermeer*, waardoor hij bijna geheel vernield is. Vroeger liep hij, door of langs dat meer, tot aan den Drecht en Zuid-Schalkwijk door het mede door dat meer vernielde dorp *Nieuwerkerk*.

* AKHOUMA ligt in het rijk *Adon* (niet *Adom*).

AKKEREINDE, h. in *Fivelge*, prov. *Groningen*, arr. en 3 u. N. N. O. van *Groningen*, kant. en $2\frac{1}{2}$ u. N. O. ten N. van *Hoogerzand*, gem. en $1\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Stochteren*, 10 min. W. van *Siddeburen*; met 13 h. en ongeveer 60 inw.

AKKERENVEN (DE), peol in de heide in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Woensdrecht-Heogerheide-en-Hinkelendoord*.

AKKEROORD, buit. in *Schieland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Rotterdam*, kant. en $\frac{1}{4}$ u. Z. W. van *Gouda*, gem. en 50 min. N. O. van *Woensdrecht*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behorende gronden, eene oppervlakte van 206 bund. 50 v. r. 29 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer G. G. SULLEN.

AKKERS (DE), onbeboude pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, *Vierde* distr., arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Geertwijnberg*; palende N. en O. aan de *Donge*, Z. aan *Allemaanshil*, W. aan de onbekade *Akkers*. — Deze pold., welke in het jaar 1857 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 24 bund. 38 v. r. 60 v. ell. en wordt door drie houten duikers, voorzien met kleppen van 0,55 tot 0,50 ell. wijd, op de *Donge*, van het overtollige water ontlaat. Het land ligt 0,20 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 2,90 ell. Hij staat onder het bestuur van de eigenaren.

AKKERS (DE), plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, *Vierde* distr., arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Mads-en-Drimmelen*.

AKKERS (DE), geh. in de bar. van *Breda*, *Vierde* distr., prov. *Noord-Brabant*, arr. en $\frac{1}{4}$ u. W. Z. W. van *Breda*, $\frac{1}{4}$ u. en Z. Z. O. van *Oudenbosch*, gem. *Rucphen-Vorensinde-en-Sprundel*, $\frac{1}{2}$ u. O. van *Rucphen*, 10 min. Z. van *Sprundel*, waartoe het behoort; met 4 h. en 50 iow.

AKKERSLOOT (DE); water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Alkemade*, loopende uit de *Oude Ade*, Oostwaarts naar de *Rijpwetering*, besluit den *Akkersloot-polder*.

AKKERSLOOT-HERTOGS-EN-BLIJVER-POLDERS, droogmakerij in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Woubrugge*, gem. *Alkemade*; palende N. aan de *Zomersloot*, die haar van den *Waterloos-polder* scheidt, O. aan de *Rijpwetering*, Z. aan de *Akkersloot*, die haar van den *Blaauwe-polder* scheidt en W. aan de *Oude Ade*, die haar van den *Vrouwe-Venne-polder* scheidt. — Deze droogmakerij, welke in het jaar 1814 bedijkt is, bestaat uit den *Akkersloot-polder*, den *Blijver-polder* en den *Hertogs-polder*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 156 bund. waaronder 150 bund. 69 v. r. 54 v. ell. schotbaar land, en wordt door eenen molen op de *Akkersloot* van het overtollige water ontlaat.

AKKERSLOOT-POLDER (DE), pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Woubrugge*, gem. *Alkemade*; palende N. aan den *Hertogs-polder*, O. aan de *Rijpwetering*, Z. aan de *Akkersloot*, die hem van den *Blaauwe-polder* scheidt en W. aan de *Oude Ade*, die hem van den *Vrouwe-Venne-polder* scheidt. — Deze pold. maakt uit het zuidelijk gedeelte van de gecombineerde *Akkersloot-Hertogs-en-Blijver-polders*.

AKKERWOUDE, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, giet. *Dantumadeel*. Zij bevat de dorpen: *Akkerwoude*, *Murmerwoude*, *Dantumawoude*, *Wouterswoude* en *Driesum*, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4029 bund. 77 v. r. 37 v. ell., waaronder 3957 bund. 24 v. r. 5 v. ell. belastbaar land.

AKKERWOUDE ligt in het kant. en 1 u. Z. Z. W. van *Dookum*. — Dit d. heeft eene uitvaart naar de *Woudvaart* loopende. — In 1849 is te *Akkerwoude* de kerk en toren afgebroken, en daarvoor eene nieuwe kerk en toren gebouwd.

*AKKERWOUDE-EN-MURMERWOUDE, kerk. gem.; telt 1350 zielen, onder welke ongeveer 90 Ledematen. De eerste, die in deze gem. het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest NICOLAAS JONANNIS, die in het jaar 1602 hier in dienst was en in 1639 eenen opvolger verkreeg.

*AKKRUM, kant., behoort thans tot het kant. *Heerenveen*.

AKKRUM, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwonden*, griet. *Utingeradeel*, eene oppervlakte beslaande van 2075 bund. 15 v. r. 75 v. ell., waaronder 1979 bund. 66 v. r. 16 v. ell.

*AKKRUM, d, ligt in het kant. *Heerenveen*. — De Herv., die er 520 in getal zijn, onder welke 220 Ledematen, maken, sedert het jaar 1843, eene afzonderlijke gem. uit, welke tot de klass. van *Heerenveen*, ring van *de Lemmer*, behoort. De eerste, die in dez gem. het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest GEORGE PHILIP KITS VAN HUYNINGEN, die den 15 December 1844 herwaarts kwam en er nog staat. — Men heeft in dit d. ook nog eenen oliemolen, eene zeepziederij, eene herhalingschool en een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat den 1 Januarij 1819 opgericht is en 45 leden telt. — In de kerk was vóór de Reformatie eene prebende gesticht. — Hier heeft ook een konvent van Graauwe-Zusters bestaan, Aalsum of het Aalsumer-klooster genaamd, hetwelk in tijd van oorlog tot eene sterkte heeft gediend, nadat het in Oost-Dongeradeel was overgebracht. Mede plagt hier oudtijds de state *Douma* te staan.

§AKKRUM-EN-TERHORNE, voorm. kerk. gem., prov. *Friesland*, klass. van *Heerenveen*, ring van *de Lemmer*, welke 740 zielen, en onder dese 210 Ledematen telde, en tot eerste Predikant gehad heeft LAURENTIUS TACONIS, die in het jaar 1611 herwaarts kwam en in het jaar 1647 overleed. Sedert het jaar 1843 maken echter Akkrum en Terhorne ieder eene afzonderlijke gem. uit.

*AKMARIJP ligt in het kant. *Heerenveen*. — De toren is er in 1844 afgebroken en door een klokhuis vervangen. — Vroeger stonden hier nog de staten: *Abbema*, *Molla*, *Donia*, *Unia*, *Bangma* en *Buvema*.

*AKRA of ACRA, ook INKRAN, is het gezondste land van de geheele Goudkust.

AKRA, eil. in *Opperguinea*. Zie INKRAN. W.

AKRAS (GROOT-), staat in *Afrika*, in *Opperguinea*, aan de *Goudkust*, onder het opperbestuur van den Koning van *Assantie*. Het is een schoon land met eene hoofdstad van den zelfden naam.

AKREDAM, buit., prov. *Noord-Holland*. Zie AKKERDAM.

AKUNNI (GROOT-), onbekende landstreek in *Afrika*, in *Opperguinea*, aan de *Goudkust*, aan het rijk *Assantie* grenzende.

*ALABAN, distr., behoorde in vroeger tijd onder de *Vijftig-Kotta's* en maakte ook later, met deze afdeeling en de distr. *Lintonw* en *Boea*, benevens een gedeelte van *Agam*, den hoofdzetel de *Padrische* magt op *Sumatra* uit.

ALABAN-PANJONG, vallei in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Ayer-Bangies*. — Dit dal was in den laatsten oorlog tegen de *Padries* een der punten, waar deze laatste zich vestigden. In Julij 1838 werd het echter door de Nederlanders langzamerhand al nauwer en nauwer ingesloten. Onze landgenooten gaven daarbij vele bewijzen van volharding, bekwaamheid en dapperheid, ook de verdedigers, door het ganstigste terrein geholpen, toonden blijken van waakzaamheid, kunde en hardnekkigheid. De Luitenant-Kolonel MICHELIS en de Majoor DE

STREKER vermoesterden eindelijk alle de versterkingen, op den 16 Augustus 1857, en zoo werden de stoutmoedige heldhaftigheid, volhardende opoffering en onverdroten ijver der Nederlanders met de schoonste zege bekroond.

* ALACCA, reg. 2 en 6, staat: *Rokoemoni* lees: *Rokoemoni*.

ALAM (TANDJONG-), fort in *Oost-Indië*. Zie TANDJONG-ALAM. W.

ALAMBERTSKADE, naam, onder welchen de D. A. LANDBRECHTSKADE, prov. *Noord-Holland*, wel eens verkeerdelijk voorkomt. Zie D. A. LANDBRECHTSKADE.

ALANG-DJIWAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soeraberta*. — Aldaar was in 1827 door den, in Nederlandsche dienst zijnde; *Towimongong Woeso Dirwio* eene vesting aangelegd. — Den 28 November van dat jaar werd dit dorp door de muitelingen tot den grond toe afgebrand.

ALAS, st. in *Oost-Indië*. Zie ALLAS. W.

ALATHINGE, plaats vermeld als te behooren tot het voorm. graafs. *Amelande*, en wel in het *Eerste* distr. thans *de Lijmers* genaamd, waarvan de goederen in de negende eeuw door Graaf ROTGARIUS aan de kerk van St. Maarten te Utrecht geschonken werden.

ALBA (HEUVEL-VAN), hoogte in het *Land-van-Allena*. Zie ALVA HEUVEL-VAN). W.

ALBADA, voorm. state in de Friesche griet. *Dantumadeel*, 8 min. N. O. van *Driezum*; waartoe zij behoorde. — Ter plaatse, waar zij bestaan heeft, ziet men thans nog eene kleine terp. De daartoe behoord hebbende gronden worden in eigendom bezeten door den Heer J. G. VAN DER MEULEN, woonachtig te *Driezum*.

ALBERDA, eigenlijke naam van den BURG-VAN-BREUN, prov. *Groningen*. Zie BREUN (BURG-VAN-). W.

ABEMARLE, naam welchen HET HUIS DE VOORST prov. *Gelderland*, weleens naar eenen zijner vroegere bezitters, den Graaf VAN ALBERMARLE, gegeven wordt. Zie VOORST (HET HUIS-DE-).

ALBERT-ANNES-MEER, meer in de Friesche griet. *Dantumadeel*, 25 min. N. O. van *Rinsumageest*. Het staat door de voorm. *Woudvaart* met het *Klaaske-meer* en met de *Trekvaart naar Rinsumageest* in verbinding; doch is thans slechts eene poel.

ALBERTS-KLOOSTER, voorm. abdij, prov. *Noord-Holland*. Zie EGHOED (ABDIJ-VAN-). W.

ALBERTUS-POLDER (ST.), voorm. pold. in *Asseneder-Ambacht*, in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, distr. *Hulst*, arr. *Goes*, kant. *Axel*, gedeeltelijk gem. *Sas-van-Gent*, gedeeltelijk tot de Belgische gem. *Assenede* behoorende; palende N. aan den St.-Pieterspolder, O. aan het *Sassegat*, Z. aan *Sas-van-Gent*, W. aan den *Bank-polder*, den *Pennemans-polder*, den *Maria-polder* en den *St.-Pieterspolder*. Reeds in 1285 waren deze gronden bedijkt door JAN VAN NAREN en MARIA v'ANTONIS, doch zij werden in 1485 overstroomd, later herdijkt, maar in den strijd tegen Spanje weder aan de golven prijs gegeven.

ALBION, eil. in *Oost-Indië*, in de *Straat-der-Molukkos*, O. van het eil. *Celebes*, voor de *Baai-van-Tolo*.

* ALBLAS of beter ALBLAS-POLDER, grenst N. en O. aan het *Hilleke van den Dam*, Z. aan het *Vloedspui*, W. aan de haven van de *Hooge-Zwaluwe*. — Deze pold., welke vermoedelijk in het jaar 1800 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 9 bund. 50 v. r., en wordt door eene steenen sluis, wijd 1.25 ell., voorzien van eene vloeddeur, dragende het jaartal 1812, op het *Vloedspui* en verder op de

rivier den Amer, van het overtollige water ontlaat. Het land ligt 0,40 ell. onder A. P. De hoogte der dijken is van 1.80 tot 1.90 ell. Het polderbestuur bestaat uit de Eigengeërfden. — In het jaar 1812 moet de sluis van dezen polder grootendeels zijn vernieuwd geworden, doch de eerste daarstelling, mitsgaders de bekading des polders, moet reeds vele jaren te voren hebben plaats gehad.

* **ALBLAS (OUD-)**, gem., bevat in het noordelijke deel den Nesse-polder en den Noordzijdsche-polder, en in het zuidelijke, de Zuidzijdsche-polder en Noord-Matena, heeft 3188 bund. 81 v. r. 79 v. ell. belastbaar land; telt 119 h., bewoond door 172 huisgez., uitmakende eene bevolking van 840 inw.

De eerste, die in de gem. OUD-ALBLAS, in vereeniging met ALBLASSERDAM, het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest JOHANNES BLOKLIUS, die in het jaar 1584 herwaarts kwam, en in het jaar 1585 naar Klundert vertrok. In het jaar 1600 werden echter OUD-ALBLAS en ALBLASSERDAM kerkelijk gescheiden en toen kwam OUD-ALBLAS tot Predikant HERRICUS SWALM, die in het jaar 1603 naar Beijerland vertrok. Onder de Predikanten, die vroeger te OUD-ALBLAS gestaan hebben verdient melding: GERARD CROESE, die zich door geleerdheid onderscheidde en onder anderen geschreven heeft eene *Historie der Kwakers*, welke, wegens onpartijdigheid, geprezen wordt. Hij heeft hier van 1678 tot 1707, toen hij emeritus werd, het evangelie verkondigd. — De Herv. kerk is in 1841 door eene geheel nieuwe vervangen, die den 21 November van hetzelfde jaar is ingewijd, en van eenen ouden toren, doch van geen orgel voorzien is. — Het wapen van OUD-ALBLAS bestaat uit een veld van goud, met vijf schoinsche ruiten (*losanges*) van sabel, geplaatst drie en twee.

ALBLAS (ZUIDZIJDE-VAN-OUDE-), pold. in den *Ablasserdam*. Zie *ZUIDZIJDE-VAN-OUDE-ALBLAS*. W.

ALBLAS-POLDER, pold., prov. *N. Brabant*. Zie *ALBLAS*. W. en A.

* **ALBLASSERDAM**, reg. 8 staat: Huigenhil, lees: Ruigenhil. — Deze gem. paalt Z. alleen aan het Buitenland-van-Papendrecht; heeft 927 bund. 54 v. r. 96 v. ell. belastbaar land; telt 241 h., bewoond door 448 huisgez., uitmakende eene bevolking van 2100 inw. — De oude naam van het d. *ALBLASSERDAM* is *WALSOUDE*, als liggende tegenover den ouden ingang der Waal bij Oostendam. — De eerste, die in deze gem. na de scheiding van OUD-ALBLAS, het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest PETRUS COSYRUS, die reeds sedert 1585, in de combinatie van *Ablasserdam-en-Oud-Alblas*, het leeraarambt had waargenomen, doch bij de scheiding te *ALBLASSERDAM* bleef, en in het jaar 1627 emeritus werd.

ALBORCH, oude naam van het d. *AALBURG*, prov. *Noord-Brabant*. Zie *AALBURG*. W. en A.

§ **ALBRANDSWAARDSCHE-POLDER** of *AALBRANDSWAARD*, pold. in het *Land-van-Putten*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *Ridderkerk*, gem. *Poortugaal-en-Albrandswaard*; palende N. aan Zwaardijk en Oud-Rhoon, O. aan Jan-Cornelis-polder en de Haven-van-Rhoon, Z. aan den Johanna-polder en den Genever-polder, en W. aan den Buiten- en Binnen-Kijvelandsche-polder en den Oudlandsche-polder. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 205 bund. alles schotbaar land; telt 16 h., waaronder 2 boerderijen, en wordt door eene sluis, op de Oude-Maas, van het overtollige water ontlaat. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, drie Heemraden en eenen Secretaris en Penningmeester.

* **ALBRANDSWAARD-EN RIJVELANDEN**, gem., is sedert het jaar 1842 met *Peortugaal* vereenigd, en maakt daarmede de gem. *Peortugaal-en-Albrandswaard* uit.

* **ALBRECHTSBERG**, staat: ~~De~~ **AALBRECHTSBERG**, lees: *Zie AALBRECHTSBERG*.

ALCMARIA, Latijnsche naam van de st. **ALKMAAR**, prov. *Noord-Holland*. *Zie ALKMAAR* W. en A.

* **ALDEGONDE**, kast., werd door de Heeren van **SOUBERS** opgetrokken, door die van **BOSSELA** vergroot en verfraaid en door die van **BOONENSTIJF** tot een vorstelijk verblijf ingerigt.

ALDENHAGE, voorm. kast. in de *Neder-Betuwe*, prov. *Gelderland*. *Zie ALDENHAAG*. W.

ALDENHUIS, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Franskeradeel*, arr. en $3\frac{1}{2}$ u. W. ten Z. van *Loeuwarden*, kant. en 2 u. O. Z. O. van *Harlingen*, onder *Tjum*.

ALDENSELE, oude naam van het stadje **OLDBRAAL**, prov. *Overijssel*. *Zie OLDBRAAL*. W.

ALDENTHORP, oude naam van het voorm. riddersmatig goed **ALDENHOF**, prov. *Utrecht*. *Zie ALDENHOF*. W.

* **ALDERSMA**, heerd (geen heurl.), ligt 20 min. N. O. van *Esinghe*.

* **ALEM** ligt $8\frac{1}{2}$ u. N. van *Bortel*, 3 u. W. N. W. van *Oss*. — Er is hier een rijkstvoetveer op *Roosom* over de *Maas*.

ALEM-MAREN-EN-KESSEL, gem., paalt W. en N. aan de *Maas*, O. aan *Lith*, Z. O. aan *Noland*, Z. aan *Rosmalen*, Z. W. aan *Bmpel*. Zij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2407 bund. 13 v. r. 14 v. ell., alles belastbaar land; telt 187 h., bewoond door 234 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1100 inw.

ALEMSCHE-WAARD, pold. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Brabant*, *Eerste* distr., arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Oss*, gem. *Alem-Maren-en-Kessel*; palende N. en O. aan de *Maas*, Z. aan den *Middelwaard*, W. aan den *Maasdijk*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 108 bund. 69 v. r. 20 v. ell., en watert door een sluisje, op de *Maas* uit.

ALEMSCHE-OVERWAARD (DE), pold., gedeeltelijk in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Brabant*, *Eerste* distr., arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Oss*, gem. *Alem-Maren-en-Kessel*, gedeeltelijk in den *Bommeler-waard*, prov. *Gelderland*, *Benedendistrict*, arr. *Tiel*, kant. *Zalt-Bommel*, gem. *Driel*; palende N. aan *Rossum*, O. en Z. aan de *Maas*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 47 bund. 29 v. r. 4 v. ell., en watert uit op de *Maas*.

* **ALEMSGEWANDE** ligt $1\frac{1}{2}$ u. N. O. van *'s Hertogenbosch*, $2\frac{1}{2}$ u. W. ten Z. van *Oss*, $1\frac{1}{2}$ u. Z. van *Alem*. Men telt er 12 h. en 30 inw. Ten N. is een voetveer over de *Maas* op den *Bovenwaard*, onder *Driel*. — Door de *Blaauwsluis* watert alleen de pold. het *Hoog-Hemaal* (en niet het *Laag-Hemaal*) uit.

* **ALENDORP** heette oudtijds **ALDATHORP**. — Bl. 82, reg. 4, staat: *Blijenberg* lees: *Blijenburgh*.

ALENGHEUIGEN, geh. prov. *Groningen*. *Zie ALINGAHEIEN*.

§ **ALERDINK**, **ALLERDINE** of **AALDERINE**, haven. in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr. en 3 u. O. N. O. van *Deventer*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Raalte*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Heino*. — Deze haven, welke eene oppervlakte beslaat van 204 bund. 52 v. r. 70 v. ell., wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer Mr. B. J. van **SOMMER**.

ALEVELD, buit. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en

1½ u. W. van *Utrecht*, kant en 1 u. Z. ten O. van *Maarssen*, gem. en ½ u. O. van *Vleuten*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, en verdere getimmerten eene oppervlakte van 2 bund. 10 v. r. 40 v. ell., en wordt thans in *Agendom* bezeten door den Heer SIMON PETRUS WILHELMUS HENDRIKUS VAN BYLEVELT en Mej. ALIJDIA ODILIA WILHELMINA VAN BYLEVELT.

ALFEN, drie d., één prov. *Noord-Brabant*, één prov. *Gelderland* en één prov. *Zuid-Holland*. Zie ALPHEE. W.

ALIAN, d. in *Oost-Indië*, op het *Sundasche* eil. *Java*, resid. *Kadoe*, ads. res. *Magellang*.

§ ALIJSAMBACHT of ALIASAMBACHT, gedeelte van den pold. *Reeuwijk*, in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Gouda*, gem. *Reeuwijk*; palende N. aan de Broekvelden van *Zwammerdani* en de Sloene, O. aan *Ravensberg*, Z. aan *Schravenbroek*, W. aan de *Zaden*; beslaande, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 58 bund. 90 v. r. 7 v. ell., en tellende 4 h., waaronder 2 boerderijen.

* ALINGAHUISEN, ook ALINGERHUISEN gespeld, ligt in *Hunsingo*, kant. en 1½ u. W. Z. W. van *Onderdendam*, gem. en ½ u. Z. W. van *Winsum*. — Nog niet lang geleden vond men hier doodkisten enz., waaruit te vermoeden is, dat hier voorheen eene kapel en een kerkhof bestonden; misschien heeft dit goed wel aan de abdij *Selwert* behoord.

ALINGAHUIZEN, geh. in *Fivelgo*, prov. *Groningen*. Zie ALLINGAHUIZEN.

ALINGAWIER, d., prov. *Friesland*. Zie ALLINGWIER. W.

ALISSE, naam, onder welken het d. *Elst*, in de *Over-Betuwe*, prov. *Gelderland*, reeds in de zevende eeuw voorkomt. Zie *Elst*. W.

ALITA, staat in *Oost-Indië*, op het *Sundasche* eil. *Celebes*, in het binnenland, N. van *Wadjoe*.

ALIZO, riv., vermeld bij *Dio Cassius* en andere schrijvers, welke door sommigen voor den *IJssel* wordt gehouden.

* ALKEMADE, gem., paalt N. aan het *Haarlemmermeer*, O. aan de *Noordhollandsche* gem. *Leymuiden-en-Vrieskoop* en aan *Rijnsaterwoude*, Z. aan *Woubrugge* en *Hoogmade*, W. aan de *Vrije-en-Lage-Boekhorst* en *Warmond*.

Deze gem. bevat de dorpen: *Oude-Wetering*, de *Kaag*, de *Rijpwetering* en *Roelof-Arendsveen*; de buurten: *Nieuwe-Wetering* en *Ade*, en de polders: de *Lijker-polder*, de *Veender-polder* buiten de bedijking, den *Googer-polder*, den *Aderpolder*, den *Noord-polder*, den *Middel-polder*, den *Keverpolder*, den *Buurter-polder*, de *Kas*, *Noordveen*, den *Oude-Hooi*, den *Hoorn-polder*, de *Akkersloot-Hertogs-en-Blijverpolders*, den *Blaauwe-polder* en gedeelten van den *Rode-polder*, den *Vrouwe-Venne-polder*, den *Waterloos-polder* en den *Drooggemaakte-Veender-polder*; heeft 2508 bund. 2 v. r. 27 v. ell. belastbaar land, en telt 585 h., bewoond door 629 huisgez., uitmakende eene bevolking van 3200 inw. Men heeft er 2 R. K. kerken. — Het wapen dezer gem. is een veld van zilver met eenen leeuw van sabel, gekroond van goud.

* ALKEMADE, ridderhofst. ligt 20 min. N. O. van *Warmond*.

ALKEMADE-POLDER, pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Noordwijk*, gem. *Warmond*; palende N. W. aan *Warmonderdam*, N. O. aan den *Floris-Schouten-Vrouwen-polder*, Z. O. aan den *Groot-Heinmeer-polder*, Z. W. aan den *Simons-polder* en het *Buitenwater*. Het land ligt 1,050 onder A. P. — In dezen pold. ligt het voorm. h. van dien naam.

* **ALKMAAR**, arr., bevat slechts drie kant.: Alkmaar, Schagen en den Helder; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 80,562 bund. 35 v. r. 69 v. ell., waaronder 75,127 bund. 62 v. r. 7 v. ell. belastbaar land; telt 8602 h., bewoond door 11,210 huisgez., uitmakende eene bevolking van 83,600 inw.

* **ALKMAAR**, kant. no. 1 en no. 2 maken thans slechts een kant. uit. Zie het volgende art.

§ **ALKMAAR**, kant., prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*; palende N. aan het kant. Schagen, O. aan het kant. Purmerende, Z. aan het kant. Beverwijk en W. aan de Noordzee, bevattende de volgende 20 gem.: Alkmaar, Akersloot, Bergen, Wimmenum, St. Pancras, Oudorp, Egmond-binnen-en-op-den-Hoef-en-Rinnegom, Egmond-aan-Zee, Heilo-en-Oesdom, Limmen, Koedijk-en-Huiswaard, Oud-Garspel, Schoorl-Hargen-en-Camp, Veenhuizen, Heer-Hugowaard, Noord-en-Zuid-Scharwoude, Broek-op-Langendijk, Oterleek; Zuid-en-Noord-Schermer en Schermerhorn, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 20,815 bund. 29 v. r. 50 v. ell., waaronder 50,570 bund. 65 v. r. 45 v. ell. belastbaar land; telt 4652 h., bewoond door 5170 huisgez., uitmakende eene bevolking van 24,600 inwoners.

ALKMAAR, gem., heeft 1350 bund. 70 v. r. 28 v. ell. belastbaar land; telt 2076 h., bewoond door 2079 huisgez., uitmakende eene bevolking van 10,000 inw. — Bl. 87, reg. 4 en 5, *staat*: **BANDSIUS** *loc*: **BANDSIUS**. — In 1849 werden op de markt te **ALKMAAR** aangevoerd 19,154 stapels zoetemelksche kaas, wegende 4,254,776 Ned. ponden, waaronder begrepen 516,997 ponden hooikaas. — De eerste tweede Predikant te **ALKMAAR** was **JAN ARENDS** beroepen uit Emden in 1575 en in dat jaar, gedurende het beleg, overleden. De eerste derde Predikant was **EVERARDUS HENRICUS GEESTERANUS**, die in het jaar 1582 herwaarts kwam, en in het jaar 1596 overleed. De eerste vierde Predikant was **PETRUS NIBROODE**, die in het jaar 1631 herwaarts kwam, en in 1639 overleed. Het beroep geschiedt door den kerkeraad. — De eerste, die in de Luthersche gem. te **ALKMAAR** het leeraarsambt heeft waargenomen is geweest **THOMAS FUGENIUS**, die in het jaar 1658 herwaarts kwam, en, na de gem. omtrent een half jaar bediend te hebben, naar Enkhuizen vertrok. Onder de hier gestaan hebbende Predikanten verdienen melding de door hunne uitgegevene werken bekende **HENRICUS VAN BORN** van 1658 tot 1662; **FRANCISCUS SMIT**, van 1728—1738; **CHRISTIANUS CAROLUS HENRICUS VAN DER AA**, van 1739—1742, en **JOBAN WILHELM STATIUS MÜLLER** van 1794—1795. — Nadat de Nationale Synode te Dordrecht, in het jaar 1610, haar vonnis had uitgesproken, begonnen de Remonstranten te **ALKMAAR**, tegen het einde van Mei, buiten de stad te vergaderen, eerst aan het einde van den Voorbont in de open lucht, daarna in een huis te Oudorp. Hier werd met zoo grooten toeloop gepredikt, dat de Regering daar tegen een plakkaat afkondigde. Toch hielden de Remonstranten, den 16 Junij, op den Breeweg in den Hout, eene vergadering van omtrent twee duizend menschen, en toen de Schout haar trachtte te storen, weerstond men hem; maar den volgenden dag verdroeg men schelding en slagen zonder te scheiden; en den 28 Julij, binnen de stad vergaderd, werden er zelfs door het geweer der soldaten gewond, zonder dat nogtans de vergadering uiteen ging, waarop meer krijgsvolk in de stad werd gebragt. In 1622 werd de gemeente, des

Zondags voor- en namiddags, op het klokgelui der groote kerk verzameld. Zij behoorde in den beginne tot de aansienlijkste gemeente der broederschap. In 1621 werden twee Leeraars tot hare bediening in commissie gesteld, even zoo in 1624, toen met Wormer en Schoorl en, nadat zij van vaste Leeraars was voorzien, behield zij er twee tot 1749. In 1627 werd des Zondags » voor en na noon en weder des avonds. » gepredikt, en wel des voormiddags op twee plaatsen te gelijk, dewijl men » het volck op eene plaats daer wel 600 menschen in konden, niet en wiste te laten. » In de week was er bovendien tweemaal zamenkomst, op Dingsdag- en Donderdagavond, maar er kwamen niet veel menschen van aanzien. Reeds in 1630 beriep deze gem. tot haren vasten Leeraar WOUTER CORNELISZ. VAN WARBER, voorm. Predikant te Nieuwkoop en in 1619 geschorscht. Dit beroep, gedaan tegen de algemeene orde, die nog slechts tijdelijke bediening in commissie aan de gemeente verloende, baarde den Directeuren veel moeite, maar eindigde toch in 1632, met opheffing en onderwerping aan de orde. Toen werd, den 28 April, CHRISTIAAN SOPHIGIUS voor een half jaar te Alkmaar gesteld en WOUTER CORNELISZ., naar Nieuwkoop verplaatst, vertrok derwaarts in November. Als de eerste vaste Predikant alhier moest echter beschouwd worden JAN CORNELISZ. KUYLREAN, vroeger Predikant te Leymuiden, die er in 1632 kwam, en waarschijnlijk reeds in het volgende jaar vervangen werd door MATHEUS ADRIANI BORGHUS, na in 1632 reeds tot Ambtgenoot te hebben bekomen JOHANNES POLYANDER, die van Nieuwkoop herwaarts kwam, en waarschijnlijk in 1633 overleden is. Sedert werd de Remonstrantsche gem. te Alkmaar door twee Predikanten bediend tot in het jaar 1749, toen CORNELIUS NOZEMAN naar Haarlem beroepen werd, en KILLIANUS VAN DER BURG er alleen bleef. — Onder de hier gestaan hebbende Predikanten, verdient melding de Nederduitsche Dichter en Geschiedschrijver CASPAR BRANDT, VAN 1682—1685. — De eerste Predikant in de Doopsgez. gem. te ALKMAAR is geweest HANS DE RINS, die omstreeks 1698 herwaarts kwam, en in 1638 overleed. Hij was bij de Waterlandsche gem. Ook bestond hier eene Vlaamsche, die vroeger is te niet gegaan, en eene Friesche, die zich in 1809 met de Waterlandsche vereenigde. — Bl. 89. De begraafplaats te ALKMAAR, aan het einde van den Hout, is door ligging en aanleg een der fraaiste van geheel Nederland. — Behalve de reeds in het Woordenboek genoemde liefdadige inrigtingen is er nog eene Moederlijke societeit en sedert kort ook een Vrouwen-Hulpgezelschap voor de uitbreiding van het Evangelie in China. Ook is er eene Bank van Leening; en het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* heeft er eene Spaarbank, eene Bewaarschool, met ruim 100 leerlingen, en eene Naai- en Breischool voor Behoeftige Meisjes, met 30 leerlingen. — Onder de beroemde mannen, welke ALKMAAR heeft voortgebracht, verdienen nog gemeld te worden: de Geneeskundige CORNELIS DEKKER, bijgenaamd BOSTREKON, naar het uithangbord van zijns vaders huis, geb. in 1647, † 16 Januarij 1688, als Hoogleraar te Frankfort aan de Oder. — De Staatskundigen: ADRIAAN BAART, die in 1684 Pensionaris zijner geboortestad was, en de Luitenant-Generaal DOMINIQUE JACQUES DE ERANS, geb. 17 Maart 1781, † 30 Mei 1840, te Buitenzorg op het eil. Java, als Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië. — De Latijnsche Dichter JOHANNES FORESTUS (JONAN VAN FOREST), † 27 October 1652. — De Nederduitsche Dichter HERRMANUS COSTER, geb. in 1743, † 21 November 1781. — De Schilders: NIKOLAAS VAN DER HECK;

ZACHARIAE PAVLOUS, uit het begin der zeventiende eeuw; GEMAR VAN EUGENSSON, geb. in 1606, † in 1679; diens broeders ALBERT VAN EUGENSSON, geb. in 1621, † in 1676, en JAN VAN EVERINGEN; EMANUEL DE WERT, geb. in 1607, † in 1692; GULLIS SCHAGEN, geb. 24 Junij 1616, † 18 Janij 1668 en JAN THUNIS BLANKHOFF, geb. in 1628. — De Wiskundige CORNELIS DEBBEL was geb. in 1671, † in 1636. — Bl. 91, reg. 12 v. o. *stast*: 1891, *lees*: 1491.

* ALKMAAR, kl. eil., heet bij de inlanders POELOE-MIENDJANGAN, d. i. HERTEN-EILAND en ligt 5 min. N. O. van Oorust. Het was voorheen zeer vermakelijk, doch is thans onbewoond.

ALLAM (TANDJONG-), fort in *Oost-Indië*. Zie TANDJONG-ALAM. W.

ALLADINA, plaats vermeld, als door zekere GERWARD DE HERTEN, in 828 aan de St. Maartenskerk te Utrecht geschonken en welke men voor het dorp AALTEM houdt.

ALLANG (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*. Zie ALANG (HOEK-VAN-). W.

ALLARTS-POLDERTJE (HET KLEINE-), pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmenen*; palende N. aan de zogenaamde Akkers tegen den Amer, O. en Z. tegen den Emilia-polder, W. aan den Groote-polder of de Nellen. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4 bund. 37 v. r., en wordt door eenen houten duiker, wijd 0,40 ell. voorzien van eene deur en schuif, op den Amer van het overtollige water ontlast. Aan de benedenzijde van dit poldertje vindt men echter nog eenen wachter met eene schuif voorzien, wijd 1,90 ell. en strekkende alleen om den polder des winters, door het in- en uithalen der vlooden, te verbeteren. Het land ligt 0,10 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is van 1,60 tot 1,70 ell. Deze pold. wordt door den eigenaar selve bestuurd.

ALLAS (STRAAT-), zeeëngte in *Oost-Indië*. Zie ALASS. W.

ALLEMA, voorn. state, prov. *Friesland*. Zie ALMA.

ALLEMANSHIL, pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, *Vierde distr.*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Geertruidenberg*, palende N. aan de buitengronden tegen de Donge en aan Ruimersdijk, O. aan de Donge, Z. aan de vestingwerken van Geertruidenberg en W. aan den Emilia-polder. — Deze pold., welke in het jaar 1808 ontijkt is, beslaat, volgens het kadaster, met de kaden, eene oppervlakte van 17 bund. 15 v. r. 70 v. ell., en watert uit op de Donge, door een houten sluisje, wijd 1,00 ell., voorzien van eene klep en schuif en twee houten dnikers, wijd 0,85 en 0,65 ell., voorzien met kleppen. Het land ligt 0,10 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is van 1,80 tot 1,70 ell. boven A. P. Het polderbestuur bestaat uit de *Eigengeërfden*.

ALLEMANSWAARD, pold. in het graafs. *Megen*, prov. *Noord-Brabant*, *Eerste distr.*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Ost*, gem. *Oijen-an-Toeffelen*; palende N. en O. aan de Maas, Z. aan den Hemelrijkschen-waard en den Maasdijk, W. aan den Hemelrijkschen-waard en de Maas. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 131 bund. 60 v. r. 75 v. ell., en watert uit door den Hemelrijksche-waard op den Amer, wordende het water op den gezonden waard afgezet door eene steenen sluis, gelegen in de kade, nabij den Maasdijk, wijd 1,40 hoog 1,65 ell., voorzien met eene drijfdeur, door welke sluis mede de Polder-van-Oijen uitwatert. Het zomerpeil is 4,15 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is aan het

boveneinde omtrent 7,80, aan het benedeneinde 7,25 ell. boven A. P. Met uitzondering van het beneden- en boveneinde, bestaat deze bekanding uit den hoogten oever. Het polderbestuur bestaat uit de Eigengeërfden. Het boveneinde der kade van dezen waard is aan de Schouw van het Dijkbestuur te Oijen onderworpen. — Tegen dezen waard is gelegen het pontveer van Oijen op Alphen, behoorende aan den Heer van Oijen; de Maas heeft aldaar eene breedte van 160 ell.

ALLENDORP of ALLERDORP, voorm. riddermatig goed, prov. *Utrecht*. Zie ALLERDORP. W. en A.

ALLER (OUD-) ligt in de gem. *Putten*, prov. *Gelderland*, en beslaat, met de daartoe behoorende vier boerenplaatsen, Klein-Olden-Aller, de Wildeman, de Blankevoort en de Heetkamp, eene oppervlakte van 208 bund. 22 v. r. 22 v. ell.

ALLERBACH, beek in het grooth. *Luxemburg*. — Zij ontspringt $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van het d. Remerschen en werpt zich een weinig beneden het d. Schengen in de *Moazel*.

ALLERBORN, eene der drie meijerijen der oude heerl. *Reuland*, grooth. *Luxemburg*. Zij bevatte het westelijke gedeelte en daarin de d. en geh. *Asselborn*, *Boxhorn*, *Biwisch*, *Watermal*, *Sassel* en den *Bockenmühl*, benevens gedeelten van *Rimmeling*, *Ornth*, *Nieder-Besling*, *Wampach*, *Lengeler*, en *Altgert*. De meesten dezer plaatsen behooren thans tot het grooth. *Luxemburg*, Ourt en *Watermal* tot *België* en *Lengeler* tot *Pruisen*.

ALLERBORN, d. in de heerl. *Reuland*, meijerij van *Asselborn*, grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en 5 u. N. W. van *Diekirch*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Wiltz*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Ober-Wampach*. — Men telt er 15 h. en 90 inw. die allen R. K. zijn en hier eene filiaalkerk hebben, die tot de par. van *Ober-Wampach* behoort.

ALLERDINK, havez. in *Zalland*. Zie ALLERDINK.

ALLERTSMA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Ferwerderadeel*, arr. en $3\frac{1}{2}$ u. N. ten O. van *Leeuwarden*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. W. ten Z. van *Holwerd*, 10 min. Z. van *Ferwerd*. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerenplaats, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 16 bund. 20 v. r. 80 v. ell. en in eigendom bezeten wordt door den Heer H. BOLMAN c. s., woonachtig te *Leeuwarden*.

ALLERTSSOOG, h. op de scheiding van de prov. *Friesland*, *Groningen* en *Drenthe*, prov. *Friesland*, kw. *Zeeuwouden*, griet. *Opsterland*, arr. en 6 u. N. O. van *Heerenveen*, kant. en 5 u. N. O. van *Beeststerzwaag*, $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Sigerwolda*. Vermoedelijk is deze naam afkomstig van den Heer ALLART SCHULTINGA, van *Arum*, die in deze veenen vele eigendommen bezat.

ALLESBORN, d. in het grooth. *Luxemburg*. Zie ALLERBORN.

ALLEUZEN, voorm. heerl. in den *Grooten-Zuid-Hollandsche-waard*. Zie ALLOYSSEN. W. en A.

ALLIEN-KOTTA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Padangsche-Boenenlanden*. — Den 9 Julij 1837 werd deze plaats, die door de *Padris* versterkt was, door de onzen tot onderwerping gebragt.

ALLINGAHUIZEN, voorm. geh. in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en $1\frac{1}{2}$ u. W. ten Z. van *Appingedam*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van 't *Zandt*, onder *Bsum*.

ALLINGEHUIZEN, geh. in *Hunsingo*. Zie **ALINGHUIZEN**. W. en A.
ALLINGAWIER telt 26 h. en 185 inw. — Er zijn geene R. K.,
 maar de 14 Doopsgez., die er wonen, behooren tot de gem. van
Wakkum.

ALLOO, zeeëngte in *Oost-Indië*. Zie **ALOS**.

* **ALLOYSEN**, werd ook **ALLOYZ** gespeld. — Het wapen was van
 zilver, met twee gebreteeerde fascen van koel, zijnde de drie blok-
 ken boven- en de vier onderwaarts geplaatst.

ALLOYSEN-POLDER, pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie **DUSSELDAN**
 (**ALDEN-POLDER-VAN**). W.

ALMA of **ALLINA**, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*,
 griet. *Kollamerland-en-Nieuw-Knisland*, arr. en 5 u. N. N. O. van
Loeswarden, kant. en 2½ u. Z. O. van *Wockum*, 10 min. N. van *Oud-
 woude*, waartoe zij behoorde.

ALMAHEERD, boerenhofstede in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr.
 en 8 u. W. van *Appingedam*, kant. en 4 u. W. ten N. van *Onder-
 dredam*, gem. en 5 min. W. van *Utrum*. Het is de zuidelijkste boer-
 derij van het geh. *Riens*; hebbende eene oppervlakte van 20½ bund.
 en waarvan de beklemminge, die eene altoos durende huur van
 f 131—50 jaarlijks doet, is toebehoorende aan de erven van den
 Landbouwer H. Zwoel.

ALMAHEIRA, naam, welken de Teraatanen geven aan het eil. **GILOLO**,
 in *Oost-Indië*. Zie **GILOLO**. W.

ALMALOH, oude naam van de plattelandst. **ALMELO**, prov. *Over-
 ijssel*. Zie **ALMELO**. W. en A.

§ **ALMARI** en **ALMBER**, oude namen van het **HAARLEMMEBEEK**.
 Zie **ALMBEEK**. W.

ALMBERDORP, voorm. d. in *West-Friesland*, hetwelk soude ge-
 steen hebben, ter plaatse, waar nu Medemblik gevonden wordt.

§ **ALMELO**, arr., prov. *Overijssel*; palende N. en O. aan het Ko-
 ningrijk Hannover, Z. O. aan de Pruisische prov. Rijnland, Z. aan
 de prov. Gelderland en W. aan het arr. Deventer. Het maakt het
 grootste gedeelte van het voorm. *Twenthe* uit, bevat de vol-
 gende 5 kant.: *Almelo*, *Delden*, *Baschede*, *Oldenzaal* en
Ootmarssum; heeft eene oppervlakte van 100,301 bund. land, en
 telt 10,257 h. en 57,000 inw.

* **ALMELO**, gem., telt 649 h., bewoond door 664 huisges., uit-
 makende eene bevolking van ongeveer 3250 inw. Er bestaan aldaar
 nog 1 stoombleekertij, 1 stoomkorenmolen. Ook is er eene bank van
 leening. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waar-
 genomen, is geweest **CHRISTOPHORUS LEBROEK**, die in het jaar 1619
 herwaarts kwam, en in het jaar 1657 emeritus werd. De eerste
 tweede-Predikant was **HANNICUS KAMMELING**, die in het jaar 1655 her-
 waarts kwam en in het jaar 1688 naar *Buinen* vertrok.

ALMELO (AMBT-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte
 van 5789 bund. 42 v. r. 6 v. ell., waaronder 5788 bund. 50 v. r.
 34 v. ell. belastbaar land; telt 899 h., bewoond door 578 huisges.,
 uitmakende eene bevolking van 3180 inw. Er zijn in deze gem. nog
 1 leder- en vellenbereiderij, 1 katoen-spinnerij en eene glanstijl van
 manufacturen, beide door stoom bewogen (zijnde bij de laatste tevens
 een stoom-korenmolen), voorts nog 3 stoom-bleekerijen. — Door het
 invoeren der kunstbleekerijen en meer en meer bekend worden met
 en invoeren der nieuwe weefwijze, kunnen de fabriekten spoediger
 en goedkooper worden afgeleverd. De vorderingen in deze nieuwe

weefmanier gemaakt oordeelde men in het jaar 1840 genoegzaam om het onderwijs in de weefscholen te kunnen doen staken, en is het getal onderwezene voldoende om het aangekeerde te kunnen mededeelen. Dat eene vereeniging van zoo velen in één gebouw, en voer de zedelijkheid en voor de gezondheid, vooral van kinderen, nadeelig was, bleek spoedig; doch daarenboven werd het tevens van veel belang geacht, dat, even als voor dezen, de landbouw met de weverij weder afwisselend gedreven werden. — Het wapen van **ALMERE** bestaat uit een veld van goud, met drie fascen van azuur, beladen met twaalf blokjes van zilver, geplaatst vijf, vier en drie.

ALMEN ligt in het kant. *Zutphen*. — De kerk te **ALMEN**, te klein voor de gem. zijnde, is in 1849 vergroot en verfraaid, en den 4 November weder ingewijd, nadat de gem. zich, gedurende vijf maanden, en in het schoollokaal, en in de kapel te *Harfsen* vereenigd had. Tot deze vergroting hebben de gemeentelieden, door aankoop van zitplaatsen, eene som van ongeveer 6000 gulden bijeen gebragt, die, met eene kleine toelage uit het kerkenfonds, toereikend was tot volvoering van het plan, hetwelk Kerkvoogden zich hadden voorgesteld. Deze kerk is een vierkant gebouw, met eenen spitsen toren en van een orgel voorzien.

* **ALMEN-EN-HARFSEN**. De eerste, die hier het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest **Georgius Bockhaus**, die in het jaar 1808 herwaarts kwam en in het jaar 1802 naar *Verssveeld* vertrok.

* **ALMENUM**, ligt kant. *Harlingen*. De voorn. kerk van het dorp, thans de hoofdkerk van *Harlingen*, wordt ook genoemd de Dom van **Almenum**. — De Ijssbaan, welke het laatst in werking is geweest, is tot eene traankokerij van de Groenlandsch visscherij van *Harlingen* ingerigt. — Aan den seedyk ten N. van *Harlingen*, onder het behoor van **ALMENUM**, staat de gedenkzuil voor **Caspar Roelms**. Zie voorts op het art. **HARLINGEN**, bl. 176—178. — De twisten tusschen de gebroeders **Harlic** en **Harms** hebben niet opgehouden, dan met de uitroeiing of althans het te niet gaan van het geslacht van **HARMA**, omstreeks het jaar 1170.

ALMERE, oude naam van het **HAARLEMMEER**. Zie **ALCHEREN**. W.

ALMERS of **ALMERSMA**, voorn. burgt in *Hunsingo*, in het *Halbeambt*, prov. *Groningen*, arr. en 4 u. N. W. van *Appingedam*, kant. en 2½ u. N. O. van *Onderdendam*, gem. *Uithuizen*. — Deze burgt is spoorloos verdwenen, zoodat men de plaats, waar hij gestaan heeft, niet meer weet aan te wijzen.

ALMERSDORP, huis in de *Vier-Noorderkoggen*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 3 u. N. van *Hoorn*, kant. en ¼ u. W. van *Medemblik*, gem. en 10 min. N. W. van *Oppervoes*, gedeeltelijk in gebruik tot magazijn voor zeilen en andere noodwendigheden ten dienste van den *Westfriesche-Zeedijk*. — Dit gebouw is denkelijk het eenige overblijfsel van een dorp, vroeger daar ter plaats bestaan hebbende en door de zee verzwolgen; althans op de kaarten van **BRUNNEN** wordt nog het d. **Almerdorp** of **Almersdorp** gevonden. Het huis bestaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 7 v. r. 80 v. ell., en behoort aan het *Dijkbestuur van Westfriesland*.

* **ALMKERK** ligt W. N. W. van 's *Hertogenbosch*, W. N. W. van *Housden*, Z. W. van *Woudrichem*. Er ligt aldaar eene steenen brug over de *Alm*, de *Brugdam* genaamd. — Er worden te **ALMKERK** twee paardenmarkten gehouden, als: eene den 8 Juli en de andere den eersten Vrijdag na 1 October.

* **ALMKERK-EN-UITWIJK** paalt N. O. aan Rijnwijk, Z. W. aan Dussen; bestaat eene oppervlakte van 1491 bund. 99 v. r. 94 v. ell.; telt 228 h., bewoond door 270 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1400 inw. — Tot deze gem. behoort ook gedeeltelijk de Oud-Altewasche-polder. — Het wapen dezer gem. bestaat uit een veld van goud, met twee zalmen van silver.

ALMKERKSCHÉ-POLDER (DE), pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *Uffelsche-Polder*. W.

ALMOESKERK, naam, onder welken het d. *Gronze*, prov. *Zee-land*, op sommige oude kaarten voorkomt. Zie *Gronze*. W.

* **ALMONDE**. Het wapen van deze heerl. bestond uit een veld van zabel, met drie St. Andrieskruisen van goud.

ALMSLUIJ (DE), eene der drie sluisen met gemetselden koker, in de *Nieuwenhijk, Land-van-Altena*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Almkerk-en-Uitwijk*, $\frac{1}{2}$ u. van Almkerk, zijnde wijd 5.00 ell.

* **ALMSTEIN**. Het wapen dezer heerl. was van goud, met twee gekruide staven met geleliede punten, aan het boveinde van keel.

* **AMOE**, bl. 104, moet zijn **ALOE** of liever **ALLOO**. Het is een weinig vaarwater.

ALOETOR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Baber*, een der zuidelijke *Molukse-eilanden*. — Het is de hoofdplaats der bevolking aan de oostzijde van dat eil. De inw. zijn zeer verraderlijk en hoogst gevaarlijk voor de schepen, welke er de kust aandoen, daar zij, soodra zij er slechts gelegenheid toe zien, het schip afloopen, de opvarenden vermoorden; al hetgeen er van waarde aan boord is roeven, en vervolgens het vaartuig verbrijzelen.

ALONSE-POLDER of **ALONSEN-POLDER**, pold. prov. *Zuid-Holland*. Zie *Duynslaan (Alonzen-Polder-van)*. W.

ALONG-ALONG-OMBA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kode*, ads. res. *Magelang*, aan de *Lessang*. — Den 20 Mei 1820 had er een ontmoeting plaats van de elfde mobiele kolonne, onder bevel van den Major *Micaelans*, en eene troep munitielingen, welke den oansen den overtocht over de rivier trachtte te betwisten. In den tijd van één uur negtens, was alles de rivier overgetrokken, en de vijand, aan verder door de kolonne steeds opgedreven en vervolgd wordende, verloor daarbij veertig volk en verspreidde zich in kleine troepjes.

ALOR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Ombay*, een der *Zuidwestereilanden-van-Banda*. — Er is aldaar een Posthouder, die onder den Resident van *Timor Keopang* staat, en er wordt door de *Timorezen* handel gedreven, die er IJzerwerken, Chinese goederen en IJwanden aanvoeren, en daarvoor eenige vogelnestjes en levensmiddelen ontvingen. De strandbewoners te *Alor*, belijden het Islamismus in naam.

ALOLO, eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, tot de *Kleiflands-eilanden* behoorende; Z. van het eil. *Floris*.

ALOSO (ROBE), kamp in *Oost-Indië*, in de *Indische-zee*, aan de noordkant van het *Sandelhout-eiland*.

ALPHEIM, oude naam van het d. *Alpen*, prov. *Noord-Brabant*. Zie *ALPHEN*. W. en A.

§ **ALPHEN**, kant., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Legden*; palende N. aan het kant. *Woubrugge*, O. aan het kant. *Woerden*, Z. aan het kant. *Gouda*, Z. W. aan het kant. *Voorburg*, W. aan het kant. *Leyden*, en bevattende de volgende tien gem.: *Alphen-en-Rietveld*, *Oudshoorn-en-Graephoek*, *Aarlanderveen*, *Zwammerdam*, *Boskoop-en-Zuidwijk*, *Middelburg*, *Hoogeveen*,

Bentborn, Benthuizen en Hazerswoude. Het beslaat eene oppervlakte van 13,470 bund. 32 v. r. 80 v. ell., waaronder 15,172 bund. 12 v. r. 57 v. ell. belastbaar land. Men telt er 2382 h., bewoond wordende door 2939 huisgez., nismakende eene bevolking van ruim 15,000 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden, maar ook de volgende fabrieken hebben: 11 steen- en pannembakkerijen, 2 kalkbraanderijen, 3 leerlooijertijen, 6 scheepstimmerwerven, 2 touwslagerijen, 1 loodwitfabriek, 2 vernisfabrieken, 1 fabriek van beenzwart, waarbij in het jaar 1838 ook eene sal amoniakstokerij in werking is gebragt, 1 kaarsenmakerij, 1 bierbrouwerij, 8 houtzaag-, 1 tras- en 8 korenmolens.

* ALPHEN, d. in *Rijnland*, ligt O. Z. O. van Leyden, aan (niet op) den Hoogen Rijnclijk. — In het jaar 1846 werd aan de kerk te ALPHEN ten geschenke gegeven een keurig bewerkt zwaar massief zilveren doopbekken, in den vorm van eene platte vaas, rustende op een voetstuk van palisander- en satijnhout, in gothischen stijl vervaardigd. — Er is te ALPHEN ook eene bank van leening.

* ALPHEN, d. in de bar. van Breda, in de achtste eeuw ook ALPHEN genoemd, ligt Z. O. van Ginneken, Z. O. van 's Prinsenhage, N. N. O. van Baarle-Nassau. — Onder dit d., op de Molenheide, zijn in het jaar 1793 en 1843 grafheuvels geopend, waaruit onderscheidene urnen zijn opgedolven, vooral in het laatstgemelde jaar zijn er, door de zorg van den Heer PROSPER CUYPER, onder medewerking van den Heer PIETRA CORNELIS HENDRICKX, Burgemeester der gemeente, meer dan 100 urnen uitgehaald.

ALPHEN, pold. in het *Land-tusschen-Maas-en-Waal*, prov. *Gelderland*, distr. en arr. *Nijmegen*, kant. *Druten*, gem. *Appeltarn*; palende N. aan Wamel, O. aan Maasbommel, Z. aan de Maas, W. aan Dreumel. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 851 bund. 05 v. r. 31 v. ell., waaronder 800 bund. schotbaar land; telt 174 h., waaronder 80 boerderijen, en wordt door eene sluis, op de Maas, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit 2 Leden.

ALPHEN-BOSCHHOVEN, b. in de bar. van Breda, prov. *Noord-Brabant*, *Vierde* distr., arr. en 3½ u. Z. O. van Breda, kant. en 3 u. Z. O. van Ginneken, gem. *Alphen-en-Riel*, ½ n. Z. ten W. van Alphen. Het is dat gedeelte van het geb. *Boschhoven*, hetwelk tot de gem. *Alphen-en-Riel* behoort. Men telt er 16 h. en 100 inw.

* ALPHEN-EN-RIEL, behoort tot het 11 k. d., 16 m. k. en gedeeltelijk tot het 2, gedeeltelijk tot het 6 s. d.; paalt N. W. aan Gilze-en-Bijen, N. O. aan Tilburg, O. aan Goirle en aan België, Z. aan Baarle-Nassau, W. aan Chaam; en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5551 bund. 50 v. r. 11 v. ell., waaronder 3605 bund. 84 v. r. 68 v. ell. heiden en duinen; telt 287 h., bewoond door 389 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 1800 inw. — Het geb. *Boschhoven* behoort slechts gedeeltelijk tot deze gem. Men heeft er 2 bierbrouwerijen, 7 leerlooijertijen, 5 olie- en 3 korenmolens.

* ALPHEN-EN-RIETVELD behoort tot het 7 k. d., 19 m. k., 2 s. d., 1e afd.; paalt Z. alleen aan Boskoop, W. aan Hazerswoude. Zij bevat de pold. *Groote-polder of Achter de Kerk-en-Zaenen* ook wel de *Zaansche-polder*, geheeten, de *Nesse* en *Rijneveld*, benevens een gedeelte van den *Rietveldsche-polder* en den *Steker-polder*; en heeft 2505 bund. 7 v. r. 99 v. ell.

belastbaar land; telt 696 h., bewoond door 642 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 3000 inw. — Bij de fabriek van beenzwart, die er bestaat, is in 1838 nog eene sal-amoniakstokerij in werking. — Het departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* te Alphen bezit eene bouwkundige teekenschool, eene herhalingschool, eene spaarbank en een ziekenfonds.

ALPHENI-CASTRA, oude plaats, op de oude reiskaarten voorkomende. Zie ALPHEN, d. in *Rijnland*.

ALPHEN-OISTERWIJK ligt in het *Vierde* distr., van *Noord-Brabant*, $5\frac{1}{4}$ u. Z. O. van *Breda*, 5 u. Z. O. ten O. van 's *Prinsenhage*. Men telt er 59 h. en 300 inw.

ALPHENSCHÉ-DIJK, geb. in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Brabant*. Zie *DAMMUS*. W.

ALPHENSCHÉ-MIDDELWAARD (DE), gedeelte heuveland, in het land tusschen *Maas-en-Waal*, prov. *Gelderland*, distr. arr. *Nijmegen*, kant. *Druuten*, gem. *Appeltern*, eene oppervlakte beslaande van 10 bund. 15 v. r. 16 v. ell.

ALSKENGEEST, voorn. buit. in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en $2\frac{1}{2}$ u. Z. van 's *Gravenhage*, kant. en $\frac{1}{4}$ u. W. van *Naaldwijk*, gem. 's *Gravezande-en-Zand-Ambacht*, 10 min. Z. van 's *Gravezande*. — Thans is het eene boerderij en tuinderij, met de daartoe behoorende gronden eene oppervlakte beslaande van 16 bund. 20 v. r. 16 v. ell., en in eigendom bezeten wordende door den Heer Mr. C. B. NISSEN, woonachtig te *Leyden*.

ALSETTO, lees: **ALSETTE**.

§ **ALSINGEN**, d., grooth. *Luxemburg*. Zie *ALANOU*. W. en A.

ALTENBURG, huis en herberg, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Tistjerksteradeel*, arr. en 1 u. Z. O. van *Leeuwarden*, kant. *Bergum*, $\frac{1}{2}$ u. W. en onder *Suawoude*, aan het *Lang-Deel*.

§ **ALTEKLEIN** (niet **ALTEKLEEN**), pold. in het eil. *Goedereede-en-Overflakke*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Brielle*, kant. *Sommelsdijk*, gem. *Melissant-Noorderschorren-en-Welvestrijpe*; palende N. aan *Oud-Melissant*, W. aan den *Polder-van-Dirksland*, Z. en O. aan den *Diederik-polder*. — Deze pold. is in het jaar 1489 bedijkt.

* **ALTEKLEIN**, pold. in het eil. *Duisland*, ligt in de gem. *Nieuwkerk-Kapelle-en-Botland*.

ALTEKLEIN, pold. in het eil. *Goedereede-en-Overflakke*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Brielle*, kant. *Sommelsdijk*, gem. *Ooltgensplaat*; palende N. W. aan den *Galathesche-polder*, N. O. aan den *Wei-polder*, Z. O. en Z. aan den *Maria-polder*. — Deze pold., welke in het jaar 1602 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 34 bund.

* **ALTEKLEIN**, pold. in het eil. *Noord-Beveland*, paalt N., O. en Z. aan de schorren tegen de *Ooster-Schelde*, W. aan *Oud-Noord-Beveland*. — Dit poldertje is in het jaar 1670 bedijkt.

ALTENA, hoeve, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Acht-harpelen*, arr. en $3\frac{1}{4}$ u. O. van *Leeuwarden*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. O. ten N. van *Bergum*, 20 min. ten Z. O. van *Twijzel*, waartoe zij behoort.

ALTENA, pold. in het eil. *Goedereede-en-Overflakke*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Brielle*, kant. *Sommelsdijk*, gem. *Goedereede*. — Dit poldertje, hetwelk weleer een gedeelte der gracht van de stad *Goedereede* uitmaakte, is den 9 November 1628 verkoocht, om in 1631 bedijkt te worden.

ALTENA (DE), h. in de *Oor-Betuwe*, prov. *Gelderland*, distr., arr. en $\frac{1}{4}$ u. W. ten N. van *Nijmegen*, kant. en $\frac{1}{4}$ u. Z. ten W. van *Elst*, gem. en 1 u. Z. van *Valburg*, onder *Oosterhout*. — Er is aldaar een voetveer op *Weurt*, *Beuningea* enz.

ALTENA (LAND-VAN-) ontlast, met een gedeelte van het *Land-van-Heusden*, zijn water: 1°. door de drie sluizen in den *Nieuwendijk*, onder *Almkerk*, te zamen wijd 13,58 ell.; 2°. door de vier sluizen genaamd: de *Emmikhovensche*-, *Vierbaatsche*-, *Pouten*- en *Peereboomsche*-sluis, te zamen wijd 12,06 ell., en 3°. bij overstroming, wanneer zulks wordt vergund, door de defensieve inundatiesluis in den *Groendijk*, aan de *Bakkerskil* onder *De Werken*, wijd 7,55 ell. Tot ontlasting van het overtollige water bij inundatie, kan des noods gebruik gemaakt worden van 7 binnenhulpgaten, bepaald bij besluit in 1798, gewijzigd in 1890, als volgt:

No. 1, wijd 55,00 ell., onder *Dussen*, Z. de *Oudestraat*.

• 2, • 55,80 • • • N. • •

• 3, • 62,90 • • • Z. • *Kalversteeg*.

• 4, • 80,80 • • • N. • •

• 5, • 179,00 • • • *Almkerk*, • • *Doornsche* sluis.

• 6, • 169,65 • • • *De Werken*, voor *Johannisland*, ten

W. van den grooten weg no. 3, allen voorzien van dammen, die alsdan weggeruimd worden; en

• 7, in den *Zuid-Schenkeldijk* van *Nieuw-Altena*, wijd 75,36 ell.; kunnende verder bij noodzakelijkheid nog vier andere hulpgaten gegraven worden, als: no. 1, wijd 75,30 ell., in den *Oudheusdensche*-zeedijk, bij de *Oudheusdensche*-sluis; no. 2, wijd 45,22 ell., in den *Nieuw-Dussensche*-*Buitendijk*, ten O. van de *Vogelwerfse*-*Steeg*; no. 3, wijd 45,22 ell., in voornoemden dijk, ten W. van den grooten weg no. 3; no. 4, wijd 45,00 ell., in den *Buitendijk* van *Nieuw-Altena*, aan de *Bakkerskil* onder *De Werken*; terwijl nog een groot aantal kleine sluizen, gedeelten van deze landen doen afwateren, zoo als: de *Bovenlandsche*-, *Bethensche*-, *Broeksche*-, *Dromgelsche*-, *Gansoijensche*-, *Gendersche*-, *Oudheusdensche*-sluis, enz. — Den 18 Januarij 1849 brak, ten gevolge van het met ijs verstopt blijven der *Werkendamsche* killen, des morgens omstreeks drie ure, de kade van den *Vervoornsche*-polder, op onderscheidene plaatsen, door, waardoor die pold. al zeer spoedig vol water stond. Omstreeks 11 ure vielen er twee gaten in den *Noord-Schenkeldijk* en een gat in den *Werkensche*-dijk, waardoor ook de *Nieuwe-Altensche*-polders onderliepen, en toen nu nog dien zelfden dag in den avond, tusschen 10 en 11 ure, de kisting in het hulpgat No. 5 en een weinig later ook die in het hulpgat No. 6 bezweek, werd het geheele *Land-van-Altena*, met uitzondering van den *Op-Andelsche*-polder, overstromd. Bij deze ramp heeft men geen menschenlevens te betreuren gehad, noch is daarbij eenig vee verdronken, maar er zijn daarbij een aantal arbeiderswoningen geheel vernield en zeer vele anderen zwaar beschadigd, nevens andere verliezen, vooral van toegesamelde en te veld staande vruchten. — Het wapen van het *LAND-VAN-ALTENA* bestaat in een schild van goud, met twee opstaande en rugwaarts gekeerde haarsen van keel. Het schild is gedekt met eene kroon van goud, met dertien paarden en ter wederzijden vastgehouden door twee gekruipende leeuw van natuurlijke kleur.

ALTENA-ONDER-EVERDINGEN en ALTENA-ONDER-VIANEN, twee pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie *OUVERA*. W.

ALTENA (OUD-LAND-VAN-) bestaat, behalve eenige boomlanden, uit de navolgende polders: den Werkenische-polder, Jansisseland, den Sleeuwijksche-polder, den Nieuwe-Ban, den Oude-Ban, Honswijk, den Rijswijksche-polder, den St. Rombouts-polder, den Potder-van-Uitwijk, den Hoedepels-waard, de Koeweide, het Laag, den Zandwijksche-polder, den Oud-Uppelsche-polder, den Oude-Doorn, den Polder-van-Ganswijk, den Polder-den-Duyl, het Giessens-Broek, het Andelsbroek, het Kondeveld, de Andel- en Giessensche-weide, den Opperste- of Op-Amdelsche-polder, daaronder begrepen de zoogenaamde Blaauw-Steens en den Hil, te zamen groot 4991 bund. 42 v. r. 42 v. ell., waaronder 4070 bund. schotbaar land. Het land ligt 1,01 ell. onder A. P. en het maalpeil is 0,78 ell. boven A. P. — Dijkgraaf en Hoogheemraden van het OUD-LAND-VAN-ALTENA, voeren de schouw:

1°. Over den Maasdijk, van den steenen paal, op de liniet tusschen de gemeenten van Veen en Andel, tot in de vestingwerken van Woudrichem, lang	7,833 ell.
2°. In de stad Woudrichem, over het gedeelte genaamd de Hoogstraat, lang	188 ell. (1).
3°. Over de Merwededijk van de vestingwerken van Woudrichem af, tot aan de herberg <i>de Zwaan</i> , te Werkendam.	8,196 ell.
	16,117 ell.
4°. Over den ouden Binnen-Zeedijk, tusschen gemelde herberg <i>de Zwaan</i> , te Werkendam, en de zoogenaamde Kornsche of Vierbansche sluis, met alle de in dien dijk gelegene sluizen, ter lengte van	9,654 ell.

Totaal 25,781 ell.

Werdende van laatstgemelden Oud-Binnen-zeedijk, slechts het gedeelte tegen den Vervoorne-polder, ter lengte van 2129 ell., op eene bepaalde hoogte onderhouden.

ALTENASCHE-POLDERS (DE NIEUWE-) of het Nieuwland-van-Altana, paalt N. en O. aan den Oud-Altensche Binnen-Zeedijk, Z. aan de Kornsche-Gantel en W. aan den Nieuwendijk en Schenkeltinnen- of Groentendijk. — Daaronder worden verstaan 3 polders, als: den Uppelsche-polder, den Nieuwe-Doorn-polder en den Emmikhovensche-polder. — Reg. 2 van ond. staat: Deze pold. — Bestaat *lees*: Deze polders — bestaan

ALTENASCHE-ZEEDIJK (DE NIEUW-), dijk, prov. Noord-Brabant. Zie **SCHENKEL-BINNENDIJK (DE) W.** en **NIEUWENDIJK (DE) W.**

ALTENASCHE-ZEEDIJK (DE OUD-) of Oud-ALTENASCHE-BINNEN-ZEEDIJK, dijk, prov. Noord-Brabant. Zie **GANSWIJKSCHEDIJK W.** **KORN-SCHE-DIJK A.**, **UPPELSCHEDIJK W.** **VERLAATSCHEDIJK W.** en **WERKEN-SCHE-DIJK W.**

(1) Voor zoo verre de waterkeering door de vestingwerken te Woudrichem, buitensmelde Hoogstraat, nog vervangen is, wordt zij door de Militaire Genie onderhouden, over de lengte van 1028 ell.

ALTENAUW, geh. in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, arr. en 2 u. N. N. W. van *Groningen*, kant. en 1 u. N. N. O. van *Zuidhorn*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. ten W. van *Aduard*, $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Fransum*, waartoe het behoort.

ALTENHOF, groote hoeve in de heerl. *Heinlorff*, grooth. *Luxemburg*, kw. arr. en $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Luxemburg*, gem. *Steinsel*, kerkelijk tot *Kopstal* behoovende en bewoond door 7 zielen.

ALTFORST-EN-APPELTERN. De eerste, die in dreeu gem. het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest HELMARIUS BUSCHOW, die in het jaar 1610 herwaarts kwam en in het jaar 1615 eenen opvolger bekam in THEODOUS HENKELIUS.

ALTHENA, landstreek prov. *Noord-Brabant* Zie ALTEZA (LANDVAN-). W. en A

§ ALT-LINSTER, op oude kaarten verkeerdelijk ALZSTEN gespeld, d. in de heerl. *Linster*, grooth. *Luxemburg*, arr. en $2\frac{1}{2}$ u. N. N. O. van *Luxemburg*, kw., kant. en $3\frac{1}{2}$ u. W. ten N. van *Grevenmacher*, gem. en 20 min. N. ten W. van *Jung-Linster*, aan de *Ober-Erens*. — Men telt er 18 h. en 140 inw., allen R. K., die tot de par. van *Jung-Linster* behooren, doch hier eene filiaalkerk hebben, waarin somwijlen de godsdienst verzigt wordt.

§ ALTSCHIED, gem. in het graafs. *Wiltz*, grooth. *Luxemburg*, kw. en arr. *Diekirch*, gem. *Wiltz*; palende N. aan *Wilwerwiltz*, N. O. aan *Consthum*, O. aan *Hoscheid* en *Bourscheid*, Z. aan *Goisdorf*, W. aan *Wiltz* en *Eschweiler*. — Zij bevat de d. *Altscheid*, *Kautenbach* en *Merkoltz*; de geh. *Merkoltzermül* en *Schuthurg* en de groote hoeve *Kaan* of *Kahn*; telt 92 h. en 515 inw., die tarwe, rogge, gerst, haver, boekweit en aardappelen aankweeken en paarden en runderen aafokken. — In het kerkelijke behooren de inw., die allen R. K. zijn, tot de par. *Kautenbach*, *Merkoltz* en *Consthum*, hebbende ééne kerk te *Kautenbach* en ééne te *Merkoltz*, benevens nog eene filiaalkerk te *Altscheid*. — Het d. *Altscheid*, veelal *Alschied* gespeld, ligt $1\frac{1}{2}$ u. O. van *Wiltz*, 3 u. N. W. van *Diekirch*. — Men telt er 20 h. en 150 inw., die kerkelijk tot de par. *Merkoltz* behooren, welke par. hier echter eene filiaalkerk heeft.

§ ALT-TRIER, veelal, hoewel verkeerdelijk ALTAIZA gespeld, geh. in de heerl. *Befort*, grooth. *Luxemburg*, kw. en $2\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Grevenmacher*, arr. en 3 u. O. Z. O. van *Diekirch*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. ten W. van *Echternach*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Bech*; met 18 h. en ongeveer 160 inw., die kerkelijk tot de par. van *Hemstal* behooren. — Met *Hirschberg* te zamen, heeft dit geh. een gemeentewoud, dat 72 bund. 50 v. r. 10 v. ell. groot is en tot het boschdistr. van *Grevenmacher* behoort. — Men vindt te *Alt-Triaz* sporen van een Romeinsch legerkamp.

ALTWEERT, geh. prov. *Limburg*. Zie WERT (ALT-). W.

ALTWIES is een d. (geen geh.) Het ligt $\frac{1}{2}$ u. W. ten N. van *Mondorf*, in een fraai dal, aan de beek de *Aspelt*, die hier de scheiding tusschen het grooth. en de *Fransche Republiek* uitmaakt. Men telt er 97 h. en 620 inw. — De inw., die kerkelijk tot de par. van *Mondorf* behooren, hebben hier eene filiaalkerk. — Er is een gemeentewoud, groot 15 bund. 61 v. r. 80 v. ell. — Gedurende het gunstige jaargetijde, wanneer de gezondheidsbron te *Mondorf* wordt bezocht, zijn vele badgasten te *Altweis* gehuisvest.

ALVERSHOOL, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, *Derde* distr., arr. en 2 u. N. O. van *Eindhoven*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u.

W. N. W. van *Heimond*, gem. *Nunen-Gerwen-en-Nederwetten*, $\frac{1}{4}$ u. N. van *Nunen*, onder *Gerwen*; met 15 h. en 80 inw.

*ALZETTE, staat: zie *OLZET*. lees: zie *ELLE*. W.

*ALZINGEN, d., bevat 64 h. en 420 inw., en heeft, daar het aan den weg van Luxemburg naar Metz ligt, veel doortogt. — De par. *ALZINGEN* behoort tot het apost. vic. van Luxemburg, dek. van *St. Pieter te Luxemburg*.

§ALZINGEN, lees: *ALZINGEN*, in het Fr. *HACHEVILLE*, heerl. en d. in het grooth. *Luxemburg*. Zie *HEZZINGEN*.

ANABAY of *ANABES*, rijk in *Oost-Indië*, op het eil. *Timor*, N. O. van *Koepang*; met 12,000 zielen.

§ANALIESTRIN of *ANLIESTRIN*, voorn. adell. h. in het *Land-van-Finien*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en $4\frac{1}{2}$ u. N. N. O. van *Gorinchem*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. Z. W. van *Finien*, in het *Finische-bosch*, aan den grooten klinkerweg op *Gorinchem*. Heer *HANBRIK* enz. Zie voorts het art. in het *Woordenboek*.

*ANAMA lag arr. en 3 u. Z. O. van *Leeuwarden*, kant. en 1 u. Z. W. van *Bergum*, $\frac{1}{2}$ min. O. van *Garyp*. — Ter plaatsé, waar deze state bestaan heeft, ziet men thans eene hoeve.

ANANATAM (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*, in de *Indische-see*, aan de *Zuidkust* van het eil. *Timor*.

AMANDEL-EILAND (HET), naam, onder welken ook het eil. *KELANG*, in *Oost-Indië*, bekend is. Zie *KELANG*. W.

ANANOEBANG (BOGT-VAN-), baai in *Oost-Indië*, in de *Indische-see*, aan de *Zuidkust* van het eil. *Timor*, tot het rijk *Amarassi* behoorende. — In deze bogt is eene parelbank, en verder om het *Zuid-oosten* zijn riffen en klippen, waarop *tripang* gevangen wordt.

AMANTELO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Amboina*.

AMARASSI, rijk in *Oost-Indië*, op het eil. *Timor*, Z. O. van *Koepang*. — De *Radja* van dit rijk, welke *schatting* betaalt aan de *Nederlanders*, voert den titel van *Keizer*, en in zijne staten wordt het witte *sandelhout* gevonden. Men telt er 8000 zielen.

*AMARASSI ligt in het rijk *Amarassi*, en is de residentie van het *Opperhoofd* van dat rijk. — De *Nederlanders* komen er *timmerhout* halen. — Het *Nederlandsch* gouvernement heeft er eenen *Posthouder*.

AMARASSI (DE), berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Timor*. Hij wordt aan den *Timanu* voor den hoogsten gehouden.

ANASIS, Lat. naam van de riv. de *ENAS*. Zie dat woord. W.

AMBACHTEN (DE VIJF-), anders ook de *NOODWATERING* geheeten, de oudste en grootste wattering van het eil. *Walcheren*, prov. *Zee-land*. Hij heeft den ouden naam behouden, ofschoon er thans *elf* ambachten in gevonden worden, daar hij, behalve een gedeelte van *Serooskerke*, de heerlijkheden en ambachten van *Westkapelle*, *Poppekerke*, *Boudewijnskerke*, *St. Janskerke*, *Zoutelande*, *Meliskerke*, *Mariakerke*, *Grijpskerke*, *Aagtekerke*, *Domburg* en *Oostkapelle*, en dus in het geheel bijna 6000 bund. omvat. — Den vroegeren naam had de wattering naar de oudste bedijkingen aan de *Walacren* of bewalde akkers, op welke de *Domburg* met hare onderhoorigheden lag, te weten: *Poppekerke*, *Boudins-* of *Boudewijnskerke*, *Meliskerke*, *Mariakerke* en *Grijpskerke*. Hij was toen door eenen stroom, de *Swalinge* en *Pekelinge*, van de oostelijke gronden gescheiden, en het was in dien stroom, dat bedijkt werden de *Honderdgemeten*, onder *Grijpskerke*, welke thans tot de *Oostwattering* behooren,

Hondegemaambacht en het deel van Barascherke, hetwelk bij de *Vrij-Ambachten* geteld werd. Vóór 1360 waren ook ten Z. de Werendijk en de Zoutelanden gewonnen; want reeds in het jaar 1360 vindt men gesproken van tienden in de Pekelinge, een gewaagt *Messin Strok* van Zoutelande. — Het oudste bericht van de watering zelve is van 1295.

AMBACHTEN (DE VRIJE), voorm. ambachten, prov. *Noord-Holland*. Zie *Vrij-Ambachten*. W.

AMBACHTSBRUG, brug in *Schieland*, prov. *Zuid-Holland*, gemeen in het dorp *Moordrecht*, over de dubbele dijkwatering.

AMBACHTSDIJK (DE), voorm. dijk in *Staats-Vlaanderen*, in het *Land-van-Kadzand*, prov. *Zeeiland*, distr. *Sluis*, gem. *Kadzand*, loopende, in eene noordopstellige rigting, van het *Oude-Land-van-Kadzand* naar den *Antwerpen-polder* en scheidende de *Watering-van-Zuidzande* van de *Vierhonderd-bezuiden-de-kerk-van-Kadzand* en van *Strijdersgat*. Hij beschermde het *Ambacht-van-Kadzand* en de daarbij gelegen leenen. Het *Sluissche-pad* (zie dat art. W.) liep er over.

AMBACHTSCHE-POLDER, pold. in den *Zwijndrechtsche-waard*, prov. *Zuid-Holland*, are. en kant, *Dordrecht*, gem. *Hendrik-Ido-Ambacht*; palende N. aan de *Waal*, O. aan de *Buitengronden* tegen de *Noord* of *Merwede*, Z. aan den *Zwijndrechtsche-polder* en den *polder Heer-Oudelands-Ambacht*, W. aan den *polder Sandelingen-Ambacht*. — Deze pold. wordt op de *Waal* van het overtollige water ontlast.

* **AMBACHTS-POLDER**, pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*. Zie *HALMASWOODS (AMBACHTS-POLDER-VAN)*. W.

AMBACHTS-POLDER (DE VIER-), pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*. Zie *Vier-Ambachts-Polder*. W.

* **AMBAL**, in dit reg. zijn door de overtroeming, die ten gevolge van den gevallen regen van 20—31 Januarij 1849, heeft plaats gehad, vier braggen weggestroomd; terwijl 400 jonken sawa- en 800 bouw indigovelden zijn ondergelopen.

* **AMBARAWA**, staat: resid. *Kadoe*, loes: resid. en reg. *Samarang*.

AMBARAWA, st., in *Oost-Indië*, op het *Sundasche*, eil. *Java*, resid. *Samarang*, ada. resid. *Salatiya*, distr. *Ambarawa* liggende op 475 ell. boven de oppervlakte der zee. — Het is de hoofdplaats van het distrikt, en men heeft het tot eene vesting gemaakt, aan welke *Prins Willem Frederik Hendrik*, de broeder des Konings, in Junij 1857, den eersten steen gelegd heeft. — Den 5 December 1858 heeft eene hoos, in het kamp der genie te *Ambarawa*, groote schade aangerigt.

AMBAUWANG (DE), een der wonden, waardoor de *Pontianak* zich op de westkust van het eil. *Borneo*, in de *Indische-zee* ontlast.

AMBLAU, ligt op 5° 55' Z. B. en 145° O. L. — Op dit eil. had den 16 December 1841, des morgens tusschen een en twee ure, eene aardbeving plaats; dit verschijnsel was vergezeld van eene zware zeebeving; ten gevolge waarvan onderscheidene huizen en Moorsche tempels van de strandnegortijen ingestort of door aanspoeling van 'hooge zeeën medegealeept zijn geworden. Tot den 21 December duurden aldaar de bevingen, hoewel in mindere mate, voort, zoo dat men niet zonder vrees was voor grootere onheilen, welke evenwel gelukkig niet gevolgd zijn.

AMBOENI (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de *Noordoostkust*, welke zich in de *Zee van Soeloe* ontlast.

AMBOKNTEN (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Madura*.

AMBOINA, eil., is de geboorteplaats van den schilder *Julius Jansen*, geh. in 1730, † in 1780. — Op *Amboina* werd, den 16 December

1841, des morgens omstreeks twee ure eene aardbeving waargenomen met horizontale beweging, welke ruim eene minuut heeft aangehouden, maar niet zeer hevige is geweest. Dit verschijnsel werd omtrent een kwartier later gevolgd door eene zeebeving. Het was donker en men was dus niet in de gelegenheid om de werking en beweging der zee nauwkeurig waar te nemen; uit de nog aanwezige sporen bleek het echter, dat de zee 18 ell., op sommige plaatsen zelfs meer, boven haar hoogste standpunt gerezen was en herhaalde malen met zware golfslagten ver buiten hare oevers was gespoeld. Van de gouvernements orembiljen en de andere vaartuigen van het haven-departement, welke op het drooge in eene loods stonden, waren enkele, met het rijzen van het water, tot op eenen aanmerkelijken afstand, medegesleept geworden. Gebouwen en vaartuigen hadden echter geene schade geleden, alleen waren in de binnenbaai te Galama, een paar inlandsche huizen door het rijzende en terugstootende water weggespoeld. Sedert eenige dagen was het buitengewoon warm geweest en had de Thermometer van FARA. gewoonlijk tegen den middag in de schaduw op 92° en 95° gestaan.

* **AMBON.** De Herv. gem. heeft 500 Leden, behalve 1585 Leden onder de 7329 Malische Christenen, met twee Predikanten, bijgestaan door een of twee Zendingen, door de beschikking en op kosten van het Nederlandsche Zendinggenootschap te Rotterdam.

* **AMBONOG**, lees: **AMBOONG**.

AMBONSCHE-BILANDEN, resid. in *Oost-Indië*. Zie **AMBONA**. **W. AMBTSLUIS (DE)**, sluis in den *Tielerwaard*, prov. *Gelderland*, in den *Noorder-Waaldijk*, in het d. en nabij de kerk van *Dalem*.

AMBT-WINSSEN, buurs., prov. *Gelderland*. Zie **WINSSEN (AMBT-)**. **W.**

* **AMBY**, gem., bestaat volgens het kadaster, eene oppervlakte van 722 bund. 15 v. r. 50 v. ell., waaronder 705 bund. 28 v. r. 28 v. ell. bebouwbaar land; telt 141 h., bewoond door 147 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 750 inw. — In deze gem. liggen de h. *Severen* en *Guesselt*. Het d. **AMBY** ligt $\frac{1}{2}$ u. N. O. van Maastricht.

* **AMEIDE**, gem., paalt Z. aan de gem. *Meerkerk*. Zij bestaat voornamelijk uit de polderlanden: *Liesveld*, *Aaksterveld* en *Zevenhoven* en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 527 bund. 9 v. r. 21 v. ell., waaronder 421 bund. 58 v. r. 80 v. ell. schotbaar land; telt 165 h., bewoond door 222 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1070 inw. — Het d. **AMEIDE** ligt $\frac{1}{2}$ u. W. Z. W. van Vianen. — Het is de geboorteplaats van den Waterbouwkundige **ABRIANUS FRANCOIS GOEDRIAAN**, geb. 1 Augustus 1768, † 2 Junij 1829.

* **AMEIDE (POLDER-VAN-)**, pold. in den *Ablasserwaard*, prov. *Zeid-Holland*, arr. en kant. *Gorinchem*, gem. *Ameide*; palende **W.** en **N.** aan den *Polder-van-Tienhoven*, **N.** aan de *Lek*, **O.** aan de *Zonveldijk*, **Z.** aan *Meerkerksbroek*. — Deze pold., welke in het jaar 1284 bedijkt is, bevat 450 bund. 53 v. r. 46 v. ell., en wordt, in vereeniging met den *Polder-van-Tienhoven* en *Middelbroek*, door vijf molens, nabij Noordeloos staande, bemalen, en stert het polderwater op den boezem van den *Overwaard*. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Polderschoot*, twee *Heemraden* en eenen *Secretaris-Penningmeester*.

AMEIDE-EN-TIENHOVEN. De eerste, die hier het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest **GERVATIUS DRIEL**, die in het jaar 1588 herwaarts kwam, en in het jaar 1690 overleed. Onder de Predikanten, welke hier gestaan hebben, verdient melding de geleerde

MAN GERARD VAN BREUGEL, die zich als zedeschrijver, beoefenaar der natuurlijke en vaderlandsche geschiedenis; penningkundige en Latijnsche en Nederduitsche Dichter heeft doen kennen. Hij stond er van 1758 tot 1789.

AMEIDESCHE-SLUIZEN, gemetselde sluisen, prov. *Zuid-Holland*, gem. en 10 min. O. van *Ameide*, vroeger gediend hebbende, om het water van den Zederik, met behulp van 15 windmoleas, op de Lek te voeren. Sedert het aanleggen van het Zederikkanaal en het oprigten van den stoomwatermolen aan den Arkelschendam zijn, in 1828, de molens afgebroken en later van de vier sluisen, drie afgedamd. — Van die sluisen ontleent eene kleine verzameling huizen; onder de gemeente Ameide behoorende, den naam Aan de sluisen. — In 1672 was hier door de Staatsche troepen eene verschansing opgeworpen, welke door de Franschen werd ingenomen, ten gevolge waarvan Ameide werd geplunderd en verbrand.

* AMELAND, eil., heeft gemeenschap met de Friesche kust door een veer op Holwerd. — Het beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 6070 bund. 45 v. r. 41 v. ell., waaronder 5993 bund. 81 v. r. 51 v. ell. schotbaar land; telt 420 h., bewoond door 481 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 2000 inw. — Het grietenijhuis staat te Nes. — De stat. der R. K. behoort tot het aartspr. van *Friesland*. — De vlag van het eil. bestaat uit zes horizontale strepen, afwisselend blaauw en wit; in de drie blaauwe eene staande halve maan van wit.

* AMELANDE, is ook wel HAMELAND, HAMELANDE, HANHELAND en HANARLAND genaamd en schijnt ook *Trahammolant*, d. i. OVERHAMELAND, genaamd te zijn. De naamsoorsprong is onzeker. Dit land behoorde niet onder Saksen en was in verscheidene onderdeelen of distrikten verdeeld.

* AMELISWAARD of AMELISWEERD, reg. 30 staat: Jonkheer Mr. HENDRIK, lees: Jonkheer HENDRIK. — Het wapen van deze heerl. is een veld, verdeeld in acht golvende fascen van goud en keel. Dat der ridderhofstad is van goud met drie hanen van sabel, met kammen, baarden en pooten van keel, en vergezeld in het hoofd van de letters A en H.

* AMELISWAARD, veelal NISOW-AMELISWEERD, is bij scheiding des boedels van Mr. PAULUS BOSCH VAN DRAKESTEIN (zie het vorige art. in het *Woordenboek*) toebedeeld aan Jonkheer Mr. WILLEM BOSCH VAN DRAKESTEIN, Lid van de Ridderschap der prov. Utrecht. — Het wapen van NISOW-AMELISWAARD is een veld van goud met drie hanen van sabel, met kammen, baarden en pooten van keel.

AMELTE, geh. in *Rolder-dingspil*, prov. *Drenthe*, arr., adin. en jud. kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. ten Z. van *Assen*. Vroeger stonden er 2 h., thans slechts nog één h., bewoond door 2 huisgez., bestaande uit 8 zielen.

* AMEN, staat: *Rolde*, dingspil, lees: *Rolder-dingspil*. — Het geh. AMEN ligt $1\frac{1}{2}$ u. Z. ten W. van Rolde en telt er 4 h. en 40 inw.

AMENERODE, naar men wil, de oorspronkelijke naam van de ridderhofst. NIJENRODE, prov. *Utrecht*. Zie NIJENRODE. W.

AMENEURTOLLEN, plaat in het Noorden van de *Zuideroe*, Z. W. van Terschelling, N. van den mond van het Schuitengat.

AMENOEBAN, rijk in *Oost-Indië*, op het eil. *Timor*. — Dit rijk ligt Z. Z. O. van Koepang en telt 12,000 zielen. Op de Zuidwestkust is een berghol, waaruit een zoo hevige luchtstroom voortkomt, dat het ongenaakbaar is; de oorzaak van dit zeldzaam natuurverschijnsel is nog niet ontdekt.

AMER-DIEP, watertje, prov. *Drenthe*. Zie *DUNASDIEP*. W.

AMERICA, landg. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 3 u. N. van *Leyden*, kant. en $2\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Noordwijk*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. ten O. van *Hillegom*, aan den grooten klinkerweg tusschen *Haarlem* en *Leyden*.

***AMERONGEN**, gem., bevat den *Koornwaardsche-polder*, den *Briemense-polder* en den *Amerongensche-polder*; heeft ongeveer 3000 bund. belastbaar land; telt 255 h., bewoond door 344 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 1980 inw. — Het d. *Amnosum*, van ouds *Lots* genaamd, ligt $2\frac{1}{2}$ u. W. N. W. van *Rhenen*. — Het gemeentehuis is een aanzienlijk geboaw. Ten Z. van het d. is het *Wielische-veer* over den *Rijn*. — Het wapen dezer gem. is een schild van keel, met eene bande, vergezeld ter wederzijden van drie leliën, alles van zilver.

AMERONGEN, fort in *Oost-Indië*, op het *Sundasche eil. Sumatra*, resid. *Ayer-Bangies*, in het lands. *Roaaw*. — Er houdt aldaar een *Assistent-Resident* zijn verblijf. — In het jaar 1833 verdedigde zich in dat fort de *Majoor Eylas*, met eene kleine bezetting, deels uit *Batakhs* bestaande, tegen eenen overmagtigen vijand. Gedurende veertien dagen kempten de dapperen inwendig tegen honger en gebrek, nitwendig tegen talrijke vijanden, door dwoeperlij opgewonden, zonder dat zij het echter opgaven.

***AMERONGEN (HET HUIS-TE-)** was vroeger eene *ridderhofst*. Het staat ten Z. W. van de kerk van *Amerongen*.

AMERONGENSCH-POLDER, pold. in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Amersfoort*, kant. *Rhenen*, gem. *Amerongen*; palende N. aan het dorp, O. aan *Rhenen*, Z. aan den *Rijn*, W. aan eenen anderen polder. — Deze pold., welke in het jaar 1784 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van ruim 800 bund., alles schotbaar land; en wordt door 5 sluizen, op den *Rijn*, van het overvloedige water ontlast.

AMERONGENSCH-WAARDEN, niterwaard in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Amersfoort*, kant. *Rhenen*, gem. *Amerongen*; palende N. W. en N. aan den *Lekdijk-bovendams* en het dorp, O. aan *Rhenen*, Z. aan de *Geldersche-waarden*. — Deze niterwaard, welke in het jaar 1784 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van ruim 800 bund. alles schotbaar land; telt 2 h., waaronder het *Huis te-Amerongen*, in eene bedijking besloten. De niterwaard watert uit op den *Rijn*, door een sluisje, wijd 1,10 ell., welks vloer 1,80 ell. onder middelbaren rivierstand ligt.

AMERONGENSCH-WATERING (DE), water in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, welke aan den *Rijndijk*, een begin neemt, in eene noordwestelijke rigting de grenscheiding tusschen de gem. *Leersum* en *Amerongen* uitmaakt, daarna, zuidwestwaarts loopende, eerst de grenscheiding tusschen *Amerongen* en *Over-en-Neder-Langbroek* en eindelijk tusschen deze laatste gem. en *Wijk-bij-Duurstede* vormt, waarna het zich in den *Kromme-Rijn* ontlast.

AMERONGEN-VAN-TUYL, wijk der st. *Bandjarmasing*, in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*. Er ligt aldaar eene schans.

AMERPLAAT (DE), onbehuide pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, *Vierde* distr., arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Maden-Drinmalen*; palende N. W. aan omkade gronden en aan de *Keesjakil*, N. O. aan het *Gat-van-de-Zuiderklip*, Z. O. aan het *Diepegat*, Z. W. aan de onomkade *Amerplaten*. — Deze pold., welke in

het jaar 1839 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 69 bund., en watert uit op de Keesjeskil. Het land ligt 0,45 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 2,64 ell. en wordt bestuurd door den eigenaar.

AMERPLATEN (DE), vier platen in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, *Vierde* distr., arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Maden-Drimmelen*; palende N. W. aan het Gat-van-Kerkesloot en de Keesjeskil, N. O. aan de ombakde Amerplaat, Z. O. aan het Aard-gat, Z. aan den Amer.

AMERSCHOT; adell. h. in het graafs. *Zutphen*, in de heerl. *Borculo*, prov. *Gelderland*, distr., arr. en 5 u. O. van *Zutphen*, kant. en 2½ u. Z. O. van *Lochem*, gem. en ¼ u. Z. W. van *Borculo*.

AMERSENFORT, oude naam van de st. Amersfoort, in *Beerland*, prov. *Utrecht*. Zie Amersfoort. W.

* AMERSFOORT, arr., bevat de volgende 5 kant.: Amersfoort, Rhenen en Wijk-bij-Duurstede; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 70,769 bund. 10 v. r. 17 v. ell., waaronder 60,329 bund. 96 v. r. 86 v. ell. belastbaar land, en telt 7750 h., bewoond door 9721 huisgez., uitmakende eene bevolking van 51,000 iow.

* AMERSFOORT, kant. no. 1 en 2 maken thans slechts één kant. uit. Zie het volgende art.

AMERSFOORT, kant., prov. *Utrecht*, arr. *Amersfoort*; palende N. aan de Zuidersoo, O. aan de prov. *Gelderland*, Z. aan de kant. Rhenen en Wijk-bij-Duurstede, W. aan het arr. *Utrecht* en de prov. *Noord-Holland*. — Het bevat de volgende 11 gem.: Amersfoort, het Hoogland, Stoutenburg, Duits, Bunschoten, Bennes-Binnen-en-Buitendijks, Baaven, de Vuursche, Soest, Leusden en Woudenberg; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 29,689 bund. 9 v. r. 31 v. ell., waaronder 29,370 bund. 55 v. r. 25 v. ell. belastbaar land, en telt 4347 h., bewoond door 5254 huisgez., uitmakende eene bevolking van 15,000 iow.

AMERSFOORT, synagogaal ressort der Nederduitsche Israëlieten, prov. *Utrecht*, verdeeld in eene hoofdsynagoge, zijnde die te Amersfoort, vier ringsynagogen, als: te *Utrecht*, te *Maarssen*, *Wijk-bij-Duurstede* en te *Veenevdaal*, benevens twee bijkerken: te *Rhenen* en te *IJsselstein*, staande onder het rabinaal ressort van eenen Opper-Babijn, die te Amersfoort zijne standplaats heeft. Men telt er 450 zielen.

* AMERSFOORT, gem., beslaat eene oppervlakte van 2262 bund. 18 v. r. 29 v. ell., waaronder 2200 bund. 12 v. r. 15 v. ell. belastbaar land; telt 2511 h., bewoond door 2650 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 13,000 zielen. — De eerste, die hier het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest RUDOLPHUS TERPOMM, die in het jaar 1579 herwaarts kwam. De eerste tweede Predikant is geweest BERNARDUS ROTZMAN, die in het jaar 1579 herwaarts kwam. De eerste derde Predikant is geweest EVKARDUS LORRE, die in het jaar 1586 herwaarts kwam. — Het orgel in de Herv. kerk door onderdoin en gebreken bijna onbruikbaar geworden zijnde, is in het jaar 1845 vervangen door een geheel nieuw sierlijk orgel, op eene veel voegzamere plaats van het kerkgebouw, vervaardigd door den Heer NASSA, orgelmaker te Doveater. — De eerste, die in de Evangel. Luth. gem. te Amersfoort het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest WILHELMUS GEORGIUS SCHUBERT, die omtrent het jaar 1685 beroepen werd en in 1702 tot Veldprediker onder een Deensch regiment werd

aangesteld. — De Remonstrantsche gem. werd, in 1631, met Wou- denberg en Bunschoten, bediend, en voor de drie laatste maan- den door HENRICUS HOLLINGHUS. Door de vergadering in 1634, werden voor het geheele Sticht drie Predikanten, doch geene bijzondere ge- meenten aan elk hunner aangewezen. Zij waren ISAACUS FREDERICI, JOHANNES MONACHIUS en MATHEUS ADRIANUS BURGUS. In 1650 werd voor het halfjaar HENRICUS WELINGE bij continuatie aangesteld. Bij de ver- zorging der kerken met vaste Leeraars behoorde AMSTERVOORT onder de plaatsen, naar welke THEOPHILUS RISCHEWAERT commissie kreeg, om over de bediening en het onderhoud te spreken. Toen werd zij nog of weder bediend door WELINGE, en deze bleef daar tot de komst, in 1653, van SAMUEL NARRANUS, voormaals Predikant te Vlaardingen, die in 1641 overleed. Gedurende de dienst van zijnen opvolger NICOLAAS LACHTEROP, behknam de gem. in 1652 eenen tweeden Predikant in HENRICUS MO- NACHIUS. Dit schijnt echter niet om de uitbreiding der gemeente, maar om de zwakke dienst van den eersten Predikant geschied te zijn. Het deelde slechts tot 1657, toen de Broederschap zich genoodzaakt zag, wegens herhaalde oneenigheid tusschen Leeraar en gem., de beide Leeraars te ontslaan, waarop alleen JUSTUS GRESYRANUS van Zwammer- dam beroepen werd, die in 1663 naar Alkmaar vertrok. Na het beroe- pen van DIJK COCKUYT, naar Hoorn, in 1812, werd de gem. om de maand bediend door de Predikanten JAN JACOB VAN OORDE en GERARD BRANDT MAAS, voorts door den Curator verzorgd, tot dat de Leeraar van Utrecht in 1816 de geregelde dienstvervulling op zich nam. — De gem. van de oude Clerzij der R. K. telt hier ongeveer 170 zielen, en heeft eene kerk, welke door eenen Pastoor bediend wordt. Zij was vroeger in twee parochien verdeeld, welke sedert 1855 inééngesmolten zijn. De kerk van de opgehevene parochie is echter aan deze gebleven, als verbonden zijnde en dienende tot kapel aan het seminarium, het- welk in het jaar 1726 tot opleiding van Priesters, ten dienste van die gezindte, alhier is gesticht. Het gebouw van dit seminarium heeft in de laatste jaren belangrijke herstellingen ondergaan. De kweekelingen, welke daarin gehuisvest worden, en wier getal ongeveer 20 à 30 be- draagt, genieten in dat gesticht zoowel lager, als middelbaar en hoo- ger onderwijs, terwijl diegenen onder hen, welke tot den geestelijken stand bestemd zijn, inzonderheid de godgeleerdheid beoefenen. Het opperbestuur van dit seminarium behoort aan den Aartsbischop der Clerzij en het inwendig beheer wordt, onder toezigt van Provisoren, uitgeoefend door eenen President. Voor het onderwijs zijn er twee Pro- fessoren en enkele andere leermeesters. Uit dit gesticht worden de geestelijken getrokken, welke bij de kerkgemeenten van deze gezindte in Nederland en op het eiland Noordstrand, in Denemarken, in be- diening gesteld worden, door den Aartsbischop van Utrecht en door den Bischop van Haarlem, ieder voor zoo veel hun ressort betreft. — Behalve het klooster der Franciscanen had men hier, vóór de Reformatie, nog de volgende kloosters: het St. Jansklooster, achter de *Kamp*, thans vervangen door eene in het jaar 1841 gebouwde Paar- denstalling voor het garnizoen; het St. Maria'shof, aan den *Singel*, waarvan de gebouwen thans dienen tot Burgerwees- huis; het St. Agnieten-klooster, op de *Glashorst*, thans het Lokaal van de Arrondissements-Regtbank; het St. Agn- tha-klooster, op *het Zand*, dat na de Kerkhervorming in burger- huizen veranderd of tot andere gebruiken geschikt gemaakt is; het St. Barbara-klooster, in de *Neurhuizen*, waarvan de gebouwen

thans dienen tot school voor R. K. kinderen; het Collezustersklooster, later vervangen door het bovengenoemde St. Mariasbof; het Minderbroedersklooster, op den *Singel*, naast St. Pietersgasthuis, tegenwoordig dienende tot Kazerne; ook had men er nog de Heilige-Geest-kapel, op de *Langestraat*, thans de Lutherse kerk, en de St. Annakapel, in de *Pothstraat*, tegenwoordig ingerigt tot liefdadig gesticht, genaamd de *Poth*. — Men heeft te Amersfoort nog eene Bank van Leening. Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, besit eene Departementaalschool met 60 leerlingen, eene Herhaling- en Handwerkschool, de Anna Paulownabewaarschool, eene Leersbibliotheek en eene Commissie tot werkverschaffing aan behoeftigen. — Er bestaan te Amersfoort thans twee zijdewerijen. In 1857 zijn er twee nieuwe fabrieken tot het weven van katoenen stoffen opgericht en in 1858 eene likeurstokerij. Verder heeft men er nog 2 boekdrukkerijen, 4 leerlooijerijen, 1 kunstzijdfabriek. — Behalve de reeds in het hoofdwerk vermelde zijn aldaar nog de volgende vermaarde mannen geboren: de Godgeleerden: G. DE BRUIJ, geb. 6 Maart 1618 † 7 Julij 1683 als Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te Utrecht en JACOBUS DENHOFF, geb. 22 Februarij 1802, † 26 November 1846, als Predikant te Leyden. — De Schilders: JACOMO VAN STAVEREN, uit de zeventiende eeuw; MATTHIAS WITHOOS, geb. in 1627, † in 1705, zijne zonen JOHANNES WITHOOS, geb. in 1648, † in 1685; PISTER WITHOOS, geb. in 1684, † in 1693, en FRANS WITHOOS, † in 1703; JOHANNES HOORN, geb. in 1753, † in 1833; JAN APPELDOORN, geb. 27 Jan. 1765, † 10 Feb. 1838; alsmede de Schilderes ALIDA WITHOOS, uit de zeventiende eeuw.

AMERSFORTH en AMESFORDE, oude namen van Amersfoort.

AMERSGAT (HET), water, prov. Zuid-Holland, in het Schouwerdiep uitlopende.

AMERZODEN, d., prov. Gelderland. Zie AMERZODEN. W. en A.

AMFOANG, rijk in Oost-Indië, op het eil. Timor, op het midden der Zuidoostkust. Men telt er 12,000 zielen.

AMFOANG, bergketen op het eil. Timor. — Welke over het geheele eiland loopt er op vele plaatsen steil en moeilijk te beklimmen is.

AMISFURTUM, Latijnsche naam van de st. Amersfoort, prov. Utrecht. Zie Amersfoort. W. en A.

AMIT, d. in Oost-Indië, resid. Amboina. Zie AMEY. W.

AMMELROIJEN, naam, dien de landlieden geven aan het d. Amerszoden. Zie dat woord. W. en A.

* AMMERS (GROOT-) paalt Z. W. aan Laag-Blokland; bevat ook de pold. de Binnen-Nes en de Buiten-Nes; heeft 1588 bund. 81 v. r. 79 v. ell. schotbaar land, en telt 160 h., bewoond door 181 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1000 inw. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest MARTINUS BACROSIUS, die in het jaar 1591 herwaarts kwam en in het jaar 1594 overleed of vertrok. — Het d. Groot-Amers ligt ruim $\frac{1}{4}$ u. W. Z. W. van Nieuwpoort, aan den Lekdijk, en heeft over de Lek een schuiterveer op Ammerstol.

* AMMERS-GRAVELAND grenst N. aan Gelkenes, O. aan den Iangerakse-polder, Z. aan Achterland, W. aan den Polder-van-Brandwijk. — Deze pold. bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 609 bund. 60 v. r. 87 v. ell., waaronder 515 bund. 38 v. r. 10 v. ell. schotbaar land; telt 38 h., waaronder 20 boerderijen. Het land ligt 0,88 ell. onder A. P.

* **AMMERSTOL**, gem., ligt in het kant. *Schoonhoven*; zij bestaat uit een gedeelte van den Bergambachtsche-polder en een gedeelte Buitenland; heeft 89 bund. 90 v. r. 25 v. ell. belastbaar land, telt 88 h., bewoond door 111 huisgez., nitmakende eene bevolking van 490 inw. — Bij het d. *Ammerstol* is een schuitenveer, over de Lek op Groot-Ammerz. — Behalve de in het *Woordenboek* genoemde, genoot dit d. nog vele vrijheden. Zoo gaf *Willem III, Graaf van Holland*, den 27 October 1521 aan *Ammerstol* vrijheid, zoo als die van Dordrecht hadden. In dezen giftbrief wordt deze plaats genoemd: „dat ambacht van Ammerz, daar onze tol staat, leggende binnen deze pallen, opwaards tot 's Heeren *Jans* onzen broeder ambacht strekkende, en nederwaarts scheidende tusschen *Weekersland* en de *Geer*, te veldwaards scheidende, tot de Nieuwe watering toe, welk ambacht de Graaf aan zich zelven gehouden heeft.” Den 16 Mei 1523 gaf de zelfde Graaf aan zijn ambacht *Ammerz* daar zijn tol staat het zelfde regt en vrijheid, dat hij aan de poorters van Oudewater gegeven had, en zoo zij daarmede niet bekend mochten zijn, konden zij het bij de Schepenen van die plaats halen. — Den 27 Julij 1527 gaf die Graaf aan zijne poorters van Ammerz eene weekmarkt, zooals men elders hield om te houden op Woensdag.

* **AMMERZODEN**, gem., telt 508 h., bewoond door 528 huisgez., nitmakende eene bevolking van 1800 inw. — Het d. ligt 1½ u. Z. ten W. van *Zalt-Bommel*, 20 min. O. N. O. van *Well*. — De *Herv. kerk* is een ood gebouw, waarvan alleen de vierkante toren, met spitslijzen dak en het achterpand in zijn geheel is, zijnde het overige eene bouwval. — De R. K. maken eene par. uit, welke tot het dek. van *Zalt-Bommel* behoort, 960 Communikanten telt, en door esen *Pastoor* en eenen *Kapellaan* bediend wordt. De pastorie wordt door eenen *Minderbroeder* bediend, die aan den *Vikaris* wordt voorgesteld door den Heer van Ammerzoden, *Louis Alexander Alphonse Baron de Wolkow*, als in huwelijk hebbende eene *Gravin de Ribaucourt*, woonachtig te *Op-Leeuw* in *Belgisch-Limburg*. — De R. K. oefenden eertijds hunne godsdienst op het kasteel, dat altijd aan eene R. K. familie heeft toebehoord. Dit heeft nog plaats bij overstromingen. Naderhand is het pastoornhuis betwelk in het jaar 1742 bij aankoop verkregen werd, tot de godsdienst-oefening gebruikt. Na nog eenigen tijd in eene aangelegene schuur de godsdienst verrigt te hebben, bouwden de R. K., in 1792, de bidplaats of het kerkenhuis, dat nog in wezen en in het jaar 1828 hernieuwd en vergroot is. Deze kerk, aan den H. *Willibrordus* toegewijd, staat in het Zuidwesten van het dorp, en is een eenvoudig gebouw, met een kloktorentje met puntig spitsje. In den gevel leest men:

DOMVS CAROLVS VOCALTVR,
IN RA QVI PETIT ACCIPI.

(d. i.: Het wordt genoemd een huis des gebeds, die daarin bidt ontvengt), wordende door de hoofdletters het jaar waarin de vernieuwing en vergrooting van de kerk heeft plaats gehad aangewezen. — De afaat van *Portiuncula* (gedeeltelijke afaat), in de wandeling *Passionelen* genaamd, wordt door den *Priester* dezer kerk gegeven, in *Augustus*, zijnde alsdan eene bedevaartsdag. — Het wapen van Ammerzoden is als dat van *Arkel*, doch heeft een goud veld met twee gebretesseerde fasces van keel.

* **AMMERZODEN (KASTEEL-TE-)** is een deftig huis, met vier rondedoch ongelijke torens, waarvan de eene van eene peer voorzien is.

* **AMMERZODEN-WELL-EN-WORDRAGEN (POLDER-VAN-)**, ligt in het kant. *Zalt-Bommel*; telt 510 h., en wordt door 3 sluizen, op de *Maas*, van het overtollige water ontlast.

AMOE, naam, welke de Negers geven aan den heutigronde **NAHAKOE**, in *Nederlands-Guiana*, kol. *Suriname*. Zie **NAHAKOE**. W.

AMOENTAI of **AMONTAY**, rijk in *Oost-Indië*, op het *Sundasche eil. Borneo*, resid. *Bandjarmasing*. — De landstreek is onvruchtbaar, men vindt er rijstbouw en veel klapperboomen. Van de hooger liggende streken, worden rijst, katoen, was en vogelneestjes aangevoerd.

AMOENTAI of **AMONTAY**, st. in *Oost-Indië*, op het *Sundasche eil. Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, rijk *Amoentai*. — Deze plaats strekt tot verblijfplaats aan den Sultan van **AMONTAI**, is zeer welvarend en telt 1100 of 1200 h. en 8000 inw. Hier omstreeks houdt men zich bezig met het graven van goud, naar vooral van eene soort van edelgesteente, *batoe-marabahan* genoemd, waarvan men ringen en andere sieraden vervaardigt. In de rivier worden soms topazen en smaragden gevonden. — Een zoon van den Sultan, *Pangerang Nèk*, bezit aldaar een dalem of zoogenaamd paleis, zeer weinig gelijkende echter naar een gebouw van dien naam in Europa. Bij dit dorp vereenigen zich met de hoofd-rivier twee wateren, namelijk: eene spruit, *Soengi-Pamintangam*, en ter oostzijde, een kleine stroom, *Soengi-Balangan* gebecten. Te *Amoentai* is het volk aan eene zekere grondbelasting voor de bewaterde rijstvelden (*sawahs*) onderworpen, bedragende meestal twee gulden voor 1,90 ell. breedte van den grond. De breedte is de eenige maatstaf, waarnaar die belasting berekend wordt, staande het aan elk vrij, zijne veld zoo ver in de lengte uit te strekken, als het hem goedgeunkt, zonder daar iets meer voor te betalen.

AMOERA, distr. in *Oost-Indië*, op het *Sundasche eil Celebes*, resid. *Menado*.

* **AMOERA**, golf, reg. 2 staat: *Manado*, lees: *Menado*.

* **AMOERA**, d., reg. 4, staat: *Menada*, lees: *Menado*.

AMOR, Latijnsche naam van het watertje **DE MIN**, prov. *Zuid-Holland*. Zie **MIN**. W.

AMPAL of **AMPAY**, eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-zee*, op de Westkust van het eil. *Sumatra*, 0° 44" Z. Br.

AMPALO, kampong of d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, in de *Menang-Kabausche-Bovenlanden*, distr. *Ataban*. Er is hier een fort dat 190 ell. boven de oppervlakte der zee ligt.

AMPANAM, st. in *Oost-Indië*. Zie **APPANAM**. W. en A.

AMPAT, eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-zee*. Zie **AMPAL**.

ŞAMPAT-LAWANG of **LINTANG**, distr. in *Oost-Indië*, in het Z. O. van het eil. *Sumatra*, ads. resid. *Bengkoelen*, N. W. van *Pasumah-labar*, met zeer vruchtbaren grond.

* **AMPEL**, ligt 640 ell. boven de oppervlakte der zee. Den 2 September 1828, werd een detachement infanterie en kavallerie en een eenpouderkanon, onder geleide van de Luitenants **GILLY** en **BOZAN** uit **Morden** door den Majoor **COLSON** naar **Ampel** gezonden, om den vijand voor het aanbreeken van den dag aan te vallen; nauwelijks was dit detachement twee palen voortgerukt, of het stiet op eenen voorpost der zwitelingen, welke door den Luitenant **GILLY** met zooveel beleid werd aangevallen, dat hij zich niet op **Ampel** kon repliëren, waardoor onze troepen zich in de gelegenheid zagen, bijna ongemerkt dit dorp te naderen, en eene magt van nagenoeg drie honderd man, waarvan een groot gedeelte te paard, die godarende eenigen tijd het vuur onzer troepen weerstond, nam eindelijk, tegen eenen algemeen aauval niet bestand zijnde, in verwarving de vlugt, waarvan het zwakke peloton kavallerie op eene zeer doelmattige wijze gebruik maakte; zoo dat 12 vijandelijke lijken op het slagveld werden

geteld, terwijl de vijand overigens aan dooden en gewonden nog veel geleden had, en onderscheidene lansen en ander wapentuig verloor. Het verlies onzer troepen bestond in eenen doode en vier gewonden.

◊AMPINAM, baai en haven in *Oost-Indië*. Zie *APPANAM*. W. en A. ANPO-BONO, plaats in *Oost-Indië*. Zie *BONO* (ANPO-). W.

AMPSKEN of AMSEN, adell. h. in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, distr., arr. en 5 u. O. ten N. van *Zutphen*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Lochem*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Laren*, in de buurs. *Ampsen*.

AMSEN, bours. prov. *Gelderland*. Zie *AMSEN*. W.

AMSTEL (DE), heeft tot aan den Omval eene breedte van 120 ell. — De waterstand is Amstels boezempeil of 0.58 ell. onder A. P. — De Amstelslois heeft drie openingen voor de scheepvaart.

De middelste opening, wijd	7,00 ell.
De beide uiterste, "	8,50 "
De lengte der schutholken is	52,50 "
De diepte der slagbalken, "	2,80 "

onder A. P.

Er zijn doorgeschut in 1847, 10,000, in 1848, 10,153 vaartuigen.

AMSTEL (HET DEPARTEMENT-VAN-DEN), maakte, volgens de Staatsregeling van 23 April 1798, het vierde departement der Bataafsche republiek uit. Het paalde N. aan het IJ, O., Z. en W. aan het departement Texel, zoodat het nagenoeg het tegenwoordige arr. *Austradaan* besloeg. — Het Departement was verdeeld in 7 ringen, van welke de 6 eerste Amsterdam en de zevende Weesp tot hoofdplaats had den, en telde ruim 258,000 inw.

◊AMSTEL (NIEUWER-), kant., prov. *Noord-Holland*, arr. *Amsterdam*; palende N. aan de kant. *Amsterdam* No. 1, 2 en 4, O. aan het kant. *Weesp* en aan de prov. *Utrecht*, Z. aan het arr. *Leyden* en W. aan het *Legmeer*, aan het *Haarlemmermeer* en voor een gedeelte ook aan het kant. *Amsterdam* No. 1. Het bevat de zeven gem. *Nieuwer-Amstel*, *Onder-Amstel*, *Rietwijkeroord*, *Aalsmeer-en-Kudelstaart*, *Leymuiden-en-Vriesekoop*, *Kaalslagen-en-Bilderdam* en *Uithoorn*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 16,004 bund. 54 v. r. 64 v. ell., waaronder 15,721 bund. 92 v. r. 41 v. ell. belastbaar land, en telt 2062 h., bewoond door 2492 huisgez., uitmakende eene bevolking van 15,000 inw.

*AMSTEL (NIEUWER-), gem., heeft 5583 bund. 60 v. r. 36 v. ell. belastbaren grond; telt 1010 h., bewoond door 1107 huisgez., uitmakende eene bevolking van 6000 inw. Men heeft er ook, behalve de in het *Woordenboek* opgegeven fabrieken, 1 fabriek van drukiakt. — Onder *Nieuwer-Amstel* werd den 1 Januarij 1764 geboren de als *Taal- en Letterkundige*, *Dichter* en *Wijgöer* evenzeer beroemde Mr. *Johannes Kinker*. Hij overleed den 15 September 1845, te Amsterdam, na van 1817—1830 *Hoogleraar* in de *Nederlandse taal- en letterkunde* te *Luik* te zijn geweest.

◊AMSTEL (OUDER-), kant., bestaat niet meer, en is thans bij de kant. *Nieuwer-Amstel*, *Amsterdam* No. 1 en *Weesp* ingedeeld.

*AMSTEL (OUDER-), gem., is belastbaar groot 3049 bund. 80 v. r. 36 v. ell.; telt 1360 h., bewoond door 1390 huisgez., uitmakende eene bevolking van 2100 inw.

AMSTEL (WESTER-), buit. in *Amstelland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Amsterdam*, kant. en gem. *Nieuwer-Amstel*, $\frac{1}{2}$ u. N. van *Amstelveen*, aan den *Amstel*.

AMSTELBURGT, voorm. buit. in *Amstelland*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Nieuwer-Amstel*.

AMSTELDIEP (HET), vaarwater in de *Zuiderzee*, waarvan de westwal droog valt en steil is. De oostwal of Breehorn is meest zeer vlak en valt droog. Zij is het verlengde van de Balg en loopt tusschen het Balgsand en de Westwal daarvan ter eener zijde en de Breehorn ter andere zijde, Z. W. van Wieringen tot aan de sloot, en heeft 80—123 palm water.

* **AMSTELBIND**, ligt 4 u. O. N. O. van 's Hertogenbosch, behoort tot het kant. *Oss* en telt 19 h. en ruim 100 inw. Volgens overlevering heeft voorheen aldaar een kasteel gestaan, genaamd *Amstelhuis*, en bewoond door de Jonkheeren van *Amstel*, waarvan alhier nog afstammelingen, onder de namen van Jonkheeren *Davenys* bekend zijn.

AMSTELHOEK, voorm. buit. in *Amstelland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Amsterdam*, kant. *Nieuwer-Amstel*, 2 u. N. O. van *Amstelveen*, gem. *Ouder-Amstel*, $1\frac{1}{2}$ u. N. van *Ouderkerk*, aan den *Omsval*.

* **AMSTELLAND**, voorm. balj., besloeg in *Noord-Holland*, de Vier kantons der stad *Amsterdam* (uitgenomen de gem. *Sloten-Sloterdijk-Osdorpen-de-Vrije-Geer*), benevens het grootste gedeelte van het kant. *Nieuwer-Amstel* en, in de prov. *Utrecht*, een klein gedeelte van het kant. *Loenen*. — Het wapen van *Amstelland* was verdeeld in acht fasces, afwisselend van goud en sabel; over het geheel een *St. Andriaskruis*, geschakeerd van zilver en keel.

* **AMSTELLAND**, dek., telt ongeveer 52,000 zielen en 37,000 *Communikanten*.

AMSTELLAND, dep. van het voorm. koningrijk *Holland*. Het paalde W. en N. aan de *Noordzee*, O. aan het dep. *Utrecht*, Z. aan het depart. *Maasland*, en bevatte nagenoeg het zelfde als de tegenwoordige provincie *Noord-Holland*. Dit departement werd in twee kwartieren verdeeld, waarvan het eerste *Haarlem* en het tweede *Hoorn* tot hoofdstad had.

AMSTELLAND, hofst. in *Amstelland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. van *Amsterdam*, kant. en gem. *Nieuwer-Amstel*, $1\frac{1}{2}$ u. O. N. O. van *Amstelveen*, aan den *Amstel*.

* **AMSTELLAND (HOOGHEEMRAADSCHAP-VAN-)**. Het boezempool is 0,16 ell. onder A. P.

AMSTELMOND, voorm. buit. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, gem. en 1 u. N. W. van *Mijdrecht*, aan den *Amstel*, niet ver van de plaats, waar die rivier een begin neemt, waarvan het huis grootendeels gesloopt is en de gronden thans tot weilanden dienen.

AMSTELREVEEN, oude naam van het d. *Amstelveen*, prov. *Noord-Holland*. Zie *Amstelveen*.

AMSTELRUST, buit. in *Amstelland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Amsterdam*, kant. en gem. *Nieuwer-Amstel*, 2 u. N. O. van *Amstelveen*, aan den *Amstel*.

* **AMSTELVEEN**. Door den storm van den 29 November 1839 is een gedeelte der kerk aldaar ingestort.

* **AMSTELWIJK**, buit. op het eil. van *Dordrecht*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. ten W. van *Dordrecht*, gem. *Wieldrecht*, aan den grooten weg van *Dordrecht* naar *Willemsdorp*.

AMSTELWIJK, buit. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en $1\frac{1}{2}$ u. O. N. O. van 's *Gravenhage*, kant. en 1 u. N. O. van *Voorburg*, gem. *Veur-en-Noordsijde-van-den-Leydschen-dam*, $\frac{1}{2}$ u. N. van

den Leydschen-dam. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 26 bund. 82 v. r. 40 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer JACOBUS VARRIGAAI.

AMSTERDAM, arr., bevat de volgende 7 kantons: Amsterdam no. 1—4, Nieuwer-Amstel, Naarden en Weesp; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 45,546 bund. 56 v. r. 14 v. ell., waaronder 43,901 bund. 40 v. r. 95 v. ell. belastbaar land, en telt 29,307 h., bewoond door 52,447 huisgez., uitmakende eene bevolking van 252,000 inw.

B. 162. * AMSTERDAM (DE ZES-KANTONS-DER-STAD-) zijn thans tot vier verminderd. Zie het volgende art.

AMSTERDAM (DE VIER-KANTONS-DER-STAD-) bevatten te zamen 25,004 h., bewoond door 46,547 huisgez., uitmakende eene bevolking van 222,000 inw.

Kant. No. 1, palende N. aan het IJ, O. aan het kant. Nieuwer-Amstel, Z. aan het kant. Amsterdam No. 2, W. aan het kant. Amsterdam No. 5, bevat de burgerwijken No. 1—16, benevens de gem. Watergraafsmeer of Diemermeer-en-Omringdijk.

Kant. No. 2, palende N. aan de kant. Amsterdam No. 1 en 5, O. en Z. aan het kant. Nieuwer-Amstel, W. aan het kant. Amsterdam No. 4, bevat de burgerwijken No. 28, 33, 35—60 geheel en 54—52 gedeeltelijk, mitsgaders de buitenwijken No. 1 en 2.

Kant. No. 3, palende N. aan het IJ, O. aan het kant. Amsterdam No. 1, Z. aan het kant. Amsterdam No. 2, W. aan het kant. Amsterdam No. 4, bevat de burgerwijken No. 17—27, 29—32 geheel en 34—32 gedeeltelijk.

Kant. No. 4, palende N. aan het IJ, O. aan de kant. Amsterdam No. 2 en 5, Z. aan de kant. Amsterdam No. 2 en Nieuwer-Amstel, W. aan het kant. Haarlem, bevat gedeelten van de burgerwijken No. 53—52, alsmede 53 en 54 geheel, mitsgaders de buitenwijken No. 3 en 4 en de gem. Sloten-en-Sloterdijk-Osdorp-en-de-Vrije-Geer.

AMSTERDAM, Nederlandsch Israëlitisch synagogaal ressort, verdeeld in 1 hoofdsynagoge, zijnde die te Amsterdam; 8 ringsynagogen, als: te Uithoorn, te Weesp, te Hilversum, te Haarlem, te Alkmaar, aan den Helder, te Hoorn en te Zaandam, en 5 sijnkerken, te Medemblik, te Edam en te Monnickendam, staande onder het rabinaal ressort van eenen Opper-Rabbijn, welke te Amsterdam zijne standplaats heeft. Men telt er 25,000 zielen.

AMSTERDAM, Nederlandsch Portugeesch, Israëlitisch ressort, bestaande uit ééne hoofdsynagoge te Amsterdam, en eene ringsynagoge te Naarden hoewel ter laatstgemelde plaats alle de leden tot de Nederlandsche Israëliten behooren. Dit ressort wordt bediend door eenen Opper-Rabbijn, te Amsterdam woonachtig, men telt er sonder Naarden, 2500 en met Naarden 3550 zielen.

AMSTERDAM gem., behoort tot de kant. Amsterdam No. 1—4. Zij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1588 bund. 46 v. r. 44 v. ell., waaronder 881 bund. 60 v. r. 10 v. ell. belastbare grond; telt 24,552 h., bewoond door 45,969 huisgez., uitmakende eene bevolking van 219,000 inw.

Er bestaan thans 3 fabrieken van stoomwerktuigen. Voorts zijn er nog in den laatsten tijd de volgende fabrieken opgericht: 1 stoomsukerraffinaderij, 1 distilleerderij van likeuren enz., 1 olie- en vernis-stokerij, 1 kunst- of smelzelmakerij, 1 klergieterij, 1 brouwerij

van vreesde biaren, 1 palmoliefabriek, 5 stoom-korenmolens, waarvan één ook tevens pelmolen is, 1 stoom-rijst- en garstpelmolen, 1 stoom-rijstpellerij, 1 affineerfabriek, 1 pijpgazfabriek, 1 fabriek van draagbaar gas. Ook is er onder de diamantslijpertjen eene, die door stoom met 2 machines werkt, en eene fabriek van chemicaliën, die mede door stoom gedreven wordt. — In 1848 zijn aldaar binnengekomen 1937, uitgevaren 1999 zeeschepen. — Bl. 174. De beide dokken zijn afgescheiden van het IJ, door dijken, breed 4 ell. en liggende op 3.40 ell. onder A. P. Het Ooster-dok bevat, zonder 's Rijks Marinedok, dat daarin besloten ligt, 84,000 v. ell. ruimte en staat in gemeenschap met het groote Entrepôtdok. De Oosterdoks-luis heeft twee kokers, met twee paar vloed- en een paar ebdeuren. De grootste koker is wijd 18,67 ell.; de schutkolk lang 66,00 ell., diep op den slagbalk 6,23 ell. onder A. P. De kleinste koker is wijd 9,37 ell.; de schutkolk lang 42,00 ell.; diep op den slagbalk 5,00 ell. onder A. P. — De Westerdoks-luis heeft twee kokers met drie paar vloed- en een paar ebdeuren; de grootste koker is wijd 14,13 ell.; de schutkolk lang 43,67 ell.; diep op den slagbalk 5,13 ell. onder A. P. De kleinste koker is wijd 8,13 ell.; de schutkolk lang 29,00 ell.; diep in den slagbalk 3,81 ell. onder A. P. — Bl. 180. Ter vervanging van het oude zoogenaamde Rasphuis, op den *Heiligen-weg*, is thans bestemd het nieuw gebouwde Huis van Arrest en Justitie, bij de *Leydsche-poort*, waarmede in het jaar 1845 eenen aanvang is gemaakt; en dat naar de plans en onder directie van den Heer J. G. van Gzner en den Architect Waansuck, is opgetrokken, geheel volgens het cellulaire stelsel of dat van afzonderlijke opsluiting. Het hoofdgebouw heeft den vorm van een kruis, waarvan drie armen tot gevangenis dienen en de andere of voorste vleugel de noodige lokalen tot de huisdienst, de administratie en voor de regterlijke magt bevatten, een voorgebouw, waarin de hoofdingang gevonden wordt, bevat de woningen voor den Cipier, den Geneeskundige en den Portier; op de beide zijden zijn woningen voor de gevangensbewaarders aangebragt, wordende de geheele gevangenis door eenen ringmuur omgeven. De drie vleugels hebben te samen 206 cellen, behalve nog eenige andere groote vertrekken voor zieken; in den zuidelijken vleugel is het gedeelte voor de vrouwelijke gevangenen, met aangrenzende wasserij, afgescheiden. De cellen zijn allen overwelfd en hebben ijzeren ramen; zij zijn allen voorzien van een privaat, eene waschbak, waterpijp en kraan, en kunnen allen door middel van gas verlicht worden, terwijl er de noodige toestellen zijn om in elke cel te kunnen schellen, voor het geval dat de gevangene hulp mogt behoeven. De deuren, waarin schafkleppen of spiegaten gemaakt zijn, komen allen uit op den grooten gang of corridor, in het midden van elken vleugel, terwijl ijzeren trappen en galertjen langs de muren dier corridors de toegang tot de cellen der twee bovenverdiepingen verleen, en waardoor het geheele binnenruim in eenen oogopslag oversien kan worden. Twee groote regenbakken verzamelen het water van de daken, waarnit het door middel van perspompen naar de verschillende reservoirs, op alle verdiepingen, gevoerd wordt, waareit dagelijks de waterbakken voor elke cel moeten gevuld worden, zoodat ieder gevangene eene bepaalde hoeveelheid water daags ter zijner beschikking heeft. Voorts zijn er afgeschotene wandelplaatsen op het open terrein, rondom de gevangenis gelegen, ten einde de gevangenen onder behoorlijk toezigt en sonder dat zij elkander zien beweging in de open lucht te verschaffen. Alle cellen kunnen

verwarmd en het geheele jaar door van verse lucht voorzien worden, door middel van drie groote heetwatertoestellen in den kelder, almede door verschillende in de muren en onder de vloeren gemetselde kanalen en groote luchtkokers, die de bedorven lucht uit de cellen naar buiten voeren. In de cellen zijn de luchtkanalen met ijzeren roosters gedekt; zij bevatten overigens nog het noodige tot het uitspreiden van hangmatten, het bergen van kleine benoedigdheden en worden ieder van een houten bankje en kleine tafel voorzien; behalve deze meubels en een gedeelte der deuren, is in deze gevangenis alles van ijzer en steen gebouwd. — Bl. 181. In het jaar 1836 is de voormalige Beurs afgebroken en later vervangen door eene in het Damrak en op den Dam, doordien de voorm groote vischmarkt destijds bij den Dam is getrokken. Dit gebouw is den 10 September 1845, in tegenwoordigheid van Koning WILLEM II, ingewijd en voor den handel geopend. Het is lang 78 ell., bij eene breedte van 59,54 ell., op de hardsteenen buitenbekleeding gemeten. De ruimte voor de beursbezoekers is 2840 v. ell. Het geheele gebouw rust op 5400 palen, ieder ter lengte van ongeveer 16 ell., en is van metselwerk in den Ionischen en Dorisch-Griekschen stijl opgetrokken. Het peristylum is hoog 17,70 ell. Daarin zijn 42 Ionische zuilen, hoog 11,40 ell., waarvan 14 in het front. Hier prijkt op een steenen voetstuk een bronze beeld van HEMERUS, een geschenk van Koning WILLEM II. De overdekte galerij, rondom de overdekte plaats, die haar licht ontvangt door 29 groote schuiframen, is 11 ell. breed en 7,40 ell. hoog. Het dak hiervan rust aan de binnenzijde op 50 Dorische kolommen. De soldering der galerij is versierd met een honderdtal rosetten, waar tusschen 47 ronde vensters of lichtgaten zijn aangebragt. Behalve den hoofdingang of het front op den Dam, zijn er nog ter weersijden ingangen, en wel aan den kant van het water en van de Warmoeestraat. Boven den hoofdingang, welke door acht arduinsteenen trappen wordt betreden en door ijzeren hekken is afgesloten, staat in gulden letters:

MDCCCLV..

Ter plaatse, waar de oude beurs gestaan heeft, is thans eene open plaats, genaamd het Oude-Beursplein, in de wandeling het Rembrandtsplein, waarop men het plan heeft een standbeeld voor den beroenden REKBRAND VAN RIJN op te rigten, wanneer voor de daartoe benoedigde gelden zal zijn ingeschreven. — Bl. 196 en 197. In het jaar 1849 is in de Noorderkerk een orgel geplaatst, dat door den Heer H. KNIPSCHER vervaardigd en den 16 September van dat jaar ingewijd is. — De Eilandskerk is mede in 1844 van een orgel voorzien. — De Amstelkerk heeft sedert 1843 ook een orgel, dat door de Heeren BARZ en COMP. vervaardigd, uit-vrijwillige bijdragen van Leden der Hervormde gemeente bekostigd en den 10 Jultj ingewijd is. — Bl. 202. In het jaar 1839 werden in de R. K. kerk het Rode Hert een nieuw frans orgel geplaatst, dat den 15 Augustus van dat jaar is ingewijd. — Bl. 204. In de Armenische kerk wordt, sedert het begin van 1850, door eenen Leeraar der vrije Schotsche kerk, voor de Israëlieten gepredikt. — Bl. 206 en 208. Het Buitengasthuis en het Nederlandsch Israëlitisch Oude-Mannen-en-Vrouwen-en-Ziekenhuis zijn in 1843 erkend als gestichten voor krankzinnigen. — Bl. 208. Het Genootschap tot beoefening van deugd en kunde is niet in 1785, maar in 1795 opgericht. — Bl. 209. Het Collegie Zeemanshoop telt ongeveer 2000 Leden, van welke 800 Koopvaardij-Kapiteins, die, als Leden

van Zeemanshoop, van de fokkemaat van hun schip eene eigen kleine roode vlag voeren, welke het nummer bevat, waarop de Kapitein op de lijst van het collegie voorkomt, zoo dat die schepen, als zij elkander op zee ontmoeten, zich onderling dadelijk herkennen en berigten van elkander overbrengen kunnen. Onmiddellijk met dit collegie is eene weldadige stichting tot onderhoud van zeevarenden, weduwen en weezen van Koopvaardij-Kapiteins verbonden. — Bl. 208—210. In 1841 is er, op het *Gasthuishof*, opgericht eene instelling van weldadigheid, onder den naam van R. K. Gesticht van Liefde St. Bernardus, bestemd tot verzorging en verpleging van oude hulpbehoevende R. K. personen. Voorts heeft men er nog eene werkplaats van liefdadigheid, twee weduwen- en weezenfondsen en eene bank van leening. — Bl. 215. Het Legaat van Monnikhof is onlangs, bij regterlijk vonnis, vernietigd. — Bl. 214. In plaats van het Letterkundig Genootschap: *Tot Nut en Beschaving* leze men: Het Zoölogisch Genootschap: *Natura Artis Magistra*, dat, in 1838 gesticht, zijn gebied vier malen mogt uitbreiden en thans (1850) ongeveer 1600 leden telt, onder welke de aanzienlijksten in den lande. De toegang tot dit genootschap is de Middellaan der plantaadje. Gezellig verkeer en wetenschappelijke kennis worden daar vereenigd, terwijl de tuinen een sieraad der stad zijn. Men vindt er vreemde dieren van onderscheidene soort, welke hier, of in de vrije lucht of opgesloten leven; vogelen, viervoetige dieren, slangen enz. treft men er aan. De groote dieren, zoo als de leeuwen, tijgers en beeren, zijn aan de overzijde van de gracht, welke de beide afdelingen van den tuin van een scheidt; de inrigting, waarvan het terrein onlangs weder zeer vergroot is, is even bezienswaardig als de verzameling belangrijk is. Merkwaardig is aldaar ook het binnen eenen zeer korten tijd verzamelde Natuurkundig kabinet. — Behalve de in het *Woordenboek* opgenoemde schouwburgen, heeft men in Amsterdam nog twee Salons de Variété, eene in de *Nes* en eene in de *Amstelstraat*, waar men, meestal uit het Fransch vertaalde, vaudevilles ten tooneele voert; alsmede de *Vaudeville Français* op den *Singel*, waar men de nieuwste Fransche stukjes geeft. — Men heeft in Amsterdam ook nog eene, in 1845 opgerigte en in Mei 1846 geopende Zwemschool en Badinrigting, aan den *Westerdoks-dijk*, geplaatst in een eenvoudig maar net gebouw, dat eene woning van den Directeur, eene ruime koffijkamer en vertrekken ten dienste der badende bevat; er zijn vijf waterkommen, van welke no. 1, voor geoefende zwemmers, 180, no. 2, voor het onderwijs, 420, no. 3, voor badenden, 600, no. 4, voor badende kinderen, 180 en no. 5, voor militairen, 720 v. ell. in oppervlakte beslaan; zij zijn van onderscheidene diepte, van $\frac{1}{2}$ tot $3\frac{1}{2}$ ell., naar mate zij voor eerstbeginnende of meer geoefende zwemmers bestemd zijn. Voorts heeft men er twaalf binnenbaden, inzonderheid voor vrouwen en kinderen ingerigt. Ook bestaan er nog badinrigtingen in het logement de Doelen, in de *Doelenstraat*, alsmede in een daartoe zeer net ingerigt vaartuig in het *Rok-in*. — Bl. 217. De Wiskundige GERRIT MOLL, † 17 Januarij 1838. — Bl. 218. De Dichter CORNELIS LOOTS, was geb. 6 Junij 1765. — De Latijnsche Dichter CORNELIS GIJSBERTS ZON PLEMP, † in December 1638. Reg. 16, staat: JERONIMO BOSCH, lees: JERONIMO DE BOSCH. — De Schilder JAN BARENS was geb. 1756; WARNARD VAN DEN VALKERY was geb., volgens eenigen in 1572, volgens anderen in 1580; ABRAHAM STERK was geb. in 1645,

† in 1718; JAN GRIFFIËR was geb. omstreeks 1650; ABRAHAM RADENHAKER is † 22 Januarij 1735; JAKOB APPEL, in Mei 1751; JAN VAN HUTSUM was geb. 15 April 1682, † 8 Februarij 1749.

Onder de te AMSTERDAM geboren vermaarde mannen verdienen ook nog de volgende te worden genoemd: De Godgeleerden: MATTHIAS VAN BOESSE, geb. in 1527, † 4 Februarij 1599, als Kanselier aan de Hoogeschool te Douay; JACOBUS BOSSIUS, anders genaamd à CASTRI, geb. in 1530, † in 1639, als Bisschop van Roermond; PETRUS COBDAEUS (PIETER KANON), geb. in 1648, † 18 December 1710, Aartsbisschop van Sebaste, Pansselijke Vicaris in de Nederlanden; LOUWIS DEER, geb. 21 Januarij 1658, † 24 October 1724, als Evangelisch-Luthersch Predikant te Dordrecht; FRANCISCUS FABRIÏUS, geb. 10 April 1663, † 27 Julij 1738, als Hoogleraar in de Godgeleerdheid aan de Hoogeschool te Leyden; ADAM DAEREN, die in 1707 Pauselijk Vicaris der Vereenigde Nederlanden werd, en in 1711 daarvan afstand deed; FRANCISCUS BERNAN, geb. 3 October 1708, † 10 April 1793, als Hoogleraar in de Godgeleerdheid te Utrecht; PETRUS RIETVELD, geb. 31 Julij 1759, † 22 Junij 1784, als Hoogleraar in de Godgeleerdheid te Leyden; WILLEM VAN OOSTERWIJK HELSMOFF, geb. in 1771, † 17 Mei 1795; ABRAHAM LENS, geb. in 1777, † 9 Augustus 1848, en WOPKE GHOOF KOPPELANS, geb. 23 September 1800, † 4 Maart 1847, als Hoogleraar aan de kweekschool van de Algemeene Doopsgezinden Sociëteit. — De Rechtsgeleerden: DIETRIK SCHAFF, geb. in 1627, † in 1702, na 42 jaren Secretaris zijner geboortestad te zijn geweest; SIBERTUS COENIAE, geb. 15 Junij 1645, † 28 September 1679, als Hoogleraar aan de Hoogeschool te Leyden; EDUARD HAGENAN, geb. 20 November 1749, † 20 November 1847, als Hoogleraar in het Staats- en Bijzonder Regt aan de Hoogeschool te Leyden, na eerst eenen leerstoel te Harderwijk te hebben bekleed; TOBIAS CONSTANTIËN DE BORDES, geb. in 1773, † 3 October 1845, als Procureur-Generaal bij den Hoogen Raad der Nederlanden; JACOB HENDRIK VAN REENEN, geb. in 1785, † 3 Augustus 1846, als eerste Curator van het Athenaeum te Amsterdam, na eerst Hoogleraar daaraan te zijn geweest; ANNE WILLEM HUYDEKOPER, geb. 18 Augustus 1796, † 30 Augustus 1841, als Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, en JACOB PETER VAN WALLEN, geb. 5 September 1798, † 22 Januarij 1849, als Regter in de Arrondissements-Regtbank zijner geboorteplaats. — De Geneeskundigen: Lucas SCHACHT, geb. in 1634, † 10 Maart 1689, als Hoogleraar in de Geneeskunde aan de Hoogeschool te Leyden; JACOBUS VALLAN, geb. 19 Augustus 1637, † 16 Mei 1720, als Hoogleraar in de Geneeskunde te Utrecht; ARNOLDUS SUIJEN, geb. 18 September 1640, † 21 October 1678 en PETRUS HOTTON, geb. 18 Junij 1648, † 10 Januarij 1709, als Hoogleraren in de Genees- en Kruidkunde aan de Hoogeschool te Leyden; HERNARUS OOSTERDIJK SCHACHT, geb. 8 Junij 1679, † 15 Februarij 1744, als Hoogleraar in de Theoretisch-Praktische Geneeskunde aan de zelfde hoogeschool; JOSEPH SERRURIER, geb. 3 Februarij 1706, † 15 April 1742, als Hoogleraar in de Geneeskunde te Utrecht; ANDREAS BONN, geb. in 1738, † 3 September 1818, als Hoogleraar in de Ontleed- en Heelkunde aan de Doorluchtige school te Amsterdam en DANIEL DYLIUS, geb. 30 April 1776, † 9 Maart 1817, als Hoogleraar in de Geneeskunde te Utrecht. — De Wis-, Aardrijks- en Zeevaartkundigen: ALEND HENDRIK VAN GELDER, geb. 11 Januarij 1756, † 18 Augustus 1819, als Predikant bij de Doopsgezinden te Amsterdam; en IZAAK RIJWERT SCHMIDT, † 26 Januarij 1826, als Leeraar in de Wiskunde aan de

Artillerie en Genieschool te Delft. — De Natuurkundige **ADRIAAN GUILLES CAMPER**, geb. 31 Maart 1759, † in Januarij 1820, als Lid der Tweede Kamer van de Staten-Generaal. — De Landbouwkundige **JAN KOPS**, geb. 6 Maart 1756, † 9 Januarij 1849, als rustend Hoogleeraar in de Landbouwkunde aan de Hoogeschool te Utrecht. — De Geschiedschrijvers: **ISAÄK CONNELIN**, geb. 19 October 1598, † 5 Januarij 1676; diens zoon **CASPARUS CONNELIN**, geb. 28 Februarij 1636, † 1693 en zijn broeder **JACOB CONNELIN**, en **JAN KONIJNENBURG**, geb. in 1758, † 8 Januarij 1831, na 37 jaren Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en kerkelijke geschiedenis, aan de kweekschool der Remonstranten te zijn geweest. — De Oostersche taalgeleerde **JOHN HEN WILLBET**, geb. 13 November 1780, † 22 October 1855, als rustend Hoogleeraar in de Oostersche taal- en Oudheidkunde aan het Athenaeum te Amsterdam. — De Nederduitsche Letterkundigen: **DANIEL HOORT**, geb. in 1752, † 30 November 1828; **PIETER WETLAND**, geb. 5 November 1754, † 26 Januarij 1842, als Emeritus Predikant bij de Remonstrantsche gemeente te Rotterdam; **JAN FOKKE**; diens broeder **AREND FOKKE SIMONS**, geb. 5 Julij 1755, † 15 November 1812, die beide niet onbekwame Dichters waren; **JACOB DE VOS WILLEMSZ.**, geb. in 1774, † 23 Julij 1845, als Secretaris van de vierde klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, en **PIETER GERARDUS WITSEN GEBREK**, geb. 30 of 31 December 1774, † 31 October 1853, die tevens de Nederlandsche lier hanteerde. — De Nederduitsche Dichters: **HENDRIK VAN HALMALE** geb. in 1654, **HENDRIK HAVART**, die in 1600 eene vertaling van de *Tristia* van **OVIVIVS** uitgaf; **HENDRIK GRAUWHAANT**, geb. in 16 Mei 1661, † 14 Mei 1732; **LAURENT BIDLOO**, geb. 30 Augustus 1638, † 11 Junij 1724; **ABRAHAM BOGAERT**, geb. in 1685, † in 1727; **HERRHANS VAN DER BORG**, geb. 14 December 1682, † 19 Februarij 1752; **GILLIS DE FRIES**, geb. 19 Februarij 1690, † 23 December 1749; **BERNARDUS ELIKINK**, geb. in 1701, † 21 Junij 1767, als Predikant te Papendrecht; **HENDRIK DE BOSCH**, geb. in 1720, † 30 Julij 1772; **PIETER MEIJER**, geb. in 1718, † 16 Mei 1781; **GERARDUS OUDHOFF**, die zich echter meer als Geleerde dan als Dichter onderscheidde; **GERARD MUYSER**, geb. in 1726, † in 1787; **CORNELIS NICOLAAS BASTERT**, † 19 Junij 1806; **JAN LUGT DIRKSE.**, geb. 1749, † 6 December 1822; **JAN VAN EYK**, geb. 7 Augustus 1757, † 7 Februarij 1822, als Predikant te Loosdunnen; **HENDRIK DE FLINES**, geb. 24 October 1760, † 20 April 1832, die tevens een zeer bekwaam Teekenaar was; **SAMUEL IPPROEL WISELIUS**, geb. 4 Februarij 1769, † 15 Februarij 1844 als Directeur van Politie te Amsterdam; **WILLEM DE CLERCQ** geb. 15 Januarij 1795, † 4 Februarij 1844; en **SIBOUT CORNELIS KLINKHANER**, geb. 15 Julij 1804, † 15 April 1834, die tevens geen onverdienstelijk Regtgeleerde was. — De Latijnsche Letterkundigen: **JOHANNES SARTORIUS**, † in 1668 of 1670; **CORNELIS DE PAUW**, geb. in 1739, † in 1799; **BENJAMIN PERRAUS VAN WESSEL SCROLTEN**, geb. 23 September 1765, † 26 April 1829 en **MR. JAN TEN BRINK**, geb. 8 September 1771, † 2 October 1839, als Hoogleeraar in de Oude Letterkunde aan de Hoogeschool te Groningen, terwijl hij tevens eene eervolle plaats onder de Nederduitsche dichters bekleedde. — De Latijnsche-Dichter **LAURENS LAURENTIUS**, die mede de Nederlandsche lier hanteerde, † 28 Januarij 1672, als Predikant in zijne geboorteplaats. — De Schilders: **SIMON JANSZ. KRA**, **CORNELIS VAN DER VOORT**, uit de zestiende eeuw, **FREDERIK SUOVIUS OF DE SOSTER**, geb. in 1526, † in 1599; **DIRK BARNDEN**, geb. in 1634, † in 1692; **ASSERUS VAN LOEDERZEE**, die tevens

en bootsnijder en graveur was, geb. in 1648; CORNELIS JANSZON, geb. in 1696, † in 1686; JOHAN VAN NOORDE, geb. in het begin der zeventiende eeuw; THEODORUS DE GRAAF OF DE GRAVE; PIETER DANCHEITS DE RIJ, geb. in 1605, † in 1659; SIMON DE VALSBERG, geb. in 1612; LATONER, geb. in 1616, † in 1676; ABRIJAN BAKKER, † in 1686; JOHAN PIETER HUIK, geb. in 1616; ISAÏC DUCART, geb. in 1630, † in 1697; WILHELM KALP, geb. in 1630, † in 1695; REYNIER DE LA HAYE, uit het midden der zeventiende eeuw; CORNELIS KIK, geb. in 1658, † in 1675; JAN VAN AS, geb. in 1655, † in 1695; JACOB VAN DEN HOF, geb. in 1636, † in 1676; HENDRIK MIJNDRBOOT, geb. omstreeks 1637, † in 1696; JAN VAN PEE, geb. 1640; JAN PIETTER. HOF, geb. 10 Maart 1641, † 18 Mei 1736; JACOB ESSELING; DAVID VAN DER PLAG, geb. in 1647, † in 1704; JOHANNES VAN DEN BERT, geb. omstreeks 1650, † in 1690; FRANS DANCHE of DANKS, bijgenaamd LOMPA; geb. omstreeks 1650; JAN HOOGLAAT, geb. in 1654; MICHAEL HANDEVIC, geb. omstreeks 1659, † in 1709; JUSTUS VAN HUYSEN, geb. in 1659, † in 1716; DAVID COLYNS, uit de laatste helft der zeventiende eeuw; MICHAEL CARRÉ, geb. in 1666, † in 1728; JURRIJAN DE, geb. in 1666, † in 1745; ALEXANDER VAN GALEN, geb. in 1670; GILLES RIJDMAKER, geb. in 1672, † in 1711; DIRK VALKENBURG, geb. in 1675, † in 1721; HENRICUS SPIELMAN, geb. in 1721; PHILIP VAN DIJN, geb. 10 Januarij 1683, † 2 Februarij 1755; WILHELMUS TROOST, geb. in 1684; LOUIS CHALON, geb. in 1687, † in 1741; ISAAK VOEGELBACKE, geb. in 1688, † 1 Junij 1753; GERARD MELDER, die vooral een belangrijke teekenaar was, geb. 17 April 1693, † 1784; PIETER BARMENS, geb. in 1717, † in 1780; JAN STOLKER, geb. in 1722, † in 1763; JAMES BOYS, geb. in 1724, † in 1801; HENDRIK POTHOVEN, geb. in 1725; GERRIT TORENSBERG, geb. in 1757, † in 1785; JOHANNES VAN DER, † in 1807; DANIEL DU PEE, geb. in 1757, † in 1817; WILHELM HENDRIKS, geb. in 1744, † 28 Januarij 1831; BARTHOLOMEUS BUNNEN, geb. in 1740, † in 1801; diens zoon PIETER BARMENS, geb. in 1772, † 10 September 1837; ANTHONY ANDRIJSSON, geb. 23 Januarij 1746, † 19 November 1815; ANDREAS J. DUNCAN, die tevens de Nederduitse hier handteerde, † 13 Augustus 1834; JOHANNES CHRISTOPHER SCHULTZ, geb. in 1749, † in 1812; JAN LINTHORSE, geb. in 1775, † in 1815; JAN EKELS DE JONGE, geb. in 1759, † in 1795; GILJES LOEWELJX HANSEN, geb. in 1765, † 12 Julij 1840; JAN HULSWIT, geb. 11 April 1766, † 8 Augustus 1822; PIERRE RABCO, geb. in 1766; GUYEN DE BOIS, geb. in 1766, † in 1837; HENDRIK VOOD, geb. in 1767, † 4 September 1839; F. S. BIASCHEI, geb. in 1767, † na 1806; ISAAK UTTERBOGAART, geb. in 1767; JAN EVERT MOREL, geb. in 1777, † in 1808; ABRAHAM JOHANNES RUTTENSCHEILD, geb. 26 April 1778, † 13 Mei 1841; ALBERTUS JONAS BRANDT, geb. 22 November 1788, † in Februarij 1821; CORNELIS APOSTOOL, † 15 Februarij 1844; en HENDRIK BAKKERLAAR DE JONGE, geb. 4 Julij 1809, † 6 Junij 1839. — De Glasschilder, PIETER JANSZON, geb. in 1612, † in 1672. — De Teekenaars: OSWALD WIJSEN, uit de zeventiende eeuw; HENDRIK DE WISTEN, geb. in 1710, † in 1782; NICOLAAS HARTMAN MATTHEUS., geb. 5 December 1713, † 5 Maart 1760; CORNELIS PLOOS VAN AMSTEL, die tevens de kunst verstond om met kleuren te drukken, geb. 4 Januarij 1726 † 20 December 1798; ISAAK SCHREIDT, geb. 11 Julij 1740, † 17 Mei 1818; CORNELIS MERTENS, geb. in 1745, † in 1821; CORNELIS BOYS, geb. in 1745, † in 1826; STEVEN GOULÉ, geb. 19 April 1749, † 16 April 1799; JACQUES KUYPER, geb. 29 Junij 1761, † 4 November

Artillerie en Genieschool te Delft. — De Natuurkundige **ADRIAAN GUYLES CAMPER**, geb. 31 Maart 1789, † in Januarij 1820, als Lid de Tweede Kamer van de Staten-Generaal. — De Landbouwkundige **JAN KOPS**, geb. 6 Maart 1786, † 9 Januarij 1849, als rustend Hoogleraar in de Landbouwkunde aan de Hoogeschool te Utrecht. — Geschiedschrijver's: **ISAÏK CONNELIN**, geb. 19 October 1596, † 3 Januarij 1676; diens zoon **CASPARUS CONNELIN**, geb. 28 Februarj 1636, † 1693 en zijn broeder **JACOB CONNELIN**, en **JAN KOHLHEDDUS**, geb. in 1788, † 8 Januarij 1831, na 57 jaren Hoogleraar in de Geleerdheid en kerkelijke geschiedenis, aan de kweekschool der Remonstranten te zijn geweest. — De Oostersche taalgeleerde **JAN WILHELM**, geb. 13 November 1780, † 22 October 1855, als rustend Hoogleraar in de Oostersche taal- en Oudheidkunde aan het Athenaeum te Amsterdam. — De Nederduitsche Letterkundigen: **DANS HOOFT**, geb. in 1752, † 30 November 1828; **PIETRA WERLAND**, geb. 8 November 1754, † 26 Januarij 1842, als Emeritus Predikant bij de Remonstrantsche gemeente te Rotterdam; **JAN FOKKE**; diens broeder **ANDERK SIMONSS.**, geb. 3 Julij 1785, † 15 November 1812, die beiden niet onbekwame Dichters waren; **JACOB DE VOS WILLERSZ.**, geb. 1774, † 23 Julij 1845, als Secretaris van de vierde klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, en **PIETER GERARDUS WITSEN GERRIK**, geb. 30 of 31 December 1774, † 31 October 1853, die tevens de Nederlandsche lier hanteerde. — De Nederduitsche Dichters: **HENDRIK VAN HALMALE**, geb. in 1654, **HENDRIK HAVANT**, die in 1690 eene vertaling van de *Tristia* van **OVIDIUS** uitgaf; **HENDRIK GRAUWAAR**, geb. in 16 Mei 1661, † 14 Mei 1732; **LAURENT BIDLOO**, geb. 30 Augustus 1638, † 11 Junij 1724; **ABRAHAM BOGAERT**, geb. in 1668, † in 1727; **HERMANNUS VAN DER BOEG**, geb. 14 December 1682, † 19 Februarj 1752; **GILLIS DE FINESS**, geb. 19 Februarj 1690, † 25 December 1749; **BERNARDUS ELIKINK**, geb. in 1701, † 21 Junij 1767, als Predikant te Papendrecht; **HENDRIK DE BOSCH**, geb. in 1720, † 10 Julij 1772; **PIETER MEIJER**, geb. in 1718, † 16 Mei 1781; **GERARD OUDHOFF**, die zich echter meer als Geleerde dan als Dichter onderscheidde; **GERARD MOYSE**, geb. in 1726, † in 1787; **CORNELIS NICOLAAS BASTEN**, † 19 Junij 1806; **JAN LUOT DIRKSE.**, geb. 1749, † 6 December 1822; **JAN VAN EYK**, geb. 7 Augustus 1757, † 7 Februarj 1822, als Predikant te Loosduinen; **HENDRIK DE FLINES**, geb. 24 October 1760, † 1 April 1832, die tevens een zeer bekwaam Teekenaar was; **SAMUEL IJZENDIJK**, geb. 4 Februarj 1769, † 15 Februarj 1844 als Directeur van Policie te Amsterdam; **WILLEM DE CLEENQ**, geb. 15 Januarij 1798, † 4 Februarj 1844; en **SIBOUT CORNELIS KLINKHANEER**, geb. 15 Junij 1804, † 13 April 1854, die tevens geen onverdienstelijk Regtgeleerde was. — De Latijnsche Letterkundigen: **JOHANNES SARTORIUS**, † 1668 of 1670; **CORNELIS DE PAUW**, geb. in 1739, † in 1799; **REIJNOLD PIERRE VAN WESELE SCHOLTEN**, geb. 23 September 1765, † 26 April 1829 en **MR. JAN TEN BRANKE**, geb. 8 September 1771, † 2 October 1839, als Hoogleraar in de Oude Letterkunde aan de Hoogeschool te Groningen, terwijl hij tevens eene eervolle plaats onder de Nederduitsche dichters bekleedde. — De Latijnsche-Dichter **LEONARDUS LAURENTIUS**, die mede de Nederlandsche lier hanteerde, † 28 Januarij 1672, als Predikant in zijne geboorteplaats. — De Schilders: **SIMON JANSE. KINS**, **CORNELIS VAN DER VOORT**, uit de zestiende eeuw, **FREDERIK SOEFFNIS OF DE SUSTER**, geb. in 1526, † in 1599; **DIJK BARENDSEN**, geb. in 1534, † in 1592; **AMBERGUS VAN LOEDREZEL**, die tevens

en bootsnijder en graveur was, geb. in 1548; CORNELIS JANSZON, geb. in 1590, † in 1685; JOHAN VAN NOORDT, geb. in het begin der zeventiende eeuw; THEODORUS DE GRAAF OF DE GRAVE; PIETER DANCHEERTS DE RIJ, geb. in 1605, † in 1659; SIMON DE VALSOU, geb. in 1612; LATOUR, geb. in 1616, † in 1676; ADRIAAN BAKKER, † in 1686; JOHAN PLEUMER, geb. in 1616; IZAAC DUCART, geb. in 1650, † in 1697; WILLEM KALF, geb. in 1650, † in 1695; REYNIER DE LA HAYE, uit de midden der zeventiende eeuw; CORNELIS KIK, geb. in 1655, † in 1675; JAN VAN AS, geb. in 1655, † in 1695; JACOB VAN DEN BERG, geb. in 1656, † in 1676; HENDRIK MINDERBOOT, geb. omstreeks 1637, † in 1696; JAN VAN PEE, geb. 1640; JAN PIETER. HAN, geb. 10 Maart 1641, † 18 Mei 1726; JACOB ESSELERS; DAVID VAN DE PLAS, geb. in 1647, † in 1704; JOHANNES VAN DEN BERT, geb. omstreeks 1650, † in 1690; FRANS DANCKE OF DANKE, bijgenaamd HONDA, geb. omstreeks 1650; JAN HOOGZAAT, geb. in 1654; MICHEL HOUTVOC, geb. omstreeks 1659, † in 1709; JUSTUS VAN HUISOU, geb. in 1659, † in 1716; DAVID COLYNS, uit de laatste helft der zeventiende eeuw; MICHEL CARRÉ, geb. in 1666, † in 1723; JURIAAN DE WIT, geb. in 1666, † in 1745; ALEXANDER VAN GARLEN, geb. in 1670; GERARD BADEMAKER, geb. in 1672, † in 1711; DIRK VALKENBURG, geb. in 1675, † in 1721; HERMES SPIELMAN, geb. in 1721; PHILIP VAN DIJK, geb. 10 Januarij 1683, † 2 Februarij 1753; WILHELMUS TROOST, geb. in 1684; LOUIS CHALON, geb. in 1687, † in 1741; IZAAK VOORLEMAECK, geb. in 1688, † 1 Junij 1733; GERARD MELDER, die vooral een beroemde teekenaar was, geb. 17 April 1693, † 1754; PIETER BARNHUIS, geb. in 1717, † in 1780; JAN STOLKER, geb. in 1722, † in 1763; JACOB BOTS, geb. in 1724, † in 1801; HENDRIK POCHOUVE, geb. in 1725; GERIT TORENSON, geb. in 1757, † in 1788; JOHANNES VAN DE WEG, † in 1807; DANIEL DU PAR, geb. in 1757, † in 1817; WILLEM HENDRIKS, geb. in 1744, † 28 Januarij 1831; BARTHOLOMEUS BARNHUIS, geb. in 1740, † in 1801; diens zoon PIETER BARNHUIS, geb. in 1772, † 10 September 1857; ANTHONY ANDRIJSEN, geb. 25 Januarij 1746, † 19 November 1815; ANDREAS J. DURCAN, die tevens de Nederlandsche lier handteerde, † 13 Augustus 1834; JOHANNES CHRISTIAN SCHULTZ, geb. in 1749, † in 1812; JAN LIETHORIS, geb. in 1775, † in 1815; JAN EKKELS DE JONGE, geb. in 1759, † in 1793; GERRIT LOEWELK HANSEN, geb. in 1765, † 12 Julij 1840; JAN HULSWIT, geb. 11 April 1766, † 8 Augustus 1822; PIERRE RECCO, geb. in 1766; GUYER DE BOIS, geb. in 1766, † in 1837; HENDRIK VOOGD, geb. in 1767, † 4 September 1859; F. S. BRANDEL, geb. in 1767, † na 1806; IZAAK UTTEBOGAART, geb. in 1767; JAN EVERT MORSE, geb. in 1777, † in 1808; ABRAHAM JOHANNES RUTTESCHILDT, geb. 26 April 1778, † 15 Mei 1841; ALBERTUS JONAS BRANDY, geb. 22 November 1788, † in Februarij 1821; CORNELIS ADOSTOOL, † 13 Februarij 1844; en HENDRIK BARSCHLAAR DE JONGE, geb. 4 Julij 1809, † 6 Junij 1859. — De Glasschilder, PIETER JANSEN, geb. in 1612, † in 1672. — De Teekenaars: OSWALD WILLEN, uit de zeventiende eeuw; HENDRIK DE WISTER, geb. in 1710, † in 1782; NICOLAAS HARTMAN MATTHEYS., geb. 5 December 1713, † 5 Maart 1760; CORNELIS PLOOS VAN AMSTEL, die tevens de kunst verstond om met kleuren te drukken, geb. 4 Januarij 1726, † 20 December 1798; IZAAK SCHRIFT, geb. 11 Julij 1740, † 17 Mei 1818; CORNELIS MEYTERS, geb. in 1745, † in 1821; CORNELIS BOTS, geb. in 1745, † in 1826; STEVEN GOELT, geb. 19 April 1749, † 16 April 1799; JACQUES KUYPER, geb. 29 Junij 1761, † 4 November

1808; D. KERKHOFF, geb. in 1766, † in Maart 1821, en HERMANUS FOCK, geb. 1 November 1766, † in 1823. — De Plaatsnijders en Etzers: HERMAN MULLER, geb. omstreeks het midden der zestiende eeuw; JAN WIERCK, geb. in 1580; diens broeders JERONTHUS WIERCK, geb. in 1581 en ANTONIE WIERCK, geb. in 1582; CORNELIS DANCKERTS DE RIJ, die tevens een bekwaam Bouwmeester was, geb. in 1661, † in 1634; zijne zonen DANCKER DANCKERTS en JUSTUS DANCKERTS; NICOLAAS VISSCHER, geb. omstreeks 1580; REINIER VAN PERSIJS, die omstreeks 1640 bloeide; LANBERTUS VISSCHER, uit de zeventiende eeuw; GERARD VALCK, geb. in 1626; MICHEL MOEIJN, geb. omstreeks 1630; ABRAHAM BLOTELING, geb. in 1634; JACOB VAN MEURS, uit de eerste helft der zeventiende eeuw; ALBERT MEIJERINGH, geb. in 1645, † in 1714; LANBERTUS VISSCHER uit de zeventiende eeuw, JACOBUS GOLF, geb. omtrent 1660, † omstreeks 1750; CHRISTIAAN HAGENS, uit de tweede helft der zeventiende eeuw; MATTHIAS POOL, geb. in 1670; JOSEPH MULDER, † vermoedelijk in 1710; HENDRIK HULSBURG, † in 1729; JAN CASPAR PHILIPS, geb. in het laatst der zeventiende eeuw, diens neef CASPAR PHILIPS JACOBZ., geb. in 1732, † in 1789; PHILIPPUS ENDELICH, geb. in 1709; JURRIAAN COOTWIJK, geb. in 1714; WILLEM DE BROEK, uit de achttiende eeuw; JACOBUS VAN DER SCHELY, geb. 26 Julij 1715, † in 1779; diens broeder PHILIPPUS VAN DER SCHELY, geb. in 1724, † 29 October 1817; IZAAK DE WIT JANZ., geb. in 1744, † in 1809; H. P. SCHOOTEN, geb. 28 November 1747, † in 1822; JAN EVERT GRAVÉ, geb. in 1759, † in 1805; JOHANNES DE FRET, die in 1844 bloeide, JACOBUS VAN MEURS, † 1 Mei 1824; en JACOB SMIES, geb. 11 Junij 1765, † 11 Augustus 1835. — De Beeldhouwers: CHRISTIAAN WILHEM, geb. in 1742, † in 1814, en JAN SWART, geb. in of omtrent 1755, † in 1793. — De Bouwmeesters: PHILIPPUS VINGBOOM, die in 1715 een werk over de bouwkunst schreef; JOHANNES BOHMAN, geb. in 1706; PETRUS JOHANNES DUIVERH, geb. in April 1760, en BARTHOLOMŪS WILHELMUS HENRICUS ZIRSENIS, geb. omtrent 1762, † 1 Mei 1820. — De Stempelsnijders: PIETER VAN ABBELE, uit de zeventiende eeuw, en JURRIAAN POOL, die in 1653 de gedenkpenning ter eere van Admiraal M. H. TROMP vervaardigde. — De Munt- en Penningkundige HENDRIK WESTHOFF JA., geb. 21 Februarij 1774, † 9 Maart 1848. — De Toonkunstenaars: JAN CHALON, die tevens een bekwaam Etser was, geb. in 1738, † in 1795; JAN LOUIS PIETRA LEONARD FREUBEL, † den 21 Mei 1828, en JOSEPH FRANC MENDIS, geb. 4 Mei 1816, † 14 October 1841. — De Tooneelkunstenaars: MAARTEN CORVER, geb. in 1727, † in 1795, en DIRK SARDET, geb. in 1747, † in 1817. — De Straatslieden: CORNELIS CALKOEN, geb. in 1695, † in 1704, na als Gezant bij den Turkschen Keiser het tractaat van Belgrado te hebben helpen bemiddelen en als Minister bij den Koning van Polen tot het sluiten van het viervondig verbond te hebben bijgedragen; ANTON REINHARD FALCK, geb. in 1776, † 16 Maart 1843, en HENDRIK DORFF, Oud-Opperhoofd van den handel op Java, geb. 2 December 1777, † 19 October 1835. — De Zeeheld CORNELIJS JANSZON DE HAAS of het HAANTJE, gesneuveld den 10 April 1633. — De Zeevaarder JAKOB LE MAIRE, die den 14 Junij 1616, als Opperkoopman, eene reis rondom de wereld ondernam, van welke hij in Julij 1617 terugkeerde, en op welke men de *Straat-le-Maire*, het *Staten-eiland*, het *Prins-Haurits-eiland* en het *Barnevelds-eiland* ontdekte. — Onder de te AMSTERDAM geboren vrouwen verdienen mede nog melding: de Dichtressen: ADRIANA

STRENG, geb. in 1697; MARIA LOUISA GRISTHUIZEN, geb. CAROLIUS, geb. in 1744, † in 1815. — De Teekenaressen: CHRISTINA CHALAN, geb. onttrent 1748, † in 1801; ANNA DE FREY, † in 1808, en CHRISTINA JOSEPHA SCHUTTFELING, geb. 19 December 1796, † 18 Maart 1840. — De Plaatstetster MARIA DE WILDE, die in 1703 leefde, en de Tooneelkunstenares CATHERINA ELIZABETH PUNT, geb. FORKE — Bl. 235. Het wapen van AMSTERDAM is thans een veld van keel, met een pal van sabel, ter wederzijden gezoomd van goud en beladen met drie St. Andrieskruisjes van zilver. De vlag is rood, wit en zwart, met het stads wapen in het midden.

AMSTERDAM (KLEIN-), naam, welken men wel eens geeft aan het geh. NAT HEIKAN, in de bar. van Breda, prov. Noord-Brabant, en andere ellendige plaatsen in ons vaderland. Zie HEIKAN (HET). W.

AMSTERDAM (KLEIN-), vroegere naam van den verl. houtgr. St. Domingo, in de kol. Suriname. Zie DOMINGO (ST.). W.

*AMSWEBER ligt $\frac{1}{2}$ u. O. ten Z. van Appingedam, $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van Delfzijl.

ANALABOU (DE), riv. en st. in Oost-Indië. Zie ANA-LABOU. W.

ANAN, eil. in Oost-Indië, in de Indische-Zee, op de Westkust van het eil. Sumatra.

ANAMABOU of ANANABOU, voorn. negerst. in Opper-Guinea, aan de Gouwkust. — De Engelschen, die in de nabijheid een fort bezitten, hebben haar, op het einde der vorige eeuw, verwoest.

ANBOLA-LIPIROK, landstreek in Oost-Indië, op het eil. Sumatra, in het Noorden van het lands. Batta.

ANDAGILE, gebergte in Oost-Indië, op het eil. Celebes; resid. Menado, gebied van Gorontalo.

*ANDEL (DEN) ligt kant. en 1 u. N. N. W. van Onderdendam, $\frac{1}{2}$ u. N. W. van Winsum, $\frac{1}{2}$ u. N. W. van Bastlo.

*ANDEL (OP-), is zeer klein en als eene b. van Neer-Andel te beschouwen. — De kerk heeft er een rond koepeltorentje, en er is een pontveer op Poederloijen.

*ANDEL (OP-EN-NEER-), paalt W. en N. W. aan Giessen, Z. aan Veen en Meeuwen-Hill en-Babylonienbroek; beslaat, volgens het kadaster eene oppervlakte van 612 bund. 53 v. r. 18 v. ell., waar- onder 590 bund. 28 v. r. 68 v. ell. belastbaar land, telt 129 h., be- woond door 148 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 700 inw. De eerste, die in deze gem. het laersarambt heeft waargenomen, is geweest SEBASTIAAN HELT, die in het jaar 1603 herwaarts kwam en in het jaar 1615 is overleden.

ANDELSCHÉ-BROEK (HET), pold., in het Land-van-Altena, prov. Noord-Brabant, arr. Heusden, gem. Op-en-Neer-Andel; pa- lende N. aan den Alm, O. aan de Potkade tegen het Pompeveld, Z. aan de Midgraaf, W. aan het Giessensche Broek. — Deze pold., welke met eene kleine kade bedijkt is, beslaat, volgens het kada- ster, eene oppervlakte van 60 bund. 24 v. r. 58 v. ell., en wordt door eene berm-sloot, langs de Midgraaf, waardoor het water onmid- dellijk met dat van het Giessensche-Broek en dat van den Duil gemeen- schap heeft, in het Giessensche-Broek en vervolgens in den polder den Duil, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0,72 ell. on- der A. P. Hij wordt bestuurd door het Gemeentebestuur van Op-en- Neer-Andel, daar deze polder nagenoeg geheel het eigendom van de gem. Op-en-Neer-Andel is, welke daarvan de inkomsten trekt.

ANDELSCHÉ-KN-GIESSENSCHÉ-WEIDE, pold., prov. Noord-Brab- and. Zie GIESSENSCHÉ-WEIDE. W.

ANDELSCHÉ-POLDER (DE OPPER-), pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *OP-ANDELSCHÉ-POLDER*. W.

* **ANDELST-SETTEN-EN-IN-INDOORNIK** maakten vroeger twee gem. meenten uit, die van *Andelst-en-Indoornik* en van *Setten*. De eerste, die in de gem. *Andelst-en-Indoornik* het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest *BARTHOLDUS JOACHIM BLANKHART*, die in het jaar 1631 herwaarts kwam, en in het jaar 1638 naar Herwon vertrok. Setten werd daarmede vereenigd in 1687; en toen bekwam de combinatie tot eersten Leeraar *CORNELIUS CORNELII*, die in 1708 overleed.

ANDERE-WERELD, geb. in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 3 u. W. ten N. van *Appingedam*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. O. ten N. van *Onderdendam*, gem. *Middelstum*, met lage landerijen.

ANDERSCHÉ-DIEP (HET), riv. prov. *Drenthe*. Zie *GASTERSCHÉ-DIEP*. W. **ANDETHANNA**, oude plaats, welke op de reiskaart van *PROVINCIA* voorkomt. Zie *ANVEN (NIEDE-)* A. en *ECSTERNACH*, W.

ANDEWADAK, meer in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Praanger-Regentschappen*, reg. *Soemedang*. Het levert, behalve veel visch, ook een aantal lekkere watervogels op, onder welke vele wilde eenden, die zeer groot, voedzaam en smakelijk zijn, en naar hare gewone verblijfplaats *andewadak* genoemd worden.

* **ANDIJK**, ligt kant. *Enkhuizen*, heeft 1471 bund. 60 v. r. 45 v. ell. belastbaar land; telt 308 h., bewoond door 380 huizeg., uitmakende eene bevolking van 1740 inw. — **ANDIJK** is niet in 1653 maar in 1668 van *Lutjebroek* gescheiden. Het was vroeger ook kerkelijk met *Werverschoof* vereenigd, doch uit liefdegaven is een kerkje gesticht in de b. *Munnikey*, zie dat woord. Het heeft met *Werverschoof* een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat den 7 September 1855 is opgericht, 20 leden telt en een ziekenfonds, eene spaarbank en eene herhalingschool, met ongeveer 40 leerlingen, bezit.

ANDIJK geb., prov. *Zeeland*. Zie **AARDIJK**. W.

ANDILEM (POELOE), twee onbewoonde eilandjes in *Oost-Indië*, in de *Welkomstbaai*, aan de westkust van het eil. *Java*, resid. *Bantam*.

ANDJOK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, ads. resid. *Patjitan*.

ANDIR, **GOENONG-ANDIR**, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Praanger-Regentschappen*. Deze berg is 1082 ell. hoog.

ANDRÉE-NJAN JOE-OPPO, naam, welchen de Negers geven aan de katoenplant. **FREDBRIKLOST**, kol. *Suriname*. Zie **FREDBRIKLOST**. W.

* **ANDRIES (NIEUW ST.-)** of **WILLEM**, is een regelmatige vijfhoekige redoute van aarde met natte gracht, alles te samen omringd door eenen bedekten weg met glacis, dienende tevens tot waterkeering, als liggende op den lagen *Rossumsche* buitenwaard. In het fort is een boomvrije toren van de zelfde gedaante als het fort, met de benoedigde lokalen voor buskruid, enz. en een plateau voor geschut te gebruiken.

* **ANDRIES (ST.)** of **OUDE-ST.-ANDRIES**, heeft over het Schansgat of *Kanaal-van-St.-Andries* een rijkspootveer op den *Rossumsche-waard*.

ANDRIES-ARENTHSKREEK (DE), voorm. water in *Staats-Vlaanderen*, in *Hulster-Ambacht*, prov. *Zeeland*, hetwelk in *Axler-Ambacht* ontstond en vroeger met gedeelten van het *Hellegat* is ingedijkt.

* **ANDRIESGAT**, lees: **ANDRIES (KANAAL-VAN-ST.-)**. — Dit kanaal loopt in het **SCHANSGAT** (niet **SCHANSBEAT**) uit.

ANDRIESGIET, suikerplant. in *Nederlands-Guiana*, kol. *Suriname*, aan de *Beneden-Commewijne*, ter rechterzijde in het afvaren; palende bovenwaarts aan de suikerplant. *Pieterssorg*, waarmede zij nu vereenigd is, benedenwaarts aan de verl. plant. *Leyderdorp*; 416 akk. groot.

* **ANDRINGA**, in *Utingeradeel*, ligt arr., kant. en 5 u. N. van *Heerenveen*. — Deze state, beslaande eene oppervlakte van 9 bund. 89 v. r. 90 v. ell., wordt thans in eigendom bezeten en bewoond door Jonkheer *Weslo HOLDINGA LASERLARA & NIJHOLT*, Grietman van *Utingeradeel*.

* **ANDRINGA**, in *Lemsterland*, ligt arr. en 5 u. Z. W. van *Heerenveen*, kant. *de Lemmer*. — Deze state beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 62 v. r. 10 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer *Wisco van ANSHAGA DE KEMPENAN*, Grietman van *Lemsterland*.

* **ANDRINGA**, in *Fransheradeel*, lag 2½ u. W. van *Leeuwarden*, kant. en 2½ u. O. ten N. van *Fransker*, 6 min. Z. O. van *Swinas*. —

* **ANEM**, oudtijds *AANDEK*, reg. 3, staat: 1767 locs: 1677.
ANERWERDERBUREN, voorm. heerde in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, arr. en 3½ u. N. W. van *Groningen*, kant. en 1½ u. N. N. W. van *Zuidhorn*, gem. en ½ u. Z. W. van *Oldhove*, omd. *Nislove*. Thans is het eene boerderij.

ANGHOREN, geh. in *Friesland*, prov. *Groningen*. Zie *ANGHOREN*.
ANGELINE-POLDER, naam, die gegeven is aan de in 1847 bedijkte *Saarnlandpolder*, prov. *Zeeoland*. (Zie dat art. W.) — Het bestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, eenen Gezworene en eenen Ontvaanger.
ANGELSBURG, d. in de heerl. *Mersch*, grooth. *Luxemburg*, kw. arr. en 3½ u. N. ten O. van *Luxemburg*, kant. en ½ u. O. N. O. van *Merck*, gem. en ½ u. N. W. van *Fischbach*; met 24 h. en 160 inw. Men heeft er eene kapel, waarin de dienst door den Pastoor van *Neuburg* wordt waargenomen.

* **ANGELSLÖÖ** of *van ANONSLÖÖ* ligt in het arr., judic. kant. en ruim 6½ u. Z. O. van *Assen*, en telt 6 h. en ongeveer 50 inw. — Tusschen *Anonsee* en *Ezumen* stond oudtijds een groot bosch, waarin sich wilde ruijnen ophielden, doch dat thans geheel verdwenen is.

* **ANGERN** ligt in het kant. en 2 u. O. van *Elst*. — Daar de R. K. eene kerk bezaten, maakten zij van de kerk in het naburig *Huisen* gebruik; doch in het jaar 1846 hebben de R. K., uit eigen middelen, eene nieuwe kerk gesticht, die aan den H. *Bavo* is toegewijd en een kloktorentje heeft, doch van geen orgel voorzien is. Door de Kapellaan van *Huisen* van ouds de hoedanigheid van Pastoor van *Assen* heeft bekleed, werd die statie door gezegden Kapellaan in het geestelijke bediend tot in het jaar 1846, toen, mede uit eigen middelen, bij de kerk eene pastorie gebouwd werd, en men er een eigen Pastoor bekwam. — *Jacobus de Romen* overleed 12 December 1813, als Hoogleraar te *Groningen*.

* **ANGREKEN-EN-LOO** telt ongeveer 50 Ledematen. — De eerste, die in deze gem. het Ibaarambt heeft waargenomen, is geweest *Henzen FRANKLINS*, die in het jaar 1608 herwaarts kwam, en in het jaar 1609 reeds door *CHRISTIANUS BZANAAR* opgevolgd werd.

* **ANGRELO** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 265 bund. 61 v. r. 89 v. ell., waaronder 2669 bund. 92 v. r. 76 v. ell. belastbaar land; telt 238 h., bewoond door 500 huisgez., omvattende eene bevolking van 1600 inw.

ANGORA, landg. in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 3½ u. Z. W. van *Breda*, kant. en 3½ u. Z. W. van *Ginneken*, gem. *Zundert-en-Wernhout*; 1½ u. W. van *Groot-Zundert*. — Dit landg. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 106 bund. 21 v. r. 67 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer *G. G. van den Hout*, woonachtig te *Breda*.

ANGRINA (VILLA), plaats vermeld als liggende in het graafsch. *Amselande*, doch onzeker, welke daarmede bedoelt wordt.

ANJAR, rijk in *Oost-Indië*. Zie GIARDJAN. W.

ANGTERP of ANSEREP, ook wel ANESTAP gespeld, geh. prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet *Wonsradeel*, arr. en 1 u. W. van *Sneek*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. van *Bolsward*, 20 min. W. van *Tjerkwerd* waartoe het behoort; met 2 h. en 20 inw.

ANJAR, PONLOZ-ANJAR, eil. in *Oost-Indië*, in de riv. *Palembang* ter plaatse, waar zij de *Kembang* opneemt.

ANJAWAR, geh. en poststation in *O. Indië*. Zie TILANDJAWAR. W.

ANJER (KALIE-), riv. en d. in *Oost-Indië*. Zie KALIE-ANJAR. W.

ANJER (PIEK-VAN-), berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, ads. resid. *Anjer*.

ANJUM, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Oost Dougeradeel*, beslaande eene oppervlakte van 2510 bund. 60 v. r. 14 v. ell., waaronder 2462 bund. 60 v. r. 11 v. ell. belastbaar land

* ANJUM, in *Menaldumadeel*, ligt kant. en 10 min. Z. W. van *Berlikum* en telt 10 h. en ruim 50 inw.

ANKAHORLOE, gebergte in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Menado*.

ANKELAAR (DEN), hofst. op de *Middel-Veluwe*, prov. *Gelderland* distr. *Veluwe*, arr. en $5\frac{1}{2}$ u. N. van *Arnhem*, kant., gem. en 1 u. N. O. van *Apeldoorn*, in de buurs. *Ankelaar*. — Deze hofst. beslaat met de daartoe behorende bouw- en weilanden en akkermaalsbosschen eene oppervlakte van 43 bund. 18 v. r. 8 v. ell., en wordt in eige dom bezeten en bewoond door den Heer L. VAN BRONCKHORST.

* ANKEVEEN heeft 472 bund. 3 v. r. 77 v. ell. belastbaar land telt 76 h., bewoond door 118 huizeg., uitmakende eene bevolking van 510 inw. — De toren en het koor der Herv. kerk te ANKEVEEN zijn in 1838 afgebroken. — De R. K. kerk is een klein net gebouw, met een vierkant klokkorentje. — De dorpschool telt gemiddeld 70 leerlingen

ANKEVEEN (HET HUIS-TE-), voorm. adell. h., voorheen onde het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, thans prov. *Noord-Holland*, arr. en $\frac{1}{2}$ u. O. ten Z. van *Amsterdam*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Weesp*, midden in de gem. *Ankeveen*. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans weiland. De daartoe behoort hebbende gronden worden in eigendom bezeten door Mejufvrouw de Wed. H. VAN BLAASOM woonachtig te Ankeveen.

§ ANKEVEENSCH-BRUG, b. in *Gooiland*, prov. *Noord-Holland* arr. en $3\frac{1}{2}$ u. O. ten Z. van *Amsterdam*, kant. en bijna $1\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Weesp*, gem. *Weespercarpel*, $\frac{1}{2}$ u. N. van *Ankeveen*. — Dit geh. ontleent zijnen naam van eene enkele ophaalbrug over de *Weespervaart*, terwijl ook aldaar de *Ankeveensche-dorpsvaart*, door eene sluis met twee paar deuren, in genoemde vaart uitloopt. — Er staan aldaar 5 h., uitmakende het noordelijk uiteinde van het dorp. — De Hilversumsche, 's Gravelandsche en Loosdrechtsche veerschuiten naar en van *Amsterdam* komen hier dagelijks door.

§ ANKEVEENSCH-POLDER, dit art. vervalt en daarvoor leze men ANKEVEENSCH-POLDER (HOLLANDSCH-), pold. in *Gooiland*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Amsterdam*, kant. *Weesp*, gem. *Weespercarpel*; palende N. aan de *Hilversumsche-weide*, de Meent genaamd O. aan het *Naarder-en-Bussemer-Eng*, Z. aan den *Stichts-Ankeveensche-polder*, W. aan den *Broeke-polder* en den *Heintjeraks-polder*. — Deze pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 371 bund

waaronder 340 bund: 42 v. r. 80 v. ell. schotbaar land; telt weinige h., waaronder 4 kleine boerderijen, en wordt door eenen molen en eene sluis, van het overtollige water ontlaat. Het polderbestuur bestaat uit vijf der voornaamste Ingelanden. Het land ligt 0,42 ell. onder A. P.

ANKEVEENSCHÉ-POLDER (STICHTS-), pold., voorheen tot het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht* behoord hebbende, thans mede onder *Goiland* begrepen, prov. *Noord-Holland*, arr. *Amsterdam*, kant. *Weesp*, gem. *Ankeveen*; palende N. aan den *Hollandsch-Ankeveenschepolder*, O. aan 's *Graveland*, Z. aan het *Horstermeer*, W. aan den *Bleikpolder* en den *Spiegelpolder* — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 477 bund. 83 v. r. 51 v. ell., waaronder 472 bund. 3 v. r. 7 v. ell. schotbaar land; bevat de 76 h., waaruit de gem. *Ankeveen* bestaat, onder welke eenige boerderijen van geringen omvang. Het overtollige water ontlaat zich door twee molens en twee sluizen, in de *Nieuwe-Vecht*. Het land ligt 0,40 ell. onder A. P. Het polderbestuur bestaat uit vijf der voornaamste Ingelanden.

ANKEVEENSCHÉ-VAART (DE), watertje, voorheen onder de prov. *Utrecht*, thans tot de prov. *Noord-Holland* behoorende, en van het d. *Ankeveen* oostwaarts naar 's *Gravenland* loopende en westwaarts zich te *Nederhorst* (den *Berg*) in de *Nieuwe-Vecht* ontlastende.

ANKEUN, ook wel *ANCKUN*, ligt arr., kant. en 2½ u. O. ten N. van *Zwolle*, telt 85 h. en 530 inw. — Er is aldaar in 1844 eene nieuwe school gebouwd, welke gemiddeld door 180 leerlingen bezocht wordt.

ANLOO, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 9156 bund. 93 v. r. 9 v. ell., waaronder 9000 bund. 63 v. r. 4 v. ell. belastbaar land; telt 449 h., bewoond door 481 huisgez., uitmakende eene bevolking van bijna 2500 inw.

ANNA, landhoeve in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oosterwijk*, *Derde* distr., arr. en 6 u. W. N. W. van *Bindhoven*, kant. en 3 u. W. van *Oirschot*, gem. en ½ u. N. N. O. van *Hilvarenbeek*, 20 min. N. O. van *Westerwijk*. — Deze landhoeve, is in 1835 door den toenmaligen *Prins van Oranje*, later *Koning Willem II.*, aangelegd.

ANNA (ST), naam van het voorm. fort *KLEINE-PAS*, behoorende tot de voorm. vesting *Sluis*, prov. *Zeeland*. Zie *Pas (Het Kleine-)*. W.

ANNABERG is geen geb., maar was voormaals een klooster, dat ook *St. ANNEBONK* en van onds *St. ANNEBOSCH* genoemd werd. — De plaats, waar het gestaan heeft, is nog kenbaar aan eenen heuvel, waarop vier zware populierboomen staan.

ANNABORI, berg in *West-Indië*, op de *Noordwestkust* van het *Curaçaosche* eil. *Aruba*, ten O. van den berg *Hoerisibona*.

ANNABUREN (ST.), b., prov. *Friesland*. Zie *ANNABUREN (St.)*.

ANNA-FRISO-POLDER, pold. in het eil. *Noord-Beveland*, prov. *Zeeland*, distr. en arr. *Goes*, kant. *Kortgene*, gem. *Wissekerke-Goerdsijk-'s Gravenhoek-en-Kampens-Nieuwland*; palende N. aan de schoren tegen de *Roothpot*, Z. aan den *Maria-polder*, W. aan den *Rip-polder* en den *Jacoba-polder*. — Deze pold., welke in het jaar 1747 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 102 bund.

ANNA-JACOBA-POLDER, pold.; prov. *Zeeland*, distr., arr., gedeeltelijk kant. *Zierikzee*, gem. *Bruinisse*, gedeeltelijk kant. *Tholen*, gem. *St. Philipsland*; palende N. aan het *Krammer*, O. aan het eiland *St. Philipsland*, Z. aan de *Mosselkreek*, W. aan het *Mastgat* en het *Zijpe*. — Deze pold., welke in het jaar 1847 bedijkt is,

beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 765 bund. 8 v. r. 30 v. ell., waaronder ongeveer 711 bund. schotbaar land; als, volgens het kadaster, 701 bund. 88 v. r. 10 v. ell. onder *Brunsum*, en 65 bund. 20 v. r. 20 v. ell. onder *Philipsland*; telt 26 h., waaronder 3 boerderijen, en wordt door eene sluis, op het Zippe, van het overtollige water ontlaat. De polder maakt thans met *St. Philipsland* een eiland uit; terwijl door het Provinciaal Bestuur, aan de Regering is voorgesteld, om hem, uit dien hoofde met de gemeente *St. Philipsland* te vereenigen. Eigenaar van dezen polder is de Heer W. F. van Campo, genaamd Camp.

ANNA-KAPEL (ST.), in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Kempenland*, prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Best*, $\frac{1}{2}$ u. O. van *Oirschot*. In deze kapel welke tot de par. van *Best* behoort, wordt door den Kapellaan vier par. de dienst gedaan.

ANNA-KAPEL (ST.), voorm. kapel in *Zolland*, prov. *Overijssel*, arr., kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Denenter*, ter plaatse waar nu de *Teuge* of *Stadsweide* is. — Deze kapel werd in 1880 afgebroken.

ANNA-KLOOSTER (ST.), voorm. kloost., prov. *Groningen*. Zie *ANNA (St.) W. en A.*

ANNA-KLOOSTER (ST.), voorm. kloost. te *Kampen*, op den *Bronweg*. — Dit klooster werd bewoond door *Collezusters*. De kapel waarin vroeger drie kerkdiensten gesticht waren, heeft sedert het einde der achttiende eeuw tot in 1812 gediend tot Fransche kerk; thans dient zij, sedert het jaar 1823, tot Kerk voor de *Doopsgezinden*, terwijl de overige gebouwen tot eene *Stadszaal* en tot een *Werkhuis* gebezigd worden.

ANNA-KLOOSTER (ST.), voormalig klooster te *Schiedam*, bij de *Noord-Molenstraat*, in de naar dit kloost. genoemde *St. Anna-Zusterstraat*. — Het werd bewoond door *Augustijner Nonnen* en was vroeger een *Leprosenhuis*. Op den 18 Januarij 1871 verkocht het zeker huij, daaraan beland, voor 1400 guld. aan de stad, die daar een pesthuis oprichtte. Den 22 Januarij 1894 verviel het beheer van het kloostergebouw weder aan *Leprosmeesteren*. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans particuliere gebouwen.

ANNA-KLOOSTER (ST.), voorm. nonnenklooster te *Utrecht*. Zie *ANNA-KLOOSTER W.*

ANNALAND (ST.), beslaat eene oppervlakte van 1820 bund., waaronder 1546 bund. belastbaar land, 188 bund. schorren en 46 bund. slikken. Men telt er 255 h., bewoond door 390 huizen, uitmakende eene bevolking van 1860 inw. onder welke 16 R. K. en 184 Christelijke Afgescheiden, zijnde de overige allen Hervormd. Zij vinden meest in den landbouw, de scheepvaart en atoospotterij of meekraaphereiding hun bestaan. Voorheen verlieten jaarlijks meer dan 800 personen, de gem., om als droogers, stampers, drijvers en mindere werklieden in de meestoven in *Zeeland*, *Noord-Brabant* en *Zuid-Holland* te gaan arbeiden. Zij vertrokken met hun gehele gezin, tegen de maand September, en kwamen in April of soms in Mei des volgenden jaars terug. De meekrap werd toen bijna uitsluitend door ingezetenen van het eiland *Tholen* en voornamelijk door *St. Annalanders* bewerkt. In 1814 gingen, uit de gem. 40 droogers, vele stampers en ondermannen, die meestoven elders bedienden, thans is dat getal zeer verminderd, daar zij niet zelden in de meestoven blijven wonen. Men heeft er thans ééne meestof, terwijl er, door eene vereeniging van 20 landbouwers nog eene gebouwd wordt, welke in den loop van dit jaar (1850) voltooid en in werking gebragt

zal worden, voorts zijn er twee windkorenmolens en een rosmolen, en men telt er 26 vaartuigen, teamen metende nagonoeg 500 tonnen, en éénen Zeehondvanger, welke er zeer dikwijls levert aan hen, die daarmede op de kermisfen reizen. In het jaar 1849 vong hij 80 zeehonden; vroeger bloeiden hier ook eene grutterij en eene bierbrouwerij, die echter beide thans niet meer in werking zijn. De Christelijke Afgescheidenen behooren tot de gem. van *Oosterland*. — De R. K. die er woen, parochiëren te Tholen. — Men is reeds in 1490 begonnen het kruis-broederen-klooster te bouwen. — Den 25 Mei 1692 ontstond te St. Annaand een zwaren brand, waardoor 84 huizen en 56 schuten, mitsgaders de voornaamste dorps- en kerkelijke geschriften eene prooi der vlammen zijn geworden. — Het wapen van St. ANNALAND bestaat in een veld van azuur, met eene vrouw (St. ANNA), die een kind op den rechter arm houdt, en op een terras staat, alles van goud, ten opzichte hebbende: *Allyt bet groede*.

ANNAPAROE, voorm. st., op de *Goudkust*. Zie ANANABOU.

ANNAPAROCHE (ST.) ligt kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Berlikum*, en telt eene bevolking van 2280 iuw., onder welke ruim 2200 Herv. 4 Evangel. Luth. en 3 R. K. De eerste, die in deze gem. het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest MATTHEUS DIKZ., die in het jaar 1578 hervanis kwam, en in het jaar 1596 alhier gestorven is. Met beroep geschiedt door de omslagpligtige landeigenaren van het Oude-Bild. — De kerk aldaar is in 1848 aanmerkelijk hersteld en verbeterd; ook het orgel is in het volgende jaar geheel vernieuwd. — Het huis van Jonkbeer WILLEM VAN HAREN, werd den 31 (niet 11) December 1752 eene prooi der vlammen. — Dit d. maakt met Vrouwen-parochie een departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen uit*, dat den 16 Mei 1824 is opgericht en ruim 50 Leden telt. — In vroegeren tijd plagt te St. ANNAPAROCHE eene weekmarkt gehouden te worden, blykens een octrooi van Koning FILIPS van Spanje, gegeven in Maart 1574: om in St. ANNAPAROCHE alle Maandagen eene weekmarkt en bovendien twee vrije jaarmarkten te mogen houden, gelyk mede een later octrooi van den 4 November 1579 vergunt, om de jaarmarkt in ANNAPAROCHE te stellen op den 14 Mei, in plaats van den 28 April, mits jaarlijks in plaats van drie, zes Caroliguldens. (7 guld. 20 cents) betalende. — Tegenwoordig wordt de jaarmarkt er altijd gehouden op den tweeden Dingsdag na den 12 Mei.

§ ANNA-PAULOWNA-POLDER (DE), pold., prov. *Noord-Holland*. Zie PENNOWNA-POLDER (ANNA). W.

ANNA-POLDER, pold. in de heerl. *Prinseland*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kana. *Oudenbosch*, gem. *Dynteloord-en-Prinseland*; palende N. aan den Kooi- of Karolina-polder, O. aan den Dintel-polder en den Ouden Prinselandsche-polder, Z. aan den Maria-polder en Koningoord, W. aan den drie Vrienden-polder. — Deze pold. welke, volgens KUTELAAR, in 1746 en volgens anderen in 1755 bedijkt is, bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 315 bund. 92 v. r. 5 v. ell., doch wordt schothaar op 544 bund. 70 v. ell. berekend, en wordt van het overtollige water ontlast, door twee steenen sluizen, de eene wijd 1,57, heeg 1.59 ell., voorzien van eene schuif en gelegen in den Zuidijk tegen den Maria-polder; en de andere wijd 1.55 ell., voorzien van eene schuif en eene drijfsleur, en gelegen aan den Noordwesthoek tegen den Karolina-polder, sedert 1769 watert hij uit door eerst gemelde sluis in den Maria-polder, en verder op de Vliet, voormaals geschiedde dat door de laatstgemelde sluis op het Krammer.

Het land ligt 0,60 ell. onder A. P. De naam van dezen pold. is ontleend van Prinses ANNA, Gemalin van WILHELM IV. — Bij den storm van 24 Februarij 1857 is hij door overstorting van den Dwarsdijk tusschen den Kooi- of Karolina-polder en den St. ANNA-POLDER voor een groot gedeelte dras geworden.

§ ANNA-POLDER (ST.), pold. op den Noordwesthoek van het eil. Noord-Beveland, prov. Zeeland. Zie ANNA-FRISO-POLDER.

* ANNA-POLDER (ST-), pold., op den Zuidoosthoek van het eil. Noord-Beveland, is calamiteus.

* ANNA-POLDER (DE GROOTE-ST.-), gem. *Nieuwvliet*, in de wandeling meest de Daooets genoemd, ontlast zijn water, wat het noordelijk deel betreft, in den St. Jans-polder en verder door de watering van Kadzand; wat het zuidelijk deel betreft, in de watering van Groede; daarin staan, behalve het dorp Nieuwvliet, 3 hofsteden, van welke 2 tot dat dorp behooren. — Het polderbestuur over dezen en den Nieuwenhoven-polder, bestaat uit eenen Dijkgraaf, eenen Gezwoorene en eenen Ontvanger-Griffier.

* ANNA-POLDER (DE KLEINE-ST.-), gem. *Nieuwvliet*; grenst niet O. aan den Henricus-polder en Z. aan den Lodijk-polder, maar aan beide die zijden aan den Crane-polder. Hij ontlast zijn overtollig water in den Eyken-polder (watering Kadzand), en de eigenaars beheeren hem zonder eigenlijk polderbestuur.

* ANNA-POLDER (ST.), in het Land-van-Voorne, ligt gem. *Rockanje-Strijpe-Lodderland-Stuifakker-St. Anna-polder-en-Schapengors*; paalt Z. aan den Nieuw-Hellevoetsche-polder en den Quack-polder.

* ANNA-TER-MUIDEN (ST.), heeft 393 bund. 41 v. r. 54 v. ell. belastbaar land; telt 45 h., bewoond door 53 huizez., uitmakende eene bevolking van 260 inw. — Omstreeks het jaar 1445 is een gedeelte van St. ANNA-TER-MUIDEN aan de stad Sluis afgestaan en in de vestingwerken der plaats opgenomen, waarom de regering van Sluis, van toen af, den titel voerde van: *Baljuw, Burgmeesteren en Schepenen van Sluis, Waterregt en Nieuw-Muiden*. — Bl. 285, reg. 20 en 21, hale men het volgende door: en een gedeelte van het grondgebied in de vestingwerken van Sluis opgenomen.

ANNA-WILHELMINA-POLDER (DE), onbehuide pold. in het eil. *Goedereeds-en-Overflakke*, prov. Zuid-Holland, arr. *Brielle*, kant. *Sommelsdijk*, gedeeltelijk gem. *den Bommel*, gedeeltelijk gem. *Ooltgensplaat*; palende N. aan het Krammer en den Kruis-polder, O. aan de gorzen tegen het Krammer en W. aan den Lodewijks-polder. — Deze pold., welke in 1806 bedijkt is, en met den Lodewijks-polder, op Oude-Tongeschen grond, eene gemeene bedijking uitmaakt, draagt dien naam naar de echtgenoot van eenen der bedijkers, de Heer J. W. RAVEN. Hij beslaat, volgens het kadaaster, eene oppervlakte van 191 bund. 49 v. r. 3 v. ell., waaronder 181 bund. 71 v. r. 12 v. ell. schotbaar land, als onder den *Bommel* 141 bund. 49 v. r. 25 v. ell., waaronder 133 bund. 58 v. r. 40 v. ell. schotbaar land, en onder *Ooltgensplaat* 49 bund. 99 v. r. 80 v. ell., waaronder 48 bund. 12 v. r. 72 v. ell. schotbaar land; en wordt door eene sluis, op het Krammer, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en twee Gezwoorenen. — Deze pold. is ingevloed den 15 Januarij 1808, doch in het zelfde jaar weder herdijkt.

ANNEBUREN (ST-), St. ANNEBUREN of St. ANNEBOREN, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. ten W. van *Snoek*, onder *Tirns*.

ANNEKERKE, voorn. d. in den *Groot-Zuidhollandsche-waard*, prov. *Zuid-Holland*. — Het was een der twee en zeventig dorpen, die bij den watervloed van 18 November vordronken en een der vier en dertig, die sedert niet weder te voorschijn gekomen zijn.

* **ANNEN**, ligt arr., judic. en adm. kant. en $2\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Assen*, 20 min. N. O. van *Anloo*. Men telt er 87 h., bewoond door 98 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 460 inw. — Er wordt hier eene varkensmarkt gehouden, welke invalt den 3 November en waarop in het jaar 1849 523 varkens waren aangebragt.

* **ANNEN (ST)**, ligt kant. *Appingedam*, $\frac{1}{2}$ u. W. N. W. van *Ten-Boer*. **ANNENDAAL (ST.-)**, voorn. kloost., prov. *Noord-Brabant* Zie *ANBANDERS (ST.-)*. W. en A.

* **ANNERVEEN** of *Nieuw-ANNERVEEN*, ligt 4 u. van *Assen*, $1\frac{1}{2}$ u. van *Anlo*, $\frac{1}{2}$ u. van de grenzen van Groningen. — De eerste, die in dit dorp de dienst als Hulpprediker heeft waargenomen, is geweest *Jacob WITZOR*, die in het jaar 1836 herwaarts kwam, en in het zelfde jaar naar *Metslawier* vertrok. — Het bouwland bestaat hier uit afgegraven veengrond.

ANNERVEEN (OUD-), geh. in *Oostermoerderdingspil*, prov. *Drenthe*, arr., judic. en adm. kant. en $5\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Assen*, gem. en 1 u. N. W. van *Anloo*, $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Annerveen*; telt met *Nieuw-Annerveen* 52 h. en 180 inw.

* **ANNERVEENSCHIE-COMPAGNIE** ligt $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Annerveen*. — Deze kolonie bestaat thans reeds, ten gevolge der veengraving, ruim 600 bund. vruchtbaar land, bezit kerk, pastorf en school en 75 huizen, met ruim 480 inw., veel vertier, een geregeld trekschuitenvoer op de stad Groningen en kalkbranderij; ook wordt aldaar de zoo veel omvattende fabriek van den scheepsbouw uitgeoefend.

* **ANNERVEENSTER KANAAL (HET)**, of ook wel naar een der eerste aanleggers het *Gravelinks-Kanaal* genaamd, is gegraven tot afvoer van turf, en wel uit de hooge veenen onder de gemeente van *Anlo*, genaamd de *Anner-en-Eexterveenen*. Het loopt uit op het *Kiefter-kanaal* in de provincie Groningen, waardoor een ruim middel van afvoer geopend is. Hoewel niet zoo groot als de *Smilder- en Hoogeveensche* vaarten, is het daarom niet minder belangrijk, maar kan als een ander sprekend bewijs dienen, welken gunstigen invloed het graven van meerder kanalen voor *Drenthe* zou kunnen hebben, en hoe gereedelijk die provincie in een rijk en bloeiend oord zou kunnen worden herschapen. Eerst toch omstreeks het jaar 1770 werd die vaart door eene particuliere Maatschappij daargesteld, midden door onbesedene veenen, en alzoo door een geheel woest en eenzaam oord; reeds omstreeks 1780 werden er onderscheidene huizen aangebouwd en begon nijverheid zich alom te verspreiden. Het is deze vaart, welke, wat den aanleg van het werk zelf betreft, tot voorbeeld voor het graven van de *Dedemavaart* in *Overijssel* heeft gestrekt.

ANNEVELD, geh. in *Zalland*, prov. *Overijssel*. Zie *ANNEVELD*. W.

* **ANNEVOSDIJK** was vroeger eene heerl., welke tot wapen had een veld van synopel, met een hoofd van goud, waarop een loopende vos van keel, met eenen vogel in den mond.

* **ANREEP**, ook wel *ANREY* en *ANRY* gespeld, ligt Z. ten O. van *Assen* en telt 8 h. en 40 inw.

ANREEPERDIEP (HET), water in *Rolderdingspil*, prov. *Drenthe*. Het ontstaat in de markte van *Witten*, nabij *Assen*, en vereenigt zich met andere kleine stroompjes om het *Duurverdiep* te vormen.

ANSEMBURG, voorn. heerd. in het grooth. *Luxemburg*, te samen-
gesteld uit de d. Ansemburg, Keispelt en Meispelt. Tijdsom
het Oostenrijksche bestuur bragt zij van elke 1000 flor. 1 flor. 19 sols
10 den. op.

* **ANSEMBURG**, d., was de hoofdplaats der heerd. *Ansemburg*, en
ligt ten Z. O. van Tuntingen. aan de Attert. Men telt er 18 h., waar-
onder het kast., en ruim 100 inw.

ANSEMBURG, kast. in de heerd. *Ansemburg*, grooth. *Luxemburg*,
kw., arr. en $2\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Luxemburg*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. W. van
Mersch, gena. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Tuntingen*, te *Ansemburg*; op oenen
verheven rotsgrond. — Dit kast. was vroeger het eigendom van het ge-
slacht van *RAVILLE*, doch is thans slechts door eenen pachter bewoond.
Het klimop, dat van den rotsgrond, waarop het kasteel zich verheft,
tot eene verbaasende hoogte eene der zijden van het gebouw bekleedt,
heeft, hoe eeuwenlang ook, nog niets van zijne frisheid verloren.
Aan den voet van de rots breidt zich eene bekoorlijke vallei uit, waar-
van het lageheide groen op het bevalligst afsteekt bij de donkere scha-
duw der nabijgelegene bosschen en tegen de dorre, bruine rotewanden,
die het landschap omgeven. Eenige rijk bebouwde velden verhoogden
de fraaheid van dit schilderachtig oord, dat naar alle zijden door land-
streken is omringd, die overal belangwekkende gezichtspunten opleveren. —
In het jaar 1451 was *JAN VAN RAVILLE*, Heer van *Ansemburg* onder de
Edelen die den 25 October van dat jaar de acte toekende, waarbij
PHILIPS de Goede als Hertog van *Luxemburg* werd erkend.

* **ANSJOL**, heet eigenlijk de *ANZOLAN-VAARN*, doch wordt bij ver-
bastering *ANSOL* of *ANZOL* gespeld. — Deze vaart is bij resolutie van
19 November 1640, op voorstel van den Directeur *FRAÇOIS CANON*, en
op kosten van hem en den fabrikant *ZILVERSOEL*, ten Oosten van de
stad *Batavia* gedeeven.

ANSON, klein eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-zee*. — Het dekt,
met de eilandjes *Tonga* en *Oedjong*, de rivier van *Prismau*.

ANTONG, d. in *Oost-Indië*, op het *Sundaïsche* eil. *Java*, resid.
Paseroewan. — Men heeft aldaar puinen en steenen met opschriften
in de *Kawi-taal*.

* **ANTONIE (ST.)**, is een fort, ongeveer 730 ell. van den hoofdwal
der vesting 's Hertogenbosch. — Het is een kroonwerk, bestaande uit
twee halve en twee heele bastions; is geheel bekleed en door eene natte
gracht omringd, waarover eene houten brug ligt; heeft geen buiten-
werken of gebouwen; is aan de stadszijde zonder borstwering en door
eene barrière gesloten.

* **ANTONIE-POLDER (ST.)**, pold. in de *Langestraat*, ligt in het
kant. *Oosterhout*. — Deze pold. bevat slechts één h., en wordt door
eenen houten duiker, wijd 0.37 ell., hoog 0.41 ell., voorzien van eene
klep en schuif, op den *Zuid-polder* en met dezen op de *Douge*, van
het overtollige water ontlast. Het land ligt 0.10 ell. boven A. P.
De hoogte der dijken is 1.00 ell. — Hij is, door den vloed van 4 Fe-
bruarij 1825, overstroomd geworden.

* **ANTONIE-POLDER (ST.)**, in het *Land-van-Strijen*, beslaat eene
oppervlakte, volgens het kadaster, van 464 bund, waaronder 340 bund
belastbaar land, en wordt door eenen molen van het overtollige water
ontlast. — De grond is er meestal zeer dervig- of veenachtig, zoodat
men op eenige plaatsen geen voet diep behoef te graven, om het veen
te vinden; op sommige plaatsen treft men echter gewone en goede klei
aan. — De Ambachtsheer is *WIGOLD ALBERT WILLEM GRAAF VAN LINSSEN*

STRAAT NOORDWIJK. — Het wapen der heerl. Sr. ANTONIUS-POLDER, bestaat uit een veld van azuur, met het beeld van Sr. ANTONIUS van goud.

* **ANTONIE-POLDER (ST.)**, d. aan den ringdijk van den polder van dien naam, ligt kant. en $1\frac{1}{2}$ u. W. N. W. van 's *Gravensteede*, $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Maasdam*. — De kerk, gem. van Sr. ANTONIUS-POLDER was aanvankelijk met *Cillaartskerk* verenigd, zijnde de eerste Predikant, die deze beide dorpen bediend heeft, geweest *FRANS JANSZON VAN ASTRONK*. In 1611 werd deze combinatie in twee gemeenten gescheiden, terwijl de Predikant *ABRAHAM MELLIUS*, die haar tot dus verre bediend had, te Sr. ANTONIUS-POLDER bleef. — De kerk is niet klein, en heeft in de laatste jaren aanzienlijke verbeteringen ondergaan. De beschilderde glazen, die toen zeer defect waren, zijn bij deze vernieuwing niet kunnen blijven bestaan. — De school wordt in den zomer gemiddeld door 30 en in den winter door 50 kinderen bezocht.

* **ANTONIS (ST.)**, buurs. in het *Rijk-van-Nijmegen*, ligt kant. *Nijmegen*, en telt 45 h. en 220 inw.

* **ANTONIUS (ST.)**, d. in de heerl. *Besmeer*, ligt $\frac{1}{2}$ u. N. N. O. van *Oploo* en telt ruim 190 inw. — De kerk heeft eenen spitsen toren en is van een orgel en drie altaren voorzien.

* **ANTONIUS-BANK (ST.)** behoort tot de gem. *Cadiër-en-Keer*.

ANTONIUS-KONVENT (ST.), voorm. kloost., prov. *Overijsel*. Zie *Almaza*. W.

* **ANTOON (ST.)** lag aan de oostzijde van het kanaal van Nenzen op Geed, op omstreeks 1200 ell. ten Z. O. buiten de vesting. Het was een rechthoekige sterreschanse, met hoofdgracht, bedekten weg en voorgracht omgeven.

ANTWER-WIERDE, heuvel in het *Westerkwantier*, prov. *Groningen*, N. W. van *Garnwerd*, O. van het *Aduarderdiep* en van den rijweg van *Aduarderdijk* naar *Garnwerd*. — Deze heuvel is onbekend; bestaat een oppervlakte van 7 bund., en is 8,15 ell. hoog boven het zeeniveau aan gemelde sluis. Op deze terp of wier, die mischien in ver verlogen oeven, door opgebragte aarde, ontstaan is, vindt men een merkwaardige bron, die, zelfs bij langdurige droogte, aanhoudend water opwelt.

ANTWERPEN (HOLLANDSCH-GEDEELTE-DES-VOORMALIGEN-BISDOMS-VAN-), een der R. K. kerkdistricten, hetwelk onder de benaming van apostolisch vicariaat is ingesteld, nadat het bisdom van *Antwerpen*, ten gevolge van het tusschen Paus Pius VII en de Franische republiek in 1801 gesloten concordaat, was vernietigd. Het toenmalige Bataafsche gedeelte van dat, overigens in het aartsbisdom van *Mechelen* ingelijfd diocees, bevatte de dekanaten van *Breda* en *Bergen-op-Zoom*, waarover het geestelijk bestuur in 1803, door den Paus, aan eenen Apostolischen Vicaris-Generaal, in den persoon van A. van *Dorsen*, werd opgedragen. Na het overlijden van dien Vicaris-Generaal, in 1826, is het bestuur over dat vicariaat aan eenen Apostolischen Administrateur ad interim, met name *JEANNE VAN HOYDONK*, toebetrouwd, onder wiens bestuur, bij Pauselijke breve van 9 Maart 1841, het Zeeuwsche gedeelte van het voormalig bisdom *Gené* daarbij is ingelijfd, waarmede het alsna het apost. vicar. van *Heeda* uitmaakt.

ANTWERPSCHE-VEER (HET), veer prov. *Noord-Brabant*. Zie *LAARMAZEVIER (HEX)*. W.

* **ANVEN (NIJDER-)**, gem. in het halj. van *Luxemburg*, meijerij van *Sandweiler*, grooth. van *Luxemburg*, kw., arr. en kant. *Luxemburg*;

palende N. aan de gem. Janglinster, N. O. aan Betzdorf, O. aan Flaxweiler, Z. aan Schuttingen, W. aan Eich en Steinsel. — Deze gem. bevat de d. Nieder-Anven, Ober-Anven, Hostert, deb. Ernster, Rammeldingen en Senningen, en de geb. Brennerei (Distillerie), Engelshof, Hohenhof, Senninger-Papiermühl, Senningerberg, Waldhofen Weistel. — Men telt er ruim 360 h. en 2300 inw., die de par. van Hostert uitmaken. — De grond is niet hoog, zijnde slechts door hevelen doorsneden en bestaat meest uit klei of leem. Er worden gemiddeld 2800 zakken tarwe, 1400 zakken rogge, 3600 zakken gerst, 120 zakken haver, 100 zakken knollen, 40 zakken hennip en 6 zakken linzen gewonnen. De veestapel bestaat uit 460 paarden, 280 runderen en 400 varkens. Er zijn 2 papierfabrieken, 1 olie- en 5 korenmolens. — Het d. NIEDER-ANVEN of NIEDER-ANVEN ligt 2½ u. N. O. van Luxemburg, 20 min. Z. O. van Hostert, waartoe het kerkelijk behoort, en aan den grooten weg van Luxemburg naar Trier. Het is van hooge oudheid, naardien het op de kaart van PRÜSSIA onder den naam van ANDETHANA voorkomt. Men vindt er eene kapel die tot de par. Hostert behoort en telt er 75 h. en 490 inw., die gerechtigd zijn tot het kappen van brandhout in het dorpswoud, dat eene oppervlakte beslaat van 155 bund. 75 v. r. 10 v. ell.

§ ANVEN (OVER), lees: ANVEN (OBER), d. in het halj. van Luxemburg, meijerij van Sandweiler, grooth. Luxemburg, kw., arr., kant. en 2 u. N. O. van Luxemburg, gem. en 20 min. N. W. van Nieder-Anven, 10 min. O. van Hostert; met 87 h. en 170 inw. Er is eene filiaalkerk van de par. Hostert.

AOCASTORP, oude naam van het d. OUDORP, prov. Noord-Holland. Zie OUDORP. W.

APKINDEREN, naam, onder welken de b. ABDEKINDEREN, prov. Zeeland, op sommige kaarten voorkomt. Zie ABDEKINDEREN. W.

* APEL (TER-) ligt kant. Winschoten, 4 u. Z. ten O. van *Flagtwedde*, aan de Ruiten-Aa, op het hoogste punt der prov. Groningen, nabij de grenzen der prov. Drenthe. — Sommigen willen dat het Huis des lichts uit de overblijfselen en op de fundamente van een veel onder klooster, dat reeds in 1216 gebouwd werd, is opgetrokken. — De laatste R. K. Priester te Ter-Apel was JOANNES TREMMER, die den 2. Julij 1613 aldaar overleed. — Bl. 294. De kerk met blaauwe pannen gedekt, prijkt met een hol achtzijdig koepeltorentje met een rond dak en vergulde windwijzer. Vroeger vond men hier 4 gebouwen, die een vierkant plein, het kerkhof, omgaven, van welke gebouwen nog drie aanwezig zijn, het zuider en hoogste gedeelte is de kerk, het ooster en een gedeelte van het noorder de pastorie, waarvan het westeinde tot school dient. Het westergebouw is afgebroken, aan de binnenzijde van het ooster- en het noordergebouw, naar de zijde van het plein, is een verwulfd gang of gallerij, met brandglazen, waarop onder anderen ook de hel afgebeeld is, eenige duivels zweven om het vuur, en slepen ook eenen Monnik naar dien poel des verderfs. Op een ander glas leest men: HANS HESSE *droste to Wedde* in de oostermuur, op een zerk, het jaartal 1560, in den noordermuur dat van 1554. Ten N. O. van de kerk is een ruime herberg *het wapen der stad Groningen*, waarbij eene groote zerken put. De kastelein heeft den titel van Kommandeur. — TER-APEL is door bosschen van eikenboomen omgeven, zoo als dat van Ruigelage, Eikenhorst, Dennekamp (Sparrebosch), Tellingkamp (Eiken) 't Kloosterhold

enz. — Bl. 295, reg. 35 staat: Verucidijk lees: Verweidijk. De Munnekendijk loopt naar Valtha in Drenthe, venders heeft men hier den Gorgasdijk, den Spanjaarsberg, den Bisschopsdam, de Hauetang, Ruitenbroek, 't Monnikemoer enz.

APELDERHAVE, voorm. hof op de *Veluwe*, prov. *Gelderland*, bij *Apeldoorn*, welke men op het jaar 1393 vermeld vindt.

§ APeldoORN, kant., prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*; palende N. aan het kant. *Elburg*, O. aan den *IJssel*, Z. aan het kant. *Arnhem*, W. aan het kant. *Nijkerk*. Het bevat de gem.: Voorst, *Apeldoorn*, *Brummen* en *Epe*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 70,626 bund. telt 3664 h., bewoond wordende door 4933 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 27,000 inw.

* APeldoORN, gem., behoort thans geheel tot het kant. *Apeldoorn*. Zij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 33,941 bund. 22 v. r. 41 v. ell., telt 1430 h., bewoond door 1843 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 9800 inw., onder welke ongeveer 2060 Hervormden, ruim 400 Afsgecheidenen, 11 Waalsch Hervormden, 8 Engelsch Hervormden, 6 Engelsch Episcopalen, 12 Doopsgez., 7 Remonstranten, 40 Evang. Luth., 3 Hersteld Evang. Luth., 1320 R. K. en 30 Nederd. Isr. — De Christelijk-Afsgecheidenen zijn in drie gem. verdeeld. — De Evang. Luth. worden tot de gem. van *Arnhem* gerekend. — De Isr., behooren tot de ringsynagoge te *Arnhem*. — Men heeft er 9 scholen, als: ééne te *Apeldoorn*, ééne te *Beekbergen*, ééne te *Beembe*, ééne te *Hoenderloo*, ééne te *Koolwijk*, ééne te *Loenen*, ééne te *Loo*, ééne te *Oosterhuizen*, ééne te *Uddeld* en ééne te *Uchgelen*, alsmede te *Apeldoorn* eene Armschool en eene Kostschool voor Jonge Heeren, welke gezamenlijk door 1250 leerlingen bezocht worden. — Men heeft in deze gem. ruim 40 papiermolens, alsmede eene koperpletterij en eene deken- en duffelfabriek. — Met d. *Apeldoorn* is misschien het *Aroldo*, vermeld in 793 te liggen in het lands. *Felua*. — Aldaar is in het jaar 1842 een geheel nieuw Raadhuis gebouwd, waar, behalve het gemeentebestuur, ook het kantoneregert zitting houdt. — De Herv. kerk, een geschenk van Koning *Willelm I*, die den 8 Junij 1842 voltooid is, is een fraai kruisgebouw, met eenen houten toren, en sedert 1844 van een orgel voorzien. — In 1847 en 1848 is er mede eene R. K. kerk gebouwd, welke den 9 Mei 1848 is ingewijd. — Bij koninklijk besluit is in Januarij 1844 het bestuur der gem. *APeldoorn* gemagtigd, om aldaar vier veemarkten te doen houden, te weten: den vierden Maandag in April, den eersten Maandag in Mei, den laatsten Woensdag in October en den eersten Woensdag in November van ieder jaar. — Er is aldaar een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat in December 1834 opgericht is en ruim 30 leden telt.

APeldoORN-EN-HET-LOO, kerk. gem., prov. *Gelderland*; klass. van *Arnhem*, ring van *Apeldoorn*. Men heeft er ééne kerk te *Apeldoorn*, en telt er 4100 zielen, onder welke 1440 Ledematen. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest *THEODOOR*, die in het jaar 1897 overleed.

APeldoORNSCHE-KANAAL (HET), ook *GRIFFKANAAL* genoemd, kanaal op de *Veluwe*, prov. *Gelderland*, gegraven volgens den loop der *Grift*. Zie dat woord in het *Woordenboek*. — Dit kanaal vangt aan te *Apeldoorn*, ten N. van den grooten weg tusschen *Utrecht* en *Deventer*, en heeft aldaar eene beschoeide havenkom, waarin zich de *Sprongenbeek* ontlast, door eenen dubbelen houten afleidingsduiker, welke beek

de eenige aanvoerder is van het bovenwater, dat uit verscheidene sprongen of waterbronnen en beken, bewesten den weg van Apeldoorn naar Arnhem, voortkomt. De gheoole lengte van het kanaal, van de havenkom te Apeldoorn af tot aan den IJssel, bedraagt 52,200 ell., met in begrip der 5 schutkommen, elk lang 40 ell., de breedte op den bodem is 6,50 ell. Het wordt verdeeld in 6 kanaalpanden, als volgt:

1°	pand van de havenkom af tot aan de 1e schutkuis, lang	755	ell.
2°	„ „ „ 1e tot aan de 2e	„	8064 „
3°	„ „ „ 2e „ „ 3e	„	6558 „
4°	„ „ „ 3e „ „ 4e	„	10182 „
5°	„ „ „ 4e „ „ 5e	„	1907 „
6°	„ „ „ Beschutsluis tot aan den linker IJsseloever,	„	5587 „

De 5 schutluizen hebben ieder twee boven- en onderdeuren, en worden genaamd: no. 1 of de Apeldoornsche schutsluis, no. 2 of de Koudhoornsche schutsluis, no. 3 of de Vaasvuensche schutsluis, no. 4 of de Bonenberger schutsluis, no. 5 of de Hezenberger schutsluis. — Over het kanaal liggen 24 houten ophaalbruggen en 5 draivonders of voetbruggen. — Over het 1e pand geen, over het 2e pand no. 1 of Broeksbrug, over het 3e no. 2 of Papegaaibrug, no. 3 of Ramsbrug, no. 4 of Jonaszbrug, no. 5 of Kanssenbergerbrug, over het 4e pand no. 6 of Scheebertsbrug, no. 7 of Zuukbrug, no. 8 of Dragterbrug, no. 9 of Horsterbrug, no. 10 of Dijkhuizerbrug, no. 11 of Vemderbrug, no. 12 of Olsbrug, no. 13 of Bonenbergerbrug, over het 5e pand no. 14 of Giftbrug, no. 15 of Vesbergerbrug, no. 16 of Vesbergervoetbrug, no. 17 of Hoornschevoetbrug, no. 18 of Oostindischebrug, no. 19 of Kazerbrug, no. 20 of Suikerbrug, no. 21 of Vlessenbergerbrug, no. 22 of Manenbergerbrug, no. 23 de voetbrug het Molenvonder, no. 24 of Kloosterbrug, no. 25 of Berghuizerbrug en over het 6e pand no. 26 of Hazenbergerbrug en no. 27 of Hattemarbrug, welke laatstgenoemde steenen landhoofden heeft.

APELDOORNSCHE-SLUIS of **SCHUTSLUIS** No. 1, sluis op de *Felwa*, prov. *Gelderland*, 10 min. N. van Apeldoorn. — Het is eene der vijf schutluizen van het Apeldoornsche kanaal.

API (POELO), eil. in *Oost-Indië*. Zie *Am* (Gozsona). W.

API (TANDJONG), kaap in *Oost-Indië*, in de *Chineesche-Zee*, aan de westkust van het eil. *Borneo*.

APKERKI, nham, welken de Negers geven, aan de koffijplant. *Krakasnoven*, in de kol. *Sarinasame*. Zie *Krakasnoven*. W.

APOLDRO, oude naam van eene plaats in het landschap *Felwa*, vermeld in 793, waarschijnlijk **APELDOORN**. Zie dat art. W. en A.

APPE, uitwatering, prov. *Groningen*. Zie *Att.* W. en A.

APPELAAR (DE), voorm. water in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Brabant*, dat door de bedijking van dien naam verdwenen is.

* **APPELAAR** (DE NIEUWE-), is volgens sommigen bedijkt in 1667. Hij is schothaar groot 238 bund. 40 v. r. 6 v. ell.; telt 4 h., alle boerderijen, en wordt door eene steenen sluis over het Stoutergat, wijd 1,56 ell., voorzien met twee vloeddeuren en eene schuif, op de Dintel van het overtollige water ontlast; dese sluis draagt het jaartal 1708. Het land ligt 0,44 ell. onder A. P.

* **APPELAAR** (DE OUDE-) of **SCHUTSLUIS** OUDE-**APPELAAR** IN *Dorps*-*oens* is schothaar groot 598 bund. 98 v. r. 80 v. ell., telt 3 h.,

waaronder 1 boerdertij en woest door eene steenen éleis, wijd R. 50 ell., waarvan een paar puntdeurtjes en eene schuif op de Dintel van het overtollige water onlast; zij is in 1807 vernieuwd en in 1852 is de vloer 0.57 ell. verhoogd geworden. Het land ligt 0.30 ell. onder A. F.

APPELBOOMGAARD (DE), pold., prov. *N. Brabant*. Zie *ZALEM (DE)*. W.

APPELBERG, prov. *Groningek.* Zie *GARENWEEK (HET HUIS)*. W. en A.

* **APPELSCHÉ** of *APPELSCHÉ* telt 265 h., met 1290 inw., onder welke 1230 Herv., 14 Christelyk-Afgeschelden, 9 Doopgez. en 6 R. K., welke laatste tot de statie van *Staggorda* worden gerekend. — Men heeft er eene school, die gemiddeld door 150 leerlingen bezocht wordt.

* **APPELTERN**, gem., paalt N. aan Wamel en Druten, O. aan Horssen, Z. aan de Maas en W. aan Dreumel; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3510 bund. 48 v. r. 75 v. ell., waaronder 3253 bund. 35 v. r. 98 v. ell. belastbaar land, telt 414 h., bewoond door 486 huisgez., nitmakende eene bevolking van ruim 2600 inw., onder welke ruim 2500 R. K. en 280 Herv. — De 4 scholen zijn: te Appeltern, Alphen, Altforst en Maas-Bommel. — Men heeft te Appeltern een rijkvoetveer over de Maas op Mege, het Megeensche-veer genaamd. — Appeltern is de geboorteplaats van Mr. Jacobus Hendrik, Graaf van ROTTERDAM, geb. den 27 November 1787, † den 9 Julij 1845, als Gouverneur der provincie Overijssel.

* **APPELTERN (HET HUIS-TE-)** vindt men reeds in het jaar 1150 in de geschiedenis vermeld. Het werd in 1686 herbouwd door den Heer *ZOENAS DE LANDAS*; beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 19 bund. 79 v. r. 34 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer *GOSWAT WILLEM VAN RICHTRUM*, woonachtig te Zwolle, prov. Overijssel.

APPELTHORNA, oude naam van het d. *APPELTHUM*, prov. *Holland*. Zie *APPELTHUM*. W. en A.

* **APPENAM**, *APPAN* of *APPRIAN* (niet *APPARIAN*) heeft eene haven, welke tot legplaats dient voor schepen, welke hier ververschingen komen halen.

* **APPINGEDAM**, arr., bestaat uit de kant. Appingedam en Onderendam; beslaat eene oppervlakte van 69,379 bund. 98 v. r. 6 v. ell., waaronder 67,455 bund. 28 v. r. 24 v. ell. belastbaar land; telt 7679 h., bewoond door 9429 huisgez., nitmakende eene bevolking van 51,000 inw.

* **APPINGEDAM**, kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 26,898 bund. 12 v. r. 45 v. ell., waaronder 26,158 bund. 27 v. r. 14 v. ell. belastbaar land; telt 5188 h., bewoond door 5557 huisgez., nitmakende eene bevolking van 19,000 inw.

* **APPINGEDAM**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2485 bund. 55 v. r. 97 v. ell., waaronder 2424 bund. 84 v. r. 57 v. ell. belastbaar land; telt 568 h., bewoond door 644 huisgez., nitmakende eene bevolking van ruim 5500 inw. — De Herv., die er ruim 2800 in getal zijn, maken de gem. Appingedam, Jukwrd, Opwierde, Solwerd-en-Marsum en Tjamsweer uit. — Bl. 505 en 507. Er was voor eenige jaren in de gem. *APPINGEDAM* ook eene fabriek van moutwijn en brandewijn uit aardappelen opgericht, doch deze is, ten gevolge van ziekte en misge- was der aardappelen niet lang na de oprigting weder opgebroken, er be- staat ook een Bank van Leening en een godshuis. — Bl. 509. *JACOBUS PRAEMERUS* was geb. 26 October 1651, † 6 April 1715.

APPELTHORNA, dit art. moet weg vallen.

APSPOEL, verkeerde spelling van **ASTROEL**, adell. h., prov. *Zuid-Holland*. Zie **ASTROEL**. W.

* **APT** of **APPA** maakt de grenscheiding tusschen de kerkelijke gem. **Appingedam** en **Tjamsweer** nit.

AQUAE VETERES, Lat. naam van de st. **Oudewater**, prov. *Zuid-Holland*. Zie **Oudewater**. W. en A.

* **ARCEN** ligt $2\frac{1}{2}$ u. N. van *Venlo*, $1\frac{1}{2}$ u. N. van *Velden*. De R. K. kerk, aan de H. H. **Petrus** en **Paulus** toegewijd, heeft eenen hoogen spitsen toren. — Men heeft, een groot kwartier ten N. van het d., een veer over de **Maas** op *Broekhuizen*. Ook is er een water-graannmolen. Even buiten het dorp ten Z. O. ligt het kasteel van **Arce**n. Zie het volgende art.

ARCEN (HET KASTEEL VAN), buit. in *Oppe*r-Gelder, prov. *Limburg*, distr., arr. en 7 u. N. van *Roermond*, kant. en $2\frac{1}{2}$ u. N. van *Venlo*, gem. *Arce*n-en-*Velden*, 5 min. Z. O. van *Arce*n. — Dit buit. heeft een heerenhuis, omgeven door eenen muur met natte gracht, en onderscheidene bijgebouwen; beslaat eene oppervlakte van 7 bund. 47 v. r. 10 v. ell. en wordt in eigendom bezeten door de erfgenamen van wijlen den Heer **Baron von Wilmar**, woonachtig te *Arce*n en in *Pruissen*.

* **ARCEN-EN-VELDEN**, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4170 bund. 75 v. r. 40v. ell., waaronder 3970 bund. 85 v. r. 40 v. ell. belastbaar land; telt 272 h., bewoond door 527 huisgez., nitmakende eene bevolking van 1680 inw.

* **ARDJOENO** of **WELIQAANA**, ook **RADJOENA** gespeld, is 2530 ell. hoog, toont zich werkzaam door steeds opstijgenden rook; aan de helling of den voet zijn bronnen van aardolie (naphtha) of minjaktana en mineeraalbronnen van verschillende aard.

§ **AREMBERGER-POLDER** of **AREMBERGSCHE-POLDER**, pold. in de heerl. *Nier*vaart, voorheen tot *Zuid-Holland* behoord hebbende, thans prov. *Noord-Brabant*, *Vierde* distr., arr. *Breda*, kant. *Zevenbergen*, gedeeltelijk gem. *Zevenbergen*, gedeeltelijk gem. *Klundert*; palende N. aan den **Blok** polder, O. aan den **Bredasche** polder, Z. aan den **Pelgrims** polder, W. aan den **Nassau** polder. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 185 bund. 66 v. r. 52 v. ell.; als: onder *Zevenbergen* 69 bund. 65 v. r. 15 v. ell.; onder *Klundert* 116 bund. 1 v. r. 17 v. ell. Hij heeft eene steenen heul, wijd 1.65 ell., weleer van eene schuif voorzien, waardoor hij uitwateret in den **Nassau** polder, en met het water van dezen, door opmaling, in het **Zevenbergsche** kanaal en vervolgens op het **Hollands** diep. Het land ligt 1 05 ell. onder A. P. De Agent van het Domein te *Klundert* heeft het bestuur over dezen polder; doch voor zoo veel de gecombineerde uitwatering met den **Blok** polder, den **Nassau** polder en **Bloemendaal** betreft, is het beheer aan eenen **Dijkgraaf**, vier **Gezwoorenen** en eenen **Panningmeester** opgedragen.

AREMERSWEET, plaats, vermeld in eenen giftbrief van **Dux II**, Graaf van *Holland*, waarbij hij de abdij van **Egmond** begiftigde met alle de bebouwde gronden tusschen **AREMERSWEET** en **Winnemersweet**. Het lag in de prov. *Noord-Holland*, ten Z. van de abdij, beneden **Backum**.

ARENBERG, buit. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr., kant. en 40 min. N. O. van *Utrecht*, gem. en 10 min. W. van de *Bilt*, aan de *Biltstraat*. — Dit buit. wordt in eigendom bezeten door **Jonkheer D. W. J. Staack van Linschoten**.

ARENBERGHE-POLDER (DE), een der drie pold., waaruit de **Boemster** bestaat, in *Waterland*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Hoorn*, kant.

Paarverende, palende W. en N. aan den Middel-polder, O. aan de gem. Oostduizen-en-Hobrede, Z. aan den Boven-polder. — Deze pold., welke in het jaar 1612 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1904 bund. 84 v. r. 47 v. ell., waaronder 1671 bund. 31 v. r. 41 v. ell. schotbaar land; en wordt door 12 molens, op de Schermerboesem, van het overtollige water ontlast. Hij staat onder het dijksbestuur van de Beemster.

ARENDSDORP, landg. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. van 's *Gravenhage*, gem. *Wassenaar-en-Zuidwijk*, niet ver van Wassenaar, aan den *Wassenaarsche-weg*.

* **ARENDSDUIN** was voorheen een landg., thans eene boerderij en ligt 1 u. N. W. van *Naaldwijk*, $\frac{1}{2}$ u. N. W. van 's *Gravezande*.

ARENDSHEIM, volgens sommigen de eigenlijke naam van *Аннен*. Zie dat woord. W. en A.

* **ARENDSNEST** ligt 6 u. van 's *Hertogenbosch*, 2 u. O. ten Z. van *Veghel*, gem. en 20 min. Z. O. van *Boekel*, met 10 h. en 30 inv.

ARENDSVLUGT, landg. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Boezland*, prov. *Noord-Brabant*, *Eerste* distr., arr. en 4 u. N. O. van 's *Hertogenbosch*, kant., gem. en 3 min. N. W. van *Oss*. — Dit landg., hetwelk, met de daartoe behorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 50 v. r. 80 v. ell., wordt in eigendom bezeten, door de R. K. gemeente te *Oss*, en thans gebezigd, als huis van liefde, school en pensioonaat voor meisjes.

ARENSWOUDE, volgens sommigen, de ware naam van het d. *Aarzwoud*, prov. *Noord-Holland*. Zie *Aarzwoud*. W. en A.

* **ARENSGENHOUD**, beter *ARENSGENOUR*, ligt $\frac{1}{2}$ u. W. van *Hulsberg*.

ARESDORF, geh., grooth. *Luxemburg*. Zie *Aansdor*. W. en A.

ARGALINGA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*, op den berg *Tjermai*, waarop het het hoogste dorp is, liggende ruim 3800 ell. boven de oppervlakte der zee.

ARIEN, huurs., prov. *Overijssel*. Zie *Аннен*. W.

ARIENSCHIPPER-POLDER (DE), pold. in den *Hoeksche-waard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, gedeeltelijk kant. *Dordrecht*, gem. *de Mijl-Krabbe-en-Nadort*, gedeeltelijk kant. 's *Gravendeel*, gem. 's *Gravendeel-en-Leerambacht*.

ARINEWEH (DE), waterval in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in de *Karang-Itan*. — Deze waterval wordt voor een der belangrijkste van het eil. *Borneo* gehouden en levert een heerlijk en ontzagverwekkend schouwspel op.

ARIS, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, tot de *Manahassa* behorende.

* **ARKAHALVE**, lees: *ARKAHALOE* of *ARKAHOLOR*. In de mijnen aldaar is veel bergkristal, benevens een steen, die om zijne hardheid staalsteen genoemd wordt.

* **ARKEL** ligt W. Z. W. van *Heukelom*, en heeft eene in 1849 nieuw gebouwde, zeer fraaije pastorie. Nabij dit d. is een voetveer over de *lange* op *Spijk*, het *Kleine-Spijksche-veer* genaamd.

* **ARKEL (LAND-VAN-)**. Het dijkscollegie van het *Land-van-Arkel-beneden-de-Zouwe* heeft het bestuur over de polders van den *Banne van Gorinchem*, den polder van *Arkel*, de polders der gem. *Schelluinen*, *Hoornaar* en *Hoog-Blokland*, behorende van laatstgenoemde gem. de polders de *Hooge- en Lage-Beemd*, genaamd het *Oude land van de Beemd*; tot het *Waterschap van*

APSPOEL, verkeerde spelling van *Astrosol*, adell. h., prov. *Zuid-Holland*. Zie *Astrosol*. W.

* **APT** of **APPE** maakt de grenscheiding tusschen de kerkelijke gem. *Appingedam* en *Tjamsweer* uit.

AQUAE VETERES, Lat. naam van de st. *Ouderwater*, prov. *Zuid-Holland*. Zie *Ouderwater*. W. en A.

* **ARCEN** ligt 2½ u. N. van *Venlo*, 1½ u. N. van *Velden*. De R. K. kerk, aan de H. H. *Petrus* en *Paulus* toegewijd, heeft eenen hoogen spitsen toren. — Men heeft, een groot kwartier ten N. van het d., een veer over de *Maus* op *Broekhuizen*. Ook is er een water-graansmolen. Even buiten het dorp ten Z. O. ligt het kasteel van *Arcen*. Zie het volgende art.

ARCEN (HET KASTEEL VAN), buit. in *Oppe-Gelder*, prov. *Limburg*, distr., arr. en 7 u. N. van *Roermond*, kant. en 2½ u. N. van *Venlo*, gem. *Arcen-en-Velden*, 5 min. Z. O. van *Arcen*. — Dit buit. heeft een heerenhuis, omgeven door eenen muur met natte gracht, en onderscheidene bijgebouwen; beslaat eene oppervlakte van 7 bund. 47 v. r. 10 v. ell. en wordt in eigendom bezeten door de erfgenamen van wijlen den Heer *Baron von Wikan*, woonachtig te *Arcen* en in *Pruissen*.

* **ARCEN-EN-VELDEN**, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4170 bund. 75 v. r. 40v. ell., waaronder 3970 bund. 85 v. r. 40 v. ell. belastbaar laud; telt 272 h., bewoond door 327 huisgez., nitmakende eene bevolking van 1680 inw.

* **ARDJOENO** of **WELIARANE**, ook *RADJOBA* gespeld, is 2530 ell. hoog, toont zich werkzaam door steeds opstijgenden rook; aan de helling of den voet zijn bronnen van aardolie (*naphta*) of *minjaktana* en mineraalbronnen van verschillende aard.

§ **AREMBERGER-POLDER** of **AREMBERSCHER-POLDER**, pold. in de hoerl. *Niervaart*, voorheen tot *Zuid-Holland* behoord hebbende, thans prov. *Noord-Brabant*, *Vierde* distr., arr. *Breda*, kant. *Zevenbergen*, gedeeltelijk gem. *Zevenbergen*, gedeeltelijk gem. *Klundert*; palende N. aan den *Blok polder*, O. aan den *Bredasche polder*, Z. aan den *Pelgrims-polder*, W. aan den *Nassau-polder*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 185 bund. 66 v. r. 32 v. ell.; als: onder *Zevenbergen* 69 bund. 68 v. r. 15 v. ell.; onder *Klundert* 116 bund. 1 v. r. 17 v. ell. Hij heeft eene steenen heul, wijd 1.65 ell., welke van eene schuif voorzien, waardoor hij uitwatert in den *Nassau-polder*, en met het water van dezen, door opmaling, in het *Zevenbergsche-kanaal* en vervolgens op het *Hollands-diep*. Het land ligt 1 05 ell. onder A. P. De *Agent* van het *Domein* te *Klundert* heeft het bestuur over dezen polder; doch voor zoo veel de gecombineerde uitwatering met den *Blok-polder*, den *Nassau-polder* en *Bloemendaal* betreft, is het beheer aan eenen *Dijkgraaf*, vier *Gesworenen* en eenen *Penningmeester* opgedragen.

AREMERSWEET, plaats, vermeld in eenen giftbrief van *Dink II*, *Graaf van Holland*, waarbij hij de abdij van *Egmond* begiftigde met alle de bebouwde gronden tusschen *AREMERSWEET* en *Winnemersweet*. Het lag in de prov. *Noord-Holland*, ten Z. van de abdij, beneden *Backum*.

ARENBERG, buit. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr., kant. en 40 min. N. O. van *Utrecht*, gem. en 10 min. W. van de *Bilt*, aan de *Biltstraat*. — Dit buit. wordt in eigendom bezeten door *Jonkheer D. W. J. Straick van Linschoten*.

ARENBERGER-POLDER (DE), een der drie pold., waaruit de *Boemster* bestaat, in *Waterland*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Hoorn*, kant.

Paarmerende, palende W. en N. aan den Middel-polder, O. aan de gem. Oostduisen-en-Hobrede, Z. aan den Boven-polder. — Deze pold., welke in het jaar 1612 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1904 bund. 84 v. r. 47 v. ell., waaronder 1671 bund. 51 v. r. 41 v. ell. schotbaar land; en wordt door 12 molens, op de Schermerboesem, van het overtollige water ontlast. Hij staat onder het dijksbestuur van de Beemster.

ARENDSDORP, landg. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. van 's *Gravenhage*, gem. *Wassenaar-en-Zuidwijk*, niet ver van Wassenaar, aan den *Wassenaarsche-weg*.

*ARENDSDUIN was voorheen een landg., thans eene boerderij en ligt 1 u. N. W. van *Naaldwijk*, $\frac{1}{2}$ u. N. W. van 's *Gravezande*.

ARENDSHEIM, volgens sommigen de eigenlijke naam van ААНХИ. Zie dat woord. W. en A.

*ARENDSNEST ligt 6 u. van 's *Hertogenbosch*, 2 u. O. ten Z. van *Veghel*, gem. en 20 min. Z. O. van *Boekel*, met 10 h. en 50 inw.

ARENDSVLUGT, landg. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Brabant*, *Eerste* distr., arr. en 4 u. N. O. van 's *Hertogenbosch*, kant., gem. en 3 min. N. W. van *Oss*. — Dit landg., hetwelk, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 50 v. r. 80 v. ell., wordt in eigendom bezeten, door de R. K. gemeente te *Oss*, en thans gebezigd, als huis van liefde, school en pensioonaat voor meisjes.

ARENDSWOUDE, volgens sommigen, de ware naam van het d. *Aartswoud*, prov. *Noord-Holland*. Zie *Aartswoud*. W. en A.

*ARENSGENHOUD, beter ARENSGENHOOT, ligt $\frac{1}{2}$ u. W. van *Hulsberg*.

ARESDORF, geb., grooth. *Luxemburg*. Zie *Ansdonz*. W. en A.

ARGALINGA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*, op den berg *Tjermat*, waarop het het hoogste dorp is, liggende ruim 5800 ell. boven de oppervlakte der zee.

ARIEN, huurs., prov. *Overijssel*. Zie *ARIEN*. W.

ARIENSCHIPPER-POLDER (DE), pold. in den *Hoeksche-waard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, gedeeltelijk kant. *Dordrecht*, gem. *de Wijk-Krabbe-en-Nadort*, gedeeltelijk kant. 's *Gravendeel*, gem. 's *Gravendeel-en-Leerambacht*.

ARINEWEH (DE), waterval in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in de *Karang-Ilan*. — Deze waterval wordt voor een der belangrijkste van het eil. *Borneo* gehouden en levert een heerlijk en ontzagverwekkend schouwspel op.

ARIS, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celbes*, tot de *Manahassa* behoorende.

*ARKAHALVE, lees: ARKAHALOE of АРКАХОЛО. In de mijnen aldaar is veel bergkristal, benevens een steen, die om zijne hardheid staalsteen genoemd wordt.

*ARKEL ligt W. Z. W. van *Heukelom*, en heeft eene in 1849 nieuw gebouwde, zeer fraaije pastorij. Nabij dit d. is een voetveer over de *Lange* op *Spijk*, het *Kleine-Spijksche-veer* genaamd.

*ARKEL (LAND-VAN-). Het dijkscollegie van het *Land-van-Arkel-beneden-de-Zouwe* heeft het bestuur over de polders van den *Banne van Gorinchem*, den polder van *Arkel*, de polders der gem. *Schelluinen*, *Hoornaar* en *Hoog-Blokland*, behoorende van laatstgenoemde gem. de polders de *Hooge- en Lage-Beemd*, genaamd het *Oude land van de Beemd*, tot het *Waterschap van*

den Doerwaard. Zie dat woord. — Het wapen van het *Lans-van-Aank* bestaat in een veld van zilver, met twee gebreetsseerde fasces van keel.

ARKEL (POLDER-VAN-), pold. in het *Land-van-Arkel*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Gorinchem*, gem. *Arkel-en-Rietveld*; palende N. aan de Hooge-Beemd, O. aan het Zederik-kanaal en de Linge, Z. aan het Hooge land, de Korte-Slagen, de Lange-Slagen en de Haar, W. aan Lang-Scheiwijk en den Over-Giessensche-polder. — Deze pold., welke in het jaar 1284 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 465 bund.; telt 74 h., waaronder 22 boerderijen, en watert uit door eenen duiker of heulsluis welke dit water leidt naar de molens staande in de lage Giessen. Het polderbestuur bestaat uit eenen Schout en vier Heemraden.

***ARKEL-EN-RIETVELD** bestaat uit den Polder-van-Arkel, Rietveld, den Vrouwen-Huiswaard en de Linge-gorzen; bevat het d. Arkel, benevens de b. Rietveld; heeft, volgens het kadaster, 811 bund. 86 v. r. 9 v. ell. belastbaarland; telt 96 h., bewoond door 119 huisgez., uitmakende eene bevolking van 600 inw. Arkel ligt beneden den Zonwendijk en Rietveld daarboven.

ARKELSCHE-DIJK, rivierdijk in het *Land-van-Arkel*, prov. *Zuid-Holland*, loopende bewesten het Zederik-kanaal en de Linge, van de stad Gorinchem af, door het d. Arkel tot aan den Hoog-Bloklandscheweg, alwaar de Bazel-dijk begint. Over den kruin loopt de groote klinkerweg op Vianen.

ARKELSCHE-HOEVE, polderland in het *Land-van-Arkel-boven-de-Zouwe*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Gorinchem*, gem. *Nieuwland*; palende N. aan Quakernaak, O. aan Beijerskoop, Z. aan Kort-Nieuwland, W. aan het Zederik-kanaal.

ARKELSCHE-HEERENHUIS (HET), h. in het graafs. *Leerdam*, Zie *ГОВИНСКИНСКЕ-НУМ.* W.

***ARKELSCHEN-DAM**, ligt $\frac{1}{2}$ u. O. N. O. van *Gorinchem*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Meerkerk*, $\frac{1}{2}$ u. N. van *Arkel*. — Er zijn eene gemetselde buitensluis en eene dergelijke binnensluis.

***ARKELSTEIN** schijnt reeds vroeg tot een vast verblijf voor de Drost van Zalland geschikt geweest te zijn; want wij vinden, dat *Dirk van Donarte*, in het jaar 1412, door *Fredrik van Blakenhul*, tot Ambtman in Zalland werd aangesteld, op voorwaarde, dat hij daar zou wonen, en uit den brief, welke deze aanstelling bevat, is op te maken, dat *Dirks* voorzaat, *Henrik van Grambergen*, daar insgelijks zijne huisvesting had gehad, hetwelk ook nog van elders kon bevestigd worden. In de onlusten met de Gelderschen leed het dikwijls aanstoot. Immers, ofschoon wij niet gevonden hebben, wanneer het door dezen werd ingenomen, blijkt het, dat de Bisschop het in het jaar 1510 heroverde. In het jaar 1521 viel het nogmaals in de handen der Gelderschen. Tien jaren later sien wij, dat het reeds in verval begon te geraken, en in of kort na het jaar 1539 werd de wal geheel geslecht, ingevolge van welke omstandigheid dan ook de eed, dien de Drost van Zalland aan de drie steden, wegens de bewaring van deze sterkte, plagten af te leggen, in het jaar 1554, toen *Usico Ripstada* dien doen moest, eenige verandering onderging. Het huis zelf was in het jaar 1576 reeds dermate vervallen, dat het niet langer tot woning voor zulk eenen ambtenaar kon dienen, en hoewel die van Deventer eenigen tijd daarna voorstelden, dat de Drost daar of binnen hunne stad zijn verblijf moest houden, was dit van geen gevolg. Onderwijl behielden de Drost en het genot van de opkomsten

der landerijen, bij **ARALSTEN** behoorende, tot in het eerste gedeelte der achttiende eeuw, wanneer hun in plaats daarvan eene jaarlijksche som van 350 gulden werd toegelegd. Naderhand sijn huis en land door de Staten verkocht.

ARKENHEEMSCHE-DIJK (DE), dijk op de *Veluwe*, prov. *Gelderland*, zich nitstrekkende langs de Zuiderzee, tuschen de gemeente **Putten** en **Buusshoten**, kerspel **Spakenburg**. — Deze dijk is gelegd op last van **RENSALD III**, Hertog van *Gelder*, daartoe gegeven in 1358, op verzoek van de gemeene Geërfden der kerspelen **Nijkork** en **Putten**, en dient om de *Arkenheemsche-polder* tegen overstroming te beveiligen.

* **ARKENS** of **EAARNA** telt 7 h. en ruim 40 inw.

* **ARKUM** telt 4 h. en 30 inw.

* **ARKUMER-HEM** telt 4 h., allen boerderijen, en wordt door 4 molens van het overtollige water ontlast.

ARLER, voorn. adell. h. op de *Neder-Veluwe*, prov. *Gelderland*, arr. en 7 u. N. W. van *Arnhem*, kant., en 2 u. Z. van *Harderwijk*, gem. **Putten**. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men nog eene boerderij van dien naam.

ARNDIJK (DE), dijk, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, — Het is dat gedeelte van den eerste **Biltdijk**, hetwelk zich nitstrekt van **Dijkshoek**, tot de plaats, waar de tweede **Biltdijk** begint. — Deze dijk dient om het zee-water te keeren.

ARNELO, oude naam van het d. **EAARLO**, zie dat art. W.

ARNESTAATS-HEIDE, voorn. heideveld, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Tietjerksteradeel*, $\frac{1}{2}$ u. N. van *Bergum*. — Dit heideveld besloeg eene oppervlakte van ongeveer 54 bund. Het behoort thans aan den Heer Dr. **NICOLAAS YFEM**, woonachtig te **Ryperkerk** en te **Zeewarden**, door wiens verstandige en onbekrompene weldadigheid het in 1849 geheel ontgonnen is.

ARMOEDERHOEK, geh. op het eil. *Schouwen*, prov. *Zeeland*, arr. en 3 u. W. ten N. van *Zierikzee*, kant. en $3\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Brouwershaven*, gem. *Haamatade*.

* **ARNEMUIDEN**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 490 bund., waaronder 486 bund. belastbaar land; telt 182 h., bewoond door 298 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1340 inw. — Er is te **ARNEMUIDEN** een veer over het *Arnemuidsche-gat*. — **ARNEMUIDEN** was mede de geboorteplaats van den **Teekenaar en Graveur CHRISTIS DE PASSE**, geb. in 1560. — Het wapen der stad, thans ook dat der gemeente, is een gouden veld, met eene golvende sanc van azuur; daarop is staande eenen burg van keel, vergezeld van twee enkele arenden in het hoofddeel en eenen dubbelen arend in het onderdeel, allen van sabel.

ARNESTEIN, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, arr., kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. O van *Middelburg*, op den weg naar *Arnemuiden*.

* **ARNHEM**, arr., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 227,703 bund.; telt 16,924 h., bewoond door 22,042 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 119,000 inw.

* **ARNHEM**, kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 18,725 bund.; telt 3449 h., bewoond door 4474 huisgez., uitmakende eene bevolking van 23,500 inw.

* **ARNHEM**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 6755 bund. 48 v. r. 31 v. ell.; telt 2609 h., bewoond door 5261 huisgez., uitmakende eene bevolking van 17,000 inw. — Bl. 329. De naam

vindt men in 1451 **ARNHEM** gespeld. — Bl. 355. De eerste Predikant, **JOHANNES FONTANUS**, kwam hier in het jaar 1578 en overleed in het jaar 1615. De eerste tweede Predikant was **JACOBUS BURSCHETUS**, die in het jaar 1598 herwaarts kwam en in het jaar 1609 overleed. De eerste derde Predikant was **JACOBUS BRUNO**, die in het jaar 1599 herwaarts kwam en in het jaar 1607 naar Utrecht vertrok. De eerste vierde Predikant was **CORNELIUS DUNGANUS**, die in het jaar 1617 herwaarts kwam en in het jaar 1619 naar Utrecht werd beroepen. De eerste vijfde Predikant was **DAVID BLANKEN**, die in het jaar 1721 herwaarts kwam en in het jaar 1788 overleed. Onder de hier gestaan hebbende Predikanten verdienen melding: de door hunne schriften bekende **JOHANNES D'OUTREIN**, van 1691—1702; **EWALDUS KIST**, van 1789—1797, **JOHANNES VAN VOORST** 1797—1800, **ANASERUS VAN DEN BERG**, van 1778—1807 en **HENDRIK HERMAN DONKER CURTIUS** van 1802—1859. — In de Groot- of Eusebiuskerk vindt men eene grafierk, waarop te lezen staat:

ANASERUS VAN DEN BERG, geb. 20 Februarij 1752, gest. 6 Januarij 1807.

NU KEN IK LANGER BOEI NOG BAND
AAN 'T AARDSCHEN EN AARDSCHEN DINGEN,
DAAH BOVEN IS MIJN VADERLAND
BIJ AL DE HERBELLINGEN.

Op de begraafplaats staat een monument voor **H. H. DONKER CURTIUS**. Bl. 354. Behalve de beide in het woordenboek vermelde kerken, is in 1858 nog de Nieuwe- of Koepelkerk voor de Herv. gebouwd. — De eerste Predikant bij de Waalsche gem. te **ARNHEM** is geweest **DANIEL VERREBOU**, die in het jaar 1684 herwaarts kwam, en in het jaar 1693 vertrok. Uit de Synodale acten schijnt echter te blijken dat er in 1640 reeds eene Waalsche gemeente aldaar gevestigd was. — Bl. 355. Het Gasthuis strekt alleen om er 29 oude burgers te onderhouden; wordende er thans geene krankzinnigen meer verpleegd. — Behalve de in het Woordenboek opgegeven liefdadige gestichten en inrigtingen, heeft men thans nog te **ARNHEM** eene in 1841 nieuw gebouwd Protestantische Bestedelingshuis, het R. K. Weeshuis, het Algemeen Ziekenhuis, de Militaire Infirmerie, eene Spaarbank en eene Werkplaats van Liefdadigheid. — De Tusschenschool van het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, telt tegenwoordig 740 leerlingen. Ook zijn er eene Herhalingschool met 60 à 70 leerlingen; Bewaarscholen en Werkscholen. — Het in 1847 gestichte Gebouw voor Zangverenigingen enz., *Musis Sacrum* genaamd, heeft eene zaal welke eene oppervlakte beslaat van ruim 1100 vierkante ellen; naast deze is nog eene ruime zaal voor concerten enz. — Bl. 356. **CAROLUS GALLUS**, eigenlijk **KAROL DE HAAN**, was geb. 16 Augustus 1555. — **CHRISTOPHORUS BROUWER** overleed in 1617 (niet 1671.) — **JOHAN VAN DER SANDE** † in 1602. — **THEODORUS DE RYCKE**; meer bekend onder den naam van **RYCKIUS**, was geb. 12 Februarij 1740, † 7 Januarij 1790, als Hoogleeraar der Historiën en Welsprekendheid aan de Hoogeschool te Leyden. — **ANTOON SMUCK PITLOO** was geb. 1791. — Onder de vermaarde **Arnhemmers**, verdienen nog melding: de Regtsgeleerde **CORNELIS ADRIANUS VAN ESSCHUT**, geb. 21 Januarij 1778, † 2 Augustus 1855, als rustend Hoogleeraar in de Regten te Utrecht. — De Latijnsche Taalgeleerden: **GEBELIUS COSTERIUS**, geb. 10 Maart 1647, † 16 December 1725 als Hoogleeraar te Franeker; en **HENRICUS VERBEKE**, geb. 9 September 1760, † in Maart

1815, als Rector der Latijnsche scholen te Dordrecht. — De Oostersche Taalgeleerden EVERAARDUS SCHRIJVER, geb. 24 December 1724, † 27 April 1794, als Hoogleeraar in de Oostersche talen en Hebreuwsche oudheden te Leyden, na eerst eenen leerstoel in de Oostersche en Grieksche talen te Franeker bekleed te hebben. — De Kunstschilder MATTHYS WULFRAET, geb. 1 Januarij 1648, † in 1737: — De Teekenaar en Plaatsnijder ROSSY VAN VOZASY, geb. in 1596. — Ook zag te ARNUM het eerste levenslicht de Schilderes MARGARETHA WULFRAET, geb. 19 Februarij 1678.

* ARNHEMMER-EN-VELPERBROEK. De sluis, waardoor het water in dezen pold. wordt binnen gelaten, is wijd 2,48 ell. De vloer ligt op 0,42 ell. onder middelbare rivierstand.

* AROUW, staat: Zie AROS, lees: Zie AROS.

* ARRIEN of ARIEN, telt 34 h.

* ARSDORF, geb., bestaat alleen uit eene groote pachthoeve met bijbehorende gebouwen, bewoond door 14 zielen.

§ ARSDORF, d. vervalt en daarvoor leze men:

ARSDORF, gem. in de heerl. Bondorff, mejerij van Roodt, grooth. Luxemburg, kw. en arr. Diekirch, kant. Redingen; palende N. aan Bausleiden, N. O. aan Neunhausen, O. aan Wahl, Z. O. aan Folscheid, Z. aan Ell en Perl, W. aan Bondorff. — Zij bevat de d.: Arsdorf en Bilsdorf, en de alleenstaande molens en hoeven: Arsdorfermühl, Brucherhof, Misère, Neumühle, Raibig of Barnichshof en Weissenhof, en telt 152 h., bewoond door 700 inw., die allen in landbouw en veeteelt hun bestaan vinden, en met die van het d. Neunhausen de kerkelijke parochie Arsdorf uitmaken, de parochiekerk staat te Arsdorf en eene filiaalkerk te Bilsdorf. — Deze gem. behoorde vroeger tot die van Bondorf en staat eerst onder het tegenwoordig bestuur op zich zelve.

* ARUBA (bl. 347. reg. 24) staat: Ijeniet, lees: syeniet. — Den 15 Februarij, 1849 is te ANUSA een nieuw Protestantisch bedehuis ingewijd. De gem. bestond toen uit 400 leden. Een vaste Leeraar is aldaar niet, doch een Godsdienst- en Schoolonderwijzer neemt de dienst waar. Sometijds wordt dat eil. bezocht door eenen Predikant van Curaçao.

ARUM, had. gem. prov. Friesland, kw. Westergoo, griet. Wonseradeel, bevat de dorpen Arum, Kimawerd en Lollum, en bestaat, volgens het kadaster eene oppervlakte van 2741 bund. 15 v. r. 57 v. ell., waaronder 2718 bund. 57 v. r. 88 v. ell. belastbaar land.

* ARUM, d., telt 180 h. en 1080 inw. In het jaar 1837 is aldaar eene geheel nieuwe kerk gebouwd, zijnde een steenen gebouw, met eenen spitsen toren; terwijl in het jaar 1840 daarin een orgel geplaatst is. — De eerste, die in deze gem. het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest BAKS STREVELS, die in het jaar 1883 herwaarts kwam en vóór het jaar 1596 naar Oosterend vertrok.

ARUMER-GROENDIJK, dijk, prov. Friesland, kw. Westergoo, griet. Wonseradeel, loopende, in eene zuidelijke rigting, van Arum naar Witmarsum.

* ARWERD ligt N. W. van Appingedam, † u. Z. W. van Krewert, waartoe het behoort en telt 4 h., en ruim 30 inw.

ARWERD, buurs. in Hansingo, prov. Groningen, arr. en 5 u. W. van Appingedam, kant. en 1 u. Z. W. van Onderdendam, gem. en 20 min. N. W. van Adorp, met 7 h. en ruim 80 inw.

§ ASBROEK, moerasrige strook in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Eudel*.

ASBROEK, geb. in het graafsch. *Horne*, prov. *Limburg*, arr. en 2 u. N. W. van *Roermond*, kant. en $\frac{3}{4}$ u. N. O. van *Woert*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Roggel*; met 4 h. en 20 inw.

* ASCH is in het jaar 1629 kerkelijk van *Buren* gescheiden en bekwam toen tot *Leernar Isaäk Gerrits*, aldaar overleden in 1644. Na het vertrek van den Predikant *Jan Jacob Schilleman*, naar *Groot-Zaandert*, hetwelk in het jaar 1821 plaats had, werd *Asca* weder met *Buren* vereenigd, hetgeen geduurd heeft tot in het jaar 1840, toen het weder eenen afzonderlijken Predikant bekwam in *Jan Post Gz.*, die er nog staat. Het beroep is eene koninklijke collatie. — De kerk is een oud gebouw, met eenen toren, doch zonder orgel.

* ASCHAT telt 27 h., bewoond door 56 huisges., uitmakende eene bevolking van 200 inw., en wordt in eigendom bezeten door den Heer *V. E. P. M. Scholten van Aschat*, te 's Gravenhage. — Het wapen dezer heerl. is van zilver, met drie weerhaken van azel.

* ASCHDONK ligt $\frac{1}{2}$ u. O. van *Aarle*, $\frac{1}{2}$ u. O. N. O. van *Ristel*.

ASCHED, geb., prov. *Overijssel*. Zie *ASCHER*. W. en A.

ASCENDORPE, naam, waaronder de b. *Assendorp*, onder *Zwette* in 1055 voorkomt. Zie *ASSENDORP*. W. en A.

ASCETE, naam van eene plaats in het distr. *Isles*, graafsch. *Amelande*, hetwelk gehouden wordt te zijn het adell. b. *Kaschete bij Goresel*. Zie *ESSEANDE*.

ASCIBURGUM, overoud voorn. slot, hetwelk naar men wil certijds zoude bestaan hebben, op de *Lijmers*, prov. *Gelderland*, niet ver van het d. *Westervoort*, doch waarvan men noch den tijd wanneer het geticht is, noch dien wanneer het gesloopt werd, vindt opgegeven.

ASCUMANNEDLEFT en ASCUMANNEDILE, oude namen van het d. *Assendelft*, in het balj. van *Blets*, prov. *Noord-Holland*. Zie *ASSENDELFT*. W. en A.

ASELERBEEK (DE), *DREVENBOOSBEEK* of *DREVENBOOS-LEZ*, waterrijg in *Overijssel*, dat uit *Borne* komt en onder *Ambt Almelo* in de *Loos-Loe* valt. Het is eigenlijk het Noordelijkst gedeelte van de *Bechulasse-Aa*.

ASICHDOEM, oude naam vermeld op het jaar 1587. Zie *ASSUM*.

ASINEN of ASINAN, st. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, distr. *Asinen*. Zij is de hoofdplaats van dat distr.

§ ASMUS, naam, onder welken het geb. *Onsenus*, prov. *Noord-Brabant*, op sommige kaarten verkeerdelijk voorkomt. Zie *DASSEUS*. W.

ASNON, plaats, vermeld als door sekeren *Graafward en Heers*, in 828, aan de *St. Maartensterk* te *Utrecht* geschonken. De ligging daarvan is onbekend, alleen weet men dat zij in het voormalige graafsch. *Ameland* moet gelogen hebben.

* ASPAN, reg. B., staat: *Tjeringin*. lees: *Tjeringin*.

* ASPELT ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Luxemburg*, $\frac{1}{2}$ u. W. N. W. van *Frisingen*, en behoort thans tot het kant. *Esch-sur-de-Alzette*. Men telt er 91 h. en 600 inw.; kerkelijk behoort tot dit d. de *Krackelsbof*. *Aspelt* is de geboorteplaats van *Peter van Aspelt*, Lijfarts van den *Luxemburgschen Graaf Hendrik IV*, die in 1320 als *Bischoep van Metz* overleed.

ASPELT (DE), groote beek in het grooth. *Luxemburg*, ontspringende bij de hoeve *Colmahof*, gem. *Roeser*, en uitloopende in de *Moosel*. Deze beek maakt een deel der zuidelijke grenzen van het grooth. *uis*, en eindigt in het *Fransche* kant. *Lettenhofem (Cantonn)* haren loop.

* **ASPEREN**, bar., ligt gedeeltelijk in de Zuidhollandse gem. *Asperen*, gedeeltelijk in de Geldersche gem. *Herwijnen*. — Het wapen van dese bar. is een veld van silver, met twee gebroetsteerde fasoen van keel, voorgeseld in den regter bovenhoek van eene meurl van subel.

* **ASPEREN**, gem., reg. 3, staat: Nieuwen Zuid-Lingedijk lees: Nieuwe-Zuider-Lingedijk — Deze gem. telt 907 h., bewoond door 917 huizeg., uitmakende eene bevolking van ongeveer 1200 inv. — Het stadje Aernauz ligt $\frac{1}{2}$ u. O. N. O. van Henkelom. — Het heeft eene beroemde paardenmarkt, welke invalt den 29 October.

ASPEREN (POLDER-VAN-), pold., prov. *Zuid-Holland* en *Gelderland*. Zie *Assenschen-veld*

ASPERSCHE-DUIKER-SLUIZEN, naam, welken men geeft aan de duiker-sluisen, gesticht in het bovenste gedeelte van den *Zuider-Lingedijk*, bestemd op de gemeenschap van het water van de beide gedeeltes van den *Asperen-polder* daar te stellen.

* **ASPERSCHE-LINGESLUIS**, reg. 4, staat: *Nieuwe-Zuider-Lingedijk*, lees: *Nieuwe-Zuider-Lingedijk*, — In 1796 werden op de beide *Lingedijken*, ter verdediging dezer sluis, twee batterijen aangelegd, genaamt *Castor* en *Pollux*. Thans liggen even boven die sluis in ieder der beide *Lingedijken*, defensiva inundatie-sluisen mede bestaend om bij eene overstroming der *Betuwe*, het vloedwater van de eene naar de andere zijde der *Linge* te voeren. Ook zijn ter dezer plaats, sedert het jaar 1845, in aanbouw twee sorten, een aan den noordoever, zijnde een besloten fort, met eenen zwaren rondem gemetselden toren, en een aan den suideroever, zijnde een open fort.

ASPERSCHE-VELD (HET), DE **ASPERSCHE-POLDER** OF **POLDER-VAN-AERNAU**, pold. in de bar. van *Asperen*, gedeeltelijk prov. *Zuid-Holland*, arr. *Groenchem*, kant. *Vianen*, gem. *Asperen*, gedeeltelijk prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kant. *Geldermalsen*, gem. *Herwijnen*; palende N. W., N. en N. O. aan de *Uiterwaarden*, O. aan de stad, Z. O. aan den *Nieuwe-Zuider-Lingedijk*, Z. W. aan den *Henkelamsche-polder*. — Dese pold. bestaat onder *Herwijnen*, volgens het kadastr. eene oppervlakte van 1023 bund. 76 v. r. 41 v. ell. Daarin staan onder *Herwijnen* twee h., zijnde boesderijen. Hij wordt door twee sluisen op de *Linge* van het overtollige water onlast. Het polderbestuur bestaat voor *Herwijnen* uit twee *Poldermeesters*.

ASSAM, marktplaats in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Batavia*, in het *Zuiderkwartier*. De aldaar gehouden vordende markt is den 4 Augustus 1761 geopend.

* **ASSEL** ligt 4 u. van *Groenmacher*, en W. van *Bous*. Er zijn 40 h. en 182 inv.

* **ASSELBORN**, gem., bevat de d. *Asselborn*, *Bivisch* of *Bivers*, *Boxhorn*, *Sassel* en *Stockem*, benevens de geh. *Demoebach* en *Rimlingen* of *Rumlingen* en telt 740 inv. Men heeft er 1 R. K. kerk te *Asselborn* en 4 bijkerken te *Bivisch*, *Boxhorn*, *Sassel* en *Stockem*. — Het d. *Asselborn* ligt 2 u. W. N. W. van *Clarff* en telt 410 inv.

* **ASSELSCHUUR** is eene alleen staande heere (geen geh.), behoovende tot de gem. *Lorentzweiler* en heeft 13 bewoners.

ASSELT, alleenstaand h. op de *Over-Kelwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 6 u. O. ten Z. van *Arnhem*, kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Apeldoorn*, met 17 bewoners.

* **ASSELT (OVER-)**, gem., bestaat, volgens het kadastr., eene oppervlakte van 2247 bund. 18 v. r. 20 v. ell.; telt 218 h., bewoond

door 250 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1800 inw. — Men vindt er nog de overblijfselen van het kast. de Nagelhorst. — Vroeger heeft hier ook gestaan Sleburg, dat thans echter gesloopt is. — Het d. ligt, Z. ten W. van Nijmegen, Z. O. van Wijchen, niet aan, maar nabij de Maas, waarover ten Z. van het d. een gierpontveer is, het Overasseltsche- of Tempelveer genoemd.

* ASSELT (OVER-EN-NEDER-) telt 40 zielen, onder welke ruim 20 Ledematen. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest P^{etrus} CALCARIUS, die, te voren Pastoor te Over-Asselt geweest zijnde, in het jaar 1668 hier Predikant werd, en in het jaar 1612 naar Groesbeek vertrok. CHRISTIANUS SCWOONANEN, hier gekomen in 1675 en overleden in 1705, heeft van 1680 tot aan zijnen dood tevens *Heumen-en-Malden* bediend. — Het beroep is eene collatie van den eigenaar van het kast. Schoonenberg.

* ASSEN, kant. of liever adm. kant., paalt W. ook nog aan het kant. Meppel, en heeft thans eene bevolking van ongeveer 51,700 inw.

ASSEN, judic. kant., prov. *Drenthe*, arr. *Assen*, bestaande uit het adm. kant., benevens de gem. Borger, Emmen en Odoorn; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 141,700 bund. 26 v. r. 59 v. ell., waaronder 140,575 bund. 16 v. r. 91 v. ell. belastbaar land; telt eene bevolking van ruim 59,000 inw.

* ASSEN, kerk. ring, telt thans 19 gem. en 19 kerken, waarin de dienst door 21 Predikanten wordt waargenomen, doordien in 1840 Gieterveen en de Zandvoort van *Gieten*, en in 1841 Anmerveen, Eext en Anderen van *Anlo* afgescheiden en ieder eene afzonderlijke gem. geworden zijn.

* ASSEN, gem., heeft eene oppervlakte van 4748 bund. 9 v. r. 49 v. ell., waaronder 4661 bund. 71 v. r. 85 v. ell. belastbaren grond; telt 585 h., bewoond door 908 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 4250 inw., onder welke ongeveer 3700 Herv., 45 Evang. Luth., 194 R. K. en omtrent 250 Isr. zijn. — Behalve de in het Woordenboek vermelde fabrieken heeft men in de gem. Assen nog eene touwslagery, eene borstelmakery, eene wagenmakery, twee katoenweverijen, eenen tweeden zaag- en eenen tweeden korenmolen. — Onder de middelen van bestaan der ingezetenen behoort ook de turfgraverij. — Bl. 367, reg. 27 en 28, staat: zuidelijke grenzen, moet zijn: noordelijke grenzen. — Het stadhuis, door een ander vervangen zijnde, is ingerigt: de onderverdieping ten deele voor eene kaserne, ten dienste van het hier garnizoen houdende detachment infanterie en ten deele voor eene bewaarschool, en de bovenverdieping voor een lokaal ten dienste van eene school van middelbaar onderwijs en voor eene teekenschool van het Departement Assen der Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid. — In 1847 en 1848 is te Assen eene nieuwe Herv. kerk gebouwd, dewijl de oude te klein was geworden. Deze laatste wordt thans vertimmerd tot een stadhuis. De eerste is een fraai vierkant gebouw, met een smaaakvol torentje en van een orgel voorzien. Men heeft eerst sedert 1835 twee Herv. Predikanten te Assen, zijnde de eerste tweede Predikant in deze gem. geweest JAN HENDRIK HOLWERDA, die in het jaar 1835 herwaarts kwam en in 1857 naar Gorinchem vertrok. — De Christelyk-Afgescheidenen, die er ruim 210 in getal zijn, onder welke ongeveer 120 Ledematen, maken sedert het jaar 1840 eene gem. uit, welke tot eersten Leeraar gehad heeft ROSSO P^{etrus} MEDEMA, die in het jaar 1842 herwaarts kwam en in het jaar 1844 naar Schildwolde vertrok. De kerk is een laagwerpig

vierkant gebouw, met de pastorie onder één dak, zonder toren of orgel. — De Evang. Luth., die er wonen, behooren tot de gem. van *Groningen*. — Den 29 Junij 1833 werd het eerst eene R. K. gemeente gesticht, waarvan de tegenwoordige Aartspriester van Zalland en Drenthe, HENRICUS VAN KESSEL, de eerste Herder was. Boven de R. K. kerk leest men: KOMT ALLEN TOE NIJ DIE BELAAT ZIJT EN BELAEDEN. — Behalve de in het Woordenboek opgegeven liefdadige inrigtingen, heeft men er nog eene Herhalingschool, met 60 leerlingen, en eene Brei- en Naaischool voor behoeftige meisjes, met 24 leerlingen, beide door het Departement Assen der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* opgericht, terwijl men bezig is een fonds daar te stellen voor een Weeshuis. — Er zijn tegenwoordig drie hoofdscholen, allen in nieuwe gebouwen, welke gezamenlijk gemiddeld door 630 leerlingen bezocht worden. Het Gymnasium telt ruim 50 leerlingen, de school voor jonge Jufvrouwen bij de 30 leerlingen. — Het Gevangenhuis is afgebroken en vervangen door een ander, achter het Paleis van Justitie. Het bevat, behalve andere lokalen en eene ruime wandelplaats, 41 cellen, geschikt voor eenzaame opsluiting, welke alle door buizen verwarmd kunnen worden. — Bl. 370. De kermis is opgeheven en daarvoor op den 24 Augustus in de plaats gesteld eene veemarkt, op welke in het jaar 1849 waren aangebragt 190 koeijen, 380 varkens en 100 schapen. De veemarkt, welke zeer druk bezocht wordt, wordt gehouden des Donderdags.

*ASSENDELFT, gem., beslaat eene oppervlakte van 290 bund. 3 v. r. 29 v. ell., waaronder 2979 bund. 60 v. r. 60 v. ell. belastbaar land; telt 387 h., bewoond door 549 huisgez., uitmakende eene bevolking van 2800 inw. — (bl. 370.) Reg. 5 en 4 van onderen staat: BAARDMAN, lees: BARTHOUD. (bl. 371.) Het d. ASSENDELFT vindt men in 1083 ook gespeld *Assmandelf* en *Assmaunedelf*. — Er is aldaar een veer over het D op Spaarndam. Ook bestaat er een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat ruim 30 Leden telt, en een fonds voor behoeftige kraamvrouwen, alsmede een fonds tot bebouwing en betuining van ledigliggende erven, bezit.

ASSENDELFT, voorm. kast. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 2 u. O. Z. O. van 's Hertogenbosch, kant. en 2½ u. N. O. van *Borsel*, gem. *Berlicum-en-Middelrode*, ½ u. Z. O. van *Berlicum*, te *Middelrode*. — Dit kast. is, in 1842, afgebroken, zijnde er niets meer van aanwezig dan de neerhuizing, thans tot eene boerderij ingerigt, en den steenen muur langs den weg, waarin eene herten poort.

ASSENDELVER-VEEN-POLDER (DE), pold. in het halj. van *Blois*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Haarlem*, kant. *Beverwijk*, gem. *Assendelft*. Deze pold. beslaat, volgens het kadaaster, eene oppervlakte van 318 bund.

*ASSENDORP, buurs., ligt 10 min. O. van *Zwolle*, en telt 64 h. en 300 inw. De marke is reeds vermeld in 1083, onder den naam van *Assendorp*, als eene plaats gelegen in het genaaf. *Amelande*.

ASSENDORPERHOEK, geh. in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr. en 3½ u. N. O. van *Deventer*, kant., gem. en ½ u. van *Rauhe*, met 62 h. en 250 inw.

*ASTEN, kant., grenst N. O. aan het kant. *Boxmeer* en telt 3361 h., bewoond door 3781 huisgez., uitmakende eene bevolking van 22,500 inw. Men heeft er 18 hieerbrouwerijen, 2 brandertjen, 10 leerlooijertjen.

1 wol- of katoenfabriek, 6 verwerfjen, 4 steen- of pottenbakkerfjen, 9 ros-olie- en 15 graanmolens.

* **ASTEN**, gem., grenst W. ook aan de gem. Lierop. Zij bevat de dorpen: Asten en Ommel, benevens de geh.: Achterbosch, Behelp, Bussel, Diesdonk, den Dijk, Kloostereind, Laasbrvek, Leensel, Nachtegaal, Ommelschebosch, Ooststaden, Oostappen, Oghensden, Stegen, Voordeldonk, Wolfsberg en 't Zand. Zij beslaat, volgens het kadaster, 6865 bund. 48 v. r. 30 v. ell. belastbaren grond; telt 525 h., bewoond door 598 huisges., uitmakende eene bevolking van 3050 inw. — Men heeft er 5 bierbrouwerfjen, 2 leerlooierfjen, 1 katoenfabriek, 2 verwerfjen, 1 wolspinnerij, 1 ros-olie- en 2 kooranmolens. Bl. 376. Het d. Assen ligt 8 u. van 's Hertogenbosch, 4 u. O. Z. O. van Eindhoven, 2½ u. Z. O. van Helmond. — Het wapen deser gem. is een gedeeld schild van azuur, ter regtersijde met twee faecon verzeld van acht Jamelles, en chef drie St. Andriaskruisen, alles van goud; ter linkersijde met een geknoofd kruis, verzeld en chef van vier en en pointe van twee turven alles van goud.

* **ASTEN-EN OMMEL**, kerk., gem., telt 60 zielen, onder welke 40 Ledematen. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest GOSLIUS, die in het jaar 1648 herwaarts kwam, en in het jaar 1650 door eenen anderen opgevolgd werd.

ASTHOFF, geb. in het balj. van Diekirch, grootk. Luxemburg, kw., arr. kant. en 1 u. O. van Diekirch, gem. Bettendorf.

ASTONA, plaats in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Rembang, nabij Teboew. Men treft aldaar een oud heilig graf aan.

ATAPOEPOE, rijk en d. in Oost-Indië. Zie ARRAROUA. W. en A.

ATHAR, plaats in Oost-Indië, op het eil. Sumatra, in de Pandjapoh-Bovenlanden.

ATMUSSERMUHL, ook NRUOMA, mofen, grootk. Luxemburg, gem. Pellingen. Hierbij heeft men eenen kunstmatigen heuvel die, volgens de overlevering, het graf van een Romeinsch Veldhoer sijn soude.

ATTAPOEPA of ARRAROUA, rijk in Oost-Indië, op het eil. Timor, waar men ontegensprekeltjke bewijzen van koperlagen gevonden heeft.

* **ATTELAKEN** ligt 1½ van Breda, N. O. van Euten. Men telt er 30 h. en ongeveer 350 inw.

ATTEMA, voorn. state, prov. Friesland, kw. Oostergoo, griet. Kollumerland-en-Nieuw-Kraaieland, arr. en 8 u. N. N. O. van Letswardec, kant. en 2½ u. Z. O. van Dockum, onder Kollum.

ATTERT, riv. in Luxemburg. Zie ARRAR. W.

ATTINGOLA, gebergte in Oost-Indië, op het eil. Celebes, resid. Manado.

AUGKUM, buurs., prov. Overijssel. Zie ARKUM. W.

* **AUGSBUUR** of LETSWARDEC-EN-KOLLUMERZWAAG, (driet AUGSBUUR-LUTKEWOUDE-EN-KOLLUMERZWAAG); telt 740 zielen, onder welke 30 Ledematen. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen na de scheiding van Oudwoude-en-Westergeest, is geweest HANSMARTS JOHANNIS, die in het jaar 1624 herwaarts kwam, en in het jaar 1654 overleed.

AUGSTERP, geb., prov. Friesland. Zie ARKUM.

* **AUGUSTA-POLDER** ligt gedeeltelijk gem. Bergen-op-Zoom, gedeeltelijk gem. Noordrecht-Hoogerheide-en-Hinkelendoord. Hij is in het jaar 1787 bedijkt; ontleent zijnen naam van de Gentafin des Keurvorsten Karel TROOSEN; Marktgraaf van Bergen-op-Zoom; is schatbaar

groot 97 bund. 79 v. r. 26 v. ell., en watert uit door eene sloot, wijd 11,27 hoog 1,57 ell., met eene drijfdeur en schuif, in eene kil welke door de slikken en gorzen op de Ooster-Schelde uitloopt.

AUGUSTIJNEN-KLOOSTER, voorn. kloost. Zie **KLARASTROOVENT (St.)**.
W. ENNAUS. W. RAOULIENS-KLOOSTER. W. en **WILLIBROEDS-ZOVENT (St.)**. W.

AUGUSTINESSEN-KLOOSTER, kloost. in het *Land-voan-Ravestein*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 6 u. N. O. van 's Hertogenbosch, kant. en 15 u. N. W. van *Grave*, gem. *Deursen-en-Deunenbergh*. — Het wordt bewoond door Nonnen van den regel van den H. Augustinus.

AUGUSTINUS, geh. in *Oppe-Gelder*, prov. *Limburg*, arr. en 9 u. N. van *Roermond*, kant. en 5 u. N. van *Horst*, gem. *Bergca*.

AUKE-HAM, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Padangsche-Bovenlanden*.

AUKEMA-ZIJLTJE, sloot, prov. *Groningen*. Zie **OCCUNA-AUWEN**. W.
AUSBURG (DE), beek, grooth. *Luxemburg*, welke bij *Dathheim* ontspringt en bij *Stadtbredimus* in den *Meusel* valt.

***AUSTEHLITZ**. Aldaar is in 1844 eene school opgericht.

AUTEL, Fr. naam van de heerl. *Elzen* in het grooth. *Luxemburg*. Zie **ELZEN**. W.

AUTENA, pold. prov. *Zuid-Holland*. Zie **OUVANA**. W.

AUTOKAN (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Padangsche-Bovenlanden*, welke uit het *Meer der Tera-Kotta's* voortkomt; schuimend en bruinsoed zich naar de vlakke speedt en bij *Tika* in de *Indische zee* valt.

***AGVERGNE-POLDER**, vóór de bedijking 's *Heer-Boszewijland* gesoomd, is schotbaar groot 619 bund. 95 v. r.; en watert uit op de *Kendragt*, door eenen steenen sluis, in den dijk oven beneden het veer van *Tholen*, wijd in den dag 1,78 hoog 2,50 ell., voorzien van eene vloeddeur en schuif. — In deze pold., welke geheel en al bevoland is, ligt het gehucht *Stikkenburg* en 17 verspreid liggende boerenboeven en woningen, waaronder het tolluis en 8 hofsteden, te samen 26 h. — Daardoor loopt de groote weg van *Bergen-op-Zoom* naar *Tholen*; striede is daarin gelegen het *Langewater*, dat bij genoemd gehucht eene doortaat heeft onder den straatweg. In 1848 is daarin ook eene meentof gebouwd. — De buitendijk is op vier punten, ter gezamenlijke lengte van 1640 ell. over de breedte van 5 tot 12 ell., met stree bemat; ook liggen, in of tegen de *Kendragt*, acht rijen beltejes ten N. en twee ten Z. der sluis. — De *Avvennen-Polder* was vóór hare overstroming; in 1840, volgens eene originele kaart van den jaer 1835, zamengesteld uit eenige kleinere polders, waarvan het noordelijk gedeelte de *Noord-Polder* en het zuidelijk gedeelte oostwaarts 's *Heer-Janskerke*, W. daaraan grenzende het *Oost-Nieuweland* en het westelijk gedeelte eenen polder bevatte, waarin het zogenaamde d. *Slikkenburg*, den *Polder* genaamd, gelegen was, op welke plaats men nog grondslagen van huizen ontdekt heeft.

AVENDORP, voorn. d. in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 5 u. N. van *Alkmaar*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, dat in het begin der vorige eeuw nog uit een geh. met 5 h. bestond; thans staat er nog slechts 1 h. met 3 inv.

AVENHIL, pold. in den *Hoekche-waard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Bordrecht*, kant. *Oud-Beijerland*, gem. *Heinenoord*; palende N. en O. aan het *Buitenland*, Z. aan den *Oost-Zomerlandsche-polder*, W. aan *Kalebant*.

AVENHORN-EN-GROSTHUIZEN kerk. gem. Zie **GOORTSTRAKEN-EN-AVENHORN**. W..

* AVENHORN-EN-OOSTMIJZEN grenst Z. ook aan de *Beemster*, en beslaat eene oppervlakte van 280 bund. 74 v. r. 49 v. ell., waaronder 277 bund. 92 v. r. 40 v. ell. belastbaar land; telt 87 h., bewoond door 85 huisgez., uitmakende eene bevolking van 390 inw. De R. K., die er wonen, parochiëren te *Goorn* (niet te Hoorn).

AVENHORNERTOGT (DE) water in *Dreyterland*, prov. *Noord-Holland*, loopende, in eene noordwestelijke rigting, achter Avenhorn henen tot om de *Goorn*, waar het zich met de *Gouwe* vereenigt.

AVKNSTEIN, voorm. adell. h., prov. *N. Brabant*. Zie **AVENHORN**. W.

* AVEREEST, gem., telt 702 h., bewoond door 767 huisgez., uitmakende eene bevolking van 3800 inw. — De eerste, die in deze gem. het leeraarsambt heeft waargenomen is geweest **MARTINUS VAN YMONST**, die in het jaar 1601 hier in dienst was. — Bl. 392, reg. 14 en 15, staat: *Zalland-en-Twenthe*. lees: *Zalland-Drenthe-en-Groningen*.

AVER-ENK, adell. h., prov. *Gelderland*. Zie **ENK** (AVER-). W.

AVERGOOR, landg. in de ambtmannij *Kolmschate*, prov. *Overijssel*, arr., kant. en 1½ u. N. van *Deventer*, gem. en 1½ u. N. N. O. van *Diepenveen*, in de buurs. *Averlo*. — Dit landg. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, waaronder twee bouwmanswoningen, eene oppervlakte van 47 bund. 43 v. r.

* AVERLO is eene buurs. — Reg. 8, staat: *Overgoor* lees: *Avergoor*

AVERWOLDE, geh. in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr. en 3 u. N. O. van *Deventer*, kant. en 2 u. W. ten Z. van *Raalte*, gem. en 1 u. O. ten Z. van *Wijke*, ter plaatse, waar vroeger het buit. *Averwolde* geweest is.

* AXEL, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4291 bund. 75 v. r., waaronder 4290 bund. 85 v. r. belastbaar land; telt 407 h., bewoond door 479 huisgez., uitmakende eene bevolking van 2500 inw. — In 1845 is aldaar eene stijfelmakerij en in 1848 eene tabaksfabriek opgericht. Een der korenmolens is ook tot het slaan van olie ingerigt. — Voor de Christelijke Afscheidenen is in 1842 een nieuw kerkgebouw gesticht. De gemeente dezer gezindte 100 zielen, onder welke 40 Ledematen tellende, wordt door den Predikant van *Zaamslag* bediend. — Op den 15 Mei 1840, sloeg, des avonds ten half acht ure, een hevige bliksemstraal in den stadhuistoren, zonder echter brand te veroorzaken. Hij ontblootte nagenoeg de gehele westzijde van de torenspits van hare bekleding; ging vervolgens door de openingen, daar de klok hangt, naar binnen; wierp aan de oostzijde des torens een dertigtal dakpannen van het stadhuis en nam sijnen loop door de looden buis van den regenbak tot op de stoep van het gebouw. Deze buis werd op vijf plaatsen stuk geslagen en in den regenbak geslingerd, waarvan de gehele keel omvergeworpen, de arduinsteenen zerk, waarmede die bedekt was, omgekeerd, en een gedeelte er van een eijde ver geslingerd werd. Het ijzeren deksel, waarmede de bak gesloten was, werd tot op het midden van de markt geworpen, terwijl in eene tegen den regenbak staande woning, de muur, waerop een arduinsteenen vensterkozijn rustte, werd verbrijzeld, en het kozijn op twee plaatsen van een sprong. — De R. K. alleen uit het zuidelijke gedeelte der gem. parochiëren te *Zuiddatje*, maar die uit het noordelijke te *Nenzen*. — AXEL is mede de geboorteplaats van den Nederlandschen Dichter en Predikant **ANDREAS ANDRIJSEN**, die voornamelijk den

weg gebaad heeft tot eene verbeterde Psalmberijming, † 12 Januarij 1768. — Bl. 597. reg. 15, staat: rechterzijde lees: linkerzijde — reg. 15, staat: linkerzijde lees: rechterzijde.

AXELSCHÉ-GAT (HET), water in *Staats-Flaanderen*. Zie **BRAAKMAN**. W.

* **AXWIJK** is eene b., geen d. Er bestaat aldaar geen kerk, zoo min van de Herv. als van de Doopsgez., beide staan te *Middelie*.

AYLVA STATE, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Baarderadeel*, arr. en 1½ u. Z. W. van *Leeuwarden*, kant. en 2½ u. N. N. W. van *Rauwerd*, onder *Hylaard*. — Deze state, welke bij menschen geheugen geen bewoner gehad had, is in het jaar 1724 op de poort na afgebroken.

AYSMA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, arr. en 4½ u. N. O. van *Leeuwarden*, kant. en 1 u. Z. ten O. van *Doekum*, onder *Drienum*.

AZENRAY, gem., prov. *Limburg*. Zie **AENRAY**. W.

AZEWIJNER-BRUG, brug, prov. *Gelderland*, in de gem. *Vuren-en-Dalem*, over de Herwijnsche-wetering, ½ u. N. O. van *Vuren*.

B.

BAAKMARKT, geh. in het graafs. *Zutphen*. Zie **BAKENMARKT**.

BAALDERBEEK of **BALEBEEK**, riviertje in *Overijssel*. Het ontstaat in het graafs. *Benthem*, in den omtrek van *Wilsum*, uit twee hoofdtakken, die *Hopsenhach* en die *Schappengräfte*; loopt bij *Tackman*, onder den naam van *WILSUMERBEEK*, op het gebied van *Ambt-Hardenberg* en neemt in het geh. *Radewijk* de naam van *RADEWIJKERBEEK* aan; maakt vervolgens de grenscheidung tegen *Gramsbergen* uit; verlaat die weder, en haren loop onder eerstgenoemde gem. vervolgende, vloeit zij, onder den naam van **BAALDERBEEK**, naar het geh. *Baalder*, en valt omtrent ½ uur boven stad *Hardenbergh* in de *Vecht*.

* **BAAMBRUGGE**, heeft eene brug over den *Kromme-Angstel*. In 1844 is aldaar eene nieuwe Herv. kerk gebouwd, welke den 20 October van dat jaar is ingewijd. Dit d. heeft, met *Abcoude*, een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat den 20 October 1824 is opgericht en 20 Leden telt. — Het is de geboorteplaats van den geschiedkundige *JONAN HUCO VAN BOLDEN*, geb. 20 December 1805, † 4 Februarij 1844. — Aan het tofhek aldaar is in 1849 een distributiekantoor der brievenpostertij gevestigd, zoo voor de gem. *Abcoude-Baambrugge*, als voor *Loenersloot*.

BAAMBRUGSCHE-ZUWE, naam, welken men in de wandeling geeft aan de *VINKERKENSCHÉ-ZUWE*, prov. *Utrecht*. Zie **ZUWE (DE)**. W.

BAANEHEID, geh., prov. *Limburg*. Zie **BONNEHEID**. W.

* **BAANST-POLDER** ligt niet gem. *Groede*, maar gem. *Nieuwvliet*.

BAANSUM, geh. prov. *Groningen*. Zie **BAANSUM**. W.

BAAR, voorm. riv. in *Zuid-Holland*. Zie **BEER**. W.

BAARD, kad. gem. prov. *Friesland*, griet. *Baarderadeel*, bestaande uit de dorpen, *Baard*, *Winsum*, *Oosterlittens*, *Brits werd*, *Wieuwerd* en *Bozum*, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 5381 bund. 20 v. r. 78 v. ell., waaronder 3548 bund. 22 v. r. 80 v. ell. belastbaar land.

* **BAARD**, d., telt met de b. *Geleburen en Faldens*, 46 h. en 290 inw. — De eerste, die in de Boopsges. gem. aldaar het Leerambt alleen en bezoldigd heeft waargenomen, is geweest, Y. Y. Bauw, die in het jaar 1825 derwaarts kwam en in het jaar 1839 naar Akkrum met der woon vertrok. **BAARD** heeft met de omliggende dorpen een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat in het jaar 1847 opgericht is en 35 Leden telt.

BAARDBUREN, b., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwanderadeel*, arr. kant. en 1½ u. Z. van *Leeuwarden*, ½ u. Z. W. van *Wirdum*, waartoe het behoort, aan den grooten weg op *Leeuwarden*; met 2 h en 12 inw.

* **BAARDERADEEL** is verdeeld in drie kadastrale gem.: *Jorwerd*, *Oosterwierum* en *Baard*. — (bl. 5) beslaat, volgens het kadastr., eene oppervlakte van 7277 bund. 79 v. r. 64 v. ell., waaronder 7194 bund. 29 v. r. 17 v. ell. belastbaar land; telt 715 h., bewoond door 945 huisgez., uitmakende eene bevolking van 4800 inw. — Het wapen van **BAARDERADEEL** bestaat uit een gedeeld schild van goed en aanur; het eerste met eenen halven dubbelen arend van sabel, uit de linkerzijde voortkomende; het tweede met twee zespuntige sterren van keel. Het schild is gedekt met eene gouden kroon.

BAARDONK, adell. h., prov. *Noord-Brabant*. Zie **BARENDOEK**. W.

* **BAARDWIJK**, gem., beslaat, volgens het kadastr., eene oppervlakte van 900 bund. 51 v. r. 11 v. ell., alles belastbaar land; telt 155 h., bewoond door 251 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1280 inw. — Reg. 19, staat: *DE HOESTADY*, lees: *DE HOEFESCH*, — Reg. 20 en 21, staat: *WISSINC*, lees: *WISSINCQ*. — Het d. **BAARDWIJK** ligt 1½ u. Z. W. van *Hensien*. — Het wapen van **BAARDWIJK** is een schild van goud, met een wagenrad van sabel.

* **BAARDWIJKSCHE-OVERLAAT** (bl. 12, reg. 6 van anderen). Het natuurlijk terrein, waarop het rijken stortbed gelegd is, is 3,25 tot 3,75 ell. boven A. P. of 56 tot 86 duim. — (bl. 14) Sedert 1816 tot en met 1843 werkte de overlaat jaarlijks, uitgesonderd alleen in het jaar 1826. Zij werkte in 1788, 1790, 1822, 1823, 1829, 1855, 1842 en 1845, 19 reizen, te samen gedurende 125 etmalen, zonder dat toen de *Beersche-Maas* overgelopen heeft. — Bl. 18, reg. 3, staat: 1390 lees: 1396. — Bl. 37—39, moeten de woorden: *Vóór 1818* — 1½ ell. geheel wegvallen.

BAARHUIZEN, voorn. stins, prov. *Friesland*. Zie **BARRAHOIS**. W.

* **BAARLAND**. Bl. 16, reg. 1 staat: 1596, lees: 1595, reg. 5, staat: *Doodyn* lees: *Doedyn* — Bl. 18. Het wapen van deze heerl. is van silver, met twee fasces van keel.

* **BAARLAND (HOE-TE-)** is in het jaar 1840 voor afbraak verkocht.

BAARLAND-BAKENDORP-OUDELANDE-EN-STUIVEZAND, heerl. op het eil. *Zuid-Beveland*. Zie **BAARLAND**.

* **BAARLAND-EN-BAKENDORP**, gem., telt 169 h., bewoond door 125 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 600 inw.

BAARLAND-POLDER (NIEUWE-), pold. in het eil. *Zuid-Beveland*, prov. *Zeeland*, arr. *Goes*, kant. *Heinkenszand*, gem. *Baarland-en-Bakendorp*; palende N. aan den *Hugo-Ida- Vierloos- Canceel- en Oud-Vierlandsche-polder*, O. aan den *Siguit-polder*, W. aan den *Stelle-polder*.

BAARLAND-STELLE-POLDER, pold., prov. *Zeeland*. Zie **STELLE-POLDER (DE BAARLAND)**. W.

* **BAARLE**, d., bl. 20, reg. 6, staat: 1689 lees: 1659

BAARLEBRUG, geb. in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en $\frac{3}{4}$ u. Z. O. van *Breda*, kant. en $\frac{4}{5}$ u. Z. O. van *Ginneken*, gem. en $\frac{1}{4}$ u. Z. W. van *Baard-Nassau*; met 3 h. en ruim 20 inw.

* **BAARLE-NASSAU**, gem., paalt N. alleen aan de gem. *Chaan* en *Alphen-en-Riel*; bevat, behalve het d. *Baarle-Nassau*, de geb. *Baarlebrug*, *Casterle*, *Groot-Bedaf*, *Klein-Bedaf*, *Boschhoven*, *Eikelenbosch*, *Gorpeind*, *Heesboom*, *Heikant*, *Heimolen*, *Heysing*, *Hoogeind*, *Moogbraak*, *Keyzershoek*, *Liefkenshoek*, *Loveren*, *Nijhoven*, *Oordel*, *Reth*, *Rauth*, *Schaltwien*, *Oude-Strumpt*, *Nieuwe-Strumpt*, *Udicoten* en *Veldbraak*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 7378 bund. 54 v. r. 92 v. ell. belastbaar land; telt 315 h., bewoond door 348 huisgez., uitmakende eene bevolking van 2000 inw. De dienst in de herv. kerk, welke sedert het uitsarven van den Belgischen opstand gestaakt was, is, in het jaar 1838, weder opgevat door den destijds als Hulpprediker aldaar dienstdoende Propheet C. Ripmus, zooals die dan ook thans nog eens in de maand door den Predikant van *Chaan* wordt waargenomen. Het d. *Baard-Nassau* ligt Z. O. van *Breda*, $\frac{3}{4}$ u. Z. O. van *Ginneken*.

{ **BAARLOO**, d. in het *Land-van-Keesel*. Zie *Baan*. A.

* **BAARN**, gem., beslaat eene oppervlakte van 2441 bund. 56 v. r. 58 v. ell., waaronder 2437 bund. 19 v. r. 28 v. ell. belastbaar land; telt 282 h., bewoond door 380 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1900 inw. — Bl. 22. Er bestaat te *Baarn* een Instituut voor Jonge Heeren, dat gunstig behand. staat.

BAARNE, voorn. riv. in *Zuid-Holland*. Zie *Baan*. W.

* **BAARN-EN-EEMBRUGGE** telt 680 zielen en ruim 300 Ledematen. De eerste, die in dens gem. het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest *Conraas Bosmans*, die in het jaar 1595 herwaarts kwam en in het jaar 1612 door eenen anderen vervangen was.

BAARNETRECHT, oude naam van *BAARSBRECHT*, prov. *Zuid-Holland*. Zie *BAARSBRECHT*.

BAARNSCHE-BOSCH, bosch in *Zeeland*, prov. *Utrecht*, $\frac{1}{2}$ u. W. van *Baarn*, met veel schoon en stetig geboomte, alsmede twee fraaije vijvers en de paviljoenen *Peking* en *Canton*. — Het beslaat eene oppervlakte van 684 bund. 54 v. r. 8 v. ell.; er groeit daarin meest spren-, eiken- en beukenhout.

BAARS of *Baars*, geb. in *Vollenhove*, prov. *Overijsel*, arr. en $\frac{6}{7}$ u. N. ten O. van *Zwolle*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Steenwijk*, gem. en $\frac{4}{5}$ u. N. O. van *Steenwijkerwolve*.

* **BAARSCHOT**, h. onder *Vlieden*, ligt N. N. O. van *Asten*. Men telt er 7 h. en ruim 60 inw.

* **BAARSCHOT**, kast. of liever buit., ligt $1\frac{1}{2}$ u. N. N. W. van *Bostel*, 7 min. N. O. van *Esch*, in het geb. *Kraatjenbroek*, aan de Lei of *Eschestroom*. — Het was certijds een jagtverblijf der Heeren van het kast. van *Haaren*. Later is het in handen der Heeren *Graven Schamballe* en van *Styrum* gekomen, die het tot een buitenverblijf hadden ingerigt, hetwelk in het jaar 1795 door zekeren van *Emdoven* is gekocht, die het nagenoeg geheel gesloopt heeft en het in 1825 verkocht aan *Mr. J. Sassen*, Advocaat te 's Hertogenbosch, door wien het destijds weder tot een klein buitenverblijf is ingerigt.

* **BAARSCHOT**, h., ligt $\frac{3}{4}$ u. van *Utrecht*, Z. Z. O. van *Diepen*. Men telt er 39 h. en ongeveer 250 inw.

* **BAARSDORP**, in het eil. *Zuid-Beveland*, is geen geh. maar een dorpje. De vervallen kerk is sedert eenigen tijd weder hersteld, heeft eenen vierkanten toren, met korte spits, doch geen orgel en is met hoog geboomte omgeven. — Er wordt eenmaal in het jaar gepredikt door den Predikant van 's Heeren-Arends-kerke, die daarvoor eene toelage geniet. Dit voorregt is ook wel eens aan den Predikant van 's Heeren-Abts-en-Simoutkerke verleend geweest. — **BAARSDORP** is de geboorteplaats van **CORNELIS VAN BAARSDORP**, Lijfarts van Keizer KARL V, in 1865.

BAARSDORPER-MEER (HET) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 209 bund., en wordt door eenen molen van het overtollige water ontlast.

BAARSENWAARD (DE), waard in het graafs. *Culenburg*, prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kant. en gem. *Culenburg*, uitwaterende op de Lek, door een sluisje, wijd 0,90 ell., en welks vloer 0,90 ell. beneden middelbare rivierstand ligt.

BAARSJES, geh. in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. kant. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Amsterdam*, gem. *Sloten-Sloterdijk-Oudorp-en-de-Vrije-Geer*, $1\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Sloten*, 20 min. van *Sloterdijk*; met 54 h. en ruim 500 inw.

BAARSJES-POLDER, polderland in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en kant. *Amsterdam*, gem. *Sloten-Sloterdijk-Oudorp-en-de-Vrije-Geer*, in den *Sloter-Binnenpolder*.

BAARWERTH, oude naam van het d. **BAARDWIJK**, prov. *Noord-Brabant*. Zie **BAARDWIJK**. W. en A.

* **BAAY** ligt 20 min. N. O. van *Etten*, 10 min. Z. W. van *Leur*. Men telt er 7 h. en ruim 60 inw.

BAASDAMSBEEK, beek in *Twenthe*, prov. *Overyjssel*, onder *Tubbergen*; het ontstaat omtrent 1 u. O. van het d. *Haarle*, loopt door het geh. *Fleringen* en vervolgens, onder den naam van *Molenbeek*, door een gedeelte van *Weerseloo* in de *Loo-Lee*.

* **BAASTERHOEVEN** ligt W. N. W. van *Eindhoven*, 1 u. W. Z. W. van *Oirschot*, $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Oostelbeers*, in een houthof oord en bevat 6 h., waaronder het Huis-te-Baast, Beukehoef, Lindehoef, Eikehoef en Masthoef en telt ruim 40 inw.

BABAI, eil. in *Oost-Indië*, in den *Doeson*, eene der rivieren van het eil. *Borneo*.

BABAKAN, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Krawang*, distr. *Tjiassem*, 1 mijl Z. van *Korong*, op den westelijken oever der *Tjiassem*.

BABALANG of **MOEËRA-BEKASSIS**, land in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Batavia*, in de *Bataviasche-Ommelanden*, in het Oosterkwartier. Het is een eigendom van Chinezzen.

BABAT, plaats in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*. **BABAO** (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Floris*, aan de noordkust van het eil. *Timor*.

BABAUW, baai en d. in *Oost-Indië*. Zie **BABAO**. W.

* **BABI**, reg. 6 staat: 245°, lees: 145°.

BABI of **POKLOE-BABI**, d. i. **VARKENSEILAND**, eil. in *Oost-Indië*, in den *Moluksche-Archipel*, tot de *Aroe-eilanden* behorende.

BABI-BESAAR, eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, aan de westkust van het eil. *Sumatra*, tot de *Babi-eilanden* behorende, waarvan het het grootste is. — Men herkent het, reeds op eene afstand, aan het Suikerbrood, zijnde een vrij hooge kegelberg.

BABI-EILANDEN, groep eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, W. van *Sumatra*. — Men heeft er kokosnoten, klapperolie, varkens, buffels, water en brandhout.

BABOENTRI, naam, welken de Negers geven aan de suikerplant. *Kortenduur*, kol. *Suriname*. Zie *KORTENDUUR*. W.

BABYLONIENBROEKSCHENHOEK, pold. in het *Land-van-Heusden*. Zie *BROEKSCHENHOEK*. W.

* **BABYLONIENBROEKSCHEN-POLDER**. Zie voorts *NIEUWLAND (HET)* W. en *OUDLAND (HET)*. W.

BACCHEM, oude naam van het geh. *BAKKUM*, in *Kennemerland*. Zie *BAKKUM*. W.

§ **BACHEVORTH**, oude naam eener plaats, welke men vermoedelijk zoeken moet in het geh. *Bavoort*, niet ver van *Amersfoort*. Zie *Bavoort*.

§ **BACKENHAGEN**, verbasterde naam van de havenzathe *BAKENHAGEN*, in *Twenthe*, prov. *Overijssel*. Zie *BAKENHAGEN*. W.

BACKESMUHLE, alleenstaande molen, grooth. *Luxemburg*, gem. *Brensorf*; met 6 bewoners.

* **BADALA** ligt in de resid. en reg. *Cheribon*.

BADE-KEMBANG, d. in *Oost-Indië*, op het *Sundasche* eil. *Java*, resid. *Baglen*. — Hier werden de muitelingen, die 2500 man sterk waren, den 8 Februarij 1820 door den Majoor *MICHELIS* aangetast. Bij dit gevecht, dat van 's morgens 7 tot 's namiddags 3 ure geduurd heeft, hebben de muitelingen negen hunner Hoofden verloren, terwijl zij zich genoodzaakt zagen tot bewesten *Kaliwiën* terug te trekken.

BADI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Catsjeli*.

§ **BADJOA**, st. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, rijk *Boni*.

BADONG, rijk in *Oost-Indië*. Zie *BALI-BADONG*. W.

BAERLO of **BAARLO**, d. in *Oppe-Gelder*, prov. *Limburg*, arr. en $3\frac{1}{2}$ u. N. ten W. van *Roermond*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. Z. W. van *Venlo*, gem. en 1 u. Z. O. van *Maasbree*, $\frac{1}{2}$ u. van de *Maas*, aan den grooten weg van *Maastricht* over *Venlo* naar *Weesel*, langs den linker *Maas*oever, in boomrijke omstreken, tussehen bouwland gelegen. — Men telt er 217 h. en 1150 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden. Ook heeft men er eenen windgraan- en oliemolen en een pontveer tegenover *Steil*, onder *Teegelen*. — De inw., die er allen R. K. zijn, onder welke 880 Communicanten, maken eene par. uit, welke tot het apost. vic. van *Limburg*, dek. van *Venlo*, behoort, en door eenen Pastoor en eenen Kapellaan bediend wordt. De kerk, die aan den H. *Petrus* is toegewijd, ligt op eene hoogte, heeft eenen spitsen toren, en is van een orgel voorzien. — Even buiten het d. ligt het *Kasteel-van-Baerlo* (zie het volgende art.) en ruim $\frac{1}{2}$ u. meer noordelijk het kast. de *Berckt*. Zie dat woord.

BAERLO (HET KASTEEL-VAN-), kast. in *Oppe-Gelder*, prov. *Limburg*, arr. en $3\frac{1}{2}$ u. N. ten W. van *Roermond*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. Z. W. van *Venlo*, gem. en 1 u. Z. O. van *Maasbree*, even buiten het d. *Baerlo*. — Dit hecht vierkant gebouw, met breede gracht omgeven, bestaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van ongeveer 170 bund., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer *Baron van Eap van 't Holt*.

* **BAEXEM**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 904 bund. 21 v. r. 10 v. ell., waaronder 871 bund. 62 v. r. 30 v. ell. belastbaar land; telt 91 h., bewoond door 98 huisgez., uitmakende eene bevolking van 340 zielen.

BAGGRI, naam, welke de Negers geven aan de suikerplant. Sloerwijk, in de kol. *Suriname*. Zie Sloerwijk. W.

BAGIJNENHOEK of **BESUNENHOEK**, b. in de heerl. *Bozmeer*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 9 u. O. ten Z. van ' *Hertogenbosch*, kant. gem. en een wijk uitmakende van het vl. *Bozmeer*.

BAGOESANG, oud. d. in *Oost-Indië*, op het *Sundasche* eil. *Java*, resid. *Djapara*, reg. *Djavana*.

BAGTENAAR, water in den *Crimpenewaard*, prov. *Zuid-Holland*, onder *Berg-Ambacht*, dat gedeeltelijk ten N. van *Berg-Ambacht* heen loopende, zich met eene oostelijke rigting in de *Vliet* ontlast.

BAHA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Rotti*, waar handel wordt gedreven.

BAHAI, *ГОРНОЕ-БАНАИ*, heuvel in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de regtersijde der *Doeson*, aan welks helling men, tusschen lagen kwarts-glomeraat, eene laag van blaauwe klei opmerkt, waarin eene soort van bruinkolen voorkomt

BAHI, eil. in *Oost-Indië*, tot de *Aros-eilanden* behoorende.

* **BAHR** heeft een voetveer over den *IJssel*, op het *Rhederlaag*.

* **BAHR-EN-LATHUM** telt 210 zielen, onder welke 120 *Ledematen*. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest *WILHELMUS MOLKENUS*, die in het jaar 1614 herwaarts kwam, en in het jaar 1619 naar *Brummen* vertrok, tot aan 1614 had de *Predikant* van *Westervoort* de dienst hier waargenomen.

BAJA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Catsjeli*.

BAJANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, ads. res. en Z. van *Padang*.

BAKAL, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, reg. *Temanggung*, distr. *Lempoejang*. — In den nacht van 17 September 1828 werd een detachement *Europesche* en *Inlandsche* infanterie, onder het bevel van den *Luitenant* de *Goor*, alhier door eene sterke troep *muitelingen* overvallen, welke echter ten laatste terug geslagen werden, nadat evenwel van onze zijde zes *pradjeroits* en een *Europeaan* gesneuveld waren.

* **BAKEL** ligt 4 u. O. N. O. van *Eindhoven* en 1 u. O. N. O. van *Helmond*.

* **BAKEL-EN-MILHEZE** paalt Z. ook aan *Vlierden*. Deze gem. bevat het d. *Bakel*, de b. *Milheze* en de geh. *Brug*, *Esp*, *Geneneind*, *Hilakker*, *Hoefsrot*, *Kawei*, *Neerstraat*, *Nieuweind* of *Nijeneind*, *Overschot*, *Peterseind*, *Schaapstal*, *Schouw*, *Schutsboom*, *Straatsrot*, *Zand* en een gedeelte van het geh. *Molenhof*. — Men heeft er ook 1 *bierbrouwerij* en 1 *graanmolen*.

BAKERBOS, voorm. kast. in den *Tislerwaard*, prov. *Gelderland*, arr. en 3 u. W. van *Tiel*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Geldermalsen*, gem. en $\frac{1}{2}$ min. O. van *Deil*. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans eenen *boomgaard*. De daartos behoord hebbende gronden, beslaande eene oppervlakte van 41 v. r. 20 v. ell., worden in eigendom bezeten door de *Wed. R. van GELICUM*, woonachtig te *Deil*.

BAKERBOSCHHOF, pachth. in *Oppe-Gelder*, prov. *Limburg*, distr., arr. en 4 u. N. van *Roermond*, kant. en 1 u. Z. van *Venlo*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Tegelen*, behoorende tot de goederen van het kasteel *Holtmühlen*. — Zij wordt thans in eigendom bezeten door den *Heer G. J. de RIJK*, woonachtig te *Steyl*.

BAKERMARKT of **BAARMARKT**, geh. in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. ten O. van *Zutphen*, kant. en $\frac{1}{2}$ u.

N. O. van *Doesborgh*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. ten O. van *Steenderen*, tot de buurs. *Baak* behoorende.

BAKERWEERD, **BAAKERWEERD**, **BAKERWAARD** of **BAAKERWAARD**, niterwaard, in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. *Zutphen*, kant. *Doesborgh*, gem. *Steenderen*. — Deze niterwaard, beslaat eene oppervlakte van 289 bund. 50 v. r., en wordt door eenen steenen duiker, wijd 0,53 ell., op den *IJssel*, van het overtollige water ontlast.

* **BAKHUIZEN** is een d., geen geh.

BAKI, naam, welken de Negers geven aan de suikerplant. *Fortun*, in *Nederlands-Guiana*, kol. *Suriname*. Zie *Fortun*. W.

BAKKERSBERG, berg in het *Rijk-van-Nijmegen*, prov. *Gelderland*, gem. *Groesbeek*, zijnde een der hoogste toppen van het *Groesbeekschegebirge*. Hij is 48 ell. hoog. Men heeft van dezen berg een ruim gezicht over de *Waal*, den *Rijn* en de *Maas*.

BAKKERSKIL of de *NOORD-VAN-KRIMPEN*, vaarwater in de *Nieuwe-Maas*, zijnde het Noordelijke der beide vaarwaters, waarin deze rivier verdeeld wordt door de plaat de *Groote-Zaag*.

BAKKERSPOLDER, pold. in *Rijnland*. Zie *BUURTERPOLDER*. W.

BAKKI, naam, welken de Negers geven aan de katoenplant. *Zeesigt* in de kol. *Suriname*. Zie *Zeesigt*. W.

BAKOE (TANDJONG), kaap in *Oost-Indië*. Zie *MARPAWA (DE HOEK-VAN)*. W.

* **BAKKUM**. Reg. 4 staat: *Castrium* lees: *Castricum*. — Dit **BAKKUM** eene zeer oude plaats is, blijkt uit eenen giftbrief van *DIREK II*, Graaf van *Holland*, waarbij ook **BAKKUM** onder de goederen behoorde, welke aan het klooster van *Egmond* geschonken werden.

BAKKUM (NOORD-), het noordelijkste gedeelte van de heerl. *Baklum*, in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Haarlem*, kant. *Emmerwijk*, gem. *Castricum*, digt aan de grenzen van *Egmond-Binnen*. Men telt er 4 h. en 30 inw.

BAKOVEN, redoute met steenen wachthuis, in *Westerwolde*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Vlagtwedde*, 15 min. N. van *Bourtange*, waartoe zij behoort. — In de nabijheid is eene pomp, ingesvolge grenstractaat tusschen *Nederland* en *Hannover* van den 2 Julij 1824.

* **BALAMBOANG**, lands., werd na de verovering door de Nederlanders in *Oost-Balamboang* en *West-Balamboang* verdeeld, van welk laatste gedeelte *Poegar* de hoofdstad was, en waaronder *Panardekan* en *Jamadjang*, mitgaders de nevens liggende districten stonden.

BALAMBEIPA, d. in *Oost-Indië* op het eil. *Celebes*, lands. *Lamalle*, aan de *Tanka*. Het bestaat uit 30 h. en is bewoond door kooplieden, die door den zeehandel rijk geworden zijn.

BALANG, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Menado*.

BALERBEEK, riviertje, prov. *Overijssel*. Zie *BAALDERBEEK*.

BALG (DE), vaarwater in het Noorden van de *Zuiderzoe*, gaande van de roede van *Texel* tusschen door den *Zuidwal* van het *Balgzand* en den *Portugeesche rug* met 80—150 palm.

BALGHEIM, voorm. burgt in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Appingedam*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Bierum*, $\frac{1}{2}$ u. van *Holwierda*. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans eene boerdertj. — De daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 16 bund. 29 v. r. 70 v. ell., worden in eigendom bezeten door den Heer *K. F. de Bona*, woonachtig te *Holwierda*.

* **BALGOY** ligt Z. ten W. van *Nijmegen*. Dit d. heeft vroeger eene afzonderlijke kerkelijke gemeente nitgemaakt en eenen eigen Predikant gehad. De eerste die hier in 1609 als Leeraar benoemd werd, was **BERNARDUS A MADEVILLE**, die er in 1640 overleed. Na het eindigen van de dienst van **REINERUS THIELMANS**, werd het in 1661 met *Niftrik-en-Keent* vereenigd, thans behooren de Herv. tot de gem. *Neerbosch-Hees-Haltert-Balگوی-en-Keent*. — In 1846 is hier eene' nieuwe Herv. kerk gebouwd, welke den 17 October 1847 is ingewijd. Het is een modern gebouw, met eenen kleinen toren, doch zonder orgel.

BALGOY (KASTEEL-TE-). Zie het art. **BALGOY. W.**

* **BALGOY-EN-KEENT**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 639 bund 63 v. r. 68 v. ell., alles belastbaar land; telt 69 h., bewoond door 76 huisgez. — Er is in deze gem. slechts eene school te Balگوی, welke door 50 leerlingen bezocht wordt.

* **BALI** werd reeds in 1597 door den beroemden Nederlandschen zeevaarder **HOUTMAN** op zijne eerste reis naar Indië bezocht, en tot het jaar 1684 hebben wij op dit eiland een kantoor gehad, doch dit is wegens de onbelangrijkheid van het eiland en den wantrouwendden aard der Vorsten opgebroken. Uit een staatkundig oogpunt beschouwd, hebben hier in 1846, 1848 en 1849 belangrijke gebeurtenissen plaats gehad, daar de Nederlandsche wapenen op den 18 Junij van eerstgemelde jaar eene roemrijke overwinning behaalden op den Radja van *Boléléng*; doch eene latere expeditie meer binnenlands en het gevecht van 9 Julij 1848, voor *Djagaraga*, was voor de onzen noodlottig. In het volgende jaar mogt het den onzen, onder aanvoering van den Generaal **Majoor MICHELIS**, gelukken de oproerige Vorsten geheel tot onderwerping te brengen, hoewel wij daarbij onder anderen het verlies van den dapperen aanvoerder te betreuren hadden.

* **BALI (PIEK-VAN)**, ook **KARANG-ASAM**, **KARANG-ASSAN** of **KARANG-ASIN**, ligt N. van het vlek *Karang-Asam*.

BALI (STRAAT-VAN-), zeeëngte in *Oost-Indië*, welke, tusschen de eil. *Java* en *Bali* door, uit de *Indische-Zee* in de *Zee-van-Java* loept.

* **BALI-BADONG** is het meest bevolkt en meest beschaafde rijk van het eil. *Bali*. — De voornaamste plaatsen zijn *Badong* en *Kasambo*.

BALIEKAPPAN (BAAI-VAN-), baai in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Makassar*, aan de oostkust van het eil. *Borneo*.

BALILING, kon. en st. in *Oost-Indië*. Zie **BOLINGA. W.**

* **BALINGE**. Reg. 3. staat: *Westerbeek*, lees: *Westerbork*. Men telt er 12 h. en ruim 50 inw.

BALK, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Gaasterland*, welke die geheele griet. bevat en alzoo eene oppervlakte beslaat van 8741 bund. 18 v. r. 68 v. ell., waaronder 8094 bund. 84 v. r. 12 v. ell. belastbaar land.

* **BALK**. De eerste, die in de Herv. gem. te **BALK** het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest **HENRIJUS WELLINK**, die in het jaar 1685 hier in dienst was. — De Herv. kerk is in het jaar 1842 van een orgel voorzien, hetwelk door de gebroeders **G. W.** en **H. B. LORNAS**, orgelmakers te *Groningen* en *Leyden* vervaardigd is. — De wainige *Evang.-Luth.*, die te **BALK** gevonden worden, woen de bediening des **H. Avondsmaals** bij te *Woskum*, waar zulks tweemaal 's jaars door den Predikant van *Harlingen* geschiedt. — **BALK** is de geboorteplaats van den welsprekenden *Godgeleerde* **JOHANNES DE BRUIN**, geb. 7 Augustus 1687, † den 4 September 1722 als Predikant te 's *Gravenhage*, na eenige godgeleerde werkjes te hebben uitgegeven.

BALKBRUG, brug, prov. *Friesland*, griet. *Leeuwarderadeel* over de Warpe, in den grindweg tusschen Hijum en Stiens.

BALKEND, voorm. stats, prov. *Friesland*, griet. *Leeuwarderadeel*, arr., kant. en 2 u. N. van *Leeuwarden*, 38 min. W. van *Hijum*, waartoe zij behoorde. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene hoedertij welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 36 bund. 1 v. r. 30 v. ell., in eigendom bezeten wordt door *Biswas R. Runk*, woonachtig onder *Finkum*.

BALGRAAFSCHE-SLUIS, sluis, prov. *Noord-Brabant*. Zie *GLASLOCHEN-SLUIS*.

BALKVEN, poel in de heide, in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Woensdrecht-Hoogerheide-en-Hinkelenoord*.

BALLEMA, voorm. burg, prov. *Groningen*. Zie *BALMA*.

BALLINGBUUR of **BALLENBOORN**, b., prov. *Friesland*, kw. *Zeeuwouden*, griet. *Donsiawarstal*, arr. en 2 n. Z. O. van *Sneek*, kant. en 4½ u. N. O. van de *Lemmer*, 3 min. Z. van *Goingsaryp*, waartoe het behoort; met 9 h. en 15 inw.

BALLER, geh. in *Overijssel*. Zie *BAALDER*. W.

BALLERANGAN, berg in *O. Indië*, op het eil. *Borneo*, res. *Pontianak*.

BALLERKOELE vormt een langwerpig vierkant van 32 ell. middellijns van het N. naar het Z. en 28 van het O. naar het W. en is door eenen hoogen aarden wal omringd. Men vindt er nog sporen van aarden zitbanken.

BALLINGERHUIZEN, geh., prov. *Groningen*. Zie *BALMAHUIZEN*. W.

BALLUM, kad. gem., prov. *Friesland*, eil. en griet. *Ameland*; zij bevat de d. *Ballum* en *Hollum*, met hun behoor, en beslaat eene oppervlakte van 3206 bund. 76 v. r. 44 v. ell., waaronder 3205 bund. 85 v. r. 8 v. ell. belastbaar land.

BALLUM. Op het voormalige koor der vroegere kerk is nu eene kleine hut over een vermaard graf gebouwd, gedekt met eene groote blaauwe grafsteen, ruim 3½ el lang en 2½ el breed, op welke een gepend ridders in volle barnas gebeiteld is, benevens het wapenschildt der *CARSTENHA's*.

BALLY, reg. 2 staat: 254° lees: 145°.

BALMA of **BALLEMA**, voorm. burg in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, arr. en 3½ u. N. W. van *Groningen*, kant. en 1½ u. N. N. W. van *Zuidhorn*, gem. en ½ u. Z. W. van *Oldehove* en 20 min. Z. van *Nisshove*, waartoe hij behoorde. — Ter plaatse, waar hij gestaan heeft, ziet men thans te midden eener vereeniging van oude, bogtige vierdijken, een paar boerenhofsteden en eenige dagloonerswoningen, welk gebucht *Balmahuizen* genoemd wordt. Zie dat woord. W.

BALOEBOER, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Soemadang*.

BALOENROE, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Floris*, Z. van het eil. *Celobes*. Het verheft zich 120 tot 150 ell. boven de oppervlakte der zee; is steil en met geboomte bedekt, uitgezonderd aan de noordzijde, waar het laag is, en in een zandstrand eindigt. Op venigen afstand van den noordhoek is eene koraalbank, die zich ongeveer twee Engelsche mijlen ver uitstrekt. Van den midwesthoek van het eiland strekt een koraalrif eene halve Engelsche mijl ver in zee. Het strand is, op eenen kleinen afstand, met koraalrif omzoomd; daar buiten schijnt het water zeer diep te wesen, tot op eene halve mijl westwaarts, waar er geen grond met het landlood te vinden is.

BALOE-TANNA, berg in *Oost-Indië*. op het eil. *Celebes*. — Nabij dezen berg is eene heete bron, waarbij men eenige overblijfselen van een oud gebouw aantreft.

BALOTJIE, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, gouv. *Makassar*, ads. res. *Maros*. Het is zeer bergachtig.

BALVOORT, landg. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, gedeeltelijk kw. *Oisterwijk*, gedeeltelijk kw. *Kempenland*, prov. *Noord-Brabant*, gedeeltelijk arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Boxtel*, en daarvan ten deele gem. *Boxtel*, ten deele gem. *Haaren*, gedeeltelijk kant. *Tilburg*, gem. *Oisterwijk*, en eindelijk gedeeltelijk arr. *Endhoven*, kant. en gem. *Oirschot*. — Dit landg. bestaat uit drie groote bouw-hoeven en arbeiderswoning, bosschen en velden van welke twee der bouwhoeven onder *Haaren* en de derde bouwhoeve, benevens het arbeidershuisje onder *Oisterwijk* staan; het landg. beslaat eene oppervlakte van 25 bund. 3 v. r. 42 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer CANDIDUS TEN BAIJK, woonachtig te *Boxtel*.

* **BALVOORT** ligt in de prov. *Noord-Brabant*, en bestaat uit 2 h., met ongeveer 20 inw.

(**BAMALANG**, st. in *Oost-Indië*. Zie *PAMALANG*. W.

BAMBANGAN, d. in *O. Indië*, op het eil. *Sumatra*, res. *Palembang*.

BAMBUREN, voorm. b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonsradeel*, arr. en 5½ u. O. van *Sneek*, kant. en 2 u. Z. W. van *Bolsward*, 10 min. Z. van *Ferwoude*, waarvan niets meer bestaat.

BAMSUM, geh., prov. *Groningen*. Zie *BAANSUM*. W.

BANANENEILAND, eil. in *Oost-Indië*. Zie *PISANG*. W.

* **BANCK (DE)** is eene niet uitwaterende pold. of strook land; groot, volgens het kadaster, 55 bund. 73 v. r. 51 v. ell.

* **BANDA**, eil., bl. 69, reg. 5, staat: voorzien. lees: voorgeschreven.

* **BANDA**, st., heeft eene Herv. gem., met 1300 zielen en 210 Ledematen, welke door eenen Predikant bediend wordt.

BANDAR of BANDJAR, lands. in *Oost-Indië*, op de oostkust van het eil. *Borneo*, tusschen kaap *St. Antonie* en de *Diepe-baai*.

BANDAR-BALOE of BANDJAR-BALOK, gebergte in *O. Indië*, op het eil. *Borneo*, res. *Bandjarmasing*. Het rijst ongeveer 100 ell. boven de oppervlakte der zee en bestaat uit dioriet, serpentijn, ook sionietkwarts enz.

BANDARLOR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en abd. *Soerabaja*, distr. *Djenggolo No. 4*. In dit d. heeft den 2 November 1847 een felle brand gewoed, waardoor 56 h. in de asch zijn gelegd.

* **BANDASCHE-EILANDEN**. Het luchtgestel is daar niet altijd, maar dikwerf, ongezond.

BANDASCHE-VUURBERG, eil. in *Oost-Indië*. Zie *API (GOKHONG)*. W.

BANDELANG, eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, aan de westkust van het eil. *Sumatra*, ads. resid. *Padang*.

BANDER (HOEK), kaap in *Oost-Indië*. Zie *BANDAR*. W.

* **BANDERA (GOENONG)** is 486 ell. hoog.

BANDJAR, lands. in *Oost-Indië*. Zie *BANDAR*.

BANDJARAN, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Krawang*.

BANDOEDONGKAL, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, reg. *Pamalang*, distr. *Boengas*.

* **BANDONG**, reg., is verdeeld in de 14 volgende distrikten: *Timbangantang*, *Tjikoemboelang*, *Oedjong-Brom*, *Banjarang*, *Tjilokatot*, *Kappo*, *Tjisondari*, *Boengga*, *Tjijalingka*, *Madjalaga*, *Limbanang*, *Tjipitjang*, *Radjmandala* en *Tjihea*.

BANDONGAN, distr. in *Oost-Indië*. Zie *BADOEH*. W.

BANENHEIDE, geh., prov. *Limburg*. Zie *BANENHEIDE*. W.

BANGA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *West-Dongeradeel*, arr. en $6\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Leeuwarden*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Holwerd*, 18 min. W. van *Hantumhuizen*, waartoe zij behoorde. — De daartoe behoord hebbende gronden, eene oppervlakte bestaande van 27 bund. 92 v. r. worden in eigendom bezeten door den Heer Y. H. *BANGA* c. s., woonachtig te *Hantumhuizen*.

BANGAAL, eil. in *Oost-Indië*. Zie *BONGAY*. W.

BANGAMA of *BANERMA*, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, arr., kant. en $1\frac{1}{2}$ u. W. van *Sneek*, 10 min. N. O. van *Abbege*, waartoe zij behoorde. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerenplaats.

* **BANGART** (DE) telt 29 h. en 180 inw., als: 15 h. en ongeveer 100 inw. onder *Ooster-en-West-Blokker*, en 16 h. en ruim 80 inw. onder *Zwaag-Hoog-en-Laag-Zwaagdijk*. — Deze streek is bekend om de heerlijke aalbeziën, die er groeijen, vroeger was zij dit nog meer door hare schoone kersenboomgaarden, die in den kersentijd door eene menigte menschen uit alle oorden van Noord-Holland werden bezocht, doch daar deze laatsten niet meer bestaan, wordt ook dit gehucht niet meer zoo veel als vroeger bezocht.

* **BANGEWEEER** ligt op de hoogste plaats van eene zandachtige streek, welke in sommige plaatsen een el hooger is dan in het omliggende land.

* **BANG'IL**, regents. Reg. 6, staat: *Parangoena lees: Panangoengan*

* **BANGKA**, groep eil. Reg. 3, staat: *Biarre lees: Biaroe*

BANGKIJKER-POLDER, pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie *ELSTERSTRA-POLDER*. W.

BANGMA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Utingeradeel*, arr., kant. en 3 u. N. W. van *Heerenveen*, 8 min. Z. van *Abmaryp*, waartoe zij behoorde.

BANGSIË, kaap in *O-Indië*, aan de Oostkust van het eil. *Sumatra*.

BANJAK, groep eil. in *O-Indië*, aan de Westkust van het eil. *Sumatra*.

§ **BANJAARD**, naam, onder welke men verstaat alle de banken en droogten bewesten het eil. *Schouwen* en in den mond der *Oosterschelde* gelegen, zich $1\frac{1}{2}$ à 2 mijlen bewesten de duinen uitstreckende. Het Westgat loopt genoegzaam midden daardoor heen; aan het noordeind heeft men het *Nieuwe-Zand*, naar het midden de *Zeehonden- en Krabbenplaten* en in het Zuiden het *Noordland* en de *Hompel*.

BANJARANG, d. in *Oost-Indië*, op het *Sundasche* eil. *Java*, resid. en 17 palen W. van *Cheribon*, 197 palen W. van *Batavia*, 580 palen O. van *Soerabaja*. Het is het gewoon verblijf van den Resident.

BANJER (DE *BAAI-VAN*-), baai in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, aan de Zuidkust van het eil. *Borneo*.

* **BANJERMASING**, lees: *BANDJARMASING*,

* **BANJOEMAS**, beter *BANJOEMAS*, resid., ligt tusschen $126^{\circ} 18'$ en $127^{\circ} 54''$ O. L. en paalt W. alleen aan *Cheribon*.

BANKALIS, eil., oud d. en kaap in *Oost-Indië*. Zie *BANKALIS*. W.

* **BANKEN** (DE) ligt gem. *Uithoorn*, en telt 3 h. en 20 inw.

BANKING, lands. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, aan den zuidkant van de *Baai-van-Boni*.

BANKONG, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, de grensbeiding tusschen *Dajolohoor*, de resid. *Tagal* en *Cheribon* uitmakende.

BANKVEN, poel in de heide in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Milvarenbeek*.

BANKWEG (DE), weg in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *'s Graevzande-en-Zandambacht*, in eene zuidwestelijke rigting van *Vlughtenburg*, langs den *Nieuwlandsche-polder*, naar de duinen loopende.

BANLOO, geh., prov. *Drenthe*. Zie *BALLOO*. W.

BANNINK, adell. h. in de ambtmannij van *Colmschate*, prov. *Overijssel*, arr., kant. en $1\frac{1}{2}$ u. O. van *Deventer*, gem. en 2 u. Z. O. van *Diepenveen*. — Dit adell. h. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 358 bund. 26 v. r. 29 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer *SAMUEL JOAN SANDBERG*, woonachtig te *Zwolle*.

BANSEMA, voorm. burg in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, arr. en $3\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Groningen*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. N. W. van *Zuidhorn*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Oldehoeve*, onder *Niehoop*, waartoe hij behoorde. — Ter plaatse, waar hij gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij.

BANSUM, geh. in *Fivelgo*. Zie *BOSUM*.

BANTAM, kaap in *O.-Indië*, aan de oostkust van het eil. *Sumatra*.

* **BANTENGEMBANG** ligt resid. *Batavia*, in de *Bataviasche Ommelanden*, kw. *Bekasi*.

BANTER-PITEH, plaats in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Buitenzorg*. — Deze plaats maakte vroeger het middelpunt van de stad *Padjadjarang* uit, en lag binnen eenen vrij hoog opgeworpen wal besloten, waar achter men zich eenen geruimen tijd tegen eene aanmerkelijk sterkere magt moet hebben kunnen verdedigen.

BANTHIE, naam, welken de inlanders geven aan de *BAAI-VAN-BONTHAIN* in *Oost-Indië*. Zie *BONTHAIN (BAAI-VAN-)*.

BANTOOL-KARANG, reg. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djocjokarta*, prov. *Mataram*, met ruim 55,000 zielen.

§ **BANTUL**, lees: **BANTOOL**, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*,

resid. *Djocjokarta*, prov. *Mataram*, reg. *Bantool-karang*.

BARAAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djocjokarta*.

BARAM, berg en kaap in *Oost-Indië*. Zie *BARRAM*.

BARANG (GROOT-), eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Banda*.

BARANG (KLEIN-), eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Banda*.

BARAON, kaap in *Oost-Indië*. Zie *BARRAM*.

BARAT, voorm. st. in *Oost-Indië*, op *Poeloe-Ay*, waarvan geen spoor meer aanwezig is.

BARAT, voorm. d. in *Oost-Indië*, op *Poeloe-Rhan*, alwaar de eerste bevolking der *Banda-eilanden* zou gewoond hebben.

BARBARACONVENT (ST.) of *St. BARBARAKLOOSTER*, voorm. kloost! te *Amersfoort*, in de *Muurhuizen*. Het werd bewoond door zusters, die naar den regel van den *H. FRANCISCUS* leefden. De gemelde zusters zijn van *Bunshoten*, alwaar zij onder het bestuur van den *Pastoor geleefd* hadden, te *Amersfoort* komen wonen, in het jaar 1422. Daar hebben zij *GERARIT SCHERPRINK*, Pater van de *Agnes-zusters*, verzocht, dat hij haar tot biechtvader wilde zijn. Omtrent dezen tijd hebben zij den regel van den *H. FRANCISCUS* aangenomen. *WINDELMOEDIS SANTSBRINK*, eene godvruchtige maagd, werd tot haar gezonden uit het convent der *Agnes-zusters*, en is hare eerste moeder geworden. Zij begonnen kleine huizen te bouwen en leefden in de niterste armoede, gingen somtijds naar het klooster der *Agnes-zusters*, om de onderrigtingen van den voorzegden *GERARIT SCHERPRINK* en de mis te hooren, en om er de *Communie* te ontvangen. Zij leefden bijna vijftig jaar lang naar den regel van

den H. FRANCISCUS en timmerden eene kapel, die ingewijd werd ter eere van St. BARBARA: welke Heilige Maagd den naam ook heeft gegeven aan het konvent. Thans dienen de gebouwen tot eene School voor R. K. kinderen.

BARBERSEILANDEN (ST.), groep eil. in Oost-Indië, in de Zee van Karimata, W. van het eil. Borneo.

BARCHUS, erve vermeld in 1188 als gelegen onder Diepenheim.

BARDEL, huurs. prov. Overijssel. Zie BAALDER. W.

BARDEWIJK, d., prov. Noord-Brabant. Zie BAARDWIJK. W. en A.

BAREEN, naam, welke de Negers geven aan de koffijplant. BERLIJN en aan den houtgr. BERLIJN, in de kol. Suriname. Zie BERLIJN.

*BARENDONK, beter BARENDONCK, bestaat eene oppervlakte van 42 bund. 5 v. r. 80 v. ell. en wordt in eigendom bezeten door den Heer A. TRUSSEN.

*BARENDRECHT schijnt zijnen tegenwoordigen naam afgeleid te hebben van Heer BEREWOUDS-DRECHT, onder welchen naam het in oude archieven voorkomt.

*BARENDRECHT, kerk. gem., telt ruim 1900 zielen, onder welke 300 Ledematen. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest MICHEL., die in 1574 hier in dienst was, doch in 1575 opgevolgd werd door JOHANNES GERARDI, die in 1579 naar Ouderkerk aan den IJssel vertrok.

*BARENDRECHT (OOST-EN-WEST-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2175 bund. 20 v. r. 51 v. ell., waaronder 2075 bund. 63 v. r. 13 v. ell. belastbaar, meest zeer goed wei- en bouwland; telt 252 h., bewoond door 377 huisgez., nitmakende eene bevolking van 1900 inw., die meest in de vasteelt, den graan- en vlasbouw hun bestaan vinden. — De bedijking van Oost-en-West-BARENDRECHT bevat vier polders; als: het Binnenland, het Buitenland, den Zuidpolder en den Ziedewijpolder, benevens den bezemerkaden Vredepolder.

BARENDRECHT-EN-CARNISSE (BINNENLAND-VAN-OOST-EN-WEST-) pold. in den Riederwaard, prov. Zuid-Holland, arr. Dordrecht, kant. Ridderkerk, gem. Oost-en-West-Barendrecht; palende N. aan Charlois en IJsselmonde, O. aan Ridderkerk en Heer-Jansdam, Z. aan den Buitenlandsche-polder, W. aan Rhoon. — Deze pold., welke in het jaar 1361 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 753 bund., waaronder 748 bund. schotelbaar land, en wordt door twee molens en eene sluis van het overtollige water ontlast.

BARENDRECHT-EN-CARNISSE (BUITENLAND-VAN-OOST-EN-WEST-), pold. in den Riederwaard. Zie BUITENLAND-VAN-OOST-EN-WEST-BARENDRECHT (HET). W. en A.

BARENHAAR, streek beide in het dingspil Zuidenweld, prov. Drenthe, O. ten Z. van Emmen.

BARGE (NOORD-EN-ZUID-), twee geh., prov. Drenthe. Zie BARGE (NOORD-) W. en BARGE (ZUID-) W.

BARGENHEEM, plaats in Fivelgo, prov. Groningen, gem. Stadum, aan de Drie-Borgenlaan, waar weleer een slot gestaan heeft, van hetwelk de grondslagen nog gedeeltelijk in den grond zitten. — Hier zijn wagenvrachten met baksteen, vele dufsteen, brokken van oude pannen, kogels, hoofden en beenderen van menschen, alsmede eene doodkist, een geraamte en een roestige degen daarneven gevonden.

*BARGERMEER (HET) of HET BARKMEER ligt O. van Noord-Barge. Het is eene vrij aanzienlijke plas, eene oppervlakte beslaande van meer dan een half uur omtrek.

BARGERVEENEN, uitgestrekte veengrond in het dingspil van *Zuidenveld*, prov. *Drenthe*, welke zich van *Zuid-Barge* ten Z. uitstrekt tot aan de markte van Schonebeek, meer dan een uur gaans ver, en ten O. twee uren gaans, tot aan de grenzen van *Hannover*.

BARJE, d. in *Oost-Indië*, aan de Noordwestkust van het eil. *Floris*, staande onder het gezag van den Sultan van *Bima*.

BARINGAN, lands. in *Oost-Indië*, op de Zuidkust van het eil. *Celebes*. Het land is tamelijk wel bevolkt.

BARITO (DE) of **BARITTI**, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*. Het is een der monden waardoor de *Bandjarmasing*, in de *Zee-van-Java* uitloopt. Zij is aan hare monding $7\frac{1}{2}$ mijl breed.

BARKMAN, buurs., prov. *Overijssel*. Zie **BERKUM**. W.

* **BARLAKE**, geh., ligt aan de zamenvloeiing van de *Mark* in de *Nieuwe-vaart*. Men heeft er een rijks voetveer genaamd *Aan-het-Poortje-van-de-Barlake*.

BARLAKE (DE) of de **BARLAKE**, voorn. water, prov. *Noord-Brabant*, dat van *Haeldonk* voorbij de *Oudenbosch* liep, west- en zuidwestwaarts in het diep van den *Appelaar*, alwaar zij haren naam verloor en zoo voort langs het diep van den *Dintel*, tot in het *Volkerak*, doch is nu voor een groot gedeelte door de indijking van den *Appelaar*, afgesneden.

BARLEHAAR, b., prov. *Overijssel*. Zie **BAARLE**. W.

BARLEHIEM, buurs., prov. *Friesland*. Zie **BARTELEHIEM**.

* **BARLHAM** beslaat, met de onderhoorige gronden, eene oppervlakte van 85 bund. 17 v. r. 12 v. ell.

BARNAR, volgens de overlevering, eene st. welke zou gelegen hebben in het dingspil *Zuidenveld*, prov. *Drenthe*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Emmen*, achter de buurs. *Angelslo*.

BARNEGAT, geh. in *Hunsingo*. Zie **BARNEGAT**. W.

* **BARNEVELD**, gem., bevat, behalve de in het *Wbk.* vermelde, nog de buurs. *Achteveld* en *Terschuur*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 17,606 bund. 62 v. r. 58 v. ell., waaronder 17,600 bund. 4 v. r. belastbaar land; telt 782 b., bewoond door 956 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 5600 inw., onder welke 4900 Herv., ruim 650 R. K., 4 Evang. Luth., en ongeveer 40 Isr. — De Evang. Luth. (bl. 118) behooren tot de gem. van *Arnhem*. — De R. K. maken de stat. van *Barneveld* uit en behooren gedeeltelijk tot de stat. van *Achteveld*. — De eerste, die in de Herv. gem. te *Barneveld* het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest **JOHANNES HARTMUS**, die in 1619 herwaarts kwam en in 1650 overleed. — Er zijn 9 scholen als: vier te *Barneveld*, twee te *Voorthuizen*, eene te *Garderen*, eene te *Kootwijk* en ééne te *Achteveld*, welke gezamenlijk gemiddeld door 540 leerlingen bezocht worden. — Men heeft in deze gem. wolkammerijen en weverijen, eene grutterij en gortpelterij, eenen zaagmolen, lootjertjen, eene aard-appelenmeelfabriek, eene spaarbank, een godshuis ter verpleging en verzorging van zieken en oude lieden, een Departement der *Maatschappij: Tot Nut van 't Algemeen*, dat den 3 Januarij 1845 opgericht is en 40 leden telt, eene volkszangschool, met 70 leerlingen, en eene herhalingschool, met 90 leerlingen. — Ook worden er schapenmarkten gehouden, waar gemiddeld 20 à 50,000 schapen worden aangevoerd.

BARNEVELDSCHÉ-DIJK (DE), dijk, prov. *Noord-Holland*. Zie **ZANDEIJK (DE)**. W.

BARO, eil. in *Oost-Indië*, tot de *Lingga-eilanden* behoorende.

BAROE, staat in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, gofv. *Makassar*.

BAROK, riv. en lands. in *Oost-Indië*. Zie *BERON*.

BAROE (POELOE-), eil. in *Oost-Indië*. Zie *MOENIKKENDAM*. W.

BAROE (TANDJONG-), kaap in *Oost-Indië*. Zie *BARRO*. W.

BAROELO (DE) of DE MAKKA, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, rijk *Borneo-Propër*, die zich in de *Chinesche-zee* ontlust.

BARRACOU, d. en riv. in *Oppeer-Guinea*. Zie *BERKOR*. W.

* **BARRADEEL** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 6109 bund. 85 v. r. 57 v. ell., waaronder 5958 bund. 71 v. r. 46 v. ell. belastbaar land; telt 759 h., bewoond door 1025 huisgez., uitmakende eene bevolking van 4000 inw. — De zetel van het bestuur en het grietenijhuis zijn te *Sexbierum*.

BARRAKOU, d. in *Oppeer-Guinea*. Zie *BERKOR*. W.

BARRAM, *BARAM* of *BARAON*, kaap in *Oost-Indië*, in de *Chinesche-zee*, aan de Noordwestkust van het eil. *Borneo*.

BARRAM of *BARAM*, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, kon. *Borneo-Propër*.

* **BARBE-POLDER (DE)** ligt gedeeltelijk in de gem. *Hazerswoude*, gedeeltelijk in de gem. *Soeterwoude*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 245 bund. 98 v. r. alles schotbaar land; als: onder *Hazerswoude*, 64 bund. 82 v. r., en onder *Soeterwoude*, 181 bund. 46 v. r., en telt 24 h., waaronder 11 boerderijen, als: 10 h. en 4 boerderijen onder *Hazerswoude*; 15 h. en 7 boerderijen onder *Soeterwoude*. Hij wordt door eenen molen en eene sluis, op den *Rijs*, van het overtollige water ontlust; is sedert 1841 met den *Ouden-Groenen dijsche-polder* vereenigd, met welke hij onder één bestuur staat, bestaande uit den Burgemeester, vier Poldermeesters en eenen Secretaris.

BARREVOETER-ZUSTEREN-KLOOSTER, voorn. kloost. te *Haarlem*. Zie *KARNELITESSEN-KLOOSTER*. W.

BARREWINKEL, geh. in de *Meijerij* van 's *Hertogenbosch*, kw. *Keupenland*, prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en 1 u. Z. van *Bindhoven*, gem. *Aalst*.

* **BARSINGERHORN** wordt in de wandeling *Barnsons* genaamd. — De toren is een klokkehuis en staat van de kerk afgescheiden. — Het Raadhuis is in het jaar 1622 gebouwd, doch later vrij wat verbeterd. — In het jaar 1517 moest dit dorp zware schatting opbrengen aan den zogenaamden *Zwarten koop*, ten einde zich van plundering en afbranden vrij te koopen. — In het jaar 1574 kreeg *Barnsingerhorn*, eenen eigen Leeraar, doch van 1637—1644 was het herderloos. — In de vorige eeuw werd het dorp door eenen fellen brand geteisterd, waardoor kerk en toren, alsmede eenige huizen, in de aach werden gelegd.

BARSINGERHORN, pold. in de vrije beerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Barsingerhorn-Kolhornen-Haringhuizen*; palende N. aan den *Wieringerwaard*, O. aan de *Zuiderzee*, Z. O. aan den *Weere-polder*, Z. aan *Haringhuizen*, W. aan de *Nes-Kaag*, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 964 bund.

* **BARSINGERHORN-KOLHORN-EN-HARINGHUIZEN**, gem., bevat ook het geh. de *Kreil*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1378 bund. 59 v. r. 81 v. ell., waaronder 1557 bund. 55 v. r. 21 v. ell. belastbaar land; telt 557 h., bewoond door 455

huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 1800 inw., onder welke ruim 1550 Herv. — Men heeft in deze gem. drie scholen, als: ééne te Barsingerhorn, ééne te Haringhuizen en ééne te Kolhorn, welke gezamenlijk gemiddeld door 500 leerlingen bezocht worden.

BARSINGER-WAD, geh., prov. *Noord-Holland*. Zie **WADT** (HER). W.

BARTELEHIEM of **BARLEHIEM**, buurs., prov. *Friesland*; kw. *Oostergoo*, griet. *Tietjerksteradeel*, arr. en 2 u. N. ten O. van *Leeuwarden*, kant. en $2\frac{1}{2}$ u. N.W. van *Bergum*, $\frac{1}{2}$ u. W. N. W. van *Oudkerk*, waartoe zij behoort, aan de Dockumer-trekvaart. Vroeger stond hier een nonnenklooster, *Bethlehem* geheeten. Zie dat woord.

* **BARTELMEET**, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 65 bund. 37 v. r. 20 v. ell., waaronder 59 bund. 14 v. r. 50 v. ell. schotbaar land; bevat 1 h., zijnde eene boerderij, en wordt door eene heul, in den Oostersche polder, van het overtollige water ontlast.

BARTLOMÉ, naam, welken de Negers geven aan de verl. plant. *Leydebdorp*, in de kol. *Suriname*. Zie *LEYDEBDORP*. W.

BARVOETERZUSTER-KLOOSTER, voorn. kloost. te *Haarlem*. Zie *KARNELITESSEN-KLOOSTER*.

* **BARWOUTSWAARDER**, b. en pold. De b. *BARWOUTSWAARDER*, telt 77 h. bewoond door 79 huisgez. uitmakende eene bevolking van 390 inw. In den pold. staat 77 h. waaronder 14 boerderijen. Hij wordt op den Rijn van het overtollige water ontlast.

* **BARWOUTSWAARDER-EN-BEKENES**, bevat 383 bund. 58 v. r. 50 v. ell., belastbaar land; telt 128 h., bewoond door 127 huisgez., uitmakende eene bevolking van 620 inw.

BASA, kaap in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Malakka*, aan de Westkust van het eil. *Sumatra*.

BAS-BELAIN, d., grooth. *Luxemburg*. Zie *BELING* (NIEDER). W.

BASCHARAGE staat: zie *CHEERANGE* (NIEDER), lees: *KERSCHEN* (NIEDER). W.

BASOEKI, resid. in *Oost-Indië*. Zie *BROEKI*. W.

BASSAR-EILANDJES (DE) of DE *BASSARA-EILANDJES*, groep eil. in *Oost-Indië*, in den *Archipel-van-St.-Lazarus*, N. van *Ceram*.

BASSAWAHAN, meer in *O.-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Praanger-Regentschappen*, reg. *Bandong*. Het is zeer breed en bijzonder vischrijk.

* **BASSO** ligt in de resid. *Padangsche-Bovenlanden*. De Nederlanders hebben er een fort.

BASTARD-EILANDEN, groep eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, N. van het eil. *Floris*.

BATAAFSCHE-REPUBLIEK, naam, welken men aan het KONINGRIJK DER NEDERLANDEN gaf van het jaar 1795 tot in 1806. Zie voorts het Algemeen overzicht bl. 58 en 59.

BATAH, eil. in *Oost-Indië*. Zie *BOTA*. W.

BATAHAN, distr. in *Oost-Indië*, op het *Sundasche* eil. *Celebes*, resid. *Menado*, tot de *Manahassa* behoorende.

BATANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, welke onder den naam *KALI-LOJAWAN*, in het gebergte *Boetah*, resid. *Djoejokarta*, ontspringt; vervolgens, onder den naam *KALI-LOMBONG*, naar het d. *Batang* loopt, waar zij, onder de brug, ruim 37 ell. breed is, en den naam van *BATANG* aanneemt, onder welken zij, in de resid. *Pekalongang*, in de *Zee-van-Java* valt.

BATANG-TAMPEI, d. in *Oost-Indië* op het eil. *Tanboenoë*.

* **BATAVIA**, resid., is verdeeld in vier kwartieren: het Noorderkwartier, het Oosterkwartier, het Westerkwartier en het Zuiderkwartier.

* **BATAVIA**, st. (bl. 134). Den 18 October 1834 zijn door de Indische regering maatregelen beraamd ter verfraaijing en verbetering van BATAVIA. Te dien einde is, onder anderen, bepaald geworden, dat in de voornaamste buurten elk erf langs den weg zoude worden voorzien van eene nette afscheiding, welke moet bestaan — wanneer het erf bebouwd is met een steenen woonhuis, in de verponding aangelagen voor 5 guld. of daarboven — uit een houten of steenen hek, of wel uit pilaren met kettingen verbonden, naar den smaak van den eigenaar; en voor alle andere erven, zonder onderscheid, van eenen netten bamboezen pagger, met houten stijlen, volgens een door den Resident te geven model, waarvan niet mogt worden afgeweken, of wel uit eene hegge van joelenboomen, mits behoorlijk gesnoeid en oederhouden wordende; alles ter beoordeeling van den Resident. Voorts is destijds bepaald, dat alle warongs en andere soortgelijke opstallen achter de hierboven vermelde paggers moeten worden geplaatst, die, voor zoo veel noodig, moeten voorzien zijn, van openingen en toonbanken aan den binnenkant, ter uitstalling van koopwaren van den inlandschen winkelier en kleinhandelaar; dat de paggers moeten zijn geplaatst in behoorlijke rooilijnen, eene genoegzame breedte overlattende aan de publieke wegen, dat de wegen en oevers der rivieren door geene materialen, gereedschappen, onreinheden of andere voorwerpen van welken aard ook, belemmerd of ontsierd mogen worden; en dat de steenen of houten huizen onmiddellijk aan den weg gelegen, door de eigenaars, voor zoo veel het zichtbaar gedeelte betreft, in zindelijkheid staat moeten onderhouden. — Bl. 141. Er zijn te *Batavia* ongeveer 3600 Christenen, onder welke 2500 Herv., met ruim 1500 Iedematen. — Bl. 140. De Herv. kerk aan het *Koningsplein* (de *Willemskerk*) is niet in 1832, maar in 1839, gebouwd. Voorts heeft men nog eene Herv. kerk buiten de stad, te *Parapatan*, in 1832 door den Zendingeling *Meynust* gesticht, en er is een vertrek in het *Armbuis*, aan het *Molenvliet*, mede tot Herv. kerk ingerigt. — Bl. 151. De Geschied- en Scheikundige *Willelm Honore* is in 1715 te *Paris* overleden. BATAVIA is mede de geboorteplaats van den Landhuishoudkundige *Christiaan Frederik Kleynhoff van Enspyk*, geb. 19 Maart 1761, † 10 Mei 1817, als Hoogleeraar in de Landhuishoudkunde aan de hoogeschool te *Leyden*, en van den Nederduitsche dichter *Everhard Kraeyvanger*, geb. op het einde der zeventiende eeuw.

* **BATAVIASCHE-OMMELANDEN**, zija verdeeld in zeven kwartieren.

BATENBORG, voorm. burg in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Appingedam*, gem. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. Z. O. van *'t Zandt*, $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. O. van *Oosterwijtwert*, waartoe hij behoorde. — Ter plaatse, waar hij gestaan heeft, ziet men thans eene heerderij, waartoe behooren 31 bund. 31 v. r. 80 v. ell., onder bekleemming heeten en bewoond wordende door *Hubrik Dirk Swart*.

* **BATENBURG**, gem., paalt O. aan *Burgharen*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 735 bund. 98 v. r. 47 v. ell., waaronder 729 bund. 32 v. r. 20 v. ell. belastbaar land, en telt 104 h., bewoond door 122 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 700 inw. — Er ligt te *Batenburg* een gierpontenever over de *Maas*.

* **BATENBURG-EN-NIFTRIK** telt 120 zielen, onder welke 60 Iedematen. — De eerste, die in deze gem. het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest *Wilhelmus Iwoudink*, die in het jaar 1808 herwaarts kwam en in het jaar 1815 naar *Kist* vertrok.

* **BATH (FORTH-)** heeft de gedaante van eene vierhoekige redoute, geheel van aarden wallen met natte grachten en van eenen bedekten weg voorzien; daartoe behooren nog twee aarden lunetten nabij den weg naar Rilland en de *Oost- en Westbatterij* op den zeedijk. — De huizen zijn, binnen het fort, aan elkander gebouwd en vormen met 's rijks gebouwen eenen regthoek, waarvan de binneurimte een met boomen beplant plein is. — De voornaamste gebouwen zijn: de Hervormde kerk, een net vierkant gebouw met koepeltorentje, een groot en klein Arsenaal, een Brandspuithuis, eene Affuitloods, twee Kasernegebouwen, twee Kruidmagazijnen en een Wachthuis, allen goed onderhouden. In het fort staan 34 partikuliere en gemeentehuizen, 9 lands gebouwen en eene kerk, en buiten het fort op den dijk 5 houten huizen, waaronder de gebouwen van de administratie der in- en uitgaande regten. — Men heeft er een overzetveer op Ossendrecht en Woensdrecht en een beurtveer op Bergen op-Zoom.

* **BATH-EN-BATH (FORT-)**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 298 bund. 49 v. r. 80 v. ell., belastbaar land, en telt 37 h., bewoond door 37 huisgez., uitmakende eene bevolking van 480 inw., onder welke 180 militairen.

* **BATHMEN**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2760 bund., waaronder 2718 bund. 34 v. r. 20 v. ell. belastbaar land; telt 231 h., bewoond door 271 huisgez., uitmakende een bevolking van ongeveer 1600 inw.

* **BATH-EN-RILLAND** maakte vroeger geen afzonderlijke kerk. gem. uit maar behoorde onder *Krabbendijke*, waarvan zij in 1790 afgescheiden werd, als wanneer zij tot eersten Predikant bekwam **JONAHAN SCAUTTE**, die er in Maart 1791 bevestigd werd en aldaar overleden is.

* **BATINGE** was eene der achttien in 1698 erkende *havens* van *Drenthe*.

* **BATIPOE**. Ook in de jaren 1837 en 1838 bewees de bevolking van **BATIPOE** ons groote diensten in den oorlog, welke in het *Padangsche* gevoerd werd.

BATOA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Sumadang*, Z. van de *Indramajoe*.

* **BATOE**, ook **GOELA-BATOE**, klein eil., ligt op 9° 16' Z. B., 141° 46' O. L.

BATOE, berg in *O.-Indië*, op het eil. *Java*, ads. resid. *Buitenzorg*. **BATOE (DE)**, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Sumatra*, met eene zuidwestelijke rigting in de *Indische-zee* uitloopende.

BATOE-API, plaats in *Oost-Indië*, in het Zuiden van het eil. *Borneo*, waar men in 1846, op eene diepte van 17 ellen, eene veel lovende steenkolenlaag heeft gevonden.

BATOE-BANJAK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Padangsche-Bovenlanden*.

BATOE-BANKING, d. in *O.-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kudoe*. **BATOE-BARROE** of **BATOE-BOERROE**, kaap in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, aan de Westkust van het eil. *Sumatra*.

BATOE-KARANG, kaap in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Karimats*, aan de Oostkust van het eil. *Sumatra*.

BATOE-LAJANG, batterij in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*, aan de *Pontianak* een mijl beneden de stad van dien naam. — Deze batterij bestaat uit opeengestapelde rotsblokken.

BATOE-NANTEJ, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bsdjarmasing*, aan de *Doeson*.

BATOER, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, rijk *Bangli*.

BATOE-RADJA, d. in *O.-Indië*, op het eil. *Sumatra*, res. *Palembang*.

* **BATOE-WAGGI**, lees: **BATOE-WANGI**,

BATOE-SIRAP, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, ads. res.

Kresung.

BATOE-WANGI, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Soekapoera*.

BATOOR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*, distr. *Sidajo*.

BATO'S-ERF wordt tegenwoordig in eigendom bezeten en bewoond door den Heer H. W. Post.

BATOTELA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Catsjeli*.

BATTA BATTA, d. in *O.-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Makassar*.

BATTENOORD, pold. op het eil. *Goedereede-en-Overflakke*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Brielle*, kant. *Sommelsdijk*, gem. *Nieuwe-Tongeen-Klinkerland*; palende N. aan den *Klinkerlandsche-polder* en den *Noordlandsche-polder*, O. aan den *Oudlandsche-polder* van de *Oude-Tonge*, Z. O. aan den *Zuiderlandsche-polder*, Z. en W. aan de *St. Jacobsgronden* tegen de *Grevelingen*. — Deze pold., ter bedijking uitgegeven in het jaar 1445, is groot, volgens het kadaster, 370 bund. 48 v. r. 30 v. ell., waaronder 303 bund. 94 v. r. 76 v. ell. schotbaar land; telt 6 boerderijen en 1 bouwschuur, benevens 5 huizen op den dijk. Hij wordt door eene sluis, door den polder *Klinkerland*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Dijgraaf* en drie *Gesworenen*. — Vóór dezen pold. liggen de gronden van den voormaligen *St. Jacobs-polder*. Zie *Jacousoonzs (Str.)*.

BATTENOORD, geh. op het eil. *Goedereede-en-Overflakke*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 3 u. O. Z. O. van *Brielle*, kant. en 1 u. Z. O. van *Sommelsdijk*, gem. *Nieuwe-Tongeen-Klinkerland*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Nieuwe-Tonge*; met 11 h. en ongeveer 80 inw. — Er is ook een overzetter op *Bruinisse* en andere aan de overzijde der rivier gelegen plaatsen.

BAUKENS, voorn. burg in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. O. ten Z. van *Appingedam*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. ten O. van *Delfzijl*, onder *Weiwert*.

BAUSCHLEYDEN, d., grooth. *Luxemburg*. Zie *Bouluide*. W. en A.

BAUTER-BOLLANG, plaats in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, res. *Tagal*.

* **BAVEL** ligt $\frac{1}{2}$ u. O. ten Z. van *Ginneken*, en heeft de volgende wijken: *Kerkeind* of *Dorp*, *Ijpelaarseeind*, *Tervoort*, *Lijn-den* en *Bol-en-Eikberg*. — De kerk is een kruisgebouw, met vierkanten toren, godekt door een afgeknotte spits en een kloktorentje op het kruis.

BAVEMA, voorn. state, prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Utingeradeel*, arr., kant. en 3 u. N. W. van *Heerenveen*, 3 min. Z. van *Akmarijp*, waartoe zij behoorde.

BAVESBEEK (DE), beek in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, onder *Frieswezen*, dat voor een gedeelte de grenscheidung tusschen deze gem. en *Tubbergen* uitmaakt; zich met de *Geestersche-Aa* vereenigt en in de *Hollandsche Graven* valt; bij hoogen winterwaterstand dient deze beek ook voor turfvaart.

BAVINKSVAART (DE), vaart in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, onder *Ambt-Almelo*, zij begint aan de grenzen van *Borne* en is, sedert eenige jaren doorgegraven langs den straatweg tot in de *Koldergraven*.

BAVOORT of **BAVOORTSCHE-MOLLEN**, geh. in *Bemland*, prov. *Utrecht*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Amersfoort*; gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. ten Z. van

Leusden; met 5 h. en ongeveer 20 inw. — Dit geh. is eigenlijk het oude *Bachenvoirt*, dat men wel eens voor eenen ouden naam van Amersfoort gehouden heeft.

BAWAHASAM, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de *Doeson*; bestaande uit 7 of 8 h., ter wederzijde van de rivier, door omtrent 160 zielen, meest *Dajakkers*, bewoond.

BAWEAN, eil. in *Oost-Indië*. Zie *LOBAK*. W.

BAWerno, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*.

§ **BAWIN** of *TANGAN-TIGA*, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en 22 palen Z. van *Samarang*, 389 palen O. van *Batavia*, 232 palen W. van *Soerabaja*, op eenen driesprong van den grooten postweg.

BAZAR-BEZAAR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*.

BAZIUS-LANDEKE, pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *LANDEEL-VAN-HOOGSTRATEN* (HET). W.

* **BEAUFORT** heeft ijzerwerken, lakenfabrieken eene verwerf enz. en een zeer fraai kasteel.

BEAUMONT, pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *HEYNISSEN* (WEST-). W.

* **BEAUMONT** (OUD-EN-NIEUW-) is groot met de kaden, 84 bund. 94 v. r. 30 v. ell. en watert uit op de *Dintel* door een houten sluisje, wijd 1,12, hoog 0,90 ell., voorzien van eene drijfdeur en schuif, en wordt bestuurd door de eigenaren. Het zomerpeil is 0,23 onder A. P. — In 1795 bestond er een ontwerp tot het leggen eener inundatieluis, in de gorzen buiten dezen polder; de put voor dit werk, toen reeds gegraven, is thans nog zichtbaar.

§ **BEAUMONTS-POLDER**, prov. *Noord-Brabant*. Zie *HEYNISSEN* (WEST-). W.

BEBA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, kon. *Goa*, 5 u. Z. van *Makassar*. — Dit dorp werd, den 21 Augustus 1819, door den Kolonel *DE LA FONTAINE*, die met 220 man uit het fort *Rotterdam* rukte, aangevallen, omdat *ABOR BAKAN*, aan het hoofd van 2000 munitelingen, die allen wel gewapend waren, zich aldaar gevestigd had. Na een zeer hardnekkig gevecht, waarin de onzen als leeuwen vochten, moesten de opstandelingen, met een verlies van 150 man het hazenpad kiezen.

BEBAHANG, voorm. d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerakarta*, Z. W. van *Klatte*. — Dit dorp werd den 13 Januarij 1827 door den Luitenant van *STRENBREGEN* ingenomen en verbrand.

BEBEJ, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Cheribon*.

BECKERICH, gem., gedeeltelijk in de heerl. *Clairfontaine*, gedeeltelijk in de heerl. *Useldingen*, gedeeltelijk in de heerl. *Siebenborne*, gedeeltelijk in de heerl. *Giersch*, grooth. *Luxemburg*, arr. *Diekirch*, kant. *Redingen*; palende N. aan de gem. *Ell*, Z. O. aan *Saëul*, Z. aan *Siebenborne* en *Holscheid*, W. aan de Belgische gem. *Giersch*. — Deze gem. bevat de d. *Beckerich*, *Elvingen* en *Noerdingen*, benevens de geh. *Beckericher-muhl*, *Hovelingen*, *Huttigen*, *Schweich* en *Wasserbach*. Zij telt 1460 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden. — De inw., die er allen R. K. zijn, maken de par. van *Beckerich* en *Elvingen* uit, terwijl zij te *Noerdingen* nog eene bijkerk hebben. — Het d. *Bacznaxen* ligt 5 u. Z. W. van *Diekirch*, 1 u. Z. van *Redingen*. De inw. maken eene par. uit, welke door eenen Pastoor en eenen Kapellaan bediend wordt.

BECKERICHERMÜHL, geh. in de heerl. *Clairfontaine*, grooth. *Luxemburg*, arr. en 5 u. Z. W. van *Diekirch*, kant. en 1 u. Z. van *Redingen*, gem. *Beckerich*.

BEDAFCHE-HEIDE, heideveld in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Brabant*, gem. en $1\frac{1}{2}$ u. O. van *Baarls-Nassau*. — Op deze heide, welke eene oppervlakte beslaat van 120 bund. 74 v. r. 30 v. ell., vindt men eene menigte heidensche grafheuvelen.

BEDDEWAARDE (KLEIN-), pold., prov. *Zesland*. Zie *SASPOELDER W.*

BEDJAJO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Baglen*, aan de *Lerang*.

BEDOK, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djoekarta*, land. *Nataram*.

* **BEDUM**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2036 bund. 53 v. r. 27 v. ell., waaronder 4963 bund. 37 v. r. 42 v. ell. belastbaar land. — Men heeft in het dorp *Bezum* een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, hetwelk den 16 April 1843 opgericht is, 19 leden telt, en twee herhalingscholen, ééne te *Bedum* en ééne te *Zuidwilde*, alsmede eene zangschool te *Bedum* heeft. — Bl. 203, reg. 10 en 11 van onderen staat: Onder haar behoorden, lees: Onder het voorwerk, te dezzer plaats welk mede de school was gesticht, behoorden enz.

* **BEEGDEN** beslaat, eene oppervlakte, volgens het kadaster, van 922 bund. 25 v. r. 35 v. ell., waaronder 877 bund. 14 v. r. 85 v. ell. belastbaar land; telt 125 h., bewoond door 152 huizez., uitmakende eene bevolking van 630 inw.

* **BEEK**, gem., beslaat eene oppervlakte van 1872 bund. 18 v. r. 70 v. ell., waaronder 1825 bund. 22 v. r. 20 v. ell. belastbaar land. — Het d. *Beek* ligt $2\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Maastricht*. De Herv. kerk aldaar is in 1845 van een orgel voorzien.

* **BEEK**, d. in de bar. van *Breda*, in de wandeling meestal nu *Beek* genoemd, ligt 1 u. W. N. W. van *Breda*, $\frac{1}{2}$ u. N. ten W. van 's *Prinsenhage*; telt in de kom 80 h., ter wederzijde van den weg tusschen 's *Prinsenhage* en de *Moerdijk* gebouwd, en bewoond door 550 zielen. — De kerk, aan *O. L. Vrouwe Hemelvaart* toegewijd, is een zeer eenvoudig gebouw, welks klein vierkant torentje van een spitsje en uurwerk voorzien is.

BEEK (DE), riviertje in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, ontstaat in de *Vasser-weilanden*, onder *Tubbergen*, voert bij dit dorp den naam van *Kaakmansbeek* of *Markgraven*, draagt onder *Albergen* den naam van *Heimansbeek* en ontlast zich even boven *Almelo* in de *Looles*, op enkele kaarten wordt dit riviertje ook wel de *Aa* genoemd.

* **BEEKBERGEN** telt onder de 1700 Herv., die er wonen, 500 Ledematen. De eerste, die in deze gem., in vereeniging met *Loenen*, het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest *Hennicus Essenius*, die in het jaar 1598 herwaarts kwam en in het jaar 1605 door *Johannes Dreklaus* werd opgevolgd. *Loenen* is hiermede vereenigd geweest tot in 1625, in welk jaar het van *Beekbergen* afgenomen werd en gevoegd bij *Hal*.

* **BEEK-EN-DONK** heeft eene bierbronwerij en eenen korenmolen.

* **BEEK-EN-GEUL**, kerk. gem., behoort thans tot den ring van *Maastricht*. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest *Theophilus Brilius*, die in het jaar 1654 herwaarts kwam en in het jaar 1663 naar *Oost-Indië* vertrok.

* **BEEK-EN-UBBERGEN** telt 180 zielen, onder welke ongeveer 100 Ledematen. *Beek* is tot 1666 vereenigd geweest met *Groesbeek*, *Heumen* en *Malden*, werd in 1666 van *Heumen* en *Malden*

geesheiden, in 1706 van Groesbeek en beriep toen tot afzonderlijkken Leeraar GERLAGUS RIBBUS, na zijn vertrek, in 1718, werd Ubbergen met Beek vereenigd en de eerste, die in deze combinatie het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest ANTHONIUS TARRÉ, die in het jaar 1719 herwaarts kwam en in het jaar 1721 naar Heemstede vertrok.

BEEKHORST, oud adell. h. in *Ecmland*. Zie LANDBALGH. W.

* BEEKHUIZEN, op de *Veluwe*, is, met het dennenbosch, groot 156 bund.

BEEKLOOP (DE), water in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Kempenland*, welke uit twee adertjes voortkomt, waarvan het eene zijnen oorsprong heeft in het ven de *Weyer*, gem. *Hoese*, en het andere in het *Rielen*, onder *Riel*, gem. *Zesgehuchten*, en voorts noordwaarts aanlopende, zich tusschen het geh. Hulst en het d. Geldrop, in den *Dommel* ontlast.

BEEKMANSBOSCH, bosch in het balj. van *Blois*, prov. *Noord-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Velsen*. — Het beslaat eene oppervlakte van 7 bund. 90 v. r. 81 v. ell.; is meest beplant met elzen en essohen hakhoent, en behoort in eigendom aan Jonkheer Lucas BONZEL, woonachtig te *Wijk-aan-Duin*.

* BEEKSTAART ligt 8 min. O. van Nunen en is eigenlijk eene verlenging van de kom van dat dorp. Men telt er ruim 160 inw.

* BEEKVLIET, in het balj. van *Brederode*, is thans eene boerderij, die den zelfden naam draagt en, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 2 bund. 74 v. r. 80 v. ell., in eigendom bezeten wordt door Jonkheer Lucas BONZEL, woonachtig te *Wijk-aan-Duin*.

BEEKVLIET, boerderij in het balj. van *Blois*, prov. *Noord-Holland*, arr. en $1\frac{1}{4}$ u. N. van *Haarlem*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Beverwijk*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Velsen*. — Deze boerderij beslaat eene oppervlakte van 2 bund 97 v. r. 70 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door ANDRÉUS NIEUWBOOR.

BEEKVLIET, landg. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en $1\frac{1}{4}$ u. Z. Z. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. Z. O. van *Bextel*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *St. Michielsgestel*. — Dit landg. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 4 bund. 87 v. r. 60 v. ell. — In het daartoe behoorende gebouw werd, den 14 November 1817, het kleins seminarie voor het bisdom van *s Hertogenbosch*, overgeplaatst van het landg. *Veeseek*, gem. *Berlikum-en-Middelrode*; waar het den 18 April 1815 was opgericht. In 1816 had men aan het gebouw op *Beezvlizt* een vleugel bijgebouwd, en in 1821 en 1825 werd de vleugel verlengd en nog een tweede vleugel er bijgevoegd, terwijl de speelplaats met verschillende uitspanningsoefeningen werd verruimd. In 1825 werd het seminarie gesloten, doch in 1829 weder geopend. In dit gesticht worden de jongelingen onderwezen in alles wat men als voorbereiding beschouwt voor de theologische studiën in het R. K. seminarie te Haaren, waarvan het de eerste afdeling is Meestal worden er 180 leerlingen in aangetroffen. Vóór het invoeren van het staats-examen vertoefden er vele jongelingen, die zich voor de academische studiën voorbereidden, doch het getal van deze is van lieverlede verminderd.

BEELAARDS-POLDER, pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie HOEISLOBBEN (DE). W.

* **BEEMD**, reg. 7, *staat*: Bazeldenk *lees*: Bazeldijk
BEEMD (DEN), boschje in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oosterwijk*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Udenhout*, groot 2 bund. 18 v. r. 70 v. ell.

* **BEEMSTER** heeft eene Spaarbank en een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat den 16 Januarij 1841 opgericht is en 80 Leden telt. Ook is er in 1834 een Armenhuis voor Hervormden gesticht, waarin 8 mannen en 9 vrouwen zijn opgenomen. In 1847 heeft de R. K. gemeente, bij haar kerkgebouw, een eigene begraafplaats gekregen, die den 6 Mei van dat jaar is ingewijd. Het R. K. kerkgebouw, vroeger zonder toren, is in 1847 en 1848 van eenen steenen toren met houten spits en eene loeklok voorzien. — In 1850 is van Purmerende door de Middel-Beemster tot Avenhorn, met eenen zijtak naar de Rijk, een straatweg gelegd; waardoor dus gedeelten van de Purmerender-, Volger-, Middel- en Rijkswegen bestraat zijn.

BEEMSTER (MIDDEL-), een der vijf deelen waarin de *Beemster*, prov. *Noord-Holland* verdeeld is. Zie **Middel-Beemster**.

BEEMT, geb. in *Noord-Brabant* en peld. in *Zuid-Holland*. Zie **Bans**. W. en A.

BEERENBURG, voorn. adell. slot in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant., gem. en 10 min. N. van 's *Gravenhage*, aan den Scheveningschen weg. Het was gebouwd door de Heeren van **Baanstraten**, die het lang bezeten hebben. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans eene fraaije bouwmanswoning.

* **BEERENDRECHT**. Het wapen van dit geslacht is van silver met drie muerlen van keel.

BEERNIKSBEEK (DE), riviertje in *Twente*, prov. *Ovenijssel*, dat in de Pruisische prov. *Rijnland* ontstaat en, onder *Lossen*, in de *Dinkel* valt.

* **BEERS**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1281 bund. 51 v. r. 3 v. ell., waaronder 1120 bund. 43 v. r. 47 v. ell. belastbaar land; telt 114 h., bewoond door 140 huisgez., uitmakende eene bevolking van 750 inw.

BEERS (KASTEEL-TE-), kast. in het *Nederambt van het-Land-voen-Cuyk*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 8 u. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. O. Z. O. van *Grave*, gem. *Beers*. — Dit kast., hetwelk met grachten omgeven was, is in 1849 ten eenemale gesloopt en de grachten gedempt.

* **BEERS (MIDDEL-)** is de geboorteplaats van den Jezuit **WILLIBRONNUS VAN DEN HEYDEN**, die een *verhaal van de verrigting der Jezuiten in Friesland* geschreven heeft. Hij was in 1595 geb. en † in Decamber 1638.

* **BEERS (OOSTEL-WESTEL-EN-MIDDEL-)** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4167 bund. 82 v. r. 31 v. ell., waaronder 4058 bund. 13 v. r. 27 v. ell. belastbaar land; telt 187 h., bewoond door 204 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1020 inw. Men heeft in deze gem. 1 bierbrouwerij, 1 leerlooijertj, 1 ros-olie-, 1 graan-wind- en 1 graan-watermolen.

* **BEERSCHKE-MAAS (DE)**. Het onbedijkt gebleven vak tusschen *Cuyk* en *Katwijk*, heeft eene lengte van ongeveer 800; dat tusschen *Groot-Linden* en *Gassel* is lang omtrent 2500 ell. De bedijking tusschen de beide overlaten is nagenoeg 4700 ell. lang. — De **BEERSCHKE MAAS** werkte boven het peil van 5,85 ell., voor zoo ver bekend is, als volgt:

JAREN.	Herhaalde werkingen.	Duurde te zamen in etmalen.	Hoogste overloop in duimen.	JAREN.	Herhaalde werkingen.	Duurde te zamen in etmalen.	Hoogste overloop in duimen.
1770	3	27	60	1810			63
1771	3	13	47	1815			13
1772	3	21	65	1816	3	25	37
1775	3	22	60	1817	2	15	51
1774	3	30	60	1818	2	15	26
1775	2	19	63	1819	1	8	64
1776	1	24	68	1820	1	5	107
1777	1	4	52	1821	3	7	11
1778	1	7	103	1822	1	1	
1779	1	25	58	1823	1	1	26
1780	1	4	16	1824	4	18	57
1781	1	5	94	1825	2	6	29
1782	1	3	10	1827	2	21	56
1783	3	19	52	1828	1	5	27
1784	1	9	123	1830	2	10	34
1785	1	4	47	1851	3	15	58
1787	2	7	11	1832	2	5	11
1789	1	7	89	1833	2	30	56
1791	1	10	50	1834	2	18	39
1792	2	11	16	1836	3	18	59
1793	1	8	11	1837	1	5	14
1796	2	9	86	1838	1	1	47
1797	1	1	5	1839	4	14	51
1798		3	onbek.	1840	2	11	25
1799	3	22	136	1841	3	21	34
1801	2	23	29	1843	1	1	1
1802	3	6	onbek.	1844	2	27	77
1803	1	2	47	1845	2	13	83
1804	3	14	68	1846	2	27	94
1805	1	3	84	1847	1	6	57
1806	4	47	71	1848	1	12	50
1807	3	22	52	1849	1	5	49
1808	2	9	11	voorj.			
1809	3	27	71	1850	1	24	125

Bl. 229. Ook in 1842 heeft de BEERSCHER OVERLAAT mede niet gewerkt; doch de Baardwijkstra overlaat is in de jaren dat de BEERSCHER MAAS niet werkte, in 19 reizen, te zamen 152 etmalen overgelopen; doch daarentegen werkte de BEERSCHER OVERLAAT in 1785, 1801 en 1802 3 reizen, te zamen gedurende 34 etmalen. Het water van deze overlaat loosde vroeger door de vier sluisen van Empel, Meerwijk en van der Eigen, te zamen wijd 12,77 ell., in de Dieze, zijnde de Meerwijkstra sluis, wijd 3,44 ell., in 1836 weggestroomd — Het

water ontlast zich in het Bergscheveld, zoodra het boven het nulpunt d' inundatiepeil (d. i. 4,119 ell. boven A. P.) geklommen is.

* BEERSE, geh., wordt reeds vermeld in 1227 en telt 20 h.

* BEERS-EN-JELLUM telt 270 zielen, onder welke 50 Ledenmaten. De eerste, die in deze gemeente het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest HARMNICUS BUSCHMAN, die in het jaar 1594 hier reeds was, en in het jaar 1616 overleed.

BEERSER-NIEUWLAND, een gedeelte van den polder van Beers-en-Jellum, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Baarderadeel*, arr. *Lauwarden*, kant. *Rauwerd*, onder *Beers*; palende N. aan het Jellamer-Nieuwland, O. aan de Sneeker-trekvaart, Z. aan het Weidumer-Nieuwland, W. aan den Slagtedijk. — Deze pold., welke in het jaar 1835 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 254 bund. 47 v. r. 50 v. ell. alles schötbaar land; telt 17 h., waaronder 4 boerderijen en wordt door eenen groote molen, staande aan de Jellamer slotvaart, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit drie Gecommitteerden uit de Ingelanden.

BEERSINGE, naam, onder welke het d. *PEERSINGEN*, prov. *Gelderland*, weleens voorkomt. Zie *PEERSINGEN*.

* BEERTA, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 9830 bund. 96 v. r. 24 v. ell., waaronder 9795 bund. 82 v. r. 4 v. ell. belastbaar land; telt 426 h., bewoond door 681 huisgez. uitmakende eene bevolking van ruim 3350 inw. — De 4 scholen worden gezamenlijk gemiddeld door 430 leerlingen bezocht. Men heeft er een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat den 4 October 1844 opgericht is en 23 Leden telt, alsmede eene afdeling van het genootschap ter bevordering van Nijverheid, te Onderdendam gevestigd, dat den 18 December 1842 opgericht is en 46 Leden telt.

* BEEST, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3225 bund. 99 v. r. 65 v. ell., alles belastbaar land; telt 381 h., bewoond door 435 huisgez., uitmakende eene bevolking van 2240 inw. — Er zijn in deze gem. 5 Herv. kerken, als ééne te Beest, een te Renoy en ééne te Acquoy. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest JOHANNES GROTIUS, die in het jaar 1615 hier was, en in het jaar 1622 emeritus werd. — *Renoy* is met *Beest* vereenigd geweest van 1631 tot 1642, gedurende de dienst van PHTAUS CRONINUS, daar beroepen in 1622 en overleden in 1642. — De drie scholen te Beest, Acquoy en Renoy worden gezamenlijk gemiddeld door een getal van 200 leerlingen bezocht. — Er is te *Beest* een pontveer over de Linge, naar Rumpst.

BEETGUM, kadastr. gem. prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Menaldumadeel*. Zij bestaat uit de dorpen: *Beetgum* en *Menaldum*, en beslaat eene oppervlakte van 2078 bund. 76 v. r. 9 v. ell., waaronder 2044 bund. 21 v. r. 87 v. ell., belastbaar land.

* BEETS, gem., prov. *Noord-Holland*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 383 bund. 64 v. r. 15 v. ell., waaronder 379 bund. 25 v. r. 61 v. ell. belastbaar land. — Men heeft te *Beets* eenen zaagmolen. — In 1826 verloor *Beets*, nevens elf andere dorpen, een zwaar geding tegen de stad *Hoorn*, over het maken van de sluis, te *Schardam*. — In 1872 leed het dorp veel last door het volk van den Overste *RUGHAVEN*, dat hier ingelegerd was.

* BEETS, d., prov. *Friesland*, reg. 17, staat: *Beetsterswaag* lees: *Beetsterswaag*

BEETSTERZWAAG, kadastr. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Opsterland*. Zij bestaat uit de dorpen: *Beetsterzwaag*, *Beets*, en *Olterterp* en beslaat eene oppervlakte van 3717 bund. 78 v. r. 49 v. ell., waaronder 3672 bund. 87 v. r. 18 v. ell. belastbaar land.

* **BEETSTERZWAAG-BEETS-EN-OLTERTERP**, telt 1040 zielen, onder welke 250 Ledematen. Onder de hier gestaan hebbende leeraren verdient melding de welsprekende kanselrodenaar *ABRAHAM LENS*, van 1806—1809.

* **BEEKHOEK** is een onbehuide pold., en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 81 bund. 89 v. r. 80 v. ell., waaronder 45 bund. 60 v. r. 60 v. ell. schotbaar land. Het polderbestuur bestaat uit de directie van den pold. *Walcheren*.

BEGA, d. in *Oost-Indië*, op het *Molukse* eil. *Xoela-Besi*.

BEFERVOORDE, havez., prov. *Overijssel*. Zie *BEVERVOORDE*.

BEFORT, Duitse naam van de heerl. en het vl. *BEAUFORT* in het grooth. *Luxemburg*. Zie *BEAUFORT*. W. en A.

BEFORTERBACH, beek in het grooth. *Luxemburg*, die na korten loop in de *Schwartze-Brentz* valt.

BEGGAARDEN-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Maastricht*. Zie *FRANCKENEN-KLOOSTER*. W. en A.

BEGGAARDEN-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Middelburg*, in de *Spanjaardstraat*. — Dit kloost. werd tijdens de Hervorming vernietigd. Thans dienen de gebouwen tot Stalling van eenen huurkoetsier en de kapel tot Fransche kerk.

* **BEGGEN** telt 25 h. en 140 inw., en met de *Begger-Papiermühl* 27 h. en 168 inw. Het behoort kerkelijk tot *Weimerskirch*.

BEGGIJNEN-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Zwolle*. Zie *CECILIA-KLOOSTER*.

BEGGIJNHOF, voorm. kloost. te *Zierikzee*, in het zuidelijke gedeelte der stad, waar men nog de *Beggijne* straat heeft. Het was gesticht in het jaar 1324 en werd in 1458 met de kerk in kolen gelegd, zoodat alleen de toren en gevelmuur der kerk staan bleven, welke voor eenige jaren nog aanwezig waren, doch in het jaar 1808 zijn afgebroken.

* **BEGGIJNEN-POLDER**, reg. 1, staat: *Binnen-Aesveldsche-polder*, lees: of *BINNEN-AESVELDSCHER-POLDER*, pold.

* **BEHLEN** bestaat uit 4 h., te zamen met 50 inw. Het behoort tot het kant. *Grevenmacher*.

BEHOUDENKOST-POLDER, voorm. pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Alphen*, gem. *Hazerswoude*, thans een gedeelte uitmakende van den *Ristveldsche-polder*.

BEJADJOE, *SOENGEI BEJADJOR*, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bonoeo*, resid. *Bandjermasing*.

* **BEIDWEILER** heeft 53 h. en 216 inw. De par. *BEIDWEILER*, waartoe de kapellen van *Eschweiler*, *Bruch* en *Weidig* behooren, heeft 488 zielen.

BEIJABD (DEN), voorm. kloost. te *Maastricht*. Zie *JOSAPHATS-DAL (St.)*. W.

BEIJEM, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonsersdeed*, arr. en $3\frac{1}{4}$ u. N.W. van *Sneek*, kant. en 2 u. N. ten W. van *Bolsward*, ruim 35 min. N. O. van *Arum*, waartoe het behoort, ter plaatse waar de voorm. adell. state *Beijem* gestaan heeft; met 2 h. en 15 inw.

* **BEIJENLUST**, ligt aan den Hofflander-Weg en beslaat eene oppervlakte van 8 bund. 78 v. r. 7 v. ell. en behoort thans in eigendom aan Jhr. Mr. **HERNIK HOROFFY VAN VELSSEN**, te Amsterdam.

* **BEIJERLAND (NIEUW-)**, gem., bevat 1335 bund. 73 v. r. 4 v. ell. belastbaar land. — Ten N van het d. **NIEUW-BEIJERLAND** is een pontveer over het Spui in den nieuw aangelegden grindweg van Brielle naar Oud-Beijerland; een dergelijke weg is aangelegd langs Piershil, naar Gondswaard.

* **BEIJERLAND (OUD-)**, staat: d. lees: gem. — Deze gem. bevat 1660 bund. 18 v. r. 95 v. ell. belastbaar land. — Het d. **OUD-BEIJERLAND** ligt N. W. van Dordrecht. — Over de Oude Maas is ten N. van het d. een rijkvoetveer op Rhoon. Zie **RHOONSCH-VEER**. — In het jaar 1827 is de kerk te **OUD-BEIJERLAND** met een orgel verfraaid, dat grootendeels uit vrijwillige bijdragen bekostigd is. De Israëlitische school wordt gemiddeld door 30, de dorpschool, die voor ongeveer 300 leerlingen is ingerigt, des winters door 300 en des zomers door 200 leerlingen bezocht. Bovendien is er in 1847 nog eene openbare school gesticht, waar tevens onderwijs in de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche talen gegeven wordt, en die des zomers en des winters gemiddeld door 100 leerlingen bezocht wordt. — Het Postkantoor is aldaar in 1851 gevestigd, zijnde er tot eerste Directeur benoemd **CARRELL VAN STENDEBROEK**, terwijl het kantoor den 1 November van dat jaar in werking gebragt is. — In het jaar 1857 is tot gerief der ingezetenen door het gemeente-bestuur eene prachtige hardsteenen pomp gezet, op den dijk, voor de gracht. — Ook is aldaar eene Bank van Leening.

* **BEIJERLAND (ZUID-)**, gem., heeft 5128 bund. 74 v. r. 99 v. ell. belastbaar land. — Ouder de hier gestaan hebbende Predikanten verdient melding, de Nederduitsche Dichter **ABRAHAM NICOLAAS VAN PRELLECK**, die hier in het jaar 1809 kwam en in 1815 zijne dienst heeft nedergelegd, doch die in 1817 weder aanvaardde te 's Prinsenhage.

* **BEIJERLANDSCHE-POLDER (GROOT-ZUID-)**, paalt O. aan den Numans-polder.

* **BEIJERLANDSCHE-POLDER (KLEIN-ZUID-)**, paalt Z. aan Groot-Zuid-Beveland en den Numans-polder.

* **BEIJERLANDSCHE-POLDER (OUD-)**, paalt N. mede aan den Bosche-polder.

BEIJERLANDEN (DE), naam, onder welken men, in de wandeling, de dorpen Oud-Beijerland, Nieuw-Beijerland en Zuid-Beijerland gezamenlijk verstaat. Zie voorts **BEIJERLAND. W.**

* **BRILEN**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 16,685 bund. 73 v. r. 14 v. ell., waaronder 16,597 bund. 38 v. r. 82 v. ell. belastbaar land; telt 445 h., bewoond door 555 huisgez., uitmakende eene bevolking van 3790 inw. — Er zijn aldaar 400 Christelijk-Afgescheidenen, welke eene gem. uitmaken, die tot eerste Predikant gehad heeft **COENR. TIMMERMAN**, die in het jaar 1856 herwaarts kwam en in het jaar 1857 naar Warfum vertrok. — De vijf scholen werden gezamenlijk gemiddeld door een getal van 380 leerlingen bezocht. — Men heeft er eene katpenweverij. — Op de voorjaarsmarkt werden er in 1849 136 runderen en 515 varkens aangebragt; op de najaarsmarkt 585 runderen, 3482 schapen en 1235 varkens. — Bl. 264, reg. 37, staat: haven lees: have.

* **BRILER** is een d. (geen geh.). Men telt er 22 h. en 155 inw., benevens eene kapel, die tot de par. van *W. eiswampack* behoort.

BEILERSTROOM, water, prov. *Drenthe*. Dit water wordt gevormd door onderscheidene beken ten N. W. van *Orvelte* en loopt N. van *Westerbork*, in eene westelijke rigting, naar *Beflen*, alwaar hij onderscheidene stroompjes opneemt, en schiet verder Z. W. aan en ten N. van *Lheebroek* tot nabij *Dwingelo*, waar hij den naam van *Oude-vaart* of *Dwuzekua-stroom* (zie dat woord) aanneemt. — Deze stroom voedt thans de *Drentsche* hoofdvaart door middel der *Beilervaart*.

* **BEILERVAART** is in 1790 en 1791 gegraven en twee uren lang.

BEINSUM, huurs., prov. *Gelderland*. Zie **BEINUM**. W.

* **BEISTEN** bestaat uit 3 h. met 35 inw.

BEIZERMUHL, molen te *Prats*, in het grooth. *Luxemburg*, gem. en 25 min. N. van *Bethborn*.

* **BEKENES**, b., telt 50 h., bewoond door 49 huisges., uitmakende eene bevolking van 220 inw.

BEKENES, pold., bevat 50 h., waaronder 8 boerdertjen, en wordt op den Rijn van het overtollige water ontlast.

* **BEKKEMATE (DE)** moet wegvallen.

BEKKEN-POLDER, pold. in het eil. *Goedereede-en-Overflakke*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Brielle*, kant. *Sommelsdijk*, gem. *Goedereede*.

* **BEKKUM**, geh., ligt 2½ u. N. N. W. van *Rauwerd*.

BEKRAMMING (DE), gedeelte lands van de heerl. *Crayestein*, in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. en gem. *Sliedrecht*.

BEL (DE), geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie **BOERENSTRAAT**. W.

BELAARDS-POLDER, pold. in de *Langestraat*, prov. *Noord-Brabant*. Zie **HOOSLOBBER (Da)**. W.

BELCRUMSBOSCH, voorm. luthof van de Heeren van *Breda*, prov. *Noord-Brabant*. Zie **SPEELHUIS (HER)**. W.

* **BELCRUM-POLDER** wordt schotbaar gerekend op 66 bund. 52 v. r. 23 v. ell., en watert uit, op de *Mark*, door twee steenen sluisjes, met vloeddeuren en schuiven voorzien, het bovenste wijd en hoog 0,90 ell. en het benedenste 0,95 ell. — Deze pold., welke geheel aan het Domein van den Staat behoort, werd vóór de herdijking van de *Mark* en *Dintel* genoegzaam jaarlijks overstromd; thans heeft dit echter geen plaats meer.

BELBLING, kon. en st. in *Oost-Indië*. Zie **BOLALING**. W.

BELES, naam welken de landlieden gemeenlijk geven aan het d. **BELVAUX**, in het grooth. *Luxemburg*. Zie **BELVAUX**.

* **BELFELD**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1375 bund. 61 v. r. 30 v. ell., waaronder 1298 bund. 91 v. r. 85 v. ell. belastbaar land. — De school wordt gemiddeld door 40 leerlingen bezocht.

* **BELLAIN (BAS)**, staat: Zie **NIEDER-BELING**. lees: Zie **BELING (NIEDER-)**.

* **BELLAIN (HAUT)** staat: Zie **OBER-BELING**, lees: Zie **BELING (OBER-)**.

BELLAWAY, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, res. *Praanger-Regentschappen*, reg. *Soekapoera*, lands. *Pondajang*.

* **BELLEMRIBBER**, behoort gedeeltelijk tot de gem. *Broek-in-Waterland-Zuiderwoude-en-Uitdam*, gedeeltelijk tot de gem. *Nieuwendam-en-Zunderdorp*, gedeeltelijk tot de gem. *Ransdorp-Dursterdam-en-Holysloot*. Zij paalt W. aan *Volgeweeren* en *Tweehonderd-Deynten*. — Deze bedijking beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van ongeveer 141 bund. als: onder *Broek-in-Waterland-Zuiderwoude-en-Uitdam* ongeveer 77 bund., onder *Nieuwendam-en-Zunderdorp*, 14 bund. 13 v. r. 15 v. ell. en onder *Ransdorp-Dursterdam-en-Holysloot*, 49 bund.

31 v. r. 80 v. ell., heeft onder *Nieuwendam-en-Zunderdorp* 1 h., zijnde eene boerderij, en wordt door eenen vjazelmolen, op den Boesem van Waterland, van het overvullige water ontlast.

BELLENBROEK, onbebuisde pold. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Boxtel*, gem. *St. Michielsgestel*; in den ring van den *Nieuw-St.-Michielsgestelschepolder*, tusschen de *Meeuwensche-werf* en den weg van 's *Hertogenbosch* op den *Dungen*, door eene kleine kade afgescheiden. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 33 bund. 30 v. r. 69 v. ell., waaronder 23 bund. 40 v. r. 69 v. ell. schotbaar land, en wordt door een sluis, op het *Bosche-veld*, van het overvullige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit twee Geërfden.

BELLEVEN (HET), ven of poel in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, prov. *Noord-Brabant*, gem. en 20 min. N. W. van *Reusel*. — Dit ven, uit hetwelk de *Reusel* gedeeltelijk voortkomt, beslaat een oppervlakte van 26 bund. 21 v. r. — Men vangt daarin veel baars en snoek.

BELLEVUE, buit., draagt reeds sedert ruim 25 jaren den naam van *Winnacoë*. Zie voorts dat woord.

BELLEVUE, buit. in het *Rijk-van-Nijmegen*, prov. *Gelderland*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ n. Z. O. van *Nijmegen*, gem. *Ubbergen*. — Dit buit. beslaat eene oppervlakte van 7 v. r. 50 v. ell., en wordt thans in eigendom bezeten en bewoond door *Jenkheer F. A. J. DOMINA VAN POLMANVELDT*.

BELLEVUE, buit. in het balj. van *Luxembury*, kw., arr., kant. en gem. *Luxembury*, buiten de *Eicherpoort* dier stad. Kerkelijk behoort het tot de par. van *Weimerskirch*.

BELLEVUE, alleenstaand h. in het grooth. *Luxembury*, kw. en arr. *Dizkirch*, kant. *Wilts*, gem. *Harlingen*; met 6 bewoners.

BELJ.INGEWOLDE, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 7861 bund. 61 v. r. 26 v. ell., waaronder 7856 bund. 5 v. r. 19 v. ell. belastbaar land. Het is een lang hol-gebouwd dorp, dat zich meer dan een half uur gaans langzamen broeden boeschtijken zandweg, met een goed onderhouden voetpad van het N. O. naar het Z. W. uitstrekt. De kerk ten N. W. van den weg is een ruim doch oud gebouw, met roode pannen gedekt, prijkkende met een vrij goed orgel. De teren, die niet hoog is, en de gedaante van eene theebus heeft, staat ten W. afzonderd van de kerk. — Men vindt hier, N. W. van den rijweg, 2 windmolens, eene achttijdige en eene vierkanten standermolen, beide met pel- en roggesteenen voorzien. — Er is op het zuidwesteinde van het Hondenpad aan de zoogenaamde *Bovenstreek*, een in 1838 nieuw gebouwde fabriek van mout- en brandewijn uit aardappelen, *Felix* genaamd. — Ook bestaat er een Instituut waarop eenige jongelingen in de nieuwere talen onderwezen worden. — De beerenhofsteden langs de rijweg, naar den *Oldambeter* smaak gebouwd, zoodat woonhuis en schuur onder een even hoog en doorlopend dak verbonden zijn, hebben smalle doch zeer lange heerden lands, bestaande aan de *Munstersche* grenzen uit hoog veen, in het midden uit zand en aan de *Westerwoldsche-Aa* uit klei, waarvan dat ten Westen van dien stroom de *Gaast* genoemd, ongemeen vruchtbaar is. Ook bestaat te *Bulmerwoese* een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat den 3 Maart 1838 opgericht is en 40 leden telt.

BELMONTE, buit. op de *Vetluse*, prov. *Gelderland*, arr. en $\frac{3}{4}$ n. W. van *Arnhem*, kant., gem. en ongeveer $\frac{1}{2}$ n. O. van *Wageningen*, op den *Wageningschen* berg. — Dit buit. beslaat, met de daartoe

behoorende gronden, eene oppervlakte van 48 bund. 91 v. r. 79 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer Generaal Baron DE CONSTANT-REBECQUE DE VILLARS.

BELTENBREEK, riviertje in *Overijssel*, onder *Ambt-Hardenbergh*, dat in het *Bruchterbroek* ontstaat en bij de markte *Bergentheim* in de *Veldbeek* valt.

* BELTRUM ligt $1\frac{1}{2}$ u. van Groenlo. — Men telt er 160 h. en 1090 inw. De school wordt doorgaans door 200 leerlingen bezocht. In het jaar 1846 is hier eene bijkerk aabesteed voor de R. K. der b. *Avest*, BELTRUM en *Lindvelde*, behoorende tot de statie van Groenlo. Deze kerk, staande op de *Hassingkamp*, heeft eenen netten toren doch geen orgel.

BELTRUMBRUG (DE), voorm. brug in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. Z. W. van *Eibergen*, in den weg van Zutphen naar *Winterswijk*. Deze brug is in 1835 in dien weg opgebroken en de waterleiding langs de noordzijde van den weg verlegd.

* BELVAUX behoort thans tot het kant. *Esch-aan-de-Alzette*. Het telt 61 h. en 370 inw., en met den Beleshof 62 en 390 inw.

BELVEDERE, landgoed in het halj. van *Brederoode*, prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en 20 min. W. van *Haarlem*, gem. *Bloemendaal-Tetterode-Aalbertsberg-en-den-Vogelenzang*, 26 min. Z. van *Bloemendaal*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 16 bund. 24 v. r. 19 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door Jonkheer P. H. BECKA, woonachtig te Amsterdam.

BELVEDERE, buit. in het *Rijk van Nijmegen*, prov. *Gelderland*, arr. en kant. *Nijmegen*, 1 u. Z. O. van *Nijmegen*, gem. *Ubbergen*, in het d. *Beek*, op den kant. van den berg gelegen. — Het beslaat eene oppervlakte van 3 bund. 15 v. r. 80 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en des zomers bewoond door den Heer H. van BAAKEL, die des winters te Rotterdam verblijf houdt.

* BELY (VROUW-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 18 bund. 99 v. r. 80 v. ell., waaronder 13 bund. 47 v. r. 80 v. ell. schothbaar land; bevat 1 h., zijnde ééne hofstede van den zelfden naam, en wordt door eene sluis, op den Schakerloopolder, van het overtollige water ontlaat. Hij staat onder het polderbestuur des vrije polders van Tholen, en maakt met het *Oudeland* ééne dijkstadsje uit.

* BEMELEN, gem., bevat het d. *Bemelen* en het geh. *Gasthuisbove*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 354 bund. 89 v. r. 95 v. ell., waaronder 346 bund. belastbaar land.

BEMELEN (KASTEEL-TE-), voorm. kast. in het *Land-van-Falkenburg*, prov. *Limburg*, gem. *Bemelen*. — Dit kast. diende vroeger tot toevlugtsoord van eene bonds volk, welke er zich een beroep uit maakte, om op de groote wegen te stroopen. De regering van Maastricht, door het meer toenemen dezer rooverijen hiertoe gedwongen, bestemde twee honderd man te voet, benevens vijftig te paard, om dit kwaad tegen te gaan, te gelykertijd trof die Magistraat eene overeenkomst met onderscheidene Edellieden uit den omtrek, om haar daarin behulpzaam te zijn, onder anderen met HENRIJ VAN BROUHOEST, die zijn hujs te Stein, ter beschikking van de stadstroepen stelde, en haar met zijne ruiters bijstond en zulke tegen eene vergoeding van 250 gulden B. B. Luiks en $\frac{1}{2}$ ton buskruid; deze maatregel had ten gevolg, dat het roefslot te BEMELEN, in 1490 belegerd, ingenomen en tot den grond toe geslocht wierd.

* **BEMMEL**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4218 bund. 65 v. r. 64 v. ell., waaronder 4061 bund. 30 v. r. 20 v. ell. belastbaar land. — De 4 scholen in deze gem. zijn te Bemmelmel, te Ressen, te Angeren en te Doornenburg en worden gemiddeld door 530 leerlingen bezocht. Ook is er een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, den 1 Januarij 1845 opgericht, dat ruim 20 Leden telt.

* **BEMMEL-BESSEN-EN-DOORNIK** maakte vroeger twee gem., namelijk Bemmelmel en Ressen uit. De eerste, die te Bemmelmel het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest GERARD FONSORUS, die in het jaar 1601 herwaarts kwam, en in het jaar 1602 ook te Ressen en te Lenth predikte. Tijdens de combinatie, op het laatst der zeventiende eeuw, werd daarin beroepen CASPARUS EYLSBACHT, die in het jaar 1685 derwaarts kwam, en in het jaar 1719 overleed. Toen in het begin der achttiende eeuw de beide kerken weder gescheiden werden, bekwam Bemmelmel tot Leersaar MARTINUS SNETELAGE, die in het jaar 1725 naar Kampen vertrok, en Ressen kreeg tot Predikant, in 1706, JACOBUS EYLSBACHT, die in het jaar 1708 naar Ruinen vertrok. — In het jaar 1826, die beide gem. anderwerf vereenigd zijnde, werd in die combinatie beroepen JAN CHRISTIAAN KOBUS, die er nog staat.

BEMOE, WAT-BEMOE, riv. in *Oost-Indië*, in het *Ambonische eil. Ceram-Laut*.

* **BEMUURDE-WAARD** is geen geh., maar een buitenwijk of voorstad ten N. van de stad *Utrecht*, onder *Laanwerecht*.

BENA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, rijk *Boni*, nabij *Bodjoe*.

BENAREN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djoekarta*.

BENAWÉ, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djoekarta*.

BENEDEN-DE-BENEDENSTE-SLUIS (HET POLDERTJÉ.), pold. in de beert. *Willemstad*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Zevenbergen*, gem. *Willemstad*; palende N. aan het *Hollands-diep*, O. aan de haven van de *Nieuwe sluis*, Z. aan den *Ruigenhilschedijk*, W. aan 's *Landsoontrescarpe*. — Dit pold. bestaat uit buitengorzen, welke in het jaar 1819 bekaad zijn, met eene zomerkade, die slechts op eene bepaalde hoogte mag gehouden worden, als liggende binnen den verboden kring van de vesting *Willemstad*; beslaat, volgens het kadaster, 16 bund. 84 v. r. 80 v. ell. De uitwatering geschiedt door eenen duiker, welke in de zomerkade ligt. Dit poldertje, hetwelk jaarlijks verpacht wordt, om gehooid en beweid te worden, staat onder het bestuur van den *Polder den Ruigenhil*.

§ **BENEDENDOOD** of **BLOENPLAAT**, bij het kadaster genoemd *Minnenvalden* of *Bloenplaat*, pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, *Vierde* distr., arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drinmalen*; palende N. aan de grienden tegen de *Ree*, O. aan het *Gat van de Zuiderklip*. Z. W. aan de *Kendekooi* en N. W. aan het *Gatje*. Deze pold., welke omstreeks het jaar 1813 bedijkt is, doch waarvan de kaden, in het voorjaar van 1850, met 0.20 à 0.30 ell. verhoogd zijn, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 40 bund. 82 v. r. 60 v. ell., waaronder 36 bund. schothbaar land; bevat 1 h., zijnde eene boerderij, en wordt door eene steenen niet overwelfde sluis, wijd 2.30 ell. met een paar buiten- en binnenpundengen op het *Gat van den Turfsak*, van het overtollige water ontlast. De muren der sluis staan 0.40 à 0.50 ell. boven de kaden. Het land ligt 0.45 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 2.25 à 2.30 ell. Het polderbestuur bestaat uit de eigenaren.

BENEDENST-HIL, pold. in den *Biesbosch*. Zie **HIL** (**BENEDENST-**). W.
 * **BENEDEN-POLDER-'S LANDS-VAN-RAVESTEIN**: De rivierwerken tot dezen pold. behoorende, bestaan in twee dwarskribben en eene stroomleidende krib, mitagaders een rijsberm ter hoogte van 64 ell., allen strekkende tot dekking van den Schaardijk onder Huiseling; voorts vindt men boven Ravestein nog een rijsberm, ter lengte van 50 ell., dienende tot behoud van den geheelen Schaardijk van Ravestein.
BENEDICTUS-KLOOSTER (HET), voorm. kloost., prov. *Groningen*. Zie **GRIJSMONNIKEN-KLOOSTER**. W.

BENERI, naam, welken de Negers geven aan de koffijplant. *Loetenburg*, in de kol. *Suriname*. Zie **LUOTENBURG**. W.

* **BENKOELEN** heeft eene zeer kleine Hervormde gemeente, welke nog geen 100 zielen telt, onder welke maar weinige Ledematen. Zij heeft geen vasten Predikant, maar wordt van tijd tot tijd bezocht en gesticht door den Predikant van Padang.

BENJAAR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerakarta*, in de *Vallei-van-Selok*.

BENJOAR, eil. in *Oost-Indië*, in den *Moluksche-Archipel*. Het is een der grootste van de *Saboe-eilandjes*.

BENKEMEN, voorm. h., prov. *Groningen*. Zie **KARELSVELD**. W.

BENKO (GOENONG-); berg in *Oost-Indië*. Zie **GOENONG-BENKO**. W.

* **BENNEBROEK**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 184 bund. 76 v. r. 59 v. ell., waaronder 181 bund. 23 v. r. 87 v. ell. belastbaar land; telt 88 h., bewoond door 92 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 440 inw.

BENNEBROEKER-POLDER (DE), pold. in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en kant. *Haarlem*, gem. *Bennebroek*; palende N. aan de Glippervaart, O. aan de ringsloot van het Haarlemmermeer, Z. aan de Rochelsvaart, W. aan het d. *Bennebroek*. — Deze pold. beslaat eene oppervlakte van 75 bund. en wordt door eenen molen van het overtollige water ontlaat.

BENNEKINO, erve, reeds vermeld in 1188, als liggende onder *Delden*, prov. *Overijssel*.

* **BENNEMEER** paalt N. en O. aan den *Abbekerkerban*, Z. en W. aan den *Twiskerban*.

* **BENNINGBROEK** ligt $1\frac{1}{2}$ u. van *Medemblik*, $\frac{1}{2}$ u. O. van *Zijbecarspel*. Men telt er 66 h. en 390 inw., onder welke nagenoeg 270 Herv., 120 R. K. De eerste, die te *BENNINGBROEK* afzonderlijk het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest **GISEBERTUS SITROPÆUS**, die in het jaar 1574 herwaarts kwam, en in het jaar 1578 overleed. — De kerk was vroeger een langwerpig vierkant gebouw, waarvan het koor hooger was dan het overige gedeelte, doch in 1805 is het koor er afgenomen. Op de kerk staat een houten toren van middelmatige hoogte. In deze kerk is een orgel door den Heer **HUIBERT DIKSTAAL**, in het jaar 1817, geschonken. — De enkele Doopsgez. en de 2 Evangel.-Luth., die er wonen, behooren tot hunne respective gem. te *Hoorn*. — De school wordt door ongeveer 70 leerlingen bezocht.

* **BENNINGBROEK-EN-NIBBIXWOUDE** telt 250 zielen, onder welke 120 Ledematen. — De eerste, die in deze gem. het leeraarsambt heeft waargenomen bij de vereeniging in 1680 en niet in 1660, zoo als in het Wbk. te onregt staat, is geweest **SIMON CURTIUS**, die in het jaar 1668 te *Nibbixwoude* kwam, en in het jaar 1685 overleed. **BALTHASAR CAMERON**, te *Benningbroek* beroepen in 1671, overleed aldaar in 1679, waarna de vereeniging plaats had en **S. CURTIUS**, Predikant te

Nibbixwoude, voor beide plaatsen beroepen, te Benschopbroek als hoofdplaats ging wonen.

* **BENSCHOP**, gem., bevat, behalve het d. Benschop, ook nog het geb. de Polsbroekerdam, en bestaat eene oppervlakte van 2269 bund. 35 v. r. 20 v. ell., waaronder 2215 bund. 24 v. r. 8 v. ell. belastbaar land. De iow. vinden voornamelijk hun bestaan in het maken van kaas en boter en in de hennepteel. Ook is er een korenmolen, staande aan den Polsbroekerdam. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest **GAARIT ADRIAANS VAN ZIJL**, die in het jaar 1585 herwaarts kwam. — Onder de hier gestaan hebbende Predikanten, verdient melding de Nederduitsche Dichter **BERNARDUS ELIKINK**, van 1752—1754. — De kom van het d. Benschop bestaat uit eenige nette, in het driekant gebouwde huizen. De Predikant **THEODORUS BUSSINGA** heeft, in het jaar 1806, in de kerk tegen den toren, eene naald doen plaatsen, die geregeld, door de werking van het groote uurwerk, het uur en de maan aanduidt, en waaronder men eene godsdienstige uitlegging in rijm leest. Ook is in de kerk een monument aanwezig, ter gedachtenis van den onvergetelijke **ISAAC INSEN**, in leven Mr. Metselaar te Amsterdam, waarop staat vermeld, dat hij, tijdens den watersnood van het jaar 1571, aan Benschop, Langerak, Goudriaan en Ameide, ieder acht duizend gulden gaf. Aan deze kerk is, in het jaar 1825, door eenen onbekende geschonken een zilveren doopbekken en, in het jaar 1827, door eenige Notabelen drie koperen kerkkroonen, de koperen blakers voor den predikstoel en voor den lesenaar van den voorzanger, alsmede een koperen doopvont. Achter de kerk, is in het jaar 1829, eene behoorlijke begraafplaats aangelegd, aliezins voldoende voor de gemeente, omringd met een hek, voorzien van twee uitgangen, met het opschrift: **GEDENKT TE STERVEN**. — De R. K. kerk, aan den **H. VICRON** toegewijd, heeft, met de daarbij gebouwde nette pastorij, een fraai aanzien; daarbij is eene afzonderlijke begraafplaats voor die gezindte aangelegd. — Het wapen van Benschop bestaat uit een veld van goud, met eene fasces van sabel, over het geheel loopt eene bande geschakeerd met zilver en keel.

BENSCHOPPERDIJK (DE), dijk of weg, in den *Lopikerwaard*, prov. *Utrecht*, welke aan den Polsbroekerdam een begin neemt, en, in eene oostelijke rigting, ten **Z.** van de Voorwetering, door de gem. *Benschop*, naar *IJsselstein* loopt.

BENT-EN-DELFPOLDER, pold. in *Rijnland*. Zie **LANGELAND**. **W.**

BENTENE, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Memado*, tot de *Manahassa* behoorende.

* **BENTHORN**, bevat 85 bund. 5 v. r. 28 v. ell. belastbaar land; gem., telt 2 h., bewoond door 2 huisgez., uitmakende eene bevolking van 16 inw.

* **BENTHUIZEN**, gem., bevat 687 bund. 73 v. r. 35 v. ell., belastbaar land; telt 95 h., bewoond door 97 huisgez., uitmakende eene bevolking van 500 inw., die, op 15 na, allen Herv. zijn en, met die van *Benthorn* en *Hoogevenen-in-Rijnland* eene kerk. gem. uitmaken, welke tot eerste Leeraar gehad heeft **ENGELBERT SIXELIUS**, die in het jaar 1608 hier was, en in het jaar 1610 een opvolger bekam.

BENTHUIZER-POLDER, pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Alphen*, gem. *Benthuisen*; palende **N.** aan het *Langeland*, **O.** aan *Hazerswoude* en *Benthorn*, **Z.** aan den *Binnengewegsche-polder*, **W.** aan *Palenstein*. — Deze pold., welke in het

jaar 1748 bedijkt is, wordt door eene sluis, op de Noordaa, en voorts op den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Schout en twee Heemraden.

BENYSTEN, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Franekeradeel*, arr. en $\frac{1}{4}$ u. Z. W. ten W. van *Loeuwarden*, kant. en 1 u. Z. O. ten O. van *Harlingen*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Achlum*, waartoe het behoort. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, siet men thans eene hooft.

BENZEROTH, huis, grooth. *Luxemburg*, arr. *Luxemburg*, kant. en gem. *Mersch*, kerkelijk tot *Feulen* behoorende.

BROOSTEN-HEINOOMSVAART, pold., prov. *Utrecht*. Zie *HEINOOMSVAART* (BROOSTEN-). W.

BROOSTEN-SCHLDE, gedeelte der prov. *Zeeland*. Zie *ZEELAND-BROOSTEN-SCHLDE*. W.

BERAPI, een der toppen van den vuurberg *Dempo*, in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, ads. res. *Bengkolen*. Hij doet bestendig rookwolken opstijgen.

BERBECHÉL, geh. in het grooth. *Luxemburg*, kw., arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Diekirch*, gem. *Feulen*.

BERBEK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kediris*, reg. en distr. *Berbek*, 2 palen van den berg *Lieman*.

***BERBURG** telt, met de daartoe behoorende ijszerwerken 150 h. en 850 inw. — De kapel te *Lellig* behoort tot de par. van *Hunternaack*.

***BERCHEM** in het balj. van *Luxemburg*, heeft 220 inw.

***BERCHEM**, gem., ligt kant. *Oss*, en bevat 1555 bund. 65 v. r. 80 v. ell. belastbaar land. De inw. vinden meest in den landbouw hun bestaan. — Ook heeft men er 1 bierbrouwerij, 1 leerlooierij, 1 grutterij, 1 koren- en 2 oliemolens. — De Herv., die er vroeger woonden maakten met die van *Nistelrode*, de gem. van *Berchem-en-Nistelrode* uit. — De kermis valt in op den eersten October — **LANSRYCUS HOSZ** was geboren den 26 Mei 1708.

BERCHEM, voorm. klein fort of redoute, prov. *Zeeland*, tot de werken van het *Retranchement* behoord hebbende. Zie dat woord.

BERCHEM, buurs., prov. *Gelderland*. Zie *BARCHEM*. W.

BERCHEM-EN-NISTELRODE, voorm. kerkelijke gem., prov. *Noord-Brabant*, klass. van 's *Hertogenbosch*, ring van *Oss*. — De eerste, die in dese gem. het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest **LEONARDUS AALSTIUS**, beroepen in 1649 en vertrokken naar *Lith c. a.* in 1655. — Onder de Leeraaren, die hier gestaan hebben, verdient melding de geleerde **HUBERT GERARD VAN BRUGEL**, die zich als zedeschrijvers, beoefenaar der Natuurlijke Historie, Penningkunde en Vaderlandsche geschiedenis en als Latijnsch en Nederduitsch Dichter heeft doen kennen. Hij stond aldaar van 1756 tot 1758. Zie voorts het art. *Oss-BRUGEL-BERCHEM-GEFFEN-EN-NULAND*.

BERCKT, kast. in *Oppe-Gelder*, prov. *Limburg*, arr. en $\frac{5}{8}$ u. N. ten W. van *Roermond*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. W. van *Venlo*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Maasbree*, $\frac{1}{2}$ u. N. van *Baerlo*, waartoe het kerkelijk behoort, 2 à 3 min. van de Maas, tusschen fraaije wouden, bosschen en akkerland. Het is, in 1840, door den tegenwoordigen eigenaar den Heer Baron **JAN LODERWIJK VAN SCHREFFENZEL HAUSCH**, geheel nieuw opgebouwd, en beslaat, met de daartoe behoorende bosschen, weiden en bouwlanden, eene oppervlakte van ongeveer 250 bund.

***BERDORF**, gem., bevat ook de geh. *Kalkesbach*, *Lauffenwehr*, *Michelskirch* en *Schleiterhof*, heeft rijke steengroeven

en telt 920 inw., van welke 740 in het d. *Bussone* zelf, die eenig voordeel genieten van den doortogt van reizigers en goederen van *Dienkirch* naar het naburige *Echternach*. — In de kerk is een altaar, dat reeds bij de Heidensche godsverering is gebruikt. Het is verkant van gedaante, met het beeld van *Hercules* en drie andere goden vermerd.

* **BERELDINGEN**, geh., heeft 40 h. en behoort kerkelijk tot *Welferdingen*.

BERENCLAUW, landg., prov. *Gelderland*. Zie *BRENKLAUW*. W.

BERENSTEIN, oude naam van het buit. *LANDLOST*, prov. *Utrecht*. Zie *LANDLOST*.

* **BERG**, gem., telt 500 en in de kom van het d. 220 inw. — Men heeft er een modern kasteel, het bijzonder eigendom van *Z. M. den Koning Groot-Hertog*, waarnaevens nog een gedeelte van het oude staat, dat zeer wel bewaard is gebleven.

* **BERG**, d. in het *Land-van-Valkenburg*, prov. *Limburg*, ligt $1\frac{1}{2}$ u. O. N. O. van *Maastricht* op eene hoogte van ongeveer 60 ell. Men telt er 67 h. en ongeveer 330 inw. — De R. K. behooren tot de par. (niet stat.) *Berg-en-Terblijt*. — De kerk, aan den *H. Moyses* toegewijd, heeft eenen toren en is van een orgel voorzien. — De dorp-school wordt door ruim 60 leerlingen bezocht.

* **BERG**, d. in het voorm. hert. *Gulik*, ligt 1 u. O. van *Maastricht*. De kapel is aan den *H. Michaël* toegewijd.

§ **BERG**, *SOESTZANNE* of *den Baas*, geh. in de heerl. *Soest-Buuren-en-Ter-Bem*, prov. *Utrecht*, arr., kant. en $1\frac{1}{2}$ u. W. van *Amersfoort*, gem. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Soest*, nagenoeg 2 u. N. O. van *Utrecht*, nabij den grooten weg van *Utrecht* op *Amersfoort*; met 46 h. en 270 inw. — In dit geh. staat de kerk van de R. K. statie *Soesterberg*, zie dat woord. Door de hooge ligging en omgelegene landgoederen is het een aangenaam woord.

* **BERG (DEN)**, d. in de heerl. *Nederhorst*. In het jaar 1808 is aan de kerk van *den Baas* een fraai orgel ten geschenke gegeven door den *Heer HENRIK RAPPARD*, die na zeven en veertigjarige evangeliedienst, van 1754—1801, in de gem. van *Nederhorst-den-Berg*, door aankoop, eigenaar van de heerlijkheid was geworden. Het kerkhof loopt niet ruim 20 ell., maar 12 ell., schuins op. — In het jaar 1811 werd de R. K. kerk gesticht, welke eenen kleinen toren heeft en van een orgel voorzien is.

* **BERG (OP-DEN-)** stond voorheen gem. *Wijk-en-Aalburg*, in de nabijheid van den gemeentetoren te *Wijk*, op een heuvel, die thans met vruchtboomen beplant is. — Dit h. is door brand verwoest. Er bestaan daarvan nog dikke puinbrokken; weleer heeft het, volgens een oud regt, tot eene vrijplaats gestrekt voor iemand, die eenen manslag begaan had. Een der latere bezitters heeft zich, nog in de vorige eeuw, van dat regt bediend, ten voordeele van twee *Edellieden*, die eene neerlang gedaan hadden en hier hunne toevlugt namen.

* **BERG-AMBACHT** heeft 1 touwslagerij, 1 leenlooierij en 1 korenmolen. — De eerste die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest *CLEMENTIUS ROEGES*, die in het jaar 1578 herwaarts kwam en in het jaar 1579 naar *Lekkerkerk* vertrok. — Zuidwaarts van het d. is een voetveer over de *Lek*.

BERGAMBACHTSCHE-SLUIS, sluis in den *Krimpenveerwaard*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Bergambacht*. Het is eene steenen sluis, met valschut, wijd 0,60 ell.

* BERGE (NOORD-) telt 68 h. en 400 inw. In 1846 is er eene school opgericht, welke gemiddeld door 70 leerlingen bezocht wordt.

* BERGE (ZUID-) telt 51 h., met 200 inw. en heeft eene winter-bij-school, welke gemiddeld door 50 leerlingen bezocht wordt.

BERGEN, d. in de landmeijerij van *Bettemburg*, grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en 2 u. Z. Z. W. van *Luxemburg*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Esch-aan-de-Alzette*, gem. en $\frac{1}{4}$ u. O. van *Monnerich*, aan de vereeniging van de *Messe* en de *Alzette*; met 36 h., 225 inw. en eene kapel, welke tot de par. van *Steinbrukke* behoort.

* BERGEN, gem. in *Kennemerland*, paalt Z. ook aan *Wimmemum*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5684 bund. 2 v. r. 46 v. ell., waaronder 3645 bund. 27 v. r. 92 v. ell. belastbaar land, en telt 168 h., bewoond door 177 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1000 inw. welke meest hun bestaan vinden in den landbouw enz. — Ook is er een korenmolen. — De eerste Herv. Predikant, die er in 1581 (niet in 1578) kwam heette *ADRIAAN CLAAS VAN RAAPHORST* en ook wel *KATWIJK* genoemd. — De Evang. Luth., die hier weinig in getal sijn, en de Doopsgez., van welke men 5 telt, behooren tot hunne respectieve gem. te *Alkmaar*. — Bij het overlijden van *WILLEM LODSWIJK GRAVE* van *Nassau*, is deze heerl., door erfenis, overgegaan aan de Heeren *MULERT*, door wien zij eindelijk verkocht is aan den tegenwoordigen eigenaar. — *Bergen* is een zeer aangenaam d., dat zeer schilderachtig gelegen is. Het uitgestrekte *Bergerbosch* lokt des zomers, vooral op Pinksteren, velen derwaarts. Men gevoelt zich daar geheel in *Gelderland* verplaatst. *Bergen* mag met regt het lustoord van het anders zoo naakte en boomlooze Noord-Holland genoemd worden. — De kerk werd in 1574 door de Spanjaarden in brand gestoken en alsoo ten eenenmale vernield. De R. K. kerk te *Bergen*, die aan de *H. H. Petrus* en *Paulus* is toegewijd, werd, nadat de vorige met de pastorijs, den 6 Junij 1809, afgebrand was, opgebouwd uit de giften, door eene collecte bijeengebragt en den 11 October 1810 ingewijd. — Er heeft in dit d., reeds van vóór de Hervorming af, jaarlijks een kinderfeest plaats. Daags voor *St. Matthias* worden, niet alleen alle kinderen, die school gaan, maar ook die jonger sijn, al waren zij ook den vorigen dag geboren, in het schoolgebouw bijeen gebragt om eenige, naar eenen bijzonderen vorm, gebakken broodjes, te ontvangen, welke uitgedeeld worden, door Heeren *Kerkmeesteren*, die daartoe verplicht sijn jaarlijks drie zakken tarwe te laten verbakken, volgens eene uiterstewilsbeschikking, waarbij tevens aan de kerk eenige landertjen gemaakt werden, waarvoor missen moesten worden gelezen. — Bl. 291, reg. 38, staat: *Bergen* werd in het jaar 1575, door *Sonot*, in kolen gelegd; lees: *Bergen* heeft, in de spaansche tijden, gedurende het beleg van *Alkmaar* veel geleden;

* BERGEN, gem. in *Oppe-Gelder*, wordt ten W. door de *Maas* van de gem. *Vierlingsbeek* gescheiden, bevat mede het geh. *Augustinus*; heeft 12,457 bund. 45 v. r. 50 v. ell., alles belastbaar land. — De vijf scholen, die er sijn, worden gezamenlijk gemiddeld door 670 leerlingen bezocht. — De R. K. kerk, aan den *H. Petrus* toegewijd, is in 1827 gebouwd; heeft eenen toren en is van een orgel voorzien. — Men heeft er een gierpontveer over de *Maas*, in den weg van dit d. naar *Vierlingsbeek*.

BERGEN (DE), pold. in den *Bommelerwaard*, prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kant. *Zalt-Bommel*, gem. *Heerewaarden*, palende W. en N. aan de *Maas*, O. aan de waard genaamd den *Ham*, Z. aan den *Kesselsche-waard*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene

oppervlakte van 87 bund. 52 v. r; watert door den Kesselsche-waard op de Maas, uit, is, door buitengewoon hooge oevers, aan de zijde der Maas, als bekend aan te merken, en staat onder het bestuur van twee Gecommitteerden.

† BERGEN (DE), b. in de *Langestraat*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 3 u. N. N. O. van *Breda*, kant. en 1 u. N. O. van *Oosterhout*, gem. en 10 min. van *Raamsdonk*; met de R. K. kerk van de stat. *Raamsdonk*. Zie voorts dat art.

* BERGEN (HET HUIS-TE-) of HOF-TE-BERGEN, dat in 1720 gebouwd was, werd, in het jaar 1829, afgebroken en in plaats daarvan een herenhuis, naar den tegenwoordigen trant, gebouwd, het Hof genaamd, van breede vijvers omgeven, waarover eene breede steenen brug toegang verleent. Thans wordt het in eigendom bezeten door den Heer WILLEM PHILIP BARNAART VAN BERGEN, te Haarlem.

* BERG-EN-DAAL, plant. Hier werd in het jaar 1839, door tusschenkomst van de ijverige broedergemeente te Paramaribo, een met kerkje gebouwd, dat, den 26 September van dat jaar, door broeder TAN en broeder STANES, beiden van Paramaribo, en broeder BLEICHERN, van den buitenpost Worstaling Jacobs, ingewijd werd. De ligging van dit kerkje, op eene hoogte, is zeer schilderachtig. Het steekt met het tarentje boven de omliggende gebouwen uit, en maakt, van de riv. gezien, eene treffende vertooning.

BERGENHUIZEN, geh., prov. *Limburg*. Zie BERGENHUIZEN. W. en A.

* BERGEN-OP-DEN-HOEF, moet geheel wegvallen.

* BERGEN-OP-ZOOM, voorn. markgr., had tot hoofdplaats de stad *Bergen-op-Zoom*, en was verdeeld in 4 kwartieren, als: 1) het Noordkwartier, bevattende de stad *Bergen-op-Zoom* en de beel. *Steenbergen*, de rechtsgebieden van *Standaardbuiten*, *Fijnaart* en *Heyningen* en vroeger de *Ruigenhil-polder*; 2) het Oostkwartier, de rechtsgebieden van *Oudenbosch*, de *St. Maartens-polder*, *Oud- en Nieuw-Gastel*, *Hoeven*, *Rucphen* en *Zegge*; 3) het Zuidkwartier, de rechtsgebieden van *Ossendrecht*, *Woensdrecht*, *Hoogerheiden*, *Putten*, *zuidgeest*, *Burgvliet* en *Huibergeren*, en 4) het Westkwartier, de rechtsgebieden van *Wouw*, *Moerstraten*, *Vorens-einde*, *Halsteren*, *Noordgeest*, de *Bijmoer*, *Oud-Glimmer- en Auvergne-polders*.

* BERGEN-OP-ZOOM, kant., beslaat eene oppervlakte van 23,471 bund.; telt 3872 h., bewoond door 6369 huisgez., uitmakende eene bevolking van 22,000 inw.

BERGEN-OP-ZOOM, dek., prov. *Noord-Brabant*, in het apost. vic. van *Breda*. Dit dek. bevat de volgende 24 par.: *Bergen-op-Zoom*, *Fijnaart-en-Heyningen*, *Gastel*, *Halsteren*, *Heerle*, *Hoeven*, *Hoogerheiden-en-Woensdrecht*, *Huibergeren*, *Klundert*, *Kruisland*, *Lepelstraat*, *Nispen*, *Ossendrecht*, *Oudenbosch*, *Prinseland*, *Putten*, *Roozendaal*, *Rucphen*, *Standaardbuiten*, *Steenbergen*, *Willemsstad*, *St. Willebrord (het Heike)*, *Wouw* en *Zegge*. — Men heeft er 24 kerken, welke door even zoo veel Pastoors en door 19 Kapellaans bediend worden; en men telt er 40,000 zielen, onder welke 29,500 Communikanten, ook is er nog een geestelijk gesticht van opvoeding voor jonge jufvrouwen te *Roozendaal*, met eenen Priester. — De R. K. hebben in dit dek. 19 afzonderlijke begraafplaatsen.

* **BERGEN-OP-ZOOM**, gem., beslaat volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5129 bund. 89 v. r. 95 v. ell., waaronder 3010 bund. 39 v. r. 72 v. ell. belastbaar land. — Volgens sommigen wordt de naamsoorsprong van **Bergen-op-Zoom** afgeleid van *bergen*, beteekenende zooveel als *haven* of veilige ligplaats en *op de Zoom* zooveel als aan den rand of zoom der Schelde. — Bl. 299. In 1742 en 1743 is de versterking van **Bergen-op-Zoom** door den Gouverneur van **SEA DUYN** volbragt. — De schans **Moer mont** ligt $\frac{1}{2}$ u. van de stad, **Pinssen** bijna in het midden en **Rover** 1 u. van de stad. **Kijk-in-de-Pot** is eene kleine lunette (geen schans). In 1741 werden daarbij twee lunetten gevoegd, die met hun drietal nu eene geretrancheerde vlakte vormen tusschen de **Bossche-** en **Waterpoorten**. Ook is er buiten deze linie eene redoute aangelegd Op het **Schor** genaamd. Bl. 301. Men heeft er 1282 woonhuizen, 79 pakhuizen en schutten, 5 graanmolens, 1 rooliemolen, 3 hierbrouwerijen, 4 grutterijen, 2 zoutziederijen, 2 soepziederijen, 5 leerlooijertjen, 10 pottbakkerijen, 1 scheepstimmerwerf en 1 koffijstroopsmolen. Het **Stadhuis**, is eene der oudste gebouwen van de stad, het is versierd met drie levensgrootte beelden: de **Standvastigheid**, de **Voorzigtigheid** en de **Regtvaardigheid**, de voorgevel is gebouwd in 1611 en heeft den grooten brand in 1527 zoo mede alle belegeringen zonder veel schade doorgestaan, waarom men boven in den voorgevel met gulde letters leest: *nille periculis supersum* (d. i.: Ik ben duizend gevaren te boven gekomen). — De **Kazerne**, oudtijds en ook nog het **Markgravenhof** of **Prinsenhof** genoemd, is een zeer uitgestrekt gebouw of liever een samenhang van onderscheidene gebouwen, alle in den gothischen smaak op verschillende tijden aangelegd. Het werd waarschijnlijk omtrent het jaar 1290 door **GERARD VAN WERENALE**, eerste bijzondere Heer van **Bergen**, gesticht, doch is daarna aanmerkelijk vergroot, vooral door de Heeren uit het huis van **GLIERS**, wier stamwapen niet alleen boven de poort of voornamen ingang, maar op meer plaatsen werd gezien, doch, ten gevolge van het destijds bestaande verbod van met openbare adellijke onderscheidingsteekenen te prijken, na het jaar 1795 weggebroken. Voorheen pronkte dit hof met eenen zeldzamen boogentoren van eene achtkantige gedaante, welke op iedere verdieping overbreedte en diensvolgen van boven aanmerkelijk dikker was dan beneden. Deze toren, door ouderdom bouwvatlig wordende, is in het jaar 1780 tot op de hoogte der overige gebouwen, afgebroken zodat bevorens de spits, op last van den Prins van **AUVENNE**, er afgenomen en het plat met eene sierlijke balustrade omringd was. Ook was deze toren merkwaardig wijl hij aan de noordzijde onderscheidene voeten overhelde, hetgeen men vermeent opzettelijk te zijn geschied. Hetgeen er tegenwoordig nog de aandacht der kunstkenner trekt, zijn de ruitwijze gevormde ijzers voor de ramen aan de voorzijde van dit gebouw, alhoewel geen bevallige uitwerking aan het oog vertoonende, zijn zij echter, door hun sonderling en kunstig maaksel, een voorwerp van bewondering, uithoofde van de juiste afdeling der gaten door welke de ijzere staven elkander doorkruisen. — Bl. 302. Op den zolder van het **Arsenaal** worden geene wapentuygen meer gevonden. De **Affuilloots** heeft geen verdieping. — Bl. 303. Boven den ingang der **Groote kerk**, leest men dit opschrift: *Domus sua domus ORATIONIS VOCABITUR* (d. i.: Mijn huis wordt een bedehuis genoemd). — Aangezien de in 1622 gedeeltelijk ter nedergestorte gewelven en muren der kerk tot in het jaar 1700 waren blijven liggen, zijn toen de

ware arduinsteeenen tot grondslagen der vestingwerken gebezigd; terwijl een gedeelte van den grond in 1751 tot eene wapenplaats, tegenwoordig de Paradeplaats genoemd, werd ingerigt. — Vroeger had **BANGEN-OR-ZOON** drie Predikanten, hebbende de eerste Predikant **GEORGENS PAULI**, in het jaar 1585 tot ambtgenoot gekregen **JACOBUS BANGENS** die in het jaar 1615 is overleden. De eerste derde Predikant was **JACOBUS BELWINK**, die in het jaar 1711 derwaarts kwam en in het jaar 1725 naar Maastricht vertrok. Na het vertrek van den Predikant **J. W. VAN YERHOVEN LERMAN**, hetwelk in het jaar 1809 plaats had, is echter de derde leeraarsplaats onvervuld gebleven, zooals de plaats ook nu nog slechts door twee Predikanten bediend wordt. — De Predikanten werden voortheen beroepen door een *collegium qualificatum*, waarbij, behalve de leden des kerkeraads, ook drie leden uit de stadsregering tegenwoordig waren; thans geschiedt het beroep alleen door den breeden kerkeraad. — Bl. 304. In de R. K. kerk zijn, ingevolge de uitdrukkelijke beoerte van Koning **WILLEM I**, op den 28 October 1829, de stoffelijke overblijfsels der voormalige Heeren en Markgraven van **BANGEN-OR-ZOON** ter aarde besteld. — Men heeft te **BANGEN-OR-ZOON** ook nog eene Spaarbank en een Instituut voor Jonge Jufvrouwen, onder het bestuur van 11 Nonnen, en eene school voor behoeftige kinderen met 150 à 160 leerlingen. — Bl. 305. Onder de vermaarde mannen welke te **BANGEN-OR-ZOON** geboren zijn verdient ook melding, de Godgeleerde **POSTHAAN VAN HATTEN**, naar wien zekere secte in de Hervormde kerk de *Hattumisten* genoemd worden, † in 1706. — De Geschiedschrijver **MARIUS ZWARTS VAN BOXHOEN** was geb. in 1612. De Schilder **THEODORUS WILLEMORDE BOSSCHAERTS**, † in 1686 — Bl. 315. De voorjaarsmarkt te **BANGEN-OR-ZOON** wordt gehouden in de vierde week na Paschen en de najaarsmarkt in de laatste week in November.

* **BERGENSHUIZEN** bestaat uit vier bouwhoeven, genaamd *Bergenshuizensche-hoeve* no. 1, 2, 3 en 4, met drie arbeiderswoningen. — De hier vroeger op een heuveltje gestaan hebbende ruime hof, met breede steenen banken en een leffen dak voorzien, was waarschijnlijk niet alleen met een godsdienstig doel gesticht, maar wans tot toevluchtsoord op deze heidevlakte voor reizigers of verwarden.

BERGENSTEIN (NIEUW-), buit. op de *Middel-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, kw., arr. en 5½ u. N. van *Arnhem*, kant. gen. en 10 min. N. W. van *Apeldoorn*, aan den straatweg van *Deventer* en *Zutphen* op *Holland*. Het beslaat eene oppervlakte van ruim 1 bund., en wordt in eigendom bezeten door den Heer **W. H. MULDER**, woonachtig te *Apeldoorn*. — Het huis is in het jaar 1855 afgebrand.

* **BERGEN-TERBLIJT** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 163 bund. 41 v. r. 40 v. ell., waaronder 154 bund. 60 v. r. 85 v. ell. belastbaar land; telt 145 h., bewoond door 187 burgers., uitmakende eene bevolking van 800 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden, en eene par. nitmaken, welke tot het spet. vic. van *Linsberg*, dek. *Heerssen*, behoort. — De school wordt gemiddeld door een getal van 65 leerlingen bezocht.

* **BERGERBOSCH**. — Omtrent het jaar 1750 deed **WILLEM ADRIAAN**, Graaf van *Nassau*, aldaar een fraai huis bouwen het Hof te *Bergen* genaamd, hetwelk in het jaar 1829 door een modern heerenhuis vervangen is.

BERGERBRUG, geb., prov. *Noord-Holland*. Zie *BURGERBRUG*. W.

* **BERGERHUIZEN** eigenlijk **BANENHUIZEN** ligt 7 min. N. van *Noorbeek*. Men telt er 14 h. en 80 inw.

§ **BERGERMEER**, meer, prov. *Drenthe*. Zie **BANENHUIZEN**. W. en A.

* **BERGEYK**, gem., bestaat uit 8141 bund. 42 v. r. 6 v. ell., alles belastbaar land. — Men heeft er 1 bierbrouwerij, 1 korenmolen en 1 teerstokerij. — De R. K., die er 1780 in getal zijn, onder welke 1500 Communicanten, maken er twee par. uit, die van *Bergeyk-op-'t Hof* en *Bergeyk-op-'t Loo*. Zie de volgende art.

BERGEYK-OP-'THOF, R. K. par. prov. *Noord-Brabant*, apost. vic. van 's *Hertogenbosch*, dek. *Kindhoven*. — Deze par. telt 910 zielen, onder welke 700 Communicanten en wordt door eenen *Pastoor* en eenen *Kapellaan* bediend. De kerk, aan den H. *Psalmus* toegewijd, is de oude parochiekerk van *Bergeyk*. Zie dat art. W.

BERGEYK-OP-'T LOO, R. K. par., prov. *Noord-Brabant*, apost. vic. van 's *Hertogenbosch*, dek. *Kindhoven*. — Deze par. telt 840 zielen, onder welke 600 Communicanten en wordt door eenen *Pastoor* bediend. De kerk, aan den H. *Psalmus* toegewijd, is een steenen met stroo gedekt gebouw, zonder toren of orgel.

* **BERGEYK-WESTERHOVEN-RIETHOVEN-EN-BORKEL**, kerk. gem., had tot eersten Predikant *Rombertus Vogelzang*, die in het jaar 1680 te *Bergeyk* kwam, en in 1680 overleed. *Bergeyk* had eerst afzonderlijk eenen Predikant, de eerste was *Philippus de la Miaz*, die er in 1648 werd beroepen en in 1649 naar *Lith-en-Lithbojen* vertrok. In 1675 werden *Westhoven* en *Riethoven* hierbij gevoegd, gedurende de dienst van R. *Vogelzang*.

* **BERGH**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 8056 bund. 55 v. ell. — De 60 lsr., welke er zijn, hebben eene *bijkerk* te 's *Heerenberg*, die tot de ringsynagoge van *Doetinchem* behoort. Ook worden in deze gem. eene *fabriek* van *calicots* of *katoenweverij*, eene *steenbakkerij* en eene *pannebakkerij* gevonden. De voor eenigen tijd hier bestaan hebbende *chocoladefabriek* en *fabriek* van *eau de cologne* zijn te niet.

* **BERGH (DEN)**, graafs., beslaat, sedert dat in het jaar 1816 een gedeelte daarvan aan het koninkrijk *Pruissen*, is overgegaan, niets meer dan de gem. *Bergh*. Zie dat woord. W. en A. — Bl. 530. *Otto van den Lek* stierf in 1428. Reg 26 staat: *Willelm III, les: Willelm IV.*

BERGHUIZERBRUG of *Brog* No. 25, brug op de *Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. *Heerde*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Hatterm*. Het is eene houten ophaalbrug gelegen over het 5e pand van het *Speldoornschekanaal*, in den weg van den grindweg naar het erve *Berghuis* of den *Belt*, onder *Heerde*.

BERGLUST, landgoed in het *Rijk van Nijmegen*, prov. *Gelderland*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Nijmegen*, gem. *Groesbeek* en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Ubbergen*, op den berg aan de oude *Kleefsche baan*. — Dit landgoed beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 26 bund. 82 v. r. en wordt in eigendom bezeten door *Joakheer F. A. T. Donner van Polderveldt*, woonachtig te *Ubbergen*.

* **BERGSCHANS**, voorm. schans in *Zalland*, prov. *Overijssel*, gem. *Zwollerkerpsel*, tusschen de *Koterschans* en de stad *Zwolle*, tot versterking van welke stad zij diende. Ter plaatse, waar zij gelegen heeft, ziet men thans den *Spoolderberg*. Zie dat art. W.

BERGS-VAN-ST.-GEERTRUID-(*HUIS-DES*-), voorm. kloost., prov. *Noord-Brabant*. Zie *KARTHUISKAS-KLOOSTER*. W.

BERGUM, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Tietjerksteradeel*. Zij bevat de dorpen: Bergum, Garyp en Kerneweude, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4923 bund. 63 v. r. 56 v. ell., waaronder 4896 bund. 44 v. r. 76 v. ell. belastbaar land.

* **BERGUMER-HEIDE (DE)** is in de laatste jaren door ontginning, bebouwing, het aanbouwen van boerenwoningen en aanleggen van bosschen geheel onkenbaar geworden, zijnde thans eene buurschap van nijvere landbouwers, waar sedert 1844 de godsdienst onder de leiding van eenen Hulpredikant werd waargenomen in het armhuis en schoolgebouw. — In het jaar 1849 werd er eene nieuwe pastorie en in 1860 eene kerk gebouwd. Beide staan ten N. van den straatweg naar Groningen. De eerste Predikant die in deze gem., welke tot de klas. van *Leewarden*, ring van *Bergum* behoort, het leeraarambt heeft waargenomen is geweest U. K. THODEN VAN VELLEZ.

BERGUMERBOSCH, voorm. landh., prov. *Friesland*. Zie HOOSRUIS. W. (BERG-VAN-SION, voorm. kloost., prov. *Zeeland*. Zie ZION. W.

* **BERINGEN** ligt $\frac{1}{2}$ a. N. O. van *Bersoh*, aan-de-Alzette en heeft 60 h. met 320 inw.

BERINGERBERG, geh. in het grooth. *Luxemburg*, bij *Beringen*; met 5 h. en ruim 20 inw.

BERIOE (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Ceram*, die met eenen zuidelijken loop in de *Zee van Banda* uitloopt.

BERK (DEN), geh. in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en ruim $2\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Breda*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Oudendijk*, gem. *Rucphen-Vorensinde-en-Sprundel*, 10 min. van *Sprundel*, waartoe het behoort; met 7 h. en ruim 50 inw.

* **BERKEL** ligt N. ten O. van *Tilburg* en telt 65 h. en 360 inw.

* **BERKEL (DE)** heeft te *Zutphen* eene breedte van 14 ell. — De haar omringende meer- en veenplassen worden onder water gezet, op ongeveer 4,85 ell. boven A. P.

* **BERKEL-ENSCHOT-EN-HEUKELUM** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2088 bund. waaronder 2015 bund. 60 v. r. 86 v. ell. belastbaar land. Men heeft er ook 1 olie- en 1 korenmolen.

BERKENBOSCH, voorm. kast. in het *Overkwartier-van-het-Land-van-Cuyk*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Oploo-St. Antonis-en-Ledeakker*, $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Ledeakker*, waartoe het behoort. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men niets meer dan de sporen der grachten welke het omringd hebben.

BERKENBOSCH, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, arr., kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Middelburg*, gem. *Oostkapelle*.

* **BERKENRODE**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 48 bund. 89 v. r. 45 v. ell., waaronder 46 bund. 18 v. r. 29 v. ell. belastbaar land; telt 14 h., bewoond door 14 huisgez., uitmakende eene bevolking van 60 inw. — **BERKENRODE** is de geboorteplaats van den Schilder **CHRISTIAAN VAN POL**, geb. in 1527, † in 1590.

* **BERKENRODE**, voorm. adell. h., had tot wapen een veld van keel, met eenen leeuw, gevierendeeld van silver en sabel en gekroond van goud.

BERKENRODE, buit. in het *Land-van-Vorne*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Brielle*, gem. *Rockanje*. — Dit buit., bestaande uit heerenhuis en verdere getimmerten, bosch, tuin, boomgaard en weiland, beslaat eene oppervlakte van 24 bund. 50 v. r.

* **BERKENSTEIN**, reg. 3 staat: 's *Maartensdijk*, lees: *Maartensdijk*, — reg. 9 staat: *St. Maartensdijk*, lees: *Maartensdijk*,

* **BERKENWOUDE**, d., vindt men het eerst vermeld in het jaar 1596, als wanneer de Heer van de LEEK aan zijnen zwager JAN VAN POLAKEN geeft, de tienden van dit ambacht. In het jaar 1842 is aldaar eene nieuwe pastorie gebouwd. — Den 2 Augustus 1708 onderging BERKENWOUDE eene felle ramp, doordien 16 huizen, waaronder het schoolhuis en even zooveel schuren of hooibergen door eenen brand vernield werden, welke vermoedelijk door het broeijen van hooi ontstaan was. — Dit d. is de geboorteplaats van JOHANNES DE VRIESLAND, geb. 11 October 1741, † 22 October 1819, als Hoogleraar en Predikant te Middeburg.

* **BERKENWOUDE**, pold., grenst N. W. aan den Well-polder, N. aan Achterbroek, N. O. aan Stolwijk, O. aan Zuidbroek, Z. aan de Lek, W. aan den Krom-polder.

* **BERKENWOUDE-EN-ACHTERROEK** grenst Z. W. aan Oudekerk-aan-den-IJssel, bevat 1151 bund. 3 v. r. 8 v. ell. belastbaar land. — Dit ambacht heeft eertijds behoord tot de heerlijkheid van de Lek; althans op den 8 Julij 1579 beleende ALANZAR van BURENAN, Graaf van Holland, JAN VAN POLAKEN, Heer van de Lek, met de goederen, welke zijn vader van hem te leen had gehouden, onder anderen BERKENWOUDE-EN-ACHTERROEK met de tienden boer hetgeen GERRIT SMOET daarin heeft. Naderhand is het gekomen in het geslacht van ZUYLEN VAN NIEVELT, en vervolgens in dat van VAN DE CAPELLEN. — Dit ambacht verkroeg in den jare 1570, den Zaterdag na St. Agnietendag, van JAN, Heer van de Lek, het voorregt van te maken eene waterschap, gaande van Berkenwoude, door den dijk tot in den IJssel. Bij vonnis van het Hof van Holland, dat den 23 Julij 1529 tusschen WILLEM VAN ZUYLEN VAN NIEVELT, Ambachtsheer van BERKENWOUDE-EN-ACHTERROEK, ter eenre, en de Gezwoeren van dat Ambacht voor zich zelven en in naam van de gemeene buras aldaar, ter andere zijde, is beslist, dat de landen van dat ambacht teelvrij zouden zijn. — De eerste die in deze gem. het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest HENRICUS ROSSUS, die in het jaar 1596 herwaarts kwam, en in het jaar 1600 naar Overchie vertrok.

* **BERKESTEIN** had vroeger tot wapen een schild van keel met drie suilen van silver.

* **BERKHEI (PAN-VAN-GROOT-)** schijnt voorheen, ten minste in het laagste gedeelte, beweid te zijn geweest, hetgeen is af te leiden uit de greppen en wallen, nog voorhanden, en ook door lipden, wie het nog heugen mag, wordt bevestigd; thans ligt deze pan geheel verwilderd. Een gedeelte is met berkenhakhout (waaronder ook alden) en enkele akonetrulken bezet. — De overige grond is dicht bezet, met allerhande gras- en kruidgewassen, welke op sommige plaatsen de aangenaamste geuren verspreiden: in de laagste gedeelten wassen bismen waterplanten; het een en ander is op vele plaatsen met doornen, liguster en heboompjes vermengd, welke elken zamen tot de hoogte van een paar voet opgroeijen. Deze ruigte maakt het gaan door de pan eertijds zeer bezwaarlijk.

* **BERKHEY (PAN-VAN-KLEIN-)** is in den zeldzen toestand als de Pan-van-Groot-Berkhey, behalve dat aldaar geen hout wordt aangetroffen.

BERKHOFDEK, naam, welken de Negers geven aan de koffijplant. *RUSSIAAN*, in de kol. *Suriname*, Zie *RUSSIAAN*. W.

* **BERKHOUT** heeft tot eersten Predikant gehad *CARSTEN*, die omtrent 1878 herwaarts kwam en in het jaar 1884 eenen opvolger bekam. — Er is aldaar in het jaar 1841 een orgel in de kerk

geplaat dat den 5 September van dat jaar is ingewijd. — De B. K., die er 760 in getal zijn, parochiëren te *Goorn* en *Spierdijk*. — Het laere wapen van deze heerl. bestond uit twaalf kepers van goud en had het schild geheel vullende, zijnde dat van *Romans*, doch gebrochen door een franc carton van azuur, beladen met eenen kraanvogel van zilver.

BERKHOUT, pold. in *Droegterland*, onder de *Veenhop*, prov. *Noord-Holland*, arr. en kant. *Hoorn*, gem. *Berkhout-en-Baarsdorp*; palende N. W. aan het *Baarsdorpermeer*, N. aan den *Wognummerban*, O. aan *Dampfen*, Z. en Z. W. aan de *Naamsloot*, W. aan den *Spanbroekkerken*. — Deze pold. bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2004 bund., waaronder 1300 bund. schotbaar land; telt 265 h., waaronder 140 boerderijen, en wordt door molens op de *Zuiderzee* en *singsloot*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit 8 Leden en Secretaris en doet rekening aan de *Ingelanden*.

***BERKHOUT-EN-BAARSDORP** bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2570 bund. 5 v. r. 76 v. ell., waaronder 2553 bund. 55 v. r. 75 v. ell. belastbaar land. — De B. K., die er 760 in getal zijn, behoren gedeeltelijk tot de stat. *Spierdijk-en-Zuidermeer*, gedeeltelijk tot *Goorn-en-Graathuizen*, en hebben in deze burg. gem. twee kerken, als: eene te *Spierdijk* en ééne te *Goorn*. — De school wordt gemiddeld door een getal van 160 leerlingen bezocht. — Het wapen dezer gem. bestaat uit den ridder *Sint Jans*.

***BERKHEER (HET)**, ligt ook gedeeltelijk in de gem. *Veenhuizen*, bedekt, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 267 bund., waarvan onder *Obdam*, 90 bund. 99 v. r. 15 v. ell.

BERKHEERDIJK, geh. in *Geestmerambacht*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 5 u. N. W. van *Hoorn*, kant. en 4 u. Z. W. van *Medemblik*, gem. *Obdam*; met 16 h. en 90 inw.

***BERKT** of **LAANSAAKT** ligt 4½ u. W. van *Eindhoven*, 4½ u. Z. van *Oirschot*. Men telt er 57 h. en 170 inw.

***BERKT (HOOGEN)** ligt 4½ u. W. van *Eindhoven* en telt 29 h. en 120 inw.

***BERKTEN (DE)** telt 66 h. en 290 inw. Deze uithoek is niet meer vruchtbaar in hout of koorn.

BERKTVELD, boschje in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Brabant*, gez. *Udenhout*; groot 1 bund. 22 v. r. 40 v. ell.

BERKUM, pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Zevenbergen*, gem. *Hooge-en-Lage-Zwaluwe*; palende N. aan de *Schuddeboers*, O. aan het *Nieuwland*, Z. aan de *Blaauwe-sluis*, W. aan *Ridderensland*, het *Hooge-* en *Straepland*. — Deze pold., die onder den *Rijalen-polder* behoort, heeft een houten sluisje aan de noordzijde des polders, wijd 0.60 ell., voormen van een drijfeurtje en eene schuif, en watert uit in de *Schuddeboers* en vervolgens, met het water van dien polder, door middel van eenen watermolen, op den *Amer*. Bij pold. staat onder het bestuur van den *Rijalen-polder*. Het land ligt 0.25 ell. onder A. P.

***BERKUM**, buss., vindt men reeds vermeld in het jaar 1239. Men telt er 92 h. en 500 inw.

BERKUMER-TOGTSLOOT, ook wel *Gozasloot* genaamd, waterloop in *Zaaland*, prov. *Overijssel*, gem. *Dalfsen*, welke eenen aanvang neemt aan den *Hessenweg*, bij den hoek van *Beese*, en bij de *Lagebrug* in de *Steenwetering* valt.

* BERLÉ, in het Duitsch *Beul*, heeft 19 h. en 136 inw. De kerk, op den top eens bergs, heeft eenen hoogen spitsen toren. — De par. *Beslé* bestaat uit Berlé, Nothumb, Trentelhof, Glosmuhl en Rechingershof, heeft 280 zielen, eene kerk te Berlé en eene kapel te Nothumb. De kapel te Winselir behoort tot de par. Noërtringen.

* BERLICUM-EN-MIDDELRODE bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2480 bund., waaronder 2596 bund. 39 v. r. 17 v. ell. belastbaar land. Men heeft er 2 bierbrouwerijen, 5 leerlooierijen, 1 koorn- en oliemolens.

BERLICUMSCHE-POLDER, in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en kant. 's *Hertogenbosch*, gedeeltelijk kant. *Boxtel*, gem. *Berlicum-en-Middelrode*, gedeeltelijk kant. 's *Hertogenbosch*, gem. *Rosmalen*, palende N. aan de Grootte-Wetering, den Nieuwendijk over de Heide en den weg naar het Spartelgat, O. aan de Wertssteeg, den Middeldesche-dijk, de Steeg van de Heikampsche hoeven en de Zandstraat, Z. aan den Heerswijksche-dijk, de Achterstraat, den Provinciaalen Klinkerweg en de Aa, W. aan het Bossche-veld. — Deze pold. welke in 1845 en 1846 aan de noord-west- en zuidzijde bedijkt is en aan de oostzijde, alsmede voor een gedeelte ook aan den zuidkant, tegen hooge gronden is begrensd, bestaat volgens het kadaster eene oppervlakte van 962 bund. 26 v. r. 48 v. ell., als: 943 bund. 49 v. r. 98 v. ell., onder *Berlicum-en-Middelrode* en 18 bund. 76 v. r. 80 v. ell. onder *Rosmalen*. Hij heeft eenen steenen sluis in den dijk even ten Zuiden van het dorp Berlicum, wijd 1.00 ell., voorzien van eene drijfdeur en watert uit op de Aa. Het somerpeil is 5.30 ell. boven A. P. en de hoogte der dijken 6,65 ell. boven dat peil. Het polderbestuur bestaat uit eenen President; drie Leden en eenen Secretaris, die tevens Penningmeester is.

BERLIKUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Menaldumadeel*. Zij bevat de dorpen: Berlikum, Wier, Schiagen en Slappeterp, benevens het geh. Klooster-Aajam, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1143 bund. 93 v. r. 91 v. ell., waaronder 1117 bund. 31 v. r. 21 v. ell. belastbaar land.

* BERN is een geh. (geen b.). Het bestaat uit twee landhoeven op den grond der voorm. abdij, met 16 inw.

* BERN, voorm. abdij. De grond wordt bijna geheel door den Maasdijs ingesloten, welke met zeer hoog opgaande ijpenboomen beplant is. — Men vindt er op het kerkhof nog blaauwe graforken en een steenen beeld, liggende in biddende houding op een praalbed, en voorstellende Heer AERT VAN DER SLEYS, overleden den 28 November 1511. De steen heeft aanmerkelijk geleden, VAN ALKMAN en VAN DER SCHELLING hebben er, in hunne Beschrijving van dese abdij, thans in handschrift berustende bij de archiven van den Abt van Burs te Berlikum, eene afbeelding van bewaard, met een gedeelte van het handschrift. Het geheele omschrift is ons medegedeeld door Dr. HARMANS (1). In de *Noord-Brabandsche Volks-Almanak* van 1845 komt ons afteekening van dezen steen voor, welke aldaar verkeerdelijk wordt opgegeven, als betrekking hebbende op FOLCOLDUS, stichter van de abdij. — BERN is thans het eigendom van den Heer H. C. DE JONCK VAN HART EN BURN, op de Haarsteeg. — Het wapen dezer abdij was een schild

(1) *Dijdragen over Noord-Brabant*, D. II, bl. 245.

doorsneden in zes horizontale deelen van azuur en keel, hebbende over het geheel een karbonkelsteen met acht stralen met geleliede punten, alles van goud, zijnde het wapen van het hertogdom Cleve, waar de abdij leenroerig aan pleeg te zijn.

BERN (POLDER-VAN-), pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *Havvr- en-Bear (Polder-van)*. W.

BERNET (TER-), erve vermeld in 1181 als liggende onder *Diepenheim*, prov. *Oeverijssel*.

* **BERNISSE**, die destijds reeds gedeeltelijk verdroogd was, werd in dat in 1600 de Geervlietsche tol naar Dordrecht verplaatst was, gedeeltelijk ingedijkt, zoodat daarvan nu nog eenige sporen zichtbaar zijn.

BERNISSENDIJK (DE), dijk in het *Land-van-Voorne-en-Putten*, prov. *Zuid-Holland*, een begin nemende te *Abbenbroek*; en in eene meest noordelijke strekking, door en langs *Heenvliet*, naar de *Nieuwe-Maar*, loopende.

BERNISSENOORD, geh. in het land *van-Voorne-en-Putten*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en 2 u. O. Z. O. van *Brielle*, gem. *Heenvliet en-Koolwijken-polder*.

BERNSCHE-WAARDEN, buiten pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *Hovvrwijk (de-Waarden-boven-den)*. W.

BEROE, eil. in *Oost-Indië*, in den *Molukse-Archipel*, tot de *Batjan-eilanden*, behoorende.

BEROE, ook wel *BAROE*, lands. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, aan de *Oostkust*, N. van *Koeti*, Z. O. van *Bandar*. Het heeft voormaals onder den Sultan van *Bandjarmasing* behoord, doch is in der tijd aan *Nederlaud* afgestaan, dat er evenwel nimmer eenig gezag schijnt geoefend te hebben.

BEROE (DE), *Braos* of *Koznan*, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, met eenen onstetelijken loop, in de baai *Koeran* uitleopende.

BEROE (HET NAAUW-VAN-) of de *BROE-VAN-BROE*, zeeëngte in *Oost-Indië*, in den *Molukse-Archipel*, in de *Batjan-straat*, door het eilandje *Beroe* gevormd.

BERSELAAR of *BIJSELAAR*, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 3 u. Z. Z. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. W. Z. W. van *Veghel*, gem. en 1 u. N. W. van *St. Oedenrode*.

BERTANSCOTAN, ook *BARUETANSCOTAN*, eene plaats (locus) vermeld in 806 en 807 te liggen in *Felua*, in het graafsch. *Amelande*.

* **BERTRINGEN**, gem., heeft 2 pottenbakkerijen, kalkovens en steelmolens. — Het dorp *BERTRINGEN*, eigenlijk *BARTRINGEN* telt ruim 900 h. en bijna 1100 inw., ligt nabij een schilderachtig dal, waarin onderscheidene groote vijvers, die de *Petruse* helpen vormen, zich tusschen hoog geboomte verbergen. — Er is een fraai kasteel, dat tot 1839 aan het geslacht der *Barons d'Huart* behoorde. De ban van *Straszen* is in 1849 van *Bartringen* afgenomen en maakt thans eene eigene gemeente uit.

BERUM of *Berum*, voorn. burg in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 5½ u. W. N. W. van *Appingedam*, kant. en 2 u. N. W. van *Onderdendam*, gem. en 10 min. W. N. W. van *Berum*. — Ter plaatse, waar hij gestaan heeft, ziet men thans oek boerenhof en behuizinge met gedeeltelijk vervallene grachten, heven en singels omgeven; door den eigenaar zelven bewoond en gebruikt. — De daartoe behoord hebbende gronden, beltaande eene oppervlakte van 43 bund. 7 v. r. 70 v. ell.,

behooren aan de Herv. kerk te Beunum, en worden in beklemsning bezeten door **ONNE JAKOBUS KROZ**, woonachtig te Beunum.

BESAR (PORLOR-), eil. in *Oost-Indië*. Zie **KEMBANGAN**. W.

BESARI, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Praang-Regentschappen*, reg. *Soemedang*. Deze berg heeft vulkometen den vorm van een suikerbrood en is boven zoodanig met steenen bezet, dat het een fort gelijkt, hoewel alles door de natuur gevormd is.

* **BESCHOOT** ligt gedeeltelijk gem. *Oudendijk*, gedeeltelijk gem. *Grosthuisen*; paalt N. aan *Grosthuisen*, O. aan *Scharwoude* en *Schar-dam*, Z. aan de *Beemster uitwatering*, W. aan *Arenhorn* en de *Beem-ster*. — Deze pold. bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 661 bund., als: onder *Oudendijk*, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 200 bund. 42 v. r. 73 v. ell., waaronder 394 bund. 10 v. r. 19 v. ell. schotbaar land; onder *Grosthuisen*, volgens het kadaster, ruim 220 bund.; telt onder *Oudendijk* 74 h. en 41 boerderijen, en wordt door 2 vlietmolens, op de *Beemster uitwatering-sloot*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit 6 Leden.

* **BESEL** bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2912 bund. 18 v. r. 80 v. ell., waaronder 2739 bund. 62 v. r. 50 v. ell. belastbaar land. — De par. behoort tot het appat. vic. van *Limburg*, dek. *Venlo*. — Men heeft er 9 branderijen, 5 hierbrouwerijen, 1 pannenfabriek, 1 windkoren-, 1 waterrogge- en 1 waterollemolen.

* **BESI**, *Poszen-Basi*, ligt in de *Straat-Sunda* (niet *Straat-Banda*).

BESI (GOENONG-), berg in *Oost-Indië*. Zie *Gonsene-Bassat*. W.

* **BESOIJEN**, gem., bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 783 bund., waaronder 754 bund. 79 v. r. 97 v. ell. belastbaar land. Men heeft er 8 leerlooijertijen en 1 windschor- en gresmolen. — Den 3 Maart 1840 ontstond er te *Besouzen* een felle brand, waardoor zeven huizen met bijbehoorende stalling of schuren eene groot vlammen sijn geworden, terwijl de kerk der *Hervormden* mede veel schade leed en de pastortj geheel afbrandde.

* **BESOIJEN (BINNENPOLDER-VAN-)** niet (**EINNENPOLDER-VAN-**) ligt binnen den ringdijk van de *Langstraat- en Binnenvolders*, en is aan de zuidzijde aanmerkelijk hooger dan aan de noordzijde. — De dijk wordt door de verschillende dijkgevaagden onderhouden. — De schotbare grootte wordt naar de meting van het kadaster berekend. De lasten worden gedragen door de eigenaren der landen en gebouwde eigendommen. — Men telt er 99 h., waaronder 21 boerderijen. Het water uit op het *Oude-Maasje*, door twee steenen sluisen in den dijk tusschen *Sprangelsloot* en *Besoljen*, het benedenste wijd 1,10 ell. hoog 1 ell. en voorzien van eene drijfsleur, en het bovenste wijd 1 ell. hoog 1,06 ell. en voorzien van twee huiten- en een binnendrijfsleur. Het benedenste sluisje is in 1844 nog voorzien van eene tweede vloed-deur in het buitenfront.

* **BESOIJEN (BUITEN-POLDER-VAN-)** ligt voor een klein gedeelte ook gem. *Waalwijk*, en bestaat onder *Besoljen*, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 220 bund. 33 v. r. 65 v. ell., en onder *Waalwijk* 12 bund. 88 v. r. 35 v. ell., wordende de schotbare grootte naar de meting van het kadaster berekend. Deze polder heeft twee steenen sluisen en een houten duiker; als: eene steenen sluis nabij het *Draagselach-veer*, wijd 0.89 ell. hoog 1.25 voorzien van eene vloed- en schot-deur; eene steenen niet overvalfde sluis, genaamd het *Verlact*, aan het uiteinde van *Sprangelsloot*, wijd 2.06 ell. hoog 2.10 ell., voorzien

van een paar puntdeuren en spanningen voor eene schuif aan de binnenzijde en eenen houten duiker aan de oostzijde van Sprangaloot, wijd 0.46 ell., voorzien van eene klep. Door de eerstgenoemde sluis vliet hij uit op het Oude-Maasje; door de tweede sluis eerst op de Gaatel en vervolgens op het Oude-Maasje, en door den houten duiker eerst op Sprangaloot en vervolgens op het Oude-Maasje. Het zomerpeil is 0.20 boven A. P.

BESONWO, d. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Rambang, reg. Tacban.

BESSELAAR, geh., prov. Noord-Brabant. Zie **BESSELAAR**.

* **BESSENS** ligt 1 u. W. N. W. van Rouwerd, 3 min. van Nieuwerd.

BESSER, d. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Rambang, reg. Bedjo-Negero.

* **BEST** heeft 1 graan- en 1 roe-olismolen.

BESTENBERG of **BESTENBERG**, berg in Zalland, prov. Overijssel, gem. Ambt-Ommen, $\frac{1}{2}$ u. Z. van Ommen.

BESWETERING, geh., prov. Overijssel. Zie **BISWETERING**.

* **BETHLEHEM**, geh. in Hunzinga, ontloent zijnen naam van een klooster van dien naam, hetwelk hier gestaan heeft.

* **BETHLEHEM**, voorm. kloost. in den Bangert, is in de beeldstormij afgebroken, maar had in 1507 veel te lijden van het volk van Ranssum. Er was evenwel een groot gedeelte van blijven staan, dat later in eene boerenwoning werd veranderd.

* **BETHLEHEM**, voorm. kloost. op het eil. Schouwen. Bl. 588 reg. 11. staat: in het jaar 1798 lees: tot in het jaar 1798.

BETHLEHEMSCHE-BEEK, riviertje in Twente, prov. Overijssel, dat onder de gem. Losser in de weidegronden ontstaat, den weg van het dorp naar Alderspaal doorsnijdt en zich in de Dintel ontlust.

* **BETSIK** of **BIRAZ** heet eigenlijk **BIRWIK**, zoo als men het in 1400 genoemd vindt.

* **BETBORN**, gem., bevat ook de alleent. h. Hasaca en Beiser-mühl en telt thans ruim 1900 inw., waarvan ongeveer 150 in het d. **BIRBOON** zelf.

* **BETTEMBURG**, dek., bevat tegenwoordig 95 par., daar Betsijpen thans tot Keerich behoort; telt 7 kapellen en 8 bijkerken.

BETTENDORF, gem. Hieraan zijn in 1898 het d. Bastendorf en eenige geh. afgenomen, die nu met deelen der gem. **Fouhzen** en **Stalzenburg** de gem. **Bastendorf** vormen. Het d. **BIRBOON** zelf heeft 780 inw. De par. **BIRBOON** telt 850 zielen.

* **BETZDORE**, het d. alleen telt 175 inw.. De kapel van Olingen behoort tot de par. van **Rodenburg**.

* **BETTEMBURG**, kant. bestaat niet meer. Het is bij de jongste indeling deels tot het kant. **Schouwen-de-Alsette**, deels tot het kant. **Opellen** gebracht.

* **BETTEMBURG**, gem., telt 1900 inw. Het vl. (met d.) **BIRBOON** is eene fraaie plaats met 780 inw., aan de Alsette en den voet van eene hooge rots, met een modern kasteel.

BETTEWAARDE (M. E. N.), pold. prov. Zeeland. Zie **BETTEWAARDE (D. N. W.)**.

* **BETUWE (DE)** is niet de vruchtbaarste, maar een der vruchtbaarste streken van geheel Nederland.

* **BETUWE (OVER)**, Aldaar is nog zichtbaar het kanaal, gegraven in 1608, tusschen Asschem en Nijmegen, thans grotendeels verland en in den grooten weg tusschen genoemde steden zijn, in de gem. Elst, twee openingen ieder wijd 99.48 ell., met houten bruggen.

rustende elk op 16 steenen penanten, en dienende tot doorlating van het overstromende water des Rijns.

BETZDOREF, voorm. kant., grooth. *Luxemburg*; palende W. aan het kant. Mersch, O. aan het kant. Grevenmacher, Z. aan de kant. Remich en Luxemburg, N. aan het kant. Echternach. — Men telde er ruim 11,000 inw. Thans behoort het deels tot het kant. *Grevenmacher*, deels tot het kant. *Luxemburg*.

* BEUGELSKAMP beslaat eene oppervlakte van 64 bund. 9 v. r. 69 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer JOHANNES BERNARDUS VAN BLANKEN.

* BEUGEN-EN-RIJKEVOORT beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5471 bund.

BEUGT (HET), prov. *Noord-Brabant*. Zie *Bugt* (HET). W.

BEUKELAAR, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peeiland*, prov. *Noord-Brabant*, *Eerste* distr., arr. en 4 n. Z. O. van 's Hertogenbosch, kant., gem. en 10 min. N. O. van *Veghel*; met 26 h. en ruim 140 inw.

BEUKELBERG, voorm. schorren, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Steenbergen-en-Kruisland*, ten W. en N. van den Heenpolder, thans voor een groot gedeelte in dien polder ingedijkt, zijnde het overige nog onder dien naam bekend en komt daaronder ook voor in een handvest van het jaar 1286, waarin gesproken wordt van den *BOKKELBERG* en *BOKKEL-DIETS*. Zie het art. *VIERSDIJKSCHE-BOEREN*.

BEUKENHORST, buit., prov. *Noord-Brabant*. Zie *BUKENDAST*. W.

BEUKENSTEIN, voorm. buit. in het balj. van *Bréderode*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Velsen*. Het huis is in het jaar 1843 gesloopt.

* BEUKERSCHUT-EN-GRACHT. Bl. 571, reg. 1 staat: acht en veertig, lees: acht en zestig; reg. 3 en 4 staat: *Wuppenperveen*; lees: *Wanneperveen*;

BEUKERSGRACHT, vaart, prov. *Overijssel*. Zie *BUKERSCHUT-EN-GRACHT*. W. en H.

* BEULAKERWIJDE, wordt door den weg van *Wanneperveen* op *Vollenhove* verdeeld in *Noorder-Beulakerwijde* en *Zuider-Beulakerwijde*, ook *Noorderwijde* en *Zuiderwijde* geheeten.

* BEUNINGEN, gem., beslaat eene oppervlakte van 2068 bund. 76 v. r. 58 v. ell., waaronder 1939 bund. 76 v. r. 1 v. ell. belastbaar land. De twee scholen worden gezamenlijk door 150 leerlingen bezocht. — De R. K. kerk is in het jaar 1846 afgebroken en door eene andere vervangen.

BEURT, naam, welke men gewoonlijk geeft aan de *GRUZZENVAART*, geh. in *Dregerland*, prov. *Noord-Holland*. Zie *GRUZZENVAART*. W.

BEUSENBERG, geh. in het grooth. *Luxemburg*, kw. en arr. *Luxemburg*, kant. *Mersing*, gem. *Tunting*.

* BEUSICHEM, gem., paalt Z. O. aan *Buren*, Z. aan *Buurmbaen*; beslaat eene oppervlakte van 1887 bund. 21 v. r. 17 v. ell., waaronder 1802 bund. 34 v. r. 87 v. ell. belastbaar land. — *Brunsum* was vroeger ook kerkelijk met *Zoelmond* vereenigd, en de eerste, die in deze vereenigde gem. het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest *GULLIUS SLOTTANUS*, die in 1592 van *Mijns Heerenland* beroepen werd, en in 1598 naar *Schelluinen* vertrok. In 1661 tijdens de dienst van *WILHELMUS FRANCISCUS*, die hier sedert 1654 stond en *FRANCISCUS* bleef toen alleen te *Beusichem*, waar hij in 1674 overleed. — De Evangel. Luth. behooren tot de gem. van *Oulenburg*. — De Israël. tot de *bijkerk te Buren*. — De twee scholen worden gezamenlijk gemiddeld door 180 leerlingen bezocht.

BEUSICHEMNER-KADE, dijk in het graafs. *Buren*, prov. *Gelderland*, welke onder Zoelmond van den Hoogendijk afkomt, eerst eene noordwestelijke, voorts eene westelijke; voorbij het Beusichemner veerhuis eene zuidelijke, daarna weder eene westelijke en eindelijk nogmaals eene zuidelijke rigting aanneemt, waarna hij aan de Kerswerf weder tegen den Hoogedijk stuit.

* **BEUSICHEMNER-VEER** is een-rijks pontveer over de *Lek*, 20 min. N. W. van *Beusichem*, in den grooten weg van Tiel naar Utrecht.

BEUSICHEMSCHE-WAARD (DE), pold. in het graafs. *Buren*, prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kant. *Culenburg*, gem. *Beusichem*; palende N. en N. O. aan de uiterwaarden tegen de *Lek*, Z. aan de heerl. Zoelmond, den Boon, Allemanswaard en de Rijsbosch, Z. W. aan de Kerswerf. — Deze pold., welke in het jaar 1751 reeds bedijkt was, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 100 bund. alles schotbaar land; telt 16 h., waaronder 2 boerderijen, en watert uit op de *Lek*, door eene sluis, wijd 1,20 ell.; de vloer ligt 0,07 ell., onder middelbaren rivierstand.

* **BEUZENBARG**, beter *Bauzussa*, ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Hollen*, en telt 85 h. en 510 inw.

* **BEVELAND (NIEUW-NOORD-)** is ingedijkt in 1616, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 494 bund. 72 v. r. 62 v. ell., waaronder 490 bund. 84 v. r. schotbaar land, als onder *Colijnsplaat*, volgens het kadaster 573 bund. 75 v. r. 26 v. ell., onder *Wissekerke-Geersdijk-en-Kampens-Nieuwland*, volgens het kadaster 117 bund. 10 v. r. 74 v. ell., alles schotbaar land. Men telt er 11 h. en 10 boerderijen, als 8 h. en 7 boerderijen onder *Colijnsplaat*; 13 h. en 3 boerderijen onder *Wissekerke-Geersdijk-en-Kampens-Nieuwland*, en wordt door twee overlaten, op den polder Oud-Noord-Beveland, van het overtollige water ontlast.

BEVELAND (NOORD-), heerl. op het eil. *Noord-Beveland*, prov. *Zeeland*, arr. *Goes*, kant. *Kortgene*, gedeeltelijk gem. *Kats*, gedeeltelijk gem. *Colijnsplaat*; palende N. aan de Roompot, N. O. aan het Gemeenambacht, de heerl. *Colijnsplaat* en de Roompot, Z. O. aan de heerl. *Kats*, Z. W. aan de heerl. *Kortgene*, W. aan de heerl. *Kortgene en 's Gravenhoek*. — Deze heerl. bestaat uit gedeelten van de pold. *Oud-Noord-Beveland*, *Nieuw-Noord-Beveland* en den *Fredericus-polder*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 408 bund. 6 v. r. 10 v. ell., waaronder 482 bund. 8 v. r. 4 v. ell. beschaar land; telt 68 h., bewoond door 70 huisges., uitmakende eene bevolking van 480 inw., die meest van den landbouw hun bestaan vinden. — De inw., die er allen Herv. zijn, behooren tot de gem. *Colijnsplaat*. — Men heeft in deze heerl. geen school, maar de kinderen genieten te *Colijnsplaat* onderwijs. — Deze heerl. behoort thans tot 's Rijks domein.

* **BEVELAND (OUD NOORD-)** ligt gedeeltelijk gem. *Colijnsplaat*, gedeeltelijk gem. *Kats*. — Het is een calamiteusepolder, welke volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaat van 1644 bund. 37 v. r. 37 v. ell., waaronder 1598 bund. 98 v. r. 44 v. ell. schotbaar land; als onder *Colijnsplaat* 1026 bund. 56 v. r. 2 v. ell., schotbaar land; onder *Kats* 527 bund. 42 v. r. 42 v. ell. schotbaar land. — Men telt er 524 h., waaronder 29 boerderijen, als 258 h. en 18 boerderijen onder *Colijnsplaat*; 48 h. en 11 boerderijen onder *Kats*. — Deze pold. wordt door eene kapitale zeeluis, op de Roompot, van het overtollige water ontlast. — Het is de eerste pold. van het eil. *Noord-Beveland*,

welke na den bekenden waterloed van 1538 herdijkt is, hebbende dit plaats gehad in 1598, ten gevolge van een octrooi van de Heeren Staten van Zeeland, verleend aan MARIA VAN NASSAU GRAVINNE VAN HOEKSE, geboren Prinses van ORANJE, als administratrice der goederen van den Heer Prins van ORANJE, Grave van *Nassau-Byren* enz. — Daarvoor liggen aanzienlijke schorren, waarvan eerlang de indijking wordt te gemoet gezien, alsoo daartoe reeds in 1848 is octrooi verleend.

* BEVELAND (ZUID) bevat ook nog het d. *Blowenddijk*, hetgeen (bl. 580 van onderen) is verzuimd op te geven. Bl. 587 reg. 9—6 van onderen *lezo men*: dat de landlieden in dit eiland onder de wapenen zouden gebragt worden, even als gedurende den Spaanschen krijg was geschied en een gewapend schip naar het Oosterkwartier deed afzakken. — Het wapen van ZUID-BEVELAND bestaat in een veld van sabel, met eene gaas van silver, met bek en pooten van keel.

BEVERBRUG of BEDEVAARTSERDE, brug in de *Wijkrij-van-'s Hertebosch*, kw. *Oosterwijk*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Hilvarenbeek*, in het geh. *Houtakker*, over den Hilver. Deze brug schijnt haren naam ontleend te hebben van eene bedevaart, welke hier vroeger langs ging.

BEVERSHOEK, pold. in den *Hoeksche-waard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. 's *Gravendeel*, gem. 's *Gravendeel-en-Ler-ambacht*.

BEVERSOORD, pold. in den *Hoeksche-waard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. 's *Gravendeel*, gem. 's *Gravendeel-en-Ler-ambacht*; palende N. O. aan den Kilpolder, O. aan de Kil, Z. O. aan het Bijlepolderdje, Z. W. aan Meeuwenoord, W. aan den Strijensche-polder.

BEVERSOORD (OUD-), pold. in den *Hoeksche-waard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. 's *Gravendeel*, gem. *Strijen*; palende N. O. aan Meeuwenoord, O. en Z. aan den Stoope-polder, Z. aan de gorzen tegen het Hollandsdiep, W. aan den Strijensche-polder.

BEVERT (DE), riviertje in *Zalland*, prov. *Overijssel*, ontstaat in de gemeente *den Ham*, in het *Hammer Flier*, en valt, in de buurschap *Noordmeer*, in den *Hammerbeek*.

§ BEVERVOORDE voorm. havenaats in het kw. *Twenthe*, prov. *Overijssel*, en 2 u. O. ten Z. van *Almelo*, kant. en 2 u. W. van *Oudezaal*, gem. en 1 u. Z. W. van *Werveelo*.

Deze havenaats is gesloopt en de daartoe behoorende gronden, groot 46 v. r., worden thans in eigendom bezeten door den Heer J. H. *Huisman*, woonachtig te *Vriezenveen*. — Het wapen van het geslacht van *Bevervoorde* is van goud, met eenen gekroonden en springenden bever van sabel.

BEVERWEERDSCH-POELDER, pold. in het *Oostkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Amersfoort*, kant. *Wijk-bij-Daarstede*, gem. *Werkhoven*; palende N. aan *Rijsenburg*, O. aan *Driebergen*, Z. aan *Cothen* en het *Guy*, W. aan *Odiijk*. — Deze pold., welke niet bedijkt is, doch alleen aan de bovensijde of den zuidoostkant eene kade heeft, bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van ruim 600 haend., zoo bouw-, wei- en hoeiland, als boomgaard, akkermale- en ander bosch, tek 11 gebouwen waaronder het riddermatig huis *Beverweerd*, 5 boerdertjen en 1 korenmolen, gezamenlijk bewoond door ruim 70 sielen, wordt door 2 sluizen, op de *Langbroeker-watering*, van het overvloedige water ontlant, en staat onder het bestuur van den eigenaar, den Heer *Hendrik Jacob Carol Jan Baron van Harenman*, Heer van *Engelison*, *Beverweerd* en *Odiijk*.

* **BEVERWIJK**, kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 17,000 bund. 89 v. r. 41 v. ell., waaronder 16,958 bund. 71 v. r. 7 v. ell. belastbaar land; telt 2969 h., bewoond door 4607 heugz., uitmakende eene bevolking van 21,700 inw., die meest in de veeceit en inelkerij hun bestaan vinden.

* **BEVERWIJK**, gem., bevat 169 bund. 4 v. r. 97 v. ell. belastbaar land. — De eerste tweede Predikant bij de Herv. te Beverwijk is geweest **JOHANNE DEERHOUT**, die in het jaar 1615 herwaarts kwam, en in het jaar 1619 naar Leyden vertrok. Na het vertrek van den Predikant **JOHANNE AELSTIUS** naar Middelburg, hetwelk in het jaar 1705 plaats had, is de tweede Predikants plaats onvervuld gebleven. — Sedert het jaar 1847 zijn de Predikanten van Beverwijk en *Velsen* van de dienst te Wijk-aan-Zee ontslagen, aangezien die gem. toen eenen afzonderlijken Predikant heeft bekomen. — Bl. 398 reg. 26 staat: **VERMEER**, lees: **VERMEIJN**, — reg. 31 staat: 1490 lees: 1489 — reg. 40 staat: 1519 lees: 1517.

* **BEVINGEN** behoort tot de gem. *Roeser* (niet *Booser*).

BEUWERD, prov. Groningen. Zie **BEUWAS** W.

* **BEYREN**, d., telt 80 h. en 400 inw. De kapel behoort tot de par. Gotingen (niet tot *Flaarweiler*).

BEZELERBEEK, riviertje in *Overijssel*, onder de gem. *Weerselo*, dat omtrent *Deuringen* uit *Losser* komt, en door *Hasselo* naar *Borne* loopt, in de *Bornschebeek*-of-*Bornsche-Aa*.

BEZWOREN-KERF, gedeelte polderland, in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Amsterdam*, kant. *Nieuwer-Amstel*, gem. *Aalsmeer-en-Kudelstaart*; volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 581 bund. Het is dat gedeelte van den *Groote-Uithoornsche-polder*, hetwelk onder *Aalsmeer-en-Kudelstaart* ligt.

BIANGON, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*.

BIDNINGAHEMI (VILLA), ook **BIDNANUS** geheeten, eene plaats vermeld in 796 te liggen in het graafsch. *Amelande*, aan de zee kant.

BIELAARD (GROOT-), hofst. op de *Neder-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 6 u. W. N. W. van *Arnhem*, kant. en 2½ u. Z. ten O. van *Nijkerk*, gem. en ½ u. W. van *Barneveld*. — Deze hofst. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 62 bund. en wordt in eigendom bezeten door den Heer van **DOORNIK**, woonachtig te *Deventer*.

BIELAARD (KLEIN-), hofst. op de *Neder-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 6 u. W. N. W. van *Arnhem*, kant. en 2½ u. Z. ten O. van *Nijkerk*, gem. en 20 min. W. van *Barneveld*. — Deze hofst. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4 bund. 46 v. r. 10 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer **H. R. BOMM**, woonachtig te *Barneveld*.

BIEMA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, goav. *Makassar*.

BIENGA, kaap in *Oost-Indië*, in de *Stroat-ann-Karimata*, aan de Noordwestkant van het eil. *Billiton*.

BIENTORO, voorn. d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, adv. res. *Magelang*. — Dit dorp is in Mei 1827, wegens trouweloosheid en aanhoudende ruziespanning met de muitelingen, door onze troepen, onder de bevelen van den Kapitein **TEX HAYE**, vernield.

BIERA, rijk en st. in *Oost-Indië*. Zie **BIRA**. W.

BIERA, kaap in *Oost-Indië*. Zie **LASSEM**. W.

BIERKADE, b. van het vl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 4 n. N. van *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*; met 8 h. en ruim 40 inw.

BIERLAP, duinvallei in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Wassenaar-en-Zuidwijk*, W. van *Wassenaar*.

* BIERT telt 12 h. en 70 inw. — Het kerkje dat er staat behoort tot de gem. *Simonshaven-en-Biert*.

* BIERT-EN-STOMPERT heeft 402 bund. 72 v. r. 64 v. ell. belastbaar land. — Men heeft in deze gem. geen school, maar de kinderen genieten onderwijs te *Simonshaven*.

BIERTSANT, oude benaming van zekere gronden gelegen in *Staats-Vlaanderen*. Zie *BLOOMESANT*.

* BIERTSCHE-POJDER beslaat eene oppervlakte van 226 bund. 1 v. r. 7 v. ell. schotbaar land; en wordt door eene sluis op de Oude-Maas, van het overtollige water ontlast.

* BIERUM bevat 4694 bund. 64 v. r. 74 v. ell. belastbaar land.

BIERUMER-MAAR, water, prov. *Groningen*. Zie *HANX (DE) W.*

* BIERVLIET bevat mede de *Paulina*-polder; beslaat, volgens het kadaaster, 3940 bund., waaronder 3898 bund. 20 v. r. 94 v. ell. belastbaar land. Men heeft er ook eene meestof en van het dorp is een voetveer op den Hoek. — Bl. 407 reg. 4 staat: 1658 lees: 1655. — Ook is er weder een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* opgericht, hetwelk ruim 20 leden telt.

* BIES ligt 10 min. van *Schimmert*. — Men telt er 55 h. en 290 inw.

BIESBOS, poel in de heide, in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Hilvorenbeek*.

BIESEN (DE), pold. in het *Land-van-Vianen*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. *Vianen*, gedeeltelijk gem. *Vianen*, gedeeltelijk gem. *Hagestein*, gedeeltelijk gem. *Everdingen-en-Zijderveld*; palende N. aan den *Vinksewerd* en het *Hoogeland*, O. aan de *Engh*, Z. aan *Outena* onder *Vianen*, W. aan *Bloemendaal*.

Deze pold., welke omstreeks het jaar 1580 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaaster, eene oppervlakte van 626 bund. 77 v. r. schotbaar land; als onder *Vianen* 87 bund. 10 v. r.; onder *Hagestein* 521 bund. 17 v. r. en onder *Everdingen-en-Zijderveld* 54 bund. 50 v. ell. Hij wordt door eenen molen op het *Zederik-kanaal*, van het overtollige water ontlast. Het bestuur bestaat uit eenen Schout, die tevens Secretaris is, twee Heemraden en Gecombineerden uit de landeigenaars of geërfden, benevens eenen Gaardermeester. — In het jaar 1834 is het *Zederik-kanaal* dwars door dezen pold. aangelegd, sedert welken tijd de beide deelen aan elkander verbonden zijn door eenen duiker, liggende onder het kanaal, nabij den *Biesenheuvel*.

BIESHEUVEL, pold. in het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Brabant*, arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Wijk-en-Aalburg*; palende N. aan de *Midgraaf* en den *Mostaarddijk* of *Biesheuvel*, O. aan den *Zouten- of Genderschedijk*, Z. aan de *Broeksche-straat*, W. aan de kade tegen het *Oudland-van-Broek*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaaster, eene oppervlakte van 89 bund. 86 v. r. 59 v. ell., en watert uit op de *Wijksche uitwatering* en vervolgens op den *Alm* door middel van eenen watermolen, hebbende 18,75 ell. vlugt, de middellijn van het waternad is 4,50 ell. en de breedte van de schoepen 0,53 ell. Daarin staat slechts één h. Het land ligt 0,90 ell. onder A. P. Het bestuur bestaat uit eenen *Polerschout*, tevens *Secretaris* en drie *Leden*. — Aan den *Noordoosthoek* van dezen polder vindt

met de zoogenaamde Biesheuvel, bestaande in het overblijfsel van eenen ouden dijk, genaamd de Mostaarddijk, welke, ter plaatse, waar die met huizen bezet is, nog tot eene aanmerkelijke hoogte boven het maaveld uitkomt.

* BIESLAND, heerl., heeft eene bevolking van 40 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden.

BIESLAND, geh. in het graafs. *Vroenhove*, prov. *Limburg*, distr., arr. kant en 20 min. Z. W. van *Maastricht*, gem. *Oud-Vroenhoven*.

BESSELSCHÉ-BOSCH (HET), bosch in het *Rijk-van-Nijmegen*, prov. *Gelderland*, gem. *Groesbeek*, eene oppervlakte beslaande van 167 bund. 19 v. r. 80 v. ell. Daarin staan meest dennenboomen en eiken schaarhout.

BIESSENBREK, rivierte in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, dat in de gem. *Losser*, in *Beuningen*, ontstaat en zich in den *Dinkel* ontlast.

BIESSER (HET), pold., prov. *N. Brabant*. Zie *KLEINPOLDERTEK (HET) W.*

* BIESSUM is in het ronde op eene terp gebouwd en in den omtrek bekend door de Biessumer-pruimenmarkt. Men telt er 29 h. en 130 inw.

* BIEST, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, telt 46 h. en 228 inw.

BIEST (DE), vijf onderscheidene plaatsen in het vl. *Boxmeer*, prov. *Noord-Brabant*, voormaals uit lage gemeentegronden bestaande, alwaar vele biesen groeiden, en daarom waarschijnlijk aldus genaamd. Thans zijn zij in vruchtbare bouw- en weilanden veranderd, waarbij verschillende huizen worden gevonden.

BIESTERIJ, geh. in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, gedeeltelijk arr. en 6½ u. N. O. van *Deventer*, kant. en 2 u. N. van *Goor*, gem. en ½ u. Z. O. van *Rijssen*, gedeeltelijk arr., kant. en 1½ u. Z. W. van *Almelo*, gem. en 1 u. Z. van *Wierden*. Men telt er 2 h. met 15 inw. onder *Rijssen*.

BIESTER-POLDER (DE), pold. in het *Oerkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Amersfoort*, kant. *Wijk-bij-Duurstede*, gem. *Schalkwijk*; palende aan alle zijden aan *Schalkwijk*. — Deze pold., welke in het jaar 1710 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 102 bund. 53 v. r. 62 v. ell., waaronder 101 bund. 78 v. r. 42 v. ell. schotbaar land; telt 12 h., waaronder 1 hoerderij, en wordt door eenen molen, op de *Schalkwijksche-wetering*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Polderschout* en twee *Raamraden*.

BIESTSCHE-WEG, weg in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oosterwijk*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Hilvarenbeek*, van het Zuiden naar het Noorden loopende.

BIEUWKETIL, geh., prov. *Groningen*. Zie *BAEKERTIL W.*

BIEZEN (DE), plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Made-en-Drimmelen*; liggende tusschen de *Oostkil* ten N., de *Vleiten O.* en het *Spijkerboor* ten W.

BIEZEN (HOOG-), pold., prov. *Utrecht*. Zie *HOOG-BIEZEN W.*

BIEZEN (HOOG-EN-LAGE-), geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Brabant*, *Eerste* distr., arr. en 4 u. Z. O. van 's *Hertogenbosch*, kant., gem. en ½ u. N. W. van *Veghel*; met 26 h. en 140 inw.

BIEZENGORS-BENEDEN-DEN-AMER, drie platen in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

BIEZENGORS-BEOSTEN-DE-VISCHPLAAT, plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Made-en-Drimmelen*, tusschen het XIII. DEEL.

Gat-van-den-Beneden-Nieuwe-Steekt ten W., het Gat-van-Kampen ten N. en het Gat-van-Honderddertig ten O.

RIEZENGORS-BEOOSTEN-HONDERD-DERTIG, plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Made-en-Drimmelen*, liggende in het Gat-van-Vloetjen en ten Z. bespoeld wordende door het Gat-van-Kerkeloot en ten W. door het Gat-van-Honderddertig.

* **BIGELBACH**, reg. 2, staat: *Beisdorf*. lees: *Reisdorff*. — Er is hier eeneijkerk. De bevolking beloopt ruim 160 zielen.

* **BIGGEKERKE**, heerl., telt 61 h., met 450 inw. — Men heeft er in de kom van het d. 39 h. en 240 inw. — Het wapen dezer heerl. bestaat in een veld van keel, met zes leliën van zilver, geplaatst en orl.

BIGI-JOEDA, naam, welken de Negers geven aan de verl. bougr. **REYNESBERG**, in de kol. *Suriname*. Zie **REYNESBERG**: W.

BIGOTO, eil. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*, reg. *Bodjonegoro*.

BIJDORP, buit. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Leyden*, kant. en $4\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Noordwijk*, gem. *Oegtgeest-en-Poetgeest*, in de *Kerkbuurt*. — Dit buit. beslaat eene oppervlakte van 2 bund. 26 v. r. 44 v. ell., en wordt thans in eigendom bezeten door den Heer **SAMUEL JACOB LE POOLE**, Lid van den Raad der stad *Leyden*.

BIJDORP, heerenhuis in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en $1\frac{1}{2}$ u. O. van *Leyden*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Woubrugge*, gem. en in de nabijheid van de kom der gem. *Kondekerk*. — Dit heerenhuis beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 22 v. r. 73 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer **N. SANSON**.

BIJDUIN, buit. in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Haarlem*, gem. *Bloemendaal-Tetterode-Albertsbergen-de-Vogelenzang*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Bloemendaal*, bij *Overveen*. — Het wordt in eigendom bezeten door Mevrouw **C. P. DUAS**, echtgenoot van den Heer **P. A. HEBERT**.

BIJEL (NEDER-EN-OVER-, twee huurs., prov. *Gelderland*. Zie **BIEL (NEDER-)** en **BIEL (OVER-)**. W.

* **BIJEMOER (OUD-EN-NIEUW-)** is schotbaar groot 208 bund. 60 v. r.; telt 6 h., waaronder 1 boerderij, en heeft eene sluis in den *Bijemoersche-dijk*, nabij *Slikkenburg*, wijd 0,87, hoog 1,45 ell. en voorzien van eene drijfdeur, waardoor hij op het zoogenaamde *Langewater* in den *Auvergne-polder* uitwatert. — Deze pold., welke door den grooten weg van *Bergen-op-Zoom* naar *Tholen*, die er dwars doorloopt en in 1819 is aangelegd, gescheiden wordt, ontvangt veel water van de hooge gronden, doch een binnenpolder zijnde, vorderen zijne dijken geen onderhoud.

* **BIJEMOERSCHE-DIJK**, dijk in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Halsteren*, loopende van den *Noordgeest* naar het *Hoog van Halsteren*, en dienende tot rijweg.

BIJENLUST, buit. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Leyden*, kant. *Alphen*, gem. *Alphen-en-Rietveld*.

* **BIJGERIJ** moet geheel wegvallen.

* **BIJLANDSCHE-KANAAL**, in de wandeling *DE RIJN* genoemd, heeft eene breedte van 552,07 ell., eene hoogte van ongeveer 6,049 ell. boven A. P. en eene stroomsnelheid van omtrent 1,0771 ell. in 1'. De doorsnijding is lang 1900 ell., breed op het maaienveld 143 en op den bodem 117 ell., diep 2,50 ell.

* **BIJLANDSWAARD** ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Herwen* en bestaat uit 5 boerderijen. — Er is van *Binnen* een voetveer op dezen waard, het *Bijlandsche-veer* genaamd.

* **BIJLEVELD**, waterschap. Reg. 4 en 5 moeten de woorden *Harmelerwaard* en *Mastwijk* wegvallen.

BIJLEVELD, geh. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en 2 u. W. van *Utrecht*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. W. van *Maarssen*, gem. en 10 min. O. van *Harmelen*; met 10 h. en 58 inw.

BIJLEVELD (DE), pold. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, kant. *Maarssen*, gem. *Harmelen*; palende N. en W. aan den *Krommen-Rijn*, die hem N. van het *Oude-Land* en N. W. van den *Harmelerwaard* scheidt, O. aan het *Veldhuizen*, Z. aan *Reijerscop-Indijk*, W. aan *Haanwijk*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 596 bund. 62 v. r. 28 v. ell., waaronder 594 bund. 5 v. r. 57 v. ell. schotbaar land; telt 10 h., waaronder 6 boerderijen, en wordt door eenen molen, op den *Rijn*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit *Schout*, *Secretaris* en drie *Poldermeesters*.

* **BIJLMER (DE)**, lees: **BIJLMER (HOOG-)**, behoort thans tot de gem. *Wesperkerspel*.

* **BIJLMERMEER**, gem., is ten gevolge van Z. M. besluit van 20 December 1846, no. 24, met de gem. *Wesperkerspel* vereenigd. Zij besloeg afzonderlijk, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 591 bund. 76 v. r. 59 v. ell., waaronder 586 bund. 99 v. r. 84 v. ell. belastbaar land; telde 27 h., bewoond door 54 huisgez., nitmakende eene bevolking van ruim 160 inw. Ook heeft men er 3 schepdaden en 2 *rijselwatermolens*.

* **BIJLMERMEER (HOOG-)** moet wegvallen, als zijnde hetzelfde als het geh. *Hoog-Bijlmer*. Zie hierboven.

* **BIJLMER-POLDER (OOST-)** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 424 bund., en wordt door eenen molen van het overtollige water ontlast.

* **BIJLMER-POLDER (WEST-)** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 282 bund., en wordt door eenen molen van het overtollige water ontlast.

BIJSCHOOTEN, hofstede op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 6 u. N. W. van *Arnhem*, kant. en $2\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Nijkerk*, gem. en $1\frac{1}{2}$ u. N. van *Barneveld*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Voorthuizen*, in de buurs. *Harseler*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 23 bund. 66 v. r. 59 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer A. J. *Evenwijn*, woonachtig te *Voorthuizen*.

BIJSTERS (DE), streek onbekade hooilanden, in de *Langestraat*, prov. *Noord-Brabant*, arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Oosterhout*, gem. 's *Gravenmoere*, langs de oostzijde van de 's *Gravenmoersche-vaart*, waarin zij uitwateren, eene oppervlakte beslaande van ruim 30 bund.

* **BIJSTERS (DE)** ligt binnen den ringdijk, in ééne bedijking met de verdere *Binnen-polders* van de *Langestraat*. Hij telt 45 h. en daaronder 14 boerderijen; heeft een steenen sluisje, onder den *Oudedijk*, bij de herberg *de Ploeg*, wijd 0,60 ell., voorzien van eene schuif en een drijfdeurtje, en watert uit, aan het boveninde der haven van *Waspik*, door een steenen sluisje, wijd 0,55 ell., voorzien van een drijfdeurtje, en verder op het *Oude-Maasje*. In den weg genaamd het *Kerkpad*, even ten Z. van het dorp *Waspik*, is een houten duiker gelegen, waardoor het water van dezen en den *Binnen-*

Bijster-polder in gemeenschap kan worden gebracht. Ofschoon het water van dezen polder, tusschen de herberg de Ploeg en de haven van Waspik, door den Waspiksch-Binnen-polder loopt, heeft het nogthans, door middel van gestelde schuttingen geen gemeenschap met het water van dien binnenpolder.

* **BIJSTERS (DE BINNEN-)** ligt binnen den ringdijk van de Langestraatsche Binnenpolders; telt 52 h., waaronder 12 boerderijen; heeft eene houten brug in den weg aan de westzijde van Vrouwkensvaart, wijd 1,88 ell., aan de vaartzijde met sponningbalken voor eene schuif voorzien en watert uit op Vrouwkensvaart, en verder met een gedeelte van het water van 's Grevelduin-Capelle, door de sluis in den zeedijk van Vrouwkensvaart, op het Oude-Maasje. De sluis in den zeedijk van Vrouwkensvaart is wijd 2,17 ell. en voorzien van een paar puntdeuren. — Deze pold. is aan de noordzijde, voor ruim een derde gedeelte, uitgeveend. — Aan de westzijde, op den afstand van ongeveer 200 ellen beoosten het kerkpad, ziet men nog de overblijfsels van eene in vroeger tijd gelegde kade, aansluitende tegen het aldaar bestaan hebbende retranchement.

BIJSTERVELD, adell. h. in de *Over-Betuwe*, prov. *Gelderland*, arr. en 1½ u. N. van *Nijmegen*, kant. en gem. *Elst*.

BIJSTERVELD, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kv. *Peelland*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 3 u. O. van *Eindhoven*, kant., gem. en 10 min. ten N. O. van *Helmond*; met 70 h. en 360 inw.

BIJVLIE, buit. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en ¼ u. Z. O. van 's *Gravenhage*, kant. en ¼ u. Z. W. van *Voorburg*, gem. *Stompwijk-Wilsvveen-Leydschendam-Zuidzijde-en-Tedingerbreek*.

BIKKERSPOLDER, onbehuise pold. in *Emland*, prov. *Utrecht*, arr. en kant. *Amersfoort*, gem. *Bunschoten*; palende N. aan den Noordpolder, O. aan de gemeente-singelgracht, Z. aan den *St. Nicolaaspolder* en W. aan *Dijkhuizen* en *Emdijk*. — Deze pold., welke niets dan weiland bevat, is onbedijkt, als liggende in den omtrek en kring van den *Veldendijk*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 462 bund. 93 v. r., waaronder 453 bund. 67 v. r. 40 v. ell. schotbaar land, en wordt door eene sluis, op de *Eem*, van het overtollige water ontlast. — Het polderbestuur wordt uit de ingelanden gekozen. — Deze polder en de *Rikvischers-polder* komen op oude kaarten wel eens gezamenlijk onder den naam van *Frans-Jacobs-polder* voor.

BILA-BILA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Pelembung*. — Hier hadden de *Padris* in 1849 eene sterkte, welke den 27 September van dat jaar, door de onzen, onder het bevel van den Majoor *Немес*, genomen werd.

BILACUS, plaats, welke men op de kaart van *PEUTINGEN* vermeld vindt en waarmede vermoedelijk het tegenwoordige d. *WASSERLIEG*, grooth. *Luxemburg*, bedoeld wordt. Zie *WASSERLIEG*. W.

* **BILDT (HET)**, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 7725 bund. 80 v. r. 45 v. ell., waaronder 7659 bund. 11 v. r. 45 v. ell. belastbaar land; telt 832 h., bewoond door 1228 huisgez., uitmakende eene bevolking van 6900 inw. — In deze grietenij zijn in de laatste jaren vele schulpwegen aangelegd, welke thans eene lengte hebben van ruim 25,000 ell. — De zetel van het bestuur en het grietenijhuis zijn te *St. Anna-Parochie*.

* **BILGAARD** ligt 20 min. van *Leenwarden*.

BILIMBI, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op de *Noord-oostkust*, prov. *Menado*.

* **BILSDORF** is een d. (geen geh.), en behoort thans tot de gem. *Arsdorf*. Het bestaat uit eene kapel, 29 h. en 180 inw.

* **BILT (DE)**, bevat 2215 bund. 98 v. r. 87 v. ell. belastbaar land. — Vroeger lagen er de abdij Oostbroek en het Vrouwenklooster. — In de Hervormde kerk is in 1845 een orgel geplaatst, vervaardigd door de orgelmakers LORHAN te Leyden en Groningen. Dit orgel wordt bespeeld op twee klavieren en een aangehangen pedaal en heeft 16 registers.

* **BILTSTRAAT**. Reeds in 1816 en 1817 heeft men er versterkingen aangelegd en in het jaar 1824 is men begonnen om een aarden fort, dwaars over dien weg, te bouwen, zijnde een hoornwerk, in het front open, met natte grachten en reduit, en behoorende tot de linie van Utrecht. In 1848 heeft het Bewind van Oorlog groote veranderingen aan dit fort gemaakt; de groote weg opgebroken en achter de buitenwerken heen gelegd; waardoor niet slechts de bevalligheid van deze streek is vernietigd, maar de gewigtige en eenige weg naar de *Bilt* en verder op gelegene steden, tot aanmerkelijk ongerief van het reizend publiek, handel en wandel, veel langer is gemaakt.

BINCKHORST-POLDER, pold. in *Delfland*. Zie VOORSTRAAT (BINCKHORST-POLDER-VAN). W.

BINDERBEND, b. van het plattelandstadje *Helmond* in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 5 u. O. ten N. van *Bindhoven*, kant. en gem. *Helmond*; met 194 h. en 880 inw.

BINGAARTSKERKE, voorm. leen en kast., prov. *Zeeland*. Zie daaromtrent het art. COXY. W.

* **BINGERDEN**, adell. h., ligt aan den *IJssel*, waarover hier ten N. aan de Nap een voetveer is. — Het beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 218 bund. 98 v. r. 1 v. ell.

BINGERDENSCH-OVERLAAT (DE), overlaat, prov. *Gelderland*, in den regter *IJsseldijk*, lang 1870 ell., hoog 3 ell. boven middelbare rivierstand, dient tot ontlasting van het water, dat uit den *Onder-Rijn* in de *Lijmers* is overgelopen. Heeft een steenen valsluisje, wijd 0,67 ell., waarvan de vloer gelijk ligt met den middelbaren rivierstand.

BINGERDENSCH-SLUIS (DE), sluis, prov. *Gelderland*, gem. *Angerlo*, in den regter *IJsseldijk*, wijd 1,89 ell., liggende 0,26 ell. boven middelbaren rivierstand.

BINI, WAT-BENI, riv. in *Oost-Indië*, op het *Ambonsche eil. Boero*, aan de Noordkust. — Zij loopt met eene noordoostelijke rigting in de *Soet-van-Castrijl* uit.

BINKHORST-POLDER, pold. in *Delfland*. Zie VOORSTRAAT (BINCKHORST-POLDER-VAN). W.

BINNENDIJKEN, ook wel de *DORPEN* gehooten, een der drie h., waaruit het eil. *Schiernonnikoog* vroeger bestond, doch welke door de vermindering des eilands geheel verdwenen is. Het was het zuidwestelijke gedeelte van dat eiland. — Hier stond weleer een buit., mede *Binnendijken* genaamd, zijnde het stambuis der *Vrijbeeren* en *Vrouwen* van *Schiernonnikoog*. Ter plaatse, waar dit buit. gestaan heeft, ziet men thans een diep water.

BINNENDIJKSCHE-POLDER (DE), pold. in *Emmland*, prov. *Utrecht*, arr. en kant. *Amersfoort*, gem. *Emnes*.

BINNENPOLDER-VAN-ACHTTIENHOVEN, pold. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Maarsse*, gem. *Achtienhoven*.

BINNENRUST, hofstede, prov. *Friesland*. Zie GALUKKEN. W. en A.

BINNEN-VECHT, kanaal in *Overijsel*. Zie **VECHT** (DE NIEUW-). W. **BINNENWALD**, bosch in het *Rijk-van-Nijmegen*, prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Groesbeek*. — Het is 169 bund. groot en meest bepoet met dennenboomen en eikenschaarbout.

BINNENWATERING (DE), water in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Foorburg*, in eene bogtige rigting, loopende van het Hoog-Kaasje naar de Zijde, nabij de gem. *Veur*.

* **BINNENWEGSCHE-POLDER**, pold. in *Rijnland*, paalt Z. O. aan den Honderd-en-Veertig-morgen, Z. aan den Hoefsche-polder en aan de Droogmakerij-van-Bleiswijk. — Deze pold. wordt door eenen molen van het overtollige water ontlaat. — Het polderbestuur bestaat uit gekozenen uit de Ingelanden.

BINNENWEGSCHE-POLDER, voorm. pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Alphen*, gem. *Hazerswoude*; palende N. aan den Gemeeneweg-polder, O. aan den Botter-polder, Z. aan 's Graven-Wildert, W. aan *Vrije-Nook*. — Deze pold. bestaat sedert ongeveer anderhalve eeuw niet meer, als zijnde destijds uitgeveend, en, met andere uitgeveende pold., bekend geweest als *Gemeentepolder of Noordplas*. Zie dat woord.

BINNENWETERING, waterloop in *Zalland*, prov. *Overijsel*, te *Kampereen*, beginnende aan de zuidelijke grenzen, bij *Wittenstein*, en eindigende, na de gemeente tot aan de noordzijde doorloopen te hebben, in de *Reeve*.

* **BINNENWIJZEND** ligt N. O. van *Hoorn*, gem. *Westwoud-en-Binnenwijzend* (niet *Oudijk-Westwoud-en-Binnenwijzend*). — Bl. 483, reg. 20, staat: 1876, lees: 1816.

BINNENWIJZEND, pold. in *Dregterland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en kant. *Hoorn*, gem. *Westwoud-en-Binnenwijzend*; palende N. W. aan *Westwoude*, N. en N. O. aan *Hoogcarspel*, Z. O. aan den *Hammerban*, Z. W. aan *Ooster-Blokker*. — Deze pold. bestaat eene oppervlakte van 340 bund.

BINOR, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Bezoeki*. — In dit distr. zijn, ten gevolge van zwaren en aanhoudenden regen, in Februarij 1847, vele bruggen weggeslagen en vele wagen vernield.

* **BINSFELD** ligt kant. en N. ten W. van *Clerff*. — De kapel behoort tot de par. *Holler*. *Bissfeld* heeft 320 inw.

BINTANG-LINGGIE, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de *Doeson*.

BIO (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Pedangsche-Bovenlanden*.

BIRDAARD, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, bevattende de dorpen: *Birdaard*, *Janum*, *Sybrandahuis*, *Rinsumageest* en *Roodkerk*, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte bestaande van 3762 bund. 80 v. r. 4 ell., waaronder 5641 bund. 2 v. r. 64 v. ell. belastbaar land.

* **BIRDAARD**, d., ligt W. Z. W. van *Dockum*, en telt 100 h. en ruim 420 inw.

* **BIRDAARDERMEER** bestaat niet meer, doch is thans miedland.

BIRGITTEN-KLOOSTER, kloost., prov. *N. Brabant*. Zie *MARIA-BERVEN*.

* **BIROE** is 25 u. lang en 10 breed, ligt op 1° 47' N.B., 116° 54' O.L. en bevat veel bosch. De inwoners oorlogten veel met die van de eilanden *Goed-Fortuin* en *Nassau*.

BIRONMANDI, kaap in *Oost-Indië*, in de *Clemensstraat*, aan de Westkust van het eil. *Billiton*.

BIRSTUMERMEER, meer, prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Utingeradeel*, $\frac{1}{2}$ u. N. van *Akkrum*, dat ten N. met het *Wijd-Deel* en ten Z. met het *Dokkumermeer* in verbinding staat. Het ontleent zijnen naam van het nabij gelegen geb. *Birstum*.

BISSCHOP-DAVIDSGRIET, gegraven vaart, op de grenzen van de prov. *Gelderland* en *Utrecht*.

* **BISSCHOPSGRAAF** ootlaat zich in de *Lingo* door eene sluis, de *Neut*, in 1860 gelegd. Van *Culenburg* af tot aan de *Nieuwebrug* wordt zij de *Meer* genaamd.

* **BISSCHOPSSCHANS**, bl. 456, reg. 11 staat: de schans *Lichtmis* las: de herberg *Lichtmis*.

* **BISSEN**, gem., telt 1260 inw. waarvan bijna 1200 in het d. — *Zie* zijn *ijzer-smelterijen*.

BISSEL, voorn. h., prov. *Gelderland*. *Zie* **BISSEL**. W.

BISSEN, gem., heeft *ijzerfabrieken*, *looijertjen*, *houtsaagmolens*, *ververijen* enz. Het d. *Bissen* is eene zeer aanzienlijke plaats.

BISSIE (GOENONG-), berg in *Oost-Indië*. *Zie* **GOENONG-BISSIE**. W.

* **BISTERVELD** bestaat thans slechts uit 1 h. en 11 inw.

BISWETERING, buurs. in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Zwolle*, gem. *Zwollerkaarspel*, 20 min. ten Z. W. van *Maatsbroek*, waartoe het kerkelijk behoort; met 5 h. en ruim 40 inw.

BITSWIJK, naam, onder welken het geb. **BRASIK**, prov. *Noord-Brabant*, in het jaar 1400, voorkomt. *Zie* **BRASIK**.

BIZEMARK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op de noordelijke landtong, resid. *Menado*, aan de *Bogt-van-Caulseji*.

* **BLAARTHEM** is een d. (geen geb.)

* **BLAAUWCAPEL**. Ten N. O. om het dorp op den *Voordorpschedijk*, is in 1818 een gedeeltelijk in 1819 een fort aangelegd, zijnde een boorwerk en behoorende tot de linie van *Utrecht*. Het was vroeger in den keel gesloten, zoodat het d. daar binnen lag, met de kerk en 15 h., maar bij de in 1847 aangevangene veranderingen aan het fort, heeft men den keel geopend, door het wegruimen eener *centro-scarpe*. Thans (1860) is men aan het bouwen van eenen toren in het fort. De overige 40 huizen van het d. staan langs den *Voordorpschedijk*. — De *Herv. gem.* te **BLAAUWCAPEL** telt 400 zielen, onder welke 180 *Ledenmaten*. Hier is eerst eenigen tijd door den schoolmeester eene godsdienstige voorlesing gehouden, tot dat in 1638 het met *Maartensdijk* werd vereenigd, doch in 1640 daarvan gescheiden en met eenen eigen *Predikant* voorzien, zijnde **LUBERTUS SPANIVIVUS**, die in het jaar 1640 herwaarts kwam, en in het jaar 1644 naar *Utrecht* vertrok.

* **BLAAUWE-KAMER** zou verdwenen zijn in den vloed van 1870. Volgens **H. VAN DAM**, zijn er nog steenen, stompen en wortelen van boomstammen gevonden, alsmede eene steenen kist, waarvan het dekfel tot een steop aan een boerenhuis onder *Dirkaland* gebedigd is.

BLAAUWEKAMERSCHE-UITERWAARDEN, pold. in de *Neder-Veluwe*, prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. en gem. *Wageningen*; palende N. aan den *Dove*, O. en Z. aan den *Rijn*, W. aan den *Kommandeurs* of *Grieksche uiterwaard*. — Deze pold. welke in het jaar 1595 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 44 bund. 53 v. r. 10 v. ell., en watert uit door eene steenen sluis in den *Veerweg*, wijd 1.40 ell. en liggende 0.64 ell. boven middelbaren rivierstand.

BLAAUWE-KEI (DE), boerenhoeve in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Breda*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z.

van *Teteringen*, in het geh. *Molengracht*. — Van deze hoeve was het huis reeds in de dertiende eeuw onder den tegenwoordigen naam bekend. In het jaar 1648 werd dit huis door den Majoor-Kommandant van Breda ERASMUS VAN VALKENHAAN, herbouwd, ter gedachtenis waarvan boven de deur in eenen blaauwen steen uitgehouwen staat :

1648.

*Den blaauwen kei ben ik genaamt,
En voor vier honderd jaar besaamt,
Dog die mij nu weer op doet staan
Dat is ERASMUS VALKENHAAN.*

* **BLAAUWE-POLDER**, pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Woubrugge*, gem. *Alkemade*.

* **BLAAUWE-SLUIS** of **ELDERENS**, geb. in de heerl. *Zevenbergen*; telt 210 inw. — De steenen sluis, welke hier ligt, is wijd 4.66 ell.; de slagbalk ligt op 1.38 ell. onder A. P.

BLAAUWSTEEN, heuvel of bergje op het eil. *Goedereede-en-Overslakke*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Ouddorp*, in den pold. *het Oudeland*, ter plaatse alwaar het kasteel *Spreeuwenstein* gestaan heeft en draagt dien naam, wjl aldaar tot het jaar 1791, op eenen blaauwen steen, de ban werd gehouden over burgerlijke en polderzaken. — In dit bergje vond men zekeren rooden steen, waarmede eenige h. in *Ouddorp* stju opgehaald.

BLAAUWEMUTS of **BLAAUWE-TOREN**, voorm. kast. in het *Landtuschen-Maas-en-Waal*, prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. W. van *Speltorn*, 5 min. W. van *Maas-Bommel*. — Ter plaatse waar het gestaan heeft, ziet men thans niets dan bouwland. — De daartoe behoord hebbende gronden, beslaan eene oppervlakte van 1 bund. 22 v. r. 18 v. ell., en worden in eigendom bezeten door Vronwe 'douraire A. W. Lemaus, geboren D. E. Dey, wonende te *Maas-Bommel*.

BLAAUWE-TOREN, voorm. toren in den *Tislerwaard*, prov. *Gelderland*, in het d. *Herwijnen*. Het was een oud rond gebouw, dat in 1821 is afgebroken.

BLAAUWHUIS, voorm. state, prov. *Friesland*. Zie *Oostmaas*. W. **BLABAK**, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Benjemaas*, reg. *Probolinggo*.

* **BLADEL-EN-NETERSEL** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5312 bund., waaronder 5240 bund. 11 v. r. 55 v. ell. belastbaar land. Men heeft er 2 bierbrouwerijen, 5 leerlooijertjes, 1 sigarenfabriek en 1 koornmolen.

* **BLADELIJNS-POLDER (GROOT-)** beslaat eene oppervlakte, volgens het kadaster, van 95 bund. 57 v. r. 89 v. ell., waaronder 91 bund. 31 v. r. 7 v. ell. schotbaar land.

* **BLADELIJNS-POLDER (KLEIN-)** droeg in oude tijden ook den naam van **SEBASTIAEN-CHRISTIAENS-POLDER**.

BLAHAM, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*, ten O. van den berg *Panangaengan*, met eene vervallene badplaats.

BLAMBANGAN of **DE ZUIDOOSTHOEK**, kaap in *Oost-Indië*, aan de zuidoostkust van het eil. *Java*, op 3° 46' Z. B. en 152° 19' O. L. In den vorm van een schiereiland de uiterste zuidoostelijke hoek van *Java* uitmakende.

BLANKAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Paseroewan*. — Men heeft er overblijfsels van eenen uitgebreiden tempel, alsmede van groote beelden en twee gemetselde waterkommen of banken, aan de eene van welke men twee vrouwebeelden ziet.

BLANKEDELLE (DE BINNEN-EN-BUITEN-), twee stukken grasland in de *Vier-Noorderkoggen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Oude-Niedorp-en-Zijdewind*. Het eerste liggende in de *Oude-Niederpolder*, aan de ringsloot van het *Heer-Hugowaard*, het andere in den *Heer-Hugowaard*, aan den *Noord-ringdijk*, zijnde door dien dijk en ringsloot van elkander gescheiden. Zij zijn te zamen groot 5 bund. 15 v. r. 2 v. ell., en behooren aan de gemeente en Gereformeerde Armvoogden van Oude-Niedorp.

* **BLANKENBURG**, pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 201 bund. 2 v. r. 46 v. ell. alles schotbaar land, en wordt door eene sluis, op de Nieuwe-Maas, van het overtollige water ontlast.

BLANKENBURG, voorm. hofst., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Achikarspelen*, arr. en 6 u. O. van *Leeuwarden*, kant. en 2½ u. O. ten N. van *Bergum*, ¼ u. Z. van *Twijzel*, waartoe zij behoorde.

BLANKENBURG, buit. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en 2 u. O. van 's *Gravenhage*, gem. *Wassenaar-en-Zuidwijk*, 1 u. W. van *Wassenaar*.

* **BLANKENHAM**. — De eerste, die in deze gem. het lesraarambt heeft waargenomen, is geweest *Jacobus Straubonk*, die in 1693 herwaarts kwam, en in 1601 reeds door *Gerardus Corneelii* was opgevolgd.

BLANKESLOOT (DE), beek in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, onder *Ambt-Hordenbergh*, ontstaat aan de *Greups* en loopt dwars door de *Mollinvaart* in de waterleiding van den *Kloosterdijk* uit.

BLANNENHOF, geh., grooth. *Luxemburg*. Zie *Waldmox*.

* **BLARICUM**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1002 bund. 89 v. r. 20 v. ell., waaronder 985 bund. 63 v. r. 69 v. ell. belastbaar land; telt 159 h., bewoond door 169 huizez., aitmakende eene bevolking van 860 inw., onder welke 780 R. k. en 70 Herv. — De dorpschool wordt gemiddeld door 140 leerlingen bezocht.

* **BLASCHEID** is een d. (geen geh.). Men telt er, behalve de kerk, die tot het dek. van *Mersch* behoort, 21 h. en 118 inw. De par. *Buascum* telt, met de inw. van het d. *Eisenborn* en de geh. *Raashof*, *Klingelscheuer* en *Asselscheuer*, 325 zielen.

* **BLAZEKOP BEZUIDEN-HET-WATER**, reg. 4 en 5 staat: *Saspolder*, lees: *Sakpolder*,

BLEEKERIJ, voorstad of b. der stad *Maastricht*, prov. *Limburg*, gelegen aan de *Maas*, ten Z. en tusschen de vestingwerken der stad; met 24 h., meest alle herbergen en een voetveer op den waard onder *Heughem*.

* **BLEEKMEER** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 78 bund. 49 v. r. 15 v. ell., waaronder 75 bund. 45 v. r. 19 v. ell. schotbaar land, en bevat een huis zijnde eenen boerderij.

* **BLEKS** behoort thans tot de gem. *Bastendorf*, doch kerkelijk tot *Diekirch*. Het heeft ruim 20 inw.

BLEES (DE), groote beek in het grooth. *Luxemburg*, die op de grenzen der gem. *Hosingen* en *Hoscheid* ontspringt, met vele bagten naar het Zuidoosten vloeit, de dorpen *Brandenburg* en *Bastendorf* bespoelt en bij *Diekirch* in de *Sure* valt.

BLEIJENBURG, voorm. adell. h. te 's *Gravenhage*. Zie *Baronovx*. (*HOW-VAN-*). W.

BLEIJENBURG, buit. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en ½ u. Z. O. van 's *Gravenhage*, kant., gem. en ½ u. Z. W. van *Voerborg*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behorende gronden, eene oppervlakte van 1 bund. 12 v. r. 23 v. ell., en wordt in eigendom

bezeten door VROUWE GEERTRUIDA CASTELAAR, Wed. LAURENTIUS BERNALDUS DE WIT VAN DER HOOP, woonachtig te Rotterdam.

BLEIJENDAAL, buit., prov. *Utrecht*. Zie **BLIJENDAAL**.

BLEIJENDAAL, hofstede op het eil. *Tholen*, prov. *Zeeland*, arr. en 4 u. O. ten Z. van *Zierikzee*, kant. en 2 u. N. van *Tholen*, gem. en 20 min. Z. O. van *St. Annaland*. — Deze hofst. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 32 bund. 62 v. r. bouw- en weiland, en wordt in eigendom bezeten door den Heer PETRUS JOANES VAN LINDEN, Koopman, en zijne echtgenoots CARMARINA JOANNA KLEEN, beiden woonachtig te Antwerpen.

* **BLEINHEIM**, reg. 4, staat: 24 December lees: 24 December 1833.

* **BLEISWIJK**, gem., heeft 1831 bund. 33 v. r. 21 v. ell. belastbaar land. — De eerste, die in deze gem. het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest JAN JANSE VAN BOLSWARD, die in het jaar 1579 herwaarts kwam en in het jaar 1681 afgezet werd. — De Remonstranten, van welken er vroeger velen woonden, maakten destijds eene gem. uit. In het jaar 1610 werd SIMON KRISCIUS aldaar beroepen, met goedvinden der Wethouders van Rotterdam, Ambachtsheeren van dit dorp, welk beroep de tegenstanders der Remonstranten vruchteloos zochten te stuiten. Hij bediende de gemeente, tot dat hij in 1619 tot Hoogleeraar in de godgeleerdheid te Leyden beroepen werd. Na hem werd de gemeente door den onskunigen HENRICUS SLAUS bediend. In zijnen tijd sonderden zich de Contra-Remonstranten af. Hij werd, waartoe zelfs GROTIUS reeds vroeger geraden had, in 1618 door het Delftsche Synode afgezet. In de tweede helft van 1620 werd de gemeente drie maanden met *Soetermeer* en *Zevenhuizen* in commissie bediend door PASCHIER DE FIJNE. Door de vergadering in de schuilplaats (1624) werd de bediening dezer gemeente, gecombineerd met die van *Rotterdam*, opgedragen aan BRINERUS LIESSELIS, PASCHIER DE FIJNE en CHRISTOPHORUS VAN LANGERAK. In 1650, met *Soetermeer* en *Zegwart*, aan NICOLAAS HARTVORCKEN. Bij de bezorging der gemeente met vaste Leeraars, in 1652, werd die van *Bleswijk* nog slechts bij provisie voorzien en met *Soetermeer* bediend door EGGERUS ESTERUM, die in 1635 *Bleswijk* alleen bleef bedienen, waarvan hij zich in 1652 ontsloeg. In 1815, tijdens de bediening van WILLEM HENDRIK VAN MASJIK, werd deze gemeente met die van *Berkel* gecombineerd, terwijl de Predikant sedert in deze laatste gemeente woonde. Na zija emeritaat, in 1846, werd de combinatie met *Berkel* opgeheven en veranderd in eene combinatie met *Zevenhuizen*, welke in het begin van 1847 aanving, en tot eersten Leeraar bekwaam MARTINUS COHEN STUART, die in 1848 naar Alkmaar is beroepen, en nog door geen ander vervangen is. De gem. te *Bleswijk* telt 10 zielen, onder welke 7 Ledematen. Onder de in deze gem. gestaan hebbende Predikanten verdient melding de Aardrijks-, Geschied- en Letterkundige GERBRAND BRUGS, van 1792-1796. — De beide scholen worden gezamenlijk door 150 leerlingen bezocht, tellende die in het d. 120 en die aan den Kruisweg 30 leerlingen. — In de Herv. kerk is in het jaar 1842 een orgel geplaatst, vervaardigd de door orgelmakers L. VAN DEN BEEK EN ZOOS, te Amsterdam, en den 21 Augustus van dat jaar godsdienstig ingewijd.

BLEKE (FER-), keurmedisch goed, dat men in het jaar 1400 vermeld vindt als gelegen bij *Elburg*.

BLEKSLEGEPOEL, of **BLEKSLAGERPOEL**, meertje in *Westerwold*, prov. *Groningen*, gem. en 1 u. Z. ten O. van *Onstwedde*. Het beslaat eene oppervlakte van 2 bund. 28 v. r.

BLELING, kon. en st. in *Oost-Indië*. Zie *Boekken*. W.

* **BLERIK** telt 297 h. en 1530 inw., die, behalve 3 Herv. en 3 Israëli., allen R. K. zijn, onder welke 1050 Kommunikanten. — De kerk, aan den H. *Lazarus* toegewijd, is een oud vervallen gebouw, met een klein spits torentje midden op het dak.

BLESDIJK, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Stellingwerf-Westende*, bestaande uit de d. *Blesdijk* en *Peperga*; eens oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 2089 bund. 59 v. r. 71 v. ell., waaronder 2037 bund. 64 v. r. 46 v. ell. belastbaar land.

* **BLESDIJK** heeft, met het daartoe behoorende gedeelte van *Blessebuurt*, 76 h. en 460 inw., die hun bestaan vinden in landbouw en veeveelt. — Men telt er 340 Herv. en 120 R. K. — De vroeger hier gestaan hebbende kerk werd in 1413 in brand geschoten. De kap der door den storm van 29 November 1856 ingestorte kerk, droeg nog de duidelijke kenmerken van dien brand. Dit aloude kerkgebouw werd in 1843 verder afgebroken en in plaats daarvan een eenvoudig schoone bedehuis, met fraaije torenspits opgetrokken, dat den 24 Maart 1844 ingewijd werd. — Bij den waterloed van 1825 speelde ook veel hout weg, hoewel de hooge akkers onder dit dorp van water bevrijd bleven.

* **BLESKENS GRAAF-EN-HOFWEGEN**, telt 750 zielen, onder welke 180 Ledematen. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest *Adolphus Notdanius*, die in het jaar 1681 herwaarts kwam, en in het jaar 1682 naar *Westmaas* vertrok. *Molenaarsgraaf* is tot in 1884 met *Bleskensgraaf* vereenigd geweest.

* **BLESSE (DE)** of *Blessenhuur*, behoort voor de oostelijke helft tot het d. *Peperga* en voor de westelijke tot het d. *Blesdijk*. Zij ligt aan den straatweg van *Leeuwarden* op *Zwolle*. — Men telt er 150 inw., die meest hun bestaan vinden in handel en landbouw. — Behalve de pastorie der beide dorpen *Peperga* en *Blesdijk*, staat hier thans ook hune school aan den straatweg, welke ruim 100 leerlingen telt. — Er worden hier jaarlijks twee markten gehouden, als: ééne op den derden Dinsdag in Mei en de tweede op den eersten Dinsdag in October.

* **BLESSE (DE)** of *Blessesloot*, beek of waterije, is bij het aanleggen van den straatweg van *Leeuwarden* op *Zwolle* verlegd geworden, bewesten de huizen der *Blessebuurt*, vloeit langs den straatweg en valt bij *Blessebrug* in de *Linde*.

* **BLESSE-BRUG**. Nog lang lag daar ten W. van de brug een gedeelte van eene schans, in 1672 aangelegd tegen de aanvallen der *Munsterschen*, doch deze is in het laatst der vorige eeuw vergraven.

BLIEK, uiterwaard, prov. *Zuid-Holland*. Zie *Bliz*.

BLIEK of *Bliz*, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, hetwelk door eenen zeer grooten stompen rotskegel merkwaardig is, die zich ten Noorden van het dorp verheft en naar de kust, noordwestwaarts, met eenen onderscheidene honderde voeten hoogen wand afdaalt. De naam dezer rots is *Mandellang*.

BLIEKE (DE), geh. op het eil. *Ameland*, prov. *Friesland*, griet. *Ameland*, arr. en 7 u. N. O. van *Leeuwarden*, kant. en 2 u. N. van *Holwerd*, $\frac{1}{2}$ u. N. van *Hollum*; met 5 h. en 30 inw.

BLIJDENSTEDE (KERSPEL-VAN-), naam, onder welke de tegenwoordige gem. *Buinerwold*, in *Dieverderdingsspel*, prov. *Drenthe*, in oude stukken voorkomt. Zie *Ruiperkwoerd*.

* **BLIJDENSTEIN**. De abdij, welke hier reeds in de elfde eeuw zou gestaan hebben, was aan de H. *Maria Magdalena* toegewijd, en werd door Nonnen bewoond.

* **BLIJDERHEID**, geh., gem. *Kerksaede*, ligt kant. en 2 u. Z. O. van Heerlen. — Men telt er 121 h. en 580 inw.

BLIJENDAAL, buit. in het *Oerkwartier* der prov. *Utrecht*, arr., kant. en 1½ u. W. van *Amersfoort*, gem. *Soest*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 2 bund. 92 v. r. 15 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door *Vrouwe J. Schuyt*, douairière *Hendrik Philip Baron Snouckaert van Schauburg*.

* **BLIJHAM**, d., behoorde oudtijds tot het *Wold-Oldambt*. — Bl. 483, reg. 5 en 6, staat: betere landonwen — verzwolgen had. lees: landonwen zou terug geven, en misschien betere dan hij verzwolgen had. — De spitsen toren staat afgezonderd ten W. van de kerk.

BLIJHAM, geh. in het *Gooregt*, prov. *Groningen*, arr. en 2½ u. O. ten Z. van *Groningen*, kant., gem. en 1 u. Z. W. van het *Hoogezand*, niet ver van *Kropswolde*, waartoe het behoort.

BLIJK-POLDER, pold., voorheen tot het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht* behoorende, thans prov. *Noord-Holland*, arr. *Amsterdam*, kant. *Weesp*, gem. *Nederhorst-den-Berg*; palende N. aan den *Spiegel-polder*, O. aan den *Aukeveensche-polder* en het *Horster-meer*, Z. aan den *Meersterdijksche-polder*, W. aan de *Vecht* en de *Reevaart* of *Nieuwe-Vecht*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 188 bund. 39 v. r. Daarin ligt een gedeelte van de b. *Overmeer*, benevens een h., tegenover het d. den *Berg*. Hij watert door eenen molen op de *Reevaart* uit. Het land ligt 0,40 ell. onder A. P. Het polderbestuur bestaat uit twee *Molenmeesters* en eenen *Secretaris*.

* **BLIJT (TER-)** of *TER-BLIJED*, op de oude kaarten meestal enkel *BLIJT* gespeld, ligt ½ u. Z. O. van *Berg*, aan den weg van *Maastricht* naar *Valkenburg*, en telt 29 h. en ruim 150 inw.

BLIK, d. in *Oost-Indië*. Zie *BLIEK*.

BLIK of de *BLIEK*, uiterwaard tegen de *Lek*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. *Vianen*, gem. *Hagestein*; palende N. aan de *Lek*, O. aan den *Middelwaard*, Z. aan den *Lekdijk*, W. aan den *Pontwaard*.

BLIKPLAAT (DE), plaat, prov. *Friesland*, in de *Lawerszee*, grenzende Z. aan *Nieuw-Kruisland* en gelegen tusschen het *Dockumerdiep* ten W. en de *Slenk* ten N. en W.

BLIKSLAGEPOEL, meertje, prov. *Groningen*. Zie *BLEKSLAGEPOEL*.

BLIMBING (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*. Zie *VLAKEHOEK*. W.

BLIND-EILAND, eil. in *Oost-Indië*. Zie *BORTA (PORLOR-)*.

BLINDING (OEDJONG-), kaap in *Oost-Indië*. Zie *OEDJONG-BLINDING*. W.

* **BLINK (DE)** was vroeger eene adell. heerd.

BLINKSLOOT (DE), riviertje in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, gem. *de Leek*, in eene kronkelende rigting loopende van *Midwolda* naar den *Mensemaweg*, te *Tolbert*, en dienende tot eene afwateringsloot der daaraan belendende landen.

BLINTJONG, land in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Batavia*, in de *Bataviasche-Ommelanden*, in het *Oosterkwartier*. Het wordt door *Chinezen* bezeten.

BLITA, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Palembang*.

BLITA (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, die met eenen westelijken loop in de *Indische-zee* uitloopt.

BLITANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*, aan de *Kapotas*.

BLOCHEN (HET KLOOSTER-VAN-DE-H.-MAAGD-MARIA-TE-), voorm. kloost., prov. *Noord-Holland*. Zie *NIJEUW-LICHT (HET)*. W.

BLOEIJENDAAL, buit. in het *Oeverkwartier* der prov. *Utrecht*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Utrecht*, gem. en 7 min. Z. van de *Bildt*. — Dit buit. wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer H. *Wassling*.

BLOEMENBEEK (DE), riviertje in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, onder *Lossen*. Het ontstaat in de bouwlanden O. van de *Lutterkerk* en loopt uit in de *Drinkel*.

BLOEMENBERG, geh. in het *Land van Valkenburg*, prov. *Limburg*, arr. en 2 u. N. van *Maastricht*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Meerssen*, gem. en 20 min. Z. O. van *Geulle*; met 3 h. en 11 inw.

BLOEMENDAAL, d., bestaat genoegzaam uit twee buurten, ééne om de kerk, de andere 5 à 6 min. zuidelijker, beide aan eenen straatweg, die van de Zandpoort, rondom de kerk, naar Overveen en van daar, over den Zijlweg, naar Haarlem loopt. — Van het station van den Hollandschen ijsceren spoorweg geeft een griendweg een gemakkelijke toegang tot dit d., waar vele aanzienlijke families van elders, den zomer doorbrengen. Men vindt hier ook het Provinciaal-Genoegkundig gesticht voor Kraakzinnigen, welk trotsch gebouw met de binnenplaatsen $1\frac{1}{2}$ bunder grond beslaat. — In het jaar 1848 is het oude gebrekkege orgel in de kerk te **BLOEMENDAAL** door een ander vervangen, waartoe de kosten meerendeels bestreden zijn uit een aanzienlijk legaat van *Vrouw Johanna Jacoba van de Velde*, weduwe *Willems Borsari*. Het orgel is vervaardigd door den Heer *B. J. Gabry Az*, orgelmaker te Gouda. Dit d. heeft, met de omliggende dorpen, eene Afdeling der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, met eene spaarbank, leesinrichting en eene herhalingschool met 40 leerlingen. — **BLOEMENDAAL** is de geboortepl. van den geschiedkundige *Cornelis de Koning Lennertsoos*, geb. 8 October 1758, † 18 November 1840.

BLOEMENDAAL, pold. in den *Alblasserwaard*. Zie **BLOEMENDAAL**. W.

BLOEMENDAAL, pold. in het *Land van Fianen*; paalt N. O. aan den polder Ganskampen, met welke hij, door middel van eenen houten duiker, liggende in den Ouden-Zederik, vereenigd is; beide polders, onder het bestuur van eenen Schout en twee Heemraden, worden door den Bloemendaalschen watermolen, staande aan de westzijde van het Zederikkanaal, op dat kanaal van hun overtollig water ontlast. **BLOEMENDAAL** is schotbaar groot 157 bund. 99 v. r.

BLOEMENDAAL, buit. in het *Westland van Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 1 u. Z. ten W. van 's *Gruvenhage*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Naaldwijk*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Loosduinen*, nabij den klinkerweg naar *Monster*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 104 bund. 9 v. r. 62 v. ell. en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer *J. D. Viruly J. Dz.*

* **BLOEMENDAAL-TETTERODE-AALBERTSBERG-EN-DE-VOGELENZANG** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4028 bund. 88 v. r. 47 v. ell., waaronder 3998 bund. 43 v. r. 9 v. ell. belastbaar land.

* **BLOEMENDAAL**, lees **BLOEMENDAL**, boerenerv, Mgt in de gem. *Gorsel*.

BLOEMENHEUVEL, buit. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en $3\frac{1}{2}$ u. ten Z. W. van *Amersfoort*, kant. en 3 u. ten N. van *Wijk-bij-Duurstede*, gem. en 2 min. ten W. van *Zeyst*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 9 bund. 14 v. r. 80 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer *Jonkheer Mr. David George Pestens*, woonachtig te *Zeyst*.

BLOEMERSDIJK, pold., prov. *Z. Holland*. Zie **BLOEMERSDIJK**. W. en A.

BLOMERSMA, staat: bebuisde heerd lands, lees: edele heerd
 * **BLOEMHOF** werd door tijdelijke giften en het aankopen van landgoederen, de aanzienlijkste abdij uit geheel Fivelgo. Onder anderen was haar Abt permanent Voorzitter bij het zijlvest der drie Delfzijen. Ook besat zij, sedert het jaar 1231, het patronaatregt over de kerk te Scharmer, en sedert 1276 het collatieregts van Uithuizen. — De kerk en toren der abdij **Bloemhof** schijnen, spoedig na de instorting, weder hersteld te zijn, want men telde, in het jaar 1288 nog duizend Monniken in het klooster en zoo hoog in aanzien en magt was de Abt, dat hij in den geheelen omtrek als betrediger en beslisser werd gekozen in de belangrijkste geschillen, zoo als in het jaar 1295 in die tusschen de geslachten der **MENALDA's** en **SVELGEN's**; in 1570, doch met den Abt van **Ten-Boer**, in die tusschen de drie Delfzijen enz. Naar de witte kleederen, die de kloosterlingen droegen, noemde men hen de **Witto-Heeren**, en het dorp **Wierum**, thans **Witte-Wierum**. Binnen de muren der abdij was eene school voor jongelieden gevestigd, welke eenen grooten naam schijnt gehad te hebben, doch in het jaar 1276 werd de lage- of kinderschool door dien Abt, op bevel van den Overste der Premonstreiten, daarvan afgescheiden en overgebracht in de parochiekerk van Westermuden. — Het oorspronkelijk handschrift der Ommelander kronijken van Eno is nog in de provincie Groningen aanwezig. Het zegel, nog in het archief van Groningen voorhanden, aan een charter van het jaar 1396, tot de herstelling der dijken in Fivelgo, is langwerpig, van rood was, en verbeeldt de Maagd **MARIA** met het kindje, en ter linkerzijde een knielende Heilige, met een randschrift: *Sigillum abbatris de Werum in Florido orto* (d. i. zegel van den Abt van **Wierum in Bloemhof**). Het contrazegel heeft een lam, dragende een boven den rug uitstekend vaandel, met omschrift: *Sigillum Werum Secretum* (d. i. geheim zegel van **Wierum**) (1).

BLOEMPJESVEN (DE), poel in het markgr. van **Bergen-op-Zoom**, prov. **Noord-Brabant**, gem. **Woensdrecht-Hoogerheide-en-Hinkelenoord**. — Zij beslaat eene oppervlakte van 80 v. r. 52 v. ell.

BLOEMPLAAT (DE), naam, onder welken de pold. **BREEDSTRA-HU**, prov. **N.Brabant**, bij het kadaaster bekend staat. Zie **HIL** (**BREEDSTRA**). **W.**

BLOEMPLAAT (DE), plaat in den **Biesbosch**, prov. **Noord-Brabant**, arr. **Breda**, kant. **Oosterhout**, gem. **Made-en-Drimmalen**.

BLOEMPLAAT, zandplaat in de **Waal**, prov. **Gelderland**, nabij de gem. **Brakel**, lang 380 breed 210 ell.

BLOEMPLAAT (DE **VIERDE-PARTIJ-VAN-DE**), pold., prov. **Noord-Brabant**. Zie **VIERDE-PARTIJ-VAN-DE-BLOEMPLAAT**. **W.**

BLOISHUIS of **BLOYSHUIS**, adell. huis in de heerl. **Borculo**, prov. **Gelderland**, arr. en 8 u. O. van **Zutphen**, kant. en 2 u. Z. O. van **Lochem**, gem. **Borculo**.

* **BLOK** (DE **GROOTE**-), op het eil. **Goedereede-en-Overflakke**, is ter bedijking uitgegeven in het jaar 1600 en maakt, met den **Magdalena-polder**, eene dijkdaadje uit.

* **BLOK** (DE **NIEUWE**-), op het eil. **Goedereede-en-Overflakke**, is in 1646 bedijkt en maakt met den **Heeren-polder** eene dijkdaadje uit.

BLOKDIIK (DE), dijk, in **Dregterland**, prov. **Noord-Holland**, is eene noordoostelijke rigting van **Hoorn**, tusschen de gem. **Ooster-en-Wester-Blokker** en **Schellinkhout** door, naar **Hem** en **Venhuizen** loopende.

(1) **DRIESSEN**, *Monumenta Gron. vet. aevi infd.*, p. 479 en volg.

BLOKHOVENSCHE-POLDER, pold. in het *Oeverkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Amersfoort*, kant. *Wijk-bij-Duurstede*, gem. *Schalkwijk*. — Deze pold., welke in het jaar 1890 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, 573 bund. 93 v. r. 79 v. ell., waaronder 567 bund. 16 v. r. 71 v. ell. schotbaar land; telt 19 h., waaronder 14 boerderijen, en wordt door eenen molen, op de *Schalkwijker-wetering*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Polderschout* en drie *Heemraden*.

BLOKHUISBRUG, brug in het balj. van *Woerden*, prov. *Zuid-Holland*, nabij *Woerden* in den grooten weg van *Leyden* op *Utrecht*.

* **BLOKKER** is thans gesplitst in twee statien *Ooster-Blokker* en *Wester-Blokker*. Zie hieronder.

* **BLOKKER (OOSTER-)**, d., maakt thans eene afzonderlijke statie uit, welke 300 zielen en onder deze 210 *Communikanten* telt, en door eenen *Pastoor* bediend wordt. De kerk aan den *H. Baarnolomsus* toegewijd en in het jaar 1845 gebouwd, is een steenen gebouw, met eenen steenen toren, en van een orgel en 1 altaar voorzien. Deze par. heeft eene afzonderlijke begraafplaats. — Het noorderkruis van de kerk der *Herv.*, wordt tot openbare school gebruikt, en is daarvan geheel afgescheiden.

* **BLOKKER (OOSTER-EN-WESTER-)**, reg. 3 en 4, staat: *Oudijk-Westwoud-en-Binnenwijzend*, lees: *Westwoud-en-Binnenwijzend*. — Deze gem. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1583 bund. 54 v. r. 42 v. ell., waaronder 1376 bund. 78 v. r. 38 v. ell. belastbaar land. — De *R. K.* maken de twee statien van *Ooster-Blokker* en *Wester-Blokker* uit.

* **BLOKKER (WESTER-)**, d., maakt thans eene afzonderlijke *R. K.* stat. uit, welke 360 zielen en onder deze 500 *Communikanten* telt, en door eenen *Pastoor* bediend wordt. De kerk, aan den *H. Michaël* toegewijd, is een houten gebouw, zonder toren, en van een orgel en 1 altaar voorzien.

BLOKLAAN (DE), weg van omtrent 5000 ell. lengte; prov. *Utrecht*, gem. *Loosdrecht*, in eene westelijke rigting van de *Turfschuren* of *Veen-dijk* aan de *Vecht*, eenige minuten ten *Z.* van *Loenen* uitlopende. — Op dezen weg ligt eene aarden redoute met gemetseld verdedigbaar wachthuis, een weinig meer westelijk dan vroeger de batterij de *Spion* heeft gelegen en thans ook dien naam dragende. De grond, waarop de batterij gelegen heeft, wordt thans tot aardappelland gebruikt.

* **BLOKLAND**, heerl., beslaat, volgens het kadaster eene oppervlakte van 404 bund. 29 v. r. 30 v. ell.; telt 19 h., uitmakende eene bevolking van 150 inw., onder welke 120 *R. K.* en ongeveer 30 *Hez.*

BLOKLAND, pold. in het *Land-van-Montfoort*, prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *IJsselstein*, gem. *Willescop*; palende *N.* aan den pold. *Willescop* en *Heeswijk*, *Ø.* aan den pold. *IJsselstein*, *Z.* aan den pold. *Benschop*, *W.* aan den pold. *Rateles*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 604 bund. 57 v. r. 30 v. ell.; telt 19 h., waaronder 18 boerderijen, en wordt door eene sluis, op den *IJssel*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur is met dat van *Willescop* gecombineerd.

* **BLOKLAND (HOOG-)** paalt *Z.* ook aan *Gorinchem*; bevat 763 bund. 18 v. r. 90 v. ell. belastbaar land; telt 84 h. bewoond door 106 huisgez., uitmakende eene bevolking van 340 inw.

BLOKLANDSCHE-POLDER, pold. in *Bemland*, prov. *Utrecht*, arr. en kant. *Amersfoort*, gem. *Bunschoten*; palende *N.* aan den

Rikviasschers-polder, O. aan den St. Nicolaas-polder, Z. aan de Haar en Kemland, W. aan de Eem. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 278 bund. 77 v. r. 74 v. ell. Het polderbestuur bestaat uit twee Leden.

* BLOKPOLDER (DE), ligt met 113 bund. 40 v. r. 85 v. ell. in de gem. *Klundert* en met 1 bund. 91 v. r. 43 v. ell. in de gem. *Zevenbergen*. Hij heeft een steenen sluisje wijd 0,90 ell., voorzien van eene schuif, waardoor het water in den Nassau-polder ontlast en uit dezen wordt het door eenen molen in het Zevenbergsche kanaal opgemalen. Ofschoon deze pold., ten gevolge van zijne gebrekkige uitwatering op den Moerdijk, reeds voor vele jaren in den molening van den Nassau-polder gebragt is, is hij evenwel onder het bestuur van het dijkkollegie van den Roijalen-polder gebleven.

* BLOKSPOLDER paalt W. ook aan den Proost-polder; beslaat eene oppervlakte, volgens het kadaster, van 35 bund. 2 v. r. 74 v. ell., waaronder 31 bund. 40 v. r. 21 v. ell. schotbaar land.

BLOKZIJL, gem., heeft 17 bund. 60 v. r. belastbaar land. — De hier bestaan hebbende leerlooierij is sedert 1845 buiten werking, doch men heeft er 1 mattenfabriek en 1 koornmolen, ook ingerigt tot oliemolen. — De eerste tweede Predikant, bij de Herv. is geweest JOHANNES ZWAART, die in het jaar 1633 herwaarts kwam, en in het jaar 1633 overleed. — De haven is in het jaar 1845 bezocht door 994 geladene en 1016 ledige schepen. — In eene kolk aan de binnenzijde van den zeedijk, welke bij eene overstroming in het jaar 1775 is ontstaan en in welks midden ruim 12 ell. water gevonden wordt, terwijl zij rondom gesloten is, ontstond den 14 April 1843 plotseling eene geweldige waterberoering, zoodanig dat het water op onderscheidene plaatsen ongeveer twee ellen hoog als fontainen opsprong, hetwelk 7 à 8 minuten aanhield en tegen den oever aanbruischte, waarna het weder geheel stil werd. Zulks heeft ten gevolge gehad, dat het water, hetwelk vroeger zeer helder was, daarna dik en troebel bleef, zoodat de visch er niet meer in leven kon en men daarin, gedurende de beide volgende dagen, meer dan 100 pond paling met de hand en in suiken vong. De kolk is nagenoeg $\frac{1}{2}$ bunder groot en heeft oognaamd geene gemeenschap met ander water.

* BLOMMERSDIJK paalt N. aan den Berg-polder en den Berg-en-Broek-polder, O. aan de Rotte, Z. aan de stad Rotterdam en den pold. Cool, W. aan Beukelsdijk, den Blijdorpsche-polder en den Berg-polder. De huizen in dit voorm. amb. maken eene voorstad van Rotterdam uit en zijn gebouwd ter weerszijden van de Schie en langs den regteroever der Rotte, waaronder het Proveniers- en Leproos-huis, de Paardenposterij en het gesticht Kuyls-fundatie langs het eerstgenoemde water staan; terwijl het Station van den Hollandschen ijzeren spoorweg insgelijks daarin geplaatst is.

* BLOMMERSDIJK (OOST-) ligt gem. *Rotterdam*; paalt N. aan den Berg-polder en den Berg-en-Broek-polder, W. aan de Schie en den Berg-polder, en bevat eene volkrijke b., langs de oostzijde der Schie en den regteroever der Rotte.

BLOMMERSDIJK (WEST-) bevat eene volkrijke b., langs de westzijde der Schie. — Hij ontlast zijn water, met dat van *Cool* en *Beukelsdijk*, op de Schie, door eenen, in 1845 aan de gebouwen van het spoorwegstation gebouwde stoomwatermolen.

BLONDROK (DE), water in *Staats-Vlaanderen*, in het *Vrije-van-Sluis*, prov. *Zeeland*, gem. *Waterlandkerkje*, in den *Catelijne-polder*.

Het loopt zeer kronkelende van het zuidende van den Plattendijk noordwaarts tot de Catelijne-schans; hier wordt het vrij diep, en loopt eerst oost-, dan zuid-, wendt zich weder noordwaarts naar het voorm. fort St. Philip; valt hier door eene heul in den Oude-Passegeule-polder, en kromt zich daarna, steeds ondieper wordende, weder zuidwaarts; loopt voorbij het voorm. fort van Driegaten, tot het eindelijk, onmerkbaar drooger wordende, eindigt. — Op de kaart van Wocan is het goed afgebeeld, en uit die afbeelding wordt het waarschijnlijk, dat het vóór het graven van de Brugsche-vaart, in 1505, in verband heeft gestaan met waters, waarvan de overblijfsels nog in het Tweede-deel-van-Prins-Willems-polder te zien zijn. Daar de Catelijne-polder nooit lang gevloed heeft, is het diep en zeer zoet gebleven, en had ook uitmuntende snoek, baars en karper. In 1831 is echter de dijk, die het van het Grootte-gat (een overblijfsel der Brugsche-vaart) scheidde, doorgegraven en dit is zoo gebleven. Hierdoor is het water nu minder zoet en onderscheidt de visch zich zoo veel niet. Het geh. Klein-Braband ligt in de kronkelingen van dit water en heeft daardoor een bekoorlijk voorkomen.

BLONKING (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Kadoe*.

* BLOOIS. Het wapen deser heerl. bestaat in een schild van zilver, met een St. Andrieskruis, geschakeerd van zilver en keel, en een middenschild van goud, met eenen leeuw van keel.

BLOYSHUIS, adell. h., prov. *Gelderland*. Zie *Bloisnois*.

BLYA, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Ferwerderadeel*, bestaande uit de d. *Blya*, *Hoogebeintum*, *Genum*, *Reitsum*, *Lichtaard*, *Jislum* en *Wanswerd*, en eene oppervlakte bestaande van 2693 bund. 91 v. r. 93 v. ell., waaronder 2645 bund. 41 v. r. 65 v. ell. belastbaar land.

BOBBELAAR, boschje in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Wijk-bij-Duurstede*, gem. *Cothen*. Het is groot 10 bund. 90 v. r. 90 v. ell.

BOBOANG, kaap in *Oost-Indië*, in de *Indische-zee*, aan de Westkust van het eil. *Sumatra*.

BOCHOVEN, geh., prov. *Limburg*. Zie *Bosnovan*. W.

BOCHURSI, naam van eene plaats, vermeld in 815, als te liggen in *Felus* (Veluwe), in het graafs. *Amelande*.

BOCKENMUHL, molen, grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en 6 u. N. W. van *Diekirch*, kant. en 2 u. W. N. W. van *Clerff*, gem. *Axelborn*.

BOCKENMUHL, molen, grooth. *Luxemburg*, kw., arr., kant. en 1 u. O. van *Diekirch*, gem. *Bettendorf*.

* BOCKHOLTZ, d. in de gem. *Goessdorff*, heeft 13 h. en ongeveer 100 inw.

* BOCKHOLTZ, gem. *Hosingen*, is een d. (geen geh.); telt 18 h. en ongeveer 150 inw., en heeft eeneijkerk tot de par. *Munshausen* behoorende.

BODAS, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Pekalongan*, distr. *Bandar*. — Den 14 Januarij 1847 had in de nabijheid van dit d. in het gebergte eene zware afstorting van berggrond plaats, waardoor twee personen verschrikkelijk werden gekwetst en één het leven verloor, terwijl wijders daardoor drie Javaansche huizen en tien huys padieveld vernield en vier buffels omgekomen zijn.

* BODEGRAAFSCHE-MIJE, lees: BODEGRAAFSCHE-MEIJE, ligt gedeeltelijk gem. *Bodegraven*, gedeeltelijk gem. *Nieuwkoop*, en telt

onder *Bodegraven* 46 h., en 510 inw. — De school, welke onder *Bodegraven* staat, wordt gemiddeld door 40 leerlingen bezocht.

* **BODEGRAVEN** bevat 2538 bund. 51 v. r. 53 v. ell. belastbaar land; telt 548 h., bewoond door 519 huisgez., uitmakende eene bevolking van 2560 inw., onder welke 1520 Hervormden, 160 Christelijke Afscheidenen, 60 Evang. Luth. en 720 R. K., 20 Remonstranten, 2 Doopsgezinden en 16 Nederduitsche Israëlieten. — Onder deze *BODEGRAVEN* gestaan hebbende Herv. Predikanten verdient melding *WILLEM NICOLAAS MONTING*, van 1800—1812; onder de Evang. Luth. Predikanten *JOHANNES LUCAS LOOSEN*, een der medeoprigters en eerste bestuurders der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, die er van 1789—1804 stond. — De Christelijke Afscheidenen hebben er eene in 1848 erkende gem., welke tot eersten Leeraar gehad heeft *HENDRIK DIJNEN*, die in het jaar 1847 herwaarts kwam, en in het jaar 1848 overleed. De kerk is een eenvoudige gebouw, sonder toren noch orgel. — Men heeft te *BODEGRAVEN* ook eene spaarbank. — Het is de geboorteplaats van den Schilder *GUSMANT VANNOVEN*, geb. in 1644, † in 1690.

BODEKEMASLAGTE, dijk in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, gem. *Zuidhorn*.

BODEMER, voorm. water, prov. *Zuid-Holland*, dat de westzijde van St. Adolfsland bespoelde, doch door indijking verdwenen is.

BODENS (DE), poel in de beide in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Hilvarenbeek*.

* **BODJONEGORO**, reg., is ook een ads. resid.; grenst N. aan *Teuban*, Z. O. aan *Soerabaja*, Z. aan *Kediri*, W. aan *Madion*, en bevat al het land der resid. *Rembang*, bestuuden de *Bangawan*.

BODJONEGORO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Jawa*, resid. *Rembang*, reg. *Bodjo-Negoro*, 6 palen N. van den grooten weg. Het is de hoofdplaats van het reg., en men legt er zich op de nijdelteek toe.

BODJONG-NEGARA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Jawa*, resid. *Bantam*, reg. en afd. *Serang*, distr. *Bantam*, aan de westzijde van de *Baai-van-Bantam*.

BODOET, *POLOE-BOEUT*, onbewoond eil. in *Oost-Indië*, in de *Welkomstbaai*, N. O. van *Poeloe-Andelem*.

BODRI (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Jawa*, resid. *Samarang*, reg. *Kendal*. — Zij stroomt van het *Prahoe-gebergte* en neemt een gedeelte van het water van den *Ongaram* op. Eerst loopt zij van het Zuiden naar het Westen, dan weder Noord, Noord ten Oosten en Noordwest, door de distrikten *Limbangan*, *Troeko* en *Perbodan*. Bij den grooten weg is de brug, die er over ligt 47 ell. lang en 12,50 ell. hoog. Zij heeft geene zeer hooge oevers en loopt met drie monden, bij *Kendal*, in zee. Zij is van het d. *Trongkol* in het distr. *Troeko*, alhoewel slechts voor kleine vaartuigen bevaarbaar. Op twee mijlen vóór de monding ligt een kliprif in zee; zij is 25 palen lang.

BOE of *BOU*, groep eil. in *Oost-Indië*, in den *Molukische-Archipel*, N. W. van *Misole*.

BOEJA LANGO, d. in *Oost-Indië*. Zie *LANOE (BORAVA)*. W. **BOEAI-ROENDJONG**, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Palembang*.

BOEAR of *BORAKA*, eil. in *Oost-Indië*, een der *Voerwals-Archevanden*.

BOEDANG-BATOE, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Jawa*, resid. *Bantam*, reg., afd., distr., onderdistr. en 5 palen Z. W. van *Serang*. Den 25 Februarij 1850 had hier een gewicht plaats tusschen een

detachment Djajengekers en eene troep in opstand zijde Lampongers, welke laatste met een verlies van zes dooden en eenige gewetsten werden uiteen gedreven. Van onze zijde was een Distrikt-Mentri geneueveld.

BORDE, b. in *Dreyterland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 4 u. N. van *Hoorn*, kant. om 1½ u. N. W. van *Enkhuizen*, gem. *Andijk*; met 30 h. en 180 inw.

* **BORDE (TER)** had tot wapen een in gaeren gedeeld schild van silver en anbel, met een hoofd van keel, met drie lousanges van goud.

BORDING, gedeelte lands in den vrijdom van 's *Hertogenbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en kant. 's *Hertogenbosch*, gem. *den Dungen*, een gedeelte nitmakende van den pold. *Moer-en-Boeding*, en eene oppervlakte beslaande van 76 buud. 51 v. r.

* **BOEGAS** ligt 19½ palen O. van *Batavia*, 382 palen W. van *Socoroje*, aan den grooten postweg.

BOEGELWARI (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Semarang*, welke uit het *Prakoe-gebongts* ontspringt en, in de rigting van het Zuiden naar het Westen, door de Vorstenlanden, *Batang* en het dist. *Treko* stroomt en zich in de *Zee-van-Java* ontlaat.

BOEGISCHE-EILANDEN (DE), eilanden groep in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Floris*, ten Z. van het eil. *Celebes*, voor de Baai van *Boni*.

BOEHA, lands. in *Oost-Indië*, op de Zuidkust van het eil. *Celebes*. Het land is tamelijk wel bebouwd.

BOEHAR, eil. in *Oost-Indië*. Zie *Bonia*.

* **BOEMER (GROOT-)**, is schotbaar groot 140 bund. 93 v. r. 80 v. ell. en watert uit op de *Mark*, door eene steenen sluis wijd 1,15 ell., voozien van eene drijfdeur.

BOEKAL, eil. in *Oost-Indië*, tot de *Mensoelar-eilandjes* behoorende.

* **BOEKEL**, gem., pakt Z. aan *Gemert*, W. aan *Erp*; bestaat uit tien wijken, zijnde genoemd den *Berkhout*, het *Leurke*, de *Peelstraat*, de *Zandhoek*, de *Kerkstraat*, de *Neerbruukt*, het *Molenwijk*, den *Elsen*, de *Peelsehuis* en de *Bovenstebuis*; beslaat eene oppervlakte, volgens het kadaster van 3453 bund. waaronder 5290 bund. 18 v. r. 50 v. ell. belastbaar land, en telt 421 h., bewoond door 468 huisgez., nitmakende eene bevolking van 2500 inw. Men heeft er 1 bierbrouwerij, 1 olie- en 1 korenmolen. — De R. K. kerk is aan de *M. H. Anna* en *Lucia* toegewijd. — Er bestaan ook, onder de benaming van *Oudekerk* of *Oudekerker-veld*, in de gem. *Boekel* twee plaatsen, waar vroeger R. K. kerken gestaan hebben (zie voorts op *Oudekerk W.*). — De dorpschool wordt gemiddeld door een getal van 180 leerlingen bezocht. — Het wapen dezer gem. is van azuur met eene kerk van goud.

* **BOEKEL**, geh., had vroeger eene school, die, om het gering aantal leerlingen, in 1840 gesupprimeerd en aan die van *Akersloot* getrokken is.

* **BOEKELG** telt 70 h., bewoond door 82 huisgez., uitmakende eene bevolking van 429 inw., onder welke 10 Herv., de overige R. K., welke laatste tot de stat. *Wegdam* behooren. — De school, mede voor de buurs. *Holthuisen* en *Eppenzolder* bestemd, is in 1845 geheel vernieuwd. — De verdediging der marke in deze buurs. is bij koninklijk besluit van 19 Mei 1842 goedgekeurd en thans volbragt.

BOEKHOLTZ, d., prov. *Limburg*. Zie *Boezels W.*

* **BOEKHORST (DE VRIJE-EN-LAGE-)** telt 7 h., bewoond door 12 huisgez., uitmakende eene bevolking van 80 inw. Eigenaar dezer heerl. is de Heer *Mr. Hendrik Eymroux*, te *Brussel*.

BOEKHORST-POLDER, pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Noordwijk*, gem. *Voorhout*; palende N. aan 's *Gravendam*, O. aan den *Voorbouter-weg*, Z. en W. aan de *Haarlemmervaart*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 210 bund.; telt 10 h., waaronder 8 boerderijen, en wordt door eenen molen, op de *Haarlemmer-vaart*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit den *Burgemeester* en *Secretaris* van *Voorhout*, benevens twee *Poldermeesters*.

BOEKIT-DJARGAN, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Praeanger-Regentschappen*; ruim 1300 ell. hoog.

BOEKIT-GEDONG (SAMBANG), distr. in *O. Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Padangsche-Bovenlanden*, in hetwelk de *Kampar* ontspringt.

BOEKIT-TOENGGUOEL, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Praeanger-Regentschappen*, op de scheiding van het distr. *Oedjong-Brom*, reg. *Bandong*, en het distr. *Waniassa*, ads. res. *Krawang*, ongeveer 10 palen N. van *Bandong*; ruim 1400 ell. hoog.

BOEKOE (PUNT-) of *de ZWIMWESTPUNT*, kaap in *Oost-Indië*, aan de *Zuidwestkust* van het eil. *Singkep*.

BOEKORAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de *Doeson*, door *Dajakkers* bewoond.

BOEKOR, bosch in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*, distr. *Bandar*, hetwelk *djatihout* oplevert.

BOELAKA, oud d. in *O. Indië*, op het eil. *Java*, ads. resid. *Krawang*.

BOELAKKAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*.

BOELANG, d. in *Australië*, aan de *Zuidkust* van *Nieuw-Guines*, in de *Kwaalbergsbgt*.

BOELANGA, baai in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Celebes*, aan de *Noordkust* van het eil. *Celebes*.

***BOELESTEIN** was reeds in 1540 bekend, en wordt thans in eigendom bezeten en bewoond door den Heer *Theoborus Henricus Abels van Waverveen*.

BOELHOFF, havez., prov. *Gelderland*. Zie *BOERDELKOF*. W.

BOELI, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op den *noordoostelijke landtong*. Zij loopt met eene *noordoostelijke rigting* in de *Zee-van-Celebes* uit.

BOELOESSAR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid., reg. en distr. *Samarang*, aan den mond der *Boeloessar*.

BOELOESSAR (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, welke in de bosschen van *Pringapoes* ontspringt, eerst *noord-oostelijk* loopt, voorts, in eene *noordwestelijke rigting*, door de distr. *Oenarang*, *Singen* en *Samarang* vloeit en zich nabij het d. van den selfden naam in de *Zee-van-Java* ontlast.

BOELS, alleentst. h. in het balj. van *Diekirch*, grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en kant. en 1 u. O. ten Z. van *Diekirch*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Brendorf*; met 5 bewoners, die kerkelijk tot *Eppeldorf* behooren.

BOELSEMAHEERD, voorm. heerde, in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en 5 u. W. ten Z. van *Appingedam*, gem. *Ten-Boer*, staande op de *Hemert*, dat kerkelijk onder *Lellens* behoort. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij met 46 bunders land, doende jaarlijks tot vaste huur 280 gulden aan den eigenaar van de beklemming.

BOEMI-KENTJANI, st. in *Oost-Indië*. Zie *MARTA-POERA*. W.

BUENDANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de *Doeson*.

BOENGAS of *Bonass*, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, reg. *Pamalang*.

BOENGATTAN, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Bezoek*.

BOENGATTAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Bezoek*, distr. *Boengattan*. Er is aldaar eene postertij.

BOENGENG-BOENGENG, kaap in *Oost-Indië*, aan de Westkust van het eil. *Celebes*.

BOENGO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, reg. *Demak*, distr. *Wedoeng*. — Den 9 Januarij 1847 is aldaar brand ontstaan, waardoor 171 h. en 56 padi-schuren zijn vernield geworden.

BOENGOERANG, eil. in *Oost-Indië*. Zie *Натонна's*. (Dn *Groot*-). W.

BOENIAJOE, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, reg. *Brobes*.

BOENINGEN huurs., prov. *Overijssel*. Zie *Вуинген*. W.

BOENKOELAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, rijk *Boeling*.

BOENOET, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*, aan de *Kapoëas*.

BOENTAMATTI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Che-ribon*, reg. en 16 palen Z. van *Indramajoe*, aan de *Tjimanok*.

BOERANGS-EILANDJES (DE), eil. groep in *Oost-Indië*, in de *Straat-der-Molukkos*, aan de Westkust van het eil. *Celebes*.

BOERDIJK, vroeger genaamd *Broerdijk*, geh. in de *Vier-Noorderkoggen*, prov. *Noord-Holland*, arr. en $2\frac{1}{2}$ u. N. van *Hoorn*, kant. en 1 u. W. ten Z. van *Medemblik*, gem. *Midwoud-en-Oostwoud*; palende N. aan het d. *Midwoud*, waartoe het behoort; met 2 h., bewoond door 12 zielen, en eenen korenmolen.

* **BOERDONK** heeft eene school. — Nabij dit geh. is een trekpontveer over de *Zuid-Willemsvaart*, in den weg van *Erp* naar *Lieshout*.

* **BOEREN-GORS**, maakt thans met den pold. *Nieuw-Vossemeer* eene gemeene bedijking uit; er was vóór hare bedijking, eene gors, de *Hoogplaat* genaamd. — Daarin ligt het noordoostelijke gedeelte van het dorp *Nieuw-Vossemeer* tot aan de dorpsstraat, genaamd de *Achterbuurt*. Hij watert uit door eene steenen heul in den dorpsweg, wijd in den dag 0,69 ell., in den *Polder-van-Nieuw-Vossemeer* en vervolgens door den polder de *Eëndragt* op de rivier van dien naam. Het zomerpeil is 0,45 ell. onder A. P.

BOERENGORS, pold. in de heerl. *Nierwaert*. Zie *BOERTENGORS*. (BOERENGORSEN, pold. in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Brabant*. Zie *HERRIËTTA-POLDER*. W.)

BOEREN-POLDER (DE), voorm. pold. in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*; palende N. aan *Elmare*, O. aan den *Gouden-polder*, Z. aan den *ouden Passegeule-polder*, W. aan den *Catelijne-polder*; hij schijnt onder de parochie van *St. Catrina* behoord te hebben en vloeide in de zestiende eeuw, zoo niet vroeger. Thans maakt hij een gedeelte der *Brugse dijklanden van Prins-Willems-polder* uit.

BOERENSCHUUR, eil. in *Oost-Indië*, in de *Straat-der-Molukkos*, voor de *Baai-van-Gorontalo*.

* **BOERENVERDRIET** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 153 bund. 9 v. r. 26 v. ell., waaronder 136 bund. 46 v. r. 60 v. ell. schotbaar land. Het land ligt 0,60 tot 0,85 boven A. P.; het zomerpeil is 0,10 onder A. P.

* **BOERENVERDRIET** (NIEUW-) paalt Z. aan de *Postsloot*; beslaat, zonder de kade, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 127 bund.

56 v. r. 66 v. ell. Het zomerpeil is 0,16 boven A. P. Aan den Zuidwesthoek en den Zuidkant is de kade van dezen polder met een aantal huizen bezet, wordende dik get. de Hank genoemd.

* **BOERENVERDRIET (OUD-)** paalt N. aan de uitwatering van Emmikhoven en de Bleekkil, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 46 bund., waaronder 41 bund. 25 v. r. schotbaar land, als: onder *Dussen-Munster-en-Muilkerk* 35 bund. 95 v. r. 90 v. ell., waaronder 52 bund. 21 v. r. 70 v. ell. schotbaar land, en onder *Emmikhoven-en-Waardhuizen* 9 bund. 4 v. r. 10 v. ell., waaronder 9 bund. 3 v. r. 30 v. ell. schotbaar land. Het zomerpeil is 0,10 ell. boven A. P.

* **BOERO** is geen st. maar een d. De Nederlanders hadden hier vroeger een fort, dat Mandasjak heette en thans verlaten is.

BOERO, kaap aan de Zuidkust van *Nieuw-Guinea*.

BOEROE-ILANDJES, eil. groep in *Oost-Indië*, aan de Westkust van het eil. *Sumatra*.

BOEROENG (POELOE-), eil. in *Oost-Indië*. Zie *KUREN*. W.

BOERONBONG, kleine staat in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op de Zuidelijke landtong.

BOERONG, eil. in *Oost-Indië*. Zie *VOGELS-ILAND*. W.

BOERONG, eil. in *Oost-Indië*, in de *Baai-van-Koepang*.

BOERONG (TANDJONG-) *VOGELSNOEK* of *NOORDOOSTNOEK*, kaap in *Oost-Indië*, aan de Noordoostkust van het eil. *Groot-Banda*.

BOERTKENSORS, pold. in de heerl. *Nierwaard*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Zevenbergen*, gem. *Klundert*. Van deze pold., welke voor het jaar 1688 bedijkt is en thans een gedeelte van den *Losecaats-polder-en-Boertkensors* uitmaakt, weet men thans de afzonderlijke grootte niet meer aan te wijzen. Hij wordt bestond door den Rentmeester van het Domein van Prins *Ferdinand der Nederlanden*, te *Klundert*.

BOESINGEN, eene plaats, waarvan de kerk en tienden in de twaalfde eeuw, door *Andreas van Kuyk*, den vijf en twintigsten *Bischof* van *Utrecht*, aan de *St. Janskerk* te *Utrecht* geschonken werden en waarmede misschien wel het tegenwoordige *Besiczen* bedoeld wordt.

BOETA (POELOE-) of *BLIND-EILAND*, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, N. van het eil. *Java*, aan de kust van *Krawang*, tot welke ads. resid. het behoort.

BOETAK, *GOMBONG-BOETAK*, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*.

BOETANG, st. in *Oost-Indië*, op de Noordkust van het eil. *Java*, resid. *Samarang*, 8° 46' Z. B., 127° 57' O. L. °

* **BOETELO** ligt 2½ u. N. ten O. van *Deventer*, en telt 54 h. en 226 inv.

* **BOETJANG** lees: **BOETJONG**.

BOETSJANG, ond d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Pranger-Regentschappen*, reg. *Tjanjor*, distr. *Tjikondan*.

BOEVINKSBRUG, brug in het graafs. *Zuyphen*, prov. *Gelderland*, over de *Berkel*, in de buurs. *Groot-Dochteren*, in den weg van *Laren* naar *Vorden*.

BOEWAJA, *RAWA-BOEWAJA*, meer in het *Sundastek* eil. *Java*, resid. *Banjoemaas*, bijna de *Tjidandoewi*.

* **BOEWANG-BESI**, eil., heeft door eene aardbeving, die den 1 November 1835 plaats had, veel geleden. De muren van het fort *Zee-India* weken uit, terwijl er mede eenige schade aan kerken en huizen viel. Den 27 Januarij 1837 deed er zich weder eene aardbeving

gevoelen, die in de volgende dagen door onderscheidene schokken gevolgd werd.

BOEWOL of *Borwora*, baai in *Oost-Indië*, aan de Noordkust van het eil. *Celebes*.

BOBYKOLO, oud geh. in *Oost-Indië*. Zie **BOBKOLO**. W.

* **BOEZEM-POLDER** ligt arr. *Rotterdam*, kant. *Gouda*; paalt N. aan de Zuidzijde, O. aan den Prinsendijk, Z. aan Sluipwijk, W. aan Reeuwijk en Zwammerdam. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 107 bund. 40 v. r. 65 v. ell.; telt 4 h., waaronder 5 boerderijen, en wordt door eene sluis, op de Wierikke, van het overvloedige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en twee Krossteemraden.

BOEZERENSHOEK, kaap in *Australië*, in de *Geelvink-baai*.

* **BOFFERDINGEN** telt 27 h. en ruim 160 inw.

BOGADING, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Lombok*, aan de Oostkust.

BOGANG, plaats in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*.

BOGELSKAMP, haven., prov. *Overijssel*. Zie **BOGELSKAMP**. W. en A.

BOGORAMA-EN-PASSELEN, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djapara*. — Dit distr., hetwelk tot in 1824 onder *Rembang* behoorde, is toen aan de resid. *Djapara* toegevoegd.

BOGT (DE), geh. in de heert. *Steenbergen*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 7 u. W. van *Breda*, kant. en 2½ u. N. ten O. van *Bergen-op-Zoom*, gem. *Steenbergen-en-Kraaieland*, 20 min. Z. O. van *Steenbergen*, in den pold. *Oud-Crommel*; met 8 h. en 60 inw.

BOHM-KNI, het zuidoostelijke gedeelte van de *Vrijmansgronden*, hol. *Swinome*. Zie **GRAONDEN (VRIJMANS-)**. W.

* **BOHMÜHL** is een alleenstaand h. (geen geh.) in de gem. *Schultringen* (met *Schultringen*) met 9 bewoners.

BOHO, groep eil. in *Australië*. Zie **BOH**.

BOHON-BATOE-SORLE, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in het door *Dajakkers* bewoonde binnenland. Hier houdt de *Tommenggoeng Tombas*, Opperhoofd van den stam *Otdanom* en tevens de rijkste *Dajakker* van geheel *Borneo*, zijn verblijf.

BOINTOSAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaya*. — Nabij dit dorp is op den top van eenen heuvel eene modderwel, welke als van eenen kegel afvloeit; de modder is met vele zoutdeelen bezwangerd. Ook meent men hieromtrent bronnen van aardpek of aardolie (*naphtha*) ontdekt te hebben.

BOJOMATTI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Pekalongan*, distr. *Wiradesso*, met een belangrijk nipabosch.

* **BOKHOVEN** werd in 1499 eene baronij en in 1640 een rijksgraafs. De tegenwoordige eigenaar is de Heer **GUSTAVE CHARLES MARIE LEVIS**, Hertog van *Hirepoix en Lizon*, Oud-Pair van Frankrijk. — Het dorp, in oude oorkonden **Buckhoven**, **Bockove**, **Bemkrove**, **Bouchoven** en **Bokhoven** gespeld, bestaat uit 54 ter wederzijden van den Maasdijk verstrooid staande huizen, met 200 inw. — Men heeft er eene school met onderwijzerswoning en raadkamer, en ten O. buiten het d. een schuiftenveer op *Ammerzoden* en *Hedel*. — De kerk is een ruim kruisgebouw, met lagen vierkanten toren en hooge spits, een spits klokkerentje op het kruis en een orgel. — Het praalgraf in deze kerk is ter nagedachtenis van Graaf **KARLEERT VAN LUXEM** en zijne vrouw **HELENE DE MONTMORENCY**. Op eene sarcophaag van rood en zwart marmer zijn beide echtgenooten, in vorstelijk gewaad en met de kroon hunner waardigheid gedekt, in liggende houding voorgesteld. Men bewoerd

hier niet minder het krachtig mannelijk voorkomen van den Graaf, dan de uitdrukking van zachtheid in het schoone gelaat der Gravin. Aan de noordzijde van het gedenkteekeu, achter de kussens, waarop beider hoofden schijnen te rusten, vertoont zich een gevleugeld kinderhoofd, hetwelk men verzekert de beschouwing der kunstkeners overwaardig te zijn. Tegen de sarcophaag siet men de familiewapen van LIBAAS en MOUWONNEN, in wit warmer, uitgebouwen, het een door eenen leeuw, het andere door eenen griffioen, als het ware, gedragen, en in het midden eene plaat van zwart marmer, met een grafscript.

* BOKHOVEN, kast., daarvan bestaat niets meer dan de voormuur, welke eenen moestuin afsluit, en nu slechts als een gewone muur is, met eenen ingang, waarvoor een steenen bruggetje over de nog sigbare gracht ligt. — Nabij de plaats van dit kast. staat nog een gebouwje van eenen bijzonderen trant, dat, zoo men zegt, het jachtuis geweest is.

§ BOKHOVEN (HOOGE-POLDER-VAN-), pold. in de heerl. *Bokhoven*, prov. *Noord-Brabant*, arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Bokhoven*, palende N. aan de buitengronden langs de Maas, O. aan het dorp Bokhoven, Z. aan het Startdijkje tegen den Lagen Polder, W. aan het Eigendijkje tegen den Musschen- en Gelderschenwaard. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 158 bund. 67 v. r. 40 v. ell., en heeft vier houten duikers, waarvan twee in den Eigendijk, als: eenen aan den Zaaivaard, wijd 0,52 ell., voorzien met eene schuif en eenen aan den Kruin-en-Rijswaard, wijd 0,46 voorzien met eene klep; benevens twee in het Startdijkje, wijd 0,28 en 0,28 ell., elk voorzien met eene schuif; door de twee eerstgemelde water hij uit op den Musschen-en-Gelderschenwaard, en vervolgens op de Hedikhuisensche Maas, en door de twee laatstgemelde duikers in den Lagen Polder, en vervolgens naar de Vergeseindsche sluis en den watermolen. Het land ligt 2,20 ell. boven A. P. Het polderbestuur bestaat, met den Lage-polder gezamenlijk, uit eenen Dijkgraaf, drie Hoemraden en een Secretaris-Penningmeester.

§ BOKHOVEN (LAGE-POLDER-VAN-), pold. in de heerl. *Bokhoven*, prov. *Noord-Brabant*, arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Bokhoven*; palende N. aan den Hooge-polder en de voorgronden tegen de rivier de Maas, O. aan de voorgronden tegen de Maas en den Achterdijk tegen den Binnenpolder van Engelen, Z. aan de Buitenpolder van Engelen en Vlijmen, W. aan den Buitenpolder van Hedikhuisen. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 141 bund. 58 v. r. 55 v. ell. met de kaden, en wordt, ingevolge contract van den 7 September 1632, in den Gecombineerde-Buitenpolder-van-Engelen-Vlijmen-en-Hedikhuisen en met het water van dien buitenpolder, op de Hedikhuisensche-Maas van het overtollige water ontlaat. Het land ligt 2,00 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 4,75 ell. Deze pold. heeft het zelfde bestuur als de Hooge-polder. Onder de werken die deze pold. te onderhouden heeft, behooren voornamelijk vier kribben, tot dekking van den oever boven het voormelde veer gelegen.

§ BOKKENEILAND, eil. in *Oost-Indië*. Zie *BANJIAN*. W.

BOKKENGAT (HET), een der vaarwaters van het *Goereesche-zeeget*; loopt tusschen den droogen Hinder en de Garnalenplaat naar het *Noorder Pampus*, met minstens 3,40 ell. diepte. Het is een zeer geschikt vaarwater, met genoegzame breedte.

BOKKENPOLDER (DE), pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie *Sruw-POLDER*. W.

BOKKENWAARD, uiterwaard, in het graafsch. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en kant. *Zutphen*, gem. *Gorsse!*; palende W. aan den *IJssel*. — Deze uiterwaard, beslaat eene oppervlakte van 2 bund. 45 v. r. 10 v. ell., en watert door eenen houten duiker op den *IJssel* uit.

BOKKENWEIDE, duinvallei in *Kenssemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en kant. *Alkmaar*, gem. en Z. W. van *Bergen*, N. van de *Heerenweide*.

BOL (DE), plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made en-Drimmelen*; W. en N. bespoeld door het Gat van de Kockoek, O. en Z. door de Ham. Van deze plaat is een gedeelte omkaad. Zie het art. *Bol (De)*. W.

***BOLGERIJ** of *Bolsanij*, pold. in het *Land-van-Everdingen*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 238 bund. 42 v. r., waaronder 25 bund. 62 v. r. schotbaar land; telt 20 h., waaronder 19 boerderijen. De uitwatering geschiedt, gemeenschappelijk met *Bolgerij* onder *Vianen*, op het *Zederikkanaal*, door middel van twee watermolens, staande aan de oostzijde van dat kanaal. Het polderbestuur van *Everdingen* oefent geen gezag over de molens of de waterontlasting uit, welk gezag alleen bij het polderbestuur van *Vianen* berust. Het polderbestuur, hetwelk over dezen pold. en tevens over de pold. *Everdingen*, *Zijdeveld*, *Ontena* en *Goudenes* het bestuur heeft, bestaat uit eenen *Polderschout* en vier *Heemraden*.

BOLGERIJ of *Bolesanij*, pold. in het *Land-van-Vianen*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. en gem. *Vianen*; palende N. aan *Antena*, O. aan *Bolgerij* onder *Everdingen*, Z. aan *Neder-Boeikoop*, W. aan het *Zederikkanaal*. — Deze pold. wordt door den kruisweg in twee deelen gescheiden. wordende de landen ten O. van dien weg genaamd *Ley-den-Bolgerij*, die ten W., *Sou-den-Bolgerij*. Hij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 393 bund., waaronder 353 bund. 36 v. r. schotbaar land; telt 13 h., waaronder 8 boerderijen.

***BOLGERIJ (LEY-DEN-)** en **BOLGERIJ (SOU-DEN-)**, zijn dus geen pold., maar slechts gedeelten van den pold. *Bolesanij*, onder *Vianen*.

BOLIO of volgens sommigen *Gossine*, st. in *Oost-Indië*, op het eil. *Boeton*. — Het is de hoofdplaats van den Sultan der *Boeton-eilanden*, ligt op eenen steenachtigen steilen heuvel, en is omringd door eenen hoogen muur van klipsteen. De stad is volkrijk, en de huizen zijn op palen gebouwd. In hare nabijheid is de mond der *Boeton*, alsmede de zuiderengte van *Straat-Boeton*; zij heeft eene reede en veilige ankerplaats, welke door het eilandje *Lowoe-Lowoe* en de *Kada-toewan-eilandjes* gedekt is. In de achttiende eeuw bevond zich hier een *Nederlandsch Peshouder*. — De omstreken van *Bolio* zijn zeer volkrijk; men bouwt er veel rijst, patatoes, oebie enz. Er zijn geiten, wilde zwijnen, hoenders, eenden enz. Het katoen, dat hier groeit; wordt door de *Boetonnezen* tot kleedjes verwerkt; er is ook scheepvaart en visscherij.

BOLLANG of *Bolesang*, landg. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Buitenzorg*. Aldaar is in den nacht van 22 op 23 Julij 1842 brand ontstaan, waardoor 135 bamboezen woningen en een aantal rijstschuren eene prooi der vlammen zijn geworden.

BOLLEKENSLOOP, waterloop in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Brabant*; gem. *Woensdrecht-Hoogerheide-en-Hinkelenoord*. — Hij ontstaat in de heidevelden van *Woensdrecht*, en loopt in eene westelijke rigting langs *Korteven* door den *Prins-Karels-polder*, alwaar hij zich vereenigt met de afwateringen of slooten.

BOLLEKENSSTEEG, steeg of rijweg in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Dongen*, loopende van den Hoogen Ham, langs het Klooster naar Klein-Dongen.

BOLLENDORP, geh. in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en 1½ u. Z. Z. W. van *Alkmaar*, gem. *Heilo-en-Oesdom*, 10 min. Z. Z. W. van *Heilo*; met 19 h. en ruim 100 inw.

BOLO-AUN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Menado*, distr. *Catsjeli*.

BOLOBOLO (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*, aan de Zuidkant van het eil. *Celebes*.

BOLSCHERBEEK, beek in *Twenste*, prov. *Oeverijssel*, die uit de gemeente *Haaksbergen* komt, door de gemeente *Ambt-Delden*, tot in de gemeente *Markelo* loopt, alwaar zij zich door de Vlijbeek en de Potlee, in de *Regge* ontlast.

BOLSIERSEMA, vroegere naam van den burg *SCHAVESBURG*, prov. *Groningen*. Zie *SCHATSBURG*. W.

BOLSWAARD, ook genaamd *Oude-Boz*, uiterwaard in de *Lek*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. *Vianen*, gem. *Lekmond-en-Lekerveld*, voor het d. *Lekmond*; palende N. aan de *Lek*, O. aan den pold. *Eendragt*, Z. aan de *Binnen-Lek*, W. aan de *Haalstaart*. — Deze uiterwaard is niet omkaad en neemt zoedanig af door de kracht der rivier en den slag van het water door de stoombooten veroorzaakt, dat hij niet meer aan de kadastrale meting beantwoordt en slechts 6 bunders groot is.

* **BOLSWARD**, kant., beslaat volgens het kadaster, eene oppervlakte van 16,464 bund. 89 v. r. 76 v. ell., waaronder 16,422 bund. 10 v. r. 3 v. ell. belastbaar land; telt 2767 h., bewoond door 3411 huisgen., uitmakende eene bevolking van 16,600 inw.

* **BOLSWARD**, gem., heeft 904 bund. 88 v. r. 39 v. ell. belastbaar land; telt 700 h., bewoond door 1012 huisgen., uitmakende eene bevolking van 4300 inw. — Behalve de in het *Wbk.* vermelde fabrieken, heeft men er nog 1 tabakskerverij. — De eerste, die te **BOLSWARD** als vaste Predikant het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest *RUARDUS ACENIUS*, die, na den 30 Junij 1579 vergeefs beroepen te zijn, een tweede beroep aannam, nog in dat zelfde jaar aldaar kwam, en welligt in het jaar 1581 weder vertrokken is naar *Kornjum*, ten minste stond hij daar in 1582. *SIXTUS RIJPMAN* bediende in 1578 eenige plaatsen in het geheim; meer openlijk in 1579 *Francor* en **BOLSWARD**; doch bij het lot werd hij nog in dat zelfde jaar aan *Francor* toegewezen. De eerste tweede Predikant was waarschijnlijk *JONAS BOESMAN*, die er in het jaar 1580 kwam en in het jaar 1592 naar *Kampen* vertrok. — De weinige *Evang.-Luth.*, die er gevonden worden, wonen de bediening des H. Avondsmaals bij te *Workum*, waar zulks tweemaal 'sjaars door den Predikant van *Harlingen* geschiedt. — De stad wordt in het *Latijn* ook **BOLSWARDA** genaamd. — Bl. 583, reg. 7 staat: MDCCCXXII. *less*: MDCCCXXIII. Reg. 30 staat: in het jaar 1572, *less*: den 31 Augustus 1572. — Bl. 584. Er is in het jaar 1847 te **BOLSWARD** eene nieuwe B. K. kerk gebouwd, welke aan den H. *FRANCISCUS* is toegewijd. Het is een kruisgebouw, met eene spitsen toren. Eene tweede R. K. kerk aan den H. *MARIUS* gewijd is in 1850 nieuw gesticht en prijkt mede met eenen toren. — De Synagoge te **BOLSWARD** is den 14 Augustus 1840 ingewijd. — Bl. 585. Ook is er eene Bank van leening door eene administratie van liefdadigheid beheerd wordende; eene Stedelijke werkinrichting

voor behoefligen in den winter en eene Spaarbank voor den handwerksman en arbeider. — Onder de beroemde mannen, die BOLSWARD heeft voortgebracht, verdienen melding: de Friese Dichter JAN PIETER CONINKS SALVEDA, geb. 28 Junij 1783, † 7 Maart 1836, en de Plaatsnijders: SCHELTE VAN BOLSWARD, geb. in 1836, diens broeder BAÏTUS VAN BOLSWARD, geb. in 1880 en MICHEL BLOKEMA, † in 1784.

BOLTA, voorn. state prov. Friesland, kw. Westergoo, griet. *Wonsardel*, arr. en $3\frac{1}{2}$ u. N. W. van Sneek, kant. en 2 u. N. ten W. van Bolsward, $\frac{1}{2}$ u. N. O. van Arum, waartoe zij behoorde.

BOLWERK, b., prov. Noord-Brabant. Zie BOLZENA. W.

BOMA, d. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Bantam, reg. en afd. *Tjoringin*.

BOMBANG, onderdistr. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Bantam, reg. en afd. *Lebak*, distr. *Lebakprahiang*.

BOMBERG, geh. in Opper-Gelder, in het Land-van-Kessel, prov. Limburg, arr. en 6 u. N. van Roermonds, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. O. van Herst, gem. en $1\frac{1}{2}$ u. N. van Grubbenvorst; met 6 h. en 30 inw.

BOM-BRAK, meertje, prov. Friesland. Zie BRAK (BOM).

BOMBORLA, mijn in Oost-Indië, op het eil. Celebes, resid. *Menado*. — Men vindt daarin veel bergkristal, benevens eenen steen, die om zijne hardheid staalsteen genoemd wordt.

BOMELIA, **BOMELIUM** en **BOMELIA-SALINARUM**, Lat. namen van de st. ZALT-BOMMEL, prov. Gelderland. Zie ZALT-BOMMEL. W.

BOMMEL, geh., grooth. Luxemburg. Zie BOMMEL.

* **BOMMEL (DEN)**, gem. op het eil. Goedereede-an-Overflakkee, bestaat uit de peld. den Bommel, den Nieuwe-Blok, den Krammer-polder, den Molen-polder, benevens gedeelten van den Anna-Wilhelmina-polder, van den Grootte-Blok, van den Tillepolder en den Uitslagpolder. Zij bevat het d. den Bommel en de b. Aan-de-Krammer-poldersluis, de Kranendijk en de Zuidzijde; heeft 2074 bund. 26 v. r. 26 v. el. belastbaar land, en telt 189 h., bewoond door 243 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1200 inw. — Bl. 558. De meesloef is in het jaar 1731 en de korenmolen in 1735 gesticht. — De Herv, die er ruim 870 in getal zijn, ander welke 300 Ledematen, waren vroeger met *Oeltgensplaat* vereenigd, doch zijn in 1644 daarvan afgescheiden, als wanneer zij tot eersten Predikant bekwam ABRAHAM STAMPERS, die in 1646 overleed. — Het d. DEN BOMMEL telt in zijne kom 76 h., 12 scharen en 460 inw. — In 1820 is een particulier huis tot een dorpsuis verbouwd, hetwelk met een torentje op den voorgrond prijkt. — De d. school is in 1661 aangekecht en daartoe ingerigt. — Het wapen is van azuur, met eene kerk van goud.

* **BOMMEL (DEN)**, pold., is reeds vóór 1511 bedijkt geweest; daar hij den 14 September van dat jaar ondervloede. Hij is echter in 1526 herdijkt en ter bedijking uitgegeven door FILIPS VAN CLEVE, Hertog van Ravestein en *Oeltgensplaat*, aan ADOLF HANDECK en VICTOR VAN DEN ZAAK; vloede in 1650, doch werd het volgende jaar beverscht. — Deze pold. bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 749 bund.

* **BOMMELERWAARD**, eigenlijk BOMMELVAARD, wordt door den Meidijk in twee polderdistrikten verdeeld, als: het Polderdistrikt-bevenden-Meidijk en het Polderdistrikt-beneden-den-Meidijk.

* **BOMMENEDE** (OUD-) is in het jaar 1412 bedijkt.

BOMME-RIEDEN, voorm. meertje, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, 1 u. Z. van *Akkerwoude*.

BOMOENG, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Menado*, tot de *Manahassa* behoorende.

BOMONTROE, naam, welken de Negers geven aan den kostgr. *Goede-Vriend*, in de kol. *Suriname*. Zie *Goede-Vriend*. W.

HON, kaap in *Oost-Indië*, aan de Oostkust van het eil. *Sumatra*.

BONAYE, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Makassar*, distr. *Panakeke*.

BONDERPAAL of **HEERENPAAL**, grenspaal, prov. *Groningen*, gem. *Nieuweschans*, aan de *Hannoversche* grenzen.

* **BONDORF**, gem., is in de laatste jaren in tweeën gedeeld en maakt thans de gem. *Bondorf* en *Arsdorf* uit. Het d. *Bonsaar* telt in de kom 120 h., en 680 inw.

BONENBURGER-BRUG of **Brug No. 13**, brug op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. en 5 min. Z. O. van *Heerde*. — Het is eene houten ophaalbrug over het vierde pand van het *Apeldoornsche-kanaal*, gelegen in den weg van *Heerde* naar *Voessen* en *Deventer*.

BONENBURGER-SLUIS, sluis op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. en 5 min. Z. O. van *Heerde*. — Het is de schutsluis no. 4 in het *Kanaal-van-Apeldoorn*.

BONGAS, distr. in *Oost-Indië*. Zie *Bonsas*.

* **BONGA**, in *Baarderadeel*, $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Hylaard*, in het geh. *Bekum*, is thans eene boerderij.

BONGA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, arr. en 4 u. N. O. van *Leeuwarden*, kant. en 1 u. Z. van *Dockum*, bij *Dantumawoude*.

BONGA of **Bonsa**, voorm. stins, prov. *Friesland*. Zie *Bonsa*. W.

* **BONGIER**, beter **BONGIERD**, ligt N. O. van *Bossum* en bestaat uit 2 h., met 10 inw.

BONGKO, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantan*, reg. en afd. *Lebak*.

BONGSOE, berg in *Oost-Indië*. Zie *PAKOSTA-BONGASOS*. W.

BONKESLOOT (DE), water, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, loopende uit de *Be*, nabij *Snakkerburen*, naar de *Groote-Wielen*.

* **BONNAL**, in het *Duitsch Bonsum*, behoort tot de gem. *Nieuwhausen*; telt 8 h. en ongeveer 80 inw.

BONNEMA, heerenh., prov. *Friesland*. Zie *FOATTEH*. W.

BONNEMA, voorm. burg in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, arr. en $2\frac{1}{2}$ u. W. Z. W. van *Groningen*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. ten W. van *Zuidhorn*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van de *Leek*, onder *Tolbert*, waarvan thans niets meer aanwezig is.

BONNEN (KORTE-, LANGE- en NOORD-), twee pold. en eene streek lands, prov. *Zuid-Holland*. Zie *KORTA-BONNEN* W., *LANGE-BONNEN* W. en *NOORD-BONNEN*. W.

* **BONNEVOIE**, in het *Duitsch Bonkwis*; telt 67 h. en 520 inw.

BONNINGA, voorm. state, prov. *Friesland*. Zie *BONA*. W.

BON-PAYS, plant. in *West-Indië*, op het eil. *Curaçao*, in de *Middendivisie*, O. van den *Groot-Berg*.

BONROMO (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Sorakarta*, die in de *Bengawan* uitloopt, maar voor vaartuigen onteugankelijk is.

BONS-MALADES, Duitse naam van de b. *Siccusnos*, grooth. *Luxemburg*. Zie *Siccusnos*.

BONSUM of *BANUM*, buurs. in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. van *Appingedam*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Bierum*, onmiddellijk aan en ten O. van *Holwierda*; met 15 h. en 50 inw.

BONTALI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Samarang*, distr. *Grogol*.

* **BONTEKOE** ligt gem. *Pernis-en-'s Gravenambacht*, ruim $\frac{1}{2}$ u. W. van *Pernis*; telt 2 h. en 20 inw. en heeft eene haven en een voetveer op *Vlaardingen*.

BONTEMANS, voorm. buit., prov. *Eriesland*, kw. *Westergoo*, griet. *het Bildt*, arr. en $2\frac{1}{4}$ u. N. W. van *Leeuwarden*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Beriksum*, 6 min. W. van *St. Anna-Parochie*, waartoe zij behoorde. — Thans is het eene boereplaats.

BONTHAIN of *LOMPOR-BATANG*, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*. een der toppen van het *Toroteagebergte*. De kruin is een smalle kam, bedekt met dwergboomen en weelderig mos; eene tweede kruin ten Westen, niet volkomen zoo hoog, is van de eerste door eene kloof gescheiden.

BONTINELANDJES, eil. in *O. Indië*, in de *Baai-van-Goenong-Tello*.

BONTOBANGAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Saley*, waarvan het de hoofdplaats is. Het is tevens de zetel van den voornaamsten Regent onder de kleine Vorsten of Radjah's, die over het eiland *Saley* het gebied voeren. Het ligt in het gebergte, en strekte voorheen ook tot verblijf van eenen Assistent-Resident. De Radjah van *Bontobangan*, zoowel als de andere Radjah's van het eiland, erkennen onderworpen te zijn aan het Nederlandsch gezag.

BOOGAARDEN-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Maastricht*. Zie *FRANCKEN-KLOOSTER*. W.

BOOMKAAP, kaap in *O. Indië*, aan de Noordkust van het eil. *Celebes*.

BOOMPJESBAAI, baai in *Oost-Indië*, aan de Noordkust van het eil. *Borneo*.

BOOMPJES-OOSTHOEK en **BOOMPJES-WESTHOEK**, twee kapen in *Australië*, in de *Geelvinksbai*.

* **BOOMPOLDER (DE GROOTE-)** bevat drie hofsteden.

BOOMSGAT (OOSTER- en WESTER-), twee zeegaten, in het Noorden van de *Zuiderzee*, welke tusschen de eilanden *Vlieland* en *Terschelling*, uit de Noordzee in het Vlie te zamen komen, zijnde gescheiden door het *Wester-Droogzand*.

BOOMVLIET, voorm. water in *Zuid-Holland*, dat het eil. *Dirksland* van het eil. *Sommelsdijk* scheidde. Het was eene uitwatering van de naburige polders, hebbende in het begin der vijftiende eeuw nog gemeenschap met het buitenwater, doch is later, door de bedijkingen, een stilstaand water geworden en allengs verland.

* **BOONENPOLDER** heeft in 1847 weder eene steenen uitwateringsluis aanbesteed.

BOONERSCHANSERZIJL (DE), voorm. sluis in *Westerwolde*, prov. *Groningen*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. ten W. van *Nieuwesohans*, bij de *Boonerschans*, waarvan zij haren naam ontleende. De sluis is reeds lang vervallen, doch men vindt hier eene geringe herberg op het zuidwesteinde van de *Langeakker*, ten O. van den rijweg en ten W. van de *Moersloot*. Zuidwaarts van deze herberg ziet men nog eenige heuveltjes, op welke vroeger batterijen lagen, die nu vervallen en met gras en

ruigte begroefd zijn. De hier wonende kastelein, is van eene oude familie, die zich **BOONSCHEANS** schrijft.

* **BOONERSLUIJS** is wijd 6,80 ell. en ligt 1,88 ell. onder middelbare eb. **BOORNBERGUM**, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Smallingerland*, bevattende de d. *Boornbergum* en *Kortehemmen*, en beslaande, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3718 bund. 67 v. r. 77 v. ell., waaronder 5566 bund. 44 v. r. 14 v. ell. belastbaar land.

* **BOORNZWAAG** telt 13 h. en ruim 80 inw., onder welke 1 Doopsgez. en overigens allen Herv. De Doopsgez. behoort tot de gem. van de *Jour*, en de Herv. tot de gecombineerde gem. van *Langweer-Dijken-Tweele-Boornzwaag*.

* **BOORT** telt 67 h. en 580 inw. Men maakt er thans niet meer zoo vele klompen als voorheen.

BOOSTER-KE, naam, welken veelal in de wandeling gegeven wordt aan den pold. *Baovers-Baas*, in *Staats-Vlaanderen*, in het *Vrije-van-Sluis*, prov. *Zeeland*. Zie *ERDE* (*OOSTER*-).

BOOTJES-VEER of *Nieuw-vaan*, rijksvoetveer in de heerl. *Stem-bergen*, prov. *Noord-Brabant*, over de *Steenbergsche-vliet*, in het voetpad tusschen *Steenbergen* en *Dinteloord*.

BOOTSUM, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonserdeel*, arr. en 1½ u. W. ten N. van *Sneek*, kant. en ½ n. O. ten N. van *Bolsward*, 5 min. N. van *Hartwerd*, waartoe zij behoort; met 2 h. en 12 inw.

* **BORCULO**, heerl., heeft tot wapen een schild van goud, met drie schijven van keel.

* **BORCULO**, gem., bevat ook nog het geh. *Herven*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5408 bund. 3 v. r. 89 v. ell.; telt 605 h., bewoond wordende door 747 huizez., uitmakende eene bevolking van ruim 4180 inw., onder welke 3780 Herv., 60 Christelijk Afgescheidenen, 1 Doopsgez., 3 Evang. Luth., 240 R. K. en 110 Iar. — De Herv. gem. van *Borculo* telt 1100 zielen en 680 *Ledematen*. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest *Magnus Umhoeve*, die in het jaar 1667 herwaarts kwam, en in het jaar 1690 emeritus werd. — De Christelijk Afgescheidenen maken eene gem. uit. — De R. K. statie telt ruim 370 *Ledematen*. Van het jaar 1795 had alhier de godadienstoefening der R. K. op den huise den *Rietelaar* plaats, doch in het jaar 1845 is in het geh. *Rietelaar* een nieuw kerkje, met eene pastorie gesticht. Dit kerkje, aan de *H. Moedermaagd* toegewijd, is een fraai van buiten zich betreffend voordoend gebouw, met een sierlijk torentje met klok en van een altaar, doch van geen orgel voorzien. — De Iar. hebben te *Borculo* eene bijkerk, welke tot de ringsynagoge van *Zutphen* behoort.

BORDENLOOSCHE-DIJK (*DÉ*), dijk, op het eil. *Zuid-Borsland*, prov. *Zeeland*. Zie *MOERLEEDDIJK*.

* **BORG** (*TER*-), kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 21,309 bund.; telt 2199 h., bewoond door 2647 huizez., uitmakende eene bevolking van ruim 15,000 inw., die meest in abberbouw en veeteelt hun bestaan vinden.

* **BORG** (*TER*-). De ijzergieterij *verschaff* aan 70 tot 80 arbeiders werk. — De Herv. kerk is in 1844 vernieuwd en beter ingerigt. — De R. K., die er 400 in getal zijn, maken, sedert 20 Maart 1850, met de buurs. *Ter-Gam*, onder *Ambt-Dontinabem*, de state *Ter-Borg-en-Ter-Gam* uit, welke hier eene kerk heeft, aan den

H. Gumbert gebouwd en in 1843 ingewijd. Het is een fraai en smaakvol gebouw, met eenen kleinen koepeltoren, en van een orgel en een altaar voorzien.

BORG (TER-), voorm. burg, prov. Groningen. Zie Tazsac. W. (BORG-EN-SILVOLDE (TER-), voorm. R. K. stat., welke sedert 20 Maart 1850 heeft opgehouden te bestaan, zijnde toen Silvolde eene afsonderlijke stat. geworden en Ter-Borg met Ter-Gun verenigd. Zie het volgende art.

BORG-EN-TER-GUN (TER-), R. K. stat., prov. en aartspr. Gelderland. — Deze stat., waartoe eenige R. K. uit de burg. gem. *Wisch* en eenige uit de burg. gem. *Ambt-Doetinchem* behooren, heeft eene kerk te *Ter-Borg*, waarin de dienst door eenen Pastoor wordt waargenomen, telt 1290 zielen, onder welke 850 Communikanten en heeft eene eigen begraafplaats.

* BORGGER, gem., paalt N. aan Gasselte, O. aan de prov. Groningen, Z. aan Odoorn, W. aan Relde, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 13,020 bund. 78 v. r. 14 v. ell., waaronder 12,940 bund. 96 v. r. 99 v. ell. belastbaar land; telt 562 h., bewoond door 607 huisgez., uitmakende eene bevolking van 3360 inw., onder welke 2870 Herv., 350 Christelijk Afgescheidenen, 50 R. K. en ongeveer 30 Ijr. De Herv. gem. telt 600 Ledematen. De eerste, die in deze gem. het leeraarsambt heeft waargenomen, was ALEXANDER TILKINCK, die er in 1598 kwam en in 1634 emeritus werd. Het beroep is eene koninklijke collatie. — In deze gem. hebben belangrijke ontgrieningen plaats.

* BORGER-KOMPAGNIE of BUREAU-KOMPAGNIE telt onder *Sappemeer* 35 h. en 900 inw. onder *Veendam* 139 h. en 750 inw. en onder *Wilderdrank* 15 h. en 90 inw. — Er is aldaar eene school, onder *Veendam*, welke gemiddeld door 100 leerlingen bezocht wordt.

* BORGH (TER-) was een der achtien in 1698 erkende hanzesteden in Drenthe.

* BORGHAREN, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 388 bund., waaronder 343 bund. 72 v. r. belastbaar land; telt 80 h., bewoond door 84 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 500 inw. — Het d. *Bosmans* ligt langs de Maas. — De par. der R. K. telt ruim 310 Communikanten. De kerk, aan den H. *Maurus* toegewijd, heeft eenen vierkanten toren, en is van een orgel en drie altaren voorzien. — De dorpschool telt gemiddeld 60 leerlingen.

* BORGHAREN (HUIS-TE-) ligt N. W. van Borgharen, aan de Maas, en is een rond vooruitspringend gebouw, met twee vierkante torens op de hoeken en door grachten omgeven. — Het beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 22 bund. en werd even als de gem. *Bosmans* vroeger bezeten door het oud geslacht van *Hann*. De eerste, dien wij er van opgeteekend vinden, was *Osea* *Sine van Hann* in 1248, wiens afstammelingen, tot in het midden der vijftiende eeuw, dit kasteel bewoond hebben. Thans is het een eigendom van den Baron de *Roux* te Luik.

* BORKEL. Aldaar is in 1845 eene nieuwe R. K. kerk gesticht, met eenen toren en van 3 altaren voorzien, doch zonder orgel.

* BORKEL-EN-SCHAFT, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2390 bund. 36 v. r. 5 v. ell.; telt 94 h., bewoond door 94 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 520 inw. Ook heeft men er eene bierbrouwerij.

* BORKENS, landg. in het gmafs. *Zutphen*, prov. Gelderland, arr. en 4 e. Z. O. van *Zutphen*, kant. en 1½ u. N. O. van *Doetinchem*,

gem. *Zelhem*. — Dit landg. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 37 bund. 46 v. r. 80 v. ell.

BORN, heerl. in het balj. van *Echternach*, grooth. *Luxemburg*, kw. van *Grevenmacher*, arr. *Echternach*. — Zij bevat het d. Born en het geh. Girst en daarin 360 inw. — In eene oirkonde van het jaar 1322 wordt een ridder van Born vermeld (Johannes Schore *Armirer de Born*), die den Abt van Echternach verscheidene zijner goederen had verkocht. — In 1587 bezat Johan Stein von Rischewitz deze heerl.; doch hij verkocht haar in dat jaar aan Johan von Hattstein, die in het jaar 1600 als Afgezant van de Landvoogdes der Nederlanden bij de Rijks-vergadering te Spiers overleden. Hij verwekte bij Felicitas von Hornung 6 zonen en 5 dochters. Van de eerstgenoemden plantte alleen Filips den stam voort. Deze was Lid van den Luxemburschen raad, Gezant bij de hoven van Denemarken en Lotharingen en stierf in 1636, uit zijn huwelijk met Francisca van Gersille 7 zonen en 9 dochters nalatende. De oudste der zonen, Floris, huwde in het jaar 1654 Anna Margaretha van Manderscheid, en was de laatste mannelijke spruit van zijne lijn, want, toen hij in 1672 uit het leven werd gerukt, waren zijne vier jonge zonen reeds gestorven. Van zijne drie dochters huwde de tweede, Regina Johanna, in 1683, met Philip Jacob Faust van Aschaffenburg, en bragt hem Born tot huwelijksgoed. Na het overlijden van hare zonen kwam Born door hare jongste dochter Anna Maria Josefa, die met Lotharius van Horn, Heer van *Burgesch* huwde, in diens geslacht. Een achterkleinzoon van dezen, Matthias Camillus, Graaf van Villers, is nog heden in het bezit van Born en de heerlijke regten aldaar, voor zoo verre die nog uitgeoefend worden. — Het d. Born, ligt 2 u. Z. O. van Echternach, nabij de Sure, die hier de zoogenaamde *Borner-Wang* vormt. Het was tot op het jaar 1829 de hoofdpl. eener gem. die behalve uit het d. Born, met de geh.: Dickweiler, Girst, Girsterklaus, Hinkel en Hinkelmühl bestond, maar toen werd gesupprimeerd en deels bij de gem. *Mompach*, waartoe het d. Born kwam, gedeeltelijk bij de gem. *Rospert* werd gevoegd. — Men telt te Born 53 h. en ruim 250 inw., benevens een kasteel, toebehoorende aan het geslacht de Villers, alsmede een par. kerk die eertijds tot het landkapittel van *Bitburg* behoorde, maar thans aan het dek. van *Echternach* is toegevoegd. — Er ontspringt hier eens zouthron, die reeds in 1807 werd bewerkt; doch sedert werd verlaten. Den 7 Aug. 1885 verwierf Prinz Ernst, Graaf van Mansveld, van koning Filips II concessie om deze bron andermaal te mogen exploiteren, en dit geschiedde tot 1749, toen het werk plotseling werd gestaakt. In 1793 heeft de geestelijkheid van Echternach en in 1817 de baron de Villers pogingen aangewend, om de werken te herstellen, doch beide keerenzonder belangrijke gevolgen. — Tot de par. Born behoort nog het geh. Girst, waarmede zij 560 zielen telt.

BORNEO (ZER-VAN-), naam, welken men ook wel geeft aan de ZEE-VAN-CELEBES. Zie CELEBES (ZER-VAN-). W.

BORNER-WAAG, diepe plaats in de riv. de Sure, bij het d. Born, grooth. *Luxemburg*. De vischvangst is hier voordeelig; maar omstreeks den molen is eene gevaarlijke plek voor de schippers.

BORNIA-STATE, state in het Friesche d. *Weidum*, griet. *Boarderadeel*, arr. en 1½ u. Z. Z. W. van *Leeuwarden*, kant. en 1½ u. N. ten W. van *Rauwerd*, 8 min. Z. van het d. *Weidum*, waartoe zij behoort, aan de oostzijde van den Slagtedijk. Het is thans een net

landhuis, dat bezeten en bewoond wordt door de erven van den Heer Mr. WYBO BERNHARDUS BUMA.

BORNSCHEBEEK of **BORNSCHE-AA**, riviertje onder *Borne*, uit de *Beeler*-, de *Woolder*- en andere beekjes, in de naburige en deze gem., ontstaande, die alhier zoo menigvuldig zijn, dat de naam der gem. *Borne* (oudtijds voor bron gebruikelijk) daarvan ontleend is. — Dit riviertje ontlast zich in de *Leo-Lee* of *Almelosche-Aa* niet ver van *Weleveld* en eenige minuten boven de *Boekulose-Aa*.

BORNZIJL, brug, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderudeel*, 2 min. Z. van *Cornjum*, over de *Cornjumervaart*, in den rijweg van dat dorp naar *Leeuwarden*.

BOROBO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, rijk *Boni*, nabij *Badjee*.

BORONOESO, eil. in *Australië*, Z. van *Nieuw-Guinea*.

BORRAMBON, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Malassar*.

* **BORRENDAMME**, eigenlijk **BORNDAMM**, heeft gelegen even benoorden het *Westerhoofd* der haven van *Zieriksee*, alwaar, in 1820 of 1821 bij het verleggen van eenen zeedijk nog de overblijfselen van den toren zijn te voorschijn gekomen. — Het wapen was van *silver*, met zes losanges van *azuur*.

* **BORSSELE**, gem., beslaat eene oppervlakte van 1880 bund., waaronder 1868 bund. 46 v. r. 48 v. ell. belastbaar land; telt 108 h., bewoond door 148 huisgez., uitmakende eene bevolking van 800 inw., onder welks 680 Herv. en 190 R. K.

BORST (DE), b., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Tietjerksteradeel*, arr. en 4 u. O. Z. O. van *Leeuwarden*, kant. en 1 u. O. van *Bergum*, 10 min. W. van *Oostermeer*, waartoe zij behoort.

BORSTLAPPELSLUIS (DE), sluis in de *Langestraat*, prov. *Noord-Brabant*, gem. en aan het boveinde van de haven van *Waspik*, wijd 1,07 en boog 1,11 ell., voorzien van eene vloeddeur en aan de binnenszijde gemetselde sponningen voor eene schuif. Zij dient, om het water uit den *Gecombineerden-Groote-Waspiksche-en-Raamsdonksche-Binnen-polder* op de haven van *Waspik* en vervolgens in het *Oude-Mansje* af te zetten.

BORUGTANSCOTAN, oude plaats. Zie **BERTANSCOTAN**.

* **BOSCH** in de bar. van *Breda* is geen geh., maar eene b. ten Noorden van de st. *Oosterhout*, alzoo genaamd naar het daarbij zijnde bosch van het voorm. huis van *Strijen*.

BOSCH (HET), geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Kollumerland-en-Nieuw-Kruisland*, arr. en 4½ u. O. N. O. van *Leeuwarden*, kant. en 2 u. Z. Z. O. van *Dockum*, ½ u. Z. W. van *Kollumerwaag*, waartoe het behoort, aan de grenzen der griet.

BOSCH (HET), hofstede, prov. *Groningen*. Zie **FRUGA**.

BOSCH (HUIS-IN-)"T), voorm. buit. op het eil. *Schouwen*, prov. *Zeeland*, arr. en 1 u. N. van *Zieriksee*, kant. en 1 u. Z. Z. O. van *Brouwershaven*, gem. en ½ u. W. van *Noordgouwe*. — Dit buit. bestaande in een schaarbosch, groot 8 bund. 51 v. r. 85 v. ell., wordt in eigendom bezeten door *Jonkheer Mr. J. E. Schuurbeque Borin*, woonachtig te *Zieriksee*.

BOSCH (KAAP-VAN-DEN-), kaap in *Australië*, aan de *Zuidkust* van *Nieuw-Guinea*.

* **BOSCH (TEN-)** beslaat 5 bund. 46 v. r. 15 v. ell.

BOSCHBEEK, prov. *Noord-Brabant*. Zie **ZONGVLIET**. W.

XIII. Duz.

* BOSCHBOEK of het BOSCHBOEK ligt gedeeltelijk gem. 's Hertogenbosch, gedeeltelijk gem. Rosmalen, gedeeltelijk gem. St. Michielsgestel, gedeeltelijk gem. den Dungen en gedeeltelijk gem. Vught. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 837 bund. 1 v. r. 8½ v. ell., als onder 's Hertogenbosch 392 bund. 2 v. r. 30 v. ell.; onder Rosmalen, 63 bund. 10 v. r. 20 v. ell.; onder St. Michielsgestel 18 bund. 3 v. r. 30 v. ell.; onder den Dungen 272 bund. 16 v. r. 6½ v. ell.; onder Vught 89 bund. 69 v. r. 40 v. ell. Onder den Dungen staat daarin een huij zijnde eene lapperij, genaamd Kekenrook (zie dat woord). BOSCHBOEK watert onmiddellijk op de Aa en de Dommel uit. Aangezien deze lage landen geene bekading hebben, zijn zij spoedig aan de overstroming van die beide rivieren blootgesteld. Wijders zijn deze landen van het O. naar het W., in het jaar 1822, met de Zuid-Willemsvaart doorsneden.

BOSCH-EN-BEBG, buit. in Kennemerland, prov. Noord-Holland, arr., kant. en 1½ u. Z. van Haarlem, te Bennebroek. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 11 bund. 9 v. r. 70 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer A. VAN LITZ.

BOSCH-EN-DUINZIGT, landgoed in Delfland, prov. Zuid-Holland, arr., kant., gem. en 10 min. N. van 's Gravenhage, aan den Noordnoordhouteche-weg. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoornde gronden, eene oppervlakte van 2 bund. 56 v. r. 31 v. ell.

BOSCH-EN-HOOFD, geh. op het eil. Tholen. Zie BOSCHBOEK, W. en A.

BOSCH-EN-HOVE, buit. in het Nederkwartier der prov. Utrecht, arr. en ¼ u. N. ten O. van Utrecht, kant. en 2½ u. O. ten N. van Maarssen, gem. en 1½ u. Z. van Maartensdijk, ¼ u. N. van Blaauwkapel. — Dit buit. wordt in eigendom bezeten door de erven van wijlen Baron A. CALKAM.

BOSCH-EN-HUIZEN, geh. in de heerl. 's Hertogenrade, prov. Limburg, arr. en 3½ u. O. van Maastricht, kant. en 1½ u. Z. ten W. van Kerkrade, gem. en ¼ u. W. van Simpeveld; met 28 h. en 110 iw.

* BOSCHHOOFD, eigenlijk BOSBOVEN, bestaat uit 6 h. met 12 woningen en ruim 70 inw. Er is een voetvoer over de Kendaagt. — Vroeger was er een pontvoer, waarvan reeds in 1600 het veergeld gurgeld werd. Het was toen een voornaam overgangspunt, dat in den Spaanschen oorlog versterkt was en waarbij men barakken voor troepen bouwde, waardoor hier allongs een geh. ontstond.

* BOSCHHOOFD, geh. in Noord-Brabant. Zie BOSCHBOEK, W. en A.

* BOSCHHOVEN wordt verdeeld in Baarle-Boschhoven en Alphen-Boschhoven, en telt 29 h. en 200 inw., van welke 18 h. en 100 inw. onder Baarle-Nassau en 16 h. en 100 inw. onder Alphen-en-Riel.

* BOSCHKAPPELE, telt 175 h., bewoond door 189 huizen, uitmakende eene bevolking van 926 inw. — De parochie maakt thans een deel uit van het apost. vic. van Breda. — Het veer op Zaamslag bestaat niet meer, daar sedert 5 of 6 jaren door aanslibbing van het Hellegat en het bedijken van een deel van dat voerm. vaarwater de communicatie te water aldaar geheel heeft opgehouden, zoo zelfs dat het schorre, hetwelk zich in het vaarwater heeft gevormd, alreeds binnen weinige jaren zal kunnen worden ingedijkt.

BOSCHKLOOSTER (HET), voorm. kloost. in Zwolle. Zie Muisbosch W.

BOSCHLUST, buit. in Amstelland, prov. Noord-Holland, arr. en 3 u. Z. van Amsterdam, kant. en gem. Nieuw-Amstel, 2 u. Z.

ten *W. van Amstelvoen*, aan de *Nes-en-Zwaluwenbuurt*. — Dit buit, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 2 bund. 14 v. r. 80 v. ell.

* **BOSCHLUST**, buit., prov. *Gelderland*, ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Nijmegen*. — Dit buit., bestaande uit heerenhuis en verdere getimmerten, bloem- en moestuinen, vruchtenboomgaard, oranjerie, broeljerij, Engelsch plantsoen en slingerbosch, beslaat eene oppervlakte van 2 bund. 62 v. r. 80 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den heer *Diak van Aalst*, woonachtig te Neerbosch.

* **BOSCH-POLDER**, in *Rijnland*, paalt N. aan den *Rooden-polder*, en ligt met 82 bund. 87 v. r. 54 v. ell. onder *Leyderdorp* en 62 bund. 25 v. r. 50 v. ell., waarvan 61 bund. 65 v. r. 52 v. ell. schotbaar land onder *Waarbrugge*. Hij is bekaad in 1656.

BOSCH-POLDER, pold. in *Schieland*. Zie *Bosch-polder*.

BOSCHZIGT, heerenhuis in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Haarlem*, gem. *Berkenrode*. — Dit h. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 8 v. r. 40 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door *Mej. Helena Barend*.

BOSHOVEN, geh. in *Noord-Brabant*. Zie *Boschhoven*. *W. en A.*

BOSKAMP, voorm. hvez. in *Oeverijssel*. Zie *Boschkamp*. *W.*

* **BOSKOOP**, gem., is sedert 1 Januarij 1846 vereenigd met de gem. *Zuidwijk*, onder den naam van *Boskoop-en-Zuidwijk*. — Boskoop telde, vóór die vereeniging 256 h., bewoond door 408 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1950 inw., onder welke 1800 Herv., ruim 79 Remonstranten, ongeveer 400 R. K. en een tiental Isr. — De eerste, die in de Remonstrantsche gem. te Boskoop, na hare afscheiding van Zwammerdam, het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest *Petrus Smayt*, die reeds sedert 1696 tevens Zwammerdam bediend had, maar in 1716 uit hoofde van zijne hooge jaren ontslagen werd van de verplichting om Zwammerdam mede te bedienen. — Onder de hier gestaan hebbende Predikanten verdient melding de door zijne schriften bekende *Abraham des Anon van den Horven Ja.*, die er van 14 April 1844 tot 15 Junij 1845 stond. — De dorpschool wordt door 200 leerlingen bezocht. — Men heeft er een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, welke is opgericht den 2 Februarij 1836 en ruim 30 leden telt.

* **BOSKOOP-EN-MIDDELBURG** telt 1670 zielen, onder welke 650 Ledematen. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest *Guarpius Jacobi Douws*, die in het jaar 1574 naar Stolwijk vertrok, doch in 1575 te Boskoop terugkwam. Het beroep geschiedt door den kerkeraad.

BOSKOOP-ENZUIDWIJK, gem. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Alphen*, (14 k. d., 19 m. k., 5 s. d.), palende N. aan de gem. *Alphen-en-Bietveld*, O. aan *Zwammerdam* en *Middelburg*, Z. aan *Heerwijk* en *Noord-Waddinxveen*, W. aan *Hazerswoude*. — Deze gem. bestaat uit de voormalige gemeenten *Boskoop* en *Zuidwijk*, welke sedert 1 Januarij 1846 tot eene gemeente vereenigd sijn; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 648 bund. 78 v. r. 4 v. ell., waaronder 647 bund. 76 v. r. 25 v. ell. belastbaar land; telt 280 h., bewoond door 409 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1920 inw., van welke vele in de boomkweekerij en ook eenige in den landbouw hun bestaan vinden. Zie voorts dienaangaande het aft. *Boskoop*. *Wbk.* — De *Hervormden*, die er ruim 1600 in getal sijn, behooren tot de gem.

Boskoop-en-Middelburg. — De Remonstranten, van welke men er ruim 100 aantreft, worden tot de gem. *Boskoop* gerekend. — De R. K. parochiëren te *Randenburg*, onder *Reeuwijk*. — De Israëlieten behooren tot de ringsynagoge te *Alphen*.

BOSSCHEBROEK, pold., prov. *N. Brabant*. Zie **BOSSCHENBROEK**. W. en A.

* **BOSSCHE-DIJK** behoort gedeeltelijk tot de gem. *Oudenbosch*, gedeeltelijk tot de gem. *Hoeven-en-St.-Maartenspolder*, ligt 20 min. O. van *Oudenbosch*, 20 min. W. van de *Hoeven*, aan den straatweg op *Oudenbosch*; telt 16 h., bewoond door 19 huisgez., uitmakende eene bevolking van 110 inw., van welke 18 h. en 100 inw. onder *Oudenbosch*, 1 h. en 10 inw., onder *Hoeven-en-St.-Maartenspolder*.

* **BOSSCHENHOOFD** ligt $1\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Oudenbosch*, $\frac{1}{2}$ u. W. Z. W. van de *Hoeven*; telt 60 h. en 530 inw., van welke onder *Oudenbosch*, 8 h. en 40 inw., en onder *Hoeven-en-St.-Maartenspolder* 52 h. en 290 inw.

BOSSCHENWAARD (DE) of **BOSSERWAARD**, pold. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *IJsselstein*, gem. *Vreeswijk*; palende W. en N. aan den *Lekdijk*, O. aan den *Veerweg*, Z. aan de *Lek*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 81 bund 55 v. r. 10 v. ell., en watert uit op de *Lek* en den *IJssel*, door een sluisje, wijd 0,50 ell.

* **BOSSCHE-POLDER** paalt W. alleen aan de *Oostersche gorzen*, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 117 bund. 86 v. r. 90 v. ell., als: onder *Goidschalksoord* 90 bund. 5 v. r. 70 v. ell.; onder *Oud-Beijerland* 14 bund. 54 v. r. 60 v. ell.; onder *Mijnsterland-van-Moerkerken* 13 bund. 26 v. r. 60 v. ell. en wordt door 1 sluis, op de *Oude-Maas*, van het overtollige water ontlast.

* **BOSSCHESLOOT**. Daarover ligt eene houten brug in den *klinkerweg* van 's *Hertogenbosch* naar *Geertruidenberg*, lang 4,90 ell.

BOSSCHESLUISJE (HET), sluisje in het *markgraafschap* van *Berg-op-Zoom*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Oud-en-Nieuw-Gastel*, aan het oosteinde van den pold. *Nieuw-Gastel*, wijd 1,35 ell., voorzien van eene drijfdeur en schuif, en dienende om het overtollige water in den gezegden pold. op de *Oudenbosschen-haven* af te zetten.

BOSSCHEVELD, buit. in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en 5 u. Z. van *Amersfoort*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. van *Wijk-bij-Duurstede*, gem. *Doorn*. — Dit buit. wordt in eigendom bezeten door den Heer J. A. **GODIN VAN WESTEREN**.

BOSSEKIL, kil in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Sliedrecht*, met eene oost-noordoostelijke rigting naar het *Maldiep* loopende.

BOSSEPOLDER of **BOSCA-POLDER**, pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Schiedam*, gedeeltelijk gem. *Delfshaven*, gedeeltelijk gem. *Oud-en-Nieuw-Mathenesse*; palende N. aan de *scheidingsloot* der *buitenlanden* van *Nieuw-Mathenesse*, O. aan de stad *Delfshaven*, Z. aan de *Maas*, W. aan de *Keilen*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 34 bund., behalve de *aanwassen*; als onder *Delfshaven* ruim 26 bund., onder *Oud-en-Nieuw-Mathenesse* 7 bund. 60 v. r. *binnenlands* en 8 bund. 19 v. r. *gorzland*, *riet- en biesgewas*. Het overtollige water van het *binnenland* ontlast zich door eenen *duiker*, liggende in de *kade*, die het van de *gors* scheidt. Het bestuur van den polder berust bij de *eigenaars*.

BOSEWAARD, pold., prov. *Utrecht*. Zie **BOSSCHENWAARD (DE)**.

* **BOTERBEEK** loopt bij het erve *Snatergat* in de *Schipbeek* uit.

* **BOTERDIJK**, ligt gem. *Uithoorn*, en telt 15 h. en 100 inw.

* **BOTERHUISPOLDER**, beslaat, onder *Oostgeest-en-Poelgeest* eene oppervlakte van 12 bund. 89 v. r. 21 v. ell.

* **BOTERNESSE-POLDER** paalt Noord aan den *Lagsewepolder* (niet *Lageweg-polder*).

BOTERPOLDER, pold., prov. *Z. Holland*. Zie *BETTERPOLDER*. W. en A.

* **BOTER-POLDER**, in de *Langestraat*, paalt N. aan de Buitengron- den, tegen het Zuidergat van de Donge, O. aan de haven van Raams- donk en de huizen, genaamd het Steenpad, Z. en W. aan het geh. Sandoel. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 14 bund. 61 v. r. 61 v. ell., waaronder 14 bund. 88 v. r. schotbaar land; telt 19 h., en heeft twee houten duikers, wijd 0,58 en 0,49 ell., hoog 0,31 en 0,48 ell., beide voorzien van eene klep en schuif, waar- door hij op het Zuidergat van de Donge uitwatert. Het bestuur bestaat uit eenen Poldermeester, die tevens Penningmeester is. — Aan de noord- zijde van dezen polder ligt nog een bekaad poldertje, groot 2 bund. 63 v. r. 10 v. ell.

* **BOTERSLOOT** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 22 bund. 51 v. r. 43 v. ell. — Deze pold., heeft vermoedelijk zijnen naam van het oud adellijke geslacht *BORNA* ontleend. — In eene gracht in dezen pold. vindt men nog paalwerk, waarscbijnlijk van eenen in overoude tijden bestaan hebbenden burg.

* **BOTLAND** heeft een wapen, bestaande uit tien in elkander getande geeren, ter rechterzijde vijf van goud en ter linker- vijf van sabel. Ook vindt men het nog als gedeeld in geeren van zilver en sabel, met een hoof van goud, beladen met eene bot van sabel.

BOTLEK, vaarwater in de *Nieuwe-Maas*, dat bezuiden langs het eil. *Rosenburg* loopt en lager weder het naam van *Nieuwe-Maas* aanneemt.

BOTLEK, buitengors in het *Land-van-Putten*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Brielle*, gem. *Spijkenisse-en-Brabant*, aan de noordwest- zijde van de *Welplaat*.

BOTMA, hofst., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Oost-Don- geradeel*, arr. en 6 u. N. O. van *Leeuwarden*, 2 u. N. O. van *Dockum*, 5 min. W. van *Norra*, waartoe zij behoort. — Deze hofst. wordt in eigendom bezeten en bewoond door Mejufvrouw *BARRA PIETERS TERSTRA*, weduwe van den Heer *FOLKERT KORNELIS BOTMA*.

BOTNIA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dan- tumadeel*, arr. en 4 u. N. O. van *Leeuwarden*, kant. en 1 u. Z. van *Dockum*, 5 min. N. van *Dantumawoude*, waartoe zij behoorde.

BOTNIA, voorm. burg in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, arr. en 2½ u. N. N. W. van *Groningen*, kant. en 1½ u. N. N. O. van *Zuid- horn*, gem. en ½ u. O. van *Bzinge*, onder *Feerwerd*. — Ter plaatse waar hij gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij.

(**BOTSHUIS**, adell. h., prov. *Gelderland*. Zie *MUSIK*. W.

BOTTEN (DE), droogte in het N. van de *Zuiderzee*, W. van het *Marsdiep*, een gedeelte van het *Vogelsand* uitmakende.

* **BOITTESTEIN** was reeds in 1340 bekend.

BOUANG, d. in *Oost-Indië*, resid. en reg. *Rembang*. Men treft er een heilig graf aan, dat van hoogen ouderdom is.

* **BOUCHAUTER-HAVEN** scheidt niet de distrikten *Sluis* en *Hulst* van elkander, maar de scheidingslijn dier beide distrikten loopt door den *Clara-polder*. Zie dat woord.

* **BOUCHOLZ**. staat: Zie *BORKHOLZ*. lees: Zie *BOCHOLZ*.

* **BOUCQUET (HUIS-TE-)** is van tijd tot tijd verbrokkeld en eindelijk het overschot in 1790 verkocht. Aan de eene zijde van het erf ziet men

eene bouwmanswoning en aan de andere eenen timmermanswinkel. Aan de slooten en grachten, die er rondom liggen, kan men nog zien, dat het een groot adellijk huis geweest is.

* **BOUDELER** heeft eene bijkerk en 13 h. met 100 inw.

* **BOUDEWIJNSHAVELAND** of **BOUDEWIJNSHAVELAND** paalt W. en N. aan de gem. Pernis, O. en Z. aan de gem. Rhoon. — Deze pold. bestaat eene oppervlakte van 84 bund. 84 v. r. 30 v. ell. schotbaar land. Hij watert uit in de Nieuwe-Maas. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, twee Heemraden en eenen Secretaris.

* **BOUDEWIJNSKERKE** heeft tot wapen een veld van keel, met acht sterren van goud, geplaatst drie, twee en drie om een midden-schild, dat in geeren van zilver en sabel gedeeld is.

BOUILLON, landg., prov. *Gelderland*. Zie *BILION*. W.

* **BOULAIDE** bevat de d. Boulaide, Boschleiden en Surret; telt 1380 inw., van welke ruim 500 in het d. Boulaide, 380 inw. het d. Boschleiden en 480 inw. het d. Surret. — Het d. **BOULAIDE** of **BAUSCHLEYDEN**, is de geboorteplaats van **JANSEN** en **FRANCISCUS BOSLIMUS JENON**, een goed Schrijver en Staatkundige, overleed te Bordeaux in 1517; **FRANCISCUS**, Kárdinaal, Aartsbisschop van Besançon en onderwijzer van **FILIPS I**, stierf in 1800.

* **BOURGFRIED** heet in het Duitsch **BURVELD** en behoort tot de gem. *Neunhausen*.

* **BOURGLINSTER** ligt ten N. van het Grunewald en is merkwaardig, om het kast. Bourglinster, hetwelk echter, wegens bouwvalligheid, niet meer bewoond kan worden.

* **BOURSCHEID**, gem. Het d. Bourscheid heeft eenen zeer schoonen bouwval van het kast. Bourscheid. — De kerk is oordelt het jaar 1839 van het dek. *Fauxvillers* afgenomen en bij het dek. *Wils* gevoegd.

* **BOURTANGE** telt 20 R. K., welke te *Oude-Pekela* parochiëren. — De Israëlieten, die er 40 in getal zijn, maken eene ring-synagoge uit, welke tot het synagogaal ressort *Groningen* behoort, en waarin de dienst door eenen Voorlezer wordt waargenomen. De synagoge, in het jaar 1842 gesticht, is een steenen gebouw, zonder toren.

BOUT-DU-MONDE (POLDER-LE-), naam, onder welchen het achterste of oostelijke deel van den tegenwoordigen *BIZANT-ROÏDEH*, in *Staats Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, arr. *Middelburg*, kant. en distr. *Sluis*, gem. *Beide*, welke oudtijds een deel van den pold. *Beooster-Beide* uitmaakte, is bedijkt geweest. Onder dezen naam komt het voor in de vredesverdragen van 1715—1717, ook is het op de kaart van *Staats-Vlaanderen* uitgegeven bij *COTENS MONTAÏN EN ZONN*, aldus genaamd.

BOUWENHENNIP, pold. in *Noord-Brabant*. Zie *KATVINW- WAARD*. (Dn). W.

BOUWBROM (HET), gedeelte polderland in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, in de sectie *Legendijk*.

BOUWERSGRACHT, gracht in *Vollenhove*, prov. *Overijssel*, gem. *Giethoorn*. Zij begint aan het drooggemaakte *Wijde* bij den rijkweg, niet ver ten Z. van de kerk, en eindigt, westwaarts loopende, in de *Giethoornsche-tieter*.

BOUWERSZATHE, oud adell. landg. op den *Felissenzoom*, prov. *Gelderland*, distr. *Feluwe*, kw., arr., kant. en 3 u. N. O. van *Arnhem*, gem. en 1 u. N. ten O. van *Rheden*, 3 u. Z. van *Zulphen*, 1 u. W. van *Dieren*. — Dit landg. beslaat eene oppervlakte van ruim 500 bund.

en wordt in eigendom bezeten door den Heer M. E. HAVELAAR, woonachtig te Ellecom.

BOVENBOER (DE), geh. in *Vollenhove*, prov. *Overijssel*, arr. en $\frac{3}{4}$ u. N. van *Zwolle*, kant. en 2 u. O. van *Vollenhove*, gem. en 20 min. N. W. van *Wanneperveen*, bestaande uit eenige boerderijen en aan alle zijden door uitgeveende streken omringde landertjen, zonder rijweg en alleen te water en langs een voetpad genaakbaar. Men telt er 10 h. en 40 inw.

BOVENCARSPHEL, gem., is groot 838 bund. 64 v. r. 18 v. ell., waaronder 854 bund. 93 v. r. 91 v. ell. belastbaar land; telt 191 h., bewoond door 215 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 1140 inw., onder welke ruim 590 Herv. en ruim 550 R. K.

BOVENCARSPHEL, pold. in *Dregterland*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Hoorn*, kant. *Enkhuizen*, gem. *Bovencarspel*; palende N. aan den pold. *Andijk*, O. aan den banne van *Enkhuizen* en *Westende*, Z. aan den *Dregterlandsche-Zeedijk*, W. aan den pold. *Grootebroek-en-Lutjebroek*. — Deze pold., welke een gedeelte van den pold. *het Grootslag* uitmaakt, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 794 bund. waaronder 834 bund. 8 v. r. 10 v. ell. schotbaar land; telt 191 h., waaronder 35 boerderijen, en wordt door watermolens, van het overtoellige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit Burgemeester en Ingelanden.

BOVEN-DE-BOVENSLUIS (POLDER-), pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *WILLEMS-POLDER*. (DE). W.

* **BOVENDOOD** watert uit op het Gat van de *Zuiderklip*, door eene steenen nieuw overwelfde sluis, gebouwd in 1850, wijd 2,02 ell., voorzien van een paar puntdeuren tegen den vloed en eene deur tot keering van het polderwater; de muren zijn 1,08 ell. boven de kaden hoog. Het bestuur berust bij de eigenaren.

BOVEN-DWARSVAARTEN (OOSTER-EN WESTER-), veenkanalen, ten Z. van het *Friesche dorp Noordwolda*, griet. *West Stellingwerf*.

BOVENHUIZEN, geh. in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr. en $2\frac{1}{2}$ u. O. ten Z. van *Groningen*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Hoogezand*, gem. en 1 u. Z. W. van *Slochteren*, 2 min. Z. van *Kolham*, waartoe het behoort; met 8 h. en ruim 40 inw.

BOVENKNIJPE, h. prov. *Friesland*. Zie *KNIJPE (BOVEN-)*. W.

BOVENLANDSCHE SLUIS, sluis, prov. *Noord-Brabant*. Zie *DONVERSCHERSLUS*. W.

BOVENNAGEL, boerenhoeve in de *Meijerij-van-'s Hertogenbosch*, kw. *Peeltad*, prov. *Noord-Brabant*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. W. Z. W. van *Veghel*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *St. Oedenrode*; in het geh. *Boschkant*. Daarbij ligt eene brug over den *Dommel* de *Bovennagelsche-brug*, ook *Bovennagelsche-brug* genaamd.

BOVENPOLDER, pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie *DUBBELDAN (ALOÏSENPOLDER-VAN)*. W.

BOVENRIJGE (DE), huurs. in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en $3\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Appingedam*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Ten Boer*, $\frac{1}{2}$ u. N. van *Garmerwolde*, waartoe zij behoort; met 7 h. en ruim 50 inw.

* **BOVENSLUIS** ligt $\frac{1}{2}$ u. ten O. van *Willemstad* en telt 6 h., waaronder 5 hoeven, met 60 inw.

BOVENVEENSCHEN-WATERING, water in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Voorburg*, in eene bogtige rigting loopende van het *Buagkantje* naar de *Zijde*, bij *Veur*.

* **BOXMEER**, kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 24,667 bund. 39 v. r. 71 v. ell., waaronder 23,838 bund. 77 v. r. 12 v. ell. belastbaar land; telt 2216 h., bewoond door 2782 huisgez., uitmakende eene bevolking van 16,000 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden.

* **BOXMEER**, gem., heeft 1114 bund. 87 v. r. 46 v. ell. belastbaar land. — Men heeft er 3 graanmolens, waaronder 2 rosmolens, 1 oliemolen, 2 bierbrouwerijen, 1 leerlooijertj, 1 lakenfabriek, 3 katoendrukkerijen, 2 steen- en potbakkerijen en 1 zoutkeet. Ook worden er uitmuntende groote en kleine zilveren kerksieraden, alsmede altaren, beelden enz. vervaardigd.

* **BOXMEER-SAMBEER-EN-BEUGEN** telt 150 zielen, onder welke 70 Ledematen. De eerste, die in de gem. Boxmeer-en-Beugen, het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest F. W. RAFFAËL, die in het jaar 1816 berwaarts kwam, en in het jaar 1819 naar Avereest, vertrok. Ingevolge koninklijk besluit van 22 September 1821 is SambEEK in 1822 met Boxmeer-en-Beugen, gecombineerd geworden.

* **BOXTEL**, kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 19,014 bund.; telt 2654 h., bewoond door 2998 huisgez., uitmakende eene bevolking van 16,000 inw., die meest in den landbouw en het fabriekwezen hun bestaan vinden.

* **BOXTEL**, gem., bevat het vl. Bortel, de geh. Munzel, Orrooy, Langenberg, Kleinder-Liempde, Lennisheuvel, Tongeren, Roond, Luyssel, Breukelen, Hal, Heult en Selissen, alsmede een gedeelte van het d. Gemonde, waarvande kerk vroeger juist op de grensscheiding van Boxtel en St. Michiels-Gestelen de toren onder Bortel stond; maar, deze afgebroken zijnde, werd er eene andere kerk gebouwd, die thans met eenen toren prijkt en een fraai gebouw mag genoemd worden. De gem. Bortel beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5175 bund., waaronder 4963 bund. 16 v. r. 61 v. ell. belastbaar land; telt 607 h., bewoond door 747 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 4800 inw., die meest in den landbouw en het fabriekwezen hun bestaan vinden. — Men heeft er, behalve de in het Wbk. genoemde damastfabrieken, 3 bierbrouwerijen, 1 zoutkeet, 3 korenmolens, 1 oliemolen, 2 rosmolens, 7 bierbrouwerijen, 1 grutterij, 6 leerlooijertjen en 1 papierfabriek. — Bl. 682. Vele honderde bunders der onbebouwde gronden onder deze gemeente zijn sedert eenige jaren verkocht en leveren thans de schoonste bouwlanden en de beste bosschen op, zooals blijkt uit de ingenomen gronden tusschen de Halsche barrière en Bortel, de Lennisheuvelsche heide, de Tongersche heide en vele andere gronden, die meest allen door bijgeërfden zijn ingenomen en bebouwd geworden. — Er wonen onder Bortel slechts 3 Israëlieten. — De 5 scholen, van welke ééne in het d. Bortel, ééne te Gemonde en ééne te Tongeren staat, worden gezamenlijk door 500 leerlingen bezocht. — De har. van Bortel is door erfopvolging aan het huis van SALX-KIANSURE gekomen. Zij was eertijds een *feudum mobile* of adellijk landgoed, waarvoor de Heer van Bortel, het regt van poting en vruchtgebruik had op alle onbebouwde gronden of heidevelden, doch door de inlijving dezer landen in Frankrijk en de invoering der Fransche wetten, zijn alle leenregten komen te vervallen, zoodat, na de geregtelijke uitwinning der heerl. Bortel, en procevoering der gem. tegen den toenmaligen Heer, bij eerste en tweede gewijsde, den eigendom dier gronden aan de gem. is toegewezen, die

er vervolgens gebruik van heeft gemaakt, om er eenige honderd bunders van te verkoopen. Ook is de titel van baronie vervallen, zijnde tegenwoordig eigenaar van de heerl. **Boxtel de Erve G. C. Bogerus**, te Tilburg. — Bl. 633. Tot onderhoud der Kanunniken diende mede de beneficiën, die aan onderscheidene altaren in de kerk van **Boxtel** verknocht waren. — Het gestoelte der Kanunniken is niet meer in de kerk aanwezig. — Onder Koning **Willelm I** hebben de toen nog levende Kanunniken een pensioen gekregen. — Het wonderwerk, hetwelk te **Boxtel** zou geschied zijn wordt door den historieschrijver **Foppens** aldus verhaald: » In het jaar 1280 zeker Priester, **Eliëus Aeckes**, » Rector van den Autaer van den H. Geest te Esch, bij **Boxtel**, het » sacrificie der Mis in de kerk te **Boxtel** Gode opdragende, stiet bij » onachtzaamheid of onoplettendheid den kelk om, en stortte het » H. *Bloed* **Jesu**, dat uit witten wijn geconsaereerd was over den » corporaal en mappa (antaarkleed) uit. De witte kleur verandert » in Roode en doet aanstonds baarblijkkelijk het bloed **Cristi** te voor- » schijn komen. **Eliëus** op dit gezicht verbaasd, neemt de doeken » heimelijk na huis, wascht dezelve, vrijft en beproeft alles om de » Roode kleur te verdrijven, maar te vergeefs." — Zoodra de Meijerij van 's Hertogenbosch, ten gevolge van den Munstersche vrede, aan de Algemeene Staten was ingeruimd, zijn de met bloed bevleete doeken eerst op het klein Beggijnhof te 's Hertogenbosch, naderhand in de abdij van St. Michiel te Antwerpen bewaard gebleven; eindelijk heeft de toenmalige Heer van **Boxtel**, **Ambrosius**, Grave van *Hoorne* en *Bassigny*, in het jaar 1652, met het kapittel van Hoogstraten een verdrag aangegaan, ten gevolge waarvan die doeken aan dat kapittel in deposito of bewaring zijn gegeven, zoo als zij dan ook nog tot heden toe in de hoofdkerk te Hoogstraten bewaard en alle jaren, op H. Drievaldigheidszondag, aan het van alle kanten derwaarts stroomende volk vertoond worden. — Bl. 634, reg. 3, staat: het dorp *Vucht*, lees: die barriere. — Sedert het jaar 1799 werd de kerk te **Boxtel** door eene volkscommissie der R. K. beheerd, die vele kosten heeft aangewend, om dat gedeelte, hetgeen nog bestond, in orde te brengen; doch, vermits dit tot de oefening der R. K. godsdienst niet geschikt was, werd het door de gestelijkheid niet betrokken, vóór dat het in 1827 verbouwd was. Thans is de kerk, binnenwerks, 19,46 ell. lang en 6,37 ell. breed. Zij heeft een prachtig hoofdaltaar, eenen arduinsteenen vloer, fraai gesneden communiebank, hangenden predikstoel, met ovale trappen, welgeregelde biechtstoelen en sierlijk orgel, door den Heer **Smits**, orgelmaker te Reek, vervaardigd; zoo dat zij tegenwoordig onder de schoonste kerken van het platteland mag gerekend worden. — Tot de par. van **Boxtel** behooren de geh. Breukelen, Hal, Heult, Lennisheuvel, Kleinder-Liempde, Luyssel, Munsel, Onrooy, de Roond, Selissen en Tongeren. — Er bestaat te **Boxtel** ook een Gasthuis voor arme Mannen, den 20 September 1650 gesticht, door **Abriaan van Barendonk** en **Maayken**, dochter van **Lucas Lammeris**, echtelieden. — **Boxtel** is ook de geboorteplaats van den bekwaamen landmeter **Hendrik Verhees**, geb. 9 November 1744, † 23 April 1813. — Er worden te **Boxtel** vier paarden- en beestenmarkten gehouden: de eerste op den laatsten Maandag in April; de tweede, Dinsdag na den eersten Maandag na den 12 Julij; de derde, Donderdag vóór den derden Vrijdag in September, en de vierde op den laatsten Maandag in October. De kermis valt in op den eersten Zondag in Julij. — Het wapen van **Boxtel** is van keel, met twee fasces

van zilver, vergeseld van acht meerlen van goud, staande drie, twee en drie; het schild van achteren vastgehouden door St. Petrus, mede van goud.

* **BOXTEL (BINNEN-)**, dit art. moet wegvallen.

* **BOXTEL-ESCH-EN-LIEMPDE** telt 110 zielen, onder welke 60 ledematen. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest **Johannes Aelstius**, die in het jaar 1649 door de Grootte vergadering herwaarts beroepen werd. — Van 1735 tot 1749 is deze gem. door twee leeraaren bediend.

* **BOXUM** ligt Z. Z. O. van *Berlikum*, — Den 6 Februarij 1842 is de hooge stompe toren van dit dorp met zulk een geweld ingestort, dat de naburige huizen als door eene aardbeving geschokt, op hunne grondvesten schudden, terwijl het puin de lengte van ongeveer 36 ell. gronds in zijnen val bedekte. Sedert is er een spits op den toren geplaatst.

BOY (HOEK VAN-), kaap in *Oost-Indië*. Zie **Zuidhoek** (Ds). W.
BOZENHOVEN, pold. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Loenen*, gem. *Hijdsrecht*; palende N. aan den pold. *Holland*, O. aan de gem. *Waverveen-en Wilnis*, Z. aan de gem. *Wilnis*, W. aan den *Amstel of Meijert*. — Deze pold. bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 946 bund. 86 v. r. 16 v. ell., waaronder 322 bund. wei- en hooiland, zijnde de overige 624 bund. veenakkers en water; telt 100 h., waaronder 12 boerderijen, en wordt door 1 sluis, op den *Amstel*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit 1 *Polderschout*, 2 *Poldermeesters* en 2 *Hoofdingelanden*.

* **BOZUM** ligt 1 u. W. Z. W. van *Rauwerd* en telt, met de daartoe behoorende geh. *Bongierd*, *Dijkshorne*, *Indijk*, *Kleiterp* en *Makkum* 77 h. en 840 inw.

BOZUMER-NIEUWLAND, aangeelikt land, prov. *Friesland*, kv. *Oostergoo*, griet. *Baarderdeel*, tusschen den *Slagtedijk* ten W. en de *Sneekervaart* ten O., en palende N. O. aan het *Oosterwierumer-Nieuwland*, Z. W. aan de *Bozumer-vaart*. — Daarin staan geen huizen, doch 7 watermolens.

* **BOZUMER-VAART** komt niet uit het *Zwaanwerder-meer*, maar uit de *Oosterwierumer-Zandvaart*.

* **BOZUMER-ZIJL** ligt in het geh. *Dijkshorne*.

* **BRAAIAAL** of **BRAADAAL** ligt O. van *Vuren*. — Aldaar is het *Brakelsch veer* over de *Waal*.

BRAAK (DE), meertje in *Noord-Holland*. Zie **Broek** (Dr). W.

* **BRAAK (DE)**, pold. in de *Vier-Noorderkoggen*, heet ook *Aanzwouder-Braak*. — Deze pold. bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 54 bund.

BRAAKEN (DE), buit. in de *Meijerij-van-'s Hertogenbosch*, kv. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Brabant*, arr. kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van 's *Hertogenbosch*, gem. en 10 mi. W. van *Vught*, aan den *Heikant*. — Dit buit. wordt in eigendom bezeten door den Heer **W. J. Buuskon**.

BRAAKMANSBEEK (DE), beek, prov. *Overijssel*. Zie **Beek** (De).

BRAAK-POLDER, pold. in het haljuws. van de *Niederporer-koggen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Winkel*; palende N. aan het dorp *Kolhorn*, O. aan de *Zoutkaag* of *Weerepolder* en den nieuw ingedijkten polder de *Groet*, Z. aan den *Oosterpolder* en *Strijkmölens*, W. aan de *Krommegouwe*; bestaat volgens het kadaster, eene oppervlakte van 77 bund. 81 v. r. 80 v. ell.; bevat slechts

eene boerdertj en wordt door eenen molen, op de ringsloot of Kromme-Gouw, van het overtollige water ontlast.

BRAAY, baai in *Ost-Indië*, aan de Zuidkust van het eil. *Floris*.
 * **BRABAND** of **BRABANDSCH-ROLDEN**, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 370 bund. 19 v. r. 14 v. ell., waaronder 222 bund. schotbaar land; telt 25 h., waaronder 4 boerdertjen, en wordt met den polder van Hekelingen-en-Vriesland, welke één waterschot uitmaken, door twee molens, waarvan de eene den anderen het water toevoert, door ééne sluis op het Spui, van het overtollige water ontlast. Het polderbetsuur is vereenigd met dat van *Spijkenisse* en bestaat gezamenlijk uit vijf Leden en eenen Secretaris.

BRABAND (NOORD-); thans ingevolge koninklijk besluit Noord-Naamant gespeld, beslaat eene oppervlakte van 511,671 bund.

BRABANDSCHE-VAARWATER (HET), vaarwater in de *Ooster-Schelde*, alleen voor binnenlandsche vaartuigen bruikbaar. Het loopt tusschen de Dorstman, de Vondelingen en de Middelpaalt, met 60—24½ palm diepte.

BRACLOG; bosch, vermeld in 885, als liggende in het grafs. *Hunslands*.

BRAK (BOM-), voorn. meertje, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, hetwelk ten W. door de Petsloot, met de *Zwarte Brak* en ten O. door de Petsloot met de *Dockumer trekeert* in verbinding stond.

BRAK (GROOTE-) of **WOLKES-BRAK**; meertje, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, hetwelk ten O. door de Petsloot, met de *Zwarte-Brak*, ten W. door de Petsloot, met de *Kleine-Brak* in verbinding staat.

BRAK (KLEINE), meertje, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, hetwelk ten W. door de Oosterburenvaart met de *Schiersloot*, ten O. door de Petsloot met de *Groote-Brak* in verbinding staat.

BRAK (ZWARTE-), prov. *Friesland*. Zie **ZWARTE-BRAK (DE)**. W.

BRAKE (TER), voorn. buit., op de *Oever-Veluwe*, prov. *Gelderland*, arr. en 3 u. N. W. van *Arnhem*, kant. en 2½ u. O. N. O. van *Harderwijk*, gem. en 2½ u. N. O. van *Etmele*, onder *Nunspeet*.

* **BRAKEL**, gem.; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1263 bund. 64 v. r. 79 v. ell., waaronder 1087 bund. 5 v. r. 14 v. ell. belastbaar land; telt 158 h. bewoond door 219 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1050 inw., onder welke 1040 Herv. en een tiental Christelijke Afscheidenen. Het d. **BRAKEL** is eene uitgestrekte plaats, waarvan de huizen grootendeels ter westerzijde van den Waaldijk, doch de beste en voornaamste meer binnenwaarts staan. — Men heeft er een zell-pontveer over de Waal, tenen steenen korenmolen, eenen steenhoven en een gebouw, de *Spijker* genaamd. Zie dat woord. — De toren, nevens de kerk staande heeft eene hooge spits. — De paardenmarkt valt in den 25 September. — Het wapen van **BRAKEL** bestaat uit twee ruggelings gekeerde bestmen (visschen) van zilver, op een veld van keel, dat bemaald is met herkruiste, van onder geposte kruisjes van goud.

* **BRAKEL (HUIS-TE-)**. Bl. 671; reg. 10; staat: **BRAAKHUIZEN VAN WAARDENBURG**, lees: **BRACKHUIZEN VAN WAARDENBURG**, Reg. 23 staat: **WILLEM IV**, lees: **WILHEM VI**. — Van dit huis bestaan nog bouwvallen van eenen vouden toren, omringd doot de oude gracht, die met de daarbij staande pijnboomen een schilderachtig gezicht opleveren. Op

den buitensten voorburg staat de tegenwoordige heerenhuizing, welke door den eigenaar bewoond wordt.

* **BRAKELS-VEER**, lees: **BRAKELSCH-VEER**, is een zeilpontveer ten N. van het d. Brakel, op de zoogenaamde Braaiaal.

* **BRAKLSVEER**, veer over *het Spui*, beter het **BRAKLSVEERTJEN**, ook **DRIEDUITSVEERTJES** genoemd, is een schuitenveer in den weg van Hekelingen naar de Belfterlanden.

* **BRAKENBURG**. Reg. 5, staat: 18 v. r. lees: 81 v. r.

BRAKEN-POLDER of **DE BRAKEN**, pold. in de *Vier-Noorderkoggen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Hoorn*, kant. *Medemblik*, gem. *Obdam*. — Deze pold. bestaat uit de vier bedijkte meertjes de *Waal*, de *Ooster-Braak*, de *Middel-Braak* en de *Zuider-Braak*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 81 bund., en wordt door eenen molen van het overtollige water ontlaat.

BRAKEPYP, voorm. sluis, prov. *Friesland*. Zie **KRESWEDERIJL W.**

BRASSE (DE), herberg in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, distr. en 2½ u. Z. O. van *Sluis*, arr. en 6½ u. Z. van *Middelburg*, kant. en 1½ u. Z. van *Oostburg*, gem. *Sint Kruis*, in den *Brandkroek-polder*, aan de grens tegen het Belgische d. *St. Margariete*, bij den weg van het eiland naar dat dorp. Zij komt dikwijls in aanmerking wegens een daar gevestigd kantoor van uit- en inklaring.

BRAKKEN (DE), b. in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 9 u. Z. W. van *Breda*, kant. en 2½ u. Z. ten O. van *Bergen-op-Zoom*, gem. en ½ u. W. van *Ossendrecht*. Deze b. bestaat uit vijf woningen onder één dak, bewoond door 18 inv.

BRASSEPUT, plant. op het eil. *Curaçao*, N. W. van het *Spaansche water*.

BRAMAJA-MAISA TANDRAMAN, voorm. rijk in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, waar thans de ads. resid. *Buitenzorg* gevonden wordt.

BRAMSLO, huurs., prov. *Overijssel*. Zie **BRANNELO W.**

* **BRAND**, lees: **BRAND (DEN)**, telt 28 h. en ruim 190 inv. — Dit geh. ontleent waarschijnlijk zijne benaming van het afbranden van huizen, te dier plaatse.

BRAND (DEN), geh. in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 5 u. Z. W. van *Breda*, kant. en 1½ u. Z. van *Oudenbosch*, gem. *Rucphen-Vorensende-en-Sprundel*, 10 min. O. van *Rucphen*, waartoe het kerkelijk behoort; met 31 h. en 180 inv.

* **BRANDARIS**, reg. 8, staat: *Malle Sinsex* lees: *Malle Amsen*.

* **BRANDENBURG**, d., behoort sedert 1828 tot de gem. *Eastendorf*. Men telt er 90 h. en 480 inv. Het ligt aan de *Blees* en heeft zeer schoone bouwvallen van een *Gothisch kasteel*. De oude Heeren van *Brandenburg* stamden af van *Godfried*, den jongsten zoon van *Fredrik Graaf van Vlaender*. Zij deelden zich in twee takken, van welke de een met *Godfried* in de vijftiende de tweede met den *vicomte d'Esclay* in de zeventiende eeuw uitstierf.

* **BRAND-EN-BUURSING** of **BRAND-EN-BEUSING**, paalt N. en O. aan de rivier de *Aa*, Z. aan de *Zuid-Willemsvaart*, W. aan het *Boschebroek*, tegen den dijk genaamd de *Scheelestraat*. — Deze pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 162 bund. 5 v. r. 98 v. ell., waaronder 151 bund. 35 v. r. 10 v. ell. schotbaar land; telt 9 h., waaronder 2 boerderijen, en watert uit op den oostelijken bermloot van de *Zuid-Willemsvaart* en verder naar de *Dieze*. Het land ligt 5.20 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 4,10 ell. Het polderbestuur bestaat uit drie *Gecommittoerden*,

en bovendien is het Hoofd van het plaatselijk bestuur van den Dungen President. — Deze pold. heeft geene sluizen; hij is langen tijd van het overtollig water onlast geworden door het graven van openingen in de kade, die den polder omringt en zulks op twee onderscheidene punten, namelijk aan de Aa en bij den Bernsloot, aan de Zuid-Willemsvaart; deze openingen worden, wanneer de polder dus onlast is, weder gesloten, en naar behoefte andermaal open-gemaakt. Het bestuur is voornemens, ter plaatse van gemelde door-gravingen, sluisjes te doen maken, zooals daar weleer ook schijnen bestaan te hebben. In de kade, op of langs de Scheelestraat gelegen, hebben, blijkens de situatie, van tijd tot tijd kleine doorbraken plaats gehad.

BRANDEND-EILAND (HET), eil. in *Oost-Indië*, tot de *Zuidwester-eilanden-van-Banda* behoorende; op 6° 32' N. Br. en 134° 21' O. L. Het is $\frac{1}{2}$ mijl lang en even zoo breed.

* **BRAND-EN-VEER-POOLDER** heeft aan de zijde der Hooge-Zwaluw-sche-haven nog twee bekade perceelen buitengrond, te zamen groot 4 bund. 59 v. r. 50 v. ell., welke ieder afzonderlijk, door middel van eenen kleinen houten duiker, uitwateren.

* **BRANDERDIJK**. Bij den brand, welke Grafhorst den 4 Mei 1849 trof, is ook een huis uit dit geh. eene prooi der vlammen geworden.

* **BRANDWEREN (OUD-)** ligt W. Z. W. van *Dockum*, en 1 u. N. W. van *Roodkerk*, waartoe het behoort. Vroeger was het een geh., thans ziet men er slechts één huis.

* **BRANDWIJK-EN-GIJBELAND** heeft 1110 bund. 83 v. r. 5 v. ell. belastbaar land, en telt 76 h. bewoond door 99 huisgez., uitmakende eene bevolking van 520 inw.

BRANSPENTIE, naam, welchen de Negers geven aan de voorm. batterij of seinpost **BRANSPUNT**, kol. *Suriname*. Zie **BRANSPUNT**. W.

BRASILIEN of **GREVILS-BRAZIL**, geh. in het grooth. Luxemburg, kw. arr. en $3\frac{1}{2}$ u. N. van *Diskirch*, kant. en 2 u. N. W. van *Redingen*, gem. *Wahl*; met 11 h., en 115 inw., die kerkelijk tot de par. van *Rindschleiden* behooren.

BRASSI-BESAAR, eil. in *Oost-Indië*, tot de *Brassi-eilandjes* behoorende.

BRASSI-EILANDJES, groep eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-zee*, aan de Noordkust van het eil. *Sumatra*, nabij het *Koningshoofd*. Daartoe behooren de *Gomee-eilandjes*, *Nansi* of *Nasi* en *Brassi-Besaar*.

* **BREDA**, arr., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 163,582 bund. 4 v. r. 53 v. ell., waaronder 144,767 bund. 35 v. r. 57 v. ell. belastbaar land, en telt 18,254 h., bewoond wordende door 22,765 huisgez., uitmakende eene bevolking van 117,000 inw.

* **BREDA**, kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 11,863 bund. 16 v. r. 13 v. ell., waaronder 11,204 bund. 99 v. r. 8 v. ell. belastbaar land, en telt 5344 h., bewoond door 4424 huisgez., uitmakende eene bevolking van 25,000 inw.

BREDA, apost. vic., zamengesteld uit die gedeelten der Nederlandse provinciën *Noord-Braban* en *Zeeland*, welke hebben behoord tot het, bij de bulle van Z. H. Paus Pius VII, van den 5° der kalender van December 1801, opgeheven bisdom van Antwerpen, mitsgaders tot het, bij die zelfde bulle, ingestelde bisdom van Gent. — Het Noordbrabandsche gedeelte van het eerstgemelde bisdom is in 1803 tot Apostelisch vicariaat gevormd; terwijl het Zeeuwsche gedeelte van het laatstgemelde bisdom, bevattende de linkeroever der *Wester-Schelde*,

vroeger Oost-Vlaanderen, en de stad Vlissingen, bij de breve van Z. H. GREGORIUS XVI van den 9 Maart 1841, bij dat vicariaat is ingelijfd. Het bevat 127,000 zielen, waaronder 92,000 Communikan-ten, 76 kerkelijke gemeenten (parochiën), 75 parochiale kerken, 7 kapellen en 1 seminarie. Het personeel der dienstdoende Geestelij-ken in dit vicariaat telt 1 Kerkvoogd, 1 Secretaris, 4 Professoren, 76 Pastoors en Desservanten, 50 Kapellaans en Vicarissen. Die Gees-telijken behooren, op weinig uitzonderingen na, tot de Seculieren. De overigen behooren tot de orde van Premonstreit, gevestigd ge-weet in de voormalige abdijen van Tongerlo en St. Bernardus. — Er is in dit vicariaat nog een van ouds bestaand klooster, te Ooster-hout. Ook bezit dit vicariaat nog een bagijnhof, hetwelk lang vóór de Hervorming te Breda gevestigd was. Behalve deze beide oude in-stellingen vindt men in dit vicariaat eenige geestelijke vereenigingen van vrouwen, welke sedert het begin der loopende eeuw opgerigt zijn, en waarvan die te Dongen, te Roosendaal en te Etten, zich aan het onderwijs der jeugd toewijden; terwijl andere, elders gevestigde geestelijke samenlevingen, ten dienste der lijdende menschheid werkzaam zijn. — Het vicariaat is verdeeld in 4 dekenaten, welke de namen dragen van Breda, Bergen-op-Zoom, Aardenburg en Hulst. — Het be- stuur is, van wege den Paus, opgedragen aan eenen Kerkvoogd, die den titel voert van Apostolischen Vicaris, welke hoedanigheid sedert 1826 wordt bekleed door Monseigneur JOHANNES VAN HOYDONK, Bisschop van Dardanië in *partibus infidelium*, Ridder der Orde van den Neder- landschen Leeuw, residerende te Hoeven, in het seminarie. Onder het oppergezag van den Apostolische Vicaris worden de dekenaten van het vicariaat beheerd door twee Landdekenen.

* BREDA, gem., bevat 282 bund. 48 v. r. 54 v. ell., waaronder 71 bund. 84 v. r. 54 v. ell. belastbaren grond. Over de havén liggen twee bruggen; de Tolbrug, zijnde een enkele draaibrug, wijd in doorvaart 6,50 ell. en de Hoogbrug; bestaande gedeeltelijk uit steenen bogen, die door eene balancerende houten brug verbonden zijn. De stad is in het jaar 1201 met torens versterkt. Het schijnt dat de eerste huizen gestaan hebben ter plaatse, waar nu de Havermarkt en de Visscherstraat gevonden worden en dus in de nabijheid van het kasteel, hetwelk tusschen de jaren 840 en 850 door de Deenen gebouwd was. De eerste bewoners moesten visschers geweest zijn, waar- om dit oord de Visschersdijk genoemd werd. — Bl. 685. In het jaar 1844 zijn voor het front der Haagpoort twee ravelijnen, genaamd A en B met bomvrije reduits aangelegd, alsmede een kanonkasemat, in het ravelijn Brandenburg, — Bl. 686. De zoogenaamde Nieuwe- kade, die langs de westzijde der haven loopt, werd voortjids Vlaan- derens stad genaamd, terwijl die kade ook de Prinsenkade heette, om dat de vorstelijke jagten als zij te Breda kwamen, daar aanleg- den. — Bl. 687. Men heeft thans (1850) te Breda de navolgende fabrieken: 1 tapijtfabriek en karpettenfabriek, 1 haardoekfabriek, 1 fa- briek van wollen en katoenen geweven goederen, 1 hand- en lin- fabriek, 1 linnenweverij, 3 hoedenfabrieken, 2 stroohoedenfabrieken, 4 leerloojerijen, 2 touwslagerijen, 1 katoendrukkertij, 2 verwerijen, 3 kleederbleekerijen, 4 wasbleekerijen, 4 waskaarsenfabrieken, 3 kaars- senmakerijen, 2 zoutziederijen, 1 zeepsziederij, 5 wind- en 2 stoom- korenmolens, 4 oliemolens, waarvan 2 door stoom gedreven worden, 1 windschermolen, 5 bierbrouwerijen, 1 kunstzijnmakerij, 2 mes- terijen, 1 likeurstokerij, 5 boekdrukkerijen, 3 staendrukkerijen.

1 lettergieterij, 1 kopergieterij, 1 kunstverlakerij en lampenfabriek, 2 rijktuig-, 14 meubel-, 10 kagehel-, 2 geweer-, 1 orgel-, 2 pianofabrieken; voorts zijn er 10 horologiemakers, 17 goud- en zilversmeden, 2 goud- en zilvergalonfabrieken, 2 goud- en zilverdraadtrekkerijen, 1 steenhouwerij, 1 kunstwerker, 1 instrumentmaker en 1 kunstdraaijer. — In het jaar 1850 is het stedelijk bestuur gemagtigd geworden, om binnen de stad jaarlijks te doen houden twee paarden- en beestenmarkten, de eene op Donderdag en Vrijdag voor Palmzondag, de andere op Donderdag en Vrijdag in de week van de najaarsmarkt. — De wapens van JUSTINUS VAN NASSAU en ANNA VAN MEKODE zijn niet meer boven de poort van het Gouvernemente te sien. — Bl. 688. Het Paleis van Justitie werd in het jaar 1842 geheel veranderd en van eene ruime pleitzaal voorzien. Sedert dien tijd houdt de Kantongeregter niet meer zijne zitting in dit gebouw, maar op het stadhuis. — Bl. 689. Het voorm. Statenhujs is tot Weeshuis voor de R. K. veranderd. — Onder de te BANDA gestaan hebbende Herv. Predikanten verdient ook melding de zoetsloeiende dichter RASIDIA PIRZA VAN DE KASTELLE, die er van September 1796 tot 11 October 1811 stond. — Bl. 691. De kerk Markendaal is even als de toren in het jaar 1848 afgebroken. — Bl. 692. De R. K. kerk van de Brugstraat was reeds in 1657 tot godsdienstig gebruik ingerigt. Zij werd in het jaar 1714 omdat zij oud en vervallen was afgebroken en ruimer en fraaijer opgebouwd; terwijl zij later nog aanmerkelijk is vergroot. — Bl. 695. Behalve de in het Wbk. genoemde kapellen bestond vóór de Hervorming mede te BANDA de Onze Lieve Vrouwe Kapel, meestal de Gasthujs kapel geheeten, vroeger door de stad verhuurd voor de gymnastische oefeningen van het garnizoen, doch thans buiten gebruik. — Bl. 694. In het jaar 1844 is de oude Synagoge door eene opzettelijke daartoe gebouwde in de Cingelstraat vervangen. — Bl. 695. Het voorm. R. K. Weeshuis in de Nieuwstraat is thans ingerigt tot een gesticht van liefdadigheid voor de R. K. gemeente. — Onderste regel staat: 545, lees: 325. — Bl. 696. De in het Wbk. yermelde Liefdadige Commissie is in het jaar 1841 vervangen door eene Maatschappij tot leeniging en opbeuring van behoeftigen door het verschaffen van werk, thans onder de bescherming van H. M. de Koningin staande en een aantal leden tellende. Er bestaat te BANDA mede een Ziekensocieteit. — Bl. 697. Het BANDA's Genootschap van Wetenschappen en Letterkunde is in 1842 te niet gegaan. — Onder de beroemde mannen, welke te BANDA geboren zijn, verdienen nog melding de Godgeleerden: HENRIK VAN DEN CORPUT, geb. 26 Mei 1536, † 22 Augustus 1601, als Predikant te Dordrecht, en ABRAHAM VAN DEN CORPUT, † in 1670 als Predikant te Giessen-Nieuwkerk. De Geschiedschrijver PIRZA VAN OUDENBORCH geb. in 1749, † 14 Junij 1812. De Schilders WILLEM VAN APSSEL, † 4 Augustus 1471, NICOLAAS VAN BRUGEN, geb. in 1610, † in 1699, FERDINAND VAN KESSEL, geb. in 1660, † in 1696, NICOLAAS SMITS, geb. in 1672, † in 1731, NICOLAAS STERNWIJK, geb. in 1640, † in 1698. De Beeldhouwer JOHANNES RUCKENANS, geb. in 1749, † in 1815. De Teekenaar van bloem en fruitstukken JAN HENDRIK FREDERIKS, geb. 25 Augustus 1751, † 27 Maart 1817.

* BREDASCHÉ-POLDEB ligt gedeeltelijk gem. Klundert, gedeeltelijk gem. Zevenbergen; bestaat, onder Klundert, volgens het kadaster, 25 bund. 3 v. r. 20 v. ell., alles schotbaar land; onder Zevenbergen 89 bund. 8 v. r. 80 v. ell., alles schotbaar land; tel; 6 h.,

waaronder 2 boerdertjen, als: onder *Klundert* 1 h., zijnde eene boerderij; onder *Zevenbergen* 5 h., waaronder 1 boerderij; heeft eene steenen sluis, wijd 1,04 ell., voorzien van eene drijfdeur en schuif, waardoor hij op den polder het Hoogland en Jonkershoef en vervolgens, door de Korte- en Langewegschevliet en de sluis aan den Moerdijk, op het Hollandsdiep uitwatert.

* BREEDE telt 16 h. en 110 inw. — De kerk heeft in den zomer van 1849 aanzienlijke verbeteringen en verfraaijingen ondergaan en is toen tevens verrijkt met een voortreffelijk orgel, dat den 2 December van dat jaar voor het eerst bij de godsdienstoefening gebruikt werd.

BREEDENBROEK (GROOT-) lees: BREEDERBROEK (GROOT-).

BREEDENBROEK (KLEIN-) lees: BREEDERBROEK (KLEIN-).

* BREEDE-WEI maakt het verlengde van het Westgat uit. Het ligt tusschen de Vlake en een gedeelte der Laan en het Bovengat en noordelijk gedeelte der Bollen; heeft 180—540 palm en is zeer breed.

BREED-WEER, gedeelte van de zoogenaamde *Gemeene landen* en den pold. *den Broek* onder Heemskerk, bevattende met de afgedooven landen 24 bund. 42 v. r. 60 v. ell. wei- en hooiland.

BREE-GOOY, voorm. water in het eil. *Goedereede-en-Overflakke*, dat vroeger met een zuidelijken loop in de *Grevelingen* nitliep, doch door de bedijking van den polder Dirksland afgedamd is.

BREE-HIEL. Volgens sommigen de oude naam van de stad *Brielle*, prov. *Zuid-Holland*. Zie *BRIELLE*. W. en A.

BREKOK, gedeelte polderland in de vrije heerl. *Schagen*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, tot de sectie *Schagen-Zuidzijde* behoorde.

BREELEE (DE), water, prov. *Zuid-Holland*. Zie *LEE* (DE *BREE*-). W.

BREEMSCAT, voorm. gors, thans een gedeelte van het *Land-oon-Flakke*. Het werd verkocht in 1415 door het geslacht van *BREMS* aan het Convent van Brugge.

BREENKEULEN, plaats in *Overijssel*, van waar de inwoners van *Oldebroek*, op last van *Johannes van Venneburgh*, den acht en veertigsten Bisschop van Utrecht, in het jaar 1577, moesten beginnen de scheiding tusschen *Kamperveen* en *Oosterwolde*, thans Geldersche gracht geheeten, te delven.

BREESTRAAT, geh. in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 5½ u. W. ten Z. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 5 u. N. W. van *Tilburg*, gem. en 20 min. W. van *Dongen*; met 11 h. en 60 inw.

* BREEVECHT ligt 10 min. N. van *Freeland*; beslaat eene oppervlakte van 75 bund. 76 v. r. 41 v. ell., en behoort aan den heer *Willek Hendrik Schronperts*.

BREEWIJD, waarw. ten N. van *N.-Holland*. Zie *BREEDWEI*. W. en A.

BREKKEN (OUDEGAASTER-), meer, prov. *Friesland*. Zie *OUDEGASTER-BREKKEN*. W.

* BREKLENKAMP, havez., beslaat eene oppervlakte van 70 bund. 88 v. r. 2 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer *Mr. Jan Hendrik Zeeus*, woonachtig te Lage, in Hannover.

BREMER, herb. in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, kw., distr., arr. en 2 u. Z. van *Zutphen*, kant. en 2 u. O. N. O. van *Doesborgh*, gem. en ½ u. Z. O. van *Steenderen*, in de buurs. *Toldijk*, aan den grindweg van *Zutphen* op *Emmerik*.

* BRENKELAND; lees: BRENGKELAND.

* **BRESKENS**, gem., heeft 648 bund. 10 v. ell. belastbaar land; telt 254 h., bewoond door 287 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 1800 inw., onder welke 1630 Herv., 200 R. K., en 10 Isr. — Reg. 25, staat: Fort-Imperial, lees: Fort-Napoleon, reg. 24, staat: Napoleon, lees: Fort-Imperial. — Bl. 725. De school wordt gemiddeld door 100 leerlingen bezocht.

* **BRESKENS (FORT-)**, fort in *Staats-Vlaanderen*. Zie *HAVENFORT*. W.

* **BREUDIJK** of *BAUWISJK*, pold., paalt N. aan Gerverskop, O. aan de Haar, Z. aan het Oude-Land, W. aan Ravenswaay. — Deze pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 429 bund. 76 v. r., waaronder 411 bund. 1 v. r. 88 v. ell. schotbaar land; telt 12 h., zijnde alle boerderijen, en wordt door eenen molen, op den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit Schout, Secretaris en twee Poldermeesters.

BREUDIJK, geh. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en 5 u. W. N. W. van *Utrecht*, kant. en 1½ u. W. van *Maarssen*, gem. en ½ u. Z. van *Gerverskop*, aan den dijk van den zelden naam, welke, in eene oostelijke rigting, van den Kromme-Rijn naar de Bijveld loopt; met 21 h. en 170 inw.

* **BREUGEL**. Reg. 2, staat: kant. *Peelland*, lees: kw. *Peelland*, kant. *Bindhoven*,

* **BREUKELN-NYENRODES**, gem., heeft het zelfde wapen als de heerl. *Breukelen-Nyenrodes*.

* **BREUKELN-ST.-PIETERS**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1275 bund. 35 v. r. 15 v. ell.; telt 168 h., bewoond door 171 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 800 inw. — Men heeft in deze gem. geen school, maar die te *Tienhoven* dient mede voor deze gem. — Het wapen deser gem. is het zelfde als dat van de heerl. *Breukelen-St.-Pieters*.

* **BREUKELN-ST.-PIETERS**, heerl., telt 530 inw., en wordt thans in eigendom bezeten door *Vrouw J. M. E. van Kollen*, echtgenoot van den Heer *LAAN WILLINCK*, woonachtig op den huize *Gunterstein*, te *Breukelen-St.-Pieters*.

* **BREUKELERVEEN**, heerl., telt 570 inw. — Deze heerl. behoort in eigendom aan bovengenoemde *Jonkvrouw J. M. E. van Kollen*.

* **BREUKELERVEEN**, pold., paalt N. aan *Leodsrecht*, O. aan de heide van *Hilversum*, Z. aan *Tienhoven* en *Westbroek*, W. aan *Breukelen-St.-Pieters*, en staat onder het bestuur van *Burgemeester en Poldermeesters*.

* **BREUKELERWAARD**, in 1512 genaamd *BRONCKLEDER-WAERT*, heerl., beslaat eene oppervlakte van 169 bund. 74 v. r. 80 v. ell.; telt 5 h., bewoond door 24 inw., en wordt thans in eigendom bezeten door den Heer *Mr. J. C. WALKER*, woonachtig te *Amsterdam*.

BREUR (TER-), voorm. kloost. te *Zwolle* en te *Deventer*. Zie *DOMINIKANER-KLOOSTER*. W. en *MINDERBROEDER-KLOOSTER*. W.

* **BREUSTERBOSCH** ligt ½ u. O. N. O. van *St. Geertruide*, telt 51 h. en ongeveer 190 inw.

* **BREYVENSROT** ligt 5 min. Z. van *Stamproy*, en telt 41 h. en ongeveer 210 inw.

BREZIL (GREVELS-), geh. in het grooth. *Luxemburg*. Zie *BRASILIËN*.

BRIDJO, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, ads. res. *Patjetan*.

* **BRIELLE**, arr., heeft 41,571 bund. 79 v. r. 49 v. ell. belastbaar land; telt 5356 h., bewoond door 8096 huisgez., uitmakende eene bevolking van 59,000 inw.

* **BRIELLE**, kant., bevat 10,299 bund. 74 v. r. 15 v. ell. belastbaar land; telt 2533 h., bewoond door 5863 huisgeen, uitmakende eene bevolking van 19,000 inw., die meest hun bestaan vinden in het aankweeken van granen en aardappelen.

* **BRIELLE**, gem., heeft 107 bund. 31 v. r. 82 v. ell. belastbaar land; telt 784 h., bewoond door 915 huisgeen, uitmakende eene bevolking van ruim 4490 inw., onder welke 3640 Herv., 80 Evang. Luth., 610 R. K. en 100 Ist. — De stad ligt $\frac{1}{2}$ u. van de Nieuw-Maas, waarvan hier een schuitveer is op het eil. Rosenberg dat bediend word door zijhengsten en rooibooten, in den winter met ijsloopen of schietschoonen. — In het jaar 1649 zijn hier ingeklaard 627 zeeschepen, uitgeklaard 761 zeeschepen, binnengekomen 627 zeeschepen, uitgevaren 761 zeeschepen. — Bl. 736. Onder de hier geëtaan hebbende Predikanten verdient nog melding de door zijne schriften bekende FRANCISCUS RYDDEUS, die er in 1648 kwam en in 1658 naar Rotterdam vertrok. — Bl. 739. Men heeft te **BRIELLE** ook eene haar-spinnerij voor tapjuten en eene Stads Bank van Leening. — Onder de aldaar geboren beroemde mannen verdient ook melding: de Godgeleerde **PETRUS HAACK**, geb. 10 October 1747, † 27 Juli 1824, als Predikant, met den titel van Hoogleraar, te Amsterdam.

* **BRIELTGENSPOLDER** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 162 bund. 72 v. r. 81 v. ell., waaronder 100 bund. 50 v. r. 40 v. ell. schotbaar land, als: onder *Oosterhout*, volgens het kadaster, 180 bund. 2 v. r. 51 v. ell.; onder *Made-en-Drinuelen*, volgens het kadaster, 2 bund. 70 v. r. 50 v. ell., en wordt door eene steenen sluis aan de oostzijde van den polder, in den dijk van Steelkoten, onder *Made*, wijd 1,8 ell., voorzien van eene drijfsleur en schuif, op het Streekhovensche-vaartje en vervolgens op de Donge van het overvliet water ontlast. — De uitwatering des polders is hoogst gebrekkig, en hoofde der zeer aanmerkelijke verlanding van het Streekhovensche-vaartje, welks bodem op sommige punten ongeveer vier gelijker hoogte als het zometpeil gelegen is.

BRIENENHUIS, naam, onder welchen de voorm. haven, thans het buitengoed **BONCEL**, in *Zulland*, prov. *Oeverijsel*, in het jaar 1578 voorkomt als zijnde de plaats waar de Graaf van **RENAUVAULT**, tijdens het beleg van Deventer, in dat jaar verblijft hield. Zie voorts **BONCEL**. W.

BRIENENS-POLDER, onbehuide pold. in het eil. van *Goederde-en-Overflakke*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Brielle*, kant. *Sommedijk*, gem. *Stad-aan-het-Haringvliet*; palende N. en N. O. aan de schorren tegen het Haringvliet, Z. aan de *Oude-Stadsche-polder*, W. aan den *Johannes-polder* en de *Bezotmorkade-gorsen*. — Deze pold., welke in het jaar 1844 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 62 bund. 86 v. r. 84 v. ell., en watert door twee sluis op het Haringvliet nit. Hij wordt door den eigenaar welve bestaand, zijnde de Heer **ANNON WILLEM BARON VAN BARTENS**.

* **BRIESKERKE** had tot wapen een schild van zilver, met een kerk van keel, het dak van azuur, op een terras van sinopel.

BRIEVERSWEG (DE), naam, welchen men in de polderregten geeft aan den **ZWARWEG**, in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeuws*. Zie **ZWARWEG (DE)**. W.

* **BRIGDAMME** voert het zelfde wapen als **Borsdale**, zijnde van sabel, met eene fasee van zilver, waarvan de onderste helft van bad tandwijze in de bovenste helft vat.

BRIGITTINNEN-KLOOSTER, kloost. in het *Land-van-Rasestein*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 3 u. O. ten Z. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. N. O. van *Veghel*, gem. en 3 min. Z. van *Uden*. — Dit kloost., hetwelk bewoond wordt door Nonnen van de orde der *H. Baretta*, is omtrent het jaar 1711 van *Coudewater* onder *Rosmalen* herwaarts overgebracht. De bewoneressen, 40 in getal, besturen eene meisjesschool en geven onderwijs in verschillende handwerken.

BRIGITTINNEN-KLOOSTER, voorn. kloost. te *Rosmalen*, staat: *Zie CARWEN*, lees: *Zie COUDEWATER*.

BRIJSLOOT, water, in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, in eene Oostelijke rigting, loopende van de *Schagervaart* naar de *Meersloot*.

BRIJSLOOT (POLDER-BENOORDEN-DE-), gedeelte polderland in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*; strekkende langs de noordzijde van de *Brijsloot* en deel uitmakende van de sectie *Schagen-Zuidzijde*.

BRIJSLOOT (POLDER-BEZUIDEN-DE-), gedeelte polderland in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*; strekkende langs de zuidzijde van de *Brijsloot* en een deel uitmakende van de sectie *Schagen-Zuidzijde*.

BRILDEP (HET), water in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, gem. *Oldekerk*, in eene Westelijke rigting loopende van het *Kolonelsdiep* bij de *Wijksterwatermolen* naar de *Brittil* in het *Hoendiep*, makende hier met de *Schipsloot* van *Zuidhorn* een kraiswater.

BRINK (S HEEREN-), buit., prov. *Overijssel*. *Zie HUZAREN-BRINK* (na). W.

BRINKGREVE, hav. in de ambtmannij *Colmschate*, prov. *Overijssel*, arr., kant en ½ u. N. O. van *Deventer*, gem. *Diepenveen*.

* **BRITSUM** ligt 1½ u. N. van *Leeuwarden*, ½ u. van den grindweg op die stad.

* **BRITSWERDERMEER** ligt ter plaatse, waar de *Jaansvaart* zich met de *Sneeker-zeilvaart* vereenigt.

BROE, naam, welken de *Negers* geven aan de koffijplant. *Gezambredens*, in de kol. *Suriname*. *Zie GEZAMBREDENS*. W.

BROEBOOK (DE), berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Serabaja*, welke alie blijken draagt van voor een groot gedeelte te zijn ingestort.

* **BROECK**, geh., prov. *Limburg*, telt 33 h. en ruim 160 inw.

BROECK (AAN-HET-), geh., prov. *Limburg*. *Zie BROECK (AAN-HET-)* (1).

BROECKHOIRNE, geh., prov. *Overijssel*. *Zie USSELEN BROECKHOIRNE*. W.

BROECLEDERWEERT, oude naam van de heerl. *BREUKELERWAARD*, prov. *Utrecht*. *Zie BREUKELERWAARD*. W. en A.

* **BROEK**, oudtijds *BROECK*, d. prov. *Friesland*, telt 29 h. en ongeveer 200 inw., onder welke 120 Herv., 70 Doopsgezinden en 8 Christelijk-Afgescheidenen. — De Doopsgezinden en Afgescheidenen behoorren tot de gem. van *de Joure*. — De kerk heeft geen toren. — De dorpschool wordt gemiddeld door 35 leerlingen bezocht.

BROEK, geh. in de *Langestraat*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 3 u. N. N. O. van *Breda*, kant. en 1 u. N. N. O. van *Oosterhout*, gem. en 20 min. Z. W. van *Raamsdonk*.

BROEK, huurs., prov. *Gelderland*. *Zie ERENBROEK*.

(1) De namen, welke niet op *Bronck* of *Broek* gevonden worden, zoekt men op *BROECK*.

BROEK, huurs. in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en 5 u. Z. van *Zutphen*, kant. en 1 u. W. ten Z. van *Dootinchem*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Wahl*; met 74 h. en 760 inw.

BROEK (DEN) of *Broekhuizen-polder*, pold. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Loenen*, gem. *Abcoude-Proosdijen-Aasdom*; palende N. aan de *Beilmerlanden* en de *Noorden*, Z. O. aan den *Proosdijer-polder*, W. aan den *Holendrechter-polder*.

BROEK (DEN), pold., prov. *N. Holland*. Zie *Utrechtsche Noor (Hst)*. W.

BROEK (DEN), streek weiland in *Waterland*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Hoorn*, kant. en gem. *Edam*, in den *Zuidpolder*.

BROEK (HET), pold. in den *Lopikerwaard*, prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. en gem. *IJsselstein*; palende N. aan de gem. *Montfoort*, O. aan den pold. *Neder-Oudland*, Z. aan de gem. *Benschop*, W. aan de gem. *Willescop*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 798 bund. 94 v. r. 78 v. ell., waaronder 1 bund. onbelastbaar land; telt 32 h., waaronder 24 boerderijen, en wordt door 2 molens, op den *IJssel*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Schout*, vijf *Heemraden* en eenen *Secretaris*.

BROEKBEEK (DE) of *de Molensbeek*, beek in *Twente*, prov. *Overijssel*, welke in zuidelijk *Drieschicht*, gem. *Tubbergen*, ontstaat en door *Geesteren* naar *Vriezeveen* loopt waar zij zich ontlast in de *Zwarteplas*, die gemeenschap heeft met de *Hollander-Grave*.

* **BROEK C. A.** heeft 1700 bund. 45 v. r. 65 v. ell. belastbaar land; telt 506 h., bewoond door 315 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1800 inw., onder welke 950 Herv. en 680 R. K. Tot deze gem. behoort ook de *Zuid-polder* en een gedeelte van den *Zuidplas-polder*.

* **BROEKE**, voorm. ambacht en d. — De plaats, waar dit d. gelegen heeft, wordt aangewezen op het westelijk gedeelte van de *Heerlenplaat*.

BROEKHEURNE, geh. in *Overijssel*. Zie *Ussler-Broekhuurne*. W.

BROEKHEURNE (ESCHMARKTSCHHE), dat gedeelte van de huurs. *Eschmarkt*, in *Twente*, prov. *Overijssel*, arr. en 6 u. O. Z. O. van *Almelo*, kant. en 1 u. Z. van *Enschede*, gem. *Lonneker*, hetwelk aan het geh. *Broekheurne* grenst. Men telt er 42 h. en 500 inw.

* **BROEKHOEK**, ligt kant. *Oss*; telt 16 h. en 100 inw.

BROEKHOORN of *Broekhoorn*, geh., prov. *Overijssel*. Zie *Ussler-Broekhuurne* W.

BROEKHORN of *Broekhoorn*, geh. in het balj. der *Nieuwburgen*, prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. N. O. van *Alkmaar*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Broek-op-Langendijk*, aan den dijk van den *Heer-Hugowaard*.

* **BROEKHOVEN**, geh., gem. *Tilburg*. — In het jaar 1826 is aldaar door den *Heer P. C. van Doorn* een fraai en uitgestrekt gebouw gesticht, waarin de wolspinnerij en lakenvollerij met stoom wordt uitgeoefend. In vroegeren tijd had men in dit geh. een kast., het *Huis-te-Broekhoven* geheeten. Zie *Broekhoven (Huis-te-)*.

BROEKHOVEN, geh., prov. *Limburg*. Zie *Broekhoven*.

* **BROEKHOVEN (HUIS-TE-)** is reeds vóór vele jaren gesloopt, en vervangen door eene bouwmanswoning, het *Panzerwuis* genaamd. De daartoe behoord hebbende gronden, welke eene oppervlakte van om trent 10 bund. beslaan, zijn veranderd in weiland.

* **BROEKHUIZEN**, *ridderhofst.*, was reeds in 1294 bekend. Zij heeft tot wapen een schild van zilver, met een kruis geschakeerd van goud en koel.

* **BROEKHUIZERWATER**. Daarover ligt in den grooten weg op Anholt, nabij Doesborgh, eene houten brug, rustende op drie vaste jakken en zeven schepen, lang tusschen de hoefden 79.50 ell., het dek breed 3.90 ell.

* **BROEKHUYSEN**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1075 bund. 46 v. r. 15 v. ell. — Ook is er een windkorenmolen en een water-, olie- en graanmolen. Het d. **BAONKHUYSEN** ligt aan de Maas. — De kerk heeft op het midden van het dak een klein spits koepeltorentje. — Ook is er een veer op Arcen.

BROEKHUYSEN (HET KASTEEL-TE-), buit. in *Oppe-Gelder*, in het *Land-van-Kessel*, prov. *Limburg*, arr. en 7 u. N. van *Roermond*, kant. en 2 u. O. N. O. van *Horst*, gem. *Broekhuysen*, aan de *Maas*, nabij den grooten weg van Arnhem op Maastricht. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende landerijen, eene oppervlakte van 91 bund. 7 v. r. 60 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer **KARL BOVENS**, woonachtig te Maasbees.

* **BROEKHUYSENVORST**. De kerk heeft eenen hoogen spitsen toren.

* **BROEK-IN-WATERLAND**, gem., is sedert 1841 vereenigd met de gem. *Zuiderwoldt-ex-Uitdam*, en maakt daarmede thans de gem. *Broek-in-Waterland-Zuiderwoude-en-Uitdam* uit. Zie het volgende art.

BROEK-IN-WATERLAND-ZUIDERWOUDE-EN-UITDAM, gem. in *Waterland*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Hoorn*, kant. *Edam*, (7 k. d., 10 m. k., 6 s. d.); palende N. aan de gem. *Monnickendam*, O. aan de *Zuiderzee*, Z. aan *Ransdorp-Durgerdam-en-Holysloot* en *Nieuwendam-en-Zuiderdorp*, W. aan *Landsmeer-en-Watergang*. — Deze gem. bestaat uit de voormalige afzonderlijke gem. *Broek-in-Waterland*, *Zuiderwoude-en-Uitdam*; bevat de dorpen: *Broek-in-Waterland*, *Zuiderwoude* en *Uitdam*, benevens de *Binnenweeren*, de *Woudweeren*, de *Tweehonderd-Deynten*, het *Eiland*, alsmede gedeelten van het *Bellermeer* en van het *Broekmeer*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2355 bund. 42 v. r. 36 v. ell., waaronder 2316 bund. 58 v. r. belastbaar land; telt 212 h., bewoond door 309 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1500 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden. — De Herv., die gr 1400 in getal zijn, onder welke 700 Ledematen, maken de gem. van *Broek-in-Waterland* en *Zuiderwoude-en-Uitdam* uit. — De R. K., welke men er 50 telt, parochiëren te *Monnickendam*. — De 50 Evang.-Luth., de 10 Doopsgez. en de 10 Isr., die er wonen, behooren tot hunne respective gem. te *Monnickendam*. — Men heeft in deze gem. 3 scholen, als: ééne te *Broek-in-Waterland*, ééne te *Zuiderwoude* en ééne te *Uitdam*, welke gemeenlijk door 240 leerlingen bezocht worden. — Het wapen dezer gem. is het zelfde als dat van de voorm. gem. *Broek-in-Waterland*.

* **BROEK-OP-LANGENDIJK** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 460 bund. 11 v. r. 90 v. ell., waaronder 458 bund. 95 v. r. 78 v. ell. belastbaar land; telt 131 h., bewoond wordende door 164 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 700 inw.

* **BROEKPOLDER**, pold., prov. *Zeeland*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 161 bund. 75 v. r. 52 v. ell., waaronder 159 bund. 53 v. r. 52 v. ell. schotbaar land; telt 7 boerderijen, en wordt door eene sluis op de *Rooldpolder* van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit een *Dijkgraaf*, 2 *gesworenen*, 1 *Penningmeester* en 1 *Boekhouder*.

BROEKPOLDER (DEN) of het *Huukmanscansmaek*, pold. in den *Tielerswaard*, gedeeltelijk prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kant. *Geldermaesen*, gem. *Vuren*; gedeeltelijk prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. *Vianen*, gem. *Heukelum*; palende N. aan de buitengronden tegen de Linge, O. aan den polder binnen den Tienweg, den polder *Leuven* en den polder van *Vuren*, W. aan *Hoog-Dalem*, *Laag-Dalem* en het *Spijksche-veld*. — Deze pold. bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 824 bund; als: onder *Vuren* 488 bund. 25 v. r. 90 v. ell., onder *Heukelum* ruim 68 bund.

* **BROEKPOLDER (OOST-EN-WEST-)** bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 438 bund. 50 v. r. 70 v. ell., waaronder 428 bund. 52 v. r. schotbaar land, telt 35 h., waaronder 25 boerdarjen, en wordt door twee molens, op den *Rijn*, van het overtollige water ontlast.

* **BROEKPOLDER (OUDE-)**, in het kant. *Voorburg*, ligt gedeeltelijk gem. *Rijswijk*, gedeeltelijk gem. *Vrijenban-en-Biesland*, is groot, volgens het kadaster, 245 bund.

* **BROEKSBRUG** of brug No. 1, brug op de *Over-Flauw*, prov. *Gelderland*. Het is eene houten ophaalbrug over het tweede paand van het *Apeldoornsche-kanaal*.

* **BROEK-SITTARD** bestaat, volgens het kadaster, 210 bund. 22 v. r. 81 v. ell., waaronder 204 bund. 20 v. r. 10 v. ell. belastbaar land. — Onder dese gem. zijn in het jaar 1846 onder de aarde overblijfselen van eene oude houten brug gevonden, welke zoo in bouwstoffen en samenstelling als wat de breedte betreft, de treffendste overeenkomst met de *Drentsche veenbruggen* heeft.

* **BROEKSTENHUIZEN** ligt Z. Z. O. van *Doekum*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Wouterswoude*, waartoe het behoort.

* **BROEK-THUIL-EN-T WREGJE** behoort tot de gem. *Broek e. a.* **BROEKZIJDERPOLDER**, pold., prov. *Utrecht*. Zie *Broek (nsw)*. **BOEREN (TEN-)**, voorn. kloost. te *Zwolle* en te *Deventer*. Zie *DOMINIKANER-KLOOSTER W.* en *MINDERBROEDER-KLOOSTER W.*

* **BROMMELLEN**, ligt 20 min. Z. van *Geulle*.

BROMO, aanzienlijke boerenhofst. in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en $8\frac{1}{2}$ u. W. ten N. van *Appingedam*, kant. en $4\frac{1}{2}$ u. W. N. W. van *Onderdendam*, gem. en $1\frac{1}{2}$ u. W. Z. W. van *Kloosterburen*, $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Hornhuizen*, waar het kerkelijk onder behoort. Zij heeft eene oppervlakte van 50 bund. binnenland, 20 bund. polderland en 20 bund. kwelder en aanwas, en wordt in eigendom bezeten en bevoond door den Landbouwer *Jacob Klaars Sijpkens*. Den 2 October 1842 brandde deze hofstede, ten gevolge van hooibroe af, werd nog in dat zelfde najaar opgeboord en nu *Broek* genaamd.

BRONCKHORSTERVEER (HET), post- en schuitveer in het graaf. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, over den *IJssel*, tusschen *Bronckhorst* en *Brummen*.

* **BRONGERSMA** bestaat reeds sedert lang niet meer, de plaats, waar zij gestaan heeft, is waarschijnlijk aan een stuk bouwland getrokken.

* **BRONNEGER** behoort tot het adm. kant. *Dalen*.

BRONNENS, geh. in *Fivelo*, prov. *Groningen*, arr. kant. en 3 u. W. ten Z. van *Appingedam*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *ten Boer*, onder *Lellens*.

BRONSBERGEN, voorn. kast., prov. *Gelderland*. Zie *Baunsuma*.

BRODELOOZESCHORREN, schorren, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Bergen-op-Zoom*, zijnde ten N. door het *Krommegat*, van den *Auvergnepolder*, ten Z. door het *Bergensche diep* van de *Molenplaat* en ten W.

door de Kendragt van het eil. Tholen gescheiden. Het was vroeger eene pold., welke reeds voor 1658 bekend en aan den Daurlooppolder gehecht was, loopende alstoen de Kendragt oostwaarts daarvan.

BROODZUSTREKEN (HET HUIS-DER-), voorn. kloost. te *Zierikzee*, dus genoemd, omdat de bewoneressen haar brood door bedelen verkregen of door haren handenarbeid verdienen moesten. — Het is te niet gegaan in het jaar 1875.

BROUJAAN (DE BERG-VAN-), hofst. in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, arr. en 3½ u. Z. van *Middelburg*, kant. en ½ u. N. O. van *Oostburg*, gem. *Schoondijke*, ten W. aan den Oozemans-weg en ten N. van den straatweg. — Deze hofstede is op een vliedberg gebouwd, van welke haar naam afkomt en wordt thans in eigendom bezeten door Jhr. JEAN BAPTISTE DE VALKENBURG ROELS, te Brugge.

BROUCK (AAN-HET-), geh. in het *Land-van-Overmaas*, heers. *Falkenburg*, prov. *Limburg*, distr., arr. en 1½ u. N. ten O. van *Maastricht*, kant. en ½ u. N. O. van *Meerssen*, gem. en 10 min. O. van *Geulle*, met 11 h. en 80 inw.

BROUCKHOVEN of **BAUCKHOVEN**, geh. in het *Land-van-Overmaas*, heers. *Falkenburg*, prov. *Limburg*, distr., arr. en 1½ u. N. ten O. van *Maastricht*, kant. en ½ u. N. O. van *Meerssen*, gem. en 10 min. O. ten N. van *Geulle*; met 8 h. en 20 inw.

BROUWERSEILAND (HET) of **KOMPAT**, eil. in *Oost-Indië*, ten O. van het eil. *Borneo*. Het is door riffen omgeven.

BROUWERSEILANDEN, eilandengroep in *Oost-Indië*, ten O. van het eil. *Sumatra*, waarvan zij door de Vrouwenstraat gescheiden zijn. De voornaamste zijn *Bangkalia* of *Bangkalis*, *Poeseratoes* of *Papaserat*, *Padang*, *Pantjoor* en *Rantaw*.

* **BROUWERSHAVEN**, kant., telt 1251 h., bewoond door 1886 huisgeen., uitmakende eene bevolking van 8000 inw., welke meest hun bestaan vinden in den landbouw.

* **BROUWERSHAVEN**, gem., bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 215 bund. 38 v. r. 22 v. ell., waaronder 212 bund. 24 v. r. 75 v. ell. belastbaar land; telt 221 h., bewoond wordende door 514 huisgeen., uitmakende eene bevolking van 1440 inw. — Bl. 782. Onder de vermaarde inboorlingen van **BROUWERSHAVEN** verdient melding de Godgeleerde **ADRIAAN CORNELISS.**, † in 1856, als **Kanonnik** van *St. Pieter* en Hoogleraar te *Leuven*. — Reg. 15, een *ouderw.*, staat: De regter helft, lees: De linker helft, Reg. 12, een *ouderw.*, staat: De linker helft, lees: De regter helft,

* **BROUWERSHAVENSCHÉ-GAT**, Het water rijst daarin 2,50 ell. **BROUWERSTRAAT (DE)**, aengte in *Oost-Indië*, ten O. van het eil. *Sumatra*, welke de Brouwers-eilanden van *Sumatra* scheidt.

* **BROUWER** wordt in eigendom bezeten door de kinderen van wijlen Jonkheer Mr. HUGO BOWMAN en is tegenwoordig onbewoond.

* **BRUCHEM** is een klein d., met een gering aantal huizen, die zeer aangenaam bij de kerk verspreid liggen. Deze kerk is een klein oud kruisgebouw, met een kloktorentje. — In het jaar 1842 is in de kom van dit dorp, tegenover de kerk, eene aansienlijke heerenhuizing gebouwd, genaamd *Groenhoven*, met den tuin eene oppervlakte beslaande van 92 v. r. 60 v. ell., en toebehoorende aan den Heer **HANDEK BOURWAS**, Burgemeester van *Kerkwijk*. — Het wapen van **BACHEM** is een doorsneden veld van zilver en keel, hebbende in het midden een rad, versierd van zes tarven, drie onder en drie boven het rad, alles van de eene kleur in de andere, behalve de naaf, die van goud is.

BRUCHEMSCHÉ-WETERING, water in den *Bommeler-waard*, prov. *Gelderland*, gem. *Bruchem*, hetwelk in eene nagenoeg rechte rigting loopt van de Leigraaf naar den Bruchemsche watermolen.

BRUCHTERBEEK, beekje in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, onder *Hardenbergh*, ontstaat in de *Brucht* en westwaarts loopende, ontlast het zich in de *Vecht*.

BRUCKENBERG, naam, onder welken de ijzerwerken in het d. *Berg*, in het grooth. *Luxemburg*, bekend zijn.

BRUKKEL, oude naam van het d. *BRUKKLEN*, prov. *Utrecht*. Zie *BRUKKLEN*. W.

BRUGGEBUREN, b., prov. *Friesland*. Zie *WITSUMER-BAUESUMER*. W.
BRUGGEN, b. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en 1½ u. N. O. van 's *Hertogenbosch*, gem. en ½ u. O. N. O. van *Rosmalen*. — Het is een gedeelte van het geh. *Bruggen-Sprokkelbosch-en-Maleskamp*.

BRUGGENBOSCH, buit. op de *Middel-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 8 u. N. ten O. van *Arnhem*, kant. en 2 u. N. O. van *Apeldoorn*, gem. en 2 u. N. N. W. van *Voorst*, aan den straatweg van *Deventer* op *Utrecht*. — Dit buit., bestaande in heerenhuis, vijver, tuinen, weilanden enz., beslaat eene oppervlakte van 59 bund. 60 v. r. 89 v. ell.

BRUGGEN-SPROKKELBOSCH-EN-MALESKAMP, geb. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en 1½ u. N. N. O. van 's *Hertogenbosch*, gem. en ½ u. O. van *Rosmalen*; met 72 h. en 440 inw.

* **BRUGSCHE-POLDER**, heet ook *ZOUTEPANNE-POLDER*. Het eerste deel van dezen pold. wordt genaamd de *Noord-polder*. Zie dat woord.

* **BRUHEZE** heeft een wapen van sabel, met drie jagthorens van silver, met tromp, mondstuk en banden van keel.

BRUIDIJK, geh., prov. *Utrecht*. Zie *BRUIDIJK*. W.

BRUIDS-EILAND, eil. in *Oost-Indië*. Zie *PESPANTEN* (ПОСЛОН). W.

* **BREUL** (DEN) telt 24 h. en 180 inw.

BRUINDIJK, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonsradeel*, arr. en 3 u. N. W. van *Sneek*, kant. en 1 u. N. W. van *Bolsward*, 10 min. W. van *Schettens*, waartoe het behoort; met 4 h. en 17 inw.

* **BRUINENHOEKSCHE-WAARD** was reeds vóór het jaar 1798 bedijkt, doch in 1817 zijn de dijken verhoogd en verzwaaard. Hij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 97 bund. 98 v. r. 60 v. ell.; als: onder *Dussen-Munster-en-Muilkerk* 88 bund. 94 v. r. 60 v. ell., en onder *Werkendam* 9 bund. 4 v. r. Het zomerpeil is 0.38 ell. boven A. P.

* **BRUINISSE** bevat thans mede een gedeelte van den in 1847 bedijkten *Anna-Jacoba-polder*; telt 230 h., bewoond door 305 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 1860 inw. — Bl. 791. Uit de haven van *Bruinisse* bestaat gelegenheid, om te worden overgezet naar alle omliggende plaatsen en eilanden.

BRUK, geb. in het *Land van Heusden*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 3½ u. W. ten N. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. W. ten Z. van *Heusden*, gem. *Drongelen-Haagoord-Gansoijen-en-Doeveren*, onder *Drongelen*.

BRUKKUM, d., prov. *Gelderland*. Zie *BRUKKEN*. W. en A.

* **BRUMMEN**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 8474 bund. 61 v. r. 66 v. ell., waaronder 8261 bund.

50 v. r. 29 v. ell. belastbaar land; telt 820 h., bewoond wordende door 1108 huisgez., uitmakende eene bevolking van 6040 inw., onder welke 4990 Herv., ruim 20 Evang. Luth., 50 Doopgez., ongeveer 850 R. K. en bijna 80 Isr. Men heeft er 15 klompenmakerijen en een fabriek van gemalen gips ter bemesting. Het d. *Baunnen* is reeds vermeld in 997, als liggende in *Fetua*, in het graafs. *Amelande*. — Het ligt nabij den IJssel, waarover hier een pontveer is op Bronckhorst, het Bronckhorster-veer genaamd. — Men heeft in het jaar 1846 in de kerk te *Baunnen* een orgel aangebragt, hetwelk door den Heer *Holtganz* te *Deventer* vervaardigd en den 16 Augustus van dat jaar is ingewijd.

* **BRUMMENSCHÉ-BEEK**. Ter plaatse, waar deze beek in den IJssel valt, ligt eene IJnbrug over deze rivier, welke 5,60 ell. lang en 1,65 ell. breed is.

BRUMMENSCHÉ-UITERWAARDEN, uiterwaarden op den *Feluwenzoom*, prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. *Apeldoorn*, gem. *Brummen*; palende N. aan de st. Zutphen, O. aan den IJssel, Z. aan de gem. Rhede, W. aan het d. *Brummen*. — Deze uiterwaarden beslaan eene oppervlakte van 514 bund. 97 v. r. 70 v. ell. en wateren uit op den IJssel door eenen houten duiker.

BRUNNEN, naam, voorkomende in de elfde eeuw als eene plaats gelegen in het voorm. graafs. *Amelande*, hetgeen men voor het voorm. kast. *Baunnen*, prov. *Gelderland*, houdt. Zie *Baunnen*. W.

* **BRUNSSUM**, gem., ligt in het kant. *Sittard*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1288 bund. 12 v. r. 80 v. ell., waaronder 1168 bund. 89 v. r. 47 v. ell. belastbaar land; telt 228 h., bewoond door 259 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1000 inw.

BRUSSEL (NIEUW-), rijk in *Oost-Indië*. Zie *MATAN*. W.

* **BUCKHORST** vindt men reeds vermeld in het jaar 1095. Het wapen van het geslacht *Bucknors* bestond in eenen leeuw van sabel, gekroond van goud, met tong en nagels van keel, op een veld van silver.

* **BUDA**. Door dit water zou de *Dollaert* (*Braakman*) met de *Hoede* in gemeenschap hebben gestaan.

* **BUDDINGE**, reg. 3, staat: *Haagswold*, zie dat art., lees: *Haagswold*. Zie *Dijkwizen*.

* **BUDEL** heeft, volgens het kadaster, 1464 bund. 80 v. r. belastbaar land, zijnde het overige heide en broekgrond; telt 405 h., bewoond door 461 huisgez., uitmakende eene bevolking van 2190 inw., onder welke 2100 R. K. en 90 Herv. Men heeft er 2 graanmolens, 2 res-oliemolens, 2 bierbrouwerijen, 2 leerlooijertjen, 1 verwerij en 1 steen- of potbakkertj.

* **BUDEL-EN-GASTEL** telt 95 zielen, onder welke 80 Ledematen. De eerste, die alhier het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest *CHRISTIANUS SYSTIUS*, beroepen uit den *Paltz*, die in het jaar 1648 herwaarts kwam en in het jaar 1652 overleed.

* **BUDERSBERG**, ligt Z. ten W. van *Luxemburg*, N. N. W. van *Dutlingen*, nabij den hooge *St. Jansberg*.

† **BUDDINGEWOLDE**, geb., prov. *Drenthe*. Zie *Dijkwizen*. W.

* **BUGGENUM**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 846 bund. 76 v. r. 10 v. ell., waaronder 811 bund. 8 v. r. 80 v. ell. schotbaar land.

* **BUKSLOOT**, gem., is groot, volgens het kadaster, 416 bund. 76 v. r. 50 v. ell., waaronder 408 bund. 42 v. r. 15 v. ell. belastbaar land. De school wordt bezocht door ruim 120 leerlingen.

* **BUINEN**, geb., heeft ten O. rijke veenen, die sedert een geruimen tijd aan de snee gekomen zijn, en door eene menigte greppels en wijken een behoorlijk geregelde afwatering in het Groningerkanaal hebben. Men heeft er eens school met 90 leerlingen. *Orre van Runen* die leenman was van de St. Maartenskerk te *Utrecht*, in de twaalfde eeuw, bezat hier een huis, dat hij in 1141 ten gescheuke afstand aan het klooster en de kerk te Runen.

* **BUINEN (NIEUW-)** heeft 2 glasblazerijen. De school wordt er gemiddeld door 38 kinderen bezocht.

BUINERHEZE, plaats in *Oostermoerderdingspil*, gem. en ½ u. N. O. van *Borger*, 8 min. Z. van *Buinen*, alwaar eens schans ligt, door het volksgeloof geschrèbidigd als de overblijfselen eener voorn. stad, terwijl men wil, dat aldaar onder den grond dergelijke slinten straten te vinden zijn, als op den Hondbrug, bezijden *Odoorn*, welke van eene verdwenen stad *Hunsow* zouden zijn. Voorts heeft men in 1850, op den esch aldaar, in den *Valschen-akker*, oude koperen en zilveren munten opgedolven. Zie voorts op *VALSCHEN-AKKER*. W.

* **BUINERVREN** heeft twee valdkalkbrandertjen, welke in 1848 zijn opgericht.

BUÏRSERHEEGE, geb., prov. *Overijssel*. Zie *BOUWRAANWAS*.

* **BUITENDRELEN (DE OOSTERSCHE-)** beslaat, volgens het kadaster, met de kaden eens oppervlakte van 88 bund. 18 v. r. 11 v. ell. en zonder de kaden 84 bund. 25 v. r. 61 v. ell.

BUITENDIJK, gedeelte polderland in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, tot de sectie *Schagen-Zuidzijde* behoorende.

BUITENDIJKS, huurs. in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr. en 4 u. W. van *Zwolle*, kant., gem. en 1 u. W. van *Kampen*; met 6 h. en 30 inw.

BUITENDIJKSCHE-AKKERS, landertjen tusschen de *Zuiderzee* en den zeedijk in *Goiland*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Amsterdam*, gedeeltelijk kant. en gem. *Naarden*, gedeeltelijk kant. *Wesp*, gem. *Muiden-en-Muidenberg*; palende N. en O. aan de *Zuiderzee*, Z. en W. aan de *Gemeene-Weide* en den *Zeedijk*, en beslaande, volgens het kadaster, eens oppervlakte van 126 bund. 14 v. r. 9 v. ell.; onder *Naarden* 118 bund. 14 v. r. 9 v. ell., en onder *Muiden-en-Muidenberg* 8 bund.

BUITENDIJKSCHE-HOOIPOLDER (DE NOORD- of NIEUWE-), pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *HOOIPOLDER (DE NOORD-BUITENDIJKSCHE-)*. W.

BUITEN-DWARSGRACHT, gracht in *Vollenhove*, prov. *Overijssel*, onder *Giethoorn*. — Zij begint aan het *Beukakermijde*, tegen de linieet van *Ambt-Vollenhove*, en doorsnijdt, noordwaarts loopende, de *Zuider- of Jan-Hozen-, Cornelis-, Bouwers- en Tijsjesgracht* en eindigt aan de *Kloosengracht*.

BUITENHUIZEN, geb. in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr., kant. en 5 u. N. O. van *Zwolle*, gem. *Nieuw-Lausen*.

* **BUITENLAND-VAN-OOST-EN-WEST-BARENDRECHT**, paalt N. aan den *Binnenlandsche-polder*, O. aan den *Ziedewijsche-polder*, Z. aan den *Zuid-polder*, W. aan *Rhoon*. — Deze pold., welke in het jaar 1555 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eens oppervlakte van 418 bund., waaronder 402 bund. 50 v. r. 5 v. ell. schotbaar land; telt 16 h., waaronder 7 beerderijen, en wordt door eenen molen en come sluis, op de *Koedood*, van het overtollige water ontlast.

BUITENLUST of *Klein-Zonevluis*, buit. in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant., gem. en 10 min. W. van 's *Gravenhage*, 20 min. O. ten Z. van *Scheveningen*, aan den *Scheveningsche* straatweg. —

Dit buit., voorheen een jagthuis van Koning WILLEM II, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 1 bund. 18 v. r. 30 v. ell.

BUITENLUST, herberg in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, gem. en 5 min. O. van *Ulrum*, aan den grindweg van Leens naar de Zoltkamp.

BUITENLUST, adell. h. in het *Land-van-Fianen*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 4 u. N. O. van *Gorinchem*, kant. en gem. *Fianen*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 2 bund., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer J. J. CAMMER. — Op dit buit. is de Generaal LA FALETTE, na zijne bevrijding uit Olmutz, eenigen tijd gehuisvest geweest.

BUITEN-NES, naam, welken men geeft aan de omkading van den *Binnen-Nes*, zijnde een pold. in de riv. de *Lek*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. *Sliedrecht*, gem. *Groot-Ammers's Graveland-Achterland-en-Peulwijk*, juist voor het d. Groot-Ammers; W. en N. aan de *Lek*, O. aan den Zaagmolenwaard, Z. aan den Alblasserwaarddijk. De *Binnen-Nes*, waarop eene hofstede is gebouwd, beslaat eene oppervlakte van 32 bund. 9 v. r.; de *Buiten-Nes* 10 bund. 80 v. r. Beide, *Buiten-* en *Binnen-Nes*, behooren in eigendom aan den Heer C. VANACAS, te Amsterdam.

BUITENPOLDER (GECOMBINEERDE-), pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *AANWASSER (DE)*.

BUITENPOST, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Achtarspelen*. Zij bestaat uit de d. *Buitenpost* en *Lutjepost*; en is groot, volgens het kadaaster, 1419 bund. 76 v. r. 51 v. ell., waaronder 1598 bund. 9 v. r. 62 v. ell. belastbaar land.

* **BUITENPOST** ligt 5 u. van *Lauwarden*. — Reg. 10 staat: de *Horne* en *Scharnehuizum*, lees: en de *Horne*. — Men heeft te *Buitenpost* geen jeneverstokerij meer maar eenen zaagmolen. — De *Doopgez.* behooren tot de gem. van *Surhuisterveen*. In dit d. staat het *grietenijhuis*, alsmede de fraaije *Haerema-state*.

* **BUITENPOSTER-MADE** is $\frac{1}{2}$ u. lang en even zoo breed.

BUITENRUST, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeiland*, arr., kant., gem. en 10 min. Z. van *Middelburg*, aan den *Vlissingche-weg*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 1 bund. 43 v. r. 41 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door Mevr. van *Baerckon*, woonachtig te *Middelburg*.

BUITENSTE-OSSENDIJK, pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *KENDESWAARD-EN-DEK-BUITENSTE-OSSENDIJK. W.*

* **BUITENVELDERT**. De statie aldaar telt, met het daaronder perochiërende gedeelte van het d. *Sloten*, 600 Communikanten.

BUITENWEG, pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie *VOORAFSCHE-PADEK. W.*

BUITENWEIDE, pold. in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. en gem. *Vlaardingen*; palende N. aan het *Louweland*, O. aan *Vlaardinger-Ambacht*, Z. aan het *Buitenland*, W. aan de *Stadehaven*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaaster, eene oppervlakte van 38 bund. 21 v. r. Er staan daarin 1 tuinmanswooning en 1 boerderij. Hij maakt thans met het *Louweland* eene bedijking uit en ontlaat het overtollige water op de *Vlaardingsche-haven* door eene steenen sluis, wijd 1,15 ell., en door twee duikers. Het polderbestuur bestaat uit den Burgemeester en eenen *Wethouder* van de stad *Vlaardingen*. — Het voorn. Hof van *Vlaardingen*, in deze *buitenweide* gelegen, is, na de slooping van het *boerenhuis* enz., eene openbare wandelplaats geworden, waarop het gezelde *tuinmanshuis* staat.

* **BRIELLE**, kant., bevat 19,200 bund. 74 v. r. 15 v. ell. belastbaar land; telt 2533 h., bewoond door 5863 huisgez., uitmakende eene bevolking van 19,000 inw., die meest hun bestaan vinden in het aankweken van granen en aardappelen.

* **BRIELLE**, gem., heeft 107 bund. 31 v. r. 82 v. ell. belastbaar land; telt 784 h., bewoond door 918 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 4420 inw., onder welke 3640 Herv., 80 Evang. Luth., 610 R. K. en 100 Istr. — De stad ligt $\frac{1}{2}$ u. van de Nieuwe-Maas, waarvan hier een schuiterveer is op het eil. Rosenburg dat bediend word door zijlhengsten en roeibooten, in den winter met ijsloopen of schietschonwen. — In het jaar 1849 zija hier ingeklaard 227 zeeschepen, uitgeklaard 761 zeeschepen, binnengekomen 627 zeeschepen, uitgevaren 761 zeeschepen. — Bl. 736. Onder de hier gestaan hebbende Predikanten verdient nog melding de door zijne schriftten bekende FRANCISCUS ROBBEUS, die er in 1648 kwam en in 1686 naar Rotterdam vertrok. — Bl. 739. Men heeft te BURELUX ook eene haar-spinnerij voor tapjuten en eene Stads Bank van Leening. — Onder de aldaar geboren beroemde mannen verdient ook melding: de Godgeleerde PRAUS HAACK, geb. 10 October 1747, † 27 Julij 1824. als Predikant, met den titel van Hoogleraar, te Amsterdam.

* **BRIELTGENSPOLDER** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 182 bund. 72 v. r. 81 v. ell., waaronder 100 bund. 50 v. r. 40 v. ell. schotbaar land, als: onder *Oosterhout*, volgens het kadaster, 180 bund. 2 v. r. 81 v. ell.; onder *Made-en-Driemel*, volgens het kadaster, 2 bund. 70 v. r. 50 v. ell., en wordt door eene steenen sluis aan de oostzijde van den polder, in den dijk van Steelhoven, onder Made, wijd 1,8 ell., voorzien van eene drijfsdeur en schuif, op het Steelhovensche-vaartje en vervolgens op de Donge van het overvloedige water ontlast. — De uitwatering des polders is hoogst gebrekkig, en hoofde der zeer aanmerkelijke verlanding van het Steelhovensche-vaartje, welks bodem op sommige plaatsen ongeveer vier gelijker hoogte als het zometpeil gelegen is.

BRIENENHUIS, naam, onder welchen de voorm. haven, thans het buitengoed *Bonen*, in *Zuland*, prov. *Oeverijssel*, in het jaar 1578 voorkomt als zijnde de plaats waar de Graaf van *Renswoude*, thans het beleg van *Deventer*, in dat jaar verblijf hield. Zie voorts *BORSEL*. W.

BRIENENS-POLDER, onbehuilde pold. in het eil. van *Groedeveden-Overflakke*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Brielle*, kant. *Sommedijk*, gem. *Stad-aan-het-Haringvliet*; palende N. en N. O. aan de schorren tegen het *Haringvliet*, Z. aan de *Oude-Stadsche-polder*, W. aan den *Johannes-polder* en de *Bezoenkerade-gorzen*. — Deze pold., welke in het jaar 1844 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 82 bund. 86 v. r. 84 v. ell., en watert door twee sluis op het *Haringvliet* uit. Hij wordt door den eigenaar welve bestaand, zijnde de Heer *ARNOLD WILLEM BROON VAN BRINK*.

* **BRIESKERKE** had tot wapen een schild van zilver, met een kerk van keel, het dak van azuur, op een terras van sinopel.

BRIEVERSWEG (DE), naam, welchen men in de polderregten geeft aan den *Zwaneweg*, in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeland*. Zie *ZWANEWEG (DE)*. W.

* **BRIGDAMME** voert het zelfde wapen als *Borssele*, zijde van sabel, met eene fassa van zilver, waarvan de onderste helft van keel tandewijze in de bovenste helft vat.

BRIGITTINNEN-KLOOSTER, kloost. in het *Land van Ravestein*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 5 u. O. ten Z. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. N. O. van *Veghel*, gem. en 5 min. Z. van *Uden*. — Dit kloost., hetwelk bewoond wordt door Nonnen van de orde der *H. Barmh.*, is omtrent het jaar 1711 van *Coudewater* onder *Rosmalen* herwaarts overgebracht. De bewonerssamen, 40 in getal, besturen eene meisjesschool en geven onderwijs in verschillende handwerken.

BRIGITTINNEN-KLOOSTER, voorn. kloost. te *Rosmalen*, staat: *Zie Coudewater*, lees: *Zie Coudewater*.

BRIJSLOOT, water, in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, in eene Oostelijke rigting, loopende van de *Schagervaart* naar de *Meersloot*.

BRIJSLOOT (POLDER-BENOORDEN-DE-), gedeelte polderland in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*; strekkende langs de noordzijde van de *Brijsloot* en deel uitmakende van de sectie *Schagen-Zuidzijde*.

BRIJSLOOT (POLDER-BEZUIDEN-DE-), gedeelte polderland in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*; strekkende langs de zuidzijde van de *Brijsloot* en een deel uitmakende van de sectie *Schagen-Zuidzijde*.

BRILDIEP (HET), water in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, gem. *Oldakerk*, in eene Westelijke rigting loopende van het *Kolonelsdiep* bij de *Wijksterwatermolen* naar de *Brittil* in het *Hoendiep*, makende hier met de *Schipsloot* van *Zuidhorn* een kraiswater.

BRINK (S HEEREN-), buit., prov. *Overijssel*. *Zie Huzaren-Brink* (bz). W.

BRINKGREVE, hav. in de ambtmannij *Colmschate*, prov. *Overijssel*, arr., kant en ¼ u. N. O. van *Deventer*, gem. *Diepenveen*.

* **BRITSUM** ligt 1½ u. N. van *Leeuwarden*, ½ u. van den grindweg op die stad.

* **BRITSWERDERMEER** ligt ter plaatse, waar de *Jaarvoort* zich met de *Sneeker-zeilvaart* vereenigt.

BROE, naam, welken de *Negers* geven aan de koffijplant. *Gezagdebezorg*, in de kol. *Suriname*. *Zie Gezagdebezorg*. W.

BROEBOOK (DE), berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Serabaja*, welke alia blijken draagt van voor een groot gedeelte te zijn ingestort.

* **BROECK**, geh., prov. *Limburg*, telt 33 h. en ruim 100 inw.

BROECK (AAN-HET-), geh., prov. *Limburg*. *Zie Broeck (Aan-het-)* (1).

BROECKHOIRNE, geh., prov. *Overijssel*. *Zie Ussele en Broeckhoirne*. W.

BROECLEDERWEERT, oude naam van de heerl. *Breukelerwaard*, prov. *Utrecht*. *Zie Breukelerwaard*. W. en A.

* **BROEK**, oudtijds *Broeck*, d. prov. *Friesland*, telt 29 h. en ongeveer 200 inw., onder welke 120 Herv., 70 Doopsgezinden en 8 Christelijk-Afgescheidenen. — De Doopsgezinden en Afgescheidenen behooren tot de gem. van *de Joure*. — De kerk heeft geen toren. — De dorpschool wordt gemiddeld door 35 leerlingen bezocht.

BROEK, geh. in de *Langestraat*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 5 u. N. N. O. van *Breda*, kant. en 1 u. N. N. O. van *Oosterhout*, gem. en 20 min. Z. W. van *Raamsdonk*.

BROEK, huurs., prov. *Gelderland*. *Zie Eperbroek*.

(1) De namen, welke niet op *Broeck* of *Broek* gevonden worden, zoekt men op *Broeck*.

pervlakte beslaande van 30 bund. 40 v. r. 10 v. ell., in eigendom bezeten en bewoond wordt, door den landbouwer *JAN WOLDEMA*.

BURGERWEG, weg in de *Zijpe*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Zijpen-Hasen-polder*, loopende in eene westelijke strekking van den *Benigenburg* naar den *Zijpdijk*. — Aan dezen weg staat de *Doopgates kerk* van de gem. *Zuid-Zijpe*, zijnde een houten gebouw, zonder toren of orgel. Deze weg is grootendeels beschulpt en voert naar de *Pettenkluft*.

* **BURGHAREN**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2106 bund. 48 v. r. 45 v. ell.; telt 251 h., bewoond door 263 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1490 inw. De par. behoort tot het apost. vic. van 's *Hertogenbosch*. De *R. K. kerk* is in het jaar 1829 gebouwd.

§ **BURGHORN**, eene der zeven sectiën, waarin de gem. *Schagen-en-Burghorn*, gem. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, verdeeld is. — Zij wordt begrensd *W.* en *N.* door den *Nieuwendijk* tegen de gem. *Zijpe*, *O.* door den *Oudendijk* tegen de sectiën *Schagen-Zuidzijde* en *Legendijk*, *Z.* door den *dijk en sloot* tegen de gem. *St. Maarten-Eenigenburg-en-Valkoog*. — Deze sectie. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 511 bund. 82 v. r. 94 v. ell., waaronder 308 bund. 8 v. r. 28 v. ell. schotbaar land, en bevat in zich den *Polder be-noorden den Nieuwe weg* en den *Polder bezuiden den Nieuwe weg*. Daarin staan 8 h., waaronder 6 boerderijen. Zij maakt eenen polder op zich zelve uit; heeft hare uitwatering door een *duikersluise* in den *Oudendijk* en wordt bestuurd door haar eigen *polderbestuur*, bestaande uit drie *Leden* en eenen *Secretaris*.

* **BURGVLIET** ligt $\frac{1}{2}$ u. *Z.* van *Bergen-op-Zoom*. Men telt er 6 h., waaronder eene *hofstede*, de *Blaauwe-Heef* genaamd.

BURGVLIET, voorm. buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, arr., kant. en 2 u. van *Middelburg*, $\frac{1}{2}$ u. *N.* van *Oostkapelle*. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans eene *hofstede*. De daartoe behoorende gronden, beslaan ruim 30 bund., en worden in eigendom bezeten en bewoond door den landbouwer *J. WORMEER*.

BURGWERD, kad. gem.; prov. *Friesland*, kw. *Wastergoe*, griet. *Wonserdeel*, bestaande uit de d. *Burgwerd*, *Hichtum* en *Hartwerd*, en eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 1725 bund. 49 v. r. 60 v. ell., waaronder 1705 bund. 51 v. r. 45 v. ell. belastbaar land.

* **BURINGEN** is een d. (geen geh.), grooth. *Luxemburg*, liggende in het kant. *Esch-aan-de-Alzette*, en heeft 30 h. en ruim 200 inw. — Er is eene *kliaalkerk*, behoorende tot de par. van *Büttingen*.

BURLO, bosch, vermeld in het jaar 855, als liggende in het graaf. *Amelande*.

* **BURMERINGEN** bevat ook het geh. *Emmeringen*, en de afgeest. staande h. *Frohmühl*, *Hetuderf* en *Weidemaühl*, en telt 675 inw., het d. *Doornacker* alleen 525 inw.

BURUM, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Kol-Jumerland* en *Nieuw-Kruisland*, bestaande uit de d. *Burum*, *Augbuurt* en *Mannikezijl*, benevens geheel *Nieuw-Kruisland*, en eene oppervlakte beslaande van 2744 bund. 48 v. r. 6 v. ell., waaronder 2698 bund. 85 v. r. 7 v. ell. belastbaar land.

* **BURUM** telt 480 h. en 3000 inw. Tot dat d. behooren ook de boerten *Warfstermolen* en *Vrouweklooster*.

BURUM, geh. op het eil. *Ameland*. Zie *Burum*. *W.*

BUS (DE), geh., prov. *Groningen*. Zie *Bos* (r). *W.*

BUSLOCH. Volgens sommigen een oude naam van de stad 's Hertogenbosch. Zie dat woord.

BUSSCHE (TEN) of **TEN BUSSCHENHUIS**, voorn. kloost. te Zwolle, reeds voor 1445 buiten, doch in 1524 binnen die stad gevestigd, in een heis aan het klooster gemaakt door HANNAH VAN BOSCHUS. De eigenlijke naam was MAURIMBOON. Zie dat art. W.

BUSSEL, geh. in de *Heijerij-van-'s Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. Z. van *Eindhoven*, kant., gem. en 26 min. N. van *Asten*, met 6 h. en ruim 50 inw.

* **BUSSELOO** ligt in de h. *Stetel*. — Op dit landg. aan den rijweg van *Zaathen* op *Deventer* staat eene R. K. *bijkerk*, welke in 1847 tot eene *statie* verheven is, en waarin de dienst door eenen *Pastoor* wordt waargenomen.

* **BUSSUM**, gem., bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 652 bund. 61 v. r. 87 v. ell., waaronder 604 bund. 23 v. r. 63 v. ell. *belastbaar land*. — In het jaar 1843 is in het d. *Bessum* eene nieuwe R. K. *kerk* gesticht, zijnde een langwerpige gebouw, met eenen *keelpvormigen toren* boven den *gevel* en van een *orgel* en *altaar* voorzien. De *pastorij* is er achter aan *gebouwd*. — Het *wapen* is van *keel* met *viyf beekweikhokkorsels* van *goud*.

* **BUSSUM (OUD)** is een *fraai uitgestrekt landgoed*, met een *aanzienlijk heerenhuis*, *orangerie* en andere *bijgebouwen*, beslaande eene oppervlakte van 108 bund. 45 v. r. 36 v. ell., en is een *eigendom* van den *Heer ANNAKAM BASSUS*, te *Amsterdam*. De *lommerlike dreeven* en *aangename wandelpaden* zijn voor een *teder toegankelijk*. Het *huis* ligt 20 min. N. O. van *Naarden* en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Huisen*.

BUTSHUIS, *schell. h.*, prov. *Gelderland*. Zie *MEXSINX*. W.

BUTTERVLIEET, *water*, prov. *Zuid-Holland*. Zie *KORNAVLIET*. W.

* **BUTTINGE** tek *thans 6 h.* in de *kom*, de *overige* liggen *verspreid*. — *Laatste regel*, *staats*: *tabel*. *lees*: *koel*.

* **BUUMALSEN** bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2116 bund. 72 v. r. 94 v. ell., waaronder 2081 bund. 14 v. r. 33 v. ell. *belastbaar land*.

BUURT-AAN-DEN-RIJNDIJK (DE), *h.*, prov. *Zuid-Holland*. Zie *HANNAWOND-AAN-DEN-RIJNDIJK*. W.

BUURZERHEEGE of *BURZERHEEGE*, geh. in *Twenste*, prov. *Overijssel*, arr. en 5 u. Z. Z. O. van *Ammelo*, kant. en 2 u. Z. ten W. van *Enschede*, gem. en 1 u. O. van *Huaksbergen*.

BUZEN-POLDER, voorn. *pold.* in *Staats-Flannderen*. Zie *BURZEN-POLDER*.

BYLAND, *plaat* in den *Bosbosch*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Goedereede*, kant. en gem. *Silvrecht*; palende N. aan de *Merwede*, O. aan de *Jonge-Janswaard*, Z. aan de *Beekpik* en W. aan *Kolsterweer*.

C.

CADEZANBT, *oorde naam* van *KADZAND*, prov. *Zetland*. Zie *KADZAND*. W.

* **CADIER** ligt 1 u. O. Z. O. van *Maartricht*, en *teft* in *de kom* van het d. 90 h. en 660 inw. — De *kerk* is aan het *H. Kruis* *toegewijd*. — De *dorpschool* wordt *geinfideeld* door 80 *leerlingen* *bezocht*.

* **CADIER-EN-KEER** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 788 bund. 43 v. r. 80 v. ell. — Men heeft in deze gem. ééne school. Rondom het d. Cadier heeft men fraaije bergen, waarop het vee gaat weiden en waarin mergelsteen gevonden wordt.

CALANCA, voorm. fort in het hert. *Gulick*, en gediend hebbende tot verdediging van het tegenwoordige Limburgsche stadje Sittard, waarvan het ten O. gelegen was. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans het oude gevangenhuis. De daartoe behoord hebbende gronden, beslaande eene oppervlakte van 20 v. r., worden in eigendom bezeten door de Heeren *Amraica* en *Brysens* woonachtig te Sittard.

* **CALANDSOOG** telt 400 Herv., onder welke 140 Ledematen. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, nadat het van *Petten* was afgescheiden, is geweest *Hennicus Wessius*, die in het jaar 1620 herwaarts kwam en in het jaar 1624 naar Enkhuizen vertrok.

* **CALMUS** ligt 4 u. Z. W. van *Diekirch*, Z. O. van *Osperen*; telt 25 h. en 180 inw. en heeft eene kapel, tot de prov. *Siebenborn* behoorende.

CAMERIC, naam, waaronder het d. *Kamerik*, prov. *Utrecht*, reeds in 1510 voorkomt. Zie *Kamerik*. W.

* **CAMMINGHA**, in *Leeuwarderadeel*, heette *Oud-Oreha*, en lag 20 min. W. van *Wirdum*, nabij den grooten weg naar Leeuwarden. — Ter plaatse, waar deze state gestaan heeft, ziet men thans een klein overblijfsel (de kelder en eene opkamer) van het kasteel en eene arbeiderswoning. De daartoe behoord hebbende gronden, eene oppervlakte beslaande van 1 bund., worden in eigendom bezeten door *Mevrouw Hennix*, woonachtig te Zwolle.

* **CAMPEN**. De hier bestaan hebbende uitwateringsluizen zijn, door het gestadig aanwassen der vóórliggende schorren in het Hellegat, sedert eenige jaren, zoo gebrekkig geworden, dat er voor de belanghebbende polders geene behoorlijke uitwatering meer bestond; en aan de daarin gelegene landen jaarlijks belangrijke schade werd toegebracht. — De besturen der polders *Stoppeldijk*, *Hongstdijk* en *Rummersdijk*, *Sir Paulus*, *Lamswaarde*, *Dullaert*, *Oost- en Westvogel*, *Oude Graas* en *Langendam*, benevens *Groot Cambron*, welke hun opperwater door gezegde sluizen ontlastten, zijn dus verplicht geweest naar eene meer voldoende uitwatering voor de polderlanden te zoeken en hebben, na rijpe overweging, besloten, om de tot hier toe bestaande uitwatering te veranderen, door middel van een nieuw te graven kanaal, loopende van de Campensche zeesluizen langs en door de polders *Rummersdijk*, *Hoogland* en 's *Heer Arends*, om aan den buitenhoek van laatstgenoemden polder, door middel van eene kapitale zeesluis, in de *Wester-Schelde* uit te wateren. — Deze werken, worden thans (1850) vervaardigd en het laat zich aanzien, dat zij nog in den loop van dit jaar zullen worden voltooid.

CAMPERDUIN. Deze duinen zijn zoodanig verstoven, dat er in 1666 eene woning en in 1679 een bakkersoven te voorschijn gekomen is, zoo dat men kan vooronderstellen, dat de grond, waarop zij liggen, vroeger bewoond was. Ook zijn deze duinen door verstuiving in het laatst der achttiende en in het begin der negentiende eeuw, zoo veel verlaagd, dat zij maar weinig hooger zijn, dan de overige zandduinen, langs de Zuidwestkust van de gemeente *Schoorl*, e. s. gelegen. Ter plaatse, waar thans de zoogenaamde voet van den *Carraanduin* staat, stonden in het jaar 1806 nog bewoonbare huizen. Die duinen zijn thans meer breed dan hoog. Aan den voet ligt de plaats,

waar de laatste (derde) Camper-kerk gestaan heeft, zoo dat men daaruit kan opmaken, dat de duinen alhier, waaronder ook het *CAMPENDUIS*, van tijd tot tijd bij hooge vlooden, verbazend veel zijn afgeoomen.

CAMSTRA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, arr., kant. en $1\frac{1}{2}$ n. Z. van *Leeuwarden*, 20 min. W. Z. W. van *Wirdum*, aan den grooten weg van *Leeuwarden* naar *Zwolle*. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boeresplaats. De daartoe behoord hebbende gronden, eene oppervlakte beslaande van 8 bund. 22 v. r., worden in eigendom bezeten door Jhr. Mr. P. B. J. *Vzeelin van Claerbergen*, woonachtig te *Joure*.

* **CANACH** is een der grootste dorpen van *Luxemburg*. Men telt er in de kom der plaats 180 h., en bijna 950 inw.

CANDIA of **KANDIA**, voorm. fort op de *Lijmers*, prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. ten W. van *Duisen*, ter plaatse, waar de Oude-Rijn in den *Beneden-Rijn* uitloopt. — Er bestaat aldaar eene boerdery van dien naam en een voetveer over laatstgenoemde rivier op de *Angerensche waarden*.

CANDIA, eilandje in de *Lek*, prov. *Gelderland*, gem. en 10 min. N. van *Culenborg*, begroeid met riet en rijshout, lang 250, breed 32 en hoog 3 ell. boven middelbaren rivierstand,

* **CANISVLIET**, reg. 12, staat: fort *St. Eloy*, lees: fort *St. Jan*, bij den *St. Eloy-polder*,

CANNE (**KASTEEL-TE.**) of **KASTEEL-VAN-KAN**, kast. in het graafsch. *Vroenhoven*, prov. *Limburg*, arr., kant. en $\frac{1}{4}$ u. Z. W. van *Maastricht*, gem. *Oud-Vroenhoven*. — Dit kast. komt reeds in de twaalfde eeuw voor. De laatste der primitieve Heeren van *CANNE* was *Guisbert de Canne*, die in 1486, bij een oloop te *Luik*, op de trappen der kerk van *St. Lambert* gedood werd. Het kast. werd in 1600 door de *WARROUS*, in 1700 door de familie van *Dorff* en laatstelijk door den onlangs overleden *Baron de Triens de Nedercanne* in eigendom bezeten. Thans behoort het aan den Heer de *WARROU de Triens*, woonachtig te *Luik*. Het beslaat eene oppervlakte van 40 bund. 15 v. r. 70 v. ell. Het daarbij liggende Nederlandsche gedeelte van het d. *Canne* bevat 1 h. en 8 inw. De ligging van dit d. is seer schilderachtig en lokt des somers vele wandelaars derwaarts.

* **CANNENBORCH** beslaat eene oppervlakte van 20 bund. 24 v. r. 16 v. ell. — De statie van *Vaassen-en-Epe* oefende eerst hare godsdienst op dit kast., doch dit door de Staten verboden zijnde, is zijf op den *Oosterhof* overgebracht.

CANNENBORCHER-BRUG of brug no. 5, brug op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*. — Het is een houten ophaalbrug over het derde pad van het *Apeldoornsche kanaal*, in den weg van *Deventer* naar *Vaassen*.

CANNENBORCHSCHE-WAARDEN, niterwaard op de *Middel-Veluwe*, prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. *Apeldoorn*, gem. *Epe*.

* **CAPELLE** bevat mede gedeelten van de geh. *Vrouwkensvaart* en *Labbegat*. De heerl. *Zuidewijn-Capelle* behoort niet tot deze gem. — Men heeft er 2 scheepstimmerwerven, 1 katoendrukkerij, 4 leerlooierijen, 1 bierbrouwerij, 1 graan- en 1 oliemolen.

CAPELLEN, kant. in het grooth. *Luxemburg*, arr. *Luxemburg*; palende N. aan het kant. *Redingen*, O. aan *Luxemburg* en *Esch-aan-de-Elzette*, Z. aan de *Fransche Republiek*, W. aan *België*. — Het bevat de gem. *Dippach*, *Garnich*, *Hobscheid*, *Köhlen*, *Koe-rich*, *Küntzig*, *Mamer*, *Nieder-Kerschren*, *Siebenborn* en

Steinfort, en heeft ruim 19.000 bund. bebouwd land, 2497 h. en 15,280 inw. Zie verder het art. *Steinfort*. W.

* **CAPPELLE-EN-HET-SLOT-TE-CAPPELLE-OP-DEN-IJSSEL** heeft 1472 bund. 31 v. r. 71 v. ell. belastbaar land en telt 1380 Herv. en 70 B.K.

* **CAPWEILER** ligt $3\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Diebirk*.

* **CARA staat**: Zie *CORN* (NIEDER-). *bes*: Zie *KORN* (NIEDER-). W. en A. **CAROLINA**, voorm. fort in de heerl. *Niervaart*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *de Klundert*, op den noordwesthoek van den *Grootte-polder-van-Niervaart*, op en tegen den buitendijk, waar nog eenige overblijfselen van dit fort gevonden worden.

* **CASTELLUM-TAXANDRIAE**, staat: Zie *EMPEL* (KASTEL-VAN-). Zoek dit hier achter.

* **CASTERENSHOEF** ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Briel*. — Aldaar is de aanlegplaats van het schuitenvaar van *Empel*.

* **CASPER-ROBLES-DIEP**, in de Friesche griet. *Achtorspeelen*, is misschien in 1871, gelijktijdig met het Oud-Caspar-Roblesdiep in het Westerkwartier der prov. Groningen, uitlopende in het Hoendiep naar Groningen, op last van den Kolonel *Casper Robles*, gegraven. In het jaar 1844 is het aanmerkelijk verbreed en verdiept.

CATERSCRUICE-TER-HOOG-EBRUGGE (CAPELLE-BIJ-), voorm. kapel in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, vermeld door S. *Berenga*, in diens *Chronijk der Friesche Landen*. — Zij was gelegen te Noorder-Hoogbrug, misschien wel omstreeks *Borgham*, in de nabijheid van den *Wolddijk*. — De kapel bij *Caterskruis* heeft eenige geschiedkundige vermaardheid verkregen, door een aldaar gehouden mondgesprek in het jaar 1614, hetwelk één der laatste was, waardoor de Saksen beproeven wilden, om Graaf *Edsaa* en *Groningen* tot het aannemen hunner onbetamelijke eischen over te halen.

CATHARINA (ST.), heerl., prov. *Zeeland*. Zie *Coxx*. W.

CATHARINA (ST.), plant. op het eil. *Curapoo*, *Oost-Disitie*, N. W. van *St. Jansbaan*.

CATHARINABERG (ST.), voorm. kloost. te *Doesborgh*. Zie *KLEVEN-KONVENT* (HERT). W.

CATHARINA-EILANDJES, eilandengroep in *Oost-Indië*, Z. van *Gilolo*, in de *Ossa-baai*.

CATHARINAKERKE, voorm. d. in *Zeeland*, gelegen hebbende in de baronij van *Borssele*, op het voorm. eil. van dien naam, zijnde den 15 November 1630 door eenen watervloed verzwolgen.

CATHARINA-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Zutphen*. Zie *WARRINGS*. W.

* **CATHARINA-PLAAT**, gem. *Made-en-Drimmelen*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 30 bund. en wordt op het *Gat-van-den-Hardenhoek*, van het overtollige water ontlast.

CATHARINA-PLATEN (DE), drie platen in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, gedeeltelijk arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*, gedeeltelijk arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Werkendam*, tusschen het *Gat van de Kleine-Kil* en de *Kreek langs den Springer*. Een gedeelte deser platen is omkaad. Zie de art. *CATHARINA-PLAAT* W. en hierboven.

CATHARINA-POLDER, pold. in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, arr. *Goes*, kant. *Huik*, gem. *Axel* en *Boschcapelle*; palende N. aan het *Hellegat* of den *Slotdijk*, O. aan de pold. *Stoppeldijk* en *Biet-en-Wulsdijk*, Z. aan de pold. *Beoosten- en bewestenblij* en *Beoostenblij-benoorden* Z. aan den pold. *Beoostenblij-benoorden* en aan den

Polder-van-Zaanslag. — Deze pold. beslaat eene kadastrale oppervlakte van 411 bund. 89 v. r. en is schothbaar groot 251 bund 89 v. r. 46 v. ell., daarin staat slechts eene boerenhofstede en eene bijzondere woning. Hij ontleent zijn naam van de dochter van een der voornaamste bedijkers CATHARINA SETDLITZ, welke bedijking in het jaar 1846 tot stand is gekomen; hij watert uit op het zijkanaal van Axel naar Hulst, door de zoogenaamde sluis van Rijgersbosch en wordt beheerd door eenen Dijkgraaf, eenen Gezwoorene en eenen Ontvanger-Griffier:

§ CATHARINA'S-HUIS, voorm. kloost. te *Gouda*. Zie CATHARINA-KLOOSTER. W.

CATHARINEWĲK, kanaal in *OostermoerderdingspĲl*, prov. *Drenthe*. Dit kanaal, hetwelk in 1839 gegraven is, loopt in eene noordoostelijke rigting van Gasselter-Nieuwveen naar het Groninger-Stadskanaal.

CATSBURG, aanzienlijk gebouw, in den vorm van eenen ouden burg gebouwd en tot logement, op eenen grooten voet, ingerigt, gestaan hebbende op het duin, nabij de stad *Bronsworshaven*, op het eil. *Schouwen*, aldus genoemd ter eere van den aldaar geboren Dichter *Lucas CAT.* — Dit gebouw, van ruime zalen en vertrekken voorzien, waaruit men een heerlijk uitzigt op de zee had, was in 1844 gesticht, en werd in den beginne als een uitspanningsoord zeer bezocht door de ingezetenen van het naburig Zierikzee, doch deze, op eene te groote schaal aangelegde, onderneming heeft op den duur geen stand kunnen houden, zoodat zij geheel te niet is gegaan, en het gebouw, na voor afbraak te zijn verkocht, in 1848 geheel is gesloopt.

CATTENWĲL, water, prov. *Zeeland*. Zie *ZaawwĲl* (Dz). W.

* **CAUMER**, heeft eene wegens haar voortreffelijk water vermaarde fontein, de Koude-Bron, welke uit den *Corisberg* voortkomt en de *Caumerbeek* voedt.

CAUMERBEEK (DE), beek in het *Land-van-Falkenburg*, prov. *Limburg*, gem. *Heerlen*.

CECILIAKLOOSTER, voorm. kloost. te *Zwolle*, in de *Broerenstraat*. — Het was in het jaar 1500 door sekeren J. *Wraambolds* gesticht en werd bewoond door maagden, die echter geene kloostergelofte deden en noemde het gemeenlijk, gelijk nog heden, het *Kruisnans*, omdat de jonge meisjes van de burgers dier stad bij deze Begijnen konden besteed worden, ten einde in de gronden van de godsdienst en allerlei vrouwelijke handwerken onderwezen te worden. Dit gebouw kan dus beschouwd worden, als nog heden, op eene bijzondere wijze, aan een voornaam oogmerk van de eerste stichting te voldoen.

CELLEBROEDERS-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Schoonhoven*, aan de oostzijde van de *Oude-haven*. — Dit kloost. schijnt, in het begin der vijftiende eeuw, toen de pest hier te lande sterk woedde, te zijn gesticht ten dienste van Cellebroeders, te samen levende, onder de verbodtenis om alle, zoo met pest, als met andere ziekten, besmette menschen, bij te staan, te dienen, te bewaken en de overledenen te begraven. — Tijdens de Hervorming is van dit klooster een Provenienshuis gemaakt, het *Oude-Manshuis* geheeten, hetwelk later is afgebroken.

CELLEBROERS-WETERING, water in *Zaaland*, prov. *Overijssel*. Het begint aan de stad *Kampen*, bij de Cellebroerspoort en loopt door de *Zwartendijkersluis*, in de *Reeve* uit.

* **CELLEMUIDEN** ligt gedeeltelijk gem. *Genemuiden*, gedeeltelijk gem. *ZwollerkerpĲl*; telt ruim 30 inw., en heeft 1 h. met 4 inw. onder *Genemuiden* en ongeveer 30 inw. onder *ZwollerkerpĲl*.

CELLEZUSTERS-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Amersfoort*. Het stond eerst bij de stadsvesten, de *Hage* genaamd. De Zusters kwamen in het jaar 1470 van Amsterdam te Amersfoort aan, waar zij eene woonplaats kochten. — In het jaar 1482 werden zij door het kapittel aangenomen en bouwde in 1493 eene kapel. In 1547 ruimden deze Zusters haar klooster in aan de Nonnen van Birk, en giugen wonen in de *Pot*; doch dit klooster en de kapel zijn afgebroken.

CENTS, alleenstaande pachthoeve, grooth. *Luxemburg*, arr., kant. en 1½ u. O. van *Luxemburg*, gem. *Sandweiler*.

CERAMSCH EILANDEN of **CERAM-LAUT-EILANDEN**, eil. in *Oost-Indië*, Z. O. van *Ceram*. De voornaamste zijn: *Ceram-Laut*, *Groot-Keffing*, *Klein-Keffing*, *Gisser* en *Kilwari*. — De inw. van deze groep eilanden, zijn allen de *Mohammedaansche* godsdienst toegedaan, en stemmen ook in zeden en gewoonten volkomen overeen met de *Mohammedanen* van *Amboina* en andere *Moluksche* eilanden.

* **CHAAM**. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, heette **PAULUS HOEN VAN HORNSBROEK**.

* **CHARLOIS** is de geboorteplaats van den Godgeleerde **WILLEM NICOLAAS MURVING**, geb. 24 October 1785, † 15 Januarij 1849, als Predikant te *Leyden*.

* **CHERIBON**, stad. Aldaar is in 1842 eene kerk gesticht, ten dienste van de *Herv.* en *R. K.* De *Herv.* gem. telt 145 zielen, onder welke ruim 70 Ledematen.

CHERNEBUURSTER-MEER, naam, onder welchen het voorm. **SCHNEMER**, prov. *Friesland*, weleens verkeerdelijk voorkomt. Zie **SCHNEMER**. W. **CHIAOU (GOLF-VAN-)**, inham der zee in *Oost-Indië*, aan de Noord-oostkust van het eil. *Gilolo*.

CHINESCHE-HOEK, kaap in *Oost-Indië*. Zie **TJINA**. W.

CHIECENBAY, lees: **CHICKENBAY**.

CHRISTIAAN-CONDRIJ, Indiaansch d. in *Nederlandsch-Guiana*, kol. *Suriname*, aan de *Marowijne*, bestaande uit 26 woningen, met 150 inw. De woningen zijn zeer goede loodsen, van ongeveer 8 ell. lang, ruim 6 ell. breed en 6 ell. hoog en hebben meestal twee verdiepingen, en de daken koepelvormig, zeer net, met door elkander gevlochten teentjes, gedekt. Het d. is fraai en met wit zand bestrooid. De *Indianen* hebben aan de overzijde der rivier, op *Fransch* grondgebied, groote kostgronden. Over het algemeen zijn zij echter lui, en als zij *pagalen* enz. gemaakt hebben, gaan zij die vernielen, en koopen *dram*, welchen zij zoo lang drinken tot alles op is. Beschonken zijnde, ontstaan er vechtpartijen, waarbij vrouwen noch kinderen ontzien worden.

* **CHRISTOFFEL-POLDER (ST.)**, pold. in *Overflakkee*. — Deze pold., welke in het jaar 1489 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 48 bund. 16 v. r. 2 v. ell. schotbaar land; bevat geene h. of boerderijen, en wordt door eene sluis, door den polder van *Onwaard*, in de haven van *Dirksland*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Dijkgraaf*, vijf *Gezworenen* en eenen *Peningmeester*.

* **GILLAARTSHOEK**. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, na van *Anthony-polder* afgescheiden te zijn, is geweest **ABRAHAM SPREXIS**, die in het jaar 1611 herwaarts kwam en in het jaar 1618 naar *Willemstad* vertrok.

CINGEL (DE), weg in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Noordland*, prov. *Noord-Brabant*, loopende eenige min. Z. van de kerk van *Nuland*, Oostwaarts naar *Geffen*.

CISTERSIENSER-ABDIJ, voorm. abdij, prov. *Oeverijssel*. Zie **MARIËNBAAL**. W.

CISTERSIENSER-KLOOSTER, te *Assen*. Zie **MARIA'S-KAMP**. W.

CIVITAS-EXIËNSIS, Latijnsche naam van de voorm. Friesche stad *Utinge*. Zie voorts **BERLIKUM**. W.

CLAAS-JACOBSZ (SLUIS-VAN-), sluis, prov. *Noord-Holland*. Zie **DIENEDAMMER-SLUIS**. W.

CLAEUWERS-AMBACHT-VAN-DE POEL, vroegere naam van de heerl. *West-Barendrecht*, prov. *Z. Holland*. Zie **BARENDRECHT (WEST-)**. W.

CLARA-VALLIS, Latijnsche naam van het d. **CLERFF**, grooth. *Luxemburg*. Zie **CLERFF**. W. en A.

CLARISSEN-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Gouda*, aan de zuidzijde van de *Nieuwe-haven*. Het was bewoond door Zusters van boetvaardigheid of van den vijfden regel van den H. **FRANCISCUS**, welke zich in het jaar 1470 te *Gouda* gevestigd hadden. **PIETER D'ENGUECHIN**, Dominikaner-Monnik en Pastoor van *Gouda*, vergunde haar den 10 Julij van dat jaar eene kapel met eenen toren, altaren en een kerkhof te hebben, en gaf haar verlof om een Biechtvader te kiezen. Den 18 October 1475 keurde de Raad van *Gouda* de gezegde vergunning goed. De gemelde Zusters leefden dus naar den derden regel tot het jaar 1486, toen **INOCENTIUS VIII** haar tot de orde der Clarissen verbief en haar verlof gaf om eene Abdis te kiezen. — Dit kloost. is blijven staan tot in het jaar 1592, toen het, den 21 December, op bevel van de Regering is verkocht. De kerk en het verdege erf is tot eene **STADSTIJKERWERF** voor de stad veranderd. doeh de kerk, onderwijl vervallen zijnde, werd kort na of omstreeks 1690 geheel afgebroken, en het ijzer- en houtwerk te gelde gemaakt. De overgeblevene Nonnen kochten nabij het koor der hoofdkerk, aan de noordzijde, eene woonplaats, welke zij na haren dood aan de R. K. kerk van *Gouda*, ten dienste der R. K. vergadering, lieten.

CLAUSKINDEREN had tot wapen een veld van goud, met eenen burgtoren van keel.

CLAVEREN, naam, welchen de ingezetenen wel geven aan het vl. **CLERFF**, in de heerl. *Clerff*, grooth. *Luxemburg*. Zie **CLERFF**. W. en A.

CLERFF, kant., bevat thans 11 gem., doordien de gem. **Constamb**, **Hosingen** en **Putsheid**, van het nu opgehevene kant. *Vlaanderen*, daarbij zijn gevoegd; het telt diensvolgens 15,200 inw.

CLERFF, heerl. In het jaar 1322 bekwam **WALTER VAN CLERFF** eenige goederen in leen van den Graaf van **Vlaanderen**, onder bepaling, dat hij ten alle tijde zoude gereed zijn, om tegen 's Graven vijanden op te trekken, uitgezonderd tegen den Graaf van **Luxemburg**. Indien het moegt gebeuren, dat er een oorlog tusschen den Graaf van **Luxemburg** en den Graaf van **Vlaanderen** ontstond, zoo vermogt Heer **WALTER** te doen, zoo als hij regtens vermeende, te moeten handelen.

CLERFF, gem., in het Latijn **CLARA-VALLIS**, wordt door de ingezetenen meest **CLERFF**, ook wel **CLAVEREN** geheeten. Het vl. **CLERFF** bevat, zonder de onderhoorigheden, 160 h. en 840 inw. Het kast. is een antiek gebouw en wordt door een ruim park omgeven. De kerk is aan den H. **FELIX** toegewijd.

CLINKWEER, oude naam van den voorm. burg **SCHATSBURG**, in *Fiselgo*, prov. *Groningen*. Zie **SCHATSBURG**. W.

COEKHOORN, fort in het Rijk van *Nijmegen*, prov. *Gelderland*, gem. en 20 min. W. van *Over-Asselt*, op den regter **Maasoever**, tegenover de vesting *Grave*, waartoe het behoort. Het is een kroonwerk,

dienende tot dekking en bruggenhoofd der vesting; heeft bekleedingsmuren, gedeeltelijk natte grachten, is van buitenwerken voorzien en in de keel aan de rivierzijde door eene muur gesloten. Daarin staan geene andere gebouwen dan een wachthuis.

COEHOORNSDIJK, dijk, prov. *Drenth*. Zie ZWARTENDIJK. W.

COENDERSBURG, voorm. burg in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, arr. en 4 u. Z. W. van *Groningen*, kant. en 2½ u. Z. ten W. van *Zuidhorn*, gem. en 1 u. O. van *Marum*, te *Nuis*. — Ter plaatse, waar deze burg, welke vroeger de familie COENDERS toebehoorde, gestaan heeft, ziet men thans, een paar minuten Z. van den rijweg, een klein onaanzienlijk heerenhuis, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 412 bund. 42 v. r. 50 v. ell., en in eigendom bezeten wordende door de erven wijlen den Heer BENEDICTUS VAN TYSSEN, woonachtig te Beetsterwaag.

COENOECO-POOS, plant. op het eil. *Curaçao*, in de *Oost-divisie*, ten W. van het Spaansche water.

COENSDIKE, oude dijk in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*. Zie GRAAF-JANSDIJK. W.

COERZAND, landg., prov. *Zuid-Holland*. Zie COERZAND.

* COEVERINGEN, geh. in de heerl. *Steenbergen*, ligt 2 u. van *Bergen-op-Zoom*, ½ u. van *Steenbergen*, en bestaat uit 9 woningen, bewoond door ongeveer 80 inw. — In een handvest van het jaar 1414 en op eene kaart van het jaar 1553 vindt men vermeld de *Vliete langer de Couweringhe vaert*, welke vliet de grensscheiding van Nieuw-Vossemeer uitmaakte en alzoo liep langs den *Mattenburg-polder* en den *Schuddebeurs-polder*, alwaar zij zich met de *Verrijsevaart* verenigde, welke zich aan *Hasershille* in de *Endragt* stortte.

COLENBURGH, voorn. adell. h. in de stad *Utrecht*, ten Z. van de *Oude-Gracht*.

* COLHAM. In het jaar 1847 is aldaar een *Diaconie-Werkhuis* opgericht.

COLHOL ligt ½ u. N. van 't *Zandt*. Het is eene stroek van groote boerdertjen, met vruchtbaar kleiland.

COLLENBERG, voorm. fort in het hert. *Gulick*, gediend hebbende tot verdediging van het tegenwoordig *Limburgsche* stadje *Sittard*, waarvan het ten Z. gelegen was. De plaats, waar het lag, is thans door tuinen ingenomen.

COLLENDORP, voorm. havez. in *Zalland*. Zie KOLLERDOORN W.

COLLENDORNER-VEEN, geh. en uitgestrekt hoogveen, van de *Dedemsvaart* doorsneden, in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr. en 11 u. N. O. van *Deventer*, kant. en 5 u. O. N. O. van *Ommen*, gem. *Ambt-Hardenbergh*, 40 min. N. van *Heemse*; met 15 h. en ruim 70 inw.

* COLMSCHATE, voorm. ambtmanny, in een stuk van 1563 *COLLONSCHATE* gespeld, omving, halvemaaanswijze, bijna al datgene van de vrijheid der stad *Deventer*, hetwelk met de stad aan de zelfde zijde des *IJzels* gelegen is, en werd zelf, behalve door die vrijheid bepaald, ten Z. door de *Gelderse* buurs. *Eps*, ten O. gedeeltelijk door het kerspel van *Bathmen* en gedeeltelijk door dat van *Holten*, ten N. door de schoutambten van *Baalte* en *Olst*, ten W. voor een klein gedeelte door de zoo evengenoemde rivier. — Koning *PHILIPS*, zich ter godmaking van de kosten des oorlogs, genoodzaakt ziende onderscheidene gedeelten zijner domeinen te verkoopen of te verpanden, gaf den 24 Julij 1576 aan *Burgemeesteren*, *Schepen* en *Raad* der stad *Deventer* » in » pandschap en beleeninge, het schoutamt van *KOLMSCHATE*, met den

daaraan verknogten heogen, middelbaren en lagen regtsdwang zoo als dezelve door den Drost van Zalland en den Schout, ieder in zijne betrekkinge, bediend waren, benevens den Hof te Kolmschate, voor stadspoort gelegen, met de daartoe behoorende landertjen, voorts de Hoven te Borgel, te Gietele en te Olst, mitsgaders den accijs der kerspelen van Deventer, Olst, Bathmen en Holten, zo als die door den Kastelein in Kolmschate en den Rentmeester van Zalland waren bestierd en ontvaagen, mits dezelve daarvoor op zich namen de renten en andere lasten daar op staande, gerekend op eene hoofdsomme van veertien duizend ponden van veertig vlaamsche grooten, en daarboven betaalden veertig duizend gelijke ponden, onder voorwaarde, dat deze pandschap niet zoude mogen gelost worden om deselve aan iemand anders te verleenen, maar wel om die wederom met de koninklijke domeinen te vereenigen, het welke ten allen tijde, tegen medebetaling van de voorschreven veertig duizend ponden van zulk geld als ten tijde der aflossing in 's Konings Erf-Nederlanden gangbaar was, zoude mogen geschieden." Dan eer dese zaak met betrekking tot Kolmschate haar vollen beslag kreeg, moest de Regering met de Ridderschap en de beide andere steden, welke staande hielden dat de Koning sonder voor kennis en believen der Landschap zulk eene verpanding niet doen konde, nog een eader verdrag aangegaan, waarvan de voorwaarden op dezen zin liepen. Dat de Regering van Deventer in 't bestieren van dit Ampt niets zoude mogen ondernemen strijdig met de regten en voorregten der Provincie van Overtijssel. Dat hetzelfde, van ouds een deel van Zalland geweest zijnde, daarvan niet zoude mogen afgesonderd worden. Dat de ingezetenen van hetzelfde, ieder naar zijnen staat, te regt zouden staan gelijk voorheen; te weten een Riddermatige voor den Stadhouder benevens Ridderschap en Steden, de overige voor eenen Amptman daar toe door de Magistraat te stellen, en wel volgens de manier van procederen bij Landregte beraamd, voorbehoudens het appel aan Stadhouder, Ridderschap en Steden; alles op de zelfde wijze als het tot nu toe voor den Landdrost van Zalland en den Schout van Kolmschate was geschied; dat in Lands en Rijks en andere zaken zoude geprocedeerd worden als van ouds; dat Riddermatigen, zich binnen Kolmschate aan lijfstraffelijke misdaden schuldig makende, of in geldboeten vervallende, niet voor den Amptman, maar voor den Landdrost van Zalland zouden te regt staan; dat dit Ampt alle gewone en buitengewone schattingen en lasten, nevens de andere ambten in Zalland, zoude blijven dragen; dat de Regering de bezitters van hofhoorige goederen in het Hof te Kolmschate in 't betalen van koppelkoorn, koppelrenten, en diergelijken niet meer dan te voren zoude bezwaren; dat eindelijk dezelve ook binnen dit Ampt geene meer exactionen, accijsen, imposten of andere lasten zoude mogen instellen, of reeds plaats hebbenden verminderen." Ter verzekering voor het nakomen dezer voorwaarden, werd door de Regering, den 7 Mei 1877, eenen bezegelden brief afgegeven. — In dezen staat bleven de zaken, ook na dat Deventer door Ruszmanno, in den jare 1878, aan de Staatsche zijde was overgebracht: doch toen dese stad, in den aanvang van 1887, wederom in 's Konings handen was gekomen, en de Spaansche Regering ter dier gelegenheid eene algemeene vergiffenis afkondigde, werd hierbij dit uitdrukkelijk beding gemaakt, dat alle aanspraak, welke de stad op Zijner Majesteits domeinen mogt hebben, voor altoos als afgedaan en vernietigd zoude gehouden worden. Ook

vertoonds de Ridderſchap, in een verzoekſchrift den Hertog van Parma aangeboden, » dat deze verpanding, zoowel als de verkoop van 's Bifſchops » Hof binnen Deventer, mede aan die ſtad gedaan, tegen de voorregten » der Landschap aanliep, en dat de Koning dezelve thans ook naar het » regt des oorlogs wederom mogt intrekken." Desniettegenſtaande wiſt de Regering te bewerken, dat zij nog in het zelfde jaar in het pandſchap van dit Ampt bevestigd werd, en ſedert is zij ook onafgebroken in het bezit daarvan gebleven.

COLMSCHATE, kerk. gem., prov. *Overijſſel*, klass. en ring van *Deventer*. — Deze gem. welke vroeger een gedeelte van de gem. *Diepenveen* uitmaakte, is in het jaar 1842 opgericht. De kerk is een ſteenen gebouw, met een klein torentje, doch zonder orgel.

COLUMBUS-EILANDEN, naam, welken de Engeliſchen geven aan de *BONGATSCH-EILANDEN*, in *Oost-Indië*. Zie *BONGATSCH-EILANDEN*. W.

COMBINATIE-POLDER, pold. in *Noord-Brabant*. Zie *KREYEN (DE) W.*

COMMITTIMUS-VAN-ZEELAND. Zie *ZEELAND*. W.

COMPAGNIE (DE), geh., prov. *Friesland*, ligt 1 u. N. O. van *Dragten*. Nadat hier ſedert 1844 in het ſchoolgebouw door eene Hulprediker was gepredikt, is er in 1850 eene kerk en pastortj gebouwd. De kerk, welke den 1 April van dat jaar is ingewijd, is een langwerpig gebouw, met eenen spitsen toren, doch zonder orgel.

COMPAGNIE (DE), gedeelte polderland in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, pold. *Schagen*, ſectie *Grootenwal*; palende N. aan *Voor-de-Grootenwal*, O. en Z. aan *Barsingenhorn*, W. aan *Benoordende-Miederlaan* en den *Nieuwe-polder*. Het beſlaat eene oppervlakte van 14 bund. 45 v. r. 90 v. ell.

COMPAGNIE'S-DWARSVAART (DE), regt gegravene vaart, beginnende $\frac{1}{2}$ u. O. N. O. van *Dragten*, in *Friesland*, en loopende van daar noordwestwaarts over eene lengte van bijna 2000 ell.

* **CONSDORFF** heeft het aanzien van een vlek, doordien dit d. in de kom der plaats 245 h. met 1400 bew. telt.

* **CONTERN** paalt N. aan *Waldbredimus*, W. aan *Hesperingen*.

* **COPPERSHORN** ligt $2\frac{1}{2}$ u. van *Hoorn*, 1 u. Z. W. van *Medemblik*, gem. en 20 min. N. van *Twisk*. — Er ſtaat thans slechts 1 h. met 8 inw., in welks nabijheid, onder de gem. *Abbekerk-en-Lambertschagen*, drie watermolens ſtaan, welke ook de watermolens van *Coppershorn* genoemd worden.

CORAAL-PATIEN en **CORAAL-TABAK**, twee plant. in *West-Indië*, op het eil. *Curaçao*, in de *Oost-Divisie*, de eerste W. de andere N. W. van *St. Jorisbaai*.

CORNELIS-GRACHT (DE), van ouds *CORNELIS HANESLOOT*, vaart in *Vollenhove*, prov. *Overijſſel*, gem. *Gisthoorn*. Zij begint aan het voetpad bij de *Doopsgezinde kerk*; dooranlijdt, westwaarts loopende, den *Giethoornsche weg*, en eindigt, bij *Jonen*, in het *Giethoornsche-Meer*.

CORNELIS-LANDEKE, pold. in den *Ridderwaard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *Ridderkerk*, gem. *Oost-en-West-Barendrecht*. — Deze pold., welke in het jaar 1561 bedijkt is, beſlaat, volgens het kadaster, 12 bund. 16 v. r. 10 v. ell., waaronder 11 bund. 8 v. r. 2 v. ell. ſchotbaar land; telt 5 h., waaronder 2 boerderijen, en wordt door eene ſluis, op den polder *Binnenland-van-Barendrecht*, van het overtollige water ontlast.

CORNELISSENKAAG, gedeelte polderland in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem.

Schagen-en-Burghorn, pold. *Schagen*, sectie *Schagen-zuidzijde*; palende N. aan den Wester-meer, O. aan Loeterdijk en de Driesprong, Z. aan Ijskaag, Z. W. aan Valkoog, W. aan Buitendijk, en eene oppervlakte beslaande van 48 bund. 12 v. r.

***CORNELISSENWERF**, geb. in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 4 v. N. van *Alkmaar*, kant. en 5 min. Z. W. van *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*; met 3 h. en 18 inw.

***CORRIE**, plant. op het eil. *Curaçao*, in de *Middel-Divisie*, N. W. van het Schottegat.

***CORTHOEVEN**, naam, onder welken het d. **KORTENHOEF**, prov. *Noord-Holland*, op het jaar 1348 voorkomt. Zie **KORTENHOEF**. W.

***CORTGEEN**, watert door twee duikers op de Noord uit. Er staan in dezen pold. geene h., noch boerderijen.

***CORTINGHUIS** werd in het jaar 1338 door de Ommelanders ingenomen, die de bezetting, in Drenthse hulptroepen bestaande, over de kling deden springen. Het schijnt later weder te zijn herbouwd geworden, want in het jaar 1560 kochten de Groningers en Ommelanders het op algemeene kosten, en sloopten het ten gronde, uit vrees voor de geduchte sterkte. Ook moest het zorg wekken dat het in handen gevallen was van **HERMAN VAN KOEVORDEN**, die, door zijn huwelijk met **IDA VAN SELWERD** het bezit van alle de rijke goederen der huizen van **GROENBURG** en **SELWERD** had bekomen en wiens broeder Heer van **Koevorden** en **Drost** van Drenthe was. Ter plaatse waar het gestaan heeft, ziet men thans nog eene aanzienlijke hoogte, benevens de duidelijke sporen der grachten. Niet ver van dit slot liep eene tak van de Hunse, waarvan thans nog de sporen aanwezig zijn (1).

***COSBURG**, oude naam van het fort **OOSTBURG** in *O.-Indië*. Zie **OOSTBURG**. W.

†**COTE**, b. in *Zalland*, prov. *Overijssel*. Zie **KORT**. W.

***COTHEN**, gem. De R. K. van deze gem., maken sedert 1840 eene afzonderlijke statie uit, welke ruim 400 Communikanten telt en door eenen Pastoor bediend wordt.

***COTHEN**, heerl., beslaat eene oppervlakte van 832 bund. 6 v. r. 88 v. ell. belastbaar land. Men telt er 76 h. en 560 inw. — De R. K. kerk, aan de **H. H. Petrus** en **Paulus** toegewijd, heeft geen toren maar een fraai orgel.

***COTHEN-EN-DWARSDIJK** is geen pold., maar onder dezen naam komt de gem. **CORVEN** wel eens voor.

***COTHENGOED**, buit. op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 8 u. N. O. van *Arnhem*, kant. en 1 u. Z. van *Harderwijk*, gem. en in het d. *Ermelo*, aan den *Zuiderzeesche* straatweg. — Dit buit. beslaat eene oppervlakte van 2 bund. 14 v. r. 30 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer **TIMMERMAN**, te *Harderwijk*.

***COTTICA-EN-PERICA** grenst W. aan de divisie *Matappica*.

***COUDENHOVEN**, voorm. landg. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en $\frac{1}{4}$ u. O. N. O. van *Eindhoven*, kant. en 3 u. W. Z. W. van *Helmond*, gem. *Tongelre*. — Van dit landg. zijn de gebouwen afgebroken, en de grond, eene oppervlakte beslaande van 22 bund. 72 v. r. 10 v. ell., is in bouwland herschapen.

***COURZAND** of **COERSAND**, landg. in het *Land-van-Putten*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en $3\frac{1}{4}$ u. N. W. van *Dordrecht*, kant. en 2 u. W. ten N.

(1) Men zie over dit oude kasteel: *Iets over het Cortinghuis*, door Mr. H. O. FRITH JUN., in den *Groninger Volks-Almanak*, Jaarg. 1839, bl. 138 en volg, alsmede *Het kasteel Selwerd*, door Dr. ACHER STRATINGH, in den zelfden *Almanak*, Jaarg. 1840, bl. 111 en volg.

van *Ridderkerk*, gedeeltelijk gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Charlois*, gedeeltelijk gem. *Pernis-en-'s Gravenambacht*, $\frac{1}{2}$ u. O. van *Pernis*, aan den mond der Koedood, waar men ook de Courzandsche-haven heeft. — Dit landg. bestaat met heerenhuis en annexen gebouwen, ingedijkte buitenplaats, moestuinen, bosch, boomgaard, weiland enz., eene oppervlakte van 67 bund. 97 v. r. 40 v. ell., waarvan 30 bund. 86 v. r. 60 v. ell. onder *Charlois*, en 37 bund. 10 v. r. 80 v. ell. onder *Pernis-en-'s Gravenambacht*, en wordt in eigendom bezeten door den Heer W. W. KALIS en cons., woonachtig te Sliedrecht.

* COUWERVE had tot wapen een schild van zilver, met negen hermelijnen, staande vijf en vier; het hoofd van keel met drie St. Jacobschelpen van goud.

* COXHORN (niet Coxmoorn) lag gem. *Wassenaar-en-Zuidwijk*, 10 min. N. van *Wassenaar*. Deze buit., welke, volgens sommigen, een adellijk goed moet zijn geweest, is vereenigd met *Rijzdorp*.

COYENSPOLDER, voorm. pold. in het eil. *Zuid-Beveland*, prov. *Zeeland*, welke tot de par. *Hinkleneord* behoorde, doch waarvan thans niets meer bestaat.

§ COYFINNE, voorm. stat., prov. *Friesland*. Zie KOYVENR. W.

CRABBENDAM ligt nabij het Groot-Noordhollandsche-kanaal, niet verre van de plaats, waar men eene doorvaart-sluis heeft, om in het vaarwater den Grootesloot en de Zijpe te komen. Het was reeds in 1443 bekend, toen die van Alkmaar en Bergen een accoord maakten, wegens den dam, die gelegd was, om het water buiten te keeren, dewijl de Zijp nog water was. In 1575 werd te CRABBENDAM eene schans aangelegd, de eerste in dien tijd in het Noorderkwartier, op welke de Spaanschezinden in 1578 eene vergeefsch en aanslag deden, en die thans geheel verdwenen is. — Men telt er 22 h. en ongeveer 120 inw. — Deze b. draagt den naam naar eenen dam, zijnde dit de eerste dam, welke in Noord-Holland gemaakt is, om het zoewater te keeren, dat door de voorm. uitwatering bij Petten van de rivier de Kinheim, indrong en het land overstroemde. Bij laag water lagen aan dezen dijk vele krabben, waarvan hij zijnen naam bekwam.

CRAIJESTEIN, buit. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oostwijk*, prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van 's *Hertogenbosch*, gem. en 10 min. W. van *Vught*. — Dit buit. bestaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van ruim 15 bund. en wordt in eigendom bezeten door den Heer A. W. SOPHUS, woonachtig te 's Hertogenbosch.

* CRAMMERS voert tot wapen een geruit schild van goud en keel.

CRANEBOUCK, oude naam van de voorm. vrije heerl. *Kranenbroek*. Zie KRANENBROEK. W.

* CRANENBURG. In 1580 werd het huis of kasteel, op deze haven staande, door burgers en soldaten uit Zwolle afgebrand. Deze heit is in 1844 gesloopt.

CRANEPOLDER (DE), ware naam van DE KRANEPOLDER, in *Staat Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, zijnde genoemd naar de familie DE CRAN. Zie voorts het art. KRANEPOLDER. W.

§ CRAWASSIBO, vel. plant., kol. *Suriname*. Zie CARAWASSIBO. W.

* CREVECOEUR ligt op de landpunt, gevormd door den linkerover der Maas en den rechterover der hier daarin vallende Dieze. — Het fort bestaat aan de westzijde der sluis, uit eene vlakte, omgeven van eenen aarden hoofdwal, met 5 bastions, natte gracht en bedekte weg. In deze vlakte staat het ruime kommandantshuis, met woning voor des

Conducteur der artillerie, één groot en drie kleine kruidmagazijnen, een wachthuis en eene affaitloods, eene woning voor den veerman en eene kerk, welke den Herv. toebehoort, zonder toren, en geheel buiten godsdienstig gebruik, dienende nu tot arsenaal en kazerne. Aan de oostzijde der sluis, wordt het fort gedekt door een front van twee bastions, met natte gracht en onderscheidene buitenwerken, die grootendeels in vervallen toestand zijn. Daar het geheelenal door water omringd is, heeft de gemeenschap met den vasten oever plaats door eene rijks-roeiboot.

* CRIMPEN-OP-DEN-IJSSEL vindt men reeds, in onderscheiding van CRIMPEN-AAN-DE-LEK, vermeld, in eene brief van 21 Maart 1276, bij welke aan DIRK VAN ALKENADE het schotgeld van dit ambacht ter leen gegeven werd. — Voorheen maakte deze gem. een gedeelte uit van de heerl. van de Lek, en werd door den Heer, omtrent het jaar 1440, ter leen in pandschap uitgegeven aan HENDRIK VAN NAALTWIJK. Deze gaf het over aan HEDRINA VAN NAALTWIJK, AALBRCHTS dochter, Vrouw van Vliet, welke, op den 1 October 1448, door JORAN, Graaf van NASSAU, met deze heerl. verleid werd. Omtrent het jaar 1540 was Ambachtsheer DANIEL VAN VLIET, na wiens overlijden, zijne twee dochters, van welke de eene gehuwd was met SERVAAS BERRICK en de andere met KARL REINIERSE, deze heerl. bekwamen, en die, op den 11 Maart 1530, voor eene som van 2450 gulden, verkochten aan HENDRIK VAN DRYSTER, wonende te 's Hertogenbosch, in wiens geslacht zij schijnt gebleven te zijn, tot in het jaar 1613, toen MAURITS, Prins van Oranje, in hoedanigheid van Heer van de Lek, deze heerl., als alleen in pandschap bezeten zijnde, loste. Nu werd zij door de familie van NASSAU bezeten tot de splitsing van de heerl. de Lek in het jaar 1722, wanneer zij, bij openbaren verkoop, gekomen is aan JAN BOER, Lid der regering van Dordrecht, aan wiens afstammelingen zij nu nog behoort. — Voorheen was hier geen school, maar de gem. had aandeel in het schoolgebouw te Ouderkerk; doch in het jaar 1845 is ten behoeve van de gem. Crimpen-op-den-IJssel eene school gebouwd. — Het ambacht is verdeeld in twee pold. Langeland en Kortland, die ieder een bijzonder polderbestuur hebben.

* CRIMPENREWAARD, beter KRIMPENREWAARD, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 15,559 bund. 88 v. r. 89 v. ell., waaronder 15,451 bund. 59 v. r. 95 v. ell. belastbaar land, en bevat slechts de 12 volgende gem.: Ammerstol, Berkenwoude-en-Achterbroek, Crimpen-aan-de-Lek, Crimpen-op-den-IJssel, Gouderak, Haastrecht, 's Heeraartsberg-en-Berg-Ambacht, Lekkerkerk, Ouderkerk-aan-den-IJssel, Stolwijk, Vlist-en-Bourepas en Zuidbroek. — De inw. vinden voornamelijk hun bestaan in het werken in de steenbakkerijen, waarvan er 18 gevonden worden, in den landbouw, de vee- en hennepcultuur, de melkerteij en de scheepvaart. Eenigen winnen ook den kost met de visscherij op de Lek en de Merwede. Andere werken in de grionden, waar zij wilgenboort kappen, om tot hoepels of rijsmaterialen ten dienste der dijkkaadjen te strekken. Ook het werken aan de dijken verschaft menigeen gelegenheid om in zijne behoeften te voorzien.

CRIMPENSCHESLUIS, steenen sluis in den Crimpenrewaard, gem. Crimpen-op-den-IJssel, en $\frac{1}{2}$ u. W. van Crimpen-aan-de-Lek, wijd 2,55 ell., liggende 1,97 ell. beneden middelbare eb.

CROESBEEK, van ouds SCHAPEBOUW genaamd, landg. in het balj. van Brederode, prov. Noord-Holland, arr., kant. en 10 min. Z. van

Haarlem, gem. Bloemendaal-Tetterode-Aalbertsberg-en-de-Vogelenzang, 2 u. Z. van Bloemendaal, 20 min. O. van den Vogelenzang. — Dit landg. beslaat, met de daartoe behorende gronden, eene oppervlakte van 49 bund. 98 v. r. 45 v. ell., en wordt in eigendou bezeten door den Heer Mr. C. DIERMONT VAN ZUID-SCHALEWIK, woonachtig te Amsterdam.

* CROMWIEL (NIEUW-) beslaat, volgens het kadaster, met de dijken, eene oppervlakte van 122 bund. 85 v. r. 3 v. ell., waaronder 116 bund. 99 v. r. 38 v. ell. schotbaar land; bevat het geh. de Bogt, het zuidelijk gedeelte van het geh. Welberg en eenige verstrooide hofsteden en woningen; te zamen 30 h.

CROMWIEL (OUD-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 94 bund. 21 v. r. 77 v. ell. met de dijken, waaronder 87 bund. 25 v. r. 41 v. ell. schotbaar land.

* CRUCHTEN, heeft 280 inw., de par. telt met de bewoners van Beisten, Schliederhof, Seilerhof, en Klein-Burgshof 550 zielen.

* CRUIS (ST.) ontleent zijnen naam van de vroeger daar gewoond hebbende Kruisheeren. — Deze Heeren bewoonden aldaar een uitgestrekt goed, ongeveer 80 bund. groot en hielden een collegie, dat door vele studenten bezocht werd, in de thans nog aldaar bestaande schoone gebouwen, welke nu tot twee pachthoeven gebezigd worden. Hunne kerk, welke aan deze gebouwen aangebouwd was, wordt thans tot schuur gebruikt. Deze Heeren werden in het jaar 1793 genoodzaakt te vlugten, ten gevolge van de inbesitneming dexer landstreek door de Franschen, welke deese goederen tot domein verklaarden en verkochten. Zij werden toen aangekocht door de Heeren LOUIS BEBELMANS en MARIE EMANUEL COENEGRACHT, die er twee pachthoeven van gemaakt hebben, welke zij nog bezitten.

CRUQUIUS (DE), stoom- waterpompmlen, prov. *Noord-Holland*, bij *Heemstede*. Het is een der drie stoom- waterpompmlens, om het Haarlemmer-meer droog te malen, in 1847 aanbesteed, en werkt met 9 pompen, die het water uit het meer op de ringvaart brengen, en ieder bij elken slag omtrent 8 teerling ellen of 8000 Ned. kannen ophalen.

CRUQUIUS-OVERLAAT (DE), overlaat in den *Biesbosch*, gedeeltelijk prov. *Zuid-Holland*, gedeeltelijk prov. *Noord-Brabant*. Hierdoor wordt verstaan dat gedeelte daarvan, gelegen langs de Merwede en begrepen tusschen den Ouden Wiel en de Hoogkil, waarvan de landen, platen en gorzen, niet hooger bekaad mogen worden, dan 1,935 ell. boven A. P., ten einde eenen overlaat daar te stellen voor het opperwater, dat vroeger, bij ijsgang, dijkbreuken in den Alblasserwaard veroorzaakte, zoo als in 1655, 1658, 1709 en 1726, door dien het griendhout aldaar eene opstopping veroorzaakte.

CRIJ (TEN-HALVE-), voorm. schor. prov. *Zeeland*, O. van *Vers*, hetwelk in 1618 gewonnen werd en na de bedijking de *ORANJE-POLSE* genoemd is. Zie dat woord.

* CULENBORG, kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 13,022 bund. en telt 1817 h., bewoond door 2143 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 12000 inw.

* CULENBORG, gem. Bl. 143, reg. 3 en elders staat: CULENBORG, lees: CULENBORG. — De twee binnenpoorten, welke vroeger te CULENBORG bestonden, heetten de *Havendijkspoort* en de *Lanksmeeerderpoort*, van welke de eerste reeds, tusschen de jaren 1760 en 1760, is afgebroken. — In 1518 is, op last van den Graaf ANTONIS VAN LALAND,

voor het eerst eens haven gegraven buiten de Lekpoort. Graaf FLOAN II liet eens andere maken in het jaar 1609, buiten de Goilberdingsche-poort; daar dese laatste echter aan het oogmerk niet voldeed, heeft men wederom, tot op heden, gebruik gemaakt van de eerste, buiten de Lekpoort, welke, in het jaar 1791, door verbreding en verdieping, aanmerkelijk is verbeterd. — Men telt er ongeveer 30 straten en 3 markten, zijde de Grootte-markt, de Visch-markt en de Varken-markt. — Buiten de wekelijksche markt, welke op Dingsdag invalt, zijn er de volgende jaarmarkten: de Paardenmarkt, invallende op den vierden Maandag in de Vasten, waarop daags daarna de Kermis volgt, welke acht dagen duurt, en drie Beestenmarkten, invallende op de drie eerste Dingsdagen der maand November. — CULENSONE telt binnen zijne wallen ruim 4000 inw. — De vroeger hier bestaan hebbende Munt was ingesteld door Graaf FLOAN I, in het jaar 1589, en werd gehouden in een huis, in de Ridderstraat, opzettelijk daartoe aangekocht. Deze Munt heeft echter slechts twee jaren bestaan, als zijnde toen, bij besluit van de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden, voor altijd opgeheven en vernietigd. — De kerk, te CULENSONE, in het jaar 1422 afgebrand zijnde, is, door JONAN IV, Heer van CULENSONE, weder opgebouwd. — Bl. 144, reg. 6, staat: den 10 April lees: den 10 November. — Reg. 22, staat: het koor is, lees: het koor was te voren, Reg. 29 en 30, staat: Men vindt — de H. Barbara staat. dit moet wegvallen. — De Kleine- of St. Janskerk te CULENSONE is in het jaar 1826 afgebroken. — Bl. 145. De R. K. kerk op de Markt, te CULENSONE, in het jaar 1627 gebouwd, is, na de vergrooting en herbouwing in 1817, met eenen toren voorzien. — De kerk der R. K. van de Oude Cloesey is ingewijd onder aauroeping van de H. BARBARA en den H. ANTONIUS, Kluisenaar, aan wien ook de vorige kerk was toegewijd. De Synagoge is in het jaar 1791 gebouwd. — Bl. 146. In het Oude Mannen- en Vrouwenhuis worden acht oude mannen en acht oude vrouwen opgenomen. — Het R. K. Seminarium te CULENSONE is thans met dat van 's Heerenberg vereenigd, en telt nu 140 Studenten, terwijl er door éénen President en zes Hoogleraren onderwijs gegeven wordt. — De Latijnsche school was reeds in het jaar 1650 gesticht, en daarin werd onderwijs gegeven door eenen Rector en eenen Conrector. — Men heeft te CULENSONE 5 scholen, als: eene Fransche kostschool voor jonge heeren, zijnde tevens de Stadsschool, met 30 leerlingen; eene School voor jonge jufvrouwen, met 25 leerlingen; eene Stad armenschool, met ruim 150 leerlingen, en twee Bijzondere scholen van de tweede klasse, van welke de eerste door 75, de andere door 70 leerlingen bezocht worden. — Bl. 148. Nimmer tref de stad en het voormalige graafschap CULENSONE eens gedochter ramp, dan in de jaren 1672 en 1673, ten gevolge van den vijandelijken inval der Franschen, hier te lande en binnen die stad. Echte berichten van dien tijd vermelden, dat door hen alles werd geroofd, verbrand en verwoest; dat binnen de stad meer dan 100 huizen zijn onder den voet gehaald en verbrand, en daar buiten al de boomgaarden, plantsoenen en verder houtgewas zijn omgebouwen en gekapt, deels verbrand, deels naar andere plaatsen vervoerd en aldaar verkocht; dat de ingezetenen deerlijke schade leden door de gestadige inlegering in hunne huizen van tusschen de 4000 en 7000 krijgslieden te gelijker tijd, die van alles rijkelijk moesten worden voorzien; dat eindelijk, buiten de vaste brandschatting van f 4000 per maand,

waarop de stad was gesteld, van de ingesetenen onderscheidene duizenden, zoo in geld, als in leverantie van allerlei goederen, zijn afgeperst en wtengelijk ingevorderd; zoo dat, het geen verwondering kan baren, dat de geheele schade, door de Franschen; in de jaren 1672 en 1673, aan de stad en lande van Culzenens toegebracht, en na hun vertrek door de Regering, met deskundigen naauwkeurig opgenomen en daarvan een specifieke staat opgemaakt, welke nog voorhanden is, heft bedragen de aanzienlijke som van viermaal honderd en vijftig duizend een honderd vier en negentig guldens.

* CULENBORG (KASTEEL VAN). Bevalve het hoofdgebouw was er ook een Nederhof ten Z. en O. betimmerd, en aan de noordzijde besloten met eenen muur en gaanderij, op steenen bogen rustende, aan wier einde een wachttorentje plag te staan. Ten O., op de hoeken, waren twee vierkante, zware torens. Een gedeelte der gebouwen, zoo ten Z. als dat ten O., van ouds genaamd het Zwarte Varken, is geheel en al ingestort of afgebroken, zijnde daarvan nog eenige vertrekken, als: de raadkamer en de zuidooster-toren, waarin de archieven bewaard werden, tot in het begin deser eeuw aanwezig geweest. De stallingen, ten O. van den Nederhof, mede binnen eene graecht gelegen, werden tot eene branderij ingerigt. Voor het kasteel was een plein, den Voorburg genaamd, hetwelk door poorten, zoo naar buiten naar de dreven als stadwaarts, plagt te worden afgesloten. Hier waren van ouds de kaatsbaan, met eenen hoogen muur omringd, later tot een woonhuis vertimmerd; de pikeurstallingen, thans afgebroken, en 's Gravenhof, thans 's Heerenhof, welke laatste, onder de Geldersche regering, bij gedeelten in erfpacht is uitgegeven. — De Witte toren is reeds in 1755 afgebroken, terwijl het geheele overschot van het Oude-Hof in het jaar 1812 geheel voor afbraak verkocht is.

CUNERA, Latijnsche naam van het riviertje de KUNNA, prov. Friesland. Zie KUNNA (DE). W.

CUNERABERGJE (HET), hoogte in het Overkwartier der prov. Utrecht, gem. en 5 min. O. van Rhenen, van waar men een schitterachtig gezicht op de stad en den Rijn heeft.

* CURAÇAO, eil. Bl. 155. De R. K. maken drie statien uit, als die van Curaçao, welke eene kerk te Willemstad heeft; die van den H. Jozeph aan de westzijde en die van de H. Rosa aan de oostzijde van het eil. De eerste stat. wordt bediend door eenen Pastoor, drie Kapellanen en twee Spaansche Priesters als Assistenten, bij gebrek aan Nederlandsche Geestelijken, tot zekere dienstverrigtingen gemaagt. De beide andere stat. hebben ieder eenen Pastoor.

* CURRINGHORN ligt 3 u. W. Z. W. van Zuidhorne, 1½ u. W. Z. W. van Grootogast. De zandgrond in dit geh. is tamelijk hoog, met veel eikenhout beset. Men telt er ruim 80 inw.

* CUYK, vlek, heeft 5 leerlooijerijen, 5 broawertjens, 2 olielagerijen en 1 kunstzinnmakertj. — Tot het bouwen van de Herv. kerk hebben de Heer P. van den LEE en zijne echtgenooten een stuk land aan de gem. verceerd. In het jaar 1830 is in dese kerk een orgel geplaatst, bekostigd uit de gelden, daartoe door den Heer J. Doorn vermaakt. In het jaar 1836 is dese kerk, even als de predikantwoning, hersteld.

CUYKSCHHEIDE (DE), geh., prov. Noord-Brabant. Zie HEDD. W.

CUZEMERBALE, geh., prov. Groningen. Zie JOEWA W.

D.

DAALEN, geh.; prov. *Noord-Brabant*. Zie DALEM. W.

DAALZIGT, landg. in *Oost-Indië*. Zie JATTIE. W.

DAAY, eil. in *Oost-Indië*. Zie DAAM. W.

DABANG, een der riviermonden of armen waardoor de riv. de *Pontianak*, in *Oost-Indië*, op de westkust van het eil. *Borneo*, in de *Indische see* uitwatert.

DAGAN, ond d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*, ada. res. *Kudramajoe*.

DAGAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*.

DAGAN (HET LANDEKE VAN), pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie ELDERENSLAND.

• DAHL heeft 300 inw. De kerk is aan den H. *VINCENTIUS* toegewijd.

• DAHLEM telt 120 inw. De bijkerk is aan den H. *REMICHRUS* toegewijd.

DAHOLA, bergketen in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, rijk *Atjia*

DAJAK (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie SOEREGJ-BEJANJOR (DE). W.

DAILOON, ond d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Praewanger-Regentschappen*, lands. *Gabbang*.

• DAJOE-LOEHOET, lees: DAJOE-LOEHOER.

D. A. LAMBRECHTSKADE, dus noemt men de scheiding tusschen *Noord-Holland* en *Utrecht* en tusschen de *Loenderveensche*- en *Kortenhoeksche*-plassen.

DALBONLO, bosch vermeld in 855 te liggen in het graafsch. *Amelande*.

• DALEM heeft veel geleden bij de gedachte watervloeden van 1799, 1809 en 1820. — Tot dekking van de aldaar liggende sluis, ligt hier een dijkpost dwars over den dijk. — Het wapen deser heerl. bestaat uit een veld van keel met twee gebretesseerde fasces van silver.

DALEM (POLDER-VAN-), pold. in den *Tielerswaard*, prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kant. *Geldermalsen*, gem. *Vuren*; palende N. aan den pold. *Lang-Dalem*, O. aan het *Heukelumsche-Broek* en den *Polder-van-Vuren*, Z. aan de *Waal* en de buitendijksche landen tegen die rivier, W. aan het *Wijdschild* en de buitendijksche gronden tegen de *Linge*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 321 bund. 29 v. r. 86 v. ell., waaronder 299 bund. 30 v. r. 20 v. ell. schotbaar land; telt 57 h., waaronder 17 boerderijen, en wordt door eene sluis, op de *Linge* en vervolgens op het *Steenenhoeksche-kanaal*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit twee *Poldermeesters*, eenen *Waardsman* en eenen *Secretaris*.

DALEM (POLDER-VAN-LAAG-), pold. in den *Tielerswaard*, prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kant. *Geldermalsen*, gem. *Vuren*; palende W. en N.W. aan de buitengronden tegen de *Linge*, N. aan het *Spijsche veld*, O. aan het *Heukelumsche-Broek*, Z. aan den *Polder-van-Dalem*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 548 bund. 99 v. r. 16 v. ell., waaronder 326 bund. 95 v. r. 41 v. ell. schotbaar land; telt 10 h., waaronder 7 boerderijen, en wordt door eene sluis, op de *Linge*, van het overtollige water ontlast. Hij is vereenigd met den *Hoog-Dalemsche-polder*, en heeft het zelfde bestuur.

DALEMSCHE-KANAAL (HET), kanaal in den *Tielerswaard*, prov. *Gelderland*, gem. *Vuren*, eenen aanvang nemende aan het dus genoemde *Bosche-Huis*, en met eene westelijke rigting in het *Zederik-kanaal* uitlopende.

* **DALEMSCHE-POLDER** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 67 bund. 3 v. r. 80 v. ell., waaronder 61 bund. 25 v. r. 80 v. ell. schotbaar land, en wordt door eene sluis, op de stads vesten van Tholen, van het overtollige water ontlast. — In dezen pold. staan één huis van het geh. *Molensliet* en de zoutkeet buiten de st. Tholen.

* **DALEN**, gem., heeft 2 korenmolens. — De B. K. parochiëren gedeeltelijk te *Koeworden*, en maken gedeeltelijk de stat. *Nieuw-Schoonebeek* uit.

DALEN, buurs. in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en 9 u. Z. O. van *Zutphen*, kant. on gem. *Aalten*, eene b. van dat dorp uitmakende; met 85 h. en 850 inw.

* **DALFSEN**. Tot deze gem. behoort ook het geh. *Ploonhorst*. — Men heeft er eenen wind-korenmolen. — Het d. **DALFSEN** is reeds vermeld in 1227.

* **DALHEIM**, telt in de kom van het d. 205 h. en 1080 inw. De par. wordt alleen door een Pastoor bediend. — De kerk is aan den H. *Pyraus* toegewijd.

DALIO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de *Doeson*. Het bevat 7 h. op den oever, 2 rakits en in het geheel omtrent 90 inw.

DALLAK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*, op de grenzen van *Kediri*.

DALODA-DJOENOE, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Menado*, met goudmijnen.

DAMAI (POELOE-), eil. in *Oost-Indië*, Z. O. van *Gilolo*, op 1° Z. B. 145° 30' O. L. (Het levert sago- en harstboomen op, van welke laatste het zijnen naam heeft ontleend. Het is bewoond, doch bij de Europeanen schier onbekend.

DAMAR (POELOE-), eil. in *Oost-Indië*, op de *Reede van Java*. Zie *Baan. W.*

DAMAR-KETJIL (POELOE-), eil. in *Oost-Indië*. Zie *ENKRUZEN. W.*

DAMASCUS, plant. op het eil. *Curaçao*, in de *Oost-divisie*, ten N. van de *Cornelisbaai*.

* **DAMHOUDERS-POLDER** is groot 159 bund. 4 v. r. 8 v. ell., en watert uit op de *Vliet*. Het polderbestuur bestaat uit Burgemeester en Molenmeesteren, geadsisteerd door den Secretaris, tevens Penningmeester zijnde.

* **DAMMA** ligt op 7° 18' Z. B.

DAMMAJONG, oud. d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Soekapoera*.

* **DAMMERSCHEIT** lag gem. *Voerendaal*. De overblijfselen zijn in 1842 afgebroken, zoo dat niets daarvan is overgebleven dan de naam en omtrent 100 bund. bouw-, weide-, bosch- en hooilanden.

DAMPOE, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Makassar*.

* **DAM-POLDER** werd in 1494 door Rijnland ingenomen, tegen betaling van 3 groot per morgen voor Rijnlandsch morgengeld jaarlijks. Daar nu deze pold. als een land gelegen tusschen Rijnland en Woerden, dus als op zich zelve staande werd beschouwd, bleef dit regt als een goed regt ongeschonden bewaard, tot in het jaar 1819, toen Rijnland de uitwatering wilde beschouwen als eene eenvoudige vergunning. Het daaruit ontstaande verschil duurde 7 jaren, wanneer dit bij overeenkomst werd beslecht, op uitdrukkelijk verlangen van Zijne Majesteit den Koning, doch het was ten gevolge van deze zaak, dat naderhand het

zoo veel gernacht gemaakt hebbende proces tussehen dezen pold. en het hoogheemraadschap van Rijoland over de regtsmagt der heemraadschappen is ontstaan. — De DAMPOLDER beslaat eene oppervlakte van 448 bund. 3 v. r. 74 v. ell., telt 30 h., waaronder 20 boerderijen, en wordt door eene sluis, op den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit den Burgemeester van Zwammerdam, als Opperbewindhebber en drie Poldermeesteren, die benoemd worden door den Ambachtsheer van Voshol.

DAMPOLDER (DE), naam, onder welken, op sommige kaarten, de OUDMANS-POLDER-BEWESTEN-DE-BRANDKREEK, in *Staats-Vlaanderen*, voorkomt. Van dezen pold. werd de eerste dam door de Brandkreek gelegd, om het Eiland met het vasteland te vereenigen, en deze dam bleef langen tijd de eenige, langs welken men in en uit het Eiland kon komen. Zie OUDMANS-POLDER-BEWESTEN-DE-BRANDKREEK. W.

DAM-TE-NIEUWERVAART (DEN), oude naam van het d. VANESWIJK, prov. *Utrecht*. Zie VANESWIJK. W.

DAMZIGT, buit, in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en 1 u. W. van *Utrecht*, kant. en 1 u. Z. van *Maarsse*, gem. en 40 min. Z. van *Fluten*. — Dit buit., hetwelk eene oppervlakte beslaat van 1 bund. 1 v. r. 16 v. ell., was vóór eenige jaren tot een gesticht voor krankzinnige vrouwen ingerigt, doch wordt thans als particulier huis bewoond door den eigenaar C. A. Moor.

DANA, eil. in *Oost-Indië*, tot de resid. *Timor* behoorende.

DANA-RADJA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*, reg. *Indramajoe*. Bij de aardbeving van 16 November 1848, zijn hier alle steenen gebouwen ingestort, terwijl de grond op meer dan vijfzig plaatsen gescheurd was. Uit de meeste scheuren was water opgespoot, vermengd met een blaauwachtig fijn zand, gelijk aan het zeezand van de stranden van *Cheribon*.

DANDER, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Madion*, 1 m. O. van *Antroe*.

DANETHAN, eil. in *Oost-Indië*, aan de westkust van het eil. *Borneo*, in de *Baai-van-Soekadana*.

DANIËL, plant. op het eil. *Caraçao*, in de *Middel-divisie*, N. W. van den Kleinen berg.

DANIËLSWIRKT, ook wel verkeerdelijk DANIELSWERD gespeld, h., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. N. van *Maastricht*, kant. en 1½ u. N. W. van *Sittard*, gem. en 10 min. van *Grevenbicht*; met 9 bewoners.

DANO-BABAI, meer in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, in het binnenland, hetwelk, behalve regtstreeks door een naauw kanaal, nog door eenige enge doortogten met de *Doeson* in verbinding staat.

DANO-PAMINGGIR, DANO-PANGGAN en DANO-TALAGA, drie meren in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in het binnenland, op omstreeks 2° 15 min. Z. B. tusschen de *Soengi-Nagara* en de *Soengi-Doeson*. Zij zijn zeer vischrijk.

* DANTUMADEEL paalt Z. O. aan *Achtkarspelen* en *Tietjerksteradeel* Z. en W. aan *Tietjerksteradeel*, is 2½ u. breed en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 9992 bund. 34 v. r. 14 v. ell. waaronder 9647 bund. 24 v. r. 49 v. ell. belastbaar land. — Men heeft er 7 scholen, met 800 leerlingen. Het grietenijhuis staat te *Rinsumageest*. — Het wapen is een veld, doorsneden met eene golvende fasce van silver, zijnde het bovendeele van keel en het onderdeel van goud, op het laatste een hartlopende vos van keel, op een grond (*champagne*) van sinopel.

eene bevolking van 24,000 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden en ook eenige fabrieken hebben.

* DELFT, gem., heeft 509 bund. 28 v. r. 44 v. ell. belastbaren grond. — Bl. 232. De eerste, die de predikdienst in de Remonstrantsche gem. te DELFT waarnam, is geweest JOHANNES SPRENOVIUS, † in 1621. Sedert het jaar 1805, heeft deze gemeente echter geen eigen Leeraar, maar wordt de dienst aldaar, om de 14 dagen, door den Predikant van 's Gravenhage verrigt. — Bl. 234. Behalve de in het Wbk. opgegevene liefdadige gestichten bestaat te DELFT nog het St. Joris-Gast- en Krankzinnigenhuis, ook is er eene Stads Bank van leening onder beheer der Regering. — Bl. 236. Ondor de wetenschappelijke inrigtingen te Delft verdient vooral eene eerste plaats de in 1845 geopende Koninklijke Akademie voor burgerlijke Ingenieurs en den handel, gevestigd in het gebouw, vroeger van de Fundatie van de Vrouw van Renswoude, later van de Artillerie-en-Genieschool, op het Oude-Delft, met een aantal Hoogleeraren en 150 studenten, onder welke aan de hoogeschoolen gepromoveerden, die als Ambtenaren der eerste klasse naar Indië wenschen te gaan. — Bl. 237. Ondor de beroemde inboorlingen van DELFT verdienen nog melding: de Godgeleerden: DIRK CORNELIS VAN VOORST, geb. 15 December 1753, † 6 September 1833, als Predikant te Amsterdam, en ABRAHAM VAN BENNELEN, geb. 27 Mei 1779, † voor eenige jaren als Predikant te Oosterhout; de Latijnsche Taalgeleerde JOHAN GODSCHALK IJERMAN of IJERMAN, die in het jaar 1540 leefde; de Schilders: HUBERTUS JACOBZ, meer bekend onder den naam van HUBERTUS GRIMANI, † in 1620 of 1629; PIETER CORNELISSEN VAN RIJK, † in 1628; HENDRIK VAN VLIET, JAN GEORG VAN VLIET, die tevens een bekwaam etscher was, geb. omstreeks 1610; JAKOB WILLEMSZEN DELFT, geb. in 1619, † in 1661; WILLEM VAN AELST, geb. in 1620, † in 1679; NICOLAAS VERKOLX, geb. in 1673, † in 1746; de Plaatsrijder JAN MICHELSEN VAN MIERREVELT, geb. in 1528, † in 1592, en de Watergeus ADRIAAN MICHELSE MENNINGCK. — Bl. 239. CHRISTIAAN VAN BISSSELINGE JANSZON, was geb. in 1558, † in 1600. — Reg. 13 en 14, staat: MICHEL VAN MIERREVELT, lees: MICHEL JANSZEN VAN MIERREVELT, — WILLEM VAN VLIET, was geb. in 1581, † in 1642, — Reg. 24, staat: KORNELIS ADRIAAN LINSCHOTEN, lees: KORNELIS ADRIAAN VAN LINSCHOTEN.

DELFT, fort in Oost-Indië, op het eil. Honimoo, te Haria, aan de Zuidwestkust, dicht bij Porto. Het is in 1655 aangelegd.

* DELFZIJL, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4566 bund. 10 v. r. 5 v. ell., waaronder 4458 bund. 16 v. r. 61 v. ell. belastbaar land. — Er is in 1824 eene Synagoge gebouwd, zijnde een klein, doch net gebouw, waarin de dienst door eenen Voorlezer wordt waargenomen. — Ook is er een Zeevarens-collegie: *mit liefde*, opgericht den 6 Januarij 1831, tellende 93 effectieve en 51 honoraire leden. De vlag is blaauw met een Hollandsch hoekje, waaronder D met het nummer.

DELI, POELOK-DELI, eil. in Oost-Indië, in de Indische-zee, aan de Zuidkust van het eil. Java, resid. Bantam. Het is woest en onbewoond en bevat niets dan kokosnoten en wilde boomvruchten.

DELLE (DE), landg. op de Over-Veluwe, prov. Gelderland, arr. en 9 u. N. van Arnhem, kant. en 2 u. O. Z. O. van Elburg, gem. en 1 u. W. van Heerde. — Dit landg., hetwelk aan de landontginning door den Generaal HERNAN WILLEM DANDELS, zijn bestaand te danken heeft, is, volgens het kadaster, groot 404 bund. 61 v. r.

49 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door de Erfgenamen van den Heer F. J. KREKXABURG, onlangs te Oldenbroek overleden.

* DELLEN, is een d. (geen geh.). — Men heeft er eene kapel, waarin de dienst gedaan wordt door den Pastoor van Grosbous.

DELLEN (DE), geh., prov. Friesland, kw. Oostergoo, griet. Kollumerland-en-Nieuw-Kruisland, arr. en 6½ u. O. N. O. van Leeuwarden, kant. en 2 u. Z. O. van Dockum, ½ u. N. N. O. van Oudwoude, waartoe het behoort, op den regteroever van het Dockumerdiep.

DELLEN (DE), wei- of hooilanden in de Langestraat, prov. Noord-Brabant, arr. 's Hertogenbosch, kant. Waalwijk, gedeeltelijk gem. Capelle, gedeeltelijk gem. Waspik, langs de noordzijde van den Zee- of Buitendijk, zich tussehen de Oude-straat en den dijk uitstreckende.

DELOK (DE), riv. in Oost-Indië, in het eil. Java, resid. Djapara, welke uit een meer, bezuiden Patti en Koedoes, ontspringt, en zich in de Zee-van-Java ontlast. Zij kan alleen kleine vaartuigen dragen.

DELST, geh. in de Meijerij van 's Hertogenbosch, kw. Maasland, arr. en 4 u. O. van 's Hertogenbosch, kant. en 1½ u. Z. Z. O. van Oss, gem. en 8 min. Z. van Nistelrode; met 25 h. en 150 inw.

DEMSCHSCHE-UITERDIJK, pold. in het Land van Ravestein, prov. Noord-Brabant, arr. 's Hertogenbosch, kant. 's Grave, gem. Diedendemen-en-Langel; palende N. O. en W. aan de Maas, Z. aan den Maasdijk. — Deze pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 66 bund. 44 v. r. 70 v. ell., en watert uit door eene doorgraving in de kade op de Maas. Het land ligt omtrent 6.80 ell. boven A. P. Het polderbestuur bestaat uit de Eigen-Geërfden. — Aan dezen waard is gelegen het pontveer van Demen op Batenburg, toebehoorende aan den Graaf van STREINSBURG, als Heer van Batenburg. De bekading boven het veer bestaat eigenlijk in den hoogen oever, doch daar beneden is, uit hoofde van den lager gelegen oever, eene kade opgeworpen. Aan het boveinde van dezen waard heeft men eene stroomleidende krib, lang ongeveer 60 ell.; vervolgens meer benedenwaarts nog vier rijzen hollen, lang ongeveer 15 à 20 ell., uit den boven-oever gemeten, mitsgaders een vervallen bolletje, en voorts nog op het benedendeel van dezen waard eene dwarskrib, lang ongeveer 40 ell.

DENMERIKER-ZUWE (DE), weg, prov. Utrecht. Zie Zuws (ds). W.

* DEMPTEK is een naam, welken de gemeene man in Overijssel aan de stad DEVENTER geeft.

DENAMBA, distr., in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Krawang. Het is zeer vruchtbaar en heeft een gezond luchtgestel.

* DENEKAMP, gem., heeft 8818 bund. 44 v. r. 61 v. ell. belastbaar land. — Men heeft er 2 papiermolens en eene sierlijke, net onderhouden R. K. kerk. — De Herv. kerk is in het jaar 1810 in een eenvoudigen en netten staat gebracht.

DENEMARKEN (GROOT-EN-KLEIN-), twee voorn. adell. h. te Utrecht, aan de zuidzijde van de Oude-gracht.

DENKING (DE), riv. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Soerabarta, welke in de Bengalan uitloopt.

DENNEKAMP, bosch in Westerwolde, prov. Groningen, gem. en 4½ u. Z. van Flagtwedde, 30 min. ten Z. O. van Ter-Apel. — Het beslaat eene oppervlakte van 3 bund. 60 v. r. en is meest begroeid met dennenhout.

DENNENBOOMSBEK of DENNENBOOMSLEN, riv., prov. Overijssel. Zie ASERABEEK.

DENNENBROEK, landg. op de *Neder-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 6 u. N. W. van *Arnhem*, kant. en $\frac{2}{3}$ u. Z. ten O. van *Nijkerk*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Barneveld*. — Dit landg. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 100 bund., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer *Szenuap*.

DENNENWERTH, vermeld in 1227, en **DENNWERBTH** voorkomende in 1278, zijn waarschijnlijk dezelfde plaats.

DEPTFORDKLIP, klip in *Oost-Indië*, in de *Straat Bali*. Het is eene steile punt, waarop 2 vademmen water staat.

* **DEREN** en **DERKILO**, twee bronnen in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerakarta*.

DERMA-RADJA, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Praanger-Regentschappen*, reg. *Soemedang*.

DERMA-TJIAWI, land. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en distr. *Buitenzorg*.

DEERSHOUT, naam, onder welken het geh. *Doasmout*, prov. *Noord-Brabant*, wel eens voorkomt. Zie *Doasmout*.

DERTIEN (NUMERO-), geh., prov. *Groningen*. Zie *NUMERO-DIARM*.

* **DESIMA** wordt op eene lengte van 190 ell. en eene breedte van 75 ell. gerekend. — Men telt er ongeveer 60 h. en heeft er 4 wachthuizen. — Alle straten en toegangen worden tegen den avond gesloten, door deuren, barrières, sluitboomen, hekken, enz., en daarna is het niet meer geoorloofd om op straat te komen.

* **DEURINGEN** of **DOMANISSEN** (niet *DOISSINGEN*) is een d. (geen buurs.) van welke de marke in 1842 verdeeld is. Het telt 131 h. en 790 inw.

* **DEURINGEN (NOORD-)** is een buurs. (geen d.) welke 138 h. en 790 inw. telt. — De marke is in 1842 verdeeld.

* **DEURLO**, ook wel de *Rassen* genaamd, loopt tusschen de *Rassen*, de *Raan* en *Elleboogplaten* door en heeft eene diepte van 60–150 palm.

* **DEURLOO-POLDER**, van ouds ook *Baanloo* genaamd, is een calamiteuse pold., welke, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaat van 66 bund. 7 v. r. 50 v. ell., waaronder 37 bund. 69 v. r. 40 v. ell. schotbaar land, en wordt door ééne sluis op de *Eendragt* van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Dijkgraaf*, twee *Gezworens* en eenen *Peningmeester*.

* **DEURNE**, d., heeft 1 branderij, 3 hierbrouwerijen, 2 pot- en steenbakkerijen, 2 graanmolens, 1 damast- en pellenfabriek, 1 wasbleekerij en 2 leerlooijertijen.

* **DEURSEN**, d., heeft een klooster van *Augustinessen*, bewoond door 28 Nonnen, welken onder eenen *Proost* en *Rector* staan.

DEURSERDIEP, water, prov. *Drenthe*. Zie *DURSERDIEP*. W.

DEUR-TOE (HET HUIS-DE-), h. in den *Crimpenrowaard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 3 u. O. van *Rotterdam*, kant. en 3 u. W. van *Schoonhoven*, gem. *Streefkerk*.

* **DEUTEKOMSHOEK**, ligt 0° 45 min. Z. B. 158° 46 min. O. L.

* **DEUTEREN** ligt 20 min. W. van 's *Hertogenbosch* en telt 15 h. en 70 inw. Er is eene school.

* **DEUTEREN (GROOT)** ligt 20 min. W. van 's *Hertogenbosch*, en telt 14 h. waaronder 12 boerderijen en 70 inw.

* **DEUTEREN (KLEIN)** ligt $\frac{1}{2}$ u. van 's *Hertogenbosch*, 5 min. O. van *Groot-Deuteren* en is eene druk bezochte herberg en boerderij.

DEUZERDONK, bij het kadaster *DUIZELDONK*, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *

3 u. O. ten N. van *Kinderen*, kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Helmond*; met 13 h. en 80 inw.

* **DEVENTER**, arr., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 127,926 bund.; telt 9712 h., bewoond door 11,107 huisgez., uitmakende eene bevolking van 61,000 inw.

* **DEVENTER**, kant., paalt W. grootendeels aan den IJssel, doch voor een klein gedeelte ook onmiddellijk aan het Geldersche kant. *Apeldoorn*, is groot, volgens het kadaster, eene van 25,974 bund.; telt 4214 h., bewoond door 4789 huisgez., uitmakende eene bevolking van 23,000 inw., die meest hun bestaan vinden in handel en fabrieken.

* **DEVENTER**, gem., beslaat volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1648 bund. — De schipbrug bestaat: 1° uit eene vaste jukbrug, met enkele ophaalbrug, aan de stadszijde, lang 20.40 ell.; 2° uit eene schipbrug, rustende op negen vaartuigen, met een doorraai, lang 68, breed 5.80 ell., en 3° uit eene vaste jukbrug aan de overzijde, lang 48 ell. De totale lengte is 156.40 ell. — Bl. 271. In 954 en 956 komt deze stad voor als eene *urbs* of stad van het graaf. *Amelande*. — Bl. 274. De haven is aan de daarover liggende ophaalbrug, wijd 15 ell., diep 2.65 ell. — Behalve de in het Wbk. opgegevene fabrieken, heeft men te *Deventer* nog 1 kunstzijnefabriek, 1 stoomverwerk en 1 cementmakerij. — *Deventer* heeft ook nog de volgende vermaarde mannen voortgebracht: de *Wiskundige Jacob Flooiss*, geb. 5 Maart 1751, † 12 Februarij 1812; de *Oostersche Taalgeleerde Wilhelms Koolhaas*, geb. 11 November 1709, † 50 Mei 1775, als Hoogleeraar in de Oostersche talen aan het Atheneum te *Amsterdam*; de *Schilders: Jan Palte*, geb. in 1719, † in 1769 op diens broeder *Antonijs Palte*, en *Leonard Tieny*, die mede een bekwaam Graveur was; de *Staatsman Mr. Adam Frans Julius Armand*, Graaf van der *Duy van Maasdam*, een der hoofdbewerkers van de omwenteling van 1815, geb. 11 April 1774, † 19 December 1849.

DE WITTSGAT (JAN), voorn. vaarwater ten N. van de *Zuiderzee*. Zie *SPANJAARSGAT (HET OUDE-)*. W.

DEYFFEL, onbehuide pold. in het *Land-van-Putten*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *Ridderkerk*, gem. *Pernis-an-'s Graven-Ambacht*; palende N. aan *Deyffelsbroek*, O. aan *Boudewijns-Harland*, Z. aan het Gemeeneland van *Poortugaal*, W. aan het dorp *Pernis*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 82 bund. 90 v. r. 18 v. ell., schootsbaar land, en wordt door eenen molen en ééne sluis op *Deyffelsbroek* van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat, te zamen met dat van *Pernis*, uit eenen Poldermeester, vier Heemraden, een Secretaris en Waardmeester of Penningmeester.

* **DEYFFELSBROEK**, paalt N. aan de *Maas*, O. aan den pold. de *Kiesheid*, Z. aan den pold. *Deyffel*, W. aan het dorp *Pernis*, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 123 bund. 56 v. r. 51 v. ell. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, twee Heemraden en eenen Secretaris of Penningmeester.

DEYL (DEN), geh. prov. *Zuid-Holland*. Zie *DEIL (DEN)*.

* **DHELLY**, *DHELLI* of *DHILLI*, staat: zie *DELI*, lees: zie *DELLI*.

DJALOE, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*.

DIAMANTBERGEN (DE), landstr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*. Zie *KARANG-INTANG*. W.

DJAMBANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, aan de zee gelegen, in de *Bengkabawische Bovenlanden*.

DJAMBEGAN, distr. in *Oost-Indië*, op *Java*, resid. en reg. *Kediri*.

DJAMBI (BOGT VAN), baai in *Oost-Indië*, aan de oostkust van het eil. *Sumatra*.

DJAMBI-AJER, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, rijk *Atsjin*.

DJAMBOEKOELON, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Samarang*, distr. *Ambarawa*.

DJAMBOES-GEBERGTE, gebergte in *Oost-Indië*, resid. *Samarang*, reg. *Kendal*, distr. *Limbangan*. Het is een gedeelte van die lange reeks bergen, welke allen tot de *Oenarang* behooren en bijna zoovele benamingen dragen, als er *desa's* op of in de nabijheid gelegen zijn.

DJAMBOEWANJ, d. in *O. Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djokjokarta*.

DJAMOET, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in het binnenland.

DJAMPANG-ILIR, landg. in *Oost-Indië*. Zie *JAMPANG-ILIR*. W. (1).

DJAMPANGKOELÉN, kaap in *O. Indië*, aan de zuidkust van het eil. *Java*, resid. *Bantam*, zijnde de westelijke uithoek van de *Wijnkoopbaai*.

DJAMPONG-OOST-en-DJAMPONG-WEST, tweedistr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*; resid. *Preanger Regentschappen*, reg. *Tjandjor*.

DJANDI-SIWOE (DUIZEND TREPELS), bouwvallen in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djoejokarta*.

DJANENG, berg in *Oost-Indië*. Zie *YANEN*. W.

DJANGGALAGA, distr. en d. liggen in het reg. *Soemedang*.

DJANGGAN-KATA, fort in *Oost-Indië*. Zie *KIKRIET*. W.

DJANGGOLO, voorm. rijk in *Oost-Indië*, in het oostelijk gedeelte van het eil. *Java*, niet ver van *Soerabaja*, waar men thans nog een d. van dien naam vindt.

DJANKELLOK, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*.

DJANTANG, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*.

* **DJAPARA**, resid., paalt Z. aan *Djipang*, W. aan *Samarang*. In deze resid. was in het jaar 1836, door het leggen van gemetselde en andere dammen in de voornaamste rivieren, het opwerpen van dijken, en het graven van daarmede in verband staande waterleidingen, reeds 15.000 bouw rijstland aangewonnen.

DJATI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Samarang*, distr. *Salatiga*.

DJATI, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, van het *Tenggerbergte*, resid. *Pasoeroewan*, noordwaarts stroomende, 12 palen wr.

DJATI, land in *Oost-Indië*, zie *JATTIS*. W.

DJATI, bosch in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*.

DJATI, GORONE **DJATI**, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*.

DJATI-BARANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*. Er is aldaar eene suikerfabriek gevestigd.

DJATI-PANGER, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*. — Er bestaat aldaar een etablissement voor de bereiding van thee.

DJATIS of **DJETIS**, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, zij stroomt zuid-zuidoostwaarts uit de heuvelen bezuiden *Banjoemas*; loopt 12 palen ver en valt aan de westzijde van het voorgebergte *Karang-Bollong* in zee.

(1) Alle overige met *Dj.* gespelde *Oost-Indische* namen, welke hier niet genoemd worden, soeke men op *J.*

DJAW of **DJAM**, eil. in *Oost-Indië*, in de *Soengej-Moeroeng*, eene riv. van het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*.

DJAWANA (RIF VAN), rif in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, beoosten het voorgebergte *Moeria*.

DJAWAT, oud. d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*, ads. resid. *Indramajoe*.

DIBBETZ, eil. in *Oost-Indië*, aan de westkust van het eil. *Borneo*, in de *Baai-van-Soekoedana*, dat de *Dibbetzhaven* dekt.

DIBBETZHAVEN, haven in *Oost-Indië*, aan de westkust van het eil. *Borneo* in de *Baai-van-Soekoedana*, met 3 vademen diepte, op goeden ankergrond.

DIDINGARISCH-GEBERGTE, in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Buitenzorg*.

DIE (RANSDORPER-EN-HOLYSLOOTER) water, prov. *Noord-Holland*. Zie *RANSDORPER-EN-HOLYSLOOTER-DIE*. W.

DJEBOL (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerakarta*, welke in de *Bengawan*, uitloopt.

DIEDENSCHER SLUIS, sluis, prov. *Noord-Brabant*. Zie *RAVENSTRECHER ALSM (DE)*. W.

* **DIEDERIKPOLDER**, behoort tot de gem. *Melissant-Noorderschorren-en-Wellutrijpe*. Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 196 bund. Daarin staat één huis.

DIEFDIJK (DEN), geh. in het graafs. *Leerdam*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 3½ u. N. O. van *Gorinchem*, kant. en 2 u. Z. O. van *Vianen*, gedeeltelijk gem. en 1 u. N. N. O. van *Leerdam*, gedeeltelijk gem. en 25 min. O. van *Schoonrwoerd*; met 57 h. en 370 inw., van welke 26 h. en 170 inw. onder *Leerdam* en 31 h. en 200 inw. onder *Schoonrwoerd*.

* **DIEKIRCH**, arr., bestaat thans uit 5 kant.: *Clerff*, *Diekirch*, *Echternach*, *Redingen* en *Wiltz*.

* **DIEKIRCH**, kant., bestaat thans uit 12 gem.: *Bastendorf*, *Bettendorf*, *Bourscheid*, *Diekirch*, *Ermsdorf*, *Ettelbrück*, *Fuehlen*, *Fowhren*, *Hoscheid*, *Medernach*, *Reisdorf* en *Vianden*.

* **DIEKIRCH**. — De kerk is aan den H. *LAVRENTIUS* toegewijd. Zij draagt op den eenen pilaar bij het portaal het jaartal 153, en op den anderen het jaartal 1539. Zij werd in 1539 met het koor en in 1563 met de sakristij vergroot en sedert nog vaak verbeterd. In 1634 en 1754 brandde zij tot den grond af. — In 1558, 1634 en 1638 werd *DIEKIRCH* door eene aanstekende ziekte en de pest deerslijk geteisterd. — R. 8 van anderen late men weg de woorden: dat voor eeuwen een klooster der *Tempeliers* geweest is.

DIELING (DE), water in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Akersloot*, het oostelijk gedeelte van het *Langemeer* uitmakende.

DIEMBANGAN, meer in *O.-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Soerakarta*.

* **DIEMEN (OVER-)**. — Aldaar stond vroeger eene kapel aan den H. *Petrus* in zijne banden toegewijd, welke onder de par. kerk van *Diemen* behoorde.

* **DIEERDAMMER-SLUIS** is wijd 5.54 ell., heeft vloed- en binnendeuren met eene schuif tot keering van den golfslag. De slagdrempel ligt op 2.01 ell. onder A. P.

DJEMIS (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Soerakarta*, welke zich in de *Bengawan* ontlast.

DJENA, distr. in *Oost-Indië*, resid. *Bagelen*.

DIENGGOLO 1, DIENGGOLO 2, DIENGGOLO 3, en DIENGGOLO 4, vier distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Sourabaya*.

* **DIENOES**, ligt 4 palen van *Djocjokarta*. In Mei 1827 werd er een convoi voor *Djocjokarta* bestemd, aan het defilé van dit d. door de muitelingen aangevallen, die echter spoedig door een peloton kavallerie werden verdreven. De Luitenant de LARZE had het ongeluk dat het gebit van zijn paard brak, waardoor hij weggevoerd en in het midden der muitelingen werd gebragt; een Wachtmeester en een Brigadier snelden hem terstond na, en hadden het geluk hunnen Officier te ontzetten, maar beide moesten deze uitstekende daad met hun bloed bezegelen. De Wachtmeester sneuvelde, en de Brigadier werd zwaar gewond.

DIEPEBAAI, baai in *Oost-Indië*. Zie *TAPARDOENBANAAL*. W.

DIEPEGAT, kil in den *Biesbosch*. Zie *DIEPGAT*. W.

* **DIEPENHEIM**, gem., heeft eene oppervlakte van 2637 bund. 11 v. r. 62 v. ell. belastbaar land. Het stadje **DIEPENHEIM** is reeds vermeld in 1169.

* **DIEPENHEIM (KERSPEL)** telt 44 h., en 300 inw.

DIEPENHEIM (OUD-), ook wel *Old-Dierks*, buurt. in *Twenho*, prov. *Overijssel*, arr. en 3 u. O. ten Z. van *Deventer*, kant. en 3 u. W. van *Enschede*, gem. en 25 min. O. van *Diepenheim*; met 28 h. en 170 inw.

* **DIEPENHORST (HET OUDE LAND VAN)**, op het eil. *Goedevoorde-en-Overflakke*, wordt gehouden voor de eerste bedijking en het oudste land van deze beide, vroeger gescheidene, eilanden. De ouderdom is onbekend, doch het moet reeds voor 1065 bedijkt zijn. Ook vindt men vermeld, dat het in 1170 overstroemde.

* **DIEPENVEEN**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2850 bund. 68 v. r. — Men heeft er 1 calicot-fabriek, en 3 korenmolens. — De Herv. maken tegenwoordig twee gem. uit, die van *Diepenveen* en van *Colmschate*. De kerk te *DIEPENVEEN* is in 1848 en die te *Colmschate* in 1850 van een orgel voorzien.

* **DIERBACH**, reg. 2, staat: *Schriedelbruck lees: Schwiedelbruck* reg. 26. staat: *Lutzhausen lees: Lutzhausen*

* **DIEREN**. De aldaar gevestigde Kommanderij ging, na den verkoop der goederen van Prins *WILLEM II*, in het jaar 1647, te niet. — In 1846 is aldaar eene Herv. kerk gesticht, met eenen toren, doch zonder orgel.

* **DIERGAARDE**, geh. in *Oppe-Gelder*, ambt *Montfoort*, prov. *Limburg*, arr., kant. en 2½ u. Z. van *Roermond*, gem. en 1½ u. van *Echt*; met 3 h. en 40 inw.

DJEROEBON, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Nadion*.

DJEROOK-LEGI, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Banjoemaas*.

* **DIESDONK**, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Paeland*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 3 u. O. ten Z. van *Eindhoven*, kant., gem. en ½ u. W. van *Asten*; met 23 h., en 100 inw.

* **DIESHÖEK**, geh., prov. *Zeeland*. Zie *DISHOEK*. W.

DIESKANT of **DIEKKANT**, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en 1 u. N. van 's *Hertogenbosch*, gem. *Empel-en-Meerwijk*, ½ u. Z. W. van *Empel*, aan de *Diese*, tegenover *Engelen*; met 9 h. en ruim 60 inw., het landh. *Meerwijk* en een pontveer op *Engelen*. — Bij dit geh. staat de steenen wind-watermolen van den *Polder-van-der-Bigen*, welke haymond

is, en daarbij staat nog een steenen schuurtje. De drie aldaar zijnde steenen sluisen zijn gebouwd in 1755 en 1786; op de middelste staat voornoemde molen.

* **DIESSEN**, gem., heeft 1 bierbrouwerij, 3 leerlooijerijen, 2 olië- en 3 graanmolens.

DIEU (VAL-), Fransche naam van de abdij GODSDAL, in het grooth, Luxemburg. Zie GODSDAL. W.

* **DIEVER** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 7443 bund. 79 v. r. 42 v. ell., waaronder 7407 bund. 37 v. r. 69 v. ell. belastbaar land. — De Christelijk Afgescheidenen, welke 190 in getal zijn, onder welke 65 Ledematen, maken eene gem. uit, welke in het jaar 1841 erkend is, deob. geen Leeraar heeft, wordende het gewone dienstwerk door eenen Ouderling verrigt.

* **DIEVERBRUG** bestaat uit 5 h., allen herbergen.

DIEBERGEN, buurs. in Twente, prov. Overijssel, arr. en 5 u. O. van Almelo, kant. en 2 u. Z. O. van Ootmarsum, gem. Denekamp.

* **DIEZE** is, op den linkeroever, van de vesting 's Hertogenbosch af, tot aan de Bosschesloot toe, voorzien van een dijke ter lengte van omstreeks 3000 ell., liggende de kruin 4,545 ell. boven A. P., dus slechts 0,255 ell. boven inundatiepeil, dienende tot overlaat, om het hooge Maaswater der Beersche-Maas naar den Baardwijksche-overlaat af te voeren. — Het maalpeil te 's Hertogenbosch is gelijk 4,11 ell. boven A. P.

DIEZEKANT, geh. prov. Noord-Brabant, Zie DIESKANT.

DIJEMEN, oude naam van het d. **DIEREN**, prov. Noord-Holland, Zie **DIEREN**. W.

DIJECHDEN, oude naam van het d. **DIEREN**, prov. Noord-Brabant, Zie **DIEREN**. W. en A.

DIJK of **DIECK**, buurs. in het graafsch. Bergh, prov. Gelderland, arr. en 5 u. Z. van Zutphen, kant. en 2 u. Z. van Deesborgh, gem. en 25 min. van Didam; met 106 h. en 700 inw.

DIJK, geh. in de Meijerij van 's Hertogenbosch, kw. Maasland, arr. en 4 u. O. van 's Hertogenbosch, kant. en 1½ u. Z. Z. O. van Oss, gem. en 10 min. N. van Nistelrode; met 36 h., en ruim 190 inw.

* **DIJK (DEN)**, geh. onder Asten, telt 44 h. en 290 inw.

DIJK (DEN), h. van het d. Hedikhuisen, in het Land-van-Heusden, prov. Noord-Brabant, arr. en ½ u. N. W. van 's Hertogenbosch, kant. en 1 u. O. van Heusden; met 20 h. en 150 inw.

DIJK (DEN), geh., prov. Noord-Brabant, Zie **DIEREN**. W.

DIJKBUURT, geh., prov. Noord-Holland, gedeeltelijk, arr. kant. en 2½ u. O. N. O. van Alkmaar, gem. en 6 min. O. van Veerhuizen; gedeeltelijk arr. en 2½ u. N. W. van Hoorn, kant. en 3½ u. Z. W. van Medemblik, gem. Hoogwoud-en-Aartswoud; 14 min. W. van Hoogwoud; met 51 h. en 210 inw., van welke 6 h. en 30 inw. onder Veerhuizen, en 25 h. en 180 inw. onder Hoogwoud-en-Aartswoud.

* **DIJKE (HET HUIS-TEN-)** of **DIJKSTRAEGHS** beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 78 bund. 23 v. r. 10 v. ell.

DIJKEINDEN-EN-BLOKEN, pold., prov. Noord-Brabant, Zie **WASPIKSCHE-EN-RAANSDONKSCHE-BINNENPOLDER (DE GECONSINEERDE-GROOT-)**. W.

* **DIJKEN (DE)**, d., staat: Zie **DIEREN**. lees: Zie **INDIJKEN**.

* **DIJKERSHOEK**, lees: **DIJKERHOEK**, telt 53 huizen en ruim 510 inwoners. — De school wordt gemiddeld door 80 leerlingen bezocht.

* **DIJKHUIS**, — Ter plaatse waar dit kasteel gestaan heeft, ziet men thans eenen houtzaagmolen.

DIJKHUIS, huis in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en 6 u. Z. W. van *Amersfoort*; kant. en $1\frac{1}{2}$ u. W. van *Wijk-bij-Duurstede*, gem. en O. Z. O. van *Schalkwijk*, aan den Lekdijk. — Dit huis is in 1851 nieuw gebouwd, met eenen zeer fraajen tuin, en dient tot vergaderplaats van het dijkscollegie van den Lekdijk-Bovendams.

DIJKHUIZERBRUG of brug no. 10, brug, prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Epe*. — Het is eene houten ophaalbrug, liggende over het vierde pand van het Apeldoornsche-kanaal, in den weg van *Epe* naar het *Veenderbroek*.

DIJKPOLDER, pold. in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *'sGravenhage*, kant. *Noordwijk*, gem. *Monster*; palende N.W. aan het *Maeblokje*, N. O. aan den *Uithofs-polder*, O. aan den *Wippolder* en den *Oud-Wateringerveld-polder*, Z. aan den *Gantel*, die hem scheidt van *Achterden-dijk*, Z.W. en W. aan de *Nieuwevaart*, waardoor hij gescheiden wordt van den *Made-polder*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 134 bund. 38 v. r. 20 v. ell.; waaronder 103 bund. 59 v. r. 42 v. ell. schotbaar land; telt 11 h., waaronder 4 boerdertjen, en wordt door drie sluizen, op de *Willejtessloot* en den *Gantel* van het overtollige water ontlaat. Het land ligt 0.98 el onder A. P.

DIJKSHOEK, geh. op het eil. *Walcheren*. Zie *Dijkhoek*. W.

DIJKSHORN, zeer bekende plaats in de prov. *Groningen*, tusschen *Ten-Boer* en *ten Post*, waar het *Stedumermaar* zich met de *trekvaart* naar *Appingedam* vereenigt en welke naderhand de namen *gegeven heeft*, aan *Westen-Dijkshoek*, d. in *Hussingo*, en *Oosten-Dijkshoek*, in *Fivelgo*. Zie voorts *Oosten-Dijkshoek*. A. en *Westen-Dijkshoek*. W.

DIJKSHORNE of *Dijkshoek*, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Baarderadeel*, arr. en 4 u. Z. Z. W. van *Leeuwarden*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. W. N. W. van *Rauwerd*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Bosum*, waartoe het behoort, aan eenen hoek van den *Slagtedijk*; met 2 h. en de *Bosumerzjil*.

DIJKSHORNSTERTIL, brug, prov. *Groningen*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Ten-Boer*, in den *Grootten weg* tusschen *Delfzijl* en *Groningen*; zij is van hout met ijzeren leggers en steenen hoofden.

DIJKSKEN, eigenlijk *Waspijsdijksken*, b. in de *Langestraat*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en $4\frac{1}{2}$ u. W. van *'sHertogenbosch*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. W. ten Z. van *Waalwijk*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Waspij*.

DIJKSLOOT (DE), water in het *Wold-Oldambt*, prov. *Groningen*, onder *Zuidbroek*, hetwelk in het gehucht *Uiterburen* ontstaat en met eene zuidelijke rigting in de *Ae* en het *Minsediep* loopt.

DIJKSTERHUIS, kast., prov. *Groningen*. Zie *Dijk* (het *Huis-ten*). W. en A.

DIJKSTAL (DE), water in het balj. van de *Nieusburgen*, prov. *Noord-Holland*, in den pold. *Mijzen* en uitmakende de banscheiding tusschen *Schermerhorn* en *Ursem*.

DIJKZIGT, buit. in *Schieland*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en gem. *Rotterdam*, aan den *Schiedamsche-Hoogs-zeedijk*, nabij het tolhuis, tusschen *Rotterdam* en *Delfshaven*. — Dit buit. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3 bund. 8 v. r. 34 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer *Jacobus van Hooeken van Conters*, woonachtig te *Rotterdam*.

DIJKZIGT, hofst. in *Rijland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 4 u. N. O. van *Leyden*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. O. van *Woubrugge*, gem. *Ter-Aar*,

in den *Nieuwkoopse-polder*; met de daartoe behoorende wet-, hooi- en bouwlanden, eene oppervlakte beslaande van 52 bund. 65 v. r. 40 v. ell.

DJILABANTA, eil. in *Oost-Indië*, een der *Zuidwester-eilanden-van-Banda*, in het N. der *Straat-van-Sapi*. — Het is onbewoond.

DJILA-DJOETING, eil. in *Oost-Indië*. Zie *SCHILDPADEEN-EILAND*. W.

DJILA-EYANG, eil. in *Oost-Indië*. Zie *NACHTSAALE-EILAND*. W.

DJILA-POETRAM, eil. in *Oost-Indië*. Zie *LANGER-EILAND*. W.

DJILOLO, eil. in *Oost-Indië*. Zie *GILOLO*. W.

DJIMBOENG, bron in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerakarta*.

DJING, gebergte in *Oost-Indië*, resid. *Pekalongan*, *Bagelen* en *Banjoemaas*, op 7° 8' 30" Z. B. en 125° 41' O. L., 2260 ell. hoog. — In dit gebergte ligt het meer *Mindjir*.

DJING, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Banjoemaas*, distr. *Batoer*. — Nabij dit dorp vindt men nog eenige oudheden en overblijfsels der Braminen, hoofdzakelijk in ettelijke uit ardoinsteen vervaardigde tempels bestaande, waarvan sommige eenige gelijkenis met grafzerken vertoonen. Volgens het zeggen der oudste inlanders moeten deze plaatsen voorheen ten verblijve hebben gestrekt aan de Opperhoofden der Braminen, hetgeen echter bezwaarlijk te gelooven is, daar zij tot eene menschelijke woonstede geheel ongeschikt sehijnen. In sommige deser tempelholten treft men nog eenige altaren aan, welke echter ruw en kunsteloos bewerkt zijn en op zich zelven niets merkwaardigs bezitten. — In de schoone, voor het grootste gedeelte binnen steile rotsen besloten liggende, vallei van *Dnso* heeft ongetwijfeld in overoude tijden eene groote stad gestaan, alzo er nog ontzettend vele gemetselde helen en putten onder den moerassigen grond gevonden worden, zoo dat men, dezen thans verlaten bodem betredende, de uiterste behoedszaamheid moet aanwenden, om niet bij elken voetstap in eenige diepte weg te zinken. Ook zijn te deser plaatse meer dan eenmaal voorwerpen van menschelijke kunstvlugt opgedolven en daaronder sommige van goud en andere metalen, welke met zinnebeeldige figuren versierd waren en sonder twijfel op de godsdienst der Braminen betrekking hadden.

DJINKING (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, welke uit den berg *Merapi* ontspringt, en zich in de *Progo* ontlast.

DJIONGAR, rijk in *Oost-Indië*. Zie *GIANDJAR*. W.

DIMMER (HET HUIS-VAN-), voorm. adell. h. te 's *Gravenhage*. Zie *BAUWWIJK (HUIS-VAN-)*. W.

DINDINGARISCH-GEBERGTE (HET), gebergte in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, gedeeltelijk ads. res. *Buitenzorg*, gedeeltelijk resid. *Praanger-Regentschappen*. — Het ligt op ongeveer 4 mijlen N. O. van den *Pangerango*, en is door oenen tusschenrug verbonden met het gebergte bij den *Megamendong*. Men schat het op eene hoogte van ruim 1400 ell.

DINGSHOF (DEN) is eene havezathe, bestaande in een hecht gebouwd, onderwetsch kasteel, met toren, ruim bouwhuis en verdere getimmerten, tuin, wandeldreven, met waters en vijvers, 3 boerenerven en 5 katersteden, uitgestrekte bosschen enz.; beslaat eene oppervlakte van 151 bund. 22 v. r. 52 v. ell, en wordt in eigendom bezeten door Jonkheer *TRINING VAN BREKKOUT*, woonachtig te *Deventer*.

DINGSTEE, hofstede in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 4½ u. W. N. W. van *Appingedam*, kant. en 1½ u. N. ten W. van *Onderdendam*, gem. en ½ u. N. W. ten W. van *Kantens*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van

25 bund. 92 v. r. 30 v. ell. en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer H. T. NIKKUIS.

DINKELSGEREGT, voorn. gereg. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Loenen*, gem. *Noordeinde-van-Portengen*; palende N. aan het *Noordeinde-van-Portengen*, O. aan *Nijerode* en het *Zuideinde* aan *Portengen*, Z. aan *Hamgereg.*, W. aan *Kockengen* en *Spengén*. Midden door dit gereg. loopt de *Heikoperwetering*, welke het in twee helften van bijna gelijke grootte deelt, en aan wier zuidzijde de molen staat.

* **DINTELOORD**. — De klokkentoren, welke een koepeltorentje en het jaartal 1696 in den gevel had, is in 1844 voor afbraak verkocht. Op het gemeentehuis is, in 1844, een houten doorluchtig torentje geplaatst. — De R. K. kerk heeft een houten torentje met spitsje en is van een orgel voorzien. De graanmarkt wordt er des Woensdags gehouden.

* **DINTELOORD-EN-PRINSENLAND**, heeft 1 bierbrouwerij, 2 leerlooijertjen, 2 meestoven en 2 graanmolens.

* **DINTHER** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1861 bund., waaronder 1776 bund. 48 v. r. belastbaar land. Men heeft er 1 leerlooijertj, 1 bierbrouwerij, 1 graan- en 2 oliemolens.

* **DINXPERLO** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1324 bund. 19 v. r. 93 v. ell., waaronder 1322 bund. 92 v. r. 53 v. ell. belastbaar land. Men heeft er 1 calicotsfabriek, 1 stroopfabriek van veldwortelen, 2 windkoorn-, 6 roskoorn- en 3 rosoliemolens. — De Herv. kerk is een fraai en groot gebouw. — Ook is er kleine Israëlitische bijkerk.

DJOEKAN, *GOEKONG DJOEKAN*, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in het binnenland, in welks holen jaarlijks 10 à 12 pikols vogelnestjes worden ingezameld.

DJOEROEK-DOEGIS, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*. Omstreeks dit d. vormt de *Tji-Oedjong* onderscheidene watervallen, welke met het omliggende landschap de schilderachtigste gezigten opleveren.

DJOETONG (DJILA), eil. in *Oost-Indië*. Zie *SCHILPADS-EILAND*, W.

DJOJOGAN, d. in *Oost-Indië*, resid. *Rembang*, met eenen waterval, die met donderend geklater van eene steilte van ongeveer 35 ell. in de diepte stort.

DJOERI, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Paseroewan*.

DJOLI, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-regentschappen*.

DJOLOI, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, die zich, met eenen oostelijken loop, in de *Bandjarmasing* onttast.

DJOMPONIS, waterval in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Batavia*, op de grensscheiding van de distr. *Rongo* en *Koppo*. Hij is bijzonder merkwaardig, door de blijken der hevige werking, welke de sterke stroom op de bergen heeft uitgeoefend.

DJONGKOLON, verbasterde naam van kaap *HOEDJONG-KOLON*, in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*. Zie *JAVA'S WESTKUST*, W.

DJONKONG, plaats in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*, waar, in het jaar 1840, steenkolenlagen zijn gevonden.

DJOOMBLANG, bosch in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tugal*.

* **DIPPACH**, ligt thans in het kant. *Capellen*. Reg. 3 staat: *Rekingen*, lees: *Reckingen*. — Men telt in de kom van het d. 72 h. en 470 inw. — Bl. 352, reg. 5 staat: *Rovermel* lees: *Rorermel*.

* **DIRKSHORN** ligt 3½ u. van *Alkmaar*, gem. *Haringcarpel*, telt 48 h. en 280 inw. — De dorpschool wordt gemiddeld door 80 leerlingen bezocht. — De kermis valt in den naasten Zondag aan den 25 Julij

* **DIRKSLAND**, gem., paalt O. aan Onwaard-Oud-en-Nieuwe-Kraaijert-polder-en-Kraaijenisse, bestaat enkel uit den Polder van Dirksland, en bevat 1352 bund. 10 v. r. 4 v. ell. belastbaar land. — De eerste, die men hier als Leeraar vermeld vindt, is geweest *Simon Jansz.*, die er van 1581—1586 moet gestaan hebben. Het beroep van den Predikant geschiedt door den kerkeraad, maar de Ambachtsheer heeft het regt van agreatie. — In 1811 werden *Melissant*, *Onwaard*, *Oud-Kraaijert*, *Nieuw-Kraaijert*, en *Roxenisse* burgerlijk daarmede vereenigd, doch na de omwenteling van 1813 daarvan weder afgescheiden. De haven begint aan het noordelijk gedeelte van het d., is 1 u. lang; en door het leggen van eene hechte schutsluis, in het jaar 1790, voor de kleine scheepvaart zeer voldoende. Vroeger is hier eene andere haven geweest, welke door de bedijking van den Oud-Kraaijert-polder vervallen is, waarom de Heeren Staten van Holland en West-Friesland, den 5 April van het jaar 1601, aan *Jan de Gaurza*, te dier tijd Heer van **DIRKSLAND**, tot het maken van eene nieuwe haven oetroot hebben verleend. — Tweemaal sloeg de bliksem in de spits van den toren, zonder brand te veroorzaken, de eerste reis den 20 October 1836 en de tweede keer den 2 December 1837; daarna is er een bliksemafleider op geplaatst, waarop meermalen sikkeringen zijn opgemerkt. Ook prijkt de kerk met een fraai orgel en is over het algemeen eene der netst onderhouden kerken van ons Vaderland. — Thans is het ambachtshuis sedert jaren een partikulier gebouw. De gemeente heeft in het jaar 1836 een fraai Raadhuis gesticht. — Er bestaat eene Leesbibliotheek, welke tot onderhoud en uitbreiding eene jaarlijksche toelaag van de gemeente geniet. Ook heeft men er een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* bestaan, dat den 8 Januarij 1837 was opgericht. — De kermis valt in op den eersten Woensdag na St. Adolphus.

DIRKSLAND, een der vijf eilanden, waaruit het thans vereenigde land van *Overflakkee*, in de veertiende eeuw bestond. — Het werd in 1416 bedijkt of liever herdijkt, daar het in of vóór 1415 ondervloede, door eene doorbraak van den buitendijk aan de meestoof, en schijnt in 1284 reeds bewoond te zijn geweest, aangezien Graaf *Floois V* protectie aan de ingezetenen verleende.

* **DIRKSLAND (POLDER VAN-)** wordt, behalve door den molen, nog door drie sluizen, van welke twee hun water in de haven van Dirksland en den derde in den pold St. Elizabeth afzetten, van het overvloedige waterontlast.

* **DIRKSZADMIRAAL**, is in 1812 en 1813 aangelegd; heeft twee volledige fronten met ravellijnen, rechts en links met twee vleugels afgesloten en bestreken wordende door een in de keel zijnde reduit; alles aardenwerk en met natte grachten. Het heeft 3 kruidmagazijnen, 4 voor 5750 en 1 voor 800 pond. De communicatielinie, welke het met de forten *Erfprins* en *Westoever* verbindt, bestaande uit borstwering en gracht, is tusschen dit fort en *Erfprins* lang 1400 ell., aangelegd in 1827; achter dit fort lang 341 ell., aangelegd in 1827, en tusschen dit fort en *Westoever* lang 1220 ell. in 1826 daargesteld. In het reduit is de fondèring voor eene bomvrije kaserne.

DISSELDORP, b., prov. *Noord-Holland*. Zie **DUSSELDORP**. W.

* **DISTELBERG** (niet hetzelfde als **ROSTELBERG**), telt 36 h. en 100 inw. en bestaat uit twee buurten: de Voorste-Distelberg met 16 h. en 100 inw. bestaande en de Achterste-Distelberg, welke 20 h. en 100 inw. telt.

* **DISTRIKT-VAN-GELDERLAND (BENEDEN-)** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 42,882 bund. 55 v. r. 48 v. ell.

DOBBEN (DE), buurs. in het dingspil *Noordenveld*, prov. *Drenthe*, arr., jud. en adm. kant. en $4\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Assen*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Roden*.

DOBBEN (DE), een gedeelte van den *Nieuw-Zwaluwsche-polder*, in de heerl. *Zwaluwe*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Zevenbergen*, gem. *Hooge-en-Lage-Zwaluwe*.

DOBBENSCHÉ-MOLEN, molen in de heerl. *Zwaluwe*. Zie *Zwaluwsche-polder (De Nieuw-)*. W.

DOBBENSCHÉ-SLUIS, sluis in de heerl. *Zwaluwe*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Hooge-en-Lage-Zwaluwe*.

DOBBENSCHÉ-SLUIS (BUITENPOLDERTJE-AAN-DE-), pold. in de heerl. *Zwaluwe*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Hooge-en-Lage-Zwaluwe*; palende N. aan de buitengroden tegen den *Amer*, Z. aan den *Nieuwe-Zwaluwsche-polder*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2 bund. 67 v. r. 50 v. ell.

* **DOBSDIJK lees: DOBSWAL.**

DOCKOEKANAN en **DOCKOEKIRI**, twee distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, rijk *Bandjarmasing*. Zij zijn zeer uitgestrekt en volkrijk.

* **DOCKUM**, kant., beslaat, volgens het kadaster, 8120 bund. 24 v. r. 24 v. ell., waaronder 7964 bund. 32 v. r. 1 v. ell. belastbaar land.

* **DOCKUM**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 52 bund. 50 v. r. 86 v. ell., waaronder 22 bund. 69 v. r. 85 v. ell. belastbaar land. — Bl. 364. De R. K. stat. telt 585 Communikanten, onder welke die uit de griet.: *Achtkarspelen*, *Dantumadeel*, *Ferwerderadeel*, *Kollumerland*, *Oost-Dongeradeel* en *West-Dongeradeel* begrepen zijn. — **FREDERIK HOKSTRA**, † 31 Maart 1837. — Onder de vermaarde mannen welke te **DOCKUM** geboren zijn verdienen nog melding: de Kunstgraveur **JACOB FOLKEMA**, geb. 18 Augustus 1692, † 5 Februarij 1762, en de Miniatur-Schilderes **ANNA FOLKEMA**, 1 October 1768.

DOCTORSTUIN, plant. op het eil. *Curaçao*, in de *West-Divisie*, Z. van den *St. Anthonieberg*.

DODENHOEK, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Nassau-land*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en $2\frac{1}{2}$ u. Z. Z. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 1 u. N. W. van *Veghel*, gem. en 7 min. van *Dinther*, met 28 h. en 210 inw.

* **DODEWAARD**, gem., paalt N. aan *Kesteren* en *Heeteren*, O. aan *Hemmen* en *Valburg*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1716 bund. 64 v. r. 74 v. ell., waaronder 1710 bund. 76 v. r. 54 v. ell. belastbaar land. — Men heeft er een voetveer over de *Waal* op *Deest*.

DODINGOBAAI, baai in *O. Indië*, aan de westkust van het eil. *Gilolo*.

DOKKOE-DJEROK, en **DOKKOE-RANDOE**, twee bosschen in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*.

DOKKOE-WARINGIN, distr. in *O. Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*.

DOELA, vl. in *Oost-Indië*, op de westzijde van het eil. *Klein-Kej*, aan eene goede baai. — In dit volkrijke vlek is veel scheepsbouw, en de hier gemaakte vaartuigen zijn, om hunne sterkte, op Banda en andere eilanden gezocht. **DOELA** wordt als de voornaamste handelplaats der *Kej*-eilanden beschouwd. De handel met de *Celebesen* is er van belang.

DOELABAAI (DE), baai in *Oost-Indië*, aan de Noordkust van het eil. *Klein-Kej*.

DOELASTRAAT (DE), zeeëngte in *Oost-Indië*, in het Noordwesten van het eil. *Klein-Kej*.

DOELE, voorm. kast. in den *Crimpenrewaard*, prov. *Zuid-Holland*, gem. en 5 min. *Z. O.* van *Haastrecht*. Dit kast., hetwelk vroeger heeft toebehoord en is bewoond geweest door de Heeren van *Asken* en *Haastrecht* is afgebroken. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men in de nabijheid thans eene boerenwoning, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 11 bund. 80 v. r. 2 v. ell., in eigendom bezeten en bewoond wordt door den bouwman *CORNELIS VERKLEY*.

DOENRAEDT (GROOT) of **GROOT-DAENRAEDT**, geh. in het *Land van Valkenburg*, prov. *Limburg*, arr. en 4 u. N. O. van *Maastricht*, kant. en 3 u. *Z. Z. O.* van *Sittard*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Oirsbeek*; met 83 h. en ongeveer 450 inw.

DOENRAEDT (HET HUIS-), buit. in het *Land-van-Valkenburg*, prov. *Limburg*, arr. en 4 u. N. O. van *Maastricht*, kant. en 1 u. *Z. Z. O.* van *Sittard*, gem. en 10 min. N. O. van *Oirsbeek*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 28 bund., en wordt in eigendom bezeten door den Heer *Louis de LIMPERS*, woonachtig te *Sittard*.

DOENRAEDT (KLEIN-) of **KLEIN-DAENRAEDT**, geh. in het *Land-van-Valkenburg*, prov. *Limburg*, arr. en 4 u. N. O. van *Maastricht*, kant. en 1 u. *Z. Z. O.* van *Sittard*, gem. en 7 min. N. O. van *Oirsbeek*; met 5 h. en ruim 30 inw.

DOERLICHT, voorm. geh., dat men vermeld vindt op het jaar 1290 als liggende aan de paalscheiding tusschen de bar. van *Breda* en het marktgr. van *Bergen-op-Zoom*.

* **DOESBORGH**, kerk. ring, telt 7200 zielen, onder welke 3600 Ledematen.

* **DOESBORGH**, gem., in het *Latijn* ook wel *Duisburg*, komt onder den naam *Duisburg* voor in 1043, als liggende in het voorm. graafsch. *Amelande*. — De schipbrug rust op 8 vaartuigen en is 66 ell. lang; heeft twee houten landhoofden, te zamen lang 23 ell., rustende die aan de stadszijde op 6 vaste jukken, ondersteunende een vast dek met ophaalbrug, waarvan het bovenste gedeelte is afgenomen. De geheele lengte der brug bedraagt 95 ell. — Bl. 374. Men heeft er 1 koor- en ronnmolen, 1 scheepstimmerwerf, 1 fabriek van vernissen en een de cologne en eene druk bezochte haven. De noord- en oostzijde der stad, tusschen den *IJssel* en den *Oude-IJssel*, is omgeven door eene linie van lunetten, met eene doorlopende natte gracht voorzien, vormende eene geretrancheerde legerplaats van 700 ell. breedte. Aan de oostzijde tusschen den *Oude-IJssel* en het *Broekhuizer-water* en op den weg naar *Anholt* ligt het aarden hoornwerk *Royaal*, dat door eene schipbrug over laatstgenoemd water gemeenschap heeft met het daarvoor liggende aarden hoornwerk de *Vrijheid*; deze zijn de eenige nog bestaande werken. De militaire gebouwen zijn: een ruim

Arsenaal, een Kruidmagazijn in het *Kampveld* en een in de beide hoorawerken, benevens vier Wachthuizen. — Bl. 375. De eerste tweede Predikant bij de Herv. te Dossouen, is geweest JOHANN LASEUS, die in het jaar 1693 herwaarts kwam, en in 1690 naar Vollenhove vertrok. — Bl. 376. De eerste, die het leeraarsambt bij de Evang. Luth. gem. heeft waargenomen, is geweest JONAS ORTO MUSA, die in het jaar 1794 herwaarts kwam, en in het jaar 1798 naar Onabrug vertrok. — In het jaar 1848 is in de Evangelisch-Lutherische kerk een orgel geplaatst, hetwelk den 21 December van dat jaar werd ingewijd. — Bl. 377. In het Weeshuis worden gesaa weezen opgenomen, maar zij worden besteed. — De Provisorie bestaat nog en is een Weduwenhuis, waarin acht bejaarde weduwen huisvesting, voeding enz. ontvangen. — Voorts heeft men de Broekhuizer-fondatie, bestaande uit drie kleine woningen voor oode en gebrekkige personen, en het Fonds van den Valewaard voor huiszittende armen binnen Dossouen, waaruit zekere uitkeering geschiedt aan de kerkelijke gem. Ellekom. — Bl. 381. Het wapen van Dossouen bestaat in eenen burg, met twee ronde torens, vergezeld in het hoofd (chef) van twee halve maanen, niet de openingen naar den burg gekeerd.

* DOESBORGH-EN-ZEVENAAR bestaat uit 10 gem., zijnde de gem. Westervoort in het Wbk. overgeslagen.

DOESON, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, welke boeg in het binnenland ontspringt en, met eenen zuidelijken loop, zich in de *Bandjarmasing* ontlast.

DOES-POLDER (DE), pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. en gem. *Woubrugge*; palende N. W. aan de Boes, O. aan den Voorafsche-polder, Z. aan den Honadijsche-polder, Z. W. aan den Does-polder, onder *Leyderdorp*, W. aan den *Achthovonsche-polder*. — Deze pold., welke behoorlijk bekend is, bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 98 bund. 60 v. n. 44 v. ell., waaronder 89 bund. 79 v. r. 44 v. ell. schothaar land; telt 4 h., waaronder 3 boerdertjen, en wordt door eenen watermolen, op de Doeswating, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 1,79 ell. onder A. P. Het polderbestuur bestaat uit twee Poldermeesters.

DOES-POLDER, pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Leyden*, gem. *Leyderdorp*; palende N. W. aan de Boes, N. O. aan den Does-polder, onder *Woubrugge*, Z. O. aan den *Achthovonsche-polder*, Z. W. aan den *Rijn*. — Deze pold. waterd uit door eenen molen op de Boes.

* DOESRUST bestaat niet meer. Het huis en vorderg getimmasten zijn voor ongeveer vijftien jaren afgebroken en de grond gedeuktelijk in andere handen overgegaan.

DOETELAAR of DOETLEN, naam, bij de landlieden, in gebruik voor het geh. *Op-Oetelaar*, prov. *Noord-Brabant*. Zie *OETELAAR* (Op-). W.

DOETIL, brug in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, gem. en 40 min. W. van *Stedum*, over de *West-Wijlwerder-maar*.

* DOETINCHEM, gem., telt 500 R. K. — Bl. 384. Behalve de in het Wbk. opgegevene fabrieken, heeft men er nog eene fabriek van harde zeep en eene fabriek van chemicaliën. — Bl. 389. De *Vice-Admiraal* en *Pair* van *Frankrijk*, *KARL HENDRIK GRAAF VAN ULLA*, † 25 October 1848. *DOETINCHEM* is mede de geboorteplaats van den *Schilder* *JOHANNES DE BOEKHORST*, geb. in 1661, † in 1734.

* **DOEVEREN** heeft eene vaste houten brug over het Oude-Maasje, wijd 12 ell. op den waterspiegel.

DOEVERENSCHESLUIS (HET **POLDERTJE-BENEDEN-DE**), onbehuide pold. in het *Land-van-Hensden*, prov. *Noord-Brabant*, arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Hensden*, gem. *Drongelen-Hagoord-Gansvoien-en-Doeveren*; palende N. aan den Doeverensche-zeedijk, O. en Z. aan het Oude-Maasje, W. aan het Poldertje-boven-de-brug-van-Doeveren. — Deze pold., welke vóór het jaar 1798 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2 bund. 17 v. r. 80 v. ell., en wordt door eenen houten duiker, wijd 0,41 ell., voorzien met eene klep en schuif, op het Oude-Maasje, van het overtolligs water onttant. Het land ligt 0,80 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 1,85 tot 1,95 ell. — Hij wordt door den eigenaar zelve bestuurd.

DOGO, voorn. rijk in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, in de tegenwoordig resid. *Kediri*, nabij de Zuidkust.

* **DOIJUM** behoort gedeeltelijk tot de gem. *Franeker*, gedeeltelijk tot het d. *Hitsum*, griet. *Franekeradeel*, en telt 6 h. en ruim 40 inw., als: 4 h. en 30 inw. onder *Franeker* en 2 h. en ruim 10 inw. onder *Hitsum*.

DOJUMERVAART, water, prov. *Friesland*. Zie **DOTTERVAART**. W.

DOINBUREN of **DOINBUZEN**, geh., prov. *Friesland*. Zie **DOINBUREN**. W.

DOITSE-WIEL, meer, prov. *Friesland*. Zie **WIEL** (DE **DOITSE**). W.

DOKOR, eil. in *Oost-Indië*, tot den *Aroer-Achterwalailanden* behoorende.

DOLBERG, buurs. in het *Land-van-Falkenburg*, prov. *Limburg*, arr. en 2½ u. O. van *Maastricht*, kant. en 1½ u. W. van *Heerlen*, gem. en ½ u. van *Klimmen*; met 7 h. en 35 inw.

DOLENBERG, geh., grooth. *Luxemburg*, kw., arr., kant. en 2 u. Z. O. van *Diekirch*, gem. *Medernach*, met 27 h. en ruim 140 inw.

DOLHUIZEN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Gaasterland*, arr. en 5 u. Z. van *Sneek*, kant. en 5 u. W. van de *Lemmer*, onder *Oudemirdum*.

DOLLEMANSKOLK, meertje, prov. *Overijssel*. Zie **DYLMANSKOLK**. W.

DOLO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op de Noordoostelijke landtong, resid. *Menado*, aan de *Bogt-van-Catsjeli*.

DOLOK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*, in eene fraaije vallei, bij den berg *Paterman*.

DOLPHYN (HET **HOF-DE**-), buit., op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, arr., kant., gem. en 10 min. Z. O. van *Middelburg*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eens oppervlakte van 31 bund. 47 v. r. 86 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer *Mr. W. N. Lammerchtsen*, woonachtig te *Middelburg*.

* **DOMAN** staat: of **BADJONG-DOMAN**, lees: of **OMJONG-DOMAN**.

DOMAS, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, ads. resid. *Krawang*. — Het is een der kraters van den *Tankoeban-Prahoe*.

DOMBOS of **DOMBOSCH**, plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*, waarvan gedruken bekend zijn. Zie **DOMBOS** (KLEINE-NIEUWE). W., **DOMBOS** (NIEUWE). W. en **DOMBOS** (OUDE). W.

* **DOMBERG**. De kerk is den 10 October 1848 eene prooi der vlammen geworden, deordien de bliksem in den toren sloeg, waarbij onderscheidene aldaar bewaard wordende oude beelden en gedenkstukken, door de vlammen vernield of zoodanig beschadigd zijn, dat zij voor de oudheidsvrienden als verloren moeten geacht worden. In 1849 weder opgebouwd, werd de kerk den 17 Februarij 1860 plechtig ingewijd. Deze

nieuwe kerk is een oenvoudig, langwerpig vierkant gebouw, van een orgel voorzien staande tegen den ouden stompen toren, die nog niet hersteld is.

DOMEINPOLDERTJE, onbehuide pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*; palende W. en N. aan den pold. *Kijfhoek*, O. aan de *Bakkerskil*, Z. aan het gaatje *Bekaf*. — Deze pold. bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1 bund. en watert uit door een honten duiker op het gaatje *Bekaf*. Het zomerpeil is 0.60 ell. boven A. P. De hoogte der kaden 2.10 ell., boven A. P.

DOMILANS, kaap in *O.-Indië*, op het eil. *Borneo*, rijk *Borneo-Proprië*.

* **DOMINIKANER-KLOOSTER**, voorm. kloost. te *Luxemburg*. — Nadat dit kloost., in het beleg van 1543, door de Franschen verwoest was, verkregen de Kloosterbroeders een erve in de Borenstad, bij de *Drievuldigheids-Kapel*, waar zij een nieuw klooster bouwden. Dan het dak van dit nieuwe gebouw, in het jaar 1594, door den bliksem in de asch gelegd zijnde, verkochten de Conventualen het, in het jaar 1628, aan eene vereeniging van Geestelijke zusters en vestigden zich bij de kerk van *St. Michel*.

DOMINIKANERKLOOSTER, voorm. kloost. te *Megen*, te *Sittard* en te *Zutphen*. Zie *PAEDIKHEEREN*. W.

* **DOMMELDINGEN** is een d (geen geh.) Het heeft eene kerk, die door den pastoor en den vicaris van *Weimerskerk*, wordt bediend. Men telt er 104 h. en ruim 660 inw.

* **DOMMELEN**, gem., bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 728 bund. 92 v. r. 26 v. ell. waaronder 361 bund. 21 v. r. 57 v. ell. belastbaar land. — Men heeft er 1 graanmolen. — Vroeger had men er mede 1 bierbrouwerij, doch die is vervallen.

DOMMELEORD, buit. in de *Meijerij* van 's *Hertogenbosch*, kv. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en $\frac{1}{2}$ u. O. van 's *Hertogenbosch*, kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Bortel*, bij de *Halsche barre*.

DOMMERHOLT (GRIJNSBOSCH), bosch. in het graafsch. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, gem. *Gorsel*.

DOMO-BILANDJES, eil. in *Oost-Indië*, ten N. van het eil. *Floris*.

DOMPALIS, distr. in *Oost-Indië*, op de Noordwestkust van het eil. *Celebes*, ten N. van de *Parlowbaai*.

DOMPEN (DE), voorm. buurt. op het eil. *Terschelling*. Zie *BIJBUCHTEN*.

DOMUS GAUDII, Latijnsche naam van de voorm. abdij *Ten Hae*, in *Staats-Vlaanderen*. Zie *HAE* (TEN) W.

DOMWIER, bij verbastering *DONGWIER*, geh., prov. *Friesland*, kv. *Oostergoo*, griet. *Idaarderdeel*, arr. en 2 u. Z. Z. O. van *Leeuwarden*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. N. O. van *Rauwerd*, 20 min. Z. van *Warrega*; met 6 h. en 40 inw.

DONAUMUHL, molen in het grootb. *Luxemburg*, kv., arr., en kant. *Luxemburg*, gem. *Eich*.

DONCK, geh., prov. *Limburg*. Zie *DONK*. W.

DONCK (DEN), buit. in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en 3 u. van *Amersfoort*, kant. en 3 u. van *Wijk-bij-Duurstede*, gem. *Over- en Neder-Langbroek*, 20 min. W. van *Over-Langbroek*. — Dit buit. bestaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 94 bund. 93 v. r. 50 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer J. D. C. C. Baron d'ARLAIN VAN GISSINGEN, woonachtig te *Doorn*.

Bl. 425 staat: **DONDO** lees: **DONDA**

* **DONDELINGEN** behoort thans tot het kant. *Capellen*.

DONDERBERG, hoogte in het *Oorkwartier* der prov. *Utrecht*, gem. *Darhuizen*, aan de Oostzijde van den straatweg, waarop zich boven het familiegraf der Heeren van *NELLESTYN* een hoog steenen monument verheft.

DONDERDAM, alleenstaand h. in *Schieiland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 4 u. N. O. van *Rotterdam*, kant. en 3 u. N. O. van *Hillegersberg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Moercapele*. Het is een tolhuis op den rijweg tusschen *Moercapele* en *Waddinxveen*.

* **DONDERKOMSPUNT** staat: Zie *DEUTSKOMSPUNT*. lees: Zie *DEUTSKOMSKOEL*.

DONDERZAND, naam, onder welken de *BOVENSTE-KLEINE-EIJERWAARD*, prov. *Noord-Brabant*, mede bij het kadaster bekend staat. Zie *EIJERWAARD (BOVENSTE-KLEINE)*. W.

DONDERZAND (KLEIN), of het *KLEINE STOKJE*, pold. in den *Biesbeek*, prov. *Noord-Brabant*, arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Werkendam*; palende N. O. aan de *Bovenste-Kleine-Eijerwaard*, O. en Z. aan het *Geleigat*, Z. W. aan de *Benedenste-Kleine-Eijerwaard*, N. W. aan het *Gat-van-den Haan*. Deze pold., welke in het jaar 1824 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 31 bund. 61 v. r. 40 v. ell. met de kaden, en wordt door drie houten duikers aan de noordzijde des polders, wijd respectievelijk 0.36, 0.45 en 0.35 ell., ieder voorzien van eene klep, op het *Gat-van-den-Haan* van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0.70 boven *A. P.* De hoogte der dijken is 2.05 tot 2.10 ell. Deze pold. behoort aan het domein en wordt door eenen *Ontvanger* bestuurd.

DONGDEH, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Praanger-Regentschappen*, distr. *Bandong*. — Door eene uitbarsting van den berg *Goestoer*, welke den 14 Junij 1825 plaats had, werd dit d. geheel door asch overdekt.

* **DONGE (DE)**. De oude loop van deze rivier is, van waar zij zich met de 's *Gravenmoersche-vaart* vereenigt en tot welk punt zij nog tijdens de inlijving in het Fransche rijk de scheiding van *Holland* en *Brabant* heeft uitgemaakt; thans onzeker. Van het *Oosterhoutsbreek* schijnt zij, onder den naam van *Striene* of *Strijne*, westwaarts gelooopen en *Holland* van *Brabant* gescheiden te hebben. Alleen weet men, dat — daar de *Donge* dikwijls het zware opperwater niet kon lossen en daardoor de kaden overliepen en doorbraken — *WILLEM DE GOEDE*, Graaf van *Henegouwen en Holland*, ten behoeve der gem. *Oosterhout* en *Dongen*, eenen vrijen watergang verkocht heeft, en de *Donge* door 's *Graven* land in de *Maas* te leiden, waarvan de brief bij Graaf *WILLEM, JAN VAN HENEGOUWER*, Heer van *Beaumont*, zijnen broeder, en *WILLEM VAN HENEGOUWER*, Graaf van *Zeeland*, zijnen zoon, op *Maria-Magdalena-avond* 1336, te *Binche* besegeld is. Vermoedelijk is ten gevolge van die vergunning een kanaal uit de *Donge* of *Striene*, langs de oostzijde van *Geertruidenberg*, naar de *Maas* gegraven. De groote vloed van 1491 heeft den ouden toestand zoodanig onkenbaar gemaakt, dat er met eenige zekerheid geene sporen meer aan te wijzen zijn, hoewel men in die streken nog veel van den loop der *Oude-Donge* spreekt.

DONGE (HET NOORDERGAT en HET ZUIDERGAT-VAN-DE-), twee armen van de *Donge*, welke rivier zich ten N. van *Statendam* splitst, zich op de hoogte der haven van *Raamsdonk* weder vereenigt en daardoor een eiland vormt, bestaande uit de bekende polders *Gasthuiswaard* en *Lindonk*; de eerstgenoemde arm loopt benoorden en de andere bezuiden dit eiland.

* **DONGENWIJK.** De fabriek aldaar is gesloten. Daarbij behooren vier steenen gebouwen, thans veestallen; verder eene boerderij en een landhuis.

* **DONGER.** staat: Zie *Praxens*. lees: Zie *Pausens* (Dz).

* **DONGERADEEL (OOST-)** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 8087 bund. 73 v. r. 90 v. ell., waaronder 7941 bund. 62 v. r. 16 v. ell. belastbaar land. Het grietenijhuis staat te Metslawier.

* **DONGERADEEL (WEST-)** telt slechts 13 d., zijnde Bornwerderhuizen een geh.; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 6709 bund. 89 v. r. 13 v. ell., waaronder 6606 bund. 16 v. r. 13 v. ell. belastbaar land. Het grietenijhuis staat te Ternaard.

DONGO-TABÉ, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumbawa*.

DONGWIJER, geh., prov. *Friesland*. Zie *Donwina*.

* **DONIA**, bij *Hallum*, was een zeer schoon huis, geheel uit het water opgehaald, met vier torens, elk met eenen vergulden wechman prijkkende; verder met verwulde kelders, in welke een rosmolen, om het koren te malen, gevonden werd. Doch de Doekumers staken het in de zestiende eeuw, in brand, en Ruus *Assinga*, die, het bewoonde, brak dadelijk de overblijfselen verder af, verkocht de steenen, zette een gewoon huis in de plaats en woonde daar onderscheidene jaren.

* **DONIAWARSTAL**, reg. 9; staat: *Oud-Friesland*, lees: *Friesland*. — Deze griet. bevat de volgende 4 Herv. gem.: *Goingarjpen-de-Broek*, *Langweer-Teroele-Dijken-en-Boornzwaag*, *Ouwsterhaule-Oldouwer-en-Ouwster-Nijgen* en *Tjerkgaast-St-Nicolaasga-Doniaga-Idskenhuizen-en-Legemeer*, welke 10 kerken hebben. Het grietenijhuis staat te *Langweer*.

DONIAWIER, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonsvdeel*, arr. en $3\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Sneek*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Bolward*, $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Wons*, waartoe het behoort; met 3 h. en 90 inw.

DONK, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *N.-Brabant*, arr. en $2\frac{1}{2}$ u. Z. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 1 u. N. W. van *Veghel*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Dinther*; met 19 h. en 190 inw.

* **DONK (DE)**, voorn. kast., lag 20 min. W. ten Z. van *Someren*, en is eerst in het begin dezer eeuw afgebroken.

DONKERBROEK, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Stellingwerf-Oosteinde*, bestaande uit de d. *Donkerbroek*, en een klein gedeelte van het geh. *Haulerwijk*, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 5282 bund. 53 v. r. 67 v. ell., waaronder 5256 bund. 86 v. r. 20 v. ell. belastbaar land.

DONKERE-SLUIS (DE), eene der 4 overwelfde sluisen, binnen de stad *Rotterdam*, waardoor de Rotte uitwatert, wijd 3,14 ell., liggende 2,08 ell. beneden middelbare eb. Zie verder *Rotta*. W.

DONKERSLOOT, bekade uiterwaard aan den *Reijerswaard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. en gem. *Ridderbork*; palende N. en O. aan de *Bekade-gorsen-van-den-Noord*, Z. aan het *Zand*, W. aan den *Kerke-polder* en den *Woude-polder*. — Deze uiterwaard is onbehuud en watert uit door eenen molen op de *Noord*.

* **DONKERSVOORT** ligt $1\frac{1}{2}$ u. N. N. W. van *Helmoud*, en telt, met *Heiden*, *Karstraat*, *Heereneind* en *Kapel*, 88 h. en 380 inw.

DONZEL of *Donsel*, huurs. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Oss*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Nistelrode*; met 43 h. en 260 inw.

DOODE-MAAS, arm der riv. de *Maas*. Zie **MAAS** (DE-DOONE-). W.
DOODENHOEK, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Huastland*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 2½ u. Z. Z. O. van 's *Hertogenbosch*, kust. en 1 u. N. W. van *Veghel*, gem. en 7 min. van *Dinther*; met 26 h. en ongeveer 220 inw.

DOOBE-STREEG (DE), weg in het *Land-van-Hausden*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Wijk-en-Aalburg*, in eene zuidelijke richting loopende van de *Wijdesteege* naar den *Mansdijk*.

DOODKISTENKAAP, kaap in *Oost-Indië*, het Noordoostelijke punt van het eil. *Celebes*.

DOOL (DEN), geh. in den *Alblasserwaard*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en 2 u. N. van *Gorinchem*, gem. en ½ u. van *Meerkerk*; met 4 h. en ongeveer 40 inw.

DOORENROTH, geh., prov. *Limburg*. Zie **DOORNROTH**. W.

DOORGEREST, twee geh., prov. *Noord-Holland*. Zie **DOONERS** (GROEP-) W. en **DOONERS** (KLEIN-) W.

* **DOORN**, gem. — Onder de alhier gestaan hebbende Predikanten verdienen melding de Godgeleerden **Johannis Clarisse** van 1792—1797, die den 29 November 1846, als Oud-Hoogleraar te Leyden, overleed, en zijnen zoon **Theodorus Adrianus Clarisse** van 1819—1823, † 25 September 1828, als Hoogleraar te Groningen. — De dorpschool wordt gemiddeld door een getal van 180 leerlingen bezocht.

DOORNHOEK, ook wel **Doornhoek** gespeld, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peekland*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. N. O. van 's *Hertogenbosch*, kant., gem. en ¼ u. Z. van *Veghel*; met 29 h. en 100 inw.

DOORNSCHE-SLUIS (DE), sluis in het *Land van Altena*, prov. *Noord-Brabant*, gem. en 20 min. N. W. van *Almkerk*, dienende tot uitwatering van den pold. *Oudendoorn*.

* **DOORNSPIJK**. In 1845 is in deze gem., te *Kamper-Nieuwstad* eene kerk met pastortij gebouwd. — Het d. komt in 1355 onder den naam van *Doornstic* voor.

DOORNSCHE-ZIJL, sluis, prov. *Oeverijssel*, in den *Regter-Vechtdijk*, gem. *Zwollerkerpel*, een groot mur N. N. O. van *Zwolle*, nabij de havenzathe den *Doorn*.

* **DOORWERTH**. Aldaar is een voetveer over den *Rijn*, het *Doorwerthsche-veer* genaamd. — Het wapen der heerl. *Doorn* bestaat in een veld van goud, met eene fasce, boven en onder vergezeld van drie vierkante blokjes geplaatst in den selfden zin, alles van azuur, gedekt door een markiezenkroon.

DOOYTSSE-WIEL, meet, prov. *Friesland*. Zie **WIEL** (DE DORTER) W.

* **DORDRECHT**, gem. Bl. 487. Aldaar zijn in 1849 binnengekomen 222, uitgevaren 178 schepen. — Bl. 488, reg. 33, staat: A. HIL-
 LANTS. Des: A. WILMANS. — In 1840 en 1841 heeft men te *Doorn* eene nieuwe *Boterbeurs* gebouwd, op de plaats, waar vroeger stand de *IJzeren waag* en de *Engelsche kerk*, die in 1839 en 1840, met nog twee andere gebouwen, zijn afgebroken; de klok en het uurwerk van de *Boterbeurs* vond men vroeger op de *Engelsche kerk*. In het gebouw is eene zaal bestemd voor een *Stedelijk Museum* van schildertjen van *Dordrechtse Schilders*. — Bl. 486. Men telt te *Doorn* 200 (niet 100) *Israëlieten*. — In 1849 is er een nieuw *R. K. Weeshuis*, in de *Wijnstraat*, gesticht, en in 1848 een *Bestedelingenhuis*, ten behoeve van de *Herformde gemeente*, op het *Bagijnhof*. — Men heeft te *Doorn*

behalve de in het Wbk. vermelde liefdadige inrigtingen eene Spaarbank, opgericht den 6 Mei 1818; eene vrouwenvereniging tot bevordering van den zedelijken en stoffelijken welstand der Armen, den 21 Mei 1844 opgericht; eene inrigting tot onderwijs van kinderen van minvermogende en niet gealimenteerd wordende ouders en eenige meer bejaarde personen; eene Maatschappij ter bevordering van het onderwijs van minvermogenden in de Hervormde godsdienst; een Departement der Protestantische Vereeniging onder de zinspreuk: *Christelijk Hulpbetoon*; een Departement der Protestantische Vereeniging onder de zinspreuk: *Unitas*; eene Afdeeling der Maatschappij ter bevordering van het godsdienstig onderwijs in de kolonie Suriname; eene Afdeeling der Protestantische Maatschappij ter bevordering van Welstand, voornamelijk onder landlieden; een Patronaat der Protestantische landbouwkundige gestichten voor verlaten en verwaarloosde kinderen te Montfoort; eene Afdeeling der Zuidhollandsche Maatschappij tot redding van schipbreukelingen en eene spaarkas, opgericht in April 1850. Ook heeft met eene Bank van Leening. — Bl. 467. Het Genootschap: *Diversa sed Unais*, in het jaar 1850, toegetreden tot en mitsdien geworden eene Afdeeling van de Hollandische Maatschappij van fraaije kunsten en wetenschappen. — In 1847 is te Dordrecht opgericht eene Afdeeling van de Hollandische Maatschappij van landbouw; in 1848 eene Maatschappij voor tuin en landbouw, genaamd *Dordrechtsche Flora*, alsmede eene Dordrechtsche Liedertafel; den 3 December 1847 eene Koraal oefening, ten doel hebbende de veredeling van het kerkgezang; den 18 Junij 1840 het Harmoniegezelschap *Euterpe*, en den 1 November 1845 de Rijsschool. Er bestaan te Dordrecht een Afdeeling der Muzikschool van de Maatschappij tot de bevordering der toonkunst; eene Normale Zangschool van het Departement Dordrecht der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, en eene Stedelijke Muzikschool voor zang- en instrumentaal onderwijs, opgericht in 1849. Het Zee-manscollegie is opgericht den 17 Oct. 1818, (niet 1831). De vlag is wit, met boven en onder een roode band, elk van $\frac{1}{2}$ breedte der vlag. — In September 1850 is ingewijd de geheel nieuwe, in dat jaar gebouwde Nederduitsche Hervormde Diakonische bewaarschool aan de *Stadsvest*, ter plaatse, waar vroeger het Heilige Geest- en Pesthuis ter Nieuwekerk stond. **FRAANZ VALENTIJN** was geb. in April 1666; **CORNELIS HOYCK VAN PAPENDRECHT**, † in 1753 (niet 1783); **JAN TERWES AARTZ**, was geen Schilder, maar een Beeldhouwer. — Ook zijn te Dordrecht nog geboren de volgende vermaarde mannen, als: de Godgeleerden: **JACOBUS LIJDIUS**, † in 1679, die tevens een bekwaam Nederduitsch Dichter was; **ANASERUS VAN DEN BERG**, geb. 20 Februarij 1735, † 6 Januarij 1807, als Predikant te Arnhem, na zich mede als Nederduitsch Dichter te hebben doen kennen, en **PAULUS BOSEVELD**, geb. omstreeks 1752, † 21 Januarij 1819, als emeritus Predikant in zijne geboorteplaats; de Geschied- en Oudheidkundige **CORNELIS VAN SOMMEREN**, geb. 26 September 1650; de Latijnsche Letterkundige

ANDREAS COLVICS, geb. in 1694, † 1 Julij 1671, als emeritus Predikant van de Waalsche gem. in zijne geboortestad; de Latijnsche Dichters: JAN WILLEN VAN STEENBERGEN, die tevens de Nederlandsche lier hanteerde, geb. 16 Junij 1708, † 19 Maart 1772, en Mr. JAKOB HENDRIK HESOFFY, geb. 29 Julij 1756, † 14 Februarij 1843; de Oostersche Taalgeleerde GERARD KUIPERS, † 11 Julij 1815, die tevens een geleerd Geschied- en Ondbeidkundige geweest is; de Schilders: DIJK STOOP, geb. in 1610, † in 1686; JACOB LA VECQ, geb. in 1624, † in 1674: ARIE HUIBERTSZ. VERVEER en GERARDE JAGER, die beide in het midden der zeventiende eeuw leefden; BENJAMIN CUTP, † in het eind der zeventiende eeuw; HUBERT VAN RAVESTEIN, geb. in 1640; ABRAHAM VAN KOLRAAT, geb. in 1643; diens broeder BAREND VAN KOLRAAT, geb. in 1650; JOHANNES OFFERNAES, geb. in 1646; JACOB MOELAERT, geb. in 1649; JACOB VAN DE ROER, geb. in het midden der zeventiende eeuw; WOUTER DAN, geb. in 1726, † in 1786; WOUTER UTERLINNOEK, geb. in 1730, † in 1784; CORNELIS VERHEULEN, geb. in 1732, † in 1813; JAN AARUS, geb. in 1738, † in 1805; LAURENS GELDENBLON, geb. ontrent 1748, † in 1778; DIONIS VAN DONGEN, geb. in 1748, † in 1819; PIETRA HOFMAN, geb. 31 Augustus 1755, † 9 April 1837, JOHANNES SCROENHAKERS PIETERSZ, geb. 1 November 1755, † in Junij 1842; MICHEL VERSTEN, geb. 30 Augustus 1756, † 8 November 1843; GILLES SNAK GREGOOR, geb. 10 Januarij 1770, † 3 December 1843; MARTINUS SCROENAN, geb. 29 Januarij 1770, † 30 October 1848; ARNOLDUS VAN WEL AL, geb. in 1772, † 3 Januarij 1818; JOHAN HENDRIK BOSHAER, geb. 21 Julij 1775; LEENDERT DE KONING, geb. 12 April 1777, † 8 Junij 1849, en GEORGE ADAM SCHMIDT, geb. 17 Mei 1791, † 23 Maart 1844; de Toekeraarts: G. MALLEYN, geb. in 1753, † in 1816, en HERNANUS DE WIT, geb. in 1764; de Graveur JOHANNES CHRISTIAAN BENDORP, geb. 1 Januarij 1766, † 13 November 1849; de Staatsman OCKER REPELAAR VAN DEIJEL, geb. in 1759, † 26 October 1852; de Zeeheld PIETRA MELVILL, geb. in 1753, † in 1826; de Kapiteins der Watergeuzen: DIJK WOR en WOUTER of BALTUS FRANZLOON; de Dichters: PETRONELLA CATHARINA VAN STEENBERGEN, geb. 26 Mei 1705, † 24 April 1759, en KLARA GHYSEN, geb. in 1708, † in 1747, en de Schilderes CORNELIA SCHEFFER, geb. LANKE, † in 1839.

* DORDRECHT (STAARTPOLDER-VAN-) wordt ook wel DE POLDER-VAN-SCHRAAN genoemd, naar den Heer C. SCHRAAN aan wien hij door de stad Dordrecht verhuurd is.

* DORDSCHE-BEEK, staat: zie DORTSCHE-BEEK, lees: Zie DORTSCHE-BEEK.

* DORDSCHEWAARD, pold. staat: Zie DORSSWAARD, lees: Zie DORSSCHE WAARD. W. en A.

DORDSCHE-TOREN (HET GAT-VAN-DEN-), kil in den *Biesbosch*, prov. Noord-Brabant, gem. *Werkendam*, dat uit het Gat-van-den-Haan voortkomende eerst in eene hogtige noordelijke rigting en voorts in eene zuidwestelijke strekking door den *Muggenwaard* heenloopt en zich in het *Zalmgat* ontlast.

DORREI of DORREHAVEN, vlek in *Australië*, op de Westkust van *Nieuw-Guinea*, ten N.W. van de Geelvinksbaai, aan eene baai, welke door het *Branders-eiland* gedekt is. Het is, zoo men meent door *Beädjoes* van *Borneo* bevolkt, telt vreedzame bewoners, wier groote woningen, inwendig in de lengte door eenen gang afgescheiden, op palen boven water gebouwd zijn. Smalle en lange bruggen strekken tot gemeenschap van het eene gebouw tot het andere. Men vindt hier veel massooi, ook ambergrjjs en vooral verscheidenheid van de fraaiste paradijstvogelen.

DORENHOEK, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie **DOORSHOEK**.

DORNLUST, buit. op *Walcheren*. Zie **DOORLUST**. W.

DORENSPIC, oude naam van het d. **DOORNSPIJK**, prov. *Gelderland*, in 1533. Zie **DOORNSPIJK**. W. en A.

DORONBURE, plaats, vermeld als te liggen in het graafsch. *Amelande*, zonder dat men weet welke daarmede bedoeld wordt.

DORPEN (DE), geh. in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 5 n. N. O. van *Alkmaar*, kant. en 5 min. Z. van *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*; met 7 h. en 60 inw.

DORP-EN-SLOBGORS, gedeelte polderland, in den *Oude-Appelaar*, prov. *N. Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Zevenbergen*, gem. *Fijnaart-en-Brynningen*, volgens het kadaster eene oppervlakte beslaande van 94 bund.

DORP-VAN-DEN-POLDER (HET), plaats, voorkomende op oude kaarten, als gelegen in de prov. *N. Brabant*, omtrent den *Auvergne-polder*.

DORREKADE of eigenlijk de **DORREKESKADE**, weg in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, welke, in eene westelijke rigting, van de kerk van *Waldinxveen* naar den zoogenaamden *Donderdam* loopt. — Aangezien deze weg tusschen uitgeveende plassen doorloopt, kost hij zeer veel van onderhoud, zoo van paal- als puinwerken, doordien het water er met geweldige slagen tegen aandruischt.

DORRIGENDAM, oude naam van het d. **DURENDAM**, prov. *Noord-Holland*. Zie **DURGERDAM**. W.

* **DORSCHIED**, is een d. (geen geh.). — Er is eene kerk die vor eenige jaren tot eene succursale is verheven en tot het dek. van *Vindens* behoort. Men telt er 10 h. en ongeveer 100 inw.

* **DORSELEIND** ligt 4 u. van 's *Hertogenbosch*.

DORSHOUT of **DOORSHOUT**, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, arr. en 4 n. Z. O. van 's *Hertogenbosch*, kant., gem. en 1 u. N. W. van *Veghel*; met 69 h. en 500 inw.

* **DORSSCHEWAARD**, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 126 bund. 5 v. r., en wordt door eenen molen, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0.23 ell. onder A. P.

* **DORSTMANPLAAT** heeft een afstekend strand aan de westzijde; begint bij *Stavenisse* en eindigt aan *Gorishoek*. De noordzijde, eene drooge vlakte, die vrij ver uitstrekt, vormt de bocht van het *Keten*. Zij valt geheel droog en is meest overal steil en aan de zuidzijde afgebroken.

* **DORTERHOEK** ligt 1½ u. van *Deventer* en telt 45 h. en 520 inw.

DOSSIE-STRAAT, seeëngte in *Oost-Indië*, ten Z. van het eil. *Groot-Lingga*.

DOUK (DEN), de zuidoostelijke punt van den zeedijk op het eil. *Texel*, prov. *Noord-Holland*. — Den 18 November 1776 had aldaar eene doorbraak plaats.

DOURGA-BOGT, baai in *Australië*, aan de westkust van *Nieuw-Guinea*.

DOURON, eil. in *Oost-Indië*. Zie **DURON**. W.

DOUVELDERDIJK, voorn. dijk in *Zaltand*, prov. *Overijssel*, onder *Deventer*, in het begin der veertiende eeuw getegd, doch in welks plaats later de *Sneppelinksdijk* is gekomen. De naam is nog bewaard gebleven door de *Douveler-kolk* en *Douveler-erve*, daaromtrent gelegen.

DOWA, **POKOR-DOWA** (DE **TWEE EILANDEN**), eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee van Java*, aan de noordkust van het eil. *Java*.

DRAAIJER (DE), onbehuise pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Hensden*, gem. *Werkendam*;

palende N. aan de Oude-kiel, O. aan den Nieuwe-polder-de-Dertigmergen, Z. aan de Grienden, W. aan het Steurgat. — Deze pold., welke in het jaar 1851 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 38 bund. 57 v. r. 50 v. ell. Het land ligt 0.60 ell. boven A. P.

DRAAIOORD, meertje in *Waterland*, prov. *Noord-Holland*, aan de Oost-Beemster-dijk, nabij de banscheiding tusschen Purmerende en Oosthuizen, hetwelk zich gedeeltelijk met de *Beemster-Ringsloot* vereenigt, en gedeeltelijk ten O. van het Kleine-dijkje in den *Ooverwachte-polder* ligt.

DRAAIOORDER-MOLENS (DE), molengang in *Waterland*, prov. *Noord-Holland*, in de Oost-Beemster. De bovenmolen werpt zijn water uit in de Ringsloot, nabij het Draaioord.

DRAAIOORDER-SLOOT (DE), molensloot in *Waterland*, prov. *Noord-Holland*, in de *Beemster*, loopende van den West-Beemsterdijk, ten Z. van de Rijk, in eene oostelijke rigting naar de Draaioorder-molens.

DRAAISTERHUIZEN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, arr., kant. en 2 u. Z. Z. W. van Sneek, onder *Heeg*; met 4 h. en 50 inw.

DRAGTEN, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Smaltingerland*, bestaande alleen uit het d. Dragten, met zijn behoor, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte bestaande van 3247 bund. 68 v. r. 50 v. ell., waaronder 3220 bund. 66 v. r. 64 v. ell., belastbaar land.

* **DRAGTEN** heeft, behalve de in het Wbk. vermelde fabrieken, thans nog: 2 tabaksfabrieken, 2 rijtuigmakerijen, 2 wagenmakerijen, 2 houtzaagmolens, 2 rosmolens, 1 pel-, inout- en oliemolen. — Het slot van den Baron van *HARINXMA THOE SLOOTEN*, aan den Zuider-Lijkweg, is afgebroken. Aan den Noorder-Lijkweg is een nieuw slot gesticht door den Heer *MARTINUS MANSER CATS*, Zie *HARINXMA-STATIE*.

* **DRAGTEN (ZUIDER-)**. Aldaar moet reeds in de achtste of negende eeuw een kerkje gestaan hebben, tusschen den Hooge-Weg en den Slingeweg, waar nu nog een kerkhof is; het werd in 1148 vervangen door een ander, gestaan hebbende op den Zuider-Lijkweg op het nog aanwezige kerkhof.

DRAGTERBRUG of brug no. 8, brug op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, zijnde eene houten ophaalbrug, liggende over het vierde pand van het Apeldoornsche kanaal.

DRAGTSTER-COMPAGNIE, geh., prov. *Friesland*. Zie *COMPAGNIE (DE) W. en A.*

* **DRAUFFELT**, de kapel alhier behoort tot de par. van *Pintoch* (niet tot *Bunshausen*). Het d. heeft 22 h. en 180 inw.

* **DRAWOLANG** ligt resid. en reg. *Cheridon*, distr. *Gebang*.

* **DREGTERLAND**. Bl. 499 reg. 3 staat: Enkhuzen, lees: Enkhuzen-en-Westende reg. 8 staat: Hem, lees: Hem, Oosterleek, — De tot op ultimo December 1841, gemaakte straatwegen in *Dregterland*, beslaan 7293 strekkende of 18.618 v. ell. en de mac-adams-wegen 53.684 strekkende of 112.648 v. ell.

§ **DREI-JUNGFREN**, d. grooth. *Luxemburg*. Zie *UWFLINCKEN W.*

* **DREISCHOR**, gem. — Bl. 802 reg. 29 staat: 1058 bund. 24 v. r. 9 v. ell., lees: 896 bund. 37 v. r. 40 v. ell. — Reg. 31 staat: 1278 bund. 2 v. r. 18 v. ell. lees: 1096 bund. — Het d. *DREISCHOR*, ofschoon reeds veel vroeger bestaan hebbende, heeft echter pas zijn

meeste aanzien gekregen nadat **ADOLF VAN KLEEF**, Heer van *Ravesteyn*, en zijne vrouw **ANNA VAN BOURGONDIE**, in 1473, onderscheidene groote schorren aan **DREISCHOR** en *Noordgouwe* bedijkt had. Men telt er in de kom van het d. 98 h. en 750 inw. — Bl. 503. Nevens de tombe van de gebroeders **OCKESSE** ziet men eene niet minder prachtige, bij nitersten wille, door **Mr. PIETER MOESE**, die in 1756 te 's Gravenhage overleed en bij deze tombe begraven is, voor zich zelve gesticht. In vroeger tijd werden kerk en toren door den Polder-van-Dreischor onderhouden, zels werd toen de wijn tot het Nachtmal van 's polders wege bekostigd, ter oorzaak, dat de pold. eens bij watersnood zeer groote schade geleden hebbende, door de kerk met zeer aansienlijke sommen gelds was bijgestaan geworden. In het laatst der vorige eeuw heeft men daarin verandering gemaakt, zoodat nu de toren het eigendom en ten laste van de burgerlijke gemeente is, terwijl het kerkgebouw, met den aanleve van dien, thans uit eigen zeer bekrompen fondsen moet onderhouden worden.

* **DREISCHOR (POLDER-VAN-)**; paalt Z. aan het Dijkwater. — Deze polder beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1152 bund. 88 v. r. 1 v. ell., waaronder 1072 bund. 63 v. ell. schotbaar land; telt 39 h., waaronder 24 boerderijen, en wordt door een sluis van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, twee Geworenen en eenen Penningmeester. — De **POLDER-VAN-DREISCHOR** was vroeger een afzonderlijk eiland, dat door de bedijking van Noordgouwe en Zonnemaire aan Schouwen is vastgehecht. Vóór den hoogen vloed van 1287 of 1288 was het **LAND-VAN-DREISCHOR** wel de helft grooter dan een paar eeuwen later. Aan de overzijde was toen een visschersgehucht, *Maye* genoemd. Zie dat woord. W.

DREMPEL, kaap in *Australië*, aan de Noordwestkust van *Nieuw-Guinea*.

* **DREMPT** bestaat uit 158 zeer verspreid staande huizen bewoond door ongeveer 1100 inw. — De dorpschool te **DREMPT** wordt des winters door 150 of 135 kinderen bezocht, doch des zomers beloopt het getal niet hooger dan 70 of 80.

DRENK (DE), water in *Staats-Vlaanderen*. Zie **DRINK (DR)**.

* **DRENTHE**. bl. 508. Men heeft in **DRENTHE** slechts 6 R. K. kerken, als: te Assen, te Koevorden, te Veenhuizen, te Frederiksoord, te Zandberg, onder *Odoorn* en sedert het jaar 1849 dezede te Nieuw Schoonebeek. Het getal havex. heeft niet meer bedragen dan 18, als zoodanig erkend en bepaald in 1698, als: de *Klencke*, *Echten*, *Ansen*, *Rhebruggen*, de *Havixhorst*, *Oldangaerden*, *Batinge*, *Etinge*, het *Huis-te-Ruinen* of des *Oldenhoff*, het *Huis-te-Peize*, *Mensinge*, te *Roden*, de *Helle* of *Terheil*, *Oosterbroek*, het *Huis-te-Eelde* later *Vennebroek*, *Ter-Borgh*, *Westrup*, *Vledderingelater* *Laarwoud* en *Dunninge*. — Er waren vroeger in **DRENTHE** 6 kloosters, 1° de *Abdij te Ruinen*, 2° te *Dickeninge*, gem. *de Wijk*, 3° nabij *Schoonebeek*, 4° te *Assen*, 5° te *Blijdenstein*, gem. *Ruinervold* en 6° te *Bunne*, gem. *Vries*. bl. 510. **DRENTHE** bevat eene oppervlakte van 2,66,278 bund. grond, waarvan 78,000 bund. bouw-, hooi- en weiland, 11,000 bund. wegen, water, bosschen, broekland enz., 57,800 bund. veen en 118,000 bund. heide. De bevolking in **DRENTHE** bedroeg op den 1 Januarij 1850, 83,467 zielen, waaronder 71078 Hervormden, 5151 Afscheiden, 4450 Roomsche Katholijken, 1964 Joden, zijnde de overigen van verschillende gezindten.

§ DRENTSCHE-REESTEN, geh. of liever zeer uitgestrekte streck, nich, ongeveer 3 u. gaans, langs de Reest, in eene kronkelende richting, van het W. naar het O. uitstrekken, welke somtijds eene vereniging van eenige huizen uitmaakt, die ieder op zich zelve of eenige bij elkander genomen afzonderlijke namen hebben, zooals de Bloemberg, de Pieperij, de Wildenberg, Rabbering, Gezekamp, Schrapveen, de Paardenlanden, de Kieste, Tente, Luttergruppe, enz. Het is gelegen in de prov. *Drenthe*, arr. en op bijna alle punten ongeveer 9 u. Z. van *Assen*, jud. en adm. kant en ruim 2 u. Z. W. van *Hoozeveen*, gem. *Zuidwolde*, ruim 1½ u. en W. Z., en O. van *Kerkenbosch*; met 62 h. en ruim 350 inw.

***DREUMEL**, gem., paalt N. O. aan de gem. *Wamel*; Z. W. aan *Heerwaarden*, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1965 bund. 16 v. r. 93 v. ell., waaronder 1870 bund. belastbaar land. — Men telt er in de kom van het d. ruim 500 inw.

DRIEBERG, drie heuvelen op de *Neder-Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. *Eden*, op den rug der Edensche bergen. Twee dezer heuvelen hebben op de kruin drie ronde gaten, van vier schreden middellijn, in eenen driehoek gelegen, terwijl de derde van eene kuil in het middelpunt voorzien is, waarom men vermoedt, dat deze heuvelen vroeger tot offerplaatsen gediend hebben.

DRIEBERG, berg op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, ½ u. van *Lansteren*.

***DRIEBERGEN**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1819 bund. 19 v. r. 14 v. ell., waaronder 1817 bund. 26 v. r. 41 v. ell. belastbaar land. — Men heeft in deze gem. ééne school, welke door een gemiddeld getal van 170 leerlingen bezocht wordt, waartoe ook de kinderen der gem. *Rijzenburg* behooren. — De heerl. *Dairbergen* wordt thans in eigendom bezeten door Mevrouw de douairière van *Wooten*, te *Utrecht*. — Men telt in de kom van het d. *Dairbergen* 64 h. en 440 inw. — De vorige kerk, die nog kapelswijze gebouwd en van boven met eene scherpe spits voorzien was, is in het jaar 1830 door een nieuw, fraai kerkgebouw vervangen, waarin, in 1841, een orgel is geplaatst. — Het wapen van *Dairbergen* bestaat uit een in vieren gedeeld schild; bestaande het eerste en vierde gedeelte uit een veld van goud, met eenen leeuw van keel, het tweede en derde gedeelte uit een veld van sabel, met eene lilië van silver; alles gedekt door eene kroon van goud.

DRIEBERGEN, lees: **DRIEBRUGGEN**, geh., ligt gem. en ½ n. Z. W. van *Waarder*, ter plaats, waar de grindweg van *Waarder* naar *Gonda* over de *Dubbele-Wierikke* gaat, en telt 18 h. en 120 inw.

DRIEBERGEN (KLOOSTER-DER-), voorn. klooster, prov. *Groningen*. Zie *GRUUX-MOSIJKEN-KLOOSTER*. W.

DRIEBUKENDAAL, bosch in het *Rijk van Nijmegen*, prov. *Gelderland*, gem. en 10 min. N. van *Groesbeek*. — Dit bosch, hetwelk meest bepot is met dennen en akkermiaalshout, beslaat eene oppervlakte van 95 bund. 25 v. r. 10 v. ell.

DRIE-GEZUSTERS (DE), drie eil. in *Australië*, N. van de *Goelvinks-baai*.

DRIEHOEVIJZERS, b., prov. *Zeeland*. Zie *HOEVIJZERS (DRIE-)*. W.
DRIEHOEK, geh., in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 8½ u. W. N. W. van *Breda*, kant. en 2½ u. W. van *Zevenbergen*, gem. *Fijnaard-en-Heyningen*, 25 min. N. W. van *Fijnaard*; met 11 h., bewoond door 15 huisgez. en 60 inw.

DRIEHOEK (DE), geh. in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 5 u. Z. W. van *Breda*, kant. en 2½ u. Z. W. van *Ginneken*, gem. *Zundert-en-Werukhout*, ruim ½ u. Z. W. van *Groot-Zundert*, waartoe het kerkelijk behoort; met 8 h. en ruim 50 inw.

DRIEHOEK (DE), b. in de *Meijerij van 's Hartogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en 1½ u. N. ten O. van *Eindhoven*, gem. *Son-en-Bruegel*, 25 min. van *Son*, waartoe zij behoort; met 67 h. en ongeveer 540 inw.

DRIEHOEK (DE), eil. in *Oost-Indië*, in de *Straat van Makassar*, W. van het eil. *Celebes*.

DRIEHUIZEN, d., telt ruim 140 inw., onder welke ongeveer 120 Herv. en 14 R. K. — De dorpschool wordt gemiddeld door 30 leerlingen bezocht.

DRIEHUIZEN, b. in *Drechterland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 4 u. N. van *Hoorn*, kant. en 2½ u. N. W. van *Enkhuizen*, gedeeltelijk gem. *Andijk*, gedeeltelijk gem. *Werverschoof*; met 7 h. en ruim 50 inw., als: 5 h. en 12 inw. onder *Andijk* en 4 h. en 20 inw. onder *Werverschoof*.

DRIEHUIZEN, geh. in het *Rijk van Nijmegen*, prov. *Gelderland*, arr., kant., gem. en ½ u. Z. van *Nijmegen*, 20 min. W. van *Hutert*, waartoe het behoort.

DRIEHUIZEN, geh. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 1 u. N. W. van *Leyden*, kant. en 1 u. Z. van *Noordwijk*, gem. *Rijnsburg*.

* **DRIEHUIZEN-EN-ZUIDSCHERMEER**, lees: **DRIEHUIZEN-EN-ZUIDSCHERMEER**, in de kom van het d.

* **DRIEL**, gem., bestaat uit de buurs. *Kerk-Driel* of het d. *Driel*, *Veld-Driel*, *Hoenza-Driel* en *Hoorsik*, van waar men meent, dat de naam dezer gemeente eene verkorting zoude zijn van *Dauw* of *DRIE-KALM-EL*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2734 bund. 15 v. r. 20 v. ell.; bevat 418 h., bewoond door 560 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 2850 inw. — Men telt in de gem. *DRIEL*, drie scholen, als: ééne te *Kerk-driel*, ééne te *Veld-Driel* en ééne te *Hoenza-Driel*, welke gemenselijk gemiddeld door 500 leerlingen bezocht worden. — De gem. *Dauw* is eene heerl., thans in eigendom bezeten wordende door den *Hanz U. REPELAER VAN DRIEL*, woonachtig te *Smeek*. — Het d. *Dauw* ligt 3½ u. van *Tiel*, grootendeels beneden en langs den *Maaedijk*; is zeer uitgebreid, en heeft een breede rechte voorstraat, waaraan de voornaamste huizen, als ook het raadhuis en de *Herv. kerk* staan. — Men telt er, in de kom van het d., 223 h., bewoond door 326 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 1600 inw. — De eerste bidplaats der R. K. na de Reformatie was op het adell. h. de *spijker Leijonstein*. — De dorpschool wordt gemiddeld door 200 leerlingen bezocht.

* **DRIEL**, d. telt 14½ h. — De dorpschool wordt gemiddeld door 125 leerlingen bezocht.

§ **DRIEL (HOENZA-)** of *Huis-Dauw*, buurs. in den *Bommelerwaard*, *Benedendistrikt* der prov. *Gelderland*, arr. en 4 u. Z. W. van *Tiel*, kant. en 2 u. Z. O. van *Zalt-Bommel*, gere. en 20 min. W. van *Driel*; met 56 h., bewoond door 66 huisgez., uitmakende eene bevolking van 340 inw. Ook heeft men er eene school, die gemiddeld door 40 leerlingen bezocht wordt, en een voetveer over de *Maa*.

* **DRIEL (VELD-)** ligt 3½ u. van *Tiel*, 20 min. W. van *Driel* en telt 65 h., bewoond door 67 huisgez., uitmakende eene bevolking van 480 inw. — De school wordt gemiddeld door 60 leerlingen bezocht.

DRIELINGEN (DE) of *TINA-SANANUS*, eil. in *Oost-Indië*, aan de westkust van het eiland *Celebes*, ten Z. van de *Tomeikoebasi*.

DRIELSCHÉ-WAARDEN (DE), uiterwaarden in de *Over-Betuwe*, prov. *Gelderland*, arr. en kant. *Nijmegen*, gem. *Heteren*, uitwaterende op den *Rijn*, door eene steenen sluis, wijd 0.73 ell.

* **DRIELSCHÉ-WETERING** begint in den *Drielschen polder*, welken hij doorloopt.

* **DRIEMANS-POLDER (DE)**, die, volgens octrooi van 13 Julij 1668, is drooggemaaft, bestaat eene oppervlakte van 971 bund. 54 v. r. 67 v. ell. waarvan 765 bund. 31 v. v. 70 v. ell. onder *Soetermeer*, 206 bund. 22 v. r. 97 v. ell. onder *Stompwijk*; telt 40 h., waaronder 26 hoerderijen, als: 50 h., waaronder 22 hoerdestijen, onder *Soetermeer*, en 10 h., waaronder 4 hoerderijen, onder *Stompwijk*, alsmede een schoolgebouw te *Wilaveen*, met daarbij liggend kerkhof van de *Hert. te Stompwijk*. Hij wordt door 6 melens droog gehouden. — *Reg. 12 staat*: door de aangename buitenplaatsen en schoone boerenwoningen *lee*: door de schoone hoerenwoningen. — *Reg. 15 staat*: een u. *lee*: 1½ u.

DRIEMOND, voorn. buit. in *Weesperhaapel*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 2 u. Z. O. van *Amsterdam*, kant. en ½ u. W. van *Weesp*, gem. *Weesperhaapel*, bij de *Geinbrug*, in den *Gein-en-Gasperpolder*. — Dit buit. is sedert jaren gealoopt en de grond tot weiland gemaakt.

DRIENESBEEK (DE), beek in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, gem. *Lonneker*, in *Driene*, met eene westelijke rigting loepte van *Driene* naar *Rooselo*.

DRIES, geh. in het graaf. *Horne*, prov. *Limburg*, arr. en 4 u. W. ten N. van *Roermond*, kant., gem. en 6 min. van *Weert*; met 14 h. en 70 inw.

DRIES, geh. in *Oppeu-Gelder*, prov. *Eisburg*, arr., kant. en 1½ u. N. van *Roermond*, gem. en ½ u. W. van *Weer*; met 24 h. en 125 inw. Het wordt ook wel *Karsvancoc* genaamd, naar het aldaar bestaan hebbend nonnenklooster van dien naam.

DRIESCHIGT (NOORDELIJK), buurs. in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, arr. en 2 u. N. O. van *Almelo*, kant. en 1½ u. W. van *Ootmarsum*, gem. *Tubbergen*.

DRIESCHIGT (ZUIDELIJK), buurs. in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, arr. en 2 u. N. O. van *Almelo*, kant. en 1½ u. W. van *Ootmarsum*, gem. *Tubbergen*.

DRIESPRONG (DE), gedeelte polderland in de vrije heerlijk. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Borghorn*, oetius *Schagen-midzijde*; palende N. aan *Loeterdijk*, aan *Breehoorn*, Z. aan *IJkaag*, W. aan *Cornelianskaag*.

DRIEVADEMSBANK (DE), gevaarlijke klip in *West-Indië*, Z. van het eil. *St. Marten*, voer *Guaatani*, op 258 ell. afstands O. van the *Maas* van *Waar*. Ter vermijding van dese klip worden de volgende merken opgegeven: » het fort *Amsterdam* oven bemasten het fort *Nassau* » en *Gesperroek* even bemast den stomp berg op *St. Bartholomew*.”

* **DRIEVELD**, welke op oude kaarten van *Rijnland* voorkomt, is waarschijnlijk met eene andere dainvlakte vereenigd en thans onder den naam van *Mansveld* bekend, althans de naam van *Drievelo* is in gebruik geraakt en thans niet meer bekend.

* **DRIE-VRIENDEN-POLDER** is in 1817 bedijkt. Het zomerpjl ligt 0.10 ell. boven A. P.

DRIEWEGE, geh. in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, arr. en $3\frac{1}{2}$ u. Z. ten O. van *Middelburg*, kant. en $2\frac{1}{2}$ u. O. ten N. van *Oostburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Bierliet*, ter plaatse, waar de dijken van de *Amelia*-, *Pieters*- en *Helena*-polders te zamen loopen. — Dit geh. is daar eerst sinds eenige jaren ontstaan, en telt 6 h., met 50 inw., waaronder eene herberg. Ook is er de bij-school voor het *Nieuwland* gevestigd (zie dat art.), en in de nabijheid is eene meestooft en vele groote en kleine boerderijen.

DRIEZUMERTERP is een geh. (geen buurt), aldus genaamd naar een daar liggende vliedberg; heeft 5 h. en ongeveer 20 inw.

* **DRIMMELLEN**, heerl., drijft veel handel in bieren. — Het d. **DUMMELLEN** heette oudtijds **DAYMELLEN**. Op oude kaarten vindt men twee *Drymelen* in den verdrinken Zuidhollandsche-waard aangegeven; ook vindt men *Hoekenisse* als één daarvan aangeteekend; het was misschien daarvan eene smaldeeling met eene bijzondere parochiale kerk. — Dit d. telt thans 280 inw. in 36 h., die allen door hun uiterlijk voorkomen, de welvaart van dit plaatsje aanduiden. Vele h. staan aan den Standhazenschedijk, doch de meesten landwaarts in, met tuinen omgeven. De Breede-vaart valt hier, door eene sluis, met twee paar vloeddeuren, in den *Amer*, en vormt aldaar eene haven, die veel levendigheid veroorzaakt. — De school, door de Herv. gem. bekoostigd, is een sierraad van het d., en voor weinige jaren gebouwd. Ten W. en buiten de laatste h., ziet men nog de sporen van veldwerken, dwars op den dijk.

DRINK (DE), **DAKK** of **DRIJNKK**, water in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, in den *St. Janspolder*, loopende van den *Zwarte-polder* is eene kronnne lijn eerst Zuid-Oost-, daarna Oost-voorts Noordwaarts. Het was van ouds de scheiding tusschen het leen Kadzand en de heerl. Nieuwvliet. Thans scheidt het de gem. Kadzand en de gem. Zuidzande van de gem. Nieuwvliet en is niet meer dan eene breede watergang.

DRIOEN (DE-PIEK-VAN-), berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Riouw*. **DRIOEN (DE-STRAAT-)**, zeeëngte in *Oost-Indië*, tusschen het eil. *Riouw*, en het eil. *Drioen*, met eenige andere kleine eilandjes doorloopende.

DROGEHAM, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Achtkarspelen*; bevattende de d. *Augustinusga*, *Drogeham*, *Gerkesklooster*, *Harkema-Opeinde* en *Rottevalls*, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 3672 bund. 6 v. r., waaronder 3630 bund. 20 v. ell. belastbaar land.

DRONGELEN-HAGOORT-GANSOIJEN-EN-DOEVEREN paalt Z. oot aan *Capelle*.

DRONGELSCHE-SLUIS, in het *Land van Heusden*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Drongelen-Hagoort-Gansooijen-en-Doeveren*.

DRONGELSCHE-VEERTIG-MORGEN (DE), pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie. **VEERTIG-MORGEN (DE DRONGELSCHE) W.**

DRONRYP, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Menaldumadeel*; bestaande alleen uit het d. *Dronryp*, en beslaande, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1699 bund. 53 v. r. 54 v. ell., waaronder 1584 bund. 91 v. r. 35 v. ell. belastbaar land.

* **DRONRIJP**, telt 196 h. en ruim 1400 inw., onder welke 300 R. K. Het fraaije kerkorgel, een der beste werken van den vroegeren tijd, heeft in 1849 belangrijke vernieuwing en verbeteringen ondergaan en is toen met twee geheel nieuwe registers vermeerderd. — De dorpschool wordt gemiddeld door 280 leerlingen bezocht. — Heerlijke bouw- en weilanden omringen dit op 7 of 8 terpen gelegen schoone en aanzinnlijke

derp, waarlangs thans ook de straatweg van Loeuwarden naar Harting-
 loop loopt.

* DROEGE-GAT, staat: *Noord-Holland*. lees: *Noord-Brabant*.

BROEGE-RIJSTHOEK, kaap in *Oost-Indië*. Zie *SINZL. W.*

DROOGMAKERIJ (DE), pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie *HAAZERS-
 WOUDE (DROOGMAKERIJ-VAN-)*. W.

DROOGTE (DE), naam, onder welken de *GROOTE-ST.-ANNAPOLDER*
 in *Staats-Vlaanderen*, en wel voornamelijk het noordelijke gedeelte,
 meestal bij de landlieden bekend is.

* DROUWEN telt 36 h. en ruim 360 inw. — Vroeger zou hier een
 kast. bestaan hebben, vanwaar een straatweg op *Borger* liep. —
 In dit geb. zijn voor eenige jaren door eenen arbeider, terwijl hij
 bezig was met het uiddelven van keijlen, gevonden drie steenen beitels
 of wiggen, waarschijnlijk tot het kloven van hont diendend hebbende,
 en eene vijl, alle van vuursteen vervaardigd, goed bewerkt en onge-
 schonden bewaard. Twee der beitels hebben eene lengte van 18 Ned.
 duimen en eene breedte van $3\frac{1}{2}$ duim, de derde eene lengte van 13
 en eene breedte van 4 duimen en de vijl eene lengte van 17 duimen. —
 Ook is aldaar, in het groenland, door een ingezetenen van *Borger*,
 gevonden een steenen hamer, blaauwachtig van kleur, met een rond
 gat er door, waarin de houten steel bevestigd is geweest; zij komt
 in grootte en vorm veel met eenen tegenwoordigen spijkerhamer overeen.

* DROUWENDERMOND telt 63 h. en 350 inw. — In 1844 is aldaar
 eene school opgericht, welke door ruim 60 leerlingen bezocht wordt.

DROUWENER-MOERAS, geb., prov. *Drenthe*. Zie *DROUWENKREK. W.*

§ DRUNEN, gem. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kv. *Ooster-
 wijk*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Waalwijk*
 (9 k. d., 10 m. k., 2 s. d.); palende N. aan de gem. *Oudheusden-en-
 Elshout*, O. aan *Nieuwkuik-en-Onzenoord*, Z. O. aan *Helvoirt*, Z.
 grootendeels aan *Udenhout*, Z. W. aan *Loon-op-Zand*, W. aan *Baard-
 wijk*. — Deze gem. bevat, behalve het d. *Drunen*, de geh. *Giers-
 bergen*, *Heide* (genaamd de *Kuiksche-Heide*), *Hulten*, de
Scheiding of Schut, *Sempke* en *Meeuwaaert*, ook wel *Wolfs-
 hoek* genoemd, benevens drie groote bouwhoeven, genaamd de *Dinc-
 kaart*, *Fellenoordt* en *Persert*. Zij beslaat eene oppervlakte van
 2861 bund., waaronder 2801 bund. 69 v. r. 48 v. ell. belastbaar land;
 telt 524 h., bewoond door 449 huisgez., uitmakende eene bevolking van
 ruim 2500 inw., die meest hun bestaan vinden in den landbouw;
 de hophandel, die vroeger in deze gem. zeer in bloei was, is thans
 van weinig belang. — In vroegere tijden werden hier ook haarkleeden
 voor meestoven, brouwers- en grutters-eesten vervaardigd. — Deze
 fabriek, na van onheugelijke tijden van vader op zoon, zijnde de
 familie van *laasul*, in deze gem. te hebben bestaan, is in het jaar
 1846 overgebracht in de gem. *Waalwijk*, alwaar zij thans nog door een
 afstammeling van die zelfde familie, onder de zelfde firma, met sucras
 wordt voortgezet. — De grond enz. Zie voorts het *Wbk.* — Bl. 354.
 De pastorie van *Drunen* is tot het jaar 1819 bediend geweest door *Ka-
 nunniken* uit de abdij van *Tongerloo*, in welk jaar, na den dood van
FARSTIUS DONKELERS, Kanunnik van *Tongerloo*, tot Pastoor van *Dru-
 nen* is aangesteld *WILHELMUS ADRIANUS COPPENS*, Wereldlijk Priester van
 het vic. van *'s Hertogenbosch*. — Vroeger waren in het midden van
 den weg, die door het dorp loopt, drie groote steenen welputten, om
 bij sterke droogte, in den zomer, water tot blusschebing van brand te
 kunnen verkrijgen. De kuipen dezer putten zijn bij het aanleggen van

den klinkerweg van 's Hertogenbosch naar Geertruidenberg weggebroken en op de gedekte putten, waarover nu de klinkerweg loopt, zijn steenen pompen, aan de zuidzijde van den weg, geplaatst, welke tot blussching van brand de putten vervangen. Naast een dezer welputten stond een oud gebouw, St. Nicolaasstok genoemd. Zie dat woord. Wbk. — Bl. 535. De parochiale kerk, aan den H. LANSAAR toegeewijd, welke een weinig benoorden het dorp in de akkers staat, en waarvan het kerkhof met eene beuken heg omringd is, was vroeger een tamelijk groot kruisgebouw, met eene kleine spits op het schip, behalve eene grootere, met een gebogen dak aan de westzijde. Nadat in het jaar 1767 het koor en de beide kruisarmen daarvan weggebroken zijn, om dat het overige gedeelte ruim genoeg bleef voor de godsdienstoefeningen der Hervormden, die sedert de Reformatie in het bezit van deze kerk waren, is zij, in 1819, bij Kon. besluit aan de R. K. overgegaan, die het schip der kerk aan de oostzijde 10 ell. verlengd hebben, behalve het koor, dat vier ell. lengte bevat en twee cristien. Het is thans een groot gebouw, 53 ell. lang en 13 ell. breed; zonder spits op het schip. — De schuurkerk is in het jaar 1820 afgebroken. — De dorpschool telt gemiddeld 180 leerlingen. — De Herv. gem. van *Drunen-en-Nieuwkuik* heeft te *Dauzen* eene kerk en pastorijs, onder een dak, de pastorijs aan de straat en de kerk er achter, beide in 1818 door die gem. gesticht. — In het jaar 1766 is tusschen *Dauzen* en *Baardwijk* een overlaat gemaakt, om de stad 's Hertogenbosch des winters van het hooze water te onlasten. Deze overlaat, de *Baardwijksche-overlaat* genoemd, is in 1827 aan de *Drunensche* zijde aanmerkelijk verbreed, waardoor destijds een aantal huizen zijn afgebroken en vele bunders bouwland aan het Rijk, tegen billijke schadevergoeding, afgestaan zijn. Zie voorts *BAARDWIJKSCHE-OVERLAAT*. — Het wapen van *Dauzen* bestaat uit een schild van azuur, met een gespannen hoog en pijl, alles van goud.

* *DRUNEN (HUIS-TE-)* staat $\frac{1}{2}$ u. O. van *Drunen*, onder de gem. *Nieuwkuik-en-Onzenoord*, even buiten de limieten van *Drunen*, 10 min. N. W. ten W. van *Nieuwkuik*. In 1793 is het hoofdgebouw afgebrand. De nederhuizing en poort, welke laatste ter wederzijde van eenen toren met korte spits voorzien is, zijn onbeschadigd gebleven. Een dezer gebouwen is door den tegenwoordigen Heer van *Drunen*, *Ferdinand Joseph Emile Graaf d'Oultremont*, woonachtig te Brussel, tot een somerverblijf en de overige tot boerderij ingerigt.

DRUNENSCHESLUIS, sluis in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Brabant*, gem. en 10 min. N. W. van *Drunen*, dienende tot ontlasting van het water van den *Polder-van-Druzen* en van de *landerijen van Hulden*.

* *DRUTEN*, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2986 bund. 26 v. r. 72 v. ell. Men telt er thans 5 scholen en heeft er een voetveer over de *Waal* op *Ochten*.

DUBBROEK, geh. in *Oppe-Gelder*, prov. *Limburg*, arr. en 4 u. N. van *Roermond*, kant. en $\frac{1}{4}$ u. W. van *Venlo*, gem. en 20 min. van *Maasbree*; met 18 h. en 90 iaw.

* *DUBBELDAM*. Reg. 10 staat: den *Buitenpolder*, lees: de *Buitengronden*. Deze gem. bevat mede de b. Aan de *Kop*, en beslaat eene oppervlakte van 3008 bund. 70 v. r. 21 v. ell., waaronder 2569 bund. 82 v. r. 45 v. ell. belastbaar land. — Bl. 539, reg. 33 staat: 1852 lees: 1834 — Reg. 43 staat: ten gevolge van den *St. Elizabethsvloed*, lees: reeds vóór den *St. Elizabethsvloed*

DUBBELE-PIEK-VAN-GROOT-KARIMON, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Groot-Karimon*.

DUBBELE-SLUIS (DE-), eene der 4 overwelfde sluisen binnen de stad Rotterdam, waardoor de Rotte nitwatert. Zij heeft twee kokers, de oostelijke wijd 5.14 ell., de westelijke wijd 4.30 ell., liggende beidem 1.90 ell. beneden middelbare eb.

DUBUS-DE-GHISIGNIES, eil. in *Oost-Indië*, in de Baai van *Soekadana*, aan de westkust van het eil. *Borneo*.

DURR, oude naam van de buurt *Duursind*, prov. *Noord-Brabant*. Zie *Duursind*.

DUFFERSGROEP, eil. in *Oost-Indië*, ten N. van het eil. *Floris*.
DUIN (FORT-OP-HET-), fort op het eil. *Walcheren*. Zie *KENAU-HASSELAR*. W.

DUIN (HET), naam, welke men gewoonlijk geeft aan de buurt, *HEENSKEERENDIEN*, prov. *Noord-Holland*. Zie. *HEENSKEERENDIEN*. W.

DUIN (KAAP), kaap in *Oost Indië*, aan de noordkust van het eil. *Floris*.

DUIFHUIS, voorm. gebouw in *Schieland*. Zie *CROOSWIJK*. W.

DUINEN-BURG, voorm. buit. op het eil. *Schiermonnikoog*, prov. *Friesland*, arr. en 10 u. O. N. O. van *Leeuwarden*, kant. en 6 u. N. O. van *Dockum*, gem. en O. van *Oosterburen*. Dit buit., hetwelk eene oppervlakte beslaat van 6 v. r. 40 v. ell., dient thans tot pastorij voor de gem. *Schiermonnikoog*.

DUINENBURG, voorm. adell. h. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, arr., kant. en 1½ u. N. W. van *Middelburg*, gem. *Oostkapelle*. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij.

* **DUIN-EN-DAAL** ligt ½ u. van *Haarlem*, beslaat eene oppervlakte van 37 bund. 49 v. r. 71 v. ell. en wordt thans in eigendom bezeten door den Heer *BOHAVENTURA CORNELIS DE JAKOS*, woonachtig te *Haarlem*.

* **DUINKESGAT** is een vaarwater tusschen de *Noorder-Haaks* en *Middelrug*, alleen bruikbaar voor kleine vaartuigen en heeft 51 tot 115 palm diepte.

DUINO, voorm. buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, arr. kant. en 2 u. N. W. van *Middelburg*, gem. *Oostkapelle*.

DUINVLIEET, buit. in het balj. van *Brederode*, prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en ½ u. Z. W. van *Haarlem*, gem. *Bloemendaal-Tetterode-Salbertsberg-en-de-Vogelenzang*, 40 min. Z. van *Bloemendaal*, 20 min. Z. van *Overveen*, waartoe het behoort. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende, eene oppervlakte van 10 bund. 66 v. r. 66 v. ell., en wordt thans in eigendom bezeten door den Heer *WILLEM BONSKI*, woonachtig te *Amsterdam*.

DUINZIJDE, geh. in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 3½ u. N. van *Haarlem*, kant. en 1½ u. N. van *Beverwijk*, gem. en 40 min. van *Castricum*; met 38 h. en 270 inw.

DUINZIGT, ook wel het *OVERHAALDER-HUIS*, hofst. in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr.; kant. en ½ u. Z. van *Alkmaar*, gem. *Heiloo-Oeddom*, 20 min. W. van *Heiloo*, in den *Maalwaters-polder*. — Deze hofst. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 18 bund. 1 v. r. 80 v. ell., en wordt thans in eigendom bezeten door den Heer *JAN KARMAN*, woonachtig te *Heiloo*.

DUINZIGT, buit. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en ¼ u. N. van *Leyden*, kant. en 1½ u. N. van *Noordwijk*, gem. *Oestgeest-en-Poelgeest*, in de *Kerkbuurt*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 8 bund. 62 v. r. 20 v. ell.,

en wordt in eigenldom bezeten door den Heer *Conzales Ledoyens* Baron van *Wikkeraaloot van Scalkwuis*, Bisschop van *Curium*, woonachtig te *Oogstgeest*.

* **DUISTERVORDE EN-BUSLOO**, maakt thans twee R. K. statien uit, zijnde *Busloo* in 1847 van *Duistervoords* afgescheiden.

DUITINGE, oude naam van de stad *Dortingen*, prov. *Gelderland*, Zie *DORTINGEN*. W. en A.

* **DUIISCHE HUIS**, te *Bunde*, moet onder het bevel van *Zegen Arentz van der Sluys van Hrodsdy*, die reeds in 1280 is overleden, aan de bulie van *Utrecht* zijn afgestaan, zoodat deze, kort na de oprigting van genoemd klooster, is ontstaan en dus reeds voor den aankoop door *Goossen van Grennaar*, welke Landkommandeur was van 1340 tot 1547; ook andere stukken pleiten voor eene stichting vóór 1280.

* **DUIISCHE HUIS**, te *Dieren*, ging te niet in 1647 door den verkoop der goederen aan *Prins Willem II*. Zie voorts *DIZAN*.

* **DUIISCHE HUIS** te *Doesborgh*, te *Maasland*, te *Middelburg*, te *Oude-Schoot*, te *Schelluinen*, te *Schoonhoven* en te *Tiel* bestaan nog, doch allern in naam.

* **DUIISCHE HUIS** te *Katwijk* en te *Leyden* zijn te samen versenigd onder ééne Kommandeur, en bestaan nog, doch, meer in naam dan in de daad.

DUIISCHE HUIS, voorm. geestelijk gesticht te *Rhenen*. — Den Kommanderie, welke onder den Land-Kommandeur van *Utrecht* stond, bestaat nog in naam.

* **DUIISCHE-HUIS** te *Utrecht*. Het genootschap bestaat thans uit eenen Land-Kommandeur en negen Kommandeurs, als: van *Schoonhoven*, *Schelluinen*, *Maasland*, *Oude-Schoot*, *Middelburg*, *Tiel*, *Doesborgh*, *Leyden-en-Katwijk* en *Rhenen*, welke kommanderien nog bestaan, doch alleen in naam, en tot berisping aan de voormalige grootheid. Het versiersel bestaat uit een gouden kruis, met wit geëmailleerd en hangende aan een zwart lint. — Er zijn thans achttien Ridderd.

DUIVEL (DE HOOGHE-), akkermaalsboschje op de *Oer-Feluwe*, prov. *Gelderland*, onder *Ermelo*, waarheen vroeger de weerwolven gebannen werden.

* **DUIVELAND** heeft tot wapen een gedeeld schild van zilver en leel met vijf gecon van het eene in het andere deel.

DUIVELSBOSCH, bosch in het *Oerkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Amersfoort*, kant. *Wijk-bij Duurstede*, gem. *Houten*, in het *Goy*, groot 7 bund. 88 v. r. 10 v. ell., doch thans voor een gedeelte tot bouwland toegemaakt.

DUIVELSEILAND, eil. in *Oost-Indië*. Zie *MISKIETEN-EILAND*. W.

DUIVELSWIEL, vischrijke diepe waterkott in de *Meijerij* van 's *Her-togenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ n. van *Engelen*. — Deze kom ontleent haren naam van eene legende, volgens welke de bezitter van het kasteel *Bloemendaal* eens eene klok in den stottoren gehuugen had, welke, door den *Duivel*, daar zij niet gedoopt was, uit den toren gerukt en in desen kom geworpen werd.

* **DUIVEN**, gem., bevat mede de b. *Nieuwgraaf* en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3806 bund. 76 v. r. 2 v. ell. — Het d. *Duiven* komt voor in 838 onder den naam van *Villa Tucana*, als liggende in het voorm. graafschap *Hamelande*, en wel in het *Eerste* distr., thans de *Lijmers* genaamd.

DUIVENDANS, hoort op de *Ooer-Veluwe*, prov. *Gelderland*, arr: en 11 u. N. van *Arnhem*, kant. ont. ½ u. O. van *Elburg*, gem. en 1½ u. O. van *Oldebroek*; met 18 h. en 100 inw.

DUIVEN-EILAND, eil. in de *Indische zee*. Zie *GILBOWAN*.

***DUIVENWAARD** maakte, met het *Oudeland-van-Middelhar-nis* en *Sommelsdijk*, een der vijf eil. uit, waaruit het thans ver-eenigde land van *Overslakke*, in de veertiende eeuw bestond.

DUIZELDONK, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie *DEUSDONK*.

***DUIZEL-EN-STRENSSEL** beslaat, volgens het kadaster, eene op-pervlakte van 1319 bund. 87 v. r. 80 v. ell., waaronder 1316 bund. 22 v. r. 5 v. ell. belastbaar land. Men heeft er 1 graanmolen, 1 leer-looijerij, 1 steenbakkerij, 1 pannembakkerij en 1 pottenbakkerij.

§ **DUIZEND-GEBERGTE**, gebergte in *Oost-Indië*. Zie *SARIBO*. W.

DUIZEND-MORGEN, hofst. en herberg in het *Land-van-Altena*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 5½ u. N. W. van 's *Hertogenbosch*, kant. en ½ u. N. W. van *Hensden*, gem. en 10 min W. van *Rijswijk*.

***DUKERVALLAAT**. staat: sluis lees: geh.

***DULDER**. In dese buurs. staat de kerk van de stat. *Saasveld*, die in 1815 geheel vernieuwd is; zij heeft eenen toren en is van een orgel en een altaar voorzien.

DUN (DE GROOTE-EN-DE-KLEINE-), twee bergen op de *Ooer-Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. en 2 u. N. O. van *Ede*, onder *Otterloo*.

***DUNCKERROT**, hofst. *Dunckuors*, telt 9 h. en 50 inw.

***DUNGEN (DEN)** paalt N. aan de gem. *Rosmalen* en *Berlicum-en-Middelrode*, O. aan *Schijndel*, Z. aan *St. Michielsgestel*, W. aan 's *Hertogenbosch*. — Hop wordt er in dese gem. niet meer geteeld. — Er is aldaar ééne leerlooijerij. — De R. K. kerk, welke reeds van een prachtig orgel, eeneu fraajen predikstoel, twee kostbare biechtstoelen en drie altaren voorzien was, is in 1845 vernield met een fraai kunst-stuk van hout gesneden, zijnde een *Lieve-Vrouwetroon*, in *Antwerpen* vervaardigd. Het kerkhof ligt rondom dese kerk, en is in 1862 met eeneu fraajen ingang en steenen muur voorzien. — Het wapen der gem. is van azuur, met een *St. Jacobsbeeld* van goud.

DUNGENSCHÉ-KANT (POLDER-VAN-DEN-), pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *MICHELSESTELSCHÉ-POLDER (OUD-ST.-) W.*

§ **DUNGENSCHÉ-POLDER** of *POLDER-VAN-DEN-DUNGEN*, pold. in den *Vrijdom* van 's *Hertogenbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en kant 's *Hertogenbosch*, gem. den *Dungen*; palende N. aan de *Meer-en-Boo-ding*, O. aan de *Hoogs-landen* genaamd de *Spurk*, Z. aan het *Wond* en den *Polder-van-St.-Michielsgestel*, W. aan den *Polder* van *St. Michiels-gestel*. — Deze pold., welke in het jaar 1610 bedijkt is, ingeolge octrooi van *Alaanv*, *Aarts Hertog van Oostenrijk*, en *ISABELLA CLARA* *Keuzta*, *Infante van Spanje*, den 1 October van dat jaar, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 245 bund. 19 v. r. 40 v. ell., en heeft twee steenen sluisen, ieder met eene houten sebnif aan de buitensijde voorzien, als: eene aan den *Poeldijk*, nabij de *Zuid-Willemsvaart*, wijd 0.72 ell., en eene gelegen aan den *Polder Meer-en-Boeding*, wijd 0.50 ell. Door de eerstgemelde watert hij uit op de bermsloot van de *Zuid-Willemsvaart*, en vervolgens in de grachten der stad 's *Hertogenbosch*, en door het laatstge-melde sluisje in *Meer-en-Boeding* en verder op den *Dommel*. — Het land ligt 3.45 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is gemid-deld 7.00 ell. — Het polderbestuur bestaat uit vier *Dijkmeesters*, en bovendien is het hoofd van het plaatselijk bestuur van den *Dungen*

President. In dezen polder hadden, in vroegere dagen, vele doorbraken plaats; een aantal binnengedijkte kolken of wielen getuigen daarvan; de laatste dijkbreuk viel in het jaar 1809, op het punt van de sluis aan den Poeldonk, welke sluis bij die gelegenheid wegspoelde. Het d. den Dungen ligt grootendeels, en wel met 160 woningen, in dezen pold. In den jare 1823 is de DUNGENS-POLDER, over eene lengte van 5885 ell., met de Zuid-Willemsvaart doorsneden.

DUNNINGEN, voorm. hav. in *Dieverderdingspil*, prov. *Drenth*, arr. en 10 u. Z. Z. W. van *Assen*, adm. en jnd. kant. en $1\frac{1}{4}$ u. O. ten Z. van *Meppel*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *de Wijk*. Het was eene der achtien, in 1698, erkende hav. Zij bestaat niet meer en de vroeger daartoe behoord hebbende gronden worden thans in eigendom bezeten door een aantal verschillende personen.

DUQUESNE, fort, prov. *Zuid-Holland*. Zie *FRÉDÉRIK (PANS)*. W. DURENSEIND, 'b., prov. *Noord-Brabant*. Zie *DUURINK*.

* DURGERDAM heette van ouds *Donnigerdam*, soms ook *Donnigdam*.

* DUSSEN, watertje, 'in oude tijden tot nitwatering van de polders: *Dussens-Noordeveld*, *Dussens-Zuideveld* en van *Meeuwen* getreht hebbende, is, sedert het stichten der watermolens, alleen gezeigt, voor het vervoeren van allerlei noodwendigheden met kleine aken, en tot het verkrijgen van versch water hetwelk door de *Dussensche* sluis, bij elk vloedgetij, wanneer de watermolen van *Dussens-Zuideveld* niet behoeft te werken, kan worden binnen gelaten, en even zoo ook bij ebbe weder ontlast.

DUSSEN-MUILKERK, pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *DUSSENS-NOORDEVELD*. W. en A.

* DUSSEN-MUNSTER-EN-MUILKERK paalt N. ook aan de gem. *Werkendam*, de *Werken-en-Sleenwijk*, en *Almkerk-en-Uitwijk*. Zij bevat mede het geh. de *Hank*. Men heeft er 1 wind-graan en 1 ros-oliemolen.

* DUSSEN-MUNSTERKERK. De R. K. kerk en pastorie zijn in 1842 afgebrand en in het jaar 1844 vervangen door eene kerk, met eenen toren, en van een orgel en drie altaren voorzien, waarbij ook eene pastorie gebouwd is,

DUSSEN-MUNSTERKERK, pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *DUSSENS-ZUIDEVELD*. W.

* DUSSENS-NOORDEVELD, bijgenaamd *Dussen-Muilkerk*, ligt gedeeltelijk gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*, gedeeltelijk gem. *Meerzorg-Hill-en-Babyloniënbroek*, en beslaat onder *Dussen-Munster-en-Muilkerk*, 588 bund. 22 v. r. 15 v. ell. en onder *Meeuwen-Hill-en-Babyloniënbroek* 1 bund. 61 v. r. 15 v. ell. schotbaar land. Dit laatste gedeelte ligt aan de noordsijde van den polder en bestaat uit eenige weinige percoeltjes land tegen de *Hillsestraat* en de kapel van den *Hill*. Op de suidsijde, tegen het riviertje de *Dussen*, is een gedeelte van het dorp *Dussen*, alsmede het *Huis-te-Dussen* gelegen.

* DUSSENS-ZUIDEVELD, bijgenaamd *Dussen-Meussvankak*, is verdeelt in twee deelen, *Klein-Zuideveld* ten W. en *Groot-Zuideveld* ten O. van den dijk, waarover de provinciale grindweg loopt.

DUUREIND, van ouds enkel *Dura* en bij het kadaster *Doornssum* genoemd, b. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. O. N. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. O. ten N. van *Oss*, gem. *Berchem*, N. O. van *Bergerend*, waarvan zij alleen door de *Hooge-Kerksteeg* gescheiden is; met 156 h. en 940 iaw.

DUURSWOLDE, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Opsterland*, bestaande uit de d. *Duurswolde*, *Wynjeterp* en *Bakkeve* en, en beslaande, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3013 bund. 24 v. r. 55 v. ell., waaronder 3011 bund. 94 v. r. 10 v. ell. belastbaar land.

DUURSWOLDE (HOOG-), voorm. landh., prov. *Friesland*. Zie *Hoog-Duurswolde*. W.

§ **DUYFFEL**, streek lands, prov. *Gelderland*. Zie *Durrat*. W.

DWARS-DIEP (HET), water in het *Wold-Oldambt*, prov. *Groningen*, onder *Zuidbroek*, in eene noordelijke rigting loopende uit de *Leeste* in het *Papendiep*.

DWARSDIJKER-WETERING, water in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, gem. *Cotken*, in eene noordelijke rigting loopende van de *Wijkersloot* naar den *Kromme-Rijn*.

DWARSGRACHT (BUITEN-), gracht, prov. *Overijssel*. Zie *Burter-Dwarsgracht*.

* **DWARSGRACHT (ZUIDER-)** heeft geene rijwegen, noch voetpaden, en is alleen te water te gesaken. — De school wordt gemiddeld door 45 leerlingen bezocht.

DWARS-IN-DEN-WEG, bank voor de haven en wal van *Brouwers-Aaven*. Hij strekt zich van het O. tot het W. van den *Ossenboek* tot bij den *boek* van *Bommenede* uit. Het droogvallende gedeelte is 2100 ell. lang en 900 ell. breed en verdeelt het gat in twee vaarwaters, de *Vlieger* en de *Grevelingen*.

DWARSLOOT, waterloop in *Vollenhove*, prov. *Overijssel*, onder *Sternwijkerwoud*, beginnende $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Steenwijk*, aan den *ouden weg* naar *Meppel*, en loopende ten Zuiden van de buurs. *Ouna* en *Zuidveen*, door de *Gasthuisbrug*, naar de *Langesloot*.

DWARSWEG, geb. in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en 3 u. Z. Z. O. van *Amersfoort*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. W. van *Rhenen*, gem. en 1 u. N. van *Amerongen*; het telt, met de *Haar*, 25 h. en 200 inw.

* **DWINGELOO**, gem., heeft eene in het jaar 1841 erkende gem. der *Christelijke Afgescheidenen*, welke 240 zielen en 90 Ledematen telt. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest *Faasnik Alsuaus Kok*, die in het jaar 1840 herwaarts kwam, en in het jaar 1842 naar *Birdaard*, in *Friesland*, vertrok.

DYKEN, d., prov. *Friesland*. Zie *Indyken*. W.

* **DYKHUIZER-TILLE**, staat: Zie *Dijkster-Tille*. lees: Zie *Dijkster-Tille*.

* **DYKSTER-HUIZEN** of *Dijksterhuizen*, geb. in *Wonsradeel*, ligt arr. en $4\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Sneek*, kant. en $2\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Bolsward*, $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Kinsward*, waartoe het behoort, aan den *Zeedijk*; met 8 h. en 50 inw.

DYKSTERHUIZEN of *Dijksterhuizen*, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoe*, griet. *Wonsradeel*, arr. en $2\frac{1}{2}$ u. W. ten N. van *Sneek*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Bolsward*, $\frac{1}{2}$ u. W. ten Z. van *Tjerkwerd*, waartoe het behoort, bij den *Hemdijk*.

E.

EB (POLDERTJE HET), pold. in het *Land van Heusden*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Wijk-en-Dalburg*; palende N. aan de buitengronden tegen de *Maas*, O. aan den

Kolkenwaard, Z. aan het Heusdenschekanaal, W. aan den Maasdijk. — Deze pold., welke aan de inw. van Aalburg behoort, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 7 bund. 31 v. r. 80 v. ell., en wordt door eenen houten duiker, wijd 0.38 ell., voorzien van een schuif, op de Maas, van het overtollige water ontlast. De hoogte der dijken is 3.00 ell. Het polderbestuur bestaat uit het gemeentebestuur.

* ECHTELD, gem., bestaat uit twee deelen, welke door de gem. IJzendoorn gescheiden zijn: Het westelijk deel gronst N. aan de Linge, O. aan IJzendoorn, Z. aan de Waal en W. aan Tiel, en bevat de heerl. Echteld en de buurs. Ooy en Medel; het oostelijk deel paalt N. aan de gem. Kesteren, O. aan den Dodewaard, Z. aan de Waal, W. aan IJzendoorn, en bevat het d. Ochten. Zij beslaat in zijn geheel, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2834 bund. 3 v. r. 1 v. ell., waaronder 2502 bund. 94 v. r. 73 v. ell. belastbaar land.

* ECHTEN, havez., is eene der achttien in 1698 erkende havezen.

ECHTENSCHEN-WETTERING, water in *Dieverdingsspil*, prov. Drenth, gem. Echten, welke, in eene zuidwestelijke rigting langs Echten, naar de Hoogeveensche-vaart loopt.

* ECHTERNACH, gem. De stad is door eenen muur omgeven, die echter op sommige plaatsen in puin ligt en waaraan sedert het laatst der vorige eeuw niets tot onderhoud is gedaan. De omtrek bedraagt 2380 schreden. Ook is eene gracht om dezen muur gewoest. Men vindt zelfs oorkonden, waarin ECHTERNACH eene vesting wordt genoemd. — Over de Sure ligt eene fraaije steenen brug, die op zes bogen rust en 180 schreden lengte heeft. Aan het einde van deze brug ligt op Pruisisch grondgebied het geh. Echternachterbrucht. — Behalve de St. Pieters en Pauluskerk, heeft men te ECHTERNACH nog eene kerk, aan *Onze Lieve Vrouw* toegewijd, benevens twee kapellen. In het jaar 1330 stichtte een inwoner der stad Trier, PIERRE SAAM, hier een adellijk vrouwenklooster van de orde van St. Clara; doch daar hij spoedig al zijne schenkingen terugnam, zou het gesicht reeds, dadelijk bij de opkomst, te niet zijn gegaan, wanneer niet JAN DE BLINDE, Koning van Bohemen en Hertog van Luxemburg, het, in 1348, met rijke goederen had begiftigd. JOZEF II, Keizer van Duitschland, heeft dit kloost. in 1783 vernietigd. De gebouwen bestaan echter nog, maar dienen tot burgerwoningen. De kerk is in 1792 omver gehaald en de grond in eenen tuin herschapen. — Ook in 1602 is ECHTERNACH door de Staatschen gebrandschat.

* ECKART, heerl. is groot 138 bund. 79 v. r. 70 v. ell.; telt 30 h. en ruim 190 inw.

* ECKART (HUIS TE) beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 78 bund., en wordt thans in eigendom bezeten door Jonkheer JAN THEODOOR SMITS, woonachtig te Woensel.

* EDAM, gem., heeft zes scholen, als: vijf te EDAM, zijnde twee stads-burgerscholen, met 380 leerlingen; eene bijzondere school van de eerste klasse, met 54 leerlingen; eene meisjesschool, met 90 leerlingen; eene bewaarschool, met 90 leerlingen, en ééne te VOLLERDAM, met 100 leerlingen. — De Kaaiport heeft niet ten N., maar ten O. van de stad gestaan. — Bl. 20. Aangesien alleen de Noorderpoort vroeger eene brug had, die is blijven bestaan en de overige onmiddellijk met de buitenwegen in verband stonde, zoo heeft de toegang tot de stad nog op de zelfde wijze plaats. De schutsluis is in 1820 (niet in 1839) voltooid; vroeger was aldaar een mes,

hetwelk toen door de sluis vervangen is. — De scheepvaart is sedert 30 jaren nagenoeg op de zelfde hoogte gebleven. — De schildertjen, welke vroeger op het Prinsenhof berustten, zijn tijdelijk ten huize van een stedelijk ambtenaar geborgen. — Bl. 21. Onder de te Edam gestaan hebbende Predikanten verdienen melding: de Latijnsche Dichter CASPER STAPHOEST, die er van 1618 tot 1643 stond, en de door hemne schriften bekende JOHANNES FLORENTIUS MARTINET, van 1769—1774, en ABRAHAM BISEN, van 1829—1849. — Bl. 22. Onder de geschilderde glazen in de Grootte kerk is er een, waarop het wapenfeit voor Daniël is geschilderd, waar onder de naam van de stad Haarlem te lezen is, terwijl de rijmregels in het Wbk. bij de beschrijving van het wapen opgegeven op een daarnevens hangend bord te lezen staan. — De Kleine kerk staat niet bij den Dam, maar op de *Linsjersijde*. De toren dezer kerk is van blokkenspel voorzien. — De Evang. Luth. kerk is in 1841 zoo buiten als binnen grootendels vernieuwd. — Bl. 23, reg. 6, staat: 1434, lees: 1437, — De R. K. kerk is in 1824 niet nieuw opgebouwd, maar gedeeltelijk vernieuwd en vergroot, met de giften van wijlen den Heer JAN VAN WETSMA en andere bijdragen. Deze kerk is in 1847 door eene geheel nieuwe vervangen, zijnde een geheel steenen gebouw, met eenen houten toren, en van een orgel en een altaar voorzien. — Voor 40 jaren bestonden hier, behalve het R. K. Weeshuis, nog twee weeshuizen, beide voor kinderen van Protestanten, zijnde het Armen-weeshuis en het Burger-weeshuis. Omstreeks het jaar 1811 zijn beide inrigtingen vereenigd en de kinderen uit het Armen- in het Burger-weeshuis overgegaan, dat alstoen werd genoemd het Gecombineerde Weeshuis, welke benaming in 1835 voor de meer eigenaardige van Protestantische Weeshuis (alzo alle kinderen van niet R. K. ouders daarin worden opgenomen) is verwisseld. Na gedeeltelijk tot onderscheidene einden (zoo als onder anderen ook voor eene Stads-Teekenschool) te hebben godiend, is het gewezen Armen-weeshuis, met het geheele Stads-Heeren-logement, hetwelk te samen met den stal (die alleen is blijven staan) bijna een aan elkander gelouwd vierkant vormde, in 1849 geheel gesloopt en, op een gedeelte van den grond van het logement, een ruim logement gebouwd; terwijl alstoen een gedeelte van het Prinsenhof tot Stads-Teekenschool is ingerigt. — Reg. 27 en 28, staat: Diaconie-Bestedelinghuis en eene Commissie tot wering der bedelarij, lees: Diaconie-Bestedelinghuis voor bejaarde mannen en vrouwen en eene Instelling tot wering der bedelarij, zijnde de Algemeene Commissie van Weldadigheid, welke, behalve geldelijke onderstand, ook werk verschaft in eene door haar opgerigte Touwpluiserij voor hreuwwerk, en daarenboven nog 's winters warme spijs uitdeelt. Behalve de in het Wbk. vermeldde liefdadige inrigtingen heeft men er eene Spaarbank en eene Spinfabriek, in 1821 op de *Voerhaven* uit de nalatenschap van den Heer JAN VAN WALLINGA opgerigt. — Edam is de geboorteplaats van den Landschapshilder FASSZAK MOCHENON, geb. in 1663, † in 1686 en van den Glasschilder JAN JANSZ SLOP, geb. in 1643. — Bl. 26, reg. 7; staat: eenen stier van sabel (zwart), lees: eenen stier van zilver, EDAMMER-VAART (DE), water in *Waterland*, prov. *Noord-Holland*, hetwelk van Monnickendam tot Edam loopt, gedeeltelijk Purmeringuloot is en van Edam noordwaarts, door de IJde, de Wijzend, de Beetsersloot, de Beemster ringuloot, de Oudendijksloot en het Sebott

tet aan de Naamsleot schiet, ten Westen van de stad Hoorn en naar die stad vloeiende, zich naar de Zuiderzee uitstrekt; makende des eene gemeenschap tusschen de stad Hoorn en alle de voorname plaatsen ten Zuiden daarvan gelegen.

* EDE, gem., bevat ook nog de buurs. Laar, Westerhuis en Hartskamp, benevens het alleen staand h. Planken-wambuis. De Herv. kerk werd in 1844 van een orgel voorzien, dat den 23 Januarij 1845 ingewijd is.

EDELHORSCH-**BRUG**, brug, prov. *Gelderland*, in het grafst. *Bergh*, gem. *Bergh*, $\frac{1}{2}$ n. Z. van *Lenyel*, over de *Wetering* of het *Gronskanaal*.

* EDSEMA. Ter plaatse, waar deze burg gestaan heeft, ziet men thans eene kleine hofstede.

EE, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Oost-Dongeradeel*, bestaande uit de d. *Be*, *Engwierum* en *Oostrum*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5370 bund. 88 v. r. 87 v. ell., waaronder 3298 bund. 93 v. ell. belastbaar land.

* EE of *Dockum-Be* had oudtijds bij en om *Leeswarden* eenen anderen loop dan thans. Van het tegenwoordige *Camstraburen* af stroomde zij niet oostwaarts, gelijk later door de *Hoeksterwaterpoort* in de stad, maar zuidwaarts door den *Arendstuin*, ter plaatse waar nu eene zeedierij is, over de *Nieuweburen* verder naar de *Beval*, in welke gracht de naam nog bewaard is; waarna zij tusschen de tegenwoordige *St. Jacobs-* en *Beijerstraten* in eene inham of haven in de *Middelzee* viel.

§ EE (*FINSTERWOLDER-*), voorm. water in het *Oldambt*, prov. *Groningen*, dat men in eene oude oorkonde vermeld vindt en bij *Finsterwolde* gevloeid heeft, doch door de indijking in het jaar 1819 afgedamd is; en hoewel thans nog gedeeltelijk aanwezig, echter van geen beteekenis, en geringe dienst meer is. Het is nog eenigzins zichtbaar op eenigen afstand van *Finsterwolde* ten N. naar *Woldendorp*.

§ EE (*HIKSLUMER-*), meertje; prov. *Friesland*. Zie *HINKSLUMER-Be. W.*

§ EE (*KLEINE-*), meertje, prov. *Friesland*. Zie *Be (MORREL-). W.* **EECHENBERG**, geh., in het *Land-van-Falkenburg*, prov. *Limburg*, arr. en 4 n. O. N. O. van *Maastricht*, kant. en 1 n. N. ten W. van *Hoerlen*, gem. en $\frac{1}{2}$ n. Z. van *Hoensbroek*; met 11 h. en 60 iow.

* EEDE, gem., ligt in het 9 m. k. *St. Baafs* lag ten O. (niet ten W.) van de *Eede* en *Onze-Lieve-Vrouwe-Bezuiden*, ten W. (niet ten O.) van dat water. — Bl. 34, reg. 24 staat: *'s Hertogenbosch*, lees: *Breda*,

* EEDE, water, is sinds 1849 door de Belgen afgeleid in het kanaal van *Zelzate*, en loopt alzoo niet meer over *Nederlandschen* bodem, tot groot ongerief der plaatsen in *Zeeuwsch-Vlaanderen* door welke het stroomde. De bruggetjes in het d. *Kede*, die er over lagen, zijn reeds door dammen vervangen.

* EEDE-BEZUIDEN-ST.-PIETRASDIJK (*WESTER-*) is groot volgens omlooper, ruim 915 bund.; doch volgens het kadaster 1138 bund. 40 v. r. 90 v. ell., van welke onder *Aardenburg* 51 bund. 67 v. r. 90 v. ell.; onder *Eede* 359 bund. 72 v. r. 71 v. ell. en onder *Heide* 689 bund. 16 v. r. 48 v. ell.

§ EEDENISSEN, voorm. schorren, prov. *Zeeland*. Zie *HEEDENISSEN. W.*

* KEFTSCHE-BERK, staat: of *POLBERK*, lees: of *HANFENSCHE-BERK*,

* KEKEBUIREN, *KEKESBURN* of *EKESBURN*, reg. 5 staat: Z. naar *Niekerk* lees: Z. naar *Niebert*.

EEKELBANKS-VEN (DE), op de kadastrale kaart voorkomende onder den naam van **DUKELBANKSVEN**, poel in de heide, in het markgr. van **Bergen-op-Zoom**, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Woensdrecht-Hoogerheide-en-Hinkelenoord*, $\frac{1}{2}$ u. N. N. O. van *Woensdrecht*, in de *Zuidgeestche-Heide*; 8 bund. 52 v. r. 60 v. ell. groot. Thans is zij ontgonnen en zou goed als drooggemaakt.

EEKENRODE, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie **EKENROOT**. W.

* **EEKSWERD**, staat: Zie **ECKSWERT** lees: Zie **ECKSWERT**. W.

* **EEKWERDERTIL**, brug in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N.W. van *Appingedam*, in den Grooten weg van Groningen naar Delfzijl.

* **EELDE**, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2650 bund. 44 v. r. 41 v. ell., waaronder 2510 bund. 1 v. r. 28 v. ell. belastbaar land. Uit een origineel stuk blijkt, dat, in 1289, zekere **GUISSELANT** van **Buchorst**, Schildknaap, het *jus patronatus* der kerk te **EELDE**, met alle hare regten heeft afgestaan, aan de balie van **Utrecht**, op versoek en met toestemming van zijnen broeder **WALTER**, welke tot dese orde behoorde.

EELDE (HET HUIS-TE-), voorm. hav. in het dingspil *Noordenveld*, prov. *Drenthe*, arr., adm. en judic. kant. *Assen*, gem. en in het d. *Eelde*. — Deze hav. is voor eenige jaren afgebroken, zijnde het regt van hav., reeds voor eene lengte van jaren, op het huis **Vennebroek** overgebragt. Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans een boerenhuis. De daartoe behoord hebbende gronden werden in eigendom bezeten door onderscheidene personen.

EELSLOE, oude naam van het d. **Elsloo**, prov. *Friesland*. Zie **Elsloo**. W.

EELSUM, voorm. burgt in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Appingedam*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van 't *Zandt*. — Ter plaatse, waar hij gestaan heeft, ziet men thans eene fraaije boerderij; de burgstede is nu een appelhof, omringd met eene breede gracht. De daartoe behoord hebbende gronden beslaan eene oppervlakte van 2 bund. 40 v. r., en worden in eigendom bezeten door den Heer **J. P. BOREMA**, woonachtig te *Zeerijp*.

* **EEM**, riv., prov. *Utrecht*, komt ook voor onder den naam van **HEMS** in eeden giftbrief van **KAREL de Groot**s van 776. — Zij werd ook wel van ouds **EMM** genaamd.

EEMDIJK, b. in *Beerland*. Zie **DIJKHUIS**. W.

§ **EMEREN**, voorm. adell. h. in het graafs. *Zuiphen*. Zie **EMMEN**. A.

* **EMNES-BINNENDIJKS**. Onder de hier gestaan hebbende Predikanten verdient melding **WILLEM NICOLAAS MUNTING**, van 1808—1809.

* **EEMSTKIN** stond aan den **Bem**, waarvan het zijnen naam ontleende. De plaats, waar dit klooster gestaan heeft, wordt nog aangegeven door eene bouwhoeve, het *Klooster* genaamd. — De in 1840 opgegraven fondamenteu van dit kloost. toonen nog, dat het een groot en prachtig gebouw is geweest; doch het volk van *Wou*, heeft er geen de minste oudheden in overgelaten.

EN (NUMERO-), geh., prov. *Groningen*. Zie **NUMERO-EN**.

§ **ENDEBEEK (DE)**, stroompje, dat in *Hannover* ontstaat, van daar loopt door de veenen, genaamd de *Drieschigt*, in de gem. *Tubbergen*, tot aan de grenzen der gem. *Vriezenveen* en aldaar bevaarbaar wordt voor kleine schuiten, waarmede de turf uit de *Vriezenveensche* veenen naar *Almelo* wordt vervoerd. — Dit stroompje vereenigt zich op de grenzen der gem. *Vriezenveen* en *Almelo* met de *As*, aldaar meer bekend onder den naam van *Hollander Grave*.

EENDENNEST, hofstede in *Hunsingo*, prov. *Gröningen*, arr., kant. en $2\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Appingedam*, gem. en 1 u. N. N. O. van *Stedum*, aan den Dijkmerweg, $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Garshuisen*, waar het hertelijk onder behoort.

EENDENNEST, uitgeveende landerijen in de *Langestraat*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 5 u. W. van 's *Hertogenbosch*, kant. en $\frac{3}{4}$ u. W. van *Waalwijk*, gedeeltelijk gem. *Capelle*, gedeeltelijk gem. en $\frac{1}{4}$ u. Z. van *Waspik*.

EENDEVELD of **ENDEVELD**, pold. in het *Land-van-Altena*, prov. *Noord-Brabant*, arr. 's *Hertogenbosch*, gem. *Giessen*; palende N. aan de *Giessensche weide*, O. aan de *Andelsche weide*, Z. aan den *Alm* en W. aan den *Alm*, tegen den polder den *Duil*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eens oppervlakte van 98 bund. 67 v. r. 44 v. ell., en wordt door eenen watermolen op den *Alm* van het overtoelinge water ontlast. Het land ligt 0.80 ell. onder A. P. Het polderbestaar bestaat uit eenen Voorzitter, twee Leden en eenen Secretaris, gecombineerd met de overige polders onder *Giessen* en *Andel*. — De watermolen van dezen pold. heeft 23.60 ell. vlugt, de middellijn van het waterrad is 5.70 ell. en de breedte der schoepen bedraagt 0.355 ell.

EENDJE (HET), geb. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Hommel*, prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. ten W. van 's *Hertogenbosch* gem. en 5 min. Z. Z. O. van *Vught*; tusschen den *Dommel* en den straatweg; met 33 h. en 203 iuw.

* **EENDRAGT (DE)** bestond vroeger niet, dóch was gedeeltelijk eene gegravene vaart, waaromtrent men leest, in een advies anno 1555, het volgende: »nochte ook ten tijde der verkrijginge der heerlijkheid van Vosmaer hadde dit water eenen bijzonderen naam, nochtan selve dit water of ten minste de Vaart en was aldaar ten dien tijde niet. Maar (zoo de mare is) naardat den Heer van *Berghen* eerst op twee plaatsen gesloten heeft den vloed *Verrijzensvaert* genoemd, die alsdan scheidt het hertogdom van *Brabant* van het graafschap van *Zeeland*, ende eenen anderen vloed met name *Eendrecht*, ende daar naardat den Grave van *Nassouw* geslooten heeft den vloed gezuid *Verrijzensvaert* op de derde plaatse en den vloed die gezuid wordt *Coverinche vaert* tusschen *Brabant* en *Zeeland*: alsdan heeft zekeren rentier van de *Hoeren* van *Vosmaer*, met schuppen en arbeid der handen, die water doen graven, hetgeen alsdan nouweljk op het hoogste water, dat is de zee vol zijnde, water hadde, ende ook om de geruimd draalgingen onvaarbaar was, soodat de zee vol zijnde nauweljk de booten en kleine effene schepen konde overgevoert worden, dat nochtan allengskens vergroot is. Maar naardat het groot eiland *Zuidbevelant*, in het jaar 1530, door het water overstroomt is, door den geweldigen val der wateren, dewelke uit het gezuid eiland *Zuidbevelant* nederdaelden, van dien tijd af tot nu toe is het zoo diep geworden, dat er nu dagelijks veel schepen overvaren: enz.» — Ook op eene oude kaart van anno 1555 wordt het zuidelijk gedeelte van de *Verrijzensvaert* af. het *Canael* geheeten. — De naam zou niet *Eendragt*, maar *Eendrecht*, *Eistrecht*, dat is een overtogt genoemd zijn.

EENDRAGT (DE), pold. in het eil. *Texel*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *den Helder*, gem. *Texel*; palende O. en Z. aan de *Zuiderzee*, W. aan *Eijerland*. — Deze pold. welke in het jaar 1846 omdijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 246 bund. 90 v. r. 20 v. ell. binnendijs; telt 11 h., waaronder 2 besteden en 19 arbeiderswoningen, en wordt door eenen duiker in een,

van het overtollige water ontlast. — Het polder-bestuur bestaat uit de twee eigenaren.

*EENDRAGTSPOLDER, op het eil. *Goedereede-en-Oeverflakke*, bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 578 bund. 75 v. r. 80 v. ell. — Hij watert uit door eene sluis op het Haringvliet.

*EENDRAGTSPOLDER, pold. in den *Hoeksche-waard*, paalt N. ook aan den Nieuwe-Korendijksche-polder.

*EENDRAGTSPOLDER, van ouds bekend onder den naam van *Nieuw-Kijkuit*, ligt voor het grootste gedeelte onder *Nieuw-Vossemeer* en voor een zeer klein gedeelte in de gem. *Halsteren*, hebbende onder *Nieuw-Vossemeer*, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 243 bund. 47 v. r. 62 v. ell., en onder *Halsteren*, 51 v. r. 90 v. ell. In dezen pold. ligt eene hofstede en 2 woonhuizen aan den dijk en eenige h. van het d. Nieuw-Vossemeer op den dijk, benevens het vervallen fort Maurits. Het zomerpeil is 0.45 ell. beneden A. P.

*EENIGENBURG, d., ligt in het kant. *Schagen*.

EENIGENBURG, pold. in *Geestmer-Ambacht*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *St. Maarten-Benigenburg en-Valkoog*; palende N. aan St. Maarten, O. aan Haringcarspel, Z. aan Warmenhuizen, W. aan de Zijpe. — Deze pold. bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 179 bund.

EENIGHAUSEN, geh., prov. *Limburg*. Zie *ENIGHAUSEN*. W.

*EENRUM, — Bl. 62, reg. 4, staat: *Benrum-Pieterburen-en-Vierhuizen*, lees: *Benrum, Pieterburen-en-Vierhuizen*,

EENSelaar (DEN), geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie *ENSelaar* W.

EENSGEZINDHEID (DE), hofst. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 5 u. O. ten N. van *Leyden*, kant. en 2½ u. O. ten N. van *Woubrugge*, gem. en ½ u. O. N. O. van *Zevenhoorn*, in den *Noordijksche-polder*, aan de *Kromme-Mijdrechtische-kade*. — Deze hofst. bestaat, met de daartoe behoorende wei- en hooilanden, eene oppervlakte van 26 bund. 11 v. r. 79 v. ell.

EENTJE (HET), geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie *ENOTJE* (HET).

*EERBEEK, buurs., wordt in 1346 vermeld als eene plaats gelegen in het graafsch. *Amelande*, distr. *Islou*. — De R. K. behooren thans tot de stat. *Loenen*, zijnde in 1845 de kerk en pastorie te *Eaerbeek* voor afbraak verkocht.

*EERBEEK-EN-DE-HORST is als statie vervallen en daarvoor in 1845 de stat. *Loenen* opgeërigt.

*EERNEWOUDE, bij koninklijk besluit van 25 Augustus 1845 is de combinatie van *Eaernewoud* met *Garyp-en-Suameer* opgeheven, en aan *Eaernewoud* voorloopig eenen afzonderlijken Hulprediker toegelend, onder belofte van deze gem. eenen Predikant toe te voegen, zoodra er in de bouwing van eene voegzame pastorie, zonder bezwaar van 's lands schatkist, zal zijn voorzien. De eerste die hier het leeraarsambt heeft waargenomen is geweest G. *Holwada*, die in het jaar 1842 herwaarts kwam, en in het jaar 1844 naar *Oosterwierum* vertrok.

*EERSEL, gem., bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2183 bund. 69 v. r. 43 v. ell., waaronder 2182 bund. 97 v. r. 72 v. ell. belastbaar land. — Men heeft er 1 graanmolen, 1 bierbranderij en 3 leerlooijertjen. — De Herv. hebben hier eene kerk, zijnde een steenen gebouw, met eenen kleinen toren, doch zonder orgel.

*EETHEN-EN-DRONGELN. Kort na de Hervorming was *Eethen* met *Meeuwen* vereenigd, zijnde de eerste, die in deze combinatie het leeraarsambt heeft waargenomen, geweest *Gillis van Couwrensne*.

In het jaar 1618 werd echter *Eethen* van Meeuwen gescheiden, doch met *Drongelen* vereenigd, wordende toen tot eersten leeraar aldaar beroepen, HENRICUS HOEK.

EETHENSCH E BOEZEM, waterkom in het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Heesbeem-Eethen-en-Genderen*, beginnende $\frac{1}{2}$ u. ten W. van Eethen, bij den Eethensche watermolen, en loopende naar de Eethensche sluis.

EETHENSCH E SLUIS, sluis in het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Drongelen-Hagoort-Gansoijen-en-Doeveren*, 20 min. W. ten N. van Drongelen, in den Drongelsche zeedijk. — Deze sluis, wijd 2.22 ell., is voorzien van een paar puntdeuren en brengt het water uit den Eethensche boezem op het Oude Mausje.

EGBERTSMEER en EGGEMEER, voorn. namen van de veenkolonie het *KLUSS MEER*, prov. *Groningen*. Zie *KLUSS-MEER* (HET) W.

EGELENBRUG-OP-ROZENDAAL, voorn. hofst. in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. W. van *Alkmaar*, gem. *Heilo-en-Osdorn*, 10 min. Z. Z. W. van *Heilo*. — Deze hofst., welke met het daartoe behoorend wei-, bouw- en boschland, eene oppervlakte besloeg van 40 bund. 36 v. r. 40 v. ell., is sedert lang gesloopt en het daartoe behoorende land aan onderscheidene eigenaars overgegaan.

* EGELMEER wordt reeds vermeld in 950 onder den naam van *AGILMARI*, als gelegen in *Felua*, in het graafs. *Amelande*.

EGGILLANG lees: EGGIGLANG. Zie voorts *KADJANG* W.

* EGMOND, heerl., heeft tot wapen een veld gekeperd in twaalf stoken, afwisselend van goud en keel.

* EGMOND (ABDIJ VAN). Bl. 80 reg. 37 staat: verachting lees: verwachting

* EGMOND-AAN-ZEE telt 100 (niet 1000) R. K. — Bl. 85. De Noordelijke toren der vuurbaak is 38 ell. boven volzee, en staat 310 ell. meer noordwaarts van eenen tweeden, hoog 36 ell. boven volzee. Beide zijn met lenticulaire lamplichten, op 4 $\frac{1}{2}$ zeemijl zichtbaar. — Het wapen deser gem. is het zelfde als dat der heerl. Egmond.

* EICH is in 1849 in twee gem. gesmaldeeld. De westelijke helft heeft den naam verkregen van gem. *Rollingergrund*.

EIGE, geb. in de *Meijerij-van-'s Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Brabant*, arr. kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. N. O. van *Bindhoven*, gem. *Sen-en-Breugel*, 23 min. O. ten Z. van *Breugel*, waartoe het kerkelijk behoort, het telt met de geb. *Stad en Oerle*; 20 h. en 100 inw.

EICHWALD, bosch. in het grooth. *Luxemburg*.

EIGEN (POLDER-VAN-DER), oudtijds ook het *HEMAAL-VAN-DEEN* genaamd, pold., gedeeltelijk in den *Vrijdom-van-'s Hertogenbosch*, gedeeltelijk in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Brabant*, arr. 's *Hertogenbosch*, gedeeltelijk kant. 's *Hertogenbosch*, en daarin ten deele gem. 's *Hertogenbosch*, ten deele gem. *Rosmalen*, en ten deele gem. *Empel-en-Meerwijk*, gedeeltelijk kant. *Oss*, gem. *Nuland*; palende N. aan den *Polder-van-Empel-en-Meerwijk* en het *Laag- en Hoog-Hemaal*, O. aan het *Hoog-Hemaal* en *Kepkensdonkdijk* tegen den *Polder van Geffen*, Z. aan de *Binnenpolders van Nuland en Rosmalen*, den *Vliertpolder* en het *Ertveld*, W. aan het *Ertveld* en de *Dieze*. Deze pold., waarvan de juiste tijd der bedijking onbekend is, doch welke vóór het jaar 1509 slechts laag bekaad schijnt te zijn geweest, terwijl toen of kort na dien tijd de kaden verhoogd zijn en alzoo van lieverlede tot dijk gebracht, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2798 bund. 45 v. r.

14 v. ell., als: onder 's Hertogenbosch 216 bund. 92 v. r. 68 v. ell.; onder *Empel* 212 bund. 51 v. r. 50 v. ell.; onder *Rosmalen* 1637 bund. 56 v. r. 11 v. ell. en onder *Nuland* 701 bund. 64 v. r. 85 v. ell., en telt 7 boerderijen onder *Nuland*; wordt door drie steenen sluisen; de zuidelijke genaamd de Meerwijksche sluis; de tweede, de Nieuwe- of Rosmalensche sluis; de derde, de Sluis van der Eigen of Plooijsche sluis, in de Dicke en vervolgens in de Maas van het overtollige water ontlast. — Tusschen de twee laatstgemelde sluisen staat een watermolen, dienendetot droogmaking van den polder, bij hoog rivierwater, welke molen gebouwd is in het jaar 1767, opmalende tot 0.20 ell. onder het nulpeil van 's Hertogenbosch, welk nulpeil 4.11 ell. boven A. P. ligt. Het land ligt 2.15 ell. boven A. P. — Onder Orthen, langs het Ertveld, is de grootste hoogte der dijken 6.37, de gemiddelde hoogte 5.64 en de minste hoogte 5.20 ell. Bij Koninklijk Besluit dd. 31 October 1825, no. 25, is het dijkbestuur, onder den naam van Hoog-Dijkgraaf en Heemraden van den Polder van den Eigen, opgeheven, en vervangen door eenen dijkstoel, onder den naam van hoogheemraadschap van Maasland, waarvoor een reglement is gearresteerd bij Koninklijk besluit d. d. 21 Januarij 1831, no 66. Men heeft buitendien voor dezen pold. nog een bestuur, bestaande uit vijf gecommiteerde Ingelanden, welk bestuur voornamelijk de directie uitoefent over de middelen van uitwatering en het financiële van den polder. Volgens het dijkboek van den Polder van den Eigen, heeft Jan II, Hertog van Lotharingen, Brabant en Limburg, bij brieven, gegeven anno 1509, 's anderendaags na het hoogtij van Onze Lieve Vrouwendag, bepaald: dat uit hoofde de landen van den Kieck, door veel regen en inloopen van hoog water, dikwijls groote schade leden, daarover een bestuur zou worden benoemd, bestaande uit den Regter en Zeven Heemraden, die de directie zou hebben over het maken en onderhouden van de dijken, wateringen, sluisen, enz., van dien pold. binnen de daarbij beschreven lussien, met verdere bepaling, dat die Heemraden aan allen en een iegelijk, welke binnen dien outrek geland is, zullen aanwijzen de gedeelten dijk, watering of graven, welke zij verplicht zijn te maken en onderhouden, en dat de kosten als nog te doen, tot het maken van de dijken, wateringen, graven en andere werken; tot gemeene welvaart des voors. lands, door de zeven Heemraden over de ingelanden zullen worden aangestlagen en door hun betaald. — Ingevolge het gemelde dijkboek is vervolgens door Jan IV, Hertog van Lothrijk, Brabant en Limburg, bij opene brieven, gegeven den 5 Februarij 1419, 's uit aanmerking der groote en onoverwinnelijke schade door het insbrekende water en het vergaan der dijken" bepaald, "dat door hem, en de smalle Heeren, binnen de Meijerij heerlijkheden hebbende, zoude worden gekozen zeven Heemraden om de dijken te schouwen en vonnissen op de dijken te wijzen, naar het dijkrecht bij vonnisse van den Dijkgraaf, daar die dijken onderliggen, en alle zaken de dijken aangaande, bij den Dijkgraaf en Heemraden zullen worden behandeld." — De dijken van dezen pold. worden door dijkgeslaagden onderhouden, doch de sluisen en molens van wege den polder. — In de lengte van den dijk, langs de zuidzijde dezes polders, begrepen onder Orthen, zijn eenige gedeelten, voornamelijk beneden het veerhuis, bestemd om het water van de Beersche Maas naar den Baardwijkschen Overlaat af te leiden; deze gedeelten liggen 5.20 tot 5.45 ell. boven A. P. De omstandigheden enz. Zie voorts het Wlk.

EIGENDIJK (DE), dijk in het graafsch. *Bokhoven*, prov. *Noord-Brabant*, gen. *Bokhoven*, in eene zuidoostelijke strekking, loopende van de Maas tusschen den Hooge-polder-van-Bokhoven en den Mussenwaard, en Geldersche-waarden door, naar den Bokhovensche-dijk.

EIGENSLUIS of **PLOOIERSCHER-SLUIS**, sluis in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Brabant*. Zie voorts op **ESSEN (POLDER-VAN-DEB-)**.

* **EIJERWAARD (DE)** ligt gedeeltelijk gem. *Werkendam*, gedeeltelijk gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*, bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 42 bund. 43 v. r. 10 v. ell. met de kaden; als: onder *Werkendam* 37 bund. 28 v. r. 70 v. ell., onder *Dussen-Munster-en-Muilkerk*, 5 bund. 4 v. r. 40 v. ell. zijnde hooiland; en wordt door twee houten duikers aan de oost- en zuidzijde des polders, wijd 0,30 en 0,60 ell., ieder voorzien van een drijfsdeurtje, op het Gat van den Eijerwaard en op dat van Steenenmuur, van het overtollige water onttant. Het land ligt 0,7½ ell. boven A.P. De hoogte der dijken is 2,20 à 2,25 ell. Deze pold. behoort aan Mr. B. C. LASEN, te Haarlem. — Aan de noordzijde is een gedeelte, groot omstreeks 1 bund. en genaamd den Beijerheuvel, door eene kade afgescheiden, en watert ook door eenen eigen houten duiker nit; daar dit gedeelte echter niet afzonderlijk bij het kadaster is vermeld en de grootte ook niet afzonderlijk wordt opgegeven, wordt het niet als een op zich zelve staande pold. beschouwd.

EIKEMA (OOSTER-), kleine hofstede in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 8 u. W. van *Appingedam*, kant. en 4 u. W. ten N. van *Onderendam*, gem. en ½ u. Z. van *Utrum*, 5 min. W. van *Niekerk*, waartoe zij kerkelijk behoort. — Deze hofstede, in de verdeling het Bultje genaamd, bestaat eene oppervlakte van 5 bund. 50 v. r. en wordt in eigendom bezeten door den Heer Romz Esm **TONANNA**, woonschtig te Zuurdijk, op de Ewer.

EIKEMA (WESTER-), aanzienlijke boerenhofstede in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 8 u. W. van *Appingedam*, kant. en 4 u. W. ten N. van *Onderendam*, gem. en ½ u. Z. W. van *Utrum*, onmiddellijk W. N. W. van *Ooster-Eikema* en 10 min. W. N. W. van *Niekerk*, waartoe zij kerkelijk behoort; groot 59 bund. 88 v. r. 20 v. ell., wordende in eigendom bezeten en bewoond door Mevrouw de Weduwe **ALBERT JACOBS RITZEMA**.

EIKENBURG, landg. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en 1 u. N. O. van 's *Hertogenbosch*, gem. *Rosmalen*, nabij den straatweg van 's *Hertogenbosch* naar Grave. Het bestaat gedeeltelijk uit hooge en omtrent voor de helft uit lage gronden, waarop eenige jaren geleden een vijzel- of schroefwatermolen is gesticht; eene zeldzaamheid in deze streken of hooge gronden.

EIKENHEUVEL, buit., prov. *Noord-Brabant*. Zie **BYKESHEUVEL**.

EIKENHORST, bosch in *Westerwolde*, prov. *Groningen*, gem. *Flagtwedde*, niet ver van *Ter-Apel*.

EIKENRODE, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie **EIKENROOIJ W.**

EIKENRODE, buit. in het balj. van de *Loosdrechten*, prov. *Utrecht*, arr. en 2½ u. N. ten W. van *Utrecht*, kant. en 1½ u. O. Z. O. van Loenen, gem. *de Oude-en-de-Nieuwe-Loosdrecht*, onder *Nieuw-Loosdrecht*. — Het bestaat eene oppervlakte van 10 bund. 22 v. r. 90 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer J. C. **HUAL**.

EILAND (KAMPER-), eil., prov. *Overijssel*. Zie **KAMPER-EMAND W. en A.**

EILANDEN (DE), pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie **ELANDEN, W.**
 * **EMMERIK**. In 1681 werd hier eene kerkachuur gesticht, in plaats van die welke te Heugten ten dienste der R. K. van Heeze gestaan heeft. Deze kerk werd in 1780 vernieuwd, in 1805 verbeterd en in 1815 van een klokkorentje voorzien. Thans is daarvoor eene nieuwe gebouwd.

* **EIND**, of **EINDSCHOOT**. In dit geb. had men vroeger een van ouds bekende herberg, de *Kievit* geheeten, welke later in verval is geraakt en nu tot eene bierbrouwertij is ingerigt en gebruikt wordt.

EIND, b. in het graafs. *Horne*, prov. *Limburg*, arr. en 3 u. N. van *Roermond*, kant. en 1 u. Z. van *Horst*, gem. en 8 min. N. O. van *Helden*, met 22 h. en 120 inw. Het is het zuidelijke gedeelte van het geb. *Onder-en-Eind*.

EIND, geb., prov. *Limburg*. Zie **EYSB. W.**

EINDE, geb. in het *Land-van-Falkenburg*, prov. *Limburg*, arr. en 4 u. O. ten N. van *Maastricht*, kant., gem. en 1 u. van *Heerlen*; met 15 h. en 110 inw.

* **EINDHOVEN**, gem., strekt zich wel over de grachten der stad uit, want men heeft aan de Zuidzijde over de bruggen van de *Vrijstraat* de *Groote-Berg* en de *Kleine-Berg*, bewoond door ongeveer $\frac{1}{3}$ der bevolking en bestaande verder uit tuinen en weilanden. — In het jaar 1846 is er een kanaal gegraven van de stad naar de *Zuid-Willemsvaart* boven *Helmond*. — Bl. 115. Men heeft te **EINDHOVEN** thans 2 bierbrouwerijen, 10 leerlooijertijen, 2 lakenfabrieken, 11 wol- en katoenfabrieken, 6 verwerijen en 15 hoedenfabrieken. — Bl. 117. De plaats, waar de oude schuurkerk gestaan heeft, dient thans tot eenen tuin van de pastorij. — **GODESCALCUS ROSEMOND**, † den 6 September 1628, J. F. R. VAN HOOF, was geb. 26 Augustus 1755.

* **EINDHOVEN (KASTEEL-VAN-)**. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans een schoon heerenhuis.

EINDHOVENS-KANAAL, scheepvaart of haven van de *Stad Eindhoven*, naar de *Zuidwillemsvaart*, in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Keuzenland*, prov. *Noord-Brabant*. — Nadat men te **Eindhoven** sedert lang groote behoefte gevoeld en vele vergeefsche pogingen aangewend had, om voor deze fabriekplaats eene scheepvaart te bekomen, moogt eindelijk hare regering, door de onvermoeide pogingen van wijlen de Heeren **JOSPHUS SMITS J. Tz.** en **MELCHIOR VAN BOS** ondersteund, alle bezwaren en tegenwerking overwinnen en is deze vaart op kosten van **Eindhoven**, met vergunning, om ze in de *Zuid-Willemsvaart* te brengen en daaruit het noodige water te ontvangen, en genot van vrijdom van sluisgelden op die vaart, tot dat het opgenomen kapitaal afgeloot zal wezen en onder verpligting, om eene keersluis in den mond te leggen, onder toezigt van den reeds mede, tot groot verlies voor zijn vak, overleden Hoofd-Ingenieur **A. DE GRAS**, volgens het ontwerp en onder de leiding van den Landmeter der eerste klasse **B. BUNN**, in October 1846 tot stand gebracht. — Het kanaal begint met eene haven of kom van 50 el breedte en 250 lengte, aan de oostzijde van **Eindhoven**, bij het klooster en de rivier de *Dommel* en loopt in eene oostelijke rigting op eenigen afstand voorbij de dorpen *Tongelre*, *Geldrop* en *Mierlo*, om zich ruim 2000 ellen boven *Helmond* tusschen slois N°. 8 en N°. 9 te vereenigen met de *Zuid-Willemsvaart*, die het van water voorziet tot op gelijk peil met den waterspiegel van dat kanaal, zijnde aldaar 18,56 ell. boven **A. P.** — De geheele lengte is 13,692 ell., de wijtde in den bodem 5 ell. en aan de oppervlakte van het water 11,00 ell., de diepte 2,05 ell. met 8 wisselplaatsen en 2 draaikommen;

de dijken zijn 1,25 ell. hoog, met eene kruinsbreedte van 6 ell., van banketten en bermten voorzien. — In den mond van het kanaal, aan de Zuid-Willemsvaart, ligt een steenen keersluis wijd 7 ell., ingerigt voor twee reijlen schotbalken. — Het water der doorgesneden rivieren wordt door vier steenen duikers onder het kanaal toegevoerd; de eerste van drie bogen te samen wijd 8 ell., hoog 1,30 ell. en lang 37,20 ell. voor de Rul of Kleive-Dommel; de tweede wijd 0,60 ell. voor den Luggensche-waterloop; de derde wijd 1,20 ell. voor den Oudendijksche-waterloop en de vierde wijd 1 el voor de bermstoot der Zuid-Willemsvaart, de drie laatste zijn ieder 32,20 lang. — Er liggen tien vaste bruggen, lang 16,60 ell., over het kanaal, 3 el boven den waterspiegel verheven en tusschen de midden jakken eene wijdte van 7 ell. hebbende: als eene op den Lakerweg; eene op den weg van Eindhoven naar Geldrop; eene op den weg van Tongelre naar Geldrop; eene op den weg van Nunen naar Geldrop; eene op den weg van Nunen naar Mierlo; eene bij het Oud-Ven te Mierlo; eene op den weg van Mierlo naar Helmond; eene in de Groene-gemeente; eene op den weg van Lierop naar Helmond en eene bij de keersluis op den kanaaldijk der Zuid-Willemsvaart. — Ook ligt er nog een volderop het voetpad van Mierlo naar Helmond. — De werkzaamheden aan het kanaal zijn den 16 September 1845 begonnen en den 28 October 1846 is de vaart plegtig geopend, de geheele kosten zullen omtrent 175,000 guld. hebben bedragen. De vaart op het kanaal neemt jaarlijks toe en het brengt voor Eindhoven en omstreken veel nut en voordeel, in landbouw, handel en fabrieken aan.

* EINDSCHE STEEG, weg in het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Oud-Heusden-en-Elshout*, in eene oostelijke rigting loopende van Elshout naar de Haarsteeg, Herpt en Hedikhuisen.

EIND-VAN-DEN-HOUT, geh. in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en $\frac{3}{4}$ u. N. N. O. van *Breda*, kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. N. W. van *Oosterhout*, $\frac{1}{2}$ u. W. van *den Hout*, waartoe het kerkelijk behoort; met 15 h. en ruim 70 inw.

* EISCHEN ligt kant. *Capellen*, en is een der grootste dorpen van *Luxemburg*. Men telt er 195 h. en ongeveer 1030 inw. De par. behoort tot het dek. *Koerich*.

* EITEREN is thans nog een geh., met 30 h. en ruim 150 inw. —

§ EKEMA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oostergo*, grisk. *Idaarderadeel*, arr. en $\frac{3}{4}$ u. Z. van *Leeuwarden*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Rauwerd*, $\frac{1}{2}$ u. O. N. O. van *Grouw*, waartoe zij behoort, met het Pikmeer. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij. — De daartoe behoord hebbende gronden, eene oppervlakte beslaande van 22 bund. 4 v. r., worden in eigendom bezeten door de erven van den Heer P. A. Bzassma, woonachtig te *Idaard*.

* EKKELRADE ligt $\frac{1}{2}$ u. N. van *St. Geertrui*, $\frac{1}{2}$ u. O. Z. O. van *Gronsveld*. — De kerk, even als de kapel, staat op *Gronsvelds* gebied. EL, hofstede, prov. *Zeeland*. Zie HELLA. W.

ELBA, geh. in *Dregterland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en $\frac{3}{4}$ u. O. N. O. van *Hoorn*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. W. Z. W. van *Enkhuizen*, gem. *Veenhuizen-en-Hem*, 10 min. van *Hem*, waartoe het kerkelijk behoort; met 8 h. en ongeveer 260 inw.

* ELBOOG is eene lange en smalle bank, waarvan het oostelijke gedeelte droog valt. Het plan heeft dikwijls bestaan, op dat gedeelte een fort te bouwen, doch daar men niet zeker was van het te kunnen volbrengen en de kosten op $\frac{3}{4}$ millioen geraamd werden, heeft men het niet onderneemt.

* **ELBURG** heeft behalve de in het Wbk. opgenoemde weldadige gestichten, nog eene stichting van Maria Herms Courage, voor behoeftige, niet door de diaconie bedoeld wordende, huisgezinnen. — **ELBURG** is mede de geboorteplaats van den Schilder **HANSJAN VAN KLEUNE**, geb. in 1800.

* **ELDEN** ligt arr. en $2\frac{1}{2}$ u. N. van *Nijmegen*. Dit d. moet zeer oud zijn, daar het reeds onder den naam **THELDEN** voorkomt in eenen brief van het jaar 997, waarbij zekeren **WIGHEAN**, Graaf van *Amelande*, zijne bemittingen aan de abdij van *Elten* schenkt.

§ **ELDERENS**, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie **BLAAUWE-ELDEN**. W.

* **ELDERENSPOLDER**, **ELDERENSLAND** of **LANDKE-VOOR-DAEN**, beslaat eene oppervlakte van 255 bund. 72 v. r. 88 v. ell. Aan de zuidwestzijde van dezon pold. vindt men het d. den **Zevenbergsche Hoek**; de R. K. kerk, daartoe behoorende, staat in de bedijking.

ELDERSHAAR, h. in *Oostermoeder-dingspil*, prov. *Drenthe*, arr. en judic., kant. en $3\frac{1}{2}$ u. O. Z. O. van *Assen*, adm., en kant. en 5 u. N. van *Dalen*, gem. en 1 u. van *Borger*; met 8 bewoners.

ELE of **ELM**, geh., prov. *Overijssel*. Zie **ELLEN**. W.

ELKINCK en **ELENBROKKE**, twee erven, vermeld in 1183, als liggende onder *Haaksbergen*, in *Overijssel*.

ELFT (DE), geh., op het eil. *Wieringen*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 10 u. N. O. van *Alkmaar*, kant. en 2 u. O. Z. O. van den *Helder*, gem. *Wieringen*; met 18 h. en 78 inw. Het bestaat uit de buurtjes *Noord-Elft* en *Zuid-Elft*.

* **ELFT** (DEN) ligt kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. W. van *Grave*, gem. en 28 min. Z. O. van *Velp*. Men telt er 5 h. en ongeveer 40 inw.

ELI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Groot-Kaj*, eene der *Zuidwestereilanden van Banda*. — Er zijn zeer goede pottenbakkerijen, die in de behoefte der omliggende eil. voorzien.

ELI, kaap in *Oost-Indië*, aan de Noordkust van het eil. *Boero*.

ELISABETH (ST.), geh. in *Oppe-Gelder*, prov. *Limburg*, arr., kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Roermond*, gem. en 20 min. van *Nunheim*, met 5 h. en 50 inw.

* **ELISABETHS-DAL** (ST.), voorn. klooster in het graafs. *Horne*, stond op den linker Maasoever en was vroeger een woonhuis. Het werd in 1212 door **THEODORUS**, zoon van den Heer van *Horne*, gekocht van zekeren Ridder, **UNBERT** genaamd: **THEODORUS** liet het bewonen door kloosterlingen uit Frankrijk ontboden, en stichtte er in 1240 een klooster van de orde der *Benedictijnen*, hetwelk hij aan de *Maagd MARIA* en aan **ST. ELISABETH** toewijdde. Het werd in 1436, onder **Paus Eugenius IV**, in een klooster van den regel van den **H. AUGUSTINUS** verandert, en in het zelfde jaar tot een klooster van *Reguliere Kanunniken* verhaven. In 1578 is het afgebrand, doordien een soldaat van het leger van den Hertog van *PARMA* onvoorzigtig met vuur omging, doch omtrents 1605 werd het weder opgebouwd.

ELIZABETH (ST.), plant. op het eil. *Curaçao*, in de *Widden-divisie*; ten N. van *Kaai-Blauw*.

* **ELKOM**, telt 66 (niet 166) h.

ELKOMSCHE OVERLAAT, overlaat op den *Veluwen-Zoom*, prov. *Gelderland*. Deze overlaat is in 1809 gemaakt in den *Elkomschen dijk*. Zij is bestraat, lang 920, breed 8 ell.

ELLEBOOGSCHE WATERING (DE), water in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Soestermeer*, in eene noordelijke rigting, loopende van het *Verlaat* naar de *Vliet*, onder *Stompwijk* en *Soeterwoude*.

ELLEWOUTSDIJK (HET FORT TE), fort in het eil. *Zuid-Beerland*, prov. *Zeeland*, gem. *Ellewoutsdijk-en-Everinge*, in den *Inlaagpolder*, 3 min. ten W. van het d. *Ellewoutsdijk*, aan de Houte of *Wester-Schelde*. — Dit fort, aangelegd in het jaar 1835, heeft eene zeshoekige, doch langwerpige gedaante. De 3 zuidelijke zijden zijn bekleed en bevatten 19 bomvrije gewelven voor troepen, buskruid enz. De overwelfde poort is ook aan die zijde, en heeft eene houten brug over de natte gracht, die het fort omringt. Overigens bevat het geene gebouwen.

ELLEWOUTSDIJK (STAART-VAN-), geb., prov. *Zeeland*. Zie **STAART-VAN-ELLEWOUTSDIJK**. W.

* **ELO** ontspringt in het dist. *Rapoek*, en aan den voet van den berg *Tjangki*, nabij de dessa *Tjingit* en den grooten weg naar *Samarang*, loopt in eene zuidoostelijke rigting tot achter het d. *Kelant* en vervolgens in eene zuidelijke tusschen de distr. *Nyassiman*, *Bellak* en *Mugelang*; neemt in de twee eerstgenoemde distr. de *Sogato*, de *Sarajatie* en de *Balong* op, besproeit de sub-divisie *Badjeng*, en ontlast zich in de nabijheid van het d. *Mendoet*, met de *Prago*, in de *Indische zee*.

* **ELSBOSCH (TEN)** is een aanzienlijk heerenhuis, vroeger het eigendom van de Heeren **VAN NULAND**, in breede grachten gelegen, met tuinen en bosschen, eene oppervlakte beslaande van 27 bund. 95 v. r. 14 v. ell. en in eigendom bezeten wordende door den Heer Mr. **JAN WILLEM FRANS JOSEPH VAN HAGENS**, woonachtig te Nuland.

ELSDONK, geb., prov. *Noord-Brabant*. Zie **ESDONK**. W. r. n. h.

* **ELSEN** telt 112 h. en 680 inw. — De school wordt gemiddeld door 190 leerlingen bezocht. Ook heeft men er 1 wind-koren- en peldmolen.

* **ELSHOUT d.**, prov. *Noord-Brabant*. In het jaar 1838 is in den toren aan de kerk te **ELSHOUT**, door den Pastoor **QUARRUS VAN DER BOGAARD** zelve, een vrij goed uur- en slagwerk vervaardigd, hetgeen den ingezetenen van **ELSHOUT** tot groot gerief verstrekt. — Het wapen is een veld van goud met een rad van zabel.

ELSHOUT (POLDER-VAN-), pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie **OUDE HAUSDEN-EN-ELSHOUT (POLDER-VAN-)**. W.

ELSDOOTSCHÉ SLUIZEN (DE), sluisen in den *Alblasserwaard*, prov. *Zuid-Holland*, in het *Elshout*, waarvan zij haren naam ontleenen. — Deze sluisen zijn (gerekend van boven naar beneden): 1° eene steenen sluis, wijd 2.41 ell., de vloer 2.05 ell. onder middelbare eb; 2° eene steenen sluis, wijd 6 ell.; de vloer 2.15 ell. onder middelbare eb; 3° eene steenen sluis met twee openingen, ieder wijd 5.75, de vloer van de eerste opening 2.45, die van de tweede 2.58 ell. onder middelbare eb; 4° eene steenen sluis met twee openingen, ieder 5 ell. wijd en de vloeren 2.55 ell. onder middelbare eb, en 5° eene steenen sluis met twee openingen, ieder 5.50 ell. wijd en de vloeren 2.76 ell. onder middelbare eb.

* **ELSLOO**, gem., paalt N. aan de gem. *Stein*, O. aan *Beek*, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 807 bund., waaronder 747 bund. belastbaar land. — Tot deze gem. behoort ook het d. *Meersch*. De inw. vinden meest hun bestaan in den landbouw. — Men heeft in deze gem. eene school, welke gemiddeld door 150 leerlingen bezocht wordt. Men telt er in de kom van het d. 112 h. en 470 inw. — De heerlijkheid **ELSLOO** is van onhengelijke tijden, eene vrije Rijksbaronij of vrije Rijksbaronie geweest. Reeds in den jaer 1223 was zij in besit van zekeren **ARNOULD VAN ELSLOO**, neef van **GRARD**, Graaf van **GULIK**, waarvan de heerlijkheid **ELSLOO** toen als een leengoed afding. —

Niettegenstaande de groote onrust, veroorzaakt door oorlogen (1) en invendige revolutiën; te midden van zoo vele vervolgingen en geweldsmisden, gepleegd door de Staten des Lands van Valkenburg tegen de heerlijkheid ELSLOO, die door allerlei vexatiën en militaire executiën gelyksoortig kwamen ligten, welke zij dan op hunne registers als een verbeeldigd tribuut inschreven, om het eindelijk daarheen te brengen dat ELLOO als een Leen van Valkenburg zou verklaard worden, hebben de heerschende Heeren bijna onafgebroken hunne regten en hunne vrijheid uitoefnend tot omstreeks het jaar 1694, wanneer de Staten-Generaal van Holland deze heert. gesequestreerd hebben. — Vijf jaren later en wel den 5 April 1699 werd de sequester door eene resolutie van H. Hoogmogenden opgeheven en de Heer van ELSLOO in bezit gesteld van voormelde heert. met al de regten en voordeelen daaraan verbonden, met uitsluitende binnen drie maanden aan de Staten van Holland 7000 Rijksdaalders of 17,500 Hollandsche guldens. Deze som werd gegeven, en in de maand Julij daaraanvolgende nam de Heer van *Elsloo* toen Graaf 's AUBENS en de VALLENGIN, Vrijheer van *Elsloo* en Rijksbaron, op nieuw bezit van zijne heert.; begiftigde uit dankbaarheid jegens God, de parochie-kerk met eenige renten, en oefende zijne regten, even als zijne voorzaten gedaan hadden, op eene zeer willekeurige wijze uit (2). In het Wbk. wordt gezegd dat men zich van de vonnissen van het Leenhof van ELSLOO moest beroepen op dat van Valkenburg. Dit is eene onnauwkeurigheid. De verklaring der Algemeene Staten van den 31 Augustus 1711 is nooit ten uitvoer gelegd. De Heer van *Elsloo* was een vassal van het Keizerrijk en kende in burgerlijke zaken geene andere regters boven zijn Leenhof dan die van Aken, en, in laatsten aanleg, die der keizerlijke kamer van Spiers. De criminele vonnissen waren in eersten en laatsten aanleg en dus zonder appel; maar de Heer had het regt, om het vonnis te veranderen of ook om de veroordeelden in zijne te verlenen. Hij benoemde alle plaatselijke, Geestelijke en judiciale autoriteiten, nam besluiten en maakte reglementen naar eigen goedvinden, tot op den tijd der Fransche omwenteling, wanneer ELSLOO onder de Fransche republiek ingelijfd werd. Sedert dien tijd heeft ELSLOO opgehouden eene vrije heert. te zijn. Zij heeft in den beginne van de Graven van *Gulik* en later van het keizerrijk Oostenrijk zelf afgehangen, maar nooit van de Staten des Lands van Valkenburg.

* ELST, in de *Over-Betuwe* moet het oude ELSTA, een der oudste plaatsen van de *Betuwe* zijn.

* ELST, d. in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, heeft eene Herv. kerk; welke in 1819 gesticht is, zijnde een steenen gebouw, met eenen steenen toren, doch zonder orgel. Er wordt veel tabak geteeld.

* ELST (DE), geb. in het *Nederambt* van het *Land-van-Cuyk*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 8 u. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. O. Z. O. van *Grave*, gem. en 5 min. van *Beers*; met 11 h. en 70 inw.

(1) Bij het innemen der stad Maastricht, door den Prins van Parma, had deze een spanisch garnizoen op het kasteel te ELSLOO gelegd, dat het geheel afgebrand heeft. Ten gevolge van deze ramp werd het altaar uit de kapel naar de kerk overgebracht. Hetgeen amselting gaf tot eene belangrijk geschil tusschen den Paus en den Heer van *Elsloo*, wegens het beneficie aan dit altaar verbonden.

(2) In een register van publicatiën van de jaren 1654 tot 1767, bevattende meermal politie-reglementen, vindt men omtrent de regeringwijze van dien tijd nog al eenige curieuse zaken, waaruit blijkt dat de Vrijheeren van *Elsloo* gebruik wisten te maken van hun groot en heilig regt, gelijk zij het noemden, en hunne onderdanen (dit was het woord) met eenen ijzeren scepter regeerden.

ELSTEREN, geh. in *Oppev-Gelder*, prov. *Limburg*, arr. en 8 u. N. van *Rocrononde*, kant. en 3 u. N. ten O. van *Horst*, gem. en 1½ u. Z. Z. O. van *Bergen*, ½ u. N. van *Well*, waartoe het behoort; met 10 h. en ruim 60 inw.

ELVENIARINC, erve, vermeld in het jaar 1188, als gelegen onder *Haaksbergen*.

ELVENIJERINK, erve, vermeld in het jaar 1188, als gelegen onder *Dijspenheim*.

ELZENBURG, buit. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en ½ u. Z. Z. W. van 's *Hertogenbosch*, gem. en ½ u. W. van *Vught*. Dit buit. beslaat, met de daartoe behorende gronden, eene oppervlakte van 20 bund.

ELZENDAAL, buit. in de heerl. *Borsmeer*, prov. *Noord-Brabant*; arr. en 9 u. O. ten Z. van 's *Hertogenbosch*, kant. en gem. *Borsmeer*.

ELZENDONK, buit. in de heerl. *Borsmeer*, prov. *Noord-Brabant*; arr. en 9 u. O. ten Z. van 's *Hertogenbosch*, kant., gem. en 5 min. van *Borsmeer*, aan den grooten weg van *Grave* naar *Limburg*. — Dit buit., bestaande uit een schoon huis, omgeven door eene breede gracht, tuin, boomgaard, wandelbosch, bouw- en weiland, beslaat eene oppervlakte van 5 bund. 14 v. r. 88 v. ell. en wordt in eigendom bezeten en bewoond door de *Jufvrouwen Konings*.

ELZENHOEK, naam, onder welken het geh. **HELZENBROEK**, prov. *Noord-Brabant*, weleens voorkomt. Zie **HELZENBROEK**. W.

ELZENPAS, buit., in den *Tielerwaard*, prov. *Gelderland*, kw., arr., kant. en ½ u. N. W. van *Tiel*, gem. en ½ u. N. O. van *Waddenoijen*, 5 min. N. O. van *Drumpt*, waartoe zij behoort, aan den zandweg van *Tiel* op *Utrecht*. — Dit buit., eene oppervlakte beslaande van 14 bund. 38 v. r. 46 v. ell., wordt thans in eigendom bezeten en bewoond door den Heer H. **MELIK**.

ELZET, geh. in het *Land-van-Epen*, prov. *Limburg*, arr. en 3 u. O. van *Maastricht*, kant. en ½ u. O. van *Gulpen*, gem. en 40 min. van *Wiltam*; met *Ginsterberg* 5½ h. en 160 inw. tellende.

* **EMELISSE** heeft tot wapen een veld van keel, met een zwaard van silver, met gevest van goud.

EMELWERDEN, naam, waaronder **EMELOORD** op *Schotland* voorkomt, in eenen brief van **JOHANNES VAN ANKEL**, den zeven en veertigsten Bisschop van *Utrecht*.

* **EMER (DEN KLEINE)** staat: Zie **RUSTENSURE**, zoekt dat woord hier achter.

§ **EMEREN** of **EMERAN**, voorn. adell. h. in het graafsch. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, distr. *Doesborgh-en-Zevenaar*; kw., arr. en 2 u. Z. W. van *Arnhem*, kant. en 2 u. W. van *Zevenaar*, gem. en 1 u. Z. van *Westervoort*, waarvan thans niets meer te vinden is.

* **EMILIAPOLDER**, heerl., ligt gedeeltelijk gem. *Hooge-en-Lage-Zwaluwe*, gedeeltelijk gem. *Made-en-Drimmelen* en gedeeltelijk gem. *Geertruidenberg*.

EMILIAPOLDER (DE) ook wel **AMELIAPOLDER** en bij het kadaster **AMELIAPOLDER** gespeld, pold., prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, gedeeltelijk kant. *Zevenbergen*, gem. *Hooge-en-Lage-Zwaluwe*, gedeeltelijk kant. *Oosterhout*, en daarin ten deele gem. *Made-en-Drimmelen*, ten deele gem. *Geertruidenberg*; palende N. aan eenige buitenpolderdijzen en de zoogenaamde akkers, tegen den Biesbosch of den Amer, O. aan de vestingwerken van *Geertruidenberg*, Z. aan de voorgronden tegen de *Donge*, de *Handen*, den *Drieltjespolder*, den *Binnenpolder* van de

Made en den Helkant, W. aan de uitwatering van den Binnenpolder van Terbreyden en den Grootte-Zonschele-polder. — Deze pold., welke in het jaar 1645 bedijkt is, bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1590 bund. 95 v. r. 20 v. ell., waaronder 1544 bund. 15 v. r. 86 v. ell. schotbaar land, als: onder *Hooge-en-Lage-Zwaluwe* 275 bund. 85 v. r. 84 v. ell.; onder *Made-en-Drimmelen* 1186 bund. 21 v. r. 25 v. ell.; onder *Geertruisenberg*, 150 bund. 88 v. r. 11 v. ell. Hij heeft vier steenen sluisen, als: eene in den Steelhovensche dijk bij de Koeschans, wijd 2,98 ell., voorzien van een paar puntdeuren en eene schuif, dragende aan de buitenszijde het jaartal 1642; eene te Drimmelen, genaamd het Spui, wijd 4,08 ell., voorzien van twee paar punt-vloed- en twee paar punt-ebdeuren; eene aan Corskensvaart, wijd 1,04 ell., voorzien van eene drijfdeur en schuif, en dragende aan het binnenfront het jaartal 1665, en eene nabij de Hooge-Zwaluwe, wijd 2,55 ell., en voorzien van een paar buiten- en binnen-puntdeuren en eene schuif. Door de sluis in den Steelhovensche-dijk watert hij uit op de Donge, door die te Drimmelen en aan de Corskensvaart, onmiddellijk op den Amer, en door de laatste op het zoogenaamde Vloedspui, en verder mede op den Amer. De sluis te Drimmelen dient ook tot schutting van vaartuigen, hebbende eene schutlengte van 44 ell.; in 1795, door het stellen eener militaire inundatie, zwaar beschadigd zijnde, is zij in 1799, op 's Rijks kosten, hersteld geworden. Tot behoud der passage over den dijk, is over deze sluis eene vaste brug gelegd, waaronder dan ook de vaartuigen met gestreken masten moeten doorevaren. De slagbalken van dese schutsluis liggen 1,126 ell. onder A. P., de wijdte der sluis gaat van 4,06 tot 5,86 ell. De sluis nabij de Hooge-Zwaluwe, in 1711, van wege het domein gebouw, strekt alleen tot uitwatering van het gedeelte des polders, genaamd de Oude Moeren, welk gedeelte in gemeld jaar, ter verkrijging eener verbeterde uitwatering, en om het door inslating van den vloed te doen verhoogen, door eene kade van den pold. is afgezonderd geworden. — Deze verandering heeft echter niet aan de verwachting beantwoord. — Deze pold. ontvangt ook het water van de zoogenaamde vier Binnen polders van de Made, uitgezonderd een klein gedeelte aan den Zuidkant, hetwelk in Brieltjespolder uitwatert. — Het land ligt voor het lage gedeelte 0,65, voor het hooge gedeelte 1,50 en voor het gedeelte genaamd de Doodde zijde 0,80 ell. onder A. P. Het verschil in de zomerpeilen van de hooge en lage gedeeltes dezes polders wordt door middel van wachters onderhouden. De hoogte der dijken is langs den Amer of den Biesbosch 3,72 à 5,10 en langs de Donge 5.00 ell. boven A. P. — Aan de noordzijde ligt daarin het dorpje Drimmelen, en meer binnenwaarts het geh. genaamd Ond-Drimmelen. — Aan de zuidzijde des polders, boven de Koeschanssluis, vindt men nog de kleine bekade buitengronden, genaamd het Galgeveld. De vervoeeningen zijn het eerst in 1809, op de hoef, Kijfhoek genaamd, aangevangen en sedert op vele punten voortgezet. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, vier Hoornraden, eenen Penningmeester en eenen Boekhouder. — Bij den stormvloed van 21 en 22 November 1776 viel in den dijk van dezen pold., niet verre van de Hooge-Zwaluwe, eene dijkbreuk, waardoor hij geheel overstroomde.

EMME, oude naam van de rivier de Eem, prov. Utrecht. Zie Eem. W. EMMENHORSCH-BRUG, brug in het graafsch. Bergh, prov. Gelderland, gem. Bergh, ½ min Z. van Lengel, in den privaet weg van het hoog graaflijk huis Bergh.

* **EMMERBOSCH** beslaat eene oppervlakte van 10,000 bund.

* **EMMERSCHANS** is thans nog met wal en gracht omgeven.

EMMERWOLDE geh. in *Fivelgo*, prov. *Groningen*. Zie **HAARWALDEN**.

EMMER-TOGTSLOOT (DE GROOTE-), waterleiding in *Zalland*, prov. *Overijssel*, gem. *Dalfsen*, in eene noordwestelijke rigting, loopende van de buit. den Berg naar de gem. *Zwollerkerspel*.

EMMIKHOVENSCHE-DIJK, dijk in het *Land-van-Altens*, prov. *Noord-Brabant*. Zie **GANSWIJKSCHE-DIJK**. W.

EMMIKHOVENSCHE-SLUIS, sluis, prov. *N. Brabant*. Zie **ALUSLUS**.

* **EMMIKHOVEN** heeft een wapen van azuur, met twee staande en rugwaarts gekeerde salmen van goud.

EMPE (NOORD-), buurs. op de *Middel-Velswe*, prov. *Gelderland*, arr. en 6½ u. N. N. O. van *Arnhem*, kant. en 3 u. O. Z. O. van *Apeldoorn*, gem. en ¼ u. Z. van *Voort*; met 39 h. en 450 inw.

* **EMPE (ZUID-)** komt voor onder den naam van *Sotthirpe*, als eene plaats gelogen in dat gedeelte van het distr. *Isloa*, van het graafsch. *Amelande*, dat in 1046 door Keizer Hendrik aan *Basboldus*, den twintigsten Bisschop van Utrecht, geschonken werd.

* **EMPEL d.**, ligt, niet ver van den nu voltooide grooten weg van Utrecht op 's Hertogenbosch, aan de Maas, waarover het een schuitenveer heeft op Casterenshoef; telt in de kom 28 h., langs den dijk staande, het gemeentehuis daaronder gerekend. De *B. K. kerk* is een klein, net kruisgebouw, met houten klokkorentje met spits en warwerk, doch zonder orgel. — In 1169 lag dit d. nog aan den regter Maasoever, welke rivier vroeger haren loop bezuiden dit d. had.

EMPEL (KASTEEL-VAN-), voorn. burg in de *Meijerij-van-'s Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Empel-en-Meerwijk*, 20 min. O. Z. O. van *Empel*, in het geh. *het Slot*. — Van deze burg, welke men wil het oud *CASTELLUM TAXANDRAE* te zijn geweest, waren in het laatst der vorige eeuw nog overblijfsels te zien.

EMPEL (SCHANS-TE-), voorn. schans in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Empel-en-Meerwijk*, 20 min. W. van *Empel*, tegen den Maasdijk, waar de vierkante gedaante nog in het bouwland zichtbaar is.

* **EMPEL-EN-MEERWIJK**, gem., bestaat uit de *b. Schanshoek* en de *Wal*, welke de kom der gem. of het d. *Empel* uitmaken, en de geh. *Dieskant* en het *Slot*, benevens het fort *Crevecoeur* en een gedeelte van het geh. *Gewanden*. Men heeft er, behalve de twee lagere scholen, nog eene kostschool voor Jonge Juffrouwen. — Reg. 26 staat: *Empel-Engelen-en-Crevecoeur*, lees: *Engelen-Empel-en-Crevecoeur*. — Reg. 3 van onderen staat: 1146, lees: 1140.

* **EMPEL-EN-MEERWIJK (POLDER-VAN-)** is waarschijnlijk vóór 1509 bedijkt; beslaat, volgens het kadaaster, eene oppervlakte van 922 bund. 77 v. r. 31 v. ell., en telt 15 h., waaronder 7 boerderijen. Hij heeft 2 steenen sluizen, liggende de eene of *Kleine-sluis* bij den watermolen van den *Polder-van-der-Eigen*, wijd in den dag 1.35 en hoog 2.58 ell., voorzien met eene drijfdeur en eene rei schotbalken; en de andere genaamd de *Groote-sluis*, nabij *Treurenburg*, wijd in den dag 3.57 en hoog 3.49 ell., voorzien met een paar puntdeuren en eene rei schotbalken, en wordt daardoor op de *Dieze* en vervolgens op de *Maas* van het overtollige water ontlast. Het land ligt 2.58 ell. boven *A. P.*

EMPELSCHHE-HOEVEN (DE) of het **EMPELSCHHE-VELD**, streek polderland in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov.

Noord-Brabant, gem. *Empel-en-Meerwijk*, zijnde het oostelijke gedeelte dier gem., in den *Polder van der Egen*.

ENDE, het oostelijke gedeelte van het eil. *Floris*, in *Oost-Indië*.

ENDE, vlek in *Oost-Indië*, op het eil. *Floris*, aan eene vrij diepe baai op de Zuidkust. Hier hield vroeger een Posthouder zijn verblijf, en ook later was er nog handel van Koepang op deze plaats. Thans drijven de Makassaren dien eenigermate in goenoetie-touw, klapperolie, vogelnestjes, tripang, kareet, huaivinnen, alsmede in sandelboot en, in het landschap *Ende*, gewevene zoogenaamde Endesche kleedjes en doeken, welke op de omliggende eilanden zeer gezocht zijn.

ENDE, kaap in *Oost-Indië*, aan de Zuidkust van het eil. *Floris*.

ENDE (BAAI-VAN-), baai in *Oost-Indië*, aan de Zuidkust van het eil. *Floris*.

* ENDELDIJK, van ouds beroemd buiteng. in *Delfland*, in het oost-einde van *Hondshoedijk*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 2½ u. 7. van 's *Groenhege*, kant., gem. en ½ u. O. van *Naaldwijk*. — De dichter *WILLEM VAN DER POT*, die in het jaar 1762 eigenaar van ENDELDIJK werd en het lang bewoonde, heeft het in zijn *Endeldijk Hofdicht* bezongen. Vroeger had ENDELDIJK behoord aan de Heeren VAN NAALDWIJK; voorts aan de abdij van Loosduinen; vervolgens was het gekomen aan de stad Rotterdam, welke het, in het jaar 1332, aan *JONAN VAN OLBENHARNSVELD* heeft overgedragen, terwijl zijne weduwe het; in 1624, heeft doen verkoopen, om een gedeelte van den nitkoop der verbeurt-verklaarde goederen van den Advocaat te bestrijden. Tegenwoordig en reeds onderscheidene jaren wordt ENDELDIJK niet meer door de eigenaars, welke nog de aanverwanten van VAN DER POT zijn, bewoond, maar aan bijzondere personen verhuurd. Hooscer het vroegere aanzien missende, blijft het evenwel, tot op heden den rang van buitenplaats behouden, bevattende ruim 40 bunders aan tuingronden en boeingaarden, en met de daarop staande 13 tuinderswoningen, eenige arbeidershuizen, eene bouwmanawoning met ruim 40 bunders wei- en bouwlanden en eenige boschgronden, welke gebouwen thans slechts voor een gedeelte in huur werden bewoond. Thans wordt het in eigendom bezeten door *VrouwE ARISA VAN DER POT*, wed. van den Heer *Mr. N. J. A. C. HOFFMANN*, in leven Wethouder der stad Rotterdam.

ENDEVELD (HET), pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie ENDEVELD.

ENG, naam, welken men bij verkorting geeft aan het geh. *ENG-GESSEN*, prov. *Noord-Brabant*. Zie *GESSEN* (ENG-). W.

ENG (DEN), gedeelte van den pold. *de Biesen*, in de *Vijf Heerenlanden*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. *Vianen*, gem. *Hagestein*; palende N. aan het d. *Hagestein*, O. aan den *Vogelzangscheweg*, Z. aan *Autena*, W. aan de *Breesteeg*. — Het beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 77 bund. 69 v. r. 6 v. ell. schotbaar land. Er staat daarin eene boerderij.

* ENGBERGEN. Het heerenhuis van dit landg. is door singels en grachten omgeven; voorts heeft men er nog een heerenhuisje en eene daaraan verbondene woning, alsmede eene daarover staande woning, alles door eene buitengracht omgeven, benevens tuinen, wei- en boschgronden, te samen groot 2½ bund.

* ENGE (SWESER-), staat: Zie *ENGE* (SWESER-). lees: Zie *ENGE* (ZWESER-).

* ENGLAND, buurs. op de *Middel-Veluwe*, komt reeds voor, in het jaar 1320, onder den naam van *VILLA ENGLANDI*, als gelegen in *Felna*, in het graafsch. *Amelande*.

ENGLANDSSLUIS (DE) of **ESERLANDS-SLUIS**, sluis in de *Lange-straat*, prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. Z. W. van *Raamsdonk*, in den *Donge-dijk*. — Het is eene steenen sluis, wijd 1.26, hoog 1.35 ell., voorzien van eene drijfdeur en schuif, en dienende om het water van den *Goedenaerts-en-Bendragtpolder* op de *Donge* af te zetten.

ENGELBOUTSWEREL, water in het eil. *Schowen*, prov. *Zeeuwsch-Vlaanderen*, gem. *Serooskerke*.

* **ENGELBRECHTS-PLEKJE** bevat geen enkel huis en beslaat eene oppervlakte van 45 bund. 36 v. r. 10 v. ell.

* **ENGELLEN**, gem., heeft 1 scheepstimmerwerf en 1 roe-trasmolen. Aldaar is over de *Diese* een pontveer in den rijweg op 's *Hertogenbosch*. Het gemeentehuis, van een houten klokkorentje voorzien, is in 1844 gebouwd. — De tegenwoordige Herv. kerk is het overgeblevene koor der oude parochiekerk. Zij heeft een spits klokkorentje midden op het dak en een huisorgel. — De R. K. kerk heeft een orgel en een rond klokkorentje op den voorgevel. — Er is een klooster gevestigd, waarvan de bestuurderesse eene abdis is, terwijl de Nonnen onderwijs geven aan jonge jufvrouwen, die aldaar kost en inwoning hebben. Het gebouw, groot en hoog opgetrokken, is een sieraad van het dorp.

ENGELLENBERG, fort in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerakarta*, te *Klatten*.

ENGELLENBERG, plant. in *West-Indië*, op het eil. *Curaçao*, in de *West-divisie*, N. van de *Valentijnsbaai*.

* **ENGELLENBURG**, landg. op den *Veluwenzoom*, is met de daartoe behoorende boerenerven, katersteden, bouw- en weilanden en uiterwaarden, in zijn geheel groot ongeveer 263 bund.

ENGELENSCH-WOERD, heuvel in het *Land-van-Hensden*, prov. *Noord-Brabant*, gem. en 8 min. Z. Z. W. van *Engelen*, merkwaardig door de scherven van *Germaansche IJkurnen*, die er in 1841 gevonden zijn en in het kabinet van het *Noord-Brabandsch* Genootschap bewaard worden. Er staat op dien heuvel eene boerdertj met drie arbeiderswoningen.

§ **ENGELLEN-VLIJMEN-EN-HEDIKHUIZEN (GECOMBINEERDE-POLDERS-VAN-)**, pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *HEDIKHUIZEN (GECOMBINEERDE-POLDERS-VAN-ENGELLEN-VLIJMEN-EN-)*. W.

ENGELLOO, naam, onder welken het bait. *ENGELLEN*, prov. *Gelderland*, wel eens verkeerdelyk voorkomt. Zie *ENGELLEN*.

§ **ENGELSCH-ONRUST**, *Ponzer-Klzon* of *Misakwonthel-Klzon*, eil. in *Oost-Indië*, in den *Sundatische-Archipel*, op de *Reede-van-Batavia*, 1 mijl N. O. van *Onrust*.

ENGEMER (HET), naam, welken men voormaals ook gaf aan de veenkolonie het *KLEINEMER*, in het *Gooregt*, prov. *Groningen*. Zie *KLEINEMER (HET)*. W.

* **ENGH (DEN)**, heerl. Reg. 5 staat: kw. *Utrecht*, lees: arr. *Utrecht*.

ENGH (DEN), bait. in *Bemland*, prov. *Utrecht*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. van *Amersfoort*, gem. *Hoogland*, nabij den *Liendertsche* weg. — Dit bait., bestaande uit heerenhuis en verder daarbij behoorend getimmerde, bloem- en moestuin, boomgaard, slingerbosch en twee daarbij behoorende hofsteden, benevens bouw- en weilanden, te zamen groot 16 bund 47 v. r. 63 v. ell., wordt in eigendom bezeten door den Heer D. F. K. *DAVIDS*, woonachtig te *Voorthuizen*.

ENGLANDI (VILLA), oude naam van de buurs. *ESERLAND*, prov. *Gelderland*, onder *Beekbergen*. Zie *ESERLAND*.

* **ENGWIRD** is thans een geh., onder *Poppingawier*, met 2 h. en 10 inv.

ENK (RHEDENSCHE), lage landen, prov. *Gelderland*. Zie *RHEDENSCHE-ENK*. W.

* **ENK (WESTEN-)** heeft eene in 1836 nieuw gebouwde school, welke gemiddeld door 100 leerlingen bezocht wordt.

* **ENKHUIZEN.** Bl. 206 reg. 13 en 14 moet wegvallen de sinsneden: wordende de artisojokken enz. — In 1849 zijn aldaar 7 baringhuizen uitgerust. — In dat zelfde jaar werden aan de Waag te ENKHUIZEN gewogen 549.520 Ned. ponden kaas, daaronder niet begrepen bij raming 150.000 pond, door de landlieden aldaar aan de kaaskoopers buiten de markt gesloten. — Bl. 218. Men heeft te ENKHUIZEN mede eene Bank van Leening en eene Spaarbank. — Bl. 220. Ook zijn te Enkhuzen geboren de Schilders: NICOLAAS ROSENDAAL, geb. in 1636, † in 1686; DIJK of THEODORUS FAKENS geb. in 1645, † in 1695 en JAN VERBRUGGEN, gedoopt den 4 Maart 1712. — Bl. 221. ANNOES ADRIAAN BUTIKES was geb. den 21 Januarij 1771 (niet 1770).

§ **ENKHUIZEN, POKLOR-DAMAR-KETJIL of KLEINE-HARSDOOR-EILAND,** eil. in *Oost-Indië*, in den *Sundaschen Archipel*, op de *Reede van Batavia*, 4 mijl N. O. van *Onrust*.

ENON, plaats, vermeld als gelegen tusschen de Eems en de Lauwers, en waarvan de goederen, in de elfde eeuw, door HENDRIK III aan de kerk van Utrecht geschonken werden.

* **ENSCHREDE**, kant., paalt Z. aan de Pruisische prov. Rijnland en aan de Geldersche kant. Eibergen en Borculo.

* **ENSCHREDE**, kerk ring, telt 14,600 zielen, onder welke 7000 Ledematen.

* **ENSCHREDE**, gem. Door de toenemende bevolking ligt een gedeelte der voorsteden in de gem. Lonneker, en de Eschmarke, die tot de gem. ENSCHREDE behoorende, in 1815 daarvan afgescheiden en met Lonneker vereenigd is. In het laatst der vorige eeuw, bedroeg de bevolking van de stad en Eschmarke 3418 en bij de laatste telling 6876 iaw., zoodat de bevolking in deze eeuw met 3258 zielen vermeerderd, en dus bijna verdubbeld, is. — ENSCHREDE is eene belangrijke fabriek- en handelstad. Behalve onderscheidene fabrieken van bombasijn, pilouw, diemet, enz., sedert jaren met toenemenden bloei aldaar gevestigd, bestaan er, sedert het jaar 1834, belangrijke katoenweverijen, meest voor den uitvoer naar Java bestemd. Ook heeft men er 2 mechanische stoom-katoenspinnerijen; onderscheidene handspinnerijen, met 160 handmolens, binnae de stad, en 180 dergelijke in de omliggende gemeenten, zamen 310 molens; 6 bloekerijen, waaronder eene met stoom; 1 zijl-fabriek; 1 verwootmolen; 1 stoom-kettingsterkerij; 5 blaauwdrukkertijen; 14 verwerijen; 18 kalender- en cylindermolens; 6 rietmakerijen; 1 machinaal-stalenrietmakerij, staande alles in betrekking met de eigenlijke fabriek te ESCHREDE en zich vereenigende, om aldaar en in de omliggende gemeenten, leven, bloei en welvaart te verspreiden. — Blijkens de aangifte aan de kantoren, hebben deze fabrieken in 1836 opgeleverd, 200,000 stukken bombasijn en diemet, ter waarde van een miljoen guldens, en de katoenweverijen, alstoen het tweede jaar na dat men er was begonnen calicoets te vervaardigen, 180,000 stukken $\frac{1}{2}$ tot $\frac{1}{4}$ van dat artikel, te zamen bedragende 8 $\frac{1}{2}$ mill. Amst. vierkante ell., zijnde eene waarde van 1,500,000 gulden, dus te zamen 2,500,000 gulden, waarvan 900,000 gulden aan arbeidsloon, in den omtrek is betaald. De grootste der mechanische spinnerijen te ESCHREDE verwerkt echter, met de thans ingevoerde nieuwe werktuigen, alleen 's jaarlijks 200,000 Ned. ponden gesponnen garen, van kwaliteit gelijk aan het beste uit Engeland. Deze, met het garen der andere spinnerijen,

is voor de behoefte van de weverij te **ESSEN** niet genoegzaam, zodat nog bijna de helft gesponnen, uit Engeland, over Zwolle, wordt ingevoerd. — Tot de R. K. stat. behooren niet eenige buurs. onder **Lossen**, maar de geheele burg. gem. **Lonneker**. — Men heeft in de gem. **Essen** 1 Latijnsche en 7 lage-re scholen. — **Essen** ligt 2 u. Z. O. van **Hengelo**, 1 u. van de Pruisische en $1\frac{1}{2}$ u. van de Hannoverse grenzen, afgelegen van het water, en van de Rijks en Provinciale straatwegen; zoodat eene maatschappij aldaar de bestrating op zich genomen heeft van de wegen van Hengelo en van de Pruisische grenzen naar **Essen**; terwijl de steden **Essen** en **Oldenzaal**, met de gem. **Lonneker**, voor gemeenschappelijke rekening, den weg tusschen de beide steden hebben doen bestraten. **Essen** wordt, naar sommigen willen, aldus genoemd naar de land- of eindscheiding; dewijl zij digt op de grenzen van de prov. Overijssel, nabij Pruisisch Rijnland gelegen is; doch dit is zoo niet, want de naam is afkomstig van **Asch**, zoo als zij oorspronkelijk genoemd werd, als zijnde gelegen aan den **Esch** in de **Eschmarke**. In de perkamenten brieven der Utrechtsche kerk, wordt het ook **Asch**, en bij oude schrijvers ook wel **Esch** genoemd. Men vindt het reeds in 1118 vermeld en het heeft in die eeuw stadsregten gekregen. — Bl. 252. Men heeft er eene ruime markt, waarop acht jaarmarkten en alle Dingsdagen eene drukke weekmarkt gehouden worden. De kermis valt in den eersten Donderdag in September. — De Herv. kerk voor de Reformatie aan den **H. Jacobs** toegewijd, is een oud eerwaardig gebouw, met eenen hoogen toren, doch was niet groot genoeg voor de talrijke gem., waarom zij, in 1842, eene belangrijke verlimmering ondergaan heeft. — De **Esschedesche Maatschappij Tot bevordering van Nijverheid en koophandel** bestaat niet meer, doch er zijn thans eene Kamer van Koophandel en Fabrieken en een Genootschap tot Ondersteuning van behoeftige kraamvrouwen. — Voorts heeft men er eene Fransche, Engelsche en Hoogduitsche school voor jonge heeren met de Latijnsche school verbonden; eene jonge jufvrouwenschool; twee gemeentescholen, waarin 580 leerlingen onderwijs ontvangen; eene school voor de werklieden, en eene bewaarschool voor jonge kinderen.

ENSCHEDÉ (DE), beek in *Twente*, prov. *Overijssel*, van het plattelandstadsje **Enschede** afkomende.

* **ENSCHOT** telt 88 h. en 420 inw. — De kerk is van een klein kloktorentje voorzien.

ENSERINCK (HET), (waarschijnlijk *Ense* [eind] en *Enk*), landg. in het graafsch. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en $1\frac{1}{2}$ u. O. ten Z. van *Zutphen*, kant en $1\frac{1}{2}$ u. W. van *Lochem*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Vorden*. — Dit landg. was weleer leenroerig ter leenkamer des Furstendoms Gelres, ten Zutphensche regte. In 1526 werd daarmede belesend **HERRICH GUYKIN**. Het beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 117 bund 9 v. r. 28 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer **C. A. E. A. Jonkheer** van **PANRUTS** Burgemeester van *Vorden*.

* **ENTER** is reeds vermeld in 1154. Men heeft er 1 ros-korenmolen.

ENTRSCHBACH, geh. in het grooth. *Luxemburg*, kw., arr., kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Bourscheid*, kerkelijk tot *Nichelas* behoorende.

* **ENTINGE** is eender achttien in 1698 erkende hayezathen.

* **ENUMATIL** ligt arr. en 2 u. W. van *Groningen*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Zuidhorn*. — Dit plaatsje heeft eene in 1848 gebouwde Herv. kerk.

zijde een eenvoudige gebouw, met eenen spitsen toren, doch zonder orgel. In deze kerk, welke den 8 October van dat jaar plechtig is ingewijd, wordt nu en dan des namiddags door den Predikant van Lettelbert gepredikt. — Ook is er in 1850 eene nieuwe school gebouwd, voor 80 kinderen, alsmede eene onderwijzerswoning. — In de laatste twaalf jaren zijn er 1 olie- en 3 pelmolens gebouwd, terwijl in dit jaar (1850) bij een der pelmolens eene zaagmolen is aangebouwd, die tegelijk met den pelmolen werkzaam is.

EPE, gem., bevat ook nog de buurs. Niersen. Onder de hier gestaan hebbende Leeraren verdient nog melding **FRANCISCUS MARTINUS**, die zich als Nederduitsch dichter heeft doen kennen en hier den 14 Januarij 1835 overleed. — In 1847 is te Epe eene R. K. kerk gebouwd, welke aan den H. **MARTINUS** toegewijd is. Het is een langwerpig vierkant gebouw, zonder toren, en van een altaar voorzien. De dienst wordt daarin door Pastoor en Kapellaan van Vaassen verrigt.

EPERDROEK, buurs. op de *Middel Veluwe*, prov. *Gelderland*, arr. en 8 u. N. van *Arnhem*, kant. en $2\frac{1}{2}$ u. N. van *Appeldoorn*, gem. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Epe*; met 20 h. en 120 inw.

EPSEERWAARDEN, uiterwaarden in het graafsch. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en kant. *Zutphen*, gem. *Gorsseel*, palende N. aan den *IJssel*, O. aan den *Epsker-Koeweerd* en gronden van den Heer *G. J. Bausa*, Z. mede aan de gronden van den Heer *Bausa*, W. aan den *IJssel*. — Deze uiterwaarden welke eene oppervlakte beslaan van 22 bund. 79 v. r. 60 v. ell. worden door 2 houten duikers op den *IJssel* van het overtollige water ontlast.

ERFDIJK, op vele punten nog zeer zwaar en hoog, is vermoedelijk van overouden tijd. Thans is hij ruim 1500 ellen lang.

ERFPRINS, in 1811 aangelegd, doch eigenlijk nimmer geheel voltooid, heeft 2 hoofdingangen, een naar den Helder en een naar *Knaaphoofd*, zijnde bomvrije poorten, 2 bomvrije poternen, 1 bomvrij groot kruitmagazijn voor 90.000 ponden, in 1815 gebouwd, en drie bomvrije depôt-kruitmagazijntjes, in de ravelijnen, elk voor 5700 pond. in 1836 gebouwd, 5 blokken houten kazernen, een niet bomvrij laboratorium, een bouwvallig arsenaal, eene magazijnmeesterswoning, twee wachthuizen en eenen gemeiselden regenbak. — Dit fort is een onregelmatig gevestigde vijfhoek, met 3 ravelijnen en aan de landzijden eene bedekte communicatie-linie, waardoor dit fort het regter steunpunt der linie van den Helder uitmaakt. Ten W. buiten het fort ligt de batterij *Kaaphoofd* (z. d. w.), die er mede verbonden is.

ERMELO vindt men in 1410 *ANNEZ* gespeld. — Men heeft er mede 1 hennipspinnerij en 1 katoendrukkertij.

ERMELO (BOSCH VAN), voorm. bosch op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Ermelo*, niet ver van de plaats, waar tegenwoordig de boerenhofsede het *Verloren veld* ligt. — Dit bosch, hetwelk in eenen giftbrief van *ANNAZ*, den achtlieden *Bischof van Utrecht*, van 1006 vermeld wordt, is door den zeyloed van het jaar 1170 verslonden. Bij laag water worden er nog boomstammen van ontdekt.

ERNESTINC, erve vermeld in 1188 als gelegen onder *Haaksbergen*. **ERNSTHREM**, geb. in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 8 u. W. ten N. van *Appingedam*, kant. en 1 u. W. van *Onderdendam*; gem. en 25 min. van *Wiusum*, kerkelijk tot *Obergum* behoorende; met 17 h. en ruim 150 inw.

* **ERO-ERO**, vlakke in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bagelen*.
 * **ERP**, gem., heeft 1 bierbrouwerij, 1 olie- en 2 graanmolens. Tot deze gem. behooren ook de geh. *Kraanmeer* en *Schilt-en-Burg*.

* **ERPELDINGEN (KASTEEL-VAN-)** werd, in of omstreeks 1595, door den Koning van Spanje, ten geschenke gegeven aan den Heer *Gonnaedonff*, Gouverneur en voogd van *Diskirch*, ter belooning van zijne betoefde dapperheid in het afslaan van het Staatse leger op de genoemde stad.

* **ERPENSTRAAT**, komt bij het kadaster voor onder den naam van *AARPENSTRAAT*.

* **ERTVELD (HET)** ligt geheel in de gem. 's *Hertogenbosch*, en pakt N. aan den *Orthensche dijk*, tegen den *Polder-van-der-Rigon* en de kade tegen de *Fransche wiel*, O. aan den weg van 's *Hertogenbosch* naar *Orthen*, Z. aan den *Muntel* of *Jan Toonenland*, W. aan de *Dieze*. Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 110 bund. 52 v. r. 98 v. ell., en wordt van het overtollige water ontlaat, door eene steenen sluis aan de *Dieze*, wijd in den dag 1,78 ell. en hoog 2,90 ell., alleen sluitbaar met schotbalken, zijnde de onderste schotbalk 2,62 ell. onder het nulpeil te 's *Hertogenbosch*, dat is 1,49 ell. boven A. P. Het land ligt 2,40 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 4,42. — Ten Noorden van dezen polder ligt eene groote kolk, genaamd de *Fransche wiel*. Zie dat art.

* **ESCH**, gem., bevat ook nog de geh. *Schutsboom* en *Heikant*.
ESCH (BEKADE-GORZEN-VAN-HET-LAND-VAN-), pold. in den *Hoeksche-waard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. 's *Gravendeel*, gem. *Strijen*; palende N. aan den *Numanspolder* en de *Nieuwe Klem*, O. aan den pold. het *Land van Esch*, Z. aan de *Oude Bekade Gorzen*, Z. W. aan den *Schuringsche-polder*.

ESCH (NIEUWE-BEKADE-GORZEN-VAN-HET-LAND-VAN), pold. in den *Hoeksche-waard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. 's *Gravendeel*, gem. *Strijen*, palende N. aan de *Oude Bekade Gorzen*, O. en Z. O. aan de *Laagjes* van het *Land van Esch*, Z. W. aan den *Hoogezandsche-polder*, N. W. aan den *Hoogezandsche-polder* en den *Schuringsche-polder*.

ESCH (OUDE-BEKADE-GORZEN-VAN-HET-LAND-VAN), pold. in den *Hoeksche-waard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. 's *Gravendeel*, gem. *Strijen*; palende N. aan de *Bekade Gorzen*, O. aan den pold. het *Land-van-Esch*, Z. aan de *Laagjes* van het *Land-van-Esch*, W. aan den *Schuringsche-polder*.

ESCH (WESTEN-), geh., prov. *Drenthe*. Zie *WESTEN-ESCH*. W.
ESCH-AAN-DE-ALZETTE, kant., grooth. *Luxemburg*, arr. *Luxemburg*, het zuidelijkste des lands. Het bevat de gem. *Esch-aan-de-Alzette*, *Bettemburg*, *Differdingen*, *Düttlingen*, *Frisingen*, *Kayl*, *Monnerich*, *Petingen*, *Reckingen*, *Reeser* en *Sassenheim*.

* **ESCHAREN**, gem., heeft 1 graanmolen.

* **ESCHAREN-EN-GASSEL (POLDER-VAN-)** ligt gedeeltelijk gem. *Escharen*, gedeeltelijk gem. *Gassel*, gedeeltelijk gem. *Grave*; pakt N. aan den *Buiten- of Maaspolder*, de *Uiterwaarden* tegen de *Maas* en de *vestingwerken* der stad *Grave*, O. aan den *Heiboek*, Z. aan de *broekgronden*, genaamd het *Boordt*, *Bord* of de *Boersche-Maas*, W. aan de *Raam*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 551 bund. 12 v. r. 25 v. ell., als: onder *Escharen* 269 bund.

40 v. r. 3 v. ell., onder *Gassel* 258 bund. 52 v. ell. en onder *Grave* 3 bund. 71 v. r. 90 v. ell. Hij heeft 5 steenen sluizen, als: eene in den *Maasdijk*, met het jaartal 1760, wijd in den dag 0,62 ell. en hoog 2,98 ell., aan den buitenkant voorzien met eene schuif; eene nabij de *Escharensche brug*, wijd 0,62 ell. hoog 1,41 ell., met eene schuif, en eene ten Noorden van *Escharen*, nabij *Grave*, met het jaartal 1794, wijd 0,95 ell. hoog 1,75 ell., aan de buitenzijde voorzien met eene schuif, en watert uit door eerstgemelde sluis in den *Buiten- of Maas-polder* en verder door de *Griestplanke- of Estersche sluis* van laatstgemelden pold. in de *Maas*, door de twee overige in de *Raam*. De hoogte der dijken is langs de *Maas*, 11,77 tot 11,25 ell., langs de *Beersche Maas*, tusschen *Grave* en *Escharen*, van 10,60 tot 11,10 ell., het overige gedeelte langs de *Beersche Maas*, boven den pold. den *Vogelshoek*, van 11,20 tot 11,60 ell. boven A. P. — Het onderhoud der dijken heeft door dijkgeslaagden plaats; de sluizen daarentegen werden door den pold. onderhouden. — De pold. is over het algemeen zeer hoog gelegen, liggende het land 7,85 ell. boven A. P., terwijl het op eenige plaatsen de hoogte van 10,00 ell. boven A. P. bereikt. Uit dien hoofde en ten gevolge van den zandigen aard des polders, lijdt hij genoegzaam alleen, wanneer het water, tijdens de werking van de *Beersche Maas*, door de dijken kwelt, en niet tijdig kan geleend worden. — Behalve de hierboven opgegevene waterkeeringen, ligt er nog eene aanmerkelijke lengte slaperdijk, gedekt door de latere bedijking van den aan de Zuidzijde gelegen polder den *Vogelshoek*. In dezen pold. staat een wind-houtsaagmolen, sedert weinige jaren nabij den *Maasdijk* opgericht.

ESCHARENSCHE-BRUG, brug in het *Land van Cuyk*, prov. *Noord-Brabant*, gem. en even ten Z. van *Escharen*, liggende over de *Raam*, in den weg van *Escharen* naar de *Reek*.

ESCHARENSCHE-SLUIS, *Kornusche-sluis* of *Griestplanke-sluis*, buiten sluis in het *Land van Cuyk*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Escharen*. Zij is niet overweld en wijd in den dag 0,75 ell. hoog 5,00 ell., voorzien van eene drijfdeur, en dient tot ontlasting van het water uit den *Buiten- of Maaspolder* op de *Maas*.

* **ESCHEDÉ**, prov. *Gelderland*, wordt gehouden voor *Aschvz*, eene plaats vermeld te behooren, tot dat gedeelte van het distr. *Isloa*, van het graafsch. *Amelande*, dat in 1046 door Keiser *Hansak* aan *Bannarus*, den twintigsten Bisschop van *Utrecht*, geschonken werd.

* **ESCHMARKT** heeft 5 steenbakkerijen. De marke is in 1842 verdeeld.

* **ESDONK** ligt $\frac{1}{2}$ u. N. N. W. van *Gemert*.

ESHOEK, geh. in *Twente*, prov. *Overijssel*, arr. kant. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Almelo*, gem. *Ambt-Almelo*; met *Sluiteraveld*, *Schelfherst* en *Krommedijk* 125 h. en 660 inw. tellende.

* **ESPELO**, vindt men reeds in 1188 vermeld.

ESPERANCE (LA BONNE), plant. in *West-Indië*, op het eil. *Curaçao*, in de *Midde-divisie*, W. van het *Schottegat*.

ESSCHEBRUGGE, brug in *Zuidenvelder-dingspil*, prov. *Drenthe*, gem. en 50 min. ten Z. O. van *Koevorden*, in den weg van daar naar het geh. *Eschebrugge* gelegen over de grenzen in *Hannover*.

ESSCHEBRUGGERDIJK, dijk in *Zuidenvelder-dingspil*, prov. *Drenthe*, in eene zuidwestelijke rigting loopende van *Koevorden* naar de *Hannoversche grenzen*.

ESSENBURG, dennebosch op de *Oever-Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. *Ermele*. Het beslaat eene oppervlakte van 800 bund.

ESSENLAAN (DR), voorm. weg in *Schieland*, prov. *Zuid-Holland*, in de gem. *Kralingen*. Het was eigenlijk een laan van Hooningen (met dat woord) ten O. van het huis en aan de heerl. behoorende. Zij strekte zich van den 's Gravenweg tot aan den Hoogendijk over de glasfabriek uit. Daarover mochten in den hooibouw de bouwlieden hun hooi thuis halen. Thans vindt men er tuinen en hakhout.

* **EST-EN-OPIJNEN**, gem., paalt O. aan Ophemert-en-Varik en Z. aan de Waal.

ESTERSCHE-SLUIS (DE), sluis in *N. Brabant*. Zie *ESCHARENSEHE-SLUIS*.

ESTERWIJK, verminkte naam voor *Oesterwijk*, d. in het *Land van Arkel*, boven den Zouwendijk, prov. *Zuid-Holland*, om te kunnen uitmaken het woord *Arkel*, uit de voorletters der namen van de gemeenten langs den Noorder-Lingsdijk, als: *Arkel*, *Rietveld*, *Kedichem*, *Esterwijk* en *Leerdam*.

* **ETERSHEIM-EN-ZUIDSCHARDAM** is den 1 Januarij 1848 met *Oosthuizen-en-Hobrede* vereenigd, en maakt daarmede thans de gem. *Oosthuizen-Hobrede-Etersheim-en-Zuidschardam* uit.

ETERSHEIMER-KEUKENDIJK, dijk, prov. *Noord-Holland*. Zie *KEUKENDIJK (DE ETERSHEIMER-)*. W.

§ **ETERSHEMMERBRAAK** (niet *ETERSHEMMERBROEK*), pold., prov. *Noord-Holland*. Zie *ETERSHEIMERBRAAK*. W.

* **ETTEN**, heerl. in het graafs. *Zutphen*, bevat het dorp *Etten*, benevens de buurs. *IJsselhuute*, *Rafelder*, *Ziek* en *Warm*. De Herv. kerk is, in het jaar 1843, van een orgel voorzien, hetwelk door den Heer C. F. A. NASSA, orgelmaker te *Deventer*, vervaardigd en den 24 Februarij 1844 ingewijd is. — In het jaar 1846 is er een nienwe R. K. kerk gesticht, aan den H. *MARTINUS* toegewijd, zijnde een ruim gebouw, met eenen kleinen toren en van een orgel voorzien.

* **ETTEN-EN-LEUR**, paalt Z. aan *Rijsbergen* en *Ruephen-Vereenigde-en-Sprandel*, W. aan *Hoeven-en-St.-Maartenspolder*.

ETZENKAEDE, geh. prov. *Limborg*. Zie *ETZENAAD*. W.

EUGENIA-POLDER, pold. in *Staats-Flaanderen*. Zie het art. *SASSCHE CAT*.

EURSINGEN, b. in *Dieverder-dingspil*, prov. *Drenthe*, arr. en 7 u. Z. W. van *Assen*, adm. en jud. kant. en 2 u. N. W. van *Heppel*, gem. en het noordwestelijke gedeelte van het d. *Harste* niismakende.

* **EUSTATIUS (ST.)**, eil. Bl. 274 is ongeveer 5400 ell. lang, op het breedste ongeveer 5360 en op het smalste ruim 2360 ell. breed. — Bl. 279. In den voormiddag van den 8 Februarij 1843, omstreeks kwartier voor tien ure werd dit eiland verontrust door een dof oonderaardsch gedruis, en eene gelijktijdige beweging van den grond, welke, in het eerst zacht, hand over hand toenam, en eindelijk zoo sterk werd, dat slechts zeer weinigen zich konden staande houden, en men niet anders verwachtte, dan door de vallende stenen verpletterd of door de aarde verzwolgen te worden. Volgens nauwkeurig berekening heeft deze aarbeving meer dan twee volle minuten geduurd, na verloop van welken tijd de top des bergs nog geheel in eenen wolk van stof was gehuld, veroorzaakt door het instorten van een groot gedeelte van zijnen oostelijken buitenrand. Het kerkgebouw was op zes plaatsen, en de muren van den toren waren zoodanig vaneen geseheid, dat hij met den eersten harden wind dreigde in te storten. De kerk der *Methodisten* was een bouwval, ofschoon nog niet geheel ingestort. De twee wegen, welke van boven naar het benedendorp leiden, waren

door de afgescheurde rotsbrokken en aarde geheel opgestopt. Het fort *Graanje* was gesloopt, en in de dorpen was schier geen huis, hetwelk niet zwaar geleden had. Op de suikerplantaadjen was de schade almede belangrijk. De schok schijnt zich te hebben bewogen van het Z. O. naar het N. W.

- **EUVERHEM**, wordt ook **EUVERN** gespeld.

EVERBERG, berg en havez., prov. *Overijssel*. Zie **EVERBERG**. W. en A. **EVERDINAPOLDER**, pold. in het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Brielle*, kant. en gem. *Sommelsdijk*; p. lande N. O. aan de Westplaat, Z. aan het Oudeland en Nieuwland en W. aan Kraaijenstein. — Deze pold. behoorde vroeger onder *Zoeland* en werd in 1672 te gelijk met het Hollandsch gedeelte van *Kraaijenstein* ingedijkt, waarmede het nog eene gemeene dijkaadje uitmaakt. Hij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 99 bund. 17 v. r. 20 v. ell. schotbaar land; wordt door ééne sluis op de haven van *Sommelsdijk* van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Dijkgraaf*, eenen *Peningmeester*, eenen *Secretaris* en vier *Gezworens*.

- **EVERDINGEN**, pold., paalt N. aan de *Uiterwaarden* tegen de *Lek* en aan den *Goilberdingerwaard*, O. aan den *Diefdijk*, welke hem van den *Goilberdingsche-polder* scheidt, Z. aan *Zijderveld*, W. aan de *Poldersteeg*, welke hem van den pold. *Gouwenes* scheidt. — Deze pold., welke vóór het jaar 1284 bedijkt is, beslaat eene oppervlakte van 125 bund. 3 v. r. schotbaar land; telt 44 h., waaronder 8 boerderijen. Het overtollige water van dezen pold., wordt gemeenschappelijk met dat van den pold. *Zijderveld* en *Over-Heykoop* ontlast, door twee watermolens op het *Zederikkanaal*, door den watergang den *Huibert*, welke in het laatst der dertiende eeuw is daargesteld. Het polderbestuur, hetwelk tevens over de polders *Zijderveld*, *Bolgerij*, *Outeña* en *Gouwenes* het beheer voert, bestaat uit eenen *Schoot* en vier *Heemraden*.

EVERDINGEN (FORT TE), fort, gedeeltelijk in de *Vijf Heerenlanden*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Everdingen-en-Zijderveld*, gedeeltelijk in de heerl. *Culenburg*, prov. *Gelderland*, gem. *Culenburg*, onder *Goilberdingen*, bij het vereenigingspunt van den *Diefdijk* met den *Zuider-Lekdijk*. Het is geheel van aarde, in 1842—1849 gebouwd en van eens onregelmatige vierhoekige, gebastioneerde gedaante, met bomvrijen verdedigbaren toren, ingerigt voor bezetting, buskruid, enz. Behalve tot het beletten der toegangen langs deze dijken, dient zij ook tot dekking der sluis, welke gelegd is in een gegraven kanaal dat de wetering, die langs den *Diefdijk* loopt, met de *Lek* in gemeenschap stelt, waardoor bij het bemagtigen der *Spoelsche inundatiesluis*, deze hare werking vervangen kan en ondersteunt.

EVERDINGEN - EN - ZIJDERVELD, bestaat uit de voorm. heerl. *Everdingen*, *Zijderveld* en *Tienhoven*. — De *Herv.* maken twee gem. uit die van *Everdingen* en van *Zijderveld*.

EVERSBERG of **EVERBERG**, heuvel in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, gem. en 1½ u. W. van *Wierden*, in de nabijheid van het *Nijverdal*, aan den *Klinkerweg* van *Zwolle* op *Almelo*, niet ver van de *Regge*. De nabijgelegen havez. *Eversberg* ontleent van dezen heuvel haren naam.

EVERTSHOFSTEDE (PETER-), hofstede, prov. *Gelderland*. Zie **PETER-EVERTSHOFSTEDE**.

EWIJCKSSLUIS (VAN.), sluis in den *Anna-Paulowna-polder*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Zijpe-en-Hazen-polder*, 2 u. Z. O. van den **XIII. DEEL**.

Helder, tusschen den Balgdijk en den Amsteldijk, dienende tot ontlasting van den gezegde polder op de Zuiderzee.

EWIJKSHOVEN, buit. in het *Overkwartier*, der prov. *Utrecht*, arr. en 3 u. Z. W. aan *Amersfoort*; kant. en 4 u. N. W. aan *Wijk-bij-Duurstede*, gem. *Zeyst*.

EWSUM staat: Zie *NIJCKOORT* (DEN). lees: Zie *NIJCKOORD*.

* **EXLO**. De school wordt door ongeveer 100 leerlingen bezocht.

EXLOSCHIE DIEP (HET), water in *Oostermoerderdingspolder*, prov. *Drenthe*. Zie *ACHTERSTE-DIEP* (HET)

* **EXMORSTERZIJL**, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonsradeel*, arr. en 3½ u. W. ten N. van *Sneek*, kant. en 1½ u. W. van *Bolsward*, ½ u. N. van *Exmorra*, waartoe het kerkelijk behoort; met 5 h. en 30 inw.

EYBERTJESPAD (HET), weg op de *Over-Feluwe*, prov. *Gelderland*, gem. *Ermele*, onder *Nuuspeet*, in *Malneveld*, loopende naar de *Veenen*.

EYFINCK, erve vermeld in 1188 als gelegen onder *Haaksbergen*.

* **EYGELSHOVEN**, gem., paalt W. aan *Nieuwenbage*.

EYKENDONK, voorm. kloost., prov. *Noord-Brabant*. Zie *EYKENDONK W.*

EYKENHEUVEL, buit. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en 1 u. Z. W. van *'s Hertogenbosch*, gem. en ¼ u. Z. W. van *Vught*, aan den straatweg op *Tilburg*. — Het beslaat eene oppervlakte van 14 bund. 11 v. r. 36 v. ell. en wordt in eigendom bezeten door Mevrouw de Wed. *Bernard van Rieckvoesel*, te *'s Hertogenbosch*.

EYKENHORST, buit. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en 1 u. Z. W. van *'s Hertogenbosch*, gem. en ½ u. Z. W. van *Vught* — Het beslaat eene oppervlakte van 19 bund. 8 v. r. 25 v. ell. en wordt in eigendom bezeten door den Heer *Gerard Jan van Rieckvoesel*, te *'s Hertogenbosch*.

EINDT, geh. in *Oppe-Gelder*, in het *Land-van-Kessel*, prov. *Limburg*, arr. en 6 u. N. van *Roermond*, kant. en 1¼ u. O. Z. O. van *Horst*, gem. en ½ u. N. van *Grubbenvorst*; met 3 h. en ruim 90 inw.

EYSDEN-OP-DEN-BERG, d., prov. *Limburg*. Zie *GERTRUUD* (St.) W.

EYSEMA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, arr. en 4 u. O. N. O. van *Leeuwarden*, kant. en 1¼ u. Z. ten O. van *Dockum*, ½ u. N. O. van *Zwaag-westeinds*, waartoe zij behoorde. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, siet men thans eene booreplaats.

* **EZINGE**. Reg. 1, staat: *Westerkwartier* der prov. *Groningen*, lees: *Westerkwartier*, prov. *Groningen*. — Tot deze gem. behooren ook nog de geh. *Allersma*, *Suttum* en *Bolshuizen*. — *Ezinge* is de geboorteplaats van den *Schilder* en *Teekenaar HERWARD NUNAN*, geb. in 1744, † 9 Maart 1820.

F.

* **FAIRFIELD**. Op deze plant. bouwde in 1778 een godsdienstig Engelschman de eerste HERNHUTTERSCHIE kerk.

* **FALDENS**, ligt O. Z. O. van *Baard*, op eene vliedberg; men telt er 5 h. en 13 inw.

FALTEMA, b., prov. Friesland, kw. *Westergoo*, griet. *Franckera-deel*, arr. en $3\frac{1}{2}$ u. W. ten Z. van *Leeuwarden*, kant. en 2 u. O. ten Z. van *Harlingen*, onder *Tjum*.

FANNABELL, d. in *Oost-Indië*, op het *Moluksche eil. Wokan*, een der *Aroeïlanden*, in het Noorden van dat eil.

FARMSUM De batterijen rondom *Farmsum* zijn ouder dan de tijd dat *Holland* bij *Frankrijk* was ingelijfd. In de jaren 1769, 1803 en 1806 zijn de zoogenaamde liniën bij de *Oude Hoofdwacht* of *Oude-zijl*, de batterij de *Appelhof*, het gedetacheerde bastion en de halve redoute rondom *Farmsum* aangelegd. De twee eersten komen reeds voor als bestaande, in het bestek van het onderhoud der aardewerken van het jaar 1798; de twee laatsten zijn in 1805 aangelegd en in 1806 voltooid. In 1812 is het kroonwerk *Kostverloren* een weinig veranderd en de houten heer daarover gemaakt, de *Noorder-batterij*, aan den zeedijk ten N. van *Delfzijl* vergroot en het steenen blokhuis daarin aangelegd. In 1813 is de lunet buiten de *Farmsumerpoort* van *Delfzijl* opgeworpen. — Men telt er in de kôm van het d. 160 h., bewoond door 175 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 1200 inw. en met de kerkelijk daartoe behorende gebuchten 184 h., 245 huisgez. en omtrent 1400 inw., die meest in landbouw en veeteelt hun bestaan vinden. — Men heeft er thans 4 steenbakkerijen en 3 rogge- en pelmolens. — De 40 R. K., die hier wonen, parochiëren te *Delfzijl*. — De dorpschool wordt door 240 leerlingen bezocht.

FAVORITE (DE), bnit. op het eil. *Zuid-Beveland*, prov. *Zeeland*, arr. en 1 u. Z. W. van *Goes*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Heinkenszand*, gem. 's *Gravenpolder-Heer-Janspolder-Oost-en-Middelzwaak*. Dit buit. beslaat, met de daartoe behorende gronden, eene oppervlakte van 8 bund. 48 v. r. 65 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer B. van der *Masden*.

FRERWERD. De 3 Israëlit. die hier wonen, behooren tot de hoofsynagoge van *Groningen*.

FELAOUA, naam van een landschap, voorkomende in 795, waar-schijnlijk *Felaoua*, dat men voor de *Vluzw* houdt.

FELIX, fort in *Oost-Indië*. Zie *Fenix*. W.

FELLENOORD, in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, telt 75 h., bewoond door 110 huisgez., uitmakende eene bevolking van 580 inw.

FENNEN (DE), b., prov. Friesland, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, arr. en 3 u. O. N. O. van *Leeuwarden*, kant. en 2 u. Z. van *Dockum*, even ten N. van *Veenwonden*, zich Noordwaarts uitstreckende langs eene vaart naar de *Sanjes*.

FENNEN (OP DE) ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Jorwerd*, waartoe het ook gedeeltelijk behoort; men telt er 8 h. en 30 inw., als: 1 h. en 6 inw. onder *Mantgum* en 4 h. en 24 inw. onder *Jorwerd*.

FENNENOORD, voorm. eil., prov. *Oeverijssel*, in den *IJssel*, bij *Deventer*, thans met het vasteland vereenigd door den veranderden loop der rivier. Dit land ligt even voorbij het *Koerhuis*, ten Zuiden van de stad.

FERNÉ-ST.-HUBERT, staat: Zie *HUBERTSBOFF (St.)*. lees: Zie *HUBERT (St.)*.

FERWERD, kad. gem., prov. Friesland, kw. *Oostergoo*, griet. *Ferwerderadeel*, bestaande alleen uit het d. *Ferwerd*, met zijn beoor, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte bestaande van 1587 bund. 52 v. r. 89 v. ell., waaronder 1558 bund. 7 v. r. 70 v. ell. belastbaar land.

* FERWERD, d., telt in de kom 197 h. en ruim 1460 inw. en met de daartoe behoorende geh. de Ryp, Oosteinbeitem en Boteburen 232 h. en ruim 1700 inw.

* FERWERDERADEEL heeft 8117 bund. 72 v. r. 41 v. ell. belastbaar land. Het grietenijhuis staat te Ferwerd, waar dus de zetel van het grietenijbestuur is.

* FIJNAARD. Aldaar is in 1844 eene nieuwe R. K. kerk gesticht, zijnde een kruisgebouw, met eenen spitsen toren en van een orgel en 3 altaren voorzien.

* FIJNAARD EN-HEYNINGEN paalt Z. aan de Dintel, die haar van Oud-en-Nieuw-Gastel, en van Dinteloord-en-Prinsenland scheidt. Tot deze gem. behooren ook de polders Malta en Antoniegorzen, alsmede de geh. Barlake, Zwingelspaan, den Driehoek en Zevenhuizen. Men heeft er 2 graanmolens, 1 bierbrouwerij, 2 leerlooijerijen en 4 meestoven.

.FIKO, eil. in *Oost-Indië*. Zie *TINKO*. W.

.FILINGA of Het Bosch, hofst. in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en 2½ u. W. N. W. van *Appingedam*, gem. en ½ u. N. ten O. van *Stedum*, ¼ u. Z. W. van *Wester-Emden*, waartoe zij behoort. — Deze hofst. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 17 bund. 20 v. r. 40 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den heer J. S. DOORNHUIS, woonachtig te *Wester-Emden*.

* FINKUM telt 53 h. en 230 inw. en met het geh. de *Leye* 63 h. en ongeveer 300 inw.

* FINSTERWOLDE bevat mede de geh. *Finsterwolderhamrik* en *Meerland*. — Bl. 328, reg. 2, staat: *Goudhoren*, lees: *Goedhoren*. — UDO VAN DOORNHUIS had wel vroeger te *Dalem* gestaan, doch werd in 1614 van *Oldendorp* beroepen.

FINSTERWOLDERHAMRIK, geb. in het *Oldambt*, prov. *Groningen*, arr., kant. en 2 u. N. ten O. van *Hinschoten*, gem. en 40 min. van *Finsterwolde*; met 4 h. en ruim 60 inw.

.FLAAUWE-WERK (HET), zeevering aan het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*, bijna ½ u. N. W. ten W. van *Oud-dorp*, ter plaatse alwaar de zeeduinen slechts eene geringe breedte hebben, en bestaande uit rijswerk en eene steenen glooijing, met twee in 1842 gelegde dammen ten W. Het was wenschelijk, dat men nog eenen rijzen dam ten O. aanlegde.

.§ FLAKKEE (OOSTPLAAT-), voorn. plaat in het *Haringvliet*, prov. *Zuid-Holland*, ter hoogte van *Middelharnis*, tusschen het zogenaaude Noord-diep en de *Flakkee*; thans een pold. op het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Brielle*, kant. *Sommelsdijk*, gem. *Middelharnis*; palende N. en N. O. aan het *Haringvliet*, O. aan de gorzen onder de gem. *Stad-aan-het-Haringvliet*, Z. aan den *Johannis polder* en den pold. het *Oude-Land-van-Middelharnis*, W. aan de haven van *Middelharnis*, door welke haven deze plaat, in 1759, van dat gedeelte is afgescheiden, hetwelk sedert dien tijd is genaamd de *Westplaat-Flakkee*. Zie *FLAKKEE (WESTPLAAT-)*. — Deze pold., in 1808 bedijkt, beslaat eene oppervlakte van 465 bund. 83 v. r. 68 v. ell. vruchtbaar bouwland; wordt door eene sluis, op de haven van *Middelharnis* en voorts op het *Haringvliet* van het overtollige water ontlast. — Het polderbestuur bestaat uit eenen *Dijkgraaf*, twee *Gezwoorenen*, eenen *Penningmeesteren* eenen *Secretaris*.

.§ FLAKKEE (WESTPLAAT-), vroeger eene plaat in het *Haringvliet*, tusschen het Noord-diep en het Zuid-diep, ter hoogte van

Middelharnis, bevorens voor den mond der oude haven van die plaats gelegen, doch in 1778, door het verleggen dier haven van dat gedeelte, hetwelk sedert dien tijd de Oostplaat-Flakkee genaamd is, afgescheiden, thans een pold. op het eil. *Goederode-en-Overflakkee*, prov. Zuid-Holland, arr. Brielle, kant. en gem. *Sommelsdijk*, palende N. en N. O. aan het Haringvliet, O. aan de Haven van Middelharnis, Z. aan de dorpen Middelharnis en Sommelsdijk, Z. W. aan den Everdinapolder en den Polder Kraaijestein, W. aan de Haven van Dirksland. — Deze pold., in het jaar 1808, te gelijk met den polder de *Oostplaat-Flakkee*, ingedijkt, beslaat eene oppervlakte van 644 bund. 51 v. r. 21 v. ell.; bevat 1 boerderij, en wordt door ééne sluis, op de haven van Middelharnis en vervolgens op het Haringvliet, van het overtollige water ontlast, en maakt met *Nieuw-Kraayenstein*, het *Weipolderdijke* en de *Galgeweidjes*, onder *Middelharnis*, ééne bedijking uit. Het polderbestuur bestaat uit éénen Dijkgraaf, twee Gezwoorenen, eenen Penningmeester en eenen Secretaris.

FLATTERSTRAAT, b. in het *Land-van-Falkenburg*, prov. Limburg, arr. en 3¼ u. N. O. van *Maastricht*, kant. en 1 u. N. van *Heerlen*, gem. en 4 min. van *Hoensbroek*; met 10 h. en ruim 50 inw.

* **FLEDORP**, ligt niet in *Fivelgo*, maar in *Hunsingo*.

* **FLEHITE**, ook *FLETNETTIE*, *FLEBITTIE* en *FLADATE geschreven*, lag in het *Land der Cauchen* (niet *der Auchen*). — Daarin komen voor: *Hlara*, *Hreni*, *Rimbrathi*, *Tiuli*, *Hoodi*, *Lisiduna*, de bosschen *Hengestschote*, *Tornheze*, *Mokoroth* en *Widock* aan de *Eem*. Zie die woorden.

* **FLENIUM** was een zware wachttorens van duifsteen gebouwd, ter bewaring eener sluis in de Rote tusschen *Krooswijk* en *Zwaanals*, alwaar nog grondslagen en Romeinsche penningen zijn gevonden. Werd ook het *Duifhuis* genaamd en men wil dat het huis *Krooswijk* op zijne fondementen is gebouwd.

* **FLERINGEN** heeft sedert 1842 eene school, welke gemiddeld door 50 leerlingen bezocht wordt.

FLIEHET, berg in *Oost-Indië*, in het midden van het eil. *Boero*. Hij heeft rene aanzienlijke hoogte.

FLIBEN, geh. in de *Over-Betuws*, prov. *Gelderland*, arr. en 1½ u. N. O. van *Nijmegen*, kant. en 1½ u. O. Z. O. van *Elat*, gem. en ½ u. van *Gent*; met 45 h. en 320 inw.

FLIERENBERG, dennenbosch in het *Rijk-van-Nijmegen*, prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. N. van *Groesbeek*, eene oppervlakte beslaande van 50 bund. 29 v. r. 79 v. ell.

FLIERT (DE) of DE **FLIERD**, b. op de *Neder-Veluws*, prov. *Gelderland*, arr. en 4 u. W. N. W. van *Arnhem*, kant. en 2 u. N. van *Wageningen*, gem. en 1¼ u. W. van *Ede*, kerkelijk tot *Lunteren* behoorende; met 29 h. en 150 inw.

FLIERT (DE GROOTE), hoerenhofstede in *Emeland*, prov. *Utrecht*, arr. en 4 u. O. Z. O. van *Amersfoort*, kant. en 3 u. N. van *Rheenen*, gem. *Renswoude*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 39 bund. 45 v. r. 33 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer **TAETS VAN ANERONGEN VAN DUX**, woonachtig te *Renswoude*.

* **FLOECKHOVEN**, staat: Zie *FLOCKHOVEN*. lees: Zie *VLOKHOVEN*.

FLOGO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Banjoemaas*. In de nabuurschap van dit d. is in den oorlog met *Djero Nesoero* nabij den weg die langs het Zuiderstrand naar *Kadilango* loopt, eene redoute

opgeworpen. Deze redoute werd in December 1828 zoo naanw door den vijand geblokkeerd, dat de voornaamste levensmiddelen, welke tevoren in menigte door eene welgezinde bevolking te koop werden aangebragt, aldaar meer en meer begonnen te ontbreken, zoodat wilde men die plaats behouden, men ter aanbrenging van levensmiddelen en oorlogsbehoefden, eene, in dat ongunstig jaargetijde en door de positie der muitelingen in die streken, niet dan zeer moeijelijke expeditie derwaarts te doen had, welke dan ook door de 6e mobiele kolonne onder Kapitein *RERIA VAN NAUTA* gelukkig volbragt werd. Alvorens dit geschiedde, liet de vijand niet na, om de bezetting van *Flogo*, gekommandeerd door den Luitenant van *HEFF*, en bestaande uit 16 geregelde infanteristen en 30 pradjocrijs, zooveel mogelijk te ontrusten; onder anderen vertoonden zich, den 2 December 1828, met vrij veel stoutmoedigheid, voor die sterkte een Tommingong, met 200 man, die echter zoo wel ontvangen werd, dat hij, na een kort maar hevig gevecht, met een verlies van ruim 20 dooden moest terugtrekken.

FOCKATEE, klip in *Australië*, ten Z. van de *Tritonsbaai*, aan de kust van *Nieuw-Guinea*.

* **FOCKESLOOT**, staat: Zie **FOKKESHOORT**. lees: Zie **FOKKESLOOT**.

* **FOEROE** (DI), staat: Zie **KLAVERBLAD**. Zoek dat woord hierachter.

* **FOETZ** ligt 3 u. Z. W. van *Luxemburg*, 1½ u. W. van *Bellenburg*. — Het bestaat uit 2 h., met 24 inw.

* **FOGELSMUHL** ligt O. ten Z. van *Diekirch*, W. van *Echternack*, N. W. van *Greenmacher*. — Het heeft 8 inw.

FOHAT, in *Oost-Indië*, op het eil. *Manipa*, tot het vlek *Wantrow* behoorende.

FOK (DE), b., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Angwirden*, arr. en kant. *Heerenveen*; met 24 h. en 120 inw.

FOKKERSHOEK, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 3 u. O. Z. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. N. N. W. van *Veyhel*, gem. en 12 min. van *Heeswijk*; met 19 h. en ongeveer 130 inw.

FOKKING, hofstede in het graafsch. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en 5 u. Z. O. van *Zutphen*, kant. en 2 u. N. van *Doetinchem*, gem. en 5 min. Z. van *Hengelo*. Deze hofst. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 53 v. r. 99 v. ell. en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer W. A. *WILBRUNCK*.

FOLCKERDANGE, Fransche naam van het geh. **FOLKENDINGEN**, grootb. *Luxemburg*. Zie **FOLKENDINGEN**. W. en A.

* **FOLIN** ligt op het eil. *Ceram-Laut*.

* **FOLKENDINGEN** was tijdens het Oostenrijksch bestuur over *Luxemburg* belast met 5 st. 7 den., van elke 1000 flor., die over het bertogdom werden omslagen. — De inw. vinden meest hun bestaan in den landbouw. — Het d. (niet geh.) **FOLKENDINGEN**, in het Fr. **FOLCKERDANGE** of **FOLCKERDANGE**, ligt ½ u. Z. O. van *Diekirch*, ½ u. N. O. van *Ermsdorf*, en bestaat uit 4 h. en ruim 30 inw. — Er is eene bijkerk, behoorende tot de par. *Stegen*.

* **FOLLEGABRUG**. In 1844 is aldaar eene draaibrug gelegd over de *Follegasloot*, in den grooten weg van de *Lemmer* naar *Sueck*.

* **FOLLMUHL**, of **FOLLMÜHLEN**, gem. *Echternack*, ligt 4 u. van *Diekirch*.

FOLLMUHL of **FOLLMÜHLEN**, geh. in de heerl. *Feltz*, grootb. *Luxemburg*, arr., kant. en 1½ u. Z. O. aan *Diekirch*, gem. *Medernack*; met 2 h. en 20 inw.

(**FOLSCHEID**, gem., deels in de heerl. *Bonndorf*, deels in de heerl. *Eck*, en deels in de heerl. *Useldingen*, grooth. *Luxemburg*, kw. en arr. *Diekirch*, kant. *Redingen*; palende N. aan de gem. *Wahl*, O. aan *Bethron*, Z. aan *Redingen*, W. aan *Bonndorf*. — Deze gem. bevat de d. *Folscheid*, *Escheid*, *Rambruch* en *Hostert*, benevens de geh. *Schwiedelbruck*, *Kaatscheid* en *Stautzenhof*; telt 250 h., waaronder eene groote pachthoeve, en eene bevolking van ruim 1550 inw., die alle R. K. zijn, en de par. van *Folscheid* en *Rambruch* uitmaken. De inw. vinden meest hun bestaan in den landbouw, de veeteelt, den handel in vee, granen en schors. De grond brengt in een gewoon jaar omstreeks 9000 of 10,000 zakken haver, 40 of 50 zakken boekweit en 3000 of 4000 zakken aardappelen voort. De veestapel bestaat uit 180 paarden, 575 runderen en 140 varkens. Behalve eenen korenmolen, heeft men er geen fabriekgebouwen. Men heeft in deze gem. drie scholen. — Het d. *Folscheid* of *Folscherts* ligt 4½ u. Z. W. van *Diekirch*, 1 u. N. van *Redingen*, aan de *Folschetterbach*, en telt 93 h. met 470 inw., die allen R. K. zijn, en, met die van *Hostert*, *Escheid* en *Stautzenhof*, eene par. uitmaken, welke tot het vic. apost. van *Luxemburg*, dek. van *Osperen*, behoort, en eene kerk te *Folscheid*, benevens kapellen te *Hostert* en te *Escheid* heeft, welke door éenen Pastoor en ééne Kapellaan bediend worden. De kerk is aan den H. *Lambertus* toegewijd. — Er is eene school. Er worden jaarlijks drie markten gehouden, als: op den eersten Maandag in April; den tweeden Maandag in Julij en den derden Maandag in October.

FOLSCHETTERBACH, beek in het grooth. *Luxemburg*. Zij ontspringt een weinig bewesten het d. *Folscheid*, en valt, beneden *Pratz*, in den *Rotbach*.

* **FOLSGARA** wordt, volgens de thans meest algemeene schrijfwijze, *Folsgara* gespeld. — Men telt er 22 h. en 140 inw. — De tegenwoordige kerk is eenigzins noordelijker dan de oude, en wel over den *Hamdijk*, op den bodem der eertijds opgeslijkte *Middelzee*, gebouwd. — Er is in dit d., in het jaar 1844, eene doelmatige school en onderwijswoning gebouwd, waarin 25 à 30 kinderen geregeld onderwijs ontvangen.

* **FOLTA (GROOT-)** lag ½ u. W. van *Minnertsga*, waartoe zij behoorde, en is reeds voor lang weggebroken. Ook de wier, welke nog lang daarna en wel tot op onzen tijd was overgebleven, is nu niet meer aanwezig. Ter plaatse, waar deze state gestaan heeft, is thans eene fraaije boerdertij, met eene schoone huizing, aan den rijweg van *Minnertsga* naar *Firdgum*.

* **FOLTA (KLEIN-)**, ook wel *KLEIN-FOLOFTA* gespeld, lag onmiddellijk bij en ten O. van *Firdgum*. Zij droeg eertijds ook den naam van *FANNIA* of *FERNIA*, doch schijnt, in het laatst der zeventiende eeuw, in het geslacht van *FOLTA* te zijn overgegaan en ook dien naam te hebben bekomen. Het is thans sedert lang eene boerenplaats.

* **FONS** is een geh. (geen buurt); met 4 h. en 24 inw.

FORTRIN, plant. op het eil. *Curaçao*, in de *West-Divisie*, W. van de plant. *Verlaten*, Z. O. van de plant. *Ascencion*.

* **FORRESTEN (VIER-)**, staat: Zie *VIERHOLTEN*. lees: *VIERHOUTEN*.

FORMERHOEK, buurs., prov. *Gelderland*. Zie *VORBERHOEK*. W.

FORNHEZE, forest of bosch, vermeld te liggen in *Flehite*, bij de *Eem*, in *Utrecht*.

FORT (HET), geh. in de *Langestraat*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 3 u. N. N. O. van *Breda*, kant. en 1 u. N. O. van *Oosterhout*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Raamsdonk*.

FORTMOND, buurs., prov. *Overijssel*. Zie **VORTMOND**. W.

FORTUIN (DE), hofst. op het eil. *Texel*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 11 u. N. van *Alkmaar*, kant. en 3 u. N. van *den Helder*, gem. *Texel*, onder *den Burg*, in den polder *de Bendragt*. — Deze hofst. beslaat, met de daartoe behorende gronden, waarop 8 arbeiderswoningen, eene oppervlakte van 75 bund. 24 v. r. 20 v. ell.

§ **FOSSA-OTTONIANA**, grift of gracht, welke een der Duitsche Keizers heeft doen graven. Zie **OTTONIAANSCH-GRACHT**. W.

* **FOUREN** telt 810 inw. Men heeft er ook 1 houtzagg- en 1 korenmolen. De jaarlijksche opbrengst der akkers wordt geschat op 1000 zak rogge, 800 zak masteluin, 400 zak tarwe, 30 zak gerst, 600 zak haver, 200 zak boekweit, 80 zak erwten en 200 zak aardappelen. Er zijn slechts 30 à 35 paarden, maar 250 runderen en 170 varkens. — Ook is in deze gem. ééne lagere school. — Het dorp **FOUREN**, **FOUREN** of **FOUREN**, ligt $1\frac{1}{2}$ u. N. N. W. van *Diekirch*, $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Vianden*, aan den weg, welke deze beide steden met elkander verbindt, en aan den oorsprong van een beekje, hetwelk $\frac{1}{2}$ u. noordelijker in de *Our* valt. — Het d. heeft 80 inw. — Van de jaren 1822—1828 was **FOUREN** de hoofdplaats van eene veel grootere gem. dan thans, zijnde in het laatstgenoemde jaar het d. *Brandenburg*, benevens de geb. *Kippenhoff* en *Tandel*, welke tot dien tijd tot de gem. **FOUREN** behoord hadden, bij de toen nieuw opgerigte gem. *Bastendorff* gevoegd.

* **FRAAM** behoort tot de gem. *Middelstum* (driet *Middelbert*).

FRAAMKLAP, vroeger **FRAANTIL**, buurs. in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 3 u. W. ten N. van *Appingedam*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. O. ten N. van *Onderdendam*, gem. en 10 min. W. van *Middelstum*, met 7 h. en 40 inw., het ontleent zijnen naam van de daarbij gelegen brug. Zie **FRAANTIL** W.

* **FRAEYLEMABURG**. Wie de stichters daarvan waren, is onbekend; vermoedelijk evenwel is het, dat deze burg, de woonplaats was van de beide **SNELGERS**, of van **ELBO HAIENGA**, die, geboren uit een der vermogendste geslachten dier landstreek, bij eenen destijds levenden kronijkschrijver bekend staat, als, in 1296, de Slochterders te hebben aangevoerd tegen de Hellumers in het gevecht bij *Juniscroeth*, eene plaats in dat oord, thans geheel onbekend. De tegenwoordige burg ontleent zijnen naam van de **FRAEYLEM**'s. Het bij **FRAEYLEMABURG** behorende bosch, met de tuinen, landen en vennen, bestaat thans uit vijf opstreckende heerden en beslaat eene uitgestrektheid van 205 bund. 63 v. r. 10 v. ell.

* **FRAILENBERG**, lees: **FRAILENBURG**.

* **FRANCISKANER-KLOOSTER** te *Delft*, staat: Zie **MINDRASCHEN-KLOOSTER**. Zoek-dat woord hierachter.

* **FRANCISKANER-KLOOSTER** te *Diekirch*, was gesticht in 1675. De kerk is in 1719 gebouwd. Volgens een koninklijk besluit, gedagteekend Brussel, 25 Februarij 1676, mogt het aantal geestelijken niet meer dan 16 beloopen. Het klooster is in 1798 opgeheven, en de gebouwen in 1825 aan de stad verkocht ten dienste van eene middelbare school.

FRANCISKANER-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Grave*, stond in de *Beggijnenstraat* en werd, ten gevolge van den hevigen storm, op

den 9 November 1800, afgebroken; daarvan bestaat nog slechts het kerkgebouw bij de Hervormden in gebruik.

FRANCISKANER-KLOOSTER te *Groningen*, te *Hoorn* en te *Kampen*. Zie AGENSTERKLOOSTER.

* FRANCISKANER-KLOOSTER te *Huissen* is afgebroken. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans tuinen.

* FRANCISKANER-KLOOSTER te *Maastricht*, op den *Minderbroedersberg*. In 1377 werden dese Franciskanen door de burgerij uit de stad gejaagd, vermits zij zich op de zijde der Spanjaarden hadden gevoegd; doch twee jaren later bevestigde de Hertog van *PARMA* ze weder in hun klooster. Toen echter in 1638 twee hunner doel namen aan het bekend vorzad, doch sekeren burger met name *LANSMAN* aangegaan, om de stad aan de Spanjaarden over te geven, werd den Franciskanen door de Algemeene Staten gelast de stad te ruimen en de twee deelhebbers aan den aanslag onthalsd. In het *Hospitaal*, betwelk dit klooster vervangen heeft, zijn in 1830 en 1831 de Cholerazieken opgenomen.

* FRANCISKANER-KLOOSTER te *Maastricht*, in de *Kapucijnerstraat* — Op de plaats, waar de kerk van het FRANCISKANERKLOOSTER gestaan heeft, is thans de nieuwe synagoge, welke in 1840 is ingewijd. Naast de kaserne is eene gang, welke de Kapucijnerstraat met de Bogaardenstraat vereenigt; zij wordt nog de Kapucijnegang genoemd en des avonds gesloten.

* FRANCISKANER-KLOOSTER te *Maastricht*, in de *Boschstraat*. De *Recolettinen* zijn op verzoek van den Graaf d'ESTRADE, Gouverneur der vesting, uit de *Meljerij* van 's Hertogenbosch derwaarts gezonden. In den beginne verzette de Regering zich er tegen, doch bij resolutie van den 25 September 1673 bewilligde zij in de aanneming. — Ter plaatse, waar dit klooster gestaan heeft, ziet men thans de *PENTENTENKASERNE*. De tuin is verdeeld en wordt door de stad verpacht.

* FRANCISKANER-KLOOSTER te *Maastricht*, in de *Witmakerstraat*. In het jaar 1268 was het huis der Beggaarden bekend onder den naam van *Kapel* van *St. Michiel*, en zij leefden toen reeds ouder den derden regel van den *H. FRANCISCUS*; doch later werden zij vereenigd met de congregatie van *Sepperen*. In het jaar 1525 werkten zij nog, doch die van het weversambt beklaagden zich, dat zij veel te lijden hadden door het groot getal weefstoelen, dat de Beggaarden in hun klooster hadden. Deze riepen een accoord in van het jaar 1433, waardoor zij als leden van het weversgild waren erkend. Het geschil werd door een nieuw accoord ten einde gebracht, waarbij bepaald werd, dat de Beggaarden niet meer dan acht weefstoelen in hun klooster mochten hebben. — Thans zijn de gebouwen van het klooster geheel geslecht; zij waren als 's lands domein verkocht, en op de plaats staan thans fraaie particuliere woningen. Het was in de kerk van dit klooster, dat, tijdens de groote Fransche omwenteling, de eerste guillotine, te *Maastricht* vervaardigd, was opgeslagen, ten einde door de bevoegde autoriteiten goedgekeurd te worden.

FRANCISKANER-KLOOSTER, voorm. kloost. in het *Ambt-Vollenhove*. Zie *JASSKAMP* (ST.). W.

FRANCISKANER-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Oudewater*. Zie *URSULA-KLOOSTER* (ST.). W.

* FRANCISKANER-KLOOSTER te *Utrecht*, staat: Zie *REGULIERSBUS*. Zoek dat woord hierachter.

FRANCISKANER-KLOOSTER, twee voorm. kloosters te *Zutphen*. Zie *ISESDOORN*. A. en *SPITTAAL* W.

* **FRANEKER**, gem., paalt N. W. aan het d. Sexbierum, griet. Franekeradeel. — Men heeft er behalve de in het Wbk. opgegevene fabrieken nog eene tabaksfabriek. — De eerste tweede Predikant, die hier gestaan heeft, is geweest GALLIUS ACAENIUS, die in het jaar 1687 hier in dienst was, en in het jaar 1693 naar Bozum vertrok. — Onder de alhier gestaan hebbende Predikanten verdient melding de bekwame Bijbeluitlegger en Godgeleerde JOHANNES D'OSTRUIS, die in het jaar 1687 herwaarts kwam, en in het jaar 1691 naar Arnhem vertrok. — De eerste Doopgezinde Predikant, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest ARA SIJNS, in het jaar 1700 herwaarts gekomen, en in het jaar 1770 overleden. — Bl. 359, *reg. 8 staat*: in de noordelijke flank het eenigste bolwerk, *lees*: in de noordelijke flank van het eenigste bolwerk, *reg. 29 staat*: HANCAAN *lees*: HANC EST. — Bl. 360, *reg. 20, staat*: bevattende dozen, *lees*: bevattende in dozen, — bl. 361, *reg. 5 van onderen, staat*: de voornaamste huizen hebben, *lees*: de voornaamste huizen inhouden. — Bl. 363, het Diaconie-Weeshuis wordt thans nog het Zwarte Weeshuis genaamd. Het is ruim en kan vele kinderen bevatten. — Hier bloeide gedurende eenen geruimen tijd van 1636 tot 1650 de zoo aanzienlijke godgeleerde school van COCCHEUS, en ook de beide niet min vermaarde letterkundige scholen, die der Ootersche talen van SCHULTENS van 1713—1729 en die der Griekse van HANSTENHUIS en VALKENAAR van 1717 tot 1766, eer zij naar Leyden werden overgebracht, gelijk mede eene wiskundige, in 1695 door ADRIANUS MATIUS begonnen, door een aantal Hooggeleeraars, die allen inboorlingen van Friesland waren, daaraan roemrijk voortgezet. — Het atheneum te FRANEKER is in 1844 opgeheven en in 1850 verbouwd tot een provinciaal gesticht voor krankzinnigen. — Onder de beroemde mannen, die te FRANEKER geboren zijn, verdienen ook melding: de Landbouwkundige PAULUS CORNELIS SCHREVENA, geb. 14 December 1752, † 1 Julij 1835. De Werktuigkundigen: SYBRAND TARKES VAN DER VLIET, † 18 Julij 1806 in den ouderdom van 66 jaren en BAURE KISMA VAN DER BILDT, geb. 4 October 1783, † 24 April 1851.

* **FRANEKERADKEL** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5916 bund. 73 v. r. 83 v. ell., waaronder 5863 bund. 82 v. r. 15 v. ell. belastbaar land.

* **FRANJUM**. Ter plaatse, waar dit kloost. gestaan heeft, ziet men thans eene arbeiderswoning.

FRANKENBERG, bergtop, prov. Gelderland. Zie PANVEL (Ds.) W.

* **FRANKENDAAL** beslaat eene oppervlakte van 29 bund. 27 v. r. 26 v. ell.

FRANKENHOF, voorm. burg te Nijmegen. Zie VALKENOV (Hst.) W.

FRANSCHBERG, bergtop, prov. Gelderland. Zie PANVEL (Ds.) W.

FRANSCH-HOEF, geh., prov. Noord-Brabant. Zie ISSAÏK.

FRANSCH-WIEL (DE), waterkolk in de *Vrijdom van 's Hertogenbosch*, prov. Noord-Brabant, gem. en 40 min. N. N. W. van 's Hertogenbosch, in den *Ertveldsche-polder*, nabij en N. W. van Outhen. — Deze kolk is waarschijnlijk ontstaan door dijkbreuken of overstromingen van den Orthensche-dijk, doch waarvan de tijd onbekend is.

FRATERHUIS, voorm. kloost. te Nijmegen. Zie GREGORIUS-KONVST.

FRATERHUIS (HET RIJKE-), voorm. kloost. te Zwolle. Zie GREGORIUS-KONVST. W.

* **FREDERICUS-POLDER**, op het eil. *Noord-Beveland*, ligt ook gedeeltelijk in de gem. *Kats*. — Deze pold., die in het jaar 1610 en 1611 bedijkt is, bestaat, volgens de geschotsrollen, eene oppervlakte van 476 bund. 45 v. r., van welke 228 bund. onder *Kortgene*, 135 bund. 10 v. r. onder *Colijnsplaat* en 43 bund. 35 v. r. onder *Kats*; telt 10 h., allen boerderijen, van welke 6 onder *Kortgene* en 4 onder *Colijnsplaat*. Deze pold., welk op het grondgebied der heerl. *Kortgene* en *Beveland* ligt en zich door twee sluizen op den *Kortgene-polder* onttast, ontleent zijnen naam van **FREDERIK HENDRIK**, Prins van *Oranje*, terwijl dat gedeelte, hetwelk onder *Kortgene* ligt, met en benevens de heerl. *Kortgene*, door **WILLEM III**, Koning van *Engeland*, bij acte van 22 Julij 1673 geschonken is aan den Graaf van *NASSAU-ODISK* — Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, twee Gezwoorenen en eenen Penningmeester.

* **FREDERIK (PRINS-)**, op het eil. *Goedereeds-en-Overflakke*, is geheel van aarde, van eene natte gracht omringd en heeft eene onregelmatige vierhoekige gedaante. Aan de oostzijde is eene overwelfde poort, waaronder ter weerszijden bomvrije gewelven zijn; daarvoor ligt eene houten ophaalbrug. In het fort is eenen *tour modèle*, ingerigt voor grof geschut, alsmede tot berging van manschappen, munitie en materialen. Ook is er een kogelgloeioven.

FREDERIK (PRINS-), voorm. fortje in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, 1½ mijl van *Tatas*, hetwelk geheel vervallen is.

* **FREDERIK-HENDRIK**, in *Staats-Vlaanderen*, is een aarden gebastioneerde vijfhoek met holle bastions; aan de landzijde drie kleine reducts en eenen bedekten weg met wapenplaatsen, traversen en voorgracht, en aan de zeesijde eene kustbatterij achter den dijk. De gebouwen in het fort zijn: twee bomvrije kruidmagazijnen voor 100,000 en 46,000 ponden; twee bomvrije lokalen ter weerszijde van de overwelfde poort, tot wacht, provoost, bakkerij enz. ingerigt; een kommandantsthus; eene goede kaserne; eene infirmerie en eene stalling. Buiten het fort naar het strand staan twee bomvrije kazernen, ieder voor 200 man, met twee rijen schietgaten voorzien, en nog 2 kleine, insgelijks gecenoleerde gebouwtjes ter zijde hebbende. Deze kazernes verdedigen de ruimte achter de thans verlatene kustbatterij. Het daarbij staande bomvrij laboratorium is in verval; een paar holle traversen, een kogelgloeioven en een wachthuis bij die batterij zijn in 1839 afgebroken.

(**FREDERIKSOORD**), eene der drie vrije koloniën van de maatschappij van weldadigheid, in *Dieverderdingspjl*, prov. *Drenthe*, arr. en 7 u. Z. W. van *Assen*, kant. en 3 u. N. van *Meppel*, 1½ u. N. O. van *Steenwijk*, gem. en 1½ u. Z. W. van *Vledder*. — Deze kol. is in de jaren 1818 en 1819, voor behoefte huisgezinnen uit alle oorden van ons Vaderland aangelegd, die hier, volgens reglementaire bepalingen en onder bestendig toezigt, eenen onbebouwd grond ontgaven, om vervolgens daarop te leven en middelen van bestaan te vinden, welke eerste inrigting van dien aard naar Prins **FREDERIK** der *Nederlanden*, als Hoofd der Maatschappij van Weldadigheid, die dusdanige volkplantingen heeft opgerigt, genoemd is. — Er zijn in deze enz. Zie voorts het *Wbk.* — Er is aldaar in 1845 eene R. K. kerk gebouwd, welke den 25 September 1845 is ingewijd en aan den H. **JOHANNES** toegewijd. Deze kerk, vereenigd met de woning van den *Decorator*, is een langwerpig vierkant gebouw, zonder toren of orgel, en van een altaar voorzien. Nog bestaat er een Departement der

Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, hetwelk in 1826 is opgericht en 25 leden telt.

FREDERIK WILLEM, militaire post in de kol. *Suriname*, Zie PAINS WILLEN FREDRIK W.

FRIESCHE COMPAGNIE (DE NIEUWE), veenkolonie, prov. *Groningen*. Zie NIEUWE-COMPAGNIE. W.

* FRIESCHE-WADDEN liggen ten N. en N. W. van de prov. *Friesland*, tusschen die kust en de eil. *Terschelling*, *Ameland* en *Schieffmonnikoog*.

* FRIESEN (HET) is geen geh. maar een alleen staand hoerewort.

* FRIESLAND. Bl. 384. De Evang. Luth. hebben in de prov. *Friesland* 5 kerken. — Bl. 385. Er zijn 12 Latijnsche scholen. — Bl. 386. Men heeft er de volgende fabrieken en trafijken: 2 ankersmederijen, 21 bierbrouwerijen, 1 likeurstokertj, 5 distilleerderijen, 35 branderijen, 5 garensponnerijen, 5 geelgieterijen, 91 goud- en silversmeden, 76 grutterijen, 5 huidenzouterijen, 22 kalkbranderijen, 76 leerlosterijen, 98 scheepstimmerwerven, 5 taanderijen, 1 traankokerij, 225 turfveenderijen, 8 waschbleekerijen, 43 wolkamerijen, 10 zeemantouwerijen, 1 zijde-, 1 tapijt- en 143 andere weverijen; 21 olien- en 40 touwslagerijen; 11 katoen-, 18 boek- en 4 steendruckerijen; 63 chicorei-, 5 chocolade-, 1 stijfjel-, 2 vrieschgroen-, 2 looderts-, 16 pan- en estrikkfabrieken, 5 plateel-, 24 potten- en 19 steembakkerijen; 2 geweer-, 3 boeden-, 5 orgel-, 1 papier-, 2 passement-, 9 kaarsen-, 1 spiegel- en 33 zeilmakerijen; 10 zee-, 14 zout- en 3 lijmsiederijen; 67 blaauw- en 2 linnenverwerijen; 10 pel-, 1 rijmpel-, 6 ran-, 4 tras-, 1 vol-, 1 looderts-, 2 verf-, 7 mostaard-, 4 eek-, run- of schors-, 8 cement-, 1 cement- en schulpzand-, 43 houtzaag- en 82 mout- en korenmolens. Er bestaan aldaar 28 zieken- en begrafenisbussen, 33 godshuizen, 1 gast of ziekenhuis, 619 administratiën voor huiszittende armen, 5 afzonderlijke gestichten en erfmakingen, 2 genootschappen voor behoeftege kraamvrouwen, 7 commissie's voor uitdeelingen van levensmiddelen, 8 werkplaatsen van liefdadigheid, 8 banken van leening en 7 spaarbanken.

§ FRIESWIJK, buurs. en landg., prov. *Overijssel*. Zie *VRIESWIJK. W.*

FRIEZEN (WATER-), benaming, voorkomende onder *ABELSOLDEN*, den negenden Bisschop van *Utrecht*. Men verstond daaronder niet alleen de Zeeuwen maar ook de *Hollanders*.

§ FRIJTAMA, geh. en voorm. brug, prov. *Groningen*. Zie *FRIJTAMA. W.* en *FRIJUM. W.*

FRIPOMAHUIS, voorm. burgt in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, arr. en 2½ u. W. N. W. van *Groningen*, kant. gem. en ½ u. N. ten W. van *Zuidhorn*, onder *Noordhorn*.

* FRITUM. Reg. 6 en 7 moeten de woorden: en aldaar overleden zijn wegvallen.

FRONTIL, naam, onder welken de buurs. *FRAANTIL*, prov. *Groningen*, wel eens verkeerdelijk voorkomt. Zie *FRAANTIL. W.* en *A.*

* FROONAKKER heeft den naam gegeven aan de stad *Francher*, waarin het na de verwoesting van *Uitgong* versmolten is.

FUIK, plant. op het eil. *Curaçao*, in de *Oost-divisie*, ten Z. W. van de *Oost-Seinpost*.

FUIKBAAI, baai aan de *Zuidoostkust* van het eil. *Curaçao*, ten Z. O. van den *Tafelberg*.

G.

§ **GAAF (DE)**, voorm. water, prov. *Groningen*. Zie *GAVE (Oude)*. **W. GAAIKEMAPOLDER**, pold. in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, arr. *Groningen*, kant. *Zuidhorn*; gem. *Oldehove*, palende N. aan de *Leemerbult*, O. aan den provincialen rivierdijk Z. en W. aan de *Kommerijlster-rijt*. — Deze pold. welke in de jaren 1797 en 1798 is ingedijkt, beslaat volgens het kadaster eene oppervlakte van 177 bund. 16 v. r. 30 v. ell. Het polderbestuur bestaat uit de landbouwers, die den polder in vaste beklemminge bezitten.

* **GAAL** lag 10 min. Z. O. van *Hardegaryp*. — De hofst. *Gaalstot*, wordt thans in eigendom bezeten en bewoond door den landbouwer *SYTRA*.

GAARD, geh. in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 3 u. Z. W. van *Breda*, kant. en 3 u. Z. W. van *Ginneken*, gem. *Zundert-en-Wernhout*, $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Groot-Zundert*, waartoe het kerkeijk behoort; met 10 h. en 70 inw.

* **GAASPERDAM** ligt 2 u. van *Amsterdam*, 1 u. van *Wesp*.

GAAST, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Wonsenderf*, bestaande uit de d. *Gaast*, *Ferwoude* en *Piaantij* en, volgens het kadaster, eene oppervlakte heelaande van 1374 bund. 64 v. r. 5 v. ell., waaronder 1166 bund. 78 v. r. 85 v. ell. belastbaar land.

* **GAASTBUREN** ligt in de griet. *Gaasterland*.

GAASTEN (DE) of de **GAESTEN**, h., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Smaltingerland*, arr. en 6 u. N. O. van *Heerenseen*, kant. en $2\frac{1}{2}$ u. N. N. W. van *Beelsterzwaag*, onder *Oudeya*; met 6 h. en ongeveer 40 inw.

* **GAASTERLAND**, paalt Z. O. mede aan de *Zuidersee*; heeft eene lengte van 3 u. op eene breedte van 2 u. en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 8741 bund. 18 v. r. 16 v. ell., waaronder 8094 bund. 84 v. r. 12 v. ell. belastbaar land. De 3 bierbrouwerijen en de jeneverstokerij welke er geweest zijn, bestaan niet meer. De R. K. behooren tot de stat. van *Balk* en van *Sloten-en-Bakhuizen*. De setel van het bestuur en het grietenijhuis zijn te *Balk*. — Bl. 409. Het wapen bestaat in een veld van azuur, met eenen grond van sinopel, waarop eenige regtopstaande koorbhalmen en eenen loopenden haas van heel; het schild gedekt door eene gouden kroon.

GAATA, eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, aan de westkust van het eil. *Sumatra*.

GAATJE (HET), water in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Stedrecht*, van de bekramming afkomende en, tusschen den *Helpolder* en den *Zuylenpolder* door, in de *Helsloot* uitloopende.

* **GACHET**. Dit art. moet geheel wegvallen.

* **GADOK**. Bij dit d. liggen eenige klippige kalkheuvelen, waar men onderscheidene holtten vindt, in welke de inlanders vrij wat salpeter opzamen, ten minste zooveel als zij tot het bereiden van eene genoegzame hoeveelheid buskruid noodig hebben. Zij schrappen den zelfstandigheid gedeeltelijk van de wanden deser grotten af, of winnen die uit de uitwerpselen van de daarin zich ophoudende *Cypseli*.

§ **GADOONG (POELOE)**, land in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Batavia*. Er is aldaar eene pasar of markt.

GARSTEN (DE), b., prov. *Friesland*. Zie **ESBERT-GAASTER**. **W. GAGEL (DE)**, redonte in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, 1½ N. van *Utrecht*; op de doorsnijding der Achttienhovensche wetering en Gagelsche dijk. Zij behoort tot de linie van *Utrecht*.

GAGIE of **GAGY**, eil. in *Australië*, in het W. van *Missoval*.

GAJAK, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*; 6° 48' Z. B. — 124° 27' O. L.; ongeveer 1900 ell. hoog.

GAIKEMAHEERD, voorm. heerd in *Fivelgo*, prov. *Groningen* arr., kant. en 2 u. N. van *Appingedam*, gem. en 20 min. N. van *Bierum*, 5 min. Z. van *Losdorp*, waartoe zij behoorde.

* **GALAMA**, voorm. state in *Gaasterland*. De oorspronkelijke grootte kan niet meer worden opgegeven, omdat zij met andere perceelen vereenigd is, thans wordt zij in eigendom bezeten door *Jonkheer Gerard Ruyter Gerlacius van Swinderen*, op den huize *Rys*, onder *Mirns* en *Bakhuizen*.

* **GALAMA**, voorm. state onder *Akmarijp*. Het is niet zeker bekend, waar die stins gestaan heeft, zijnde thans alhier waarschijnlijk weiland.

* **GALAMA**, voorm. state onder *Ackrum*. Men kan niet met zekerheid opgeven, waar die state gestaan heeft; vermoedelijk echter een der boerderijen, welke thans N. O. van *Ackrum* gevonden worden, de state geweest.

* **GALAMA (OOD-)** werd den 29 September 1487 door *Bokke van Borselen* ingenomen en ter neder geworpen. De muren waren 15 grootte steenen dik en de heipalen of fundamenten zijn in 1839 uitgegraven.

GALAND, eil. in *Oost-Indië*. Zie **KALAND**.

* **GALATHÉ (DE)** werd in 1821 door *Philips van Cleve*, Heer van *Rosstein* en *Oeltjesplate*, uitgegeven ter bedijking aan *Adolf Haanck*, Rentmeester Generaal van *Zeeland-bewester-Scheide*, doch, bij gebrek aan arbeiders, eerst in 1824 bedijkt.

* **GALDER** was voorheen wel een d., doch is thans slechts een geh., in welks kom men 8 verspreid liggende h., meest boerderijen bewoond door 80 inw. telt, terwijl er in het geheel 80 h., met 300 inw. toebehooren. — De hier gestaan hebbende kapel bestaat niet meer. Zij had eenen vrij hoogen vierkanten toren, gedekt door een lage spits, welke toren alleen nog aanwezig is, zijnde daartegen een woning met schoolvertrek aangebouwd, waartoe ook een gedeelte van de kerkmuren gebruikt is.

* **GALEIWAARD**, is, met den *Westelijken-Groeningswaard*, thans in eene bekanding begrepen, aangezien de kade welke hen vroeger scheidde, geslecht is.

* **GALEKHEM** ligt 15 min. W. van *Garyp*. — De voorm. state **GALEKHEM** besloeg, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 27 bund. 65 v. r. 60 v. ell., en is voor eenige jaren onder den Heer *H. J. Trip*, bij gedeelten verkocht.

* **GALEKOP** was reeds in 1409 bekend.

GALGENDAAL, geh. in de *Over-Betuwe*, prov. *Gelderland*, arr. en 1½ u. N. O. van *Nijmegen*, kant. en 1½ u. O. Z. O. van *Elsloo*, gem. en 20 min. van *Gent*; met *Kommerdijk*, 68 h. en 820 inw. bevattende.

GALGENWEIDJES, ingedijkte ambachtsheerlijke gronden van *Waddelsharnis*, welke in 1808 met de *Westplaat* onder eene bedijking zijn ingedijkt, aan het eil. *Goedereede-en-Overslakte*, prov. *Zuid-Holland*.

GALGEPLAAT (DE), zandplaat in de *Noord*, prov. *Zuid-Holland*, dekkende het westelijke vaarwater, de *Risibaan*, in twee deelen, waarvan het grootste en oostelijke dien naam behoudt en het westelijke de *Strooppot* genaamd wordt.

* **GALGEPLAATJE** ligt genoegzaam midden in de Oosterschelde, tusschen Tholen en Zuid-Beveland, en vormt, met de *Vondelingen*, vaarwaters beoosten en bewesten zich. Een halve mijl bezuiden het hoofd van Zierikzee, ligt de Noordpunt dier plaat en schiet door tot dwars voor *Wemeldinge*, meest in eene zuidelijke rigting. — Deze platen vallen op vele plaatsen droog.

GALGEVELD (HET), bekade buitengronden aan de *Emilia-polder*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*; palende N. aan den *Emiliapolder*, Z. aan het *Noordergat van de Donge*. Deze buitengronden beslaan eene oppervlakte van 10 bund. 87 v. r. 10 v. ell.

GALIGERPOLDER, gedeelte polderland in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, tot de *Sectie de Nes* behoorende; palende N. aan de *Ooster-Neshaag*, O. aan de *Bansloot*, Z. aan de *Compagnie*, W. aan den *Polder-tusschen-de-Nes-en-de-Snevert*, en eene oppervlakte beslaande van 10 bund. 64 v. r. 30 v. ell.

* **GALILEA**, voorm. kloost., lag 10 min. W. van *Gerkenbrug*, aan den straatweg tusschen *Groningen* en *Leenwarden*. — De twee boerderijen, welke men aantreft, ter plaatse waar het klooster gestaan heeft, maken het geh. *Vrouwenklooster* uit. Zie dat woord. W.

GALISSON, *GALLISSON* of *GLISSONO*, kaap in *Oost-Indië*, aan de *Westkust* van het eil. *Celebes*.

* **GALKEBIERUM**. Dit art. moet geheel wegvallen.

GALLAND en **GALLANG**, namen, welke men wel eens geeft aan het eil. *KALAND*, een der *Rinowsche eilanden*. Zie *KALAND*.

GALLANG, eil. in *Oost-Indië*, een der *Bintang-eilanden* aan de *Zuidkust* van het eil. *Sumatra*.

GALLOA (STRAAT-), seeëngte in *Australië*, tusschen *Nieuw-Guinea* en het eil. *Salawa*.

* **GAMAL** ligt in de resid. *Djoekarta*.
 * **GAMEREN**, heerl., heeft ook eenen korenmolen. — Het dorp is eene uitgestrekte plaats, waarvan de huizen grootendeels, ter lengte van 20 min. gaans, ter wederzijden van den *Waalddijk* staan. Ten O. van het dorp, aan de *Kluit*, is een voetveer op *Haasten*. Deze heerl. is mit het geslacht van *RANTWIJK* gekomen aan de tegenwoordigen bezitter, den Heer *JACOB RAU*, wiens moeder tot dat geslacht behoort.

* **GAMEREN (POLDER-VAN-)** telt 164 h., waaronder 24 boerderijen; wordt door eenen watermolen van het overtollige water ontlast, en voorts door de buitensluis in den *Bandijk*, onder *Zuilichem* gelegen, op het *Esmeer*, bij *Ponderoijen*.

* **GAMEREN (SLOT-VAN-)** paalt Z. aan de *Ridderstraat*; ligt alzoo tusschen die straat en den *Waalddijk*, en beslaat eene oppervlakte van 1 bund. 65 v. r. 30 v. ell.

GAMERENSCHÉ-WETERING, water in den *Bommelerwaard*, prov. *Gelderland*, in eene noordelijke rigting, loopende van den *Gamerensché-watermolen* naar de drie sluisen, in den *Achterdijk* onder *Aalst*; zich bij die sluisen vereenigende met de *Nieuwaalsche-wetering* en aldaar van eenen voormolen voorsien.

GAMPING, berg op het eil. *Java*, resid. *Djocjakarta*, ruim 220 ell. hoog. Het is eene zonderling gevormde groep kalkrotsen, te midden van welke zich eene rots als eene zuil 25 ell hoog verheft.

* **GAMPING**, voorn. d., ligt in de resid. *Djocjakarta*. Het in het Wbk. vermelde gevecht had plaats den 4 Junij 1828

GAMPLONG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djocjakarta*.
GAMSBAAI, baai in *Oost-Indië*, aan de Westkust van het eil. *Sumatra*. Er is aldaar overvloed van visch, water en brandhout.

GANDJANG, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op de zuidelijke landtong, aan baai Boni.

GANGGA of *GANGA*, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Celebes*, aan de Noordkust van het eil. *Celebes*, regt ten Z. van Talisse.

GANGSA, riv. in *Oost-Indië*. Zie *Goe*.

* **GANSDORP** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 163 bund. 99 v. r. 75 v. ell. alles belastbaar land.

GANSENDIJK, geb. prov. *Groningen*. Zie *GANZEDIJK*. W.

* **GANSENHOEF**, staat: zie *GANSENHOEVEN*, lees: zie *GANZENHOEVEN*.

* **GANSEPOLLE**. Reg. 6, staat: *SIGGE* lees: *ROSGE*.

* **GANSOIJEN**, heerl., is in het jaar 1793 (niet 1790) gekomen aan den Heer H. F. ENGELBERG. — Te *GANSOIJEN* ligt eene houten vaerbrug over het Oude-Maasje, welks waterspiegel aldaar 12 ell. breed is.

* **GANSOIJEN (BUITENPOLDER-VAN-)** beslaat eene oppervlakte van slechts 18 bund. 24 v. r.

GANSOIJENSCHESLUIJSJE, sluisje in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Drongelen*, *Haagoort-Gansoijen-en-Doeveren*.

GANSWIJKSCHE GANTEL, water in het *Land-van-Allens*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Emmikhoven-en-Waardhuizen*, een begin nemende aan den pold. *Ganswijk* of den Oude-Emmikhovensche zoedijk, alwaar in vroegere tijden eene buitensluis heeft gelegen, en in eene noordwestelijke, vervolgens westelijke strekking, door den Emmikhovensche-polder, loopende naar de *Bleekkil*, waarin zij zich ontlent, door den watermolen van den Emmikhovensche-polder.

GANSWIJKSCHE-SLUIJSJE, sluisje in het *Land-van-Allens*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Emmikhoven-en-Waardhuizen*, in den buitendijk van den Dussensche-polder. Het is wijd 2,38 en hoog 1,86 ell., en is voorzien van een paar puntdeuren.

* **GANTEL (VERLATEN-)**, staat: zie *VERLATEN-GANTEL*, lees: zie *VERLAATSCHES GANTEL*.

* **GANTELTJE (HET)**, reg. 3, staat: *Nieuwendam* lees: *Nieuwendoorn*

GANTONG, meer in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*.

GANTONG (BATOE-) [HANGENDE STEEN], rots in *Oost-Indië*, op het eil. *Amboina*. Deze rots is overhellende en deels uitgehoud, met stalactiten, afhangende tuinen en struikgewas versierd, welke op de lager gelegene kommen dreigen neder te storten.

GANTONG (DE WATERVALLEN-VAN-BATOE-), watervallen in *Oost-Indië*, op het eil. *Amboina*, in de *Goeroe-Goeroe-Bassar*, welke haren naam ontleent van de rots *Batoe-Gantong*. Ook boven deze rots, zoo wel als lager, zijn de rotsen, te midden van een dichten woud, als opeen gestapeld, en vormen drie boven elkander liggende kommen, waaruit het water van de eene in de andere afstort. Over en tusschen eene menigte klippen haant zich de beek, met geweld,

enen weg, stort 16 ell. diep schuimend naar beneden, en vor m de twee waterkommen, het Mannenbad en het Vrouwenbad geoesnd, om zich vervolgens in de baai te werpen, nadat zij de stad Ambon van versch en helder water voorzien heeft.

* GANZEDIEP. Reg. 5, staat: *de Grot*, lees: *de Godt*,

* GANZENEST ligt met 5 bund. 21 v. r. 80 v. ell. onder *Dussen-Munster-en-Muilkerk*, en met 9 bund. 70 v. r. 80 v. ell. onder *Wer-kendom*, en wordt door twee houten duikers aan de zuidzijde des polders, ieder wijd 0,59 ell. en voorzien van een drijfdeurtje, op het Gaatje, van het overtollige water ontlaat. Deze polder behoort geheel aan het Domein.

GANZEWEIDE, geb. in het *Land-van-Falkenburg*, prov. *Limburg*, arr. en 4 u. O. ten N. van *Maastricht*, kant., gem. en 40 min. van *Heerlen*; met 22 h. en ruim 110 inw.

* GAPINGE (HUIS-TE-) is gesloopt.

* GARDEREN ligt 5 u. O. van *Nijkerk*.

GARNALENPLAAT, droogte van den *Hinder*, aan de Zuidwest-kust van de prov. *Zuid-Holland*, tusschen het Bokkengat en de Rib-bengul, waarop ten minste 19 palm. water blijft staan.

* GARNICH, gem., behoort thans tot het kant. *Capellen*. Het d. telt in de kom 80 h. en ruim 500 inw.

* GARREWEER (HET HUIS-) ligt aan de zuidzijde van het Dam-sterdiep, schuins tegenover en 5 min. Z. O. van Ekenstein. Het ontleent den naam van APPELBERG van de Douairière van DEN APPEL VAN MIDLON, geb. VAN DER MEERWEDE, dochter van de wed. van ULRIKH WIL-SEN POLLMAN, die eenigen tijd op dit huis gewoond heeft. Anderen willen die afleiden van het stroompje de Appe of Apt, van hetwelk ook Appingedam zijnen naam zou ontleenen. — Dit huis is sedert het midden der zestiende eeuw in het bezit geweest van de familie POLLMAN en wordt nu in eigendom bezeten door Jonkheer Mr. POMPEJUS POLLMAN GRUYS (eenen afstammeling uit de vrouwelijke lijn van de familie POLLMAN) woonachtig te Groningen. Buiten de hoven, tuinen en sin-gels, is deze plaats groot 80 bund. 51 v. r. 9 v. ell., benevens nog een eiland in het Schildmeer, groot 1 bund. de *Vossebult* genaamd.

§ GARSTENHEEM, boerenplaats in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 6½ u. W. van *Appingedam*, kant. en 2 u. N. W. van *On-derdendam*, gem. en ½ u. Z. O. van *Leens*, ¼ u. Z. van *Wehe*, waartoe zij behoort. — Deze boerenplaats beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 26 bund 31 v. r. 90 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer H. VAN DER TOEK.

GARSTENPOLDER, pold. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Loenen*, gem. *Nigtevecht*, palende N. aan Klein *Muiden*, O. aan de *Vecht*, Z. aan den *Hoekerpolder*, W. aan den *Over-Baanbrugsche polder*. — Deze pold. beslaat volgens het kadaster eene oppervlakte van 201 bund. 35 v. r. 22 v. ell., alles schotbaar land; telt 11 h., waaronder 6 boerderijen, en wordt door eenen molen op de *Vecht* van het overtollige water ontlaat. Het polderbestuur bestaat uit twee Poldermeesters.

GARSTLANDEN (DE) pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *WURP-EN-GARSTLANDEN*. W.

GARWERD, d., prov. *Groningen*. Zie *GARWERD*. W.

* GARYP telt in de kom van het d. 60 h. en ruim 250 inw. en met de daartoe behoorende b. 170 h. en 700 inw. De dorpschool wordt gemiddeld door 80 leerlingen bezocht.

* GARYP-SUAMKER-EN-EERNEWOUDE maken thans 2 gem. uit, als stjde bij Koninklijk besluit van 28 Augustus 1845 de combinatie van Eernewoude met Garyp-en-Suameer opgeheven en aan Eernewoude een afzonderlijke hulpprediker toegevoegd.

GASOP, oude naam van DE GAASP, prov. Noord-Holland. Zie GAASP. W.

* GASPAR of GASPARI, eil. in Oost-Indië. Zie GLASSA.

GASSE (DE), uitwatering in Zalland, prov. Overijssel, op het Kamper-eiland. Zij begint bij de kerk en loopt met eene noordoostelijke rigting in de Zuiderzee uit.

* GASSEL heeft 1 koren- en 1 houtsaagmolen. — Men telt er in de kom van het d. 78 h. en 400 inw; onder dit d. ligt het oude kasteel Tongelaar.

GASSEL (POLDER VAN) pold. prov. Noord-Brabant. Zie ESCHAREN-EN-GASSEL (POLDER VAN). W.

GASSELSCHIE SLUIS of BALKENRAAFSCHE SLUIS, sluis in het Land van Cuyk, prov. Noord-Brabant, gem. Gassel, in den Maasdijk, dienende om de Buiten- of Mnaspolder van het overtollige water te ontlasten. Zij is van steen en wijd in den dag 0.81 ell. De schiedorpel of vloer ligt 7.82 ell. boven A. P.

* GASSELTEN-NIJEVEEN. Bl. 448, reg. 14 staat: verlaten loos: vervallen.

* GASSELTEN-NIJEVEENSTERMOND, ligt 1½ u. O. van Gassel-Nijveen; telt 74 h. met ongeveer 450 inw. en heeft een school vereenigd met Gasselten-Boerveenstermond.

GASSES (GROOT), eil. in Oost-Indië, resid. Ternate, O. van Groot-Obie, waarvan het door eenen engen gevaarlijken doortogt gescheiden is.

GASSES (KLEIN), eil. in Oost-Indië, resid. Ternate, O. van Groot-Gasses, waarvan het door het Loekisangs-kanaal gescheiden is.

GASSESTRAAT, zeeëngte in Oost-Indië, resid. Ternate, ten O. van Klein-Gasses, tusschen dat eil. en Keka.

* GASTEL (NIEUW-) is ter bedijking uitgegeven door Keizer KAROL V, bij een op perkament geschreven en bij het Dijkbestuur nog berustend octrooi, van den 28 October 1550; de bedijking is in het volgend jaar tot stand gebracht. — Vóór de herdijking van de Diestel, was deze pold. dikwijls met overtollig water bezet, hetwelk soms tot 0,87 ell. boven het zomerpeil klom, door de lage ligging kon de sluis, aan de haven van den Oudenbosch slechts seer zelden, en de tweede ook niet dikwijls eenige diensten van belang betoonen, zoodat genoegzaam al het water door de sluis bij Stoutersgat moest worden afgevoerd. — Voormaals heeft deze pold. ook, en welligt geheel, op de Vliet uitgewaterd; — drie, nog in den Zuidlijk aanwezige doch buiten werking zijnde steenen sluisen, duiden zulks aan; — de eerste is, wegens de opsluiking van de Vliet, in 1768 buiten werking gesteld, — de tweede, Luikbedafsche sluis geheeten, is in 1795 gesloten, en de derde, nabij de aansluiting van den Ouden-Prinslandschen-Polder gelegen, is in 1804 gedempt. — Bij het verlaten van deze sluisen voor het gebruik der polders, heeft men de twee eersten doen dienen tot ontlasting van het water, hetwelk door het beekje de Riet, zoo van de Lage-Zegge als uit eenige gedeelten van Oud-Gastel wordt aangevoerd; uithoofde van den verhoogden stand, welke men door luikaden aan dit riviertje geven kon, heeft men tot dat einde van de eerste sluis tot in 1800, en van de tweede

tot in 1809, nog eenig gebruik gehad; doch de steeds toenemende verlamming van de Vliet, maakte alstoen ook daaraan een einde. — Aan den Noordwesthoek van dezen pold. vindt men het geh. Stampers- of Stoutersgat, alwaar een, aan het domein behoorend, veer over de Dintel bestaat, gelijk men aan het Noordoosteinde des polders mede het, aan het domein behoorend, veer van Standaardbuiten aantreft; — de kleine haven en kaaiwerken aan bovengenoemd Stoutersgat, worden door dezen pold. onderhouden. — Aan de Noordzijde des polders langs de Mark en de Dintel, boven Stoutersgat, vindt men de in 1816 bekade gorzen, genaamd Kaas-en-Brood en Lotze-gorzen. — In het jaar 1840 is, om de uitwatering van dezen pold. te verbeteren, in den dijk, even boven Stampersgat, gelegd eene gemetselde sluis, wijd in den dag 3 ell., voorzien van buiten met een paar puntdeuren en binnenzijds met een schof; de slagbalk ligt 1,50 ell. onder A. P., en is, met het kanaal door de buitengronden, besteed voor 6700 gulden.

* **GASTEL (OUD-EN-NIEUW)** paalt Z. ook aan Rucphen-Vorens-einde-en-Sprundel en bevat, behalve het d. Oud-Gastel de geh. Nieuw-Gastel, Kuivexand, Stampersgat en de Stoof. — Men heeft er 2 hierbrouwerijen, 2 leerlooijerijen, 1 meestoof en 3 graanmolens

GASTELEN, oude naam van het d. Oud-Gastel, prov. Noord-Brabant. Zie **GASTEL (OUD-)** W.

GASTHUISWAARD, pold. in de heerl. *Geertruidenberg*, prov. Noord-Brabant, arr. Breda, kant. Oosterhout, gem. *Geertruidenberg*; palende N. en W. aan het Noordergat van de Donge, O. aan het Lindoek, Z. aan het Zuidergat van de Donge. — Deze pold., bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 18 bund. 44 v. r. 50 v. ell., en wordt door twee houten duikers wijd 0,48 en 0,71 ell., ieder voorzien van eene drijfdeur op de Donge, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0,45 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 1,85 à 1,95 ell. boven A. P. — Dit poldertje op het eil. in de Donge, beneden het veer van Geertruidenberg gelegen, behoort, zoowel als de gronden buiten de kaden, en welke 6 bund. 78 v. r. 50 v. ell. groot zijn, geheel aan het Gasthuis te Geertruidenberg, door welks Rentmeester het bestuurd wordt.

GAT (OEDJONG) kaap in Oost-Indië. Zie **OMJONG-GAT** W.

GATOTON, d. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Soerabaja. In dit d. is den 20 October 1847 een brand ontstaan, waardoor 51 bamboezen, met atap gedekte, woningen en eene groote hoeveelheid huisraad en kleedingstukken door het vuur vernield zijn.

GAUDII DOMUS, Latijasehe naam van de voorn. abdij **Tra Haas**, in *Staats-Vlaanderen*. Zie **HAGH (TER-)** W.

* **GAUW (DE)**, landh. Dit art. moet geheel wegvallen.

GAWER, riv. in Oost-Indië. Zie **TORBALJA (DE)** W.

* **GAWEG**, beter **GAWEK** ligt gedeeltelijk gem. *Waaarden-en-Valkenisse*, gedeeltelijk gem. *Krabbendijke*; telt 16 h. waaronder 2 hofsteden en ongeveer 100 inw., van welke 10 h., waaronder 1 hofstede, en ruim 50 inw. onder *Waaarden-en-Valkenisse* en 6 h. en ruim 40 inw. onder *Krabbendijke*.

GEBANG, gebergte in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Cheribon.

GEBI of **GUR** ook wel **GUR** gespeld, eil. in Australië, tot de *Papeische eilanden* behoorende, O. van het eil. *Gilolo*. Het is tamelijk groot, zich van het Z. O. naar het N. W. 8 mijlen uitstreckende; de noordwestzijde is vlak, de zuidoostkant onregelmatig hoog, op de

snidwestzijde heeft het eene zeer goede baai of ankerplaats, waar zoetwater en brandhout is te bekomen.

GEBROEK, geh. in het voorm. hert. *Gulick*, prov. *Limburg*, arr., kant. en 1 u. Z. W. van *Rosmond*, gem. *Herkenbosch-en-Melick*, $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Herkenbosch*; met 29 h. en ruim 190 iow.

GEBROKEN EILAND, eil. in *Australië*, tot de *Papoeische eilanden* behoorende, W. van *Nieuw-Guinea*.

GEBROKEN SLOT (HET), voorm. adell. kast., prov. *Limburg*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Rosmond*, gem. en 10 min. W. van *Swalmen*, in het geh. *Asselt*. — Dit kast., hetwelk thans geheel in puin vervallen is, werd geticht door het beroemde geslacht van *SCHENK*, en had eene zeer aangename ligging aan het kleine riviertje de *Swalm*, hetwelk veel tot zijne versterking bijbragt. — Thans draagt het algemeen den naam van *HET GEBROKEN SLOT*, omdat het geheel in eenen puin hoop verkeerd is. Vroeger was het bekend onder den naam van het *HUIS TE ASSALT* en het was hier dat, in het jaar 1598, nadat de Spanjaarden zich op eene snoode wijze van het huis *Dalenbroek* (zie dat woord) hadden meester gemaakt, de Staatsche troepen hunne eerste *wrank* over den moord van *ULRICH VAN DAN*, Graaf van *Falkenstein*, Heer van *Oeverstein* en *Broek* uitoefenden, »want,» zegt van *MITMAN*, »alsoe »er Hollandsche soldaten onvoorzien eene sterk slot genaamt *Asselt*, »hetwelk een hoogduitsche kommandant toekwam, overvielen, werd een »Spaansche Kapitein op het zelve gevangen genomen, doch werd ge»zeid een broeder te zijn van *Don Louis de Velasco*, opperartillerie»meester van het leger. Hij werd aldaar onthalt en zijn hoofd op »eene tafel gelegd hebbende schreef men er rond om. *Dit is de eerste »wraak over den Grave van Broucke.*» — Deze kapitein werd voor een der mede moordenaars van den Graaf van *Falkenstein* gehouden, terwijl men in zijn bezit vond den hond en onderscheidene andere voorwerpen op *Dalenbroek* geplunderd. — De bouwwallen van het *HUIS TE ASSALT* behooren thans aan den Heer *Marquis van Hornsbroek*, woonachtig te *Keulen*. De daartoe behoorende gronden, beslaan eene oppervlakte van 566 bund. 40 v. r. 20 v. ell.

GEBROKEN SLOT VAN GRUBBENVORST (HET), voorm. slot, prov. *Limburg*. Zie *GRUBBENVORST (HET GEBROKEN SLOT VAN)*.

GEBY, eil. in *Australië*. Zie *GEBI*.

GECOMBINEERDE-GROOT-WASPIKSCHEN-EN-RAAMSDONKSCHEN-BINNEN-POLDER (DE), pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *WASPIKSCHEN-EN-RAAMSDONKSCHEN-BINNEN-POLDER (DE GECOMBINEERDE GROOT-)*. W.

GECOMBINEERDE BUITENPOLDER VAN RAAMSDONK, pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *AANWASSEN (DE)*. W.

GEDÉ, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal* en *Banjoemaas*. Zie *SIANAT*. W.

GEDONG, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, in het vorstendom *Kampar*.

GEDONGAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, afdeeling *Salatiga*, distr. *Tengaran*.

GEDONG-BANTENG, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*. Zij komt van de Zuidelijke helling van het *Smehroe-gebergte*, in de resid. *Pasoeroewan*, en valt, na eenen loop van 22 palen, in eene zuidelijke rigting, in de *Indische zee*. Aan hare monding is de kust bar, steil, woest, gebrokkeld en klippig.

GEDONG-BATOE-DINGEN-RETJO, tempels in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, welke slechts 9 eil. hoog zijn, en niet dan eene kleine binnenruimte tot bid- of offerplaats hebben.

GEDONG-SONGO, plaats in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*. Aldaar is een fraaije tempel, met eene groote binnenruimte, doch in alles nog geen 3 ell. hoog. Hier zijn eenige beelden, en onder deze een vrouwenbeeld met vier armen, op eenen buffel, een beeld van *Ratzo* en van *Manabewa* of *Sieva*.

GEELBEEK (DE), beek in *Overijssel*. Zie **RUMRELSBEEK** (DE) W. **GEELVINKS-BAAI**, baai in *Australië*, aan de Westkust van *Nieuw-Guinea*, ten Z. van de Vaart van *Jobi*.

GEELVINKS-OOSTHOEK en **GEELVINKS-WESTHOEK**, twee kapen in *Australië*, aan de Westkust van *Nieuw-Guinea*, in de Geelvinks-baai.

GEENDERDIJKE-POLDER, voorm. pold. in *Staats-Vlaanderen*. Zie **GEENDERDIJKE-POLDER**. W.

* **GEENEIND** ligt $\frac{1}{2}$ u. van *Helmond* en telt 11 h. en ruim 80 inw.

GEENEND, geh., voorheen in het hertogdom *Gulick*, thans prov. *Limburg*, arr. en 4 u. N. N. O. van *Rosmond*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. W. van *Venlo*, gem. $\frac{1}{2}$ u. O. van *Tegelen*; met 11 h. en 80 inw.

GEENWEIDE, geh. in de *Bommelerwaard*, prov. *Gelderland*, arr. en 5 u. Z. Z. W. van *Tiel*, kant. en 2 u. O. van *Zalt-Bommel*; gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Rossum*; met 20 h. en ongeveer 180 inw.

GEER (DE), gedeelte polderland in het *Land-van-Arkel-Boven-de-Zouwe*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Gorinchem*, gem. *Nieuwland*.

* **GEER** (DE), staat: zie **HUSSARTSMAIER VAN WULVE** (Sr.) Zoekt dat woord hierachter.

* **GEER** (DE), kanaal, loopt van de *Dogersluis* tot den *Oudendam* onder *Wilnis*.

GEERBRUG, brug, op de *Middel-Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. ten W. van *Voorst*, in den grindweg van *Deventer* over *Terwolde* en *Nijbroek*; over de *Terwoldsche* watering.

GEERDIJK (DE), dijk in het *Land-van-Arkel-Boven-de-Zouwe*, in eene oostelijke rigting van *Nieuwland* naar den *Koendersche-weg* loopende en de grenscheidung tusschen de gem. *Leerbroek* en *Nieuwland* uitmakende.

GEERDINKSBEEK (DE), riv. in *Twente*, prov. *Overijssel*, gem. *Tubbergen*, die in *Albergen* ontstaat, en zich in de *Groote Lee* ontlast.

§ **GEERDINKZIJD** (niet **GEERDINKZIJT**), gedeelte der marke *Usselo*, aldus genaamd naar de erve *Geerdink* aldaar.

GEERENPOLDER, pold. in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Amersfoort*, kant. *Wijk-bij-Duurstede*, gem. *Schalkwijk*. — Deze pold. bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 83 bund. 79 v. r. 81 v. ell.

* **GEERPOLDER**, pold. in *Rijnland*, bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 112 bund., waaronder 108 bund. schotbaar land, als: onder *Sooterswoude*, volgens het kadaster 70 bund., onder *Stompwijk-Wiloveen-Leydschendam-Zuidzijde-en-Tedingerbroek*, volgens het kadaster, 42 bund. Deze pold. is thans bijna geheel uitgevoerd en dus eene waterplas.

* **GEERSDIJK** heeft tot wapen een schild van sabel, met drie losanges van goud.

* **GEERSDIJK**, pold., is, in het jaar 1668 (niet 1665), weder beverocht.

GEERSLOOT, naam, onder welken het d. *Graasloot*, prov. *Friesland*, op sommige kaarten voorkomt. Zie *Graasloot*. W.

* **GEERTRUIDAKLOOSTER** te *Amsterdam*, was gesticht in 1455.

GEERTRUIDAKLOOSTER (ST.), voorm. kloost. te *Zwolle*, in de *Scholtensterg*. — Dit kloost. was gesticht in het jaar 1444 door eene

rijke vrouw, GEERTAUID HAPSTUKAS genaamd. Zij liet het door Geestelijke maagden bewonen, die zonder de verbindtenis van eenige geelosten, maar vrijwillig en ongedwongen, onder het bestuur der broederen, bij elkander leefden. Maar het is ook in de latere tijden vernield. — De kerk, die later werd gebezigd om er turf voor de nacht wakers te bewaren, is thans bij de Fransche gemeente in gebruik. De overige gebouwen zijn tot voorname en mindere woningen vertimmerd.

§ GEERTRUIDA-POLDER (ST.) of St. GEERTAUID-POLDER, pold. in *Staats-Vlaanderen*, in het *Land van Kadzand*, arr. *Middelburg*, kant. *Oostburg*, distr. *Sluis*, gem. *Biervliet*; palende N., W. en Z. aan den *Oranjepolder*, en O. aan den *Kleine-, Zoute, en Brielpolder*. — Deze pold., die in de zeventiende eeuw bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 108 bund. 71 v. r. 40 v. ell., alles schoothaar land; telt 6 h., waaronder 2 boerdertjen, en wordt door eene sluis in den *Zoutepolder*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Gezworene* en eenen *Penningmoester*.

* GEERTRUIDENBERG, gem., heeft 1 graanmolen, 6 bierbrouwerijen, 1 mouterij, 2 grutterijen, 1 leerlooijerij, 5 hoedenfabrieken, 1 scheepstimmerwerf en 1 touwslagerij. Het veer over de *Donge*, dat hier vroeger lag, is in 1844 vervallen en vervangen door eene vaste houten brug met ophaalbrug, over de aldaar bestaande steenen penanten. — Bl. 468. De vesting GEERTAUIDENBERG had vroeger tien, doch nu negen bastions, genaamd: *Molen-, Kommandants-, Galge-, Visschers-, Staten-, Nieuwe-, Oude-Brandepoort-, Koningin- en Oud-Kruidhuis-bastion*, zijnde het bastion *Koning* vervallen. De buitenwerken stijn gedeeltelijk veranderd, zodat nu de geheele hoofdgracht door eenen bedekten weg omringd is, die tusschendijks nog eene voorgracht heeft, terwijl ook een rivielijn met reduit voor het zuidelijkste der beide fronten ligt. Op den regter *Donge-oever* is eene gemetselde lunette gebouwd, met kansoekelers voorzien en een bomvrij gebouw tot reduit. — Bl. 469. Aan het arsenaal werd den 7 Maart 1770 de eerste steen gelegd en het was voltooid den 22 September 1778. Vooral wegens het daaraan gebrachte beeldhouwerk, aan de voor- en achterdeuren, is dit gebouw merkwaardig. Het kruidmagazijn kan 100,000 pond bevatten. — Ook is er eene steenen affuitloods en eene poortwacht. — Bl. 471. De *Schilder Vollevens* was geb. in 1649, † in 1720.

* GEERTSKLOOSTER, staat: zie *MESSENA-GEERTSKLOOSTER*. Zie dat woord hierachter.

GEERWATERING (DE), water in het *Land van Arkel-Steen-de-Zouwe*, gem. *Leerbroek*; van *Nieuwland*, in eene oostelijke rigting naar de *Middelkooper-vliet* loopende.

GEERWEG (DE), weg in de *Langestraat*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Capelle*; in eene noordwestelijke rigting, loopende van de *Jef-vrouwsteeg*, onder *Capelle*, naar de *Vrouwkensvaart*, onder *Waspik*.

GEESBERGEN, buit. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*; arr. en 1½ u. N. W. van *Utrecht*, kant., gem. en W. van *Maarsse*.

GEESINK (HET), landg. in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, distr., arr., kant. en ½ u. O. van *Zutphen*, gem. en ½ u. O. van *Warmsveld*, in de buurs. *Warken*. — Dit landg., bestaande uit heerenhuis, twee boerenerven, eene daghuurdersplaats, wandelingen, akkermaalsbosschen enz., beslaat, met de aanhoorigheden, eene oppervlakte van 100 bund.

* **GKESTRUG** behoort gedeeltelijk onder *Veerburg*, gedeeltelijk onder *Rijswijk* en telt onder *Rijswijk* 20 h. en ruim 70 inw. Bij de komst van **VALDES**. voor Leyden, in het jaar 1572, versterkte de Kapitein **NICOLAAS RUYCHAVEN** zich met haast aan de **GKESTRUG**, en hield de Spanjaarden onder **DON LOUIS GASTAN** zoo lang tegen, tot de inwoners van 's Gravenhage zich te Delft hadden gered.

* **GKESTEREN**, dorp, telt in de kom 66 h. en 450 inw. en met de daartoe behoorende geb. 475 h. en ruim 1900 inw. — Van de Herv., waartoe, op een dertigtal na, de geheele bevolking behoort, worden die van de buurs. **Haarlo**, welke aldaar een eigen kerkje hebben, ten getale van 350, tot de kerkelijke gem. *Eibergen* gerekend; terwijl de overige eene gem. uitmaken, welke tot de klass. en riag van *Zutphen* behoort. — De eerste, die in deze gem. het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest **DANIEL SOAVS**, die in het jaar 1616 hier in dienst was en in het jaar 1623 overleed. Het beroep is eene koninklijke collatie. De kerk is een oud doch vrij ruim, en in de laatste tijden aanmerkelijk vernieuwd, goed gebouw van tafsteen, met eenen tamelijk hoogen toren, zonder spits, met trapgevels. Op eenen steen, aan de buitenzijde van het knekelhuis, aan de zuidzijde der kerk, leest men:

A°. 1655.

TREDT HIE M. Zie voorts *Wlk.* — De *Christelijke Afgescheidenen*, die er ruim 60 in getal zijn, onder welke ruim 30 *Ledematen*, maken eene sedert het jaar 1841 erkende gem. uit, welke tot eersten Leeraar gehad heeft **ADAM EVERTS**. De kerk, in 1844 nieuw gebouwd, heeft toren noch orgel.

* **GKESTEREN**, buurs. Tot de hier gevestigde *R. K.* statie behoort ook eene bijkerk in het *Lage-Veen*.

GKESTERSCHE-AA (DE), riv. in *Twente*, prov. *Overijssel*, dat in *Gesteren*, gem. *Tubbergen*, onstaande, de gem. *Vriezenveen* in het *Z. O.* doorsnijdt, en op de grenzen van *Almelo*, in de *Hollandische-Graven* valt.

GKEUW (WJDE-), water, prov. *Friesland*. Zie *WJDE-GKEUW. W.*

* **GKEFFEN**, gem. *Reg. 7*, staat: *Runstraat*, lees: *RUD*, — Bl. 485. De heer. **GKEFFEN** en *Nuland* waren waarschijnlijk aankankelijk vereenigd, door dat de vroegst bekende Heer van **GKEFFEN**, **GOJERT VAN BAST**, gehuwd was met **MARIE VAN NIEUWLANDE**; hier door laat het zich begrijpen, waarom het *Kasteel van Geffen* (zie dat woord) in de gem. *Nuland* stond. — *Reg. 18* en *17*, staat: *DE GROHLANT*, lees: *DE GROHLANT*.

* **GKEFFEN (KASTEEL-VAN-)** ligt 2 u. van 's *Hertogenbosch*. Het was vroeger een leenhof van het *Huis te Meerwijk* en een oud, doch zeer goed en fraai gebouw, met breede gracht en zware muren omringd en met torens voorzien. Het werd tijdens de *Fransche overheersching*, door de laatst voorgaandé *Vrouwe* der plaats gesloopt, zoodat er niets meer van bestaat dan eene nederhuizing met het torenzigt, wordende de door grachten omgeven plaats, waar het gestaan heeft, nare oppervlakte beslaande van ongeveer 20 v. r., thans in eigendom bezeten door *Jonkheer A. MARTINI VAN GKEFFEN*, woonachtig te 's *Hertogenbosch*.

GKEER-BINTANG, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Buitencory*.

GKEER-MINDJANGAN, bergpas in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Baglen*, distr. en 1 paal van *Paerworedjo*. Alhier heeft in den

nacht van 26 op 26 November 1846 eene aardstorting plaats gehad, waardoor de groote waterleiding, bekend onder den naam van *Geger-Mindjangan*, werd verstopt, zoodat het water met kracht oost- en westwaarts over den grooten weg stroomde, en op verschillende plaatsen aanmerkelijke uitspoelingen ontstonden, ten gevolge waarvan de weg voor voertuigen onbruikbaar was geworden.

GEGER-RIWET, bergrug in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, reg. *Pamelang*, distr. *Boengas*.

GEGOENONG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*, distr. *Waral*.

* GEINOORD ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Jutphaas*.

* GEINPOLDER grenst N. en O. aan *Jutphaas*, Z. aan *Vreeswijk*, W. aan *IJsselstein*, bevat 3 boerderijen en wordt door eenen molen op den *IJssel* van het overtollige water ontlast.

GEISBEEK, adell. h. in het graafsch. *Zutphen*. Zie *GRUSSUK W. en A.*

GEKARTELDE-GEBERGTE (HET), gebergte in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*. — Het bestaat uit kalk en steen en bevat eene heete bron, die door boetelingen of menschen, welke voor heilig willen gehouden worden, bezocht wordt.

* GELDERLAND. Bl. 496, reg. 4, van onderen staat: 12, lee: 10. — Bl. 497. Er sijn in *Gelderland* 7 gem. der *Evang.-Luth.* en 5 filiaal-gemeenten, hebbende 8 kerken, welke door 7 Predikanten bediend worden.

* GELDERMALSEN had vroeger een pontveer over de *Linge*, in den grooten weg van *Utrecht* naar 's *Hertogenbosch*, hetwelk in het jaar 1849 vervangen is, door eene ophaalbrug, lang 127 ell.

* GELDERMALSEN (HUIS-TE-). De overblijfselen van dit kast. sijn in het jaar 1828 afgebroken.

§ GELDERMALSENSCHE-WATERING (MEETERENSCHEN-EN-), water, prov. *Gelderland*. Zie *MESTERSCHEN-EN-BOERSCHEN-WATERING W.*

* GELDERSCH-DIJK behoort gedeeltelijk onder *Hattem*, gedeeltelijk onder *Oldebroek*, en telt 80 h. en ruim 740 inw., als 24 h. en 150 inw. onder *Hattem* en 80 h. en ruim 540 inw. onder *Oldebroek*.

* GELDERSCH-POLDER bevat 112 bund. 50 v. r. 10 v. ell. schotbaar land, en telt 11 h.

GELDERSCH-SLUIS, sluis in *Zalland*, prov. *Overijssel*. Het is eene der 3 sluisen in den linker *IJsseldijk*, nabij *Zalk*, wijd 2.12 ell. en voorzien van twee drijfdeuren.

GELDERSCH-WAARDEN, uiterwaarden op den *Noord-Brabant*-schen oever, prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kant. *Zalt-Bommel*, gem. *Ammersoden*; palende N. aan de *Maas*, O. aan *Bokhoven*, Z. aan de *Haarsteeg*, W. aan *Hedikhuizen*. — Deze uiterwaarden sijn niet ingedijkt maar in 1853 voorzien van eene zomerkade tot keering van het zomerwater, terwijl zij des winters geregeld onderloopen; zij beslaan, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 150 bund. 56 v. r. 50 v. ell., alles schotbaar land, en wateren uit op de *Maas*, door eene sluis, wijd 8,01 ell. Het polderbestuur bestaat uit Gecommitteerden van de betrokkene polders van *Vlijmen*, *Engelen*, *Bokhoven*, *Well* en *Hedikhuizen*.

* GELDERSCH-HOF ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Nijmegen*, $1\frac{1}{2}$ u. N. van *Grootest.*

* GELDROP, gem., heeft 52 lakenfabrieken, 2 wol- en katoenfabrieken, 1 bierbrouwerij, 1 leerlooijerij, 1 water-, vol- en graan- en oliemolen, 1 windgraanmolen en 1 stoomwolspinnertij.

GELDTERP, geh., prov. *Friesland*. Zie *GRUNNEN W.*

GELEBUREN, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Baard-vedel*, arr. en 2 u. Z. W. van *Leeuwarden*, kant. en 2 u. N. W. van *Rauwerd*, onmiddellijk aan de kom van het d. *Baard*, waartoe zij behoort; met 2 h. en 10 inw.

GELEDIK (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sempoe*.

GELBEN (OP), d. prov. *Limburg*. Zie *GLZEN*. W.

***GELLICUM**, in 1564 *GELLINCUM* gespeld, heeft 1 R. K. kerk, aan den H. *MARIA* toegewijd, zijnde een net gebouw, met eenen spitsen toren en van een altaar voorzien, waarin de dienst door eenen Pastoor verrigt wordt. — Het wapen is van azuur met twee gebreteeserde fascen van goud.

***GELLICUM-RHENOV-EN-ACQUOY**. Onder de Predikanten, die te *GELLICUM-EN-RENOV* gestaan hebben, verdient melding de door zijne schriften beroemde *Ewaldus Kist*, die er van 1784—1786 stond.

***GELMERSMA** is geen geh., maar een voorm. h., dat reeds voor lang afgebroken is.

***GELSELAAR**, heeft eene katoen- en garens spinnerij.

GEMARANG, plaats in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Madion*.

GEMARCHI, plaats, vermeld in het jaar 983, welke gehouden wordt voor het eil. *Marken*.

***GEMERT**, heeft 3 bierbrouwerijen; 5 leerlooijertjen, 2 wol- en katoenfabrieken, chicorijfabrieken en 1 olie- en 4 graanmolens.

***GEMONDE**. Bl. 520, reg. 15 van onderen, staat: 1759 lees: 1859.

***GEMPOL**, distr. Reg 2 staat: distr. *Bangil*, lees: reg. *Bangil*.

GEMPOL, d. op het eil. *Java*, reg. *Paseroewan*, reg. *Bangil*, distr. *Gempol*. Nabij dit d., op een eilandje, in een niet groot meer, staan twee kolossale beelden, die vermoedelijk tot eenen tempel hebben behoord. Daaromstreeks is een tempel of mansolenm, uitwendig vierkant, doch inwendig koepelswijze gebouwd.

GENDERSCHE-BEEMDEN (DE), pold. in het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Brabant*, arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Besbeem-Eethen-en-Genderen*; palende N. aan den *Biesheuvel*, O. aan den *Polder-van-Genderen*, Z. aan den *Polder-van-Genderen* en den *Polder-van-Eethen*, W. aan den laatstgemelden polder en den *Broeksche-hoek*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 37 bund. 54 v. r. 20 v. ell.; heeft een steenen sluisje in den rijweg, de *Broeksche straat*, aan den noordwesthoek des polders, wijd 0.61 ell., voorzien met eene schuif, in den watergang van het *Oudland van Babylonienbroek* en watert uit door dit sluisje en vervolgens door den *watermolen* van den polder, op het *Oude-Maasje*. Het land ligt 0.05 ell. onder A. P. Het bestuur des polders is gecombineerd met die der polders van *Eethen* en *Meeuweg*.

GENDERSCHE-BOEZEM, water in het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Brabant*, $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Genderen*, met eenen *watermolen*, en uitwaterende door de *Gendersche-sluis*.

GENDERSCHE-SLUIS, sluis in het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Drongelen*, even ten W. van *Doeveren*, in den *Doeverenschen zeedijk*, wijd 2.00 ell., voorzien van een paar *puntdeuren* en dienende om het water uit den *Gendersche-boezem* op het *Oude-Maasje* af te zetten.

***GENDRINGEN**, heerl., heeft 2 steen- en 2 pannebakkertjen. — Het d., gelegen aan den nieuw aangelegden straatweg van *Doesburg* naar *Anholt*, is in Mei 1830 grootendeels door brand verwoest, doch

spoedig daarna geheel herbouwd, en telt thans 146 h. met ruim 980 inw. De kerk, welke door den gezegden brand mede vernield is, is in het jaar 1835 vervangen door eene andere, met eenen toren, doch zonder orgel. Het wapen dezer heerl. bestaat uit een veld van azuur, met eenen gent van natuurlijke kleur.

GENEINDE, b. in het *Land-van-Falkenburg*, prov. *Limburg*, arr. en 1 u. N. van *Maastricht*, kant. en 1 u. W. van *Meerßen*, gem. en 5 min. O. van *Heteren*.

* GENEMUIDEN paalt O. aan *Zwollerkerapel*, hetgeen met het gedeelte van *Cellemuïden*, dat daartoe behoort, tusschen *Genemuiden* en het *Zwarte water* inschiet. Er is in deze gem. eene calicotfabriek. In 1845 zijn hier 1.350.000 pond hooi en 2809 pond boter gewogen.

GENERALE-POLDER, pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie *LANGELAND*. W.

GENENEIND, b. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, arr. en 4 u. N. O. van *Eindhoven*, kant. en 2 u. N. van *Asten*, gem. *Bakel-Miltheze*; 1 min. van *Bakel*; met 12 h. en 60 inw.

GENEU, geh. in *Opper-Gelder*, prov. *Limburg*, arr. en 3 u. N. van *Roermond*, kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Venlo*; met 10 h. en 60 inw. — Men heeft er 1 steenbakkerij, alsmede ter plaatse, waar het voorm. kloost. *Mariëndaal* gestaan heeft, eene kapel, de *Genoefjer-kapel* genaamd, welke tot de par. van *Velden* behoort; de dienst wordt daarin gedaan door den *Kapellaan van Velden*. — In het jaar 1836 werd bij deze kapel door de *Redemptoristen* een kruis geplaatst; sedert dien tijd wordt zij veel bezocht door de bewoners der omstreken.

GENHEEK, geh. in het *Land-van-Overmase*, prov. *Limburg*, arr. en $2\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Maastricht*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. O. ten N. van *Meerßen*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Hulsberg*, met 27 h. en ruim 160 inw.

GENHOES, kast. in het *Land van Falkenburg*, prov. *Limburg*, arr. en 2 u. N. van *Maastricht*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. N. W. van *Galpen*, gem. en in het d. *Oud Falkenburg*. — Het ligt te midden van eenen vischrijken vijver en is voorzien van eenen schoonen dikken toren. — Het beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 110 bund., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door *Mejufvrouw THESSIA DE PELSSER BEERSEBERG*.

GENHOUT (ARENS-), geh., prov. *Limburg*. Zie *ANZERSHOEK*. W.

* GENHOUT (GROOT-) ligt 25 min. Z. O. van *Beek*.

* GENHOUT (KLEIN-) ligt 20 min. Z. O. van *Beek*.

* GENNEP, gem., paalt W. aan de *Noordbrabandsche gem. Oeffel*. Deze gam. bevat het plattenlandst. *Gennepe*, benevens de geh. *Genneperhuis*, *Panover* en *Picardie*. Zij beslaat eene oppervlakte van 760 bund. Men telt er 217 h., bewoond door 244 huizeg., uitmakende eene bevolking van 1240 inw., die kun bestaan vinden in den landbouw. Ook is er veel handel in hout en graan. Men heeft er 2 leerlooijertjen; 4 pottbakkerijen; 1 brouwerij; 1 vol- en 1 raanmolen, benevens 2 korenwatermolens en 1 windmolen.

De eerste, van wien men met zekerheid weet, dat hij in de gam. *Gennepe*, het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest *HENRICUS STREKENS*, die in 1604 te dezez plaatse was en er zeker tot 1631 is gebleven. Toen het *Genneperhuis* nog versterkt was, werd ook aldaar eene gemeente gevonden met eene eigene kerk, waarvan de fondsen, in het begin der achttiende eeuw, met die der *Gennepeche kerk* werden vereenigd. Bij de in bezittingeving, door het *Nederlandsche Gouvernement* in 1815, is bepaald, dat het beroep voorloopig eene *Koninklijke*

cellitie soude wezen. — Bl. 532. De Herv. kerk te GUNNEP is een zeer fraai gebouw, van toren en orgel voorzien, voltooid in het jaar 1663. Vroeger was daarin eene menigte van wapenschilden en wapenrustingen opgehangen. Nog wordt er een oud portret bewaard, voorstellende den bovengenoemden eersten Leeraar. De school wordt gemiddeld door 170 leerlingen bezocht. — Men heeft er mede een Armengasthuis, in de *Holstraat*, hetwelk in 1897 gesticht is, en waarin 20 personen worden opgenomen. Te GUNNEP is in 1897 de geheele *Oliestraat*, de *Doelen* en het *Raadhuis* afgebrand, waarvan de beide eerste niet meer zijn opgebouwd. — De gem. Ottersum en Oeffelt behoorden vroeger ook tot GUNNEP en moesten aldaar ter molen en ter winkel komen, mogende er op die beide plaatsen geene winkels of ambachten zijn. — Het wapen der gem. GUNNEP, bestaat uit vier lakenscharen, ten bewijze, dat hier vroeger vele lakensfabrieken waren.

* GUNNEP (HUIS-TE-). Van dit kast. zijn nog de verschansingen en grachten aanwezig.

GENOEGEN-IS-HET-AL, plant. in *West-Indië*, op het eil. *Curaçao*, in de *Midden-divisie*, O. van het *Schottegat*.

GENOUIER-KAPEL, kapel prov. *Limburg*. Zie GENUU.

* GENT, heerl. De Herv. Kerk aldaar is in 1844 vernieuwd en aanzienlijk vergroot en in 1846 van een orgel voorzien, dat den 11 October van dat jaar ingewijd is. Er is in dat zelfde jaar mede eene R. K. kerk gesticht, en aan den H. *MARTINUS* toegewijd, zijnde een fraai gebouw, met eenen toren, en van een orgel en drie altaren voorzien.

GENT (SAS-VAN-), plattelandst. in *Staats-Vlaanderen*. Zie SAS-VAN-GENE. W.

GENTENERE, hofst. op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 8 u. N. W. van *Arnhem*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. van *Harderwijk*, gem. en $1\frac{1}{2}$ u. N. van *Ermelo*, in de buurs. *Tonsel*. — Deze hofstede beslaat eene oppervlakte van 73 bund.

GENTSCHER POLDER (OUDE-EN-NIEUWE), voorm. pold. in het eil. *Zuid-Beveland*, prov. *Zeeland*, in de heerl. *Hinkseleword*. Deze pold. is in het jaar 1852 ondergevloed en sedert niet weder beversocht.

* GENUM. Reg. 16 staat: *Stylos*, lees: *Aylos*,

* GEORGE-STRAAT, zeeöngte in *Oost-Indië*, W. van de *Straat* van *Malakka*, tusschen de *Riouw-eilanden*.

* GERBRANDA, in de griet. *Ferwerderadeel*, lag arr. en $3\frac{1}{2}$ u. N. ten O. van *Leeuwarden*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. W. ten Z. van *Holwerd*, 5 min. W. van *Ferwerd*. Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, is thans een stuk bouwland, eene oppervlakte beslaande van 1 bund. 3 v. r. 40 v. ell., in eigendom bezeten wordende door *THOMAS KLASSE HOESNEMAN*, woonachtig te *Ferwerd*.

* GERBRANDA, in *Baarderadeel*, lag arr. en $2\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Leeuwarden*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. *Rauwerd*, in en ten N. O. van *Oostersierum*. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij.

GERBEGGE, geb., prov. *Limburg*, arr., kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. van *Roermond*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Neer*; met 12 h. en 70 iaw. — In de wandeling wordt het ook wel *GARLEN* genaamd.

GERENDAL, geh. in het graafs. *Valkenburg*, arr. en $2\frac{1}{2}$ u. O. van *Maastriek*, kant. en 1 u. N. van *Gulpen*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Strucht*; met 4 h. en ruim 90 inw.

* GERINGA is eene voorm. state.

GERLACH (ST.), geh. in het *Land-van-Overmazië*, prov. *Limburg*, arr. en $1\frac{1}{2}$ u. O. N. O. van *Maastricht*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. O. Z. O. van *Meerssen*, gem. en 10 min. O. Z. O. van *Houthem*, nabij de Geul, ter plaatse, waar de voorm. proostdij van *St. Graalach* heeft gestaan; met 44 h. en 230 inw.

GERBOND, geh., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. N. N. O. van *Raermond*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. W. van *Venlo*, gem. *Tegelen*; met 10 h. en 50 inw.

GERRIT-GAUKES-POLDER (DE), pold., prov. *Friesland*, kv. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Dockum*, $\frac{1}{2}$ u. W. van *Rinsumageest*. — Deze pold. wordt door eenen watermolen, op de *Ke*, van het overvloedige water ontlast.

* **GERBOLLUMA** bestaat niet meer.

* **GERBOLSMA** bestaat niet meer.

* **GERBLOOT**. De huizen van dit dorp staan hier en daar aan den weg en verder verstrooid. Het heeft ééne openbare school, welke gemiddeld door 70 leerlingen bezocht wordt.

GERSTSIUS-EILANDEN, groep eil. in *Oost-Indië*. Zie *LARNEILANDEN*. W.

* **GERVEN**, ook wel *GAAVEN* of *HAUVEN* gespeld, is een geh. (geen b.), aan den *Ortendijk* en telt 16 h. en eene groote boerderij, gezamenlijk bewoond door 80 zielen.

GERWERDEN, buurs., prov. *Gelderland*. Zie *GERVEN*. W.

GEST (DE), geh. op het eil. *Wieringen*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 10 u. N. O. van *Alkmaar*, kant. en 2 u. O. Z. O. van den *Helder*, gem. *Wieringen*, 5 min. van *Westerland*, waartoe het kerkelijk behoort; met 15 h. en ongeveer 80 inw.

GEST (OUD-), geh. op het eil. *Wieringen*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 10 u. N. O. van *Alkmaar*, kant. en 2 u. O. Z. O. van den *Helder*, gem. *Wieringen*, 5 min. W. van *Oosterland*, waartoe het kerkelijk behoort; met 5 h. en 25 inw.

* **GESTEL-EN-BLAARTHEN** heeft 2 leerlooijertjen, 1 graan- en 2 oliemolens.

GETEN, bergstroom op het eil. *Java*, welke van de zuidelijke helling van de *Lamongan* afkomt en met weinig diepte door eene lage zandige streek vloeit.

* **GEUL** bevat ook het geh. *Snijdersberg*.

* **GEUL (DE)**, diepte in de zoogenaamde vlakte, aan den zuidoever van *Goedereede*, bij de *Ooster-Nolle*, welke Z. O. in de slikken van *Flakkee* te niet loopt. Zij heeft eene diepte van 60 tot 90 palm. en biedt goede ligplaats bij *Usgang*.

GEUL (DE) of *SLEEK*, vaarwater in de *Maas*, tusschen den wal van *Voorne*, en de *Zuiderbank*. Het is zeer naauw, met ten minste 26 palm diepte.

GEUL (SCHIN-OP-), d., prov. *Limburg*. Zie *SCHIN-OP-GEUL*. W.

§ **GEUSSELT**, adell. h. in het *Land-van-Falkenburg*. Zie *GEUSSELT*.

GEUTE, geh. prov. *Noord-Brabant*. Zie *GARTE*. W.

* **GEVERIK**, ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. W. van *Beek*.

* **GEWANDE-SCHANS** is in den vorm van een hoornwerk, dwaars op den *Maasdijk* en boven de *Roodesluis* gelegen, met een vervallen wachthuis daarbij.

GEZUSTERS, twee bergen in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*.

* **GERREN**. Reg. 4, staat: *WOPKE lees: WOPKE*

GIARIKAS, eil. in *Oost-Indië*. Zie *GOMBAKAS*.

GIBY, eil. in *Australië*. Zie GEBI.

GIEKEBUREN, hofstede in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 8½ u. W. van *Appingedam*, kant. en 4¼ u. W. ten N. van *Onderdendam*, gem. en ¼ u. W. van *Ulrum*, 10 min. Z. Z. O. van *Vierhuizen*, waartoe zij behoort. — Deze hofstede, welke eene oppervlakte beslaat van 23 bund. 49 v. r., wordt in eigendom bezeten en bewoond door de weduwe GERBIT JELTS BEUKEMA. En is sedert 1654 het stamhuis van de talrijke familie BEUKEMA, zijnde JAN BEUKEMA of eigenlijk BOYKEMA op den 11 Mei 1696 op Giekeburen overleden.

GIEKERK, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Tietjerksteradeel*, bestaande uit de d. Giekerk, Oenkerk en Oudkerk, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 2842 bund. 74 v. r. 81 v. r., waaronder 2810 bund. 77 v. r. 89 v. ell. belastbaar land.

* GIEKEREK. Bl. 859, reg. 2 staat: FAICUS, lees: FAISIUS, reg. 4 en 7 staat: IEPKA, lees: JEPPEKA. Onder GIEKERK liggen nog enkel de buit. Sjoerda-State en Poelzigt.

GIEE (KAAP), kaap in *Oost-Indië*, aan de Zuidkust van het eil. *Floris*.

* GIESBEEK, buurs. De inw. maken met die uit de nabij gelezene buurs., de statie *Latum-en-Giesbeek* uit en hebben hier eene kerk, welke aan den H. MARTINUS is toegewijd, zijnde een steenen gebouw, met oenen kleinen toren, en van een orgel en een altaar voorzien.

* GIESSEN, heeft, sedert 1843 eene Christelijk-Afgescheidene gem. — De kerk is een eenvoudig gebouw, zonder toren of orgel. De Herv. kerk, welke buitendijks in den Struikwaard staat, is een seer klein en oud gebouw, met een klein klokketorentje.

GIESSEN (HUIS-TE-) of RUCIASBOESCH, voorm. adell. b. in het *Land-van-Allena*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 7 u. N. W. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 3 u. N. W. van *Heusden*, gem. en 10 min. Z. O. van *Giessen*, waarvan thans niets meer overig is dan een vierkant stuk bouwland, door eene smalle gracht omringd.

* GIESSENDAMSCHÉ PLAAT is laag 2850, breed 400, hoog 2 ell., boven middelbare eb en bestaat uit weiland en griend.

GIESSENSCHÉ-BROEK (HET), pold. in het *Land-van-Allena*, prov. *Noord-Brabant*, arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Giessen*; palende N. aan de Alm, O. aan het *Andelsche-Broek*, Z. aan de *Midgraaf*, W. aan den *Polder-den-Duil*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 58 bund. 60 v. r. 72 v. ell., en wordt door eene open steenen heul, wijd 1.10 ell. van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0.72 ell. onder A. P. Het bestuur van den *St. Romboutspolder* heeft ook het gezag over dezen pold. — Deze pold. slechts met eene open heul in den *Polder-den-Duil* uitwaterende, moet gerekend worden met dian een zelfde waterschap uit te maken, en betaalt ook in de lasten van den *Duil*.

* GIETEL heeft in 1846 eene school bekomen. Ook heeft men er nog het landg. *Busloo* met eene R. K. kerk.

* GIETEN. Bl. 870, moeten reg. 16—19 weggollen, als betreffende niet *Gieten* maar *Borger*. — Te *Gieten* is in het jaar 1849 eene nieuwe kerk gebouwd, op de fundamenten der oude.

* GIETHOORN. Reg. 18 en 19 staat: *Jan-Hazengracht*, lees: *Jan-Hoxengracht*,

GIGE, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Sumatra*, rijk *Atsjin*. Het is de *Zuidermond* van de *Atsjin*.

GIJSSELBERTINK, een erf te *Holten* in *Overijssel*, reeds vermeld in 1188.

GIJSSELSBAAI, baai in *Oost-Indië*. Zie *PRUSZA*. W.

GIJSTEN, twee platen in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant., *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

GILASIE (STRAAT VAN-), zeeëngte in *Oost-Indië*. Zie *ALANS*. W.

GILBOWAN of *DUIVEN-EILAND*, eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische zee*, benoorden *Straat Bali*. Het is een klein groen eilandje, met een groot witachtig rif, waarvan de zuidzijde het uitgestrekste is.

GILDEKAMP (DE), streek lands in *Fivelgo*, arr. en kant. *Appingedam*, gem. *Stedum*, in de *W eer*. Het is een smalle stroek lands, welke een oppervlakte beslaat van 40 v. r. 50 v. ell. en vermoedelijk oudtijds tot een bijzonders bestemming gediend heeft.

* GILI-BANTA behoort tot de *Kleine-Sunda-eilanden*.

GILI-LOEWAK of *TORTEL-EILANDEN*, eil. in *Oost-Indië*, in de *Straat van Madura*, ten Z. van *Soemanap*. Het is 1 paal groot, laag en kalkachtig.

GILI-POETAK, eil. in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Madura*, ten Z. van *Soemanap*, tusschen *Giliang* en *Goa-Goa*. Het is laag, klein en riffig.

* GILLIE-GENTING, eigenlijk *GILI-GINTING* is van het O. Z. O. naar het W. Z. W. 6½ paal lang, van het O. N. O. naar het W. Z. W. 4 palen breed, heuvelig en kalkachtig, en telt 1900 inw. — Den 7 Febr. 1845 zijn, in den nacht, aan de zuidzijde van dit eil. twee rotsen uit zee opgekomen, welke met hoog water 3 palm uitstaken; deze rotsen zouden voor het eerst gezien zijn, nadat een buitengewone deining van de zee was bespeurd, welke wordt toegeschreven aan een zeebeving.

* GILSDORF bevat 106 h. en 610 inw., doch de parochie telt 40 zielen meer. Hier stond vroeger een beroemd klooster der Tempeliers, dat door eenen weg onder de *Sure* door gemeenschap had met een gebouw, dat de Tempeliers in de st. *Diekirch* bezaten.

GILZE-EN-RIJEN, bevat ook het geh. *Moleneind*, en heeft 6 bierbrouwerijen, 7 leerlooijertjen, 1 olie- en 3 graanmolens.

GINDERDOORSCHER LOOP, watertje in de *Meijerij-van-'s Hertogenbosch*, kw. *Peeltland*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Lieshout*, dat in een noordoostelijke rigting van *Lieshout* naar *Beek-en-Donk* loopt.

GINDING, kaap in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*; Zie *ONANSGINDING*. W.

GINK-EL, hofstede op de *Neder-Veluwe*, prov. *Gelderland*, arr. en 3 u. W. N. W. van *Arnhem*, kant. en 2 u. N. van *Wageningen*, gem. en 1½ u. O. van *Ede*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, een oppervlakte van 900 bund.; en wordt in eigendom bezeten door *Mevrouw de Baronesse van HANDELSBOEK*, geb. *Baronesse van SPAEN*, op den haise *Overbeek*, bij *Velp*.

* GINNEKEN. De R. K. kerk is een sierlijk langwerpig gebouw, met eenen fraaijen vierkanten toren, waarop een vrij hooge spits staat.

* GINNEKEN-EN-BAVEL, heeft 3 bierbrouwerijen, 4 leerlooijertjen, 1 olie- en 2 graanmolens.

GINSTERBERG, geh. in het *Land-van-Falkenburg*, prov. *Limburg*, arr. en 3 u. Z. van *Maastricht*, kant. en ¼ u. O. Z. O. van *Gulpen*, gem. en 25 min. van *Wittem*; met *Elzel* 32 h. en 160 inw. tellende.

GINTING (BAAI-), baai in *Oost-Indië*; aan de *Zuidkust* van het eil. *Bangka*.

***GIBSTERKLAUS** bestaat alleen uit eene hooggelegene kapel met eene kruisenaarswoning. De kapel bestaat reeds eenige eeuwen en bevat een dusgenoemd wonderdadig Mariabeeld, waarheen het landvolk in bedevaart trekt.

* **GISTELLES** of **GUISTELLES** (niet **GISTELLIS**) heeft tot wapen een schild van koel, met een keeper van silver, beladen met vijf hermelijnen.

GLAM, eil. in *Oost-Indië*, aan de westkust van het eil. *Borneo*, omtrent Hoek Sambar. Het is door rifsen omgeven.

GLAP, kaap in *Oost-Indië*. Zie **ORONGO GLAP**. W.

GLASSA, **GASPARI** of **GASPAR**, eil. in *Oost-Indië*, O. van het eil. *Bangka*. Het vertoont zich op den afstand van 8 Engelsche mijlen als eene piekvormigen heuvel, doch nader bijkomende, doet het zich voor als eene pyramiede en is tot op den top met kroupeihout begroeid. Volgens sommigen zou het tin en goud bevatten.

† **GLAZEN-NAP**, oud kast., prov. *Limburg*. Zie **HOLTHUIS**. W.

* **GLINESPOLDER** (OUD) bevat 5 h., waaronder 1 boerderij en 1 meestof.

GLIMMERSHUIS, voorm. burg in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Appingedam*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. ten Z. van *Ten Boer*, 8 min. Z. O. van *Woltersum*. — Deze burg, waaraan de heerl. en collatie van *Woltersum* verbonden waren, werd lang bezeten door de adellijke familie van **WELVELT** of **WELVEDE** en werd door twee broeders uit deze familie den 1 Augustus 1715 verkocht aan Jonkheer **JOHAN CHRISTOFFER POLMAN**, vervolgens werd het van de erven van den Drost **F. POLMAN** den 4 Junij 1738 gekocht door **Mevrouw A. L. van JULINONA**, wed. de **VALCKE**. De burg is afgebroken en gesloopt, zoodat er de burgstede alleen nog maar van te zien is (1).

* **GLINS** was het stambuis van het, sedert de veertiende eeuw, in *Friesland* beroemde geslacht **GLINS** of van **GLINS**, hetwelk vele voornaame mannen heeft opgeleverd, van welke twee als teekenaars van het verbond der Edelen voorkomen; namelijk, **DOUWE VAN GLINS** en **HARMS VAN GLINS** (2).

GLISSING, kaap in *Oost-Indië*. Zie **GALISSONG**. W.

* **GNEPHOEK**. De R. K. behooren niet tot de stat. van *Alphen*, maar tot die van den *Hooge-Rijndijk*, onder *Hozerswoude*.

GODLANZE. De predikant **SIBRANDI** werd in 1606 Emeritus en verkreeg tot opvolger in 1608 **KASPARIUS GOLTJICH**.

* **GODSHOF**, staat: Zie **NYKLOOSTER IJES**: Zie **AULA-DEI**.

GOEA-ABAR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*, ald. en 5 palen van *Toelan*. — In de nabijheid van dit d. is eene grot, welke voormaals tot eene heilige offerplaats schijnt gediend te hebben, en in de onmiddellijke nabijheid eene fraanje viachtijke kom van kristalhelder water heeft, welke door hooge grijze boomstammen overschadawd, aan dit schilderachtig oord eene frischheid en bekoorlijkheid verleent, waarvan men welligt op het geheele eiland vruchteloos de wedergade zou kunnen zoeken. De ontelbare menigte apen, die tuschen het digte, over het water nederhangende groen omdartelen, en, daar zij nimmer gestoord of verontrust worden, voorbeeldeloos

(1) Over den burg **GLIMMERSHUIS** zie het stukje van **Mr. H. O. FRITS**, *Woltersum in de Gron. Volksalmanak van 1843* bl. 111.

(2) Men zie over hen **J. W. TE WATER**, *Historie van het Verbond der Edelen*, St. II, bl. 417 — 420, en over de laatste ook **Mr. J. SCHELTMA**, *Staatkundig Nederland*, D. I, bl. 375.

maak zijn, zetten aan dit verrukkelijk natuurtooneel eene levendigheid bij, waardoor de aangename indruk, dien het op den geest van den eenzamen wandelaar te weeg brengt, nog aanmerkelijk wordt verhoogd.

GOEDE HOOP (DE), kaap in *Australië*, aan de Noordwestkust van *Nieuw-Guinea*.

GOEDEN TIJD, b. in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en ruim 4 u. Z. O. van *Breda*, kant. en $3\frac{1}{2}$ u. Z. O. ten O. van *Ginneken*, gem. *Alphen-en-Riel*, een gedeelte van het d. *Alphen* uitmakende; met 1 $\frac{1}{2}$ h. en ruim 100 inw.

* GOEDEREDE, voorn. eil. was vroeger met het voorn. eil. *Overflakke* verbonden, door onderscheidene platen en gorzen, waaronder het *Stellengors* en de *Aanwas*. Bij gewone vloed en lagen deze onder water, doch bij eb kon men te voet of met paarden en wagens van het eene naar het andere eiland komen. In 1751 werd van wege het Gemeene Land van Holland een dam gelegd, *Stellendam* genaamd, die deze eil. verbond, waardoor aan de noordzijde aanwassen ontstonden, die later ingedijkt werden en thans de polders *Adriaans*, *Eendragt*, *Hals* en *Scharreze* uitmaken en alzoo in 1780 deze beide eil. tot een geheel vereenigden. — Zie voorts *GOEDEREDE-EN-OVERFLAKKE*. — Dit land is zeer vruchtbaar, met schoone bouw- en weilanden en meekrapvelden en is op vele plaatsen houtrijk. Het bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 8251 bund. 77 v. r. 76 v. ell.

* GOEDEREDE, gem., reg. 5 staat: *Bekken-polder*, *laas*: *Bokken-polder* of *Stuif-polder*. De inw. vinden ook hun bestaan in meekrapteelt en visscherij. De R. K., die er wonen, behooren tot de statie van *Middelharnis-en-Sommelsdijk*. — Het plattelandstadsje *Goedereede* ligt omtrent een half uur van het havenhoofd aan het strand van het zeevat. Van de stichting is onmogelijk het jaar op te geven, doch het wordt in 1080 reeds vermeld als eene beroemde zeeplaats. Ook schijnt *Goeree* een afzonderlijk graaf. te zijn geweest, want voor het jaar 1248 wordt van eenen Graaf van *Goeree* gewaagd. Bl. 600. Het kunstlicht staat 45 ell. hoog, is op meer dan 6 u. afstands zichtbaar en verlicht den geheelen horizon, behalve aan het Z. O. door het Z. tot het Z. W. — Op den toren is een afleider geplaatst. — *GOEDEREDE* is de geboorteplaats van den Schilder *Conzelus BAKKE*, geb. 7 Junij 1771. Het wapen van *GOEDEREDE* vindt men ook opgegeven als zijnde een veld van keel met een anker van goud.

* GOEDEREDE-EN-OVERFLAKKEE wordt ten Z. ook door het *Brouwershavensche* zeevat bespoeld. Dit eil. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 22,259 bund. 61 v. r. 89 v. ell., waaronder 22,072 bund. 5 v. r. 36 v. ell. belastbaar land. — Men telt er 2689 h., 566 schuren en 21,200 inw. De inw. vinden mede hun bestaan in veeteelt en visscherij. Thans zijn er 23 meestoven. De R. K. maken de statien van *Oude-Tonge*, *Middelharnis-en-Sommelsdijk* en *Ooltgensplaat-en-den-Bommel* uit, die er 3 kerken hebben, welke door even zoveel Pastoors bediend worden.

* GOEDEREKDSCHEGAT. Reg. 9, staat: de *Vlinder*. *laas*: de *Rinder*.

GOED-VAN-EYKEL (HET), staat: zie *EYKEL* (HET GOED VAN) *laas*: zie *EYKEL* (HET GOED VAN).

GOEGOES, volkstam in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, in het binnenland, geheel afgezonderd in slecht zamengevoegde hutten of zelfs in boomen huisende en vaak van verblijfplaats veranderende. Zij zijn zeer schuw.

* **GOE-JAN-VERWELLEN-SLUIS** ligt een klein uur W. van Oudewater en ontleent haren naam van eene sluis, dus genaamd naar de gewoonte, die voor eeuwen bestond, dat de vrouwen hare mannen op de haringbuizen, welke van Oudewater, langs den IJssel, naar zee voeren, tot die sluis vergezelden en hen daar verlieten met het »Goe Jan vaarwel.» Aldaar is in 1843 eene Herv. kerk gesticht, waarin de dienst elken Zondag, des voormiddags door een der Predikanten van Oudewater wordt waargenomen, het is een klein gebouw, zonder toren of orgel. De gem. der Herv. telt aldaar ruim 200 zielen.

GOELING (TJINJIN-), staat: Zie ТИЛИК-ГОБЛИН. lees: Zie ТИЛТЛИБ-ГОБЛИН.

GOENANJE of GIARIKAS, eil. in *Oost-Indië*, in den *Molukischen Archipel*, tot de *Latta-eilanden* behoorende.

GOENDI of SOENDA, eil. in *Oost-Indië*, aan de Zuidoostkust van het eil. *Sumatra*.

GOENDI (STRAAT-), zeeëngte in *Oost-Indië*, waardoor het eil. Goendi van Tandjong-Tekoes gescheiden wordt.

GOENDOELO (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, welke met eene zuidelijke rigting in de *Patjetanbaai* uitloopt, doch door eene bank gesloten is.

GOENONG, kaap in *Oost-Indië*, aan de kust van het eil. *Billiton*.

GOENONG-TALO (HOEK-VAN) of HOEK VAN GOENTALO, kaap in *Oost-Indië*, aan de Zuidkust van de Noordoostelijke landtong van het eil. *Celebes*.

GOENSBAAI (RIJKLOF-VAN) baai in *Australië*. Zie RIJKLOF VAN GOENSBAAI.

* **GOEBERSCHE-GAT**. Het water rijst in dit gat voor Hellevoetsluis en Goedereede 17 palm. — Het kan wel door oorlogs- en koopvaardtschepen, maar niet door de grootste oorlogschepen bevaren worden, als kunnende schepen, die ongeveer 55 palmen diep gaan, alleen bij springtij of hooge vloed binnen komen.

* **GOES**. Bl. 620, Aan de mond van de haven van Gons, staat op den dijk een stilstaand lamplicht, op 1½ mtlj zichtbaar. — Bl. 629, Onder de aldaar geboren beroemde mannen telt men ook: de Schilders CORNELIS EVERSDIJK, uit het begin der zeventiende eeuw en diens zoon WILLEM EVERSDIJK, die omtrent het jaar 1660 gebloed heeft. — Het wapen van Gons bestaat uit eene zilveren gans, op een veld van sabel, hebbende in het hoofd een gevierendeeld stuk, bevattende het eerste en vierde gedeelte het wapen van Beijeren, bestaande uit een veld verdeeld in spillen van zilver en azuur diagonaalswijze van de regter naar de linker zijde geplaatst, het tweede en derde het wapen van Henegouwen, zijnde een gevierendeeld schild van goud, waarvan het eerste en vierde gedeelte met eenen leeuw van sabel, het tweede en derde met eenen leeuw van keel.

GOESING, d. in *Oost-Indië*. Zie BOLIO.

GOFFEL, eil. in *Oost-Indië*, in den *Molukischen Archipel*, tot de *Latta-eilanden* behoorende.

* **GOIDSCHALKSOORD** is eene vrije heerl. en had vroeger een eigen Baljuw. Zij behoorde niet tot de baljuwschappen van Zuid-Holland, welke te Heinenoord eindigden, noch tot die van de Beijerlanden, welke, even buiten GOIDSCHALKSOORD, te Oud-Beijerland, aanvingen.

* **GOIER**, dit art. moet geheel wegvallen, als behoorende niet tot ons koningrijk.

* **GOJIN** staat: Zie ГОТУК. lees: Zie ГООТУК.

* GOIRLE heeft 2 graanmolens en 2 leerlooftertjen. — Den 31 Juli 1849 bekwamen kerk en toren zware schade door het inslaan van den bliksem; de brand, die er door ontstond, werd gelukkig spoedig gebluscht.

GOKKEMA-POLDER (DE), pold., prov. *Groningen*. Zie NIKKOOERSTRAAT-UITRADIJK (DE). W.

GOLANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Banjoemaas*, welke zich in de *Djetties* ontlaat.

GOLSSLOOT, waterloop, prov. *Oeverijssel*. Zie BRUKKER-VOORSLOOT.
GOLTSTEIN, hofstede op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, arr., kant. en $\frac{1}{4}$ n. N. van *Middelburg*, gem. *St. Laurens-en-Brigdamme*, 10 min. N. O. van *Brigdamme*, waartoe zij behoort. —

GOMEË-BILANDJES, eilandengroep in *Oost-Indië*, aan de Noordkust van het eil. *Sumatra*, nabij het Koningshoofd.

GOMOEROE, berg in *Oost-Indië*. Zie GAMOEROZ. W.

GONKEL, verkeerde spelling van GINKEL, geh. en hofst. prov. *Gelderland*. Zie GINKEL. W. en A.

GOODIJK (DE), voorm. dijk, thans bouwland, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, beginnende in het N. W. d. griet. bij *Stiens*, en loopende N. tot nevens het d. *Hijum*, waar hij aan den *Vijfhuisterdijk* sluit.

* GOOD-INTENT, paalt O. aan de plant. *Providence*, Z. aan *Leadshall* (niet *Lendshull*).

* GOOI (HET), oudtijds 'r *Gooz* en 'r *Gooz* geschreven, geh., ligt 1 u. O. van het d. *Houten*, en telt 53 h. en 280 inw.

* GOOIJË grenst N. aan *Werkhoven*, O. aan *Cothen*, Z. aan *Schalwijk*, W. aan *Honten*. — Zij bevat alleen het geh. het *Gooi*; het slaat eene oppervlakte van 813 bund. 85 v. r. 1 v. ell., en telt 35 huizen bewoond door 36 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 250 inw., die meest hun bestaan vinden in den landbouw. — De *Herv.*, van welke men er ruim 30 aantreft, worden tot de gem. van *Schalwijk en-Gooijë* gerekend.

* GOOIJË (TEN) ligt 1 u. O. van *Houten*.

GOOIJËR-MARKE (DE) of GOOIJËR-MARKE, markte in de ambmannij *Colmschate*, prov. *Oeverijssel*, arr. en kant. *Deventer*, gem. *Diepenveen*. — Deze markte, welke de vrijheid van *Deventer* voor het grootste gedeelte insluit, bevat de buurs. *Wechele*, *Riele*, *Oude-Wetering*, *Nieuwe-Wetering*, *Essen*, *Ortele*, *Okkenbroek*, *Lettele* en *Linde*.

GOOIJËR-WETERING (DE), water in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, gem. *Houten*, in eene west-zuidwestelijke rigting, loopende van den *Lekdijk* naar den *Vaartsche-Rijn*.

GOOILUST, buit., prov. *Noord-Holland*. Zie GOOVLUST. W.

* GOOR, kant., telt 1362 h. en 9000 inw.

* GOOR, gem., heeft eene kunstbleekertj, benevens katoen-, lin- en tafelgoedwevertjen. Bl. 660. Er ligt te *Goor* eene ijzeren brug over de *Regge*. — De plaats *Goor*, komt de eerste maal in de geschiedenis voor, tusschen de jaren 1027 en 1054. In het jaar 1263 kreeg zij stadsregten, zoo als blijkt uit eenen brief van *Herman van Vlaarden*, den acht en dertigsten Bisschop van *Utrecht*. In 1845 is de *Herv.* kerk en het orgel aanzienlijk verbeterd. De synagoge in de *Schoolstraat*, is een klein, maar net gebouw.

* GOOR (KERSPEL-) telt 68 h. en 430 inw., die kerkelijk onder *Goor* behooren.

* **GOOR (SLOT-TE-)**. — Deze burg, welke in het begin der veertiende eeuw door **GUIDO VAN AVREUS**, den twee en veertigsten Bisschop van Utrecht, gesticht was; werd, in het jaar 1548, door **GISSBANCY VAN BAONKROOST** verbrand. Sedert weder opgebouwd zijnde, werd zij in het jaar 1568, voor eenen korten tijd, de verblijfplaats van **JAN VAN VERKENBONE**, den acht en veertigsten Bisschop van Utrecht. Waarschijnlijk vindt men nog bouwvallen van deze burg op de plaats, waar thans de begraafplaats der Israëlieten is.

* **GOORN (DE)** telt 22 h. en 150 inw. — De R. K. kerk is in 1827 (niet 1825) gebouwd.

GOOWATERING (DE), water in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*; gem. *Stompwijk-Wilsveen-Leydschendam-Zuidzijde-en-Tedingerbreek*.

GOPIT, vuurberg in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Afer-Bangies*, in het *Selindongsche*. Deze berg levert zeer zuivere zwavel.

* **GORINCHEM**, gem., heeft van oudsher het regt der visscherij op de *Merwede* en wel op dat gedeelte der riv. begrepen tusschen de raailijn over de torens van *Arkel* en *Almkerk* gaande en de raailijn der scheiding tusschen het Land van *Arkel* en den *Alblasserwaard*. — Bl. 675. Onder de alhier gestaan hebbende Hervormde Predikanten verdient nog melding **Johannes Kneffelkouw**, een der oprigters van het *gewoenschap ter verdediging der voornaamste waarheden van den christelijken godsdienst, inzonderheid tegen deszelfs hedendaagseke bestrijders*, die er van 1782 tot 1794 stond. — De eerste Predikant in de gem. der Christelijk Afscheidenen is geweest **Hendrik Harms Mindel**, die er is het jaar 1845 kwam, en in 1850 naar *Middelburg* vertrok. — Onder de in de Remonstrantsche gem. gestaan hebbende Predikanten verdient melding de vaderlandsche oudheidkundige **Mr. Pieter van der Schuur** 1715—1714. — Bl. 676. De *Vleeschhal*, vroeger de *Wassche kerk*, wordt thans (1850) sedert 1844 tot Herv. kerk gebruikt. — Bl. 677. In het jaar 1848 is er in de *Keizerstraat* een geheel nieuw *Huis van Arrest en Justitie* gebouwd, geheel volgens het cellulaire stelsel of dat van afzonderlijke opluizing ingerigt. — Bl. 680. De Herv. kerk is, uithoofde van ontzetting, ten gevolge van het bombardement in 1814, afgekeurd en in 1844 gesloopt, en ter zelfder plaatse is men in 1849 begonnen tegen den ouden toren aan eene geheel nieuwe kerk te bouwen, welke in het begin van 1851 geheel voltooid was. — Bl. 681. De Christelijk Afscheidenen hebben in 1850 aan het einde van de *Drie-Koningensteeg*, naast het gebouw, dat hiet tot hiertoe tot kerk diende, eene geheel nieuwe kerk gesticht, zijnde een vierkant gebouw, zonder toren of orgel; terwijl de voorm. kerk, thans tot pastorie gebruikt wordt. — Bl. 685. In 1850 hebben de R. K. liefdadige Zusters, afdeling Rotterdam, ten baren dienste een stuk gronds in de *Oude-Lombardstraat* aangekocht, ten einde daarop een *Liefdadig gesticht* te bouwen, hetwelk na voltooiing als eene onderafdeeling van dat te Rotterdam zal worden beschouwd. — Men heeft er ook eene *Bank van Leening*, waartoe in 1845 door de stad een ruim gebouwen in de *Gasthuisstraat* is aangekocht. — **GORINCHEM** is mede de geboorteplaats van den Godgeleerde **Simon Brand van Someren**, † 8 Februarij 1800 als Predikant te Dordrecht, na van zijne oudheidkundige kennis, oordeel en scherp vernuft blijk te hebben gegeven. Van den Teekenaar **Johannes Hubertus Reygers**, geb. 1 Mei des jaars 1767, † 11 Maart 1849, die tevens kunstig srij- en boetsaerwerk vervaardigde; van **Gerrit Sebastiaansz.**, een der eerste Watergeuzen en van **Joannes Andriusz.**, Kapitein van een geuzenschip en

een dapper man, † omstreeks 1575. — Bl. 687. De Schilder *JACOB VAN DER ULFT* was mede een der beroemdste glasschilders van zijnen tijd.

* **GORINCHEM** (DE BANNE VAN-) bestaat uit: Wolpherensche-Slagen, Lange-Slagen, Korte-Slagen, de Bollekes of Bullekes, het Hoogland, de Haar, de Stalkaarsen, Lang-Scheiwijk, de Zwane-polder, het Weidschild, de Lingegorsen, de Gorinchemsche-Havelingen, het grootste gedeelte van de Swetsplaat en een klein gedeelte van den Middelwaard.

* **GORISHOEK**. Op den dijk benoorden het veer is een stilstand lamplicht, op $1\frac{1}{2}$ mijl zichtbaar. Ook is er een posthaventje.

GORKUM, voorm. adell. h., te 's *Gravenhage*, aan de zuidzijde van de *Plaats*, voorheen een deel uitgemaakt hebbende van het *Stad van MARIA VOSSER*.

GORREDIJK, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, grot. *Opsterland*, bestaande uit de d. *Gorredijk*, *Kortezwaag* en *Langezwaag* en volgens het kadaster eene oppervlakte bestaande van 3404 bund. 52 v. r. 99 v. ell., waaronder 3362 bund 61 v. r. 25 v. ell. belastbaar land.

GORS (HET GROOTE), onbehuide pold. prov. *Noord-Brabant*, arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gedeeltelijk gem. *Woudrichem-en-Oudendijk*, gedeeltelijk gem. *de Werken-en-Sleeuwijk*; palende N. aan het *Oudendijksche gat*, O. aan het *Kleine Gors*, Z. en W. aan den *rieverdijk van Oud-Altena*. — Deze pold., is groot, volgens het kadaster, 18 bund. 50 v. r. 80 v. ell. met de kaden en buitenstrooken, waaronder 17 bund. 50 v. r. 50 v. ell. schotbaar land, als: onder *Woudrichem-en-Oudendijk*, volgens het kadaster 10 bund. 40 v. r. 50 v. ell. met de kaden en buitenstrooken, waaronder 9 bund. 80 v. r. 50 v. ell. schotbaar land; en onder de *Werken-en-Sleeuwijk* 8 bund. 10 v. r. 50 v. ell. met de kaden en buitenstrooken, waaronder 7 bund. 70 v. r. schotbaar land, en wordt door eene steenen sluuis aan het benedeneinde des polders op de noordzijde, wijd 0,70 ell., voorzien van eene drijfdeur en schuif, op de *Merwede* van het overtollige water ontlast. — Het land ligt 0,80 ell. boven A. P. De hoogte der kaden is 2,70 tot 2,80 ell. boven A. P. — Deze pold. wordt door de eigenaar zelven bestuurd. — Het bovenvlak van den dekzark op het buitenfront van boven gemeld sluisje is 2,60 ell. boven A. P. — Aan de zijde van den *rieverdijk van Oud-Altena*, heeft deze pold. vele putten, ten gevolge van de aardhaling voor de reparatiën aan gemelden *rieverdijk*, van tijd tot tijd plaats gehad hebbende. Bovendien is het land aan de zijde van het *Oudendijksche gat*, waar het omtrent 500 ell. gelijk is aan de hoogte van de kade van den *rieverdijk* sanmerkelijk afhellende, zoodat in de nabijheid van dien dijk de hoogte van het land nauwelijks 1 el. boven A. P. bedraagt. Voor dit *Grootz-gors* is in het jaar 1805 van *Rijksweg* door het ten Noorden gelegen *Oudendijksche-gat* een dam gelegd, ter hoogte van 1.20 el. boven A. P. Tusschen dit *gors* en de *bermsloot* van den *rieverdijk* ligt, over de geheele lengte, eene strook gronds van 3 à 4 ell. breedte, welke tot de *dijkaadje* van *Oud-Altena* behoort. De scheiding op dit *gors* tusschen de gemeenten *Woudrichem* en *Sleeuwijk* maakt de zoogenaamde *Splisse* uit, zijnde de bovenste limiet van het recht van opslag van het veer der stad *Gorinchem*.

GORS (HET KLEINE-), onbehuide pold. in het *Land van Alsem*, prov. *Noord-Brabant*, arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem.

Woudrichem-en-Oudendijk; palende N. aan het Oudendijksche Gat, O. aan de buitengronden ten Noorden van den Oudendijk, Z. aan de dijk van Oud-Altens, W. aan het groote Gors. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3 bund. 2 v. r. 20 v. ell. met de kaden en buitenstrooken, en wordt door eenen houten duiker aan de noordszijde, op het benedeneinde, wijd 0.42 ell., voorzien met eene klep op het Gat van den Oudendijk en verder op de Merwede van het overtollige water ontlast. Het land ligt 1,00 ell. boven A. P. De hoogte der kaden is 2,50 ell. boven A. P. Deze polder wordt door den eigenaar zelven bestuurd. — Dit buitenveldertje, even beneden den zoogenaamden Oudendijk gelegen aan de aardhaling voor de reparatie van den rivierdijk van Oud-Altens onderworpen zijnde, heeft aan de zuidzijde vele putten.

GORS (HET OUD-), pold. in de heerl. *Zwaluwe*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Zevenbergen*, gem. *Hooge-en-Lage-Zwaluwe*, palende N. O. en Z. aan het vloedspui, W. aan den Brand-polder. Deze pold., welke in het jaar 1781 of 1787 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 19 bund. 80 v. r. 40 v. ell., en wordt door eenen houten duiker, wijd 0.78 ell., voorzien van eene klep of een valdeurtje op het Vloedspui en voorts op den Amer, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0.35 ell. onder A. P. Het polderbestuur bestaat uit de Eigen-Geërfden — Aan de noord- en oostzijde van dezen polder liggen nog twee bekaade perceeltjes, groot 1 bund. 70 v. r. en 2 bund. 55 v. r. respectievelijk, welke beide tot het Oud-Gors behooren, doch elk afzonderlijk door eenen, met eene klep voorzienen, drie palmen wijden, houten duiker uitwateren.

GORTBUREN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Gaasterland*, arr. en 5½ u. Z. van *Sneek*, kant. en 5¼ u. W. van de *Lemmer*, onder *Oudemirdum*.

GORTENBRIJHOEK (DE), geh. prov. *Drenthe*, arr. en 9 u. Z. W. van *Assen*, adm. en judic. kant. en 1 u. N. W. van *Meppel*, gem. en ½ u. N. W. van *Nijeveen*; met 14 h. en 90 inw.

GORTUM, b., prov. *Friesland*. Zie *GORTUM*. W.

GORZEN (KEENSCHÉ), twee pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *KEENSCHÉ GORZEN TEN OOSTEN VAN DE KLUNDERT*. W. en *KEENSCHÉ GORZEN TEN ZUIDEN VAN DE KLUNDERT*. W.

GORZEN TUSSEN HET KWISTGELD EN DE ROODE VAART (BEKADE), pold., prov. *N. Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Zevenbergen*, gem. *Klundert*; palende N. aan het Hollandsdiep, O. aan de Roodevaart, Z. aan den Zeedijk, W. aan het Kwistgeld. — Deze pold., welke van tijd tot tijd bekaad is, is groot, volgens het kadaster, 55 bund. 29 v. r. 20 v. ell., alles schotbaar land.

GORZEN TUSSEN DE NOORDSCHANS EN HET KWISTGELD (BEKADE), pold., prov. *N. Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Zevenbergen*, gem. *Klundert*; palende N. aan het Hollandsdiep, O. aan het Kwistgeld, Z. aan den Zeedijk, W. aan de Noordschans. — Deze pold., welke van tijd tot tijd bekaad is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 18 bund. 41 v. r. 40 v. ell., alles schotbaar land.

* **GOSONG** of de *METSRAATSDROOGER* ligt Z. O. van de Kleine Kombuis.

GOSONG-BAJER, zandbank in de *Doeson*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*. Zij valt bij lagen waterstand droog en alsdan wordt er bruine damar ingezameld.

* **GOSSELDINGEN** heeft 24 h. en ongeveer 150 inw. en bezit een dorpsbosch van 76 bund. 61 v. r.

* GOUDA, kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 10,148 bund. 17 v. r. 21 v. ell., waaronder 10,098 bund. 87 v. r. 6 v. ell. belastbaar land.

* GOUDA, gem. Bl. 707. Onder de in de Remonstrantsche gemeente Gouda gestaan hebbende Predikanten verdient melding de Vaderlandsche oudheidkundige Mr. PIETER VAN DER SCHELLING, die er van 1714 tot 1725 stond. — Reg. 14 staat: 1676, lees: 1796. — Bl. 714. In den toren der Herv. kerk is een uitmuntend klokkenspel. In 1849 is te Gouda eene Armenkerk gebouwd in de *Peperstraat*, welke den 2 December van dat jaar is ingewijd, en ongeveer 500 menschen kan bevatten. In 1849 is daarin een orgel geplaatst, hetwelk den 16 September van dat jaar is ingewijd. — Bl. 718. Er is te Gouda ook eene Bank van Leening. — Bl. 719 en 720. Onder de vermaarde mannen die te Gouda geboren zijn, verdienen ook vermeld te worden: de Schilders CORNELIS VAN GOUDA, geb. in 1510, † in 1580, CORNELIS KETEL, geb. in 1540, en W. TOMBERG, geb. in 1603, † in 1678, de Glasschilders: GUJSBERT VAN DER KUIL, geb. in het begin der zeventiende eeuw, † in 1678, WILLEM TIBBOU, geb. in 1626, † in 1699, en CORNELIS ENGELSSEN VERSPROK, uit het midden der zeventiende eeuw. — Bl. 720, reg. 8, staat: POUNCUS, lees: PONSUS. — AART VERHAERT was geen schilder, maar een bouwmeester.

GOUDENBERG, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, rijk *Atsjin*, niet ver van de stad van dien naam. Hij is ver is zee zichtbaar.

* GOUDERAK, paalt N. N. O. en gedeeltelijk O. aan de gem. *Hoozrecht*, voorts O. aan *Stolwijk* en *Berkenwoude-en-Achterbroek*.

§ GOUDHAAK, naam, welke op sommige oude kaarten voorkomt als zijnde een pold. in *Zuid-Holland*, gem. *Hagestein*, doch welke daar niet bekend is.

* GOUDKADE, eigenlijk *Gouwe-kade*. Langs dezen dijk staat eene streek huizen ter lengte van $\frac{1}{2}$ u. gaans, langs den westelijken oever der *Gouwe*, welke twee h. uitmaken. Zie de beide volgende art. Men vindt aldaar vele voornamen papiermolens en eenen houtzaagmolen.

GOUD-KADE (NOORD-), ook wel de *Noord-kade* genoemd, b., prov. *Zuid-Holland*, arr. en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Rotterdam*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Gouda*, gem. *Noord-Waddinxveen-en-St. Hubertsgregt*, $\frac{1}{2}$ u. O. N. O. van *Noord-Waddinxveen*, langs de *Gouwe*; met 99 h. en 780 inw.

GOUD-KADE (ZUID-), b., prov. *Zuid-Holland*, arr. en $4\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Rotterdam*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Gouda*, gem. *Zuid-Waddinxveen*, $\frac{1}{2}$ u. O. Z. O. van *Waddinxveen*, langs de *Gouwe*; met 50 h. en 360 inw.

GOUDMIJN, bezomerkade buitengors in het eil. *Rosenburg*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Vlaardingen*, gem. *Rosenburg*; palende N. aan de *Nieuwe-Maas*, O. aan de *Gozen*, Z. aan *Kooiland*, W. aan *Nieuw-Rosenburg*. Zij beslaat eene oppervlakte van 18 bund. 48 v. r. is het eigendom van de stad *Brielle* en wordt door eene houten sluis, wijd 0.77 ell. op de *Nieuwe-Maas*, van het overtollige water ontlast. Aan de Noordoosthoek op de kade staat het voorhuis van het pontveer op *Maassluis*.

GOUDELO, riv. in *Oost-Indië*. Zie *PADJITAR*. W.

* GOUTUM, reg. 15 staat: 25 leerlingen lees: 60 leerlingen.

* GOUW (UIT-), staat *Amstelland*, lees *Waterland*,

GOUWE (DE), geh., prov. *Noord-Holland*. Zie *Gouw* (DE). W.

§ **GOUWENES**, pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Oermechem*, kant. *Vianen*, gem. *Everdingen*; palende N. aan den Hoogen-Lekdijk, O. aan de Poldersteeg, welke hem van den pold. Everdingen scheidt, Z. aan de pold. Autena en Tienhoven, W. aan den pold. Gouwenes, onder Hagestein. — Deze pold., welke voor het jaar 1284 bedijkt is, bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 72 bund. 80 v. r. 99 v. ell., waaronder 55 bund. 78 v. r. schotbaar land; telt 11 h., waaronder 6 boerderijen, en wordt door eenen duiker op den pold., de Biezen, en voorts gemeenschappelijk met den Biezenpolder, onder Hagestein, door middel van eenen molen op het Zederik-kanaal, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur, hetwelk zich over dezen polder en tevens over de polders Everdingen, Zijdersveld, Bolgerdij en Autena, uitstrekt, bestaat uit eenen Polderschout en eenen Hoemraad.

***GOUWEVEERPOLDER** behoort gedeeltelijk tot de gem. *Zierikzee*, gedeeltelijk tot de gem. *Nieuwerkerk-Kapelle-en-Boiland*, gedeeltelijk tot de gem. *Ouwerkerk*. Hij beslaat, volgens het kadaster, 244 bund. 52 v. r. 80 v. ell., waaronder 227 bund. 18 v. r. 55 v. ell. schotbaar land, als onder *Zierikzee* 58 bund. 82 v. r. 70 v. ell., waaronder 33 bund. 75 v. r. schotbaar land; onder *Nieuwerkerk-Kapelle-en-Boiland* 66 bund. 69 v. r. 80 v. ell., waaronder 68 bund. 54 v. ell. 90 v. ell. schotbaar land; onder *Ouwerkerk* 158 bund. 80 v. r. 20 v. ell., waaronder 127 bund. 8 v. r. 45 v. ell. schotbaar land; telt 5 boerderijen, als: 1 onder *Zierikzee*, 1 onder *Nieuwerkerk-Kapelle-en-Boiland* en 1 onder *Ouwerkerk*.

***GOUWSLOOT (DE-UIT-)** staat: zie *UITSOUWSLOOT (DE)*. lees: zie *GOUWSLOOT (UIT)*. W.

§ **GOWA-GOWA**, eil. in *Oost-Indië*. Zie *Goa-Goa*. W.

GOWO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Samarang*, distr. *Grogol*.

GOWONG, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, ads. resid. *Magelang*.

GRAAF (DE) of **KUIKSCHE GRAAF**, water, prov. *Noord-Brabant*, een begin nemende nabij het d. Nieuwkuik en in eene noordelijke richting, langs de grenzen der gem. *Nieuwkuik-en-Onzenoord*, en *Herpt-en-Bern*, naar het *Oude-Maasje* loopende.

***GRAAF-HENDRIKS-POLDER (OOST-)** is, volgens sommigen, in het jaar 1538 bedijkt, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 231 bund. 72 v. r. 55 v. ell.; hoewel hij op 237 bund. 26 v. r. 47 v. ell. schotbaar land gerekend wordt. Hij watert uit door eenen steenen heul, aan den Overval, in den weg van Steenberg en naar Dinteloord, wijd 1,18 en hoog 1,15 ell. in den Polder-van-Kruisland, en met het water van dezen op de Vliet.

***GRAAF-HENDRIKS-POLDER (WEST-)** is, volgens sommigen, in 1528, volgens anderen in 1538 bedijkt. De schotbare grootte wordt op 221 bund. 56 v. r. 60 v. ell. berekend. Het somerpeil is 1,00 ell. onder A. P.

GRAAUWE-KAT (DE), b., prov. *Friesland*. Zie *GRAUWE-KAT (DE)*. W. en A.

GRAAUWE-ZUSTEREN-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Breda*, aan het einde van het *Bouwerijstraatje*, tegen de poort van het *Valkenberg*. Het werd bewoond door Nonnen van de orde des H. FRANCISCUS en is in de furie van *HAULTSPENNE* verbrand.

GRAAUWE ZUSTEREN-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Zierikzee*. Zie *ZWARTE-ZUSTEREN-KLOOSTER*. W.

GRABIAK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kader*, reg. *Magelang*.

* **GRAFHORST**, bevat mede het geb. *Branderwijk*. Men telt er in de korn van het stadje of de Grootte straat 58 h. — Den 4 Mei 1849 is in de plattelandstad *Grafnorst* brand ontstaan, waardoor zeventien en vijftig huizen zijn in de asch gelegd en ongeveer 400 menschen, van alles beroofd aan ellende prijs gegeven; slechts negentien huizen waren er blijven staan. Voor het einde van het gezegde jaar was een genoegzaam aantal woningen weder opgebouwd, en allen onder dak gebracht. De Nederlandsche liefdadigheid had dit mogelijk gemaakt.

* **GRAFT**, gem., heeft 594 bund. 28 v. r. 70 v. ell. belastbaar land. De 3 scholen worden gezamenlijk door een getal van 250 leerlingen bezocht. — Men heeft te *Graft* eenen korenmolen, gebouwd in 1849, en een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't A. gemeen*, hetwelk den 25 Maart 1853 is opgericht en 25 leden telt.

§ **GRAFT (TER)**, b., prov. *Friesland*. Zie *GRACHT (TER)*. W. en *TER GRAFT W.*

GRAFTCHEN of *Gnärrens*, naam onder welke het geb. *St. Niculaas*, in het grooth. *Luxemburg*, wel eens voorkomt. Zie *NICULAAS (St.)*.

* **GRAFTERMEER**. Den 4 April 1845 is er eene maatschappij opgericht ter droogmaking van dat meer, waartoe bij Koninklijk Besluit, van 21 Augustus 1825, concessie verleend is, en in 1847 eene maatschappij tot bebouwing en vervoening van het *Graftermeer*, met het doel om den eigendom van eerstgenoemde maatschappij over te nemen en het te bebouwen alsmede de veenlanden binnen de beringing en de genoemde bedijking te verveenen. — Deze pold. zal eene oppervlakte beslaan van 161 bund. 8 v. r. 40 v. ell. Het is thans (1851) evenwel nog niet droog, en op 1 Maart 1850 was de waterstand 1,76 ell. onder A. P. met eene grootste diepte van 2,50 ell.

GRAGAS, eil. in *Oost-Indië*, in den *Moluksche-Archipel*, resid. *Ambon*, O. van *Ceram-Lant*.

GRAH, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*. Zie *Gay W.*

* **GRALDA**, ligt 5 min. Z. van *Menaldum*, waartoe zij behoort. Ter plaatse waar zij gestaan heeft, ziet men thans arbeiderswoningen. De daartoe behoord hebbende gronden, beslaan eene oppervlakte van 1 bund. 31 v. r. 25 v. ell.

* **GRALINGEN**, d. (niet geh.), telt 8 h. en ruim 90 inw. Men heeft er eeneijkerk, die tot de par. *Merscheid* behoort.

* **GRAMSBERGEN**, gem. heeft 1 calicotfabriek.

* **GRANDA**, staat: Zie *SINARO-EN-GELNE*. lees: Zie *GELAN-EN-SINARO*.

§ **GRAPENDAAL**, geh., prov. *Overijssel*, arr., kant. en 2½ u. N. van *Deventer*, gem. en 20 min. Z. W. van *Olst*, ½ u. Z. van *Welsom*, waartoe het behoort, ofschoon het kerkelijk tot *Terwolde* in *Gelderland* gerekend wordt; met 4 h. en ruim 20 inw.

GRAS, geh., grooth. *Luxemburg*. Zie *GRASSERHOFF*. W. en A.

GRASBROEK, alleen staand h., prov. *Limburg*, arr. en 4½ u. N. O. van *Maastricht*, kant. en ½ u. W. van *Sittard*, gem. en ½ u. W. van *Limbricht*.

* **GRASHUIS (HET)**, ligt 20 min. N. van *Meethuizen*.

* **GRASKAMPEN** zijn onder *Vianen* niet bekend.

§ **GRASPEEL** afgeveende grond, prov. *Noord-Brabant*, tusschen *Zeeiland* en *Mill*, welke tevens goed weiland of broekgrond is, waarvan het hooge gedeelte thans met vele bouwertjen is bezet.

GRASPOLDER (DE), pold. in het eil. *Rozenburg*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Vlaardingen*, gem. *Rozenburg*; pa-
lede N. aan het Schenr, O. aan Nieuw-Rozenburg, Z. aan den Nieuwe-
polder, W. aan den Krabbe-polder. — Deze pold., welke in het jaar 1805
bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 181 bund.
80 v. r. 40 v. ell., alles schotbaar land; telt 2 h., doch geene boerderijen
en watert uit op de Maas door eene steenen sluis, wijd 0,95 ell. Het
polderbestuur bestaat uit eene commissie van eigenaren.

***GRASSERHOFF** telt 2 h. en 70 inw., en behoort kerkelijk tot
de par. *Hagen*.

GRATI (HET-MEER-VAN-), meer in *Oost-Indië*. Zie *KLINDBONANG*. W.

***GRAUWEDIJK** is eertijds aangelegd door de Ingelanden van de
woudstreken en heeft gediend om het water van de lage streken van
Fisvelgo, ten Noorden van dezen dijk gelegen, af te keeren. — Lange
dezen dijk ligt een geh., hetwelk gedeeltelijk tot de gem. *Ten-Boer*,
gedeeltelijk tot de gem. *Slochteren*, behoort, en 20 h. en 100 inw.
telt, als: 7 h. en ruim 40 inw. onder *Ten-Boeren* en 13 h. en 60 inw.
onder *Slochteren*.

***GRAUWE-KAT (DE)**, beter de *GRAAUWE-KAT*, heeft een sluisje in
den Hemdijk, waardoor men te scheep uit de Buitendijkster-landen,
door *Westhem*, in de *Bolswarder-vaart* kan komen.

§ **GRAUWENWAARD**, oude naam van het geh. 's *GRAVENWAARD*,
prov. *Gelderland*. Zie *GRAVENWAARD* ('s). W.

***GRAUWERT**, staat. Zie *MONTFORT (HUIS-TE-)*, lees: Zie *MONTFORT*.

***GRAVE**, gem., heeft 2 graanmolens, 1 oliemolen, 5 bierbrouwe-
rijen, 1 branderij, 2 grutterijen, 4 leerlooierijen, 1 wol- en katoen-
drakerij, 1 wol- en katoenfabriek, 2 verwerijen en 1 hoedenfabriek. —
Bl. 766, onderste regel, staat: en vijf — bestreken, lees: verder eene
breede bedekte weg met in- en uitspringende wapenplaatsen en eene
voorgracht. — Bl. 768. Op het plein van het Oud Arsenaal zijn
5 kasematten. — Bl. 771. Men heeft te *GRAVE* ook eene werkschool. —
Onder de aldaar geborene vermaarde mannen, verdient nog melding de
Staatsman *JOHANNES LINSSEN*, geb. 20 Jan. 1776, † 27 Dec. 1842.

GRAVE (KASTEELTE), voorm. kast. in het *Land-van-Cuyk*, prov.
Noord-Brabant. Zie voorts het art. *GRAVE*. W.

***GRAVELAND**. De huizen van dit dorp staan ter weerszijden van
eene regten weg, loopende van het Noorden naar het Zuiden over
eene lengte van $\frac{1}{2}$ n. gaans. Het noordelijk gedeelte van dien weg,
van de *Smidsburg* tot aan de *Noordersluis* is beklinkerd en het zui-
delijke van die brug tot aan de *Zuidersluis* begrind en is een lommer-
rijke weg door het zware geboomte der daaraan gelegene buitenplaatsen. —
De Herv. kerk is een klein, onaanzienlijk vierkant kruisgebouw, met
boeten kloktorentje er midden op. — Men heeft er een Departement
der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat den
1 Julij 1832 is opgericht en 30 leden telt. — Het wapen is van keel,
met eene gans van zilver, gekroond van goud.

GRAVELANDSCHE-WEG, weg, prov. *Noord-Holland*, gem. en
O. van *Weesp*; in eene oostelijke rigting loopende van de stad *Weesp*
naar *Kees-Toonen-kade*. Er staan langs dezen weg 3 b., met 13 inw.

***GRAVEMOER (BINNENPOLDER-VAN-'S)**, staat: Zie *GRAVEMOER*.
(*BINNENPOLDER-VAN-'S*) lees: Zie *GRAVENMOER (STRAATSCHE-BINNENPOLDER-VAN-'S)*
OR *GRAVENMOER (VAARTSCHE-BINNENPOLDER-VAN-'S)*.

***GRAVEMOER (VAART-VAN-'S)** staat: Zie *GRAVENMOER (VAART-
VAN-)*, lees: Zie *GRAVENMOERSCHE-VAART*.

GRAVENBROEK ('S), voorm. afzonderlijke heerl., prov. Zuid-Holland, arr. Rotterdam, kant. Gouda, gem. *Reeuwijk*; palende N. aan Alysambacht, Ravensburg en Sluipwijk, O. aan Vogelzang, Z. aan Elfhoeven, W. aan de Saten. — Deze heerl., thans met de heerl. *Reeuwijk* vereenigd, bevat noch d., noch geh., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 116 bund. 80 v. r. 18 v. ell., alles belastbaar land; telt 57 h. en 280 inw. Het land is meestendeels vervoerd.

• GRAVENDEEL ('S), heerl. Aldaar is in 1845 eene gemeente der Christelijke Afgescheidenen opgericht.

GRAVENGORS ('S), een der drie gorzen, waaruit vroeger de heerl. *Vrijbergen*, op het eil. *Tholen*, bestond.

§ GRAVENHAGE ('S), Nederlandsch Israëlitisch synagogaal ressort, verdeeld in 1 hoofdsynagoge, zijnde die te 's Gravenhage; 7 ringsynagogen, als: Leyden, Alphen, Naaldwijk, Maassluis, Brielle, Heenvliet en Delft, en 2 bijkerken te Schiedam en te Hellevoetsluis, staande onder het rabbinaal ressort van eenen Opper-Rabbijn, welke te 's Gravenhage zijne standplaats heeft. Men telt in dit ressort ruim 1100 zielen.

GRAVENHAGE ('S), Nederlandsch Portugeesch-Israëlitisch ressort, bestaande uit eene hoofdsynagoge, zijnde die te 's Gravenhage, en bediend wordende door eenen Opper-Rabbijn, aldaar woosachig.

* GRAVENHAGE ('S), gem., telt 68,000 inw., onder welke 290 Remonstranten. — Bl. 708, reg. 16 en 17, staat: voorheen de Prinsesstuintuin lees: de Prinsesstuintuin. — Bl. 789, reg. 53, staat: staatspapieren, lees: staatsbesluiten. — Bl. 790. Voor de Oud-Gothische Ridderzaal op het Binnenhof werd 's Lands Advokaat *Johan van Oranjesbarneveld* onthalsd. — Het Provinciale Gouvernementsgebouw behoorde voorheen aan het vermogend Portugeesch Israëlitisch geslacht *Suasso* toe. — Bl. 792, reg. 51 en 52 staat: de Staten Generaal, lees: de Staten, — Het Departement voor de Koloniën was weleer een particulier woonhuis van *Constantijn Huygens* en door dien Staatsman en Dichter gesticht. — Het Departement van Financiën is ook het Logement der Gedeputeerden van vijf steden van Holland geweest. — Het Departement van Oorlog was vroeger het Logement van Rotterdam. — Bl. 794. Het Logement van Gouda dient nu tot Bureau voor de militaire geneeskundige dienst. De banken in de Vleeschhal brengen 's jaarlijks 8000 (niet 10,000 gulden) van huur op. — Het kleine of stukken Boterhuis dient thans tot Penhal. — Bl. 795. De vertrekken boven het voorste gedeelte van het Groot-Boterhuis en de Waag zijn thans ingerigt voor de Bureaux van den Waarborg op de gouden en zilveren werken. — De vertrekken boven het Korenhuis, voorheen in gebruik bij het voorm. kunstgenootschap *Pictura*, zijn later aan het kantongereg. ingerimd, hetwelk thans zijne zittingen houdt op het Raadhuis, en worden die lokalen tegenwoordig gebezigd voor het Schilderkunstig genootschap *Pulchrum Studio*. — Het voorm. Tuchthuis of Spinhuis is tegenwoordig ingerigt tot een Huis van civile en militaire verzekering. — De Bank van leening is nu voor aan in het *Westeinde*, in twee groote met elkander vereenigde lokalen. Bl. 797. Onder de Haagsche Herv. Predikanten verdienen nog melding *Johannes van Spaan*, van 1762 tot 1796, die lid was van de commissie tot de *nieuwwe Psalmberijming*; *Johannes Heringa*, een der opzigtters van het *genootschap ter verdediging der voornaamste waarheden van de Christelijke*

gubdines, inzonderheid tegen doozels hedendaagsche bestrijders, van 1772 tot 1816, en de welsprekende Kanselredenaar ABRAHAM LEES, van 1816 tot 1844. — Bl. 801. Onder de Evangelisch-Luthersche Predikanten te 's GRAVENHAGE verdient melding JOHAN SCHULTZ, die aldaar 35 jaren gestaan heeft en er den 25 Mei 1838 overleed. Hij was Secretaris der Evangelisch-Luthersche Synode. — Aan de Engelsche Episcopalen is, bij besluit van Z. M. den Koning d.d. 24 Mei 1844, No. 80, de vrijheid vergund, om, naar de instelling van hunne kerk hunne openbare godsdienst te houden in eene daartoe gebouwde kapel, in den tuin van de koninklijke bibliotheek, in de *Kazerne-straat*. — Bl. 802. De eerste, die in de gem. der Remonstranten het leeraarsambt hebben waargenomen, zijn geweest ASSURUS MATTHIJSIUS en ANSELMS GERTSILANUS, die in het jaar 1652 herwaarts kwamen en in het jaar 1654 vertrokken. Het beroep geschiedt door den kerkeraad. — Bl. 805. In 1844 is eene nieuwe R. K. kerk aan den *Boschkant* ingewijd; zij wordt de St. Antonius kerk, ook wel de Frankrijkskerk genoemd en prijkt met de beelden van den H. PRAUS en den H. PAULUS, door den beeldhouwer GEORGE vervaardigd, en eene hoogte behvende van 5 ellen, terwijl de pedestal 1 el hoog is. — Bl. 806. De St. Corneliskapel bestaat niet meer. — Op den grond waar St. Jacobs kapelletje gestaan heeft is geen R. K., maar de Nieuwe Hervormde kerk gebouwd. — Bl. 811. De Israëlieten hebben thans een welingerigt weeshuis, aan de *Stille Veerkade*, waarin 16 kinderen verpleegd worden. — Bl. 812. In het jaar 1836 is te 's GRAVENHAGE eene Maatschappij voor de belangen der kinderen opgericht. — Men heeft te 's GRAVENHAGE ook eene Spaarbank. — Bl. 816. Onder de tegenwoordig aldaar bestaande wetenschappelijke inrigtingen verdient vooral melding het Museum *Meermanno-Westrenianum* op de *Prinsessegraacht*, zijnde eene stichting van de in 1848 overledenen Jonkheer WILLEM HENDRIK JACOB BARON VAN WESTREHEN VAN TIELLANDT, die bij uiterste wilsbeschikking bepaalde, dat alle zijne bijeengebragte verzamelingen van boeken, handschriften, kaarten, platen, schilderijen en zeldzaamheden, mitsgaders alle zijne familieportretten, papieren, archieven, decoratiën, meubelen en huissieraden zouden vereenigd blijven in het door hem bewoonde huis, zonder immer verplaatst of met andere verzamelingen of boekertijen vereenigd te mogen worden; terwijl zijn geslachtwapen aan den voorgevel van dit huis zal prijken, met het opschrift *Museum-Meermanno-Westrenianum*. Deze verzamelingen zullen ter bezigtiging, lezing enz. tweemaal 's maands, op den eersten en derden Dingsdag voor een ieder worden opengesteld. — Bl. 816 de Godgeleerde JOHANNES CONRADUS ANDRES was geb. 8 Junij 1787 (niet 1787). Onder de vermaarde mannen die in 's GRAVENHAGE geb. zijn, verdienen nog melding de Godgeleerde JAN MULDER, geb. in 1704, † in 1776 als Emeritus Predikant bij de Evang. Luth. te Amsterdam, die geroemd wordt als een goed Theoloogant en voortreffelijk Prediker; de Rechtsgeleerde JOHAN ARNOLD BRAND, geb. in 1786, † 19 Augustus 1849, als President van het provinciaalgerechtshof in Zuid-Holland; de Geneeskundige DAVID HEILBRON Es. geb. den 4 Junij 1762, † 6 Junij 1847 als Geneesheer te Amsterdam, na zijnen naam door eenige werken te hebben onsterfelijk gemaakt; de Oudheidkundigen: Jonkheer GEORGE FREDERIK BARON THOR SCHWARTZENBERG EN HOLLANDSBERG, de schrijver van het beroemde Vriesch Charterboek, geb. 23 September 1733, † 6 Augustus 1783; MARTINUS BEEKMAN,

die in het jaar 1745 eene *Beschrijving van Asperen* geleverd heeft; ADRIANUS PARS, die in het jaar 1688 voor het eerst zijne *Katwijkche Oudheden* uitgaf, welke later herdrukt zijn onder den titel van *Catti aborigenes Batavorum*, dat is: *de Katten, de voorouders der Batavieren*; de reeds boven vermelde Oudheid- en Letterkundige Jonkheer WILLEM HENDRIK JACOB BARON VAN WESTREENEN VAN TIELLANDT, geb. 20 October 1783, † 22 November 1848. 's GRAVENHAGE heeft de volgende Schilders zien geboren worden: EVERT KRIJNS, geb. in 1568, † in 1627; JOHANNES VAN RAVESTEIN, geb. in 1572, † in 1657, zijn zoon ARBOLDUS VAN RAVESTEIN, geb. in 1618, † in 1676; DANIEL VERTUGEN, geb. in 1598, † in 1657; MOSES VAN UYTENBROEK, geb. in 1600, PIETER QUAST, geb. in het laatst der zestiende eeuw; BENJAMIN CUYF, uit de zeventiende eeuw; MONIX, geb. in 1606, † na 1686; ADRIAAN HANNEKES, geb. in 1610, † in 1680; THEODOOR VAN DER SCHEUR, geb. in 1638, † in 1705; WILLEM DROUJINS, geb. 31 December 1650, † in 1697; CHRISTOFFEL PIERSON, geb. 19 Februarij 1631, † 11 Augustus 1714, die tevens de Nederlandsche lier hanteerde; DANIEL MIJSTERS, geb. in 1635, † 19 September 1688; JAN LE DUQ, geb. in 1636; DANIEL HARING of HARLING, geb. omstreeks 1636, † in 1706; JOHANNES BEEKMAKER, geb. in 1656, † na 1710, en zijn zoon FRANS BEEKMAKER, geb. in 1669, † in het begin der vorige eeuw; KAREL GODDE, geb. omtrent het jaar 1640, † in 1668; BAREND APPELMAN, geb. in 1640, † in 1686; ROBBERT DU VAL, geb. in 1644, † 22 Januarij 1732; JAN DE BISSCHOP, die tevens een bekwaam graveur was, geb. in 1646, † in 1686; NICOLAAS WIELING, † in 1689; JOHAN DANKEES, die in het midden der zeventiende eeuw leefde; AUGUSTINUS TERWESTEN, geb. in 1649, † in 1711, diens broeder ELIAS TERWESTEN, geb. in 1651, † in 1729 en MATTHEUS TERWESTEN, geb. in 1670, † in 1751; diens zoon AUGUSTINUS TERWESTEN, geb. in 1711; CORNELIS DE BROUY, geb. in 1655, † in 1719 of 1720, die tevens een beroemd reiziger was; ADRIAAN VAN DIEST, geb. in 1655, † in 1704; JAN VAN DER HAGEN, die in de zeventiende eeuw leefde; JOHAN GRONSVELD, geb. in 1660; RICHARD BLEEK, geb. in 1670 en diens zoon PIETER BLEEK, geb. in 1700, † in 1764; JOZEF BOKSHOORN, die in 1670 leefde; JACOB DE BAAN, geb. in 1675, † in April 1700; DIRK KINT, geb. 6 December 1676, † 1 September 1766; KOENRAAD ROEPSEL, geb. 6 November 1678, † 4 Januarij 1748; FRANS ABRAHAM CARRÉ, geb. 11 Januarij 1684, † in 1721, en zijne broeders ABRAHAM CARRÉ, geb. 27 Mei 1694, † na 1751, HENDRIK CARRÉ, geb. 27 September 1696, en JOHANNES CARRÉ, geb. 5 December 1698; JOHANNES VOLLEVENS DE JONGE, geb. in Februarij 1685; WILLEM WISSINK, geb. in 1687; PIETER VAN CUYCK, geb. in 1687; PIETER VAN CALL, geb. in 1688, † in 1727; zijn broeder JAN VAN CALL, geb. in 1689; HENDRIK VAN LINBORCH, geb. in 1689, † in of vóór 1759; ANTONIS DE WAERT, geb. in 1689, LEONARD FRANÇOIS LOUIS, geb. 25 Mei 1698; HERMAN DIEDERIK CUIPERS, geb. 29 December 1707; JAN WILLEM FRANK, geb. in 1720, † in 1761; PAUL CONSTANTIN LA FARGE, † in 1782; JOHANNES VAN DER WAL, geb. in 1728, † in 1788; GERARD COPINS, geb. in 1750, † in 1785; JAN GEORGE TRISTEUS, geb. in 1750, † in 1821; DIRK VAN DER AA, geb. in 1751, † in 1800; LEONARDUS TENNINCK, geb. in 1746, † in 1815; JAMES HERCK, geb. in 1752, † in 1782; ALBERTUS JACOBUS BASTERS, † 11 September 1819; SIMON ANDREAS KRAUSE, geb. in 1760, † in 1825; DIONIS GODIS, geb. in het begin der achttiende eeuw; D. J. GUICHERAT, geb. in 1764, † in 1831; NICOLAAS LODEWIJK PENNING, geb. in 1764, † in het laatst van 1818;

HILDEBRAND DIRK LOEFF, geb. 6 Februarij 1774, † 17 Maart 1845; PIETER GERARDUS VAN OSS, geb. in 1776, † 28 Maart 1859; H. J. VAN AMERON, geb. 8 April 1777, † 5 Junij 1835; LODERWIJK ANTHONIJ VIJTCHEK, geb. 23 Junij 1812; † 6 Mei 1842; WIJNHARD JOHANNES JOSEPHUS VAN NUIJZEN, geb. 3 Maart 1813, † 3 Julij 1839, en ANTONIUS BERNARDUS RIJSTAP, geb. 7 September 1814, † 1 April 1837. Voorts zijn almede nog te 's GRAVENHAGE geb. de Teekenaars: J. H. PRINS, geb. omtrent 1759, en DAVID PIERRE (GIOTTIS) HUMBERT DE SUPERVILLE, geb. 18 Julij 1770, † 8 Januarij 1849 als Directeur van het Museum van Kunsten en Lector in de Fransche en Italiaansche talen aan de hoogeschool te Leyden; de Beeldhouwers: ADRIAAN DE VRIES, die in het laatst der zestiende eeuw te Praag leefde; JACOBUS ROMANS, die omstreeks 1690 bloeide, en mede een niet onbekwaam Schilder was, en FRANK PIETREK VERHEYDEN, die op het laatst van zijn leven met goed gevolg ook de schilderkunst beoefende, geb. in 1657, † 25 September 1711; de Bouwmeesters: SIMON SCHRINVOEY, geb. in 1632; † 24 October 1727 en ADRIAAN NOORDENDORP, geb. in 1780, † in November 1834; de Graveurs: Jonkheer MARCUS DE BIJN, die tevens een niet onverdienstelijk Schilder was, geb. in het begin der seventiende eeuw; WILLEM HORNUS, geb. in 1600; CRISPIJN VAN QUESBORN, geb. in 1604; AART VAN DER DOES, geb. in 1610; JOHAN GROSVELD, geb. in 1660; PIETER WILLEM VAN HEGEN, geb. in 1750, † 1785; DANIEL VERIDAG, geb. in 1765, † 12 Januarij 1822; de Staatsmieden: HENDRIK BARON FACHEL, geb. 29 Maart 1765, † 22 Maart 1836, na Ambassadeur te Londen te zijn geweest en Mr. CORNELIS FELIX VAN MAAREN, geb. 9 September 1769, † 14 Februarij 1846, als Minister van Staat, na van 1818—1842 Minister van Justitie te zijn geweest; de Schilders MARIA LA FARGUE, uit de achttiende eeuw en de Tooneelkundsters JACOBA SARDEY, geb. in 1753, † in Februarij 1815.

* GRAVENHOEK ('S), heerl., beslaat eene oppervlakte, volgens het kadaster, van 160 bund. 20 v. r., waaronder 150 bund. 50 v. r. 20 v. ell. belastbaar land; telt 9 h., bewoond door even zoo vele huisgez., nitmakende eene bevolking van 80 inw. Zij wordt thans in eigendom bezeten door de erven van den Heer GERARDUS VALERIUS METSEAS. woonachtig te 's Gravenhage.

* GRAVENMOER ('S) heeft 1 graanmolen, 1 bierbrouwerij en 1 grutterij. — De hooge en ambachtsheerlijkheid van 's GRAVENMOER werd te leen gehouden van de Staten van Holland en West-Friesland tot een oversterfelijk erfleen te verheergewaden met een seel wien.

* GRAVENPOLDER ('S). De kerk heeft een koepelvormig (geen vierkant) torentje.

* GRAVENWAARD ('S) is een zomerpolder aan den Rijn. De b. ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van Lobith. Het wordt in de wandeling de Tolkanen genaamd. — Aldaar is het grenskantoor der in- en uitgaande regten, de Bijksgebouwen tot woning der ambtenaren en meer andere aanzienlijke huizen, zoodat het geheel een goed aanzien heeft. — Er is eene bevolking van ruim 300 zielen. — Ook zijn hier aanlegplaatsen voor de stoombooten en een schuitenveer op Schenckenschans en Keeken, het Vossegatsche-veer genaamd.

GRAVENWEG ('S), geh., prov. Zuid-Holland, arr. en $1\frac{1}{2}$ u. O. ten N. van Rotterdam, kant. en $2\frac{1}{2}$ u. O. ten Z. van Hillegerberg, gedeeltelijk gem. Cappelle-en-het-Slot-te-Cappelle-op-den-IJssel, $\frac{1}{2}$ u. N. W. van Cappelle-op-den-IJssel en gedeeltelijk gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van Nieuwekerk-op-den-IJssel; met 71 h. en 690 inw., van welke 35 h.

en ruim 540 inw. onder *Capelle*, en 58 h. en ongeveer 380 inw. onder *Nieuwkerk*. — Het is eene reeks van huizen, genoegzaam allen gelegen langs de noordelijke zijde van den klinkerweg van dien naam, ter lengte van $1\frac{1}{2}$ u. gaans.

's GRAVENWEG, h., prov. *Zuid-Holland*, arr. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Rotterdam*, kant. eq. $1\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Hillegersberg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Oud-Kralingen*, zich uitstreckende van de Hoflaan oostwaarts langs den weg van dien naam met vele buitenplaatsen, zoo als: *Trompenburg*, *Ipenburg*, *Nonplus-Ultra*, *Vredebest* enz.

GRAVENWIEL ('S), naam, voorkomende in den afstand door *Wouter van Eyk* van den vervallen dijk, met de dijkavelingen en eenig land in den *Groote-Waard-van-Zuid-Holland*, d. d. 22 September 1377.

* GRAVEZANDE ('S). De kerk is in 1850 aanmerkelijk vergroot en den 1 December, de verjaardag van de inwijding dier kerk in 1816 weder voor het eerst tot de dienst gebruikt. Het wapen is een veld van goud, met een leeuw van keel, getongd van azuur.

GRAZEN, geb., prov. *Noord-Brabant*. Zie *GRASEN*. W.

GREBBENDIJK, dijk, prov. *Utrecht*, gem. *Rhenen*, in eene oostelijke richting loopende van de Grebbe naar *Wageningen*.

GREGORIUS-KONVENT, meestal het *FRATERHUIS* genaamd, voorm. kloost. te *Nijmegen*, aan de *Boddelstraat*. — Het werd bewoond door Broeders van het Gemeene Leven. — Dit *Fraterhuis* is uit dat van 's *Hertogenbosch* voortgesproten. — Toen *KARL de Stoute*, Hertog van *Bourgondië* zijnde, *Nijmegen* belegerde, was Ridder *REINOUT*, Heer van *Ooy*, tot den gemelden *KARL* overgegaan. Daarop hadden de burgers, door dat afvallen verbitterd, de vensters van zijn huis opengebroken en het geheele huis uitgeplunderd; en dewijl hij het huis naderhand niet herstellen wilde, heeft *REINIER van Os*, Kanunnik van *St. Stevenskerk*, het van hem gekocht, om er Broeders of klerken van het Gemeene Leven in te plaatsen; welke van *Os*, de eerste stichter en begiftiger van dit huis op Driekoningendag 1500, gestorven is. Dit konvent had ook eene Latijnsche school, onder welks Rectors, *BARTHOLOMEUS Ek*, een *Heusdenaar*, eenen loffelijken naam nagelaten heeft. — Het werd tijdens de Reformatie vernietigd. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans de *Looihaven* en bleeken.

§ GREGORIUS-KONVENT, eigenlijk het *RIJKE FRATERHUIS* genaamd, voorm. kloost. te *Zwolle*, in de *Prauwstraat*. — Het werd bewoond door broeders van het Gemeene Leven. *WITBOEF*, *JON. ESCHENS*, *WIJCHMAN BOERINK*, *REINDER LEEUW van RHEEN* en *JAN van UHREN*, waren de eerste, die te *Zwolle* als Fraters zamen woonden. *GERM. GROOTE* zelf, was medelid van hunne vereeniging. Hun huis, dat voorzigtigheidshalve in 1584 op den naam der moeder van *JAN van UHREN* was overgedragen, werd weldra te klein bevonden, toen *BENEDIK van DER GOLDE* er Bestuurder van was geworden, omdat de Broeders niet alleen mannen, maar ook jongelieden opnamen, die zich aan de toen beroemde *Zwolsche Latijnsche school* van *JONAHNUS CULX* oefenden. Het werd eerst vergroot in 1594, door toevoeging van eenigen grond, dien *RUEHOLT van DRIJNEN*, Pastoor te *Zwolle*, afstond, en ontving vervolgens eene nog grootere uitbreiding door den aankoop van een gedeelte gronds, dat aan de *Papenstraat* en de *Blijmarkt* belandde. De kosten daartoe werden bestreden door *WIBOLD van WISDESHIEN*. Deze was aan het hof van *FLORIS van WEVELICKHOVEN*, den vijfzigsten Bisschop van *Utrecht*, opgevoed, en had, na dat hij zijnen *Patroon* verloren had,

enige onaangenaamheden ondervonden van personen, van welke hij denkbaarheid verwacht had; weshalve hij, om niet langer ondankebare lieden te dienen, met zijnen broeder Witro zich zelve, met al wat hij had, in het jaar 1397, aan de Broeders heeft overgegeven. Het Zwolche Fraterhuis was het eerste, dat het groote denkbeeld van GUNT GHOORT in al zijne uitgestrektheid heeft verwezenlijkt, en werd daaren ook, na den dood van FLORIS RADEWIJN, de vergaderplaats van de jaarlijksche bijeenkomst van alle Opperhoofden der Fraterhuizen. Tegen het einde der vijftiende eeuw stichtte het uit eigene middelen nog een ander groot gebouw, om de talrijke leerlingen der Latijnsche school te plaatsen, hetwelk thans de IANINERIJ is. Ook de andere gebouwen van het Fraterhuis zijn nog voorhanden en werden later gebruikt tot eene STADSCHOOL, bewoond door den Stads-Onderwijzer; thans dienen zij gedeeltelijk tot KASSEN, en een gedeelte daarvan is tot eene BIERBROUWERIJ ingerigt.

GREIJEN, naama, welken men in de wandeling geeft aan het geb. GRINZEN, prov. Limburg. Zie GRINZEN.

* GRENSVOORT werd in Februarij 1372 bemagtigd door de HEERKRENS, die de partij van MACHVELD, Hertogin van Gelder, hielden, en vervolgens van hier menigvuldige strooptogten op de Veluwe deden. In het jaar 1379, waren Wageningen, Grensvoot en Zalt-Bommel de eenige plaatsen door de Hertogin bezeten. — Dit oude gebouw, hetwelk eenen geruimen tijd door de Heeren van LINDEN bezeten was, die het op het einde der zeventiende eeuw aanmerkelijk verimmerd en door groote bosschen omgeven hadden, is afgebroken. De daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 3 bund. 24 v. r. 86 v. ell., wordt in eigendom bezeten door den Heer KOOPMAN, woonachtig te Amsterdam.

* GREUNERLEJE of de GRUNARIE, ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. van Oegstgeest; bestaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 3 bund. 85 v. r. en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer C. H. WOLFF.

GREUPE (DE), riviertje, dat in de Bolderhaar, in het graafs. Bentheim, nabij de grenzen der prov. Overijssel ontstaat, in die prov. door het Ambt-Hardenbergh loopt en zich in den Blankensloot ontlaat of die doet ontstaan.

* GREVELDINGEN is een der grootste d. van Luxemburg, bestaande uit 136 h. met 700 inw. — Volgens sommigen zoude de naam niet beteekenen 's Groenweiden, maar 's Groenregtsgebied, als willende dingen zooveel als geregt, regten beteekenen.

GREVELDUIN-CAPELLE ('S.), pold. in de Langestraat, prov. Noord-Brabant, arr. 's Hertogenbosch, kant. Waalwijk, voor het grootste gedeelte gem. Capelle, en voor een klein gedeelte gem. Waspij, palende N. aan den Zee- of Winterdijk, O. aan den Hooge-Vaartweg, gem. Vrijhooven-Capelle, Z. aan den Loonsche- of Zuid-Hollandsche-dijk, de Lage Zandschel en de Eendonnest, W. aan den Geerweg, den weg langs Vrouwensvaart en de Binnen-Bijstera. — Deze pold., waarvan de tijd der bedijking onbekend, doch welks zee- of winterdijk in 1827 verhoogd en verwaard is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 772 bund. 87 v. r. 73 v. ell., als onder Capelle 769 bund. 15 v. r. 80 v. ell., onder Waspij 3 bund. 74 v. r. 25 v. ell., en bevat, met nitsondering van de huizen, staande in de kom der gemeente Capelle buitendijks en die van het gehucht de Zandschel, alle de gebouwen der gem. Capelle. Zij heeft eene steenen sluis op de Nieuwevaart,

even ten zuiden van de Capelsche brug, wijd 2,47 ell. en voorzien van eene vloeddeur, en eenige uitgeholde boomduikers onder de Hooge-Vaartweg; alsmede eene steenen heul in den weg aan de oostzijde van Vrouwkensvaart, wijd 1,70 ell., aan de vaartzijde voorzien van sponningen tot het inbrengen van eene schuif, en watert daardoor uit op de haven van Capelle en vervolgens in het Oude-Maasje, alsmede voor een klein gedeelte aan de Oostzijde op de Vrijhoevenschevaart, mitagang voor een gedeelte aan de Westzijde op de Vrouwkensvaart, en vervolgens met het water van de Binnen-Bijsters, door de sluis in den Zeedijk aan Vrouwkensvaart, wijd 2,17 ell., en voorzien van een paar vloeddeuren, insgelijks op het Oude-Maasje. Het land ligt 0.10 ell. onder A. P. De zee of winterdijk is 4,10 à 5,70 ell. hoog. Het bestuur berust bij het gemeentebestuur van Capelle. — Deze pold. ligt binnen den Ringdijk van de *Langestraatsche Binnenspolders*, en is aan de zuidzijde aanmerkelijk hooger dan aan de noordzijde. — De sluis, even ten Zuiden van de Capelsche brug, wordt door de gem. Capelle onderhouden. — Omstreeks door het midden van dezen polder, in de strekking van het Zuiden naar het Noorden, loopt de zoogenaamde Nieuwe-vaart, welke zich, door bovengemelde sluis ten Zuiden van de Capelsche brug, in de haven van Capelle ontlast, na het grootste gedeelte van het water des polders te hebben opgenomen, te weten: van het westelijke gedeelte door eene houten brug op den watergang de Kwel, wijd 1,10 ell., en voorzien van sponningen voor eene schuif, en van het oostelijk gedeelte door twee steenen heulen, gelegen op de zoogenaamde Watergang en op de Kruisvaart, respectievelijk wijd 1,77 en 1,80 ell., beide voorzien van sponningen voor schuiven. — Deze keeringen dienen alleen, om het in de Nieuwe vaart, des verkiezend, ingelaten vloedwater al of niet aan den polder mede te deelen. — Het overig polderwater ontlast zich deels op de Hoogevaart en deels op de Vrouwkensvaart, gelijk hierboven onder de middelen van uitwatering is opgegeven. — Behalve door bovengemelde sluis op de Nieuwe vaart wordt het water, bij hooge werking van den Baardwijkischen Overlaat, gekeerd door een regel schotbalken, welke alsdan aan de buitenzijde van de Capelsche brug, in daartoe aanwezige sponningen, worden ingebracht. — De houten dekplaat, op het buitenfront van gemelde brug, ligt 4,71 ell. boven A. P. — De stormvloed van 4 Februarij 1828, heeft te Capelle de hoogte bereikt van 3,142 ell. boven A. P., en het water van den Baardwijkischen Overlaat in November 1824, die van 2,88 ell. boven A. P.

GREVELDUIN-CAPELLE (DE OOSTERSCHE-EN-WESTERSCHE-BUITENDELLEN-VAN-'S), twee pold. in de *Langestraat*. Zie *BUITENDELLEN (DE OOSTERSCHE-) W. en A. en BUITENDELLEN (DE WESTERSCHE-) W.*

* **GREVELINGEN**, ook wel het *VAARWATER-VAN-BOMMENEDE* geboden, is een der twee vaarwaters van het Brouwershavensche-zoogt, tusschen Dwars in de weg en de Kabeljaauwspilaat doorloopende en verder tusschen de Veermansplaat en het Land van Schouwen langs Duiveland tot aan Bruinisse. Het is eerst een smal vaarwater, met 60 à 70 palm diepte; wordt bij den hoek van Bommenede dieper en breeder tot dicht bij Bruinisse, waar de diepte weder afneemt, van 150—200 palm. — Voor het Dijkwater heeft men eene groote ruimte tot ankerplaats, met 80 à 130 palm. diepte.

GREVELS-BRESIL, geh., grooth. *Luxemburg*. Zie *BRASILLEN W.*

GREVENGRACHT (DE) beek in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, komende op de hoogte van de *Zweersmaat*, gem. *Ruurle*, uit

de *Slinge*, en loopende door het Broek en de Borelscbe kooi naar de gem. Boreale.

* GREVENINGEN-EN KLEIN-REIGERSVLIET (WATERING VAN). Reg. 18, staat: 11 bund. 69 v. r. 91 v. ell. lees: 7 bund. 35 v. r. 57 v. ell.

* GREVENMACHER, kant., bestaat thans uit de gem. Grevenmacher, Bitsdorf, Biwer, Flaxweiler, Junglinster, Manternach, Mèrtert, Rodenburg en Wormeldingen.

* GREVENMACHER, gem. staat: en balj. lees: in het balj. — De st. GREVENMACHER had, op 1 Januarij 1847, 831 h. en 2740 inw.

* GREVINGA of GAIKEMA, voorm. burg. Ter plaatse waar deze burg gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij, welke, met de daartoe behorende gronden, eene oppervlakte beslaat van ongeveer 14 bund.

GREYHOUNDSTRAAT, zeeöngte in Oost-Indië, welke gedeeltelijk de resid. Ternate van het eil. Celebes scheidt.

GRIKSCHE-UITERWAARD, pold., prov. Gelderland. Zie KENHARDSDIJK-UITERWAARD.

GRIENDJE, plaat in den Biesbosch, prov. Noord-Brabant, arr. Breda, kant. Oosterhout, gem. Made-en-Drimmelen.

GRIENDPLAAT-BENOORDEN-HONDERDDERTIG, plaat in den Biesbosch, prov. Noord-Brabant, arr. Breda, kant. Oosterhout, gem. Made-en-Drimmelen.

GRIETPLANKE-SLUIS, sluis, prov. Noord-Brabant. Zie KESCHENSLUIS.

GRIETBRUG (DE) of brug no. 14, houten ophaalbrug, prov. Gelderland, gelegen over het 5de pand van het *Apeldoornsche-kanaal*, gem. Heerde.

GRIET-KANAAL, kanaal, prov. Gelderland. Zie APDELDOORNSE-KANAAL.

GRIJEN, naam, welken men in de wandeling geeft aan het geh. GRUJEN, prov. Limburg. Zie GRUJEN. W.

* GRIJPSKERK heeft een Departement der Maatschappij: Tot Nut van 't Algemeen, hetwelk den 1 Januarij 1852 opgericht is en 15 Leden telt. — Den 19 Julij 1881 viel te GRIJPSKERK eene slag oor, waarin Sonoy en Nonaris het leger van RESERVAANS sloegen, en hen een verlies toebagten van achthonderd dooden, menigte van wapenen, al de bagaasje en vele gevangenen. Zeven vaandels en drie stukken geschut werden in zegepraal weggevoerd.

* GRIJPSKERKE, heerl., telt 52 h. en 250 inw. — De Herv. kerk is een fraai gebouw met dubbeld dak, uit het midden daarvan, verheft zich een smal houten torentje; zij staat op een ommuurd kerkhof, dat door nette woningen omgeven is, doch heeft geen orgel. — Deze heerl. was op het einde der zeventiende eeuw het eigendom van de landbouwers PIETRA DREKKA en WILLAM WISSZ. — M. 864, reg. 5, staat: 1878 lees: 1876

GRUISEGRUBBEN, geh., prov. Limburg. Zie GRIJSENGRUBBEN. W. en A.

* GRIJSOORD, heerl., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3491 bund., waaronder 3465 bund. 86 v. r. 51 v. ell. belastbaar land. Het wapen is van sinopel, met eene fasce van silver.

GRIJSOORD of het Oude-Land-van-Tonez, een der vijf eil. waaruit, in de veertiende eeuw, het thans vereenigde land van *Overflakkee*, prov. Zuid-Holland bestond, en dat den 25 Mei 1438 ter bedijking werd uitgegeven.

* GRIJSSSEGRUBBE of GRIJSENROSS, heter GRIJSENROSS, ligt 17 min. W. van *Nuth*; telt 46 h. en ongeveer 230 inw.

XIII. Dukk.

GRIN, geb., prov. *Noord-Holland*, arr. en 4 u. N. ten O. van *Alkmaar*, kant. en 1 u. O. van *Schagen*, gem. *Baarsingerhorn-Kolhorn-en-Haringhuizen*, 20 min. N. van *Baarsingerhorn*, waartoe het behoort. Er staat thans slechts 1 h. met 3 inw.

* **GRINDHAUSEN** wordt ook wel *GRUNDAUSEN* gespeld.

GRINDINGEN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Nadien*, reg. *Tjaroban*. Er is aldaar een bosch van den zelfden naam.

GRINSING (TANDJONG), kaap in *Oost-Indië*, in de *Straat van Madura*, aan de Noordoostkust van het eil. *Java*. Het is slechts een kleine zandige voorhoek.

GRITJESGERIGT, heuvel of bergje in *Opper-Gelder*, prov. *Limburg*, aan den *Prinsendijk*, tusschen het grondgebied van *Swalmen* en dat van *Besel*, alwaar in vroeger tijd eene galg stond.

GROBOGAN; d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, aan de *Tjidoerian*.

* **GROEDE** is belastbaar groot 2902 bund. 50 v. r. 15 v. ell., telt 865 h. en 2000 inw. — De laatste Predikant der Fransche gemeente was er nog in 1796, doch is omtrent dien tijd vertrokken, daar dit land toen aan de Fransche republiek werd afgestaan en er geest uitzigt meer bestond op lands traktement. — De eerste Evang. Luth. Predikant *Johan Gotlieb Fischer* werd in het jaar 1742 naar Gouda beroepen. — De laatste Hoogduitsehe Predikant bij de Evang. Luth. gem. te *Groede* is geweest *Georg Michael Schmidt*, na wiens overlijden, hetwelk in het jaar 1804 moet hebben plaats gehad, de gem. vacant bleef tot in het jaar 1816, als wanneer *Johan Georges Lazarus* hier tot eerste Nederduitsehe Predikant bij de Evang. Luth. gem. beroepen werd. Hij vertrok in 1817 naar Vlissingen. — Bl. 875. Men telt in de kom van het d. *Groede* 167 h. en 900 inw. — De Herv. kerk heeft drie koooreinden en staat op een open kerkhof met houtgewas en wandelpaden voorzien. De hooge toren is achtkantig, en heeft eene hooge spits.

* **GROEDE (POLDER-VAN-)** reg. 17, staat: *Bazendijk*, lees: *Barendijk*.

* **GROEDO** berg. Reg. 2, staat: *Bonaso*, lees: *Wonsobo*.

* **GROEDO** bosch. Reg. 2, staat: *Bonaso*, lees: *Wonsobo*.

GROENEBERG, berg in *West-Indië*, op het eil. *Curaçoa*, Z. W. van het *Schottegat* en W. van *Willenstad*.

GROENEDIJK (DE), inlaagdijk, prov. *Zuid-Holland*, onder *Hardinxveld*, loopende oost- en westwaarts van den inlaagdijk ter hoogte van den *Beut* tot aan *Steenhoek*. Na het graven van het *Steenheekse kanaal*, in 1818, dient de *Groenedijk* tevens tot *Zuidkanaaldijk* en is één uur gaans lang.

GROENENDAL, kast. in het *Land van 's Hertogenrade*, prov. *Limburg*, arr. en 3 u. O. van *Maastricht*, kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Gulpen*. — Het bestaat met de daartoe behoorende gronden eene oppervlakte van 80 bund. en wordt in eigendom bezeten door den Heer *Mullen en cons.*, woonachtig te *Luyk*.

GROENEDIJK, b., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. N. ten W. van *Breda*, kant. en 2 u. N. O. van *Zevenbergen*, gem. *Hooge- en Lage-Zwaluwe*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Lage-Zwaluwe*, waartoe het kerkelijk behoort; met 53 h., aan den dijk van dien naam, en 360 inw.

GROENEDIJK, dijk, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Ellen-en-Lew*, west- en zuidwaarts langs den *Zwartenbergsche-polder*, behoorende de *Leurschehaven*, dus van den *Mark* naar den *Haagsche-dijk* loopende.

GROENEDIJK (DE), dijk in *Nieuw-Altena*, prov. *Noord-Brabant*. Zie *SCHENKEL-BINNEDIJK (DE)*. W.

§ GROENENDIJK of Waersuur, b., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 1 u. O. Z. O. van *Leyden*, kant. en 1½ u. W. van *Alphen*, gem. en 1½ u. N. ten W. van *Hazerswoude*; met 101 h. en 830 inw. — Er is in deze b. eene stat. van R. K., waartoe ook de inw. van *Leyderdorp* en *Soeterwoude*, aan den Rijn dijk, tot die gezindte behoorende, gerekend worden en die alseo 790 zielen, onder welke 560 Communikanten telt en door enen Pastoor bediend wordt, die den titel heeft van Pastoor van *Leyderdorp*. De kerk aan den H. *Branandus* toegewijd, is een klein oud gebouw; met een torentje en van een orgel en een altaar voorzien. De R. K. hebben hier eene eigen begraafplaats (1).

§ GROENENDIJKSCHE-POLDER (NIEUWE-), pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Alphen*, gem. *Hazerswoude*; palende N. aan den Rijn dijk, O. aan de Westvaart, Z. aan den Delfpolder en de Droogmakerij, W. aan den Oude-Groenendijksche-polder. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 178 bund. 92 v. r. 89 v. ell., alles schotbaar land; wordt door enen molen, op den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 1,47 ell. onder A. P. Het polderbestuur bestaat uit drie Poldermeesteren.

§ GROENENDIJKSCHE-POLDER (OUDE-), pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Alphen*, gem. *Hazerswoude*; palende N. aan den Rijn dijk, O. aan den Nieuwe-Groenendijksche-polder, Z. aan het Iageland, W. aan den Barrepolder. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 152 bund., alles schotbaar land; wordt door enen molen, op den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 1,47 ell. onder A. P. Hij staat, met den Barrepolder, onder het bestuur van vier Poldermeesteren.

GROENENHOEK, kasp in *Oost-Indië*, in de *Indische-zee*, aan de Noordoostkust van *Nieuw-Guinea*.

GROENENSTEIN, voorn. buit., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 4½ u. Z. W. van *Brielle*, kant. en 3 u. W. ten N. van *Sommeldijk*, gem. *Ouddorp*, in den pold. het *Oude-Land*.

GROENEPLAAT (DE), bekaad weiland in de *Nieuwe-Maas*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *Ridderkerk*, gem. *Oost-en-West-Ischmonde*. Het beslaat eene oppervlakte van 8 bund., en wordt door twee duikers drooggehouden.

GROENEVELDSCHÉ-POLDER, pold., prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *St. Maarten-Eenigenburg-en-Valkoog*; palende N. W. aan *Borghorn*, N. O. aan *Schagen-Zuidzijde*, O. aan den *Schager-waard*, Z. aan *Dirkshorn*, Z. W. en W. aan *St. Maarten*. — Deze pold. beslaat, met inbegrip van den polder *Valkoog*, hetwelk gezamenlijk een geheel uitmaakt, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 495 bund. 51 v. r. 68 v. ell., alles schotbaar land; telt 15 h., waaronder 12 boerderijen, en wordt door enen molen, op de Ringsloot, van het overtollige water ontlast. Er bestaat te *Groeneveld* eene sluis, die hoofdzakelijk dient, om daardoor van de Ringsloot in den polder te varen, en strekt dus tot waterkoering van de ringsloot. Het polderbestuur bestaat uit vijf Leden, en zes Leden van toezigt met *Valkoog* gezamenlijk.

GROENE-WATBRING (DE), water in *Schisland*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Kralingen*, in eene oostelijke rigting loopende van de *Salendakade* naar den *Hofdijk*, onder *Kralingen*.

(1) Door dit art. vervallen de beide art. GROENENDIJK, geh. in *Rijnland*.

GROENEWEG, geh. in den *Ablasserwaard*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en 1 u. N. van *Gorinchem*, gedeeltelijk gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Hoog-Blokland*, gedeeltelijk gem. en 10 min. Z. O. van *Hoornaar*; met 8 h. en 60 inw., van welke 6 h. en 40 inw., onder *Hoog-Blokland*, en 2 h. en 20 inw. onder *Hoornaar*.

GROENE-WEG, weg in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, in eene westelijke rigting loopende van het Keizerwegje naar het Schoenmakerswegje.

GROENEWEG (POLDER-BENOORDEN-DE-), streek polderland prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*; palende N. W. aan de gem. *Zijpe*, N. aan het Keizerwiel, N. O. aan den pold. *Beoosten-de-Vleetsloot*, O. aan den pold. *Tussche-de-Lasschoten-en-Vleetsloot*, Z. aan den pold. *Voor-het-westende-vande-Nes* en aan de *Nieuwe-kaag*, W. aan de *Lagedijkerkaag*. — Zij maakt een gedeelte van de sectie *Schagen-Noordzijde* uit, en beslaat eene oppervlakte van 76 bund. 47 v. r. 70 v. ell.

GROENEWOLD, tegenwoordigen naam van *BRIENENHUIS*, havel., prov. *Overijssel*. Zie *BRIENENHUIS*. A. en *BORCKL. W.*

GROENHOVEN, buit. prov. *Gelderland*. Zie op het art. *BRUCKH. W.*

* **GROENINGEN**, ook wel *GROENINGEN*, heeft mede 1 windkorenmolen. Vroeger heeft hier ook het Huis de Voort gestaan, alsmede de *Spijker* of 's Hertogentoren.

GROENLANDSCHE-POLDER, pold. prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Loenen*, gem. *Abcoude-Baambrugge*; palende N. aan den *Slotpolder*, O. aan den *Hooglandsche-polder*, Z. aan den *Polder-van-Vinkeveen*, W. aan den *Kleine-Winkelsche-polder*. — Deze pold. is voor vele jaren gecombineerd met den *Hooglandsche-polder* en is met dezen groot 278 bund. 3 v. r. 64 v. ell. wei- en bootland. Zie voorts het art. *HOOGLANDSCHE-POLDER*.

* **GROENLO**, gem., heeft ook nog 1 mutsen- en kousenfabriek. — De R. K., welke, met die der buurs. *Lindvelde*, *Avest* en *Beltrum*, eene statie uitmaken, hebben eene kerk te *Groenlo* en eene *bijkerk* te *Beltrum*. — Bl. 893. Men vindt er eene *Gasthuis-Administratie*, welke met de *Diaconiën* tot ondersteuning van de algemeene armen zeer gunstig werkt; voor doortrekkende arme vreemdelingen wordt uit die fondsen mede in vrij logies als andersins voorzien. Voorts is aldaar aanwezig een uit eigen middelen door de R. K. gesticht Huis van weldadigheid, waarin, onder de zorg van een *Kloosterzusters*, minstens een twaalfstal oude vrouwen worden verpleegd, zijnde aan dat gebouw tevens verbonden eene school tot opleiding der jeugd, waar de eerste beginselen van onderwijs tot eenen onderdom van zes jaren wordt gegeven. Meisjes van meer gevorderden leeftijd genieten alleen onderrigt in allerhande vrouwelijke handwerken. — *GROENLO* is de geboorteplaats van *HERMANUS HERBERTS*, die vroeger een *Monnik* was, doch in 1882 beroepen werd tot *Evang. Luth. Predikant* te *Gouda*.

* **GROENSTRAAT**, geh. in de bar. van *Breda*, ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Oosterhout*, 20 min. N. W. van *Dongen*, loopende de grenscheiding tusschen de beide gem. en de lengte juist midden door den *rijweg*. Men telt er 32 h. en ruim 180 inw.; als: onder *Oosterhout* 33 h. en 70 inw., onder *Dongen* 19 h. en 110 inw.

GROENTJESWAARD (DE OOSTELIJKE-EN-DE-WESTELIJKE-), twee pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *GROENINGSWAARD (DE OOSTELIJKE-)* W. en *GROENINGSWAARD (DE WESTELIJKE-)*. W.

GROENVELDS-POLDER, pold., prov. *Noord-Holland*. Zie *Groenvelds-Polder*.

GROEP (DE), geh., prov. *Utrecht*, arr. en 5½ u. Z. Z. O. van *Amersfoort*, kant. en 1½ u. W. van *Rhenen*, gem. en 1 u. N. van *Amerongen*; met 15 h. en 120 inw.

* **GROESBEEK**. De Herv. kerk is in het jaar 1844 bijna geheel vernieuwd en daarin werd in 1848 een orgel geplaatst, dat den 12 October van dat jaar is ingewijd, zijnde een geschenk van den Kerkvoogd, den Heer *Derk Gijsbert Monteburg* en diens moeder nu wijle Mevrouw *Johanna Gertruida Theunissen*, wed. *Derk Hendrik Monteburg*.

GROESPLAAT, plaat in de *Merwede*, prov. *Noord-Brabant*, arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gedeeltelijk gem. *Woudrichem-en-Oudendijk*, gedeeltelijk gem. *de Werken-en-Sleuwijk*. — Deze plaat is vóór het jaar 1816 gedeeltelijk bekend geworden en maakt alsoo eenen onbehuuden pold. uit; palende N. en O. aan de *Merwede*, Z. aan het *Oudendijksche Gat*, W. aan het onbekade gedeelte van de *Groesplaat*, en beslaande, volgens het kadaster, 11 bund. 70 v. r. 70 v. ell. met de kaden en buitenstrooken, alles schotbaar land; als: onder *Woudrichem-en-Oudendijk*, 11 bund. 1 v. r. 60 v. ell., en onder *Sleuwijk-en-de-Werken*, 69 v. r. 10 v. ell. Hij watert nit op het *Oudendijksche-gat*, door een houten duiker aan de zuidzijde, wijd 0,30 ell., voorzien met eene klep. Het land ligt 1,20 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 2,30 ell. Deze pold. wordt door den eigenaar, zijnde den Heer *A. N. J. Harkens van Alken*, zelve bestuurd. Hij is aan de noord- en oostzijde van een zoodanigen hoogen oever voorzien, dat aldaar geen kade bestaat.

GROEVENBRUG (DE), houten brug in het balj. van *Woerden*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Woerden*.

GROEVENKNOPP, geh., grooth. *Luxemburg*, kw. en 5½ u. N. ten W. van *Luxemburg*, kant. en 1½ u. W. van *Mersch*, gem. *Busingen*; met 12 h. en ongeveer 70 inw.

* **GROLLERHOLT**. De laatste vergadering wordt gezegd aldaar gehouden te zijn in 1681, doch er zijn voorbeelden van latere vergaderingen, zooals in 1696, terwijl het houden der gewone samenkomsten in het *Grollenholt*, reeds vroeger dan in genoemd jaar heeft opgehouden.

GROLSCHEBEEK (DE OUDE-), water in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, dat in de omstreken van *Groenlo* ontspringt, in eene noordwestelijke strekking naar het *Weerbeek* loopt, van daar eerst eene westelijke en later eene noordelijke rigting aannemende, naar *Boreulo* vloeit, waar het zich in de *Berkel* ontlust.

GROND, voorstad van de st. *Luxemburg*. Zie *GROND. W.*

* **GRONDEN-VAN-GOUDSWAARD**, staat: Zie *GOUDSWAARD (GRONDEN-VAN-)*. lees: Zie *GOUDSWAARD-EN-DE-KEENRAETS-POLDER (GRONDEN-VAN)*.

GRONDWASSER, beek in het zuidelijk gedeelte van het grooth. *Luxemburg*. Zij wordt gevormd uit onderscheidene kleine beken en valt, na eenen korten loop, bij het Belgische d. *Athus*, in de *Kor*.

* **GRONINGEN**, prov. *Bl. 914*, reg. 29—31, staat: boven en — is gebouwd; lees: terwijl daarenboven nog twee andere scholen, de eene in het jaar 1842 boven, de andere in het jaar 1843 beneden het tweede verlaat, op grooten afstand van elkander, met daartoe benoodigde schoolmeesterswoningen, nieuw gebouwd zijn. — *Bl. 917*. De overstromingen sullen, vooral sedert men eenige jaren aan de gevaarlijkste dijken steenglootjingen heeft aangebragt, waarschijnlijk zeer zeldzaam worden.

* GRONINGEN; gem. Bl. 925. Het oude wapen van Groningen was eene fasce van sinopel (groen) op een veld van silver, hetgeen, volgens sommigen, zou verbeelden een groen veld tusschen de wateren in de lengte uitgestrekt, door welke wateren de Noorder-, de Eemas, de Hunse en de Lauwers zouden kunnen gemeend zijn (1). — Bl. 924, regel 21, staat: bastions *les*: lunetten — In de Ooster- en Heerpoorten zijn casematten en galerijen. — Bl. 926. Sedert eenige jaren is de Botermarkt te Groningen verplaatst. Op de marktdagen is het marktplein vol gewoel, hier staan kramen met allerlei waren, gisch wordt spek, daar schapen, elders verse visch, tuin en veldvruchten, bloemen, landelijke werktuigen, hekken en velerlei noodwendigheden te koop gebracht. — De Vischmarkt werd volgens Resolutie van 1767 verlegd naar de Aa, en de tegenwoordige vischmarkt tot een plein gemaakt — Bl. 927. De beestenmarkten te Groningen worden gehouden iederen marktdag in Mei, den laatsten marktdag in October, alle marktdagen in November en den eersten marktdag in December. — Op den ouden steen in den gevel der hoofdwaacht staat: *Pax et Justitia osculatae sunt* (d. i. Vrede en gerechtigheid kussen elkander; Zie Psalm 85 vs. 11). — Bl. 939. Onder de in de Evang.-Luth. gemeente staande hebbende Predikanten verdient melding de door zijne schriftvermaarde JAN MELDER van 1740—47 die als een goed Theoloog en voortreffelijk Prediker geroemd wordt. — Bl. 945. In het Burger-Weeshuis worden slechts een dertigtal kinderen onderhouden. — Bl. 946. Tijdens de vereeniging van het Groene met het Blaauw-Weeshuis waren er in het Groene 78 kinderen, ontvangende het huis alsnu den naam van Groene en Blaauw Gecombineerde Weeshuis. Er waren dus twee weeshuizen in het zeldde gebouw, tot in het jaar 1675, toen zij tot één vereenigd werden. — Reg. 12 en 16 van onderen, staat: 1796, lees: 1797. — In het Heilige-Geest-Gasthuis te Groningen worden thans 21 massen of 58 vrouwen verpleegd. De overige gebouwen, tot dit gesticht oorspronkelijk behoord hebbende, werden door de regering in 1698 aangekocht en vervolgens tot andere einden gebruikt, als, tot een Kersenschuur, Ammunitie Magazijn, Giethuis en Werkhuis, welk laatste thans eene Kazerne is. Het Stads-Ammunitiemagazijn is, wat het materiëel betref, in deze eeuw verkocht, wordende thans het beneden gedeelte tot gymnastische oefeningen van het garnizoen, en de tweede verdieping gedeeltelijk door de militaire administratie, en gedeeltelijk met den geheelen solder, door het geselschap der Hervormde Diakenen tot een Werkhuis gebezigd. — Bl. 947. In het Armen-Huiszittende-Gasthuis zijn thans 21 onventualen, met eenen wuppboet, terwijl aan 40 vrouwen buiten het gesticht brood en boter wordt uitgedeeld. — Bl. 948. In het Mepsche-Gasthuis zijn 1 man en 7 vrouwen. — De helft der bewoonsters van het Vrouw-Anna-Varvers-Gasthuis mocht de R. K. godsdienst toegedaan zijn. — Bl. 949, reg. 16, staat: *Kaar Schouwing*. lees: *Evkt. Schouwing*. — Er is te Groningen mede eene Spaarbank en eene Bank van Leening. — Bl. 950; onderste regel, staat: Rectorstafel, lees: Bursetafel. In het jaar 1846 zijn het oude Akademiëgebouw, de Burse en drie daaraan belende huizen, waarin tot dus verre Hoogteeraren plagten te wonen, afgebroken en op den grond, waar zij gestaan hadden, een

(1) Zie over dit aloude wapen Dr. OUDEMANS, in de *Groninger Volksalmanak* van 1844.

geheel nieuw Akademiegebouw gesticht, hetwelk in het jaar 1850 voltooid en den 25 September van dat jaar ingewijd is. Dit gebouw bevat veertig zoo groote als kleine vertrekken. Onder de eersten zijn vele geboorzalen, en inzonderheid is bezienwaardig de net gestukadoorde *Aula* of groote zaal tot het houden van oratiën, promotiën en andere akademische plegtigheden. Op de tweede verdieping zijn vijf zalen met elkander verbonden en tot ééne zaal gemaakt, in welke het museum is geplaatst. Ook het niterlijke van dit zoo net en goed ingerigt gebouw is fraai en komt op het plein, waarop het is gebouwd, zeer goed uit. — Bl. 951. De Ontleedplaats, voorheen bezuiden het koor der Broerekerk en in 1817 aanmerkelijk verbeterd, is sedert eenige jaren verlegd. Men heeft namelijk, den 50 Julij 1851, het bouwen van een geheel nieuw *Theatrum Academicum*, in de *Schuitmakersstraat*, op een gedeelte van den ouden tuin van het *Abtenhuis*, aanbesteed; dat gebouw was in Mei 1852 voltooid en in September van dat jaar is men begonnen er de lessen in te houden. — Bl. 953. De Hoogeschool te Groningen is thans, wat de hoofdzak, het onderwijs, betreft, in eenen zeer bloeienden staat, zoo dat men naar waarheid kan zeggen, dat zij nog immer zoo veel kracht in de bevordering der wetenschappen heeft ontwikkeld als thans. De leerstoelen zijn bezet door mannen van grooten naam en nitgebreide geleerdheid. Hunne geboorzalen werden vlijtig besocht, hetgeen zij, door hunnen blakenden ijver voor het onderwijs, zoo zeer verdienen; de Akademische jeugd is voorbeeldig vlijtig in hare wetenschappelijke oefeningen. — Bl. 954 tot 958. Onder de vermaarde mannen die te Groningen geboren zijn, verdienen nog melding de Godgeleerde *ARIUS ADRIANI*, geb. 4 Januarij 1756, † 25 December 1830; de Staatsmannen *Mr. WILLEM ARNOLD ALVISE*, † 7 Junij 1800, na, van 1780—1796, Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië te zijn geweest, en *Mr. ADBERT WILLEM HORN*, geb. 15 Julij 1788, † 27 Julij 1827, een schrander Regtsgeleerde, en Lid van het uitvoerend bewind van Augustus 1797 tot aan de ontbinding van dat staatsligchaam; de Zeeheld *GERARDUS OOSTHUIS*, geb. in 1740, † 23 Augustus 1819; de Luitenant-Generaal *ALBERT DOMINICUS TRIP*, geb. 15 October 1776, † 22 Maart 1835, als Opperbevelhebber der Kavallerie; de Geschiedkundige *Mr. TJALLING PETRUS TRELSING*, geb. 11 Januarij 1800, † 12 Julij 1844, die mede de Nederduitsche lier handteerde; de Beeldhouwers *GERARDUS VAN DEN HAVEN*, die tevens een bekwaam bouwkundige was, uit de laatste helft der achttiende eeuw en diens broeder *THEODORUS VAN DEN HAVEN*; de Teekenaar *WIJBRAND VELDMAN*, geb. in 1742, † in 1800. — Bl. 956, reg. 14, staat: *Ommelandicus*; lees: *Ommelandicae*; — Bl. 957, reg. 6, staat: 1718 lees: 1748 — Bl. 958, reg. 23 en 24, staat: provincie lees: stad — Reg. 29, staat: verovering lees: verovering — Reg. 33—35, staat: die — Lauwers lees: die te zamen oneens waren over Oostergoo en Westergoo, door *LOTHARIUS* aan Holland, doch door *KORNBAD III* aan Utrecht geschonken.

* **GRONINGEN**, voorm. militaire hoofdpst, is thans eene nederzetting van kolonisten, van welke de eersten, in 1843, uit het vaderland derwaarts getrokken zijn. In de maand Januarij 1849 bestond die nederzetting nog uit 49, in September slechts uit 14 huisgezinnen. Eenigen waren vertrokken naar de plant. Rama, voornamelijk voor de veeteelt, anderen hebben zich nabij de stad nedergezet en werken bij de nieuw opgerigte maatschappij van nijverheid, welke een dertigtal stuks vee heeft, waarbij, ter bekoming van mest, de stalvoeding

is ingevoerd, eene irrigating, die zich langzamerhand zal uitbreiden. Den deelhebbers dier maatschappij wordt de melk, even als in het vaderland, aan huis gebragt, een vreemd gezigt voorwaar, om eenen hoerenjongen met melkimmers te zien loopen, in een land, waar men nimmer een blanke iets zag dragen.

GRONS (DE NAAUWE-), water, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*. Het komt in *Leeuwarderadeel* uit de *Wijde-Grons*, aan het geb. de *Froskepolle*, en loopt zuidwaarts, langs *Hempens* naar *Warrega*.

GRONS (DE WIJDE), water, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*. Het is dat gedeelte van het vaarwater, begrepen tusschen de *Potmarge* en het *Woudmansdiep*, dat met de *Tijnje* en *Naauwe-Grons* een geheel uitmaakt.

* GRONSFORT, staat: Zie *GRONSVOORT*. lees: Zie *GRONSVOORT*.

* GRONSVELD. Het d. ligt $1\frac{1}{2}$ u. O. Z. O. van *Maastricht*.

* GRONWEGEN, staat: Zie *GRONWEGEN*. lees: Zie *GRONWEGEN*.

GROOT-BAAI, een der zoven divisien van het Nederlandsch kwartier van het *West-Indisch eil. St. Marten*; palende N. aan het *Prinskwartier*, O. aan de *Atlantische-zee*, Z. aan *Grootbaai*, W. aan *Kleinbaai*, *Koolbaai* en *Cal-de-Sac*. In deze divisie bestaan geene suiker- of andere plantaadjen, uithoofde van de steile en rotsachtige bergen, welke niet bebouwd kunnen worden. *Philipsburg*, de hoofd- en residentieplaats van het Nederlandsche gedeelte; is gelegen aan de *GROOT-BAAI* zelve, waarvan deze divisie haren naam ontleent.

GROOT-BAAI, baai in *West-Indië*, aan de *Zuidkust* van het eil. *St. Marten*. Deze baai heeft eene ovale gedaante, en is ongeveer 3373 ell. breed, zij is vrij zuiver, doch in het midden, van het fort *Amsterdam* af, dwars er door, naar het tegenover liggende gebergte van *Pointe-Blanche*, ligt een zware zandbank (hier *baar* genaamd), waarop niet meer dan 3,50 à 4 ell. water staat. Binnen de baai heeft men van 2 tot 3 vademen water. Dwars van *Pointe-Blanche*, benedenwinds van den oosthoek, ongeveer $\frac{1}{2}$ van den oost- en $\frac{1}{2}$ van den westhoek heeft men 8 à 10 vademen water en eenen zuiveren zandgrond. Groote schepen moeten buiten de baai in den mond der wijde, naar het *Zuiden* geheel opens baai ten anker gaan. Schoeners en andere kleine vaartuigen ankeren meer in de nabijheid van *Philipsburg*. Het binnenzeilen in *GROOT-BAAI* is gemakkelijk, maar nimmer is het eene veilige legplaats voor schepen, vooral niet in de orkaanmaanden.

GROOTBOSCH, hofst. in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en $4\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Appingedam*, kant. en $2\frac{1}{2}$ u. N. ten O. van *Onderdendam*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Usquert*. — Deze hofst. wordt in eigendom bezeten en bewoond door den landbouwer *LANSBERTUS VAN DER TOEK*.

GROOTDONK OF GROONK, b., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. Z. O. van 's *Hertogenbosch*, kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Veghel*, een gedeelte uitmakende van het geh. *Eerde*.

GROOTE-BERG, b., prov. *N. Brabant*, arr., kant., gem. en tot de st. *Eindhoven* behoorende, waarvan zij slechts door de vest gescheiden is. In deze huurs. heeft men de kaserne der *marechaussée*, benevens de fabriek het *Paradijs* van de *Heeren van Achy en Comp.*

GROOTE-BERG, berg in *West-Indië*, op het eil. *Curacao*, in de *Midden-divisie*, O. van de *Bullebaai*.

GROOTE-BERG, plant. in *West-Indië*, op het eil. *Curacao*, in de *Midden-divisie*, op de *Groote-Berg*.

* GROOTE-BROEK. De Herv. kerk, welke sedert jaren in eenen vervallen toestand was, is in 1848 afgebroken en vervangen door eene

geheel nieuwe, welke den 20 Mei des volgenden jaars is ingewijd. In 1850 is daarin een orgel geplaatst, dat den 18 September is ingewijd. — Het wapen van Grooorsaak wordt ook opgegeven, als zijnde een schild van zilver, met eenen boom, staande op een terras, alles van sinopel; tusschen de takken des booms drie achtpuntige sterren van goud.

GROOTE-DORST, voorm. fort in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zee-land*, behoorende tot de vestingwerken van *Aardenburg*, ten Zuiden van die stad, aan de Eede, ter plaatse, waar de Kiecloosche watergang daarin plagt te vallen. Het was een vierhoek, doch de zuid-westhoek was afgesneden. Het werd aangelegd toen, tegen het einde van het twaalfjarig bestand, de vestingwerken van *Aardenburg* veranderd werden, en is, kort na 1672, allengskens gesloecht.

* **GROOTE-GAST**, kerk. ring, reg. 4, *staat*: Niekerk, Oldkerken-*Faan*. *lees*: Niekerk-Oldkerken-*Faan*,

* **GROOTEGAST**, gem., behoort tot het arr. *Groningen*.

GROOTEGAT (HET), breed water in den *Hoeksche-waard*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Zuid-Beijerland*, zijnde het westelijk gedeelte van het water, dat verder, onder de namen van *KLEINEGAT* en *BORREKER*, in eenen bogtigen loop, den *Groot-Zuid-Beijerlandsche-polder*, van het W. naar het O., doorvloeit.

GROOTEGORS (HET), pold. in het *Land-van-Altena*. *Zie GOND (HET Goores)*.

GROOTE-HORST, hofstede in *Oppe-Gelder*, prov. *Limburg*, arr. en 9 u. N. van *Roermond*, kant. en 2 u. O. van *Gennep*, gem. en 1 u. N. van *Bergen*, op den weg van *Afferden* naar het geh. *Augustinus*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 31 bund., en wordt in eigendom bezeten en bebouwd door de weduwe *Petra FRANKER*.

GROOTE-POLDER (DE), pold. in den *Biesbosch*. *Zie NOLLIN (DE) W.*

* **GROOTE-POLDER (DE)**, in het *Land-van-Heusden*, is na het jaar 1798 bedijkt. Het steenen sluisje, dat in het jaar 1834 gelegd is, is wijd 0,60 ell. en voorzien met eene schuif en valdeur. Vroeger bestond er een houten duiker tot uitwatering.

* **GROOTE-POLDER (DE)**, in de heerl. *Niervaart*, is volgens sommigen in 1552 of 1554, volgens anderen zelfs vóór 1421, na de overstroming in 1652 herdijkt. Het land ligt 1,40 ell. onder A. P. Het maaipeil is 0,05 en 0,30 ell. onder A. P.

§ **GROOTE POLDER (DE)**, pold. in *Rijnland*. *Zie STONPWILK (DROEGEMAAKTE-GROOTE-POLDER-VAN-)*. W.

GROOTE-RUITERSBOS (DE), pold., prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. en gem. *Oosterhout*: palende N. aan de *Slobberdoezen*, O. aan den *Opkomst-van-Vreugderlijk*, Z. aan het *Krommegat*, W. aan den *Kwestieuse- of Krakeel-polder*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, 3 bund. 93 v. r. 80 v. ell., met de kaden en wordt door eenen houten duiker, aan de zuidzijde tegen het *Kromme-gat*, wijd 0,50 ell., voorzien met eene klep, op het *Regtendijksche-gat* en verder op de *Donge*, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0,40 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 1,60 à 1,70 ell. Hij behoort geheel aan het *Domein*. De gronden zijn van eenen goeden aard.

* **GROOTE SCHANS (DE)** is thans een aarden fort van vier bastions, met eene natte gracht en bedekten weg omringd.

GROOTE SLOOT, water, prov. *N. Holland*, gem. *Spanbroek*, hetwelk, in eene westelijke rigting, van het *Noordermeer* tot de *Kapelle-sloot* loopt.

* **GROOTE-WAARD**, pold. in den *Ablasserwaard*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 441 bund. 75 v. r. 18 v. ell.,

waaronder 440 bund. 89 v. r. 76 v. ell. schotbaar land; telt 17 h., waaronder 11 boerderijen, en wordt door twee molens, op de Noordloos, van het overtollige water ontlaat. Het polderbestuur bestaat uit eenen Schout en twee Heemraden.

GROOTEWAL, een der zeven sectiën, waarin de gem. *Schagen-en-Burghorn*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, verdeeld is. Zij grenst N. aan den gemeenen weg en Snevert tegen de sectiën *Schagen* en de *Nes*, O. aan de *Aanscheiding* en den *Lutkevaldenweg* tegen de gem. *Barsingehorn-Kolhorn-en-Haringhuizen*, Z. aan den gemeenen weg tegen de gem. *Barsingehorn-Kolhorn-en-Haringhuizen* en de sectië de *Kaag*, W. aan de *Meersloot* tegen de sectië *Schagen-Zuidzijde*. — Deze sectië is groot, volgens het kadaster, 274 bund. 35 v. r. 88 v. ell., waaronder 267 bund. 28 v. r. 73 v. ell. schotbaar land voor de polderlasten, en bevat in zich de volgende polders, als: de *Oude-Kaag*, de *Harmen-Kaag*, de *Oostermeer*, de *Achter-Grootewal*, de *Voor-Grootewal*, *Over-de-Leets*, *Bezuiden-de-Miederlaan*, *Benoorden-de-Miederlaan*, de *Nieuwe-polder* en de *Compagnie*. — Er staat eene R. K. kerk en 78 h., waarvan het grootste deel uitmaakt een gedeelte van het d. *Schagen*, en waaronder 21 boerderijen, alsmede twee watermolens. Gaorwas staat onder het bestuur van den pold. *Schagen*, waarvan zij een gedeelte uitmaakt.

GROOTEWAL (ACHTER-), gedeelte polderland, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*; polder N. aan *Oostermeer*, O. aan *Voor-Grootewal*, Z. aan de gem. *Barsingehorn-Kolhorn-en-Haringhuizen* en aan de *Oldermans-kaag*, W. aan den pold. *Bezuiden-en-Benoorden-de-Brijlsloot*. — Het behoort tot de sectië *Grootewal*, en is 35 bund. 66 v. r. 28 v. ell. groot.

GROOTEWAL (VOOR-), gedeelte polderland, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*; polder N. aan *Oude-Kaag*, O. aan *Harmen-Kaag*, Z. aan *Achter-Grootewal*, W. aan de *Westmeer*. — Het behoort tot de sectië *Grootewal*, en is, volgens het kadaster, 25 bund. 98 v. r. 80 v. ell. groot.

GROOTHUIS (HET), voorm. adell. h., prov. *Overijssel*. Zie *Grootenuis*. W.

GROUDE, oude naam van het d. *GROUDE*, in *Staats-Flamander*, prov. *Zeeland*. Zie *GROUDE*. W.

* **GROUP** was vroeger een gors, dat in de zestiende eeuw met andere gorzen bedijkt is, en thans een gedeelte van den *Hoekbe-waard* uitmaakt. De huizen zijn verspreid, ter weerszijden van den grindweg van *Numansdorp* op *Goidschalksoord*.

GROUW, kadast., gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Idaarderadeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Rauwerd*; bevattende althans het d. *Grouw*, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte bestaande van 2824 bund. 74 v. r. 60 v. ell., waaronder 2510 bund. 83 v. r. 81 v. ell. belastbaar land.

* **GROUW** is de zetel van het grietenijbestuur van *Idaarderaden*, alwaar ook het grietenijhuis staat. — Als eene geschiedkundige bijzonderheid mag worden aangemerkt, dat in het d. *Grouw*, in plaats van het elders algemeen gevierde *St. Nicolaasfeest*, steeds het feest van *St. Petrus* geheel en den zelfden smaak gevierd wordt.

GROVESTINSHEERT, voorm. adell. h., prov. *Groningen*, arr. en 4 u. W. N. W. van *Groningen*, kant. en 2 u. N. W. van *Zuidhorn*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Grijpskerk*, op den *Oosterwaard*, de eerste plaats ten W. van *Kommerzijl*, met twee boerenhuizen met schuren en bijgebouwen. — Het oude huis, met 68 bund. 82 v. r.

60 v. ell. binnen- en polderland, staat binnen de provinciale zeedijk, en behoort den landbouwer **HANNAK JANS SICCAAN**; het nieuwe, met 36 bund. 25 v. r. 20 v. ell. polder- en later ingedijkt kwelder-, nu mede polderland, staat aan de kadjik van den Waardster-polder, en behoort den landbouwer **PIETRA KRIZINGA**.

GROWO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Madion*.

GRUBBENVORST (HET GEBROKEN-SLOT-VAN-), voorm. heerl. in *Oppey-Gelder*, prov. *Limborg*, arr. *Roermond*, kant. *Horst*, gem. *Grubbenvorst*. — Deze heerl. bevat de bouwvallen van het slot, 4 schikhoeven, 1 water-graammolen, benevens bosch-, wei-, hooi- en bouwlanden, alles groot 205 bund. 70 v. r. 90 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer **ANTOON RAGVRAU**, woonachtig te Luik.

GRUNARI (DE), buit., prov. *Zuid-Holland*. Zie **GRUNARIJN**. W. en A.

* **GRUMELSCHEID** heeft eeneijkerk, die tot de par. van *Noordwijten* behoort, doch waarin de dienst slechts enkele malen des jaars wordt waargenomen. — Het d. heeft 20 h. en 118 inw. en met den molen 21 h. en 126 inw.

* **GRUMELSCHEIDERMUEHL** is geen geh., maar een alleenstaande molen.

GRUNDHAUSEN, geh., grooth. *Luxemburg*. Zie **GRUNDHAUSEN**. W.

GUAMMER, eil. in *Oost-Indië*. Zie **WAMMER**. W.

GUESSELTE, oud adell. kast. in het *Land-van-Falkenburg*, prov. *Limborg*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Maastricht*, gem. en 10 min. *W. Z. W. van Amby*. — Dit adell. h. beslaat, met de daartoe behorende gronden, eene oppervlakte van 41 bund. 76 v. r. 10 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door Jonkheer **Mr. T. K. C. J. M. A. GRAMM VAN BRIENEN**.

GUIANA, vroegere naam van de hofst. *WITTENHOV*, prov. *Noord-Holland*. Zie **WITTENHOV**.

GUILGEFORTS-POLDER (DE ST.), vroegere naam van den *OMKROMMEN-POLDER*, prov. *Noord-Brabant*. Zie *OMKROMMEN-POLDER*. W.

* **GUILLELMITEN-KLOOSTER** werd bewoond door Monniken van de orde van *St. Willem van Aquitanië*. De kapel van dit klooster dient thans tot kerk, en is een goed, doch te klein, gebouw, met een spits torentje, op het westeinde, op den gevel.

* **GUITEN-POLDER (WESTER-)** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 49 bund. 10 v. r. 60 v. ell. schothaar land, en wordt door eene sluis van het overtollige water ontlast.

GUNNE (DE), haves. in *Zakland*, prov. *Overijssel*, arr. en 3 u. O. N. O. van *Doenter*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Raalte*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Heino*. — Deze haves. beslaat, met de daartoe behorende gronden, eene oppervlakte van 54 bund. 58 v. r. 90 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door de wed. **GERARDUS VAN SONSBREK**, die het des zomers bewoond.

§ GUNST (FRIDRICH'S niet FREDERICI'S), koffijplant. en verlaten houtge. Zie **FANNAK'S-GUNST**. W.

H.

HAAG (DE), ook wel *DER HAAS* gespeld en bij het kadaster enkel *HAAS*, geh. in de prov. *Noord-Brabant*, arr. en 3 u. O. ten N. van *Eindhoven*, kant., gem. en 10 min. *Z. W. van Helmond*; met 56 h. en ruim 160 inw.

HAAG (DEN), geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en $4\frac{1}{2}$ u. O. N. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. W. ten Z. van 's *Grave*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Schayk*; met 82 h. en 180 inw.

HAAGSCHE-BEËMDEN, bedijking, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Ginneken*, gem. *Princenhage*; palende N. en O. aan de *Mark*, Z. aan den *Emer*, de *Croeten*, de *Achterste Emer*, *Klein-Overveld*, den *Veersche-weg* en het *Boschdal*, W. aan *Kraaijenest* en de *Oost- en Zwartenbergse-polders*. — Deze bedijking bestaat uit de polders: *Hal-en-Strijpen*, *Wymeren-en-de-Hillen*, *Rooskensdonk*, de *Lange-Bunders-Slang-wijk-en-de-Hille*, *Buitendijk-en-Slangwijk* en *Astert-en-Hintelaken*, en beslaat, volgens het kadaaster, eene oppervlakte van 1227 bund. 40 v. r. 90 v. ell., waaronder 992 bund. 93 v. r. 77 v. ell. schotbaar land. Ofschoon ieder der hier bovengenoemde gedeelten op zich zelf den naam van polder draagt, zijn echter allen begrepen in eene bekading, welke het water van de *Mark* keert, en hoewel ieder afzonderlijk zijn sluisje of sluizen heeft, is het water echter niet afgescheiden, maar is onverbrokeu gemeenschap door alle de polders, zoodat bij overstroming van de kaden (hetwelk voor de herdigting van de *Mark* en de *Dintel*, telken winter langdurig en soms tot 2 ell. boven A. P. plaats had) alle deze landen gelijkelijk onderstaan.

HAAGSCHE-SLUIJSJE (HET), sluisje in den *Bommelerwaard*, prov. *Gelderland*, gem. en 80 min. beneden het d. *Brakel*, in de uitwatering der *Beneden-waarden*, tegen het *Monnikenland*, wijd 0,71 ell., liggende 0,70 ell. beneden middelbaren rivierstand.

HAAGWIJK, buit., prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. Q. van *Leyden*, gem. en 1 u. N. van *Soeterwoude*, aan den straatweg van *Leyden* op *Utrecht*, omtrent het *Leyderdorpsche-hek*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 15 v. r. 82 v. ell., en wordt thans in eigendom bezeten door den Heer G. W. VAN DER SPRUYT, woonachtig te *Leyden*.

HAAK (DEN), pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. 's *Gravenhage*, kant. en gem. *Naaldwijk*; palende N. aan buitendijks gelegen land, O. aan den *Buiten-Oranjepolder*, Z. aan de *Maas*, W. aan eene streek duinen die zich noordwestwaarts uitstrekt tot aan de *Spanjaardsduinen* en daardoor eene streek lands insluiten, mede bekend onder den naam van *den Haak*, doch gelegen onder de gem. 's *Gravezande-en-Zand-Ambacht*. Zie het volgende art. — Deze pold., zijnde eene uitgebreide streek weiland, waarop in het voorjaar een aantal jonge runderen en paarden, uit verschillende plaatsen van den omtrek, ook uit andere streken gebragt worden, om tot in het najaar aldaar geweid te worden, watert uit op de *Nieuwe-Maas*, door eene houten sluis, wijd 0,35 ell., en op het *Amersgat*, door eenen steenen sluis, wijd 0,32 ell., en eenen houten duiker, wijd 0,52 ell.

HAAK (DEN), buitendijks gelegen land, prov. *Zuid-Holland*, arr. 's *Gravenhage*, kant. *Naaldwijk*, gem. 's *Gravezande-en-Zand-Ambacht*; palende N. aan den *Nieuwlandsche-polder* en de *Korte-Bonnen*, O. aan de *Lange-Bonnen*, Z. aan eene duinstreek en W. aan de *Noord-Bonnen*. — Dit land beslaat, volgens het kadaaster, eene oppervlakte van 227 bund. 16 v. r. 7 v. ell., en watert uit door eene sluis op het *Oude-Vloedgat*, dat in de *Maas* uitloopt. Het maakt een gedeelte uit van den *Nieuwlandsche-polder*, en staat onder het zelfde bestuur.

* **HAAKSBERGEN**, gem., bevat ook de huurs. *Stepelo*. — Het d. **HAAKSBERGEN** wordt reeds in 1188 vermeld.

HAAL (DE), het noordoostelijke gedeelte van de gem. *Oostzanen*, in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Haarlem*, kant. *Zaandam*. — Het bevat de twee b. de Noord-Haal en de Zuid-Haal.

HAALEN (DE), geh., prov. *Noord-Holland*. Zie **HALEN (DE)**.

* **HAAMSTEDÉ**, bl. 14, reg. 3, staat: *Oudewater lees: Oude-naarde*. — Bl. 17. De kustlichttoren onder **HAAMSTEDÉ** staat op 51° 43' 53" N. B., 21° 21' 20" O. L., 152 ell. boven gewoon hoog water. Daarbij staan magazijnen, woongebouwen en verdere aanhoorigheden.

* **HAAMSTEDÉ (VAART-VAN-)**. Bl. 19, reg. 4, staat: *Trommelsluis, lees: Prommelsluis*.

* **HAAN (DI)**, staat: Zie *ZONERZORG, lees: Zie SOMERSZORG*.

* **HAAN (DE ROODE-)**, geb. in het *Gooregt*, telt 24 h. en 140 inw. — Reg. 1, staat: de *ROO-RAAN, lees: de ROO-HAAN*.

HAANDRIK, h. in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, arr. en 13 u. N. O. van *Deventer*, kant. en 4½ u. N. N. O. van *Ommen*, gem. en 25 min. N. O. van *Gramsbergen*. — Aldaar is een versterkte post, welke onder *Koelvorden* behoort en met andere versterkte posten, langs de *Hannoversche* grenzen, eene linie van defensie vormt.

HAANRADE, geh., prov. *Limburg*. Zie **HANRADE, W.**

HAANS-BILANDJES (DE), groep eil. in *Oost-Indië*, in de *Straatder-Molukkes*, aan de westkust van het eil. *Celebes*.

HAANTJE (HET), geb. in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 1½ u. Z. Z. O. van 's *Gravenhage*, kant. en 1½ u. Z. ten W. van *Voorbury*, gem. en ½ u. Z. van *Rijswijk*. — Daar ter plaatse is in het jaar 1473 een verlaat of sluis gemaakt, volgens handvest van *KARL VAN BOURGONDIE*, van den 12 Julij van dat jaar, aan de stad *Delft* verleend; dit verlaat ligt aan de *Delftsche* trekvaart, aan het begin der *Kastanja- of Karstanger-watering*.

HAANTJESGAT (HET) of **HANKEGAT**, voorm. water, loopende in eene zuidoostelijke rigting uit het *Coxyische-gat* naar het *Vlaamsche* dorp *Bentille*. Gedurende het twaalfjarig bestand scheidde het de *Vereenigde* Nederlanden van *Spanje*, maar bij den *Munsterschen* vrede viel het geheel buiten ons grondgebied. Tot nog toe wordt echter de *Herv. gem.* van *St. Kruis* geacht zich niet te strekken tot aan de plaats, waar het lag, en in de meeste werken komt het — ofschoon ten onregte — voor als in *Nederland* gelegen. De plaats, waar het lag, is in polders herschapen, genaamd *Oud- en Nieuw-Haantjesgat*, doch ligt in *België*.

HAANWIJK, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Brabant*, *Tweede* distr., arr. en 1½ u. Z. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 2 u. N. O. van *Bortel*, gem. en 20 min. N. W. van *St. Michielsgestel*; met 17 h. en 80 inw.

* **HAAR (DE)**, voorm. burgt. Reg. 4, staat: de *Horne* lees: de *Houw*

* **HAAR (DE)**, pold. in *Eemland*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 385 bund. 7 v. r. 60 v. ell.; telt 4 h., waaronder 3 boerderijen, en wordt door eene sluis, op de *Eem*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit vier *Heemraden*.

* **HAAR (DE)**, pold, gem. *Haarzuilens*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 250 bund. 70 v. r. 55 v. ell. (niet 150 bund)

HAAR (DE), geh. prov. *Utrecht*, arr. en 3½ u. Z. Z. O. van *Amersfoort*, kant. en 1½ u. N. van *Rhenen*, gem. en 1 u. N. van *Amerongen*; met 26 h. en ongeveer 400 inw.

HAAR (DE), havex. in *Zalland*, staat: Zie **HAAR (TEN)**. lees: Zie **HAARE (DN)**.

HAAR (DE HOOGE-), hoogte in het dingspil *Zuidenvald*, prov. *Drenthe*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Koevorden*, waarop vroeger het *Huis-ten-Clooster* moet gestaan hebben.

* **HAARE** is nog in wezen. Zij beslaat eene oppervlakte van 17 v. r. 18 v. ell., en wordt thans in eigendom bezeten door den Heer L. Boman.

* **HAAREIND**. *Dit art. moet geheel wegvallen.*

* **HAAREN**, gem., bevat mede het geh. *Rouwdonk*.

* **HAAREN**, adell. h., *reg. 19, staat: deser vesting lees: der vesting Maastricht*

§ **HAARLEM**, Evang. Luth. kerk. ring, prov. *Noord-Holland*, tellende 8000 zielen en 9 gem., met even zoo vele kerken, welke door 9 Predikanten bediend worden. — De gem. zijn; *Haarlem*, *Atkmaar*, *Beverwijk*, *Monnickendam*, *Edam*, *Purmerende*, *de Rijk* en *Zaandam*; terwijl te *Hoorn*, sedert het jaar 1815, onder Koninklijke goedkeuring, eene vereenigde Evang. Luth. en Herst. Evang. Luth. gem. bestaan heeft, onder den naam van *Vereenigde Luthersche gemeente*, welke evenmin onder de Evang. Luth. Synode, als onder de Herst. Evang. Luth. kerkelijke Commissie behoorde, doch beurtelings door eenen Evang. Luth. en door eenen Herst. Evang. Luth. Leeraar bediend werd, tellende die gem. 900 zielen. Sedert het jaar 1848 heeft zij zich echter geheel bij het genootschap der Herst. Evang. Luth. gevoegd, en is dus alle betrekking met de Evang. Luth. synode afgebroken.

* **HAARLEM**, gem., *reg. 23, staat: geweens lees: geweene* — Bl. 33. Onder de te **HAARLEM** gestaan hebbende Evang. Luth. Predikanten verdient ook melding **COENRAAD HOPPE**, uit de zeventiende eeuw, een der verlichtste Godgeleerden van zijnen tijd. — Bl. 39, *reg. 1, staat: prachtige vele lees: vele prachtige* — Bl. 36. Men heeft te **HAARLEM** de gewoonte, om, zoodra eene vrouw bevallen is, een houten plankje, met eene stift, een kloppertje genaamd, en op onderscheidene wijzen versierd, aan de huisdeur vast te maken, en dit daar te laten hangen, tot de kraamvrouw hare kerkgang doet (1). — Bl. 37. Aan het einde van den tuin, besijden het *Princenhof* te **HAARLEM**, is eene prachtige zuilenrij. — Bl. 39, *reg. 8, staat: MDCLII moet zijn: MDCLII* — Bl. 41, *reg. 15, van onderen, staat: Iedere Donderdag lees: Iederen Dingsdag en Donderdag* — Bl. 45. In de *Janskerk* te **HAARLEM** is in het jaar 1843 een orgel geplaatst, hetwelk den 17 Januarij 1844 is ingewijd, en waartoe de kosten door vele leden der gem. gedragen zijn. — Bl. 45. Het Augustijnerklooster, in de *Achterstraat*, is niet voor het R. K. Weeshuis Armenhuis gebruikt. Het stond, blijkens eene in het stedelijk archief voorhanden kaart van 1578, in de *Wagestraat*, op den hoek der *Achterstraat-noordzijde*, terwijl het R. K. Weeshuis in eerstgenoemde straat is gelegen aan de zuidzijde. Het Augustijnerklooster, is dus geheel tot partikuliere woningen verbouwd. — Het *Minderbroederklooster* stond aan de *Stadsvesten*; bij het *Groot-Heiligland*. — Van het *Witte-Heerenklooster* is geen gebruik gemaakt voor het *Diaconie- en Aalmoezeniers-Armenhuis*, maar op den grond daarvan is later de *Evangelisch-Luthersche kerk* en het *Luthersche hofje* gesticht; overigen is het terrein door partikuliere woningen

(1) Men vindt eene volledige beschrijving van deze kloppertjes in *LE FRANK VAN BERENNY, Natuurl. Hist. van Holland*, D. III st. 4, den *Zuid- en Noord-Hollandsche Volksalmanak* voor het jaar 1845, bl. 177-182.

ingnomen. — Het Catharina-convent staat aan de *Groote-Krookt*. — Bl. 46 moeten bij de beschrijving van het Oude-Mannenhuus, regel 33—42, de woorden: Dit gebouw — getnigenis, wegnallen, als zijnde niet toepasselijk op het tegenwoordige Oude-Mannenhuus, maar op het voormalige, dat door het Nederduitsch-Gereformeerde Weeshuis vervangen is. Zie bl. 47, reg. 29. — Bl. 47. Het Pest- en Dolhuus is eigenlijk niet in de St. Jacobskapel, maar in het vroeger aldaar gestaan hebbende Kartuizer-klooster. De St. Jacobskapel was afzonderlijk daarnevens gelegen, en diende, blijkens brief van Schout, Schepenen en Raden van HAARLEM, dd. Vrijdag na St. Jacobsdag Apostel 1415, tot het schouwen en verplegen van alle lazareuse lieden uit Holland en Zeeland. Thans is het Pest- en Dolhuus, als Ruiten-Gasthuus, erkend als een Gesticht voor Krankzinnigen. — Het R. K. Armenhuus, eigenlijk Wees- en Armenhuus, is aangebouwd op de plaats, waar vroeger de St. Jacobskapel en het Gasthuus stonden. Deze kapel en het daarbij behoorende gasthuus moeten reeds in 1319 gesticht zijn. Zij heeft oorspronkelijk gediend tot het schouwen der lazarij; doch vermits uit het hiervoren aangehaalde stuk van 1415 blijkt, dat in dat jaar het schouwen geschiedde in de kapel onder Adijkendam (Akkendam), mede de St. Jacobskapel genoemd, en hiervoren onder het Pest- en Dolhuus vermeld, is het zeer waarschijnlijk, dat de hier bedoelde in dat jaar niet meer tot dat einde gebruikt werd, en dat dit de reden is geweest, waarom deze kapel en eenige daarbij staande huisjes, die misschien voor Gasthuus hadden gediend, in 1494 door het St. Jacobs-gilde aan de Augustijner Kloosterlingen ten geschenke is gegeven. — Het Doopsgezind Bestedelingenhuus staat op het *Groot-Heiligland*. — Men heeft te HAARLEM mede eene Werkschool, eene Spaarbank en eene Bank van Leening. — Bl. 49, reg. 16 en 15, van *onderen*, staat: buitenlandsch lees: buitenlands — Reg. 3, van *onderen*, staat: PIETER TEYLER VAN HULST, lees: PIETER TEYLER VAN DER HULST, — Bl. 50, reg. 6, staat: het Natuurkundig Genootschap, lees: het Tweede of Natuurkundig Genootschap, — Reg. 27, staat: ADRIAAN VAN DER WILLIGE, lees: ADRIAAN VAN DER WILLEME, — Bl. 51, reg. 5, staat: Bachalareus in de Godgeleerdheid en Rector-Magnificus lees: Baocalareus in de Godgeleerdheid en Rector Magnificus — Reg. 16, staat: 1568 lees: 1568 — Reg. 40, staat: BARKENBOON, lees: BARKENBOON, — Reg. 2, van *onderen*, staat: 1649; lees: 1612; — Reg. 3, van *onderen*, staat: HOOGHEBRET lees: HOOGHEBRET — Bl. 52, reg. 8 en 9, staat: in de vergadering van Holland lees: in de vergadering der Staten van Holland — Reg. 26, staat: WILLEM CRUL, lees: WILLEM CRULL, — Reg. 38, staat: JAN VAN ZUREN, lees: JAN VAN ZUREN, — Bl. 53, VINCENT LOOJERS, was geb. den 20 October 1786, hij overleed den 4 April 1841. — Reg. 23 en 29, staat: HENDRIK POT, lees: HENDRIK GERRITZ. POT, — CORNELIS GARDEN VAN WIERINGEN was geb. in 1600; LEENDERT VAN DER KOOSEN geb. in 1610 en JAN VAN WILK geb. in 1640, † in 1702. Te HAARLEM zijn ook nog geboren. De Godgeleerde JOHANNES RUDOLPH THOMAS, geb. den 15 Juij 1791, † 17 Augustus 1828, als Evang. Luth. Predikant te Utrecht. De Staatsmannen: Mr. CORNELIS THOMAS ELOUT, geb. 21 Maart 1767, † 5 Mei 1841, als Minister van Staat, na van 1816—1818 Commissaris-Generaal in Neêrlands-Indië en achtervolgens Minister van Financiën, Minister van Nijverheid en Koloniën en van Mariae te zijn geweest, en diens zoon

CORNELIS PIETER JACOB ELOUT, geb. in 1796, † in de nacht tusschen 2 en 3 September 1843, als Generaal-Majoor, Lid van den Raad van Neêrlands-Indië. — De Zeereisiger WOUTER SCOUTES, geb. omstreeks het jaar 1630. — De Schilders: GERIT NÖP, geb. omstreeks 1570, † omstreeks 1622; JAN PINAS, die zich in 1605 naar Italië begaf, zijn broeder JACOB PINAS; CORNELIS VROOM; PIETER VERBEK, de leermeester van PHILIP WOUWERMAN; JAN WIJNANDS, die in het midden der zeventiende eeuw leefde; SALOMON RUISDAEL, geb. omstreeks het jaar 1605; NICOLAAS SIX, geb. tegen het einde der zeventiende eeuw; THOMAS VISSCHER, geb. omtrent 1630, † in 1707; PIETER MOLIJN, die in de eerste helft der zeventiende eeuw leefde; JACOB VAN HUGTENBURG, geb. in 1639; BERNARD VAN SCHENDEL, geb. in 1649; ISAK KOEKE, geb. in 1680, † in 1730; HENDRIK TAVENIER, geb. in 1734, † in 1807; HENDRIK KEUN, geb. in 1738, † in 1788. — De Graveurs: CORNELIS KONING, geb. in 1624, die tevens een bekwaam etser geweest is, CORNELIS VAN NOORDEN, geb. in 1731, † in 1795; HENDRIK SWENMAN, geb. in 1761, † in 1816; JOANNES PIETER VISSER BENDER, geb. in 1785, † in 1815. — De Teekenaars en Ktters: FREDERIK HENDRIK VAN HOVE, geb. in 1625, en F. A. MILATZ, geb. in 1763, † in 1808. — De Glasschilder JAN POST, geb. in het begin der zeventiende eeuw, en de Beeldhouwer G. VAN HERSTAL, die in het begin der achttiende eeuw leefde. — Bl. 69, reg. 4, staat: 1600 lees: 1000 — Het tegenwoordig wapen van HAARLEM is een veld van keel, met een regt opstaand zwaard, vergezeld van boven met een klein kruisje en ter weerszijden twee sterren, alles van zilver; het wapen is gedekt door eenen doornen kroon.

* HAARLEM (OUD-). Bl. 172. Het wapen van Oud-HAARLEM is van keel, met een kruis, en in ieder kanton daarvan drie meerlen, alles van zilver.

* HAARLEMMERHOUT (HET) ligt met ongeveer 30 bund. onder Heemstede en ruim 18 bund. onder Haarlem; onder Heemstede staan daarin 22 h. met ongeveer 80 inw.

* HAARLEMMERLIEDE-NOORD-SCHALKWIJK-EN-HOF-AMBACHT, bl. 74, reg. 13, staat: Waarder-polder; lees: Waard-polder; De aldaar wonende Herv. behooren gedeeltelijk tot de gem. Haarlem, gedeeltelijk tot die van Spaarwoude en-Spaarndam.

* HAARLEMMERMEER (HET) heeft eene gemiddelde diepte van 4 ell. — Ter droogmaking worden 3 stoom-pompwatermolens gebezigd, als: 1°. de Leeghwater aan de Kaag, 2°. de Cruquius aan den mond van het Spaarne, nabij Heemstede, en 3°. de van Lyden aan het Lutkemeer; benevens een stoom-schepradwatermolen van 200 paardenkracht aan het Spaarne, nabij Spaarndam, tot uitmaling van het boezemwater op het Spaarne.

HAARLEMMERMEER-POLDER (DE), pold. voor het grootste gedeelte tot de prov. Noord-Holland en overigens tot de prov. Zuid-Holland behoorende en eene oppervlakte beslaande van 18,100 bund. De ringvaart en dijk zijn lang 59,500 ell. of 10½ u. — De pold. wordt doorsneden door eene hoofdvaart, ter weerszijde met eenen rijweg, lang 20,100 ell. of ruim 3½ u., loopende van de Kaag naar het Lutkemeer, en door eene kruisvaart, met eenen rijweg, lang 10,500 ell. of bijna 2 u., strekkende van Heemstede naar Aalsmeer en loodregt op de hoofdvaart getrokken. — Door deze beide vaarten wordt de pold. verdeeld in vier afdeelingen, als: Vijfhuizen ten N., Rijk ten O., Burgerveen ten Z. en Beinsdorp ten W. — De geheele

oppervlakte wordt verder doorsneden door rĳwegen en togtsloten. Met de verkaveling is reeds een begin gemaakt, voor de droogliggende gedeelten.

HAARSNIJDER (DE), naam, welken men geeft aan dat gedeelte van den *IJssel*, prov. *Gelderland*, omtrent *Brummen*, hetwelk zich van de *Middelweerd* naar *Zutphen* uitstrekt, en door eenige zandplaten zeer belemmerd is.

* **HAARSTEEG** heeft eene haven aan de *Hedikhuizepsche-Maas*, waarin de schepen liggen, welke van hier op *Holland* varen, met groenten enz., uit dezen omtrek. — Dit d. heeft eene eigene R. K. kerk (niet die van *Hedikhuizen*), met een klein vierkant houten torentje.

* **HAART (DE)**, IN DE **HAART** OF DE **HAERDT**, ook wel door de landlieden DE **HOERT** genaamd, ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Aalten*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Bredevoort*, waartoe het behoort, en telt 46 h. en ruim 360 inw.

* **HAART (IN DE)** staat: buurt lees: buurs.

HAARTEL (DEN), geh., prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en $2\frac{1}{2}$ u. O. Z. O. van *Brielle*, gem. *Spijkenisse-en-Brabant*, $\frac{1}{4}$ u. N. W. van *Spijkenisse*, aan den *Haartelsche-dijk*; met 7 h. en ongeveer 80 inw.

* **HAARZUILENS**. De Herv. behooren tot de gem. van *Kockengen-en-de-Haar*.

* **HAASDAL (KLEIN-)** OF **KLEIN-HAASDAL**, ligt Z. Z. W. van *Schimmert*. — Kr zijn aldaar groote pachthoeven, en de grond is er in het algemeen zeer goed. — Ook staat er een kapelletje, aldaar geplaatst om, bij het uitgaan van de groote processie, daarin de benedictie te geven.

* **HAASTRECHT** is sedert 1 Januarij 1846 met de gem. *Vliet* vereenigd, en paalt alzoo thans N. aan den *IJssel*, O. aan de *Utrechtsche gem. Honkoop*, Z. aan de gem. *Honkoop en Stolwijk*, W. aan *Stolwijk en Gouderak*, en beslaat nu, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1706 bund. 48 v. r. 82 v. ell., waaronder 1698 bund. 84 v. r. 22 v. ell., en telt 271 h., bewoond door 309 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 1400 inw. — Men heeft in deze gem. twee veren over den *IJssel*, als: één te **HAASTRECHT** zelf, zijnde voor voorgangers, en het andere bij den pold. *Hoonart*, het *Goe-Jan-Verwelleveer* genoemd, om dat men daar met eene pont op *Goe-Jan-Verwelle-sluis*, onder *Hekendorp*, overzet. — De eerste Predikant te **HAASTRECHT** was *Isaac Welsing*, die in 1615 naar *Hoorn* vertoepen werd, waar hij, om zijne *Remonstrantsche* gevoelens, eerst in zijne dienst geschorst en vervolgens geheel afgezet werd. — In het jaar 1852 werd voor het Hof van *Holland* door die van **HAASTRECHT** bevoerd, dat de plaats van ouds en boven alle gebengenis van menschen was een stad met poorten, staande onder de *Graven van Holland*, als *Heeren van Arkel*, hebbende altoos gehad *Burgemeesteren*, *Schepenen* en *stadsregten*, voerende put en galge, uitoefenende hoog en laag regtsgebied in alle zaken, zoo crimineel als civiel, gelijk andere steden, hebbende de *Baljuw van Schoonhoven* en *Belois* altoos met *Schepenen* van en binnen **HAASTRECHT** vierschaar gespannen over de poorters van **HAASTRECHT**, waartegen door de *Regering* van *Schoonhoven* werd bevoerd, dat het *Land-van-Belois* bevatte ééne stad, *Schoonhoven*, en vier geregten, te weten: **HAASTRECHT**, *Vlist-en-Bonrepas*, *Stolwijk* en *Berg-Ambacht*, en een *Baljuw* van *Belois* en *Schoonhoven*, die kennis nam van alle criminele zaken, vallende binnen voornoemde stad en dorpen, welke beregt werden bij *Schepenen* van *Schoonhoven*, alsmede dat die van **HAASTRECHT** den *Baljuw* onderworpen waren, zoodat zij gehouden waren te komen in *Schoonhoven*, wanneer de

Balfuw criminele executie wilde doen, om de Justitie akbaar behulpzaam te woen, moe'tende ook de galg, leeren en de raden helpen regten. Niettegenstaande deze bewering van *Schoonhoven*, is bij vonnis van den Hove van 6 Februarij 1852 verstaan, dat die van *HAASRECHT* geseg- tigd waren eene bijzondere schepensbank te hebben.

* *HAASWIJK*. Het huis, hetwelk tot het graven van het kanaal uit de Leede is afgebroken, werd in 1840 op korten afstand van den geheel nieuw opgebouwd, en beslaat thans, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 58 bund. 89 v. r. 60 v. ell.

HAAY-HUBRECHTSPOLDER, voorm. pold., gelegen hebbende op den zeedijk van den Oud-Melissantsche-polder, prov. *Zuid-Holland*, voorkomende in de beschrijving van den hoogen watervloed van 1692 door H. VAN DAM. — Het zijn nu gorzen, die van eene vroegere bedijking doen blijken.

HARAAI, plant. op het eil. *Curaçao*. Zie *WELGELEGEN*. W.

HACKMEULENBEEK (DE), riv., prov. *Overijssel*. Zie *BEKKOMMERSBEEK*. W.

HADDENVOERDE, oude erve, prov. *Overijssel*, 3 u. N. van *Deventer*, 1 u. N. W. van *Wijhe*, thans onder den naam van *Haddenvoords* bekend. Zie dat woord. W. en A.

HADIARSA, distr. in *Oost-Indië*. Zie *ADIARSA*.

HAELÉN, d., prov. *Limburg*. Zie *HALEN*. W. en A.

HAERDT (DE), buurs., prov. *Gelderland*. Zie *HAART* (DE). W. en A.

* *HAERSMA*, griet. *Achtkarspelen*, beslaat eene oppervlakte van 8 bund. 7 v. r. 90 v. ell.

* *HAESEBROEK* (GROOT-) ligt $\frac{1}{2}$ u. W. van *Wassenaar*.

HAGE (DEN), geb., prov. *Noord-Brabant*. Zie *HAAG* (DE).

HAGE (TER-), eigenlijk *TEN-HAGE*, bij het kadaster *TEN-HAAG*, voorm. kloost., prov. *Noord-Brabant*, ligt 3 min. O. van *Bindhoven*. De van dit kloost. nog overgeblevene gebouwen werden, met de daartoe behoorende gronden, beslaande eene oppervlakte van 7 bund. 43 v. r. 43 v. ell., in eigendom bezeten door den Heer VAN DER VELDEN, woonachtig te *Woensel*, die daarin eene fabriek van wollen stoffen uitoefent.

HAGEDIS-EILANDJES (DE), eilandengroep in *Oost-Indië*. Zie *TOWJNEN-EILANDEN*. W.

HAGELINGERBUURT, b. in het balj. van *Bredode*, prov. *Noord-Holland*, arr. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Haarlem*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Deventer*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Velsen*; met 15 h. en 180 inw.

HAGEMEEN, streek lands, prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. en gem. *Harderwijk*, eene oppervlakte beslaande van 13 bund. 73 v. r.

HAGENBROEK, eene der drie uitgestrekte gemeene weiden, prov. *Overijssel*, arr. *Zwolle*, kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Kampen*, want van ook de buitenburgers mogen gebruik maken, mogende ieder daarop drie melkkoetjen en drie kalveren drijven. Zij beslaat eene oppervlakte van 82 bund. 24 v. r. 90 v. ell.

* *HAGENVOORDE* ligt 1 u. van *Raalte* en 1 u. N. O. van *Wijhe*. — Deze bezet., waarvan het huis in 1810 afgebroken is en welke bezitter een der zeven stemmen heeft aan de collatie voor de Herv. kerk van *Wijhe*, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 46 bund. 1 v. r. 30 v. ell., en wordt thans in eigendom bezeten door den Heer JAN AREND GODZAY BARON DE VES VAN STERNWIJK VAN HAGENVOORDE, Lid der Riddetschap van *Overijssel*, Burgemeester van en woonachtig te *Vellenhove*.

* *HAGESTEIN* behoorde voorheen tot het *Overkwartier* (niet tot het *Nederkwartier*) der prov. *Utrecht*. — Bl. 91, reg. 14 men onderaan,

stuit: 1800; lees: 1810, — Bl. 95. De voorm. kerk van **HAGESTEIN** is, ten gevolge van eenen geweldigen brand, verwoest en alleen het koor daarvan overgebleven, waarin tot en met het jaar 1820 de godsdienst-oefeningen door de Herv. werden gehouden; doch in het jaar 1850 is er eens geheel nieuwe kerk gebouwd, waartoe belangrijke subsidiën, ook door Koning **WILLEM I** als door de gemeente, zijn verleend. De toren is met eene lage spits voorzien en in eenen zeer goeden staat. Onder het Fransche bestuur was daarop eene telegraaf geplaatst.

* **HAGESTEIN (KASTEEL-VAN-)** beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 15 bund. 89 v. r. 2 v. ell.

* **HAGEVELD** is gesloopt en tot boerdorj aangelegd, nadat in het jaar 1848 de Studenten naar Voorhout waren overgebracht, waar het seminarie den zelfden naam heeft aangenomen.

HAGHORST, b., prov. *Noord-Brabant*. Zie **HAGHOUT**. W.

HAGMOLENBEEK (DE), riv., prov. *Overijssel*. Zie **BIKKUNZEBEEK**. W.

HAGOORTSCHE-SASDIJK (DE), dijk, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Drongelen-Hagoort-Gansoijen-en-Doeveren*, in eene zuidwestelijke rigting, zich uitstrekkende van de Drongelsche dijk naar het Sas aan het Oude-Maasje.

HAGT (DE), b., prov. *Overijssel*, arr. en $4\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Deventer*, kant. en 2 u. N. van *Goor*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Rijssen*; met 19 h. en 140 inw.

* **HAKIBAAJ** lees: **HAKIBAY**.

HAKKERSHOEK, b., prov. *Overijssel*, arr. en $5\frac{1}{4}$ u. N. O. van *Deventer*, kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Raalte*; met 18 h. en 80 inw.

HAKKERIJ (DE), landg., prov. *Gelderland*, arr. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Zutphen*, kant. en $2\frac{1}{4}$ u. Z. W. van *Lochem*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Vorden*. — Dit landg. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 29 bund. 5 v. r. 70 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer **Lucas Binkwoort**, woonachtig te *Zutphen*.

HALDERBERGEN, naam vermeld in de paalscheiding van 1290 tusschen de bar. van *Brada* en het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Brabant*, waacia van de hogesten *Halderberge* gesproken wordt. Men kan echter niet nagaan, wat hier mede bedoeld wordt.

HALDERDONK, gedeelte polderland, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Brada*, kant. *Ginnekken*, gem. *'s Princenhage*, in den peld. *Strijpen*; palende N. aan *Hal*, O. aan *Overveld*, Z. aan *Strijpen* en *Angel*, W. aan den *Zwaartenbergische-polder*, eene oppervlakte beslaande van 60 bund. 4 v. r. 90 v. ell.

* **HALEN**, gem. Onder deze gem. sijn in het jaar 1849 op eene plaats *Melenberg* geheeten, onderscheidene oudheden opgedolven. Zie voorts het art. **MELLENBERG**.

HALEN (DE), geh., prov. *Noord-Holland*, arr. en 4 u. N. van *Alkmaar*, kant. en 5 min. W. van *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*; met 4 h. en 90 inw.

HALERKAAG, gedeelte polderland, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, in de seetic *Lagen-dijk*; palende N. aan de *Lieg*, O. aan de *Mosselkaag*, Z. en W. aan *Achter-de-Leet*, eene oppervlakte beslaande van 13 bund. 92 v. r. 80 v. ell.

HALERWEG, weg, prov. *Noord-Holland*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, in eene oost zuidelijke en vervolgens westelijke rigting van de *Halen* naar het d. *Schagen* loopende.

* **HALERWEG-HAARLEM-EN-AMSTERDAM**. De Westsluis is wijd 5.74 ell. en de dorpel ligt op 2.90 ell. onder A. P.; de Middelsluis

wijd 6,50 ell. en de dorpel op 2,53 ell. onder A. P. en de Oostlijn wijd 2,02 ell. en de dorpel op 2,02 ell. onder A. P.

HALLUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*; griet. *Ferwerderadeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Holwerd*; bestaande uit het d. *Hallum* en eene oppervlakte bestaande, volgens het kadaster, van 2829 bund. 88 v. r. 29 v. ell., waaronder 2787 bund. 16 v. r. 52 v. ell. belastbaar land.

HALLUM, alleroudste naam van het d. *Egmond*, prov. *Noord-Holland*, Zie *Egmond*. W.

HALLUMERHOEK, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Ferwerderadeel*, arr. en 5 u. N. van *Leeuwarden*, kant. en 2½ u. W. Z. W. van *Holwerd*, 20 min. W. van *Hallum*, waartoe het behoort; met 25 h. en 215 inw.

HALS (DE), vaarwater, prov. *Zuid-Holland*, zijnde eene vertanding van het *Springers-diep*, met eene doorgaande diepte van 110 palm. tot aan den Drempel. De kanten zijn meestal droog en steil.

* **HALSBAND**, staat: Zie *PINGUMER-HALSBAND*. lees: Zie *PINGUM-GULDEN-HALSBAND*.

* **HALSPOLDER** paalt N. W. aan den *Scharrezeepolder*.

* **HALSTBEREN**, gem., bevat de heerl. *Halsteren* en daarin het d. *Halsteren*, benevens de geh. de *Oude-Halstersche-molen*, de *Nieuwe-Halstersche-molen*, de *Lepelstraat* en een gedeelte van het geh. de *Kladt*, de heerl. *Noordgeest*, den *Theodorus-polder*, den *Auvergne-polder*, *Oud- en Nieuw Beijemoer* en den *Oud-Glimespolder*. Zij is belastbaar groot 2970 bund. 3 v. r. 17 v. ell.

* **HALSTBEREN**, heerl., bevat het d. *Halsteren*, benevens de geh. de *Nieuwe-Halstersche-molen*, de *Lepelstraat* en een gedeelte van het geh. de *Kladt*; telt 250 h., bewoond door 270 huizen, uitmakende eene bevolking van 1350 inw., die gedeeltelijk een par. uitmaken en gedeeltelijk tot de par. van *Lepelstraat* behooren. Het d. *Halsteren* telt 45 h. en 250 inw.

§ **HALSTERSCHE-LAAN (DE)**, lees: **HALSTERSCHE-LAAG (HET)**, plaats, prov. *Noord-Brabant*. Zie **HALSTERSCHE-LENG (HET)**. W.

* **HALSTERSCHE-MOLEN (DE)**, beter de *Oude-Halstersche-molen*, en op de kaart van het kadaster enkel de *Oude-molen* genaamd; telt 29 h. en 180 inw.

HALSTERSCHE-MOLEN (DE NIEUWE-) of *St. Antonius-molen*, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 7 u. O. van *Breda*, kant. en ½ u. N. van *Bergen-op-Zoom*, gem. en ½ u. Z. van *Halsteren*, aan den straatweg van *Bergen-op-Zoom* op *Tholen*; met eene steenen wind-

* **HALVE-AMBT**. Reg. 17 en 18, staat: *Menkeweer* en *Winsum*, lees: *Menkeweer*, onder de gem. *Winsum*, *Winsum*,

HALVE-CRY (TEN-), schor, prov. *Zeeland*. Zie **CRY (TEN-HALVE-)**

HAM, geh. in de heerl. 's *Hertogenrade*, prov. *Limburg*, arr. en 5 u. O. van *Naastricht*, kant. en 1½ u. Z. O. van *Heerlen*, gem. en ½ u. W. van *Kertrade*; met 27 h. en ongeveer 150 inw.

* **HAM (DE)**, lees: **HAM (DEN)**, d. in het *Westerkwartier*. Aan den weg van *Aduard* naar *Saaksom*. Onder en 5 min. Z. W. van het d. *den Ham*, is in 1880 eene overoude bewoonde plaats ontdekt, welke tevens moet gediend hebben tot begraafplaats, en waar ter lengte van 18 tot 20 ellen overblijfsels van urnen en andere tot huisdierlijk gebruik gediend hebbende goederen zijn gevonden, terwijl de broedstenen naastenbij 5 ell. zijn zal.

* **HAM (DEN)**, gem., heeft vele linnenweverijen, 1 oolcootfabriek 1 windolie- en 3 windkoren- en pelmolens. Ook wordt er veel handel in spek gedreven. — Bl. 110. Men telt er 2400 inw. — De 2200 Herv., die er wonen, onder welke 1500 Ledematen, maken eene gem. uit, welke tot de klass. van *Zwolle*, ring van *Ommen*, behoort. De eerste, die het leeraarsambt in deze gem. heeft waargenomen, is geweest **HANSENUS LUBBARDUS**, die, vroeger R. K. Pastoor zijnde geweest, in het jaar 1690 tot Hervormd Predikant werd aangesteld en tot aan zijne dood dit ambt heeft waargenomen. — Men telt 30 Iser. in de gem. **HAN**. — De dorpschool wordt gemiddeld door 500 en de buurschapschool te *Linde* door 80 of 90 leerlingen bezocht. — De adell. haves. **MENNIGESKHAVE** is in 1854 voor afbraak verkocht De gem. der Afgescheidenen heeft op de plaats, waar deze havez. gestaan heeft, hare kerk en pastorie gebouwd. Deze gem. had tot eersten Leeraar **CAAR GONZVOU DE MOUS**, die in 1842 herwaarts kwam en in het jaar 1846 naar *Zwolle* vertrok, doch in 1848 op nieuw alhier is beroepen en ook teruggekeerd, zooals hij er ook nog staat. — De kermis in **HAN** heeft plaats den tweeden Donderdag in de maand Augustus.

* **HAM (DEN)**, in *Emland*, is een d. (geen buurs.).

* **HAM (DEN)**, eigenlijk **BUIKSLOTER-HAM**, inham in het *IJ*, wordt thans ingedijkt, ten einde de armen te Amsterdam werk te verschaffen. Deze pold. zal na de bedijking eene oppervlakte van nagenoeg 600 bund. land beslaan. — Hij paalt N. aan den Waterlandschedijk, O. aan de Volcvijk, Z. aan het *IJ*, W. aan de *Kale-Nes*. — De omringdijk is thans genoegzaam gereed, behalve eene opening tegenover de zwemschool en badinrichting te Amsterdam.

* **HAM (DEN)**, oud adell. h., prov. *Utrecht*, beslaat eene oppervlakte van 5 bund. 6 v. r. 60 v. ell. — Bl. 112, reg. 12 van *onders.*, staat: **PAULUS MARINUS VAN BELYVELD**, lees: **PAULUS MARTINUS VAN BELYVELD**.

HAM (DEN), niterwaard, prov. *Noord-Brabant*, arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Oss*, gem. *Lith*; palende N. en O. aan de *Maas*, Z. aan den *Maasdijk*, W. aan de *Wijken* en *Heerewaarden*.

HAM (HET), h., prov. *Noord-Brabant*, arr. en $7\frac{1}{2}$ u. O. ten Z. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 2 u. W. van *Boxmeer*, gem. en 7 min. O. van *Wanroy*; met 18 h., ongeveer 80 inw. en eenen korenmolen.

HAMELENBERG, voorm. kast., prov. *Utrecht*, arr., kant. en 1 u. W. van *Amersfoort*, gem. *Soest*. — Van dit kast., hetwelk in 1570 gebouwd was, bestaat thans niets meer, zoodat men tegenwoordig niet eens meer de juiste plaats, waar het gestaan heeft, weet aan te wijzen.

* **HAM-EN-RIJSKAMPEN (DE)** beslaan, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 466 bund. 68 v. r. 66 v. ell., en is door zeer lage kaden van het *Boscheveld* afgescheiden, alleen tot scheiding van het zomerwater, en loopt derhalve gelijk met het *Boscheveld* onder en heeft geene waterwerken te onderhouden. — De *Hamschen* bak mag niet geopend worden, dan nadat het *Boscheveld* drie dagen heeft geloosd.

* **HAMERSTEE** was vroeger ook eene afzonderlijke heerl., welke tot wapen had eene bijl van silver, met steel van goud, op een veld van keel.

HAMERSTEIN, voorm. kast. te *Utrecht*, aan de westzijde van de *Oude Gracht*, waarvan de poortweg op het *St. Jacobsveld* uitkwam.

* **HAMERSVELD** telt 490 R. K., welke met de overige uit de gem. *Leusden* eene statie uitmaken, die 840 zielen, onder welke 600 *Communikanten* telt. — De kerk is in 1716 ingewijd, doch in het jaar

1841 herbouwd. — Men heeft er eene school, welks voor de gem. Leusden dient, en gemiddeld door 140 leerlingen bezocht wordt.

HAMERSVELDSCHÉ-BEEK (DE), water, prov. *Utrecht*, gem. *Leusden*, in eene zuidwestelijke rigting loopende, van het begin van Hamersveld naar de Modderbeek.

HAMMEN (DE), vaarwater, prov. *Zeeland*, zijnde het verlengde van het *Westgat*. Het loopt tusschen den wal van *Schouwen* en de *Neeltje-Jans-en-Rogge-platen* door. Daarin ligt de Nunneplaat, die het in twee vaarwaters verdeelt, waarvan het westelijke het ondiepste is en ten minste 55 palm. heeft. Het oostelijke heeft, minstens 85 palm.

* **HAMMERBEEK**. — Reg. 4 staat: *Arkum*, lees: *Archem*,

HAMMER-EN-LINDERMARKE, marke in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr. *Deventer*, kant. *Ommen*, gem. *den Ham*.

* **HAMMERVLIER** is geen heideveld, maar een weidegrond.

HAMMONDS-EILANDJES (DE), eilandengroep in *Oost-Indië*, in de *Straat-der-Molukos*, aan de Oostkust van het eil. *Celebes*.

HAMSCHENBAK (DE), doorlaat van water, prov. *Noord-Brabant*, gem. en 1 u. N. N. O. van *Cromvoirt*, eene wijde hebbende van 2,65 ell.

HAMSHUIS, huis- en tichelwerk in *Twenste*, prov. *Overijssel*, arr. en 1 u. N. O. van *Almelo*, kant., gem. en 5 min. W. van *Ootmarssum*. — Achter dit h. zou, naar men vermoedde, eene steengroeve liggen. In het jaar 1847 toch heeft men bij het graven van eenen put aldaar vrij aanzienlijke lagen steen gevonden, en wel in eene afdalende ligging van het Z. W. naar het N. O., doch een nader daaromtrent gedaan onderzoek heeft aan de verwachting niet beantwoord, waarom het gestaakt is.

HAMSTERTOGT, vaarwater in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, gem. *Aduard*, in eene zuidelijke strekking loopende van den Ham naar *Aduard*, en daaruit loopende in de *Lend*.

* **HAND (DE VOLLE)** is geen geh., maar eene aanzienlijke boerderij.

Zie voorts *VOLLE-HAND. W.*

* **HANDER (DE)** was vroeger een burg. — Ter plaatse, waar hij gestaan heeft, ziet men thans eene kleine boerderij. De daartoe behoord hebbende gronden, beslaande eene oppervlakte van 18 bund. 53 v. r. 20 v. ell., worden in eigendom bezeten door de weduwe *Pieter Lannerts van Dijk* en hare kinderen, woonachtig te *Eemsum*.

HANEKAMP (DE), geh., prov. *Overijssel*, arr., kant., gem. en 10 min. N. O. van *Zwolle*.

HANEKENSCHAT, water in *Staats-Vlaanderen*. Zie *HAANTJES-GRAT (HAM)*.

HANEKERK of *HAVEKERK*, voorm. d. in *Staats-Vlaanderen*, op het verdrinken eil. *Wulpen*. Zie dat art. *W.*

HANENGEVECHT, alleenstaand h., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 6 u. W. van *Breda*, kant. en 2½ u. N. O. van *Bergen-op-Zoom*, gem. *Steenbergen-en-Kruisland*, 1 u. O. Z. O. van *Steenbergen*, 25 min. N. N. W. van *Kruisland*, aan den weg van *Steenbergen* naar *Kruisland*.

HANEPOL, voorm. kast., prov. *Gelderland*, arr. en 5 u. N. W. van *Arnhem*, kant. en 2½ u. N. W. van *Wageningen*, gem. en 1 u. W. van *Ede*, 1½ u. Z. W. van *Lunteren*, in de buurs. *Veldhuizen*. — Dit kast. is sedert eeuwen gesloopt, zijnde daarvan niets meer zichtbaar dan de grachten, welke gedeeltelijk nog bestaan. Thans ziet men aldaar een boerenhof, hetwelk in eigendom bezeten wordt door den Heer *A. W. C. W. Baron van Palland van Bahlman*.

HANETANG (DE), h., prov. *Groningen*, arr., kant. en 7½ u. Z. O. van *Winachten*, gem. en 4½ u. Z. van *Vlagtwedde*, ½ u. Z. O.

van *Ter-Apel*, waartoe het behoort. — Dit h. is een gedeelte van een geb., waarvan het overige op *Hannoversch* grondgebied ligt.

HANGKANT, plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

***HANIA**, in *Wonsradeel*, is in 1496 met allen, die er op waren, verbrand.

HANIAHUIS, voorm. adell. h., prov. *Friesland*, ten Z. O. van *Leeuwarden*, dat bij de vergrooting van die stad daarin getrokken werd, doch in de vijftiende eeuw gesloopt is, ten einde daar het Kasteel of Blokhuis te bouwen.

HANK (DE), geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 6 u. W. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 3½ u. W. van *Heusden*, gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*, 1 u. W. van *Dussen*, aan de *Bleekkil*; met 25 h. en 115 inw.

***HANKAMP**, ook wel genaamd de *Hoos-akkers*, is 14 ell. hoog.

HANSEM of *HANSUM*, geh., prov. *Limburg*, arr., kant. en 1½ u. N. van *Roermond*, gem. en 10 min. van *Neer*; met 19 h. en 150 inw. Dit geh. wordt in de b. *Klein-Hansem* en *Groot-Hansem* onderscheiden.

***HANSWEST**, ook wel *HANSWERT* en *HANSWERT* gespeld. Het veer aldaar op *Welsoorde*, hetwelk een eigendom is van den *Ambachtsheer van Kruiningen*, en dat gedurende een jaar niet verpacht heeft kunnen worden, is in 1844 weder hersteld, en onderhoudt de communicatie tusschen de gemeenten, uitmakende het vijfde distrikt van *Zee-land* en het eil. *Zuid-Beveland*.

***HANTUM**. In 1849 is de kerk met een bij uitstek fraai en wel-luidend orgel versierd, hetwelk door *P. RABAZZA*, Orgelmaker te *Wieuwerd*, tot kerkgebruik is geschikt gemaakt.

***HAPERT** telt ruim 100 h. en 520 inw., als 490 R. K., onder welke 550 Communikanten, ongeveer 50 Herv. en 1 Evang. Luth.

***HAPS**. De plaats, waar vroeger de *Hapsche Maastol* geheven werd, en als nog *Tolpost* genaamd wordt, ligt 20 min. N. van het d. *Hars*. Voorts schijnt het, dat er nog eene halve *Maastol* geheven is aan de *Maas* op *Gennepershuis*, onder *Gennep*, 1½ u. O. van *Haps*.

§**HAPSCHE-LOO**, gedeelte gronds, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 8 u. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 2 u. N. van *Boxmeer*, gem. *Haps*, groot 23 bund. 55 v. r. 60 v. ell., alles met hakhout beplant, waar tusschen eenige opgaande eikenboomen. Vooraan, naar de zijde der kerk, is eene plaats, van ouds de *Schans* genaamd, alwaar tusschen grachten, nog eenigzins overblijfselen van veldwerken te ontdekken zijn, en alwaar men algemeen onderstelt, dat voorheen een kasteel gestaan heeft, hetwelk in de *Spaansche oorlogen* moet verwoest zijn. — Dit *Loe* is nabij de kom der gem. gelegen, en behoort thans (sedert 1842 bij aankoop), aan de *Heeren J. van Vreesten*, *Pastoor*, en *H. Mooren*, *Burgemeester*, beide te *Haps*, en *J. Bardoel* te *Katwijk*.

***HARCULO** wordt onder den naam van *HARKULO* reeds vermeld in 1216.

HARCULOER-WAARDEN, uiterwaarden in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr. en kant. *Zwolle*, gem. *Zwollerkerpel*, aan den *IJssel*. — Deze uiterwaarden wateren door eenen steenen duiker, wijd 0,78 ell., uit op den *IJssel* en ligt 0,67 ell. onder middelbare eb.

HARDE (HET), merkwaardige vlakke op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, gedeeltelijk onder de gem. *Oldebroek*, en voor het grootste gedeelte onder de gem. *Doornspijk*, buurs. *Aperloo*, bij den *Harixberg*. — Op deze vlakke ontdekte, in het jaar 1837 *HENDRIK RIJNEN*

SNELLEN, bij het ontginnen der woeste heide, omtrent 9 palm oeder den grond, een stuk van eenen behoorlijk met keisteenen geplaveiden straatweg van omtrent 20 ell. lengte en 2½ ell. breedte; terwijl gelijkijdig door hem uit den grond werd opgedolven een hoogst merkwaardige keisteen, waarin twee zuiver rond geboorde gaten, in een van welke een krom ijzer stak, waaruit men veronderstelt, dat dit een voor-Romeinsche molensteen geweest zij. Ook is er in het jaar 1844 in de nabijheid, van **HET HARDEN** eens middeleeuwsche wijnkan opgegraven, benevens een koperen Gildepenning voorzien met den naam van den Olderman te Elburg E. HORN, Rotmeester der gewapende burgers, in 1521, waarschijnlijk aldaar verloren. — Deze vlakte is mede merkwaardig doordien **KAROL VAN EGMOND**, Hertog van *Galder*, hier, in 1381, de overwinning behaalde op de Overijsselschen, die zich, bij eenen door hen ondernomen strooptogt, op de Veluwe gewaagd hadden, en waarbij, met behulp der gewapende burgers van Elburg, de Overijsselschen op de vlugt werden gedreven, en daarbij genoodzaakt den geboelen roef, twee stukken geschut en een aantal dooden en gevangenen, achter te laten. Onder deze laatsten waren de beide aanvoerders, **WILLEM VAN DEUTSCHEN**, Schout van Deventer, en **JAN CROESE**, Rentmeester van Zalland, die gevangelijk naar Hattem gevoerd, en aldaar in de vassenaerskooi werden opgesloten.

HARDEGARYP, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergo*, griet. *Tietjerksteradeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Bergum*; bestaande uit de d. *Hardegarijp*, *Ryperkerk*, *Suawoude* en *Tietjerk*, en volgens het kadaster eene oppervlakte beslaande van 5315 bund. 65 v. r. 94 v. ell., waaronder 5181 bund. 58 v. r. 93 v. ell. belastbaar land.

* **HARDENBERGH** heeft thans 1 calicotfabriek. Het stadje *HARDENBERGH* pleeg oudtijds den naam van *NISUSTRIDE* te dragen, blijkens eenen gifbrief van 2 Februarij 1240, waarbij *Orto van HOLLAND*, de zes en dertigste Bisschop aan *Utrecht*, de novale tienden aldaar aan de kerk te *Deventer* heeft geschonken. — De brug over de *Vecht* is lang 30 ell. op den waterspiegel. — Bl. 150. De eerste Predikant te *HARDENBERGH* was *JOHANNES KEBLING*, beroepen in 1610, † in 1635. — De kerk, in 1846 voor afbraak verkocht zijnde, is in het jaar 1847 door eene nieuwe vervangen, zijnde een langwerpig vierkant gebouw, met eenen vierkanten steenen toren en van een orgel voorzien.

* **HARDENBROEK**, reg. 12 en 11, van *onderen*, staat: in 's *Gravenhage* overleden zijnde, lees: die in 's *Gravenhage*, in het jaar 1698, kinderloos overleden is,

HARDERWERT, voorm. d. in *Zuid-Holland*. Zie **HARDEWIJKT. W.**

* **HARDERWIJK**. Reg. 8, staat: het geb. *Hierde* lees: het d. *Hierde*. — Men heeft in deze gem. 2 garentwinderijen. In 1838 werden van daar naar *Noord-Holland* gezonden 2,058,242 poelen roggebrood. — Bl. 142. Er bestaat aldaar ook eene *Bank- van- Leening*. — Bl. 144. Onder de vernuaarde mannen, welke te *HARDERWIJK* geb. zijn, verdienen nog melding: de *Rechtsgeleerde Jan FILIP SCHREIJDUS*, geb. in 1767, † in 1821, als *Griffier der Staten van Holland* en de *Letterkundige WALRAND CORNELIS LODEWIJK CLAASSEN*, geb. 17 April 1811, † 25 December 1845, als *Rector der Nassau-Velwische School* te *HARDERWIJK*. Bl. 147, reg. 31, staat: nog. lees: nog grooter. — Bl. 148, reg. 4, van *onderen*, staat: met eenen leeuw lees: met eenen omgekeerden leeuw

* **HARDINXVELD**, in de wandeling *HARTJESVELD*, heeft van oudsher het regt der visscherij op de *Merwede* voor het noordelijk gedeelte der

rivier, begrepen tusschen de raailijn der scheiding van het Land van Arkel en den Ablasserwaard en den Langendam boven Steenenhoek. — N. 181. Men heeft er een schuitenveer op Werkendam en een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat den 27 Februarij 1823 is opgericht en 30 leden telt.

HARDVELDSCH-BRUG, vaste houten brug, prov. *Noord-Holland*, gem. *Watergraafsmeer*, in den grooten weg van Amsterdam naar *Amiden*, over de ringvaart van het Diemermeer.

* **HARE (DE)**, havez. in *Vollenhove*, bestaat niet meer.

* **HARE (DE)** of **DE HAARE**, ook wel, hoewel verkeerdelijk **DE HAREN** of **HAARLE** gespeld, buurs. (niet geh.) in de gem. *Oldemarkt* heeft vroeger hare afzonderlijke Heeren gehad, waarvan het aandenken nog bewaard is op eene grafzerk, liggende op eenen grafkelder in de kerk te Paaslo, waarop onder wapens staat, dat den 24 December 1678 overleden is den H. E. G. Heer EPO VAN BOOTSMA, Heer op de *Haar en Tanniaburg-Amt* en aldaar begraven, alsmede zijne huisvrouw de H. E. G. Mevr. TROXY VAN DORNIA, doch thans behoort deze buurs. aan verschillende eigenaren.

HARECSBERG, heuvel, prov. *Gelderland*, gem. *Oldebroek*.

* **HAREN (VAN)** beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 95 bund. 36 v. r. 87 v. ell., en is, in het jaar 1778, weder opgebouwd door den Dichter ONNO ZWIER VAN HAREN.

HARENSCHE-LAAG (HET), streek lands in het graafs. *Megen*, prov. *Noord-Brabant*, arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Oss*, gem. *Megen-Haren-en-Macharen*, ten O. van den pold. van Haren.

HARENSCHE-SLUIS (DE), sluis in den *Maasdijk*, prov. *Noord-Brabant*. Zie *RAVENSTEINSCHE-SLUIS*. W.

* **HARGER**, beter **HARGEN**, telt 28 h. en ruim 160 inw.

* **HARGERPOLDER** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 298 bund. 70 v. r. 27 v. ell., alles schotbaar land, en wordt door eenen molen van het overtollige water onlast. Het land ligt grootendeels boven A. P. Nopens het dijkbestuur zie men het volgende art.

* **HARGER-EN-PETTENER-GECOMBINEERDE-POLDERS** palen Z. aan de duinen tegen de Noordzee, W. aan den Hondsboschdijk. — Deze onbehuide polders beslaan, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 411 bund. 91 v. r. 97 v. ell., alles schotbaar land, als: onder *Petten-en-Nolmerban*, 113 bund. 21 v. r. 70 v. ell., en onder *Schoort-Groot-Hargen-en-Camp*, 298 bund. 70 v. r. 27 v. ell. Deze gecombineerde polders worden door éénen molen, op de Hondsboschevaart van het overtollige water onlast. Het polderbestuur bestaat uit twee Dijkgraven en zes Poldermeesters.

* **HARGPOLDER**, ligt gedeeltelijk gem. *Kethel-en-Spaland*, gedeeltelijk gem. *Vlaardinger-Ambacht-en-Babberspolder*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van ruim 138 bund., van welke 11 bund. 88 v. r. 89 v. ell. onder *Vlaardinger-Ambacht-en-Babberspolder* en het overige onder *Kethel-en-Spaland*.

HARICH (WESTER-) of **WESTEREND**, geh., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Gaasterland*, arr. en 4 u. Z. ten W. van *Sneek*, kant. en 3 u. N. W. van de *Lemmer*, 10 min. Z. van *Harich*, waartoe het behoort; met 7 h. en 40 inw.

* **HARING (DEN)** beslaat eene oppervlakte van 2 bund. 81 v. r. 45 v. ell.

* **HARINGCARSPEL** bevat de d. *Haringcarspel*, *Dirkshorn* en *Tuitjenhorn*, de b. *Kalverdijk*, *Veldhuizen* en *Sjibelhuizen* en een gedeelte van het geh. *Blokhuizen*; benevens de pold. den *Schagerwaard* of *Witsmeer*, de *Woudmeer*,

Koetenburg, den Speketer, de Schaapskuilmeer, den Nieuwpolder, den Smeugel of Smuigel, de Bleekmeer, den Waterlandsch-polder (in de wandeling het Waarland genoemd), het Lageland, de Sloopgaard (meestal de Slooijerd geheeten), den Koogpolder en den Ringpolder. — Reg. 13, staat: 885 h. lees: 185 h.

HARINGHUIZUM, voorm. slot, prov. *Groningen*, arr. en 4 u. W. N. W. van *Groningen*, kant. en 2½ u. W. N. W. van *Zuidhorn*, gem. en ½ u. W. van *Grijpskerk*, niet ver van *Visliet*, waarvan thans niets meer te vinden is, sodat men niet eens meer de juiste plaats, waar het gestaan heeft, weet aan te wijzen.

HARINGPLAAT, groote zandplaat, in de *Groninger-Wadd.* Zie **HORSBORNZAND (HER)**. W.

HARINGS-EILANDEN (DE), DE BOENPJES-EILANDEN OF **BILANG-BILANG**, eilandengroep in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Celebes*, ten N. van *Aart-Gijzenshoek*, op het eil. *Borneo*.

* **HARINGVLIET (HET)** is bij Hellevoetsluis bevaarbaar, breed 2500 ell., van dijk tot dijk 3800 ell., bij Goedereede voor de haven, bij laag water 3700 ell., met hoog water 4800 ell.

* **HARKEMA**, voorm. state, prov. *Friesland*, lag N. van *Tjummrum*, aan den Oudendijk (*Hornestreek*). Thans is het in eene boerenplaats veranderd, welke eene oppervlakte beslaat van ruim 40 bund., en in eigendom bezeten en bewoond wordt door den Heer *Sinus Bannink*.

HARKEMA, voorm. adell. huis, prov. *Groningen*, arr. en 4 u. W. van *Groningen*, kant. en 2 u. W. van *Zuidhorn*, gem. en 4 u. N. W. van *Grootegast*, 15 min. W. van *Lutkegast*. — Dit adell. h., waarvan de lanen en grachten nog aanwezig zijn, is thans veranderd in eene boerderij, die met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 21 bund. 5 v. r. 80 v. ell., en in eigendom wordt bezeten en bewoond door den Landbouwer *Abel Jans Westra*.

HARKEMA-OPEINDE. De rijweg van *Leeuwarden* naar *Stroobos* loopt niet door, maar op eenigen afstand van dit d.

* **HARKESTEDE-EN-SCHARMER**. Het collatieregts, benevens de consistoriekamer is in 1880 door en voor de gem. aangekocht voor eene som van 500 guld. weshalve de eigenaar van *Petit-Martin* geen collator meer is.

HARLE, oude naam van het dorp *Harle*, prov. *Noord-Brabant*. Zie **Harle**. W. en A.

HARLINGEN, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, arr. en kant. *Harlingen*, bevattende niets dan de gem. *Harlingen* en alsoo eene oppervlakte bestaande, volgens het kadaster, van 105 bund. 63 v. r. 79 v. ell., waaronder 75 bund. 54 v. r. 97 v. ell. belastbaren grond.

* **HARLINGEN**. Bl. 169, reg. 9 staat: *Elionius*, lees: *Elconius*, — Onder de hier gestaan hebbende Predikanten, verdient melding *Wuzelmus à Braekel*, de schrijver van de *Redelijke Godsdienst*, die er in 1670 beroepen werd en in 1673 naar *Leeuwarden* vertrok. — Bl. 171. Bij besluit van 19 October 1844 is te **HARLINGEN** het bestaan van eene Christelijke Afscheidene gemeente vergunt, welke tot eersten Leeraar had *R. P. Medina*, die in het jaar 1846 naar *Hallum* vertrok. — Bl. 172. Ten westen en noordwesten (niet ten noorden) worden de stadswaten door de zee bespoeld. — Bl. 175. Door eene diligenciedienst van de *Friesche stoomboot-reedery* wordt *Harlingen* met *Franeker*, *Leeuwarden* en *Groningen* verbonden. — De kosten van het weder openen van het Landstijlde werden in het jaar 1780 door de provincie gedragen, doch

op voorwaarde, dat de stad het onderhoud daarvan in het toekomstige voor hare rekening moest nemen. De beide andere sluisen dienen, om het grootste gedeelte van het water uit een gedeelte van Westergoo en Oostergoo, bij ebbe, in zee te ontlasten, waartoe binnen de stad twee belangrijke sluisen zijn aangelegd; de eene, de Grootte-sluis, doet het in de Noorder- of Oude-Haven, en de andere, die de Kleine-sluis genoemd wordt, in de Zuider- of Nieuwe-Haven uitwateren. — Van de inkomsten der tollén moet alleen de trekweg van Leeuwarden naar Harlingen en (niet mede de vaart) in stand gehouden worden. — Over de Zuider-haven ligt eene enkele draaibrug, wijd 9.30 ell. in doorsnede. — Bl. 176, reg. 4, staat: niets geen lees: heeft niets geen — Bl. 179. De kerk der Christelijk Afgescheidenen is een eenvoudige gebouw, zonder toren of orgel. — Bl. 182. Men heeft te HARRINGEN mede eene Spaarbank en eene Bank van Leening. — Bl. 184 moeten reg. 7 en 8 wegvallen. — Reg. 16, staat: Taco JALERNHUIS; lees: Taco Hajo JALERNHUIS, geb. in 1702, † in 1796; Onder de vermaarde Harlingen verdient nog vermeld te worden de Drijver in zilver KLEIS LANTING, geb. 7 November 1758, † 15 Junij 1785.

* HARRINGEN in het grooth. Luxemburg. — De kerk is aan den H. SERRAVALLO toegewijd.

* HARRINGEN-VAART is in 1807 en 1808 gegraven.

* HARMELLEN, gem., bevatte pold. Harmelen, de Bijleveld, den Harmelerwaard, Haanwijk, Oudeland of Indijk, benevens gedeelten van de pold. Reijerscop-Indijk, Gerverskop en Bredijk. — De R. K., die hier ongeveer 700 in getal zijn, onder welke 300 Communikanten, maken, met een deel van de gem. *Veldhuizen*, eene stat. uit, welke ruim 1000 zielen, onder welke 600 Communikanten, telt, tot het aartspr. van Utrecht behoort, en door eenen Pastoor bediend wordt. — In het d. HARMELLEN ligt eene vaste heuten brug over den Rijn. — Bl. 191. In het jaar 1831 is nog door Mr. ADRIAAN VAN BEUSCHEN en Vrouwe C. Y. M. VAN BEUSCHEN, geb. VAN BROECCHEM, eene zilveren wijkaan, ten dienste van het H. Avondmaal, aan de kerk van HARMELLEN ten geschenke gegeven. — De R. K. kerk te HARMELLEN heeft eenen kleinen toren en is van een orgel voorzien. — De dorpschool wordt gemiddeld door 120 leerlingen bezocht. — Het wapen van HARMELLEN bestaat uit een veld van goud, met drie ruiten van keel.

* HARMELLEN, pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 394 bund. 92 v. r. 79 v. ell.; telt 84 h., waaronder 14 boerderijen, en wordt door twee watermolens, op den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit Schout, Secretaris en drie Poldermeesteren.

* HARMELLEN-EN-HAANWIJK telt 93 h., bewoond door 124 huizen, uitmakende eene bevolking van 890 inw. — De Herv., die hier 236 in getal zijn, behooren tot de gem. van Harmelen. — Men heeft in deze heerl. ééne school, welke gemiddeld door 120 leerlingen bezocht wordt.

* HARMELERWAARD, heerl., telt 7 h. en 1 korenmolen, bewoond door 8 huizen, uitmakende eene bevolking van ruim 40 inw.

* HARMELERWAARD, pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 179 bund. 79 v. r. 82 v. ell.; telt 9 h., waaronder 2 boerderijen, en wordt door duikers, op den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit Schout, Secretaris en twee Poldermeesters.

HARMELINK, landg. in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en 3 u. O. N. O. van *Zutphen*, kant. en 1 u. N. ten O. van *Lochem*, gem. en 24 min. O. van *Laren*. — Dit landg. bestaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 49 bund. 67 v. r. 62 v. ell., en werd vroeger in eigendom bezeten door Jonkheer *W. Op ten Noort*, bij leven Directeur der postertjen te *Utrecht*, door wiens erven het in 1880 publiek is verkocht en toen aan onderscheidene eigenaren in perceelen overgegaan.

HARMENKAAG, gedeelte polderland, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, in de *oost. Grootewal*, palende N. aan *Tusschen-de-Nes-en-Snevert*, N. O. aan den *Nieuwe-polder*, O. aan *Beneorden-de-Miederlaan* en *Over-de-Leed*, Z. aan *Voor-Groote-Wal*, W. aan *Oostermeer-en-Oude-Kaag*.

HARREMOLLEN, erve vermeld in 1188, als gelegen onder *Haakbergen*.

HARSSENS (DE), drooge en steile zandbank in de *Zuideres*. Het is het noordelijke gedeelte van het *Balgzand*, dat westelijk tegen den leidam van het *Nieuwediep* grenst, met 8—12 palm diepte en harden grond.

HARSTABUREN, bij verbastering *HAZEBUREN*, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Rauwerderkem*, arr. en 3 u. Z. ten W. van *Leeuwarden*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Rauwerd*, 10 min. W. van *Poppingawier*, waartoe het behogt; met 4 h. en 25 inv.

HARSTE (DE) of *DE HOASTE*, voorm. landh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Tietjerksteradeel*, arr. en $3\frac{1}{2}$ u. O. ten Z. van *Leeuwarden*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. ten O. van *Bergum*, $\frac{1}{2}$ u. O. van *Saameer*, waartoe het behoorde. — Dit landh. werd in 1823 door *Gerrit Scherck van Tautenburg* ingenomen en verwoest.

HART (HUIS-TER-), pold., prov. *Utrecht*. Zie *Huis-ten-Hart*. (DE POLDER-DE).

HARTENAAS, pold., prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Raamsdonk*; palende N. aan den *Groote-Kuren-polder*, beoosten den grooten weg no. 3, O. aan de *Buitengronden-van-Hartenaas*, Z. aan het *Oude-Maasje*, W. aan de *Buitengronden-van-Hartenaas*. — Deze pold., welke in het jaar 1829 bedijkt is, bestaat, volgens het kadaaster, eene oppervlakte van 1 bund. 16 v. r. 50 v. ell. niet de kade en wordt door een houten duiker, wijd 0.35 ell., voorzien met eene klep; op het *Oude-Maasje* van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0.60 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 1.60. — Deze pold. wordt door den eigenaar zelfden bestuurd.

HARTENAAS (DE BUITENGRONDEN-VAN-), uiterwaard in de *Langstraat*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Raamsdonk*.

HARTJESVELD, naam, welken men in de wandeling veelal geeft aan het d. *HARDINVELD*, prov. *Z.-Holland*. Zie *HARDINVELD*. W. en A.

HASDAAL (GROOT-EN-KLEIN-), twee geh., prov. *Limburg*. Zie *HAASDAL (GROOT-)*. W. en *HAASDAL (KLEIN-)*. W. en A.

HASERSHILL (HET) of *HAAZERSHILLE*, benaming, voorkomende op eene oude kaart van den jare 1855, in den *Glimes-polder*, prov. *Noord-Brabant*, vóór hare overstroming en wel nabij de *Kendragt*. Het schijnen gorzen of schorren, aan genoemde rivier gelegen, te zijn geweest.

* **HASKERDYKEN-EN-NYEHASKE**. Reg. 7, staat: *Omvant less*: **OVERREY**

* **HASKERHORNE-EN-OUDEHASKE**, bl. 203, reg. 2 staat: *Nyehaske. less*: *Oudehaske*.

* **HASKERHORNSTER-MEER (HET KLEINE-)** wordt ook wel het **KLEINE-HORNSTER-** (niet **HORNSTAN-**) Meer genoemd.

* **HASKERLAND**, reg. 10, staat: 2817 bund. lees: 3817 bund. — Men telt er 3500 inw. — Het grietenijhuis staat te *Joure*. — Bl. 206.

De R. K. maken niet de statie van *Joure* uit, maar behooren tot die statie. — Reg. 21 staat: *Heerenveen*. lees: *Heerenveen* gerekend.

* **HASSEBERG**, ook wel **HASSBEE**, ligt 2 u. Z. O. van *Vlagtwedde*, rondom in het opgedroogde moeras, en heeft eene oppervlakte van ongeveer 4 bund.

* **HASSELT**, gem., heeft thans twee openbare burgerscholen, welke gemeentelijk door ongeveer 500 leerlingen bezocht worden.

HASSELT, eil. in *Oost-Indië*, in den *Moluksche-Archipel*, Z. W. van het eil. *Gilolo*.

HASSELT (STOK-), geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie **STOKHASSELT**. W.

HASTADT, geh., prov. *Limburg*, arr. en 3 u. O. van *Maastricht*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Gulpen*, gem. en 25 min. N. W. van *Wijre*; met 3 h. en 16 inw.

* **HASTINGA**. Van deze state is thans géén spoor meer te vinden.

* **HATERT**. De R. K. maken aldaar, sedert 1845, eene afzonderlijke par. uit, waarvoor in dat zelfde jaar eene kerk met pastorijs is aanbested. De kerk is een langwerpig vierkant gebouwd, met eenen houten toren, doch zonder orgel.

* **HATERT**, prov. *Noord-Brabant*, staat: b. lees: oud adell. h.

HATOE (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*, in den *Moluksche-Archipel*, aan de westkust van het eil. *Amboina*.

HATOWANA (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*, in den *Moluksche-Archipel*, aan de noordoostkust van het eil. *Honimoo*.

* **HATTEM** heeft thans mede 1 hennep- of karlspinnerij. — Ook is er een Postkantoor. — Bl. 224. Het gesticht van wijlen **NICOLAAS STRAAS** is in 1778 gebouwd. — Bl. 225. In 1512 werd de Heer van **WASSERBARR** met zijne bende in Utrecht verslagen door **KARREL van Gelder**, die dien Heer in eene ijzeren kooi alhier deed opsluiten. — Bl. 226, reg. 24, staat: 1572, lees: 1527.

HATTEMER-BRUG of brug no. 27, brug op de *Over-Voluwe*, prov. *Gelderland*, in de onmiddellijke nabijheid van *Hattem*. Het is eene houten ophaalbrug, liggende over het zesde pand van het *Apeldoornsche-kanaal* en heeft twee steenen landhoofden.

* **HATTEMERVEEN**, weide, watert uit op den *IJssel* door eene steenen sluis, wijd 0.80 ell., liggende 0.16 ell. onder middelbare eb.

HATTEMERWEESEP, huurs., prov. *Gelderl.* Zie **WEESEP (HATTEMER)**. W.

HAVECH-POLDER, oude naam van den **HAVIK-POLDER**, prov. *Zeeland*. Zie **HAVIK-POLDER**. W.

HAVEN-EILAND (HET) of **DE PIJK**, eil. in *Oost-Indië*, tot de *Kleine-Sonda-eilanden* behoorende.

HAVENWIJK of **BOUCHOUTSCHE-HAVEN**, b. prov. *Zeeland*, arr. en 7 u. Z. van *Gees*, kant. en $\frac{3}{4}$ u. W. van *Axel*, gem. en 20 min. van *Philippine*; met 20 h. en 150 inw.

* **HAVIKSHORST** is een der achtien in 1698 erkende havens.

* **HAYMAN (DEN)**, laatste regel, staat: drie sespuntige sterren lees: drie zilveren spoorradertjes

* **HAYTSMAN** lag 3 u. O. ten N. van *Berlikum*.

HAZAERSHILLE, prov. *Noord-Brabant*. Zie **HASERSHILLE (HET)**.

* **HAZEBERG**, is geen geh. maar een heuvel prov. *Groningen*. Zie **HANDEBERG**. W. en A.

HAZEBUREN, geb. prov. *Friesland*. Zie **HARSTANEN**.

HAZELAAR (DE), geb., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 6 u. W. ten Z. van *Breda*, kant. en 1½ u. O. N. O. van *Bergen-op-Zoom*, gem. en ½ u. W. N. W. van *Wouwe*, 10 min. N. van *Beerle*, waartoe het behoort; met 10 h. en 6 boerderijen, bewoond door 70 inw.; ook zijn er 2 smederijen en 1 wagenmakertij.

* **HAZENPOLDER**, beter **HAZEPOLDER**, paalt N. aan *Petten*. — *Deze pold.*, welke in het jaar 1413 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 28 bund. 22 v. r. 78 v. ell., zijnde voor twee derden schotbaar land; telt 28 h., waaronder 2 boerderijen, welke huizen in oude oorkonden *Nieuwe-Petten* genoemd worden. De pold. wordt door een houten sluisje, op de *Hondsbosche-vaart*, van het overtollige water ontlast en ligt rondom in goede dijken, waardoor, bij eene mogelijke doorbraak der *Hondsbosschen*, de *Zijpe* en noordwaarts gelegen polders langen tijd voor overstroming kunnen beveiligd zijn. Het polderbestuur bestaat uit het polderbestuur van de *Zijpe*, zijnde *Dijkgraaf*, *Heemraden* en *Hoofd-Ingelanden*.

HAZENVELD (HET), hofst., prov. *Noord-Holland*, arr. en ½ u. O. van *Amsterdam*, kant. en 2 u. N. W. van *Weesp*, gem. *Dianen- en-Diemerdam*. — Deze hofst. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 30 bund. 63 v. r. 80 v. ell.

* **HAZERSWOUDE** bevat het d. *Hazerswoude*, benevens de h. *Oosteinde*, *Westeinde*, *Voorweg*, *Loete*, *Roemer*, *Uitveld*, *Droogmakerijdijk*, *Groenendijk* en *Oostbuurt*, beide laatsten aan den *hoogen Rijn*dijk. — De eerste *Predikant* te *Hazerswoude* was *Anthoñius Montanus*, die er voorkomt van 1593—1595. — Bl. 245. De *R. K. stat.* van *HAZERSWOUDE* telt 500 zielen. De *R. K. kerk*, in het dorp, vroeger die der *Doopsgez.*, is in 1797 tot hare tegenwoordige bestemming ingerigt. In de gemeente zijn eene *Herwonde kerk*, eene *Remonstrantsche* en drie *R. K. kerken*, twee der laatste aan den *hoogen Rijn*dijk.

* **HAZERSWOUDE (AMBACHTS-POLDER-VAN-)** paalt N., O., E. en W. aan *Droogmakerijen*. Men telt daarin 120 h., waaronder 16 boerderijen.

* **HAZERSWOUDE (DROOGMAKERIJ-VAN-)** paalt N. aan den *Buitenwegsche-polder*, het d. *Hazerswoude*, den *Boter-polder*, den *Simon-Janse-polder*, en den *Rietveldsche-polder*, O. aan *Laag-Boskoop*, Z. aan den *Achterafsche-polder*, *Hoogeveen* en den *Zuid-polder* van *Benthuizen* en W. aan den *Noord-polder-van-Benthuizen*. Deze polder wordt onderscheiden in de *Oostzijdsche*- en de *Westzijdsche droogmakerij*. Men telt daarin 8 h., allen boerderijen, en zij wordt door vier molens, op twee wateringten en weder op den *Rijn*, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 4,65 ell. onder A. P. Het somerpeil is 4,24 ell. onder A. P.

* **HAZERSWOUDE-AAN-DEN-RIJNDIJK** telt 301 h. en 830 inw. — De statie telt 700 zielen, onder welke 500 *Communicanten*. Zij wordt door twee *Pastors* die den titel hebben van *Pastoor van Koudekerk* en *Pastoor van Leydersdorp* in twee kerken bediend, van welke de eene aan den *Greenedijk*, de andere in de *Oostbuurt* staat.

HECMUNDE, oude naam van de heerl. *Kemess*, prov. *Noord-Holland*. Zie *KEMOND*. W. en A.

HECTORS-AMBACHT, voorm. amb. op het voorm. cil. *Wolphaartdijk*, prov. *Zeeland*, een gedeelte uitmakende van de voorm. heerl. *Hongersdijk*. Het besloeg eene oppervlakte van 246 gemeten

af 96 bund. ten vollen schote en 55 gem. of 21 bund. vroomen. Het ontleende zijnen naam van Hecroa van Visamoure, die deze gronden in 1429 ter bedijking uitgaf. Zie voorts het art. HONGERDIJK. W.

HEDEKENDORP, oude naam van Hekendorp, prov. Zuid-Holland. Zie Hekendorp. W. en A.

* **HEDEL**, gelegen aan den grooten straatweg van Utrecht op 's Hertogenbosch, die het voor een groot gedeelte doorloopt en in 1848 en 1849 aldaar gelegd is; heeft 1 windkoren- en 1 ros-moutmolen. — De bevolking der gemeente is, voornamelijk ten gevolge der in 1849 plaats gehad hebbende buitengewone sterfte aan de cholera, teruggeslagen en thans (op 1° Januarij 1851) 1314 zielen. Men telt er 692 Herv. 2 Waalsche- en 2 Luth. — De R. K., die men er 618 aantreft, onder welke ongeveer 400 Communicanten, maken eene par. (geen stat.) uit. — Bl. 250. Men telt in de kom van het d. 170 h. en 900 inw. — De Herv. kerk heeft een spits klokkorentje. — De R. K. kerk is een langwerpig gebouw, waarvan de eerste steen in 1802 gelegd is, met een klein klokkorentje midden op het rieten dak en zonder orgel. — Bij de R. K. kerk ziet men nog eenen vrij hoogen heuvel, welke men zegt, dat door de armen van dit d. is opgeworpen, op last van eenen der Heeren van Hedel, die hen daardoor geld liet verdienen. In den nacht van den 14 op 15 Augustus 1834 brandden in dit dorp 17 huizen, 9 schuren en 1 hooiberg af. — In Junij 1846 6 huisjes aan den Uilenburg en later nog 3 huisjes in den Hagenlandsche-hoek.

HEDELSCHÉ-WAARD, uiterwaard in de Meijers van 's Hertogenbosch, kv. Maasland, prov. Noord-Brabant, arr. en kant. 's Hertogenbosch, gem. Empel-en-Meerwijk; palende N. en W. aan de Maas, Z. aan het fort Crevecoeur. — Deze uiterwaard beslaat eene oppervlakte van 75 bund. 55 v. r. 69 v. ell. en is bekend aan de zuidzijde van de Dieze, ter hoogte van 0,785 ell. boven het nulpeil te Crevecoeur, dat is 4,894 ell. boven A. P. Deze waard watert uit door eenen houten duiker in de Dieze, wijd in den dag 0.50 ell. en hoog 0.60 ell., voorzien van eene schuif. Aan de zijde van de Maas is deze waard meestal door den hoogen oever als bekend te beschouwen.

HEDELSCHÉ-WETERING, water in den Bommelerwaard, prov. Gelderland, gem. Hedel, in eene westelijke rigting loopende van den straatweg naar den Diepe, alwaar dezelve uitloopt in de Gemeene Drielsche-wetering, waaronder vijf polders van Hedel, Driel, Rossum, Hurwenen en Ammersoden uitlezen en die te Aalst met eene sluis door den dijk gaat.

* **HEDIKHUIZEN**. De R. K. kerk staat niet meer aan de Haarsteeg, maar in het d. Hekhuizen zelf, alwaar zij in 1846 gesticht is. Het is een ruim langwerpig gebouw, waar de pastorij achteraan gehecht is. Het heeft een klein rond klokkorentje op den voorgevel. — De Herv. kerk is zeer klein en oud, met korte vierkante toren en hooge spits en in vervallen toestand. — In 1843 is er een nieuwe school gebouwd.

* **HEDIKHUIZEN (DE GROOTE-POLDER-VAN-)**, pold., prov. Noord-Brabant. Zie Groote-polder (De). W.

* **HEDIKSCHÉ-** (beter **HEDIKHUIZENSCHÉ-**) **MAAS**. De daarin liggende schutsluis is wijd 5,00 ell. Het sas bestaat uit twee paar dubbele ebdreuren; wanneer de sluisen open zijn, worden de voetgangers met een schuitje overgeset, staande daarbij alleen des zomers een houten sluiswachterswoning.

HEBERG (DE), heuvel, prov. Groningen, gem. Onstwedde.

* **HEEDENESSEN** Volgens anderen zoude men onder de **Heedenen** of **HYDENREK** de zuidelijke grens van Zeeland-Bewester-Schelde, de Hont of Wester-Schelde moeten verstaan.

HEEG, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *W. van britseradeel*, arr. en kant. *Sneek*, bestaande uit de d. *Heeg*, *Al bega*, *Gaastmeer*, *Idsega*, *Nijehuizum*, *Oosthem*, *Oudega* en *Sandfirde*, en eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 6084 bund. 6 v. r. 63 v. ell., waaronder 4827 bund. 62 v. r. 65 v. ell. belastbaar land.

HEEK, geh., prov. *Limburg*, arr. en 2½ u. O. ten N. van *Naamtricht*, kant. en 1½ u. W. van *Heerlen*, gem. en 20 min. Z. W. van *Klimmen*; met 7 h. en 40 inw.

* **HEEKEREN**, havez. Onderste regel *staat*: loopend voorziet. *lees*: loopend water voorziet.

HEEL (KASTEEL-TE-), *staat*: Zie **HEDEL** (KASTEEL-TE-). *lees*: **HEDEL** (SLOT-TE-).

HEELEINDE, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie **HELAKKER**. W.

HEEM (HET), geh., prov. *Groningen*, arr., kant. en 6 u. 40 min. Z. ten O. van *Winschoten*, gem. en 5 u. 40 min. Z. van *Flagtwald*, 20 min. N. W. van *Ter-Apel*, waartoe het behoort; met 9 h. en 60 inw.

HEEM (HET), hoogte, prov. *Groningen*, gem. en 1 u. N. van *Wold*, 10 min. Z. O. van *Blijham*, 4 ell. hoog, daarop staan vier boerenplaatzen.

HEEMEN, geh., prov. *Groningen*, arr. en 4 u. Z. W. van *Winschoten*, kant. en 4 u. N. N. O. van *Zuidbroek*, gem. en 1 u. N. N. W. van *Termunten*, 20 min. Z. W. van *Woldendorp*, kerkelijk onder *Nieuwold* behorende; met 7 h. en 50 inw.

HEEMERT, geh., prov. *Friesland*. Zie **HEMERT**. W.

* **HEEMSE** komt reeds voor in 1240. Reg. 18 *staat*: **CLARA FIJONIA VAN RAESSELT**, *lees*: **CLARA FEIJONA VAN RAESFELT**,

* **HEEMSKERK**, bl. 249. — De R. K., van welke men er in de gem. **HEEMSKERK** 650 aantreft, onder welke 450 Communikanten, maken, met eenige ingezetenen van het gedeelte der *Hoflandenbuurt*, onder *Wijk-aan-Duin*, eene stat. uit, welke 700 zielen en onder deze 480 Communikanten telt, tot het aartspr. van *Holland-en-Zeeland*, dek. van *Noord-Holland*, behoort, en tot in het jaar 1563 door eenen Pastoor en eenen Kapellaan bediend werd; doch na het overlijden in tachtigjarigen ouderdom van den achtingswaardigen Pastoor, **HENRICUS KOK**, die deze stat. 53 jaren bediend had, is er geen Kapellaan meer. — Bl. 260, reg. 6, *staat*: 1586 *lees*: 1584 — Bl. 261, eerste reg., *staat*: **MANTJE** *lees*: **MARLTJE** — De R. K. kerk te **HEEMSKERK** is een net en wel ingerigt langwerpig vierkant gebouw, met pannen gedekt. — Vlak voor het hek van het Raadhuis te **HEEMSKERK** staat thans nog te groeijen, de in 1795, even als elders, geplante vrijheidsboom, destijds als eene eiken sliet, versch uit het bosch gehaald en in den grond gezet, thans een fiksche eikenboom.

HEEMSKERKER-BOUWLANDEN en **HEEMSKERKERGEEFT** moeten geheel wegvallen.

* **HEEMSKERKI**, *staat*: *Monnikendam*. *lees*: **MUNNIKENDAM**.

* **HEEMSELS** (bl. 266), *lees*: **HEEMSKES**,

* **HEEMSTEDE** (HUIS-TE-) ligt W. van het d. *Heemstede*.

* **HEEN** ligt 2½ u. van *Bergen-op-Z.*, 1½ u. van *Steenbergen*. — Vroeger stond aldaar eene R. K. kapel met een klein torentje, die door de Kapellaan van *Steenbergen* bediend werd. Sedert 1847 zijn de R. K. van de par. *Steenbergen* afgescheiden en maken eene par. uit, welke hier eene kerk heeft.

HEENETRECHT, oude naam van de riv. de **ESSENDAAGT**, tusschen *Noord-Brabant* en *Zeeland*. Zie **ESSENDAAGT** (DE). W.

HEENPLAAT, vijf platen in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, *Vierde* distr., arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*, liggende tusschen het *Gat-van-de-Noordeklip* ten N. W. en het *Binnen-Kooigat* en de *Ruigt* ten Z. en Z. O., terwijl het *Buiten-Kooigat* tusschen deze platen heenloopt.

HEENSCHÉ-HAVEN, water, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Steenbergen-en-Kruisland*, in eene noordelijke rigting tusschen de pold. *Noord-Beem* en *Nieuwe-Vliet*-polder in de *Steenbergsche-vliet* uitloopende.

HEENTIAMA-HUIS, voorm. adell. h. in de stad *Lecuwarden*, op den hoek van het *Nieuw* en de *Hoostraat*.

* **HEENVLIET**, heerl., paalt N. aan *Zwartewaal* en de *Maas*, O. aan de heerl. *Geervliet*, Z. aan *Abbenbroek* en W. aan *Nieuwenhoorn* en de *Vier-polders*. — Deze heerl. bestaat uit: den *Grond-polder*, den *Binnen-polder*, den *Oude-Nieuwland-polder*, den *Ooster-Nieuwland-polder*, het *Oost-en-Westeynde-van-Derrivliet*, en gedeelten van den *Oude-Nieuwlandsche-polder-van-Abbenbroek* en van den *Oud-Hellevoetsche-polder*, benevens de *Buitengronden*. — Zij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1275 bund 81 v. r. 68 v. ell., waaronder 1214 bund. 83 v. r. 98 v. ell. belastbaar land; telt 164 h., bewoond door 173 huisgez., uitmakende eene bevolking van 890 inw., die meest hun bestaan vinden in den landbouw en de graanteelt. — De Herv. gem. telt 830 zielen, onder welke 300 Ledematen. De eerste, die hier de Hervormde leer gepredikt heeft, is geweest **ENGEL DE MERLE** of **ASCULUS MERULA**, die hier in 1851 Pastoor werd, maar, in 1857 ter dood veroordeeld, op het schavot onder het bidden stierf. De eerste, die na hem hier beroepen werd, was **JACOBUS ORPHANUS**, die in 1874 herwaarts kwam en in 1876 werd afgezet. Het beroep is eene collatie van den Ambachtsheer, zijnde tegenwoordig de Heer **JOHANNES LA MALSON**, woonachtig te Heenvliet. — Men telt er 40 R. K. en 20 Israél. — Men heeft in deze heerl. eene school, welke gemiddeld door een getal van 80 leerlingen bezocht wordt. — De plattelandst. **HEENVLIET** ligt 2 u. van *Brielle*; telt 85 h. en 510 inw., en heeft eene *Bank van Leening*. — Bl. 275, reg. 13, staat: *Zaturdagen lees: Vrijdagen*. — In de overblijfsels van het slot *Ravestein* heeft men nog eene kleine ronde kluis of cel, waar **ENGEL DE MERLE** heeft gevangen gezeten en nog heden ten dage de steen en ketting, waaraan hij geketend was, te zien zijn. — De kerk der Hervormden is in 1824 zeer net herbouwd, maar heeft op het midden geen koepeltorentje. — De Israëlitische synagoge is in 1841 gedeeltelijk vernieuwd.

* **HEENVLIET (BINNENPOLDER-VAN-)**, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van ruim 707 bund., waaronder 681 bund. 86 v. r. 95 v. ell. schotbaar land; telt 164 h., waaronder 22 boerderijen, en wordt door sluizen, op het *Kanaal-van-Voorne*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit *Dijkgraaf* en *Heemraden*.

* **HEENVLIET (GRONDPOLDER-VAN-)**, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 79 bund. 2 v. r. 41 v. ell., alles schotbaar land, en wordt door eene sluis, op het *Kanaal-van-Voorne*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit *Dijkgraaf* en *Heemraden* van den polder *Heenvliet*.

* **HEER** ligt O. Z. O. van *Maastricht*, aan den straatweg op *Aken*.

* **HEER-ABTS-EN-SINOUTSKERKE** ('S) heeft twee kerken, eene te 's *Heer-Abtskerke* en ééne te *Sinoutskerke*.

HEER-ADRIAAN-PIETERS-AMBACHT, heerl., prov. *Zuid-Holland*. Zie *SANDELINGEN-AMBACHT*. W.

* **HEERALMA** ligt $\frac{1}{2}$ u. van *Oldehove*. — Reg. 14 staat: *Almaheer lees: Almaheert*

* **HEER-ARENTSKERKE**. Bl. 281, reg. 32, staat: de hoogste leen: eenen der hoogste

HEERBUREN, geh., prov. *Groningen*. Zie *HEERBUREN*.

* **HEERDE**. In de Herv. kerk aldaar is in het jaar 1845 een nieuw, smaakvol geschilderd orgel geplaatst, hetwelk 22 registers, 2 klavieren en een pedaal heeft.

HEERDERDELLE, dennebosch op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. *Heerde*, eene oppervlakte beslaande van 404 bund. 61 v. r. 49 v. ell., welker stam in het jaar 1847 door de denrupp grontendeels is verwoest geworden.

HEEREBUREN, ook wel *HEERBUREN* gespeld, geh., prov. *Groningen*, arr. en $3\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Groningen*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. N. W. van *Zuidhorne*, gem. en 20 min. Z. W. van *Oldehove*, 10 min. Z. W. van *Nichove*, waartoe het behoort; met 45 h. en 310 inw.

* **HEERELANDEN (DE VIJF-)**, beter de *VIJFHEERELANDEN*. Ten behoeve van dit dijksdistrict en ter ontlasting van het vloedwater, bestonden voormaals 4 sluizen, nevens elkander, in den *Zuider-Lekdijk*; de bovenste, welke ook tot maalsluis voor de *Zederikvelden* diende; lag onder *Achthoven*, gem. *Leksmond*, en is in het jaar 1839 geheel uitgekomen en door eenen dijk vervangen; de 3 overige, zijn alle onder *Ameide*, zij dienden mede tot ontlasting der *Zederikvelden*; de beide benedenste zijn, door middel van daar buiten aangebrachte aarden dammen, geheel buiten gebruik gesteld en met aardspecie gevuld; de bovenste is nog aanwezig en dient om bij buitengewoon lage waterstanden in de *Lek*, het *Zederikwater* op die rivier te ontlasten.

* **HEERENBERG** ('S) telt 240 Herv. — De eerste, die het leeraarsambt te 's *HEERENBERG* heeft waargenomen, is geweest *JOHANNES VENATOR*, die in het jaar 1594 herwaarts kwam en in het jaar 1597 is overleden. — De R. K. zijn er 860 in getal, onder welke 610 Communikanten. Het telt er 40 Isr. — Het R. K. Seminarium is in het jaar 1843 van daar verplaatst naar *Warmond*. — Het Raadhuis staat aan de *Markt*. — De Luitenant *KAREL RIETVELD* was geb. 21 Januarij 1804.

HEERENHUL, hoogte op de *Middel-Veluwe*, prov. *Gelderland*, $1\frac{1}{2}$ u. van *Apeldoorn*, in het *Engelanderholt*.

HEERENPAAL, grenspaal, prov. *Groningen*. Zie *BONDERPAAL*.

* **HEERENPOLDER (DE)**, gem. *Oude-Tonge*, maakt met de *Nieuwe-Blok-polder* eene gemeene bedijking uit.

HEERENVEEN, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwoonden*, griet. *Haarland*, arr. en kant. *Heerenveen*; bestaande uit het vlek *Heerenveen*, benevens het d. *Terband* en eene oppervlakte beslaande van 575 bund. 88 v. r. 39 v. ell., waaronder 569 bund. 42 v. r. 83 v. ell. belastbaar land.

* **HEERENVELD**, geh. in *Bemland*, moet wegvallen.

HEERENWEG (DE), b., prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en 40 min. Z. van *Haarlem*, gem. en $\frac{1}{4}$ u. van *Heemstede*.

HEERENWEG (DE), b., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. O. ten N. van *Maastricht*, kant., gem. en $\frac{1}{4}$ u. N. van *Heerlen*; met 4 h. en 30 inw.

HEERENWEG (DE), b., prov. *Limburg*, arr. en 5, u. O. van *Maastricht*, kant. en 1½ u. N. N. O. van *Heerlen*, gem. en ½ u. W. van *Nieuwenhagen*.

HEERENZIJL geh., prov. *Groningen*. Zie **HIDDINGAZIJL**. W.

* **HEERE SIMONSPOEL** is sinds lang verland.

* **HEERE-SIMONSSLOOT** bestaat niet meer.

* **HEERESTRAAT**, geh., prov. *N. Holland*, arr. en 4 u. N. van *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*; met 4 h. en 35 inw.

* **HEEREWAARDEN**. Aldaar is in 1849 en 1850 eene nieuwe Herv. kerk gebouwd, waaraan den 6 October 1849 de eerste steen is gelegd en welke den 13 December 1850 is ingewijd.

* **HEER-HENDRIKSHUIS** staat: Zie **WULFSHUIS**. lees: Zie **WULFSHUIS**.

* **HEER HENDRIKSKINDEREN** ('S) ligt 20 min. W. van *Goes*, ligt bij den straatweg van die stad naar het Sloe; het is een onaanzienlijk en gering dorpje met verspreid liggende huizen. — De kerk, welke niet groot is en op een ruim boomrijk grasveld staat, prijkt met eenen lagen toren, waarop een klein, vierkant doorluchtig klokkententje staat. Hier stond voormaals een groot slot, welks onderaardsche gang naar het slot Oostende te *Goes* doorliep.

HEER-HUGENPOLDER, pold., prov. *Zeeland*. Zie **ZOSTENPOLDER**.

* **HEER-HUGOWAARD**, gem., paalt O. aan *Veenhuizen*, *Opdam*, *Hensbroek* en *Ursel*.

* **HEER-JANSDAM** is, in het jaar 1352, bij het bedijken van den *Zuyfodrecht*-sche waard, aan Heer *JAN ROSENDAAL* gekomen. Het is de behoortplaats van den Schilder *ARIE LANKE*, geb. in 1748, † in 1803.

* **HEER-JANSPOLDER**, in *Zuid-Beveland*, staat: heerl. lees: pold.

* **HEERLE**, ondertijds *HARLE*, ligt 1 u. van *Bergen-op-Zoom*; telt in de kom 34 h., waaronder de pastorie en het schoolgebouw, met 180 inw. — Men heeft er eenen windkoornmolen en eenen stoomloera- en oliemolen. De fabriek van teer enz., ligt niet in het d., maar ½ u. ten Z. van daar, aan de *Moervaart*. — De kerk is geen *Oud-Gothisch* gebouw, maar heeft *Gothische* koorramen.

HEERLEN, kerk. ring, prov. *Limburg*, klass. van *Maastricht*. Deze ring bevat vier standplaatsen, als: *Heerlen*, *Sittard*, *Urmond* en *Grevenbicht* en *Vaals*. Men heeft er 4 kerken, bediend wordende door 4 Predikanten en telt er 500 zielen, onder welke 530 Ledematen.

* **HEERLEN**, gem., paalt N. aan de gem. *Hoensbroek*, *Amstenraad* en *Brunssum*, O. aan *Nieuwenhagen*, *Schaesberg* en *Kerkrade*, Z. aan *Kerkrade*, het *Pruisische* grondgebied en *Simpelveld*, W. aan *Simpelveld*, *Voerendaal* en *Hoensbroek*. — Deze gem. bevat de d. *Heerlen*, *Heerlerheide* en *Welten*, benevens de geh. *Gaumer*, *Bautsch*, *Rukker*, *Akerbaan*, *Vrusschenhuske*, *Souretb*, *Beitel*, *Vrusschemig*, *Benzenrade*, *Husken*, *Vrank*, *Koningsbeemd*, *Margen*, *Huisberg*, *Ganzewelde*, *Varebeuker*, *Binde*, *Schrijversheide*, *Rooversbroek*, *Musschemig* en de b. *Heerenweg*. Zij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3355 bund. 25 v. r. 80 v. ell., waaronder 3265 bund. 83 v. r. 80 v. ell. belastbaar land. — Vele inw. vinden mede hun bestaan in den koophandel. Ook heeft men er eenen beduidenden kleinhandel; 4 bierbrouwerijen; 1 damastservettenfabriek; 1 goudsmid; 2 kagehellabrikanten; 1 fabriek van spelden en haken en oogen; 1 steenbakkerij; 4 leerlooijerijen; onderscheidene aardappelstroopfabrieken; 1 bleekertij van lijnwaden; 1 katoen- en linnenfabriek;

2 verwerfij; 1 jeneverstokerij; 1 boekdrukkerij; 6 graan-, 2 rozen en 2 oliemolens. — De Herv. gem. behoort tot den ring van *Heerlen*. De eerste in deze gem. gestaan hebbende Predikant was *WILHELM NOBIS*, daar beroepen in 1648, † in 1675. — Men telt in deze gem. twee gemeentescholen, als: ééne te *Heerlen* en ééne te *Heerleheide* en drie bijzondere scholen te *Heerlen*, onder welke een meisjesschool en daarenboven nog eene bewaarschool. Alle deze scholen worden gezamenlijk gemiddeld door 330 leerlingen bezocht. — Het d. *HEERLEN* wordt ook *HEERLOK*, *HEERLOK*, *HEERL*, *HEERLE*, *HEERLE* of *HEERLE* gespeld. De doortogt door dit d. is, sedert het aanleggen van den grooten weg van *HEERLEN* naar *Sittard* aanmerkelijk toegenomen. — In dit d. vereenigen zich drie groote wegen, die namelijk van *Maastricht* naar *HEERLEN*, van *Aken* naar *HEERLEN* en van *Sittard* naar *HEERLEN* en er zal een vierde worden aangelegd van *HEERLEN* naar het *Prinsisch* stadje *Geilekerken*, welke de gem. *HEERLEN* reeds tot bijna zij haren grens op eigen kosten heeft laten aanleggen. Men heeft in het jaar 1846 op eenen der vier waterputten, welke men in het d. *HEERLEN* vindt, een looden pomp met ijzeren kap geplaatst. Men telt er 535 h. en 1700 inw. — Het Gemeentehuis is in staat van verval, en de Regering heeft plan om een nieuw Raadhuis, te gelijk met een school en een lokaal voor het kantongeregt, te doen bouwen. — Sedert het jaar 1850 is er ook een *Postkantoor* gevestigd. — De *R. K.*, die er ruim 1600 in getal zijn, maken eene par. uit, welke tot het vic. apost. van *Limburg*, dek. van *Heerlen*, behoort, en door eenen *Pastoor* en twee *Kapellanen* bediend wordt. De kerk prijkt mede met eenen uitmuntenden predikstoel en is eene der schoonste *kerken* van de prov. *Limburg*. — In het jaar 1849 is er door den *Heer Baron de Loz d'Imstenrade* eene schoone kapel, op het *R. K. kerkhof*, gebouwd, welke tot begraafplaats dient, terwijl in 1830 een fraai ijzeren staketsel langs het kerkhof geplaatst is. — Boven de poort van de oude pastorij der Herv. stond dit opschrift: *SI DEUS VEO NOBIS*, *QUIS CONTRA NOBIS* (d. i.: *Als God voor Nobis — den hierboven genoemden Predikant — is, wie zal tegen Nobis zijn*). — De *Isr. bijkerk* is in het jaar 1795 gesticht. — De dorpschool te *HEERLEN* wordt gemiddeld door 200 leerlingen bezocht. — Er stond alhier in vroegere tijden éen Gasthuis, waarvan in de laatste helft der vorige eeuw nog de bouwvallen bestonden, maar nu geheel verdwenen zijn. — Er is hier eene brigade *Maréchaussées* met eenen *Wachtmeester* gestationeerd, die eene zeer fraaije kazerne hebben. — Onder het d. *HEERLEN* liggen onderscheidene lusthuizen als: *Ter-Worm*, *Mezenbroeck*, de *Dom* en de *Schiffelaar*. Voorheen had men er mede *Aangenhey* en *Dommerscheid*. Ook behoort tot deze gem. *Runneberg* of *Rennenberg* ook *Rennewich*, een oud graafs., thans slechts eene pachthoeve. — De kermis valt in *Zondag* na *St. Maarten* of 11 *November*. — In het jaar 1844 is er een weekmarkt van groenten en granen opgericht, welke jaarlijks in bloei toeneemt. — Men vermeent dat *HEERLEN* zijnen oorsprong aan de *Romeinen* te danken heeft, omdat eene menigte *Romeinsche* munten, dakpannen, potten en muurwerk, ten *Zuiden* van het oude fort, bij grondopdelvingen, eene oppervlakte van ongeveer 80 bunders, gevonden worden, sommigen meenen zelfs, dat men het oude *Coriovallum*, over welks ligging de oudheidkundigen het niet eens zijn, alhier moet zoeken, en dat wel om de volgende redenen: 1°. *HEERLEN* ligt in de rigting van den ouden *Romeinschen* weg (*heirstraat*) van *Keulen* over

Gülich (Juliacum) naar Tongeren, tusschen twee waterrijke beeken (de Geleen en de Caumberbeek) op eene vlakken heuvel, welke plaats dus zeer geschikt was voor eene stand- of rustplaats des legers. 2°. In het Itinerarium van ASTOSINUS, wordt Coriovallum gezegd te liggen, 36 mijlen (5½ u.) van Atuatuca en 18 mijlen (6 u.) van Juliacum, hetwelk ook 6 u. van HEELEN ligt: Indien men Atuatuca, met DZUVAUX, te 's Gravenvoeren, 5 u. van HEELEN plaatst, dan is de ligging van HEELEN met die van Coriovallum gemakkelijk te vereenigen; ook is er nog nabij HEELEN een berg, welke Corisberg (Coriimons) genoemd wordt, en waar volgens de overlevering, in de vorige eeuw, eenen Romeinschen straatweg is ontdekt geworden. 3°. Bij de oude Schrijvers wordt van geene andere stad in deze landstreek gewag gemaakt, dan van Coriovallum. 4°. Heeft men op de andere plaatsen, waar men beweert, dat Coriovallum zou gelegen hebben, zoo als Valkenburg, Ravensbosch, Cortembach, geene of zeer onbeduidende overblijfselen uit den tijd der Romeinen ontdekt, waartegen men te HEELEN, bij iedere opdelving van grond, tusschen de gezegde beeken, of oude munten, of dakpannen ontdekt of op oude fundamenten stoot, zelfs is men bij het bouwen van het nieuwe koor aan de R. K. kerk, in 1839, bij het graven der fondamenteen, op eene oude, zeer sterke muur gekomen, welke onder de grondslagen van het oude koor en van de kerk in eene schuinsche rigting doorloopt, en nog in eenen kelder van een aan den wal van het oude fort gelegen huis, weder te vinden is. Het oude koor was even als de kerk in den Byzantijnschen stijl gebouwd, dus waarschijnlijk uit de negende of tiende eeuw, alzoo vóór het aanleggen van het kasteel of fort van HEELEN, want in het begin der twaalfde eeuw komt de kerk van HEELEN als eene *eclesia integra* voor. De onder de kerk doelloopende oude en zeer hechte muur, moet dus langen tijd vóór de kerk gebouwd zijn geworden, en men veronderstelt, dat die een overblijfsel is van de oude Romeinsche bevestigingswerken dezer plaats. Voor de oude geschiedenis dezer landstreek ware het te wenschen, dat er te HEELEN opgravingen konden plaats hebben, vermits aldaar anders geene ontdekkingen kunnen gedaan worden, dan bij toeval, bij het graven van fondamenteen, maken van putten enz. — Het wapen van HEELEN was vroeger, zooveel men weet, een leeuw en bestaat thans uit de beeltenis van St. PANCRAS.

• HEELEN (KASTEEL-VAN-) heeft op het kerkhof, hetgeen de oude vesting nitmaakte, gestaan, en wel ter plaatse, waar nu een oud huis staat, hetgeen men nog heden het Schwartzenbergereleen noemt. Het KASTEEL-VAN-HEELEN heeft afwisselend aan de Hertogen van Brabant en aan de Graven van Valkenburg toebehoord. — Het dorp HEELEN werd in 1243 door HENDRIK II, Hertog van Lotharingen en Brabant, aan DIRK II, laatst Graaf van Daalhem en Hochstade, als onderpand gegeven voor eene jaarlijksche rente van 50 mark, door gemelden Hertog aan den Graaf van DAALHEM toegekend, met de vergunning, om te Heerlen een fort te bouwen; het is dus waarschijnlijk, dat het fort of bevestigd KASTEEL TE HEELEN te genfelden tyde gebouwd is. Dit fort was met eene dubbele gracht omgeven, waarvan die, welke onmiddellijk om den ringmuur der vesting lag, nog aanwezig is, zoo als ook de oude ringmuur, welke nog schier in zijn geheel bestaat; van de tweede gracht zijn nog duidelijke sporen te vinden. Deze twee grachten waren door onderscheidene slooten met elander verbonden.

* **HEER-OUDELANDS-AMBACHT**, in de wandeling *Phyrenas* genaamd. — Heer **OUDELAND** is niet de eenige bedijker, maar een der medebedijkers van den Zwijndrechtsche-waard in 1252 geweest. — Men tel in het d. **HEER-OUDELANDS-AMBACHT** 8 h. en ruim 50 inw.

* **HEERSEL**, geh., prov. *Noord-Brabant*, ligt kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Asten*, gem. en 20 min. N. W. van *Lierop*; telt 13 h. en 80 inw.

* **HEER-SIMONSKERK** lag niet in *Zuid-Beveland*, maar in *Schoonen*, en had tot wapen een veld van zilver met eene kerk en toren van keel, met dak en spits van azuur, staande op een veld van sinopel.

* **HEERTSBEEK (HUIS-VAN-)**. Het gedeelte van het voorm. **JANSENKLOOSTER**, dat eertijds het **Huis-van-Ocrum** was, was een zeer schoon en aanzienlijk gebouw, dat van het jaar 1700 gebruikt werd bij den Raad van State, zijnde de Gecommitteerde Leden van 't Lande Staten in de Generaliteitslanden, die daar, bij hunne overkomst, de zittingen hielden, vanwaar dit huis den naam van **Statenhuis** verkreeg. In het jaar 1777 is het echter bij koop overgegaan aan den Heer **Mr. GERRARD WILLEM MOTMAN**, Rentmeester der Prinselijke domeinen enz. In het jaar 1829 werd het door de stad Breda aangekocht, aanvankelijk tot een Militair Magazijn, doch, sedert het jaar 1850 diende het tot **Kazerne**, en thans is het een **R. K. Weeshuis**. De kerk van het Jezuïtenklooster, voortijds het **HUIS-VAN-HEERTSBEEK**, is gedurende onderscheidene jaren een gemeenhuis geweest, doch met het begin der zeventiende eeuw, werd het zeer wel opgehouden en met voortreffelijke kamers versierd.

HEER-VAN-DIEZENSGRACHT, vaart, prov. *Oeverijssel*, loopende uit de *Hamsgracht*, naar de *Kalenburgergracht* tot aan de *Huongracht*, uitmakende tevens de scheiding tusschen *Oldemarkt* en *Steenwijkerwolde*.

* **HEES**, d., heeft geen **R. K.**, maar eene Herv. kerk, voorzien van eenen lagen, vierkanten toren, met hooge spits, doch zonder orgel. — De dorpschool wordt gemiddeld door 150 leerlingen bezocht. — *Laatste reg., staat: ARNOLD VAN MEEUWEN lees: ARNOLD VAN HEES*

* **HEES**, geh. in *Beemland*, komt reeds voor op het jaar 858, als eene plaats waarvan de goederen door **ALFRICES**, den negenden Bisschop van Utrecht, aan de kerk aldaar, werden geschonken.

HEES, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie **HEES**. W.

HEES (ACHTERSTE-), geh. in *Opper-Gelder*, prov. *Limburg*, arr. en 5 u. N. van *Roermond*, kant. en 1 u. Z. van *Hont*, gem. en 20 min. W. van *Sevenum*; met 56 h. en ruim 520 inw.

HEES (VOORSTE-), geh., prov. *Limburg*. Zie **VOORSTE-HEES**. W.

* **HEESBEEN** heeft tot wapen een schild van keel, met een rat van goud.

HEESCHE-WEG, b., prov. *N. Brabant*, arr. en 4 u. N. O. van 't *Herzogenbosch*, kant., gem. en 10 min. Z. van *Oss*; met 12 h. en 50 inw.

* **HEESEIND** ligt bijna 1 u. O. N. O. van *Rosmalen*, zeer nabij het dorp *Nuland*, en telt 24 h. en 110 inw.

* **HEESSELT (POLDER-VAN-)**, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 187 bund., waaronder 159 bund. schotbaar land en 28 bund. boogaard- en weilanden; telt 42 h., waaronder 4 boerderijen, en wordt op de rivier de *Linge* van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit twee leden.

* **HEESSELTSCH-UITERWAARDEN**, beslaan, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 198 bund. 52 v. r., en worden door een sluis, op de *Waal*, van het overtollige water ontlast.

* **HEESTERLUST** ligt niet 3 u., maar 1 u. van *Zieriksee*.

* **HEESWIJK**, gem., bevat, behalve het d. Heeswijk, de geh. *Muggenhoek*, *Fokkarshoek*, *Kameren* en *Rukven*, benevens de b. *Kerkstraat* en een gedeelte van het geh. *Kaathoven*. — De Herv. maakten vroeger eene afzonderlijke gem. uit, welke tot eersten Predikant had *CONRADUS CORNER*, die in 1648 beroepen werd en in 1651 naar *Vught* vertrok. In het jaar 1648 werd *Dinther* er terstond bijgevoegd. *Nistelrode* is er eerst in 1807 bijgekomen, toen *SIMON VAN DER NOORDAA* Predikant te Heeswijk was, die in het jaar 1827 overleed. — De heerl. **HEESWIJK** is, in het jaar 1705, aan den Heer *JACOB VAN DER HOEVEN* gekomen. In het jaar 1739 is zij bij versterf op *Jonkheer CORNELIS SPEELMAN*, Ridder Baronneet, overgegaan, van wiens kleinzoon, *Jonkheer Mr. HELENUS MARINUS SPEELMAN WOLFF*, te *Leeuwarden*, zij, in het jaar 1835, bij verkoop gekomen is aan den Heer *ANDRÉ JEAN LOUIS BARON VAN DEN BOGAERDE VAN TER-BAUWER*, Oud-Gouverneur van de provincie Noord-Brabant en Opper-schenker van Z. M. den Koning. — Bl. 320. De Herv. kerk te **HEESWIJK** heeft wel eenen toren, doch geen orgel. — In het jaar 1598 trok de Hertog van Gelder, over de Maas, op de Meijerij van 's Hertogenbosch en verbrandde de dorpen **HEESWIJK** en *Dinther*, doch verneesterde het kasteel niet. — Den 12 Januarij 1512 verbrandde de *Gelderschen* wederom de twee dorpen en belegerden vruchteloos het kasteel. — Op den 1 April 1883 is, door toedoen van den Graaf van *HORNSLOOT*, het kasteel bij verraad in handen van de Staten-Generaal overgegaan. — De Koning van Hannover, alstoen *Prins ERNST*, had aldaar in 1793 ook zijn hoofdkwartier op het kasteel. — Den 30 Augustus 1794 kwamen de Engelschen te **HEESWIJK** en *Dinther*. De Generaal *Sir RALPH ABERCROMBY* had zijn hoofdkwartier op het slot. Kort daarna kwamen de Franschen op het kasteel; het hoofdkwartier van den Generaal *PICQUET* werd er gevestigd, terwijl het bombardement van 's Hertogenbosch tot 3 November duurde. — Bl. 321. Het wapen der gem. **HEESWIJK** is van azuur, met eenen leeuw van goud, gelogd en genageld van keel.

* **HEESWIJK (HUIS-TE-)**, lees: **HEESWIJK (KASTEEL-TE-)**, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 64 bund. — Reg. 23, staat: 1833, lees: 1835.

* **HEESWIJK (KORT-)** heeft 335 bund. 85 v. r. 50 v. ell. belastbaar land.

* **HEESWIJK (SLOTJE-VAN-)** lag 20 min. W. N. W. van het dorp **Heeswijk**, nabij het kasteel aan den klinkerweg naar *Berlicum*. — Het is in 1836 afgebroken en in 1850 vervangen door een ander huis, hetwelk, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 104 bund. 45 v. r. 37 v. ell., thans in eigendom bezeten wordt door den Heer *ANDRÉ JEAN LOUIS BARON VAN DEN BOGAERDE VAN TER-BAUWER*.

HEESWIJK-DINTHER-EN-NISTELRODE heeft thans twee kerken, zijnde er mede eene te *Dinther* gebouwd, waarin elken Zondag de dienst verrigt wordt, uitgenomen den eersten Zondag van iedere maand, als wanneer dit in de kerk te **Heeswijk** geschiedt.

* **HEETEN** telt 95 h. en ruim 1200 inw. De marke van dit geh. is in 1842 verdeeld.

* **HEEZE**. Bl. 323, reg. 1 en 2, staat: *Hoenderboom* — *Gastel*, lees: den paal *Hoenderboom*, tegen de gem. *Lierop-en-Someren* stoot, Z. W. grenst zij aan *Soerendonk-Sterksel-en-Gastel*. — Men heeft er

ook 1 korenmolen en 2 leerloofterijen. — Bl. 524. Er worden 5 beestenmarkten gehouden, als: 1°. Maandag voor Vastenavond; 2°. Maandag na beloken Paschen; 3°. den eersten Donderdag in Junij; 4°. Maandag na O. L. V. Hemelvaart; 5°. Maandag na Baafsmis; vleesch- en groenmarkt Zaterdag voor kermis en Zondag na St. Dionysius.

HEGGE, buurs., prov. Gelderland. Zie HEGGAOR. W.

HEGGE, geh., prov. Limburg, arr. en $3\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Mastricht*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. van *Sittard*, gedeeltelijk gem. en $\frac{1}{4}$ u. W. van *Schinnen*, gedeeltelijk gem. en 8 min. N. O. van *Spaubeek*; met 58 h. en 190 inw., als: 30 h. en 160 inw. onder *Schinnen* en 8 h. en 50 inw. onder *Spaubeek*.

HEI (DE), naam, welken men weleens geeft aan het gedeelte van het *Heiken*, in de bar. van *Breda*, dat tot de gem. *Hooven-en-St. Maartenspolder* behoort.

* HEI (HOOG-) ligt niet $1\frac{1}{2}$ u., maar $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Veghel*.

* HEICH, staat; geh. lees: d.

* HEIDE, geh. in *Peelland*, telt 12 h. en 70 inw., van welke 8 h. en 40 inw. onder *Lieshout* en 4 h. en 50 inw. onder *Beek-en-Duk*.

* HEIDE, gem. *Veghel*, is geen buurs., maar een geh.; met 33 h. en 215 inw.

HEIDE (DE), geh., prov. Limburg, arr. en 9 u. N. van *Roozmond*, kant. en 5 u. N. van *Horst*, gem. en 2 u. N. van *Bergen*; met 58 h. en 170 inw.

HEIDE (DE), geh., prov. Limburg. Zie HEID. W.

HEIDE (DE ASBROEKER-), geh., prov. Limburg, arr. en 2 u. N. W. van *Roozmond*, kant. en 5 u. N. ten O. van *Weert*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Roggel*; met 4 h. en 20 inw.

§ HEIDE (HEERLER-), d., prov. Limburg. Zie HEERLES-HEID. W.

HEIDE (DE KLEINE-), geh., prov. Friesland. Zie HEID (DE). W.

HEIDE (DE KLEINE-), geh., prov. Noord-Brabant, arr. en 5 u. Z. Z. W. van 's *Hertogenbosch*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. O. ten N. van *Tilburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Oisterwijk*; met 12 h. en 70 inw.

HEIDE (DE NIEUWE- en DE OUDE-), twee pold., prov. Noord-Brabant. Zie HEIJZ (NIEUWE-) W. en HEIJZ (OUDE-) W.

HEIDEBUREN, geh., prov. Friesland, kw. *Oostergoo*, griet. *Acht-karspelen*, arr. en 8 u. O. Z. O. van *Leeuwarden*, kant. en 2 u. Z. O. van *Bergum*, 7 min. N. O. van *Rottevalle*, waartoe het behoort; met 8 h. en ruim 50 inw.

HEIDEKAUL, alleenst. h., grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en 4 $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Diekirch*, kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Redingen*, tot de par. van *Osperen* behoorende.

HEIDEN (TER-), voorm. slot, prov. Limburg. Zie TER-HEID.

* HEIDENSCHAP (HET) behoort slechts gedeeltelijk tot *Workum*, gedeeltelijk tot de griet. *Hemelumer-Oldephaert-en-Noordwolde*. — Den streek lands beslaat onder *Workum* eene oppervlakte van 777 bund. 93 v. r. 12 v. ell. belastbaren grond en 108 bund. 81 v. r. 70 v. ell. water en onder *Hemelumer-Oldephaert-en-Noordwolde* 291 bund. 24 v. r. 50 v. ell. belastbaar land en 1145 bund. 15 v. r. water. Men telt er onder *Workum* 18 h. en 150 inw. en onder *Hemelumer-Oldephaert-en-Noordwolde* 11 huisgez., uitmakende eene bevolking van 70 inw.

HEIDENSCH-KAMP (HET), uitgestrekte vlakte op de *Over-Feluwe*, prov. Gelderland. Zie KATTENLEGGER.

HEIDENSHUIS, naar men wil de vroegere naam van het *Vierhuis*, prov. Friesland. Zie VIERHUIS (HET). W.

HEIGRAAF, beek in *Bemland*, prov. *Utrecht*, ontspringende bij *Maarsbergen*, loopende in eene noordwestelijke rigting naar de brug in den straatweg van *Woudenberg* naar *Zeyst*, alwaar zij zich door eenen duiker in de *Schonerbeeksche-grift* ontlust.

HEIDEPARK, landg., prov. *Gelderland*, arr., kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. *Z. van Nijmegen*. — Het beslaat eene oppervlakte van 12 bund., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door Jonkheer *Gevers Druyroot*.

* **HEIHOEF** (zie bl. 355 W.) beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 15 bund. 58 v. r. 90 v. ell.

HEIHOEK, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 7 u. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 5 u. *Z. Z. O.* van *Grave*, gedeeltelijk gem. en $\frac{1}{2}$ u. *Z. O.* van *Gassel*, gedeeltelijk gem. en $\frac{1}{2}$ u. *Z. Z. O.* van *Escharen*; met 26 h. en 170 inw., als: 18 h. en 100 inw. onder *Gassel* en 8 h. en 70 inw. onder *Escharen*.

HEIHOEK, geh., prov. *N. Brabant*, arr. en 4 u. N. O. van 's *Hertogenbosch*, kant., gem. en 20 min. *Z. O.* van *Oss*; met 90 h. en 100 inw.

HEIHOEVE of *Hunor*, landhoeve, prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. *Z. ten O.* van *Eindhoven*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. *Z. van Stratum*; die met vier andere huizen een geh. vormt, dat 50 inw. telt.

HEIJE (NIEUWE-) paalt O. aan *West-Graaf-Hendrikspolder* en draagt, even als de *Oude-Heije*, dien naam naar eene plaat, de *Heyde* genaamd, welke vóór de bedijking aldaar lag, waarom sommigen daar ter plaatse de oude *Heidenzee* (zie dat woord) willen zoeken.

HEIJENCOEP, oude naam van de heerl. *HEIKOP*, prov. *Utrecht*. Zie *HEIKOP*. W.

HEIJENBOTH, geh., prov. *Limburg*. Zie *HEIJENBATH*. W.

HEIJERBEND, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en $2\frac{1}{2}$ u. *Z. W.* van *Eindhoven*, gem. en 10 min. *Z. O.* van *Riethoven*; met 12 h. en 60 inw.

HEIKANT, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie *ORDEEL-HEIKANT*. W.

HEIKANT, geh., prov. *Limburg*, arr. en 12 u. N. ten *W.* van *Roormond*, kant. en 1 u. N. N. *W.* van *Genaep*, gem. en 1 u. *Z. O.* van *Wook*, 10 min. N. O. van *Middelaar*, waartoe het behoort; met 5 h. en ruim 60 inw.

HEIKANT (DE), geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en $2\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Breda*, kant., gem. en 25 min. *Z. O.* van *Ooierhout*.

HEIKANT (DE), geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en $2\frac{1}{2}$ u. *W. Z. W.* van *Breda*, kant. en 2 u. *Z. O.* van *Oudenbosch*, gem. *Rucphen-Forseinde-en-Sprundel*, $\frac{1}{2}$ u. O. van *Rucphen*, 20 min. *Z. O.* van *Sprundel*, waartoe het kerkelijk behoort; met 57 h. en 190 inw.

HEIKANT (DE), geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en $3\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Eindhoven*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. N. O. van *Helmond*, gem. *Aarlestel*, $\frac{1}{2}$ u. O. van *Aarle*; met 12 en ruim 60 inw.

HEIKANT (DE), geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en $5\frac{1}{2}$ u. *W. Z. W.* van *Eindhoven*, kant. en $4\frac{1}{2}$ u. *Z. W.* van *Oirschot*, gem. en 20 min. *Z. W.* van *Reusel*; met 18 h. en 120 inw. Het bestaat uit de buurtjes de *Achterste-Heikant* en de *Voorste-Heikant*.

HEIKANT (DE), geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 5 u. *Z. ten W.* van 's *Hertogenbosch*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. *W. ten N.* van *Bortel*, gem. en 10 min. van *Bek*; met 5 h. en 40 inw.

HEIKANT (DE), geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. *W. Z. W.* van 's *Hertogenbosch*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. *Z.* van *Waalwijk*, gem. en $1\frac{1}{2}$ u. van *Leon-op-Zand*; met 7 h. en 40 inw.

HEIKANT (DE), geb., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 3 u. O. ten Z. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. O. van *Veghel*, gem. en 1 u. Z. O. van *Uden*; met 30 h. en 140 inw.

* **HEIKANT (DE)**, gem. *Vught* telt 84 h. en 440 inw. Ook bestaat in dit geb. het kerkhof voor de Israëlitische gem. van 's *Hertogenbosch*. Reeds in 1370 was dit kerkhof bekend en aanwezig.

HEIKANT (DE), b., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. Z. O. van *Eindhoven*, kant. en 4 u. Z. W. van *Asten*, gem. *Soerendonk-Sterksel-en-Gastel*, ½ p. W. van *Soerendonk*; een gedeelte van het geb. *Gastel* uitmakende; met 32 h. en 140 inw.

HEIKANT (DE), b., prov. *N.Brabant*, arr. en 4 u. Z. O. van *Eindhoven*, kant. en 1½ u. Z. W. van *Asten*, gem. en 25 min. W. van *Somerem*, een gedeelte van het geb. of wijk *Vaarsel* uitmakende.

HEIKANT (DE), geb., prov. *Limburg*, arr. en 9 u. N. van *Roermond*, kant. en 3 u. O. van *Genneep*, gem. en 1½ u. Z. O. van *Bergen*, 10 min. N. van *Well*, waartoe het behoort; met 48 h. en 290 inw.

* **HEIKANT (DE)** in *Staats-Vlaanderen*, ligt niet ½ u., maar 1 u. van *Hulst*.

HEIKANT (DE ACHTERSTE-), geb., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 3½ u. W. Z. W. van *Eindhoven*, kant. en 4½ u. Z. W. van *Oirschot*, gem. en 20 min. Z. W. van *Beusel*; met 8 h. en 60 inw. — Het maakt het westelijk gedeelte van het geb. *de Heikant* uit.

HEIKANT (DE VOORSTE-), geb., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 3½ u. W. Z. W. van *Eindhoven*, kant. en 4½ u. Z. W. van *Oirschot*, gem. en 20 min. Z. W. van *Reusel*; met 10 h. en 60 inw. — Het maakt het oostelijk gedeelte van het geb. *de Heikant* uit.

HEIKE, geb., prov. *Noord-Brabant*. Zie **HEIKENSROT**. W. en A.

* **HEIKE (HET)** of **HEYKEN**, gem. *Tilburg*, ligt 4 u. van 's *Hertogenbosch*, en maakt eene b. der wijk *Oirle* uit. — De naam van de par. *het Heyke*, waartoe deze b. kerkelijk behoort, is ontleend, van de parochiale B. K. kerk, welke in 1829 in de wijk *Kerk* is geplaatst, doch vroeger in de b. het *Heyke* heeft gestaan.

* **HEIKENSROT**, ook wel enkel **HEIKE** genaamd, ligt Z. van *Nuland*, en behoort tot de kom der gem. Men telt er 39 h. en 200 inw.

HEIKOP (WATERSCHAP-VAN-DE-), waterschap, prov. *Utrecht*. Zie **VLIET (WATERSCHAP-VAN-DE-LASCH-)**.

HEIL (TER-), oudtijds **DE HELLE**, is een der achttien in 1698 erkende havens.

* **HEILAAK**, geb. ligt ½ p. Z. O. van het d. *de Beek*.

* **HEILAAK**, eigenlijk **HEYLAAR**, landg. (geen buit.), ligt ½ u. N. van 's *Princenhage*, ½ p. Z. O. van het d. *de Beek*; en bestaat uit 2 woonhuizen, met 2 boerderijen, waarvan het van gods bestaan hebbende heerenhuis met de daaraan gelegen tuin, in eigendom bezeten en bewoond wordt door Mevrouw **MATHEA FRANKEN**, doch het later daarbij gebouwde heerenhuis met de twee boerderijen behoort aan den Heer **CHRISTEN LOUIS DE WIT**, woonachtig te *Princenhage*.

HEILAREN of **HEYLAAREN**, geb., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 2½ u. O. Z. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 1 u. N. W. van *Veghel*, gem. en 10 min. N. W. van *Dinther*; met 25 h. en 140 inw. Het is eigenlijk een rot of b. van de kom der gemeente *Dinther*.

HEILEMER-VUURSTEENBERG, berg, prov. *Gelderland*. Zie **VUURSTEENBERG (HEILEMER-)**. W.

* **HEILIGE-BERG**, is geen riddermatige hofstad geweest. — Men zie omtrent de abdij *Hooghenhorst* verder dat art.

HEILIGE-BERG, berg op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. N. van *Ede*, niet ver van *Lunteren*. Bij dezen berg is eene menigte arnen van het zonderlingsste monteersel ontdekt. — Sommigen zijn zoo ruw, dat men die voor steenen van grijsachtig marmer zou aanzien, andere zoo fijn, dat men te vergeefs naar de wedergade in de fijnste aardewerksfabriek zou zoeken.

HEILIGE-BERG, berg in *Oost-Indië*. Zie *Dempo* (*Gonsong*). W.

HEILIGE GEEST EILANDJES, eilandengroep in *Oost-Indië*, in de *Straat van Karimata*, ten W. van het eil. *Borneo*.

HEILIGE-GEEST-ZUSTERHUIS, voorn. klooster te *Delft*. Zie *Zusterhuis* (*Het*). W.

HEILIGERLEE, bl. 544. Het gedenkteeken ter eere van *Arnold*, Graaf van *Nassau*, staat 5 min. N. van den *Mac-Adamsweg*, bij *Kloostertil*.

HEILIG-KREUTZ is geen geh. maar eene alleenstaande kapel op eene hoogte. Er is in die kapel een prachtig grafgesteente van het adellijke geslacht von *Waldt*, hetwelk vroeger in de abdij te *Echtenach* gestaan heeft, maar in 1792 daaruit is weggenomen.

* **HELLE** (*oud*). De voorn. par. *Helles* was omtrent 180 bund. grooter, dan hetgeen thans *oud-Helles* genoemd wordt, en in het *Wbk.* op dat art. beschreven is.

HELLEMER-VUURSTEENBERG, berg, prov. *Gelderland*. Zie *Vuursteen* (*De Hellemer*). W.

HELLERSCHANS (*DE*), naam, onder welken men de voorn. *Kluischans*, in *Staats-Vlaanderen*, vindt aangeduid. Zie *Kluischans*. W.

* **HELLO**. De kerk heeft in 1844 weder eene aanzienlijke herstelling ondergaan. In 1859 is er een orgel in geplaatst, vervaardigd door den Heer *F. T. van Gelder*, woonachtig te *Rotterdam*.

* **HELMANS-WATERING** (*DE*) ontlaat zich in de voornoemde *Paddepoel* (niet in de *Wijde-Aa*).

* **HEIMOLEN**, houten windkorenmolen, prov. *Noord-Brabant*, arr., kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Bergen op Zoom*, aan den rijweg op *Huibergen*. De daarbij staande huizen worden verkeerdelijk onder dezen naam aangeduid, doch maken een gedeelte uit van het gehucht *Zuidgeest*. Zie dat woord. W.

HEINEMANSBEEK (*DE*), riviertje in *Overijssel*. Zie *Beek* (*DE*).

HEINENHOF, alleenst. h. in het grooth. *Luxemburg*, kw., arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. W. van *Diekirch*, gem. *Ettelbruck*.

* **HEINENOORD**, gem., bevat mede de geh. het *Lage-Eind* en *Sluisschendijk*.

* **HEINENOORD (BUITENLANDEN-VAN-)**, eigenlijk de *Buitenlanden van de Zomerlanden van Heinenoord*, bevatten: *Kompenveid*, de *Spuivelden*, de *Negen-Boerengorzen*, *Kalisland*, *Vrouw-Avenhil*, het *Nieuwe-poldertje* en sommigen *buitenlanden* en beslaan, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 450 bund. 20 v. r. 60 v. ell.

* **HEINENOORD (LAAGJES-VAN-)** maken een gedeelte uit van de *West-Zomerlandsche-polder*, en beslaan, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5 bund. 80 v. r. 5 v. ell.

* **HEINENOORD (OOST-ZOMERLANDSCHE-POLDER-VAN-)** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 395 bund. 80 v. r. 97 v. ell. schotbaar land; telt 5 h., alle boerderijen; wordt door eene watermolen en eene sluis, op de *Oude-Maas*, van het overtollige water ontlaat en staat onder het bestuur van de *Zomerlanden*.

* HEINENOORD (WEST-ZOMERLANDSCHE-POLDER-VAN-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 209 bund. 93 v. r. 46 v. ell.; en wordt door eenen watermolen, op de Oude-Maas, van het overtollige water ontlast, en staat onder het bestuur van de Zomerlanden.

* HEINENOORD (ZOMERLANDEN-VAN-) beslaan; volgens het kadaster, eene oppervlakte van 613 bund. 74 v. r. 43 v. ell., alles schotbaar land, en tellen 8 h., waaronder 3 boerderijen.

* HEINENOORDSCHE-GORZEN (DE OUDE-) beslaan, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 27 bund. 22 v. r. 70 v. ell. en behooren in eigendom aan den pold. *Oud-Heinenoord*.

* HEINIS, HJINIS of HENNIST, b., prov. *Noord-Brabant*, arr. kant. en 1 u. N. O. van 's *Hertogenbosch*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Rosmalen*; met 20 h. en 120 inw. • Het is een gedeelte van het gh. *Molenhoek-en-Heinis*.

* HEINKENSZAND ligt aan eenen keiweg, welke noordwaarts doorloopt tot aan den straatweg van Goes naar het Sloe. — Bl. 356. De in 1844 voltooidte Herv. kerk heeft een hoog smal torentje, doch is van geen orgel voorzien.

* HEINO bevat het d. Heino, de buurs. Lenthe en Oud-Heino, benevens eenige verstrooid liggende h. — De R. K., die hier ruim 800 in getal zijn, behooren gedeeltelijk tot de stat. *Dalsen-en-Hakenhorst*, gedeeltelijk tot de stat. *Luttenberg*, en maken, gedeeltelijk met die van *Wijhe*, *Windesheim*, *Raalte* en *Zwollerkerpsel*, eene stat. uit, welke tot het aartspr. van *Zalland-en-Twenthe* behoort, en door eenen Pastoor bediend wordt. — Het d. Heino ligt N. N. O. van Deventer. — Reg. 7, van onderen, staat: *Aaldering*, lees: *Alerdink*, — Bl. 358. De R. K. kerk is een langwerpig gebouw, zonder toren, doch van een orgel voorzien.

* HEINTJESRAKS-POLDER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 109 bund. 2 v. r., en wordt door eene molen van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0.47 ell. onder A. P.

HEIJOORD (HET), geh., prov. *Limburg*, arr. en 3 u. Z. W. van *Roermond*, kant. en $2\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Weert*, gem. en 10 min. W. van *Neer-IJter*; met 22 h. en 90 inw.

HEISCHE-POLDER (DE LAGE-), pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie HEISCHER-POLDER (LAGE-) W.

HEISTERBACH, voorn. abdij, prov. *Zuid-Holland*. Zie HUYSBACH. W.

HEISTERBRUG, geh., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. N. O. van *Maastricht*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Sittard*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Schinnen*; met 16 h. en 90 inw.

HEISTRAAT, geh., prov. *N. Brabant*, arr. en 2 u. N. O. ten O. van *Breda*, kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Oosterhout*; met 35 h. en 200 inw.

HEISTRAAT, b., prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en 1 u. W. ten Z. van *Eindhoven*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Zeelst*, met 20 h. en 230 inw.

* HEITSEBOT, is geen geh. maar eene buurs., bestaande uit de geh. *Korte-Heide*, *Lange-Heide*, en *Tongerloo*, welke te zamen 78 h., en 470 inw. tellen.

* HEKELINGEN-POLDER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 131 bund. 16 v. r. 84 v. ell.; telt 36 h., waaronder 8 boerderijen, en wordt door twee schepdwatermolens, bij twee hooge opmaling, met de polders *Vriesland* en *Brabant*, (als behoorende onder een waterschot), door eene sluis, op het *Spui*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit vier Leden.

* **HEKENDORP (GROOT-EN-KLEIN-)** Het vertrek waarin de Herv. sedert veertig jaren hunne godsdienstige bijeenkomsten hielden door bekrompenheid en ouderdom geheel ongeschikt geworden zijnde, is in het jaar 1846 door een voegzaam bedehuis vervangen, waarin door eenen Hulpprediker van de Oudewatersche Predikanten des namiddags dienst gedaan wordt.

HEKKENHOEK, b., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 2½ u. Z. Z. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 1 u. N. W. van *Veghel*, gem. en 5 min. N. van *Dinther*; met 52 h. en 250 inw. Het is eigenlijk een rot of b. van de kom der gem. *Dinther*.

HEKKENS, geh., prov. *Limburg*, arr. en 13½ u. N. van *Roermond*, kant. en 1 u. N. O. van *Gennep*, gem. en 1 u. O. van *Otersum*; met 3 h. en 25 inw.

§ **HEKSENBURG**, berg, prov. *Limburg*, gem. en 25 min. N. van *Heerlen*, ½ u. O. van het d. *Heerlerheide*, welke door kunst schijnt aangelegd te zijn. — Het was op dezen berg, dat, naar men meent, de doodenoffers der oude bewoners van deze landstreek gevierd werden. Niet verre van daar ligt een andere berg, de *Brandenberg*, op welke, volgens de overlevering, de dodden verbrand werden. In de nabijheid deser twee bergen zijn, in het jaar 1840, eene menigte aarden urnen, met verbrande beenderen en houtskolen aangevuld, ontdekt geworden, welke onder regelmatige ronde heuvels gevonden werden. Een veertig- of vijftigtal dergelijke heuvels vormden eene soort van kerkhof of begraafplaats, welke laatste door opgeworpene aarde van de overige heide afgezonderd was, en in het midden van dese grafheuveln was er gewoonlijk één, welke door grootte en hoogte boven de anderen uitmuntte. Soortgelijke begraafplaatsen sijn hier en daar door de groote heide, welke onder de gem. *Heerlen*, *Nieuwenhagen*, *Ubach-over-Worms*, *Brunssum* en het Pruisisch grondgebied ligt, verspreid.

* **HEKSLOOT**, reg. 6, staat: *Tilvoart* lees: *Tolvoart*

HEL, geh., prov. *Limburg*. Zie **HELLE**.

* **HEL (DE)**, fort, ligt gedeeltelijk gem. *Fijnaart-en-Heyningen*, gedeeltelijk gem. *Willemstad*, ½ u. Z. W. van bastion No. 4 van de vesting *Willemstad*, op de zamenkomst van den Westdijk, den *Ruigenhilsche-Drooge* of zoogenaamden *Stadsche-dijk* en den *Oude-Heyningsche-dijk*. Het werd vroeger *Sr. Anna* genaamd, en is geheel van aarde en van eene vierkante gedaante, doch aan de stadszijde open en geheel door eene natte gracht omgeven. De toren, is voor 20 à 25 man, ingerigt en kan bovendien 9500 pond buskruid, alsmede levensmiddelen bevatten.

* **HEL (DE)**, geh. in de heerl. *Willemstad*, ligt 25 min. Z. van *Willemstad*, langs den *Ruigenhilsche-Droogdijk*. Men telt er 6 h. en 50 inw. — Dit geh. heeft eene haven op het *Volkerak* uitkomende, de *Helsche-*, ook wel de *Oude-Heyningsche-haven* genoemd, van waar men kan overgeset worden op *Ooltgensplaat*. Deze haven moet, even als de spuisluis en verdere havenwerken (waaronder ook het diephouden is begrepen), door den pold. de *Oude-Heyningen* onderhouden worden.

HELAKKER, bij het kadaster **HILAKKER**, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. N. O. van *Eindhoven*, kant. en 2 u. N. van *Asten*, gem. *Bakel-en-Milheze*, 20 min. Z. van *Bakel*; met 9 h. en 80 inw.

HELBERGEN, stadswede van *Zutphen*, prov. *Gelderland*, bekrift ter lengte van 1200 ell.

* **HELDER (DEN)**, vlek. Bl. 368. In de communicatiefractie tusschen Erfprins en het Kroonwerk is een steenen wachthuis gebouwd. — Bl. 371. In 1845 is de oude kerk afgebroken en eene nieuwe Herv. kerk, de Westerkerk; gebouwd, welke den 9 November 1845 is ingewijd, zijnde een ruim kruisvormig gebouw, met eenen houten toren, voorzien van uurwerk en korte spits, midden op het dak; terwijl de kerk mede een orgel heeft. — Ook bestaat aldaar eene Bank van Leening.

* **HELDERSCHE-KANAAL** is lang 3150 ell., diep 280 ell. onder A. P., breed op den bodem 10,80 ell., breed op de hoogte van A. P. 22 ell. en heeft gekost 66,000 gulden.

HELGATE of **HELPOORT**, b. in *West-Indië*, aan de noordoostzijde van het eil. *Saba*. Het is een barre hoek, waarop 110 menschen wonen.

* **HELL**, geh., prov. *Limburg*. Zie **HELLA (DE)**. W.

* **HELLE**, ook wel **HXL** gespeld, geh., prov. *Limburg*, arr. en 3 u. N. O. van *Maastricht*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Heerlen*; gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Nuth*; met 13 h. en 70 inw.

* **HELLEBROEK**, staat: gem. *Nut-en-Nirven*, lees: gem. *Nuth*.

* **HELLEGAT (HET)**, water in *Zeeland*, is ten gevolge van het aanslibben aan dit vaarwater in 1845 gedeeltelijk bedijkt, ook is men begonnen, om het tusschen twee dijken te leiden, ten einde het door eene sluis op de Schelde te doen uitwateren.

* **HELLEGATS-POLDER** grenst W. aan *Floris-Schouten-Vrouwenpolder*, en watert op het *Klein-Kagermeer* uit. Er liggen onder *Warmond* 18 bund. 68 v. r. 23 v. ell., onder *Sassenheim* ruim 19 bund. en onder *Lisse* 38 bund. 21 v. r. 28 v. ell., en watert uit op het *Klein-Kagermeer*. Het polderbestuur bestaat uit twee Poldermeesters.

* **HELLENBURG**, reg. 11, staat: **STREKLES** lees: **STREKTES**

* **HELLEVOET (NIEUW-)**, heerl., paalt W. aan de Zeeuinen en het Schapengors en bevat mede den pold. de *Quack*. — Het wapen bestaat uit een veld van sinopel met eene spoor met gesp en riemen, alles van goud.

* **HELLEVOETSLUIS**. Aldaar zijn in het jaar 1849 ingeklaard 1774 gewone schepen en 24 bijleggers, uitgeklaard 1606 gewone schepen en 2 bijleggers, binnengekomen 1790 en uitgevaren 1623 schepen. — Bl. 390, reg. 5, van *onderen*, staat: 1684 lees: 1664 — **HELLEVORTSLUIS** is de geboorteplaats van den Schilder *PITTS* **IKAKS**, geb. in 1569.

* **HELLOUW (HUIS-TE-)**, reg. 4, en **HELLOUW (POLDER-VAN-)**, Reg. 2, staat: *Gellicum*, lees: *Geldermalsen*,

HELMINGEN, geh., grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en 2 u. N. van *Luxemburg*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. ten O. van *Mersch*, gem. *Lorentzweiler*; met 62 h. en 350 inw.

HELZINGEN, eigenlijke naam van het d. *ALZINGEN* of *HACHTVILL*, in het grooth. *Luxemburg*.

* **HELMOND**, gem., bevat mede het geh. *Binderen* en de b. *Steenweg*. Men heeft er 1 rosolie- en 3 korenmolens, 2 bierbrouwerijen, 2 mouterijen, 1 zoutziederij, 2 leerlooierijen, 6 wol- en katoenfabrieken en verwerijen, 2 katoendrukkertjen en 1 turksch-roodverwerij; verder nog ros-, pel- en kalandermolens, pellenweverijen en in 1845 is er een stoomkatoendruk-manufactuurverwerij opgericht. — Bl. 402. De Herv. kerk is in 1847 voor afbraak verkocht en in het zelfde jaar door eene geheel nieuwe schoone smaakvolle kerk vervangen,

welke van eenen fraaijen toren en orgel voorzien is. Bl. 403. De kermis valt in op den eersten Zondag in Augustus. — HELMOND is mede de geboorteplaats van de Godgeleerden THEODORUS VERBRAKEN, † 22 Junij 1644, als Abt van Tongerlo en ISRAÏDUS VAN DEN BROEK, † 1 September 1744 als Abt van Postel en van ANANOUÏ WALBAED KAREL VORT VAN OUDREUSDEN, die in 1753 eene *Historische Beschrijving van Culemborg* in het licht zond.

HELMOND (KASTEEL-VAN-) is van ouds een schoon en zeer hecht gebouw, dat eertijds tot bescherming der stad diende. Tijdens de onlusten der zestiende eeuw werd het door zijnen Heer ADOLF VAN CONRADEN met roem verdedigd.

HELMOND, kerk. ring, telt slechts 6 gem., zijnde Schijndel thans met *St. Michielsgestel-en-den-Dungen*, onder den ring van *Oisterwijk*, vereenigd.

*HELPMAN, geb. bl. 406. De aldaar liggende werken bestaan uit drie geslotene lunetten, welke door eene linie verbonden zijn. In 1848 is over de voorgracht der linie gebouwd eene brug met steenen landhoelden, ijzeren leggers, en vast houten dek, breed 8,00 ell., liggende in den grooten weg van Groningen naar Assen.

HELPOORT, b. in *West-Indië*. Zie HELGATH.

HELSDEUR is een diep en breed vaarwater, en maakt het verlengde der *Breeuwijk* uit. Het loopt tusschen het oostelijke gedeelte der *Loan* en de Noordkust van den *Helder*, van Kaaphoofd af tot aan de batterij Louise. De kanten zijn meest steil en het heeft eene diepte van 213—369 en meer palmen.

HELSENHOEK, geb. prov. *Noord-Brabant*. Zie HELSENHOEK. W. (HELWERDER-MAAR of HELWAARDEN-MAAR, water, dat uit de *Delle* voortkomende, oostwaarts loopt tot dat het in het *Oude-Haar*, bij Uithuizen, valt, alwaar het, tot het jaar 1848, aan den *Trekweg*, tegen eenen voor ongeveer dertig jaren gelegden dam, stuitte, doch deze dam in het gezegde jaar weggenomen zijnde, is het weder, even als zulks vroeger plaats had, in verbinding gebragt met de uitwatering van Uithuizen, Uithuizermeeden en Ooster-Nieland, door het leggen van eene losse of opene brug nabij Uithuizen.

*HEM, ligt 2 u. O. N. O. van *Hooft*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. W. Z. W. van *Enkhuizen*. Men telt er in de kom van het d. 96 h. en 590 inw. en, met de daartoe behorende geh. de *Hout*, de *Hofmolen* en *Elba*, 108 h. en 640 inw.

*HEM, geh. in *Baarderadeel*, behoort gedeeltelijk tot en ligt $\frac{1}{2}$ u. O. Z. O. van *Baard*, gedeeltelijk onder *Jorwerd*, waarvan het $\frac{1}{4}$ u. Z. W. gelegen is. Het heeft 1 h. en 7 inw. onder *Baard*, 3 h. en 20 inw. onder *Jorwerd*.

*HEM, voorm. landh., heeft volgens nadere berigten in *Baarderadeel* nimmer bestaan.

HEMEL (DE), voorm. hofst. in de *Schermeer*, prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en 2 u. O. van *Alkmaar*, gem. *Schermerhorn-en-West-Nijen*, aan de Noordervaart-zuidzijde, nabij de ijzeren brug. — Thans is van deze hofstede niets meer dan eene geringe arbeiderswoning overig.

HEMELREEK (DE), kreek op oude kaarten voorkomende, als loopende, prov. *Zeeland*, door de schorren tusschen *St. Annaland* en *Philipsland*.

HEMELPOORT, voorm. *Benedictijner-Vrouwenklooster*, waarvan men de ligging niet weet aan te wijzen, doch betwelk men alleen kent

uit eenen giftbrief van den Roomsch-Koning Graaf WILLEM II, die er den 19 Junij 1240, een gedeelte duinen en eenige vrijdommen aan schonk (1).

HEMELRIJK, b., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 1 u. Z. O. van 's Hertogenbosch, kant. en 1½ u. O. van *Bortel*, gem. en 25 min. N. van *St. Michielsgestel*, aan den Plijnsche-dijk.

HEMELRIJK, hofstede, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 1 u. Z. O. van 's Hertogenbosch, kant. en 1½ u. N. ten O. van *Bortel*, gem. en 25 min. N. van *St. Michielsgestel*. — Deze hofstede wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer I. D. KUYPER.

HEMELRIJKSCHEN WAARD, pold., prov. *Noord-Brabant*, arr. 's Hertogenbosch, kant. *Oss*, gem. *Oijen-en-Teeffelen*; palende N. aan den Allemanswaard en de Maas, O. aan den Maasdijk en den Allemanswaard, Z. aan den Maasdijk en de buitengronden onder Lithboijen, W. aan de Maas. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 89 bund. 37 v. r. 50 v. ell., en wordt door eenen steenen sluis, wijd 1,80 ell., voorzien met eene drijfdeur, gelegen aan het benedeneinde van dezen waard, in de kade nabij den Maasdijk, op 500 ell. boven de Teeffelsche sluis op de Maas van het overtollige water ontlast. Het land ligt 4,15 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is aan het boveneinde 7,25 ell. aan het benedeneinde 6,75 ell. boven A. P., zijnde alhier slechts 2,10 ell. onder den Maasdijk. Het polderbestuur bestaat uit de Eigengeërfden. — Tot bekading van dezen waard, is alleen noodig geweest het leggen eener kade aan het benedeneinde, ter lengte van ongeveer 500 ell.; voor het overige heeft de oever de vereischte hoogte, terwijl aan de boventijde, door de kade van den Allemanswaard, de HEMELRIJKSCHEN WAARD van rondom kan worden beschouwd te zijn ingedijkt. — Door bovengemelde sluis moet ook uitwateren de Allemanswaard en de Polder-van-Oijen, laatstgemelde voor zoo verre diens water niet door de Teeffelsche sluis uivloeit. Aan dezen waard ligt een voetveer over de Maas op Alphen.

*HEMELSCHBERG (DE) ligt kant. *Wageningen*, gem. en 3 u. O. van *Renkum*, en wordt thans in eigendom bezeten en bewoond door den Heer Mr. J. KNEFFELROU.

*HEMERT (BINNENPOLDER-VAN-NEDER.), pold., prov. *Gelderland*. Zie HEMERT (POLDER-VAN-NEDER.). W. en A.

*HEMERT (HUIS TE-NEDER.) bestaat nog en ligt even ten N. buiten het d. Nederhemert-Zuidzijde, op het *Neder-Hemertsche-Eiland*. Dit kast. hetwelk, met inbegrip der tuinen binnen de gracht, eene oppervlakte beslaat van 95 v. r. 90 v. ell. en bewoond wordt door den Heer Baron van NAGELL, is een hecht vierkant gevaarte, hebbende aan de voorzijde, welke geheel modern is opgebouwd, eenen ronden en eenen hoekigen toren, op de beide vleugels, door leije spitsen gedekt. Het gebouw is omringd door tuinen en besloten binnen eene breede gracht met houten ophaalbrug. Het geheel is omgeven van eenen dijk met hooge ijpenboomen beplant, waardoor het tegen overstromingen beveiligd is.

*HEMERT (NEDER.), gem. Bl. 422, reg. 12, staat: VITTINGOFF, len: VITTINGOFF, — Het wapen dezer gem. en heerl. is van keel met drie pals van vair en een hoofdstuk van goud met een half te voorschijn komende leeuw van sabel.

(1) Men zie dezen giftbrief bij MERRMAN, *Geschiedenis van Graaf Willem II*, D. II, bl. 346.

* **HEMERT (OP-)** heerl. Het d. ligt op 51° 50' 46" N. B. 25° 3' 19" O. L. — In 1675 had op het bemuurde kerkhof een bloedig gevecht plaats, tusschen 14 Hollandsche partijgangers uit Gorinchem, welke daarop geweken waren en 500 Franschen uit Tiel. Na, gedurende 3 uren vechtens, tweemaal den vijand afgeslagen te hebben, werden de Hollanders gevangen genomen. De Franschen hadden 80 dooden en 60 gekwetsten. — Bl. 423. Door het overlijden van Jonkvrouwe M. A. Baronesse van **HAEFTEN VAN OP-HEMERT EN ZENNEWIJNEN** is de heerl. **OP-HEMERT** gekomen aan den Baron B. J. C. MACKAY, woonachtig te Rotterdam.

* **HEMERT (POLDER-VAN-NEDER-)**, beter **BINNENPOLDER-VAN-MAAS-HAEMT**, paalt N. W. aan den pold. het Hamblok, N. O. aan het Wellsche broek, Z. O. aan de Maas, Z. W. aan de Uiterwaarden. — Deze pold., bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 203 bund. 91 v. r. 34 v. ell., alles schotbaar land, en wordt door eenen molen, op de Maas, van het overtollige water ontlast. Daarin staan de meeste huizen van het dorp **Neder-Hemert-benoorden-de-Maas**. Het polderbestuur bestaat uit twee Poldermeesters, onder het oppertoezicht van het polder- en dijksbestuur der eerste klasse van het polderdistrikt Bommelerwaard boven de Meidijk.

* **HEMERT-NOORDZIJDE (NEDER-)**. De h., 68 in getal, staan verspreid om de kerk; dit is waarschijnlijk eene kapel geweest, zijnde klein, langwerpig en zonder gewelf, met een spits kloktorentje midden op het dak. Tot dit d. behoort het geh. Rietschoof.

HEMERT (UITERWAARDEN-VAN-NEDER-), uitgestrekte uiterwaarden, prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kant. *Zalt-Bommel*, gem. *Neder-Hemert*; palende N. O. aan den Binnenpolder, Z. en W. aan de Maas, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 128 bund. 37 v. r. 10 v. ell., en bestaande uit weilanden, rijswaarden en grienden. Zij hebben ten W. een voetveer op Wijk.

* **HEMERTSCHE-WAARD (DE)** of **HET HEMERTSCHE-EILAND**, vroeger aan *Neder-Hemert-Noordzijde* gehecht, is bij de doorgraving der Maas in 1481 daarvan afgescheiden. Hij grenst N. aan de Maas, O. en Z. aan de Doode-Maas, die ten O. verzand is, waardoor dit eil. des zomers met den vasten wal vereenigd is en W. aan het Heusdensch-kanaal. Daarop ligt het d. **Neder-Hemert-Zuidzijde** en het **Huis-te-Neder-Hemert**. Hij heeft gemeenschap met den vasten wal; 1° door een pontveer ten N. op **Neder-Hemert-Noordzijde**, 2° door een pontveer ten W. op **Aalburg**; 3° door een voetveer ten Z. op **Heusden** en 4°, doch alleen des zomers, door eenen rijweg ten O. naar den **Bernsche dijk**. — Dat gedeelte van dezen waard, bekend bij het kadaster onder den naam van het **Eiland**, is eenen polder, beslaande slechts een gedeelte van de geheele oppervlakte, die overigens uit uiterwaarden bestaat, welke bij hoogen waterstand der Maas ondervloetsen. — In dezen pold. ligt alleen het genoemd d. en hij watert uit door twee sluizen op de **Doode-Maas** en het **Heusdensche-kanaal**.

* **HEMERT-ZUIDZIJDE (NEDER-)** is een klein d., bevattende op het geheele eiland 21, alle goede h. en boerderijen, die zeer aangenaam verspreid liggen aan eenen begrinden weg. — De kerk is een goed en ruim langwerpig gebouw. Zij heeft eenen vierkanten toren, een hooge spits, doch zonder orgel. Het koorëinde is door een ijzeren hek afgesloten, waarin de grafkelder is van de familie van den Luit. **Generaal Otto Frederik van Vittinghoff**. Ook is daar in aanwezig, een praalgraf van dien Veldheer, waarop hij, in volle wapenrusting

liggende, in Bentheimer steen is gebeeldhouwd, omringd van trophèen en wapenschilden van hem en van zijne gemalin VAN RANDWICK, benevens 4 sierlijke gedenksteen in den muur, als: 1° van STEPHANUS ANNA AMARANTHA VAN VITTINGHOFF, zijne dochter, † in 1734; 2° van haren gemaal ADRIAAN, Graaf VAN LYNDEN, † in 1754; 3° van OUD FREDERIK, Graaf VAN LYNDEN, † in 1788, en 4° van FREDERIKA LOUISE BARONESSE VAN DER DOES VAN NOORDWIJK, gemalin van laatstgemelden, † in 1811.

* HEMMEN, gem., heelt eene zieken- en begrafenisbus. Ook aldaar opgericht een doorgangshuis voor jeugdige ontslagene gevangenen.

HENCHMUDEN-VELD of HEERENVELD, voorn. onbebouwd veld op de *Veluwe*, prov. *Gelderland*, alwaar door GERHARD, Graaf van *Gelder*, met toestemming van eenige Landsdelen aan eenige Hollandische kolonisten, in de twaalfde eeuw, vrijheid vergund werd om er zich te mogen vestigen. Zie voorts *OLDEBROEK*. W.

* HENDRIK-IDO-AMBACHT paalt W. aan Sandelinge- of Adriaans Pieters-Ambacht. — De in dit art. vermelde zoutkeeten bestaan nog meer. De toren der kerk te HENDRIK-IDO-AMBACHT is niet aansienlijker dan die van anderen in den omtrek. Men vindt in het koor der kerk drie ramen met geschilderde glazen, waarop onderscheidene adellijke wapens. In een vak ziet men HENDRIK IDO, bevelen aan zijn werkvolk gevende, niet onaardig afgebeeld. — In 1572 is het adell. h. Boucquet door de Spanjaarden, die na de inneming van *Brick* het land hier hebben afgehoopen, met de papieren, die er aanwezig waren, verbrand. Na dien tijd is het herbouwd en door onderscheidene families bewoond, het laatst door de familie TINN. Van tijd tot tijd is dit adell. h. verbrokkeld, en het laatste overschot in 1790 verkocht aan den Landbouwer GERIT VAN DEN BERG en den Timmerman GUSBERT GROENBOOM, zoo dat aan de eene zijde des erfs van het voorn. adell. h. eene bouwmanswoning en aan de andere zijde een timmermanwinkel staat. Aan de slooten en grachten, rondom Boucquet gelegen, kan men nog wel zien, dat het een groot adellijk huis geweest is.

HENDRIKS-KINDEREN, d., prov. *Zeeland*. Zie HEN-HENDRIKS-KINDEREN ('s). W. en A.

HENG, h., grooth. *Luxemburg*, kw., arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. W. van *Dickirch*, gem. *Ettelbruck*.

HENGELDER, buit., prov. *Gelderland*, arr. en $2\frac{1}{2}$ u. O. Z. O. van *Arnhem*, kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Zevenaar*. Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 29 bunder 82 v. r. 20 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den heer G. MELCHERS, woonachtig te Wehl.

* HENGELERBEEK valt na eenen oostelijken en zuidoostelijken (niet zuidoostelijken en westelijken) loop in de *Dinkel*.

* HENGEST-SCHOTE, dat in het lands. *Flechte* gelegen was, is thans een adell. h. onder *Woudenberg*, HENSCHOTEN genaamd. Zie dat woord.

HENGVELT, buit., prov. *Gelderland*, arr. en $2\frac{1}{2}$ u. N. van *Nymegen*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. ten W. van *Elst*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Horten*, te *Driel*, waarvan het huis in 1842 en 1845 nieuw gebouwd is.

* HENGFORDER-WAARDEN wateren uit op den *IJssel* door eenen steenen duiker, wijd 0,70 ell., liggende 0,84 ell. onder middelbare eb.

HENGMENG (DE), pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie MEUWEN (POLDER-VAN-). W.

HENGMENGSCH-MOLEN, watermolen, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Meeuwen-Hill-en-Babyloniënbroek*, 10 min. N. van *Meeuwen*, dienende

tot uitmaling van den Polder-van-Meenwen, ook genaamd de Heng-
zung. — Deze molen heeft 26,50 ell. vliegt, het scheprad over kruis
6 ell. en de schoepen zijn breed 0,45 ell.

HENGSTHEUVEL, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4½ u. O.
van Z. van 's Hertogenbosch, kant. en 1½ u. N. O. van Veghel, gem.
in 20 min. N. van Uden; met 26 h. en 140 inw.

* **HENKESHAGE** is thans eene buitenplaats, welke met de aan-
horige tuinen, wandellansen, bouw- en weilanden, eene oppervlakte
beslaat van ongeveer 5 bund., en in eigendom bezeten en bewoond
wordt door den Heer A. J. van der HEYDEN.

* **HENNEER (GROOT-)** paalt N. aan de Zandsloot en den Floris-
schoten-Vrouwe-polder, O. aan den Klein-Henneer-polder, Z. W. aan
den Hof-polder, W. aan boerderijen in het oosteinde van Warmond. —
De tijd van bedijking is niet bekend, vermoedelijk heeft zulks in de
eerste helft der zeventiende eeuw plaats gehad; de oppervlakte des
polders is, volgens het kadaster, 65 bund. 67 v. r. 42 v. ell., alles
schootbaar land. Deze pold. heeft geen huizen, en wordt van het over-
tollige water ontlast door eenen molen, welke het water op de Ring-
sloot uitmaakt, tusschen dezen en den Klein-Henneer-polder. Het
polderbestuur bestaat uit twee Poldermeesters.

* **HENNEER (KLEIN-)** paalt N. O. aan de Zandsloot, Z. O. aan
de Warker-Lede, Z. W. aan het soogenaamde Molengat, N. W. aan
den Groot-Henneer-polder. — Van de bepoddering is niets bekend.
De oppervlakte is, volgens het kadaster, 21 bund. 71 v. r. 78 v. ell.,
alles schootbaar land. Er staan in dien pold. geene huizen. Deze pold.
wordt door een molentje, welke het water op de Warker-Lede uitmaakt,
van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit twee
Poldermeesters.

* **HENNAARDEERADEEL** ligt arr. *Sneek*, kant. *Bolsward*. Het
grietenijhuis staat te Wommels.

HENNEBLOE, oud d. in *Oost-Indië*, resid. *Amboina*, op het
Ambonische eil. Kelang, aan de westzijde van dat eil.

HENNEER, voorm. meertje in *Rijnland*. Zie **HENNEER (Groot-)**.
W. en A.

HENNINGEN, b., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. Z. W. van
Breda, kant. en 5½ u. Z. O. van *Giunneken*, gem. *Alphen-en-Riel*,
½ u. N. O. van *Alphen*, bij *Riel*, waartoe zij behoort.

HENNIPKE, plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*. arr.
Breda, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

HENNIST, b., prov. *Noord-Brabant*. Zie **HENNIS**.

HENSBROEKER-WEG, in de wandeling *JAN GLEINIS-WEG*, weg,
prov. *Noord-Holland*. Zie *JAN GLEINIS-WEG*.

* **HENSCHOTEN** ligt ½ u. W. van *Woudenberg*. — Dit adell. h.
beslaat, met de thans daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte
van bijna 200 bund., en wordt in eigendom bezeten door Jonkheer
Mr. HUBERT ALEXANDER MAURITS VAN ASCH VAN WIJCK, zoon van wijlen
Jonkheer Mr. HUBERT MATTHIAS ADRIAAN JAN VAN ASCH VAN WIJCK, Staats-
raad, Lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal enz., die aldaar
den 16 Julij 1843 overleed, en Vrouwe KENAU HASSELAER, overleden
10 Februarij 1827. — Dit landgoed was reeds bekend in het jaar
777, blijkens eenen gifbrief van KARL den Grooten aan de Utrecht-
sche kerk, en werd vóór dien tijd bezeten door WIGGER, Graaf van
het *Pagus Flehite*. Het was toen bekend onder den naam van *HEN-
SCHOTEN*, en seer waarschijnlijk heeft dit goed zijnen naam ontleend

van den in de oude geschiedenis zoo vermaarden Hraest, den mede-veroveraar van Brittannië, in de vijfde eeuw. Zoo ver men heeft kunnen nagaan, hebben er, hetgeen zeer opmerkenswaardig is, van 777 tot 1843, slechts zeven eigendomsovergingen van de eene in de andere familie plaats gehad.

HEPKEHUIS, voorm. sterke stins, prov. Friesland, kw. *Wester-goo*, griet. *Wymbritseradeel*, arr., kant. en 2 u. Z. van Sneek, onder *Smallebrugge*. — Deze stins werd in het jaar 1489 door HARICH VAN DONIA veroverd, om daaruit EPH KIE en zijnen zoon JARICH te bestoken.

* HERAN (KALIE-) staat: Zie KALIE-HERAN. Zie dat woord hiërachter.

HERANG, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. Java, resid. *Praomger-Regentschappen*, reg. Tjanjor.

HERBIERTSAND, voorm. schor, in *Staats-Vlaanderen*, in de *Vier-Ambachten*, prov. Zeeland, welke met *Bloumesant*, thans den pold. *Ossenisses-Hoogland*, benevens den Burgpolder en den *Zee-telands-polder* uitmaakt.

HERDEMEE, naam, onder welken op oude kaarten de schorren ten O. van *Oosterland*, op *Duiveland*, prov. Zeeland, voorkomen.

* HERDGANG, staat: Zie HAARTGANG. lees: Zie HAARDGANG.

* HEREMA, griet. *Idaarderadeel*, reg. 8, staat: den Heer D. en Blocq HAERSHA VAN SMINIA, lees: Jonkheer DANIEL DE Blocq VAN HAERSHA VAN SMINIA.

* HEREMA, griet. *Schoterland*, ligt N. W. van *Oudeschoot*.

HEREMA, voorm. adell. h., prov. Groningen, arr. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van Groningen, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van Zuidhorn, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Oldehoeve*, onder *Niehove*.

* HERENBERG (S), staat: *Buren*, lees: *den Berg*,

HERENKEN, naam, onder welke het d. *Renkum*, prov. Gelderland, in 1161 voorkomt. Zie RENKUM. W.

HERETAMA, voorm. adell. h., prov. Groningen, arr. en $8\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Appingedam*, kant. en 2 u. N. W. van *Onderdendam*, gem. en 10 min. N. W. van *Eenrum*. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 54 bund. 85 v. r. 55 v. ell., en in eigendom bezeten en bewoond wordt door JANTJE JANS WERKMAN, weduwe FREDERIK JANS HALSMA.

HERFST (DE), hofst., prov. Zuid-Holland, arr. en 5 u. O. ten N. van *Leyden*, kant. en $2\frac{1}{2}$ u. O. ten N. van *Woubrugge*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Zevenhoven*, in den *Zevenhovensche-polder*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende wei-, hooi- en bouwlanden, eene oppervlakte van 69 bund. 24 v. r. 54 v. ell.

HERING, h., prov. Limburg, arr. en 5 u. Z. O. van *Maastricht*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Sittard*, gem. en O. van *Schinsveld*.

HERKHUIZEN, hofstede, prov. Gelderland, arr., kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Arnhem*, gem. *Rheden*, midden in de bergen. — Deze hofstede beslaat eene oppervlakte van 123 bund. 82 v. r. 40 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door Mevrouw van HARDENBROEK, geb. van SPAEK, woonachtig te Velp.

* HERKENBOSCH-EN-MELICH bevat mede de b. *Kasop* of *Cou-soup*. De R. K. maken twee gem., namelijk die van *Herkenbosch* en *Melich* uit.

* HERKINGEN, heerl., bestaat uit den pold. *Oud-Herkinge*, benevens gedeelten van den *Elisabeths-polder* en *Klinkerland*. — Zij beslaat eene oppervlakte van 851 bund. 49 v. r. 62 v. ell.

Reg. 20, staat: STUK, lees: STUK, — Het wapen is een schild van zilver, met drie krabben, staande twee en een, en daartusschen eene eesterschulp, alles van sabel.

HERKINGEN, een der vijf eilanden, waaruit het thans vereenigde land van *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*, in de veertiende eeuw bestond en hetwelk alleen het grondgebied van den tegenwoordigen pold. *Oud-Herkingen* besloeg.

HERKINGEN (LAGE-), oude naam van den pold. *Klinkerland*, prov. *Zuid-Holland*. Zie *KLINKERLAND*. W.

§ **HERKINGEN (NIEUW-)**, pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie *ELISABETHSPOLDER (St.)*. W.

* **HERKINGEN (OUD-)** paalt O. aan *Klinkerland*.

* **HERKINGEN (OUD-EN-NIEUW-)** bestaat uit den pold. *Oud-Herkingen*, benevens gedeelten van den *St. Elisabeths-polder* en van *Klinkerland*. Men heeft er 1 steenen korenmolen.

HERLAAR (POLDER-OUD-), pold., prov. *Noord-Brabant*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Boxtel*, gem. *St. Michielsgestel*. — Hij wordt door eene houten sluis, wijd 2,00 ell. en sluitbaar door middel van schothalken, op den Dommel, van het overtollige water ontlast, welke sluis tevens dient tot ontlasting van het grootste gedeelte van den *Nieuw-St. Michielsgestelsche-polder*. Het zomerpeil van dezen pold. is 2,80 ell. boven A. P.

* **HERMANA (GROOT-)** is thans eene nog van grachten omringde boerenplaats; groot 40 bund. 80 v. r. 40 v. ell., behoorende aan de familie van *HOLTHE TOT EETEN*.

* **HERMANA (KLEIN-)** is voor weinige jaren afgebroken, hoewel een gedeelte van het bosch, tuin en stalling nog bestaat.

HERMEZIJJ, eigenlijk *HERMANSEIJJ* (d. i. *HERMANSLUIS*), sluis, prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Raamsdonk*, dienende tot ontlasting van den *Overdiepsche-polder* op het *Oude-Maasje*.

HERMEZIJLSCHVEER (HET), polderveer, met pont, prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Raamsdonk*, over het *Oude-Maasje*, waar men op den *Overdiepsche-polder* overzet.

* **HERPT** ligt aan het *Oude-Maasje*, waarover het eene steenen brug heeft, en telt 78 h. en 450 inw., — reg. 3, staat: *Herpt-en-Hern*, lees: *Herpt-en-Bern*.

* **HERPT (HUIS-TE-)** ligt Z. O. van *Heusden*, 10 min. Z. van de kerk van *Herpt*. Het is een eenvoudig hoog gebouw, tot boerderij dienende, en heeft geen aanzien.

* **HERPT (LUTTËL-)** is een geh. (geen gem.), 20 min. O. van *Hedikhuizen* en door het *Oude-Maasje* van het d. *Herpt* gescheiden. Men telt er 13 h. en 80 inw.

* **HERPT-EN-BERN** bevat ook het geh. *Luttel-Herpt* en heeft 916 bund. 7 v. r. 87 v. ell. belastbaar land.

HERSEL, geb., prov. *Noord-Brabant*. Zie *HERSEL*. W. en A.

HERSTELLER (DE), fort in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Samarang*, distr. en te *Salatiga*, op een heuvel. Het is in het midden der achttiende eeuw gebouwd, en steeds van allerlei oorlogsbehoeften voorzien.

* **HERTEN**. Bl. 470, reg. 18, staat: *Merem*, lees: *Merum*, **HERTENHEUVEL (DE)**, heuvel, prov. *Gelderland*, gem. *Bergh*, 25 min. N. van *Zeddam*. — Het is de hoogste heuvel van ons Vaderland, en het eigendom van Jonkheer Mr. L. C. J. van *Nispen*, te 's *Heerenberg*, Lid van Gedeputeerde Staten der provincie *Gelderland*.

HERTGERINC, erve onder *Delden*, prov. *Overijssel*, hetwelk reeds in 1188 vermeld wordt.

*HERTOGENBOSCH ('S), apost. vic. gen., bevat 214 par., waaronder 7 rectoraten, 206 Pastoors, 7 Rectors, 163 Kapellaans en 44 assistenten, 295,000 zielen, 235 kerken en bijkerken, 1 seminarie, met eene afdeeling te *Haaren* en eene te *Nichielagestel*, met 200 kweekelingen en 17 Professoren; 1 klooster van Kruisheeren te *St. Agatha*, 1 klooster van Kruisheeren te *Uden*, 1 klooster van Capucijnen te *Velp*, 1 klooster van Minderbroeders te *Megen*, 1 klooster van Carmeliten te *Boxmeer*, 1 klooster van Carmelitessen te *Basmaat*, 1 klooster van Capucinessen te *Haaren*, 1 klooster van Clarissen te *Megen*, 1 klooster van Brigittinnen te *Uden* en 1 klooster van Augustinessen te *Deursen*.

*HERTOGENBOSGH ('S), klass., telt 2100 Ledematen.

*HERTOGENBOSCH ('S), gem., bevat, behalve de stad 's Hertogenbosch, het d. *Orten*, het geh. *Gerwen* of *Herwen* en het fort *Isabel*, benevens een gedeelte van het geh. *Hintham*. Men heeft er de volgende fabrieken, als: 2 speldenmakerijen, 4 lint-, 3 garen- en lint-, 4 hooften-, 1 lakmoes- en 2 tapijtfabrieken; 8 brouwerijen; 3 kunstzijnmakerijen; 4 olieslagertijen; 4 leerlooierijen; 1 zeepziederij; 5 zoutziederijen; 5 jenever- en 15 likeurstokerijen; banketbakkertijen; koekbakkertijen, waar de alom beroemde *Bosche klontjeskoek* en zoogenaamde gezootje koek vervaardigd wordt; 15 boekdrukkerijen; 1 koperletterij; 2 door stoom gedreven loodgieterijen en pijpentrekkerijen; 1 fabriek van chirurgische en 1 fabriek van muziek-instrumenten; 2 pijpenfabrieken; 1 glas- en kristalstijperij; 1 spiegelabriek; 17 goud- en 7 zilversmedertijen; 5 passementsfabrieken; 23 tabakskerverijen; 2 sigarenfabrieken, 3 rijtuigfabrieken; koren- en 2 tramolens. Voorts heeft men er 17 metselaarswinkels; 5 steenhouwerijen; 21 smedertijen; 57 timmerwinkels; 5 tinnegietertijen en 8 zadelmakerijen. Op deze winkels en fabrieken worden gemiddeld 720 volwassen personen en 160 kinderen aan het werk gehouden. — Bl. 430. De kermis plagt in te vallen den vierden Zondag in Augustus doch begint thans Zondag vóór 24 Junij, en duurt 8 dagen, St. Nicolaasmarkt neemt eenen aanvang den 3 December en duurt 6 dagen; varken-, linnen- en lakenmarkten zijn den 24 Junij (St. Jan) 1 dag. — Bl. 481. Over de Zuid-Willemsvaart liggen binnen 's Hertogenboschs 3 eekle ophaalbruggen, waaronder eene dubbele, liggende in den grooten weg der 1e klasse No. 8. — Bl. 483. Het Tucht-, werk- en gevangenhuis heet thans het Burgerlijk en militair huis van verzekering. — Het gebouw der Lieve Vrouwen Broederschap of Zwanenbroeders is in 1845 afgebroken en in 1847 weder nieuw, in gothischen stijl, opgebouwd. — Bl. 487. Het kloost. *Herriënborg* is thans eene Magazijnmeesterswoning en eene Societeit. De St. Geertrui- of Waalsche kerk is in het jaar 1848 voor afbraak verkocht, terwijl in 1846 reeds eene ander is begonnen gebouwd te worden, in de *Verwersstraat*, welke den 19 December 1847 is ingewijd. Het is een fraai gebouw in Gothische stijl en met twee dergelijke spits toeloopende torentjes voorzien. — Bl. 488, reg. 12, van *onderen*, staat: *Krankzinnigen huis, los: Gesticht tot verbetering van krankzinnigen*; — Het *Verbeterhuis* is bestemd voor personen, wier zedelijk gedrag verbetering noodig heeft en is ook eene voorloopige bewaarplaats voor krankzinnigen. — Bl. 490. Behalve de in het Wbk. vermelde beroemde mannen

zijn nog in 's Hertogenbosch geb. de Godgeleerde GILBERTUS JOHANNES ROOIJNS, geb. 1 Augustus 1785, † 9 Januarij 1846, als Hoogleenaar in de godgeleerdheid en Predikant te Amsterdam; de Beeldsnyder JACOBUS JOCKHEATERS, die in het begin der zestiende eeuw bloeide; de kunstige Bouwmeester MATTHIJS VAN SORENDONCK, die in het begin der zestiende eeuw bloeide. — Bl. 491, reg. 37; staat: vermoedelijk in 1624, lees: in 1630,

HERTOGSPOLDER, gedeelte polderland, prov. Zuid-Holland, arr. Leyden, kant. Woubrugge, gem. Alkemade, een gedeelte uitmakende van de gecombineerde Akkersloot-Hertogs-en-Blijperspolders.

HERTOGSWETERING, watertje, prov. Noord-Brabant. Zie HAVEN-WATERING. W.

HERVEN, geb., prov. Noord-Brabant. Zie Gerven. W.

* HERWEN heeft geen Herv. kerk, zijnde die in 1762 afgebroken.

* HERWEN-EN-AARDT paalt N. aan Zvenaar, O. aan de Pruisische prov. Rijnland, Z. aan den Rijn, W. aan Pannerden.

HERWERD, d., prov. Friesland. Zie Hartwerd. W.

* HERWIJNEN paalt N. aan de gem. Asperen en de Linge, O. voor een klein gedeelte aan de gem. Deil en voorts aan de gem. Haasten, Z. aan de Waal, W. aan de gem. Vuren-en-Dalem en N. W. aan de gem. Houkelum. — In het laatst der vorige eeuw werd de heerl. Erven bezeten door den Heer ADRIAAN BIEMER, van wien zij, den 29 October 1787, te Tuil is overgedragen op Mr. PIETER VERBULEN, wonschig te Haarlem. Den 15 Junij 1811 kwam zij bij scheiding aan diens zoon Mr. GILBERT ANDRÉ VERBULEN; den 13 October 1815, bij overdragt op den Heer NICOLAAS ROM, te Vuren, en van dezen later op den Heer JAN WILLEM BOSLAARD; nu wiens overlijden zij verkecht is aan Jonkheer JONAS EBERHARD PAUL ERNST GERIÏCKE VAN HERWIJNEN, in leven Staatsraad en Gouverneur der prov. Limburg, wonschig te Mastricht, wiens erfgenamen haar tegenwoordig nog bezitten. — Herwijnen is de geboortepl. van den Staats- en Krijgsman JOHANNES GRAAF VAN DEN BOSCH, geb. 2 Februarij 1780, † 28 Januarij 1844.

HESEL, naam, onder welken het d. HESSELT, prov. Gelderland, in 1549 voorkomt. Zie HESSELT. W.

HESELAAR, h., prov. Noord-Brabant. Zie HESLAAR.

HESIN, plaats vermeld in 828, waarvan de goederen door GERWARD DE HESIN aan de St. Maartenskerk te Utrecht zijn geschenken.

HESKAMP, pold., prov. Gelderland. Zie HESKAMP. W.

HESLE, naam, waarop men het d. HESSELT, prov. Gelderland, in 1280 vermeld vindt. Zie HESSELT. W.

HESPELAAR, geh., prov. Noord-Brabant, arr. en 2½ u. N. ten O. van Breda, kant., gem. en 1 u. N. W. van Oosterhout, 10 min. N. van den Haut, waartoe het behoort; met ½ h. en 20 inw.

* HESPRINGEN, bl. 528, in de noot, reg. 1 staat: Baden-Rodamacheren lees: Baden-Baden. — Het d. heeft in de kom 115 h. en 500 inw.

HEUFKEN, plaats, prov. Gelderland. Zie HEUFKEN.

* HEUKELUM heerl. — Bl. 534, reg. 36, staat: een balk lees: een haarsteen van azuur

* HEUKELUM, gem. De kerk is in het jaar 694 hermaakt door JAN, zoon van HILJEN VAN ANKEL en in 697 gewijd ter eere van de H. MARIA, door SIGBERT, medebroeder van Bisschop WILLIBROED, die in deze landen het Christengeloof heeft ingevoerd, ten tijde toen men nog streed tegen de Heidensche Saksen aan de rivier de Elbe. —

In het jaar 785, werd JAN, de zoon van HIJMN, Heer van *Arkel* genoemd, welks geslacht eene geheele eeuw vóór den eersten Graaf DUBERIK's komste een groot deel van Holland bezeten heeft, waar de JAN VAN ARKEL, zoon van HIJMN eene kerk bouwde, ter plaatse waar de Romeinen eertijds hunne legerplaats gehad hebbende, en tempel gesticht hadden ter eere van HIRACULUS. Toen eenige jaren hiern de Friezen, Deenen en Noormannen deze landen weder overvallen hadden, verbrandden zij de kerk van JAN VAN ARKEL, vernielden zijne goederen en versloegen zijne onderzaten, zoodat hij de vlugt nam naar Frankrijk, te Pierrepont bleef wonen en aldaar overleed. HUKUM heeft tot in het jaar 1795 gevoerd hoog, middelbaar en laag regtsgebied, (*Jus Patronatus*), behievens het regt der tienden, thijzen, winden, rosmolen, visschertj, jagt en gruitgeld, versterven is zonder erfgenaam leven, leenkamer, swanendrift en regt van voer over de Linge. — Ondtjds was bij de Oostpoort dier stad, eene kapel, genaamd de Godskapel; voorheen had men er een gasthuis; ook was er een Doelen. — Ten Westen der stad, aan den Lingendijk, zijn eenig hooge landen gelegen, thans de Eng genaamd, ook wel achter *Vriewijk*; waar voorheen de Friezen geweken waren en eene kapel gesticht hadden, waar men van elders te bedevaart kwam. — Het oud wapen van HUKSUM is van zilver, met twee onder en boven getande baren (*fascies bréssées*) van keel (rood); in het hoofd een lambel van azuur (blauw). Tot helmstuk een swaan van natuurlijke kleur, met uitgespreide vleugels, en tot wapendragers (*supports*) een leeuw en eene swaan, staande in dreigende houding (met uitgespreide vleugels), beide in natuurlijke kleur.

HEUKELUMSCHR-BROEK, polld., prov. *Gelderland en Zuid-Holland*. Zie *BRONKPOLDEN*.

HEUL (DE), geh., prov. *Zuid-Holland*, arr., kant., gem. en i. n. N. W. van *Rotterdam*; met 23 h. en 120 inw.

HEUL (DE), b., prov. *Utrecht*, arr., kant., gem. en 10 in. Z. van de Tolsteegpoort der stad *Utrecht*, aan de vaart op de scheiding der gem. *Utrecht* en *Jutphaas*.

* HEURNE (RADER-), dit moet geheel wegvallen.

* HEUSDEN. Bl. 545, reg. 16 en 17, staat: lindeboomen, lees: ijpenboomen. Men heeft er 1 korenmolen, 1 stroopkookerij, 1 bierbrouwertj, 3 mousterijen, 2 grutterijen, 1 leerlooijertj en 2 stroopbranderijen. — Er worden drie paardenmarkten en twee beestenmarkten gehouden, als: een paarden- en beestenmarkt op Zaterdag voor 11 November; paardenmarkten, een op den tweede Donderdag in Maart en de anderen op 24 September, doch als dit een Zondag is, dan daags te voren; beestenmarkten, op den derde Donderdag in Junij, Augustus en October en alle Zaterdagten gewone beestenmarkt. — Bl. 549, reg. 2 en 1, van onderen, staat: *Wijde-Lombardstraat*, lees: *Sterrestraat*. — Bl. 550, reg. 16 en 15, van onderen, staat: *Nieuwe Schutters* lees: *Jonge Schutters* — Reg. 15 en 14, van onderen, staat: van St. Joris en van St. Blasius genoemd, lees: van St. Joris genoemd. — Bl. 551, reg. 10, staat: *De Nieuwe of Jonge Schutters*, lees: *De Jonge Schutters*. — Den 17 Julij 1842 is er te HEUSDEN nog een gild, als dat van de Jonge Schutters, van St. Blasius opgericht. — De Godgeleerde JONAS VOS was geb. 4 December 1424, hij overleed als Kanunnik Regulier te *Windesheim*; GISSERT VORST was geb. 3 April 1599, † 17 October 1676, als Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, te *Utrecht*; de

Regtsgeleerde **PAULUS VOETIUS** was den 7 Junij 1619 geb. en † 1 Augustus 1667. — Reg. 30, staat: **BOXEL**, lees: **BOITEL**, — De Letterkundige **GODSCALCUS STEWICHIUS** of **STEWICHIUS** was geb. in 1551 en † in 1590, — Reg. 13, van *onderen*, staat: **DALANDUS**, lees: **DALANTUS**. — Reg. 11, van *onderen*, **DANIEL VOET** was geb. 31 December 1629, † 29 Julij 1660. — Te **HEUSDEN** is ook nog geb. de Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië **HENDRIK MEUKUS BARON DE KOCK**, † 19 April 1845. — Bl. 557, reg. 21, van *onderen*, staat: **WOLBERT**, lees: **ROBBERCHT**.

HEUSDEN (HET BENEDENLAND-VAN-), zuidwestelijk gedeelte van het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Brabant*, arr. 's *Hertogenbosch*, bestaande uit de volgende pold.: het *Pompveld*, *Zwaansheuvel*, den *Polder-van-Wijk*, den *Polder-van-Aalburg*, den *Polder-van-Heesbeen*, den *Polder-van-Doeveren*, den *Polder-tusschen-de-Stegen*, het *Hakkeveld*, de *Biesheuvel*, de *Gendersche-Beemden*, den *Broekschen-hoek*, den *Polder-van-Bethen*, den *Polder van-Gansoijen*, den *Polder-van-Drongelen*, de *Middelaarspolder*, de *Veertig-Morgender-Drongelen*, den *Rooyische-polder*, de *Veertig-Morgen-onder-Meeuwen*, het *Oudland-van-Broek* en *Broeks-Nieuwland*; te zamen groot 4554 bund. 82 v. r. 65 v. ell.

HEUSDEN (HET BOVENLAND-VAN-), noordoostelijk gedeelte van het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Brabant*, arr. 's *Hertogenbosch*, bestaande uit de volgende pold.: den *Polder-van-Oudheusden-en-Elshout*, den *Polder-van-Vlijmen*, den *Polder-van-Hedikhuizen*, den *Polder-van-het-Herptsche-veld*, den *Polder-van-Herpt-en-Bern*. — Buiten de onbekade gronden, langs de binnengedijkte *Oude-Maas*, beneden **Heusden**, onder *Heesbeen-en-Oudhoosden* gelegen, welke 188 bund. 49 v. r. 15 v. ell. bevatten, is het **BOVENLAND-VAN-HEUSDEN** groot 2758 bund. 26 v. r. 10 v. ell.

HEUVEL, b., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 6 u. *W. ten Z. van 's Hertogenbosch*, kant. en 3 u. *N. W. van Tilburg*, gem. en 6 min. *W. van Dongen*; met 36 h. en 250 inw.

* **HEUVEL**, b. (geen geh.), gem. *Borkel-en-Schaft*, ligt 5 min. *N. van Borkel*, en telt 2 h. en 6 inw.

HEUVEL, b., prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en 3 u. *Z. Z. W. van Eindhoven*, gem. *Westerhoven*, waarvan het de kom der gem. uitmaakt.

HEUVEL (DE), geh., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 2 u. *Z. ten W. van Dordrecht*, kant. en 1½ u. *Z. van 's Gravendeel*, gem. en 1 u. *O. Z. O. van Strijen*. aan de *Kil*, tegenover *Willemsdorp*; met 2 h. en 10 inw.

* **HEUVEL (DE)**, b. (geen geh.), gem. *Moergestel*, ligt ¼ u. *Z. Z. W. van Moergestel*; met 21 h. en 110 inw.

HEUVEL (DE GROOTE-), b., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. *Z. O. van Eindhoven*, kant. en ¼ u. *Z. W. van Asten*, gem. *Somerem*.

* **HEUVEL (DE KLEINE-)** ligt ½ u. *W. van Moergestel*; met 6 h. en 30 inw.

HEUVEL (DE KLEINE-), b., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. *Z. O. van Eindhoven*, kant. en ¼ u. *Z. W. van Asten*, gem. *Somerem*.

* **HEUVELBERG** ligt ½ u. *Z. O. van Erp*; met 16 h. en ruim 80 inw.

* **HEUVELSTRAAT** is eene lange streek huizen waarvan het begin is op ½ u. *Z. Z. W.* en het einde op 40 min. van *Moergestel*. Men telt er 27 b. en 140 inw. Het bestaat uit de b. de *Heuvel* en de *Kleine-Heuvel* en er staat aldaar een wind-korenmolen.

HEUVEN of **Hoeven**, *geh.*, prov. *Golderland*, arr. en 6 u. Z. O. van *Zutphen*, kant. en 2½ min. W. van *Terborgh*, gem. en 38 min. N. W. van *Wisch*; met 6 h. en 60 inw.

HEUVENGRACHT (DE), vaart of gracht, prov. *Overijssel*, 1 u. Z. van *Oldemarkt*. Zij begint aan het einde der *Kalenburgergracht* of *Oude weg* en maakt oostwaarts loopende de verlenging van *Heer-van-Diezen-gracht* uit, tot aan de *Wetering*, en dient tevens ook zoo ver als scheiding tusschen de gem. *Oldemarkt* en *Steenwijkerwold*.

HEUZELSBRUG, brug in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. Z. O. van *Greenlo*, in den weg van *Zutphen* naar *Winterswijk*.

* **HEVESKES** telt in de kom van het d. 38 h. en 180 inw., en met de daartoe behoorende *geh.* *Hebeskesklooster*, de *Overloft* en de *Zomerdijk*, 60 h. en 240 inw., die allen *Herv.* zijn en eene gem. uitmaken. De eerste, die er na de afscheiding van *Wiewert* het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest *Tzobonus FANNEBUS STUUVMAA*, die in het jaar 1846 herwaarts kwam, en er nog in dienst is. — De kerk heeft geen orgel. — De dorpschool wordt gemiddeld door 45 leerlingen bezocht.

* **HEVESKES-EN-WEIWER** maken sedert 1844 weder 2 afzonderlijke gem. uit. — Reg. 19, staat: *WAALRE*, lees: *WAALREN*.

HEY (DE), *geh.*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 4 u. W. N. W. van *Dordrecht*, kant. en 4 u. W. ten N. van *Ridderkerk*, gem. en ½ a. O. van *Pernis*; met 20 h. en 170 inw.

HEYDEN (DE), stukje lage heide en moervelden, prov. *Noord-Brabant*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Waalwijk*, gem. en ½ u. Z. van *Capelle*, tegen *Waspijk*, *Dongen* en *Loon-op-Zand*.

HEYLAREN, *geh.*, prov. *Noord-Brabant*. Zie *HEZLAREN*.

HEYSTERSTRAAT, b., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. W. ten N. van *Roermond*, kant. en 1 u. N. ten O. van *Wester*, gem. en ½ u. W. van *Nederweert*; met 25 h. en 140 inw.

HEYTRAK (DEN), *geh.*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en ½ u. O. ten Z. van *Eindhoven*, kant. en 1½ u. O. Z. O. van *Asten*, gem. *Duursma-Liesseel*, ½ u. Z. O. van *Liesseel*, waartoe het kerkelijk behoort; met 14 h. en 90 inw. — In den *Heytraksche-Poel* worden de soogenaamde *Soo-meenen* gevonden. Zie dat woord.

HEYZE, *geh.*, prov. *Noord-Brabant*. Zie *HEZEN*. W.

HEZELAAR of *HEZELAAR*, b., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. O. Z. O. van *'s Hertogenbosch*, gem. en grensende aan het d. *Veghel*; met 114 h. en 450 inw.

§ **HEZERENBOSCH** (niet *HEZEVENBOSCH*), *geh.*, prov. *Noord-Brabant*, Zie *HEZEVENBOSCH*. W.

HIANG of *Hang*, kaap in *Oost-Indië*, aan de kust van het eil. *Bintang*.

HJANG, berg in *Oost-Indië*. Zie *YANNE*. W.

* **HIDAARD** ligt in *Hennaarderadeel* (niet in *Wenseradeel*).

* **HIDDINGERBERG**, *Woudberg* of *Woldberg*. — Op dezen hevel zijn eene menigte keijzen of veldsteenen en daaronder van verbasende grootte opgedolven. Zoo werd er in het jaar 1837 een steen van ongeveer 20,000 pond zwaarte gevonden.

* **HIDDINGEZIJL** ligt gem. en ½ u. N. N. W. van *Bafo*, 8 min. O. Z. O. van het *Wester-Nieland*, ½ u. N. van *Saaxumhuizen*, waaronder dit *geh.* kerkelijk behoort; met 2 h. en 10 inw. — De stroombedding en sluisolk ten N. van gemelde huizen maakt de scheiding tusschen de gem. *Keurum* en *Bafo* uit.

HIBANG, riv. in *Oost-Indië*. Zie *SOMBER-HIBANG*. W.

HIEDSUM, d., prov. *Friesland*. Zie *HIRTUM*. W.

* **HIEL**, staat: Zie *HELIUS*. lees: zie *HELIUM*.

HIEM (HET HOOG-), voorm. landh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Idaarderadeel*, arr. en $2\frac{1}{2}$ u. Z. van *Leeuwarden*, kant. en 3 u. O. van *Rauwerd*, $\frac{1}{2}$ u. W. van het d. *Wartens*, waartoe het behoort. aan het einde van het Langdeel. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 26 bund. 2 v. r. 40 v. ell., in eigendom bezeten wordt door den Heer Mr. *Marcus van Helona*, woonachtig te Heerenveen.

HIERONIMUS (ST.), plant. in *West-Indië*, op het eil. *Curaçao*, in de *West-Divisie*, O. van de Tafelbaai.

HIJUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, arr. en kant. *Leeuwarden*, bestaande uit de d. *Hijum*, *Finkum* en *Stiens*, eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 2878 bund. 77 v. r. 35 v. ell., waaronder 2522 bund. 30 v. r. 66 v. ell. belastbaar land.

* **HIZEN** bestaat uit de b. *Broeksijden*, *Winkenberg*, *Hijzen* en *Haaghorst*.

* **HIKKE-POLDER** paalt Z. O. aan den *Vogelzang-polder*. Deze pold. is in 1561 herdijkt, nadat hij 30 jaren godreves had. Het was waarschijnlijk vroeger de *Onze-Vrouw-polder*. (Zie dat woord.) Hij inundeerde in 1552 en den 20 Januarij 1682.

HILA (HOKK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*, in den *Archipel-van St. Lazarus*, aan de noordszijde der *Bani van Bagoewala*, aan de kust van het eil. *Amboina*.

HILAKKER, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie *HELAKKER*.

* **HILBACH** staat ook onder den naam van *HILLEGOM* bekend en telt 2 h. en 10 inw.

HILDAM, dam of dijk, prov. *Zuid-Holland*, gem. en $1\frac{1}{2}$ u. N. ten O. van *Bleiswijk*. Het is de noordelijke dijk van de *Honderd-en-Veertig morgen*; er ligt daaraan eene hofstede van den zelfden naam. — Deze dijk werd in 1574 doorgestoken om de plâtbodems vaartuigen tot ontzet van *Leyden* aan te voeren.

* **HILDERNISSE** lag $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Bergen-op-Zoom*. Thans staat aldaar eene boerenhoeve van dien naam, op eene flauw naar de *Schelde* afloopende grond, welke tot de gem. *Woensdrecht-Hoogerheide-en-Hinkelnoord* behoort.

* **HILLEGERSBERG**, heerl., paalt O. aan *Rotteban*.

* **HILLEGOM** bevat mede de pold. de *Hooge- en Lage-Veenen* en den *Vosse-polder*. — Bl. 599. De kerk aan de *Haarlemmer trekvaart*, welke, sedert het jaar 1830, niet meer tot geestelijk gebruik diende, is in het jaar 1836 afgebroken.

HILLEN (DE), gedeelte polderland, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Ginneken*, gem. *'s Princenhage*; een gedeelte van den pold. *Hal-en-Strippen* uitmakende.

HILLESLUIS, geh., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 3 u. N. W. van *Dordrecht*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. W. N. W. van *Ridderkerk*, gem. en 40 min. N. O. van *Charlois*.

* **HILVERSUM**. Bl. 600, staat: 1696 lees: 1596 — Men heeft er twee gemeentescholen. — Ook is er eene *Bank van leening*.

HIMSMADE, hofstede in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en 1 u. N. van *Utrecht*, kant. en 1 u. Z. van *Nearsoen*, gedeeltelijk

gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Vleuten*, gedeeltelijk gem. *Haarsuilens*, 40 min. Z. O. van *de Haar*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behorende gronden, bestaande in boomgaard-, wei-, bouw-, bosch- en looiland, eene oppervlakte van 38 bund. 37 v. r. 68 v. ell., van welke 17 bund. 97 v. r. 58 v. ell. onder *Vleuten* en 17 bund. 40 v. r. 10 v. ell. onder *Haarsuilens*.

HINDEKAMP, dennenbosch, prov. *Gelderland*, gem. *Ede*, eene oppervlakte beslaande van 150 bund.

HINDELOOPEN, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, arr. *Sneek*, kant. *Hindeloopen*, bestaande alleen uit de stad *Hindeloopen* en haar behoor, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 300 bund. 79 v. r. 23 v. ell., waaronder 498 bund. 6 v. r. 18 v. ell. belastbaar land.

* **HINDELOOPEN**, bl. 604, reg. 33, staat: J. T. VAN DER LAAN lees: JAN FEDDES VAN DER LAAN — Bl. 606. Ieder stuurman of scheepeling, die hier woonde, hield gewoonlijk twee beesten, die des namers in de gewone schaar, nog heden ten dage bekend onder den naam van *Mien* schaar, doch tegenwoordig aan verschillende eigenaren toebehoorende, geweid en 's winters in stallingen achter hunne huizen gevoederd werden. — Bl. 607, *bovenste regel*, staat: Noord-*Ke* lees: Noord-*Ig* — Er zijn te *Hindeloopen* eene Werkplaats van Liefdadigheid en eene Bank van Leening. — Bl. 613. Het Prins-Henderik-Casimirs-bolwerk is thans ook geheel geslecht.

* **HINDER (DE)** is eene groote ondiepte in het *Gat-van-Goedereede*, prov. *Zuid-Holland*, bestaande uit verscheidene droogten, als: de *Bollen*. de *Drooge-Hinder*, de *Garnalenplaat*, de *Tonneplaat* enz. Zij ligt tusschen het *Noordergat* en het *Slijk-en-Westgat*. Daardoor loopen het *Ribbengeultje*, het *Bokkengat* en het *Molengat*.

HINDINGA, geh., prov. *Groningen*. Zie *HONDERSA*. W.

HINDINGERZIJL, voorm. sluisje, prov. *Groningen*. Zie *HINDERSIJL*. W. en A.

HINESLOTEN, plaats, genoemd in een testament van den H. *WILBROND*, in de achtste eeuw, als gelegen in *Taxandria*.

* **HINKEL**, geh., behoorde vroeger tot het keurvorstendom van *Trier* (niet aan de heerl. *Rosport*). Het heeft 18 h. en 150 inw. Men vindt het reeds in eene oorkonde van het jaar 971 vermeld.

* **HINTHAM** ligt gedeeltelijk gem. 's *Hertogenbosch*. Men telt er 48 h. en ruim 280 inw., van welke 2 h. en een tiental inw. onder 's *Hertogenbosch* en 46 h. en ruim 270 inw. onder *Rosmalen*, waarvan 30 h. in de kom van het d. en de overigen min of meer verspreid. Er is eene leerloofterij en eene vermicelli- en macaronifabriek.

HIRI, eil. in *Oost-Indië*. Zie *HERA*. W. en A.

HISLA, oude naam van de riv. *den IJssel*, prov. *Zuid-Holland*, in 983.

HISSING of *HISSINK*, adell. goed in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en 4 u. Z. O. van *Zutphen*, kant. en 3 O. van *Doetinchem*, gem. en N. O. van *Zelhem*. — Dit goed was een tiasgoed, op St. *Lamberti* aan *WILLEM BOEKER* te betalen, volgens eene bezegelden brief van 1493. Die van *Wisch* hebben dit goed in pandschap gehad van Hertog *KARL VAN GELDER*, gelijk te zien is uit eene bezegelden brief van 1537. De windmolen van *Zelhem*, thans gesloopt, werd in 1536 verkocht en de gerechtigheid kwam aan het goed *Hissing* aan *JOACHIM HORSTINK* en *ANNA VAN SOELER*, zijne huisvrouw, na uitwijzen van opdracht, naar landsregt, in 1536. De Hertog van *Gelder* heeft,

den 18 September 1857, geschonken aan WILLEM BORKKENS *olde beste vader*, JOACHIM HOEVSINK, *de losse van het goed* HISSING, dat die van Wisch in pandschap hadden. In 1629 heeft het goed HISSING toebehoort aan HOEVSINK en voor de helft en een achtste part aan WILLEM BORKKEN. Een gedeelte van dit goed is door den tegenwoordigen eigenaar T. J. A. B. BECKING tot eenen zeer schoonen luthof aangelegd en met grachten afgesloten.

HITOE (NIEUW-), d. in *Oost-Indië*. Zie HILA. W.

HIJLPA, oude naam van het d. WILP, prov. *Gelderland*, alwaar LESUNUS in 772 predikte en doopte. Zie WILP. W.

* HOBBEEMA, in *Wonseradeel*, ligt 10 min. Z. W. van *Ruigelollum*. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerenwoning. De daartoe behoord hebbende gronden worden in eigendom bezeten door den Heer J. D. WYBIA c. s., woonachtig te *Ruigelollum*.

* HOBSCHEID, heeft in de kom van het d. 187 h. en ruim 1070 inw. De kerk is aan den H. NICOLAAS toegewijd.

* HODENPIJL telt 110 R. K., welke, met die van de naburige gem. *Schippluiden*, *Hof-van-Delft*, *St. Maartensregten-Dorppolder*, *Groeneveld* en een gedeelte van de *Lier* en *Zouteveen*, de stat. van *Schippluiden* uitmaken, waarvan de kerk onder *HODENPIJL* staat en in 1859 nieuw gebouwd is.

* HODENPIJLSWAARD ligt niet in de *Langstraat*, maar in het *Land-van-Altena*. De eigenaar is de Heer A. J. N. HAARDOES, woonachtig te *Woudrichem*.

* HOECKENISSE was misschien een smaldeel van *Drijmelen*, met eene bijzondere parochiekerk.

* HOEDEMAKERSPAD behoort sedert de invoering van het kadaster geheel tot de gem. *Nieuwer-Amstel*.

HOEF (DE), geh., prov. *Utrecht*, arr. en $\frac{1}{4}$ u. O. van *Amersfoort*, gem. *Hoogland*, 40 min. O. van *den Ham*; met 11 h. en 60 inw.

HOEF (DE HAAMSCH-), geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie HAAMSCH-HOEVE (DE). W.

HOEFJES (WITTE-), voorm. hofst., prov. *Zeeland*. Zie WITTE-HOEVE (HET). W.

* HOEFJERS (DE DRIE-) is een geh., gem. *Zevenbergen*; met 90 h. en 120 inw.

HOEFKENS (DE), geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 5 u. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Groese*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Reek*; met 5 h. en 50 inw.

* HOEK bevat 3841 bund. 16 v. r. 12 v. ell. belastbaar land — Bl. 633, staat: *RUNIK*, lees: *RUNIK*, — De R. K. behooren tot de stat. van *Neuzen*. — De dorpschool wordt gemiddeld door 90 kinderen bezocht. — De kermis valt in den eersten Maandag in Augustus.

HOEK (DEN), buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, arr. en 10 min. Z. O. van *Middelburg*, kant. en 1 u. N. van *Flissingen*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. N. O. van *Koudekerke*, aan den *Klinkerweg* tusschen *Middelburg* en *Koudekerke*.

HOEK (ZEVENBERGSCHE-), d., prov. *N. Brabant*. Zie HOEK (DEN). W.

* HOEKER-POLDER paalt N. aan den *Overaetsveldsche-polder*, O. aan de *Vecht*, Z. aan den *Voorburgsche-polder*, W. aan den *Oostzijdsche-polder*. — Deze pold. beslaat onder *Vreeland*, volgens het kadaster, 220 bund. 21 v. r. 1 v. ell., waaronder 218 bund. 21 v. r. 21 v. ell. schotbaar land; telt 8 h., onder welke 6 boerderijen, als: 6 h., waaronder 4 boerderijen onder *Vreeland* en 2 h. zijnde boerderijen onder

Nichtevocht. Het polderbestuur bestaat uit vier Poldermeesters en eene Poldersecretaris.

HOEK-POLDER, pold., prov. *Noord-Holland*. Zie HOEKWAARD. W.

* HOEKSCHE-WAARD. Van dezen waard zijn niet alle, maar wel vele landerijen in 1441 overstromd. — Bl. 638, reg. 7, staat: 14 moutkorenmolens lees: 14 windkorenmolens

* HOEKSMEEER, meer, beslaat eene oppervlakte van 52 bund. Daarbij zijn twee molens tot droogmaling geplaatst. Het is des zomers bijna droog en meest met riet bezet.

* HOEKSMEEER, geh., ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. van Loppersum.

HOEK VAN DE-VEEN-GROENEWOUD-HUIS-DE-BANKEN c. a., geh., prov. *Zuid-Holland*, arr. en $2\frac{1}{2}$ u. N. O. van Leyden, kant., gem. en 20 min. N. en N. W. van Woubrugge; met 14 h. en 120 inw.

HOELALIOE (HOEK-VAN-), kaap in O. Indië. Zie ZUIDOORNOEX (DE).

§ HOEN (DE) of HET HOEN, streek lands in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, aan de westzijde van de stad *Groningen*, dadelijk buiten de stadgracht gelegen, zijnde echter niet groot in omtrek.

* HOEN (HET HUIS-). Ter plaatse, waar dit huis gestaan heeft, ziet men thans eene aanzienlijke bouwmanwoning. De daartoe behoord hebbende gronden, beslaande eene oppervlakte van 64 bund. 68 v. r. 73 v. ell., werden thans in eigendom bezeten door *Mevrouw de donairière van Spaan van Voonstonden*, woonachtig te Zutphen.

HOENDERBOSCH, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 5 u. O. ten Z. van 's Hertogenbosch, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. O. van Veghel, gem. en 10 min. Z. Z. O. van Uden; met 20 h. en 90 inw.

* HOENDERLAND, staat: Zie HOENDERLAND. lees: Zie HOENDERLAND.

* HOENDERLOO heeft, sedert 1845, eene school, welke gemiddeld door 40 leerlingen bezocht wordt. Ook is er opgericht een doorgangshuis voor jeugdigen ontslagene gevangene knapen.

HOENDERNESTERSLUIS, steenen sluis, prov. *Gelderland*, gem. *Zutphen*, wijd 3,80 ell., in den *Hoendernestdijk*, met twee drijfdeuren, liggende 0,82 ell. onder middelbaren rivierstand.

* HOENDERWIEL is geen geh., maar eene wiel in den *Zouwendijk*, ongeveer 5 min. N. van Meerkerk in den pold. *Broek*.

* HOENSBROEK bevat mede het geh. *Fladderstraat*. — Het wapen bestaat uit acht horizontale afwisselende stukken van zilver en keel, waar overheen (brochant) een leeuw van sabel, gekroond van goud.

HOENSBROEK of HOENSBROEK, kast., prov. *Limburg*, arr. en $3\frac{1}{2}$ u. N. O. van Maastricht, kant. en 1 u. N. van Heerlen, gem. en 10 min. W. van Hoensbroek. — Dit kast. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 2 bund. 17 v. r. 65 v. ell. Het werd in 1640 gebouwd en heeft al het voorkomen van een oud ridderhof, zijnde daarop vijf hooge torens, van welke een in het rond gebouwd is, die vroeger, toen de bezitters nog onbepaalde meesters over hunne onderzaten waren, tot gevangenis diende. De overlevering wil, dat men aan dezen toren zeven jaren bouwde; hij is ook geheel massief, uitgenomen een wenteltrap en de kleine, aan bakovens gelijkende, hopen, voor de gevangenen bestemd. Het kasteel zelf is door zeer breede grachten van de pachtboeve en deze op hare beurt van den wal gescheiden; de burgtzaal, de kapel enz. zijn nog in vrij goeden staat. — Het wordt thans slechts door den pachter bewoond. De tegenwoordige bezitter, de *Markies de Houssenoer*, houdt zijn verblijf veelal op het kast. te Hage of den Haag, in de Pruisische provincie *Rijnland*.

HOEP (DE), wijk van het d. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 4 u. N. van *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*; met 19 h. en 90 inw.

* **HOERE (TER-)**, staat: *Hoer (Ter-) lees: Hoer (Ter-)*

* **HOER-HELENA-KREEK**, staat: *Zie ORLANA-KREEK. lees: Zie HULENAKREEK.*

HOERT (DE), naam, welken de landlieden veelal geven aan de buurs. **DE HAART**, prov. *Gelderland*. *Zie HAART (DE)*.

HOETOE (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*, aan de zuidzijde van de *Baai-van-Bagoewala*, aan de kust van het eil. *Amboina*.

* **HOETOE-MOERY** ligt op het schiereil. *Leytimor* (niet *Larika*).

HOEVE ook wel *HOEVEN-TEN-MADE*, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 5 u. Z. W. van *Eindhoven*, kant. en 4 u. Z. van *Oirschot*, gem. en 10 min. O. van *Reusel*; met 17 h. en 70 inw.

HOEVE (DE), hovez. in de heerl. *Borculo*, prov. *Gelderland*, arr. en 5 u. O. van *Zutphen*, kant. en 2 u. Z. O. van *Lochem*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Borculo*. Het huis is door grachten omgeven.

HOEVEN, wijk van de gem. *Uden*, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 5 u. O. ten Z. van 's *Hertogenbosch*, kant. en $\frac{1}{4}$ u. N. O. van *Veghel*, $\frac{1}{2}$ u. O. van *Uden*; bestaande uit de geh. *Vijfhuys*, *Bitswijk*, *Slabroek*, *Hengstheuvel*, *Hultje*, *Hoeven*, *Mierlo of Meerlo*, *Raam* en *Molenkant*, bevattende 189 h. en 970 inw.

HOEVEN, geh., prov. *Noord-Brabant*. *Zie VOCHTENS-NOEVEN W.*

HOEVEN, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. O. van *Eindhoven*, kant. en 1 u. N. van *Asten*, gem. en $\frac{1}{4}$ u. O. van *Vlierden*; met 7 h. en 80 inw.

HOEVEN, geh. prov. *Limburg*, arr. en 4 u. W. ten N. van *Roermond*, kant. en 1 u. N. ten O. van *Woeft*, gem. en $\frac{1}{4}$ u. O. van *Nederweert*; met 22 h. en 150 inw.

* **HOEVEN (DE)**, oudtijds *HOEVENS*, in de bar. van *Breda*, ontloent zijnen naam van de 100 hoeven, elk houdende 12 bund. *moers* en *woertijnen* voor 500 ponden *Cleefse* munt, verkocht in 1282, aan den Abt van *St. Bernard*, door *Hendrik III*, Heer van *Breda*.

* **HOEVEN (DE KORTE-)**, gem. *Lekmond*, telt 12 h., bewoond door 120 inw.

* **HOEVEN (OOSTER-)** ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. W. van *Oldeberkoop*, $\frac{1}{2}$ u. N. van *Finkga*, en bestaat thans slechts uit 1 h. met 6 inw.

* **HOEVEN (WESTER)** ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. W. van *Oldeberkoop*. Men heeft er thans slechts 1 h. met 5 inw.

HOEVENEINDE, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. W. Z. W. van *Eindhoven*, kant. en 5 u. Z. ten W. van *Oirschot*, gem. *Bladel-en-Netersel*, 20 min. Z. van *Bladel*; met 25 h. en 150 inw.

* **HOEVEN-EN-ST. MAARTENS-POLDER** bevat mede de geh. *Moleneind*, *Achterhoek*, *Achter-het-Hof*, de b. *Heistraat* en *Bovenstraat*, alsmede een gedeelte van de b. *Palingstraat* en heeft 2 koornmolens, waaronder 1 rosmolen, 1 bierbrouwerij, 1 graterij en 5 leerloofterijen.

* **HOEVENSCHÉ-BEEMDEN** zijn volgens het kadaster groot 537 bund. 15 v. r. 20 v. ell.

HOEVENSCHÉ-STRAAT, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 8 u. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 2 u. W. van *Boxmeer*, gem. en 5 min. Z. van *Wanroy*; met 12 h. en 40 inw.

HOEVENSCHÉ-STRAAT, weg, prov. *Noord-Brabant*, gem. *He-dikhuisen* en *Herpt-en-Bern*.

HOEVEN-TEN-EINDE, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie **HOEVE**.

* **HOF (DEN)**, staat: zie **HOE** (OUD-). lees: zie **WINKELHOE**.

* **HOF (DEN)**, prov. *Drenthe*, ligt 9 u. Z. ten W. van *Assen*, 1½ u. Z. O. van *Meppel*, ½ u. O. van *Wijk*. — Dit heerenhuis beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 23 bund. 13 v. r. 60 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer **LUCAS NISSINGH**.

* **HOF (HET)**, gem. *Bergeyk*, is in 1845 een afzonderlijke par. geworden. Zie **BERGEYK-OP 'T HOE**.

HOF (HET GROOTE-), hofst. op de *Neder-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 6 u. W. N. W. van *Arnhem*, kant. en 2½ u. Z. ten O. van *Nijmegen*, gem. *Barnveld*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 61 bund. 43 v. r. 97 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer **DOONIK**, woonachtig te *Deventer*.

HOF (KLEINEN-), plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

§ **HOF (HET OUDE-)**, water, prov. *Friesland*. Zie **KEERKHOE (HET OUD-)**.

* **HOF-AMBACHT**, heerl., telt 6 h. en 40 inw.

HOFF (HET), landg., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 3 u. N. W. van 's *Herlogenbosch*, kant. en 2 u. N. W. van *Heusden*, gem. *Op-en-Neer-Andel*, 3 min. N. W. van *Neer-Andel*, beneden den *Noordijk*. — Dit landg. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 11 bund. 52 v. r. 29 v. ell., wordt in eigendom bezeten door den Heer **A. DER MOELJEN LERMAIS**, woonachtig te *Gorinchem*.

HOFJE (HET), hofstede in de *Beemster*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 2 u. Z. van *Hoorn*, kant. en 2½ u. N. W. van *Purmerend*, gem. *de Beemster*, aan den noordwestelijken dijk, tusschen *Schemerhorn* en *Oost-Mijsen*. Het land bij deze hofstede behoorende, is sedert lang vereenigd met de boerderij ten N. O. er naastaangelegen en behoorende aan den landbouwer **ANIS DE HEEA**. Deze hofstede bestaat dus alleen uit een boerenwoning en erf, in welke woning de **R. K.** in de *Beemster* hun eerste godsdienst gehouden hebben.

* **HOFLAAN (DE)** ligt O. (niet W.) van *Rotterdam*. Na het aanleggen van den straatweg over 's *Gravenweg* is door een der vorige Heeren van *Kralingen*, eene laan aan de westzijde van *Honingeng* afgestaan, om daarover den straatweg te maken, tegen het heffen van eene tol, welke nog bestaat, van daar de naam van **HOFLAAN**.

HOFLAND (HET), buurs., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Idaarderadeel*, arr. en 3 u. Z. van *Leeuwarden*, kant. en 1½ u. O. van *Rauwerd*, 10 min. W. van *Grouw*; met 20 h. en 120 inw.

HOFMANS (BENEDEN-), plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

* **HOFRUST** is, in het jaar 1837, met het buit. *Rustrijk* vereenigd, op welk laatste de in het *Wbk.* vermelde echo gevonden wordt. Het alzoo gecombineerde buit. beslaat eene oppervlakte van 12 bund.

* **HOFWEGEN** telt 100 inw. De heerl. is het eigendom van **Mr. C. F. A. A. Gravé van Hoerndorp** te 's *Gravenhage*. — Men telt in het geh. **Horween** 11 h. en ruim 80 inw.

HOGENDORP (VAN), eil. in *Oost-Indië*, in de *Baai-van-Soekadans*, aan de westkust van het eil. *Borneo*.

HOGERHEIDE, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie **HOOGHEIDE W.**

* **HOILTENSBOSCH** ligt 40 min. N. O. van *Gilse*, beslaat eene oppervlakte van 16 bund. 88 v. r., en bestaat alleen uit dennenboomen.

* **HOITEMA** in *Haskerland*. — Ter plaatse, waar deze state gestaan heeft, ziet men thans ongeslecht weiland. De daartoe behoord hebbende gronden, beslaande eene oppervlakte van 1 bund. 85 v. r. 50 v. ell., worden in eigendom bezeten door Jonkheer **TJALLING AEDS JONAN VAN EYSINGA**, woonachtig te Rauwerd.

* **HOITUM**. — Reg. 6, staat: **KOSTER**, lees: **KOITER**,

HOLALIHOB (**HOKK-VAN-**), kaap in *Oost-Indië*. Zie **ZUIDOOSTBOEK** (D_s). W.

HOLDERWISKE, b., prov. *Friesland*. Zie **TERWISGA**. W.

HOLDINGA, state, griet. *Dantumadeel*. Zie **EYSINGA**. W.

HOLDINGA, aanzienlijke boerenhofstede, prov. *Groningen*, arr. en 4 u. N. W. van *Groningen*, kant. en 2 u. N. W. van *Zuidhorn*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Grijpskerk*, op de *Oosterwaard*, hebbende 52 bund. 75 v. r. 10 v. ell. binnen- en 53 bund. 49 v. r. 60 v. ell. polderland, en wordende bezeten en bewoond door den landbouwer **HARM KOENELIS GAAIKEMA**.

HOLDINGAHUIS, voorm. oud adell. h. in de stad *Leeuwarden*, in de *Groote-Kerkstraat*. Het was van 1552 tot 1554 gebouwd door **WILCO VAN HOLDINGA**, een edelman, die door geleerdheid en vrijheidszucht, tijdens de Hervorming, grooten naam heeft verworven. De overlevering verhaalt dan ook, dat in de groote zaal van dit gebouw, in 1565, tusschen meer dan honderd Friesche Edelen het verbond is gesloten, om zich met de overige Nederlandsche Edelen tegen de dwingelandij van Spanje te verzetten. In deze zelfde zaal was een fraai bewerkte schoorsteen, voor welken nog in de vorige eeuw de wapens van **HOLDINGA**, **MINNEMA**, **ROORDA** en **CANNINGHA** werden gevonden. Het komt op latere kaarten onder den naam van **SCHWARTZBESCHENHUIS** voor, en dient, sedert het jaar 1759, tot een Armhuis der Diaconie van de Nederduitsche Herv. gem.

* **HOLE** (DE) ligt 3 u. van *Hoogesand*, 2 u. O. van *Slochteren*, 1 u. N. van *Siddeburen*; met 3 h. en 16 inw.

* **HOLEKEBARG** is vermoedelijk de tegenwoordige erve **HARKENBURG**. Zie dat woord. W.

HOLENDONK, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 1 $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Breda*, kant., gem. en ongeveer $\frac{1}{2}$ u. O. ten Z. van *Oosterhout*.

* **HOLIJSLOOT**. De kerk, bouwvallig geworden zijnde, is in 1846 door eene andere vervangen welke, den 21 Februarij 1847 werd ingewijd. Het is een steenen gebouw, met een houten torentje, doch zonder orgel.

* **HOLLAND** (NOORD-). De eerste bewoners maakten een gering en arm volk uit, levende zonder regel, dat met geen ander volk eenige betrekking wilde aanknoopen en zich alleen bij zijne landbezittingen ophield, welke door onvoldoende kadijkjes omringd waren, die dus telkens overstroonden en menig stuk land en hun eenig bestaan in vee wegnaam. West-Friesland behoorde oudtijds tot de Friesche landen en bezat van daar, tot aan de invoering van het wetboek **NAPOLEON** voor het koninkrijk Holland, in 1806, nog zijn eigen geheel Friesch regt, het **Aasdomsregt** genaamd. — Reg. 9, van *onderen*, staat: *wetten lees: keuren*

* **HOLLAND** (ZUID-) telt thans 222 plattelandsgemeenten, aangezien sedert het jaar 1844 eenige gem. met andere vereenigd zijn.

* **HOLLANDERHUIZEN**. Deze b. bestaat niet meer, zijnde de b. aldaar afgebroken.

HOLLANDIA, voorm. fort, prov. *N. Brabant*. Zie **NOORDSCHAKS**. W.

HOLLANDIA, voorm. fort in *Oost-Indië*. Zie **TERLOKKO**. W.

XIII. DEEL.

HOLLANDSCHE-DIJK (ZUID-), dijk, prov. *Noord-Brabant*. Zie *LOONSCHE-DIJK*.

* **HOLLANDSCHE-IJSSEL.** In den dam, waardoor deze rivier van de Lek is afgescheiden, ligt geen sluis, maar een steenen duiker, breed 0,60 ell. De rivier is bij zeer lagen waterstand 0,32 ell., bij gemiddelden zomerstand 0,40 ell., bij gemiddelden winterstand 0,60 ell., bij zeer hooge winterstand 0,78 ell. en bij hoogst bekende winterstand 0,92 ell. boven A. P., alles aan den Doorslag waargenomen.

§ **HOLLANDSCHE-KAUTER,** geh., prov. *Zeeland*. Zie *KAUTER (HOLLANDSCHE)*. W.

* **HOLLANDSCHE-VELD** telt tegenwoordig 315 h. en ruim 2000 inw. Men heeft er eene hoofdschool, welke gemiddeld door 280 leerlingen bezocht wordt, en eene bijschool met 140 kinderen. Kerstdaags is een aanvang worden gemaakt met het stichten van eene Herv. kerk en Predikantswoning.

HOLLANDSCHE-WIJK of WOLANDA, d. in *Oost-Indië*, op het eiland *Sumbawa*, nabij de hoofdplaats *Bima*.

* **HOLLANDS-DIEP.** De breedte van dit vaarwater is aan den Moerdijk van oever tot oever 1470 ell. — De afstand van het hoofd aan den Moerdijk tot Willemsdorp 2740 ell. en van dorp tot dorp 3000 ell.; tusschen de noodhaven en Willemsdorp 1980 ell.; bij de Willemstad 2000 ell. Met nieuwe en volle maan is het ten 4 ure aan den Moerdijk hoog water. Bij dagelijksche of gewone eb daalt het water 0,82 ell. onder en rijst met de vloed 1,11 ell. boven A. P. — De laagst bekende ebbe is geweest den 18 Maart 1839 van 2,10 ell. onder A. P., de hoogst bekende vloed den 24 Februarij 1837 van 3,36 ell. boven A. P., zoodat er een verschil van waterstand voorkomt van 5,46 ell. of 17 voet 4 duim 8 lijnen Rijnlandsche maat.

HOLLARE-POLDER of HOLLAREN-POLDER, pold. in het eil. *Tholen*, prov. *Zeeland*, arr. *Zierikzee*, kant. *Tholen*, gem. *Oud-Vossemeer-en-Vrijbergen*, palende N. aan het Hoogeslik, O. aan de Bendorp, Z. aan de Nieuwe- en West-Vrijberger-polders, W. aan de gewezen uitwatering van Poortvliet. Hij is een gedeelte van het Hoogeslik, ingedijkt in 1809 en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 289 bund. 18 v. 50 v. ell., waaronder 233 bund. 87 v. r. 4 v. ell. schotbaar land; telt 5 h., waaronder 1 boerderij en wordt door 1 sluis, op de Bendorp van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Beheerder.

* **HOLLEKIER.** Staat: Zie *VENNUIZENMEER*. lees: Zie *VENNUIZENMEER*.

HOLLEVOETERBRUG, brug, prov. *Z.-Holland*. Zie *HOLVOETERBRUG*.
HOLPRYP of RYPERA, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, grins. *Franckeradeel*, arr. en $5\frac{1}{2}$ u. W. ten Z. van *Leeuwarden*, kant. 2 u. O. Z. O. van *Harlingen*, 10 min. W. van *Tjum*, waartoe het behoort; met 2 h. en 17 inw.

HOLSLOOT, ook wel *HOLTERSLOOT* en *HOLTERSLOOTSDIJK* genaamd, water, prov. *Drenthe*, dat uit het *Hargermeer* voortkomt, in een westelijke richting de gem. *Emmen* en *Sleen* doorloopt, en sich in het *Drostendiep* ontlast.

HOLTE (OP TEN-), voorn. adell. h., prov. in *Gelderland*, arr. 4 $\frac{1}{2}$ u. W. van *Nijmegen*, kant., gem. en 1 u. Z. W. van *Druen*, bij *Puystijk*. — Dit huis, hetwelk tot het einde der zestiende eeuw bij het geslacht van *Pufflick* is gebleven, voerde tot wapen een schild van goud met een rad van keel.

* **HOLTENBROEK,** pold., grenst aan de buurschap *Dizea*. — Deze pold., welke reeds vóór eeuwen bedijkt is, beslaat, volgens het

kadaster, eene oppervlakte van 97 bund. 88 v. r. 31 v. ell., alles schatbaar en hoofdzakelijk weiland; telt 46 b., waaronder 2 boerderijen; terwijl daarin ook gevonden worden 3 houtzaagmolens, 1 leerlooijerij en de stadsmestplaats van Zwolle en 1 scheepstimmerwerk, die vervallen en thans tot leerlooijerij ingerigt is. Deze pold. wordt door eene sluis, op het Zwartewater, van het overtollige water ontlast, en staat onder het bestuur van den Markerigter van HOLVENBROEK. In dezen polder is het voormalige klooster gelegen, Op den Berg genaamd, thans tot eene heerenwoning en boerderij ingerigt, bekend onder den naam van den Kloosterberg.

HOLTERSLOOT of **HOLTERSLAARS-DIJK**, water, prov. *Drenthe*. Zie **HALSLOOT**.

* **HOLTHE (TER)**, lees: **HÖLTHE (TEN)**, bestaat niet meer, maar het wapen van dit adell. h., zijnde een haal of hengel, om de pot aan te hangen, komt menigvuldig op de wapenborden te Zeerijp voor. — Men weet niet zeker meer waar het huis gestaan heeft, maar Boukamabeerd, eene boerenplaats van ongeveer 40 bund. land, 10 min. O. van het d., schijnt oudtijds dien naam te hebben gedragen, althans een sarkje, vroeger in den gevel van Boukamabeerd en een oud glas in dat huis droegen nog het wapen van **TEN-HOLTHE**.

* **HOLTPADE (NYE)**. Staat: Zie **NYEHOLTPADE**. lees: Zie **NIJEHOLTPADE**.

* **HOLTWOUDE (NIJE)**. Staat: Zie **NYEHOLTWOUDE**. lees: Zie **NIJEHOLTWOUDE**.

* **HOLTWOUDE (OLDE)**. Staat: Zie **OLDE-HOLTWOUDE**. lees: Zie **OLDE-HOLTWOUDE**.

HOLTZBROEK, geh., prov. *Limburg*. Zie **HOLZBROEK**.

HOLVOETERBRUG of **HOLLEVOETERBRUG**, brug, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Moercapele-en-de-Wildeveenen*, 10 min. W. van *Moercapele*, over de onds *Lhede*, in den weg van *Moercapele* naar *Bleiswijk*.

HOLWERD, kadastr. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *West-Dongeradeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Holwerd*, bestaande uit de d. *Holwerd*, *Foudgum*, *Bornwerd*, *Raard* en *Betterwird* en volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 2221 bund. 48 v. r. 59 v. ell., waaronder 2192 bund. 84 v. r. 55 v. ell. beboubaar land.

* **HOLWERD**, d. Reg. 1, staat: **HOUWERD**, lees: **HOLWERD**, — Bl. 715, de naaldtoren staat aan de zuidoostzijde (niet aan de oostzijde) van de kerk. — De kerk der Doopsgeminden, voor de bevolking veel te klein geworden zijnde, is vervangen door eene andere, welke den 1 Januarij 1851 is ingewijd. — Bl. 716, reg. 13, staat: 1662, lees: 1652.

HOLWERT (DE) ook wel **HOLWERT**, algemeene weide, prov. *Drenthe*, gem. en onmiddellijk ten N.W. aan de stadsgracht van *Koevoorden* gelegen, eene oppervlakte beslaande van 91 bund.

* **HOLWIJERDA**. Reg. 53 en 54, staat: **JONANES à LUXEN** lees: **JONANES à LAXEN** — Bl. 718, reg. 27, staat: 8 ell. lees: 5 ell.

HOLZBROEK, geh., prov. *Limburg*, arr. en 5 n. O. van *Maastricht*, kant. en 1½ n. Z. O. van *Hoerlen*, gem. en ¼ u. Z. O. van *Kerkrade*; met 15 h. en 80 inw.

* **HOMBURGERBROEK (HET)** is eene gemeente weide, 5 min. Z. van *Doutinckem*, aan den *Ouden-IJssel*. — Deze weide, ongeveer 70 bund. groot, waarop tusschen de 80 en 90 besten weiden, is in oude tijden, misschien wel bij den inval van *Maarten Schenk*, in 1579, ter bekoming der geëischte brandschatting in pandschap uitgegeven, en

ten gevolge daarvan hebben nu bijzondere personen dit recht, dat verkoopbaar is, om er beesten op te weiden, tegen jaarlijksche betaling van f 1.80, ten behoeve van de stad, wier Regering er het toezigt over heeft.

HOMMERSMA, b., prov. *Groningen*, arr. en 3½ u. N. W. van *Groningen*, kant. en ¼ u. N. van *Zuidhorn*, gem. *Oldehoeve*.

* **HOMMERTS**. Er is aldaar over de Kerkaloot eene ophaalbrug en over de dorpsvaart een vaste brug gelegd, in den straatweg van *Sasch* op de *Lemmer*.

* **HOMOET**, uiterwaard, watert uit door twee houten duikers op den *IJssel*.

* **HOMOET (HET-HUIS-)** ligt 2 u. N. N. W. van *Nijmegen*, 1 u. N. W. van *Blot*.

* **HOMPELSVOET** is eene drooge bank, welke ten N. het *Springersdiep* en ten Z. gedeeltelijk de reede heeft. Zij valt grootendeels droog, terwijl het gemiddelde gedeelte met lage tijden niet ondroogt.

HOMPESCH, voorm. fort, prov. *Noord-Brabant*, in de heerl. *Fijnaard-en-Heyningen*, in den pold. *Oude-Fijnaard*, 38 min. N. van het dorp. Voor dit fort, waarvan nog eenige overblijfselen te zien zijn, is de coupure, ten gevolge de aanlegging van eenen provinciaalen grindweg, nagenoeg te gelijk met den dijk aangevuld.

HOMSTERSLUIJ, voorm. sluis, prov. *Groningen*, gem. *Oldehoeve*.

HONDEGAT (HET), vaarwater in den mond der *Ooster-Schelde*, loopende tusschen de *Zeehonden-* en *Krabbeplaten*, waar het zeer diep is, toch droogt geheel op tegen het *Nieuwezand*. Het heeft 60—160 palm diepte.

HONDEN-EILAND, eil. in *Oost-Indië*, tot de *Zuidooster-eilanden-van-Banda* behoorende, nabij *Wetter*.

HONDERD-DUCATONS-SLOOT (DE), water, prov. *Overijssel*. *Zie SCHANS-EN-DUCATONS-SLOOT*. W. en A.

* **HONBERT (DE)**, geh., bestaat thans slechts uit eene kleine arbeiderswoning.

HONDSCHÄTEN (DE GROOTE-), boerenerve op de *Middel-Veluwe*, prov. *Gelderland*, arr. en 8 u. N. ten O. van *Arnhem*, kant. en 2 u. N. O. van *Apeldoorn*, gem. en 2 u. N. N. W. van *Forst*, ¼ u. O. van *Twello*, in het geh. *de Teuge*. — Dit boerenerve, bestaande uit boerenhuis, met landheerkamer, tuin, boomgaard, bouw- en weilanden, benevens akkermaalshout en opgaande boomen, beslaat eene oppervlakte van ongeveer 38 bund.

HONDSRUK, b., prov. *Lisburg*, arr. en 5½ u. O. van *Maastricht*, kant. en 1 u. O. van *Gulpen*, gem. en ½ u. N. van *Simpelveld*, een gedeelte uitmakende van het geh. *Holsberg-Poeschenheide-en-Hondsrak*.

* **HONESCH** heeft 1 wind-koren- en pelmolen, 1 linnenbloekerij, 1 kalkbranderij en 1 steenbakkerij.

* **HONINGEN (HET SLOT-)** is thans eene buit., hebbende het oude slot gestaan in de vijver vóór het nu bestaande huis. — Deze buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 3 bund. 21 v. r. 63 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door de stad *Rotterdam*.

* **HONKOOP**, heerl. Reg. 29, staat: VAN NOTEN, lees: VAN NOOTEN,

HONSELAARSDIJK. Staat: Zie HONSHOLVEDIJK. lees: Zie HONSHOLVEDIJK.

* **HONSWIJKER-POLDER** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 259 bund. 9 v. r., waaronder 220 bund. schotbaar land, en heeft eenen watermolen. Het land ligt 0.60 ell. onder A. P.

HONSWIJKSCHE-POLDER, ook genaamd **UITERWAARDSCHE-POLDER**, pold., prov. *Utrecht*, arr. *Amersfoort*, kant. *Wijk-bij-Duurstede*, gem. *Tull-en-'t-Waal*, aan de Lek, nabij het fort Willem II te Honswijk, eene oppervlakte bestaande van 60 bund. 44 v. r. 96 v. ell., en uitwaterende door eenen steenen duiker, wijd 0,58 ell. Het polderbestuur bestaat uit eenen Polderschout en Secretaris en twee Heemraden.

HOOFDPLAAT, pold. Bl. 753. Het werk der bedijking is verdeeld in 7 percelen, loopende van het Westen naar het Oosten.

HOOG (HET), buit., prov. *Utrecht*, arr. en 3 u. Z. van *Amersfoort*, kant. en 1½ u. N. van *Wijk-bij-Duurstede*, gem. *Doorn*, aan den straatweg van Utrecht op Arnhem. — Dit buit. beslaat eene oppervlakte van 94 v. r., en wordt in eigendom bezeten door den Heer **Salomon van Lier** Ez., woonachtig te Jutphaas.

HOOGBROEK (HET), geh., prov. *Limburg*, arr. en 6 u. N. van *Roermond*, kant. en 1½ u. Z. O. van *Horst*, gem. en 1½ u. N. van *Grubbenvorst*, 20 min. N. W. van *Lottum*, waartoe het kerkelijk behoort; met 15 h. en 50 inw.

HOOGDUIN, voorm. buit., prov. *Zeeland*, arr., kant. en 2½ u. N. W. van *Middelburg*, gem. en ½ u. W. van *Oostkapelle*, nabij den straatweg. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij. De daartoe behoord hebbende gronden, eene oppervlakte bestaande van 11 bund. 75 v. r. 93 v. ell., worden in eigendom bezeten door den Heer **A. I. van den Broecke**, woonachtig te Middelburg.

HOOG-DUURSWOUDE, geh., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Stellingwerf-Oosteinde*, kant. en 2 u. O. N. O. van *Oldeberkoop*, ½ u. Z. W. van *Oosterwolde*; met 4 h. en 20 inw.

(**HOOGEBRUG**, b. (geen geh.), prov. *Noord-Holland*. Zie **SCHULMEUC (AAN-DE)**. W.

HOEGE-DIJK (BUREN-AAN-DE), b., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, arr., kant. en 1 u. N. van *Leeuwarden*, 3 min. W. van *Jalsum*; met 12 h. en 70 inw.

HOEGE-GREESTEN, buurs., prov. *Friesland*. Zie **BERGUMER-REIDE (DE)**. W. en A.

HOEGE-HEEREWEG, weg, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel* en *Ferwerderadeel*, beginnende in *Stiens* en loopende in eene noordelijke rigting bewesten de dorpen *Finkum*, *Hym* en *Hallum* langs, tot *Harrum*, onder welk dorp eene b. daarnaar wordt genoemd; met 14 h. en 110 inw.

HOEGE-HEUVEL, voorm. heuvel op het eil. *Texel*, bij het *Oude-Schild*. — Deze heuvel is in het jaar 1481 gesloopt, tot een kerkhof gemaakt, en men heeft er eene kapel op gebouwd, in welke op Allerheiligen-avond 1482 de eerste mis gedaan, en die ingewijd is ter gedenkenis van de *H. Catharina*. Het geheele gebouw, dat nog den naam van *St. Catharina* draagt, is tegenwoordig in een woonhuis en herberg veranderd.

HOEGEIND, b., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 9 u. O. van 's *Herstogenbosch*, kant. en ½ u. W. N. W. van *Boxmeer*, gem. *Beugen-en-Rijkevoort*, ½ u. O. van *Rijkevoort*.

HOEGEIND, buurs., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. Z. O. van 's *Herstogenbosch*, kant. en gem. *Veghel*; een gedeelte van de kom dier gem., aan het begin der haven en daardoor zeer levendig en welvarend; met 116 h. en 530 inw.

HOEGEINDE (HET), pold. en geh., prov. *Zuid-Holland*. Zie **MARDELKOOPE (HOEGEINDE-VAN)**. W. en A.

* **HOOGELOON-HAPERT-EN-CASTEREN.** De aldaar vermeldtweede korenmolen wordt soowel door wind als door water gedreven.

HOOGELAND (HET), eil. in *Australië*, aan de Oostkust van *Nieuw-Guinea*, ten N. van de Geelvinksbai.

HOEGE-MEER, h., prov. *Noord-Holland*, arr. en 2½ u. N. W. van *Hoorn*, kant. en 3 u. Z. W. van *Medemblik*, gem. en ¼ u. van *Opmeer*.

HOOGENBIEZENDIJK, geh., prov. *Utrecht*, arr. en 4 u. Z. W. van *Utrecht*, kant., gem. en ¼ u. Z. W. van *IJsselstein*; met 10 h. en 50 inv.

* **HOOGENBOOM** wordt tegenwoordig in eigendom bezeten door den Senaat der Hoogeschool te Leyden, aan welke het door Mevrouw *WITTEBACH* gemaakt werd, opdat de opbrengst zoude strekken tot stijving van de weduwenkas der Hoogelcrazen. Het h. is echter in 1851, overeenkomstig haren uitersten wil, gesloopt en op de plaats, waar zij en haar echtgenoot begraven zijn, is een, volgens het denkbeeld en de teekening van wijlen den Hoogelcraar *REUVENS* ontworpen, eene gedenkteekeu opgericht, bestaande in eene kolom van graauwen steen in den smaak van het monument van *TRIMSTOCLES* te *Magnesia*, met dit ingegrift opschrift:

DAN. WITTEBACH
CIVIS BERNENSIS
MDCCCXX.

De kolom staat op eene grashoogte, te midden van een omrasterd plantsoen van hooge Ipenboomen en bloeiende heesters.

HOOGENDIJK, geh., prov. *Utrecht*, arr. en 4 u. Z. W. van *Utrecht*, kant., gem. en ¼ u. Z. O. van *IJsselstein*; met 8 h. en 40 inv.

HOOGENDIJK, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 8 u. W. van *Breda*, kant. en 2½ u. N. N. W. van *Bergen-op-Zoom*, gem. en 10 min. N. N. O. van *Nieuw-Vossemeer*; met 25 h. en 220 inv.

HOOGENDIJK, dijk in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*. Zie *SIPAARSDAEGENHOEGEDIJK*. W.

HOOGENEIND, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie *HOOGENS*. W.

HOOGENHAM, h., prov. *Noord-Brabant*. Zie *HAN* (Den Hoorn). W.

* **HOOGENHOF** is niet bedijkt maar bekaad.

* **HOOGENHORST**, eigenlijk *Hoogen-Horst*, zou, naar sommigen willen, reeds in 1002 gesticht zijn (1).

HOOGENHUIZE (DEN), voorm. kast., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 5 u. N. W. van *Bindhoven*, kant. en 2 u. ten N. W. van *Op-schoot*, gem. en 10 min. Z. O. van *Moergestel*, aan de Oostzijde van de *Groote-Aa*. — Dit kast., hetwelk herkomstig was van *Jancker JACOB DE COCK*, is in de laatste helft der vorige eeuw afgebroken. — Ter plaats, waar het gestaan heeft, ziet men thans eene boerenwoning met goede landerijen, beemden en houtgewassen, te zamen eene oppervlakte beslaande van 15 bund., en in eigendom bezeten wordende door den *Heer C. A. VAN DE POL*, woonachtig te *Moergestel*.

HOOGENOORD (DE), onbehuide buitenpold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *Ridderkerk*, gem. *Charlois*; palende N. aan de gorzen tegen de *Maas*, O. aan de haven van *Charlois*, Z. aan *Robbenoord*, W. aan de *Koedood*. — Deze pold. watert uit op de *Koedood*, door eene steenen sluis, wijd 1,95 ell., en liggende 0,42 ell. beneden middelbare eb.

HOGERHEIDE, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 2½ u. N. ten O. van *Breda*, kant., gem. en 1 u. N. W. van *Oosterhout*; 25 min.

(1) *MATTHAEUS*, in *Praefat. edit. Amersfurt. en weder Fundat. Eccles. Ultrajeci.* p. 172.

N. N. W. van *den Hout*, waartoe het kerkelijk behoort, aan de grenzen der gem. *Made*; met 34 h. en 260 inw.

HOOGERUG, dijk, prov. *Noord-Brabant*. Zie *Mostaardijk*. W.

HOOGVAARTWEG, weg, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Vrijhoeven-Capelle*, in eene noordelijke rigting, loopende van dat dorp langs de westelijke grens der gemeente, naar den provincialen klinkerweg, tusschen 's Hertogenbosch en Geertruidenberg, bij het Labbeget.

* HOOGVEEN, gem., prov. *Drenthe*. — Deze gem. bevat de geh. af wijken en afdeelingen *Alteveer*, *Hollandsche-veld*, *Kraakel* en *Pesserveld*.

HOOGWOERD, akkerbouwland, prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. *Harderwijk*, gem. *Ermelo*, onder *Leuvenum*, aan den Dooden weg en den *Putterdelsweg*, tusschen *Leuvenum* en *Putten*. Het is eene begraafplaats der overoude bewoners deser streken geweest, alwaar onlangs urnen van het oudste soort met asch en verbrande menschenbeenderen zijn opgedolven.

* HOOGZANDS-KIL. Reg. 3, staat: de *Put* en *Hoofdwegen lees*: de *post-* en *hoofdwegen*

HOOGZIJDE (DE), b. of wijk van het d. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 4 u. N. van *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burjhorn*; met 26 h., eene R. K. kerk en 150 inw.

HOOGH-BORST, voorm. abdij, prov. *Utrecht*. Zie *Hoogenmonst. W. en A.*

HOOGKAMER, plaats op oude kaarten op het eil. *Tholen*, 20 min. Z. van *Oud-Fossemeer* voorkomende; thans staat aldaar eene boerderij, welke, met de daarbij behorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 50 bund. 83 v. r. 5 v. ell.

HOUGLAND, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Floris*, Z. van het eil. *Celebes*.

* HOUGLANDSCHE-POLDER, gem. *Abcoude-Baambrugge*; paalt W. aan den *Groenlandsche-polder*, waarmede hij voor vele jaren gecombineerd is, bestaande te zamen eene oppervlakte van 278 bund. 3 v. r. 54 v. ell. wei- en hooiland, hetwelk wordt verdeeld in drie klassen, als: 1°. *Kerkeland*, 2°. *Hoogland*, 3°. *Schuurlanden*, welk in evenredigheid der huurwaarde in de polderlasten betalen, en wordt door eenen schepdrademolen, op den *Amstel* van het overtollige water ontlast. — Het polderbestuur bestaat uit eenen *Polderschout*, eenen *Poldersecretaris*, drie *Poldermeesters*, welke laatste uit de voornaamste eigenaren worden gekozen, en eenen *Penningmeester*.

* HOOG-MADE. Bl. 787. De R. K. kerk, aan de H. *Maagd Maria* toegewijd, staat in den *Frederiks-polder*, op de oostkant van de *Oude-Aa*, noordwaarts en nabij *Hoogmade*, dus bijna 1 u. O. ten N. van *Woubrugge*, op een stuk gronds, daartoe in 1638 geschonken door zekeren *Maarten van Zeyl* en diens broeder. Twaalf jaren daarna, in 1650, werd de pastorie gebouwd, op wier zolder men sich bijna honderd jaren beholpen heeft, om de godsdienstoefening te verrigten, zooals men, aan de pijlaren en lijsten op den zolder aanwezig, nog zien kan. De tegenwoordige kerk, welke in 1741 gebouwd is, waartoe de vergunning, met zeer veel moeite en onaangenaamheden, van de *Staten van Holland en West-Friesland* verkregen is, is binnenmuurs 19.50 ell. lang en 8.20 ell. breed. Zij heeft geen toren, maar is voorzien van een net, klein orgel en een zeer fraai gebeeldhouwd altaar, waarin een allerkunstigst en schoon schilderstuk prijkt, voorstellende de *Geboorte van den Heiland*, en, volgens het oordeel van deskundigen, voor een gewrocht van den grooten *Rembrand van Rijn*

gehouden. — In 1821 is naast de kerk eene begraafplaats voor de R. K. aangelegd.

HOOGPLAAT, voorm. plaat in de heerl. *Nieuw-Vossemeer*, prov. *Noord-Brabant*, sedert het jaar 1636 ingedijkt en thans den polder *Borrensons* uitmakende. Zie dat woord.

HOOGSCHÉ-WATERING, water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Pijnacker*, in eene noordelijke rigting loopende, uit de *Katwijkische-aart*, door den *Pijnackersche-polder*, in eene veenplas van *Berkel*.

HOOGSTRAAT, geh., prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. van *Leyden*, gem. en 5 min. Z. van *Soeterwoude*; met 5 h. en 20 inw.

HOOGSTRAAT, geh., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. N. N. O. van *Roermond*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. W. van *Venlo*, gem. en 2 min. W. van *Tegelen*; met 19 h. en 90 inw. — Ook bestaat aldaar eene pottenfabriek.

HOOGSTRAAT, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en 2 u. N. ten O. van *Eindhoven*, gem. *Son-en-Breugel*, 10 min. N. O. van *Breugel*, waartoe het kerkelijk behoort.

* **HOOGTE (DE)**. *Staat*: gem. *Oldenhoven*. lees: gem. *Oldhove*. — Men telt er 20 inw.

HOOGVLIET, gem. *Staat*: in het *Land van Putten*, lees: in het *Overmaasche*, — Het wapen der gem. *Hooovliet* heeft drie schilden van goud, ieder met vijf sterren van azuur.

* **HOOGVLIET**, heerl. *Staat*: in het *Land van Putten*, lees: in het *Overmaasche*, — Men telt er in de kom van het d. 48 h. en 200 inw. — In het jaar 1840 heeft de kerk te *Hooovliet*, aanmerkelijke verbeteringen ondergaan, en bij die gelegenheid zijn de geschilderde glazen door andere vervangen.

* **HOOGVLIET (HET OUDE-LAND-VAN-)** ligt in het *Overmaasche*, en paalt N. aan de gem. *Pernis*, O. en Z. aan *Poortugaal*, W. aan den pold. *Engeland*. — Deze pold., welks huizen aan den dijk staan, wordt op de *Maas* van het overtollige water ontlaat, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 274 bund. 8 v. r. schotbaar land. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Waardsman* en drie *Heemraden*.

* **HOOGWOUDE**. Onder de vroeger hier gestaan hebbende *Predikanten* verdienen melding de *Latijnsche* en *Nederduitsche* *Dichter LAURENS LAURENTIUS*, die den 28 Januarij 1672, als *Predikant* te *Amsterdam* overleed, en *JOHANNES BARUTZ*, van 1732—1756, een seer geleerd *Godgeleerde* en *Taalkundige*, die den 27 Augustus 1777, als *Predikant* te *Dordrecht*, overleed.

HOOIBRUG (DE), geh., prov. *Noord-Holland*, arr. en 1 u. O. Z. O. van *Amsterdam*, kant. en 1 u. N. W. van *Weesp*, gem. *Diemen-en-Diemerdam*, $\frac{1}{2}$ u. O. van *Diemerbrug*; met 4 h., waaronder een boerderij en 30 inw. Het ontleent zijnen naam van eene enkele ophaalbrug over de vaart van *Amsterdam* naar *Muiden*.

HOOIKENSDONK-WERF-EN-KRAAIJENEST, pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *OIJENDONK-WERF-EN-KRAAIJENEST*. W.

* **HOOIPOLDERTJÉ**, behoort tot de gem. *Hodenpijl* en is onbekend.

HOOISTRAAT, b., prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Breda*, gem. *Teteringen* en het zuidelijke gedeelte van de kom dier gem. uitmakende.

HOONAARD (DEN), vroegere naam van het buit. *Rustwijk*; prov. *Zuid-Holland*. Zie *RUSTWIJK*. W.

* **HOONDERD (DEN NIEUWE-)** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 48 bund. 90 v. r., waaronder 48 bund. 88 v. r.

89 v. ell. schotbaar land; telt 4 boerderijen, en wordt door eene sluis van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit de directie van Hoedekenskerke.

* HOONDERD (DEN OUDE-) paalt N. aan de Swake en den Nieuwe-Honderd-polder, Z. O. aan den Noord-polder, Z. en Z. W. aan den Slabbekoorne-polder. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 28 bund. 48 v. r. 78 v. ell., waaronder 28 bund. 55 v. r. 88 v. ell. schotbaar land; telt 1 h., en wordt door eene sluis van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit de directie van Hoedekenskerke.

HOONHORST, geb., prov. *Overijssel*. Zie HOONHORST. W.

HOOP (KLEIN-), suikerplant. in de kol. *Suriname*, aan de *Cottica*, ter regtersijde in het afvaren; palende bovenwaarts aan de koffijplant. Nieuw-Mocha, benedenwaarts aan de koffijplant. Twijfelachtig; 800 akk. groot; met 189 slaven. Zij wordt met stoom gedreven. De Negers noemen haar *Woniwon*.

HOOPMANSHOOP, poel of ven, prov. *Overijssel*, in de heide, gem. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Avereest*.

HOOR (TEN-), geh., prov. *Friesland*. Zie HOOR (TEN-). W.

* HOORN, gem., bevat mede de b. Koepoortsweg en een gedeelte van het geb. het Keern. In 10 jaren tijds, van 1858—1849, zijn er aan de waag gebracht 24,727,755 Ned. ponden kaas. — Er is mede eene fabriek van draaghaar gas. — Bl. 815. De Synagoge, op den *Zeedijk*, is een klein, doch doelmatig ingerigt gebouw, zonder toren. — Men heeft te Hoorn eene Spaarbank. — Bl. 819. Onder de te Hoorn geboren vermaarde mannen verdient ook melding: de Geschiedschrijver PIERRE JANSZ TWISK, geb. in 1565, † 1 October 1656; de Schilder JAN ALBERT ROOFSZUS (niet ROOSZUS) was geb. omtrent 1615, † in 1674; zijn zoon JACOBUS ROOFSZUS was geb. in 1631 (niet omtrent 1651)

HOORN (BANNE-POLDER-VAN-), pold., prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en gem. *Hoorn*; palende N. aan Zwaag, O. aan Westerblokker, Z. aan den *Zeedijk*, W. aan het Keern. — Deze pold., is niet bedijkt maar is oudland, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 201 bund., alles schotbaar land; telt 154 h., waaronder 6 boerderijen, en wordt door molens op de Zuiderzee ontlast. Het polderbestuur bestaat uit drie Leden.

* HOORN (DE), beter DEN HOORN, in het *Gooregt*, is niet het zelfde als de HOORNSCHE-DIJK, maar slechts het noordelijke gedeelte van dat gebucht, bestaande uit 8 boerderijen en 70 inw., die kerkelijk onder *Groningen* behooren.

* HOORN (DE), eil., ligt arr. en $2\frac{1}{2}$ u. O. van *Haarlem*, kant. *Zaandam*, en beslaat eene oppervlakte van 81 bund. 89 v. r. 2 v. ell.

HOORN (DEN), pold., prov. *N. Holland*. Zie KLAAS-HOORN-POLDER. W.

* HOORNAAR bevat mede de b. Groeneweg.

* HOORN-EN-BURG is in 1846 verkocht, om bedijkt te worden. Die pold. zal den naam erlangen van PRINS-HENDRIKS-POLDER en groot zijn 550 bund.

HOORNSCHE-BAAI, baai in *Oost-Indië*, in de *Indische-zee*, aan de zuidkust van het eil. *Groot-Nassau*.

HOORNSCHE-BRUG (DE) of brug No. 17, prov. *Gelderland*, gem. en 15 min. ten N. O. van *Heerde*. — Het is eene houten ophaalbrug, liggende over het vijfde paand van het *Apeldoornsche-kanaal*, in den weg van Heerde naar Vorgten en Wyhe.

* **HOORNSCHE-DIJK.** De langs dezen dijk staande 34 huizen maken een geb. uit, dat 300 inw. telt, welke voor een gedeelte herkelijk onder *Groningen* behooren.

HOORNSCHE-EILANDJES (DE), eilandengroep in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Makassar*, aan de westkust van het eil. *Celebes*.

HOORNSCHE-STRAAT, zeeëngte in *Oost-Indië*. Zie *SIKAKAP. W.*

HOORNSCHE-WEGSLOOT (DE), water in de *Vier-Noorder-koggen*, prov. *N. Holland*, gem. *Wognum-en-Wadway*, hetwelk van het *Overtoom* af komt en in eene noordwestelijke rigting tot de kerkbuurt loopt.

HOOSBICH, alleestaand h., grooth. *Luxemburg*, arr. en 3 u. *N. van Luxemburg*, kant. en gem. *Mersch*.

HOYKANTSLOOT (DE), water, prov. *Noord-Holland*, in de alge kade *Spieringdijker-landen*, loopende in eene noordelijke en noordostelijke rigting van de *Zuidermeer* tot de *Noordermeer*.

HOPEL, geb., prov. *Limburg*, arr. en 3 u. *O. van Maastricht*, kant. en 1 u. *O. van Heerlen*, gem. en 1 u. *N. W. van Kerkrade*; met 18 h. en 100 inw.

HOPHUIZEN, buurs., prov. *Gelderland*. Zie *HOOPHUIZEN. W.*

HORDIJK, b., prov. *Zuid-Holland*, arr. en $3\frac{1}{2}$ u. *N. W. van Dordrecht*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. *W. N. W. van Ridderkerk*, gem. *Oost-en-West-IJsselmonde*, $\frac{1}{2}$ u. *Z. van IJsselmonde*; met 21 h. en 130 inw.

HORN, eil. in het *IJ*. Zie *HOORN (Dn)*. *W. en A.*

HORN (DEN), geb., prov. *Noord-Holland*, arr. en $2\frac{1}{2}$ u. *Z. O. van Amsterdam*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. van *Weesp*, gem. *Weespercarpel*; met 6 h. en 40 inw.

HORNDIJK, b., prov. *Zuid-Holland*, arr. en $2\frac{1}{2}$ u. *O. N. O. van Gorinchem*, kant. en $2\frac{1}{2}$ u. *Z. van Vianen*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. *O. van Leerdam*, zijnde een gedeelte van den *Noorder-Lingedijk*, aansluitende aan de *Dief- en Meerdijken*; met 9 h. en 50 inw.

* **HORNE**, graafs. — De inw., die alle *R. K.* zijn, maken de volgende 24 par. uit, als: *Baexem, Beegden, Beersel, Baggenum, Grathem, Halen, Heel, Horne, Hunsel, Iittervoort, Kessenich, Leyveroy, Meijel, Nederweert, Neer, Neer-Itter, Ophoven, Roggel, Stamproy, Thoru, Weert en Wesseem*. Men telt er 24 kerken en de volgende 4 kapellen, *Geystingen, Kinroy, Swartbroek en Tungelroy*. Deze par. worden bediend door 24 Pastoors en 27 Kapellanen. Men telt er 50,000 zielen, onder welke 22,000 Communicanten.

* **HORNE (GROOT-TER-)**. Staat: Zie *MARTENA-STATE. lees: Zie MARTENA.*

* **HORNE (TER-)**. Staat: Zie *TENHORNE. lees: Zie TENHORNE.*

* **HORNHUIZEN**, d. reg. 11, staat: woond. lees: woonde. — Het is niet onwaarschijnlijk, dat de hier gestaan hebbende kerk dagteekende van de laatste helft der dertiende eeuw, blijkens eene aantekening voorkomende bij *Eno* op het jaar 1247. Deze kerk, bouwvallig geworden zijnde, is afgebroken en, in 1850, door eene andere vervangen, die den 1 December van dat jaar is ingewijd. De nieuwe kerk is iets kleiner en veel lichter van muurwerk dan de oude. De oude, spitse, bouwvallige toren heeft een dak met blaauwe verglazen pannen. Het orgel is klein en niet zwaarder dan een huisorgel.

* **HORNHUISTER-POLDEB (WESTER-)** wordt ook *ZESBOEREN* genaamd, als behoorende tot zes boerdertjen, van welke de huizen en schuren binnen den provincialen zeedijk staan, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 124 bund 85 v. r. 90 v. ell.; telt

15 h., waaronder 11 boerdertjen, en wordt door eene kluf of steenen duikerpomp, op de Lauwerzee, van het overtollige water ontlaat. Het polderbestuur bestaat uit vier Volmagten en eenen Boekhouder.

* **HORNSTERZWAAG**, eigenlijk genaamd **HOORNSTERZWAAG**, heeft eene Herv. kerk, zijnde een langwerpig vierkant gebouw, zonder toren of orgel, maar daarbij staat een klokhuis.

HORNSTERZWAAGSCHE-COMPAGNIE of **HOORNSTERZWAAGSCHE-COMPAGNIE**, veenkolonie, prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Schooterland*, arr., kant. en 4 u. O. van *Heereveen*, $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Hornsterzwaag*, waartoe zij behoort; met 45 h. en 280 inw.

HORNUM, oude plaats, gehouden door *van Loen* voor *Ouderoon* en door *Kluit* voor *Hoorn*.

HORSIK, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. Z. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. ten O. van *Baxtel*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *St. Michielsgestel*; met 29 h. en 170 inw.

* **HORSSEN** paalt Z. aan *Batenburg* en *Appeltern*. — Reg. 11, staat: stat. lees: par. — Reg. 12, staat: *Roermonde*, lees: 's *Hertogenbosch*,

§ **HORST**, dek. in het vic. apost. van *Limburg*, bestaande uit de volgende 25 par., als: *Horst*, *Afferden*, *Bergen*, *Blitterswijk*, *Broekhuizen*, *Broekhuysenvorst*, *Geisteren*, *Gemip*, *Grubbenvorst*, *Heijen*, *Helden*, *Lottum*, *Meerle*, *Middelaar*, *Mook*, *Oirlo*, *Ottersum*, *Panningen*, *Sevensum*, *Swolgen*, *Venray*, *Wanssum* en *Well*. Men telt er even zoo vele kerken en vier kapellen, als: te *Castenray*, te *Leunen*, te *Merselo* en te *Oostrum*, bediend wordende door 25 Pastoors en 24 Kapellaans. Men telt er ruim 25,500 zielen, onder welke 17,000 Communikanten.

* **HORST**, gem., heeft 1 stoomolie- en pelmolen. De Pastoor van *Hensz* is geen Deken.

HORST, geh. in de *Meijerij* van 's *Hertogenbosch*, ligt $\frac{1}{2}$ u. N. ten W. van *Loon-op-Zand* en telt 11 h. en 70 inw., aan den keiweg naar *Sprang*.

HORSTE (DE), voorm. landh., prov. *Friesland*. Zie *HARSTE* (DE).

HORSTERBRUG of brug no. 9, prov. *Gelderland*. Het is eene houten ophaalbrug, liggende over het vierde pand van het *Apeldoornsche-kanaal*.

§ **HORTEL**, pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *HARTEL-ZIJTEN-AN-BARTEN*. W.

HORZAK of *HENSZAK*, b., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. N. O. van 's *Hertogenbosch*, kant., gem. en 8 min. N. ten O. van *Oss*; met 15 h. en 60 inw.

* **HOSINGEN** heeft in de kom der gem. 121 h. en ongeveer 700 inw. Er was hier vóór 1793 een klooster, dat toen opgeheven is.

HOTTEN, huizen, prov. *Limburg*. Zie *HUTTEN* (DE).

HOUBERGSCH-VEER, pontveer, prov. *Gelderland*. Zie *HOUWMAESCHT-VEER*.

HOUKES, geh. op het eil. *Wieringen*, prov. *N. Holland*, arr. en 10 u. N. O. van *Alkmaar*, kant. en 2 u. O. Z. O. van *den Helder*, gem. *Wieringen*, 40 min. Z. W. van *Hypolitushoef*; met 4 h. en 20 inw.

HOULTEN, oude naam van het d. *HULTEN*, prov. *Noord-Brabant*. Zie *HULTEN*. W.

HOUT (DE), geh., prov. *Noord-Holland*, arr. en 2 u. O. N. O. van *Hoorn*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. W. ten Z. van *Enkhuisen*, gem. en 25 min. Z. van *Hoogcarpel*; met 10 h. en 60 inw.

* HOUT (DEN), d., heeft eene school. — De kerk wordt door eenen Pastoor en eenen Kapellaan bediend. — De huizen staan meest allen aan een lang driehoekig plein of veld met boomen beplant.

HOUT (DEN), geh., prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en 20 min. Z. van *Haarlem*, gem. en 40 min. N. van *Heemstede*; met 22 h. en 80 inw.

* HOUTEN telt 1050 inw., als: ruim 290 Herv., 750 R. K., onder welke 400 Kommunikanten, 2 Oud-Roomsche en 2 Evang. Luth. — Het d. is eene oude plaats, welke in de negende eeuw door Graaf ROTGARIUS aan de kerk van Utrecht werd geschonken. — Men vindt er nog het landg. Hindelopen of Hinlopen.

* HOUTEN (VIER-). Staat: Zie *VIERHOLTEN*. lees: Zie *VIANNOVEN*. HOUTENDAM (DE), kanaal, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Hemelumer-Oldephaert-en-Noordwolde*, in eene westelijke rigting, loopende van de Morra naar de Geeuw.

* HOUT-EN-DOEVE, lees: HOUT-EN-DOUVE.

HOUTENS, ook wel eens HOUTEN gespeld, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en 1½ u. N. ten O. van *Bindhoven*, gem. *Son-a-Breugel*, 10 min. W. Z. W. van *Son*.

HOUTENSCHÉ-WETERING, water, prov. *Utrecht*, gem. *Houten*, in eene zuidoostelijke rigting loopende van den Lekdijk naar de Vaartsche-Rijn.

* HOUTEPOPPEN ligt niet N., maar Z. van Brouwershaven.

HOUTERENDIJK, dijk, prov. *Noord-Brabant*. Zie *KAPPELBOEKDIJK*. (DE). W.

HOUTHEN, geh., prov. *Limburg*, arr., kant. en 1 u. Z. W. van *Roermond*, gem. *Heel-en-Panheel*, 2½ min. van *Heel*; met 5 h. en ruim 50 inw.

HOUSCHÉ-STEEG, landweg, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Oosterhout*, in eene oostnoordoostelijke rigting, loopende van de Achterstraat onder den Hout naar den Westpolder.

HOUTWEIDE, streek gronds, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Oudenbosch*, gem. *Elten-en-Leur*, eene oppervlakte bestaande van 1 bund. 25 v. r. 50 v. ell.

HOUVENE, oude naam van het d. DE HOUVEN, prov. *Noord-Brabant*. Zie *HOUVEN* (DE). W.

HOUWBERG, geh., prov. *Gelderland*, gem. *Herwen-en-Aardt*, is gedeeltelijk Pruisisch, heeft, op Nederlandsch grondgebied, 2 h. met 9 inw.

HOUWBERGSCHE-VEER of HOUSBERGSCHE-VEER, pontveer, prov. *Gelderland*, gem. *Herwen-en-Aardt*, over den verlamden Ouden-Rijn naar Pruisen, nabij het adell. h. Houberg, in den weg van Aardt naar Elten, toebehoorende aan den Heer Marquis E. H. J. DREWÉ DE MONTAUBAN.

* HOUWERDA (OUD-) is thans spoorloos verdwenen, zoodat men de plaats, waar deze burg gestaan heeft, niet meer weet aan te wijzen.

HOVEN (DE), geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 1½ u. O. Z. O. van *Grave*, kant. en 2 u. N. ten W. van *Bormeer*, gem. en ½ u. van *Beers*; met 20 h. en 140 inw.

HUBERTSGEBRECHT-VAN-WULVEN (ST.) of DE GREN, voorm. adell. h., prov. *Utrecht*, arr. en 5 u. Z. W. van *Amersfoort*, kant. en 3½ u. N. W. van *Wijk-bij-Duurstede*, gem. *Oud-Wulven*.

* HUCHTER-AA. Staat: zie *HUCHTER-AA*. lees: zie *HUCHTER-AA*. HUEFKEN (BET), naam van de R. K. kerk onder *Drempt*, gem. *Hummelo*, prov. *Gelderland*, 2 u. N. ten W. van *Drempt*, ½ u. N. W. van *Doesborgh*. — Deze kerk staat schier alleen met eenige verspreid

liggende huizen daar rondom, en is een klein gebouw, met een torentje, zonder orgel.

HUGENVLIET, naam, onder welken de voorm. *St. Jacobszolder*, prov. *Zuid-Holland*, in het jaar 1482 ter bedijking werd uitgegeven. Zie dat woord. W.

HUGO-ZOTSPOLDER (DE), voorm. pold. in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*. Zie *Zotspoldera (De Hugo)*. W.

* **HUIBERGEN** heeft 2 bierbrouwerijen. — Het hier staande klooster was tusschen 1260 en 1270 gesticht door *Arnold van Loven*, Heer van *Breda* en *Bergen-op-Zoom*, met toestemming en medewerking van den Abt van *Tongerloo*, op wiens grondgebied dit klooster grootendeels gelegen was. De Geestelijken, 11 in getal, hebben het bewoond tot den 10 Februarij 1798, toen er een kommando Franschen kwam, dat de Paters het klooster deed verlaten. Vervolgens hebben deze hun verblijf gehouden bij de burgers van *Huiszaken* tot in 1803, als wanneer zij hun klooster weder hebben betrokken, waar zij allen overleden zijn, zijnde de laatste in November 1846 gestorven.

HUIBERT (DEN), waterloop in het *Land-van-Fianen*, prov. *Zuid-Holland*, in eene west-noordwestelijke rigting loopende van *Schoonrewoerd* naar het *Zederik-kanaal*.

HUIFKENS, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie *Houfkens (De)*.

HUIGENDIJK (DE), b., prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en 1½ u. N. O. van *Alkmaar*, gem. en ½ u. van *Oudorp*; met 7 h. en 40 inw. **HUIGENSHIL** of *Jan Huygensmille*, een der drie gorzen, waaruit vroeger de heerl. *Vrijbergen*, op het eil. *Tholen*, bestond.

HUIGEVOORT, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie *Huyvoort*. W. en A.

* **HUININGAWEER** of *Huningaweer* is geen geh. maar eene aanzienlijke boerderij, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 21 bund. 14 v. r. 70 v. ell., en in eigendom bezeten en bewoond wordt door een lid der oude familie *Huninga*, genaamd *Messo Hilkes Huninga*, landbouwer, kerkvoogd van *Woldendorp* en *Zijlvest* in het *Termunter-Zijlvest*.

HUININKBEEK, beek, prov. *Gelderland*. Zie *Huininkbreek*. W. en A.

HUISBERG, geh., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. O. van *Maastricht*, kant., gem. en 20 min. N. van *Heerlen*; met 8 h. en 40 inw.

* **HUISDUINEN**. De 60 huizen, die men er telt, staan zeer verward door elkander, doch niet verspreid. Door de ligging aan den voet der duinen is alles mul zand en onvruchtbaar. — Den 18 December 1850 zijn het bouwen van eene nieuwe houten kerk en eenige verbeteringen aan de pastorie aanbesteed.

HUIS-’T BOSCH, buit., prov. *Zeeland*. Zie *Bosch (Huis-’t)*.

* **HUISSEN-POLDER (KLEINEN)**. Staat: Zie *Huiszen-Polder (Kleinen)*. lees: Zie *Huyssens-Polder (De Klein-)*.

* **HUIS-TER-BEETS (HET)**. Staat: hofstad lees: hofstede

HUIS-TER-HART (DE POLDER HET), pold., prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Maarsse*, gem. *Westbroek*, eene oppervlakte beslaande van 88 bund. 57 v. r.

HUISWEBBEN, geh., prov. *Groningen*, arr. en 4 u. O. van *Groningen*, kant. en 2 u. N. ten O. van het *Hooge-Zand*, gem. en 1 u. N. O. van *Slochteren*; met 2 h. en 10 inw.

* **HUIZEN**, gem., prov. *Noord-Holland*. De visschersvloot telde op 1 Januarij 1850 103 vischschuiten of botters van 52 à 36 ton inhoud. — Het is een groot aanzienlijk dorp; de huizen staan uiteen, onder veel geboomte en aan verschillende kronkelende wegen, die het tot

een doolhof maken. — De Herv. kerk is een oud, doch goed en ruim gebouw, met eenen vierkanten toren met lage spits, en staat op een ommuurd kerkhof.

* HUIZINGE. In 1847 is de toren afgebroken tot op het vierkant en met een fraaijen spits voorzien. De oude torenklok werd aan kooplieden van Charleroi, in België, verkocht. Zij werd den 7 October van dat jaar aan de stadswaag te Groningen gewogen, en voog 1205 Nederlandsche ponden. Zij had tot randschrift: INT. JAM. 1000. HERRN. M. CCII (1202) ENDE. SO. IS. DESSE. KLOCKE. GEGHOTE. 1000. HEE. CODES. ENDE. SIR. † TE. JOHANNES.

HUIZUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, arr. en kant. *Leeuwarden*; bestaande uit de d. *Huisum*, *Goutum*, *Hempens* en *Teerns* en eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 1828 bund. 84 v. r. 86 v. ell., waaronder 1767 bund. 3 v. r. 34 v. ell. belastbaar land.

HUL (HET), landg. op de *Middel-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 7 u. N. van *Arnhem*, kant. en 1½ u. N. van *Apeldoorn*, gem. en 1½ u. Z. O. van *Epe*, 20 min. Z. O. van *Vassens*, in de nabijheid van den grindweg van daar naar *Deventer* en van het kanaal van *Hattum* naar *Apeldoorn*. Dit landg., bestaande uit heerenhuis, boerenplaats, weilanden en bosschen, beslaat eene oppervlakte van 81 bund., en wordt in eigendom bezeten door den Heer J. R. Kappel, woonachtig te Voorst.

HULPGAT No. 2 (DE PUTTEN-BEOOSTEN en BEWESTEN-HET), twee pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *PUTTEN-BEOOSTEN HET-HULPGAT No. 2 (De) W.* en *PUTTEN-BEWESTEN-HET-HULPGAT No. 2 (De) W.*

§ HULS, beter HULST, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en ½ u. O. Z. O. van *Eindhoven*, kant. en 2 u. Z. W. van *Helmond*, gem. *Zee-Gekuchten*, ½ u. N. van *Hoog-Geldrop*; met 34 h. en 190 inw.

* HULS, gem. *Simpelveld*, is geen geh. maar eene b., een gedeelte van het geh. *Huls-en-Lauwenberg* uitmakende.

HULS (DEN), b., prov. *Overijssel*. Zie *ROUWENSCHE-HULST W.*

* HULSBEEK behoort tot de gem. *Beugen-en-Rijkvoort*, doch kerkelijk tot *Wanroy*, en ligt 1½ u. W. Z. W. van *Beugen*.

* HULSBERG is de geboorteplaats van den Latijnsche Dichter en Letterkundige *Johan Gerard Kraakmann*, geb. 7 November 1677, † 16 Maart 1738, als *Geschiedschrijver* van Keizer *Joseph I.*

* HULSBERGEN. Bl. 901. Ter plaats, waar dit kloost. gestaan heeft, ziet men thans een landg., mede genaamd *HET KLOOSTER HULSBERGEN*, en bestaande uit twee aanzienlijke boerenplaatsen en eene haterstede, benevens heidegronden, alles gelegen aan het *Apeldoorsche* kanaal en den grindweg van *Apeldoorn* naar *Zwolle*, eene oppervlakte beslaande van ongeveer 386 bund. en in eigendom bezeten en bewoond wordende door de erven van den Heer C. J. Daendels.

HULSCHER (HET), landg. in *Twenho*, prov. *Overijssel*, arr. en 1½ u. Z. O. van *Almelo*, kant. en 1½ u. N. O. van *Delden*, gem. en ½ u. W. van *Horne*, in de buurs. *Zenderen*. — Dit landg., bestaande in heerenhuis, bouwman- en arbeiderswoning en eens herberg aan den straatweg, benevens bouw-, hooi- en wetlanden, veld- en broekgronden, beslaat eene oppervlakte van 30 bund., en is onlangs in percelen aan onderscheidenen verkocht.

* HULSE wordt ook wel *Overwater* genoemd, en telt 31 h. en 200 inw.

HULSHEUVEL, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie *HULSTREUTL.*

HULSHOUT, voorm. adell. h., prov. *Zuid-Holland*, te 's *Gravenhage*, aan de zuidzijde van de *Plaats*. — Dit h., hetwelk wij reeds op het jaar 1638 vermeld vinden, besloeg een gedeelte van den grond, waar vroeger het huis van *MARIA VOSSEN* gestaan had.

* **HULST**, geh. *Staat*: Zie *Huls*. Zoek dat woord hiervoor.

* **HULST**, dek., heeft steeds blijven deel maken van het bisd. van *Gent*, doch is na den Belgischen opstand, onder den naam van het *ZEEUWSCH GEBIEDT DES BISDONS VAN GENT*, bestuurd door den Vice-Superior der *Hollandsche zending*, in hoedanigheid van Bisschoppelijk Commissaris en behoort thans tot het apost. vic. van *Breda*.

* **HULST**. Van de op bladz. 906 van het *Wbk.* vermelde fabrieken bestaan nog: 1 zoutkeet (de andere is naar Hontenisse overgebracht); 2 leerlooijertijen; 2 boekweitmolens; 4 bierbrouwerijen; 1 pottebakkerij, doch daarbij zijn opgericht nog ééne tabaksfabriek en ééne stijfelmakerij, terwijl de volgens het *Wbk.* in aanbouw zijnde windkorenmolen thans geheel afgebouwd en in werking is. — *Bl.* 907, reg. 5 v. o. *staat*: *ELZAS*, lees: *ELZAS*, — *Bl.* 906. Den 9 Nov. 1845, vierde de Herv. gem. haar 200 jarig bestaan, bij welke gelegenheid de Predikant *J. C. NIDELSTEIN WALVEN*, in eene leerrede, hare afwisselende lotgevallen vermeldde (1). — *Bl.* 910. Van de Dubbelepoort heeft men nu eenen in 1846 begonnen en gedeeltelijk voltooiden *klinkerweg* naar het veer van *Welsoordé*, welke men hoopt dat in dit jaar (1851) voleind zal worden, ter bevordering van eene gemakkelijke communicatie van *Hulst* met *Goes*, de hoofdplaats van het arrondissement. — *Bl.* 914. Nadat de aanbesteding van de herstellingswerken van het *Stadhuis* en den opbouw van den toren, den 9 Mei 1844 voor eene som van *f* 15,000 geschied was, is het omtrent half Mei 1846 voltooid, en heeft de eerste vergadering van den Raad aldaar plaats gehad den 13den dier maand. Het is een schoon gebouw, dat het ruime marktplein, waaraan het staat, tot sieraad verstrekt. De niet zeer hooge toren, van twee omgangen en van eene luiklok voorzien, prijkt met eenen vergulden arend en vaan tot windwijzer (2). — *Bl.* 915. Het zogenaamde *Landshuis*, wordt thans alleen gebruikt voor de zittingen van het *Kantongerecht*, voor *Kantonnale gevangenis*, voor het *IJkkantoor* en als *Bewaarplaats* van de wapens der *schutterij*. — *Bl.* 918, reg. 10 v. o. Dat gedeelte der *Herv. kerk*, hetwelk in 1806 aan de *R. K.* is afgestaan, is den 6 April 1807 plegtig ingewijd. — *Bl.* 920. 's *Gravenhof*, later een *Weeshuis* en eindelijk een *Militaire Hospitaal*, werd in het begin van 1847, uithoofde van den bouwvalligen en onbruikbaren staat, op last van het *Hervormd Diakonie-bestuur*, aan welke het toebehoorde, afgebroken en de grond bij de overige erven getrokken, welke ten voordeele van het *armenfonds* verpacht worden. — *Bl.* 922. Er bestaat te *Hulst* eene *Bank van Leening* en eene uit vrijwillige bijdragen der ingezetenen opgerichte, *Kantschool voor arme kinderen*. — Onder de te *Hulst* geboren vermaarde mannen verdienen mede melding de *Godgeleerde Fesrus Honner*, een der medewerkers aan de *Staten-overzetting* des

(1) Deze leerrede is, voor rekening van de kerk gedrukt bij de uitgevers van dit *Woordenboek*.

(2) Zij die meer omtrent dit nieuwe *Stadhuis* wenschen te weten verwijzen wij naar de beschrijving daarvan door onzen Medearbeider *J. C. DE PORREN*, in den *Zeeuwsche Volks-Almanak van 1845*, gegeven en met twee platen opgeluisterd.

Nieuwen Testaments, geb. in 1576, † in 1642, als Doctor Theol. en *Prefectus collegii theologici*, en de Letterkundige JONAN MOORNAI, geb. in 1696, † in 1743, na meermalen Burgemeester of Schepen van HULST en *Hulster-ambacht* te zijn geweest. — Bl. 923, reg. 6, staat: *St. Jan lees: St. JOHANNES* — Reg. 11, staat: *ADRIANUS lees: AMBRIANUS*. — De Schilders GILLIS en FRANS MOSTART waren tweelingen, die te Antwerpen in 1555 in het Schildersgild kwamen. FRANS stierf in vroegen leeftijd, GILLIS in hoogen ouderdom, volgens sommigen in 1598, volgens anderen in 1601. — De Schilder PAULUS DE Vos, † in 1654. — Bl. 924, reg. 8, van onderen, staat: *MALJENNE lees: MAYENNE*.

* HULSTERLOO. Staat: Zie KAUTER (De), lees: Zie KAUTER (HOLLANDSCHE-).

HULSTHEUVEL, bij het kadaster HULSHEUVEL, geh., prov. Noord-Brabant, arr. en 5 u. O. ten Z. van 's Hertogenbosch, kant. en 1½ u. N. O. van Veghel, gem. en ½ u. ten Z. van Uden; met 14 h. en 80 inw.

HULTE (DE), h., prov. Drenthe, arr. en 9 u. Z. Z. O. van Assen, jud. kant. en 3½ u. O. ten Z. van Hoogeveen, adm. kant. en 1½ u. Z. W. van Dalen, gem. en ½ u. Z. ten W. van Kooorden. — Hier is gelegenheid om over de Vecht gezet te worden.

HULTJE, geh., prov. Noord-Brabant, arr. en 4½ u. O. ten Z. van 's Hertogenbosch, kant. en 1½ u. N. O. van Veghel, gem. en ½ u. N. O. van Uden; met 22 h. en 120 inw.

* HULZE (HET) ligt 1 u. van Zutphen, 1½ u. Z. van Gorssel, ½ u. N. van Almen, waartoe het behoort, bestaat uit heerenhuis en twee boerenerven, is 100 bund. groot en wordt in eigendom bezeten door de mannelijke nakomelingen van wijlen den Heer A. R. C. Barus van DER Borch van VERWOLDE.

* HUMMEL-EN-KEPPEL. — Bl. 946, reg. 2, staat: *Oldboren-en-Dremp*, lees: *Oldboren-en-Dremp*,

§ HUMMELSCHE-BEEK of HUMMELSCHE-BEEK, beek, in het graaf. Zutphen, prov. Gelderland, welke, bij het boerenerv Rosegaar aan de Rozegaarsbrug, in de gem. *Ambt-Doetinchem* ontspringt, aanvankelijk tusschen die gem. en Zelhem, daarna tusschen Zelhem en Hummelo doorloopt en zich onder Steenderen, even boven het Broekhorster-veer, in den *Nieuwe-IJssel*, ontlast.

* HUNDEREN, ligt 2 u. N. N. W. van Voorst, niet ver van Twelle, waartoe het behoort.

HUNENBERG, heuvel, prov. Overijssel. Zie HUNENBERG. W.

* HUNEPAL lees HUNERA

§ HUNGERING, voorn. adell. h., prov. Gelderland. Zie HUNGERING. W.

* HUNNEKER-BEEK (DE) of HUNNEKERBEEK valt in de gem. *Ramb* en ontlast zich daar in de Zwink.

* HUNNENBERG. In de noot voege men bij: Zie mede P. C. MANNING in den *Overijsselsche Almanak voor Oudheid- en Letteren*, voor het jaar 1844, bl. 180 en 181.

* HUNNEPE (TER). Staat: Zie HUNNEPE (TER) lees: Zie HUNNEPE (TER).

HUNNERLOK, hoogte, op de *Veluwe*, prov. Gelderland, gem. en 1 u. N. van Ede, onder Lunteren.

§ HUNNESCHANS, HUNNESCHANS, HUNNESCHANS, HUNNESCHANS of DUNNESCHANS, omwalde halfcirkel op de hoogte van den *Veluwen-zoom*, prov. Gelderland, in de heerl. *Doorwerth*. Het binnenplein is aan de zuidzijde, waar de wal ontbreekt, omstreeks 100 ellen lang, en van het Zuiden naar het Noorden omstreeks 50 ellen. — Zij die deze plaats

met den eersten naam benoemen, zijn van meening dat zij ter verschansing gediend heeft, toen de HUNNEN, die in vorige eeuwen geheel Europa door hunne woeste strooptogten verschrikten, ook tot hertoe doorgedrongen waren, en, behalve aan deze hoogte, ook aan de HUSSSCHANS bij het Udelermeer, aan den Hunenberg en de Hunerpoort te Nijmegen en aan meer andere plaatsen hunnen naam medegedeeld hebben. Maar zij die aan den naam DUNSSCHANS de voorkeur geven, denken, dat de Hunnen welligt hunne togten nimmer tot hertoe uitgestrekt hebben, en dat deze naam, zoo veel als hooge of groote schans te kennen gevende, door den tijd in den naam van HUSSSCHANS verbasterd zij. Hoe het zij, dit is zeker dat de vlakke die op den top van dezen berg gevonden wordt, en uit haren aard voor eene verschansing zoo uitnemend geschikt schijnt, in zware aarden wallen en diepe drooge grachten, nog op den huidigen dag de duidelijkste blijken draagt, van eenmaal door menschenhanden tot eene meer of minder regelmatige plaats van verdediging ingerigt te zijn. De verschillende, met dezen gelijklopende namen, welke wij in Gelderland aantreffen, brengen er ons ligtelijk toe, om haar allen uit die ééne bron af te leiden; het stilzwijgen der geschiedenis laat ons hier omtrent onzeker. Opzettelijke ontgravingen en nasporingen, daarin door Dr. L. J. F. JANSSEN ten jare 1845 bewerkstelligd, hebben overblijfselen zoowel van Oud-Germaanschen, als Romeinschen en Frankischen oorsprong aan het licht gebragt, welke thans nog bij den eigenaar der schans, Baron van BRACKEL van DOORWERYN, bewaard worden, en van die onderzoekingen zijn de uitkomsten bekend gemaakt. Met verbazing ziet de wandelaar van deze steile hoogte bijna regt in den Rijn neder en laat aan de overzijde, met verrukking zijn oog weiden over de Betuwe, die hier, met hare velden en rijke beemden, met hare dijken en talloose torens, in hare geheele uitgestrektheid voor hem ligt, tot daar de Nijmeegsche hoogten het gezigt beperken.

HUNSE (DE-GROOTE-EN-LUTTEKE-WITTE-), twee sandbelten, prov. Drenthe, gem. Odoorn, ter plaatse, waar men wil, dat de voorm. stad HUSSOU zou gelegen hebben.

*HUNSEL, gem., bevat mede de b. Smitsstraat. De inw. van het d. HUSSEL, onder welke men 400 Communikanten telt, maken eene par. uit, welke tot het vic. apost. van Limburg, dek. van Weert, behoort, en door eenen Pastoor en eenen Kapellaan bediend wordt.

*HUNTHUM, reg. 5, staat: Hoverschans lees: Sterreschans
HURK, geh., prov. Noord-Brabant, arr. kant. en 25 min. W. ten Z. van Eindhoven, gem. en ruim ½ u. W. van Strijp; met 25 h. en 190 inw.

*HURWENEN paalt O. en Z. aan Rossum, Z. W. aan Kerkwijk; bevat, behalve het d. Hurwenen, alleen een gedeelte van het geh. Oensel; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 641 bund. 8 v. r. 85 v. ell., waaronder 526 bund. 56 v. r. 42 v. ell. belastbaar land; telt 88 h., bewoond door 104 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 560 inw. Men heeft er 320 Herv., onder welke 130 Ledematen. — Reg. 13, staat: 1470, lees: 1740, — Het beroep van den Predikant is eene collatie van den Heer van Rossum. — De R. K., die er 240 in getal zijn, onder welke 140 Communikanten, maken eene par. uit, welke voorheen door den zelfden Pastoor als Rossum en Heerewarden, bediend werd, doch sedert het jaar 1843 eenen eigen Pastoor verkregen heeft. — Men heeft in deze gem. eene school, welke gemiddeld door 80 leerlingen bezocht wordt. — De heerl. is na het overlijden van Mr. DOMINICUS SNOEK

te Tiel, in 1842, overgegaan aan den Heer Mr. JAN PETER LOURENS STRENS ZIJNEN, die, den 24 Maart 1844 overleden zijnde, ze aan zijn erven heeft nagelaten, welke haar thans nog bezitten. — Het d. Hurwenen of Hurwen, ligt 1 u. O. van Zalt-Bommel, aan den Waaldijk. Men telt er in de kom van het d. 53 h. en 400 inw. — De Herv. kerk in 1640 nit het puin van de vorige opgetrokken, was een klein laag vierpig vierkant gebouw, met eene toren, doch zonder orgel; zij echter, in het jaar 1846, 7 ell. langer gemaakt en op dat gedeelte 2 ell. verbreed.

* HURWENEN (HUIS-TE-), beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1 bund. 78 v. r. 50 v. ell., en wordt in eene woonachtig te Nijmegen.

HURWENENSCHÉ-KIL, water, prov. Gelderland, gedeeltelijk gem. Hurwenen en gedeeltelijk gem. Zalt-Bommel. Het is eene breede waterplas in de Hurwenensche-waarden, welke uitwatert op de Waal door een sluisje met twee puntdeuren in de kade van den uiterwaarden wijd 2,24 ell. en liggende 1,66 ell. beneden middelbare eb.

* HURWENENSCHÉ-UITERWAARDEN liggen gedeeltelijk gem. Zalt-Bommel, gedeeltelijk gem. Hurwenen, en palen N. aan de Waal, O., Z. en W. aan den Waaldijk. Zij beslaan, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 275 bund. 25 v. r., waaronder 250 bund. schatbaar land, als: onder Zalt-Bommel, volgens het kadaster; 65 bund. 68 v. r. 90 v. ell. en het overige onder Hurwenen, en zijn gedeeltelijk ten Noorden voorzien van eene somerkade, den Overson-dam genaamd. In 1845 is op deze waarden, onder Hurwenen, een steenoven gebouwd, welke voor een der voornaamste van Gelderland kan gehouden worden.

* HUSHOVEN heeft eene gemeenteschool voor dit en de bijliggende geh. Boshoven en Laar, welke door 150 kinderen bezocht wordt.

HUSKEN, geh., prov. Limburg, arr. en 4 u. O. van Maastricht, kant., gem. en 20 min. N. van Haerlen; met 8 h. en 40 inw.

* HUSSCHENBERG ligt 10 min. O. van Geul.

§ HUT, bij het kadaster LANNSHUT, geh., prov. Noord-Brabant, arr. en 4½ u. Z. O. van Eindhoven, kant. en 2 u. Z. Z. W. van Asten, gem. en 1½ u. Z. van Someren, op de grenzen van Limburg, met 10 h. en ongeveer 60 inw. — Er stond vroeger slechts een eenig hut in de heide, doch later zijn links en rechts op grooten afstand van de eerste hut, huizen in de heide aangelegd, welke nu te samen als een gehucht, onder den naam van Hur, bekend staan.

§ HUTTEN (DE), alleen staande huizen, onder de benaming van Maarheeshut, van de Venshut, Pastoorshut en Cackera'shut, prov. Limburg, distr., arr. en 4½ u. van Roermond, kant. en gem. Weert. De eerste is gelegen halfweg Weert en Maarhees, de tweede ten N. van Weert, op de grenzen van de prov. Noord-Brabant, en de derde en vierde op halfweg Weert en Budel, allen in de heide. De laatste, waaraan een Fransch Officier, van wien het zijn naam ontleent, vóór veertig jaren het eerste zijne zorg wijdde, is, sedert het jaar 1839, door den tegenwoordigen eigenaar, den Heer LIBERT NUNN, van Maastricht, in eene fraaije hofstede herschapen.

HUURINKSCHE-BRUG, houten brug, prov. Gelderland, gem. Overasselt, 2½ u. Z. van Nijmegen, in den grooten weg tusschen Nijmegen en Grave.

* HUYFORT, eigenlijk HUISVOORT, ligt 5½ min. Z. W. van 's Hertogenbosch. Men telt er 8 h. en ruim 40 inw.

HUYGENSHUIS (HET), voorn. adell. h. te *Leeuwarden*, op den *Beswal*. Het ontleende zijnen naam van *LEENART HUYGENS*, *Huygens* of *Huycus*, die aldaar in 1543 als overleden voorkomt. Oorspronkelijk behoorde het echter aan *DOUWE GALANA*, wiens achterkleindochter *WYNS* met *LEENART HUYGENS* huwde en het dien alzoo aanbragt. Thans wordt het, op helders gebouwde h. bewoond door *Mevrouw de wed. van den Generaal-Majoor JOHANNES GALERUS BARON VAN SYTAMA*.

* **HUYNS**, beter *HUINS* (niet *HUSNS*), ligt niet aan, maar 10 min. van *Bolswarder-trekvaart*, waaraan het door eene opvaart uitkomt. Het leit, met het daartoe behorende geh. *Bewerd*, 26 h. en 160 inw., onder welke 150 Herv. en 8 Doopsgez., welke laatste tot de gem. *Beswald* behooren. — De doepschool, in 1843 nieuw en ruim gebouwd, wordt gemiddeld door 30 of 40 leerlingen bezocht.

HUYNSER-POLDER (DE), pold., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Baarderadeel*, onder het beheer van het d. *Huyns*, welke in het jaar 1829 bedijkt is, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaat van 560 bund.

HYSAART, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonsvadeel*, arr. en 5½ u. N. W. van *Sneek*, kant. en 2 u. N. ten W. van *Bolsward*, ½ u. O. van *Arum*, waartoe het behoort; met 2 h. en 15 inw.

I.

* **JAARVELD**. Bl. 4, rog. 7 en 9, staat: *DE WIT*, lees: *DE WITTE*,

JABEEK beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 595 bund. 27 v. r. 5 v. ell., waaronder 334 bund. 27 v. r. 5 v. ell. belastbaar land. — Men heeft in deze gem. eene school, welke gemiddeld door 60 leerlingen bezocht wordt. De kerk is een oud gebouw, met eenen hoogen toren, doch zonder orgel. — De kermis valt in op den tweeden Zondag na Pinksteren. — Het wapen der gem. is een pot met appeltuoes.

JACOBI-PAROCHIE (ST.), kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *het Bildt*, te *Leeuwarden*, kant. *Berlicum*; bestaande alinea uit het d. *St. Jacobi-Parochie*, met zijn behoor, en volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 2777 bund. 35 v. r. 44 v. ell., waaronder 2735 bund. 12 v. r. 88 v. ell. belastbaar land.

* **JACOBI-PAROCHIE (ST.)** heeft ruim 2850 inw. en eenen zeer vruchtbaren bodem, meest uit bouwlanden bestaande. Aan den *Zwarte Moen*, ten N. van dit dorp, bestaat eene goede gelegenheid ter overvaart naar *Ter-Schelling* en *Ameland*.

JACOBS-GORZEN (ST.), gorzen, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Nieuwe-Tonge*, ten Z. van den *Battenoordsche-polder*, tegen de *Gravelingen*, zijnde de overgeblevene landen van den voorn. *St. Jacobs-polder*. Zie dat woord. W. en A. Zij beslaan eene oppervlakte van 27 bund. 95 v. r. 50 v. ell.

* **JACOBSKERKE (ST.)** was vroeger mede eene heerl. welke tot wapen had een veld van keel, in het hoofd twee *St. Jacobs-schelpen* van zilver en in de punt eene ronde gesp van goud.

* **JACOBSPOLDER (ST.)**, gem. *Nieuwe-Tonge*, werd den 15 Februarij 1482 ter bedijking mitgegeven, onder den naam van *HOOGENVLIEF*. Ingevoerd zijnde in 1502, werd hij herdijkt en kreeg den naam van *St. Jacobs-polder*. Thans heeten de daarvan nog aanwezige gorzen,

die ontstaan zijn door de inundatie des polders den 14 November 1776, de *St. Jacobsgraven*.

* **JAGERSPLAAT (DE)** bestaat uit vier pold., welke in 1806 zijn ingedijkt.

JAGERSWIJK, b., prov. *Groningen*, arr. en $3\frac{1}{2}$ u. O. Z. O. van *Groningen*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. O. N. O. van *het Hoogezand*, gem. en 10 min. O. N. O. van *Sappemeer*; met 23 h. en ruim 120 inw.

* **JAGO (ST.)** staat: in *Oppe-Guajana*, lees: in *Oppe-Guinea*, **JAGTLUST**, buit., prov. *Noord-Brabant*, arr. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. W. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 2 u. N. W. van *Boxtel*, gem. en in het d. *Helvoirt*; nabij den straatweg van 's *Hertogenbosch* op *Breda*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 1 bund. 62 v. r. 26 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door *Jonkheer de Jonge van Zwijnsbergen*, woonachtig te *Helvoirt*.

* **JAGTLUST**, buit., prov. *Friesland*, ligt arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Heerenveen*, $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Oudeschoot*, en behoort thans aan *Jonkheer O. R. Andringa de Kemperaba*, te *Leeuwarden*, die het veel vergroot en verbeterd heeft.

JAKOB-KLAASSE-SLUIS, sluis in de *Zijpe*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Zijpe-en-Hazepolder*, $1\frac{1}{2}$ u. Z. W. van de *Schagerbrug*; dienende tot uitwatering van den polder, en daarstellende eene gemeenschap tusschen de gemeente en het Noordhollandsche kanaal.

JAN (ST.), plant. op het eil. *Curaçao*, in de *West-Disirie*, O. van *St. Jansbaai*.

JAN (ST.), plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

JAN-DE-WITTSGAT, voorm. vaarwater ten N. van de *Zuidern. Zie SPANJAARTSGAT (HET OUDE-). W.*

JANNEZAND, zeven platen in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

* **JANSBERG (ST.)**. Op dezen berg staat, onder de gem. *Dutlingen*, eene kapel.

* **JANSBERG (ST.)** staat: *Zie JOHANNISBERG*. Zoek dat woord hierachter.

JANSGA (ST.) of *St. JOHANNESGA*, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Schoterland*, arr. en kant. *Heerenveen*; bevattende de d.: *St. Jansga*, *Rotsterhaule*, *Rohel*, *Rottum*, *Delfstrahuizen* en *Schoter-uiterdijken*, en eene oppervlakte beslānde, volgens het kadaster, van 8690 bund. 27 v. r. 49 v. ell., waaronder 4685 bund. 77 v. r. 83 v. ell. belastbaar land.

* **JANS-HOSPITAAL (ST.)** behoort niet tot de griet. *Wymbritseradeel*.

* **JANSKERKE (HOF-VAN-ST.-)**, reg. 8, staat: 939 bund. lees: 39 bund.

* **JANS-KLOOSTER (ST.)**, te *Amersfoort*. In de nabijheid van de plaats, waar het gestaan heeft, ziet men thans eene paardenstalling voor het garnizoen, in 1851 van stadswege aangebouwd.

JANS-POLDER (ST.), gedeelte polderland, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Ridderkerk*, gem. *Charlois*; zijnde het noordwestelijke gedeelte van den polder *Robbenoord*, begrepen tusschen de rivierdijken en de *Vliet*. — Het is langs de *Koedood* en de *Vliet* van eene kade voorzien, en watert uit door 3 houten duikers, als: door een op de *Nieuwe-Maas* en door de beide anderen op de haven van *Robbenoord*.

* **JANSTEEN (ST.)**, staat: *ROCGRUS*, lees: *ROCGRUS*,

JANS-ZIJDELINGS-DIJK (ST.), dijk in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*. *Zie ZIJDELINGSDIJK (DE ST.-JANS-)*.

- JAN-TABAK, logement, prov. *Noord-Holland*. Zie ZANDHOEVE. W.
- * JAN-TEN-HEERE, lees: JAN-TEN-HEERE (ST.),
- * JATTI (KALI), staat: Zie KALI-DJATTIE. lees: Zie DJATIE.
- * JAVA ligt O. van Sumatra, W. van Bali.
- * JAVA (SAMPANG), staat: Zie SAMPANG-JAVA. Zoek dat woord hierachter.
- * IDAARDERADEREL, staat: EDA-WERDERADEEL, lees: EEDA-WER-
WERADEREL. — Het grietenijhuis staat te GROUW.
- * IDLAARD is eene voorm. state (geen geb.) in *West-Dongeradeel*.
IDO-AMBACHT (HENDRIK-), d., prov. *Zuid-Holland*. Zie HEN-
RIK-IDO-AMBACHT. W.
- * IDSEGA telt 22 h. en 150 inw., en, met een gedeelte van het geh.
de Bud (niet de Band), 26 h. en 180 inw., onder welke 10 Herv.
en 70 R. K. — Men heeft er een houten klokgestel, doch geen school.
- * IDESKENHUIZEN telt 44 h. en 300 inw. De kerk is in 1840
geheel vernieuwd en hersteld door de edelmoedige en broederlijke hulp
der kerkvoogden van Doniaga en St. Nikolaasga, die de daartoe be-
nooide gelden uit hunne fondsen geheel belangeloos hebben geschonken.
- JELAMERBUREN, geh., prov. *Groningen*, arr. en 3½ u. W. van
Groningen, kant. en 1½ u. N. N. W. van *Zuidhorn*, gem. en 1½ u.
Z. W. van *Oldehove*, nabij *Nishove*, waartoe het behoort.
- JELGERABUREN of JELGERHUISERABUREN, naam, welken men oud-
tijds gaf aan de b. *Achter-de-Hoven*, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*,
arr., kant., gem. en 3 min. Z. O. van *Leeuwarden*.
- JELGERHUIS-STATE, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oos-
tergoo*, Z. O. van *Leeuwarden*. Vermoedelijk was dit huis de tegen-
woordige buitenplaats *Zorgvliet*, in de b. *Achter-de-Hoven*, welke in
de vorige eeuw *CATERSHOVES* was geheeten. Zie VOORTS *ZORGVLIE*.
- * JELLEMA, reg. 8, staat: ALBERT, lees: ALLERT, — Reg. 9, staat:
1650, lees: 1560, — Reg. 34, staat: JOHAN VAN NYEVEEN, lees: JOHAN
VAN NYEVE, — Reg. 57, staat: HORA SICCAM, lees: HORA SICCAM,
- JELSUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet.
Leeuwarderadeel, arr. en kant. *Leeuwarden*; bestaande uit de d. Jel-
sum, Cornjum, Britsum, Lekkum en Miedum en eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 2482 bund. 60 v. r.
43 v. ell., waaronder 2424 bund. 23 v. r. 91 v. ell. belastbaar land.
- * JELSUM, d., telt in de kom 49 h. en 260 inw. en met de
daartoe behoorende b. *Veensterburen* en *Buren-aan-den-
Hoogendijk*, 69 h. en 380 inw.
- JEMBERG, hofstede, prov. *Overijssel*, arr., kant. en 1 u. O. ten
N. van *Zwolle*, gem. *Avereest*, aan de *Reest*.
- JENEVERPLAAT, plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*,
arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.
- JENEVER-POLDER, onbehuide buitenpold. prov. *Zuid-Holland*,
arr. *Dordrecht*, kant. *Ridderkerk*, gem. *Poortugaal-en-Albrandswaard*;
polder N. aan *Albrandswaard*, O. aan den *Johanna-polder*, Z. aan
den *Kooi-polder*, W. aan de *Kijvelanden*. — Deze pold. beslaat, vol-
gens het kadaster, eene oppervlakte van 21 bund. 6 v. r. 57 v. ell.,
alles schotbaar land, en wordt door eene sluis, op de *Maas*, van het
overvloedige water onlast. Hij staat onder het bestuur van de eigenaren.
- JERDEN of JINDER, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet.
Achtkarspelen, arr. en 6 u. O. ten Z. van *Leeuwarden*, kant. en
2½ u. O. Z. O. van *Bergum*, 10 min. N. van *Surhuisterveen*, waar-
toe het behoort; met 3 h. en 20 inw.

* **JERSEKE, JERSEKE-DAM, JERSIKE, JERSIKE-DAM**, *lees*: **IERSEKE, IERSEKEDAM, IERSEKE, IERSEKE-DAM.**

* **IERST**, *Yast* of **ERST** was het *Eerste* of *eerste* kasteel der Heeren van **Buckhorst**; doch toen zij, in 1253, in opstand waren tegen Koning Otto II, werd het door dezen tot den grond toe verwoest, met uitzondering van eenen steenen toren, waarop deze Heeren op Overijssel grondgebied, te Zalk, een nieuw kasteel bouwden, onder den naam van **Buckhorst**, terwijl zij hun *Eerste* kasteel **ERST** of **Ymen-Huis** bleven noemen. In het jaar 1805 is de landman **MEULNA** door aankoop eigenaar geworden van den ondergrond en de rechten der havesathe, bestaande onder anderen in de vrije uitoefening der hennepjagt onder **Buckhorst**, met de korentienden en ook eenige kasscharen; van de oude gebouwen zijn de stallingen nog aanwezig, overigens staat er thans eene knappe boerenwoning. Een daartoe behoord hebbende erve, groot 122 bund., wordt in eigendom bezeten door den Heer **RODOLF FLOREN CARL BARON BESTINCK TOT SCHOONHETES**, woonachtig op **Schoonheten**.

* **JERUSALEM**, voorm. kloost. buiten *Utrecht*, reg. 7, *staat*: **MATTHEUS** *lees*: **MATTHAEUS**

* **IJ** (HET). Bl. 66. Van waar dese riv. haren naam ontleent is niet stellig nit te wijzen, doch het komt waarschijnlijk van den vertel, *as*, *ee* (water), bij verwisseling der klinkletters — De *IJdijken* te **Amsterdam** liggen 2,68 ell. boven A. P. — Bl. 67, reg. 6, *staat*: **D. MEEST** *lees*: **D. MEEST**

IJKEHAAR, geh., prov. *Drenthe*. Zie **KEUHAAR** W.

IJKEMA of **IKEMA**, b., prov. *Groningen*, arr. en $\frac{3}{4}$ u. N. W. van *Groningen*, kânt. en $\frac{1}{4}$ u. N. van *Zuidhorn*, gem. en $\frac{1}{4}$ u. W. van *Oldehove*; met 13 h. en 100 inw.

* **IJNEN** (NEER-), heerl., wordt thans in eigendom bezeten door den Heer **HANS WILLEM BARON VAN AYLVA VAN PALLANDT**, woonachtig te **Wan-IJnen**. — Deze heerl. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 615 bund. 43 v. r. 56 v. ell., waaronder 615 bund. 20 v. r. 45 v. ell. belastbaar land. Men telt er 66 h., bewoond door 72 huizen, uitmakende eene bevolking van 420 inw., onder welke 7 R. K. de overige allen Herv. De dorpschool wordt gemiddeld door 60 leerlingen bezocht. — Het d. **NEER-IJNEN** ligt $\frac{1}{4}$ u. Z. van **Wardenburg**.

* **IJNEN** (NEER-), voorm. adell. h., ligt $\frac{1}{4}$ u. van *Wardenburg*, in het d. *Neer-IJnen*. — De daartoe behoord hebbende gronden, werden in eigendom bezeten en bewoond door den Heer **HANS WILLEM BARON VAN AYLVA VAN PALLANDT**.

* **IJNEN** (OP-). Het d. ligt op $51^{\circ} 49' 44''$ N. B. $22^{\circ} 58' 1''$ O. L.

* **IJNEN** (POLDER-VAN-NEER-) staat onder het bestuur van twee Poldermeesters en eenen Secretaris. — Reg. 7 *staat*: **Pekkedelle-Klooten**, *lees*: **Pekkedelle-Klooten**, — Reg. 8 *staat*: het **Snellevoet**, *lees*: het **Snelleveld**,

* **IJPELAAR** (HET HUIS-TE-) is een groot, doch eenvoudig vierkant gebouw, door groote dreven omringd. — Reg. 11 *staat*: tusschen **Emelenburge-IJpeelaar**, *lees*: tusschen **Emelenburg** en de **IJpelant**.

IJPELAAR (DE KLEINE-), buit., prov. *Noord-Brabant*, arr. en $\frac{1}{4}$ u. Z. Z. W. van *Breda*, kant. en $\frac{1}{4}$ u. N. O. van *Ginneken*, gem. **Ginneken-en-Bavel**, in het geh. **IJpeelaarsinde**, aan den weg van **Bavel** naar **Breda**. — Deze buit., waarvan het fraaije boerenhuis gedeeltelijk door eene gracht omgeven is, is een eigendom van **Mevrouw de weduwe J. S. V. DE BRUN**, die het des somers bewoont.

* **IPENBURG** ligt langs den grooten weg en de Vliet nabij de Hoornbrug. — Dit buit. wordt thans in eigendom bezeten door den Heer Staatsraad A. van den Gons, Hoogheemraad van Rijnland en beslaat eene oppervlakte van 10 bund. 69 v. r.

IPENHOF, buit., prov. Zuid-Holland, arr. en kant. Rotterdam, gem. en te midden van *Kralingen*, op 's Gravenweg, in eigendom toebehoorende aan Mevr. de wed. **WACHTER**.

IPENHOVE, buit., prov. Zeeland. Zie **IPENHOVE**.

* **JIPSINGHUIZEN** ligt $1\frac{1}{2}$ u. van *Vlagtwedde*, behoort kerkelijk gedeeltelijk onder *Vlagtwedde*, gedeeltelijk onder *Onstwedde*; en telt 11 h. en 100 inw. — Ook is er eene bijschool, welke gemiddeld door 12 leerlingen bezocht wordt.

IJEST, voorm. adell. h., prov. Gelderland. Zie **IZEN. W.**

IJKAAG, gedeelte polderland, prov. Noord-Holland, arr. Alkmaar, kant. Schagen, gem. Schagen-en-Burghorn, sectie Schagen-Zuidzijde; palende N. aan Kornelissenkaag, de Driesprong en Breekom, O. aan Loosdijk, Z. aan Westerkaag, W. aan St. Maarten, eene oppervlakte beslaande van 34 bund. 86 v. r. 20 v. ell.

* **IJSLOE**, staat: Zie **IJSSELGOUW. lees: Zie IJSLAGOUW.**

IJSLUM, d., prov. Friesland. Zie **IJSLUM. W.**

* **IJSP**, bl. 79, reg. 13, staat: **JOHANNES BOLWARDENSIS, lees: JOHANNES BOLWARDENSIS,**

* **IJSSEL (DE)**, prov. Gelderland, ook **BOVEN-IJSSEL** genaamd, neemt alle jaren in bevaarbaarheid toe en heeft van alle oude rivieren den regelmatigsten afloop, welke afloop nog zeer gering is, als bedragende, over eene lengte van 124,210 ell. (van den *Bovenmond* tot aan den *Paardenboer*) bij eb. 9,723 ell. en bij vloed 9,566 ell. — Deze vloed wordt eerst ontwaard tusschen het Katerveer en Wijhe, soms tot Deventer. — A. P. = 0 stellende, is: Volgens den waterstaat bij de hoogte bij Westervoort, aan den Boven- middelbare rivierstand.

•	venmond.	9.600	ell.	
•	te Westervoort,	9.486	•	9.338 ell.
•	• Doesborgh,	6.683	•	7,018 •
•	• Zutphen,	4,105	•	4,786 •
•	• Deventer,	2,528	•	3,212 •
•	aan het Katerveer,	0,562	•	0,766 •
•	te Kampen { bij vloed.	0,290	•	} 0,262 •
	{ bij eb.	0,212	•	
	Benedenmond { bij vloed.	0,034	•	} 0,004 • onder A. P.
	{ bij eb.	0,123	•	
				onder A. P.

Breedte te Westervoort, tusschen de Veerdammen.	190	•
• tegenover den Seingraaf.	80	•
• te Doesborgh.	98	•
• • Zutphen, 30 ell. beneden de brug.	95	•
• • Deventer, beoosten de brug.	98	•
• in het Ongemak, beneden Olst.	240	•
• even boven het d. Wijhe.	200	•
• even boven het Katerveer.	270	•
• aan het Katerveer tusschen de dammen.	175	•
• bij het d. Zalk.	290	•
• te Kampen boven de brug.	220	•
• • tusschen de landhoofden.	213	•
• • even beneden de brug.	217	•

Diepte bij Westervoort ongeveer 1.83 ell. en eene stroomsnelheid van on- trent 0.8481 ell. in 1°. Des zomers is de waterstand soms onder 0, zijnde het nulpunt 2.716 onder A. P. De gewone middelbare stand is 1-3 ell., en blijft alsdan nog binnen hare oevers, des winters loopen de uiterwaarden meestal onder. Boven de 4 ell. wordt het land rondom Zutphen overstroomd en de breedte voor de stad bedraagt dan 300 ell. — Over deze rivier, zijn de volgende overgangen, als: vaste houten brug met steenen landhoofden te Kampen; — schipbruggen te Westervoort Doesborgh, Zutphen en Deventer; — pontveren te Rheden, bij Dieren, bij Bronkhorst, te Olst, te Wijhe, aan het Katerveer en te Zalk. — De Oude-IJssel watert uit in de haven van Doesborgh, 1° door een steenen sluis met drie overwelfde openingen, de middelste wijd 2,84 ell. en de beide anderen ieder 2,65 ell., allen liggende 1,60 ell. onder middelbare rivierstand, en 2° door eene sluisopening met schuiven. ten dienste van den watermolen aldaar, wijd 12,10 ell., liggende 1,50 ell. onder middelbare rivierstand. — De doorsnijding aan de Pley, in den mond dezer rivier, is geschied in 1773 en 1774.

IJSSELDIJK, b., prov. Utrecht, arr. en 2½ u. Z. W. van Utrecht, kant., gem. en ½ u. N. O. van IJsselstein; met 58 h. en 200 inw.

IJSSELGOUW, voorm. landstreek, prov. Gelderland. Zie Loo- coew. W.

* IJSSELOORD, staat: voorm. buit. lees: voorm. sterkte. — Zie IJSSELSTINS.

* IJSSELSTEIN, gem., bevat de geh. Achtersloot, Achthoven, Eiteren en Panoven, benevens de b. IJsseldijk, Hoogendijk en Hoogenbiezendijk; heeft 611 h. en 3070 inw. — Men heeft er mede eene Bank van Leening en eene Bewaarplaats voor gevangenen. — De wallen der stad zijn thans bijna geheel gesloopt en in een heerlijk plantsoen herschapen.

IJSSELSTINS, voorm. sterkte op de Over-Veluwe, prov. Gelderland, distr. Veluwe, arr. en 11 u. N. van Arnhem, kant. en 4 u. O. van Elburg, gem. en ½ u. N. van Hattem, welke, vóór en alcer er eene verkorte uitwatering van Hattem naar den IJssel, onder den naam van Streng daargesteld was, aan het einde van die uitwatering of wel aan het einde van de Botte-Streng, aan den oever van den IJssel gelegen was, en ter verdediging strekte aan het inkomen van dat vaarwater en tevens om meester van den IJssel te zijn. Het is thans een buitenverblijf, IJSSELSTIN genaamd, gelegen buitendijks aan den IJssel, op de grenscheiding van Hattem en dat gedeelte van de gemeente Oldebroek, hetwelk voormaals het Schoutambt Hattem uitmaakte. — De daartoe behorende gronden bestaan meerendeels uit uiterwaarden, langs den IJseloever gelegen, en beslaan te zamen ongeveer 2 bund., in eigendom bezeten wordende bij Mevrouw JOSINA MARIA CHRISTINA DAREDELS, wonende te Hattem. Op een afstand van 5 min. van het huis staat een steenoven, doch de daarbij behorende uiterwaarden zijn allen uitgetigchelde landen, zoodat thans de klei, voor dien steenoven benodigd, uit de provincie Overijssel wordt aangevoerd.

* IJSSELVEERE, ligt gem. en 5 min. N. van Honkoop, en telt 8 h. en 70 inw.

* IJSSELVLIET (KLEIN) ligt in de huurs. Spoolde, en beslaat een oppervlakte van 11 bund. 85 v. r. 23 v. ell.

* IJZENDIJK, gem. De Herv. gemeente heeft ruim 500 (geen 800) ledematen. — Bl. 107, reg. 2 van onderen, staat: dorpschool lees: gemeente school

*IJZENDOORN paalt N. aan de Linge, die het van de gem. Liende scheidt, O. en W. aan de gem. Echteld, en Z. aan de Waal.

*IJZEREN, ligt gedeeltelijk gem. en 40 min. Z. W. van *Oud-Falkenburg*, gedeeltelijk gem. en 1 u. van *Wijlre*; met 39 h. en 270 inw. als 34 h. en 230 inw. onder *Oud-Falkenburg* en 5 h. en 40 inw. onder *Wijlre*.

IKEMA, b., prov. Groningen. Zie IJKEWA.

ILAT (HOEK VAN), kaap in *Oost-Indië* Zie ZUIDOOSTHOEK (DE) W.

*ILPENDAM. Bij dit d. is eene schutsluis en staan drie watermolens, behoorende tot het hoogheemraadschap van Waterland. — Bl. 115 *bovenste regel*, staat: door hen uitgeplurd lees: door hen uitgeplunderd

*IMBOSCH heeft een dennebosch, groot 480 bund., dat in 1843 en 1846 door de denrups, bijna geheel vernield is. — De baak aldaar staat op 52° 2' 14" N. B. en 23° 29' 32" O. L. van Amsterdam.

IMPERIAL (FORT-), naam dien het fort WILLEM I, gem. *Breskens*, prov. *Zeeiland*, in den Franischen tijd droeg.

*INDIE (NEDERLANDS-). Bl. 123, reg. 27, staat: 17,848 lees: 18,848,748 reg. 36, staat: 2,429,315 lees: 5,439,415 — Bl. 128, reg. 38, staat: 20,719,065 lees: 20,719,063 reg. 44, staat: 342,098 lees: 349,098 — Bl. 130, reg. 32, staat: 11,189 lees: 10,289 — Bl. 131, reg. 2, staat: 7,915,768 lees: 7,983,768 — Reg. 3, staat: 7,715,401 lees: 7,715,407 — Bl. 134, reg. 8, van onderen, staat: 49,993½ lees: 49,093½ — Bl. 138, reg. 7, staat: 5897½ lees: 5897½ — Bl. 139. Mr. PIETRA MEAKUS was Gouverneur-Generaal van 1842 tot 1844. Hij was geb. te Naarden den 18 Maart 1787, † te Soerabaja den 5 Augustus 1844 en werd opgevolgd door JAN JACOB ROUSSINUS, die in 1850 zou vervangen worden door Mr. GEORGE ISAAC BRUG, geb. te Zwolle in 1803, doch deze overleed vóór zijn vertrek naar Oost-Indië, aan boord van het korvet *Sumatra*, ter reede van het Nieuwediëp, den 31 December 1850, waarop in het volgende jaar tot zijnen opvolger werd benoemd Mr. A. J. DUYKAR VAN TWIST, geb. te Deventer den 20 Februarij 1809. — De standplaatsen der voor Nederlands-Indië toegestane Predikanten, zijn door den Gouverneur-Generaal geregeld als volgt: te Batavia voorloopig drie Predikanten; te Samarang twee; te Soerabaja twee; te Tagal een; te Soerakarta een; te Pasoeroewan een; te Amboina twee; te Saparoea een; te Hiela een; te Banda een; te Makassar een; te Padang een; te Riouw een, en voor Borneo en Bengkoelen, een reizend Predikant, met bepaling dat deze te Batavia zal resideren.

*INDIJK, heerl., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 427 bund. 64 v. r. 54 v. ell.; telt 77 h., bewoond door 44 huisges., uitmakende eene bevolking van 360 inw. — Het geh. telt 37 h. en 290 inw. — Het wapen van INDIJK bestaat uit een veld van silver, met eenen landbouwer rustende op zijne spade in natuurlijke kleur.

*INDIJK, d., prov. *Friesland*, is de geboorteplaats van COSSLIJS DE SIKKENS, een Dominikaner Monnik, die den 14 September 1561 overleed, als Leeraar in de Godgeleerdheid te Rostock, Provinciaal zijner orde over Saksen, Frankrijk en Polen en algemeen Vicaris der Hollandse vergaderingen.

INDIJK, pold., prov. *Utrecht*. Zie OUDLAND (HET) W. en A.

*INDISCHE ZEE, reg. 9, staat: de Turken lees: Turkey reg. 15, staat: in de Golf lees: en de Golf

* **INGBERT** ligt 20 min. N. W. van *Gulpen*; met 56 h. en 250 inv.
INGENSCHÉ-WAARDEN, uiterwaarden, prov. *Gelderland*, arr. en kant. *Tiel*, gem. *Lienden*, palende N. en O. aan den *Rijn*, Z. aan den *Bandijk*, W. aan de *Wielshewaarden* en wateren uit op den *Rijn*. Daarin staat het veerhuis van het *Ingensche-veer*.

INGENSERF, hofstede, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 8 u. N. W. van *Arnhem*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. van *Harderwijk*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Ermslo*, in de buurs. *Tonsel*. — Deze hofstede beslaat eene oppervlakte van 16 bund.

INIM (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, in de *Pedagische Bovenlanden*.

* **INKERDIJK** ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Haringcarpel*, en telt 4 h. en 20 inv.

INSPEER, naam, welken men in de volkstal geeft aan het d. *Insborn*, grooth. *Luxemburg*. Zie *INSERBORN. W.*

JOAN-DE-WITTSGAT (HET) of *JOHAN-DE-WITTS-GAT*, voorm. vaarwater ten N. van de *Zuiderzee*. Zie *SPANJAARDESGAT (HET OUDE)*.

JOENE of 't *JOENE*, buurs., prov. *Overijssel*. Zie *TROON. W.*

JOHANNA-ELIZABETH, eil. in *Oost-Indië*, aan de *Westkust* van het eil. *Borneo*, in de *Baai van Soekadana*.

* **JOHANNA-EN-GENEVERPOLDER** lees: **JOHANNA-POLDER** ligt gem. *Poortugaal-en-Albrandswaard*; paalt N. aan den pold. *Albrandswaard*, O. aan de *Rhoonsche-haven*, Z. aan de *Oude-Maas*, W. aan den *Kooi-polder* en den *Jenever-polder*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 98 bund. 68 v. r. 46 v. ell. waaronder 23 bund. 19 v. r. 80 v. ell. schotbaar land. Het land wordt door twee stuizen, op de *Oude-Maas*, van het overtollige water ontlaat. De polder, bijzonder eigendom zijnde, heeft geen bestuur.

§ **JOHANNESBERG (ST.)**, b., prov. *Limburg*, arr. en 13 $\frac{1}{2}$ u. N. van *Roermond*, kant. en 7 u. O. van *Gennip*, gem. en 1 u. N. van *Ottumm*, een gedeelte van het geh. *St. Johannesberg-met-Milsbeek* uitmakende.

* **JOHANNES-EVANGELISTA (ST.)** Bl. 157, reg. 4, een andere, staat: mannenklooster lees: vrouwenklooster

* **JOHANNESKONVENT**. Ter plaatse waar dit kloost. gestaan heeft ziet men thans *Militaire Stallingen*.

JOHANNISBERG (ST.) of *St. Jansberg*, ook wel *Duttlingen* genoemd, voorm. heerl. in het grooth. *Luxemburg*; palende N. aan het Regtgebied van *Luxemburg*, O. aan de heerl. *Roussy*, Z. aan *Frankrijk*, W. aan de heerl. *Soleure*. Deze heerl. bevatte niets dan de tegenwoordige gem. *Duttlingen*. Zie voorts dat woord.

JOLDERENBOSCH, bosch, prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Gaasterland*, Z. W. van *Oudemirdum*. — Het is meest beplant met denne.

JOLLINGSLOOT, water, prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Gaasterland*, loopende ten O. uit de *Sondeler-Letjem* naar den *Leerdijk*, en in verbinding staande met de *Oude-Ee* bij *Takostijl*.

JONASBRUG (DE) of brug no. 3, prov. *Gelderland*, gem. *Ept.* — Het is eene houten ophaalbrug, liggende over het derde pand van het *Apeldoornsche-kanaal*.

JONGBLOED, plant. op het eil. *Curacao*, in de *Oost-divisie*, N. O. van het *Schottegat*.

* **JONGEPOLDER** staat onder het bestuur van eenen *Dijkgraaf* en *Ontvanger-Griffier*.

JONICA, voorm. hofstede in *Amstolland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 1 u. Z. van *Amsterdam*, kant. en gem. *Nieuwer-Amstel*, $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Amstelveen*, in den *Middelpolder*, aan den *Amsteldijk*. —

Deze hofstede, welke eene oppervlakte besloeg van 15½ bund. 86 v. r. 80 v. ell., is gesloopt, en de grond tot wei- en hooiland aangelegd.

JONKERSHUIZEN, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonsradeel*, arr. en 2½ u. W. van *Sneek*, kant. en ½ u. Z. W. van *Bolsward*, 7 min. Z. van *Tjerkwerd*, waartoe zij behoort; met 4 h. en 50 inw.

JONKERSVAART, b., prov. *Groningen*, arr. en 2½ u. Z. W. van *Groningen*, kant. en 2 u. Z. van *Zuidhorn*, gem. en 1½ u. Z. ten W. van *de Leek*, strekkende Z. langs *Zevenhuizen*, waartoe zij koochelijk behoort; met 75 h. en 380 inw.

JONO-SLOWER (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie *SERRA* (DE) W.

* **JOOSTENDAM**. Bij dezen dam lag vroeger eene redoute, behoord hebbende tot de oude Hollandsche waterlinie.

JORIS (GROOT- en KLEIN-ST.-), twee plant. op het eil. *Curacao*, in de *Oost-divisie*, ten Z. van *St. Jorisbaai*.

JORISWAAL (ST.), voorm. water, prov. *Noord-Brabant*, in het *Land-van-Zevenbergen*, thans een gedeelte van het *Zevenbergsche-kanaal* uitmakende.

JORWERD, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Boarderadeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Rauwerd*, bevattende de d. *Ferwerd*, *Weidum*, *Beers*, *Jellum*, *Hylaard*; *Huyus* en *Lyons*, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 2654 bund. 88 v. r. 80 v. ell., waaronder 2820 bund. 6 v. r. 45 v. ell. belastbaar land.

* **JORWERD**, d., telt 62 h. en 370 inw., en, met de daartoe behoorende geh. *Fons* en *Hesens*, benevens gedeelten van de geh. de *Hem* en *Tjeintgum*, 74 h. en 450 inw.

JOURE, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Haskerland*, arr. en kant. *Heerenveen*, bevattende niets dan het vlek *Jour*, met zijn behoor. en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 1096 bund. 55 v. r. 96 v. ell., waaronder 1571 bund. 74 v. r. 57 v. ell.

* **JOURE**. Bl. 172. In 1850 sijn te *Jour* aan de waag gewogen 688,520 halve Ned. pond. holer. — Reg. 11, van *onderen*, staat: dek. lees: aartspr. — In dit vlek staat het grietenjhuys van *Haskerland*.

JOUSMAHUIS *Jouwshartus* of *Jouwshans*, voorm. adell. huis te *Looswarden*, op de *Wasse*, thans *MUNTENBURG* geheeten en in eigendom bezeten wordende door den Heer Dr. *JOMANNES GERRARDS OTTELA*.

* **JOUSTERPERPOEL** bestaat niet meer.

* **JOUSTERPERPOLDER** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 75 bund., waaronder 71 bund. 50 v. r. schotbaar land; telt 3 h., alle boerdertjen, en wordt door eenen wind-watermolen, op de *Werkumervaart*, van het overtollige water ontlast. — Reg. 5, staat: *Rijststeperpolder*, lees: *Rytbuursterpolder*.

* **IPENHOVEN** eigenlijk *Ijpenhovs* lag arr., kant., gem. en 20 min. O. van *Zierikzee*. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, siet men thans eene hoerenhofstede welke met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 11 bund. 50 v. r. 81 v. ell.

* **IPENSTEIN**, staat: buurt lees: buit.

§ **IPEREN-STEIN**, voorm. sterkte, prov. *Gelderland*. Zie *Ijpenhovens*. W.

* **IRNSUM**. Reg. 12, staat: *Fonteburen* lees: *Fontebaren* — Bl. 177, reg. 12, staat: dek. lees: aartspr.

* **ISABELLE-SCHANS**, voorm. schans in *Staats-Vlaanderen*, ligt in *België*.

ISEGRIM of **FRANCHE-HONS**, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. W. Z. W. van *Bindhoven*, kant. en 3 u. Z. ten W. van *Oirschot*, gem. *Bladel-en-Netersel*, 20 min. W. van *Bladel*; met 6 h. en 20 inw.

ISEREN, geh., prov. *Limburg*. Zie **IJZRAAN**. W. en A.

* **ITENS**. De R. K., van welke men er 35 aantrufft, worden tot de stat. van *Bolsward* gerekend.

* **ITTEREN** komt het eerst in 1041 in de geschiedenis voor. — De kerk is aan den **H. MARTINUS** toegewijd.

* **ITTERVOORT** bevat het d. *Ittervoort*, benevens de geh. *Saandfort* en *Schillersheide*, want volgens de conventie van *Maastricht* dd. 3 October 1843 behoort het geh. *Beersel*, hetwelk vroeger een gedeelte deser gem. uitmaakte, tot de Belgische gem. *Kessenich*. — Reg. 10, staat: stat. lees: par. — Men heeft aldaar geen school. — De kerk te *Ittervoort*, aan de **H. MARGARETHA** toegewijd, was een zeer oud gebouw, van eenen spitsen toren voorzien, doch deze kerk is in het jaar 1844 geheel afgebroken en door eene andere vervangen, waaraan den 6 Augustus 1844 den eersten steen gelegd is, zijnde dit een gothisch gebouw, met eenen ronden koepeltoren en van een orgel voorzien. — De kermis valt in den tweeden Zondag in September.

* **ITZIG** telt 107 h. en 650 inw. — De kerk is aan den **H. ANNICULUS** toegewijd.

* **JUAN (RIO-ST.-)**, staat: *GANA* lees: *CHANA*

JUBBEGA-SCHUREGASCHE-COMPAGNIE, veenkolonie, prov. *Friesland*, kw. *Zeeuwouden*, griet. *Schoterland*, arr., kant. en 3½ u. O. van *Heerenseen*, 20 min. N. W. van *Jubbega* en 20 min. N. W. van *Schurega*; met 126 h. en 760 inw.

JUCKWEG (DE), weg, prov. *Gelderland*, gem. *Doornspijk en Oldebroek*, 10 min. van *Elburg*, in eene zuidelijke rigting, loopende van den *Zuiderzeesch* straatweg naar den *Schouwenburg*.

* **JUFFERS-WERT** of **JUFFERS-WAARD** watert uit op den *Rijn* door eene houten sluis, wijd 0,62 ell., liggende 0,18 ell. boven middelbare eb.

JUFFROUWENPOLDER-BENOORDEN (GROOTE-) staat: Zie **JONK-VROUWENPOLDER (GROOTE-)**. lees: Zie **JONK-VROUW-BENOORDEN (GROOTE-)**.

* **JUKWERD**. Tegenwoordig behoort de collatie aan de echtgenote van den Heer **ANTHONY GUSTAAF BARON DE GERA** en hare zuster, beide *Baronessen van Lintelo*, woonachtig te *Utrecht*. — Den 18 Junij 1501 viel in de nabijheid van dit dorp een gevecht voor tusschen **ESARD**, Graaf van *Oost-Friesland*, en de *Groningers*, waarbij Graaf **ESARD**, die rijklijk van veldstukken voorzien was en zon en wind in zijn voordeel had, de *Groningers* zoodanig in verwarring bragt, dat zij met overhaasting de vlugt namen. — In het jaar 1536 werd dit dorp door de *Gelderschen* afgebrand.

* **JUNGENBUSCHHOFF** behoort kerkelijk tot de par. van *Dielind*.

* **JUNG-LINSTER** behoort thans tot het kant. *Groenmaker*. — Reg. 16, staat: stat. lees: par. — Men telt er in de kom van het d. 118 h. en 770 inw. — De kerk is aan den **H. MARTINUS** toegewijd.

* **JUTPHAAS**, beert., beslaat eene oppervlakte van 1696 bund. 98 v. r. 2 v. ell.; heeft eene steenbakkerij, en is de geboorteplaats van den *Teekenaar* en *Etser* **JACOBUS VANSTRAAT**, † in 1816.

* **JUTPHAAS (NEDEREINDE-VAN-)**, pold., paalt N. aan den *Oude Rijn*, O. aan het *Overeinde* van *Jutphaas*, Z. aan den *IJssel* onder *IJsselstein*, W. aan den *Meerdijk* onder *Harmelen*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1262 bund. 40 v. r. 54 v. ell.; telt 214 h., waaronder 33 boerdertjen, en wordt door de

hulp van molens, op de Vecht, nabij Breukelen; van het overtollige water ontlast. Het bestuur bestaat uit Watergraaf en Heemraden.

*JUTPHAAS (HET OVEREINDE-VAN-), heerl., reg. 14, staat: MALAPART lees: MALAPERT

*JUTPHAAS (OVEREINDE-VAN-), pold., paalt N. aan de gem. Utrecht, O. aan Vechten, Z. aan Houten, W. aan het Nedereinde van Jutphaas. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 820 bund. 40 v. r. 11 v. ell.; telt 60 h., waaronder 15 boerderijen, en ontlast zich in den Vaartsche-Rijn van het overtollige water. Het polderbestuur bestaat uit Watergraaf en Heemraden.

*JUTRIJP. Reg. 5—8, moeten de woorden bestaan — straatweg, en wegvallen. — Reg. 11, staat: 150 guld. lees: 180 guld.

*JUURSEMAKLIFT bestaat uit eene streek boerderijen, strekkende zich 20 min. O. en W., tusschen Grijskerk en Niezjl, uit, en liggende 5 min. ten Z. van den straatweg.

*JUUSMA, staat: Zie Jousma. lees: Zie Jousma.

IZABEL ligt met zijn midden 1150 ell. van den hoofdwal der vesting, en heeft geen vier ravelijnen, maar in den bedekte weg liggen drie kleine ravelijnen. Er is geen kruidmagasijn, maar een kruidkelder onder den hoofdwal, waaronder nog twee casematten gevonden worden. Iedere kat heeft zes bomvrije gewelven, hebbende de middelste nog een zevende, zijnde een kruidmagasijn. Boven op iedere kat staan vier bliksemafleiders. Buiten het fort is eene militaire zwempplaats.

IZENDOORN, voorn. kldost. in de stad Zutphen. — Het ontleende zijnen naam van ANNOBIA VAN KEPPEL, gebuwd aan WILLER VAN IZENDOORN, welke, te samen met hare dochter JOHANNA, zeker huis tot den opbouw daarvan had geschonken. Het werd nog in 1848 bewoond door 35 Franciskaner Nonnen. Door het gebouw heen is, bij den aanleg der wallen, de Nieuwstads-Binnenpoort geslagen en wijders dient het tot eene KAZERNE, BERGPLAATS VOOR HET FABRIJKWEEZEN, enz.

K.

KAAG (DE IJS-), gedeelte polderland, prov. N.-Holland. Zie IJKAAG.

*KAAG (DE NES-) is geen pold., maar een gedeelte polderland.

*KAAG (DE OOSTER-), gem. Schagen, is geen pold. maar een gedeelte polderland, beslaande eene oppervlakte van 114 bund. 1 v. r. 10 v. ell.

*KAAG (DE OUDE-), is geen pold. maar een gedeelte polderland, beslaande eene oppervlakte van 45 bund. 56 v. r. 10 v. ell.

*KAAGPOLDER of KAAGOUWVOLDER, gem. Spanbroek, beslaat, volgens het kadaster, 305 bund. en wordt door eenen molen op de ringdoot van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit Dijkgraaf en Molenmeesteren.

*KAAPHOOFD is in een verband met de buitenwerken van het fort *Erfrins*, waarmede zij aan de westzijde vereenigd is.

KAAS-EN-BROODGORZEN, gorzen, prov. Noord-Brabant, arr. Breda, kant. Oudenbosch, gem. Oud-en-Nieuw-Gastel; palende N. aan de Mark, O. aan de Lotze-gorzen, Z. aan Nieuw-Gastel, W. aan Stampertsgat. — Deze gorzen, welke in 1816 bekaad zijn, doch welker kaden later weder zijn geslecht, komen nog bekaad voor bij het kadaster, en beslaan eene oppervlakte van 69 bund. 6 v. r. 90 v. ell.

KAASHOEK, kaap in *Oost-Indië*. Zie **KARDAON**. W.

KAATHOVENSCHER-WATERING (DE), ook de **GAOOTS-WETRAUSE** genaamd, water, prov. *Noord-Brabant*. Dit water heeft zijnen oorsprong onder *Schayk*, en loopt door de gem. *Nistelrode*, *Hersch* en *Nuland* en langs de grenscheiding der gem. *Berlicum* en *Rasmalen*, tot in de *Aa*.

KAATSCHÉID of **KARTCHETTE**, geh., grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en 4½ u. Z. W. van *Diebirk*, kant. en 1 u. N. van *Redingen*, gem. *Folscheid*; met 8 h. en 40 inw.

* **KAATSHEUVEL**. De par. telt 2800 Communicanten en de bouw der Nieuwe kerk heeft in het geheel ruim 56.000 guld. gekost.

KAATSVELD, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, arr. en 3 u. W. van *Leenswarden*, kant. en 2 u. O. van *Harlingen*, gem. en dadelijk verbonden aan de stad *Franeker*; met 10 h. en 70 inw.

* **KABELJAAUWSCHE-PLAAT** is slechts door eene ondiepe vlakte van de *Feermans-plaat* gescheiden. Hij valt bijna geheel droog, is meest overal steil en wordt met genoemde plaat door den *Vlieger*, des *Hals* en de *Grevelingen* bespoeld.

KABRIETENBERG, berg op het eil. *Curaçao*, in de *Oost-divisie*, Z. aan het *Spaansch-water*, tusschen de *Caracas-baai* en de *Spaansche-baai*.

* **KADE** (NIKUWE-). Reg. 2, moet het woord gedeeltelijk wegvallen.

KADJAKAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, reg. *Kendal*, distr. *Troako*, met eene suikertuin.

KADIPATTAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Chriban*, reg. en distr. *Koeningan*. Er is aldaar eene suikerfabriek.

KADOPPAGGAR, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Praeanger-Regentschappen*, reg. *Soemading*, eene mijl beoosten *Samang*.

* **KADZAND**. Bl. 215, staat: des somers ruim 90, des winters 60, less: des somers 60, des winters ruim 90.

KAETCHEITE, geh., grooth. *Luxemburg*. Zie **KAATCHEID**.

KAGE (DE), een der zeven sectiën, waarin de gem. *Schagen-Burghorn*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, verdeeld is. Zij grenst N. aan de sectie *Schagen-Zuidzijde*, O. aan *Haringhuizen*, Z. aan *Haringcarspel*, W. aan *St. Maarten*. — Deze sectie bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 250 bund. 48 v. r. 91 v. ell., waaronder 229 bund. 60 v. r. 24 v. ell. schotbaar land; bevat in zich de navolgende pold.: *Laosdijk*, *Westërkaag*, *Oudermaaskaag*, *Oosterkaag*, *Schager-Uitwerpen*.

KAGERLANDER-POLDER, pold., prov. *Noord-Holland*, arr. *Hoorn*, kant. *Eekhuizen*, gem. *Werverschoof*; palende N. aan de *Zuiderm.*, O. aan *Aandijk*, Z. aan den *Wervershovenstraatweg*, W. aan *Hoog- en Laag-Zwaagdijk*. — Deze pold. bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 144 bund. 25 v. r. 1 v. ell., waaronder 140 bund. 52 v. r. 3 v. ell. schotbaar land; telt 9 h., waaronder 1 boerderij, en wordt door 1 duiker, op de *Achtergracht*, van het overtollige water ontlast. Hij staat onder het *Polderbestuur* van *Werverschoof*.

KAHAJAN (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie **SOMONG-BERANDJOU** (DE). W.

* **KAHLER** behoorde vóór 1859 tot het kw. *Arlon*, doch tegenwoordig tot het kw. *Luxemburg*, kant. *Capellen*. — De kapel is voor veertig jaren tot eene kerk verbeven. — Men telt er 26 h. en ruim 200 inw.

KAILI-PELOS (BOGT-VAN), staat: Zie **KAILI-PELOS**. less: Zie **KAILI-PELOS**.

KAIRATOE of **KAYRATON**, oud d. in *Oost-Indië*, resid. *Ambon*, op het eil. *Ceram*, aan de *zuidkust*, aan de *Ajar-Talla*.

* **KALANG** ligt resid. *Djapara*, adz. resid. *Djowana*. Dit d. bevatte in het begin der vorige eeuw met de d. *Alians*, *Soesoeri*, en *Panawanga* omtrent vijfhonderd huisgesinnen.

KALAYRAN (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie **KALKERAN** (DE). W.

* **KALBORN** heeft 11 h. en 80 inw. — Reg. 5, staat: stat. lees: par. — De kapel is aan de H. *AGATHA* toegewijd.

KALÉDON of **KALVEDEN**, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. *Serang*, abd., distr. en 2 u. van *Anjer*, in het gebergte.

* **KALENBERG**, reg. 8, staat: tolland, lees: tilland.

KALESLAND staat: Zie **KALISLAND**. Zoek dat woord hier onder.

KALFSTAART, oortijds **CALFSTERT**, in *Staats-Vlaanderen*, in *Hulster-Ambacht*, gelegen hebbende in den sedert lang in de Schelde verdrooken *St. Bavo-polder*, ter plaatse, alwaar thans de inlage is van den *Nijspolder*, in de gem. *Ossenisse*. — Deze plaats is bekend, door de landing welke *MAURITS*, Prins van *Oranje*, aldaar, in 1691, met 4000 voetknechten, deed, om de vesting *Hulst* te belegeren.

KALHA-BOKKA (neud den mond diav), ook wel **KASVELMUS-BOERTS** genoemd, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Groot-Banda*.

KALIE-AN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Baglen*.

* **KALIE-AN'TJAR**, staat: Zie **KEDIRI**. lees: Zie **KEDIRIE** (DE).

KALI-BANJOWANGI, riv. in *Oost-Indië*. Zie **BALANBOANG**, W.

KALIE-BATJOLMATIE, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, die de noordelijke wateren van het *Idjeng-gebergte* afvoert en bezuiden de kaap *Sandano* in zee stroomt. Zij is onbegaarbaar en 15 palen lang.

KALIE-GAWE, riv. in *Oost-Indië*. Zie **TORANJA**, W.

KALIE-HERAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, ter plaatse waar de *Heran* zich met de *Kroek* vereenigt.

KALIE-ORANG, d. in *O. Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Pekalongang*.

* **KALIE-POEPOE** ligt res. *Samarang*, reg. *Kendal*, dist. *Selokatan*.

KALIE-WIROE, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Baglen*.

* **KALIJEROK** (KARANG-) staat: Zie **KARANG-KALYEROK**. lees: Zie **KARANG-KALIJEROK**.

KALIN-DOENEG'AN (RANOE-) staat: Zie **RANOE-KALIN-DOENEG'AN**. lees: Zie **KLINDONANG**.

KALIREDJO, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Banjoemaas*.

KALISBUURT, b. op het eil. *Tholen*, prov. *Zeeland*, arr. en 4 u. O. Z. O. van *Zierikzee*, kant. en 1 u. N. ten W. van *Tholen*, gem. *Oud-Vossemeeer-en-Vrijbergen*, 8 min. N. O. van *Oud-Vossemeeer*, lioks van den rijweg naar het *Nieuwe veer*. Zij bestaat uit eene eil. van 12 h. met ongeveer 90 inw.

KALISLAND, ook wel, hoewel verkeerdelijk, **KALESLAND** gespeld, gedeelte van den pold. de *Zomerlanden*, in den *Hoeksche waard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *Oud-Beijerland*, gem. *Heisenoord*; palende N. aan den-*Blankert*, O. aan het poldertje *Avenhil*, Z. aan den *Beitendijk der Zomerlanden*, W. aan de *Negen-Boerengorven*. — Het beslaat eene oppervlakte van 50 bund. 81 v. r. 54 v. ell., wordt door twee kleine sluisjes, op de *Oude-Maas*, van het overtollige water ontlast, en staat onder het bestuur van de *Zomerlanden*.

KALITENGA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, reg. *Pamalang*, distr. *Boengas*.

KALKOVENS (DE), plaats, prov. *Noord-Holland*, arr. en 3 u. Z. ten W. van *Hooru*, kant. en 1 u. N. W. van *Edam*, gem. *Middelie-en-Arwijk*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Middelie*, $\frac{1}{2}$ u. W. van *Azwijk*, aan het

Oudelandsdijkje. Zij ontleent haren naam van twee aldaar staande kalkovens, waarbij nog eene schuur.

KALKOVENS (DE), plaats, prov. *Noord-Holland*, arr., kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. O. van *Alkmaar*. Er staan aldaar 1 h. en 2 kalkovens, van welke laatste deze plaats haren naam ontleend heeft.

KALKOVENSCHÉ-SCHULPUITSLAG, weg, prov. *Z.-Holl.* Zie *QUALAAN*. W.

* KALLENKOTE ligt 1 u. van *Steenwijk*. — De school wordt gemiddeld door 35 leerlingen bezocht. — Reg. 3, staat: 1825 lees: 1826.

KALONGAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kedou*, reg. *Magalang*, distr. *Poerbohiengo*.

KALSDONK, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie *KALFSDONK*. W.

KALTEREN, ook *KALTROORN*, geh. in *Dieverderdingspil*, prov. *Drenthe*, arr. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Assen*, adm. en jud. kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Meppel*, gem. en 8 min. N. W. van *Diever*; met 4 h. en 17 inw.

KALVEDEN, d. in *Oost-Indië*. Zie *KALEDON*.

KALVEN, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie *KALVEN*. W.

KALVERPOLDER of *HALENBROEKENPOLDER*, pold., prov. *Noord-Holland*, arr. *Haarlem*, kant. en gem. *Zaandam*; palende N. aan de *Kogwormer*, O. aan de *Wormer*, Z. aan de *Kalfsloot*, W. aan de *Zaan*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 140 bund., en wordt door eenen molen en eene sluis van het overtollige water ontlast.

KALVERSPRONG, boerenhofstede in de *Parmer*, prov. *Noord-Holland*, arr. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Hoorn*, kant. en nabij de stad *Edam*, gem. *Edam*, aan den ringdijk van de *Parmer*. — Deze hofst. beslaat eene oppervlakte van ruim 18 bund.

* KALYEROK (KARANG) staat: Zie *KARANG-KALYEROK*. lees: Zie *KARANG-KALIJEROK*.

KAMAKA, eil. in *Australië*, aan de Zuidkust van *Nieuw-Guinea*, in de *Kwaalbergsbogt*.

KAMER (BLAAUWE-), voorm. adell. h., prov. *Noord-Brabant*, arr. en $\frac{1}{2}$ u. van *Breda*, kant., gem. en 5 min. Z. O. van *Oosterhout*, thans staat aldaar het kloost. *St. Catharinendal*. Zie dat woord.

KAMEREN, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en $\frac{1}{2}$ u. O. Z. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Veghel*, gem. en 20 min. N. W. van *Heeswijk*; met 18 h. en 180 inw.

* KAMERIK werd in 1310 *CAMERICK* gespeld. Het is geen groot en aanzienlijk, maar een knap en welgebouwd d. De Predikant *NICOLAUS NICOLAÏ* werd, na het jaar 1593, opgevolgd door *ABRAHAM ROORT*, die in het jaar 1609 overleed. — Bl. 244. Het orgel werd in het jaar 1834 door den Ambachtsheer en eenige leden der gemeente, geheel uit eigen middelen, ten geschenke gegeven.

* KAMERKA. Reg. 2, staat: *ANDREUS* lees: *ANDREAS*

* KAMERPOLDER (NIEUWE-) beslaat volgens het kadaster, eene oppervlakte van 55 bund. 49 v. r. 60 v. ell., waaronder 34 bund. 70 v. r. 87 v. ell. schotbaar land; telt 2 h., zijnde alle boerderijen, en wordt door eene sluis, op de *Schenge*, van het overtollige water ontlast. Hij staat onder het bestuur van de watering *Heinkensand*.

* KAMERPOLDER (OUDE-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 201 bund. 86 v. r. 60 v. ell., waaronder 201 bund. 50 v. ell. schotbaar land; telt 13 h., waaronder 5 boerderijen en wordt door eene sluis, op de *Schenge*, van het overtollige water ontlast. Hij staat onder het bestuur van de watering *Heinkensand*, bestaande uit een Dijkgraaf en drie Gesworenen.

KAMMINGA, voorn. buit., prov. *Utrecht*, arr. en 8½ u. Z. Z. W. van *Amersfoort*, kant. en 5 u. W. N. W. van *Wijk-bij-Duurstede*, gen. *Bunnik*, aan den Kromme-Rijn. — Hoewel dit buit. eigenlijk *Bessels* heette, wordt het in de wandeling doorgaans **KAMMINGA** geheeten, naar de Friesche familie **CAMMINGA**, die het vroeger bezeten heeft. Men ziet er nog eenige overblijfselen van.

KAMPAN (DE), **MOEWARA-KAMPAN** of **MARANOHPA**, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, gov. *Sumatra's-Westkust*, welke zich met de *Tamboessi*, de *Maringin*, de *Simantji*, de *Nior*, de *Tabit* enz. vereenigt om de *Djambi* te vormen.

KAMPAR (DE GROOTE-) of **KAMPAR-BESAAH**, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, resid. *Padangsche-Bovenlanden*, welke ontstaat uit de vereeniging van de *Libajong* met de *Kampar*.

* **KAMPEN** heeft 1 damastwevertij, 1 grofaardewerfabriek, 3 scheepstimmerwerven, 5 houtzaagmolens en 1 smedertij van stoombooten. — In 1849 werden aldaar 714.350 Nederlandsche ponden boter ter markt gebracht en 9.858.500 Nederlandsche ponden hooi gewogen. Ook werden aldaar op de veemarkt aangevoerd 1420 runderen, 280 paarden en 1200 varkens. — Reg. 17 staat: *Kampen-en-Kamper-eiland*, lees: *Kampen* en *Kamper-eiland*. — Bl. 252. De riv. wordt voor **KAMPEN** geacht de wijidte van 215 ell. te hebben. De vaste houten brug, tusschen de steenen landhoofden, is lang 216 ell. Deze brug bestaat uit: 1° eene vaste houten brug op den regterover, met zes jukken, lang 175,55 breed 5,48 ell. 2° eene dubbele ophaalbrug, lang 13,20, breed 3,65 ell. 3° eene vaste houten brug aan de stadzijde, met drie jukken, lang 29,14 en uitlopende tot eene breedte van 12,55 ell. aan den oever. De totale lengte bedraagt 217,69 ell. — In 1849 zijn te **KAMPEN** uitgezeild 2966 schepen, waaronder 54 buitenvaarders binnegekomen 5351 schepen, waaronder 42 buitenvaarders. — Reg. 2, in de noot, staat: 5000 kaarden lees: 11,000 kaarden — Bl. 256. In 1850 is in het gebouw het *Collegie* genoemd, tegen de concertzaal, een schouwburgzaal gebouwd en in October 1850 ingewijd. — Reg. 53, staat: 1684 lees: 1654 — Bl. 259. Onder de te **KAMPEN** gestaan hebbende *Evangel.* Luth. Predikanten verdienen melding: de zich door hunne schriften beroemd gemaakt hebbende **JAN MULDER**, van 1732-1740, die tevens als een goed theoloogant en voortreffelijk Prediker genoemd wordt en **PAULUS VOS**, van het jaar 1805 tot den 8 November 1836; als wanneer hij overleden is. — In 1846 is aldaar eene nieuwe synagoge gesticht, zijnde een klein, maar net gebouw, zonder toren. Ook heeft men er eene Bank van *Leening*.

KAMPEN (DE), voorn. geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Franckeradeel*, arr. en 3½ u. W. ten Z. van *Leeuwarden*, kant. en 2 u. O. Z. O. van *Harlingen*, nabij *Tjum*, waartoe het behoort. Er staat thans nog slechts 1 h. met 10 inw.

KAMPEN (DE), geh., prov. *Groningen*, arr. en 3½ u. N. W. van *Groningen*, kant. en 1½ u. N. van *Zuidhorn*, gen. *Oldehove*; met 5 h. en 30 inw.

KAMPEN (DE), naam, onder welken men begrijpt de Ooster- en de Wester-Kampenvolders, in *Noord-Holland*, wanneer men van beide gezamenlijk spreekt. Zie **KAMPEN-POLDER (Ooster-)** W. en A. en **KAMPEN-POLDER (Wester-)** W. en A.

* **KAMPEREILAND (HET)** beslaat eene oppervlakte van 5485 bund. 8 v. ell. Men telt er ruim 700 inw., onder welke 6 R. K. — Bl. 279. Het eigenlijk gezegde **KAMPEREILAND** beslaat slechts eene oppervlakte

van 907 bund. 20 v. r. 10 v. ell. — De dorpschool wordt gemiddeld door 50 leerlingen bezocht. — De kermis valt in den 3 Junij.

* KAMPER-NIEUWSTAD, geb., prov. *Overijssel*. Zie *NOONNENDE*. W. en A.

* KAMPERPOLDER (OOSTER-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 175 bund., als: onder *Nieuwe-Nidorp* 102 bund. 85 v. r. 88 v. ell., en onder *Oude-Nidorp-en-Zijdewind* ruim 72 bund.

KAMPERPOLDER (WESTER-), beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 271 bund. 96 v. r. waaronder 252 bund. schotbaar land.

* KAMPHERBEEK. Reg. 22 en 23, staat: W. A. RIJCK, vrijboer van *Spaan*, lees: W. A. RIJKS-vrijhoer van *Spaan*, — Bl. 285. De Heer *Scheltus* verkocht, in het jaar 1823, de haver. *KAMPHERBEEK* aan den gepensionneerden Majoor *GERHIT HENDRIK STUIJLEN*, wiens nicht later gehuwd is met den landbouwer *JAN BRONCKS*. — Het thans aldaar staande heerenhuis heeft eerst op zich zelf gestaan, en is daarna aangesloten en vergroot met een nabijgelegen bouwhuis.

KAMPS, alleenstaand boerenerf, prov. *Drenthe*. Zie *KAMP*. W.

KAMPVELD (HET), vlakte op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, te *Ermele*, aan den straatweg naar *Putten*. — Deze vlakte werd in 1881 door *HENDRIK VAN ZWARTSENBERG*, Bisschop van *Munster*, met zijne legers betrokken tegen *MAXIMILIAAN VAN OOSTENRIJK*.

KAN (KASTEEL-VAN-), kast., prov. *Limburg*. Zie *CANEN* (KASTEL-*en*).

KANDANG-DJATI, d. in *O.-Indië*, op *Java*, resid. *Bevoehi*, reg. *Probolinga*, distr. *Krakasam*, met eene suikerfabriek, in welke den 8 Augustus 1849 een stoomketel gesprongen is, waardoor 19 vertelieden zwaar gewond werden, van welke 11 kort daarna overleden zijn.

KANDEL, geh., prov. *Limburg*, arr. en 3½ u. O. van *Maastricht*, kant. en 3½ u. N. van *Gulpen*, gem. en 1½ u. van *Wijlre*; met 4 h. en 20 inw.

KANJE (DE), uiterwaard aan den *Ablasserwaard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. *Sliedrecht*, gem. *Papendrecht*, eene oppervlakte beslaande van ongeveer 9 bund., toebehorende aan den Heer *C. SMIT*, te *Ablasserdam*, en uitwaterende op de *Noord*, door eene steenen duiker, welke in 1849 is gelegd.

* KANKUTAS, lees: KANKATAS,

KANNENBURG (DE), naam, welken men thans veel, hoewel verkeerdlijk geeft aan het kast. *CANNENBORCH*, prov. *Gelderl.* Zie *CANNENBORCH*. W.

* KANONSDIJK is lang 57 min. en heeft een overlaat, lang 1753 ell. liggende op 5.65 ell. *Zutphensche peil*.

KANONSLUIS, sluis, prov. *Gelderland*, in den grindweg te *Elden*. Het is eene steenen sluis, wijd 2.89 ell. liggende 0.85 ell. onder middelbaren rivierstand.

* KANTENS ligt in het 1e k. d. Daartoe behooren mede de gh. *Bethlehem*, *Holwinde*, *Doodstil* en de *Knijpe*. De *Christelijke Afgescheidenen*, die er wonen, maken met die van *Middelstum*, de gem. van *Middelstum-en-Kantens* uit.

KANTERLANDSCHE-BRUG, brug, prov. *Friesland*, kw. *Oostergo*, griet. *Leeuwarderadeel*, 10 min. N. O. van *Mildum*, welke in 1846 vernieuwd, verwijd en vergroot is.

KANTJE, b., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. Z. Z. O. van *Oss*, gem. en 10 min. Z. van *Nistelrode*; met 23 h. en 100 inw.

KAOMAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabarta*, afd. *Padjang*, distr. *Kartasoera*. — Den 7 November 1847 zijn van dit dorp 200 woningen in de asch gelegd.

*KAP, geh., is in de laatste jaren veel toegenomen. Het heeft thans 18 h. en 90 inw., kerkelijk behoort het deels tot *Keerich* en deels tot *Hamer*.

KAPALLA-ILLALANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Padangsche-Bovenlanden*.

KAPANGANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Besoeki*, distr. *Panaroekan*, met eene suikerfabriek.

KAPAPONDAG, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Praanger-Regentschappen*.

KAPEL, naam, welken men wel eens geeft, aan het geb. *Volkel*, prov. *N. Brabant*, naar eene kapel die er vroeger stond. Zie *Volkel. W.*

KAPEL (DE), buurs., prov. *Gelderland*, arr. en 1½ u. N. O. van *Nijmegen*, kant. en 1½ u. O. Z. O. van *Elst*, gem. en 8 min. N. van *Geut*; met 51 h. en 250 inw.

*KAPEL (DE) in *Zalland*, was geen katerstede maar een oude toren in het d. *Welsum*, waaraan voor ruim 100 jaren eene kerk was verbonden, doch die toen schijnt afgebroken te zijn. In het jaar 1830, hebben de ingezetenen van *Welsum* aldaar eene nieuwe kerk gebouwd en met het zelfde torentje in verband gebragt; ook is daarin een uurwerk geplaatst, zoodat *Welsum* thans eene behoorlijke uurwijzerklok bezit. De pastorie, als ook de school met onderwijzerswoning, grenst aan den grond, waarop de kerk staat.

KAPEL-AVEZAATH, d., prov. *Gelderland*. Zie *AVEZAATH (KAPEL-.) W.*

*KAPELBERG. Bl. 294, reg. 8, staat: *CYRUS lees: CAJUS* — Reg. 15, staat: *ACVSA lees: ACSVA*.

KAPELLE (OOST- en WEST-), twee d., prov. *Zeeland*. Zie *OOSTKAPELLE. W.* en *WESTKAPELLE. W.*

*KAPELLEPOLDER (DE). Reg. 5 en 6, staat: de *Maassluis*, lees: de st. *Maassluis*, — De 2 sluizen zijn van steen, en wijd 1,70 en 1,40 ell.

KAPELLESLOOT en KAPELLEVAART, twee waters, prov. *Noord-Holland*. Zie *KAPELSLOOT W.* en *KAPELVAART. W.*

KAPELSBOSCH, bosch, prov. *N. Brabant*, gem. en ½ u. Z. van *Vught*, in de heide bij *Bergenshuizen*, groot 23 bund. 7 v. r. 40 v. ell. — Vroeger stond hier eene kapel, van welke in 1747, door op de heide gelegerd krijgsvolk, het dak afgebroken en het hout verbrand is, waarna dit gebouw zoodanig verviel, dat er, in het begin dezer eeuw, niets meer dan de fundamenten van over waren. Later is dit gedeelte heidegrond aangekocht door *Mr. Hendrik Bernard Martini*, die er een mastbosch aanlegde en den heuvel met boomen omplante. Na zijn overlijden, in 1849, is eigenaar geworden de *Heer J. A. van Walsum*, te *Vught*.

KAPELSTRAAT, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. W. van *Breda*, kant., gem. en 20 min. O. ten Z. van *Oudenbosch*.

KAPELSTRAAT (DE), geh., gem. *Uden*. Zie *Volkel. W.*

*KAPEL-TE-RUNKPUTTEN, lees: *KAPEL-TE-RUNKSPUTTEN*,

KAPPA, voorm. d. in *Oost-Indië*, op het *Molukse* eil. *Amboina*, op de *Zuidoostkust* van het schiereil. *Leytimor*, in het gebergte.

*KAPELLE. Bl. 303, reg. 15, staat: de hoogste lees: eene der hoogste

*KAPELLE-BIEZELINGEN-EN-EVERSDIJK. De *Herv.* maken de twee gem. van *Kappelle* en *Biezelingen-en-Eversdijk* uit, welke te *Kappelle* en te *Biezelingen* eene kerk hebben.

KAPPENBURG, b., prov. *Friesland*, griet. *Wymbritserodeel*, arr., kant. en 1½ u. Z. O. van *Sneek*, ½ u. Z. Z. O. van *Oppenhuizen*.

*KAPPIGOLLA, lees: *KAPPIPALLA*, — Reg. 4, staat: *Soeppi*, lees: *Soppi*,

* KAPUCIJNER-KLOOSTER staat dicht bij de kerk van Velp. — Bl. 305, reg. 15, staat: WALTERA SCHILPHEERK, lees: WOLTERUS VAN SLIJPFHEERK, — Het in dit art. vermelde schilderstuk is nog in de kerk aanwezig en in het jaar 1678 geschilderd.

* KAPUCINESSEN-KLOOSTER. Staat: Zie voorts op HAAREN, lees: Zie voorts op HAAREN,

KARANGAN-MANDOELAN, ondiepte in de bedding der Soengej-Merong, in het eil. Borneo, waar goudschilfertjes worden uitgewaschen.

KARANG-ANJER (DE), riv. in O. Indië, op het eil. Java, resid. Baglen.

* KARANG-BOLONG. Bl. 310, reg. 21, lees: KARANG-BOLANG,

KARANGELANG, oud d. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Preanger-Regentschappen.

KARANGGENENG (DE), riv. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Rembang.

KARANGKOPET, d. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Kadoe, ads. resid. Magelang.

KARANG-SOEMOET, d. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Kadoe, ads. resid. Magelang.

KARANG-TENGA, d. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid., reg. en distr. Samarang.

KARANG-TJONGOK, d. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Batavia, in de Bataviasche-Ommelanden, op het lands. Bekasie-Ost. In dit d. is eene suikerfabriek.

KARAUW (DE), riv. in Oost-Indië. Zie SOENGEL-KARAUW. W.

KARBO (BATOË-), rif in de Zee-van-Java, benoorden Madura, dicht onder den wal.

KARBOUWEN-BANK, bank in Oost-Indië, in de Straat-van-Nadura, benoorden Grissee.

KARELSDIJK, dijk, prov. Groningen, gem. Wedde.

§ KARMELITEN-HULL, in de wandeling genaamd de KARMELITEN-HULL, gelegen op de Over-Feluwe, prov. Gelderland, in de gem. Doornspijk, aan de Zuiderzee; was vroeger een klooster, dat, in 1270, door Broeders van de orde der H. Maagd MARIA, Karmeliten of Vrouwen Broeders genaamd, bewoond werd. — In 805 schonk Graaf WICARIUS, zoon van BRUNAU, aan Bisschop LUDERUS eenige goederen in Thorspiec, waarop OTTO MAGNUS, in 950, eeuwig en tot eenen trijen eigendom, ten behoeve van den bisschopstoel, heeft gegeven het nieuwe klooster te Thorspiec met eene steenen kerk aldaar. Van alle deze gebouwen is geen spoor meer te vinden, kerk en klooster zijn verdwenen, de ringmuur is gesloopt en de fondamenteu uitgedolven; in de gracht is alleen nog een groote veldkei aanwezig, het geheel is in een stuk hooiland herschapen, en zoo zijn dan hier de laatste sporen verdwenen; daarbij heeft de hooge watervloed van 1825 de laatste overblijfsels, bestaande in eene boerenwoning, met eenen steenen trapgevel en voor deze eene poort, met nog eene andere boerenwoning, den Bontenburg, weggespoeld, en wat de natuur begonnen heeft, hebben de menschen voltooid; zij hebben de overblijfselen van beide voor afbraak verkocht.

* KARMELITER-KLOOSTER, te Oudorp, lag op eene plaats, de Swanegest genaamd. Tusschen de Munnikenbrug en de herberg de Fuik wjst men nog de standplaats aan. Men vindt het ook wel SWANVELT genoemd. In October 1531 vertoofde aldaar CHRISTIAAN II, Koning van Denemarken.

* KARMELITER-KLOOSTER te Doornspijk, reg. 5, staat: Karmeliter-heul lees: KARMELITEN-HULL

KARMELETER-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Zierikzee*, ten Noorden van de St. Lievens-Monsterkerk. Het werd door prins **WILLEM I**, met toestemming van de Regering dier stad, ter bewoning gegeven aan **LEENDERT DIENICZ. HOLLAAR**, Vice-Admiraal van Zierikzee, ter vergoeding van het verlies en de schade hem veroorzaakt, door het berooven en afbreken van vier zijner huizen in deze stad door de Spaansche soldaten, omdat hij de zijde van dien Vorst gekozen had. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans woonhuizen en schuren.

KARMELETESSEN-KLOOSTER of **THERESIANEN-KLOOSTER**, voorm. kloost. *Roermond*. — In 1698 hebben zich de Theresianen of Karmelitesen aldaar gevestigd. Zij verkregen daartoe de vergunning van **KAREL II**, Koning van Spanje, en kwamen alzoo, zes in getal, namelijk vier uit het klooster te Brussel en twee uit dat te Brugge, den 3 Julij van dat jaar te Roermond aan, waar zij door den Bisschop, de kanselarij en de stedelijke Regering, zonder tegenspraak, werden opgenomen. In het volgende jaar verkregen zij, door voorspraak van den Heer van **AVVRADEN**, van den Koning het voormalig hof der rekenkamer, onder voorwaarde, om jaarlijks, ten eeuwigen dage, eene lijkdienst te houden voor de rust van de ziel des Konings en der Koningin. Zij betrokken die woning in het begin van November 1699, en verbleven er tot dat het klooster, in 1784, door Keizer **JOSEF II**, werd opgeheven. De gebouwen van het klooster zijn afgebroken; ter plaatse, waar zij gestaan hebben, is thans een groote tuin aangelegd.

* **KARNEMELKSGAT** is niet in de gem. *Rietwijk-en-Rietwijkeroord*, maar in de gem. *Nieuwer-Amstel*.

KARNEMELKSKADE of **KORREKSKADE**, dijkje of kade, prov. *Noord-Holland*, gem. *Nieuwer-Amstel*, in eene westelijke rigting, loopende van den *Veendijk*, langs de zuidzijde van het *Nieuwe-meer*.

KARNEMELKSLAND of **KARNEMELKSPOLDERDEYJE**, pold. in het eil. *Tholen*, prov. *Zeeland*, in de heerl. *Oud-Vossemeer*, die reeds vóór 1535 bekend was en met den pold. *Oud-Kijk uit* eene bedijking uitmaakt, zijnde daarvan het zuidelijke gedeelte, van het *Botshoofd af*. Hij was groot 15 gemeten (14 bund. 12 v. r. 68 v. ell.) en inundeerde in 1570 doch werd in 1571 weder beverscht.

* **KARNEMELK-SLOOT**. Aan deze sloot lagen vroeger eenige lu-netten, behoorende tot de Hollandsche waterlinie; deze zijn vervallen, doch er bestaat een plan, om er eenen defensie-toren voor te bouwen.

KARONGANG-PETER, d. in *O. Indië*, op het eil. *Java*, res. *Soerakarta*.

KARSENBRUG of **KATSEBRUG**, brug in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 2 n. Z. W. ten W. van *Amsterdam*, kant. *Nieuwer-Amstel*, $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Amstelveen*, gem. *Rietwijkeroord*. — Deze brug, ligt over de breede gracht, de *Landscheiding* genaamd. Van daar gaat een weg naar den *Amstelveensche-weg*, welke de *Karsenlaan* genoemd wordt.

KARTHUIZER-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Roermond*. — Dit kloost. werd in het jaar 1370 gesticht door **WERNER VAN SWALMEN**, zijne vrouw **BERTHA VAN GYLENKERKEN** en zijnen broeder **ROBINUS VAN SWALMEN**, Kanunnik van St. Servaas te Maastricht. — In dit klooster leefde de beroemde **DIONYSIUS CARTHASIANUS**, die er in 1471, als Prior, overleed, na meer dan 210 werken over verschillende punten van Godgeleerdheid te hebben geschreven, welke destijds zoo hoog geprezen werden, dat hij zich daardoor den naam van *Doctor Estaticus* verwierf. — Bij de inneming van Roermond door de troepen van den Prins van Oranje, den 23 Junij 1572, hadden de Karthuisers veel van de wreedheid dier krijgsglieden te

lijden; twaalf der kloosterlingen werden, op eene wreedaardige wijze, om het leven gebragt. — Bij den grooten brand, die in Mei 1684 het grootste gedeelte der stad verwoestte, werd ook de kerk en het klooster der Karthuizers geheel in de asch gelegd, doch weldra werden de gebouwen geheel hernieuwd; doch in 1784 werd het klooster door Keizer JOSEPH II opgeheven. — Dit klooster, hetwelk na de Fransche omwenteling als domein verkocht is geworden, werd in 1841 door Monseigneur PARISIS, Bisschop in *partibus* van Herine en Apostolischen Administrator van Limburg, aangekocht, om er een groot seminarium in op te rigten. Alleen de kerk en de omloop van het klooster zijn gebleven, alle de overige gebouwen zijn na dezen aankoop geheel hernieuwd.

* KARTHUIZER-KLOOSTER te *Vught*. Tot dit kloost. kocht Vrouw ALEYDIS PISCHE den grond van de Zusteren van Orten en stichtte het kloost., met behulp van Heer LODEWIJK DE BUC, bijgenaamd VAN DE WATER, Kanunnik van St. JOHANNES *Evangelist*, en Meester MARTIN zijn medegezel in 1471. Het werd aan St. SOPHIA *van Constantinopel* toegewijd en droeg van daar den naam van SOPHIAE DORUS (*Sophia's huis*). In 1545 werd het door MAARTEN VAN ROSSEN gedeeltelijk verwoest, en van dien tijd af vestigden zich de Kloosterlingen in een toevluchtshuis binnen de stad 's Hertogenbosch. — Bij de redactie der stad, in 1629, werden de goederen van het klooster, ten behoere van den staat, in beslag genomen, en op den 28 Augustus 1658 werd tusschen de Algemeene Staten der Vereenigde Nederlanden en de Karthuizers van Antwerpen (door tusschenkomst van den Spaansche Ambassadeur, DON ESTEVAN DE GAMARRA Y CONTRERAS) overeengekomen, dat tegen betaling eener som van 55,000 gulden, waarvan er 3000 gulden aan de armen der stad 's Hertogenbosch werden afgestaan, aan voormelde Karthuizers, door de Staten, alle de goederen, die het voormalig klooster der Karthuizers van Vught toekwamen, werden *gecedeerd, getransporteerd en overgegeven*. — Spoedig daarop (den 8 Januarij 1659) verkochten de Karthuizers van Antwerpen het voormalig klooster te Vught, met de daarbij behorende landerijen aan den Heer PETER LOC, Oud-Président en Raad der stad 's Hertogenbosch, van wien het successievelijk, door verkoop, op den tegenwoordigen eigenaaf den Heer Mr. F. G. E. BUNHANS, die het in 1850 publiek heeft aangekocht van de erfgenamen van Z. M. Koning WILLEM II, is overgegaan. — Het buit., hetwelk dit klooster vervangen heeft, behield lang den naam van KARTHUIZERS-KLOOSTER, werd later VLIJT EN ZEGEN genaamd, draagt sedert 1848 den naam van SOPHIA'SBURG en voert thans tot opschrift: 1471 SOPHIAE DORUS 1848 SOPHIA'SBURG. Zie voorts SOPHIA'SBURG.

KARTIASSA, d. in *Oost-Indië*, op de Noordwestkust van het eil. *Borneo*, rijk *Sambas*, aan de *Sambas*.

KASOEMBA, d. in *O. Indië*, op het eil. *Bali*, rijk *Klonkong*, aan de Straat van *Lombok*. — Dit d., destijds aanzienlijk versterkt, werd den 24 Mei 1849 door onze troepen, onder het bevel van den Generaal-Majoor MICHELS aangevallen en, niettegenstaande den dapperen wederstand der Balinezen, na een gevecht van drie uren veroverd.

KASSOERANLOR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *en reg. Samarang*, distr. *Grogol*.

KASTANJE-WATERING (DE), of KARSTANGER-WATERING, water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Rijswijk*.

KASTELEINS-HOOGTE, berg in *Oost-Indië*. Zie *KALBA-BOKLA*.

KATANGAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djocokarta*.

KATE, b. in *Zalland*. Zie *KORR. W.*

***KATENDRECHT (POLDER VAN)** wordt van het overtollige water ontlast, door eenen molen en eene steenen sluis, wijd 1.10 ell., liggende 0.90 ell. onder middelbare eb.

KATENDRECHTSCHÉ-GORZEN, gorzen, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *Ridderkerk*, gem. *Katendrecht*, palende N. aan de *Maas*, O. aan den *Veerdam*, Z. aan den *Katendrechtsche-polder* en een *buitenpoldertje*, W. aan de haven van *Charlois*. — Zij wateren uit door een houten sluisje, wijd 0,80 ell., liggende 0,15 ell. onder middelbare eb.

KATERBOSCH, geh., prov. *Limburg*, arr. en 12 u. N. ten W. van *Roermond*, kant. en 1 u. N. N. W. van *Gennep*, gem. *Hooke-Middelaar*, 1 u. Z. O. van *Mook*, 5 min. N. van *Middelaar*, waartoe het behoort; met 7 h. en ruim 70 inw.

***KATHAM**, ook genoemd met *Soon*, ligt gedeeltelijk gem. en 1 u. Z. van *Edam*, gedeeltelijk gem. *Katwoude*; met 13 h. en 60 inw., als: 4 h. en 20 inw. onder *Edam* en 9 h. en 40 inw. onder *Katwoude*.

KATJESVERLAAT, voorn. verlaat, prov. *Zuid-Holland*, in den *Katjeverpolder*, gem. *Zesenhuisen*.

KATJANGAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Samarang*, distr. *Grogol*.

KATJESVEER-POLDER (DE), voormalige naam van den *Tweemanspolder*, prov. *Zuid-Holland*. Zie *Tweemans-Polder*. W.

***KATOENBAAL**. Reg. 5, staat: *Josue THESSÉDRI L'ANGE*, lees: *Jesú THESSÉDRI L'ANGE*,

***KATS** is de geboorteplaats van den Geneeskundige *Godfridus WILHELM CALLENVELS*, geb. 12 Februarij 1755, † 18 October 1822, als *Med. Doct.* en *Burgemeester* te *Sluis*.

KATSHOEK, volkrijke b., prov. *Zuid-Holland*, arr., kant., gem. en even *buiten Rotterdam*; waar van *Loon*, doch met weinig grond, de aloude *Katten* doet nestelen.

KATTENBERG, plant. op het eil. *Curaçao*, in de *Midden-divisie*, W. van het *Schottegat*.

KATTENBERG (DE), bergtop, prov. *Gelderland*, gem. en 2 u. N. O. van *Ede*, nabij *Otterloo*.

***KATTENDIJKÉ**. In deze heerl. stond vroeger een kloost. aan den *Monnikendijk*, waar men thans eene boerderij het *Monnikenhof* heeft. Men wil ook, dat niet ver van dit *Monnikenhof* vroeger een vrouwenklooster bestond, doch daarvan is niets met zekerheid bekend.

KATTENHOL, b., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 5 u. O. Z. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. O. N. O. van *Veghel*, gem. en ½ u. Z. van *Uden*, een gedeelte uitmakende van het geh. *Weg-Kooldert-en-Kattenhol*. Men telt er 7 h. en 50 inw.

KATTEN-LEGER of het *HEIDENSCHÉ-KAMP*, stuk lands op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. *Ermelo*, aan de grens van *Leuvenum*, bestaande in eene uitgebreide vierkante vlakte, door eene sloot en een aarden wal van vier voet omringd. De vlakte is omtrent 560 ell. aan iedere zijde lang, in welks binnenruimte, 12 bund. groot, nog de sporen van kookgaten, tentgaten enz. zichtbaar zijn geheel overeenkomstig met de zoodanigen in *Drenthe* aanwezig, afkomstig van de *Sueven* of *Katten*, welke 53—53 jaar vóór J. C. deze streek bewoonden.

***KATTENWAARD** heeft ten N. een leidam van rijnshout en steen, loopende westelijk aan, lang 3250 en breed 5 ell., vormende met den zuidelijken leidam eene uitmonding des *Ijssels*.

KATTENWIEL, water, prov. *Zeeland*. Zie *Zoetewiel (De)*. W.

KATTINGAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, gouv. *Bandjarmasing*, in het binnenland.

* KATWIJK (KANAAL-VAN-) is thans breed op de hoogte van A. P. 52,00 ell.; diep beneden A. P. 2,20 ell., bodemsbreedte 43,20 ell. — Het toevoerkanaal is breed op de hoogte van A. P. 40,00 ell.; diep beneden A. P. 2,20 ell.; bodemsbreedte 13,20 ell. — De geheele lengte der beide kanalen, van het einde der hoofden in de Noordzee af tot aan de brug in den jaagweg der Leydsche-vaart, bedraagt, met inbegrip der sluisen en bruggen, 6941,25 ell. — De zeesluis is onveranderd gebleven, en lang 19,90 ell. — De tweede of binnensluis is in 1844 vermeerderd met twee openingen overeenkomstig aan de drie bestaans hebbende en dus wijd 5,95 ell. en diep op den slagbalk 1,90 ell. onder A. P.; is lang 29,10 ell. — De brug met drijsdeuren is vergroot met drie openingen, ieder wijd 6,28 ell. en diep op den slagdrempel 1,97 onder A. P.; is breed 6,60 ell. — De steenen brug in den Noordwikerweg is vergroot met twee boogen, ieder wijd 9,87 ell. en diep 2,20 ell. beneden A. P.; is breed 5,65 ell. — Verder liggen nog bruggen in den Voorhoutweg, in den grooten weg te Oegstgeest en in den jaagweg van de Leydsche-trekvaart. — De verruiming van het Katwijksche-kanaal en de daarstelling van het toevoerkanaal, staan in verband met de droogmaking van het Haarlemmermeer; de afstand tusschen den Leeghwater en het Nieuwe kanaal bedraagt 6050 ell.

* KATWIJK-AAN-DEN-RIJN. Bl. 344. De brug over den Rijn is lang 11 ell. — Bl. 347. De R. K. behooren thans tot de stat. van *de-Beide-Katwijken-en-Valkenburg*, zijnde er te KATWIJK-AAN-DEN-RIJN in 1845 eene bijzonder gesticht voor de R. K. van dat gedeelte der stat. van *Oegstgeest*, hetwelk echter in 1847 daarvan afgescheiden en tot eene afzonderlijke stat. verheven is. De kerk, aan den H. *Johannes den Dooper* toegewijd, is een nieuw steenen gebouw, met eene houten toren en fraaijen gevel, en van een orgel voorzien. Ook heeft men daarin eene groote en kostbare schildertj van *Anthony van Dyck*. — Men heeft te KATWIJK-AAN-DEN-RIJN ook eene Bank van Leening.

KATWIJKEN-EN-VALKENBURG (DE BEIDE), R. K. stat., prov. *Zuid-Holland*, dek. van *Rijnland*, welke in 1847 is opgericht en afgescheiden van de stat. *Oegstgeest*, waartoe zij vroeger behoorde; terwijl daarmede later nog nagenoeg de helft van het d. *Rijnsburg* vereenigd is. Men telt er 420 zielen, onder welke 340 ledenmaten en heeft er eene kerk te Katwijk-aan-den-Rijn, waarin de dienst verrigt wordt door eenen Pastoor, zijnde de eerste, die alhier het pastoorsambt heeft waargenomen, A. A. DE POORTER, die den 1 Februarij van het gezegde jaar derwaarts kwam en er nog staat.

KATWOUDE. In de b. Hoogedijk staat het Raadhuis. — De Hoogedijk en de Zedde zijn het meest bebouwd, doch geen der b. dezer gem. maakt eene bebouwde kom uit, daar de woningen allen op meerderen of minderen afstand van elkander staan.

* KAUMIERIE. staat: Zie *NAKARAKIBO*. lees: Zie *NACCARAKIBO*.

* KAUTER (HOLLANDSCHE-). Volgens nadere inlichtingen heeft het reg. 11—19 vermeldt aldaar niet meer plaats.

KAWATAN (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie *SOERENG-KAWATAN* (DE).

KAYDIPAN, rijk en stad in *Oost-Indië*. Zie *KAUDIPAN*. W.

* KAYL, gem., behoort thans tot het kant. *Esch-aan-de-Aalste*. In de kom staan 111 h., bewoond door 720 inw.

KAZERBRUG (DE) of brug No. 19, prov. *Gelderland*. Het is een houten ophaalbrug, liggende over het 5e pand van het *Apeldoornsche-kanaal*.

KEBALEN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*.

KEBONNAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en 18 palen Z. van *Samarang*, 385 palen O. van *Batavia*, 228 W. van *Soerabaja*, aan den grooten weg van *Samarang* naar *Soerakarta* en *Djoekakarta*.

KEDJADIAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, in de *Pandjagsche-Bovenlanden*.

KEDJIE (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Kados*.

KEDIRIE of *KORRA-KORAN*, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Kedirie*.

KEDOE-GEDE, distr. in *Oost-Indië*. Zie *KADOE-GEDE*. W.

KEDONG (DE), riv. in *Oost-Indië*, resid. *Soerakarta*. Zie *KADONGS*. W.

KEDONG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*. Het is een der takken van de *Kediri*, welke door de resid. *Passeroewan* loopt en zich vervolgens in de *Zee-van-Java* ontlast.

KEENSCHÉ-SAS (HET), steenen overwelfde sluis, prov. *Noord-Brabant*, op de grenscheiding tusschen de gem. *Fijnaart-en-Heinigen* en *Standaardbuiten*, 20 min. N. W. van laatstgenoemd dorp, aan den benedenmond van de *Keen*. Deze sluis, welke in het jaar 1768 gebouwd is, is wijd 6 ellen; heeft twee paar puntdeuren en dient tot uitwatering van de *Keensche* gorzen en den *Oude-Fijnaard*. Daarover ligt een houten brugdek in den rijweg van *Standaardbuiten* naar *Fijnaart*.

KEENT, geh., prov. *Limburg*. Zie *MORSSEL-KEENT (Ds)*. W. en A.

KEETBUURT (DE), b., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, arr., kant., gem. en 5 min. Z. van *Leeuwarden*, bestaande uit 16 woningen, in 1850 van het gebouw eener vroegere zoutkeet getimmerd.

* **KEHLEN**. De kom der gem. is een groot dorp, hetwilk 154 h., met 800 inw. telt. — Bl. 397, reg. 15, staat: *Oten*, lees: *Olen*.

KEIJENBURG, geh., prov. *Gelderland*, arr. en 5 u. Z. O. van *Zutphen*, kant. en 2 u. N. van *Doetinchem*, gem. en $\frac{1}{4}$ u. Z. ten W. van *Hengelo*; met eene R. K. kerk, 109 h. en 680 inw.

KEINS-EN-RUIMTE (DE), geh., prov. *Noord-Holland*, arr. en $\frac{1}{4}$ u. N. van *Alkmaar*, kant. en $\frac{1}{4}$ u. N. van *Schagen*, gem. *Schagen-en-Borghorn*; met 8 h. en 47 inw.

* **KEINSMER-WIEL** is veroorzaakt door inbraak der zee.

KEIZERINNE-SLUIS, sluis, prov. *Z. Holland*. — Het is eender vier overwelfde sluisen binnen de stad *Rotterdam*, waardoor de *Rotte* uitwaterd. Zij is wijd 3,90 ell. en ligt 2,40 ell. beneden middelbare eb.

* **KEIZERSDIJK**, in de *Langestraat*, loopt ook van het *Oude-Maasje* tot aan den *Nieuwe-Dussensche-Buitendijk*.

KEIZERSDIJK, tien platen in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

* **KEIZERSVEER** is breed bij laag water 90 ell. en bij hoog water 114 ell.

KELDER (DE), hofstede, prov. *Overijssel*, arr. en 5 u. N. van *Deventer*, kant. en 2 u. W. ten Z. van *Raalte*, gem. *Wijhe*, aan de *Soestwetering*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behorende gronden, eene oppervlakte van 38 bund. 5 v. r. 80 v. ell.

KELERRAN (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie *KELAYRAN (Ds)*. W.

* **KELI WALANGA**, reg. 2, staat: *Sundasche* lees: *Ambonsche*

KELLIE-LOBOE, vlek in *Oost-Indië*, op het eil. *Groot-Keffing*, waarvan het de voornaamste plaats is. Het is met klipsteen ommuurd; ieder huis staat afzonderlijk, te midden van eenig geboomte, op paaltjes, vier voet boven den grond. Er heerscht veel welvaart, inzonderheid door den handelsgeest der bewoners, die tevens zeer stoute en overschrokkene zeelieden zijn.

KELOOR, **POKOR-KULOOR**, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, aan de noordkust van *Java*, W. van *Djupara*, vóór de *Djupara*.

KEITENBERG (DE), bergtop, prov. *Gelderland*, gem. en 3 u. N. O. van *Ede*, nabij *Otterloo*.

KEM, **KIM** en **KIEM**, namen, die de Luxemburgers geven aan de overblijfselen van den Romeinschen weg, die men in het grooth. ten Westen van de *Moezel* vindt. — Men herkent in deze benamingen den Gallischen wortel van het woord *Chemin*.

KEMAJARAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*, en tot die hoofdstad behorende. Van dit d. zijn, in den nacht tusschen 13 en 14 October 1849, 98 woningen in de asch gelegd.

KEMBANG-ARAN, d. in *O. Indië*, op *Java*, resid. *Soerakarta*.

* **KEMEN**, d. (geen geb.), heeft eeneijkerk, tot de par. *Banscheid* behorende, en telt 28 h. en bijna 200 inw.

KEMENADE, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en 1½ u. N. ten O. van *Eindhoven*, gem. *Son-en-Brougel*, ¼ u. van *Son*.

KEMIRI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Petalongan*, reg. *Batang*, distr. *Socba*. — In dit d. zijn, den 23 September 1840, 47 woonhuizen door brand vernield.

KEMIRI (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Bagelen*.

* **KEMPENS-HOFSTEDÉ**, lees: **KEMPENS-HOFSTEDÉ (OUD-EN-NIEUW-)**, wordt bezeten door den Heer Mr. *CORNELIS VAN DER LEE DE CLERCQ*, terwijl een twaalfde gedeelte in eenige dijken en schorren van *Oud-Kempenshofstede* bezeten wordt door *Vrouwé GEBERTUIDA DE WIT*, weduwe van *Jonkheer JAN FRANÇOIS VAN VRIJBERGHE VAN WESTERSCHEUVE*, allen woonachtig te *Zierikzee*.

KEMPERBERG, dennenbosch, prov. *Gelderland*, gem. en 1½ u. N. van *Arnhem*, groot 70 bund. 80 v. r.

KEMPKES, geh., prov. *N. Brabant*, arr. en 4 u. Z. O. van 't *Hertogenbosch*, kant., gem. en ½ u. Z. W. van *Veghel*; met 29 h. en 160 inw.

† **KENAU-HASSELAAR** wordt ook *Fort-or-nut-Duyn* genoemd. — De toren in dit fort wordt afgebroken.

KENDANG-GEBERGTE (HET OOSTELIJKE-), gebergte in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Praangèr-Regentschappen en Cheribon*. De voornaamste toppen zijn: de *Poetri*, het *Mandalawangi-gebergte*, de *Karoeng-Roemas*, de *Boekit-Toenggeel*, de *Tangkoeban-Prahoe*, de *Boeranggrang*, de *Tjidoem*, de *Tjoembak-Roejong*, de *Telaga-Bodas*, de *Karatjak*, de *Tjikoraai*, de *Tampo-Maas*, de *Tjikramas*, de *Datas*, de *Parákrak*, de *Simpay*, het *Tjarenang-gebergte*, de *Bang-Boelan*, het *Galoenggoeng-gebergte*, het *Tabi-Koeskoes-gebergte*, de *Pogor* en de *Pajong*.

KENDANG-GEBERGTE (HET WESTELIJKE-), gebergte in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Praanger-Regentschappen*. De voornaamste toppen zijn: het *Kadongan-gebergte*, het *Brongbreng-gebergte*, de *Limo*, de *Patoeha*, de *Tiloe*, de *Bidal*, de *Soembong*, het *Malabarsche-gebergte*, de *Kolatok*, de *Kendang* en de *Wajang*.

KERKEBUREN, b., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Rauwerderhem*, arr. en 3 u. Z. van *Leeuwarden*, kant. en 1 u. Z. Z. O. van *Rauwerd*, 5 min. W. van *Irnsum*; met 8 h. en ruim 40 inw.

KERKBURT (DE) ligt 3¼ u. O. ten N. van *Leyden*.

‡ **KERKEIND**, wijk in de gem. *Maarheese*, prov. *Noord-Brabant*, de kom van het dorp *Maarheese* uitmakende. Zie *MAARHEESE*. W. en A.

* **KERKENBOSCH** is het hoofdpunt of de kern der gem. *Zuidwolde*, en is daarom op vele kaarten onder dien naam aangeduid; daarin staat de Hervormde kerk dier gemeente, zijnde een nieuw gebouw, gesticht in 1828, met eene predikantswoning in de plaats der oude kerk, die wegens bouwvalligheid afgebroken is. In dit gehucht is de hoofdschool, welke gemiddeld door 176 leerlingen bezocht wordt.

KERKENDIJK, b., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 5½ u. N. W. van *Dordrecht*, kant. en 1½ u. W. N. W. van *Ridderkerk*, gem. *Oost-en-West-IJsselmonde*, ½ u. Z. van *IJsselmonde*; met 18 h. en 210 inw.

KERKEN-SMALLE, stuk hooiland, prov. *Gelderland*, gem. *Doornspijk*, grenzende aan het oude kerkhof der voormalige St. Nikolaaskerk te Oosterwolde, waarop een groote fijnkorrelige granietsteen ligt, met twee rond geboorde gaten voorzien, zijnde een vóór-Romeinsche molensteen, welke halver wege in den grond is gezakt.

KERKHOF (HET), vaarwater in de *Zuiderzee*, 10 min. Z. O. van *Enkhuizen*. — Het is eene doorvaart door het Enkhuizersand en wordt dus geboten, omdat vele schippers, den koers missende, hier verongelukt zijn.

* **KERKPLAAT**, gem. *Dordrecht*, bestaat uit zand en griend, en is lang 800, breed 100 ell.

KERKPLAAT (DE), plaat in de *Nerwede*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Sliedrecht*, is lang 102½, breed 170 en hoog, boven middelbare eb, 0,70 ell.

KERKSTEEG (DE), thans doorgaans de *PLAUNSTREEG* geheeten, weg, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*, in eene rechte rigting, loopende van de oude straat naar den dijk.

KERKWEG, b., prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en 2½ u. O. N. O. van *Alkmaar*, van het O. naar het W. midden door de gem. *Veenhuizen* loopende; met 12 h. en 70 inw.

* **KERKWERVE**, reg. 14, staat: *Zuidland*, lees: *Zuidland*, — De gem. **KERKWERVE**, werd met *Noordgouwe*, eerst door den selfden Predikant bediend, zijnde de eerste Leeraar in die combinatie geweest **ANDREAS VAN DOORN**, die er zijne dienst aanvaardde, in September 1600 en er in 1602 overleed. Gedurende de dienst van **PHILIPPUS MESSAKKA**, zijn de beide gemeenten gescheiden, en was de eerste, die **KERKWERVE** alleen bediende, **GERARDUS KULENBURG**, beroepen in 1625, en naar *Ouwkerk*, in *Duiveland*, vertrokken in 1629.

* **KERKWIEK**, gem., paalt W. aan de gem. *Poederrijen*.

* **KERKWIEK**, beerl. Het d. ligt 1½ u. van *Zalt-Bommel*, en is eene onaanzienlijke plaats, aan den grindweg van *Zalt-Bommel* op *Hensden*. De meeste huizen staan tusschen boomgaarden en moestuinen, eenige op hoogten tegen overstromingen, zoo dat zij geen kom uitmaken, staande de kerk met de pastorie ook afzonderlijk op eene hoogte. — De kerk, eene der oudste van den *Bommelerwaard*, is een eenvoudige gebouw, dat goed onderhouden wordt.

* **KERSCHEN (NIEDER-)**. Het was nabij dese plaats, dat Keizer **OTTO** en **LOTHARIUS**, Koning van *Frankrijk*, in het jaar 980 eene zamenkomst hadden, ten gevolge waarvan de oorlog, over het bezit van *Lotharingen*, eerslang eindigde.

KERTOSONNO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*, op de grenzen van *Kediri*, aan de *Kediri*.

* **KESSEL**, gem. Bl. 416, reg. 50, staat: *traliën*, lees: *leuniagen*,

* **KESSEL**, beerl. Reg. 1, staat: *Haasland*, lees: *Mansland*,

KETA (HOEK), kaap in *O. Indië*, in de *Straat-van-Madura*, aan de Noordkust van het eil. *Java*, aan de Oostzijde van de *Baai-van-Bezoeki*.

KETAP, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*.
 * **KETJUWANG** ligt resid. *Soerakarta* in het *Padjangsche*.

KETJWONG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Tagal*.

KETSHEUVEL, d., prov. *Noord-Brabant*. Zie *OUVE*. W. en A.
KETTINGBRUGGRACHT, gracht, prov. *Overijssel*, gem. *Wanneperveen*, in eene zuidelijke rigting loopende, van *Giethoorn* naar de *Beukersgracht* langs het *Belter-wijde*.

KEULSCHE VAART (DE), naam, welken men geeft aan de vaart tusschen *Amsterdam* en de *Lek* bij *Vreeswijk*. voor groote binnenschepen, zoo als *Kemenaars* enz. Deze volgen van *Amsterdam* den *Amstel* tot aan den *Omval*, komen langs de ringsloot van het *Diemermeer* en door de *Gaasp* te *Weesp* in de *Reevaart* en zoo in de *Vecht*, welke aan de *Waardsluis* te *Utrecht* geschut wordt op de buitengracht der stad, die naar den *Vaartsche Rijn* geleid, welke zij volgen tot aan de *Lek*. — Deze vaart heeft drie panden, als: 1° van de *Amstelsluizen*, binnen *Amsterdam* tot aan de sluis te *Weesp* lang 15,445 ell. 2° van de sluis te *Weesp* tot aan de *Waardsluis* te *Utrecht* lang 33,200 ell. 3° genaamd de *Vaartsche-Rijn*, van de *Waardsluis* tot aan die te *Vreeswijk* lang 11,000 ell.; te samen 57,645 ell. De waterstand in het 1e pand (als *Amstelboezem*) is 0,58 ell. onder A. P.; waterstand in het 2e pand (als *Vechtpeil*) = A. P.; waterstand in het 3e pand 0,58 ell. boven A. P.; middelbare stand van de *Lek* te *Vreeswijk* 2,38 ell. boven A. P.; lage zomerstand van de *Lek* te *Vreeswijk* 1,57 ell. boven A. P. — De scheepvaart houdt op, als de *Lek* staat op 4,24 ell. boven A. P.

KEUTENBERG, geh., prov. *Limburg*, arr. en 3 u. O. van *Nestricht*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Gulpen*, gem. en 20 min. N. W. van *Wijlc*; met 12 h. en 70 inw.

KEVERDIJKSCHE-POLDER (DE), pold., prov. *Noord-Holland*. Zie *UITERMEER*. W.

KEWANGLAN, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*.

* **KEYZERSBOSCH**. Reg. 7, staat: 1839 lees: 1839

KEZENGI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bagelen*, distr. *Tjangkreb*. — In dit d. zijn den 7 November 1849, 12 woningen door het water ingestort.

KIAMIS, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Pranger-Regentschappen*, niet ver van den *Goenong-Goentoer*. Deze berg verpt met groot geweld kokend water en modder uit.

KIANKONG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, ads. resid. *Magelang*.

KIBBELGAREN, geh., prov. *Groningen*, arr. en $2\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Winschoten*, kant. en 2 u. Z. van *Zuidbroek*, gem. en $1\frac{1}{2}$ u. O. van *Veendam*; met 20 h. en 110 inw.

* **KIE (DE)** is geen b., maar een alleenstaand huis.

KIEFSKAMP, landg. in het graafs. *Zutphen*, arr. en $2\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Zutphen*, kant. en 2 u. Z. W. van *Lochem*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Vorden*. — Dit landg. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 103 bund. 36 v. r. 90 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door *Jonkheer Carel Jan Julius Storm van 's Graafzande*, woonachtig te *Vorden*.

* **KIEFWAARD** ligt gem. en 20 min. Z. O. van *Pannerden*, en $1\frac{1}{2}$ u. W. Z. W. van *Herveen*, waartoe hij alleen kerkelijk behoort. Men telt er 9 h. en 70 inw.

* **KIELDRECHT (KLEIN-)**, reg. 9, staat: 80 bund. lees: 89 bund.

KIEVIETSVELD (HET), plaats in het *Schependom-van-Harderwijk*, prov. *Gelderland*, noordoostwaarts van het Grootewater.

KIEVIT, geb., prov. *Limburg*. Zie **KIVIT**. W. en A.

* **KIEVITSCHAAR** of **KIEWITSCHAAR** ligt gem. en 2 u. van *Averceest*; met 8 h. en 40 inw.

* **KIJFHOEK**. In deze gem. werd, na den vloed van 1421, overgebracht het *Salvatorisklooster*, dat onder *Kemnes* stond, ter plaatse, waar nu nog de bouwhoeve *HET KLOOSTER* gevonden wordt.

KIJFHOEK, hofstede, prov. *Noord-Brabant*, arr. en 5 u. N. ten O. van *Breda*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*, $\frac{1}{2}$ u. N. van *Made*, 8 min. Z. van *Drimmelen*, aan den rijweg tusschen die beide dorpen, in den *Emilia-polder*. — Op deze hofstede zijn de vereeningingen in dezen polder in 1809 aangevangen.

KIJK-DUIN, hofstede, prov. *Noord-Holland*, arr. en $2\frac{1}{4}$ u. W. van *Hoorn*, kant. en 2 u. N. O. van *Purmerende*, gem. *de Beemster*, aan den *Middenweg*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behorende gronden, eene oppervlakte van 25 bund. 74 v. r. 20 v. ell.

* **KIJK-DUIN (FORT-)** is gebouwd in 1811—13, heeft een gebastioneerd front, naar de duinen gekeerd, en met kasematten voorzien. Aan dit front zijn twee vleugels, gelegen op de duinen, ter bestrijking van het *Schulpegat* en de nadering bij eene landing tusschen *Busduinen* en *Calandsog*. — Het heeft een kruidmagazijn voor 40,000 pond, een laboratorium en kan 800 man logeren. In het binnenterrein van het reduit is een in 1852 gebouwde kogelgloeioven à reverbère. In het naar zee gekeerde gedeelte des bedekten wegs, is in 1827 een gerevetteerde kustbatterij gebouwd. De vuurtoren staat op $52^{\circ} 57' 5''$, 08 N. B. en $22^{\circ} 22' 88''$ O. L. Hij is hoog 15 ell. boven den beganen grond of 45 ell. boven volzee. Het licht is 47 ell. boven volzee en op 4 zeemijlen zichtbaar.

* **KIJKUIT**, pold. in het eil. *Schouwen*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 52 bund. 14 v. r. 45 v. ell., waaronder 40 bund. 68 v. r. 50 v. ell. schotbaar land, en watert uit door eenen duiker in den pold. *Nieuw-Bommenede*.

KIJK-UIT, voorm. fort, prov. *Zeeland*, gem. *Axel*, aan het oost-einde van den polder *Beoostenblij-benoorden*. — Dit fort maakte deel uit van de zoogenoemde linie van defensie (zie *Nassau*), en schijnt veel grooter te zijn geweest dan de twee andere aan die linie gelegene forten *Zeelandia* en *Nassau*, zoo als uit de oppervlakte van het terrein nog duidelijk is te zien, zijnde tegen dit punt de derde verkorting van den polder *Beoosten- en Bewestenblij* aangesloten. Na den inval der Franschen in *Staats-Vlaanderen*, in 1794, is dit fort geheel vervallen; thans is daarvan nog maar alleen een gedeelte der borstwering te zien, waarin een arbeidershuisje, thans eene kroeg, is gebouwd. Gedurende den Belgischen opstand is dit punt tijdelijk door eene militaire wacht bezet geweest.

KIJKUIT, plaats in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, in de *Oude-Stad-van-Aardenburg*, daar de watergang van *Ooster-Eede* de *Ecloosche-watergang* nadert. In oude tijden stond aldaar de *Zuidpoort*, naderhand lag er de *Smeetsbrug*. Deze plaats wordt vermeld in de verdediging van *Aardenburg* in 1672.

KIJKUIT (NIEUW-), pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *EENDRAECTS-POLDER*. W. en A.

* **KIJKUIT-POLDER (OUD-)**. Het zuidelijke gedeelte van dezen pold., gerekend van het *Botshoofd* af, was vroeger een afzonderlijke pold.,

het *Karnemelkspolder*te genaamd. Zie dat woord. Hij overstroemde in Januarij 1882 en in Maart 1718.

KIJL (DE), huurs. in *Westerwolde*, prov. *Groningen*, arr., kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. van *Wischoten*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Wedde* ten N. van de *Westerwoldsche-Aa*, aan den *Laudijk*; met 3 h. en 24 inw.

*KIKKERPOLDER is onbehuisd; paalt N. aan *Poelgeest*, O. en Z. aan de *Haarlemmer-trekvaart*, W. aan de *Marendijk*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 33 bund., en wordt door eene molen, op de *Haarlemmer-trekvaart*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit twee *Poldermeesters*.

KIKKERT (DE), geh., prov. *Zuid-Holland*, arr. en $3\frac{1}{2}$ u. N. W. ten N. van *Gorinchem*, kant. en 3 u. N. ten O. van *Sliedrecht*, gem. *Groot-Ammers*.

KIKVORSCH (DE KLEINE-), pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

KIKVORSCHESCHANS, geh., prov. *Gelderland*, arr. en $5\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Tiel*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Zalt-Bommel*, gem. en N. van *Driel*.

KILLE of *Kilbosa*, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 7 u. W. N. W. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 4 u. W. N. W. van *Heusden*, gem. *de Werken-en-Sleuwijk*, 1 u. Z. Z. W. van *Sleuwijk*, aan de *Bakkerkil*, waar bij inundatie een hulpgat in den dijk van den *Uppelsche-polder* wordt gedolven; met 39 h. en 220 inw.

KILSLUIS, sluis, prov. *N.-Brabant*, $\frac{1}{2}$ u. N. N. W. van *Raamsdonk*, dienende tot uitwatering van de *Werkkampen* en den *Ouden-polder*.

KILSLUIS (GAT-VAN-DE-), kil in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Raamsdonk*, in eene noordoostelijke rigting, loopende van de *Kilaluis* naar het *Oude-Maasje*.

*KINDERDIJK heeft vermoedelijk zijnen naam ontleent van een klein smal zomerdijkje of kade, waarmede in den beginne der *bedijking* alhier de *gorzen* ingedijkt waren, even als men *kleine balken* ook met den naam van *kinderbalken* noemt.

KINIBALOE, berg in *Oost-Indië*. Zie *PINRASSANE* (Str.) W.

*KINIBALOE, meer. Reg. 3, staat: *Madoeloe*, lees: *Maloeoe*,

*KINSBEEK. Op deze beek staat een *graanmolen*.

*KINSIKERHOFF, eigenlijk *Kinsickersanor*, behoort kerkelijk tot *Hemstal* en heeft 17 bewoners.

*KIPPENHOF is geen geh. maar eene groote hoeve, en behoort kerkelijk tot *Brandenburg*. Zij heeft 6 bewoners.

KIPPEREIND, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 5 u. W. Z. W. van *Eindhoven*, kant. en 4 u. Z. Z. W. van *Oirschot*, gem. en 10 min. Z. O. van *Reusel*; met 8 h. en ruim 30 inw.

*KIRCHBERG, geh., heeft 28 h. en 200 inw., die kerkelijk tot de par. van *Weimenkirch* behooren.

KISAM, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Padang-sche-Bovenlanden*.

*KIVIT, ook wel *Kivir*, bestaat uit 2 h. — Langs het *birgovestigde grenskantoor* gaat veel vee uit, en het staat in *correspondentie* met de *Pruisische kantoren Wassenburg* en *Bodenbach*.

KIVITSBEEK (DE), riv., prov. *Overijsel*, onder *Lossen*, dat in de *Lutte* ontstaat en naar *Weerselo* loopt.

KLAARWATERS-WAARD, pold., prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. *Elburg*, gem. *Oldebroek*. — Deze pold. wordt door eene *boeten duiker*, op den *IJssel*, van het overtollige water ontlast.

KLAASTRAAT, geh., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. W. van *Roermond*, kant. en 1½ u. N. O. van *Weert*, gem. en bijna ¼ u. N. van *Nederweert*; met 30 h. en 110 inw. — De hoedanigheid van den grond in dit geh. is de beste van de geheele gem. *Nederweert*. Men heeft er 1 ros-olliemolen.

* **KLAD** (DE) telt 57 h. en 260 inw., als 27 h. en 180 inw. onder *Steenbergen-en-Kruisland* en 10 h. en 80 inw. onder *Halsteren*.

KLALING, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djapara*; met eene suikerfabriek.

KLANGANNAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*, ads. resid. *Griessé*. — Den 7 Jnuli 1850 zijn aldaar 25 h. door brand vernield.

KLAPVAREN, geh., prov. *Limburg*, distr., arr. en 2 u. N. W. van *Roermond*, kant. en 3 u. O. ten N. van *Weert*, gem. *Roggel*; met 8 h. en 30 inw.

KLAREBEEK (HET HOF-) of **KLAAREBEEK**, voorm. hnt. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zoeland*, arr., kant., gem. en 5 min. N. W. van *Middelburg*. Ter plaatse, waar het gemaan heeft, ziet men thans eene bouwhoeve, welke, met de daartoe behoorende groaden, eene oppervlakte beslaat van 1 bund. 44 v. r. 30 v. ell.

* **KLAAREBEEK**, op de *Middel-Veluwe*. Op dit landg. is in 1847, door den Heer J. R. KAPPEL eene R. K. kerk gesticht, welke aan de H. *Maagd Maria*, onder aanroeping van den H. *Aurorius*, Abt, is toegewijd; tot de stat. van *Loenen* behoort en door den Pastoor dier stat., met behulp van eenen Kapellaan, bediend wordt.

* **KLAAREBEEK**, op het eil. *Walcheren*, staat: Zie **KLAAREBEEK**. lees: **KLAAREBEEK** (HET HOF) en zoek dat woord hierboven.

KLAVERBLAD, voorm. plant. in *Nederlands-Guiana*, kol. *Suriname*, aan de *Suriname*, ter regterzijde in het afvaren; palende bovenwaarts aan de suikerpl. *Rorac*, waarmede zij thans vereenigd is, heedenwaarts aan *St. Eustatius*. De Negers noemen haar *Di Fozzo* (d. i. *gestolen*), als zijnde deze plant. met kaartpeelen gewonnen.

* **KLEEFSCHE-WAARD** is eene waard en bouwhoeve, groot 65 bund. 2 v. r., en uitwaterd op den Rijn door eene steenen sluis, wijd 1,00 ell., liggende 1,50 ell. onder middelbare rivierstand.

* **KLEI** (DE) ligt 7½ u. van *Appingedam*. Men telt er 8 h. en 50 inw.

KLEI (DE), geh., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 1½ u. N. W. van *Leyden*, kant. en 25 min. Z. ten W. van *Noordwijk*, gem. *Noordwijk-Binnen-en-Buiten-Langeveld-en-Offen*; met 16 h. en 100 inw.

* **KLEIMBER** (DE). Reg. 2, staat: *Kadijk-en-Huiswaard*, lees: *Koedijk-en-Huiswaard*,

KLEIMBER (DE), moeras in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Limmen*, omstreeks 1 bund. groot.

KLEINE-BERG, b., prov. *N. Brabant*, arr., kant., gem. en tot de st. *Eindhoven* behoorende, waarvan zij slechts door de vest gescheiden is.

KLEINE-BERG (DE), berg op het eil. *Curaçao*, in de *Midden-Divisie*, N. van de *Bullebaai*.

* **KLEINE-BRAAK** (DE) paalt N. aan het d. *Scharwoude*, O. aan den *Zeedijk*, Z. aan land van den eigenaar, W. aan den *Amsterdamsche trekweg*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 10 bund. 52 v. r. 66 v. ell., alles schotbaar land, en ontlaast zich in het polderwater van den pold. *Beschoot*.

* **KLEINE-BRAAK** (DE), ook wel enkel **DE BRAAK** genoemd, paalt N. aan land van de *Wed. C. BRAAK*, O. aan den *Zeedijk*, Z. aan

het d. Scharwoude, W. aan het land van onderscheidene eigenaars; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 8 bund. 23 v. r. 40 v. ell., alles schotbaar land, en ontlaat zich in het polderwater van den polder de Woud of Westerkoggen.

KLEINE-POLDER, twee platen in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

KLEINE-POLDER (DE), pold. in *Schieland*. Zie *NIEUW-POLDER (DE)*. W.

* **KLEINE-SCHANS**, in de bar. van *Breda*, heeft nog 4 bolwerken met natte gracht en eenen bedekten weg, doch is in vervallen toestand.

* **KLEINE-VEER (HET)**, staat: Zie *MAASREBURG*. lees: Zie *MAASREBURG*.

KLEINGATSCHESLUIJS (DE), ook enkel *GATSCHESLUIJS*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Oud- en Nieuw-Gastel*, 1 u. N. O. van *Oud-Gastel*, dienende tot uitwatering van den pold. *Nieuw-Gastel*. Zij is wijd 1,55 ell. en voorzien van eene drijfdeur en schuif.

* **KLEINPOLDER** of *SPINGELNISSE* maakt een gedeelte uit van den pold. *Kortland*, en heeft geen bijzonder bestuur of bemaling.

KLEIN-STUKJE, pold. in den *Biesbosch*. Zie *DONDERZAND (KLEIN)*. W.

KLEINWIJK, b., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. O. ten N. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. Z. Z. O. van *Oss*, gem. en ½ u. N. van de kerk van *Nistelrode*; met 30 h. en ongeveer 180 inw. Het maakt het noordelijke gedeelte van de kom der gem. uit, alwaar de oude kerk gestaan heeft.

KLENCKE, geh., prov. *Limburg*. Zie *KLING*. W.

* **KLENCKE (DE)**, havez., beslaat eene oppervlakte van 381 bund. 39 v. r. 76 v. ell., en is een der achtien in 1698 erkende havez.

KLEWONG, eil. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerakarta*.

KLIMMEN bevat mede de geh. *Dolberg*, *Heek-en-Overheek*, *Maar en Straat*.

* **KLINKENBERG**. Ter plaatse, waar dit voorm. buit. gestaan heeft, ziet men thans twee boerderijen. De daartoe behoord hebbende gronden, beslaande eene oppervlakte van 37 bund. 26 v. r. 3 v. ell.

* **KLINKENBERGER-POLDER** heeft 4 h., waaronder 2 boerderijen, staande onder *Sassenheim*, en de twee andere huizen onder *Waarnd.*

KLIP (HET GAT-VAN-DE-KLEINE), eene der killen in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, voortkomende uit het Gat van den Noorder-klip en in eene meest zuidwestelijke rigting, tusschen de vierde partij van de Bloemplaat en de Ruwe-Hennip, ter eener zijde, en de Benedenste-kill ter andere zijde, weder in het Gat van den Noorder-klip uitlopende.

KLOMP, geh., prov. *Noord-Holland*, arr. en 2½ u. Z. O. van *Amsterdam*, kant. en ½ u. Z. van *Weesp*, gem. *Weespercarpsel*; met 4 h. en 20 inw. Het ontleent zijnen naam van eene voormalige kroeg, de *Klomp*, nu eene boerenwoning.

* **KLOMP (DE)**. Aldaar wordt in het laatst van Junij eene wolmarkt gehouden, waarop wel 60,000 pond wordt aangevoerd.

KLOMPWEG, b., prov. *Noord-Holland*, arr. en 2½ u. Z. O. van *Amsterdam*, kant., gem. en 5 min. Z. van *Weesp*; met 8 b., staande langs den *Utrechtsche-weg*, en 20 inw.

KLOOSTER, geh., prov. *Overijssel*, arr. en 8½ u. O. van *Zwolle*, kant. en 3½ u. W. van *Steenwijk*, gem. en 1½ u. W. van *Oldemarkt*; met 2 h. en 15 inw.

KLOOSTER (HET), plaats, prov. *Zuid-Holland*, in de kom der gem. *Noordeloos*, die haren naam ontleent van een vroeger daar gestaan hebbend klooster, dat zich uitstreckte van de oude kerk tot aan den watergang de *Noordeloos* en waarvan de overblijfselen nog aanwezig

zijn, bestaande in 7 oude, blijkbaar kloostervertrekken, thans bewoond door 5 huisgezinnen.

* KLOOSTER (HET), geh. in *Fivelgo*, is bij de kadastrale delimitatie geheel aan de gem. *Bierum* overgegaan.

KLOOSTER (HET), geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, arr. en 4 u. W. ten Z. van *Sneek*, kant. en 1½ u. N. O. van *Hindalopen*, gem. *Workum*; met 15 h. en 80 inw.

KLOOSTER (HET), bouwhoeve, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en 1 u. W. ten N. van *Dordrecht*, gem. en 10 min. Z. W. van *Kijfhoek*, aan den Monnikenweg en nabij den Devel. — Deze bouwhoeve, ontleent haren naam van het voorm. St. Salvators klooster, hetwelk aldaar zou gestaan hebben. Zie dat woord.

* KLOOSTER (NIEUWE-). Staat: Zie NYERKLOOSTER. lees: Zie NIJERKLOOSTER.

KLOOSTER-ANJUM, voorm. kloost., prov. *Friesland*. Zie ANJUM. W.

KLOOSTERBERG (DEN), buit., prov. *Overijssel*, arr., kant., gem. en ½ u. N. van *Zwolle*. — Dit buit. bevat een heerenhuis en boerderij en beslaat, met de daartoe behorende gronden, eene oppervlakte van 19 buud. 48 v. r. 40 v. ell.

KLOOSTERBRUG of brug no. 24, brug, prov. *Gelderland*, gem. en 1½ u. N. van *Heerde*. Het is een houten ophaalbrug, liggende over het 3de pand van het *Apeldoornsche-kanaal*, in den weg van den Grindweg naar de buurs. Werven.

* KLOOSTERBUREN. Reg. 2, staat: 2 k. d. lees: 1 k. d.

KLOOSTERDIJK, weg, prov. *Overijssel*, loopende in eene noordwestelijke rigting van *Sibculo* naar de Vecht en naar het geh. *Marienberg*.

KLOOSTERDIJK (WATERLEIDING-VAN-DEN-), wáter, prov. *Overijssel*. Zij ontstaat onder *Ambt-Hardenbergh* bij *Sibculo* en loopt noordwest waarts naar de *Vecht*; waarin zij zich bij het gehucht *Marienberg* of *Marienberg*, omtrent de grensscheiding tusschen bovengenoemde gemeente en *Ambt-Ommen* ontlast.

KLOOSTER-ENGWIRD, voorm. kloost. in *Friesland*. Zie ENGWIRD. W.

§ KLOOSTER-EN-WAL, naam, welken men wel eens verkeerdelijk geeft aan het geh. *Klooster*, geh., prov. *Overijssel*. Zie KLOOSTER.

KLOOSTERGAREN, geh., prov. *Groningen*, arr., kant. en 1½ u. N. O. van *Winschoten*, gem. en ½ u. Z. van *Beerta*; met 2 h. en 14 inw.

KLOOSTERHOEK, b., prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en ½ u. O. N. O. van 's *Hertogenbosch*, gem. en ½ u. Z. van *Rosmalen*; met 2 h. en 20 inw.

KLOOSTERHOEK-EN-VARKENSHOEK, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en 3½ u. O. N. O. van 's *Hertogenbosch*, gem. en 25 min. Z. van *Rosmalen*; met 20 h. en ruim 140 inw. Het bestaat uit de b. *Kloosterhoek* en *Varkenshoek*.

KLOOSTERHOLT, bosch, prov. *Groningen*, gem. en 2½ u. Z. van *Flagtwedde*, bij *Ter-Apel*.

* KLOOSTERRADE is thans overal bekend onder den naam van *Rolduc*. Zie dat woord.

* KLOOSTERVEEN ligt gedeeltelijk gem. *Assen*, gedeeltelijk gem. *Smilde*; en telt 356 h. en ongeveer 1720 inw., als: 97 h. en ruim 590 inw. onder *Assen*, en 259 h. en ongeveer 1150 inw. onder *Smilde*. Men heeft er eene bijkerk, welke tot de gem. *Smilde* behoort, zijnde een klein, langwerpig vierkant gebouw, zonder toren of orgel. — Reg. 9, staat: de voorafgaande artikelen *Hijkersmilde* en *Hoogersmilde*. lees: de art. *Hijkersmilde* en *Smilde* (Hooger-).

KLOOSTER-WATERING (DE), water, prov. *Zuid-Holland*, een begin nemende te *Delfgaauw* en in eene noordoostelijke rigting, door den *Wispolder*, loopende naar de *Schie*, in welke het zich bij Koningstein ontlust.

* **KLOOSTERZANDE**. Aldaar wordt, sedert drie jaren, eene jaarlijksche veemarkt gehouden, op den laatsten Maandag in October.

* **KLOOT (DE)**, beter Klootrook is een b. (geen geh.) nitmakende het oostelijke gedeelte van het d. *Orten*.

* **KLOP (DE)**, eigenlijk de **KLOPRAKER**, staat op den regioeroever van de *Vecht*, $\frac{3}{4}$ u. van *Utrecht*. De aldaar opgeworpen sterkte is thans een gesloten aarden fort, met natte gracht, en een gemetseld verdedigbaar wachthuis, behoorende tot de linie van *Utrecht*.

KLOPPENAMBACHT, voorm. amb., prov. *Noord-Brabant*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Waalwijk*, gem. en O. van *Capelle*; met 2 h.

KLOPPENLEI of **KLOPPENLEK**, uitwatering of sloot, prov. *Noord-Brabant*, gem. *'s Gravenmoer*, $\frac{1}{2}$ u. N. O. van het dorp, waar lang, in 1756, op kosten van deze plaats en *Waspik*, een voetpad is aangelegd.

* **KLOPPERSDIJK (DE)** moet gelegen hebben in het land van *Saefting*.

* **KLUNDEBURG** stond $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Onderdendam*, gem. en 20 m. N. O. van *Baflo*, behoorende tot *Rasquert*, ten Z. O. den breeden rijweg van *Rasquert* naar *Warffum*, alwaar men de voormalige grachten en singels ziet, binnen welke thans eene boerderij ligt.

* **KLUNDERT (DE)** heeft 1 korenmolen, 1 bierbrouwerij, 1 gratterij, 1 meestoof, 1 chocolade-fabriek, 1 wind-olie en 1 hontzaagmolen.

* **KLUYT (DE)**. Reg. 9, staat: 1756. lees: 1757.

KNALHUTTE, b., prov. *Overijssel*, arr. en 6 u. Z. O. van *Almelo*, kant. en 3 u. Z. van *Oldenzaal*, gem. en 1 u. van *Enschede*, aan den weg tusschen *Enschede* en de grenzen. — Aldaar is in 1849 een grenskantoor van de in- en uitgaande regten opgericht.

* **KNAPHOSCHIED** ligt $1\frac{1}{2}$ u. N. N. O. van *Wils*, en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Eschweiler*. — Het telt in de korn van het d. 32 h. en 250 inw.

KNEPCHEN, geh. in de heerl. *Felts*, grooth. *Luxemburg*, kw., arr., kant. en 2 u. Z. O. van *Diekirch*, gem. *Medersack*; met 28 h. en 150 inw.

* **KNEPPELEN**. Dit art. moet wegvallen.

* **KNIJP (DE)**, huurs. in *Hunsingo*, ligt N. O. ten O. van *Kantem*, 10 min. W. van *Zandweer*, telt 4 h. en 50 inw.

KNIKKEBDORP, geh., prov. *Limburg*, arr. en 9 u. N. van *Loermond*, kant. en 4 u. Z. van *Gennep*, gem. en $1\frac{1}{2}$ u. O. van *Bergen*, 20 min. van *Well*, waartoe het kerkelijk behoort; met 20 h. en 110 inw.

KNOKKAARD (DE). Staat: Zie **SMIJDENS-GAT-POLDER**. lees: Zie **STADERSGAT-POLDER**.

KNOOPSHOFTE, geh., prov. *Overijssel*, kant. en 10 min. Z. W. van *Almelo*, gem. *Ambt-Almelo*; met 100 h. en 490 inw.

KNOOTEN, akker op de *Veluwe*, gem. *Ede*, bij *Lunteren*, was men in den zwarten grond scherven van urnen van de hoogste oudheid, geheel ruw, van zwarte leem, uit de hand gewerkt en niet gebakken, maar in de zon gedroogd, aantreft.

KNYPE (DE), kadaast. gem., kw. *Zevenwouden*, griet. *Schoterland*, arr. en kant. *Heerenveen*, bevattende de d. de *Knype*, Nijeschoot en *Oudeschoot*, en eene oppervlakte beslaande van 1717 bund. 96 v. r. 79 v. ell., waaronder 1695 bund. 62 v. r. 51 v. ell. belastbaar land.

* **KNYPE (BENEDEN-)** telt 127 h. en 650 inw. De kerk werd in het jaar 1661 (niet in 1642) gesticht.

* **KNYPE (BOVEN-)** telt 108 h. en 590 inw. Men heeft er eene Doopsgez. kerk. Ook staat aldaar een klokhuis.

KOBENBOUR, geh., grooth. *Luxemburg*, arr. en 3 u. O. Z. O. van *Diekirch*, kant. en 1½ u. Z. ten W. van *Echternach*, gem. *Bech*; met 8 h. en ruim 60 inw., kerkelijk tot *Hemstal* behorende.

KOBI-WATO, eng vaarwater in *Oost-Indië*, in den *Molukse-Archipel*, van het N. naar het Z. door de *Aroe-eilanden* heenlopende, welke zij in *Voor- en Achterwals-eilanden* scheidt.

KOCHEN, geh., grooth. *Luxemburg*, arr. en 4½ u. N. ten W. van *Diekirch*, ¼ u. Z. O. van *Clerff*, gem. *Neunshausen*; met 9 h. en 70 inw.

§ **KOCKELSCHEUER**, kast. in het grooth. *Luxemburg*. Zie *Kockenscheuer*. W.

* **KOCKENGE** paalt O. aan de gem. *Ruwiel*, het Noordeinde-van-Portenge en Lage-Niekoop, W. aan *Teckop* en *Kamerik-Hontdijk*. — De inw. leven meest van de veeteelt en den kaashandel. — Men heeft in deze gem. ook nog eene schepstimmerwerf en eene klompenmakerij. — Het wapen van de gem. *Kockens*, bestaat uit een veld van azuur met zes St. Andrieskruisen, staande drie, twee en een.

KOEDIJK (DE), voorm. dijk, prov. *Noord-Brabant*, loopende ten Z. van *Hintham*, van den straatweg in eene westelijke bogt noordwaarts naar den *Heiligengeestdijk* op de hoogte van het geh. *Gerwen*. — Deze dijk, welke den *Vlietpolder* van den *Muntel* scheidt, is geslecht en alleen door het hoogere van den grond nog zichtbaar.

KOEDIJK (NOORDEINDE-VAN-), geh., prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en 1½ u. N. O. van *Alkmaar*, gem. en 1½ u. W. van *Oudcarpel*; met 5 h. en 30 inw.

KOEDING-ABING, eilandje in *Oost-Indië*, in 'de *Straat-van-Makassar*, aan de westkust van het eil. *Celebes*, voor de Rivier van *Goa*.

* **KOEDINGE** ligt 25 min. O. Z. O. van *Fischbaak*.

* **KOEGRAS (HET)** ligt gedeeltelijk gem. *den Helder-en-Huisduinen*, gedeeltelijk gem. *Calandoog*; paalt N. aan de vestingwerken van den *Helder*, O. aan het *Noordhollandsche-kanaal*, Z. aan *Calandsoog*, W. aan den *Zanddijk*. Het heeft eene uitgestrektheid van 3876 bund. 3 v. r. 92 v. ell.; daarvan zijn in 1848 240 bund. ontgonnen. — Men telt er onder de gem. *den Helder-en-Huisduinen* 22 boerderijen en 25 arbeiderswoningen, en onder de gem. *Calandsoog* 7 hofsteden. — Het behoorde tot in 1849 aan het Domein en is in dat jaar verkocht aan den Heer *Mr. P. Loosvelt* voor 679,000 gulden.

KOEHAN-MINJAWAKH, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. *Serang*, afd. *Anjer*, distr. *Tjilegon*.

KOEHOORN of KOUHORN, b., prov. *Noord-Holland*, arr. en ½ u. Z. ten W. van *Hoorn*, kant. en ruim 3 u. W. Z. W. van *Edam*, gem. en 1 u. W. van *Buiksloot*, aan het *IJ*.

* **KOEKAMP (DEN)**. Reg: 3, staat: *Lellinge*, lees: *Sellinge*, reg. 5, staat: *Ter-Ham*, lees: *Ter-Haar*.

KOEKOE (POELOE), eil. in *Oost-Indië*, in de *Baai-van-Bantam*, Z. van *Poeloe-Pandjang*.

KOEKOEK (DE), plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

KOEKOEK (DE), waterplas, prov. *Overijssel*, gem. en ¼ n. N. O. van *IJsselmiden*, in het geh. *de Koekoek*. — Deze plas, welke sedert het jaar 1766 is uitgeveend, beslaat eene oppervlakte van nagenoeg 350 bund.

* **KOEKOEKSCH-VEER** is een voetveer in het benedengedeelte van *Jaarsveld* bij de herberg de *Koekoek*. Men zet aldaar over van *Jaarsveld* op den *Koekoekswaard*, onder *Tienhoven*.

- * **KOEKOEKSWAARD** watert uit door twee duikers.
- * **KOEL**, staat: Zie **KOOL**. Zoek dat woord hierachter.
- * **KOELOER** staat: Zie **DJOCJOKARTA**. lees: resid. *Djocjokarta*.
- * **KOELOER (DE)** of **KALOOR**, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djocjokarta*.
- KOELOEWING**, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djapara*, ads. resid. *Djawana*.
- KOELUCHTERGAT**, vaarwater in den *IJssel*, prov. *Overijssel*, b. zuiden de *Welleplaat*.
- KOENDJANG (DE)**, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kada*.
- KOENENKADE**, kade, prov. *Noord-Holland*. Zie **KANNEVELLEKAM**.
- § **KOENESCHANS**, voorm. schans, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Vlist-en-Bonrepas*, 1 u. N. van *Schoonhoven*, op den oostelijken oever der *Vlist*, tegenover den weg naar *Polsbroek*. Zij behoorde tot de *Oud-Hollandsche waterlinie*.
- KOENINGAN**, eil. in *Oost-Indië*, in de *Doeson*, eene der rivieren van *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*.
- KOENIGSHOF**, geh., grooth. *Luxemburg*, arr. en $5\frac{1}{2}$ u. O. ten N. van *Diekirch*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. ten W. van *Redingen*, gem. *Wahl*.
- KOEPAK**, d. in *O. Indië*, op *Java*, resid. *Kadoe*, ads. res. *Mejelang*.
- KOEPPEL (DE)**, bnit., prov. *Gelderland*, arr., kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Nijmegen*, in het d. *Hees*, 5 bund. groot.
- KOEPOORTSWEG**, b., prov. *Noord-Holland*, arr., kant., gem. en onmiddellijk buiten de stad *Hooru*; met 58 h. en 160 inv.
- § **KOEBAN (DE)**, riv. in *Oost-Indië*. Zie **BRON**.
- KOERANBAAL**, baai in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Celebes*, aan de *Oostkust* van het eil. *Borneo*.
- KOERICH**, nieuw opgericht dek., grooth. *Luxemburg*, bevattende de par. *Koerich*, *Bettingen*, *Dippach*, *Eischen*, *Fingi*, *Garnich*, *Hagen*, *Hobscheid*, *Holtzen*, *Kahler*, *Kehlen*, *Kopstal*, *Kuntzig*, *Mamer*, *Nieder-Kerschen*, *Nospelt*, *Ober-Pallen*, *Siebenborn* en *Sprinckingen*. Het dek. tel. 15,500 zielen. Kapellen zijn te *Goetringen*, *Dahlem*, *Hirring*, *gen*, *Steinfort*, *Keispelt*, *Olm*, *Linger*, *Calmus*, *Roodt* en *Schouweiler*, en bijkerken te *Goevelingen* en *Bettingen*.
- KOESCHANS (DE)**, voorm. schans, prov. *N. Brabant*, gem. en omstreeds $\frac{1}{2}$ u. Z. W. buiten de vesting *Geertruidenberg*, op den linkervleugel eener linie tusschen den *Amer* en de *Douge*, bewesten *Geertruidenberg* en wel aan den *Steenhovensche-dijk* bij de *Koeschans-sluis*. Op den rechtervleugel dezer linie lag de *Noordschans* aan den *Standharen-sche-dijk* en tusschen beiden de *Middelschans* (zie deze woorden). Van het geheel is niets meer aanwezig, doch is aan den grond nog kenbaar.
- KOESCHANS-SLUIS (DE)**, sluis, prov. *N. Brabant*, gem. en omstreeds $\frac{1}{2}$ u. Z. W. buiten de vesting *Geertruidenberg*, in den *Steehovensche-dijk*. Zij ontleent haren naam van eene daarbij gelegen hebbende schans; is wijd 2,95 ell., voorzien van een paar puntdeuren en schuif; draagt het jaartal 1642, en dient, om een gedeelte van het water uit den *Emilia-polder* in de *Douge* te ontlasten.
- * **KOETENBURG** beslaat eene opervlakte van 53 bund. 60 v. o. 60 v. ell. alles schotbaar land.
- * **KOEWALADAY** of **KWALLA-DAY**. Het aan de monding der rivier liggende fort is van hout met een twintigtal ligte stukken. Wat hooger op dan de moskee aan de rivier, ligt de onaanzienlijke dalan van den Sultan. De reede is door eenige eilandjes gedeekt, en op die

wijze wordt eene vrij veilige baai gevormd, welke echter tegen het Oosten open is.

KOEWALI, distr. in *Oost-Indië*. Zie **KWALI**. W.

KOEWEISTRAAT (DE), dijkweg, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Oosterhout*, in eene noordnoordoostelijke rigting, loopende van den Hout naar het geh. *Steehoven*.

KOKSTIL of **KOCKSRIJ**, brug, prov. *Groningen*, gem. *Kantens*, in den weg van *Stitewerd* naar *Bethlehem*, over het *Koksmaar*.

KOLDERGRAVEN, waterloop prov. *Overijssel*, gem. *Ambt-Almelo*. Hij neemt bij *Driemansbrug*, den naam van *WASSBAK* aan; loopt van daar genoegzaam in eene rechte lijn in den *Sumpel*, en voorts te gelijk met de voormalige *Molenbeek*, naar de *Nieuwegraven* of *Almelosche-Aa*.

* **KOLHAM** ligt 1 u. W. ten Z. van *Kloosterburen* en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Hornhuizen*.

* **KOLHORN** telt 118 h. en 650 inw. — In den nacht tusschen 16 en 17 Maart 1846 is aldaar een hevige brand ontstaan, waardoor elf huizen eene prooi der vlammen zijn geworden.

KOLK (DE), geh., prov. *Noord-Holland*, arr. en 3 n. N. W. van *Hoorn*, kant. en 2 u. Z. W. van *Medemblik*, gem. *Hoogwoud-en-Aartswoud*, $\frac{1}{2}$ u. van *Hoogwoud*, bij *Aartswoud*, waartoe het kerkelijk behoort; met 11 h. en 70 inw.

KOLKDIJK, b., prov. *Noord-Holland*, arr. en $4\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Haarlem*, kant. en 1 u. O. van *Zaandam*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Oostsaan*; met 5 watermolens en ongeveer 20 inw.

KOLKENWAARD (DE), buitenwaard, prov. *Noord-Brabant*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Wijk-en-Aalburg*; palende N. aan de *Maas*, O. en Z. aan het *Heusdensche Kanaal*, W. aan den *Maasdijk*. — Deze niterwaard beslaat eene oppervlakte van 7 bund. 1 v. r. en heeft zonder sluisje op de *Maas* zijne uitwatering.

KOLKSLUIS (DE), sluis, prov. *Overijssel*. Het is eene der drie sluisen in den liuker *IJsseldijk*, nabij *Zalk*, wijd 2,15 ell., voorzien met twee drijfdeuren.

KOLKSLUIS (DE), sluis in de *Zijpe*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Zijpe-en-Hazepolder*, 5 min. N. van het *Zand*, en dienende tot schutsluis in het *Noord-Hollandsche-Kanaal*.

KOLLUM, kadaast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Kollamerland-en-Nieuw-Kruisland*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Dockum*; bevattende het vlek *Kollum*, met haar behoor, en eene oppervlakte betaande van 2156 bund. 57 v. r. 51 v. ell., waaronder 2109 bund. 95 v. r. 89 v. ell. belastbaar land.

* **KOLLUM**, kerk. ring. Reg. 7, staat: 16 kerken, lees: 17 kerken,

* **KOLLUMERLAND-EN-NIEUW-KRUISLAND**. Reg. 25, staat: zes kerken lees: 7 kerken. — Bl. 552, reg. 8, staat: in de kromme en diepe-rijt, lees: in de kromme, ondiepe Rijt.

* **KOLONIEN-DEB-MAATSCHAPPIJ-VAN-WELDADIGHEID**, buiten *Ommerschans* en *Veenhuizen*, zijn genaamd *Frederiksoord*, *Wilhelmina'soord* en *Willemsoord*.

* **KOMANSLAND**. Reg. 2, staat: *Beijerland*, lees: *Oud-Beijerland*. — Dit poldertje paalt N. aan de *Oude-Maas*, O. aan de *Grienden* van de *Zomerlanden*, Z. aan den *Buitendijk* van de *Zomerlanden*, W. aan de *Heinenoordsche-Grienden*. Het maakt een onderdeel uit van de *Zomerlanden-van-Heinenoord*, staat onder het zelfde bestuur, en wordt door eene sluis, op de *Oude-Maas*, van het overtollige water ontlast.

KOMBOETO (DE), **SOERONG-KOMBOETO**, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, res. *Bandjarmasing*, in de *Soengej-Moerong* uitloopende.

KOMERING-OLOE of **KOMERING-HOELOE**, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Padangsche-Bovenlanden*.

KOMMANDEURS-UITERWAARD (DE) of **GRABESCHE-UITERWAARD**, pold., prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. en gem. *Rhenen*; liggende O. aan de *Blaauwe-Kamersche-outerwaarden*, Z. aan den *Rijn*.

KOMMERDIJK, geh., prov. *Gelderland*, arr. en $1\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Nijmegen*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. O. Z. O. van *Eist*, gem. en 20 min. W. van *Gent*; met 67 h. en 860 inw.

KOMMERING-HOELOE, distr. in *Oost-Indië*. Zie **KOMERING-OLOE**.

KOMMERZIJLSTER-RIJT of **OUDE-RIJT**. Reg. 9, staat: 1796, lees: 1794, — Reg. 11, staat: *Kimmerzijlster-rijt* lees: **KOMMERZIJLSTER-RIJT**.

KOMPAGNIE (NIEUWE-), staat: Zie **NIEUWE-KOMPAGNIE**. lees: **IN NIEUWE-KOMPAGNIE**.

KOMPAL, eil. in *Oost-Indië*. Zie **BROUWERSHILAND**. W.

KONINGSBREEMD, geh., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. O. ten N. van *Maastricht*, kant., gem. en 58 min. Z. ten O. van *Heerlen*, 20 min. Z. van *Wetten*, waartoe het kerkelijk behoort; met 9 h. en 80 inw.

KONINGSBRUG (DE), brug, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Gramsbergen*, prov. *Oeverijssel*, over de waterleiding door den *Loosermarsch*, in den weg van *Gramsbergen* naar *Hardenbergh*. De naam is ontleend van *Koning Lopewijk*, die haar heeft doen leggen ter bevordering van de communicatie met de vesting *Koevorden*. Nadat zij in 1849 vernield was, is zij aan de gem. *Gramsbergen* overgedragen, welke nu in het verder onderhoud voorzien moet.

KONINGSTRAAT (DE), begrinde rijweg, prov. *Gelderland*, in het *Land-tusschen-Maas-en-Waal*, in eene oostelijke rigting, loopende van *Nijmegen* over *Weurt*, *Beuningen*, *Ewijk* en *Afferden* naar *Druten*.

KONINGSVELD (ABDIJ-VAN-). Ter plaatse, waar deze abdij gestaan heeft, is thans eene h., met 18 h. en 140 inw., welke tot de gem. *Vrijenban-en-Biesland* behoort.

KONTERBANJANG, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, res. en reg. *Cheribon*, distr. *Gebang*.

KOOG, streek lands, gem. *Haringcarspel*. Zie **KOOG (ZUID-)**. W.

*** KOOG (DE)**, gem. *Noord-Scharwoude*, beslaat eene oppervlakte van 509 bund. 81 v. r. 88 v. ell., en maakt sectie E van de gem. *Noord-Scharwoude* uit, waarvan de kom in deze sectie ligt.

KOOGVAART (DE), vaart in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, welke onder *Limmen* uit de *Schulpvaart* voorkomende, in eene zuidelijke rigting door de gem. *Limmen*, en vervolgens in eene noord-oostelijke strekking tusschen die gem. en *Uitgeest* doortloefende in het *Uitgeestermeer* uitloopt.

KOOI (OOSTER), voorm. geh. op het eil. *Terschelling*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 16 u. N. O. van *Hoorn*, kant. en 15 u. N. O. van *Medemblik*, gem. *Terschelling*, 2 u. O. van *Westerschelling*. — Thans staat daar nog slechts 1 h., met 6 inw.

KOOIFENNE, voorm. state, prov. *Friesland*. Zie **KOOFENNE**. W.

KOOIHUIZEN (DE) h., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, arr. en 4 u. N. W. van *Sneek*, kant. en 2 u. W. van *Bolsward*, 8 min. Z. van *Piaam*; met 2 h. en 12 inw.

*** KOOILANDSCHE POLDER**, vroeger het *Koogland*, paalt N. W. aan den *Zuid-Kavelische-polder*, N. aan den *Noord-Kavelische-polder*, en watert uit, op de *Maas*, door eene houten stuis, wijd 0,80 ell.

* **KOOIPOLDER**, in het *Land-van-Putten*, ligt in de gem. *Poor-tugaal-en-Albrandswaard*; paalt N. aan den *Jenever-polder* en *Kijve-land*, O. aan den *Johanna-polder*, Z. aan de *Oude-Maas*, W. aan het *Poortugaalsche-gat*. — Deze pold., welke in het jaar 1809 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 38 bund. 35 v. r. 80 v. ell., waaronder 29 bund. 48 v. r. 80 v. ell. schotbaar land. Hij is onbewoond; wordt door eene sluis, op de *Maas*, van het overtollige water ontlast, en wordt bestuurd door de eigenaren.

* **KOOIPOLDER**, onder *Warmond*, paalt N. W. aan *Floris-Schouten-Vrouwe-polder*, N. O. aan den *Hellegats-polder*, O. aan den *Dieppolder*, Z. aan het *Norremeer*, Z. W. aan den *Groot-Heinmeer-polder* en den *Klein-Heinmeer-polder*. — Hij bevat één h., zijnde eene boerderij, en wordt door eene molen en eene sluis, op het *Norremeer*, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 1,31 ell. onder A. P.

KOOL-POLDER, pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. en gem. *Woubrugge*; palende N. aan den *Voorofsche-polder*. O. aan den *Vliet-polder*, Z. aan den *Lagewaardsche-polder*, W. aan den *Does-polder*; is groot 24 bund. 83 v. r. 18 v. ell., waaronder 22 bund. schotbaar land; bevat ééne boerderij, en watert uit door eene molen en eene sluis, op de *Bruine-watering*. Het polderbestuur bestaat uit de gezamenlijke ingelanden.

* **KOOL**, voorm. heerl., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 408 bund. 96 v. r. 20 v. ell., waaronder 401 bund. beboubaar land, doch is thans geheel bij *Rotterdam* ingedeeld, en beslaat de gronden tusschen den *Hoogendijk* van de *Bontspaal* tot aan de *Kruiskade*, met inbegrip der *Stadssingels*, genaamd de *Schiedamsche* en de *Coolsingel*, benevens de binnenweg en zuidzijde der *Kruiskade*.

KOOL of *Kozz*, d. in *O. Indië*, op het eil. *Celebes*, aan de *Noordkust*.

KOOLBERT, h., prov. *N. Brabant*, arr. en 5 u. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. O. van *Veghel*, gem. en ¼ u. Z. van *Uden*, gedeelte uitmakende van het geh. *Weeg-Kooldert-Kattenhol*; met 8 h. en 45 inw.

KOOLWIJK (GROOT), geh.; prov. *Noord-Brabant*, arr. en 5 u. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. W. van *Grave*, gem. en 26 min. W. ten Z. van *Herpen*; met 26 h. en 180 inw.

* **KOORNDIJK (DE MOLENPOLDER-VAN-DEN-)** is in het jaar 1612 bedijkt; groot, volgens het kadaster, 56 bund. 42 v. r. 48 v. ell., waaronder 52 bund. 70 v. r. 38 v. ell. schotbaar land, en wordt door eene sluis, op den *Noord-polder*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit dat van den *Oude-Koorndijk*.

* **KOORNDIJK (DE NOORD-POLDER-VAN-DEN-)** paalt N. O. en O. aan de *Noordgorzen*; is in het jaar 1709 bedijkt, en groot, volgens het kadaster, 54 bund. 31 v. r. 70 v. ell., waaronder 51 bund. 74 v. r. 10 v. ell. schotbaar land. Hij watert uit door eene sluis op het *Spui*. Het bestuur bestaat uit dat van den *Oude-Koorndijk*.

* **KOORNDIJKSCHE-POLDER** (ou Oovz). *De beide laatste regels moeten wegvallen.*

KOYDIJK, geh., prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Maarsse*, gem. en 10 min. van *Achttienhoven*; met 3 h. en 14 inw.

KOPBEK, geh., prov. *N. Brab.*, arr., kant. en 1 u. W. Z. W. van *Bindhoven*, gem. en 10 min. W. ten Z. van *Zeelst*; met 49 h. en 420 inw.

* **KOP-DE-VOORN**, lees: **KOP-VAN-DE-VOORN**, ligt ½ u. Z. W. van *Dreumel*, even boven de plaats, waar vroeger de *Voornschans* of voorm. fort *Nassau* lag.

* **KOPPEL (DE)** is groot 37 bund. 35 v. r. 64 v. ell.

KOPPEL (BUITEN-DE-), geh., prov. *Utrecht*. Zie *Srujken (De)*.

* **KOPPEL (DE GROOTE)** ligt arr. *Amersfoort*, kant. *Wijk-bij-Duurstede*, en bevat 1 h. en 7 R. K. inw.

* **KOPPEL (DE KLEINE-)** ligt arr. *Amersfoort*, kant. *Wijk-bij-Duurstede*, en bevat 1 h. en 8 Herv. inw.

KOPSCHE-POLDER, pold., prov. *Gelderland*, gedeeltelijk arr. *Nijmegen*, kant. *Drunen*, gem. *Drummel*, gedeeltelijk arr. *Tiel*, kant. *Zalt-Bommel*, gem. *Heerewaarden*; palende N. W. en N. aan de Waal, O. aan het voormalige Voorpsche-Gat, Z. aan de Maas, Z. W. aan het Waalgat, dat hem scheidt van den Heerowaardsche-polder. — Deze pold., welke vroeger het eil. *Voorn* uitmaakte, is aan de Westzijde slechts bekaand, dewijl hij een gedeelte uitmaakt van den Heerwaardsche-overlaat. Hij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 241 bund. 1 v. r. 78 v. ell. alles schotbaar land, en wordt op de Maas van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit drie leden. — De Voornsche schouw ligt mede in dit polderij.

§ **KOPSTAL**, **KORPSTAL**, **KOPELTZ** of **KOOPSTAK**, d., grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Luxemburg*, kant. *Capellen*, gem. en t. O. van *Kehlen*, aan den Mamer en de Kopstal, met 178 h. en 870 inw. Tot de par. **KOPSTAL** behooren de Sodenhof, Steinmeshof, Altenhof, Gipsmühle, Kalscheuer en Briedel, zoodat zij 910 zielen, onder welke 600 Communicanten, telt.

KOPSTAL (DE), kleine beek in het grooth. *Luxemburg*. — Zij ontspringt bij het geh. van den zelfden naam, en valt na eenen korten loop in den Mamer.

§ **KOR (DE)** of **DE KORN**, **DE COR** en **DE CROH**, in het Fr. *LA CARIS*, *LA CHIERRE* of *LA CHER*, in het Lat. *CHARIS* of *CARUS*, riv., deels in het grooth. *Luxemburg*, deels in het kon. *België* en deels in *Frankrijk*. — Deze riv., de eenige van het groothertogdom, die ten W. van de Maas- en Moezelscheiding vloeit, ontspringt in de heerl. *Zolwer*, $\frac{1}{2}$ u. ten Z. van het d. *Ober-Korn*, op de plaats *Korsprung* genaamd, in een schilderachtig oord. Zij stroomt aanvankelijk noordwaarts, doch $\frac{1}{2}$ u. ten Z. van het d. *Nieder-Kerschen*, bij hare vereeniging met de *Kergingerbach*, neemt zij eene westelijke hoofdstrekking aan, die zij ook tot aan het einde van haren vrij kronkelenden loop behoudt. De geheele lengte van de *Kor*, van hare oorsprong tot aan hare uitwatering in de *Maas*, bij het d. *Remilly*, is 20 uur bedragen, waarvan $2\frac{1}{2}$ op het grooth. komen. — De voornaamste beken, die deze riv. opnoemt, zijn: de *Kergingerbach*, het *Grondwasser* en het *Graswasser* in het grooth.; de *Mersancy* en de *Ton* in *België*, en de *Boerbach* of *Godbringen*, de *Crusne*, de *Othain*, de *Marche* en de *Muno* in *Frankrijk*. — De voornaamste plaatsen, die door de *Kor* bespoeld worden, zijn: *Ober-Korn*, *Linger* en *Pettingen* in *Luxemburg*; *Athus* in *België*, en *Longwy*, *Longuion*, *Montmedy*, *la Ferté*, *Carignan* of *Ivoix*, *Donzy* en *Remilly* in *Frankrijk*. — De Dichter *Fortunatus*, die in de zesde eeuw leefde, maakt melding van eene rivier *DE CHARIS*, waaronder men vermoedelijk de *Kor* moet verstaan. — Aan de *Kor*, tusschen *Nieder-Kerschen* en *Pettingen*, hadden *Orro*, *Kaizer van Duitchland*, en *Lotbarius*, *Koning van Frankrijk*, in het jaar 980, eene zamenkomst ter voorbereiding van den vrede. — Bij art. IV van het grenstractaat, op den 17 Augustus 1843, tusschen de Gemagtigden van *WILLEM II*, *Koning der Nederlanden*, in zijne waardigheid als *Groothertog van Luxemburg*, en *Léopold I*, *Koning der*

Belgen, te Maastricht gesloten, is deze rivier, van de Fransche grenzen tot op de hoogte van Athus, als greusscheiding tusschen België en Luxemburg-aangenomen.

*KOR (VALLEI DER), wordt ook wel het KORDAL genoemd.

{KORENDIJK, kadijk, prov. *Zuid-Holland*. Zie MAREDIJK. W. KORENMAAT (DE), hofst., prov. *Gelderland*, arr. en 4 u. W. N. W. van *Arnhem*, kant. en 2 u. N. van *Wageningen*, gem. en 1 u. N. van *Ede*, in de baars. *Wekerom*; eene oppervlakte beslaande van 7 bund.

KORENSTRAAT, geh., prov. *N. Brabant*, arr. en 4 u. N. O. van *Hertogenbosch*, kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Oss*; met 16 h. en 80 inw.

{KORN (NIEDER-) ligt ruim 4 u. van *Luxemburg*, $\frac{5}{2}$ u. van *Steinfort* en $\frac{1}{2}$ u. van *Differdingen*, aan den voet van eenen hoogen berg. — Het behoort thans tot het kant. *Esch-aan-de-Alzette*.

*KORN (OBER), ligt $3\frac{1}{2}$ u. Z. van *Steinfort*, $\frac{1}{2}$ u. van *Differdingen*.

KORNSCHE-BRUG, brug, prov. *Noord-Brabant*, op de grensscheiding der gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk* en *Emmikhoven-en-Waardhuizen*, $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Dussen*, over de *Kornsche-Gantel*, in de provinciale grindweg van Heusden naar Werkendam.

KORNSCHE-DIJK, dijk, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*. Het is dat gedeelte van den Oud-Altenasche zeedijk (waarover den provincialen grindweg van Heusden naar Werkendam loopt) begrepen tusschen den Dussensche-dijk en de Kornsche-brug. Langs dezen dijk staan de huizen van *Dussen-Muilkerk*.

KORNSCHE-GANTEL, water, prov. *N. Brab.* Zie *VIERSCHANSCHÉ-GANTEL*. W.

*KORNSCHE-SLUIS, staat: Zie *KORNA* (Dn). lees: Zie *KORN* (Dn).

*KORPSTAL, ligt in het balj. van *Luxemburg*.

KORSPONG of *Korsprug*, bron, grooth. *Luxemburg*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van het d. *Oberkorn*, ter plaatse, waar de *Kor* ontspringt.

KORTE-AKKERS, geh., prov. *Groningen*, arr. en $2\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Winchoten*, kant. en $2\frac{1}{2}$ u. Z. ten O. van *Zuidbroek*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Veenendam*; met 19 h. en 120 inw.

KORTEHEID (DE), geh., prov. *Noord-Holland*, arr. en 3 u. N. ten O. van *Haarlem*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. O. ten Z. van *Beverwijk*, gem. *Auwelst*; met 7 h. en 70 inw.

KORTEHEIDE, geh., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. N. van *Roermond*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. W. van *Venlo*, gem. en 10 min. van *Maasbree*; met 18 h. en 110 inw.

*KORTELAND of *KORTLANDSCHE-POLDER*, gem. *Ablasserwaard*; paalt N. aan den *Nieuw-Lekkerlandsche-polder*, O. aan den *Noordsijdsche-polder*, Z. aan den *Alblas* en *Souburg*, W. aan den *Blokweersche-polder*. — Deze pold. is groot, volgens het kadaster, 161 bund; wakt uit door eenen molen, op den boezem van de *Nederwaard*, en staat onder het bestuur van eenen Schout en Secretaris, zeven Heemraden en eenen Waardsman.

KORTENDIJK, b., prov. *Noord-Brabant*, arr. en $4\frac{1}{2}$ u. W. van *Breda*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. Z. W. van *Oudenbosch*, gem. *Roosendaal-en-Nipen*, 20 min. O. Z. O. van *Roosendaal*, een gedeelte van het geb. *Langdonk* uitmakende; met 15 h. en ruim 90 inw.

KORTENDIJK (DE), dijk, prov. *N. Brab.*, gem. *Steenbergen-en-Kruisland*.

KORTENHOEF, in 1348 *CORTHOEF* genaamd, ligt 2 u. van *Narnden*.

KORTENHOEF-EN-RIETHOVEN, paalt N. aan de gem. *Ankeveen* en de *Vecht*, W. aan de gem. *Vreeland* en *Nederhorst-den-Berg*.

*KORTENHOEFSCHÉ-ZUWE. Het aldaar vermelde wachthuis is 15 ell. in het vierkant en heeft op het plateau 2 schietgaten voor kanon.

KORTEVEN, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie *Kortveen*.

KORTE-VLIET (DE), hoofdscheidingsloot in en door het *Koegrus*, prov. *N. Holland*, gem. *den Helder-en-Huisduinen*, met eene noordelijke rigting in de Buitengracht der bedekte communicatie-linie uitloopende.

KORTGEENSCH-VEER, havenplaats op het voormalige eil. *Wolphaartsdijk*, prov. *Zeeland*, 20 min. N. van *Oostkerke*, vlak tegenover Kortgene. Men zet er over met schuiten op Kortgene; vroeger was het een pontveer. Tevens is er een steiger of aanlegplaats voor de stoombooten van Middelburg en Vlissingen op Rotterdam en vice versa, in verband met verdere vervoermiddelen naar Goes. Ook heeft men er een logement ten gerieve van reizigers.

* **KORTGEREGT**, pold., is groot, volgens het kadaster, 301 bund. 50 v. r. 67 v. ell., waaronder 236 bund. 70 v. r. schotbaar land, telt 82 h., waaronder 30 boerderijen, en watert door 4 molens, gemeen met *Oud- en Nieuw-Schaayk*, op de Linge, uit. Hij staat, met de polders *Over-Heikop* en *Over-Boeskop*, onder het bestuur van eenen Schout, drie Waardsmannen en eenen Secretaris.

KORTGEREGT, geh., prov. *Zuid-Holland*, arr. en $3\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Gorinchem*, kant. en 2 u. Z. Z. O. van *Vianen*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Schoonewoerd*, langs den Diefdijk, met 28 h. en 90 inw.

* **KORTLAND**, bij het kadaster *KORTLAND*, gem. *Crimpen-op-den-IJssel*, watert door 2 molens, op den IJssel, uit.

* **KORTLANDSCHE-POLDER**, gem. *Nieuwerkerk-op-den-IJssel*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 55 bund. 61 v. r. 97 v. ell. wei- en hoopland, met 5 boerderijen. Het polderbestuur bestaat uit eenen Schout, twee Poldermeesters en eenen Secretaris.

KORTRIJK, geh., prov. *Utrecht*, arr. en 3 u. N. W. van *Utrecht*, kant. en 1 u. Z. van *Loenen*, gem. *Ruwiël*; met 6 h. en 30 inw.

KORTVEENSCH-LOOP, bij het kadaster *KORTVEENSCH-LOOP*, vaterloop, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Woensdrecht-Hoogerheide-en-Hinkelendoord*, in eene westelijke rigting, loopende uit de *Woensdrechtse* heide naar de waterleidingen of slooten in den *Prins Karelsolder*; daarover ligt eene brug in den klinkerweg van *Bergen-op-Zoom* naar *Antwerpen*, in het geh. Kortveen.

KORTVOORT, b., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. N. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 8 min. Z. van *Oss*; met 20 h. en 90 inw.

KORTWIJK, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 3 u. N. N. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Oss*, gem. *Liik*.

* **KORVEL** is geen geh., maar eene wijk of buurt van de gem. *Tilburg*, welks inw. met die van de wijken, *Laar* en *Berkdijk* en het noorder gedeelte van *Oerle*, bekend onder den naam van *Klein-Oerle*, sedert het jaar 1850 eene afzonderlijke par. uitmaken, die 2500 zielen, onder welke 1600 Communikanten, telt, en door eenen Pastoor bediend wordt. De eerste, die hier Pastoor was, is geweest H. A. van Doorn, die er nog staat. De kerk, welke aan den H. Dionysius zal worden toegewijd, is in aanbouw, doch zal voortent noch toren noch orgel hebben.

* **KOSTVERLOREN-POLDER**, gem. *Wesperkerspel*, maakt een gedeelte uit van den *Gemeenschaps-polder*, liggende in de gem. *Wesp*, *Wesperkerspel*, *Muiden* en *Diemen*, en wordt bij het polderbestuur door eenen Ingeland vertegenwoordigd en door den gemeenschapsmolen bemalen.

* **KOSTVERLOREN-POLDER**, gem. *Nieuwe-Niedorp*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 382 bund. 36 v. r. 90 v. ell..

waaronder 365 bund. 74 v. r. 48 v. ell. schotbaar land en watert uit door eenen molen, op de Niodorper-kogge-ringsloot. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en 3 molenmeesteren.

KOSTVERLOREN-WAARDEN, uiterwaarden, prov. *Gelderland*, arr. *Nijmegen*, kant. en gem. *Elst*. — Deze waarden wateren uit door eenen steenen sluis, genaamd het Schut, wijd 1,85 ell., liggende 1,56 ell. beneden middelbare rivierstand. — Er staat aldaar een steenoven.

* **KOTER-VEER**, reg. 14, staat: Huchdoll lees: Haebdoll — De Hssel is aldaar breed 175 ell.

KOTTA-KEDIRI, distr. in *Oost-Indië*. Zie *KUMRIE*.

KOTWIJK-EN-WEDDEHOEN, staat: Zie *WENNE-EN-ZELDAE*. lees: Zie *WENNE-EN-ZELDAE*.

* **KOUDEKERKE** telt in de kom van het d. 167 h. en 1210 inw.

* **KOUDEKERK-EN-HAZERSWOUDE-AAN-DEN-RIJNDIJK** heeft een kerk aan den hoogen Rijndijk, ten N. en onder Hazerswoude, in de Oostbuurt. Zie voorts *HAZERSWOUDE-AAN-DEN-RIJNDIJK*. W. en A.

KOUDENHOEK, geh., prov. *Groningen*. Zie *Koudshoek*. W.

KOUDHOORNSCHE-SLUIS of schutsluis no. 2, sluis, prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Apeldoorn*. — Het is een der vijf schutsluizen van het Apeldoornsche-kanaal.

KOUDHUIZEN, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonschedel*, arr. en 3 u. N. W. van *Sneek*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. N. W. van *Bolsward*, 10 mis. W. van *Witmarsum*.

KOUDUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Hemelumer-Olderphaert-en-Noordwolde*, arr. *Sneek*, kant. *Hindeloopen*; bevattende de d. *Koudum*, *Elahuizen*, *Hemelum*, *Kolderwolde*, *Molkwerum*, *Nijega*, *Oudega*, *Scharl en Warns*, en volgens het kadaaster, een oppervlakte beslaande van 6576 bund. 84 v. r. 75 v. ell., waaronder 6271 bund. 21 v. r. 45 v. ell. schotbaar land.

* **KOUDUM** telt in de kom van het d. 175 h. en 930 inw. en met de daartoe behoorende geh. *Galama-dammen* en *Koudumerviske*, 191 h. en 1000 inw. — In dit dorp staat het grietenijhuis van *Hemelumer-Olderphaert-en-Noordwolde*.

KOUDUMER-SLAPERDIJK. Bl. 613, reg. 2, staat: (45 ell.), km: (1150 ell.), — Reg. 6 staat: (ongeveer 75 ell.), lees: (1884 ell.),

KOUDUMER-WISKE, b., prov. *Friesland*, griet. *Hemelumer-Olderphaert-en-Noordwolde*, arr. en 4 u. Z. W. van *Sneek*, kant. en 1 u. Z. O. van *Hindeloopen*, $\frac{1}{2}$ u. N. van *Koudum*; met 5 h. en 25 inw.

KOUS (DE), vaarwater, tusschen de prov. *Zuid-Holland* en *Zee-land*, loopende tusschen den noordelyksten en middelsten rug van den Ooster door, en vereenigt zich aan de oostpunt van de Middelpunt met het Zeegat van Brouwershaven en het Springersdiep en heeft 150—160 palm diepte.

KOUS (DE), vaarwater, prov. *Zuid-Holland*. Het is een gedeelte der Nieuwe Maas benoorden de Ruigeplaat.

KOUW-EN-RAAD, geh., prov. *Limburg*, arr. en $\frac{3}{4}$ u. N. O. van *Maastriek*, kant. en 1 u. N. van *Heerlen*, gem. en 6 mis. O. van *Heensbroek*; met 25 h. en 30 inw.

* **KOUWBEIDE** of *Koube-Hans* bestaat uit een bouwboeve en arbeidershuise.

KOVIK, geh., prov. *Gelderland*. Zie *CONK*. W.

KOZAKKENBERG (DE), eigentlijk de *CASAVENBERG*, hangte prov. *Gelderland*, gem. *Ermelo*, in de heide tusschen *Ermelo* en *Lenvenum*.

KOZIJNENHOEK, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 3 u. Z. W. van *Breda*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. O. ten Z. van *Oudenbosch*, gem. *Ruephen-Vorensende-en-Sprundel*, $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Ruephen*, waartoe het kerke-lijk behoort; met 17 h. en ongeveer 90 inw.

KRAAIJENBROEK, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 3 u. Z. ten W. van 's *Hertogenbosch*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. W. ten N. van *Bezel*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Esch* met 7 h. en 80 inw.

KRAAIJENBURG (GROOT-), buit., prov. *Zuid-Holland*, arr. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. Z. O. van 's *Gravenhage*, kant. en 1 u. Z. ten W. van *Fourburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. O. van *Rijswijk*, nabij den straatweg en trekvaart van 's *Gravenhage* naar *Delft*, in den *Oude-Broekpolder*. — Dit buit., welks heerenhuis een alleraangenaamst uitzigt heeft, beslaat eene oppervlakte van 13 bund. 88 v. r. 67 v. ell.

KRAAIJENEST of **KRAAIJENEST**, gedeelte polderland, prov. *Noord-Brabant*, arr. en kant *Breda*, gem. 's *Princenhage*, in den pold. *Ooijendonk-Werf-en-Kraaijennest*, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 242 bund. 92 v. r. 97 v. ell.

* **KRAAIJENEST**. Tot omstreeks het jaar 1830 was deze buurt groter, doch toen heeft de eigenaar der buit. Baoustra onderscheidene huizen doen afbreken, en den grond aan die buit. getrokken

* **KRAAIJENISSE**, heerl. Reg. 4 en 5, staat: *Nieuw-Kraaijenpolder*, lees: de *Nieuwe-Kraaijer*,

* **KRAAIJENISSE**, pold., is, volgens het kadaster, groot 309 bund. 38 v. r. 10 v. ell., waaronder 287 bund. 98 v. r. 31 v. ell. sehothar land; telt 6 h., waaronder 3 boerderijen, en watert uit door 1 sluis, op de haven van *Dirksland*. Het polderbestuur bestaat uit 1 *Dijkgraaf*, 2 *Gezwoorenen* en 1 *Secretaris-Penningmeester*.

* **KRAAIJENSTEIN**, reg. 3 en 4, staat: de *Westplaat*, lees: de *Westplaat-Flakkee*,

KRAAIJENSTEIN, heerl., prov. *Zuid-Holland*. Zie **CAAZIESTRUS** W.

KRAAIJENSTEIN, oud adell. h., staat: in *Schieland*, lees: in *Delfland*,

KRAAIVELDSWIEL, moerassige griendlanden, rietvelden en potten, prov. *Noord-Brabant*, arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gedeeltelijk gem. *de Werken-en-Sleeuwijk*, gedeeltelijk gem. *Woudrichem-en-Oudendijk*, aan de noordoostzijde van den *Sleeuwijksche-polder*. — Deze velden, welke van wege de sterke doorkwelling van den dijk afgedamd zijn, beslaan eene oppervlakte van 8 bund. 25 v. r. 25 v. ell., van welke 7 bund. 79 v. r. 21 v. ell. onder *de Werken-en-Sleeuwijk* en 46 v. r. 4 v. ell. onder *Woudrichem-en-Oudendijk*. Zij hebben geen onmiddellijke uitwatering, maar ingeval zij door overtollig water gekweld zijn, worden zij op deze of gene wijze op den pold. de *Nieuw-Banne* of *Sleeuwijk* ontlast.

KRAAIWELLE-PLAAT, plaat, prov. *Overijssel*, in den *IJssel*, welke door de *Naauwe-Wester-A* van de *Welleplaat* gescheiden wordt.

KRAANMEER, geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 5 u. O. Z. O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 1 u. O. ten N. van *Veghel*, gem. en 40 min. N. van *Erp*; met 7 h. en 60 inw.

KRABBEGAT (HET), vaarwater, prov. *Zeeland*, tusschen het westelijke strand van *Schouwen* en de *Krabbeplaat*. Het heeft minstens 50 palm. diepte en is niet dan behoedzaam door kleine vaartuigen te gebruiken, door de droogte van het *Nieuwezand*, de steile kanten en sterk overvallende stroomen.

KRABBEN, hofstede, prov. *Noord-Brabant*, arr. en $6\frac{1}{2}$ u. W. ten Z. van *Breda*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. N. O. van *Bergen-op-Zoom*, gem. *Steenbergen-en-Kruisland*, 40 min. Z. Z. O. van *Steenbergen*.

* **KRABBENDIJKKE** paalt W. aan de heerl. Kruiningen en Waarden. — Deze heerl. bestaat uit den Maags-polder, den Monniken-polder, den Oude-Monniken-polder, den Nieuwe-polder, den Oost-polder en den polder Stroodorpe, benevens gedeelten van den Nieuwlande-polder, den Nieuw-Valkenisse-polder en den Oud-Maire-polder. Zij bevat het d. Krabbendijke en een gedeelte van het geb. Gawege, benevens eenige verstrooid liggende woningen; is, volgens het kadaster, groot 1040 bund. 7 v. r. 34 v. ell., waaronder 726 bund. 24 v. r. 52 v. ell. belastbaar land; telt 96 h., bewoond door 157 huisgez., uitmakende eene bevolking van 750 inw. — Door den watervloed van 8 Januarij 1808 liep deze heerl. slechts voor een gedeelte onder. — Na het overlijden van **Jonkvrouw Maria Petronella van den Brande**, echtgenoot van den Heer **Mr. Marinus Emanuel Cornelis Versluys**, is zij in het jaar 1825 oetgegeaan aan hunnen oudsten zoon **Jonkheer Mr. Cornelis Jacobus Versluys**, Raadsheer in het Provinciaal Gerechtshof van Zeeland, woonachtig te Middelburg, die haar thans nog bezit. — Het dorp **Krabbendijke** ligt 4 u. van Goes, 1½ u. van Bath. — De Herv. kerk had eenen toren op het midden, doch bij de verleuging in 1825 is de toren op het oosteinde der kerk geplaatst. Het in 1854 daarin geplaatste orgel, had vroeger gediend in de R. K. kerk te 's Heerenhoek, is aangekocht uit de vrijwillige bijdragen der gemeenteleden, benevens eene gift van 200 gulden van **Jonkheer Cornelis Jacobus Versluys**, destijds Ambachtsheer dezer plaats. Vóór dat de kerk alhier gesticht is geworden, werd de gem., vooral om des garnizoens wil, hetwelk er in bezetting lag, om de veertien dag door eenen der naastbij staande Predikanten bediend. — Te **Krabbendijke** is, in het jaar 1837, eene zondagschool opgefigt, die gemiddeld door 15 leerlingen bezocht wordt.

* **KRABBENDIJKKE (DE-NIEUWEPOLDER-VAN-)** of **DE WATERING-VAN-KRABBENDIJKKE**, paalt Z. O. aan den Mairepolder, den Nieuw-Valkenissepolder en aan de Oud-Valkenisse-watering, W. aan den Monniken-polder en den Maags-polder. — Deze pold., welke in het jaar 1594 bedijkt is, bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 553 bund. 67 v. r. 55 v. ell., waaronder 314 bund. 7 v. r. 22 v. ell. schotbaar land, telt 81 h., waaronder 6 boerderijen, en wordt door eene sluis, door den Polder van Valkenisse op de Wester-Schelde, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, twee Gezwoorenen en eenen Ontvanger-Griffier.

* **KRABBENDIJKKE (OOSTPOLDER-VAN-)**, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 110 bund. 69 v. r. 96 v. ell., waaronder 107 bund. 2 v. r. 56 v. ell. schotbaar land; telt 5 h., waaronder 1 boerderij, en wordt door eene sluis, door den Maire-polder en den Valkenisse-polder, op de Wester-Schelde, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, twee Gezwoorenen en eenen Ontvanger-Griffier. — Reg. 8, staat: (ongeveer 103 bund.), Lees: (95 bund. 3 v. r. 75 v. ell.)

§ **KRABBENDIJKKE (WATERING-VAN-)**, pold., prov. Zeeland. Zie **Krabbendijke (De Nieuwe-polder-van-)**. W. en A.

* **KRABBENDIJKKE-EN-NIEUWLANDE** is groot, volgens het kadaster, 1249 bund. 50 v. r. 44 v. ell., waaronder 886 bund. 92 v. r. 5 v. ell. belastbaar land; telt 125 h., bewoond door 174 huisgez., met 840 inw., die allen Herv. zijn en de gem. Krabbendijke uitmaken.

* **KRABBENDIJKKE-POLDER (OUDE)**, of **Oude-Monniken-polder**, paalt N. aan den Oost-Hinkelsche-polder, O. aan den Maags-polder en den

Monniken-polder, Z. aan Valkenisse en Waarden, W. aan den Polder-van-Kruiningen. — Hij telt 4 h. van het geh. *Gewege*, benevens 6 verspreid liggende h. en den houten korenmolen van Waarden.

KRABBEPLAAT, schorren en slikken aan den noordwesthoek van het eil. *Rosenburg*, prov. *Zuid-Holland*, welke in 1847 zijn ingedijkt, en thans eenen pold. uitmaken, groot 383 bund. Hij paalt Z. W. en N. aan de Maas en O. aan den Krabbepolder.

* KRABBEPOLDER paalt W. aan de thans ingedijkte Krabbeplaat. — Hij beslaat, volgens het kadaster, 294 bund. 4 v. r. 47 v. ell. uitmuntend bouw- en weiland; telt 19 h., waaronder 3 boerderijen en 16 arbeiderswoningen, en watert uit, door eene steenen sluis, op de Maas.

* KRACKELSHOFF is geen geb. maar twee alleenst. h., kant. *Eck-aan-de-Alzette*; het eene gem. en 20 min. Z. van *Bottemburg*, het andere gem. *Frisingen*.

KRAGGENBURG, noodhaven in de *Zuidersee*, aan de westkust van de prov. *Overijssel*, aangelegd in 1847 op 8774 ell. van den vasten wal en aan het einde der werken van het Zwolsche diep. Zij is aldus genaamd naar de kraggen of drijvende rietvelden uit *Wanneperren* en *Giethoorn*, waarmede de onderste laag is zamengesteld; heeft een grootte van nagenoeg één bunder, en kan 50 schepen van 50 tot 100 last bevatten. Er is eene woning voor den lichtontsteker, terwyl eene stalling voor de lijnpaarden. De zuidelijke leidam heeft eene lengte van 6064 ell. en de noordelijke van 4773 ell.

* KRAIJENHOFF (niet KRAIJENHOF) ligt omstreeks 760 ellen beneden de vesting Nijmegen, op den Waaldijk, aan den roeterloof van het geretrancheerd kamp. Het is een onregelmatige vierhoek, met escarp- en contrescarpmuren, natte gracht en eenen ronden greneleerden toren voor rednit, zijnde bomvrij en ingerigt voor bakruid, vivres en manschappen.

KRAIJENNEST, gedeelte polderland, prov. *N. Brab.* Zie *KRALINGEN*.
KRAKEELPLAATJES, twee platen in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

* KRALENBERG was vroeger een landgoed, *KRALENBERG* geheten.

* KRALINGEN. Bl. 630. Door *ELISABETH*, dochter des Konings van Engeland, Gravin van *Holland*, is aan Heer *OGIER VAN CRALINGEN*, Ridder, het regt van aankoop vergund van het Land-tusschen-Honingen en Riebroek, op St. Catharina avond 1299. — Op den 12 October 1608, 'smorgens ten tien ure, is met kennis en op bevel van den Hove van *Holland*, aan de Heeren van Rotterdam aangezegd, dat haar gebied en ingebod ter somma van 88,000 guld. is aangenomen, te weten: voor de heerl. *KRALINGEN* f 86,500; speldegeld voor den Heer f 100; en voor de kapel of grafkelder f 1600 — Bl. 631, reg. 5, van anderen, staat: broodpalen, less: broodspanen, — Bl. 632, reg. 6, van boven, staat: 1½ u. gaans, less: ¼ u. gaans. — Het voornamely Armhuis voor oude lieden en kinderen te *KRALINGEN* is afgebroken. — Het slot Honingen is thans eene buitenplaats.

* KRALINGEN (HET AMBACHT-VAN-), paalt N. W. aan Rotterdam, Groot-Schiebroek en Klein-Schiebroek, N. O. aan *Veenplaat* en *Hillegersberg*, Z. O. aan *Capelle-op-den-IJssel*, Z. W. aan de Maas. — Op den Hoogen-Zeedijk, van de stad Rotterdam af, was, volgens een kohier der gebouwen van 1600, het Huis-Rustwat No. 1, en Nabij-St.-Ellebregt (nu gesloopt) No. 2. Na dien tijd zijn aan gemelden dijk, aan de Maaszijde, op de aangeslikte en aangewonnen gronden, aangebouwd, van de stad Rotterdam af gerekend,

vels woonhuizen, houtkooperijen, de scheepstimmerwerf van de gewezen Oostindische Compagnie, nu van 's Rijks Marine, olie- en zaagmolen en een pelmolen, welke, nadat men in 1844 begonnen was, om daarvan een stoom-pel- en korenmolen te maken, doch welk werk mislokte, geheel is afgebroken. Het gedeelte van den Hoogen-Zeedijk, van de stad Rotterdam af tot aan het huis genaamd Struixenburg en het zoogenaamde Bosch of Reuzeneiland, met de Stads Plantaadje, was vroeger burgerlijk gem. *Kralingen*, doch nu reeds sedert vele jaren gem. *Rotterdam*. Voorts staan onder *Kralingen*, aan zeevenden dijk, nog een stoom-pelmolen, een olie-, een snuif- en een vermolen, zijnde de glasblazery, welke afgebrand is, tot bederf niet herbouwd. Tot het jaar 1806 zijn de verpoudingen der huizen enz. betaald, volgens kobier van 1758. — In 1809 is van de burgerlijke gem. afgenomen en gebragt tot de stad Rotterdam, de *Saladekade* en de *Beneden dijk* tot en met de *Schoutslaan*, tot aan de *Greene-Watering*. Thans telt men in het geheele *AMBACHT-VAN-KRALINGEN* 103 h., waaronder 1 bouwboerderij en 17 melk- en zuivelbereiderijen.

* *KRALINGEN (WEG-VAN-)*, weg, prov. *Zuid-Holland*, in de gem. *Kralingen*, loopende door de uitgeveende waterplassen van de *Oostkade* tot aan de *Langekade*, dat is, van de gem. *Capelle-en-het-Slot-te-Capelle-op-den-IJssel* tot aan den *Riebroeksche-Plas-van-Hillegersberg*.

{ *KRALINGEN (OUDE-WEG-VAN-)* of *OUDENDIJK*, voorn. weg prov. *Zuid-Holland*, in de gem. *Kralingen*, benoorden den tegenwoordigen *Oudendijk*. — Ofschoon deze weg weeken en moerassigen grond is, is de grond, waarover hij geloopt heeft, zoo vast, dat men daarop, zonder heiwerk en de minste vrees van inzakking, de zwaarste gebouwen kan zetten. Sommigen willen, dat deze weg een overblijfsel was van eene oude heerbaan der Romeinen; anderen, dat hij later, en wel in de middeleeuwen, zoude aangelegd zijn. Er zijn bij diepe gravingen nog geene sporen daarvan gevonden. Zeker gaat het evenwel, dat de vermaarde Romeinsche weg door deze gem. geloopt heeft, waarvan dan ook de spreekwijze "zoo oud als de weg van *Kralingen*" haren oorsprong ontleend heeft.

* *KRALINGERVEER* heeft geen scheepstimmerwerf. De op dit artikel bedoelde ligt onder *Cappelle-op-den-IJssel*.

KRAMAT-WATOE, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Batam*, reg. *Serang*, afd., distr. en onderdistr. *Anjer*, aan den zuiden postweg.

* *KRAMERWEERD*, eil. in het *Zwartewater*, prov. *Overijssel*, gem. *Swartsluis*.

KRANONG, distr. in *Oost-Indië*. Zie *KRANEN. W.*

* *KRANEBROEK*, of zooals men oudtijds schreef *CRANEBROECK*, ligt aan de *Koevervaart* en was vroeger eene vrije heerl.

KRANENBERG (DE), boerenerf, prov. *Gelderland*, arr. en 2½ u. l. O. van *Zutphen*, kant. en 2 u. Z. van *Lochem*, gem. en ½ u. Z. O. van *Vorden*. — Het beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 59 bund. 20 v. r. 20 v. ell. — Op deze plaats stond, vóór 1854, de R. K. kerk van *Vorden*.

KRANENBURG, hofstede op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, istr. *Veluwe*, arr. en 8 u. N. W. van *Arnhem*, kant. en ¼ u. Z. van *Harderwijk*, gem. en ½ u. N. van *Ermelo*, in de huurs. *Tonsel*. — Deze hofstede beslaat eene oppervlakte van 15 bund.

KRANENKAMP, havex., prov. *Overijssel*, arr., kant. en 1½ u. N. van *Deventer*, gem. en ½ u. N. O. van *Diepenveen*.

* **KRANENKAMP** (DE), adell. h., prov. *Gelderland*, is met de daartoe behorende gronden, groot 42 bund. 27 v. r. 50 v. ell.

* **KRAWANG**, reg. 54, staat: Tjatjengkol, lees: Tjittjengkol, **KRAW-SEWA**, kaap in *Oost-Indië*, in den *Archipel van St.-Lazarus*, aan de Noordkust van het eil. *Ceram*.

KREEK (DE), b., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 3 u. N. W. van *Dordrecht*, kant. en 1½ u. W. N. W. van *Ridderkerk*, gem. *Oost- en West-IJsselmonde*, ½ u. Z. W. van *IJsselmonde*; met 5 h. en 60 inw.

KREEKSCHÉ-HAVEN, water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Oost- en West-IJsselmonde*, loopende in eene noordwestelijke rigting van de b. *Kreek* naar de *Maas*.

KREI-EL, hofstede, prov. *Gelderland*, arr. en 3½ u. N. W. van *Arnhem*, kant. en 4 u. N. N. O. van *Wageningen*, gem. en 2 u. N. O. van *Ede*, nabij *Otterloo*.

KREMMER (DE), kuil in *Oostermoerderdingsspel*, prov. *Drenthe*, gem. en 8 min. W. van *Gasselte*. Zie voorts het art. *VERBERGINGSPOEL W.*

* **KREPTIE**, staat: Zie *HORWIJK*. lees: Zie *HOFFWIJK*.

* **KREUNINGSPOLDER**. Aldaar is in 1844 eene school gesticht, welke gemiddeld door 100 leerlingen bezocht wordt.

* **KREUPELZAND**, staat: Zie *KAUFEL*. lees: Zie *CAUPEL*.

KREUTZERBUCH, geb., grooth., kw., arr. en 4 u. W. N. W. van *Luxemburg*, kant. *Capelle*, gem. *Hobscheid*; met 2 h. en 10 inw.

KRIEHELBERG, geb., prov. *Limburg*, arr. en 5 u. O. van *Hantricht*, kant. en 1½ u. Z. O. van *Heerlen*, 20 min. W. van *Kerbroek*; met 11 h. en 40 inw.

* **KRIJGSMANSRUST** staat: Zie *RUIJNOORD*. lees: Zie *RUIZOOR*.

* **KRIJTENBURG** wordt ook *KRIJENBERG* gespeld. — Reg. 6, staat: 40 ell. lees: 48 ell.

* **KRING-VAN-DORDT** staat: Zie *DORDT*. lees: Zie *DORT*.

* **KROENTGESHOFF** is een geb., met 9 h. en ongeveer 70 inw.

KROKOT (DE) of *KROEKOT*, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Batavia*. Zij neemt haren oorsprong in de resid. *Buitenzorg*, wendt zich noordwaarts naar *Batavia*, en stort zich in de *Tjilivong* uit.

KROMMEGAT (HET), water in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*. Zie *KROENVLIET* (DE). W.

KROMMENDIJK, buurs., prov. *Overijssel*, arr., kant. en ¼ u. N. W. van *Almelo*, gem. *Ambt-Almelo*; met 60 h. en 340 inw.

* **KROMMENIE** heeft een genootschap tot ondersteuning van behoeftige kraamvrouwen. — In het jaar 1873 werd het door *Nicolaas Ruyckwaer* met *Hopman Koen van Steenwijk* bezet, en, na eene hevige schermutseling, die van middernacht af tot dat de dag aanbrak aanhield, werd de vijand op de vlugt gedreven.

KROMME-VAART (DE), water, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Capelle*. Het is het Noordeinde van de vaart of haven van *Capelle*.

KROMMEWIJK, vaart, prov. *Drenthe*, gem. *Havelthe*, met vaste houten brug in den grooten weg op *Assen*.

KROMMEZIJL (DE), sluis, prov. *Friesland*. Zie *LITTELSMAAT*.

* **KROMWIJK**, gem. *Woerden*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 97 bund. 68 v. r. 25 v. ell.

* **KRONENBURG** of *KROONENBURG*, gem. *Wijk-en-Dalburg*, is thans eene boerderij, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 6 bund. 80 v. r. 90 v. ell.

KROONESTEIN, buit., prov. *Utrecht*, arr. en 5½ u. N. W. van *Utrecht*, kant. en 1½ u. N. W. van *Loenen*, gem. *Abcoude-Baanbrugge*, ½ u. N. W. van *Baanbrugge*, aan den *Kromme-Angstel*.

* KROZESTEIN heeft ruim 20 bund. belastbaren grond. Ook bestaat er nog eene tiend, welke dien zelfden naam draagt.

* KRUCHTEN ligt geheel langs de Maas, die aldaar zeer steile oevers heeft en jaarlijks veel latwerk vordert.

KRUIDERVLAAI, twee platen in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Mada-en-Drimmelen*.

* KRUININGSGHE-VLIET, reg. 2, staat: den *Oosthoek* lees: het geh. *den Oostdijk*

(KRUIP-IN (DE), vervallen fort van onregelmatigen vorm, bestaande uit een aarden wal met natte gracht, zonder buitenwerken, prov. *Zuid-Holland*, in den pold. *Geestdorp*, op den noordelijken oever van den *Oude-Rijn*, bij de *Kamerijker-uitwatering*, gem. en 10 min. *H. N. O. van Woerden*, tot welke vesting zij behoorde; aangelegd in 1747 en 1748, ter plaatse waar vroeger de *Schenkenschans* lag. — Zij ontleende haren naam van eene kort-daarbij gelezene herberg.

KRUIS, geh., prov. *Limburg*, gem. *Tegelen*, met pannenfabrieken, 1 chicoreifabriek, 1 blaauwverwerf en 38 h. en 180 inw.

KRUISBROEDERS-KLOOSTER, kloost. te *St. Agatha*. Zie *Aaentklooster* (Sr.) W.

KRUISBROEDERS-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Schiedam*. Vrij algemeen heeft men vroeger aangenomen, dat dit klooster buiten de *Kethelpoort* gestaan heeft, op welken grond blijkt echter niet; waarschijnlijker komt het voor, dat het in het zoogenaamde *Land-van-Belofte*, in het *Broersveld*, nabij de *Broersvest* stond, en dat deze straten daarnaar aldus genaamd zijn. Dit gesticht was, even als de overige kloosters dier orde, onderworpen aan het *Kruisbroeders-klooster* van *Huy*. De *Monniken* volgden de orde vanden *H. Augustinus*. Het is niet bekend, wanneer dit klooster gesticht of te niet gegaan is, doch het bestond nog in 1856.

KRUISBROEDERS-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Sneek*, in de *Kruisbroedersstraat*, hetwelk in het jaar 1462 gesticht werd, doch in het jaar 1580, bij het doordringen der *Kerkhervorming*, in een *Burger-Weeshuis* veranderd werd, waartoe het nog dient.

KRUISBROEDERS-KLOOSTER, kloost. te *Uden*, prov. *Noord-Brabant*. Zie *Kruisbroedersklooster* te 's *Hertogenbosch*. W.

KRUISENBEEMDSCHÉ-DIJK (DE), weg, prov. *Noord-Brabant*, door den *Polder-van-Oss*, in eene westelijke rigting van de *Osschestraat* langs de grenscheiding van *Geffen* naar den *Polder-van-der-Eigen* loopende.

KRUISHAARDERBERG, heuvel, prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. *O. van Nijkerk*. Het is eene hoogte, in den vorm van eene vierkante redoute, waarvan de buitenwal 12 ell. hoog is en de binnenvlakte 106 passen lengte en breedte beslaat, welke thans in bouwland herschapen is.

KRUISOORDERWEG, weg in de *Beemster*, prov. *Noord-Holland*, loopende van den *Oostdijk*, bij de *Oosthuizer-kerkbrug*, in eene west-noordwestelijke rigting naar den pold. *Kruisoord*.

KRUISSCHOT, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. *N. W. van Stiphout*; met 6 h. en 40 inw.

* KRUISSCHOT ligt in de gem. en $\frac{1}{2}$ u. *N. W. van Stiphout* (niet *Stiphout*) en beslaat eene oppervlakte van 48 bund. 12 v. r. 80 v. ell.

KRUISSCHOT, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Bakel-en-Milheze*, 1 u. *W. Z. W. van Bakel*; met 4 h. en 40 inw.

KRUISSLOOT (DE), water, prov. *Noord-Holland*, in den *Overveerd-sche-polder*, loopende in eene oostelijke rigting van het *Overhuis*, over den *Beemster-Volgerweg* staande, naar *Kwadijk*.

- * KRUISSTÉ is een h. (geen geh.) bewoond door 10 inw.
- * KRUISSTRAAT (bl. 679, reg. 12) behoort tot de gem. *Ou* (niet tot *Nuland*) en telt 29 h. en 250 inw.
- * KRUISWEG (AAN-DEN-) telt 10 h. en 19 inw. — De school wordt gemiddeld door 28 leerlingen bezocht.
- KRUKVAART (DE), water, prov. *N. Brabant*, gem. *Capelle*, in een oostelijke rigting loopende van de Nieuwe-vaart naar de Hooge-vaart.
- * KUBORN is een d. (geen geh.) met eene kapel, die tot de part van *Rindschleiden* behoort; met 26 h. en 150 inw.
- * KUBRENS vormt een ongelijk en ondiep vaarwater, dat zelf voor kleine vaartuigen moeilijk is, daar er eene woeste zee op staat.
- * KUIKHORNE is een geh. (geen b.), mede gedeeltelijk in de *groet Dantumadeel*, arr. en 4 u. O. N. O. van *Leeuwarden*, kant. en 4½ u. Z. O. van *Dockum*, ½ u. Z. Z. O. van *Zwaag-Westeinde*, en telt 30 h. en 156 inw.; van welke 5 h. en 15 in *Achtkarpepen*, 23 h. en 100 inw. in *Tietjerksteradeel* en 8 h. en 20 inw. in *Dantumadeel*.
- KUIKHORNSTER-VAART (DE), een gedeelte van de *Nieuwe-Vaart*; water, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, zijde het gedeelte van het stroomkanaal, dat uit het Bergumermeer naar de *Deukumer-Nieuwezijlen* loopt, begrepen tusschen het Bergumermeer en het geh. *Kuikhorne* of de *Zwette*; daarover ligt de *Zwartetille*, zijnde eene brug in den grooten weg van *Leeuwarden* naar *Groningen*.
- KUIKSCHÉ-GRAAF, water, prov. *Noord-Brabant*. Zie *GRAAF (DE)*.
- KUILEN (DE), geh., prov. *Noord-Brabant*, kant. en 2 u. W. van *Boxmeer*, gem. en ½ u. Z. W. van *Wanroy*; met 9 h. en 40 inw.
- * KUINDERDIJK-EN-BAARLOO, staat: Zie *BAARLO-EN-KUINDERDIJK* lees: Zie *BAARLO (KUINDERDIJK-EN-)*.
- KUINDERSLOOT (DE), water, prov. *Groningen*, in eene noordoostelijke rigting loopende van het Hoofddiep en de *Aa* naar de *Scheemda*.
- * KUINRE, gem. In 1850 werd aldaar 89,900 pond boter en 707,000 pond hooi ter waag gebracht. In 1850 werd van daar naar Noord-Holland en Utrecht verzonden 1684 stuks vee en in dat zelfde jaar werd er de haven door 850 geladene en 696 ongeladene schepen bezocht.
- KUIPERIJ (DE), geh., prov. *Groningen*, kant. en 2½ u. N. ten O. van *Onderdendam*, gem. ½ u. N. van *Baflo*, bij den *Andel*.
- KUNTZIG, in het Fr. *CLEMENCY*, gem., *groot. Luxemburg*. Zie *FUNTRIO*, W. waar dit art. abusievelijk voorkomt.
- KUSEMERBALK, geh., prov. *Groningen*. Zie *KUISEMERBALL*. W.
- KUYVEZAND, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie *KUYVELAND*. W.
- * KWADIJK, gem., bevat een gedeelte van het geh. *Aixijl*.
- KWADIJK, geh., prov. *Noord-Holland*, gem. *Oosthuizen-en-Breede*, ½ u. Z. van *Oosthuizen*; met 6 h. en 40 inw.
- KWALA-PATAI en KWALA-POENIN, twee d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*.
- KWARTIER, buurs., prov. *Gelderland*, arr. en 2½ u. O. Z. O. van *Arihem*, kant. gem. en ½ u. van *Zevenaar*; met 150 inw.
- * KWARTIER-ZEVENAAR (HET) staat: Zie *ZEVENAAR (HET KWARTIER)* lees: Zie *KWARTIER* hierboven.
- KWEKEL (DE) of DE *KWEKELSLOOT*, watergang, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Capelle*, in eene noordelijke rigting loopende door de *Dellen*, waarin zij aanvangt, naar de *Willekensvaart*.
- KWELDAMMENDIJK (DE), dijk, prov. *Noord-Brabant*. Zie *REUNAVENSCHÉ-DIJK*. W.
- * KWINTSHEUL. Men wil dat dit geh. reeds onder den naam van *HEUL* voorkomt, in eenen brief van Keizer *ARNULFUS*.

L.

- LAAGLAND**, geh., prov. *Friesland*. Zie **LEEGLAND** (HST).
- LAAGSTRAAT**, drie geh., prov. *N. Brab.* Zie **LEEGSTRAAT**. W. en A.
- LAAK** (DE), geh., prov. *Gelderland*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. van *Dru-*
ten, gem. en 10 min. O. van *Appeltern*; met 5 h. en ongeveer 30 inw.
- LAAK** (DE), geh., prov. *Limburg*, kant. en 5 u. N. ten O. van
Woert, gem. en 8 min. W. van *Roggel*; met 48 h. en 270 inw.
- LAAK** (DE), ook wel de **GROOTE-LAAK** geheeten in onderscheiding van
de **KLEINE-LAAK** (zie het volgende art.), hofstede, prov. *Gelderland*,
gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Buren*, in het d. *Asch* met ongeveer 100 bund.
grond. Zij draagt nog kennelijk blijken van eenen hoogen ouderdom,
als zijnde voormaals eene abdij geweest, waarvan nog sporen overig zijn.
- LAAK** (DE KLEINE-), voorm. hofstede, prov. *Gelderland*, niede
in het d. *Asch*, thans door bouwland vervangen.
- * **LAAKSCHE-VAART** was vreeger met groote, doch is thans alleen
met kleine schepen bevaarbaar.
- * **LAANSCHHE-HUIZEN**. Hoewel dese b. nog op de kaart van *Bec-*
amans voorkomt, is zij niet meer in de gem. *Haren* bekend.
- * **LAANZIGT**, gem. *Teteringen*, reg. 7, staat: **CORNELIS RAPPART**
VAN **LELIVELD**, lees: **CORNELIS RIFFERT VAN LELIVELD**,
- * **LAANZIGT**, gem. *IJsselmuiden*, staat: **J. P. A. DIRKSEN**, lees:
J. P. A. VAN DIRKSEN,
- LAAR**, b., prov. *Noord-Brabant*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. Z. O. van
Oss, gem. en in de kom van het d. *Nistelrode*; met 27 h. en 160 inw.
- LAAR**, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Arde-Rixtel*, $\frac{1}{2}$ u. N. W.
van *Arde*; met 5 h. en ruim 20 inw.
- LAAR**, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Zundert-en-Werukhout*,
10 min. O. ten N. van *Groot-Zundert*, nabij de *Weerreis*; met 26 h.
en 150 inw. — Er is aldaar eene brug over de *Weerreis*, genaamd
de *Laarbrug*, nabij de bouwvallen van het *Huis-te-Laar*.
- LAAR**, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. ten N. van
Helvoirt; met 12 h. en 80 inw. Het wordt onderscheiden in het
Groote- en het *Kleine-Laar*.
- * **LAAR** of **HET LAAR**, gem. *Eds*, is een landgoed, bestaande in
4 boezemerven met 30 inw., en het regt van de nog onverdeelde markt-
gronden der buurs. *Wekerom*, *Eschoten* en de *Valck* en het
daartoe behoorende buurtregterschap.
- LAAR** (HET GROOTE-), b., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Helvoirt*;
met 7 h. en 50 inw. Het is het noordelijke gedeelte van het geh. *Laar*.
- LAAR** (HET KLEINE-), b., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Helvoirt*;
met 5 h. en 50 inw. Het is het zuidelijke gedeelte van het geh. *Laar*.
- * **LAANDERHOOGTE** ligt 10 min. N. W. en Z. van *Laren*.
- LAARE**, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie **LAAREN**.
- * **LAARHIND** ligt $\frac{1}{2}$ u. O. van *Rhenen*, en is 200 bund. groot.
- LAARHEIDE**, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Zundert-en-*
Werukhout, 20 min. N. O. van *Groot-Zundert*; met 32 h. en 160 inw.
- LAATBERG** (DE), berg, prov. *Gelderland*, gem. *Groesbeek*, zijnde
een der hoogste toppen van het *Groesbeeksche-gebergte*, bereikende
eene hoogte van ongeveer 30 ell. boven den begaen grond.
- LAATSE-GORZEN**, bekende gorzen, prov. *Noord-Brabant*, arr.
Breda, kant. *Oudenbosch*, gem. *Oud-en-Nieuw-Gastel*; palende N. aan

de Mark, O. aan Poldersgorzen, Z. aan Nieuw-Gastel, W. aan de gorzen Kaas-en-Brood. — Deze gorzen welke in 1816 bekaad zijn, doch waarvan de kaden later weder zijn geslecht, beslaan eene oppervlakte van 24 bund. 24 v. r., de naam is afkomstig van den Heer LAAT, die ze in het jaar 1806 van het domein koocht; thans worden zij naar den tegenwoordigen eigenaar CALZEONZEN genoemd.

LABOE, Tandjone-LABOE, kaap in *Oost-Indië*. Zie LOBOZ. W.

LABOEWANG-TREING, vl. in *Oost-Indië*, op het eil. *Lombok*, op de Westkust, aan eene baai, welke goeden ankergrond heeft en van men gemakkelijk met booten landen kan. Hieromstreeks valt veel rijk.

LA-CATS, voorm. fort, prov. *Limburg*, gem. *Sittard*, vroeger tot versterking van die stad gediend hebbende. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans den wal en stadstuinen.

LAEIJEN (DE), pold., prov. *Noord-Holland*. Zie LEIJER-POLSEN (DE).

LAGANGAN (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tegay*.

LAGEBROEK, wijk der gem. *Uden*, prov. *Noord-Brabant*, kant. en 1½ u. N. O. van *Veghel*, 20 min. Z. O. van *Uden*. — Deze wijk bestaat uit de geh. *Velmolen*, *Maasstraat*, *Hoenderbosch*, *Weeg-kooldert-en-Kattenhol*, *Eikenuwevel*, *Hulshuvel* en *Duifhuis*, en bevat 143 h. en 790 inw.

LAGEDIJK (DE), staat: Zie UITGHESTER-LAGEDIJK. Zie dat woord hierachter.

LAGE-EILAND (HET) of *Mochoene*, eil. in *O. Indië*, N. W. van *Borneo*, Z. W. van de *Natoena-eilanden* en W. van de *Anambas-eilanden*.

LAGE-EIND (HET), geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en ½ u. W. van *Heinenoord*; met 14 h. en ongeveer 120 inw.

LAGELAND (HET), geh., prov. *Z.-Holl.*, gedeeltelijk gem. en 1½ u. W. N. W. van *Woubrugge*, gedeeltelijk gem. *Alkemade*, 1½ u. W. Z. W. van *Oude-Wetering*, gedeeltelijk gem. *Warmond*; met 43 h. en 330 inw., van welke 25 h. en 170 inw. onder *Woubrugge*, 5 h. en 60 inw. onder *Alkemade* en 13 h. en 100 inw. onder *Warmond*.

* LAGELAND (HET), gem. *Haringcarspel*, paalt N. en W. aan het *Waarland*, O. aan den *Leijerpolder*, Z. aan den *Heer-Hugo-waard*; is, volgens het kadaster, groot 7 bund. 16 v. r. 6 v. ell., alles schatbaar land, en watert uit door eenen molen, op de *Raaksmaatbosch*.

* LAGELANDEN (DE), gem. *Spanbroek*, palen N. aan *Spanbroek*, O. aan *Wogoum*, Z. aan *Berkhout*, W. aan *Spierdijk*.

LAGENDIJK, b., prov. *Noord-Holland*. Zie LAGEDIJK. W.

LAGENHEUVEL, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en ½ u. O. Z. O. van *Uden*; met 16 h. en 80 inw., die kerkelijk tot *Volkel* behoort.

* LAGEWAARDSCHE-POLDER. Reg. 3, staat: *Bruimadensche polder*, lees: *Bruimadensche-polder*,

LAGEWEI, oudtijds HET LAND OVER DE WIEZ OF OVER DE *Baas*, onbehuide en onbekade polder of streek lands, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. en ongeveer 20 min. N. van 's *Gravenmoer*; palende N. aan de *limiet* der gem. *Baarsdonk* en *Waspik*, O. aan *Waspik*, Z. aan de 's *Gravenmoersche vaart*, W. aan de *Dongen*; en beslaande eene oppervlakte van 40 bund. ten dele uitmunende hooilanden en uitgeveende putten.

* LAGEWEIDE, eigenlijk *HOOG-EN-LAGEWEIDE*, prov. *Utrecht*, is gedeeltelijk gem. *Utrecht*, gedeeltelijk gem. *Haarzuilens*, en is volgens het kadaster groot 701 bund. 58 v. r. 50 v. ell. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Weigraaf*, 5 *Heemraden* en eenen *Kamerar-Secretaris*.

LAHEJ, d. in *O. Indië*, op *Java*, resid. *Bandjarmasing*, aan de *Deem*.

* **LAKAR**, staat: Zie **LACKAN**. lees: Zie **LAKON**.

* **LAKENBURG** lag 6 u. van *Nijmegen*, 2 u. van *Drunen*, 3 min. van *Wamel*. — Waar het gestaan heeft, ziet men thans een kasteeltje van lateren tijd; met 100 bund. 50 v. r. grond, terwijl een afzonderlijk staande toren van oudere dagteekening schijnt te zijn.

* **LAKERPOLDER** paalt N. aan de *Norremeer*, O. aan het *Zweiland*, Z. aan de *Laak*, W. aan *Warker-Leede*. — Deze onbehuide pold., bestaande uit een eilandje, voorzien van zomerkaden, beslaat, volgens het kadaster, 28 bund. alles schotbaar land; en watert uit door eenen molen. Het bestuur bestaat uit twee *Poldermeesters*.

* **LAKERVELD** is geen afzonderlijke heerl. meer, maar eene pold. welke door den straatweg in twee deelen gescheiden wordt, die men wel eene *Oost-Lakerveld* en *West-Lakerveld* noemt. — De pold. beslaat eene oppervlakte van 52 bund., bevat 45 h. en 300 inw. en maalt uit met eenen molen op het *Zederikkaanaal* en met 5 molens op den ouden *Zederik*. Het bestuur bestaat uit eenen *Schout*, die tevens *Secretaris* en *Gaardermeester* is, en drie *Heemraden*.

LALANCA, voorm. fort, prov. *Limburg*, gem. *Sittard*, vroeger tot versterking van die stad behoord hebbende. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans den wal.

* **LALLINGEN**, behoort thans tot het kant. *Esch-aan-de-Alsette*, en telt 6 h. en 20 inw. die kerkelijk tot *Schiffingen* behooren.

LALOENIAUW, d. in *O. Indië*, op *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, bij een riviertje van den zelfden naam. Het telt 7 h. op den oever en eenige rakits in de rivier en wordt, met inbegrip van de daartoe behoorende ladangs, door omtrent 500 inw., meest *Dajakkers* bewoond.

LALORNI AUW (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, welke in de *Doeson* uitloopt.

* **LAMAKERA** lees: **LAMAKENA**. In dit distr. zijn twee plaatsen waar kopererts gevonden wordt.

LAMATTE, rijk in *O. Indië*, op *Celebes*, op het zuidelijke schiereil.

* **LAMBERTSCHAGEN** ligt gedeeltelijk gem. *Abbekerk-en-Lambertschagen*, gedeeltelijk gem. *Hoogwoud-en-Aartswoud*, $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Hoogwoud*; met 58 h. en 230 inw., als 54 h. en 210 inw., onder *Abbekerk-en-Lambertschagen* en 4 h. en 20 inw. onder *Hoogwoud-en-Aartswoud*.

* **LAMBERTSCHAGEN-DE-WEERE-EN-ZIJBECAARSPEL** heeft eene kerk in de *Weere*, die de drie te *Lambertschagen*, in de *Weere* en te *Zijbeearspel* bestaan hebbende schuurkerken, heeft vervangen. Aan de tegenwoordige kerk is de eerste steen gelegd den 22 Mei 1816 en zij is plegtig ingezegend den 18 November 1817 en aan den H. *Lambertus* toegewijd. Het is een niet onaanzienlijk gebouw, met eenen toren, waarin twee klokken en een fraai uurwerk gevonden worden en is van een onlangs geheel vernieuwd orgel en een altaar voorzien. — In de onmiddellijke nabijheid hebben de R. K. eene eigen begraafplaats.

LAMPER of de *LAMPERSCH-STRAAAT*, h., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 18 min. Z. O. van *Wanroy*; met 10 h. en 80 inw.

LAMPOER of *DANO LAMPOER*, meer in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, in het zuidelijke binnenland.

* **LAMPSPOLDER (DE)**. Reg. 5, staat: *Nieuwe-haven-polder*. lees: *Nieuwenhovelpolder*.

LAMPSTRAAT (DE), buurs., prov. *Gelderland*, gem. en 20 min. Z. van *Stoenderen*; met 14 h. en ruim 80 inw.

* **LAMSWAARDE**. De R. K. kerk van dat dorp is, in 1850, door aanbouw, aanmerkelijk vergroot, waartoe de noodige fondsen door het Gouvernement en door de ingezetenen zijn verstrekt.

LANDA (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, welke in de diamantlijnen haren oorsprong neemt en eenen zeer kronkelenden loop heeft. Zij is diep en men kan haar zonder gevaar bevraven, behalve in de nabijheid van de Siminiskreek, ongeveer 16 Ned. mijlen van de monding, waar eene bank van rotsen dwars door den stroom loopt, en aangesien de doortogt aldaar vrij moeilijk is, dient men het vaarwater eerst te peilen, alvorens men er zich op waagt.

LANDAKOK (DE) of KALI LANDAKOK, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, ads. res. *Buitenzorg*, welke zich in de *Tjikarang* onttant.

* LANDEKE-BEVERSOORD, behoort tot het kant. 's *Gravendael*.

LANDEKEN (HET LANGE-NIEUW-), pold., prov. *Zeeland*, arr. *Goes*, kant. *Heinkensand*, gem. *Nisse*, beslaande, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 16 bund. 61 v. r. 1 v. ell., alles schotbaar land. Daarin staat 1 h. Hĳ watert uit op de Zwake naar de Westerscheids. — Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en twee Gezwoorenen der Middel-Zwake.

* LANDEKEN (HET NIEUWE), ligt geheel gem. *Heinkensand* en is, volgens het kadaster, groot 20 bund. 20 v. r. 80 v. ell., waaronder 19 bund. 60 v. r. 99 v. ell. schotbaar land, bevat 1 boerderij.

* LANDEKEN (HET NIEUWE), gem. *Nisse* en *Overzande*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 38 bund. 38 v. r. 88 v. ell., alles schotbaar land; als: onder *Nisse*, 14 bund. 70 v. r. 88 v. ell., onder *Overzande*, 20 bund. 68 v. r. 38 v. ell., en telt 5 h., alle onder *Overzande*. Hĳ watert uit op de sluis van Baarland. Het polderbestuur bestaat voor *Nisse* uit eenen Dijkgraaf en eenen Geworven en voor *Overzande* uit eenen Dijkgraaf en twee Gezwoorenen.

LAND-EN-BOSCH, buit., prov. *Noord-Holland*, arr., kant, gem. en 10 min. ten Z. van *Haarlem*, aan de Dreef op den hoek van de Hazepaterslaan, groot 1 bund. 11 v. r. 8 v. ell.

LANDRAAD of LANDSRAAD, geh., prov. *Limburg*, kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Gulpen*; met 12 h. en 60 inw.

* LANDS-BEKADE-GORZEN ('S), palen N. aan den Leeshoornpolder, O. aan den Oude-Korendijksche-polder, den Eendracht-polder en de Vlas-Tiend-Gorzen, Z. aan het Vuile-Gat, W. aan het Haringvliet. — Deze peld. is onhehuid en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 169 bund. 14 v. r.; als: 1 bund. 84 v. r. 70 v. ell. watering; 10 bund. 20 v. r. 80 v. ell. dijk en dijkputten; 6 bund. 94 v. r. 50 v. ell. kade; 25 bund. 88 v. r. 60 v. ell. slikken en 194 bund. 98 v. r. 90 v. ell. weiland, en watert uit door eene kleine sluis op het Haringvliet. Het is een particulier eigendom, waarin de HET PUYER BLESSE van Zuidland drie vierde deelen bezit.

* LANDSDIEP, ook het-Zuid-Westeraaf genoemd, is een verloop van water, dat in het Bovengat uitkomt en in de *Breesijd* uitloopt. Het loopt door de Zuiderhaaks en moet vooral wegens de Boterrug vermeden worden.

LANDSKROON, voorn. hofst., prov. *Noord-Holland*, kant., gem. en 5 min. N. O. van *Weesp*, in den *Bloemendaalse-polder*, in wederzijden van den Muider binnenweg. — Zij besloeg 26 bund. 99 v. r. 20 v. ell., doch is gesloopt en vervangen door wei- en heidelanden en de algemeene begraafplaats der stad Weesp.

LANDSPOLDER (DE NIEUWE-), staat: Zie NIEUWELANDS-POLDER (DE). Zie NIEUWELANDS-POLDER (DE).

LANDSRAAD, geh., prov. *Limburg*. Zie LANDRAAD.

* LANDWIJK ligt prov. *Overijssel*, gem. *Zwollerkerpel*, bij de Wipstrik en beslaat 20 bund. — De welspekkende Staatsman en

Nederduitsche Dichter JACOBUS KANTELAAR, die het in de laatste jaren van zijn leven, des zomers bewoonde, overleed aldaar den 7 Junij 1831.

LANGAN-LANGAN of LESSAN LESSAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op het zuidelijke schiereil., rijk *Bonthain*. Het bestaat uit ongeveer 12 h.; is door kokosboomen omringd en omgeven door fraai boschland en gebergte, met een welig plantgewas, boschrijke dalen en helderschuimende rivieren. De vlakten zijn met rijstgronden bedekt en de grasrijke weiden zijn de schoonste, welke men zien kan; het gras is kort en sappig.

LANGARA, plaats, waarvan de goederen in 828 door zekeren GERWARD DE HEERE, aan de St. Maartenskerk te Utrecht geschonken werden.

LANGARAKKERSCHANS (DE), vesting, prov. *Groningen*. Zie NIJWESCHANS W.

* LANGBROEK (NEDER-), van ouds LANGBROECK gespeld, telt 205 meest verstrooid liggende h. en ongeveer 840 inw., onder welke 660 Herv. — ANTONIUS (niet ARNOLDUS) VAN BRUNEL was hier R. K. Pastoor en is met de gemeente tot de Herv. overgegaan, waarna hij tot Predikant werd aangesteld, onzeker wanneer, maar hij stond hier nog in 1893 en was hier toen 40 jaar in dienst. Zeer waarschijnlijk is hij te NEDER-LANGBROEK overleden. — De R. K., die men er 160 telt, behooren tot de stat. van *Cothen*. — Onder dit dorp ligt mede het heerenhuis Lunenburg. — De kermis valt in den laatsten Dingsdag in Augustus.

* LANGBROEK (OVER-) ligt 1 u. O. van Neder-Langbroek en telt 40 h. en 270 inw., onder welke 250 Herv. en 40 R. K. — De kerk is geen kruikerk. — Vroeger stond hier nog de ridderhofstad de Router.

* LANGBROEK (OVER-EN-NEDER-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1791 bund. 15 v. r. 31 v. ell., waaronder 1783 bund. 62 v. r. 14 v. ell. belastbaar land. — Men telt er 900 Herv. en 200 R. K., welke laatste gedeeltelijk tot de stat. van *Wijk-bij-Duurstede*, gedeeltelijk tot de stat. van *Cothen* behooren. — Het wapen is dat van de St. Maartenskerk te Utrecht.

* LANGBROEKER-WETERING, vloeit grootendeels uit het hooger liggende land, onder *Loersum*, *Darhuizen* en *Doorn*, langs drie uitwateringen af, maar loopt ook uit den *Krommen-Rijn*, van *Wijk-bij-Duurstede* langs *Cothen* en verder in eene westelijke rigting, doch gaat van het gemelde gemeente, door de *Cothengrift* in eene noordelijke rigting te Neder-Langbroek uitwateren, en vervolgens weder in eene westelijke rigting, naar den *Rijn* of *Ouden-Rijn*.

* LANGEBAKKERSOORD watert uit door eene steenen sluis, wijd 1,24 ell., op de haven van *Bontekoe*.

LANGEBOOM (DE), punt van de buitenkade van den *Groote-polder*, onder *Made-en-Drinwelen*, prov. *Noord-Brabant*, aldus genoemd naar eenen langen boom, welke daar staat.

* LANGE-EN-RUIGE-WEIDE. Reg. 11, staat: 780 lees: 380

LANGHEIDE, geh., prov. *Limburg*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. W. van *Venlo*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Maasbree*; met 14 h. en 100 inw.

* LANGEL, is een d. (geen geh.). — Reg. 5, staat: 1838, lees: 1838, — De kerk heeft een vierkante toren met eene hooge spits.

* LANGELAAR ligt $1\frac{1}{2}$ u. Z. van *Barneveld*, en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, 78 bund. 87 v. r. 38 v. ell.

* LANGELITS. Reg. 3, staat: Z. de *Wijde-EE*, lees: Z. met de *Wijde-EE*,

- * **LANGEN (WONO)**, staat: *Zie Wano-Langen, lees: Zie Wano-Langen.*
- * **LANGENBERG (DE)**, op de *Over-Veluwe*, is 90 ell. hoog.
- LANGENBERG (DE)**, berg, prov. *Gelderland*, gem. *Groesbeek*, zijnde een der hoogste toppen van het *Groesbeeksche-gebergte*.
- LANGENBOOM (DEN)**, plaats, prov. *N. Brabant*. *Zie Langenboom.*
- * **LANGENDIJK**, geh., prov. *Zuid-Holland*, kant. en $1\frac{1}{2}$ W. N. W. van *Ridderkerk*, gem. *Oost-en-West-IJsselmonde*, 40 min. Z. W. van *IJsselmonde*; met 19 h. en 110 inw.
- LANGENOORD**, b., prov. *Utrecht*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Amersfoort*, gem. *Hoogland*, $\frac{1}{2}$ u. N. van den *Ham*; met 18 h. en 110 inw. — Ook staat aldaar de R. K. kerk.
- § **LANGER-AARSCHÉ-POLDER**, naam, welken raen wel eens verkeerdelijk geeft aan den *WASSEWAARSCHÉ-POLDER*, prov. *Zuid-Holland*, omdat het d. *Langer-Aar* daarin ligt. *Zie Wassewaarsché-Polder. W.*
- * **LANGERAK** gem. Reg. 24, staat: 1753 lees: 1775.
- * **LANGEREIS**, of *LANGERIS*, ook wel *WISSEN* geheeten, is slechts één geh. gedeeltelijk arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, en daarin ten deele gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Nieuwe-Niedorp*, ten deele gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Winkel*, gedeeltelijk arr. *Hoorn*, kant. *Medemblik*, gem. *Hoogwoud-en-Aartswood*, met 57 h. en 250 inw., van welke 20 h. en 110 inw. onder *Nieuwe-Niedorp*, 7 h. en 40 inw. onder *Winkel* en 10 h. en 100 inw. onder *Hoogwoud-en-Aartswood*.
- LANGESTRAATSCHÉ-BUITENVELDEN (DE)**, landen, prov. *Noord-Brabant*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Waalwijk*, begrepen tusschen het stortebed des *Baardwijksche-overlaats* en den grooten weg na het *Keizersveer*. Zij bestaan uit wei- en hooilanden, te samen groot, volgens het kadaster, 4976 bund. 53 v. r. 56 v. ell., doch bemetseld gerekend, met de rivieren, wegen, havens, kreken en oelanden, beslaan zij eene oppervlakte van omstreeks 5075 bund.
- * **LANGESTREEK**. Reg. 9 en 10, staat: schotbaar lees: belastbaar Men telt er 2100 Herv., onder welke 1000 Ledematen, die vier kerken hebben, en er zijn 1500 R. K., onder welke 1100 Communicanten, met drie Pastoors en eenen Kapellaan.
- LANGEVÉEN**, buurs., prov. *Overyijssel*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Zalbergen*; met 64 h. en 360 inw. — De inw. maken eene stat. uit, welke tot het aartspr. van *Twenthe* behoort, en door eenen Pastoor bediend wordt. — De kerk heeft eenen houten toren en een orgel. — In dit jaar (1851) zal in deze buurs. mede eene school worden gesticht.
- * **LANGEVÉELD** telt 90 inw. — Bl. 55, reg. 4, staat: *Langeveld* lees: **LANGEVÉELD**
- * **LANGEVÉELSLÓO** is thans een boerenerf met twee katersteden, groot 85 bund., in de buurs. *Tongeren*.
- § **LANGEVLIET (DE)**, eene der hoofdscheidingsloten in en door het *Koegras*, prov. *Noord-Holland*, gem. *den Helder-en-Huisdunen en Calandsoog*, welke met eene zuidelijke rigting in de *Scheidingslot*, tusschen de heerl. *Calandsoog* en het *Koegras*, uitloopt.
- * **LANGEWATER**, reg. 3, staat: Botshoofd, lees: *Boschhoofd*.
- * **LANGEWÉEREN (DE)** maakt een deel uit van den *Zuidpolder* en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van ongeveer 150 bund. Men heeft daarin geene woningen.
- * **LANGEWÓLD**. Bl. 57, reg. 9, staat: 2100 lees: 700 — Reg. 16, staat: *Groningen* lees: *Zuidhorn*.
- * **LANGEWÓLD (OOSTERDEEL-)** telt 3470 inw., die op 57 na allen Herv. zijn, onder welke 540 Ledematen. — De 30 R. K., die

men er aantreft, behooren tot de stat. van *Zuidhorn*. — De 7 Iſr., die er wonen, worden tot de ringsynagoge van *Groningen* gerekend.

* **LANGEWOLD (WESTERDEEL-)** telt ongeveer 5000 inw., die op 28 na allen Herv. zijn. — De 7 R. R., die men er aantreft, worden tot de stat. van *Zuidhorn* gerekend. — De 21 Iſr., die er wonen, behooren tot de ringsynagoge van *Groningen*.

LANGZWAAG, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Opsterland*, arr. *Heerenveen*, kant. *Beetsterzwag*, bestaande uit de d. *Langzwaag* en *Kortzwaag*, en eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 5666 bund. 45 v. r. 55 v. ell., waaronder 3529 bund. 70 v. r. 87 v. ell. belastbaar land.

* **LANGZWAAG, d.**, telt 151 h. en 960 inw. — De kerk, welke vóór de Reformatie aan den H. *Martinus* was toegewijd, is een langwerpig vierkant, in 1781 gesticht, gebouw, zonder orgel. De toren is van anderen vierkant met eene hooge spits met lei gedekt.

* **LANGSTRAAT**, gem. *Ooltgensplaat*, telt 21 h. en 220 inw. — De school wordt des zomers door 40, des winters door 100 leerlingen bezocht.

LANGSTRAAT (DE), geh., prov. *Limburg*, kant. en 2 u. Z. van *Geniep*, gem. en 20 min. Z. O. van *Bergen*; met 50 h. en 150 inw.

LANGWEER, kadast. gem., prov. *Friesland*, griet. *Doniawarstal*, arr. *Sneek*, kant. *de Lemmer*, bestaande uit de d. *Langweer*, *Boornzwaag*, *de Broek*, *Doniaga*, *Goingarlijp*, *Idskenhuisen*, *de Dijken*, *Legemeer*, *St. Nicolaasga*, *Nijega*, *Oldonwer*, *Ouwsterhaule*, *Ter-Oele* en *Tjerkgaast*, en beslaande, volgens het kadaster, 12,661 bund. 44 v. r. 45 v. ell., waaronder 9922 bund. 46 v. r. 98 v. ell. belastbaar land.

* **LANINGEN (DE)** liggen tusschen de door den *Nieuw-Zwaluwschepolder* loopende uitwatering van *Zonzeel*, genaamd de *Goetche-wetering*, en den dijk van het d. de *Lage-Zwaluwe*; wateren uit, door desluis van het *Plantsoen*, in het *Nieuwland*, en ontlasten vermoedelijk hun water gelijktijdig met dien pold., op de haven van de *Lage-Zwaluwe*. Sommigen willen ook dat de *Laningen* later eenigen tijd in den molenring van den molen van *Schuddebeurs* zijn begrepen geweest.

LAKENBERG, geh. in het grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en 2½ u. N. van *Luxemburg*, kant. en ½ u. Z. Z. O. van *Mersch*, gem. *Lintgen*.

LANKHUIS, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 20 min. O. Z. O. van *Uden*; met 24 h. en 150 inw., behoort kerkelijk onder *Volkel*.

LANNEN, d., ten deele in de heerl. *Everdingen*, ten deele in het halj. van *Arlon*, meljerij van *Warnach*, grooth. *Luxemburg*, arr. en 6 u. O. van *Diekirch*, kant. gem. en 50 min. N. W. van *Redingen* met 38 h. en 250 inw. — De inw., die allen R. K. zijn, hebben hier eene kapel, welke tot de par. van *Roodt* behoort, door eenen eigen Kapellaan bediend wordt, en aan den H. *Stephanus* is toegewijd.

LAPSTREEK, plaats prov. *Gelderland*, gem. en 40 min. ten O. van *Oldebroek*.

LAQUART, b., prov. *Friesland*. Zie *LAARWERT, W.*

LARANGAN (DE), riv. in *O. Indië*, in *Java*, resid. *Pasoeroewan*.

* **LARAT** bevat de d. *Kaloobor*, *Watidal*, *Klang*, *Masiël*, *Ridool*, *Lelangloean* en *Landessa*. Alle deze d. zijn onafhankelijk van elkander. Elk d. heeft zijn eigen naauwkeurig bepaald grondgebied, en wordt afzonderlijk door zijn eigen Hoofd geregeerd.

LAREN of **LAARE**, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Erp*.

LARIARIA, eil. in *Oost-Indië*, in de *Baai-van-Boni*.

* **LASALI staat**: Zie *NIEUWZORG, lees*: Zie *ZORG (NIEUW-)*.

* **LASARIE (DE)**, DE **LASSARIE**, DE **LOSARIE** of DE **SANGAREN** ontspringt in de resid. *Cheribon*; valt bij de dessa Babakan in het distr. Losarie, en loopt van daar, de grenscheidung tusschen Cheribon en Tagal uitmakende, naar zee, waarin zij zich, op omtrent 30 palen ten W. van het residentiehuis, bij kaap Lasarie, met drie monden uitstort. Deze riv. is tot 9 palen landwaarts in voor prahoe-mayangs bevaarbaar.

(**LASONG**, kaap in *Oost-Indië*. Zie **LASSONE**. W.)

LASSOA, kaap in *Oost-Indië*. Zie **LASSER**. W.)

* **LATHMER** beslaat met de boerenerven het Soerhuis en het Bosman eene oppervlakte van 89 bund. 35 v. r. 60 v. ell.

* **LATHUM** telt in de kom van het d. 41 h. en 250 inw., en met de buurs, Bahr 61 h. en 370 inw.

* **LATHUM (SLOT-TE-)**, reg. 2, staat: *Baar-en-Latum*, lees: *Bahr-en-Latum*,

* **LATHUM-EN-GIESBEEK**. Tot deze stat. behoort ook de buurs. *Bahr*. Men telt er 370 zielen, onder welke 390 Kommunikanten.

* **LATHUMSCHE-SLUIS** is eene steenen sluis, wijd 4 ell. en ligt 0,38 ell. onder middelbaren rivierstand.

LATHUMSCHE-WAARDEN (DE), waarden, prov. *Gelderland*, arr. *Zutphen*, kant. *Doesborgh*, gem. *Angerlo*, uitwaterende op den *Ussel* door twee sluizen, wijd 0,86 en 1,58 ell.

LATTERMEER (HET-HUIS-TE-), landg., prov. *Gelderland*. Zie **LATHMER**. W. en A.

* **LATTEROP**, **LATTROF**, ook **LATDORF** (niet **LATTERP**), telt 100 h. en 520 inw., onder welke 50 Herv., die tot de gem. *Ootmarssum* behooren, en 490 R. K., onder welke 510 Kommunikanten. — De school wordt gemiddeld door 80 leerlingen bezocht.

LAUONG (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie **SONSOM-LAWENGE**. W.)

* **LAURENS (ST.)** of **St. LOURENS**, heerl., heeft een klein dorp, bestaande de kom uit eene rechte met keijlen belegde straat, waaraan ter wederzijden de aan elkander grenzende 19 huizen staan. De kerk is een klein langwerpig gebouw met een vierkant torentje op het dak. — Het wapen is een schild van zilver, met twee kepers van keel, vezeld en chof van twee zespantige sterren van sabel en een pointe van eene schaal van keel, waarop is brandende eene vlam van goud.

* **LAURENS-EN-BRIGDAMME (ST.)**. Reg. 17 staat: Gecommitteerde Staten lees: Gecommitteerde Raden

* **LAUTA** bestond in een schoon heerenhuis en zwaren toren, omringd met diepe grachten en eene ruime hevinge. In oude tijden was de bezitter van dit huis, op zijne beurt, gerechtigd tot de grietmij. In het jaar 1410 stierf op deze state **SCHULTZ LAUTA**, na zoven jaren in Italië en elders gereisd te hebben. In later tijd kwam dit huis aan de familie **HIDDEMA**, uit welk geslacht het, bij erfenis, overging aan dat van **VAN KNYFF**, het is het laatst bewoond geweest door den Heer **HORATIUS HIDDENA VAN KNYFF**, Grietman van Ferwerderadeel, tot in het jaar 1748, toen deze brave en geleerde man het ongeluk had van zoodanig in den haat van het oproerig gepoep te vallen, dat het deze schoone huizing, tusschen den 1 en 2 Junij van gemeld jaar, omtrent middernacht, met al het huisraad en de schoone boekerij, verbrandde, zónder dat den ongelukkigen eigenaar ooit eenige schadevergoeding is geworden, niettegenstaande hem zulks, naar veler oordeel, uit 's Lands kas zou hebben toegelaten. De toren en heving bleven nog verscheidene jaren in wezen; doch thans is er niets meer van deze schoone plaats overig, dan de buitensingel en een boerenhuizing, in plaats van het afgebrande gebouw gesticht.

LAUWELAND, pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie LOUWELAND. W. en A.

LAWOENG (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie SOERONG-LAWOENG. W.

LAWONGAN (POELOE-), eil. in *Oost-Indië*, aan de Westkust van het eil. *Java*, in de *Peperbaai*. Het is onbewoond.

LEBAK-BOELOES, land in *Oost-Indië*, op *Java*. Zie SIMPLICITAS. W.

*LEDE, pold., ligt alleen in de gem. *Kesteren*.

LEDE (DE), ook wel de LINDA genoemd, in *Kennemerland*, moest veleer oen zeer aanmerkelijk water geweest zijn, waarover het 100-genaamde Penningsveer lag.

*LEDE (DE), in *Rijnland*, wordt ook wel WARHONDER-LEDE genoemd. — Daarover ligt oene brug in den Ijzeren spoorweg.

*LEDE-ACKER behoort thans tot het apost. vic. gen. van 's *Herlegensbosch*.

LEECHE (DE) of DE LICHTZ, voorn. water, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Zevenbergen*, beginnende aan de westzijde van den Wegsloot, 200 als die van ouds plagt uit te loopen in het Diep van der Sprange, tusschen de Blooke en het Land-van-Zevenbergen.

LEDEWEG, (DE) of LEUWA geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Berkel-en-Rodenrijs*, 18 min. W. van *Berkel*.

LEEGEWEG, streek lands, prov. *Noord-Brabant*. Zie LAERWEG. W.

LEEGHWATER, stoom- waterpomp-molen, prov. *Zuid-Holland*, gem. en 1 u. N. O. van *Wormond*, ten N. en niet ver van de *Kaag*. Het is een der drie stoom- waterpomp-molens, om het Haarlemmermeer droog te malen, en werkt met 11 pompen, die het water uit het meer op de ringvaart brengen, en ieder, bij elken slag, omtrent 8000 Ned. kannen water ophalen. Dit werktuig is aldus genoemd naar den beroemden JAN ADRIAANS. LEERWATER, den eersten ontwerper van het droog maken van het Haarlemmermeer.

LEEGLAND (HET) of LAAGLAND, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Idaarderadeel*, 10 min. N. O. van *Grouw*; met 14 h. en 100 inw.

LEEGSTRAAT of LAAGSTRAAT, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en ½ u. N. W. van *Dongen*; met 20 h. en 190 inw.

*LEEK (DE); gem., bevat, behalve de in het Wbk. vermelde, ook nog de geh. Boerestreek en Veldstreek en een gedeelte van Jonkersvaart en telt 4450 inw.

*LEEK (DE), geh. in *Dregterland*, ligt ook gedeeltelijk in de *Vier-Noorderkoggen*, en telt 15 h. en 70 inw., als 4 h. en 20 inw. onder *Berkhout-en-Baarsdorp*, en 9 h. en 50 inw. onder *Wognum-en-Wadweg*. Reg. 4 en 5, staat: *Wagnum*, lees: *Wognum*,

*LEEK (DE), water in de *Vier-Noorderkoggen*, ontlast zich in de *Narresluis*.

LEEK (DE), geh. in *Waterland*. Zie OVSLEEK. W.

LEEMBRUG, brug, prov. *Drenthe*, gem. *Smilde*, ½ u. Z. W. van Kloosterveen, over de hooflvaart in den weg naar *Beilen*.

LEEMHORST, geh., prov. *Limburg*, kant. en 1 u. Z. van *Venlo*, gem. en ½ u. O. van *Tegelen*; met 15 h. en 90 inw.

*LEEMPUTTE ligt 20 min. O. van *Hilversbosch*.

*LEEN (DE) bevat ook het geh. *Zevenhuizen*. — Reg. 20, staat: stat. lees: par. — Bl. 100, reg. 11, staat: *Junij*, lees: *Julij*,

*LEENSTER-WIERDEN, staat: *TUNSTER-WARVEN* lees: *TUNSTER-WARVEN*

*LEERBROEK. Reg. 2, staat: *Land-van-Leerdam*, lees: *graaf. Leerdam*,

*LEERDAM, voorn. graafs. De R. K. parochieren te *Leerdam*.

* **LEERDAM**, gem., bevat, behalve de stad Leerdam, de geh. Hoogeind-van-Middelkoop, Loosdorp en Schaik, benevens de b. Lingedijk, Tiendeweg, Treffelede, Diefdijk en Hornedijk. — Onder de alhier gestaan hebbende Predikanten verdient melding **GIJSBERTUS JOHANNES ROOLJENS**, van 1811 tot 1817, die den 9 Januarij 1846 als Hoogleeraar aan het Athenaeum te Amsterdam overleed. — De R. K. maken, sedert 1848, met de gem. *Schoonrewoerd, Asperen, Heukelum, Nieuwland, Kedichem-en-Oosterwijk, Leerbroek* en *Heerkerk*, eene afzonderlijke stat. uit, welke 140 zielen, onder welke 100 Communikanten, telt, en tot eervan Pastoor gehad heeft **LEONARDUS ZOETZA**, welke in het jaar 1845 herwaarts kwam en in 1848 daar overleden is. De kerk, waaraan de pastorij verbonden is, is een gebouw zonder toren en van een orgel voorzien. — Men heeft er mede een Postkantoor.

* **LEERMENS** ligt $1\frac{1}{2}$ u. van *Appingedam*, $\frac{1}{2}$ u. van *'t Zandt*. Men telt er in de kom van het d. 35 h.-en ruim 220 inw., en met de daartoe behoorende b. Lutjerijp en Terhorn 75 h. en ruim 400 inw. — De Herv., zijn er 340 in getal, onder welke ruim 80 Ledematen. — Het in het Wbk. vermelde opschrift aan de zuiderdeur van de kerk bestaat niet meer. — Er zijn 13 Christelijk Afgescheidenen, ruim 20 Doopsgez., onder welke 4 Ledematen, en 9 R. K., welke laatste te *Appingedam* parochiëren. — De dorpschool wordt gemiddeld door 40 leerlingen bezocht.

* **LEERMENS-EN-LOPPERSUM**, Doopsgez. gem., telt 150 zielen, onder welke 60 Ledematen.

LEETE, geh., prov. *Groningen*. Zie **LETTA**. W.

* **LEETIE**, staat: Zie **LETTA**. lees: Zie **LETTA**.

* **LEETS (POLDER-OVER-DE-)** is slechts een gedeelte polderland, grenzende N. aan het Poldertje benoorden de Miederlaan, O. aan het Poldertje bezuiden de Miederlaan, Z. aan de gem. Barsingerhorn-Kolhorn-en-Haringhuizen, W. aan het Poldertje-voor-Grootewal. — Het beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 31 bund. 37 v. r. 30 v. ell., alles schotbaar land. Er staat daarin slechts één h., zijnde de boerderij de Mieda.

LEEUWARDEN, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oosteryoo*. arr. en kant. *Leeuwarden*, bevattende niets dan de gem. *Leeuwarden* en alzoo, volgens het kadaster, beslaande 1637 bund. 2 v. r. 10 v. ell., waaronder 1892 bund. 63 v. r. 90 v. ell. belastbaar land.

* **LEEUWARDEN**, gem. Reg. 10 staat: *Willaart*, lees: *Wilaard*, — Reg. 20 en 21, staat: *Vaart van het Vliet*, lees: *het Vliet*, — Onder de 23,400 inw. zijn niet begrepen 4 à 800 militairen en omstreeks 900 gevangenen. — De voornaamste der hier in 1848 bestaande fabrieken en trafijken zijn: 1 zeer fraaije gasfabriek, op de plaats, waar de voormalige Hoeksterpoort gestaan heeft, 2 bierbrouwerijen, 2 zijnmakerijen, 1 steenbakkerij, 4 pottbakkerijen, 2 kalkbrandertjen, 4 leerlooijertjen, 2 lijmsiedertjen, 3 velleblooterijen, 1 leermolen en zeemtouwerij, 8 scheepstimmerwerven, 7 lijnbanen, 1 zoutkeet, 3 reepziedertjen, 3 chicoreifabrieken, 1 verwmolen, 2 friesch-groensfabrieken, 1 linnenverwerij of klandertij, 10 tabaksfabrieken en kervertjen, 5 houtzaag-, 8 olie-, 4 cement-, 3 pel- en 6 korenmolens. — Bl. 116, reg. 34, staat: 1606 lees: 1605 — **RUGENIUS HACTINERUS** is in 1626 overleden. — Onder de te **LEEUWARDEN** gestaan hebbende Predikanten verdient nog melding **MARTINUS RUMERINK**, een der oprichters van het *Genootschap ter verdediging der voornaamste waarheden van de Christelijke godsdienst, insonderheid tegen derselver hedendaagsche bestrijders*, die er van 1774 tot 1777 stond. — Er bestaat sedert het jaar 1843 ook te **LEEUWARDEN**

eene erkende Afgescheidens gem., welke tot eersten Leeraar had **DORPE JOHANNES VAN DER WERP**, die in het jaar 1844 herwaarts kwam en er nog staat. — Onder de R. K. te **LEEUWARDEN** telt men 2400 Communikanten. — Bl. 119. **LEEUWARDEN** is sedert de verlanding of opsluiking van de Middellzee in eene landstad veranderd. — Reg. 28 en 29, staat: dorpen lees: parochiën — De vroegere waterpoorten, thans meest bruggen, zijn: de Hoekster-Waterpoort ten Noorden; de **Trinster-Waterpoort** ten Oosten; de **Huizumer-Waterpoort** ten Zuiden en de **Lieve-Vrouwe- en Oldehoofster-Waterpoort** ten Westen. Vroeger had men ten Zuiden ook nog de **Wirdumer- en ten Oosten de Nieuwe-Waterpoort**, doch deze bestaan niet meer — Bl. 120. Het getal inw. bedraagt ruim 18,650. — Onder de voornaamste pleinen verdient ook melding: de **Brol**, mede eene lange overwelfde dubbele boog. — De **Prinsentuin** is in 1691 niet met het westelijk tournooiveld, maar alleen met eenen oostelijken moestuin vergroot. — Bl. 121. Tegenover het voormalige Hof te **LEEUWARDEN** staat het **Grietenijhuis** van **Leeuwarder** aandeel, dat in 1844 aanmerkelijk vergroot en verbeterd is. — Bl. 122, reg. 22, staat: **Wabbe-Wijzesdwinger**, lees: **Wabbe-Wisses- of Jakobijner-dwinger**, — Het grootsche, thans geheel volbouwde, **Geregtshof** staat in **het Zaailand**. — Reg. 31, staat: ter wederzijde lees: ter westzijde — Het **Huis van Tuchtiging en Opsluiting** heeft twee ruime binnenplaatsen en is, in 1846, aan de oostzijde, door een nieuw gebouw vergroot. — Bl. 124, reg. 4, staat: **Prinsessehuis** lees: **Prinsessehof** — Onder de vertrekken van het **Stadhuis** munt de in 1847 voltooide en bezienswaardige raadzaal uit. — Bl. 125, reg. 8, staat: **JENNA** lees: **JENNE** — De **Stadswaag** staat tusschen de **Langepijp** en het **Waagsplein**. — Reg. 18, van onderen, staat: destijds lees: eertijds — In het jaar 1850 zijn op de wekelijkse marktdagen te **LEEUWARDEN** aan de stadswaag gewogen: 41,807 vierden, 11,778 achtsten en 4787 zestienen vat boter, wogende, met een gemiddeld overwigt van twee Ned. ponden per vierde vat, 2,080,544 Ned. ponden boter en 228,781 Ned. ponden kaas. — Het **Stads-Burger-Ziekenhuis**, nevens het **Blokhuis**, is een nieuw gebouw, in 1840 in modernem stijl gebouwd en voor het doel uitmuntend ingerigt. — Tot de overige gebouwen behoort mede: de voorm. **Garnizoens-Infirmierie**, in de **Kleine-Kerkstraat**. — Reg. 9—6, van onderen, aldus te veranderen. — Nog verdienen melding: de **Schouwburg**, in het **Ruiterkwartier**, waar ook de **Vrijmetselaarsloge: de Friesche Trouw**; hare vergaderingen houdt; de **Groote-Societeit**, aan de **Langepijp**; het fraaije gebouw der **Societeit: Amicitia**, op de plaats, waar de **Wirdumer-poort** gestaan heeft, dat het inkomen van de stad aan de zuidzijde grootelijks versiert en eene sierlijke kolfbaan heeft, welke des winters tot concert- en balzaal dient; het groote en prachtige **Winkelgebouw** van **SINKE**, op de **Nieuwstad**, in 1845 voltooid; het **Logement: de Nieuwe Doelen**, op de **Korenmarkt**; de **Loge of het Heeren-Logement**, in het **Zaailand**, enz. — Bl. 126, reg. 3, staat: 1584 lees: 1588 — Reg. 11 staat: **PIETER DE KNIZER**. lees: **PIETER DE KUYER**. — Reg. 19 en 20, staat: onbruikbaar lees: ongebruikt — Reg. 24 en 25, staat: **VEGELIN** lees: **VEGELIN** — De **Kerk der Afgescheidenen**, aan de **Noorderkade**, is een klein vierkant gebouw, zonder toren of orgel. — De R. K. kerk van den **H. Willibrordus** staat in de **Groote-Kerkstraat**. — Bl. 128, reg. 11 en 12, van onderen, staat: **MARTINUS ELRUS** of **ELRACUS** of **MARTI-**

DES ANGBIUS ELIACUS, lees: MARTINUS ELIACUS. — Bl. 130. Men heeft te LEEUWARDEN ook eene Werkplaats van Liefdadigheid, eene Bank van Leening, eene Spaarbank en eene Spaarkas. — Bl. 132. Onder de te LEEUWARDEN geboren beroemde mannen verdienen ook melding: de Nederduitsche Taalkundige HAAR VAN HARDERWIJK, geb. 19 Januarij 1784, † 31 December 1847, als Predikant te Katwijk-aan-Zee; de Schilder JAN VERMEEREN DE VAAS, geb. in 1827, † in 1888, die tevens een bekwaam bouwkundige was; de Teekenaar en Etser SIMON DE VAAS, geb. in 1800. — DIER PLOEGMA was geb. in 1760, † in 1792.

* LEEUWARDEN (BLOKHUIS-VAN-). Reg. 4, staat: WILHEMUS lees: WILLIBROD

* LEEUWARDERADEEL heeft 12 Herv. kerken.

* LEEUWEN, d., ligt 5 u. van Nijmegen, 1 u. van Druten. Men heeft er 315 h. en 2150 inw., die mede in de tabaksplantertij gedeeltelyk hun bestaan vinden. — Reg. 12, staat: Muzicouwer lew: MEINHARDT — De Herv. kerk, in 1785 gebouwd, heeft eenen achtkantigen toren, maar geen orgel. — De R. K. kerk is een nieuw gebouw, in 1836 gesticht, met eenen kloktoren en een orgel — De dorpschool werd gemiddeld door 100 à 120 leerlingen bezocht. — Voor omstreeks 1½ eeuw stroomde de Waal langs den geheelen dijk van dit dorp; thans is het bijna overal door uiterwaarden gedekt. — De kermis valt in den tweeden Zondag in Julij en den eersten Zondag in October.

* LEEUWEN (HET HUIS-TE-) bestaat niet meer; het lag 8 u. van Nijmegen, 1 u. van Druten, 1½ u. van Wamel, 20 min. van het d. Leeuwen; was gesticht in 1355, en is in 1817 gesloopt uitgenommene voorpoort, welke door den tegenwoordigen eigenaar bewoond wordt. De daartoe behoorende gronden beslaan 10 bund. 20 v. r. — *Onderste reg.*, staat: Zanten, lees: Xanten,

* LEEUWENBERGH staat wijk B, no. 54. — Dit voorn. adel. h. wordt thans in eigendom bezeten door Mevrouw de wed. HANNAWMAN.

* LEEUWENBURG, kast., prov. Noord-Brabant, heeft een aantal gebouwde toren, in welken front een wapen staat, met de woorden: *Vreden geeft rijkdom.*

* LEEUWENBURG ligt onder Hardenbroek, gem. Sterkenburg, 20 min. W. van Neder-Langbroek, en beslaat, met de riddersmatigheid Molenstein, eene oppervlakte van 59 bund. 3 v. r. 30 v. ell.

* LEEUWENBURGSBRUG, lees: LEEUWENBRUG. De tegenwoordig BLAAUWBRUG, in 1839 en 1840 herbouwd, is 86 ell. lang en zoo breed, dat twee diligences elkander kunnen voorbyrijden, zonder de voetgangers te hinderen.

LEEUWENDAAL, hofst. in de Parmeer, prov. Noord-Holland, gem. en 1½ u. van Edam, aan den Oosterweg, beslaande eene oppervlakte van 22 bund. 9 v. r. 40 v. ell.

* LEEUWENHORST had tot wapen een veld van goud, met een leeuwenkop van azuur, getogd van silver.

* LEEUWENPAAL is een der palen, welke in 1719 zijn geplaatst, om de verscbillen over de uitgestrektheid der Gooi- en Beemlandse dorpen uit den weg te ruimen.

* LEEUWESTEYN, staat bestjden het stadswis, wijk D, No. 50, te Utrecht.

LEGETALE, berg in Oost-Indië, op het eil. Sereen, ongeveer 1800 ell. hoog, welke in het midden van 1844 plotseling uitgebarsten is.

LEGH, b., prov. *Noord-Brabant*. Zie *LUZZ*. W.

LEGOK-NJENANG, d. op het eil. *Java*, ads. res. *Buitenzorg*, aan de zuidzijde van den berg *Goenong-Gedeh*.

* LEGUIT-POLDER was reeds vóór 1585 in wezen; hij overstroomde in Januarij 1682 en in Maart 1715. — Bl. 162, *bovenste regel staat*: Boschhoofd, lees: Botshoofd,

LEHBERG·alleenst. h., grooth. *Luxemburg*, *gem. *Ettelbruck*, kerkelijk tot *Schieren* behoorende.

LEHRHOFF, geh., grooth. *Luxemburg*, gem. *Grosbous*; met 2 h. en 7 inw

* LEIDUIN, reg. 4 en 5, *staat*: Spoorweg lees: Doodweg

LEIHOEK, geh., prov. *Noord-Holland*, gem en 9 min. Z. Z. W. van *Petten*; met 5 h. en 10 inw.

* LEIJENBROEK ligt Z.Z.W. van *Sittard*, en telt 87 h. en 500 inw.

* LEIJENBROEK, buit. in *Delfland*. — Reg. 1, *staat*: en $\frac{1}{4}$ u. lees: arr. en $\frac{1}{4}$ u.

* LEIJER-POLDER (DE), op sommige kaarten DE *LAVUS* gespeld, ligt gedeeltelijk gem. *Oude-Niedorp-en-Zijdewind*, gedeeltelijk gem. *Nieuwe-Niedorp*, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 245 bund. 91 v. r. 85 v. ell., als: onder *Oude-Niedorp-en-Zijdewind* 251 bund. 60 v. r. en onder *Nieuwe-Niedorp* 14 bund. 31 v. r. 85 v. ell. Hij watert uit door eenen molen (niet door eene sluis) op de ringsloot van de *Niederper-kogge*.

* LEISEN of *LEYSNOOX* is eene b. ten O. van de stad *Oosterhout*; met 46 h. en 450 inw.

* LEK (DE), riv., bl. 170, reg. 5 *staat*: 1,055 lees: 1,155 — Bij *Culenburg* is de hoogte der rivier 3,505 ell.; de lage zomerstand te *Vreeswijk* 1,57 ell. boven A. P. Zij is breed, volgens den waterstaat: te *Vianen* 280 ell., te *Ameide* 185 ell., te *Tienhoven* 226 ell., te *Langerak* 524 ell., te *Nieuwpoort* 301 ell. en te *Schoonhoven* 229 ell. De lengte van *Wijk-bij-duurstede* tot *Culenburg* is 12,130,90 ell., en van *Culenburg* tot *Vianen* 111,867.20 ell.

* LEK (DE), heerl., was vroeger eene afzonderlijke gem., doch is in 1847, onder de aangrenzende gemeenten verdeeld.

* LEKDIJK (DE), prov. *Utrecht*. Het peil te *Wijk-bij-Duurstede* is 3,80 ell., te *Vreeswijk* 6,59 ell. en te *Schoonhoven* 8,44 ell., allen boven A. P.

* LEKDIJK-BENEDENDAMS (DE) is van het hoogste belang, niet sloop voor den *Lopikerwaard*, waar hij langs loopt, maar zelfs voor geheel *Holland*, aangezien door eene doorbraak in dien dijk al het land tot aan *Amsterdam* toe zou ondervloeijen. — Het dijksdistrict is groot 11,725 bund., volgens beschikking der hooge regering van 1845. — Deze dijk had in 1454 slechts 36 *Stichtsche* duimen of 0,97 ell. hoogte; in 1743, 1,90 ell.; in 1755, 2,45 ell.; in 1772, 5,27 ell. hoogte en is in 1828 en 1829 op sommige plaatsen 4 en 5 palm. verlaagd.

* LEKDIJK-BOVENDAMS (DE). Het dijksdistrict is groot 51,275 bund., volgens beschikking der hooge regering van 1845.

LEKKERBER (DE), geh., prov. *Noord-Holland*. Zie *LUZZ* (DE). W.

* LEKKERLAND (NIEUW-). Bl. 175. Den 24 Februarij 1847 werd het afbreken der oude en het opbouwen der nieuwe kerk aanbesteed. De eerste steen aan deze laatste werd den 26 Mei daaraanvolgende gelegd en zij werd den 28 Januarij 1848 in gebruik genomen. — Het is een fraai en doelmstig ingerigt langwerpig vierkant gebouw, met eenen spitsen toren, doch zonder orgel.

LEKSENSVEER of LAKKESVEER, glerpontveer prov. *Gelderland*, over den Rijn, gem. en ruim $\frac{1}{2}$ u. O. van Wageningen, in den grindweg naar Nijmegen. — Er staat daarbij een huis zijnde het veerbuis.

* LEKSMOND, heerl., wordt thans in eigendom bezeten door Mr. PIETRA THEODORUS CONSTANTIJN VAN DEN BRAC VAN LEKSMOND en bevat behalve het d. Leksmond, ook het geh. Kortshoeve.

LEKSMONDSCH-UITERWAARDEN (DE), uiterwaarden, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Leksmond-Acht-hoven-en-Lakerveld*; zij wateren uit op de Lek, door een steenen sluisje, wijd 1,71 ell.

LELES (DE MEREN-VAN-), drie meren in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Praanger-Regentschappen*, reg. en distr. *Bandong*. — Zij zijn van geen grooten omvang doch voor den landbouw van uitgestrekt nut. Het daaruit afgeleide water wordt door de bergstroomen telkens spoedig weder aangevuld, zoodat in de meren zelve zelden of nooit eenig merkbaar verschil in den stand des waters ontwaard wordt.

* LELIATE moet wegvallen.

* LELLIIG telt 26 h. en 220 inw. De kapel is aan den H. *Arnoux* toegewijd.

LEMOENO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celbes*, op de Noord-oostelijke landtong, resid. *Menado*. In de nabijheid is eene goudmijn.

* LEMMER (DE), kerk. ring, reg. 5 en 6, staat: *Langweeren-Teroele*, lees: *Langweer-Dijken-Teroele-en-Bornswaag*, reg. 7, staat: *Oosterhaule-Oldewer-en-Nijega*, lees: *Oosterhaule-Oldewer-en-Ouwster-Nijega*.

LEMMER (DE), kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Lemsterland*, arr. *Sneek*, kant. *de Lemmer*, bevattende alleen het d. de Lemmer, en eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 410 bund. 70 v. r. 67 v. ell., waaronder 406 bund. 10 v. r. 80 v. ell. belastbaar land.

* LEMMER (DE). Aldaar staat het grietenjhuis van Lemsterland. — De *Isr.*, die er 80 in getal zijn, hebben eene bijkerk, welke tot de ringynagoge van *Leeuwarden* behoort. — Ook heeft men er eene Spaarbank en een Postkantoor.

* LEMMERSI, reg. 3 en 4, staat: *KULERANSFRUIT*. lees: *KULERANSFRUIT*.

* LEMSELO. De marke van dit geh. is in 1842 verdeeld:

* LEMSTERLAND behoort tot het arr. *Sneek*, kant. *de Lemmer*. Het grietenjhuis staat op de Lemmer.

LENDE (DE), riv., prov. *Friesland*. Zie *LENDE* (DE). W. en A.

LENNEPRSTEIN, staat: Zie *MOLLEGATEN*. lees: Zie *MOLLEGATEN*.

* LENNINGEN. De par. telt 260 Communicanten. — De kerk is aan den H. *Petrus* toegewijd.

LENS (DE), vaarwater en ankerplaats, prov. *Zuid-Holland*, op dereede van *Hellevoetsluis*, ten W. van de haven, tusschen den vasten wal en den Zuidwal met minstens 80 palmen diepte en goede ankergrond.

* LENT telt 161 h. en 1170 inw. — Onder de hier gestaan hebbende Predikanten verdient melding de dichter *RUBINA PIETRA VAN DE KASTERS*, die er van 28 Mei 1792 tot 15 October 1795 gestaan heeft.

* LENTHE telt onder *Heino* 111 h. en 660 inw.

LEPAR-EILANDEN, eil. groep in *Oost-Indië*, resid. *Bangka*, in de *Maclesfeldstraat*, Z. O. van het eil. *Bangka*.

* LEPLAAR, reg. 7, staat: 46 bund. 48 v. r., lees: 46 bund. 48 v. r. schotbaar land,

* **LEPELENBURG**, reg. 5, staat: noordoosthoek lees: zuidoosthoek — Dit bolwerk was in het jaar 1579 aangelegd en is voor eenige jaren gesloopt.

LERAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, afd. *Grissé*, distr. *Petambakan*. In dit d. is den 24 October 1848 brand ontstaan, waardoor 74 bamboezenhuizen en 92 bijgebouwen zijn in de asch gelegd.

LETSE (DE) of *DE ZIJDE*, water, prov. *Groningen*, bij *Westerlee*, noordwaarts loopende van *Westerlee* naar 't *Winschoterdiep*.

LETTA (KAMPONG), d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op het *Zuidelijk Schiereiland*, rijk *Bonthain*, aan de *Tjelindoe*.

* **LETTILBERT** telt 29 h. en 150 inw. De R. K., die er wonen, behooren tot de stat. van *Zuidhorn*.

LETTRE-GORZEN, naam, onder welken op oude kaarten de schorren ten N. van 's *Heer Jansland*, op *Duiseland*, voorkomen.

LEUKEN, geh., prov. *Limburg*, gem. en 1 u. van *Bergen*, 2½ min. N. W. van *Well*, waartoe het kerkelijk behoort; met 11 h. en 100 inw.

LEUMOLEN, geh., prov. *Limburg*, arr., kant. en 1½ u. N. W. van *Roermond*, gem. en 1½ u. van *Nunheim*; met 2 h. en 10 inw.

* **LEUNEN**. De kapel is aan de *H. Catharina* toegewijd.

* **LEUR** ligt 1½ u. van *Breda* en bestaat grootendeels uit eene dubbele rei aangebouwde huizen, waaronder vele aanzienlijke, ter wederzijden van eene keistraat, met dubbele ophaalbrug over de *Vaart*. Deze straatweg loopt door tot in de kom van het d. *Etten*. — Men heeft er ook 2 steenen graan- en schorsmolens, waarvan de eene tevens oliemolen is, 1 lijnbaan en 1 scheepstimmerwerf. — De *Herv. kerk* heeft eenen houten toren met uurwerk. De R. K. kerk, een langwerpig gebouw, is in 1797 gesticht en in 1841 vernieuwd.

* **LEURSCHE-VAART**, ook de *TURFVAART* en veelal de *LEURSCHE-NAVEN* genaamd, heeft eene schutsluis, aangelegd in 1752, ligt 6,90 ell., de slagbalk ligt op 1,485 onder A. P. en eene keersluis, gebouwd in 1837, wijd 7,00 ell. welks slagbalk ligt op 2,18 onder A. P.

* **LEUSDEN**, reg. 38, staat: de bulle lees: de brieven

LEUVEN, geh., prov. *Gelderland*, kant. en 4 u. Z. W. van *Geldermalsen*, gem. en ½ u. N. O. van *Furen*; met 5 h. en 35 inw.

* **LEUVEN**, pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 70 bund. en bevat eene boerderij.

LEUVENSCHESLUIJSLUIS, sluis, prov. *Zuid-Holland*, gem. en ½ u. W. van *Heukelum*, in den *Zuider-Lingedijk*, dienende om het water uit de polders van *Heukelum*, op de *Linge*, uit te lozen.

LEUWEN, geh., prov. *Limburg*. Zie *LEUWEN*. W.

LEVEROY, d., prov. *Limburg*. Zie *LAYVEROY*. W.

LEXXESVBER, voetveer, prov. *Gelderland*. Zie *LEKSESVEER*.

LEXMOND, d., prov. *Zuid-Holland*. Zie *LEKSMOND*. W.

* **LEYDEN**, gam. Bl. 210. Het overblijfsel van den ouden toren, aan het einde der *Cellebroedersgracht*, is in 1851 afgebroken, en aldaar een plantsoen aangelegd. — Bl. 212. De bevolking was op 1 Januarij 1850 38,500 zielen. Het garnizoen bedraagt slechts 500 man. — De *Leydsche fabrieken* hebben ook in 1851 hunne voortreffelijke fabrikaten naar de wereldtentoonstelling te *Londen* gezonden. — Bl. 215 en 214. De firma *S. en J. Lucatmans* is ontbonden; er bestaan thans te *Leyden* 6 boekdrukkerijen. — Bl. 320. De belangrijke charters ten stadhuize worden thans (in 1851) nauwkeurig onderzocht en aan de uitbreiding der geschiedenis dienstbaar gemaakt. — Bl. 227, reg. 8, staat: *St. Jans-lees: St. Joris*. — De brievenbussen zijn onlangs

van plaats veranderd. — Het gedeelte van de voorm. Woning van van DEN WENW, dat later tot Koffijhuis diende, is thans eene R. K. Bewaarschool, onder toezigt van Geestelijke zusters. — Bl. 230. Onder de Predikanten te LEYDEN, die afzonderlijk melding verdienen, mogen ook genoemd worden: ADRIANUS VAN ASSENDELFT, een der oprichters van het *Genootschap tot verdediging der voornaamste waarheden van de Christelijke Godsdienst, tegen derzelve hedendaagsche Bestrijders*; WILLEM NICOLAAS MUNTING, van 1827 tot 1849. — Bl. 231. Omtrond de fresco's aan de kolommen van de St. Pieterskerk heeft de Hoogleeraar N. C. KIST een verslag met afbeeldingen in zijn *Archief van Kerkelyke Geschiedenis* geplaatst. — Het orgel in de Hooglandsche kerk te LEYDEN is niet van 1637, maar moet van 1437 zijn. — Bl. 232. In het jaar 1848 is bepaald, dat de Waalsche gem. te LEYDEN voortaan weder twee Predikanten zou hebben, die er nu ook zijn. — Bl. 234. Binnen de achtermuren der voormalige Fransche kerk is in 1846 eene uitmuntende bewaarschool voor 800 kinderen gesticht, en in 1847 in gebruik gekomen. — Het grootste gedeelte van het archief der Nederlandsche Waalsche kerken wordt in de Gasthuiskerk te LEYDEN bewaard. — Bl. 240, reg. 21, staat: De Roomsche-Katholieke Kerk van den H. PANCRA TIUS, lees: De Roomsche-Katholieke kerk van de H. MARIA en den H. PANCRA TIUS. — Bl. 248. In 1850 en 1851 is er een nieuw Hofje voor R. K. en de *Ruine* gesticht. — Men heeft te LEYDEN ook eene Bank van Leening in de *Nieuwstraat*. — Bl. 251. Het Japansch Museum is in (1851) nog voorloopig in een gebouw in de *Paardensteeg*. — Bl. 252. Het Anatomisch Kabinet is in 1849—1851, volgens den eed der wetenschap, ingerigt. — Het Academisch Munt- en Penningkabinet is van 1846—1851 aanzienlijk vermeerderd, door aankopen, ruilingen en geschenken. Het bevat thans onder andere eenen echten sikkel of silverling en bijna alle de revolutiemunt van het jaar 1848, en telt op dezen oogenblik meer dan 15,000 studeermunt en penningen. In 1852 hoopt men er eenen catalogus van uit te geven. — Bl. 257, reg. 5, staat: De Maatschappij van Toonkunst lees: De Maatschappij voor Toonkunst. — Reg. 8, staat: voor arme en minvermogende weeshuizen enz. lees: voor arme en minvermogenden, weeshuizen enz. — Bl. 258. Voor het Leydsche Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* is, in het jaar 1850, een fraai gebouw gesticht, op de *Langebrug*, waarin een aantal nuttige inrigtingen bijeen zijn. — In 1850 is ook een nieuw Societeitsgebouw, aan de *Ruine*, gebouwd. — Bl. 259. Onder de te LEYDEN geboren beroemde mannen verdienen nog melding: de Godgeleerde ABRAHAM BIESE, geb. in 1798, † den 26 November 1849, als Predikant bij de Hervormde te Edam; de Regtsgeleerde Mr. ABRAHAM SIEWERTS van RANST, geb. 29 Mei 1786, † 16 Sept. 1848; de Schilders GERRIT VAN VEEB, geb. in 1558, † in 1628, en PIETER VAN ZANTER, geb. in 1746, † in 1813; de Plaatsnijders JONAS SOLDERHOEF, geb. in 1615, ISAÏAK PALING, uit het laatst der zeventiende eeuw, en JACOB VAN DER SCUIS, † in 1756. — Bl. 260, reg. 25, staat: 1807; lees: 1837; — Bl. 261, reg. 8, van onderen, staat: 1891, lees: 1851, — Bl. 279. In het gevecht bij Beringen zijn mede de Jagers NIEUWLAND en LEMMAS gewond geworden.

* LEYDSCHENDAM telt 154 h. en 670 inw., van welke 49 h. en 260 inw. onder *Veur-en-Leydschendam-Noordsijde*, en 105 h. en 410

inw. onder *Stompwijk-Wilvoeren-en-Leydschedam-Zuidzijde*. In de kerk aldaar is in het jaar 1845 een ander orgel geplaatst.

* LEYDSCHÉ-VAART, b., prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en 1 u. Z. van *Haarlem*, gem. en 23 min. van *Heemstede*.

* LEYSNARI, naam, welken de Negers geven aan de koffijplant. Zie *MONASSTRA*, kol. *Suriname*. Zie *MONASSTRA*. (Dn.) W.

* LHEDE, buurs., prov. *Gelderland*. Zie *LUBB.* W.

* LIANGBOLA (GOENONG-), gebergte in *Oost-Indië*, op *Borneo*, zeer hoog in het zuidelijke binnenland, dat eene zuidwestelijke strekking heeft.

* LICHTENBEEK beslaat eene oppervlakte van 204 bund. Van de donkere gang en het grotwerk, in het *Wbk.* vermeld, is geen spoor meer over.

* LICHTENBERG, heerl. in het graafs. *Zutphen*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 190 bund. 1 v. r. 20 v. ell., welke belastbaar land, en telt 22 h., bewoond door 23 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 110 inw., onder welke 70 R. K. en 40 Herv., welke tot de gem. van *Silvold* behooren, waar ook de kinderen school gaan. De kermis valt in den 25 Junij.

* LICHTENBERG bij *St. Pieter*, ligt 1½ u. Z. W. van *Maastricht*. Van het hier bestaan hebbende slot, wordt het eerst melding gemaakt in *Hannovers*, *Miroir des Nobles de la Hesbaye*, in welk werk hij zegt, in het verhaal van den oorlog tusschen de *Awans* en de *Wanons* (1295—1527): *Ceux de Lixtenborg et d'Emale portant de sable a la base d'or, criants Lixtenbourg, etc.*; verder vinden wij dat het slot *Lichtenbasse*, in de vijftiende eeuw aan de familie de *HAR-AMUS* behoorde, welke tot wapen voerde azuur met eene bouwval-lymtoeren van goud en die den titel van Heer van *Lichtenberg* droegen. Vervolgens kwam dit kast. in het geslacht der *Eybarran's*, die het wapen hadden een veld van zilver met eene baar van keel en een moerren van sabel. — In 1600 was *FRANSSCH DE LICHTENBERG* Commandeur van den *Ouden-Biesen* bij *Maastricht* (eene hoofdafdeeling der *Duitsche orde*). — Voor 60 of 70 jaar werd in de kapel van het huis te *Lichtenbasse*, nog dienst gedaan door de *Minderbroeders* van *Silvante*. Sedert dien tijd is het vervallen en vertoont thans een ongeveer 8 ell. hoogen bouwval op een hoog punt van de *St. Pietersberg*. — In 1848 werden bij het graven van het kanaal van *Maastricht* naar *Luik*, onder *St. Pieter*, eenige oude van steen vervaardigde en met ronde deksels voorzien doodkisten gevonden, welke nog beenderen en doodshoofden bevatten. Men hield dit voor de overblijfselen der eerste bezitters van *Lichtenbasse*.

* LICHTENBERG, geh., prov. *Limburg*, kant. en ¼ u. N. O. van *Haarlem*, gem. en 12 min. van *Schaesberg*; met 92 h. en 170 inw.

* LICHTENVOORDE, gem., paalt N. aan de gem. *Eibergen* en *Groenlo*. Deze gem. bevat het stedeke *Lichtenvoorde* en den *Bosch*, de buur. *Vragender*, *Lieveld*, *Zieuwent*, benevens het adell. h. *Hervelt* en *Tongerlo*. — Zij beslaat, volgens het kadaster, 7546 bund. 6 v. r. 80 v. ell.; telt 536 h., bewoond door 627 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 3640 inw., onder welke 5290 R. K., 350 Herv., 14 Chr. Afg. en 5 Evang. Luth. — De R. K. kerk is een groot en fraai gebouw, in het jaar 1820 geheel nieuw gesticht, en heeft een sierlijk altaar met een schoon schilderstuk, het *H. Avondmaal* voorstellende. — De Herv. kerk, is een klein doch sierlijk gebouw, met eenen langen spitsen toren. De kermis valt in op den feestdag van den *H. Martinus*, zijnde den 21 September.

* **LICHTENVOORDE (HUIS-TE-)** is eenige jaren nadat de Prins van ORANJE de heerl. LICHTENVOORDE had aangekocht, gesloopt geworden. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans eens woning, het Hof genoemd, met 30 v. r. grond.

LICKBAERTSCHE-WATERING (DE), water, prov. Zuid-Holland, Zie LIKKEBAARTSCHE-WATERING (DE).

LIEDEWIJCONVENT (ST.), voorn. klooster te Schiedam. Zie POORT (HET HUIS-TE-).

LIEDE (DE), watertje, prov. Noord-Holland. Zie LIEDE (DE). W. en A.

LIEFDE (DE), R. K. statie, prov. Noord-Holland, aartspr. van Holland-en-Zeeland, dek. Amstelland, met 620 Communikanten, en door eenen Pastoor bediend wordende. De kerk dezer stat., welke aan den H. NICOLAAS is toegewijd, staat op het *Langebleekerspad*, buiten de Raambarrière der stad Amsterdam. Het is een gewoon kerkgewoon, zonder toren, met eenen fraai gebeeldhouwden predikstoel en een sedert 1850 nieuw orgel. In 1843 is bij deze kerk eens begraafplaats voor R. K. aangelegd, waarop eenige monumenten staan.

LIEMBANGAN, distr., in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Samarang, reg. Kendal.

* **LIENDEN**, gem., paalt Z. aan de gem. Eêhteld en IJzendoorn, Z. W. aan Tiel. — Men treft er zeer goed zaai-, wei- en hooiland, benevens vruchtbare boomgaarden, aan. Ook wordt er zeer goede lak geteeld, waarvan men de opbrengst op nagenoeg 2000 Ned. ponden kan schatten. — De Christelijk Afgescheidenen, die er wonen, behooren tot de gem. van Ommeren. — Reg. 22, staat: 290 leer: 300

* **LIENDEN**, heerl., is groot, volgens het kadaster, 371 bund. 89 v. r. 14 v. ell., waaronder 371 bund. 80 v. r. belastbaar land.

* **LIENDEN**, buurs. in de Over-Betuwe, ligt $\frac{1}{2}$ u. van Eist, en telt 80 h. en 340 inw.

LIENDERT, geh., prov. Utrecht, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. van Amersfoort, gem. Hoogland, $\frac{1}{2}$ u. O. van den Ham; met 10 h. en 60 inw.

* **LIËR (DE)** bevat mede het geh. Westerie en de b. Oostbuurt. — Reg. 25, staat: ABRAHAM lees: ABRAHAM

LIËR (GROOT-EN-KLEIN-), geh., prov. Limburg, gem. Middelkaar, $\frac{1}{2}$ u. N. van Mook; met 5 h. en 20 inw.

* **LIËRWATERING (DE)** staat: Zie LIEDE. lees: Zie LEE (DE).

* **LIESDUNE**, eene plaats, waarvan de goederen in 838 door HERMUNDUS, Bisschop van Utrecht, aan de St. Maartenskerk aldaar geschonken werden. Zie LOOSDUINEN. W. en A.

LIESEIND, geh., prov. N. Brabant, gem. Schijndel. Zie LISSEMELEN. W.

LIESEIND, geh., prov. Noord-Brabant, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. O. van Veghel, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van Uden; met 6 h. en ongeveer 40 inw.

* **LIESHOUT** beslaat, volgens het kadaster, 2537 bund., waaronder 1511 bund. 24 v. r. belastbaar land. Men heeft er 1 korenmolen en 1 bierbrouwerij. — In de kom van het d. staan 80 h., met 400 inw.

LIEFSK (DE), water, prov. Groningen, gem. Zuidbroek, in een noordoostelijke rigting, loopende van het Mantendammerdiep in het Dwarsdiep.

LIEVELDERBEEKJE (HET), beek, prov. Gelderland, die 1 u. Z. van Groenlo ontspringt, en kronkelende, westwaarts naar de Nieuwe beek loopt.

LIEVELDERBRUG, brug, prov. Gelderland, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van Lichtenvoorde, over het Lievelderbeekje, in den weg van Lichtenvoorde op Groenlo.

LIEVE-VROUWE-PAROCHIE, kadastr. gem., prov. *Friesland*, kw. *Waterspoo*, griet. *het Bildt*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Berlikum*; bevattende het d. *Lieve-Vrouwe-parochie* met sijn behoor, waaronder de b. *Oude- en Nieuwe-Bildtzijl*, en, volgens het kadastr., eene oppervlakte beslaande van 2491 bund. 19 v. r. 85 v. ell., waaronder 2466 bund. 52 v. r. 42 v. ell. belastbaar land.

LIEVE-VROUWE-POLDER (ONZE-), oude naam van de *Nieuwe-Oosthoek*, prov. *Zuid-Holland*. Zie *Oosthoek (De Nieuwe-)*. W.

LIEVE-VROUWE-TEN-BERGE (ONZE-), voorm. kloost., prov. *Friesland*. Zie *Sion*. W.

LIGTENBERG, buurs., prov. *Gelderland*. Zie *LICHTENBERG*. W. en A. **LIGTENBERG**, geh., prov. *Utrecht*, kant. en 2 u. N. ten W. van *Huvelstein*, gem. *Veldhuizen*; met 3 h. en ongeveer 50 inw.

***LIGTENBERG (DEN)** ligt gedeeltelijk gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Rijsen*, gedeeltelijk gem. en $1\frac{1}{2}$ u. N. N. O. van *Holtten*, gedeeltelijk gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. O. van *Hellendoorn*; met 15 h. en 100 inw., van welke 4 h. en 50 inw. onder *Rijsen*, 7 h. en 40 inw. onder *Holtten*, en 4 h. en 50 inw. onder *Hellendoorn*.

LIJBRUG (DE), brug, prov. *Noord-Holland*. Zie *LIJBRUG (DE)* W.

LIJMBEEKSTRAAT, bij het kadastr. *LIJMBEEK*, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Woensel-en-Eckart*, $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. W. van *Woensel*, aan de weg van *Eindhoven* naar *Oirschot*; met 88 h. en 650 inw.

***LIJMSCHIE-OVERBLAAT** is in 1809 gemaakt. — De lengte is 5940 ell., de hoogte der kruin 6,44 ell. Pannerdenschc peil, en dient, om, indien de *Oude-Rijn* tot 4,25 ell. boven middelbare rivierstand geresen is, alsdan het overtollige water door de *Lijmers* op den *Maas* af te voeren, waartoe, behalve de *Bevermeersche* en *Bingerdenschc* sluizen, ook nog overlaten in den *IJsseldijk* zijn.

LIJNDEN, d. en buurs., prov. *Gelderland*. Zie *LIJNDEN*. W.

LIJNDEN (DE VAN-), stoom-waterpomp-molen, prov. *Noord-Holland*, aan het *Lutkemeer*, gem. *Sloten-Sloterdijk-Ostdorp-en-de-Vrijeger*. — Het is een der drie stoom-pomp-watermolens, om het *Haarlemmermeer* droog te malen, in 1847 aanbesteed, en werkt met 9 pompen; die het water uit het meer op de ringsloot brengen, en ieder bij eiken slag omtrent 8000 Ned. kannen water ophalen.

***LIJNSHEIKEN** ligt $\frac{1}{2}$ u. N. van *Tilburg*; telt 22 h. en 122 inw.

LIJONS, d., prov. *Friesland*. Zie *LYONS*. W.

LIKKEBAARTSCHE-MOLENSLOOT of **LICKEBAARTSCHE-MOLENSLOOT**, water, prov. *Zuid-Holland*, in den *Aalkeet-buiten-polder*, van den *Likkebaartsche-molen* aan de *Boonenvliet*, gem. *Maasland*, in eene midoostelijke rigting tot in *Vlaardinger-Ambacht-en-Babbers-polder* loopende, alwaar het aan de *Oost- of Rijskade* te niet loopt.

LIKKEBAARTSCHE-WATERING (DE) of de **LICKEBAARTS-WATERING**, water, prov. *Zuid-Holland*, in den *Aalkeet-buiten-polder*, beginnende aan de waterkeering of kade bij de *Langeheul*, gem. *Maasland* en loopende in eene oostelijke rigting naar de gem. *Vlaardinger-Ambacht-en-Babbers-polder*, waar zij, onder den naam van *Poeldijksche-watering*, in de buit. *Kalishoek* eindigt. Het dient tot molentogt voor den gezegden polder, en maakt sijn water door eenen molen in den beem van *Delft* uit.

***LILIBOY**. Reg. 2, staat: *Leytimor*, lees: *Hitoe*,

LILENDAAL (HET KLOOSTER-VAN-), voorm. vrouwenklooster te *Schiedam*, op den *Achterweg*. — Dit kloost. was aanvankelijk een nosterhuis, doch schijnt later een bestedelinghuis voor mannen te sijn geweest. Thans is aldaar het *Wenkuis* van *Huvoornden*.

LILLES, distr. in *O.-Indië*, op Java, resid. *Preanger-Regentschappen*.
 LIMBEEK, geb., prov. *Noord-Brabant*. Zie LIMBEEKSTRAAT.

* LIMBOATA, lees: LIMBOATAN, ligt in het gouv. *Sumatra's-Westkust*, resid. *Padangsche-Hovenlanden*.

* LIMBRICHT beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 915 bund. 77 v. r. 80 v. ell., waaronder 884 bund. 56 v. r. 50 v. ell., belastbaar land. — Ook heeft men er twee korenmolens, drie bierbrouwerijen en twee brandewijstokerijen. — Bl. 327. De Doopvaten, uit Munsterland verdreven, hadden zich eenen geruimen tijd in den gem. gevestigd, waarvan eene put in het vrije veld, welke destijds tot doopvont diende, nog den naam draagt; doch zij zijn later geheel uitgestorven. — De R. K. par. wordt bediend door eenen Pastoor en drie Kapellanen. — Het d. LIMBRICHT telt 110 h. en 600 inv. — De kerk heeft, behalve het hoofdaltaar, nog twee kleine altaren. — Reg. 14, van anderen, staat: 1817, lees: 1807, — Bl. 528, reg. 2, staat: WALRAAT lees: WALRAAD — Reg. 23, staat: 180 lees: 168 — Reg. 28 en 56, staat: Groedheide, lees: Graedheid, — Reg. 13, van anderen, staat: Bachleen, Bern en Guttekoven, lees: Buchten, Berg en Guttekoven.

* LIMBRICHT (HET KASTEEL-). Bl. 529, reg. 1, staat: schattenden lees: ten deels de schattenden — Reg. 3, staat: meer dan 280 bund. lees: ongeveer 200 bund. — In 1810 heeft de overleden Koninklijke Nederlandsche Staatsraad, de Baron JESSEPH HUBERT MICHELS VAN KUSSEHICK, het kast. LIMBRICHT, met alle zijne onderhoorigheden, van den Heer MAXIMILIAAN BERTINGCK gekocht, zoo dat het nu aan den Heer Baron FRANS BERNARD HUIBERT MICHELS VAN KUSSEHICK, zoon van den overledenen Staatsraad voornoemd, is gekomen. — De plaats waar het oude kasteel gestaan heeft, is thans nog zichtbaar. Het tegenwoordige is naar den bouwtrant der zestiende eeuw opgetrokken. Dit gebouw diende de Geestelijke zusters uit het voormalige Nonnenklooster van Sittard twee volle jaren tot schuil- en verblijfplaats; toen de Maarschalk van TURENNE, Sittard en de omliggende plaatsen in bezit had genomen. Het groot hospitaal van het in 1812 en 1813 terugtrekkende Fransche leger werd op dit kasteel geplaatst.

* LIMBURG, hert. Bl. 531, reg. 55, staat: 65,945 lees: 65,045 — Reg. 57 staat: 29, 522 lees: 29, 522

§ LIMBURG, apost. vic., zijnde het vierde R. K. kerkdistrikt. Het hertogdom LIMBURG, welks grondgebied tot in den jare 1840 kerkelijk onderhoorig is geweest aan het bisdom van Luik, met uitzondering van 7 parochiën, welke behoorden tot het toenmalige vicariaat van Grave, is bij de Pausselijke Breve van den 2 Junij 1840 tot een Apostolisch vicariaat ingesteld. Dat vicariaat bevat: 6 pastortjen van de eerste klasse, 7 pastortjen van de tweede klasse, 157 sacoursalen en 54 bijkerken of andere annexen, makende te zamen 148 parochiën; ongererekend de hulpkapellen of annexen, van welke eenigen onafhankelijk van de parochiën en dus als zelfstandige kerkgemeentes zijn erkend geworden, hoewel zij den rang van hulpkapellen hebben behouden. Het getal kerken dier parochiën bedraagt 177, waaronder 29 erkende hulpkapellen of annexen. Die kerken worden bediend door 12 Pastoors, 157 Desservanten, 25 Kapellanen of Vicarissen-Deemsvant en 129 Vikarissen. Behalve die kerken en hulpkerken zijn er nog eenige bijzondere kapellen, 2 kloosters (1 van Minderbroeders Woort, en 1 van Redemptoristen te Wittem) 1 seminarie (onder afdeling te Roermond en een onder Kerkrade). Het aantal zielen in dit vicariaat wordt gerekend op ruim 195,000.

* **LIMMEL.** De kerk is een klein, oud, langwerpig gebouw met vierkanten toren en spits. — De dorpschool telt gemiddeld 20 leerlingen.

* **LIMMEN.** Bl. 555, reg. 18 en 19, staat: 14 September lees: 16 September — Onder de te **LIMMEN** gestaan hebbende Predikanten verdient melding de als Schrijver en Dichter beroemd gewordenen **WILLEM ANTOON OCKENAS** van 1808 tot 1 Jan. 1817, toen hij emeritus werd.

LIMOT, meer in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*.

* **LIMPERTSBERG** telt 51 h. en 250 inw., die gedeeltelijk te *Weinrebirch*, deels te *Sept Fontaines* parochiëren.

LIND (DE), geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie **LENT** (DE). W.

* **LINDE (DE)** of DE **LENDE**, riv., wordt geschat en opgehouden bij het Oude-Vallaat, nabij Oldeholtspade. Heeft eene uitwateringsluis te *Kuine* en eene schutsluis te *Ossensijl*. In 1844 is zij boven *Kuine* afgesloten, om er het zeewater uit te houden, vooral in het belang der buitendijksche landen in *Overijssel*. Daarover is in 1844 eene ophaalbrug gelegd bij *Slijkenburg*.

* **LINDE (TER)** ligt $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Flissingen*. — Dit buit., in de heerl. *Welzinge* gelegen, was waarschijnlijk in vroeger jaren een eigendom en de verblijfplaats van de Heeren dezer heerl. Later was het, als jagthuis, het eigendom van de Heeren van *Bourcondix*, tot dat *ANNA VAN BOURCONDIX*, door haar huwelijk met Jhr. *SMIT VAN BAARLAND*, het aan anderen overbragt. Ten jaren 1627, is dit buit. door den kleinzoon van gemelde *ANNA VAN BOURCONDIX*, Jhr. *W. VAN LEM*, Raadsheer ten Hove van Holland en Gezant van het Gemeenebest in *Venetië*, verkocht aan den Heer *PIETRA ROUBOETS*, in wiens geslacht het sedert voortdurend is gebleven tot het jaar 1828, wanneer het door koop aan den vader van den tegenwoordigen eigenaar, den Heer *MARINUS FAK BROUWER*, kwam. In 1812 werd een groot gedeelte en weinig jaren later de rest van het voormalig prachtige, zelfs met eenen toren prijkkende, gebouw dezer buit. gesloopt. Thans vindt men er nog eene landbouwerswoning. — Eene fraaije schilderij, het voormalige jagthuis voorstellende, wordt er nog bewaard en is in plaat gebragt in de *Wandelingen door Walcheren* van *J. DE UTRECHT DAMSKUUS*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 38 bund. 92 v. r., waarvan ongeveer 12 bund. 24 v. r. 40 v. ell. bosch.

LINDEMANSBEEK (DE), beek, prov. *Overijssel*, gem. *Markelo*, beginnende aan de *Bolksbeek* en uitlopende in de *Schipbeek*.

* **LINDEN**, gem., heeft 1 rosolicmalen en 1 bierbrouwertj.

* **LINDENHOF.** Reg. 2, staat: kant. *Noordwijk-Binnen*, lees: kant. *Noordwijk*.

* **LINDERLE** lees: **LINDERTE** telt 112 h. en 660 inw.

LINDONK (DE), voorn. riv. in het *Land-van-Strijen*, welke in 1290 vermeld wordt als de grenzen van het Land van *Zevenbergen* bepalende.

LINDT (ACHTER), geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Groote-Lindt-en-Dortmond*, $\frac{1}{2}$ u. van *Groote-Lindt*; met 30 h. en 215 inw.

* **LINDT (DE GROOTE-)** heerl., bevat mede de geh. *Voor-Lindt* en *Achter-Lindt*.

* **LINDT (DE GROOTE-EN-KLEINE-)** paalt N. aan de *Devel*, O. aan den *Zwijndrechtsche-polder*, Z. aan de *Buitenlanden* en den *Hooghe-Nes-polder* en W. aan een polder zonder naam op de kaart.

LINDT (VOOR-), geh., prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Dordrecht*, gem. *Groote-Lindt-en-Dortmond*.

LINDTSCHÉ-DAM (DE EERSTE-EN-TWEEDE-), twee dijken, prov. Zuid-Holland, gem. *Groote-Lindt-en-Dortmond*, de eerste begint aan den dijk der Oude-Maas en is lang 838 ell., breed 6 ell. en hoog 0,86 ell. boven middelbare eb; de tweede begint aan den dijk der Oude-Maas te Nederhoven, is lang 695 ell., breed 5 ell. en hoog 0,85 ell. boven middelbare eb.

* **LINDVELD**. De R. K. die er 280 in getal zijn, behooren tot de bijkerk van *Beltrum*, statie *Groenlo*.

LINGA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, aan de noordwestkust, tot *Borneo-Propër* behoorende, aan de riv. van denzelfden naam.

LINGA, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de noordwestkust; met eene noordwestelijke rigting in de *Chinesche-Zee* uitlopende.

LINGEDIJK, b., prov. Zuid-Holland, gem. en 10 min. *Z. Z. W. van Leerdam*, aan den Noorder-Lingedijk; met 29 h. en 280 inw.

LINGEDIJK (DE NIEUWE-ZUIDER-), dijk, prov. *Z.-Holland*, niet uitstreckende langs de grenzen der prov. Zuid-Holland en Gelderland, van den Zuider-Lingedijk bezuiden *Asperen*, in eene zuidelijke rigting loopende naar den zelfden dijk, oostwaarts van *Kedichem*, waardoor de gem. *Asperen* en *Heukelom* tusschen deze beide dijken ingesloten zijn.

LIJNIE (DE OUDE-), water, prov. *Zeeland*. Zie *Oude-Linex (Dn.) W.*

* **LINIEN-VAN-DEFENSIE**. Bl. 351, reg. 4, staat: *Passengele, lees: Passengele, reg. 6 staat: Saafingen. lees: Saeflinge.*

* **LINNE** bevat ook nog de geh. *Breidweg*, *Opoven* en *Op-de-Heide*. — De dorpschool te *Linx* wordt gemiddeld door 120 leerlingen bezocht. — De kerk is aan den *H. Martinus* toegewijd. — De kermis valt in in de maand *Augustus*.

* **LINNE(KASTEEL-VAN-)** beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 295 bund. 48 v. r. 90 v. ell.

* **LINSCHOTEN**, gem., bevat mede het geh. *Uiterdijken*. — **KASPARIUS BOKHOVEN** overleed den 2 November 1628.

* **LINSCHOTEN**, heerl., telt 109 h., bewoond door 176 huisgen., uitmakende eene bevolking van 910 inw., als 560 Herv., 40 Chr. Afgesch. en 510 R. K. — Men telt er in de kom van het dorp 43 h. en 370 inw. — De dorpschool wordt door 150 leerlingen bezocht.

* **LINSCHOTEN (DE HOOGÉ-POLDER-VAN-)** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 60 bund. 82 v. r. 76 v. ell.

* **LINSCHOTEN (DE LAGE-POLDER-VAN-)** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 72 bund. 44 v. r. 9 v. ell. — Men telt daarin 8 h., onder welke 1 heerenhuizing met luthof, 2 burgerwoningen en 5 daghuudershuisjes.

* **LINSCHOTEN (NOORD-)**, pold., beslaat, volgens het kadaster, 438 bund. 27 v. ell. en telt 21 h., waaronder 16 boerderijen.

* **LINSCHOTEN (NOORD-)**, geh., ligt 1 u. van *Snelrewaard*, en telt 21 h. en 150 inw.

* **LINSCHOTEN (ZUID-)**, pold., beslaat, volgens het kadaster, 700 bund. 1 v. r. 96 v. ell.; telt 19 h., waaronder 14 boerderijen.

* **LINSCHOTEN (ZUID-)**, geh., ligt 1 u. van *Snelrewaard*, en telt 19 h. en 140 inw.

LINSCHOTER-LEIDE, beek, prov. *Overijssel*, onder *Borue*, vult in het *Ambt-Delden* ontstaat en door *Bornebroek* naar *Wierden* loopt.

* **LINTELO** telt 142 h. en 1080 inw. — De school wordt door 120 leerlingen bezocht.

* **LINTGEN** is een der schoonste dorpen van het grooth. *Luxemburg*; tellende 205 h. en 1090 inw.

LINTHORSTER-BRUG, brug, prov. *Overijssel*, gem. en $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Heino*, over de *Nieuwe-wetering*, bij het b. *Linthorst*, waarvan zij haren naam ontleent, in den voormaligen weg van Zwolle naar Duitschland, zijnde de oude Twentsche weg.

* LIORSENS telt 70 h. en 440 inw.

LIPOHASSI, lands. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celobes*, aan de noordzijde van het kon. *Tanette*, van welk rijk het een leen is.

* LIPPENHUIZEN, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Opsterland*, arr. *Heerenveen*, kant. *Beetsterzwaag*, bestaande uit de d. *Lippenhuizen*, *Terwispel* en *Hemrik*, en bestaande, volgens het kadaster, 4659 bund. 22 v. r. 45 v. ell., waaronder 4624 bund. 57 v. r. 50 v. ell. belastbaar land.

LIPPENHUIZEN, d., telt 185 h. en ruim 1000 inw., onder welke 810 Herv. en 100 Doopsgez., 10 Christ. Afges. en 80 R. K. De Doopsgez. hebben hier eene kerk, zijnde een langwerpig vierkant gebouw, zonder toren of orgel. — De Christ. Afges. behooren tot de gem. van *Gorredijk-a-Lippenhuizen*, welke hier mede eene kerk heeft. — De dorpschool wordt gemiddeld door 100 leerlingen bezocht.

* LIPPENHUIZEN-TERWISPEL-EN-HEMRIK telds, toen *Kortezwaag* en *Langezwaag* daarmede nog vereenigd waren, 2000 zielen, onder welke 250 Ledematen. De eerste Predikant HENRICUS FLANNIUS kwam aldaar in 1599.

{ LIPPENWOUDE, buurtje, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, $\frac{1}{4}$ u. Z. van *Hommerts*, waartoe het behoort, Z. van de *Zandige Wiel*, nabij de *Smaldijkstersloot*; met 5 h. en 50 inw.

* LIPPERSCHIED is een d. (geen geh.); telt 15 h. en 120 inw., en heeft eeneijkerk, die tot de par. van *Michelau* behoort.

* LISSABATTA, reg. 4, van *onderen*, staat: *Paliti-Tamal*, *Kapoeloe*, *Roeway*, *Lissa-Mahok*, geh. in *O. Indië*. Zie voorts het art. *TORBAN. W.*

* LISSERBROEKER-POLDER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 254 bund., waaronder 247 bund. 98 v. r. 32 v. ell. wei- of hooiland. Hij wordt doorsneden door de ringvaart van het drooggemalen *Haarlemmermeer*, hebbende elk gedeelte eenen watermolen op het kanaal of de ringvaart. De communicatie tusschen de twee gedeelten geschiedt door eene rolbrug over de ringvaart, waarbij een bruggewachterswoning, zijnde dit het eenige huis in den polder. Het polderbestuur bestaat uit den Burgemeester en twee Poldermeesters.

* LITH bevat mede het geh. *Kortwijk*, en heeft nog slechts 5 hiebrouwertjen, 1 gruttertj en 2 leerlooftertjen. — Bl. 565. In 1512 trokken hier 1500 voetknechten en 400 ruiters van de Gelderschen over de *Maas*, om in de *Meljerij* van 's Hertogenbosch te stroopen en te branden.

LOBBEKENSTOREN, voorm. toren, prov. *Noord-Brabant*, gem. en N. van *Zevenbergen*, welke geheel verdwenen is.

LOBBERDORP, gedeelte polderland, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Vlaardingen*, gem. *Maasland*, in den *Dijk-polder*, strekkende van den *Kerkweg* westwaarts tot aan de *Dwarsmolensloot*, en eene oppervlakte bestaande van 90 bund. 20 v. r. 9 v. ell.

LOBBERDSCHER-POLDER, pold., prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. *Zevenaar*, gem. *Pannerden*; palende N. aan *Pannerden*, O. aan *Herven* en de *Kijfwaard*, Z. aan de *Waal*, W. aan het *Pannerden-sche-kanaal*. — Deze pold. welke met eene hooge zomerkade is om-

geven, beslaat, volgens het kadaster, 291 bund. 91 v. r. 88 v. ell., meestal goed weiland; telt 9 h. en 2 boerderijen, en watert uit op het Pannerdenschekanaal, door een steenen sluisje, wijd 1,50 ell., liggende 0,67 ell. beneden middelbaren rivierstand. De waterkoecriegen en waterlozingen worden geheel onderhouden en beheerd door den Heer VAN NISPERN VAN PANNEDEN, aan wien het grootste gedeelte van dezen polder toebehoort.

* LOBITH, ligt $2\frac{1}{2}$ u. van Zevenaar, $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van Herwen, $\frac{1}{2}$ u. van den Rijn, waarover hier een voetveer op Keeken is. — Tot dit dorp behooren de buurs. 's Gravenweerd of de Toekamer, Spijk en Byland. — Er is aldaar een houten windkorenmolen. — De R. K. kerk is een langwerpige nieuw gebouw, met eenen vierkanten toren en korte spits en van een fraai orgel voorzien. — De Herv. kerk heeft een houten koepeltorentje en, sedert 1848, een orgel. — Reg. 37, staat: in- en uitvoer te lande voor den doorvoer less: in- en uitvoer te lande en te water en voor den doorvoer.

* LOBITH (HUIS-TE-) ligt midden in het d. Lobith. Van het veeheen hier gestaan hebbende tolhuis is thans niets meer te zien.

LOBRINK, buurs., prov. Gelderland. Zie BAIK (DE). W.

* LOCHEM heeft ook eene Spaarbank en is de geboorteplaats van den Rechtsgeleerde Joosf SCHOONAKKER, geb. in 1688, † in 1767. LOCHT, geb., prov. Limburg, kant. en 1 u. Z. O. van Heerlen, gem. en 5 $\frac{1}{2}$ min. Z. W. van Kerkrade; met 24 h. en 120 iav.

* LODBROEK (OVER-) heeft geene school.

* LODDERLAND is groot, volgens het kadaster, 254 bund. 37 v. r. 41 v. ell., waaronder 194 bund. 76 v. r. 49 v. ell. schotbaar land.

* LODEWIJK (FORT) staat: Zie ORANJE (FORT). lees: Zie ORANJE.

* LODEWIJKSPOLDER in het Land-van-Overflakkee, beslaat, volgens het kadaster, 41 bund. 10 v. r. 30 v. ell., waaronder 40 bund. 37 v. r. 4 v. ell. schotbaar land; en watert uit door eene sluis door den polder Krammer. Er staat daarin eene schuur. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en twee Geworenen.

LODOSEBOE, theetuin in O. Indië, op Java, res. Samarang, aan de noordwestelijke afhelling van den Merbaboe, op eene boogte van 1406 ell.

LOE of Low, fort in Oost-Indië, op het eil. Amboina, bij Victoria.

LOEBANG (BATOE-), grot in O. Indië, op het eil. Amboina, op Leytimor, vrij-hoog in het gebergte. De ingang gaat steil nedervaarts. Men wil, dat zij, langs enge gangen, met andere grotten gemeenschap heeft, en zich alzoo oostwaarts onder de bedding der zee uitstrekt. In deze hooggewelfde grot vertoont de druipsteen allerlei fantastische figuren.

LOBBAWANG (DE), riv. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Bencoh.

* LOEBOE-DJAMBI staat: Zie KWARTA. lees: Zie KWARTA.

LOEHOE, oud d. in O. Indië, op het eil. Manipa, aan de noordkust met een klein fortje. — In het begin der vorige eeuw is het zoodanig in bevolking verminderd, dat het eindelijk met Toeban vereenigd is.

LOENDERSLOOT, b., prov. Utrecht. Zie LOENERSLOOT. W.

* LOENEN, d., prov. Utrecht, heeft een postkantoor en is de geboorteplaats van den niet onverdienstellijken doofstommen portretschilder G. ZEKELAAR, geb. in 1720, † in 1790.

* LOENEN, d. op de Veluwe, prov. Gelderland. De R. K. maken sedert 1844 eene afzonderlijke stat. uit, welke met inbegrip der Katholijken die bij de bijkerk Klarenbeek wonen, ruim 800 zielen, onder welke 590 Communikanten, telt. De eerste, die aldaar het Pastoraatsambt heeft waargenomen, is geweest FRANCISCUS WILHELMUS VAN DER

die in het jaar 1844 herwaarts kwam en er nog staat. De in het jaar 1847 gestichte kerk is een schoon gebouw, met eenen fraaijen toren en van een orgel voorzien. — In het d. staat het aloude adellijke slot het Huis-ter-Horst, dat sedert omstreeks 300 jaren door de adellijke familie Hackxoux wordt bewoond. In 1850 werd hier door milddadige bijdragen een gebouw gesticht, het Liefdehuysje genaamd, met het doel, om daarin lieden op te nemen, die anders gevaar loopen van aan de diakonie te vervallen, en hun voor niets of zeer geringen prijs cenig bouwland te geven.

LOENEN (HET HUIS-TE), voorn. buit., prov. *Utrecht*, arr. en $\frac{3}{4}$ u. N. van *Utrecht*, kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Loenen*. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans 15 bund. moesland.

***LOENEN (POLDER-VAN-)** paalt N. aan Vreeland, O. aan de Vecht, Z. aan de Nieuwe-Wetering, W. aan den Angstel. — Deze pold. is groot, volgens het kadaaster, 683 bund. 23 v. r. 79 v. ell. schotbaar land; telt 28 h., waaronder 17 boerderijen, en wordt door twee molens, op de Vecht, van het overvullige water ontlast.

***LOENEN (STICHTS-EN-KRONENBURGS-)**. Reg. 8, staat: de schans Nieuwersluis, lees: het fort Nieuwersluis,

***LOENERSLOOT**. Reg. 6 tot 12, moeten de woorden: beslaat — *Slootijk-en-Loenersloot*. wegvallen, als zijnde toepasselijk op de geheele gem. *Loenersloot-Oucoop-en-Ter-Aa*. — **LOENERSLOOT** is de geboorteplaats van den Schilder Hendrik Stokvisch, geb. in 1767, † in 1824.

LOEPAR, Kali-Loepar, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, met eene noordwestelijke rigting in de *Chinesche-zee* uitlopende.

LOEPIC en **LOEPWIC**, oude namen van het d. **LOPIK**, prov. *Utrecht*. Zie **LOPIK**. W. en A.

LOETE, geh., prov. *Zuid-Holland*, kant. en 2 u. Z. van *Alphen*, gem. en 40 min. O. Z. O. van *Haeerwoude*; met 7 h. en 40 inw.

***LOEVESTEIN**. Reg. 23, staat: *Zuid-Holland*. lees: *Holland*, — Reg. 24, staat: 1810 lees: 1816 — Den 11 November 1425 werd bepaald dat dit slot nimmer van *Zuid-Holland* mogt afgescheiden worden. — Den 29 November 1710 is verklaard dat het independent is van het gouvernement van Heusden. — In 1795 liep de grensscheiding van *Holland* en *Gelderland* midden door **LOEVESTEIN**, zoodanig dat het slot nog tot *Holland* behoorde. — Sedert 26 Februarij 1814 behoort het tot de gem. *Poedersijen*. — Het gedeelte weiland of uiterwaard, waardoor het fort nog 600 ell. van den uithoek bij de vereeniging der *Maas* en *Merwede* verwijderd is, wordt de *Buiten kant* genaamd, en is een rijksground, groot ruim $3\frac{1}{2}$ bund. — De zuidwestelijke toren van het slot ligt 1295 ell. van den toren van *Woudrichem* en 3024 ell. van dien van *Gorinchem*, dus $\frac{1}{2}$ u. van *Woudrichem* en $\frac{1}{2}$ u. van *Gorinchem*. — Bl. 400. Vroeger was het slot geheel door eene gracht omringd. Het kerkt, volgens *SMALLINGAAN*, in 1400 als eene kerl. voor van *JOZIJNE VAN HARGANT*, *Vrouwe van JAN VAN BLOIS*, *Heer van Haafsen*, en in 1437 van *WALRAVEN VAN BLOIS*, *Heer van Haafsen*. — In bastion no. 1, het *Steenen-Bolwerk* genaamd, heeft men in 1828 eenen ouden kelder ontdekt, vermoedelijk het voetstuk van eenen aldaar gestaan hebbende toren. — In bastion no. 2 ligt, op diens verzoek, de *Generaal van HELDEN*, onder eenen blaauwen zerksteen begraven. — **LOEVESTEIN** schijnt ómtrent 1576 door de *Walgouzen* met aarden wallen te zijn omringd geworden. — Den 16 December 1815 werd dit slot door de *Franschen* ontzind.

LOEWOK-BATANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in het binnenland, door Dajakkers bewoond.

LOGTENBERG, dennenbosch, prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Epe*, groot 20 bund.

LOGTENBURG, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. N. O. van *Klundert*, nabij de Roode-vaart; met 9 h. en 60 inw.

* LOIJVE, Reg. 3, staat: doorloopt, lees: doorliep,

LOINE, landgoed, prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Voort*, nabij *Wisp*; groot 45 bund. 71 v. r. 90 v. ell.

LOINGA, d., prov. *Friesland*. Zie *LOINGA*. W.

LOK (HET), meertje van uitgeveende turfputten, prov. *Drenthe*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Havelte*, groot tusschen de 2 en 3 bund.

LOKBRUG (DE), brug, prov. *Drenthe*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Havelte*, over de Smildervaart, om de landerijen aan weerskanten van de vaart in gemeenschap te stellen.

LOKHORST, voorm. ambacht, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. en gem. *Sliedrecht*, zijnde het thans zoodanig met het voorm. ambacht *Sliedrecht* vereenigd, dat men de grezen en grootte daarvan niet meer weet aan te wijzen.

LOKHORST, geh., prov. *Utrecht*, arr. en 3 u. N. W. van *Utrecht*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Maarsse*, gem. *Kockenge*; met 16 h. en 100 inw.

*LOKHORST in *Amstelland*, staat aan den Amstel. In Mei 1840 vloog dit gebouw in de lucht, doordien er in de aldaar gevestigde vuurwerkfabriek brand ontstond, ook de nevensstaande h. werden zeer beschadigd.

*LOKHORST, te *Leyden*. Reg. 17, staat: geteekend zijn. Sedert lees: geteekend zijn sedert — Reg. 19, staat: 1672, lees: 1263,

*LOKHORST, gem. *Warmond*. — Op dit adell. h. hield de beroemde Staatsman HIERONYMUS VAN BEVENINGE, zich, op het laatst van zijn leven, bezig met het kweeken van uitheemsche plantgewassen.

LOLLESTRAAT (DE), geh., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 4 u. W. van *Breda*, kant., gem. en 18 min. van *Oudenbosch*.

*LOLLUM telt in de kom van het d. 21 h. en 150 inw., en met de daartoe behoorende b. *Barzum*, *Freollum*, *Groot-Rillaard* en *Klein-Rillaard*, 35 h. en ruim 210 inw., die meest in de veeteelt hun bestaan vinden. — De eerste, die hier het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest BAUXE STOFFELS BOSI, die in het jaar 1601 herwaarts kwam en den 5 Februarij 1616 overleed.

*LONGEBUREN moet wegvallen, als zijnde eene verkeerde spelling van *JONGBUREN*. Zie dat woord.

*LONGERHOUW ligt N. van de Oudevaart naar *Makkum*. De kerk is een sterk gebouw, met eenen stompen toren, doch zonder orgel. — Men heeft aldaar geen Doopsgez. maar 8 R. K.

*LONGERHOUW-EN-SCHETTENS. De eerste, die aldaar het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest WILLEM JUNGENS, die in het jaar 1600 hier in dienst was, doch in 1602 reeds vertrokken of overleden.

LONGROOM, buit., prov. *Gelderland*, gem. en 2 min. Z. van *Groenlo*, aan den straatweg van *Deventer* naar *Winterswijk*, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 71 v. r.

*LONNEKER, Reg. 7, staat: *Eschmarke*, en reg. 6 van *anderen*, *Eschmark*, lees: *Eschmarkt*. — De Herv. behooren gedeeltelijk tot de gem. *Eschede*, gedeeltelijk tot de gem. *Usselo*.

LONTONTOER, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, weinige minuten beneden de evenaachtlijn, op den linker

sever der Dooson, niet ver beneden de uitwatering van de Tejaw; met ongeveer 600 inw., meest Pekoempajers.

* LOO, buurs. in *Twenthe*; telt 31 h. en 200 inw.

* LOO (HET), uithoek der gem. *Bergeyk*, maakt sedert het jaar 1845 eene afzonderlijke par. uit. Zie *BESCHV. OP 'T Loo*.

* LOO (HET) gem. *Apeldoorn*. Bl. 419. Het is eene vrij algemeene dwaling dat de Geldersche Hertogen hier eene soort van jagthuis zouden gehad hebben, thans nu Oude-Loo geheeten. — Dit gebouw is eerst door den vermaarden MAARTEN VAN ROSSUM gesticht. Ook schijnt het jaartal 1658, dat men nog in den gevel ziet, den tijd wanneer het gebouwd is, aan te duiden. Het is een regt ouderwetsch en niet zeer uitgebreid gebouw, met drie torentjes versierd, en met het wapen van den stichter boven de kleine ronde poort, prijkende. VAN ROSSUM bragt zijne ledige uren hier en op Cannenburg, enkel met de jagt, door. In de laatste jaren had het Oude Loo of geheel geen, of althans vreedzame bewoners, want als het hof zich op het paleis bevond, waren hier meestal eenige oude en jonge hofdames gehuisvest; of andere personen, die elders geen plaats hadden kunnen vinden. — Vroeger lag dit jagthuis rondom in grachten, doch deze zijn op last van Koning Lodewijk gedempt. — De Fransche militairen hebben het niet tot eene barak maar tot een hospitaal gebruikt.

* LOO (HET) ligt 2 n. O. van *Almelo*, 1 u. W. van *Weerselo*; met 6 h. en 50 inw.

LOO-BRINK, buurs., prov. *Gelderland*. Zie *BRINK* (DE). W.

* LOOBROEK moet geheel wegvallen.

* LOOFORT besloeg niet ongeveer 2 bund. maar slechts 85 v. r.

LOOIEIND, geh. prov. *Noord-Brabant*. Zie *LOIJEND*. W.

LOOIJERHEIDE, geh. prov. *Limburg*, kant. en 5 u. Z. van *Herst*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Helden*; met 9 h. en 30 inw.

LOOL, buurs., prov. *Gelderland*. Zie *LOIL*. W.

* LOON (NEER) ligt 40 min. O. van *Huisseling*. Men telt er 55 h. en onder de R. K. 160 Communikanten.

* LOON-OP-ZAND bevat, behalve in het Wbk. genoemde, ook nog de geh. Heikant, Achterstehoeven, Vaart, Vaartkant, Voorts en Vaartsche Heikant. — Men heeft er twee oliemolens, 8 leerlooijerijen en eenen wind-korenmolen.

LOONSCHEDIJK (DE) of Zuid-HOLLANDSCHEDIJK, dijk, prov. *Noord-Brabant*, in eene westnoordwestelijke strekking, loopende van den Dikendijk tot aan het hoogeland bezuiden Capelle. Deze dijk loopt zoo bezuiden langs de gem. *Sprang*, *Vrijhoeven-Capelle* en *Capelle* en benoorden langs de gem. *Loon-op-Zand*, volgens de oude grenscheiding tusschen Holland en Staats-Brabant.

* LOONSCHEN-DIJK. In dit geh. staat de in 1804 gebouwde Herv. kerk van *Loon-op-Zand*.

LOOPGAAUW (GAT-VAN-) kil in den *Biesbosch*, prov. *N. Brab.*, gem. *Dusen-Munster-en-Muilkerk*, in eene Z. W. rigting, loopende van de Nieuwe-kil naar het Steurgat, tusschen Middelland en Jannezaand door.

.. LOOPGRAVEN (DE), landen, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, gem. *Leeuwarden*, tusschen de Stads Buitensingel en den Spanjaardsweg. — De naam is waarschijnlijk ontleend van het beleg, dat de stad *Leeuwarden* in 1498 van den Graaf van SCOUWENBURG ondervonden. De Graaf van SCOUWENBURG hield zich toen toch op in het klooster *Fismard*, gelegen op de terp van de begraafplaats, en zal zijne aanvalen en loopgraven vermoedelijk het meest aan deze, minst versterkte, noordzijde der stad tegen haar aangelegd hebben. Ook is het mo-

getijk, dat zij aangelegd zijn bij de belegering der stad door de Gelderschen in 1516. Later is de stad toch niet belegerd geworden.

* LOOSBROEK ligt slechts 1 u. van *Dinther* en telt 50 h. en 170 inw., als: 10 h. en 50 inw. onder *Dinther*, 9 h. en 58 inw. onder *Nistelrode* en 11 h. en 70 inw. onder *Heesch*. De school, welke onder de gem. *Dinther* staat, wordt gemiddeld door 30 leerlingen bezocht.

LOOSDORP, geh., prov. *Zuid-Holland*, kant. en 2½ u. *Z. van Vianen*, gem. en ½ u. N. W. van *Leerdam*; met 15 h. en 80 inw.

* LOOSDRECHT (NIEUW-) werd van ouds ook *SIMPRAK* genoemd.

* LOOSDRECHT (OUD-EN-NIEUW-) gem. Aldaar bestaat geen likeurstokerij en geene fabriek van zijn aardewerk meer.

* LOOSDUINEN vindt men oudtijds ook *LUSBURK* gespeld. Het is niet onwaarschijnlijk dat de naam *LUSBURK* welke op de *Romancische* kaart of tafel van *PROVINGEN* voorkomt, de naam aan *LOOSDUINEN* gegeven heeft, alsoo de ligging daarvan vrij wel overeenkomt en zeker veel meer met *LOOSDUINEN*, dan met *LUTDEN* is overeen te brengen. — Bl. 434. Het wapen dezer abdij was een doorsneden veld van goud en zilver; over het geheel een liggend kruis geschakeerd van zilver en keel.

LOOWAARD, uiterwaard, prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. *Zevenaar*, gem. *Duiven*, onder *Groessen*.

* LOPERT behoort tot de gem. *Feulen*, en telt 2 h. en 16 inw.

* LOPK werd in 1513 *LOEPWIC*, in 1592 *LOEPIC* geheeten. Bl. 438, reg. 8, staat: *LOPIK-EN-CABAUV*, lees: *LOPIK-EN-CABAUV*,

LOPIKERWAARD, bedijking, gedeeltelijk prov. *Utrecht* en voor een klein gedeelte prov. *Zuid-Holland*. — Deze bedijking thans het dijkdistrict *Lekdijk-Benedendams-en-IJsseldam* uitmakende, wordt door den *IJssel* ten Noorden van het grootwaterschap van *Woerden* en het waterschap van *Bijleveld*, en ten Oosten van het dijkdistrict van den *Lekdijk-Bovendams* gescheiden. Ten *Z.* wordt deze waard bespeld door de *Lek*, die hem van het *Land-van-Vianen* en den *Alblasserwaard* scheidt. Ten *W.* paalt hij aan den *Crimpenrewaard*. Zij beslaat een oppervlakte van ruim 11,725 bund. en bevatte, tot voor eenigen tijd, de navolgende 13 gem.: *Benschop*, *Cabaau*, *Ho nkoop*, *Jaarsveld*, *IJsselstein*, *Lopik*, *Montfoort*, *Noord-Polsbroek*, *Zuid-Polsbroek*, *Vliet*, *Willescop*, *Willige-Langerak* en *Zevender*. Sedert 1 Januarij 1846 is echter de gem. *Vliet* met de gem. *Haasrecht* vereenigd. Alle de gezegde gem. behooren thans tot de prov. *Utrecht*, behalve *Vliet*, dat tot *Zuid-Holland* behoort. — Men telt er ongeveer 11,000 inw., onder welke nagenoeg 5,500 Herv. bijna 5,500 R. K. en 40 Isr. Zij vinden meest hun bestaan in den landbouw. Velen leggen zich mede op de bennepeteelt toe, eenigen drijven een handel in kaas, anderen generen zich met den handel in boepsels; terwijl de zware en vette kleigronden goede tarwe en garst geven. Men heeft er voorts eenige touwslagerijen, 5 windkorenmolens en 3 fabrieken van gemaakt koperwerk. — De tijd der bedijking van dezen waard is onbekend, maar in het jaar 1528 werd door *Johan van Durne*, den vijfenvestigsten Bisschop van *Utrecht*, de eerste dijkbrief afgegeven. De dijken langs de *Lek* en den *IJssel*, reeds lang te voren gelegd, waren destijds niet veel zwaarder dan hooge kaden. Dit was bij den toenmaligen stand der rivieren ook voldoende, aangezien de dagelijkse toenemende hoogte van het water, voornamelijk eerst een eeuw later eenen aanvang heeft genomen. — *Fredrik van Blankenburg*, de eenenveertigste Bisschop en *Rudolf van Diepholt*, de drieënveertigste Bisschop van *Utrecht* hebben mede dijkbrieven voor dezen waard

uitgegeven. Bij den eersten werden slechts eenige gebreken verbeterd en gezorgd, dat er bekwame en vlijtige Heemraden werden verkozen. **RUDOLF VAN DIERPOLT** trok zich echter de zaak met ernst en nadruk aan, en stelde een nieuw dijkregt in, zeggende: „daartoe te zijn genoodzaakt door de dagelijkse verzwareing van water op de Lek, zoodat de landen niet meer te behouden waren." Dit dijkregt, hetwelk vroeger uit oude gebreken zijnen oorsprong ontleend had, heeft nog stand gehouden, nadat in het jaar 1828 het wereldlijk gebied van het Sticht van Utrecht aan Keizer **KARL V** overging, ja zelfs naderhand, tijdens het bestaan van de Republiek der Vereenigde Nederlanden. Deze waard wordt door 24 molens, 4 sluizen en 2 duikers of heulen van het overtollige water ontlast. — Voorts zijn er nog twee sluizen in, van den hoogen boezem achter Haastrecht, dienende tevens tot uitloosing van landen onder Zuid-Holland. De dijken, welke dezen waard omgeven, zijn de Zuid-IJsseldijk en de Lekdijk Benedendams. Behalve de riv., welke deze waard ten N., O. en Z. bespoelen treft men er geene aanmerkelijke wateren aan. Alleen verdienen melding de Lopiker-Voorwetering en de Voorwetering, welke langs Benschop en Polsbroek loopt. Daar de **LOPIKERWAARD** met den Crimpenrewaard in eene bedijking ligt, is hij ook aan dezelfde overstromingen als de laatste blootgesteld geweest. Men zie dus daaromtrent dat art.

LOPIKER-VOORWETERING, water, prov. *Utrecht* en *Zuid-Holland*, hetwelk niet ver van het Klaphek, onder IJsselstein, uit den *IJssel* voorkomt, in eene westelijke strekking, onder den naam van *Ezen Hanz*, langs Sevenhoven, Lopiker-kapel en Jaarsveld, onder dien van *LOPIKER-VOORWETERING*, langs Lopik en Cabauw loopt; voorts neemt zij eene zuidwestwaartsche rigting aan en loopt eindelijk, onder den naam van *Voor-Zevender* langs de gem. *Zevender* naar Schoonhoven, waar zij zich in de *Lek* ontlast.

* **LOPPERSUM**, kerk. ring., wordt bediend door 15 Predikanten.

* **LOPPERSUM** gem., paalt Z. aan Slochteren en Z. W. aan Ten-Boer. — Bl. 440. Het dorp *LOPPERSUM* ligt $3\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Groningen*, $1\frac{1}{2}$ u. W. ten N. van *Appingedam*. De burgt *Ten-Ham* ligt W. N. W. (niet ten Z. O.) van de kerk. — bl. 442. De kerk der Afgescheidenen is in het jaar 1842 (niet 1841) gebouwd en staat bovendien ook onder Loppersum aan het Damsterdiep.

* **LOPPERSUMER-KLAP** ligt $1\frac{1}{2}$ u. van *Appingedam*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Loppersum*. Men telt er in het geheel 8 h. en 40 inw.

LOPPERSUM-EN-GARRELSWEER, Christelijk Afgesch. gem., prov. *Groningen*, welke in het jaar 1842 erkend is. Zij telt 450 zielen, onder welke 100 Ledematen. De eerste die in deze gem. het leeraarsambt heeft waargenomen is geweest *T. A. Kok*, die in het jaar 1844 horwaarts kwam en in het jaar 1848 naar Schoonhoven vertrok.

LOPPERSUMER-TIL, houten brug met steenen landhoofden, prov. *Groningen*, gem. *Loppersum*, in den grooten weg van *Groningen* naar *Delfzijl*.

* **LOPPERSUMER-UTTERDIJKEN**, ook genaamd *ZERDIJKEN*, is geen geh., maar eene plaats, waar men thans niets vindt dan hoven en tuinen.

* **LOREINE-POLDER (DE)** reg. 3, staat: *Oranje-polder lees: Oranje-dijk LOSARI (DE)*, riv. in *Oost-Indië*. Zie *LASARI. W.*

* **LOSDORP** is de geboorteplaats van den geleerden *NICOLAAS LOSDORP*. **LOSSARI**, onderafd. in *Oost-Indië*. Zie *LASARI*.

LOSSARI, distr. in *Oost-Indië*, op *Java*, resid. *Tagal*, reg. *Brades*.

LOTSBROEK (OVER-), geh., prov. *Limburg*. Zie **LODSBROEK (OVER-)**.

W. en A.

LOTE, oude naam eener plaats, waarmede het d. Ammonen, prov. Utrecht, zou bedoeld worden. Zie AMMONEN. W.

LOTSMEER (HET), vaarwater, prov. Noord-Holland, loopende zuidwaarts uit het Amsteldiep door de Wieringer gronden naar Kolhorn. Het is alleen bij hoog water voor kleine schepen bevaarbaar.

LOTTERGRUPPEL, scheidingsgrup tuuschen Overijssel en Drenthe. Zie LUTTERGRUPPEN.

LOTZE-GORZEN, bekade gorzen, prov. N.-Brab. Zie LAATSE-GORZEN.

* LOUISA-POLDER telt 2 h., beide boerderijen, met 4 inw.

* LOUISE-POLDER in Zuid-Beveland, staat: Zie LOTVE-POLDER, lees: Zie LOIJVE-POLDER.

* LOUWELAND of LAUWELAND maakt eene bedijking uit met de Buitenweide, en Maasbos, de h. zijn van elkander gescheiden, eerst gemelde heeft eenen duiker op het Spui of Buizengat. De Buitenweide heeft een steenen sluisje, wijd 0,85 ell. op de Vlaardingeschaven en Maasbos eenen duiker op de Maas en de Grinpolder, zijnde de buitenlandweide, eenen duiker op de Maas.

* LOVENICH staat: Zie LEUVENIK. lees: Zie LOVENIK.

LOVEREN, geh., prov. Noord-Brabant. Zie LOOVEREN. W.

LOW, fort in Oost-Indië. Zie LON.

LOZEN, geh., prov. Overijssel. Zie LOOZEN. W.

* LUBBERING is geen geh., maar eene voorm. havens. welke reeds lang gesloopt is.

LUCHT (DE), alleenstaande boerdertij, tevens herberg, prov. Gelderland, gem. en 1 u. W. van Driel, aan den grooten weg van Utrecht naar 's Hertogenbosch, beslaande 1 bund. 56 v. r. 24 v. d.

LUCIPARA-PUNT, kaap in O. Indië, aan de Oostkust van Sumatra.

LUIKBEDAFSCHE-SLUIS (DE) voorm. sluis, prov. Noord-Brabant, gem. Oud-en-Nieuw-Gastel, $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van Oud-Gastel, gediend bebende om den pold. Nieuw-Gastel, op de Vliet van het overtollige water te ontlasten. Deze sluis is in het jaar 1795 gesloten.

LUIJNEBERD, d., prov. Friesland. Zie LUIJNEBERD. W.

* LUIWERDERWOLDE. Staat: Zie STADS-HARRIK (WESTER-). lees: Zie STADS-HARRIK (OOSTER-EN-WESTER-).

LUKASWOLDE, geh., prov. Groningen. Zie LUCASWOLDE. W.

* LULA telt 59 h. en 170 inw. Men heeft er eene school.

LURKEERS, geh., prov. Overijssel, arr. en 3 u. O. van Dunter, kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van Raalte; met 15 h. en 70 inw.

* LUSTHORST lag ongeveer 10 min. O. van Haren. De bebouwing, die er nu staat, heeft 20 bund. grond.

LUST-TOT-RUST, thans HOKKSTEN genaamd, buit., prov. Zuid-Holland, gem. en 1 u. N. N. O. van Seesterwoude, aan den Hoogen Rijn dijk bij het Leyder-dorpsche tolhek, groot 1 bund. 1 v. r. 57 v. d.

LUTJEBOEREN, b. in Fivelgo. Zie LUTJEBUREN. W.

* LUTKEBUREN in Baradeel is geen geh., maar eene straat groep huizen van het d. Wynaldum.

* LUTKEGAST is de geboortepl. van den grooten Zeevaarder ANTON JANSZ. TASMAR

§ LUTKEMEER (HET), ondtijds LUITCKEWEER, meer in Rijnland, prov. Noord-Holland, gem. Sloten-Sloterdijk-Oudorp-en-de-Vrijgewateren, N. O. van het Haarlemmermeer. — Dit meer is waarschijnlijk, toen het ontstaan is aldus genoemd ter onderscheiding van het Grootte Haarlemmermeer, waarvan het een gedeelte uitmaakte, vóór dat men tot de droogmaking daarvan was overgegaan en waarvan het met een

ening van ongeveer 300 ellen vereenigd was, vormende wijders op den zelfden eene kom, inhebbende eene oppervlakte van ruim 200 ad., liggende geheel in den Osdorper-Bovenpolder en grenzende O. aan den Middelveldsche-Akerpolder, Z. aan de Drecht. — De polders van het LUTKENNA zijn tegen het water daarvan door eenen dijk bevestigd, welke zich ten Z. en W. aan de polderkade langs het kanaal, aangelegd, tegenover de droogmakerij van het Haarlemmermeer opsluit, terwijl die dijk door de gedachte opening beengelegd, het LUTKENNA van het Haarlemmermeer scheidt, daar dit meertje niet onder de droogmaking van het Haarlemmermeer begrepen is. — Het is voor de visscherij sedert eenige jaren door het domein verpacht. Men vangt er dezelfde visch als in het Haarlemmermeer, hoewel niet veel, en sedert het is afgesloten. Het heeft gemeenschap met het kanaal, en het Haarlemmermeer gegraven, en zal, met der tijd, wanneer de uit dat meer daarin is overgeplant, meerdere en onderscheidene soorten opleveren.

LUTKEN-ENDE, b. van het d. *Gasselte*, prov. *Drenthe*, arr. en u. O. ten Z. van *Assen*, het is het westelijk gedeelte van hetgeen de kom der gem. uitmaakt.

* **LUTCHEN** lees: **LUTSCHEN**.

* **LUTTELEINDE** ligt N. O. van *Boxtel*, en telt 144 h. en 870 inw.

* **LUTTEN** ligt 1 u. N. van *Hardenbergh*, 2 u. van de kerk te *Dedemsvaart*, 3 u. van *Avereest*. De Herv., nu een deel der gem. van *Hardenbergh*, *Heemse*, en *Dedemsvaart-Benedenste-gedeelte*, hebben slechts voorloopig eene houten loodskerk, uit den boezem der gem. bevestigd, tot dat kerk en pastorij zullen gebouwd zijn, staande $\frac{1}{2}$ u. van de buurtschap aan de *Dedemsvaart-bovenste-gedeelte*, en is daarvoor sedert den 14 October 1849, *Event Cornelis van der Zaaq*, als angerend Leeraar aangesteld.

LUTTERGRUPPE of **LUTTERGRUPPEN**, scheidingsgrup tusschen de prov. *Overijssel* en *Drenthe*, bij het geh. *Lutten*.

LUTTERHOOFDWIJK, gegraven vaart of kanaal, prov. *Overijssel*, gem. *Ambt-Hardenbergh*, loopende uit het zevende pand der *Dedemsvaart* noordoostwaarts aan door het geh. *Slaghoren*. Het is lang 1000 ell. en wordt door twee schutsluizen, No. 8 en 9 opgestuwd.

* **LUTTERSTEEG** (DE), prov. *Voord-Brabant*, is geen geh., maar eene waterkeering voor de vier Maaspolders.

* **LUTTERVELDEN**, palen N. aan den *Lithotjensche Maasdijk*, O. aan *Teeffelen*, Z. aan den *Polder van Oss*, W. aan de *Luttersteeg*.

* **LUXEMBURG**, Reg. 21, staat: *Lisse* lees: *Lease* — Bl. 473, reg. 14, staat: *Anuso*, lees: *Bavno*, reg. 12 van *onderen*, staat: *Pruim* lees: *Pruim* — Bl. 474, reg. 11 van *onderen*, staat: *Wiscellin* lees: *Wiscellin*. — Bl. 475, reg. 16 van *onderen*, staat: 12,000 Thaler (23,600 guld.) lees: 12,000 Daalders (18,000 guld.) — Reg. 17, staat: (4160 guld.) lees: (5609 guld.) — Bl. 476, reg. 6 van *onderen*, staat: *Fischen*, lees: *Eischen*, — Bl. 477, reg. 20, staat: *Alzeete*, lees: *Alzette* — De grenzen zijn bepaald geregeld naar de zijde van *Pruisen* bij de tractaten van *Aken* (26 Junij 1816) en *Cleve* (7 October 1816) en van de zijde van *België* door het tractaat van *Maastricht* (7 Augustus 1843) — Reg. 22, staat: 1843 lees: 1841 — In 1847 beimp de bevolking 186,062 zielen. — Reg. 1 van *noot* 3, staat: drie eerste lees: vier eerste — Bl. 478, reg. 15—13, van *onderen*, staat: *Saur* — Chier genoemd, lees: *Sauer* genaamd, de *Wiltz*, de *Alzette*, de *Atttert*, de *Eischen*, de *Erens*, de *Our*, de

Zwarte-Erenz, en de Kor, in het Fr. Chiërs gebouwd. Bl. 480. Te Echterhach worden ook vele booten voor de vaart den Rijn en de Moezel gebouwd en te Burmeringen worden ook doozech vervaardigd. — Een nieuwe grondwet is aangenomen en bevestigd in 1848, ten gevolge waarvan de vertegenwoordiging is uitgebreid en op elke 4000 inw. één afgevaardigde komt. De post van Luik hier te 's Gravenhage is gesupprimeerd en vervangen door die van Parijs voor de aangelegenheden des groothertogdoms te 's Gravenhage.

* LUXEMBURG, arr., is verdeeld in de 6 kantons: Capellen, Esch-aan-de-Alzette, Luxemburg, Mersch, Grevenmacher en Remich.

* LUXEMBURG, st., had op 1 Junij 1847 275 h. en 12,170 inw.

* LUXWOLDE ligt gedeeltelijk in de griet. Opsterland en gedeeltelijk in de griet. Mengwirden, en telt 21 h. en 160 inw., van welke 17 h. en 140 inw. in Opsterland en 4 h. en 20 inw. in Mengwirden.

LUISSEL, geh., prov. Noord-Brabant. Zie LUISSEL. W.

* LYCKLAMA-STINS. In de noot Staat: Mr. J. SCHEUTMA, Mr. J. SCHEUTMA, *Staatkundig Nederland*, — De in dit art. vermeldde Lycklama-vaart loopt van Nijeholtpade naar de Hoonger.

LYONS telt 8 h. en 50 inw., onder welke 50 Herv. en 10 Kath. De Herv. kerk heeft eenen stotpen toren, doch geen orgel.

LYTSHUIZEN, geh., prov. Friesland, kw. Westergoo, grt. Oostersche deelen, 10 min. N. van Heeg; met 8 h. en 40 inw.

M.

MAAIJE (DE), voorm. visschersgehucht, prov. Zeeland. Zie MAALBERGEN (GROOT EN KLEIN), geh., bestaande uit twee polders, prov. Noord-Brabant, gem. Zundert-en-Werkendam, de eerste 40 h. en 200 inw. Z. van Groot-Zundert; met 15 h. en 50 inw.; de tweede 4 h. en 20 inw. Groot-Zundert; met 10 h. en 70 inw.

* MAALBROEK ligt ½ u. O. van Maathiel, en telt 17 h. en 100 inw.

* MAALIEPOLDER (DE). Dit art. moet geheel wegvallen.

MAALSUIS, sluis, prov. Utrecht, gem. en 20 min. O. van de polder, in den Lekdijk. Het is een overwelfde sluis, op welke daarbly staat eenen watermolen, met staande schepd en sluis, nende tot voorgemaald voor de polders Wiel en Vogelzang.

* MAANBUREN telt 5 h. en 15 inw.

MAAR, geh., prov. Limburg, arr. en 2½ u. O. ten N. van de polder, kant. en 4½ u. W. van Heerlen, gem. en 40 min. van Heerlen.

* MAARHEEZE, gem., heeft 1 Bierbrouwerij. — Bl. 801, Staat: 1648 telt: 1618

* MAARKEN (KORTE-) bestaat, volgens het kadaster, een gedeelte van 1 bund. 86 v. r. 10 v. ell., alles schothbaar land, dat ligt door de sluis in den Boonepolder, op de Westersche polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en twee Gewortenen.

* MAARKEN (LANGE-) bestaat, volgens het kadaster, een gedeelte van 5 bund. 60 v. r. 20 v. ell., alles schothbaar land, en welke door de sluis in den Boonepolder op de Westersche polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en twee Gewortenen.

MAARLAND, pold., beslaat, volgens het kadaster, met de daar-
 liggende dijken, eene oppervlakte van 9 bund. 54 v. r. 90 v. ell.
 — Het jaar der be-
 van dezen polder is niet bekend, doch waarschijnlijk heeft dit
 gehad in het jaar 1489. Men vindt immers aangeteekend, dat
 Maars, Roomsch-Koning, den 28 Februarij 1489, octrooi ver-
 aan de wed. en erfgenamen van wijlen ELIAS WOLFAARTSBOON en
 van Noordecouws, Ambachtsheeren alhier tot het bedijken
 van klein gors, liggende tusschen den dijk Scoden (hoogst waar-
 dijk Schouwen) en de heerlijkheid van Dreischor, groot wezende
 met 28 gemeten, om dat te bedijken te gelijk in eene dijkdaasje
 het schor, hetwelk de Heer van Dreischor voornemens was in het
 te leggen. Zeker is het intusschen, dat die polder in het
 1675 reeds was bedijkt, als op eene kaart van de eilanden Schou-
 en Doeveland, dat jaartal dragende, bekend staande.

MAARSSSEN (HET KASTEEL-VAN-) of **SLOT-TE-MAARSSSEN**, ridder-
 schap, prov. Utrecht. Zie **MEER (HET HUIS-TE-)** W.

MAARTEN-BENIGENBURG-EN-VALKOOG (ST.) heeft tot wapen
 schild van azuur met een St. Maartensbeeld van goud.

MAARTENSBRUG (ST.) telt 41 h. en 290 inw. — De Herv. kerk,
 die even als de onderwijzerswoning, aan het polderbestuur van de
 behoort, is een vierkant gebouw, met eenen houten toren en
 schilderde glazen, prijkkende met wapens van aanzienlijke familiën
 meerdere of mindere mate door onderscheidene betrekkingen aan de
 verbonden. — De dorpschool wordt gemiddeld door 100 leer-
 gen bezocht — De kermis valt in den eersten Zondag in October.

MAARTENSDIJK (ST.). De kerk heeft eenen vierkanten toren, met
 een vrij hooge pyramidale spits, en is sedert 1836 van een huisorgel
 voorzien. Het koor is niet in twee vakken gesplitst, maar het zijn
 gelijk twee kooren, elk onder een afzonderlijk dak, doch door eenen
 van een gescheiden, welke echter aan de oostzijde door eenen
 een hoog met elkander gemeenschap hebben. De tweede tombe is
 van **FRANK VAN BORSSELE**, maar waarschijnlijk door hem gesticht voor
 de ouders. Althans hunne namen en sterfjaren zijn er opgebeiteld.

MAARTENSDIJK (HET HOF-TE-) is in het jaar 1821 afgebroken.
 De plaats, waar het gestaan heeft, ziet men nog het tuinmanshuis,
 van 28 bund. 88 v. r. 80 v. ell. bouw- en weiland.

MAARTENSDIJK (DE MIDDELLANDS-POLDER-VAN-ST.-) is
 schotbaar groot 265 bund. 21 v. r. 18 v. ell.; telt 11 h., waaronder
 boerderijen, en wordt door eene sluis door het Oude land van het
 stollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijk-
 meester, vijf Gezwoorenen, eenen Penningmeester en eenen Boekhouder.

MAARTENSDIJK (DE MOLENPOLDER-VAN-ST.-) bevat 2 bund.
 van 55 v. ell. schotbaar land, en watert uit door eene sluis door
 de Sluiscornc-polder. Het polderbestuur is het zelfde als dat van
 de Middellandspolder. In dezen polder staan geene huizen of boer-
 derijen, maar de korenmolens van het dorp.

MAARTENSDIJK (NIEUW-ST.-) is begrepen in den *Bedijkte-pol-
 der van Stavenisse*, en is, volgens het kadaster, groot 44 bund. 64 v. r.
 van 5 v. ell., alles schotbaar land; telt 8 h., waaronder eene boerderij.
 Het polderbestuur bestaat uit dat van Stavenisse, alwaar de dijkalasten
 worden en waar de polder zijne uitwatering heeft.

MAARTENSDIJK (DE NOORD-POLDER-VAN-ST.-) is schotbaar
 groot 468 bund. 44 v. r. 84 v. ell.; telt 21 huizen, waaronder

15 boerderijen, en watert uit door 1 sluis. Het bestuur bestaat een Dijkgraaf, vijf Gezworenen, een Penningmeester en een Boekhouder.

* **MAARTENSDIJK (HET OUDE-LAND-VAN-ST.)** bevat 421 bund. 47 v. r. 27 v. ell., alles schotbaar land; telt 55 h., waaronder 7 boerderijen; en watert uit door door eene sluis bij de Oostpoort.

* **MAARTENSDIJK (DE UITERSTE-NIEUWLAND-POLDER-VAN-ST.)** bevat 288 bund. 71 v. r. 40 v. ell., alles schotbaar land; 15 h., waaronder 14 boerderijen, en watert uit door eene sluis.

* **MAARTENSPOLDER (ST.)**. Staat: 3 v. ell., lees: 30 v. ell. Bl. 518, reg. 7. staat: beneden A. P. lees: boven A. P.

* **MAARTENSREGT-EN-DORPPOLDER (ST.)**. De R. K. kerk staat. *Schipvluiden* staat niet in deze gem., maar onder *Hedenpolder*.

* **MAAS (DE)** had, volgens veler gevoelen, vroeger van Bokke af, eenen geheel anderen loop en wel ten Z. van het Huis-te-Hoven af naar Hedikhuizen (alwaar zij omtrent 1416 aangedijkt), en verder langs Heusden en Doeveren, naar den bosch, zoo als nu verder nog den loop van het *Oude-Maasje* (al wooid) is; doch men kan daarvoor geene genoegzame gronden voeren. Is het geweest, dan heeft ze noodwendig den *Groote-Hollandsche-waard* doorloopen en moet dien gedurig onder water hebben, of ze is tusschen dijken besloten geweest, maar hoe die *Groote-waard* zamengehouden? — Hetgeen wij stellig weten is: dat van 's Hertogenbosch, om de tollèn te Heusden te ontwijken en de krenken, in 1460 niet geweld, de **MAAS**, die met eene boeg van Heusden liep, ten N. van het Huis-te-Hemert, regt door hebben

graven en dat de Heer van Hemert den 23 April 1481 aan 's Hertogenbosch heeft toegestaan, om die nieuwe rivier altijd open te houden; uit deze graverij ontleent misschien de meening, dat de van Heusden naar Woudrichem is gegraven, haren oorsprong. Zij is een proces en eene merkwaardige sententie van den Hoogen Raad Holland, d. d. 29 Maart 1505, ten gevolge gehad (1). Doo den loop der **MAAS** scheidde daardoor bij de voorm. schans *Groenen* een deel van den grond van Well af, dat vroeger aan den *Ban* leraard gehecht was, als ook een deel van Hemert, dat ook den verbonden was — De **MAAS** steeg op den 26 Januarij 1846 46,80

te Maastricht boven A. P.; den 2 Februarij 1846 te Grave 10,51

boven A. P., en te 's Hertogenbosch 6,01 ell. boven A. P.

A. P. — 0 stellende is de hoogte te Maastricht 42,20 ell., te Grave 3,405 ell., te Batenburg 4,536 ell., te Heerewaarden 3,80

te Maren 3,777 ell., te St. Andries 3,760 ell., te Crevecoeur 2,696 ell., te Heusden 1,926 ell. en te Woudrichem 1,145 ell. — Het verval tusschen Maastricht en Venlo is 40,75

tusschen Venlo en Crevecoeur 0,035 ell. en tusschen Grave en Woudrichem bij eb 4,28 en bij vloed 3,83 ell. op de afstand

De afstand tusschen Grave en Batenburg is 16,990,80 ell. tusschen Batenburg en Heerewaarden 28,066,80 ell., tusschen Heerewaarden en Maren 3164,60 ell., tusschen Maren en St. Andries 1675,70 ell., tusschen St. Andries en Crevecoeur 16,124,30 ell., tusschen Crevecoeur en Heusden 10,541,50

en tusschen Heusden en Woudrichem 14,515,90 ell. — is breed voor Grave 188 ell.; voor Megen 110 ell., diep 3,30

voor Lith 284 ell.; voor Lithoyen 200 ell.; boven Maas-Bommel

(1) Zie OUDENHUYSEN, *Beschrijving van Heusden* (uitg. van Amsterdam 1748), bl. 10.

70 ell.; boven Heerwaarden 220 ell.; boven St. Andries 9 ell., aan de Veerdammen, bij 1,50 ell. pijl te Grave; voor al 539 ell.; voor Grevecoeur 190 ell.; voor Bokhoven 110 ell. bij de krib en diep 5,18 ell.; voor Heusden 190 ell.; te Over Aalst 152 ell.; te Giessen 406 ell.; even boven Woudrichem 150 ell. Deze afwisselende breedte is de voornaamste oorzaak van onregelmatige snelheid en verzanding der rivier op vele plaatsen, dit is nog meer in het oog als men de breedte binnen de weerszijdsche dijken neemt, dit is: even boven Ravenstein 70 ellen; bij Alphen 210 ell.; te Lith 406; te Kessel 2482; boven Bokhoven 5162; bij Ammerzode 100; beneden Well 485; bij Aalst 516; beneden Veer Andel 60; even beneden Giessen 170; even boven Woudrichem 478 ellen. — Men mag zich thans vleijen dat de regering de ongelegenheden die ontstaan niet langer door overlaten en stadelingsche afleidingen, maar door opruiming en verbetering der rivier zelve zal trachten te verhelpen, als zijnde het eenige afdoende middel, om het kwaad te verhelpen zonder de schade en last onbillijk op andere streeken te drukken. — De juiste afstand van de monding tot aan den oorsprong van de MAAS is 62 geographische mijlen; de stroomdraad is 62 geographische mijlen, en het stroomgebied 860 vierkante geographische mijlen. — De MAAS ontvangt de Jaar of Jeker te Maasland, en de Raam te Grave.

MAAS (DE), geb., heet eigenlijk AAN DE MAAS. MAAS (BENEDEN-) of BRABANDSCHE-MAAS, dat gedeelte der Maas, dat de Limburgsche grenzen af, bij Mook, tot aan hare uitwatering in de Noordzee, en loopt langs de volgende plaatsen, alwaar men pontons- en schuifveeren aantreft, als: Katwijk, Heumen, Over-Asselt, Grave, Keont, Over-Langel, Neer-Loon, Ravestein, Heesburg, Appeltern, Megen, Maas-Bommel, Macharen, Oijen, Lithoijen, Lith, Heerwaarden, Maren, M. Driel, Gewande, Hoensa-Driel, Empel, Hedel, Bokhoven, Well, Neer-Hemert, Wijk, Veen, Poedert, Op-Andel en Woudrichem. — De breedte bij hoog water, wordt: te Grave 1508 ell.; te Megen 1772 ell.; te Heerwaarden 2702 ell.; te St. Andries 1016 ell.; te Bokhoven 5530 ell.; te Heusden 1016 ell.; en te Woudrichem 1100 ell. De middelbare snelheid is te Megen 0,3489 ell., en diepte 100 ell., te Bokhoven 0,6481 ell. en 3,1520 ell. De diepte is verschillend en meestal zeer gering, en niet meer dan ruim 1½ en op sommige plaatsen 1½ à 2 ell. bij middelbare rivierstand. Bij laag waterstand ontwaart men bij Heusden een weinig vloed. Van Heerwaarden tot St. Andries bespeurt men geen afloop door het oplopende water der Waal. Van het kanaal van St. Andries tot aan Woudrichem kan men haar als eene andere rivier beschouwen, waarvan de afloop grooter is, uitgezonderd in die gevallen, waarin de Boven-Maas boven het peil der Waal stijgt, als wanneer zij zich voor een oogenblik door het kanaal van St. Andries in die rivier ontlast. In de riv. vindt men 5 zoogenaamde middelwaarden, als: te Mook lang 735 breed 158 ell.; te Ravestein lang 1200 breed 160 ell.; te Oijen lang 1100 breed 190 ell.; de Alphenleche Middelwaard lang 1500 breed 155 ell., en te Giessen lang 1000 breed 100 ell. — In 1822 bedroeg het aantal kribben en hoofden van Cuyk aan Woudrichem 359.

MAAS (DE BENEDEN), naam, onder welke men ook wel **DE NIEUWE-MAAS**, prov. *Zuid-Holland*, verstaat. Zie **MAAS (DE NIEUWE-)**. W.

§ **MAAS (BOVEN-)**, dat gedeelte van de *Maas*, van haren oorsprong af tot aan de Beneden-Maas bij Mook. Deze rivier heeft een sterk verval, bedragende tusschen Maastricht en Grave, bij middelbaren stand 0,2274 ell. op de Ned. mijl; te weten over den geheelen afstand gemiddeld berekend, welken afstand 161,800 ell. bedraagt. De helling der *Maas* te Maastricht is 43,080 ell. boven A. P. In 1833, bij de opening, 46,25 ell. boven A. P. Het nulpunt of het begin der toelating van de peilschaal op de *Maas* te Maastricht is 42,20 ell. boven A. P. gelegen. De breedte, welke geen 200 ell. te boven gaat, is overal algemeen weinig verschillend, en hangt af van den meer of minder toevoer van water. — De diepte is echter zeer verschillend, zijnde in het gedeelte tusschen Maastricht en Venlo veel ondieper dan het oostelijke gedeelte, dat meer met de Beneden-Maas overeenstemt. De grootste verval tusschen laatstgenoemde steden, is de rivier op vele plaatsen doorwaadbaar en des zomers dikwerf onbevaarbaar, alleen op spitsbekken en andere platbodemde vaartuigen en schuiten kan men in een goed jaargetijde, gebruikt worden tot den handel en vervoer.

* **MAAS (DEPARTEMENT-VAN-DE-MONDEN-VAN-DE)**, departement, administratief verdeeld in vier arrondissementen, als: dat van Rotterdam, Den Haag, in twaalf kantons verdeeld; dat van Rotterdam, in tien kantons bevattende; dat van Dordrecht, uit acht kantons bestaande, en dat van Flakkee, hetwelk in twee kantons verdeeld was; doeh voor het regterlijke telde het zes arrondissementen.

§ **MAAS (DE DOODE-)**, onde kromming der *Maas*, 300 ell. van de riv. haren loop had, vóór de doorgraving in 1481, en welke daarna het Hemertsch-eiland is ontstaan. Zij is ten Z. van de riv. eil., voor de stad Heusden, en daarom ook de **HEUSDENSCH-MAAS** genoemd, aanmerkelijk breed; ten W. van het eil., is het sloot smal vaarwater, onder den naam van het **HEUSDENSCH KANAAL** bekend, en ten O. is haar loop nauwelijks zichtbaar en is aldaar zoodanig met zand, dat het eil. des zomers met den vasten wal eene vlakke vlakte maakt, welke alleen des winters overstroomt.

* **MAAS (DE HEUSDENSCH-)**. *Stad*: Zie **HEUSDENSCH-MAAS**. Zie **MAAS (DE DOODE)** en zie dat woord hierboven.

* **MAAS (DE NIEUWE-)** wordt ook wel **DE BENEDEN-MAAS** of **BENEDEN-MERWEDE** genoemd. — A. P. — 0 stellende, is de hoogte van Crimpen-aan-de-Lek 1,083 ell. bij vloed, en 0,205 ell. bij eb; te Rotterdam 0,889 ell. bij vloed, en 0,524 ell. bij eb; te Brielle 0,876 ell. bij vloed, en 0,667 ell. bij eb; afstand tusschen Crimpen en Rotterdam 11,452.8 ell.; tusschen Rotterdam en Brielle 2333.8 ell. Het geheele verval tusschen Crimpen en Rotterdam is bij vloed 0,178 ell., bij eb. 0.465 ell.; breed voor Rotterdam 350 ell.; tusschen de veerdammen ruim 700 ell.; aan de Boerhaavenvliet 580 ell.; te Maassluis 410 ell. — Het water rijst op de vlakte en voor Brielle 18 palm. — De breedte beneden het verval van Voorne is 611 ell.; de breedte te Brielle aan de veerdammen is 600 ell. Zij is volgens de waterstaat breed te IJsselmeer de 577 ell.; te Fijenoord 588 ell.; te Rotterdam 590 ell.; te Katendrecht 586 ell.; te Delfshaven 586 ell.; te Schiedamschen dijk 679 ell., en te Vlaardingen 518 ell. — Over deze rivier zijn: een stoombootenveer te Rotterdam, een pontveer te Katendrecht, zeilhengstenveren aan de Nieuwsluis, onder Heusden

te Brielle, en schuitenveren aan het Slikkerveer, te Bospoort, Delfshaven, Schiedam, Vlaardingen en Wartevaal.

MAAS (DE OUDE-), prov. *Zuid-Holland*, is breed voor Dorecht tusschen de veerdammen 280 ell. en voor de stad 395 ell.; Putterhoek 290 ell.; te Heinoord 385 ell.; bepeden te Spui 530 ell., en te Spijkenisse 278 ell. De overgangen: pontveren te Dordrecht, Puttershoek, Goidschalxpoort, schuitveren te Meerdervoort, Kuipersveer, Rhoon, brandswaard, Portugaal en Spijkenisse.

MAAS (DE OUDE-), prov. *Noord-Brabant*, is breed aan het Keizegveer, onder Raamsdonk, bij gewoon laag water 104 ell.; bij hoog water 157 ell., en bij buitengewoon stand 188 ell. en meer. De vloed klimt tot 1,20 ell. boven A. P. en daalt tot 0,60 ell. onder A. P. De rivier is lang van den mond tot aan het Keizegveer 2900 ell., van dat veer tot aan de voorm. Sas van Haverort 7900 ell., van die sas tot de sluis te Doeveren 7540 ell. De totale lengte is 18,540 ell. Het verval over die lengte is bij laag water 10 à 11 palm. — De overgangen zijn: pontverep, het Keizegveer, het Capelaehoveer en te Drongelen; behalve de schuitveren te Harmenzeil en Waspijk nog een schuitveer te Hespoven en boven Drongelen houten bruggen. — De scheepvaart op deze riv. is vrij aanmerkelijk; bedragende gemiddeld per jaar, volgens waarnemingen aan het Keizegveer, 2740 yaartuijgen, waaronder ruim 700 kleine aken en booten.

MAASAKKERSTRAATJE (HET), weg, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Westerlo-Deunen-en-Langel*, ten W. van den Dierendische Uiterdijk, in eene noordelijke rigting loopende van den Maasdijk.

MAASBEEK, gem., bevat medede geb. Westering, Schoorveld, Tongerloo, de Korteheide, Langeheide, Rooth, Biberbeek, Rijkssfort, Bout, Veldsluizen, Houtkerijk, Bokend, Vergeld, Bosch, de Bong en Zorhoek.

MAASDAM heerl. is ondergsvloeid, bij den St. Elizabethsvloed in 1491.

MAASDAM-EN-HET-GAD. Reg. 7, staat: Saffringsen, lees: Saffringsen.

MAASDIJK (DE) of de **HOOG MAASDIJK**, prov. *Noord-Brabant*. Dezen dijk had, ten jare 1740, bij Hedikhuijzen eene doorbraak plaats; de kolk destijds gevallen en binnendijs gelegen, thans nog groot 17 voet 10 v. r. 30 v. ell., duidt de belangrikheid van deze doorbraak aan. — Nabij het boveneinde van dezen kolk, werd, in het jare 1794, ten behoeve van het Departement van Oorlog, eene coupure door den **HOOG MAASDIJK** gegraven. — In 1795 brak de **HOOG MAASDIJK** weder de Haarsteeg door, en in 1799 andermaal. Bij den iubraak van 1795, werd de hardijking buiten de gevallen kolken omgebragt, doch bij den iubraak van 1799 werd de **HOOG MAASDIJK**, van het uiterste punt aan het Vergeveind te rekenen, omtrent 600 ell. binnenswaarts verlegd.

MAASDIJKSCHE BRUG is eene houten brug over de Donge, in den grooten weg van Breda naar 's Hertogenbosch.

MAASNBURG, veer, prov. *Noord-Brabant*. Zie **MAASNBURG**. W.

MAAS-EN-MOEZELKANAAL, reg. 6, staat: bouwen lees; graven

* **MAASHEES** had vroeger 2 beestenmarkten, als één den eersten Maandag in April en de andere den tweeden Maandag na St. Maarten (11 November), doch deze worden niet meer gehouden.

MAASKAMP, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 20 min. van *St. Michielsgestel*; met 69 h. en 450 inw.

* **MAASNIEL**, gem., bevat behalve de in het Wbk. vermelde mede de geh. *Broekhin*, *Straat* en *Spik*.

* **MAASPATTEN**. Staat: distr. lees: st.

MAASPOORT, geh., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. W. van *Rosmond*, kant., gem. en 4 min. O. van *Weert*; met 46 h. en 290 inw.

MAASRUST, hofst., prov. *Zuid-Holland*, gem. en $\frac{1}{4}$ u. N. van *Loosduinen*, aan den *Loosduinsche*-straatweg in den *Oost-Eskamp polder*, eene oppervlakte beslaande van 19 bund. 39 v. r. 16 v. d.

* **MAASSLUIS**. Aldaar zijn in 1850 ingeklaard 10, uitgeklaard 10 binnengekomen 22 en uitgevaren 105 zeeschepen. De haven wordt diep en schoon gehouden door twee spuislaizen, als de *Zuid-Spaal* sluis met 1 toldeur, wijd 2,85 ell., liggende 1,08 ell. beneden middelbare eb, en de *Noord-Spaal* sluis met 2 toldeuren, wijd 6,90 ell. liggende 1,54 ell. beneden middelbare eb; over deze laatste ligt een ophaalbrug. — Onder de te **MAASSLUIS** gestaan hebbende Predikanten verdient melding de door zijne schriften vermaarde *ANSCHEM FRANCIS*, die er in 1713 beroepen werd en in 1745 overleed. — Men heeft er mede een Postkantoor en eene Bank van *Leening*.

MAASSTRAAT, geh., prov. *Noord-Brabant*, kant. en $\frac{1}{4}$ u. O. van *Veghel*, gem. en $\frac{1}{4}$ u. Z. O. van *Uden*; met 15 h. en 70 inw.

MAASTRICHT, synagogaal ressort, zich uitstrekkende over de prov. *Limburg*, heeft slechts 1 hoofd- en ringsynagoge te *Maas tricht*, onder het bestuur van eenen *Opper-Rabbijn* en telt ruim 1100 zielen.

* **MAASTRICHT**, gem. Bl. 560, *onderste regel*, staat: 18,000 ponden, lees: 9000 ponden, — Bl. 573, reg. 7, staat: *Krankzinnigenhuis*, lees: *Zinneloos huis*, — Men heeft aldaar ook eene *Werkplaats* van *Liefdadigheid* en telt er, zonder het *Athenaeum* en de daaraan verbondene *Industrieschool*, tellende te zamen 300 leerlingen, 17 scholen; als: eene *Stads burger- of Rijks lagere school*, met 178 leerlingen; eene *Stads armschool*, met 1000 leerlingen; eene *Israëlitische school*, met 25 leerlingen en 15 bijzondere scholen, met gemiddeld 400 leerlingen; voorts eene *Bewaarschool* voor arme kinderen, bestuurd door *Broeders van Liefde*; terwijl in oprichting zij eene *Armschool* van de *vereeniging van FRANCISCUS à PAULA*, en eene bijzondere school voor *Meisjes van den Burgerstand*, welke door *geestelijken Zusters* zal worden bestuurd. — Onder de beroemde mannen, welke aldaar geboren zijn, verdienen nog melding de *Schilder: JAN FANNING TISCHBEIN*, geb. 9 Maart 1750, † 21 Junij 1812, de *Veldheer ANTON VICTOR MICHELIS*, geb. 30 April 1797, †, ten gevolge van eene wond, met beenvverbrijzeling, den 25 Mei 1849, als *Generaal-Majoor*, *Opbevelhebber* der derde *Balische expeditie* en *Commissaris* van het *Nederlandsch-Indisch Gouvernement* voor de *Balische aangelegenheden*. — Bl. 588, reg. 5, staat: *DINERTS* lees: *DINERT*.

MAATLANDEN (DE), uitgestrektheid gronds, prov. *Noord-Holland*, arr. *Amsterdam*, gedeeltelijk kant. *Weesp*, gem. *Huizen*, gedeeltelijk kant. *Naarden*, en daarin ten deele gem. *Naarden*, voor een gedeelte gem. *Huizen* en voor een gedeelte gem. *Blaricum*; beginnende bij de *Muiderberg* en strekkende zich langs de *Zuiderzee*, buiten den *seculijk* en *vestingwerken* en *hooge gronden*, tot aan de *grachtstoot*, zijde

de scheiding tusschen Noord-Holland en de prov. Utrecht, uit, onder de namen van: Buitendijksche-landen, de Noorder-Meent, van Muiderberg af tot aan Valkenveen, groot 260 bund.; Naarder-Meent, Huizer-Meent, Monniken-kampen, Bussumer-Meent, en Noorder-Maat, alle onder de gem. *Huizen*; alsmede Huizer-, Bussumer- en Laarder-Aangeregt, en Kampenhoeve, onder de gem. *Blaricum*, gelegen tusschen de Zuiderzoe en hooge gronden, strekkende van de warande de Wolfskamer tot aan de Goosche-gracht. — Het zijn alle goede graslanden, die door de zee worden overstroombd. — Het bestuur is onder Schaarwesteren door de gemeente-besturen aangesteld en is kosteloos.

MAATSCHHE-HEI, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Uden*; met 21 h. en ruim 100 inw.

MABOEBI, een der *Bátjan-eilanden* in *Oost-Indië*.

***MAGHTUM** is een d. (geen geh.), telt 60 h. en 390 inw. De par. waartoe ook het h. *Deysermuhle* behoort, maakt deel van het dek. *Greenmacher*.

MACKINGHE, Oud-Friesche naam van het d. *MAKKINGA*, prov. *Friesland*. Zie *MAKKINGA*. W. en A.

***MADE** ligt aan den klinkerweg van Geertruidenberg naar Willemstad. De huizen van dit d. liggen zeer verspreid. De kom van het d. bestaat uit een vierkant, elke zijde van tien min. gaans, lange welke de meeste h. geplaatst zijn; in het midden deser ruimte staan een steenen windkorenmolen en de R. K. kerk; overigens is dit vierkant door eene menigte wegen doorsneden, aan een spijweb gelijk en waarin de overige h. en de Herv. kerk staan. — Bl. 588. De R. K. kerk heeft een klein koepelvormig torentje. — De Herv. kerk is een klein langwerpig gebouw met spits torentje, midden op het dak. — Reg. 29, staat: voorgevel *lees*: zijgevel — Dit d. is ondergevoeld in den St. Elizabethsvloed van 1421, doch later weder bovengekomen.

***MADE EN-DRIMMELEN** paalt N. aan de gem. *Werkendam*, O. aan de gem. *Dussen*, *Geertruidenberg* en *Oosterhout*, Z. aan *Oosterhout*, W. aan *Hooge-en-Lage-Zwaluwe* en de *Zuid-Hollandsche gem. Dordrecht*. — Deze gem. bevat de volgende polders: den *Catharina-polder*, den *Visch-plaat-polder*, den *Honderd-dertig-polder*, den *Bloem-plaat-polder*, den *Moord-plaat-polder*, de *Kikvorsch*, den *Polder-van-de-Steen*, den *Oranje-polder*, den *Snijders-polder*, de *Kleine-Kikvorsch*, den *Nieuwe-Dombosch-polder*, den *Oude-Dombosch-polder*, den *Polder-van-de-Moer*, den *Koekoek-polder*, den *Bol-polder*, den *Ribsche-polder*, den *Amerplaat-polder*, den *Prinse-Jaanzand-polder* en een gedeelte van den *Spergie-polder* of *Ossekop*; benevens de volgende platen: de *Hoogen-Hof*, de *Kleinen-Hof*, de *Lagen-Hof*, de *Catharina-plaat*, den *Bol*, de *Hardenhoek*, de *Petrus-plaat*, *Maltha*, de *Ganze-wei*, de *Biezengors-Beoosten-de-Vischplaat*, de *Hen-nipke*, de *Griendplaat-Benoorden-Honderd-Dertig*, de *Biezengors-Beoosten-Honderd-Dertig*, de *Honderd-Dertig*, de *Elft*, de *Keizersdijk*, de *Kruidevlaai*, de *Biezengors-beneden-den-Amer*, het *Griendje*, de *Gors-beneden-Makenbolleke*, de *Amer-plaat*, de *Gijster*, de *Jeneverplaat*, de *Spreeuwenhoek*, de *Hangkant*, de *Rietgijster*, het *Toontjesplaatje*, de *Kindem*, de *Beneden-Hofmans*, de *Hofman*, het *Onderplaatje*, de

Heemplant, St. Jan, de Noerderplant, het Noerderplantje, de Vogelzang, den Kleine-polder, de Bloemplant, den Groot-Turfsak, den Kleine-Turfsak, de Krakeelplantjes, de Moordplant, den Lepelaar, de Plemp, het Noerderplantje-van-de-Steen, den Steen, den Dombesch, de Akkers, de Keekoek, den Bol, de Haamplant en gedeelten van de Daenenplant en van Jannesand. — Zij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 6915 bund., waaronder 4991 bund. 68 v. r. 87 v. ell. belastbaar land. Men heeft er 1 koren- 1 res-oliamolen en 1 hierbronwertj).

MADJASSAM, indigofabriek in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Banjoemas*, reg. *Poerbelingo*,

* MADION, resid., bl. 392, reg. 7 en 8, staat: Madion-Ponorogo lees: Madion. Ponorogo

MADION of MADONS, reg. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Madion*, waarvan het het middelste gedeelte uitmaakt. Het is verdeeld in de volgende zes distr.: Madion, Oetaran, Bagi, Kasigoro, Maaspati en Tjaroban.

MADION, distr. in *Oost-Indië*, op *Java*, see. en reg. *Madion*.

MADION, st. *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid., reg. en distr. *Madion*. Het is de hoofdplaats der residentie en het verblijf van den Resident, 37 palen hemelsbreedte van de Zuidsee, 155 Z. W. van *Soerabaja*, 53 W. van *Kediri*, 72 N. O. van *Patjitan*, 76 O. van *Z. van Soerakarta*, 15 W. N. W. van den berg *Wilis*; 27,9 vaten boven de oppervlakte der see. Zij is eene gewone inlandsche stad heeft, behalve hare schoone ligging, niets merkwaardigs. Door de Madion heeft men van hier gemeenschap met de Solo, waardoor het afvoeren der voortbrongselen gemakkelijk gemaakt wordt. Vroeger lag hier eene kleine militaire bezetting onder eenen Officier, doch deze post is, ten gevolge van den staat van rust, ingetrokken en de e-hier bestaande residentie onder civiel beheer gesteld.

* MADROEL is een onbehuide buitenpolder, kant. *Ridderkerk*, en paalt N. aan de Nieuwe-Maas, O. aan de haven van Pernis, aan den Pernische-polder en aan *Vrjland*, W. aan *Oud-Smalland*. — Hij is slechts aan de rivierzijde met eene kade omgeven en watert uit door een steenen sluisje, wijd 1,50 ell., op de haven van Pernis. — Het bestuur wordt waargenomen door twee Gecommitteerden uit de ingelanden en eenen Secretaris en Waardsman.

MAER (TER), geh., prov. *Limburg*, Zie MAAR (TER). W.

* MAERNE (DE). Staat: Zie MAER, lees: Zie MAEREN (DE).

* MAETMAN is geen geh., maar eene kleine boordortj, welke op sommige kaarten als een geh. voorkomt.

MAGALANG, buit., prov. *Gelderland*, arr., kant., en gem. *Arnhem*.

* MAGDALENA-POLDER (DE). Reg. 4, staat: de Tisse, lees: de Tilke,

* MAGDALENA-SLUIS. Reg. 9, staat: aan de Zuidzijde, lees: aan de Noordzijde,

MAGRIET, b., prov. *Zeeland*. Zie MAGREY. W.

* MAGRETTE ligt distr. en 2½ u. W. van *Hulst*, kant. *Achel*.

MAHABOE (DE) berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Nenado*. Het is een sedert lang uitgebrande vuurberg, welks krater thans eene uitgebreide vruchtbare kom is.

MAHLEBARSCHE GEBERGTE (HET), gebergte in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*. Zie MAHLEBARSCHE-GEBERGTE (HET). W.

MAJAK, een der mōndēn, waardoor de *Pontianak*, aan de westkust van het eil. *Borneo*, zich in 1606 stort.

MAJANG (DE), beïg. in *Oost-Indië*; op het eil. *Borneo*, op de Westkust ten N. van Kaap Sattay.

* **MAFAUW**, ook *Mané*. Bl. 601, reg. 2, staat: notenboomen lew.

~~MAJANG (DE)~~

MAJEBAN (HOEK), kaap in *Oost-Indië*, in de *Stroat van Karimata*, aan de Westkust van het eil. *Bangka*.

MAJONG, zinkertsatryk in *Oost-Indië*, op *Java*, resid. *Djapara*.

* **MAIRE**, lieest., ligt alleen in de gem. *Rilland-en-Maire*, en paalt N. aan 78 heefl. *Krabbedijkje* en de *Ooster-Schelde*, W. aan de heerl. *Krabbedijkje* en *Valkenisse*; beslaat, volgens het kadaster, 417 bund. 01 v. r. 2 v. ell., waarbinder 393 bund. 17 v. r. 60 v. ell. belastbaar land, en telt 12 h., bewoond door 18 huizingen., uitmakende 110 inw., die meest hun bestaan vinden in den landbouw. — De inw., die allen herv. zyn, behoorēn kerkelyk te *Krabbedijkje* of *Fort-Bath*. — Men heeft in 1825 heefl. geen school, maar de kinderen genieten onderwijs te *Rilland* en te *Krabbedijkje*. — Het wapen is van asuur, met op St. Jacobschelpen van zilver, staande drie, twee en een.

* **MAIRE**, pold., paalt N. aan den *Oostpolder-van-Krabbedijkje*; den *Broodpolder* en den *Reigersbergische-polder*, O. aan den *Reigersbergische-polder*, Z. aan de schorren van *Maire*, W. aan den *Oostpolder-van-Krabbedijkje* en *Valkenisse*; beslaat, onder *Krabbedijkje*, 3 bund. 60 v. r. 80 v. ell., en onder *Rilland-en-Maire*, 100 bund. 80 v. r. 56 v. ell., en watert uit door eene sleis, liggende in den heerl. *Valkenisse*, op de *Wester-Schelde*. Daarin staan alleen 2 hofvelden of boerderijen onder *Rilland*. Het polderbestuur bestaat uit eene *Dijkgraaf*, twee *Gerwone* en eenen *Ontvanger-Griffier*.

MAIREPOLDER (DE LANGE-), pold. in *Zuid-Beveland*, prov. *Zeeland*, distr. en arr. *Goes*, kant. *Heinkenszand*, gem. *Drieweg-en-Oudepolder*; palende N. O. aan den *West-Blazekoppolder* en den *Zakpolder*, O. aan den *Kamerpolder*, Z. W. aan den *Polder-van-Drieweg*, W. aan den *Hollepolder* en den *St. Anthoniepolder*. — Hij is groot, volgens het kadaster, 45 bund. 45 v. r. 77 v. ell., alles behoort land; telt 10 h., waaronder 3 boerderijen; watert uit over *Drieweg* en *Ellewoutsdijk*, door eene sleis op de *Wester-Schelde*, en heeft geen afzonderlyk polderbestuur, maar behoort onder dat van *Ellewoutsdijk-en-Drieweg*.

MAITOKHA of *Nodakwin*, eil. in *Oost-Indië*, Z. W. van *Terate*.

MAKAKOE, distr. in *O.-Indië*, op *Sumatra*, resid. *Palembang*.

MAKENHOLLEKE (GORS-BENEDEN-), plaat in den *Dierbosh*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Made-en-Drimmeten*.

MAKKA (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie *Bakumb (Dr.) W.*

MAKKEN, geh., prov. *Overtysel*. Zie *Makks. W. en A.*

MAKKINGA, kndast. gem., prov. *Friesland*; kw. *Zevenwouden*, gem. *Stellinger-Oostende*, arr. *Heerenveen*, kant. *Oudeberkoop*; bevattende de d. *Makkinga*, *Elisbe* en *Lange-dijkje*, en volgens het kadaster twee oppervlakte bestaande van 3500 bund. 80 v. r. 19 v. ell., waarbinder 3679 bund. 15 v. r. 65 v. ell. belastbaar land.

MAKKUM, kndast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wouderdeel*, arr. *Sneek*, kant. *Bolwârd*, bevattende de d. *Makkum*, *Kornwerd*, *Engwierum*, *Idsegaburen*, *Piaam*, *Schraard*, *Wons* en *Sutrig*, en bestaande 2844 bund. 35 v. r., waaronder 2340 bund. 74 v. r. 92 v. ell. belastbaar land.

* **MAKKUM**, d. In 1845 is aldaar een cementmolen opgericht. In 1848 is in de Herv. kerk een orgel geplaatst.

MAKORBOE, eil. in *Oost-Indië*, ten N. van het eil. *Bangka*.

MAKOKO (DE), riv. in *O.-Indië*, in het eil. *Sumatra*, ads. resid. *Bengkoelen*, welke uit een meer, nabij den tafelberg *Soekao*, haren oorsprong heeft, en met eene zuidwestelijke rigting in de *Indische-Zee* uitloopt.

MAKTIA (DE STRAAT-VAN-), zeeöngte in *Oost-Indië*, welke langs de westkust van *Timor-Laut*, tuschen dat eil. en *Serra*, loopt.

MALABAR, gebergte in *Oost-Indië*. Zie *MALBARSCH-GEBERGTE*. W.

MALAKKA-PASSAGE, zeeöngte in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, welke het eil. *Wai* van de noordwestpunt van *Sumatra* scheidt.

MALALOE, kaap in *Oost-Indië*, aan de oostkust van het eil. *Bangka*.

MALATI, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kediri*.

MALAUANA, eil. in *Oost-Indië*. Zie *MAULANA*. W.

* **MALBURGEN**. In 1270 *MALBERGEN* genaamd, ligt in de *Over-Betuwe*. — Men heeft in deze buurs. geen school meer. — Reg. 5 v. o. staat: *MALDEN*, lees: *MALBURGEN*, — Onder het Pruisische bestuur was te *MALBURGEN* de Pruisische Ljsseltol, welke tevens diende tot contröle van den Nederlandschen Rijntol aan de tolkamer te *Lobith*.

* **MALBURGEN (POLDER-VAN-)** is een buitenpolder, en beslaat eene oppervlakte van 439 bund. 92 v. r. 70 v. ell., meestal weiden; telt 20 h., waaronder 3 boerderijen, en het veerhuis van een postveer 20 min. O. van *Arahem*, en wordt door 2 sluizen, op den *Rijn*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit drie poldermeesters, met eenen Secretaris. — Nog voor weinige jaren stond in het midden van dezen polder een huis, *Jemmerloo* genaamd, met naauwelijks $\frac{1}{2}$ bund. gronds, welke er eertijds heerlijke regten had.

* **MALBURGSCHE-DAM** of het *MALBURGSCHE-DIJKJE*, is geen geb., maar een dijk, welke ten Z. W. aan den *Rijn*-banddijk en ten N. W. aan de zomerkade sluit.

MALBURGSCHE-SLUIS (DE), sluis, prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Huissen*, 26 min. Z. van *Malburgen*, dienende tot ontlasting van de *Huissensche* uiterwaarden op den *Rijn*, Zij is wijd 2,60 ell. en ligt 0,20 ell. onder middelbare rivierstand.

* **MALBURGSCHE-TOL** is geen geb., maar was vroeger een tolhuis, thans eene boerderij.

MALDEGHEM, voorm. leen in *Staats-Vlaanderen*, in het *Vrijen-Sluis*, in de *Watering-van-Kadsand*, prov. *Zeeland*, hebbende eenige achterleenen. — Het werd vernietigd bij den inval der *Franschen* in 1794. De laatste leenheer was de Heer Mr. *CORNELIS CAS*, Burgemeester der stad *Vlissingen*.

* **MALDEN**. Bl. 616, reg. 22, staat: 1770 lees: 1769

MALDENSCH-BOSCH (HET), bosch, prov. *Gelderland*, gem. *Groenbeek*, groot 217 bund. 74 v. r. 30 v. ell., meest beplant met dennenboomen.

MALEIJOE, meer in *O.-Indië*, in het eil. *Borneo*, ongeveer 110 mijlen van de Westkust verwijderd en ruim 30 mijlen in omtrek.

MALENPOL, kleine heuvel, prov. *Gelderland*. Zie *BRUNNEN*. W.

MALENVELD (HET), plaats prov. *Gelderland*, gem. *Ermelo*, 90 min. N. van *Nunspeet*, behoorende tot het bouwerve *Oostende*.

MALIKOE, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Menado*, distr. *Tombatjan*, 12 palen van *Amoerang*, bestaande uit 72 huizen. — Dit d. is den 21 December 1845 geheel afgebrand, terwijl men daarbij de dood van eene vrouw te betreuren had.

MALMBERT, geb. prov. *Friesland*. Zie *MARBAT*. W.

MALOEDOE of **MALLAKOES**, staat in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, aan de Noordoostkust.

MALSEN (HUIS VAN), kasteeltje, prov. *Gelderland*, gem. en 25 min. W. Z. W. van *Zimmerzoden*, ten O. buiten de korn van het d. *Well*. Het is een klein vierhoekig gebouw met twee hoektorentjes aan de oostzijde en een dak dat van boven plat en van eene balustrade voorzien is; met eenigs. bijgebouwen en tuinen omringd door grachten, heeft het eene houten brug aan de zuidzijde voor de ingang, en beslaat, eene oppervlakte van 5 bund. 78 v. r. 80 v. ell.

* **MALSME** lees: **MALSINE**.

MAMBAREN (DE) riv. in *O. Ind.*, in *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*.

* **MAMER**, telt in de korn der gem. 209 h. en 1130 inw. — De kerk is aan den H. *Johannes den Dooper* toegewijd.

MAMOE (BATOE-), kaap in *Oost-Indië*, aan de westkust van het eil. *Sumatra*. Het is de Zuidhoek van de *Tappanoeli* baai.

MAMOEDJO, baai in *Oost-Indië*, aan de westkust van het eil. *Celebes*.

MANAN, strand in *Oost-Indië*, op het *Ambonsche* eil. *Bonoa*.

MANATOETE (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*, in de Straat van *Ombai*, aan de Noordkust van het eil. *Timor*.

MANAWOLKA, een der *Goramsche-eilanden* in *Oost-Indië*.

* **MANCEP** staat: Zie **MARCOV**. lees: Zie **MANKAP**.

* **MANDAHEIJING** behoort thans tot de resid. *Ayer-Bangies*.

* **MANDALA** (BADJA-), staat: plant. lees: distr. en d.

* **MANDALA WANGI** ligt op de scheiding van *Soekaboemi* met *Tjipoetri*.

MANDALA WANGI-GEBERGTE, gebergte in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Praanger-Regentschappen*, op de scheiding tusschen de *Bandongsche* distr. *Tjitalingka* en *Tjikoemboelan*, ongeveer 5 palen N. van *Lelles*, en omtrent 5 palen Z. O. van *Tjitalingka*.

MANDALIKA of **MANDALIKE**, ook *Duivelsklip* genoemd, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee van Java*, op korten afstand van kaap *Mora*, en tot de resid. *Djapara* behoorende, op 6° 25' 5" N. B. en 120° 51' 0. L. — Het is eene begroeide koralrots, welke 1 paal in omtrek heeft, zich als een rond bergje voordoet, en dikwijls aan stoute en bloeddorstige Maleische zeerovers tot roofnest strekt.

MANDALLA (BOGT VAN) baai in *Oost-Indië*, in de *Zee van Celebes*, aan de Noordkust van het eil. *Celebes*.

MANDAR of **MANDRAM**, baai in *Oost-Indië*, in de *Zee van Celebes*, aan de Noordkust van het eil. *Celebes*.

MANDAWEE, kaap in *Oost-Indië*, aan de Zuidkust van het eil. *Borneo*.

MANDAWEE (BAAI VAN), baai in *Oost-Indië*, in de *Zee van Java*, aan de Zuidkust van het eil. *Borneo*.

MANDERLANG, vlek in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Padangsche-Bovenlanden*.

MANDJESWEERD, pold., prov. *Overijssel*. Zie **MANDMAKERSWAARD**. W.

MANDOEIN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de *Soengej-Bahierik*.

MANDONO, d. in *Oost-Indië*. Zie **MANDANG**. W.

MANENBERGSCHER-BRUG of brug no. 22, brug, prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. N. van *Heerde*. — Het is eene houten ophaakbrug, liggende over het 5e pand van het *Apeldoornsche-kanaal*, in den weg van den *Grindweg* naar *Wapenveld*.

MANENSWEERD, ook wel **MANESWAARD** of **MANUSWAARD** gespeld, uiterwaard, prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. en gem. *Wageningen*; palende N. aan den *Rijn*, O. aan de *Wolfswaarden*, Z. aan de

Wolfswaard en den dijk, W. aan het Ophavensche veer; groot 2115 bund. en zich ontlastende op den Rijn, door eene steenen sluis, wijd 1,60 ell., liggende 1,65 ell. onder middelbare rivierstand.

* MANGELPOLDER is ruim 10 bund. groot en watert uit door den Noorder-Beker-molen op het Noord-Hollands-kanaal. Het bestuur bestaat uit den Burgemeester, als Dijkgraaf, en twee Poldermeesters.

MANGERAI, eil. in Oost-Indië. Zie *Roan*, W.

MANGERAI (HOEK-VAN-), kaap in Oost-Indië, in de Zee-na-Floris, aan de Noordkust van het eil. *Floris*.

MANGIS-EILANDEN, eilandengroep in Oost-Indië. Zie *SALMAN*, W.

MANGKANG, d. in Oost-Indië, op het eil. *Java*, resid. en 10 palen W. van *Samarang*, 220 mijlen O. van *Soerabaja*, aan den grooten postweg.

MANGOESWOE, bergrug in Oost-Indië, op het eil. *Java*, resid. *Ceribon*, tot de *Tjirmai* behoorende, zij strekt zich van het Oosten naar het Westen uit, en is door eenige hooge meer kale tusschenruggen met de *Galoengweg* en de *Samoel* verbonden.

* MANGOLEE is door den oorlog ontvolkt en eindelijk geheel verlaten.

MANIS, oud. d. in Oost-Indië, op het eil. *Java*, resid. *Ceribon*.

MANKAKA, eil. in Oost-Indië, Z. van de Straat-van-Malacca.

MANKAP-BANK, bank in Oost-Indië, in de Zee-van-Java, welke zich ver zuidwaarts van het eil. *Mankap* uitstrekt.

MANKATTIP, natuurlijk kanaal in O. Indië, in het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, W. van de *Doesson*, voor kleine praauwen bevaarbaar.

* MANKINAN (niet *Mankap*) staat: Zie *MANASAN*. lees: Zie *MANAS*.

MANNA, kaap in Oost-Indië, aan de Westkust van *Sumatra*.

MANOEBAHIT, rijk in Oost-Indië, op het eil. *Timor*.

MANOEI, eil. in Oost-Indië. Zie *WAKSWAYS*, W.

MANOEK of MANEK, eil. in Oost-Indië. Zie *VOERHAILAND*, W.

MANOEMING, berg in Oost-Indië. Zie *MONOPYN*.

MANTALAT, d. in Oost-Indië, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*. — Het bestaat uit 17 h. die langs den oever der *Doesson* en niet ver binnen den mond der *Soengej*-Mantalat verspreid liggen. — De geheele bevolking, 500 zielen sterk, bestaat uit *Pekompejen* te halve een *Dejaks* gezin. Dit is de zetel van het Opperhoofd van het district, wiens gezag zich van de *Moevara-Midian* tot aan de *Sungej*-Mantalat landwaarts in uitstrekt. De omstreken zijn vrij laag en gedeels met wild struikgewas en bosschen bedekt.

MANTALAT (DE), riv. in Oost-Indië, in het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, welke bij het d. *Mantalat* in de *Doesson* valt.

* MANTEAU-POLDER behoort tot het arr. *Middelburg*.

* MANTGUM. Reg. 12, staat: 92 guld. lees: 96 guld.

MANTGUM-EN-SCHILLAART, kerk. gem., prov. *Friesland*, hies van *Leeuwarden*, ring van *Wirdum*. — Men telt er 200 zielen, onder welke 90 Ledematen en heeft er 2 kerken, als: eene te *Mantgum* en eene te *Schillaard*, welke door eenen Predikant bediend worden. — De eerste, die aldaar het lazararambt heeft waargenomen, is geweest *ANDREAS MANTGUM*, die in het jaar 1684 hier in dienst was.

* MARAISL. Staat: Zie *NARUW-WERDENVOEDEN*. lees: Zie *NUMATVOEDEN* (*Nieuw*-).

MARAB, d. in Oost-Indië, op het eil. *Rioes*.

MARABAHAN, fortje in Oost-Indië, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de *Doesson*, bij het dorp *Pekompei*. Het vormt eenen regelmatigigen vierhoek, is van eene muur omgeven, en als de sleutel van de vaart langs de *Doesson* en de *Nagara* te beschouwen.

MARAGIT, een der voornaamste toppen van het *Geentoer-gebergte* in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regerstschappen*, op de scheiding van de distr. *Timbangansa* met *Tjikoembora*.

MARANOEMPA, d. in *Oost-Indië*. Zie *HOEWAR-BANPAS*.

MARANOEMPA (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie *KANAN (DE)*.

MARASSA, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Sumatra*, de woorder der drie monden waartdoor de *Atjeen* zich in de *Indische-zee* ontlukt.

* **MARATOETA** lees: **MARATOEWA**

MARAWANG, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Bangka*.

MAREE, eil. in *Oost-Indië*. Zie *KAVALET. W.*

* **MAREN (DE)**, lands., ligt in de griet. *Bomelumer-Olderhoort-en-Weerhoede*.

* **MARENDIJK (DE)**, lange *dezen* dijk staan 40 h., met 120 inw., welke vele b. *uitvaaken*.

* **MARENDIJKSCHE-POLDER** pakt N. aan den *Klitterpolder*, O. aan de *Trekvaart* naar *Haarlem*, Z. van het gebied der stad *Leyden*, W. aan den *Pesthuispolder* en het land buiten water; wordt doorsneden door den straatweg van *Leyden* naar *Haarlem* en door den *zijeren spoorweg*. Daarin staan 5 h. (geene boerderijen) en het stationsgebouw, benevens een tofhuus. Dit land ligt 1.15 ell. onder A. P.

MARENSCHE-WAARD, uiterwaard, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Herfogenbosch*, kant. *Oss*, gem. *Alem-Maren-en-Kesd!*; palende W., N. en O. aan de *Maas*, Z. aan de *Alemsche-kil*. Deze waard is *oageestig* een eiland, dat aan de zuidzijde, door eene smalle streek lands, met een ander verbonden is, door zijne heoge oevers, op weinige uitzonderingen na, als bekaad te achten, alleen op eenige lage punten vindt men eene kade gelegd. Hij is groot 28 bund. 61 v. r. 10 v. ell. Over dezen waard loopt het voetpad naar het veer op *Bossum*.

§ **MAHE-POLDER (DE LANGE-)**, pold., prov. *Zeeland*. Zie *MAHE-STANDE (DE LANGE-)*.

* **MARGA-ADJIE** en **MARGAS**, twee distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Palembang*.

* **MARGASARI**, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjar-masary*, ter plaatse, waar de *Marscapiauw* in de *Nagara* valt. — Het *bestaat* uit ongeveer 120 h., meest van een ellendig aanzien, met 600 à 700 inw. — Er bestaat bij de inlanders eene overlevering, dat, inigen tijd geleden, in de omstreek van *MARGASARI* een aantal *Hindoes (Orang-Kling)* *seu* hebben gewoond, en dat van die vreemdelingen de *zwarte gouden ringen* en de, op onderscheidene wijze geslepen, *steeggesteenten* afkomstig zijn, welke daar in de aarde gevonden werden.

* **MARGASARI (DE)**, riv. in *Oost-Indië*. Zie *NAGARA (BORNEO)*.

* **MARGERIST**, b., prov. *Zeeland*. Zie *MAGARET. W.*

* **MARGRATEN** bevat mede het geh. *Aan den Eik*.

* **MARHEE**, eil. in *Oost-Indië*. Zie *KAVALET. W.*

§ **MARHULSEN**, *havens* in het graafsch. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en G. u. O. Z. O. van *Zutphen*, kant., gem. en G. u. N. O. van *Orbulo*, tot welks *scheppendom* het ook behoort, aan de *Siinge*. — Op *Marhe* *havens* stond nog in het laatste der vorige eeuw een *adellijk huis*. *Thans* is er een *tuin*, waarin de *fundamenten* nog aanwezig zijn, *almede* een groot *gedefte* der *gracht* en van den wal, welke laatste 2,00 ellen hoog was en het huis *ongaf*. Tot deze *havens* behoort oeven *vrijen jagtkring*, benevens het *regt* der *jagt* in de heerlijkheid *Lichtenvoorde*, en *gedaeltlijk* in de heerl. *Boreculo* alsmede het *regt*

van visscherij op de Slinge en de Berkel. De daartoe behoorende gronden beslaan eene oppervlakte van 1715 bund. 36 v. r. 22 v. ell. (1)
MARIA-IN-SELWART, voorm. kloost., prov. *Groningen*. Zie **SUWERT** (HET KLOOSTER-). W.

MARIA-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Hoorn*, in de *Gou* een gedeelte van de tegenwoordige *Achterstraat* beslaande. Het was een nonnenklooster van de orde van Penitentie en werd in het jaar 1408 gesticht door **FREDERIK MATTELISZON**, die daartoe een huis kocht en er negen Zusters in bragt. In het jaar 1415 deden zij er de eerste professie, en in 1435 werd de kerk, ten N. van het Catharina-klooster aan de H. H. **MARIA**, **PETRAUS**, en **PAULUS** toegewijd. Nadat de Nonnen, in het jaar 1573, de stad verlaten hadden, werd de kerk tot een **ARTILLERIEHUIS** en in 1574 de overige gebouwen tot een **WAZENHUIS** ingerigt, terwijl het **ARTILLERIEHUIS** sedert 1829 weder tot R. K. kerk dient.

MARIA-KONVENT-IN-BETHLEHEM, voorm. kloost. te *Watersingen*, prov. *Zuid-Holland*. Zie **BETHLEHEM** (**MARIA-KONVENT-IN**). W.

MARIA-POLDEER, prov. *Noord-Brabant*, reg. 7, staat: **KETELAAR**, lees: **KETELAER**; — Reg. 10 en 11, staat: waaronder 375 bund. 35 v. ell. schotbaar land; lees: terwijl de schotbare grootte op 375 bund. 35 v. ell. gerekend wordt; het zomerpeil is 0,60 ell. onder A. P.

* **MARIA-POLDEER** in *Hulster-Ambacht*, is volgens het kadaster 241 bund. 41 v. r. 40 v. ell. groot, waaronder 234 bund. 44 v. r. 81 v. ell. schotbaar land.

* **MARIA-POLDER**, gem. *Sluis*, vloeide in den nacht tuschen 10 en 11 December 1845, ligt nog onbedijkt, maar staat weder bedijkt te worden.

* **MARIA-POLDER**, gem. *Strijen*, paalt N. aan den *Oude-Berevoordsche* en den *Stoope-polder*, O. en Z. aan het *Hollandsdiep*, W. aan den *Strijensche-polder*, en watert uit door 1 sluis op het *Hollandsdiep*.

MARIA-REFUGIE, kloost., prov. *Noord-Brabant*, 10 min. Z. W. van de parochiekerk van *Uden*. — Het is een nonnenklooster van de orde van den Allerheiligsten Zaligmaker, gewoonlijk genaamd van de H. **BIRGITTA**. — Deze Nennen die vroeger het klooster te *Coudewater*, onder *Rosmalen*, bewoonden, wel voorziende, dat zij dit zouden moeten verlaten, kochten te *Uden*, in het jaar 1710, den grond van het kleine daarop staande gebouw, hetwelk de *Kruisheeren* vroeger hadden bewoond en betrokken dit den 14 September 1715. Hier bewoonden zij, na verloop van eenige jaren, een ruim en aanzienlijk klooster waarin zij eene kostschool voor jonge meisjes begonnen, dat tot den inval der Franschen, welke in 1794 plaats had, zeer in bloei geweest is. In gemeld jaar namen de bewoneressen uit vrees van mishandeling de vlugt naar *Leyden*, doch de tijd eenigzins kalmer geworden zijnde, keerden zij in 1795 naar haar geliefkoosd klooster terug. Ten gevolge van het decreet, dat **NAPOLEON BOSAVART** op den 5 Januarij 1812 nitvaardigde, waarbij de opheffing van alle kloosters in het *Departement der Monden van den Rijn*, tegenwoordig *Noord-Brabant*, bevolen werd, werden de bewoneressen van dit klooster, den 22 December van het zelfde jaar, met geweld daar uit verdreven. Na verloop van eenige weken voegden zij zich weder bij elkander en betrokken te *Uden* een klein huis, dat weldra met een ander en grooter, de *Rode Leeuw* genaamd, verwisseld werd.

(1) Door dit art. zijn vervallen de art. **MARHUIZEN** en **MARHUIZEN**, Wkt.

Hier verbleven zij tot de Souvereinen Vorst de teugels van bewind hier te lande had in handen genomen. Zij betrokken toen weder het klooster den 2 Junij 1814, en namen al spoedig 3 Nieuwelingen aan, welke zij echter, kort na hare inkleeding, moesten laten vertrekken, ten gevolge van het besluit van 2 September 1814, waarbij de door Napoleon godane opheffing der kloosters gehandhaafd werd. Daar echter de Geestelijke Zusters het haar destijds aangeboden pensioen, evenmin als vroeger, aannamen, mogten zij in het klooster blijven wonen en er alzoo in vreedzame rust hare dagen eindigen, blijvende zij altijd de stille hoop koesteren, dat het haar eindelijk zou vergund worden Nieuwelingen aan te nemen, welke hoop dan ook is verwezenlijkt, daar Zijne Majesteit Koning WILLEM II, op den dag van Zijne plegtige inhuldiging, bij besluit van den 28 November 1840, bij wijziging in zoo verre van de besluiten van den 2 September 1814 en den 8 Februarij 1815, heeft vrijgelaten, om nieuwe leden in hare samenleving aan te nemen, overeenkomstig voor deze instelling bestaande statuten en behoudens de geestelijke regtsmagt van den Kerkvoogd van het betrokken distrikt. — Nadat de kostschool, in het klooster te Uden, bij den inval der Franschen had opgehouden, begonnen de Geestelijke Zusters zich, eenige jaren later, weder op nieuw op het onderwijs der jeugd toe te leggen, en besturen thans eene der meisjesscholen, die meestal door arme kinderen, ten getale van 80, bezocht wordt, gevende de Nonnen tevens onderwijs in verschillende vrouwelijke handwerken. In het jaar 1844 werd in dit klooster eene Zondagschool voor meisjes van middelbare ouderdom opgericht, welke mede door de Nonnen bestuurd, en gemiddeld door 100 leerlingen bezocht wordt. De kerk werd in het jaar 1739 gebouwd en den 24 Junij 1749, onder aanroeping van den H. JOHANNES den Dooper, door PIERUS LUDOVICUS JACQUEZ, Suffragaan van het bisdom van Luik, gewijd. Het is een ruim, sterk en zeer fraai gebouw, en wordt door een wereldlijken Priester, Rector genaamd, bediend. — Op het koor, dat voor de Nonnen dient, wordt een groot Christusbeeld bewaard, dat zeer oud is, en door deskundigen als een buitengewoon kunstgewrocht beschouwd wordt. — De Geestelijke zusters zijn thans (1851) 40 in getal. In het jaar 1845 nam uit dit klooster een nieuw zijnen oorsprong te *Weert*, in de prov. Limburg.

* **MARIA'S-KAMP** te *Assen*. Het kloosterzegel, dat nog voorhanden is, stelt voor de Maagd MARIA met het kind JESUS op een troon gezeten en tot randschrift: *Sigillum Conventus Sanctimonialium in Assen*.

* **MARIA'S-KAMP**, gem. *Bzinge*. Reg. 12, staat: Kanunnikessen *les*: Kanunniken

* **MARIA'S-KONVENT** te *Beverwijk*, werd ook **MARIA'S-KONVENT-IN-SEN** genoemd.

MARIA'S-LUST, buit. onder *Baarne*. Zie *ZONERSVREUDD. W.*

* **MARIA'S-PARADIJS**. Reg. 7, staat: 1419 *les*: 1423

MARIA-TE-BLOCHEM (HET KLOOSTER-VAN-DE-H.-MAAGD-), voorm. kloost., prov. *Noord-Holland*. Zie *NIEUWE-LICHT* (HET). W.

§ **MARIA-TE-SILOE**, voorm. kloost., prov. *Groningen*. Zie *SILWARD* (HET KLOOSTER). W.

MARIENBERGER-DIJK, dijk, prov. *Overijssel*. Zie *KLOOSTERDIJK*.

MARIENBOOM, buit., prov. *Gelderland*, arr., kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Nijmegen*, groot 5 bund.

* **MARIENBOSCH** in *Kennemerland*, beslaat eene oppervlakte van 40 bund. 45 v. r. 58 v. ell.

XIII. DEEL.

§ **MARIENBURG**, voorm. lustslot, *Achter-de-Hoven*, Z. O. van *Leeswarden*; gesticht door Prinses *MARIA LOUISA*, weduwe van Prins *Johan Willem Friso*, en sedert haren dood, in het jaar 1765, gesloopt en in partikuliers huizen en tuinen veranderd. Sedert het overgeblevens hoofdgebouw, in 1859, door de familie *Vesilin van Claerbergen* gekocht werd, is dat gebouw aanmerkelijk vergroot, en het geheel met onderscheidene stienwe nevengebouwen, tuinen en beplantingen vermeerderd, zoodat dit buitengoed, door de zorg der eigenares en bewoonster, *Frede L. A. Vesilin van Claerbergen*, thans weder een fraai en aanzienlijk voorkomen heeft, en een sieraad van dezen stedelijken wandelweg is.

* **MARIENDAAL**, buit., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Ginneken-a-Bavel*, in het d. *Ginneken*, aan den *Markstroom*; groot 70 v. r.

* **MARIENDONK** in het *Land-van-Heusden*. Ter plaatse, waar dit kloost. gestaan heeft, ziet men thans 12 bund. teelland.

* **MARIENGAN** (DE). Zie voorts *MARING'AN* (DE). W.

* **MARIENHAGE**, te *Weert*, stond in de *Molenstraat* en is in het jaar 1759 vernietigd; de daartoe behoord hebbende, gedeeltelijk nog bestaende gebouwen, dienen thans tot *Stedelijke-kollegie-van-Onzewijn*.

MARIENHART, kloost. te *Weert*. Zie *MARIENWEIDE*.

MARIENHOEF, hofstede, prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Ermelo*, in de buurs. *Tonsel*.

* **MARIENKROON** te *Culenburg*. Reg. 6, staat: *ALCIDIS lees: AIGIS*

* **MARIENKROON** te *Heesbeen*. Bl. 680, reg. 3, staat: *Ten-Dael lees: Ten-Daal*

* **MARIENPOEL**. Reg. 11, staat: ongeveer 24 bund. lees: 16 bund.

* **MARIANTHAL** lag in de gem. *Tuntingen*, ban van *Holsloot*. Er staan aldaar 6 woningen, met 60 inw.

* **MARIENWERD**, voorm. abdij. Reg. 16, staat: 1856 bund. 65 v. r. 80 v. ell. lees: 1271 bund. 91 v. r. 54 v. ell.

* **MARIENWEERD**, heerl., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 816 bund. 4 v. r. 82 v. ell., telt 16 b. en ruim 130 inw. — De buurs. *MARIENWEERD* ligt nabij de *Linge*, waarover hier een pontweg is.

§ **MARIENWEIDE** lees: **MARIENWIJNGAARD**, voorm. kloost. te *Weert*, in de *Maasstraat*, in het jaar 1442 gesticht. Het werd bewoond door *Augustijner-Nonnen*, en is in 1797 vernietigd. Het oostelijke gedeelte wordt sedert 1843, door *Birgittinessen* bewoond, terwijl de westelijke gebouwen, welke in 1684 en het volgende jaar werden bijgetimmerd, nog grootendeels bestaan en tot in 1830, tot bijzonders woningen dienden, doch toen ook door de *Birgittinessen* werden aangekocht. De kerk, welke vrij ruim en fraai was, bestaat niet meer. Het klooster draagt thans den naam van *MARIENHART*.

MARIESO, d. in *O. Indië*, op het eil. *Celebes*, gouv. en distr. *Nabassar*.

MA-RIKA. Staat: Zie *SIPARIPARO*. lees: Zie *SIPARIBORO*.

* **MARING'AN** (DE). Zie voorts *MARIENGAN* (DE). W.

* **MARINGIN** (DE), riv. in *Oost-Indië*, op *Sumatra*, gouv. *Sumatra's Westkust*, welke zich met de *Tamboessie*, de *Simanjtjie*, de *Nier*, de *Tabier*, de *Kampan* enz. vereenigt, om de *Djambi* te vormen.

§ **MARITIME-WEG**, klinkerweg in de prov. *Noord-Holland*, gem. *den Helder-en-Huisduinen*; het maritime etablissement *Willemsoord* geheel en al omgevende, en loopende verder zuidwaarts, langs de westzijde der *Koopvaarders-binnenhaven*, naar het *Nieuwe werk*, alwaar hij vervolgd wordt door den rijksschelpweg naar *Alkmaar*.

* **MARK** (DE). Staat: Zie *METRENSCHE-EN-ESTENSCHER-WATERGANG*. lees: *METRENSCHE-EN-ESTENSCHER-WATERGANG*.

MARKE, geb., prov. *Groningen*, arr., kant. en 3 u. Z. van *Winstschoten*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Onstwedde*; met 3 h. en 50 inw.

* **MARKELERBERG** is de plaats, waar eens de Saksen hunne volksvergaderingen hielden, en de H. *Lubbicus* het Christendom predikte.

* **MARKELERBROEK**. Aldaar staan 29 h. en 180 inw., welke eene buurs. vormen.

* **MARKELO** bevat mede de buurs. *Markelerbroek*, *Stokkumerbroek* en *Elsenerbroek*. — Bl. 688, reg. 48, staat: K. R. lees: R. K. — In de jaren 1849 en 1850 zijn in de gem. **MARKELO** 2 marken verdeeld, namelijk de marke *Markelo* groot 1560 bund. en de marke *Elsen* groot 1500 bund. Hierdoor is den nijveren landman een ruim veld geopend ter verbetering van zijn bestaan.

* **MARKEN**, is een vlak, laag en boomloos land, uit schralen wei-grond bestaande. De huizen staan op hoogten, digt en ongeordend bij elkander, in afzonderlijke groepen of buurten, die door voetpaden en langs de zeedijken met elkander gemeenschap hebben. De visschersvloot bestond in 1850 uit 76 botters, 9 bonzen en 18 haringschuiten. — In 1849 werd de haven bezocht door 186 vaartuigen, behalve de hier thuis behoorende. — De oude kerk, welke nog eenige sporen van geschilderde vensterramen bezat, is in 1846 vervangen door eene nieuwe, zijnde een eenvoudig vierkant gebouw, met eenen vierkantentoren, gedekt door een dak in den vorm van een huisdak, doch zonder orgel. In de oude kerk werd, tot dat zij afgebroken werd, nog begraven, als toen zij alle de lijken er uitgehaald en op de in 1845 nieuw aangelegde begraafplaats overgebracht. — De vuurtoren, welke op $52^{\circ} 27' 37''$ N. B. en $22^{\circ} 49' 37''$ O. L. staat, was in 1839 (niet in 1840) volbouwd. — De eerste steen is gelegd geworden door den Kapitein *Luitenant ter Zee H. A. van Karsens*, tijdelijk *Onder-Inspecteur* over het loodswezen te Amsterdam. Het licht, dat den 14 November 1839 het eerst werd ontstoken, is een stilstaand lenticulair lamplicht van de vierde grootte, naar de uitvinding van den Heer *Frxmz.* Het staat 15,77 ell. boven den waterspiegel van gewoon hoog water. Van den vorigen vuurtoren was de eerste steen, door den beroemden *Amsterdamschen Burgemeester Nicolaas Witsen* gelegd. Dit licht is zichtbaar op $2\frac{1}{2}$ à 3 zeemijlen.

MARKENBURG, voorm. slot, prov. *Utrecht*. Zie *MEERENBURG*.

MARKTGRAVE, rivierteje prov. *Overijssel*. Zie *BREK* (DE).

MARLBOROUGH, fort in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, ads. resid. en bij de stad *Bengkoolen*.

MARNE (DE), lands. Reg. 6, staat: *Mesingeweer* lees: *Mensingaweer*

* **MARNE-POLDER**, paalt N. aan *Schraard*, O. aan de *Witmarsumervaart*, Z. en W. aan de *Maknumervaart*, en wordt uit door eenen windmolen bemalen. Het polderbestuur bestaat uit twee der *Ingelanden*.

MARO, een der *Tember-eilanden*, in *Oost-Indië*.

MAROEMPIAUW (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, welke bij *Margasari* in de *Nagara* valt.

MAROEWI, het grootste der *Banjakh-eilanden*, in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, aan de Westkust van het eil. *Sumatra*.

MAROEWISCHE-EILANDEN, eilanden in *Oost-Indië*. Zie *BANJAKH.W.*

MAROS (MEER-VAN-) of *MEER-VAN-BATOE-MORROSE*, meer in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Makassar*, ads. resid. *Maros*. — Dit meer sluit drie eilandjes in zich, is niet groot van omvang, maar zeer hoog gelegen, en omringd door een steil kalkgebergte, waarvan de beklimming van wege het losse en brokkelige van den kalksteen,

tot nog toe onmogelijk geacht is. Aangezien dit meer in de rivier van *Maros* veel water ontlast, zonder ergens op eene zichtbare wijze toevoer te ontvangen, zoo is het waarschijnlijk, dat het door wellen op den bodem van het meer gevoed wordt. Van de zijde van *Maros* nadert men het ter plaatse, waar, in eene grot van druipsteen, het water zich verliest; het komt vervolgens weder te voorschijn in eene andere grot, waarvan het gewelf ruim 15 ell. hoog is, en stort, te midden dier grot, in eenen afgrond neder. Lager ziet men het water weder, terwijl het als eene beek voortstroomt, tot dat het eenen kleinen waterval vormt, die weldra door eenen grooteren van 8 ell. breedte gevolgd wordt. Deze aanzienlijke watermassa stuit hier en daar op vooruitstekende rotsbrokken, en verkrijgt daardoor, in het geval, eene groote verscheidenheid van bogten en schakering van kleuren, eer zij eene diepte van 25 ell. bereikt. Hier stort zij te midden eener rotsbedding neder, spat, al ziedende en bruisende, om hoog, en werpt eenen digten stofregen van zich af.

MARRUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, gr. *Ferwerderadeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Holwerd*; bevattende de d. *Marrum* en *Nijk* kerk, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 1148 bund. 44 v. r. 23 v. ell., waaronder 1126 bund. 70 v. r. 90 v. ell. belastbaar land.

* **MARS**, pold. Bl. 700, reg. 7, staat: 1843, lees: 1845.

MARS of **MARSCHE-EN-GRÈREN**, stroek lands, prov. *Overijssel*, arr. kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Zwolle*; groot 597 bund. 81 v. r. 80 v. ell.

MARSCH, een der *Riouwsche-eilanden* in *Oost-Indië*, ten O. van *Straat-Riouw*.

§ **MARSCHERWALD** niet **MARSCHENWALD**, groote pachthoeve in de heerl. *Beaufort*, grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en $4\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Diekirch*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Echternach*, gem. en $\frac{1}{4}$ u. Z. O. van *Consdorff*.

§ **MARSCHERWALD** niet **MARSCHENWALD**, geh. in de heerl. *Beaufort*, grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en $4\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Diekirch*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Echternach*, gem. en 40 min. N. W. van *Bech*.

MARSEN of **MARSENEN**, distr. op het eil. *Java*, resid. en reg. *Pekalongan*.

* **MARSENHOVEN**, eigenlijk **MERSENHOVEN**, ligt gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *IJveren*.

MARTA-FONS, kaap in *Oost-Indië*. Zie **KAAIHAANSROEK**. W.

* **MARTELHUIZEN** ligt W. ten N. van *Onderdendam*. — Reg. 3, staat: trekweg, lees: Breekweg,

* **MARTELINGEN**. In art. 2 van het protocol van 6 Feb. 1831 werd gelezen, dat er in *Luxemburg* eene lijn zoude getrokken worden, die den weg van *Arlon* naar *Longwy*, de stad *Arlon* en haar grondgebied en den weg van *Arlon* naar *Bastogne* aan *België* zou laten. — Uitgaande van deze bepaling, kon het d. **MARTELINGEN**, hoeeer aan den *Koning-Groothertog* bij name toegewezen, geen deel van het groothertogdom uitmaken. Het moest noodwendig aan *België* verblijven, omdat de groote weg door het d. loopt, en zelfs het grootste deel der huizen met de kerk op de linkerzijde staat. Hetgeen aanleiding kan gegeven hebben tot de tegenstrijdigheid in de grensbepaling, is de ligging, welke op de meeste kaarten aan het d. **MARTELINGEN** gegeven is, ten opzichte van den grooten weg van *Namen* naar *Arlon*. Veelal wordt het, ofschoon verkeerdelijk, op de westelijke zijde gesteld. De tegenstrijdigheid in de grensbepaling scheen in 1839, toen de toegekende deelen van *Limburg* en *Luxemburg* weder onder het bestuur van *OMAN*

kwamen, tot eene botsing te zullen leiden; zonder genoegzame schadevergoeding kon de Koning-Groothertog deze plaats niet aan België overlaten. Gelukkig werd de botsing, door eene wijze schikking, voorgekomen, die, bij het grenstractaat van 7 Augustus 1843, in eene vaste bepaling is veranderd. — Dientengevolge is het grootste deel van het d. **MARTELINGEN**, namelijk al wat ten Westen van den straatweg ligt, benevens de weg zelve aan België verbleven. Het Duitsche deel van het d. bestaat uit slechts weinige huizen. Aan de inwoners is, bij art. 12 van het grensverdrag van 1843, het vrije verkeer op den Arlonschen straatweg, tusschen de palen 164 en 167 toegekend. — Het aanleggen van den grooten weg van Luxemburg naar Namen, ontmoette in de streek van het d. **MARTELINGEN** talloose zwaarigheden. Dit gedeelte van den weg (de passage van de Sure) is een waar meesterstuk der kunst en werd in 1809 en 1810 voltooid. — De tusschenkomst van het Fransche gouvernement, tot daarstelling van den weg van Arlon naar Namen over Bastogne, bepaalde zich tot het hellend maken der rotsflanken. De gemeenschap van **MARTELINGEN** naar Arlon en van **MARTELINGEN** naar Marche, werd onder het gouvernement der Nederlanden bewerkstelligd. — De dankbare Luxemburgers lieten tot herinnering van deze weldaad eene ijzeren medaille slaan. Op de voorzijde ziet men het portret van Koning **WILLEM I**, met dit opschrift: *IPSE VIA FACILI DISTANTES NOS VOCAT AD SE* (d. i.: Deze roept ons, verwijderden, tot zich, langs eenen gemakkelijken weg). Op de achterzijde leest men, nevens het opschrift: **WILHELMO I, GRATI LUXEMBURGENSIS** (d. i.: de dankbare Luxemburgers aan **WILLEM I**), in het midden het volgende opschrift:

ITER INTERVIUM
INTER SAXA APPRUIT
ET VALLIBUS INTERRUPTUM
DU OBUS FERRIS PONTIBUS
CONTINAVIT
MUNIFICENTIA REGIA
ANNO
MDCCCXXVII.

d. i.: Koninglijke mildheid heeft eenen weg, die ongebaand was, tusschen de rotsen geopend, en die door dalen was afgebroken, door twee ijzeren bruggen verbonden, ten jare 1827).

De gem. **MARTELINGEN** bestaat thans niet meer, maar is bij *Perl* ingelijfd.

MARTELINVILLE, alleenstaand h. in de heerl. *Bondorff*, grooth. Luxemburg, kant. en 2 u. N. W. van *Reding*, gem. *Bondorff*.

* **MARTEN** (ST.). Bl. 709, reg. 19, staat: het fort van Marigot,

het fort Marigot (de hoofdplaats van het Fransche deel des eilands),

* **MARTENAHUIS**. De *Doeke-Marten* a p j p ontleent haren naam

het daarbij staande **MARTENAHUIS**.

* **MARTENSDIJK**, d., prov. *Utrecht*. Zie **MAARTENSDIJK**. W.

* **MARTIN** (ST.), Fransche naam van het *Antillische* eil. **ST. MARTEN**.

* **MARTEN** (St.) W.

* **MARUM** paalt N. aan de gem. *Grootegaat* en *Oldekerk*, O. aan de

gem. *de Leek*, Z. aan de *Leek* en de *griet*. *Opsterland*, W. aan de

griet. *Opsterland* en *Smallingerland*. Deze gem. beslaat, volgens het

cadaster, eene oppervlakte van 6224 bund. 12 v. r. 61 v. ell., waar

onder 6169 bund. 49 v. r. 12 v. ell. belastbaar land. Men telt er 340 h.,

bewoond door 560 huisges., uitmakende eene bevolking van 3000 inw.

De gemeente heeft in deze gem. vijf scholen, onder welke mede eene te *Wilp*.

Zij worden gezamenlijk gemiddeld door een getal van 470 leerlingen bezocht. Men telt, in de korn van het d. *Manon*, 178 h. en ruim 800 inw., en met de daartoe behorende geh. 318 h. en 1780 inw. — De dorpschool wordt gemiddeld door 80 leerlingen bezocht. — *Reg. 5, van anderen, staat: 9 November lees: 29 November*

* **MARUM-EN-NOORDWIJK** heeft twee kerken en telt 1780 zielen, onder welke 90 Ledematen.

MARWERD of **MARWIRD**, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oosterys*, griet. *Leeuwarderadeel*, 5 min. W. van *Wirdum*; met 5 h. en 25 inw.

MARWERDSTERDIJK, weg, prov. *Friesland*, in *Leeuwarderadeel*, loopende van het d. *Wirdum* westwaarts tot aan den *Wygarderdijk* en makende een gedeelte uit van den in 1845 bepuinden weg, van genoemd dorp naar den grooten weg op *Leeuwarden*.

* **MARWIRD**, beter **MARWIRD**, voorn. state. Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene beederrij.

MARXBERG, geh. in de heerl. *Felz*, grooth. *Luxemburg*, arr. kant. en 1½ u. Z. O. van *Dickirch*, gem. *Medernach*.

MARXBERG, geh., grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en 4½ u. N. van *Dickirch*, kant. en ½ u. Z. van *Vianden*, gem. *Fonken*.

MASIKO (DE), berg in *O.-Indië*, in het zuidwesten van het eil. *Timor*

MASSALIMA, eil. in *O.-Indië*, aan de westkust van het eil. *Celebes*.

MASSANG, kaap in *Oost-Indië*, aan de westkust van het eil. *Sumatra*.

MASSELA, een der *Zuidwater-eilanden van Banda*, in *Oost-Indië*.

MASSENRE (BOELOE), bondgenootschap op het eil. *Celebes*, resid. *Makassar*, grootendeels aan de staten *Adja-Taparang* onderworpen.

MASSOOI-HOEK, kaap aan de zuidkust van *Nieuw Guinea*.

* **MASTENBROEK** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 8771 bund. 11 v. r. 82 v. ell. schotbaar land, als: onder *Hasselt*, 2 bund. 7 v. r. 50 v. ell.; onder *Zwollerkerspel*, 5508 bund. 86 v. r. 80 v. ell.; onder *Kampen*, 2 bund. 80 v. r. 70 v. ell.; onder *Genemuiden*, 747 bund. 4 v. r. 85 v. ell.; onder *IJselmuiden*, 1969 bund. 62 v. r. 67 v. ell.; onder *Grasborst*, 158 bund. 26 v. r. 21 v. ell.; onder *Wilsum*, 278 bund. 20 v. r. 24 v. ell. en onder *Zalk-en-Veeaten*, 116 bund. 50 v. ell. De *Dwars-wetering* wordt gedeeltelijk ook de *Hasselter-wetering* genoemd. — *Reg. 30, van anderen, staat: gruidweg lees: grindweg*

MASTENBROEKSCHESLUIJSJE, sluis, prov. *Overijssel*, gem. *Zwollerkerspel*. Het is eene schutsluis met twee deuren, wijd 5,90 ell. liggende 1,48 ell. onder middelbare eb.

MATAKOTE, een der *Kleinsunda-eilanden*, in *Oost-Indië*.

§ **MATA-LIMA (PORLOK-)** of *NORSA-LIMA*, 5 eilandjes in *Oost-Indië*, in den *Molukse-Archipel*, aan de noordkust van het eil. *Cerob*.

MATAN (RIVIER-VAN-), riv. in *Oost-Indië*. Zie *KATAPANG (DE)*.

MATARAM, uitgestrekt en belangrijk rijk in *Oost-Indië*, op *Loehoe*.

MATARAPEE (BOGT VAN-), baai in *Oost-Indië*, in de *Zee van Floris*, aan de zuidwestkust van het eil. *Celebes*.

MATARAPEE-EILANDEN, eilanden in *Oost-Indië*, in de *Zee van Floris*, aan de zuidwestkust van het eil. *Celebes*.

MATAYOR (TANDJONG), kaap in *Oost-Indië*, in de *Zee van Java* aan de zuidkust van het eil. *Borneo*.

MATEBELLO-GROEP, eilandengroep in *Oost-Indië*, resid. *Banda*.

* **MATEN (DE)**, behoort met 1 h. en 10 inw. ook tot de prov. *Groningen*, gem. en 5½ u. Z. van *Vlagtwedde*, 5 min. Z. W. van *ter Apel*.

§ **MATEN (DE STADS-)**, naam, welken men op sommige kaarten geeft aan een gedeelte van de *Maatlanden*, prov. *Noord-Holland*. Zie **MAATLANDEN (DE)**.

* **MATEN (DE WEESHUIS-)** is geen pold., maar eene streek lands en maakt een gedeelte van de *Maatlanden* uit.

MATHIJS-EIND, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie **PETERS-EIND**. W.

MATI, kaap in *Oost-Indië*, aan de oostkust van het eil. *Sumatra*.

MATJAN, eil. in *Oost-Indië*. Zie **MAKJAN**. W.

MATIRIP, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*.

MATRAMAN of **MATANAMAN**, rijk in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*.

MATTAM, rijk in *Oost-Indië*. Zie **MATAN**. W.

MATTAM (RIVIER-VAN-), riv. in *Oost-Indië*. Zie **KATAPANG (DE)** W.

MATTEE, kaap in *Oost-Indië*. Zie **KARPAON**. W.

* **MATTENBURG**. Reg. 14 en 15, staat: 1 el 4 palm 5 duim lees: 0,45 ell. In 1852 werd daarin van wege de heerschappen van *Nieuw-Vessem* een korenmolen gebouwd, die in 1883 werd in brand gestoken, toen men een inval van *PAWA* vreesde, als ook in 1622 toen *Smolla* voor *Bergen-op-Zoom* lag. Later werd hij herbouwd in het geh. de *Heensche-molen*. Zie dat woord. W. en A.

MATTHIJS-EIND, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie **PETERS-EIND**. W.

MAUBARA, rijk in *Oost-Indië*, op het eil. *Timor*.

* **MAURIK**, gem., paalt Z. aan de gem. *Tiel*, *Zoelen* en *Buren* en bevat de heerl. *Maurik*, *Eck-en-Wiel*, *Rijswijk* en *Ravenswaay*.

* **MAURIK**, heerl. Bl. 759. Het d. **MAURIK** ligt Z. W. van *Eck*. — Bl. 741, reg. 5, staat: **MAURITIUM** lees: **MAURITIUS**.

* **MAURITIUS** was in 1612 de hoofdplaats van het eil. *Makjan* en had eene kerk en eenen Predikant.

MAURITSBAAI, baai in *Oost-Indië*, aan de westzijde van het eil. *Noesa-Kambangan*.

MAY, gedeelte polderland, prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en gem. 's *Hertogenbosch*, in den pold. *Boscheveld-en-May*.

MAYE (DE), voorn. binnenwater, prov. *Zeeland*. Zie **MAAIJE (DE)** W.

MAYO, eil. in *Oost-Indië*. Zie **MAJAAUW**. W.

MAYO-EILANDJES, eilandengroep in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Celebes*, ten N. van het eil. *Celebes*.

MAYTARRA. Staat: Zie **MITTARA**. lees: Zie **MITARRA**.

MECHELEN, d., prov. *Gelderland*. Zie **MEECHELEN**. W.

MECIMA, adell. h., prov. *Groningen*. Zie **ZORGWIJK (HET HUIS-)**. W.

MEDAIOEN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*, reg. *Bodjonegoro*, distr. *Pelem*. — Den 22 December 1848 sloeg de bliksem in de *pasanggrahan* aldaar, waarbij **MAAS SÖTI**, een neef van den Regent, het leven verloor, en het gebouw geheel afbrandde.

* **MEDDO**. Bij een voor eenige jaren in de nabijheid der steenbakkerij het *Goffier*, in de buurs. *Meddo*, gedaan geologisch onderzoek, is het hoogst waarschijnlijk voorgekomen dat aldaar *septaria* gevonden wordt. Er is van gouvernementswege eene commissie benoemd, om deswege een nader onderzoek te bewerkstelligen.

* **MEDEMBLIK**, gem., heeft eene Bank van Leening. — Bl. 755. Het Koninklijk Instituut voor de Marine is in 1850 naar *Breda* overgeplaatst. — Bl. 757. Men heeft aldaar eene Stads-Teekenschool, waarin door 1 onderwijzer aan 50 leerlingen onderwijs wordt gegeven; twee Stadsscholen, met 350 leerlingen; eene Nederduitsche en Fransche kostschool, met 40 leerlingen,

en eene Jonge jufvrouwenschool, met 90 leerlingen. — **MENNIK** is mede de geboortepl. van den Watergeus **ZACH. FRANSSON**. — Bl. 761, reg. 14, *van anderen*, staat: **HUBERT DUIFHEUS** lees: **HUBERT DUMMUS** — Bl. 768, reg. 27, staat: omdekte lees: ontdekte — Bl. 768. *De vier onderste regels aldus te veranderen*: Het is door **FLOREN V.**, Graaf van Holland, gebouwd, om de West-Friezen te betoegelen.

MEDENBLIKSCHE-EILANDJES, eilandengroep in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Makassar*, aan de Westkust van het eil. *Celebes*.

MEDLER, haves., prov. *Gelderland*. Zie **MIDDELER. W.**

* **MEEDEN (DE)** is de geboorteplaats van **MARTINUS RUMERINGS**, een der oprichters van het genootschap: *Ter verdediging der voornaamste waarden van de Christelijke Godsdienst, inzonderheid tegen dierzelfer bedendaagse bestrijders*, geb. in 1759, † 18 December 1815, als Emeritus Predikant te Dordrecht.

MEELSWIN, kreek in het *Balgzand*, ten N. van de *Zuidzee*, N. van *Wieringen*, in eene noordwestelijke rigting uit de *Wieringer-Bak* naar het *Marsdiep* loopende.

MEEMORTEEL, geb., prov. *Noord-Brabant*. Zie **MUNOORN. W.**

MEENSCHAP, voorm. gemeene weide, prov. *Friesland*, kw. *Wastgoe*, arr. *Sneek*, kant., gem. en W. van *Hindeloopen*, onmiddellijk aan de stad gelegen. — Thans is deze weide, welke eene oppervlakte beslaat van 29 bund. 68 v. r. onder verschillende eigenaren verdeeld.

MEER of **MIEKA**, b., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Oud-en-Nieuw-Gastel*, 10 min. N. O. van *Oud-Gastel*; met 52 b. en 160 inv. — Deze b. maakt een gedeelte van het geb. *Meer-en-Stoof* uit.

* **MEERDERVOORT**. Er is een schuitenvoer naar het eil. Dordrecht, op de steenplaats ten W. der stad.

* **MEERDERVOORT (HET HUIS-TE-)** ligt in de gem. *Meerdervoort*.

MEERDIJK, geb., prov. *Noord-Holland*. Zie **MOKROEK**.

MEERDIJK, dijk, prov. *Zuid-Holland*, aan de oostzijde van het *Haarlemmermeer*, gem. *Alkemade*, niet ver van *Oude-Wetering*.

MEERDIJK of **MEINDIJK**, dijk, prov. *Noord-Brabant*, ten Z. van *Waalwijk*, *Baardwijk*, *Drunen*, *Nieuwkuik* en *Vlijmen* in eene oostelijke rigting loopende van *Waalwijk* naar *Vlijmen* en dienende tot wazing van het heivater. Tusschen *Baardwijk* en *Drunen* is desen dijk door de overlaten thans afgebroken, oudtijds was hij bekend onder den naam van *Heydijk* en diende, blijkens eene keur of ordonnantie van 26 Januarij 1415, om den *Groeten waard* tegen het heivater te beschutten (1).

MEERDIJK (DE), dijk, prov. *Utrecht*, gem. *Harmelen*.

MEERDOEPUNT, kaap in *Oost-Indië*, aan de Noordkust van *Sumatra*.

MEERE (DE), water, prov. *Noord-Brabant*. Zie **VLIET (DE). W.**

MEER-EN-BOSCH, hofst., prov. *Zuid-Holland*, gem. en in de onmiddellijke nabijheid van het d. *Loedysinen*, in den *Zegbroek-polder*, eene oppervlakte beslaande van 91 bund. 25 v. r. 65 v. ell.

* **MEERENPOLDER (OOST-)** ligt geheel onder *Zevenbergen*; paalt N. aan den Noord-polder, O. aan *Zandberg* en *Molengors*, Z. aan de gorzen tegen de *Mark*, W. aan den *West-Meeren-polder*.

* **MEERENPOLDER (WEST-)**, ligt gedeeltelijk gem. *Zevenbergen*, gedeeltelijk gem. *Klundert*; paalt N. aan den Noord-polder, O. aan den *Ost-Meeren-polder*, Z. aan de gorzen tegen de *Mark*, W. aan den *Bloemendaalsche-polder*, beslaat, onder *Klundert*, eene oppervlakte van 5 bund. 15 v. r. 80 v. ell.

(1) **MIRRIE Charterboek**. D. IV, bl. 361.

MEER-EN-STOOF, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Oud-nieuw-Gastel*, 10 min. N. W. van Oud-Gastel, bestaande uit de b. Meer en Stoof; met 88 h. en 590 inw.

MEERFELDHOVEN, d., prov. *Noord-Brabant*. Zie **MEERVELDHOVEN**. W.

* **MEERHUIZEN**, buit. in *Amstelland*. Hier is een voetveer over den Amstel, behoorende aan de stad.

MEERKADE, kade, prov. *N.-Brab.* Zie **OSSEN-MEERKADE**. W. bl. 624.

* **MEERKERK**, gem., bevat mede de buurs. den Burggraaf. — Bl. 782, reg. 17, van *onderen*, staat: *CRISTIAAN lees: CHRISTIAAN* — Het d. **MEERKERK** komt in 1266 onder den naam van **MEERKERKE** voor.

MEERLAND, geh., prov. *Groningen*, ten O. van *Winschoten*, gedeeltelijk kant. *Winschoten*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Finsterwolde*, gedeeltelijk kant. en $2\frac{1}{2}$ u. O. Z. O. van *Zuidbroek*, gem. en 50 min. O. Z. O. van *Midwolde*; met 50 h. en 280 inw., van welke 52 h. en 180 inw. onder *Finsterwolde* en 18 h. en 100 inw. onder *Midwolde*.

* **MEERLO**, gem., Reg. 8, staat: schotbaar lees: belastbaar

* **MEERLO (HET SLAAK-VAN-)**. Bl. 788, reg. 5, staat: bedremmeld lees: belemmerd — Reg. 15, staat: tien schoepen; lees: twee schoepen;

* **MEERN (DE)** was in 1547 **MAKANT** genaamd en telt 66 h. en 260 inw.

MEERS, geh., prov. *Limburg*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. ten W. van *Meerssen*, gem. en 40 min. N. W. van *Eiteloo*; met 75 h. en ruim 580 inw.

MEERSHUIZEN, b., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Rauwerderhem*, 5 min. Z. van *Poppingawier*; met 6 h. en 50 inw.

MEERSLUIS (DE), steenen overwelfde sluis en brug, prov. *Gelderland*, gem. en 5 min. O. van *Nijmegen*, in den rijweg naar Ooy, waardoor het water de Meer op de Waal uitwatert. Zij heeft twee openingen, ieder wijd 3,80 ell., met een paar drijfdeuren, en ligt op 2,50 ell. beneden middelbare rivierstand.

* **MEERSSEN**, gem., bevat mede het geh. *Op-de-Steenstra*. Het d. **MEERSSEN** ligt $1\frac{1}{2}$ u. van *Maastricht*, aan den grindweg van *Maas-tricht* op *Heerlen*, en is ter wederzijden digt bebouwd. Er is aldaar een gesticht voor krankzinnige vrouwen. Bl. 788. Thans is de kerk een klein vierhoekig doch hoog gebouw, met een klein spits torentje midden op het hooge dak. — Er ligt in deze gem. slechts een kasteel, namelijk dat van *Vaesharzelt*.

MEERSSENOVEN, landg., prov. *Limburg*. Zie **MARSENHOVEN**. W. en A.

MEERVELD en **MEERVELDHOVEN**, voorm. namen van het d. **MEERVELDHOVEN**, prov. *Noord-Brabant*. Zie **MEERVELDHOVEN**. W.

MEERVELDSCHHEIDE, heideveld, prov. *Gelderland*. Zie **MEERVELDERLAND**. W.

MEERVEN (HET), poel, prov. *Noord-Brabant*, 1 u. N. van *Lieshout*, beslaande eene oppervlakte van 37 bund. 55 v. r. 80 v. ell.

* **MEERVLIET (DE)**, water, prov. *Noord-Brabant*. Zie **VLIET (DE)**. W.

* **MEERWIJK**, voorm. kast. Bij de slooping van dat gebouw in de voorgaande eeuw, bragt de eigenaar der heerl. dien naam over op een nieuw door hem gesticht huis aan den *Dieskant*. Dit is mede wedae gesloopt, doch niet ver van daar is een deftig buitenhuis in *Gothischen* stijl gebouwd, met eenen achtkanten toren, die ongeveer 16 ell. hoog is.

* **MEERWIJSCHHE-SLUIS** bestaat niet meer. Zij was wijd 3,44 ell. en diende tot ontlasting van den *Polder-van-der-Eigen*.

* **MEESLOUWEN-POLDER**, paalt N. W. aan de *Trekvliet* naar *Leyden*, N. O. aan den *Huissitten-polder*, Z. O. aan den *Grootte-Droogge-maakte-polder-van-Stompwijk*, Z. W. aan den *Damhouder-polder*. — Hij watert uit door eenen molen op de *Vliet* en is grootendeels uitgevoerd.

MEESTER-CORNELIS of *ZUIDERKWARDIEN*, een der vier kwartieren, waarin de resid. *Batavia* verdeeld is. Het ligt tusschen de *Sonthar* en de *Angkes*, telt 100 landerijen, onder welke kleine of zoogenaamde vrije landjes ter breedte van slechts 7, 8, 10 en 12 roeden. Hier bezitten de Chinezen slechts het land *Tjilidoek*, en nog drie kleine landen, terwijl het overige van dan grond aan Europeanen toebehoort.

MEESTER-GEERTSKLOOSTER, voorm. kloost. te *Deventer*. Dit kloost., hetwelk, aan *St. JOHANNES den Evangelist* en de *H. CAZU* was toegewijd, is, in het jaar 1557, door *GERARD DE GAOOTS* in het huis, daar hij geboren was, gesticht voor *Geestelijke Maagden*, die, onder het opzigt der Broeders van het gemeene leven, uit enkele liefde en zonder de verbinding van kloostergeloften, bij elkander in het gemeen zouden leven. Na de Hervorming is deze plaats eenig jaren ten dienste van de munt gebruikt geworden. Maar sedert het afbreken van het *N. Geest-Gasthuis* zijn er de kweekelingen van dat gasthuis geplaatst en hetgeen eertijds een werkhuis was, diende later voor de gelden om er bij elkander vrolijk te zijn.

MEEUWAARD, geh., prov. *Noord-Brabant*, kant. en $\frac{1}{4}$ u. o. van *Waalwijk*, gem. en 18 min. van *Drunen*; met 96 h. en 170 inw.

* **MEEUWENBEK** paalt N. aan den pold. *Meeuwenhoek*, O. aan *Platschorre*, Z. aan den *Oudlandsche-polder*, W. aan den *Ovezandsche-polder*, waarvan het een onderdeel is. — Deze pold. is groot, volgens het kadaster, 7 bund. 39 v. r. 44 v. ell., alles schotbaar land; bevat 1 h., zijnde eene boerderij, watert door eene sluis, in *Baarland* uit, en staat onder het bestuur van de *Watering-van-Baarland*.

* **MEEUWENBOL**, reg. 5, staat: getrokken lees: gebroken

MEEUWEN-EILAND (HET), eil. in *Oost-Indië*, in de *Meeuwenkai*, aan de westkust van *Bantam*, is onbewoond en zeer ongezond.

* **MEEUWEN-EN-HAGOORD**. In 1786 werd *Hagoord* van *Waalwijk* afgenomen en bij *Meeuwen* gevoegd, tijdens de dienst van *HENRICUS KUNSTUS*, beroepen in het jaar 1782 en emeritus geworden in het jaar 1802.

* **MEEUWEN-HILL-EN-BABYLONIENBROEK** paalt N. aan de gem. *Emmikhoven-en-Waardhuizen*, *Giessen*, *Op- en Neer-Andel*, *Veen en Wijk-en-Aalburg*, O. aan *Wijk-en-Aalburg* en *Heesbeen-Kethen-en-Genderen*, Z. aan *Drongelen-Hagoort-Gansoyen-en-Doeveren*, *Capelle en Dussen-Munster-en-Muilkerk*, W. aan *Dussen-Munster-en-Muilkerk* en *Emmikhoven-en-Waardhuizen*.

* **MEEUWENOORD**, in het eil. *Zuid-Beveland*, is onbehuisd; paalt N. aan *Ovezande*, O. aan *Platschorre*, Z. aan *Meeuwenbek*, W. aan den *Ovezandsche-polder*, waarvan *Meeuwoord* een onderdeel is; bevat, volgens het kadaster, 9 bund. 5 v. r. 80 v. ell. schotbaar land; watert door eene sluis, in *Baarland* uit, en staat onder het bestuur van de *Watering-van-Baarland*.

* **MEEUWENOORD** in het *Land-van-Strijen*, is onbehuisd en uertert uit, door eene sluis, op de kil.

MEEUWESSE-VEN, voorm. poel in de heide, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Woodsrecht-Hoogerheide-en-Hinkelenoord*, welke door de ontginning der heidegronden droog geworden is.

* **MEGCHELEN**, d., telt in de kom 90 h. en 600 inw., en, met de geh. *Voorst*, *Groot-Bredenbroek* en *Klein-Bredenbroek*, 248 h. en 1800 inw. De Herv. hebben hier eene kerk.

* **MEGEN**, plattelandst., heeft eene jaarmarkt; invallende *Vrijdag* voor 1 November.

* **MEGEN-HAREN-EN-MACHAREN** heeft 2 bierbronwertjen, 1 leerloofterij en 1 korenmolen. — De R. K., onder welke 1400 Communikanten, maken drie par., die van Megeu, Haren en Macharen, uit.

MEGENSCHE-SLUIS, sluis in den *Maasdijk*, prov. *Noord-Brabant*.

Zie *RAVENSTEINSCHE-SLUIS* (DE). W.

MEHANGIS-EILANDEN, eil. in *Oost-Indië*. Zie *SALIBADO*. W.

MEHRA (BATOE-) [ROODSTERN], kaap in *Oost-Indië*, in den *Archipel-van-St. Lazarus*, aan de Westkust van het eil. *Amboina*.

MEIJE, eil. in *Oost-Indië*, in den *Molukse-Archipel*, tot de *Tenimber-eilanden* behoorende, aan de Noordkust van *Timor-Laut*.

* **MEIJE** (DE), huurs., telt 58 h. en 160 inw., als: 46 h. en 320 inw. onder *Bodegraven* en 15 h. en 90 inw. onder *Nieuwkoop*.

* **MEIJE** (DE), water, kwam vroeger uit de *Greecht* voort, doch thans is het daarvan afgescheiden door eene kade.

* **MEIJEPOLDER** (DE), in *Rijnsland*, staat: Zie *ZIJL-EN-MEIJEPOLDER*. lees: Zie *ZIJLLAAN-EN-MEIJEPOLDER*.

* **MEIJERSWERF** ligt niet in de genr. *Waspij*, en beslaat, onder *Dussen-Munster-en-Muilkerk*, volgens het kadaster, 27 bund. 84 v. r.

* **MEIMA** reg. 9 en 10, staat: *CORBELIS DOORNBOSCH*. lees: *JAN CORNELIS DOORNBOSCH*.

* **MEINDERTSDROOGTE** (DE). Staat: Zie *GOSON*. lees: Zie *GOSONS*.

MEINDERTS-GROEP (DE), eilandengroep in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Makassar*, aan de Westkust van het eil. *Celebes*.

* **MEINERTSHAGEN**. Staat: Zie *MILN-GELUK*. lees: Zie *BUJ-GELUK*.

MEIRDJK, dijk, prov. *Noord-Brabant*. Zie *MEERDIJK*.

MEKKELHORSTER-BEEK (DE), prov. *Overijssel*, welke, onder *Losser*, op den *Mekkelhorster-Enk* ontstaat en zich in den *Dinkel* ontlaat.

MEKKELHORSTER-ENK, heideveld, prov. *Overijssel*, gem. *Losser*.

MELANAU, distr. in *Oost-Indië*, aan de Noordwestkust van *Borneo*, waartoe onderscheidens door *Dajakkers* bewoonde negorijen behooren. Het land is zeer zandig, zonder bergen, maar toch vrij van overstroming. Rijst wordt niet geteeld, maar van elders ingekocht; daarentegen heeft men er veel sago. Om goed water te krijgen worden er bronnen gegraven. De inw. hebben zich niet op de zeeroeverij toegelagd en drijven met een tiental prauwen handel op Eigenlijk *Borneo*.

MELAPIS-GROEP, eilanden in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Karimata*, aan de Westkust van het eil. *Borneo*.

MELAWI (DE), *SORBELI-MELAWI*, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, welke uit de *Goewang-Liangbola* ontspringt, westwaarts stroomt, en bij *Sintang* in de *Pontianak* valt.

MELENBURG, plaats, prov. *Limburg*, arr., kant. en 1 u. N. W. van *Roermond*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Halen*, langs de *Oude-Maas* en aan den anderen kant belendende aan den ouden Romeinschen weg, die van *Tongeren* naar *Nijmegen* liep. Op dese plaats, waarschijnlijk vroeger eene versterkte legerplaats, heeft *Dr. JANSZ*, Conservator bij het museum te *Leyden* in *November 1849*, uitgravingen doen verrigten op eene vrij groote schaal, waarbij onderscheidene meldzaamheden gevonden zijn. Ook heeft een landbouwer op de zelfde plaats een afgodsbeeld opgedolven van *ANUBIS*, eene Egyptische godheid, in welke men *MEXANUS* veroorde onder de gedaante van eenen hond. — Het is opmerklijk, dat de hoogte van *Melanus* veilig is voor het hoogte *Maaswater*, en dat de gevonden voorwerpen, alle bedekt waren met een laag zandachtige aarde van een Ned. el. en meer dikte, hetgeen doet denken, dat de bebouwde grond allengs hooger wordt.

* MELI (SOEWITARA). Staat: Zie SOEWITARA-MELI. lees: Zie SOEWITARA-MALI.

MELIHOUW of MELIOUW, rijk in O.-Indië, op Borneo, aan de Westkust.

MELIHOUW of MELIOUW, d. in Oost-Indië, op het eil. Borneo, rijk Melihouw, aan de Pontianak.

* MELISKERKE is de geboorteplaats van den Nederduitsche Dichter REINIER PIETER VAN DE KASTELLE, geb. 12 Julij 1767, † 25 November 1845, als Emeritus Predikant te 's Gravenhage.

* MELISSANT, telt 66 h. en 660 inw., De R. K., die er wonen, behooren tot de stat. van *Middelharnis-en-Sommelsdijk*.

* MELISSANT-NOORDERSCHORREN-EN-WELLESTRIJPP. Reg. 17, staat: *Sommelsdijk*. lees: *Middelharnis-en-Sommelsdijk*.

MELM, geh., prov. Utrecht, kant. en 2 u. N. van Rhenen, gem. en 1 u. Z. van Renswoude; met 4 h. en 20 inw.

MELOKKO, d. in O.-Indië, op Celebes, gov. en distr. Makassar.

MELOKKO, d. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Kadang reg., distr. en 19 palen Z. van Nagelang, 434 palen O. van Batavia, 67 palen W. van Samarang.

MEMORANDUM, buit., prov. Noord-Holland, arr., kant., gem. en 5 min. Z. W. van Haarlem, aan den Schalkwijker-weg en het Zuidere Spaarne. — Dit buit. is groot 21 bund. 82 v. r. 55 v. ell.

* MENADO, st. is in 1848 tot een vrijhaven geworden.

MENADO (BOGT-VAN-), baai in Oost-Indië, in de Zee-vaan-Celebes, aan de noordkust van het eil. Celebes.

* MENALDUM bevat in de kom van het d. 157 h. en 1060 inw., en met de daartoe behoorende geh. Waanserburen en Besserburen 172 h. en ongeveer 1370 inw. — Bl. 823, reg. 3, staat: 1841, lees: 1842.

* MENALDUMADEEL heeft 2 steenbakkerijen. Het grietenkuis staat te Menaldum. Men telt er 7800 inw.; als: 6980 Herv., 120 Christ. Afgesch., 240 Doopgez., 10 Evangel. luth. en 460 R. K.

MENANGEN, d. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. en 5 palen O. van Samarang, 106 palen W. van Soerabaya.

MENANGIS berg in Oost-Indië. Zie TANUNSEAG (DE). W.

MENANGKABAUSCHE-GEBERGTE, gebergte in O.-Indië, op het eil. Sumatra, gov. Sumatra's-Westkust, resid. Padangsche-Bovenlanden.

MENDOED of MENDOUD, riv. in O.-Indië, in Borneo, een der manden, waardoor de Pontianak in de Straat-van-Karimata uitloopt.

* MENEWEG (DE), eigenlijk de GRENKWEG, loopt in eene westelijke rigting van Schagen naar het Zegebuurtje.

MENGORWI, kon. in Oost-Indië. Zie MANGORWI. W.

MENGOPPO, d. in Oost-Indië, op het eil. Sumatra, resid. Padangsche-Bovenlanden.

* MENINGWEER. Reg. 9, staat: belastbaar lees: schotbaar

* MENNONITENBUURT ligt 1 u. ten W. van Nijdrecht, aan den Amstel, en telt 22 h. en 190 inw.

MENOPIJN, berg in Oost-Indië. Zie MONORIS. W.

§ MENSCHERKER, geh., grooth. Luxemburg. Zie MONSCHAUX.

MENSEMAWEG, weg, prov. Groningen, gem. de Leek, in eene noordelijke rigting, loopende van Tolbert naar Niekerk, gem. Oudekerk.

* MENSFOIRT ligt 20 min. N. van Woensel; met 5 h. en 12 inw.

* MENSINGA is een der 18 in 1698 erkende havens der prov. Drenthe.

* MENSINGEWEER. Reg. 12, staat: Maarslag lees daar en overal: Maarslagt.

MENSORLAR, eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, op de westkust van het eil. *Sumatra*, inzonderheid bekend door eenen prachtigen waterval, waar de schepen zich gemakkelijk van water kunnen voorzien.

MENSORIAR-EILANDJES, eilanden in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, aan de westkust van het eil. *Sumatra*, voor de Panoeli-baai.

***MENTHEDA**. De grond, waarop deze burg gestaan heeft, is thans een aanzienlijke tuin groot $\frac{1}{2}$ buud.

***MENZDORFF** telt in de kom van het d. 127 h. en 760 inw. — De kerk is aan de *H. Maagd* toegewijd.

***MEPPEL**, gem. Bl. 855. Een der pelmolens is den 17 Mei 1850 afgebrand en niet weder opgebouwd. — Onder hen, die hier het leeraarsambt hebben waargenomen, verdienen melding de door hunne schriften bekende **ALEXANDER DE KONING**, den 16 April 1827 te Meppel overleden en **HENRIK VAN HEYTINGEN**, aldaar gestorven den 4 Februarij 1851. — De eerste Predikant bij de Christelijk Afscheidenen, is geweest **JAN ROZENDRANS**, die in April 1844 naar Enkhuizen vertrok. — Er zijn te **MEPPEL** ook eene Spaarbank en eene Bank van Leening.

***MEPPEN** ligt 3 u. van *Hoogeveen*.

MEPSE, voorn. adell. h., prov. *Groningen*, arr., kant. en $1\frac{1}{2}$ u. W. ten N. van *Appingedam*, gem. en in het d. *Loppersum*. — Waar het gestaan heeft, ziet men thans burgerwoningen en tuinen.

MERAWOE (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Banjoemas*, reg. *Bandjarnegara*.

MERBABOE, berg in *Oost-Indië*. Zie **MARBABOE**. W.

***MERDEN** ligt in de resid. *Soerakarta* (niet in de resid. *Kadoc*).

MERFELT, oude naam van het d. **MERVELDHOVEN**, prov. *Noord-Brabant*. Zie **MERVELDHOVEN**. W.

***MERVELDHOVEN**. Reg. 2, van *onderen*, staat: stat. lees: par.

MERKENBURG of **MARKENBURG**, voorn. kast., prov. *Utrecht*, uitstreeks *Schalkwijk*, hetwelk toebehoorde aan den Heer **GIJSBRICHT VAN BREKEROEDE**, Heer van *Vianen* en *'t Goye*. Het werd in 1553 door **JAN VAN ANKEL**, den zeven en veertigsten Bisschop van Utrecht, ween weken beschoten; stormenderhand ingenomen en de bezetting over de kling gejaagd. Het is, ingevolge een getroffen zoen met den Bisschop, in het jaar 1555, afgebroken.

***MERLL**. Het d. telt 68 h. en 460 inw. — De kerk is aan den *L. GANGLIPUS* toegewijd.

***MERSCH**, dek., vic. apost. van *Luxemburg*, bestaande uit de volgende 17 par.: *Mersch*, *Berg*, *Bissen*, *Blascheid*, *Buschdorf*, *Cruchten*, *Feltz*, *Fischbach*, *Greisch*, *Heffingen*, *Jantgen*, *Lorentzweiler*, *Meysenburg*, *Mösdorff*, *Nomena*, *Sauel* en *Tuntingen*, die elk eene kerk hebben; terwijl men er voorts nog 13 kapellen heeft, als: te *Angelsberg*, te *Ansemburg*, te *Beringen*, te *Bofferdingen*, te *Böwingen*, te *Bruch*, te *Eisenborn*, te *Gosseldingen*, te *Hollenfeltz*, te *Pettingen*, te *Reckingen*, te *Rollingen*, te *Schonfels* en te *Schrontweiler*, benevens bijkerken te *Ernzén*, *Oberlabach*, *Kapweiler*, *Kedingen*, *Reuland* en *Weijer*, welke gezamenlijk bediend worden door 12 Pastoors, 5 Vikarissen en 1 Kapellaans. Men telt er 14,500 zielen.

***MERSCH**, d. Er is aldaar voor weinige jaren eene groote, heere, nieuwe kerk gebouwd.

***MERSCHIED**. De kerk is aan den *H. HUBERTUS* toegewijd.

***MERSLO**. De kapel is aan den *H. JOHANNES den Dooper* toegewijd.

* **MERWEDE**, heerl. Bl. 851. Het wapen daer heerl. is een veld van keel, met eene fasce van silver, vergezeld van 18 besans van goud, staande 5 en 4 boven, 3, 2 en 1 beneden.

MERWEDE (DE) is breed even beneden Dalem 1100 ell.; aan het Krommegat, beneden de Oude-Wiel, 456 ell.; beneden de Hoogt 960 ell. en voor Werkendam 718 ell. Zij heeft aanmerkelijke ondiepten van Steenenhoek af tot aan de kerk van Papendrecht, die bij middelbare stand slechts 1 tot 1,60 ell. water hebben. — De visschijf op de **MERWEDE** behoort: 1°. aan de stad Woudrichem van de Maas af tot aan de raailijn tusschen de torens van Arkel en Almkerk; 2°. aan de stad Gorinchem, van genoemde raailijn af tot aan de raailijn der scheiding van het Land-van-Arkel en den Alblasserwaard; 3°. aan de stad Woudrichem, van laatstgenoemde raailijn af tot aan den Langendam boven Steenenhoek, voor de zuidelijke helft daarvan, en 4°. aan de gem. Hardinxveld, voor de noordelijke helft van laatstgenoemd gedeelte.

* **MERWEDE (BENEDEN-)** is, volgens den waterstaat, breed boven de Bakkerskil 491 ell.; beneden de Oude-Wiel 447 ell., en te Sliedrecht 296 ell.

* **MESCH** bevat mede het geh. Mescherheide en den Meschermolen. — Het d. Mesch telt in de kom 27 h.

MESCHERHEIDE, geh., prov. Limburg, kant. en 2½ u. Z. van Meerssen, gem. en ½ u. van Mesch; met 2 h. en 20 inw.

MESCHERMOLEN (DE), alleenstaande molen, prov. Limburg, gem. en 5 min. van Mesch. — Er staat daarbij een huis.

* **MESKEWIER**, geb., ligt ½ u. van Akkrum, en telt 3 h. en 20 inw.

* **MESKEWIER**; voorm. state, ligt ½ u. N. W. van Akkrum. — Thans ziet men er eene boerdertij, met 29 bund. 59 v. r. grond.

MESSOAL, eil. in Oost-Indië. Zie **MIZORA**. W.

* **METBROEK (HET)** ligt ½ u. Z. van *Flagtwedde*, en beslaat een oppervlakte van 7 bund. 80 v. r.

* **METSLAWIER** telt 71 h. en 800 inw. Ook staat aldaar het grietenijhuis van Oost-Dongeradeel.

* **METZINGAWIER** moet geheel wegvallen.

(**MEULEPLAAT**, plaat in de Ooster-Schelde. Zie **MOLMELAAR**. W.)

MEUTEGAT (HET), water, prov. Overijssel. Het is het hoofdwater en noordelijkste gedeelte des IJssels langs de Welloplaat.

MEYE, eil. in Oost-Indië. Zie **MIRIK**.

(**MEYNESLOOT (DE)**, water, prov. Friesland. Zie **MIRNESLOOT**. W.)

MEYNDERTSDROOGTE, klip in Oost-Indië. Zie **GOONS**. W. en A.

MEYSEMBURG, voorm. heerl., reg. 9, staat: Holesfelis. *lees: Holesfelis*

* **MJEER** ligt 2½ u. van Maastricht. Men heeft er ook een kant met 16 bund. 85 v. r. 45 v. ell. grond.

MICHIËLSBERG (ST.), in het Fransch Mont-St.-Eusèbe, ook wel eens GRÄRTCHEN of GRÄRTCHS geheeten, kapel in de heerl. Siebendor, grooth. Luxemburg, kw. Grevenmacher, arr. en 3 u. Z. O. van Luxemburg, kant. en 1½ u. van Remich, gem. *Waldbrunnus*, op eenen berg.

* **MICHIËLSGESTEL (ST.)** paalt N. W. aan 's Hertogenbosch. Dit gem. bevat mede de geh. Theede-heids, Beekant, Stokhoek, Maaskaantje, Horsik en het Plijn. — Men heeft er 1 kantoor, 1 drukkerij, 5 bierbrouwertjen, 5 leerlooijertjen, 2 koren- en 2 reedmolens. Op het kerkhof te St. MICHIËLSGESTEL is in November 1804 eene zerk geplaatst op het graf van den hier gestaan hebbende Predikant JOACHINUS CHRISTOPHORUS MASHAN.

MIDDACTERBEEK (DE) of **DE MOLESBEEK**, beek, prov. *Gelderland*, welke bij het kast. Middagten, in de gem. *Rheden* ontstaat; in eene oostelijke rigting die gem. doorloopt, en door eene steenen sluis, wijd 0,58 ell., op den IJssel uitwatert.

MIDDEL, geb., prov. *Overijssel*, arr., kant. en 2 u. N. van *Deventer*, gem. en 1½ n. van *Olst*; met 89 h. en 310 inw.

MIDDELBEEK, landg., prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. O. van *Epe*, 15 min. ten Z. van *Oene*, waartos het behoort, nabij den grindweg naar *Epe*, eene oppervlakte bestaande van 59 bund. 23 v. r. 54 v. ell.

MIDDELBERT. Reg. 41, staat: hooge landen lees: hooge linden

MIDDELBRAAK beslaat 14 bund. 80 v. r. 70 v. ell.

MIDDELBUREN, geb., prov. *Friesland*, griet. *Stellingwerf-Oosteinde*, N. O. van *Oldeberkoop*, ½ u. W. van *Bakkinga*; met 8 h. en ruim 70 inw.

MIDDELBURG, gem., paalt niet aan Oost- en West-Souburg. — Zij beslaat eene oppervlakte van 1342 bund. — Men heeft er slechts 1 leerlooijertij en 1 zoutkeet; ook is er 1 stoommaal- en pelmolen. — Bl. 874. Onder de hier gestaan hebbende Predikanten verdienen melding de door banne schriften bekende: **WILLEM TERLINCK** van 1613 tot aan zijnen dood den 18 April 1629, **BERNARDUS SMITTEGELT** van 1694 tot 6 Mei 1739, toen hij overleed en **HERNARUS ROIJJAARDS** van 1782 tot 1785, † als Hoogleraar in de Godgeleerdheid te Utrecht. — Onder de in de *Waalische* gemeente te **MIDDELBURG** gestaan hebbende Predikanten verdienen melding **LUDOVICUS WOLSOGEN**, van 1662 tot 1664, toen hij tot Hoogleraar in de *Kerkelijke Geschiedenis* te Utrecht beroepen werd, en **JEAN HENRI PARRAU** van 1797 tot 1799, † als Hoogleraar in de *Oostersche talen* te Utrecht. — De eerste Predikant in de *Engelsche* gemeente te **MIDDELBURG** is geweest **JAKS DRAKE**, die den 5 September 1623 als zoodanig werd bevestigd en den 17 Februarij 1642 overleed. Sedert de maand Julij 1815 is deze gemeente met die van *Vlissingen* vereenigd. — Bl. 878. De kermis te **MIDDELBURG**, welke met klokkenspel wordt in- en uitgeluid, valt in den vierden Maandag in Julij en duurt tot Zaterdag der daaraanvolgende week; tweemalen 's jaars in de maanden April en October worden er veemarkten gehouden. — Reg. 7, staat: *Zuiddam- of Slijkpoort*, lees: *Haven- of Zuiddampoort*. — Bl. 879. In 1840 is op de *Vlissingche-poort* te **MIDDELBURG** een nieuw klokkentorentje geplaatst. — Bl. 880. De haven te **MIDDELBURG** is geheel open, en diep 5,64 ell. onder hoog water en 2,59 ell. onder laag water. — Onder de zeldzaamheden, welke op de *Oudheidskamer* te **MIDDELBURG** bewaard worden, bekleedt eene eerste plaats de aan de stad verleende keur van den *Roomsch Koning WILLEM II*, van het jaar 1283, welke voor eene der oudste in de *Nederduitsehe taal* bekende staatsstukken gehouden wordt. Nevens dit lokaal zijn in het jaar 1845 twee ruime vertrekken ingernimd tot berging van het stedelijk archief. De oudste stukken, welke daarin gevonden worden, zijn de stadrekeningen, welke omtrent de helft der veertiende eeuw eenen aanvang nemen. — Bl. 881, reg. 5 en 4, van *onderen*, staat: in een bisdom veranderd, lees: met de bisschoppelijke tafel vereenigd. — Bl. 882, reg. 15, staat: de trommel lees: de toren — Bl. 886, reg. 20, van *onderen*, staat: 1759, lees: 1697, — Bl. 891. De *R. K. kerk*, in de *Noordstraat*, is ingewijd den 6 Mei 1846, en aan de *H. H. Petrus en Paulus* toegewijd. Het is een langwerpig vierkant gebouw, met eenen sierlijken toren en eenen fraaijen gevel, versierd met de beelden der twee genoemde Apostelen. — Bl. 892, reg. 26, staat: *Armen-Weeshuis*, lees: *Arm-Weeshuis*, — Men heeft

te MIDDELSBURG mede eene Spaarbank en eene Bank van Leening. — Bl. 898. Onder de vermaarde Middelburgers verdienen nog melding: de Schilder WILLEM UDEMAK, geb. in 1723, † in 1797, die mede een bekwaam Scheepsbouwmeester was; de Teekenaars: JAN ROOS, die tevens een bekwaam Scheepsbouwkundige was, en JAN FREDERIK SCHIEBEEK, uit het laatst der vorige eeuw, alsmede de vermaarde Kaperkapitein JAN BART. — Bl. 899. Ofschoon voorzeker de voornaamste oude bronnen der geschiedenis van MIDDELSBURG en de prov. Zeeland door brand vernield zijn, vindt men op het provinciaal archief echter nog eene belangrijke verzameling van oude handvesten en privilegien, welke door de Graven en Gravinnen van Holland en Zeeland aan de Middelburgsche abdij zijn geschonken, en onder deze wordt aangetroffen een handvest van Graaf DIJK VII d.d. 1198, waarbij de abdij met de tienden in Subburg (Souburg) wordt begiftigd. — Bl. 903, reg. 26—28, staat: Bij de oprigting — verheven, lees: Bij de oprigting der nieuw bisdommen in Nederland, werd de laatste Abt der abdij van MIDDELSBURG, NICOLAAS DE CASTRO OF VAN DER BURCK, tot eersten Bisschop verheven, — Bl. 909, reg. 13 en 6, van onderen, staat: STEVENING lees: STEVENING
 * MIDDELSBURG, gem., in Rijnland, telt 27 h., bewoond door 52 huisgez., uitmakende eene bevolking van 260 inw., onder welke 170 Herv. en ruim 90 R. K. — Men heeft in deze gem. geen school, maar de schoolkinderen, die er gemiddeld 20 in getal zijn, genieten onderwijs of in het naburige Reeuwijk of in het naburige Boskoop.
 * MIDDELSBURG (POLDER-VAN-) is groot 275 bund. 8 v. r. 84 v. ell., alles schotbaar land; telt 27 h., waaronder 4 boerderijen, en watert uit door twee watermolens op de Gouwe.

* MIDDELSBURG, in Vlaanderen. Bl. 917, reg. 12, van onderen, staat: dat Heille — overbragt, lees: dat Heille van het regtgebied van het bisdom van Gent naar dat van het apostolisch vicariaat van Breda zal worden overgebragt,

MIDDELSBURGSCH-ELANDJES, eilandengroep in Oost-Indië, in de Straat-van-Karimata, aan de westkust van het eil. Celebes.

MIDDELERF, hofst., prov. Gelderland, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van Ermelo, in de buurs. Tonsel, eene oppervlakte beslaande van 21 bund 50 v. r.

* MIDDELHARNIS. Tot deze gem. behoort mede een gedeelte van den Uitslag-polder.

* MIDDELHARNIS-EN-SOMMELSDIJK. Tot deze stat. behoort mede de gem. Herkingen.

MIDDELHOEK, buit., prov. Utrecht. Zie MIDDELHOEK. W.

* MIDDELIJ. Bl. 928, reg. 3, staat: De Herv., die er 240 in getal zijn, lees: De Herv., die er wonen. — Reg. 16, staat: De Doopgez., die er 180 in getal zijn, lees: De Doopgez., die men er aantreft,

* MIDDELKOOOP (HET HOOGEINDE-VAN-), pold., is groot, volgens het kadaster, 624 bund., waaronder 568 bund. 18 v. ell. schotbaar land, en watert uit door drie molens en eene sluis op de Linge. Het land ligt 0,70 ell. onder A. P. Het polderbestuur bestaat uit eenen Schout, eenen Waardsman, drie Gezwoorenen en eenen Secretaris.

MIDDELKOOOP (HET HOOGEINDE-VAN-), geh., prov. Zuid-Holland, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van Leerdam; met 31 h. en 150 inw.

MIDDELLAND, b., prov. Zuid-Holland, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. N. W. van Crimpen-aan-de-Lek; met 21 h. en 150 inw.

§ MIDDELLAND, pold., prov. Zuid-Holland, arr. Leyden, kant. en gem. Woerden; palende N. aan Honthorst en de vesting Woerden, O. aan den Snel-polder, Z. aan de Linschoten, W. aan Kromwijk en

Balwijk. Het land ligt 1,40 ell. onder A. P. Deze pold. watert uit door eenen molen op de Lange-Linschoten.

* **MIDDELPLAAT (DE)**, in de rivier *de Waal*, bij *Tiel*, is lang 8,70 ell., breed 80 en hoog 3,53 ell. boven middelbare rivierstand.

MIDDELPLAAT (DE), plaat in *de Maas*, prov. *Z. Holland*, bij *Zwartewaal*, lang 250, breed 150 en hoog 0,85 ell. boven middelbare eb.

* **MIDDELSLUIS** heeft eene sluis niet valdeur.

MIDDELSTE GAT (HET), kil in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Made-en-Drimmelen*, uit het *Steuergat* voortkomende en tusschen twee platen zuidwaarts in het *Spijkerboor* uitlopende.

* **MIDDELSTREEK (DE)**. *Staat*: Zie *STREEK (DE)*. *lees*: Zie *LANENSTREEK (DE)*.

* **MIDDELSTUM**, gem., bevat mede de geh. *Boerdam* en de *Pomp* en telt 1770 inw. — Bl. 933. De Christelijke Afgescheidenen, die er 560 in getal zijn. maken, met die van *Kantens*, de gem. van *Middelstum-en-Kantens* uit. — Het d. *MIDDELSTUM* heeft eene haven met walmuren. — Reg. 29. *Staat*: *HIPPOLYTUS lees*: H. *HIPPOLYTUS*

* **MIDDELSTUM-EN-KANTENS**, Christelijk Afgescheidene gem., prov. *Groningen*, met eene kerk te *Middelstum* en 420 zielen, onder welke 115 Ledematen. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest P. M. *Dijksterhuis*, die in het jaar 1840 herwaarts kwam, en in het jaar 1843 naar *Dordrecht* vertrok.

* **MIDDELVAART** ligt gem. *Abcoude-Baambrugge* en beslaat met de daartoe behoorende gronden eene oppervlakte van 5 bund. 1 v. r. 86 v. ell.

MIDDELWAARD (DE), onbehuide pold., prov. *Noord-Brabant*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Hedikhuizen*, welke vroeger uit onbekende buitengronden bestond, doch door de afsluiting van de *Hedikhuizensche-Maas*, nu als ingekaad moet worden aangemerkt. Hij beslaat eene oppervlakte van 19 bund. 19 v. r.

MIDDELWAARD (DE), plaat in de *Merwede*, nabij *Gorinchem*, lang 1400, breed 250 en hoog 2 ell. boven middelbare eb.

MIDDELWEG, b., in den *Heer-Hugowaard*, prov. *Noord-Holland*, gem. en 20 min. W. van *Veenhuizen*; met 16 h. en 80 inw.

* **MIDDELZWAKE (DE)**, *staat*: water *lees*: pold.

* **MIDDENDORP**, buit., prov. *Utrecht*, is groot 93 v. r.

* **MIDDENHOEK** ligt aan den straatweg tusschen *Loenen* en *Nieuwersluis*. Zij beslaat eene oppervlakte van 12 bund. 79 v. r. 28 v. ell.

MIDDENHOEK (KLEIN-), vroeger *Zonnezaad*, hofstede, prov. *Utrecht*, gem. *Stichts-en-Kronenburgs-Loenen*, 20 min. W. van *Loenen*, aan den *Angstel*, groot 20 bund. 98 v. r. 14 v. ell.

MIDDENHOEVE (DE), hofstede op het eil. *Rozenburg*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Rozenburg*, in den *Krabbe-polder*, beslaande 101 bund. 34 v. r. 45 v. ell.

MIDDENWAARD (DE), uiterwaard, prov. *Noord-Brabant*. Zie *ONREINER-MIDDENWAARD (DE)*.

* **MIDHOLM** *lees*: *MIDHALM* of *MIDHALLUM*, telt 20 inw.

MIDLAND, d., prov. *Noord-Holland*. Zie *MIDSLAND*. W.

* **MIDLUM**. Reg. 4, van *onderen*. *Staat*: 18 guld. *lees*: 11 guld. 20 cents.

* **MIDWOLDE**, kerk. ring, telt 12 kerken.

* **MIDWOLDE**, gem., beslaat 4096 bund. 1 v. r. 54 v. ell., waar- onder 4069 bund. 69 v. r. 71 v. ell. belastbaar land; telt 430 h., bewoond door 525 huisgez., uitmakende eene bevolking van 2930 inw., onder welke 2860 Herv. en 60 Doopsgez. — Bl. 945. De scholen van *Midwolve* en te *Oostwolve* worden gezamenlijk door 500 leerlingen

bezoekt. — Men telt in de kom van het d. *Midwolde* 255 h. en 1639 inw., en met de daartoe behoorende geh. *Oudekerk, Scheemdermeer* en *Nijssoord* 255 h. en 1980 inw. — Reg. 26, staat: Weerden lees: Weender — Reg. 52, staat: collatoren stemgerechtigden en den kerkeraad. lees: collatoren of stemgerechtigden en den kerkeraad. — Bl. 946. De dorpschool wordt gemiddeld door 500 leerlingen bezocht.

MIDWOLDE-EN-DE-LEEK, Christelijk Afgescheidene gem., prov. *Groningen*, welke in 1846 is opgericht. — Deze gem. heeft eene kerk te *Leek*, zijnde een nieuw gebouw, zonder toren of orgel. Men telt er 110 zielen, onder welke 70 Ledematen. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest *HARRE HENNE KNOX*, die in het jaar 1847 herwaarts kwam en er nog staat.

MIDWOLDEMER-ZIJL (DE) en **DE NIEUWE-MIDWOLDEMER-ZIJL** twee voorm. sluitzen, prov. *Gron.*, gem. *Midwolde*, welke zijn weggebroken.

* **MIDWOUD**. In het jaar 1849 is in de kerk een orgel geplaatst, dat den 5 Augustus van dat jaar is ingewijd.

* **MIDWOUD-EN-OOSTWOUD** bevat mede de b. de Boerdijk en een gedeelte van de *Wijzend*.

MIEDUM, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*. gedeeltelijk gem. en 20 min. *Z. O.* van *Franeker*, gedeeltelijk griet. *Franekeradeel*; met 4 h. en 40 inw., van welke 2 h. en 14 inw. onder *Franeker* en 2 h. en 26 inw. onder *Franekeradeel*.

MIEDUMERDIEP (HET) of *DE AKK*, vaart, prov. *Friesland*, kv. *Oostergoo*, griet. *Leenwarderadeel*, in eene oostelijke rigting uit de *Be* naar de *Murk* loopende.

* **MIERDE (HOOG-)**. Tot dit d. behoort mede *Smitestraat*.

* **MIERDE (LAGE-)**. De kerk is aan den *H. STEPHANUS* (niet aan den *H. BERNARDUS*) toegewijd.

* **MIERDE-EN-MULSEL (HOOG-LAGE-)** heeft 1 bierbrouwerij, 1 koren- en 1 ros-olienmolen.

* **MIERDIJK**, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie *OOSTEND*.

* **MIERLO**, voorm. heerl., heeft 1 bierbrouwerij, 1 koren- en 1 ros-olienmolen. — De *R. K.* stin in het bezit van de kerk van *Muske* volgens decreet van het vertegenwoordigend ligchaam der *Bataafsche republiek* van 13 Februarij 1800, en gebruiken dat gebouw sedert den 8 September 1818. — De kermis valt in Zondag na *MARIA Geboorte*. De jaarmarkten worden gehouden den eersten Dingsdag in *Mei* en den eersten Dingsdag in Augustus.

* **MIETSTE (DE)**, plaats, prov. *Gelderland*. Zie *MIJSTEN. W.*

* **MIJDRECHT**, gem., heeft eene leerloofterij. — Bl. 989. De *R. K.* kerk is niet aan den *H. JOHANNES den Dooper*, maar aan *St. VITUS* toegewijd.

* **MIJDRECHTSCHHE-DROOGMAKERIJ**, reg. 4, staat: de bovenlanden de *Mijdrecht*. lees: de bovenlanden van *Mijdrecht*.

* **MIJDRECHTSCHHE-ZUWE (DE)**, weg, prov. *Utrecht*. Zie *Zuwa (DE). W.*

* **MIJL (DE)**, voorm. d. in den *Groote-Zuid-Hollandsche-waard*, dat bij den watervloed van 18 November 1421 verdronken en nimmer weder boven gekomen is. Het lag een weinig ten *W.* van *Dordrecht*.

* **MIJNDEN**, heerl., bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 324 bund. 8 v. r. 10 v. ell., waaronder 807 bund. 33 v. r. 70 v. ell. belastbaar land; telt 50 h., bewoond door 85 halsgen., uitmakende eene bevolking van 240 inw., onder welke 170 Herv. en 70 *R. K.*

* **MIJNDEN (BINNENPOLDER-VAN-)** is volgens het kadaster groot 176 bund. 77 v. r. 97 v. ell., waaronder 170 bund. 10 v. r. 10 v. ell. schotbaar land; telt 6 h., waaronder 5 boerderijen.

* **MIJNDE (BUITENPOLDER-VAN-)** is volgens het kadaster groot 130 bund. 88 v. r. 80 v. ell., alles schotbaar land; telt 47 h., waaronder 5 boerderijen en watert even als de voorgaande, door 4 sluizen, op de Vecht uit. Het polderbestuur over beide polders bestaat uit den Burgemeester en 2 leden.

* **MIJNS-HEERENLAND-VAN-MORREKERKEN**, gem., bevat mede de b. Blaakschedijk, Westdijk en Stongiesdijk. — Het d., dat in de St. Elizabethsvloed van 1421 was ondergevoeid, doch later weder is boven gekomen; telt thans 50 h. en 400 inw.

MIKSOAL, eil. in *Oost-Indië*. Zie **MYOLA**. W.

MIL, d., prov. *Noord-Brabant*. Zie **MILL**. W.

MILDAM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Schoterland*, arr. en kant. *Heerenveen*, bevattende de b. Mildam, en de d. Katlijk, Nieuwehorne, Oudehorne, Jubbega, Scharega en Hornsterswaag, en volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 7286 bund. 23 v. r. 80 v. ell., waaronder 7206 bund. 7 v. r. 56 v. ell. belastbaar land.

* **MILHEZE** telt 101 h. en 680 jaw. — In 1845 is de vervallen kapel aldaar tot eene kerk verbouwd en vergroot.

MILL (NIEUW-), geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Mill-en-St.-Hubert*, 20 min. N. O. van *Mill*; met 22 h. en 150 inw.

MILLEN (HUIS-), geh., prov. *Limburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. N. W. van *Nieuwstadt*; met eenen watergraasmolen, en 5 h. en 20 inw.

MILLENAARSSLUISJE (HET), sluisje, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Drongelen-Hagoort-Gansoijen-en-Doeveren*, 20 min. W. N. W. van *Drongelen* en dienende om het water van den Drongelsche-polder, genaamd *Millenaar*, op het Oude-Maasje, ten O. van de Eethensche-sluis, van het overstellige water te ontlasten.

* **MILL-EN-ST.-HUBERT** bevat, behalve de d. Mill en St. Hubert, de geh. Zuid-Caroliens, Nieuw-Mill, het Molengat, de Boer, de Meeren, de Prinsenhoeven, de Molenheide, de Volheide en den pold. Hollanderbroek. — Men heeft er 1 boedenfabriek, 1 bierbrouwerij en 1 koren- en 1 ros-olievolen.

* **MILLINGEN**, hoerl. Er is hier een schuitenvoer over de Waal, op de kop van het Panterdenschekanaal en op Panterden. — Er is aldaar een rijk vaartuig gestationneerd ter bescherming van den Rijtaal. — In het d. zijn vele goede gebouwen. De huizen liggen verspreid aan verschillende landwegen en langs den Waaldijk. — Bij den kerkboew in 1845 is het schip van de kerk geheel vernieuwd en vergroot. — Een half uur westelijk van de Millingsche kerk, werden op den 2 Julij 1846, bij gelegenheid van het ophoogen van den dijk, in het weiland eezige Romeinsche overblijfselen gevonden.

* **MILLINGEN**, buurs. op de *Middel-Veluwe*, ligt 5 u. N. W. van *Arnhem*, kant. en 4 u. O. ten Z. van *Nijkerk*, gem. en 2 u. N. O. van *Berneveld*, 10 min. Z. van *Garderen*; met 5 h. en 40 inw.

MILLINGEN, buurs. op de *Over-Veluwe*, prov. *Geld.* Zie **MULLINGEN**. W.

MILLINGEN, buurs., prov. *Overijssel*. Zie **MILLBERN**. W.

* **MILLINGEN (POLDER-VAN-)** paalt N. aan de Waal. O. en Z. aan *Prinsen*, W. aan *Kekerdorp*. — Deze pold. is groot 882 bund. 59 v. r. 44 v. ell.; telt 191 h., waaronder 21 boerderijen, en watert uit door twee sluizen, bij *Nijmegen*, op de Waal. Het polderbestuur bestaat uit twee Poldermeesters en eenen Secretaris-Ontvanger.

MILT, buurs., prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Gen-dringen*; met 21 h. en 150 inw.

MILT (HET) of **DE MILDT**, landg. en oude haven, prov. *Gelderland* gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. ten O. van *Gendringen*, aan den grooten weg va *Doesborgh* naar en $\frac{1}{4}$ u. van de Pruisische stad *Anholt*, onmiddellij tegen de grenzen, ter grootte van ruim 11 bund. 48 v. r.

MINDERBROEDERS-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Delft*, op d *Beestenmarkt*. In het jaar 1440 kwamen de Minderbroeders te *Delft* waar de *Wethouders* hen niet dan op zekere voorwaarden wilden toe laten, waarvan een verdrag werd opgemaakt, dat den 14 Mei 144 door *Broeder GILLES FLUWEL*, *Vicaris* van den *Provinciaal*, werd goe gekeurd en er het zegel van het klooster aangehangen. Op den 4 Dember van dat zelfde jaar werd de eerste mis in de kloosterkerk g daan, terwijl het nieuwe koor in 1469 werd ingewijd. Omtrent ha derd jaren daarna, even na de opkomst der *Reformatie*, hebben eenj razende vrouwlieden het klooster opengebroken; alles, wat haar voe kwam aan stukken gesmeten en alle de *Monniken*, behalve eenig weinige, die zich verstoken hadden, verjaagd. Kort daarna is alle wat omvergeworpen was, wederom veel fraatjer opgetimmerd. Ten echter de storm, in het jaar 1572, op nieuw begon op te steke heeft de *Gardiaan* van *Delft* kloosterlingen verlof gegeven, om te vertrekken en hun daartoe een geleibrief verleend. Het klooster later door de beeldstormers afgebroken. De plaats, waar het grotam heeft, is de wekelijksche *beestenmarkt*, welke tot op deze tijden de naam van het *Broerhuus* heeft behouden.

MINDERBROEDERS-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Edam*, hetwelk na de *Reformatie* vernietigd is.

* **MINDERBROEDERS-KLOOSTER**, voorm. kloost. te 's *Hertogenbosch*, is thans te *Megen* weder hersteld.

MINDERBROEDERS-KLOOSTER, kloost. te *Megen*, in de *Minderbroeder-sstraat*, hetwelk vroeger te 's *Hertogenbosch*, aan de *Werk*, gevestigd was, en in het jaar 1645 te *Megen* hersteld zijde, thans bewoond wordt door 40 kloosterlingen.

MINDERBROEDERS-KLOOSTER, kloost., prov. *Limburg*, even buiten de stad *Weert*. Zie het art. *WEERT*. W., bl. 197.

* **MINDORO-ZEE** staat: Zie *SOLO-ZEE*. Zie dat woord bierachter.

MINNERTSGA, kadast., gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Barradeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Harlingen*, bestaande uit de d. *Minnertsga*, *Firdgum* en *Tjummarum* en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 2485 bund. 4 v. r. 95 v. ell., waaronder 2439 bund. 29 v. r. 2 v. ell. belastbaar land.

* **MINNERTSGA** werd vroeger ook wel *MINDERSKERK* geheeten. R. 981 reg. 6, van *onderen*. Staat: onderscheidene lees: onderscheiden eigenaren — Bl. 982, reg. 14. Staat: *GAARIT*, lees: *GAARIT*.

* **MINNEMEER (DE)**, pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie *MINNEMEER*. W. en A.

MINTAO, eil. in *Oost-Indie*. Zie *BROR*. W.

MINTZIMAHUIS, voorm. adell. h. te *Leeuwarden*. Zie *MONTZIMAHUIS*. **MIRFELT**, voorm. naam. van het d. *MERVELDHOVEN*, prov. *Noord-Brabant*. Zie *MERVELDHOVEN*. W.

* **MIRNS**. Reg. 4 en 5. Staat: *Hemelumer-Mirns-en-Bakhuizen*. lees: *Hemelum-Mirns-en-Bakhuizen*.

MISBUREN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Inderadeel*, 5 min. van *Wartena*; met 9 h. en 50 iuw.

MISÈRE, alleenst. pachthoeve. grooth. *Luxemburg*, kw. en arr. *Dickerk*, kant. *Redingen*, gem. *Arsdorf*.

MISOBY, eil. in *Australië*, aan de Oostkust van *Guinea*, ten N. van de Geelvinksbai.

MITTA, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Banda*, tot de *Terlita-groep* behorende. — Van dit eil. loopt noordwaarts eene zandbank, welke in de oostmonsoon eene goede ankerplaats verschaft.

MIXOAL, eil. in *Oost-Indië*. Zie *MYSOAL*. W.

MOCOROTH, heuvel, prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. N. N. W. van *Ede*, te *Roskel*, alwaar een oude Sueven- of herderskamp zou gevonden worden.

MODJO-SARI, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soesabaja*, reg. *Modjo-kerto*.

MODJO-WARNO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soesabaja*, reg. *Modjo-kerto*.

* **MOEARA-AUTOKO** lees; **MOEWARA-AUTOKEE**.

MOELO, een der *Tenimber-eilanden* in *Oost-Indië*.

MOELOK-HORLOE, distr. in *O. Indië*, op *Sumatra*, ras. *Palembang*.

MOENA, eil. in *Oost-Indië*. Zie *PANGASARE*. W.

* **MOERBEEK** (DE) of *Oost-MOERBEEK* wordt in de wandeling veelal te *Horsoen* genoemd en ligt $3\frac{1}{2}$ u. van *Alkmaar*, 1 u. van *Schagen*, gem. en 1 u. N. W. van *Nieuwe-Niedorp*. en telt 15 h.

MOERBEEK (OOST-), is het zelfde als het vorige art.

* **MOERBEEKER-POLDER** (DE), gedeeltelijk gem. *Nieuwe-Niedorp*, gedeeltelijk gem. *Oude-Niedorp-en-Zijdevind*; paalt O. aan den *Heeren-polder*. — Deze pold. is groot 251 bund., waarvan 220 bund. 66 v. r. 57 v. ell. onder *Nieuwe-Niedorp*, en 40 bund. 53 v. r. 63 v. ell. onder *Oude-Niedorp-en-Zijdevind*, telt 20 h., waaronder 11 boerderijen, als: 18 h., waaronder 9 boerderijen, onder *Nieuwe-Niedorp* en 2 boerderijen, onder *Oude-Niedorp-en-Zijdevind*. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Dijkgraaf* en twee *Molenmeesters*.

* **MOERCAPELLE-EN-DE-WILDEVREKENEN**. De R. K. behooren tot de stat. *Waddinxveen*.

MOERDIJK werd van ouds genaamd *DE SPRANGLOK*. — Bl. 997. Achter de kerk, een klein gebouw, met een vierkant kloktorentje, is de predikantswoning aangebouwd. — Reg. 29, staat: stat. lees: par.

MOERDIJK of *MEERDIJK*, geh., prov. *Noord-Holland*, kant. en 5 u. W. Z. W. van *Edam*, gem. *Buiksloot*; met 12 h. en 80 inw.

* **MOERDIJK** (BINNEN-), ligt bijna $\frac{1}{4}$ u. Z. O. van het d. *de Moerdijk*, aan den grooten weg naar *Breda*. Men telt er 40 h. en 280 inw.

* **MOERDIJK** (DE OUDE-). Reg. 2, staat: *Noord-Holland*, lees: *Noord-Brabant*.

MOEREN (DE), pold., prov. *N. Brab.* Zie *OUDE-MOEREN* (DE). W.

* **MOERGESTEL** heeft 4 leerlooijerijen, 2 koren- en 2 oliemolens, onder welke laatsten 1 rosmolen.

MOERIAH, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djapara*.

MOERKADE (DE), kade, prov. *Noord-Brabant*, gem. 's *Gravenmeer*, in eene oostelijke rigting van de *Oude-vaart* tusschen den *Noordelijke-Vaartsche-Buiten-polder* en den *Zuidelijke-Vaartsche-Buiten-polder* heen naar den *Nieuwenweg* loopende. — Zij is in 1762 aangelegd.

MOERKAPELLE, d., prov. *Zuid-Holland*. Zie *MOERCAPELLE*. W.

MOEROENG (DE), *Соккер-Мокроене* of *GROOTE-RIVIER*, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in de *Doeson* uitloopende. In hare bedding sijn vele ondiepe, rotsige plaatsen, die somtijds *riam's* vormen, welke de vaart met *djoekoengs* — en geen ander vaarttuig is daar bruikbaar — bijzonder moeilijk en dikwerf

gevaarlijk maakt. Langs de oevers sijn hier en daar steile vanden van witten zandsteen; en op onderscheidene banken wordt, bij laag water, door de inboorlingen, stofgoud verzameld.

MOEBONG (BATOE-), meer in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, in het gebied van *Maros*.

* **MOERSDORFF**, voorn. heerl. — Reg. 17, staat: 1792, lees: 1802. De kerk is aan den H. *Nicolaas* toegewijd. Het d. telt 67 h. en 500 inw.

* **MOERSPUI**. — Bl. 1000. De klok der kerk te *Monsen* is niet meer te *Axel* aanwezig.

* **MOERSTRATEN**. — Reg. 8, staat: *Jackson*, lees: *Tackson*.

* **MOERVAART (DE)**. — Reg. 14, staat: herstellen lees: daartellen

(**MOESBERG**, b., prov. *Limburg*. Zie *Molssens*. W. en A. **MOESBOSCH**, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. O. van *Koudekerke*, $\frac{1}{2}$ u. N. N. W. van *Flissingen*, aan den rijkweg tusschen deze plaatsen.

* **MOESLKEENT (DE)** ligt 26 min. Z. van *Weert*. Men telt er 69 h. en ruim 450 inw. — In het jaar 1845 werd hier, voor dit geh. en het geh. *Altwert*, een nieuw schoolgebouw opgetrokken.

MOESNBROEK of **MUSNBROEK**, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Giessen-Nieuwkerk*; met 14 h. en 100 inw.

* **MOESIE**. — Reg. 2, staat: *Sumtra*, lees: *Sumatra*,

MOESPOT, naam, welken men geeft aan het gedeelte van den *IJssel*, prov. *Gelderland*, nabij den *Middelwaard*, onder *Gorssel*.

MOESPOT, b., prov. *Overijssel*, gem. *Zwollerkerpel*, omtrent 10 min. O. van de *Berkumerbrug*.

MOESTIKE of **MONSIKA**, eil. in *Australië*, niet ver van *Ninovel*.

MOEWARA-TIGA, d. in *Oost-Indië*, op *Sumatra*, resid. *Palangka*.

MOEWARA-BAHAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de *Doeson*.

MOEWARA-BAHAN (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie *Nagara*.

MOEWARA-BEKASSI, land in *Oost-Indië*. Zie *Baralaba*.

MOEWARA-DOEA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Padungsche-Bovenlanden*, alwaar de *Nederlanders* eenen post hebben.

MOEWARA-KALAHIEN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in het binnenland.

MOEWARA-KAMPAN, st. in *Oost-Indië*. Zie *Marasokema*.

MOEWARA-KAMPAN, riv. in *Oost-Indië*. Zie *Kampar (De)*.

MOEWARA-LAMPOER, mond van het meer *Lampoer*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in het binnenland.

MOEWARA-MALÉAU, plaats in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in het binnenland.

MOEWARA-RAPEN of **MORARA-REPONG**, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de *Doeson*, weinige minuten bezuiden de evenachtlijn; met ongeveer 300 inw., allen *Djakhart*. Het ontleent zijnen naam van een digt daar langs heen vlietend riviertje.

MOEWARREK, eil. in *Oost-Indië*, in de *Chinesche-Zee*, aan de Noordoostkust van het eil. *Borneo*, voor de riv. van *Borneo*.

MOHAKKAN (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie *Kosra (De)*. W.

MOKA, staat in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, aan de Noordwestkust, schatplichtig aan *Borneo-Propser*.

MOL (DE), hofstede, prov. *Noord-Holland*, gem. *Zype-en-Hampolder*, aan de noordwestzijde van den *Ruigenweg*, groot 55 bund. 17 v. r. 60 v. ell.

MOLEN-AA, riv., prov. *Drenthe*. Zie *AA (De Molm)*. W.

* **MOLENAARSBRUG** ('S) behoort tot de gem. *Oudshoorn-en-Sneephoek*. Er is aldaar eene kalkbranderij, en het heerenhuis Zeerust.

* **MOLENAARSGRAAF** behoort tot het kant. *Sliedrecht*.

* **MOLENBALX**, beter *Huis-van-MOLENBALX*, beslaat, met de daartoe behorende gronden, eene oppervlakte van 44 bund. 16 v. r. 50 v. ell.

MOLENBEEK (DE), waterloop, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Woensdrecht-Hoogerheide-en-Hinkeloord*, in eene westelijke rigting loopende uit de Borgvlietsche duinen naar den Augusta-polder, waar zij door de Borgvlietsche kreek in het *Bergsche-Diep* uitwatert.

MOLENBEEK (DE), beek, prov. *Gelderland*. Zie *MINDACTREBEEK*. W.

MOLENBEEK (DE), beek, prov. *Gelderl.* Zie *VEANESSCH-BEEK* (DE). W.

MOLENBEEK, beekje, dat een begin neemt onder *Laren*, prov. *Gelderland*, zuidwaarts langs de buurs. Zuidloo en Dortharhoek loopt, op verschillende plaatsen de scheiding tusschen *Overijssel* en *Gelderland* (gem. Bathmen en Gorssel), vervolgens tusschen *Diopenveen* en *Sersel* nitmaakt en bij het Koerhuis, $\frac{1}{2}$ u. beneden *Deventer*, in den *IJssel* loopt.

MOLENBEEK (DE), riviertje, prov. *Overijssel*, onder *Diepenheim*, dat zijnen oorsprong neemt uit de *Schipbeek*, en langs het *Nijenhuis*, door het *Diepenheimsche-broek*, naar *Markeloo*, in de *Regge* loopt.

MOLENBEEK (DE), riviertje, prov. *Overijssel*, onder *Weersloo*, begint in *Roossum*, loopt door een klein gedeelte van *Denkamp* en *Tubbergen*, en dan in de buurschap, *Weersloo*, door *Dulder*, langs het *Dulderbroek* in de *Looleiding*.

* **MOLENBROEK** telt 3 h. en 18 inw. — Reg. 5 en 6, staat: eenen water- en eenen korenmolen, *les*; enen waterkorensmolen,

MOLENBROEKKROT, geb., prov. *Limburg*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. ten O. van *Weert*, gem. en 5 min. N. van *Stamproy*; met 48 h. en 240 inw.

MOLENBUURT, meer algemeen bekend onder den naam van de *Stromolen*, geb., prov. *Noord-Holland*, gedeeltelijk gem. *Wijdener-en-Oosterleek*, 10 min. N. O. van *Wijdener*, gedeeltelijk gem. *Venhuizen-en-Hem*, $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Hem*; met 1 korenmolen, 5 h. en 50 inw., als: onder *Wijdener-en-Oterleek* de korenmolen, 2 h. en 16 inw. en onder *Venhuizen-en-Hem* 3 h. en 14 inw.

MOLENBUURT (DE), naam, welken men geeft aan de streek *Molens*, prov. *Noord-Holland*, in de *Beemster*, nabij de *Beets*, door welke buurt de eenige kromme weg in de *Beemster* heen kronkelt.

MOLENCATEN, buurs. en landg., prov. *Gelderland*. Zie *MOLSCATEN*. W.

MOLENDIJK (DEN), b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 5 min. W. van den *Bommel*; met eenen windkorenmolen op den dijk van dien naam, 15 h. en 150 inw.

MOLENDIJKJE (HET), voetpad of kade, prov. *Noord-Brabant*, gem. 's *Gravenmoer*, in eene oostelijke rigting loopende van den molen naar de vaart; het is in 1768 aangelegd.

* **MOLENEIND**, geta. 's *Prinzenhage*; ligt 1 u. W. van *Breda*, 10 min. Z. Z. W. van de *Beek* en heeft een steenen windkorenmolen.

* **MOLENEIND**, gem. *Gilze-en-Rijen*, ligt 25 min. N. N. W. van *Gilze* en heeft eenen windkorenmolen.

* **MOLENEIND**, gem. *Tilburg*, ligt aan den steenweg van *Tilburg* naar *Loon-op-Zand*, met eenen windkorenmolen, de *Heikantschemolen* genaamd.

* **MOLENEIND**, gem. *Idenhout*, bestaat niet.

MOLENEIND, b., prov. *Noord-Brabant*, 10 min. W. van *Uden*; met eenen windkorenmolen, 31 h. en ruim 140 inw.

MOLENEIND, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Tietjusteradeel*, 20 min. O. van *Oenkerk*, waartoe het behoort, aan de *Zwarte-Brek*; met 46 h. en 250 inw.

MOLENGAT (HET), geh., prov. *N. Brabant*, gem. *Hill-en-St.-Hubert*, 10 min. Z. O. van *Hill*; met 1 windkorenmolen, 11 h. en 70 inw.

MOLENGOOT, riviertje, prov. *Overijssel*, onder *Ambt-Hardenberg*, dat in de *Vecht* uitwatert.

MOLENGRACHT, gracht te *Wanneperveen*, prov. *Overijssel*, veld begint bij den graanmolen en noordwaarts naar de *Bovenboersche-gracht* en *Giethoorn* loopt.

MOLENEHEIDE, heide, prov. *Noord-Brabant*, onder *Alphen*. Zie dat woord. W.

MOLENEHEIDE (DE), geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Mill-en-St.-Hubert*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Mill*; met 26 h. en ruim 140 inw.

* **MOLENHOKK**, gem. *Rosmalen*, ligt 7 min. Z. van *Rosmalen* en is het zuidoostelijke gedeelte van het geh. *Molenhoek-en-Heinis*. Men heeft er eenen houten windkorenmolen, 21 h. en 177 inw.

MOLENHOKK, b., prov. *Limburg*, gem. *Mook-en-Middelbaer*, 18 min. N. N. W. van *Mook*; met 8 h. en 60 inw.

* **MOLENHOKK-EN-HEINIS** ligt 10 min. Z. W. van *Rosmalen*. Men telt er 58 h. en 260 inw.

MOLENKANT, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 20 min. Z. O. van *Uden*; met 2 windmolens, 19 h. en ruim 90 inw.

MOLENKATEN, buurs. en landg., prov. *Gelderland*. Zie *Molsens W.*

* **MOLENKWARTIER**, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Rucphen-Vorensinde-en-Sprundel*, $\frac{1}{2}$ u. W. N. W. van *Rucphen*, 10 min. Z. Z. W. van *Zegge*, waartoe het kerkelijk behoort; met eenen houten windkorenmolen, 22 h. en 140 inw.

* **MOLENPLAATJE** is lang 6,50, breed 80 en hoog 0,70 ell. bene middelbare eb.

* **MOLEN-POLDER-VAN-GOUDSWAARD** is groot 56 bund. 43 v. r. 48 v. ell., waaronder 53 bund. 42 v. r. 58 v. ell. schotbaar land; en watert uit door eene sluis, op de *Noordpolder*. Het polderbestuur bestaat uit dat van den *Ouden-Korendijk*.

* **MOLENPOLDERTJE-VAN-TERHEYDEN**, beslaat, volgens het kadaster, 24 bund.-62 v. r. 80 v. ell. schotbaar land, telt 53 h., waaronder 6 boerderijen.

MOLENPOORT, b., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. W. ten N. van *Roermond*, kant., gem. en 5 min. Z. van *Weert*; met 15 h. en 90 inw.

MOLENS (DE), geh., prov. *Noord-Holland*, gem. *Wijdenes-en-Oosterleek*, 1 u. 40 min. van *Wijdenes*; met 2 h. en 10 inw.

MOLENS (AAN-DE-), geh., prov. *Utrecht*. Zie *SPUIJEN (DE)*.

MOLENSTRAAT, b., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 2 min. N. van *Lieshout*; met 26 h. en 140 inw.

MOLENTJE (NIEUW-), geh., prov. *Zeeland*. Zie *MOLENTJE (HET) W.*

MOLENVAART, water, prov. *Noord-Brabant*. Zie *OUDE-MOLENVAART. W.*

MOLENVONDER (HET), draaivonder of voetbrug, prov. *Gelderland*, zijnde voetbrug no. 25, in de gem. *Heerde* en 1 u. 5 min. N. van *Heerde*, liggende over het vijfde pand van het *Apeldoornsch kanaal*, in het pad van de molen naar *Wapenveld*.

MOLENWEG, b., prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en $\frac{1}{4}$ u. O. van *Alkmaar*, gem. en 8 min. Z. van *Oterleek*; met 22 h. en 150 inw.

* **MOLENWIJK**, buitengoed, beslaat eene oppervlakte van 6 bund.

MOLENWIJK (DE), vaart, prov. *Overijssel*, komende uit het vijfde paad der Dedemsvaart en loopende tot aan den Katingermolen; lang 900 ellen.

***MOLLA**. Ter plaatse, waar deze state gestaan heeft, ziet men thans eene boerenhuizing, met 46 bund. 44 v. r. 60 v. ell. grond.

MOLLINKVAART, vaart, prov. *Overijssel*, onder *Ambt-Hardenberg*. Zij begint omtrent het geh. Strijpe, even over de grenzen, 2 u. Z. O. van de st. Hardenbergh en eindigt bij Bergentheim in de *Vecht*.

MOLOSEPIT, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celobes*, op de *Noord-oostelijke Landtong*, resid. *Menado*. In de nabijheid is eene goudmijn.

***MOLSBERG** ligt 10 min. N. van *Simpelveld*.

MOLSHOOP (DE), plaats, prov. *Utrecht*, arr., kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Amersfoort*, met tabaksschoor en daghuurderswoning.

MOLUKKO (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de Zuidkust, met eene zuidelijke rigting in de *Zee-van-Java* uitloopende.

MONKIR, kaap in *Oost-Indië*, aan de westkust van *Sumatra*.

***MONNICKENDAM**, gem., bevat mede de b. Oudelandsdijk, en telt 2780 inw. Tot de R. K. stat. behooren mede die uit de gem.

Katwoude, *Broek-in-Waterland* enz. — Bl. 1047. De R. K. kerk, in het *Noordeinde*, aan den H. *Nicolaas* toegewijd, werd, in het jaar 1816, aldaar van een burgerhuis doelmatig verbouwd. Vroeger stond de R. K. kerk in het *Groot-Noord*, en was onaanzienlijk en bouwvallig. De in het jaar 1816 gebouwde kerk te klein zijnde gevonden om de gem. te bevatten, werd in het jaar 1842 vergroot, door de Pastoorswoning, welke achter het kerkgebouw stond, er aan te trekken. De Heer E. J. van Rooy, destijds Burgemeester der stad *Monnickendam*, kocht toen het naast de kerk gelegen huis en gaf dit der R. K. gemeente, ten geschenke, ten einde het tot pastorie in te rigten; terwijl de gelden, zoo tot vergrooting der kerk als tot verbouwing der pastorie, uit eene inschrijving van de gemeente en aanzienlijke toelagen van Z. M. den Koning en de Provinciale Staten, werden bijeengebracht. — Er is ook een Israëlitische bijkerk, zijnde een partikulier gebouw, zonder toren. Men heeft te *Monnickendam* tevens een Weeshuis voor de R. K. Het werd gesticht in het jaar 1836, door *Antje Sijzense Stan*, wed. *Jacob van de Nis*, terwijl de Heeren J. *Rusman*, destijds Pastoor te *Monnickendam* en J. van den *Linden*, ingezeten dier stad, het plan daarvoor ontworpen hebben. — Mede zijn er nog een Genootschap tot ondersteuning van behoeftige Kraamvrouwen, eene Bank van Leening en eene Spaarbank.

MONNICKKEY, voorn. geh., prov. *Noord-Holland*. Zie *MUNNICKS W.*

MONNICKENHEIDE, geh., prov. *N.-Brabant*. Zie *MUNNICKENHEIDE W.*

MONNIKEDIJK (DE) staat: Zie *VALTREDIJK (DE)*. lees: Zie *VALTREDIJK (DE)*.

§**MONNIKEDOBBE**, kleine waterkom in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, onmiddellijk N. van *Appingedam*. Zij is maar 2 v. r. en 50 v. ell groot.

***MONNIKENDIJK (DE)** in het eil. *Walcheren* strekt zich uit van het N. naar het Z., rondom dat gedeelte in het Oosten der gem. *Vrouwepolder*, hetwelk vroeger den kloostertuin uitmaakte.

MONNIKENDIJK (DE), vroeger de *BORARLOOPSCHEDIJK*, dijk in *Zuid-Beveland*, prov. *Zeeland*, in eene noordelijke rigting, de grenscheiding tusschen de gem. *Kattendijke* en *Kloetinge* uitmakende. Thans is er nog eene boerderij, welke dien naam draagt.

MONNIKENHOF (HET), hofstede op het eil. *Zuid-Beveland*, prov. *Zeeland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Kattendijke*, ter plaatse, waar vroeger

een Uithof van de abdij Ter-Doest, bij Brugge gestaan heeft, waarvan zij haren naam ontleent, hoewel die Uithof *Monsterhoek* heette. Zij beslaat met de daartoe behoorende gronden eens oppervlakte van 35 bund. 24 v. r. 36 v. ell. (1).

MONNIKEN-LEI (DE), waterloop, prov. *N. Brab.* Zie *LEI* (DE) (OUDE). W.

* MONNIKENSLOOT. Staat: Zie *PUNNEN-BA.* lees: Zie *IJK* (DE).

MONNIKENVEEN (HET), pold. in het halj. der *Loosdrechten*, prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Loenen*, gem. *Oud-en-Nieuw-Loosdrecht*; palende N. aan de *Papenmeent*, O. aan 's *Graveland*, Z. aan *Loosdrecht*, W. aan *Oost-Indiën*. — Deze pold., is bijna geheel verwoed en bestaat grootendeels uit houtland en water.

MONNIKENWEG (DE), weg, prov. *Overijssel*, gem. *Staphorst*.

MONNIKENWERF, b. op het eil. *Marken*. Zie *MONNIKENWIER*. W.

MONNIKHOF (HET), geh. prov. *Noord-Brabant*. Zie *MONNIKEN*. W.

MONOGONG, eil. in *Oost-Indië*. Zie *LAGER-EILAND* (HET).

MON-PLAISIR, buit. prov. *Noord-Brabant*. Zie *PLAISIR* (MOE-)

* MONSTER. Reg. 9, staat: 16 v. ell., lees: 16 v. ell. belastbaar land. Bl. 1060, reg. 26, staat: *Ter-Heide* lees: *Tèr-Heide*

* MONSTERHOEK. Staat: Zie *MONNIKEN-POLDER* (DE). lees: Zie *MONNIKEN-POLDER*.

* MONSTERSGHE-SLUIS (DE) is wijd 3,75 ell., liggende 2,52 ell. beneden middelbare eb.

MONSTER-WATERING (DE), water, prov. *Zuid-Holland*. Zie *GROENVELDSCHER-WATERING*. W.

* MONTAWAI. Staat: Zie *BIROE*. lees: Zie *BIROE*.

* MONTFERLAND is ongeveer 26 ell. hoog en heeft 850 schreden in omvang, terwijl de top 90 schreden in diameter heeft. — Het komt in de *Geldersche oudheden voor*, als: *Monsfortis contra Romanos* en wordt ook door de meeste oudheidkundigen gehouden van *Romeinschen oorsprong* te zijn, ofschoon de *Heer JANSEN* van *Leyden* heeft zoeken aan te toonen, dat de waarschijnlijkste bestemming dezer kunsthooft oorspronkelijk was, om tot offerplaats te dienen voor een vroegste voorouders. In den zomer wordt het *MONTFERLAND* veel bezocht, omdat het hoerlijke vergezigten oplevert.

* MONTFORT, bl. 1063, reg. 16 van *onderen*, staat: *Williscop*, lees: *Williscop*, — Reg. 15 van *onderen*, staat: *Williscopperdijk*. lees: *Williscopperdijk*. — Bl. 1064. De *Herv.* kerk heeft eenen toren en is van een orgel voorzien. De *R. K.* kerk heeft geen toren. Bl. 1065. *IJSBRAND* VAN *DIERENBROEK* was geb. 23 (niet 25) December.

MONTILAN, d. en post-station in *O.-Indië*, op *Java*, resid. *Kode*.

MONTRADO, lands. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*. Men heeft er mijnen.

MONTZIMA-HUIS of *MISTZIMA-HUIS*, voorm. adell. h. te *Leeuwarden*, op de *Weeze*, op den hoek van de *Wijdesteeg* of *Ayllasteeg*. — Dit huis is waarschijnlijk door iemand uit het geslacht *MONTZIMA* van *Blija*, later aan de *AYTA's* vermaagschap, gesticht. Naderhand werd het door *Gronow*, Hertog van *Saksen*, als een vorstelijk huis bezeten, die het, in 1815, als een blijk van groote genegenheid, welke hij den *AYTA's* toedroeg, aan *FOLKERT AYTA* schonk, tot eene vergoeding van de door dese aan hem bewezen diensten en geleden schade; en naar hem en zijne erfgenamen ontving het huis later den naam van *AYTA-SUS*.

(1) Men zie voorts over HET MONNIKENHOF J. AB *UTRECHT DRESSERHUIS*, *Het-Monnikhof-ouder-Kattendijks*, medegedeeld in *Nachletten* 1849, bl. 146-158.

De beroemde Staatsman **VIELIUS VAN ATTTA VAN ZWICHEN**, de tweede zoon van **FOLKERT**, erfde het van dezen, zijnen vader, en verdrankte het bij uitersten wil aan de drie broeders **Dr. BUCHO**, **FOLKERT** en **WYBRANT VAN ATTTA**, zonen van zijnen broeder **SERP** en **BARBARA VAN HETTERA** en aan **VIELIUS**, den zoon van hunnen broeder **HETTYE VAN ATTTA**, welke laatste naderhand de aandelen in het huis van zijne drie ooms sehijnt te hebben verkregen, nadat het eerst nog eens tot eene vorstelijke residentie gediend had: want toen **BERNHARD VAN MERODE**, Heer van *Rummen*, als Luitenant-Stadhouder van **WILLEM I**, Prins van *Oranje*, in 1580 het bestuur over Friesland aanvaardde, schijnt hij dit aanzienlijk huis van genoemde erfgenamen gehuurd en hier stja intrek genomen te hebben. In het laatst der zeventiende eeuw is het huis door de erfgenamen van laatstgemelden **VIELIUS VAN ATTTA** verhuurd en tot verschillende einden gebruikt. Zoo schijnen in 1682 de Doopsgezinden er hunne vergaderingen te hebben gehouden. Later is het gebouw aan de achterzijde ten deele gesloopt, en het overige tot eene brouwerij gebruikt; thans dient het tot woning en werkplaats van eenen smid, zoodat de zelfde zaal, waan eens de beroemde Staatsman woonde en de Stadhouder des lands gehoor verleende, nu eene smidse is.

* **MOOK** telt in de kom van het d. 92 h. en 460 inw. en met de daartoe behoorende geb. **Molenhoek**, **Bisselt**, **Groot-en-Klein-Lier** en **Rammetje** 106 h. en 580 inw.

* **MOOK-EN-MIDDELAAR** bevat mede de geb. **Groot-en-Klein-Lier**, **Molenhoek**, **Rammetje**, **Rietborst** en **Zevendaal** en het huis **Op-den-Berg**.

* **MOOKHOEK** behoort tot de gem. *Strijen*. — Men telt er 18 h. en ruim 290 inw., en heeft er eens in 1847 nieuw gebouwde school, welke mede door de leerlingen uit de b. **Sehenskeldijk Wagt**, van de gem. *'s Gravendeel*, bezocht wordt en daarom voor de helft door die gem. wordt onderhouden. Zij telt 80 leerlingen.

{ **MOOLENWIJK**, buit. op het eil. *Waloheren*. Zie **MOLESWYK W. en A.**

{ **MOORSMEER (HET)**, onbebuisde pold. in *Geestmer-Ambacht*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Warmenhuizen*; palende W., N. en O. aan *Warmenhuizen*, Z. aan *Oudcarspel*. — Deze pold., vroeger een meer, dat nu bedijkt is, is groot, volgens het kadaster, 42 bund. 60 v. r. alles schotbaar land, en wordt door eene pomp, in verband met het *Diepsmeer*, van het overtollige water ontlast.

MOORVELD, geb., prov. *Limburg*, gem. *Geul*. Zie **MOORVELD W.**

* **MORA moeten de woorden**; Zie voorts op *Krawasgo*, *wegvallen*.

MORBOK (DE), geb., prov. *Noord-Holland*. Zie **MOORBOK (DE)**

MORGEN, geb., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. O. ten N. van *Maas-tricht*, kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Heerlen*; met 6 h. en 20 inw.

MORGENSTER, voorm. fort in *Oost-Indië*, op het eil. *Lonthoir W.*

MORTAAY, eil. in *Oost-Indië*. Zie **MORTX W.**

MORTBL. Aldaar is in 1848 eene R. K. kerk gesticht, welke tot de par. van *Gemert* behoort.

* **MORTIERE**, heerl., is tevens een pold.

MOS-EL, geb., prov. *Gelderland*. Zie **MOSSM. W. en A.**

MOSELTSCHÉ-BERGEN, heuvelen op de *Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. *Ede*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Otterloo*.

MOSELTSCHÉ-LEGERVELD (HET), vlakke op de *Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. N. N. W. van *Ede*, in het geb. *Mosselt*, alwaar aan de noordzijde eene watervlakte aanwezig is, die nimmer uitdroogt. Ook worden hier van tijd tot tijd oudheden opgedolven.

* **MOTVEN** is geen geh., maar een voorm. kast., dat sedert vele jaren is afgebroken, zoodat er niets meer van bestaat, zijnde van het erf, de tuinen, enz., bouwland gemaakt.

MOUHOB, eil. in *Oost-Indië*, in den *Molukse-Archipel*, tot de *Salangari-eilandjes* behoorende, niet ver van kaap Pasani, op Gilolo. Het heeft aan de zijde van Gilolo een goed vaarwater.

* **MOUNTAIN**. Bl. 1086, reg. 10, staat: voetpasaat, lees: oostpasaat,

MOURIK, kast., prov. *Noord-Brabant*. Zie **MAGRIK**. W.

MOURITSFORT, gsh. in *Staats-Vlaanderen*. Zie **MAURITSFORT**. W.

MOUWICHSHUIS, h., prov. *Overijssel*, arr., kant., en gem. *Deventer*.

MOWA, eil. in *Oost-Indië*. Zie **MOA**. W.

MUDE (HET HUIS-DE-), voorm. burg, prov. *Groningen*, gem. en 1 u. O. van *Ten-Boer*, in het geh. *Ten-Post*. Waar hij gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij, groot 6 bund. 72 v. r. 49 v. ell.

MUGGEBEET telt 39 h. en 220 inw.; als: 8 h. en 20 inw. onder *Giethoorn* en 34 h. en 200 inw. onder *Steenwijkerwold*. — De school, welke onder *Steenwijkerwold* staat, telt 90 leerlingen.

MUGGENHOEK, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 10 min. N. van *Heeswijk*; met 26 h. en 171 inw.

MUGGENHOOL, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 10 min. N.N.O. van *Zeele*; met 16 h. en 110 inw.

MUIDEN, reg. 12, staat: *Gooiland*, lees: *Amstelland*, — Reg. 8, staat: draaibrug, lees: valbrug. — Bl. 1091. In 1880 zijn hier door-

geschut 6452 vaartuigen. — Reg. 30, staat: *Linie aan de Vecht*, lees: *Linie van de Vecht*, — Reg. 32, staat: ter westzijde lees: ter west-

zijde — Bl. 1092. Er bestaat te **MUIDEN** nog eene zoutkeet, hebbende de andere in het jaar 1842 opgehouden te werken. De Stedelijke

Regering vergadert tegenwoordig in een daartoe zeer geschikt partikulier huis op de *Heerengracht*. — Bl. 1093. Er bestaat te **MUIDEN** mede

eene Spaarbank, en er is in 1845 eene Herhalingschool opgericht, welke gemiddeld door 50 leerlingen bezocht wordt. — Men vindt het wapen van **MUIDEN** ook beschreven als een veld van azuur, met eene fasce van silver.

MUIDEN (OOSTZIJDE-VAN-), gedeelte der gem. *Muiden-en-Muiderberg*, prov. *Noord-Holland*, O. van **MUIDEN**; met 14 h. en 90 inw.

MUIDEN (WESTZIJDE-VAN-), gedeelte der gem. *Muiden-en-Muiderberg*, prov. *Noord-Holland*, W. van **MUIDEN**; met 13 h. en 90 inw.

MUIDEN (ZEEDIJK-BEOOSTEN), dijk, prov. *Noord-Holland*, in eene oostelijke rigting loopende van **MUIDEN** langs de *Zuiderzee* tot aan **Muiderberg** en dienende tot keering van het zeewater. — Deze dijk staat onder het bestuur van eenen Dijkgraaf, zeven Hoogheemraden, en eenen Secretaris en Penningmeester.

MUIDEN (ZEEDIJK-BEWESTEN), dijk, prov. *Noord-Holland*, in eene westelijke rigting, loopende van **Muiden** langs de *Zuiderzee* tot aan den *Diemerdam* en dienende tot keering van het zeewater.

* **MUIDERBERG** is klein doch aangenaam gelegen nabij den steilen oever der *Zuiderzee*. De nette woningen en lommerrijke buitenplaatsen liggen rondom eene met boomen beplante grasrijke vlakte of kom en is daar door een uitspanningsoord voor de stedelingen, die hier een goed logement aantreffen.

MUIZENBROEK, pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie **MORSKUNOEK**. W.

MULLINGER-SOEREL, nitgestrektheid houtgewas, prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Oldebroek*, in het beideveld, bove de buurs. *Mullingen*, beslaande 10 bund. 10 v. r. 60 v. ell.

MULOTH (DE) voorn. naam, van het *Molenwater*, in het eil. Zuid-Beveland. Zie *MOLENWATER*. W.

MUN, geh., prov. *Limburg*. Zie *MUNT*. W. en A.

MUNDI-AURRI, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, rijk *Djambi*.

MUNNECKEY, geh., prov. *N. Holl.* Zie *MUNNEKIL*. W. en *MUNNEKEY*. W.

* **MUNNEKEBILDT**. Reg. 2, staat: *Franekeradeel*; lees: *Ferwerderadeel*.

* **MUNNEKEBUREN**. Reg. 9, staat: *Scheene lees: Scheen*.

* **MUNNEKENDAMMER-SLOOT**. Reg. 4, staat: *Felait lees: Flait*.

MUNNEKETILLE, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Acht-karspelen*, $\frac{1}{2}$ u. N. N. O. van *Drogeham*; met een overzet over het *Kolonnels-diep*, in den weg van *Drogeham* naar *Buitenpost*; 12 h. en 80 inw.

* **MUNNEKEZIJL**. Reg. 22, staat: het *Westerkwartier lees: het Westerkwartier*, prov. *Groningen* — *Tot dit art. behooren de 11 bovenste regels van bl. 1106 van het Wbk.*

MUNNEKE-ZIJLEN, naam, onder welken men verstaat de *Oude Munnekezijl* en de *Munnekezijlster-Buitenzijl*.

* **MUNNEKE-ZIJLSTER-BUITENZIJL** ligt in de *Buitenrijt*, loopende door het westelijke gedeelte der prov. *Groningen*. De slagdorpel ligt 1,60 ell. beneden zomerpeil.

MUNNEKE-ZIJLSTER-RIJT, naauw, bijna dicht geslijkt waterlozingskanaal, voor het noordoostelijke gedeelte van de prov. *Friesland*, loopende door het westelijke gedeelte der prov. *Groningen*, langs het *Oude-Ruigezand*, in het *Westerkwartier*.

* **MUNNIKELAND-VAN-WESTMAAS (HET)** staat onder het bestuur van eenen *Dijkgraaf*, drie *Heemraden* en eenen *Peningmeester*.

* **MUNNIKENDAM**, reg. 2, staat; *EIKELENSBERG*, lees: *EIKULENSBERG*,

MUNNIKEZWETTE (DE), water, prov. *Groningen*, gem. *Wildervank*.

MUNNIKSHOEK, kaap in *Australië*, aan de oostkust van *Nieuw-Guinea*.

* **MUNSBACH**, geh., behoort thans tot het kant. *Grevenmacher*, en telt 34 h. en 260 inw.

MUNSCHECKER, of *MENSCHKEER*, geh. grooth. *Luxemburg*, arr. en 4 $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Luxemburg*, kant. en 40 min. N. ten W. van *Grevenmacher*, gem. *Manternach*; met 18 h. en 80 inw.

* **MUNSHAUSEN**. De par. behoort tot het dek. van *Clerff* en heeft 2 bijkerken, eene te *Bockholz* en eene te *Marnach*. De kerk te *Munshausen* is aan den H. *HUBERTUS* toegewijd.

* **MUNSTER-GELEEN**, gem., paalt Z. aan *Schinnen*, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 444 bund. 45 v. r. 50 v. ell, waaronder 427 bund. 85 v. r. 50 v. ell. belastbaren grond. De par. wordt door eenen *Pastoor* en eenen *Kapellaan* bediend. — De kerk aan den H. *PANCRATIUS* toegewijd, heeft eenen toren, doch geen orgel. — De school wordt gemiddeld door 100 leerlingen bezocht. — De kermis valt in den eersten Zondag na de octaaf van *Allerheiligen* en op *Pinksteren*.

MUNSTER-GELEEN; geh., prov. *Limburg*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. W. van *Sittard*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Geleen*; met 5 h. en 25 inw.

* **MUNT** of de *MUN* ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Venlo*. Aldaar zou het munt-huis gestaan hebben van het d. *Tegelen*, dat vroeger zijne eigené muntstukken sloeg.

* **MUNT**, heerenhuis, ligt rondom in vijvers, welke eene breedte hebben van 8 $\frac{1}{2}$ ell. De grond binnen de vijvers is 1 bund. 12 v. r. 70 v. ell.; de vijvers zijn 5 v. r. 80 v. ell. en de bij het huis behoorende grond is 85 bund. 44 v. r. 40 v. ell. groot.

MUNTBERSCH-BOSCH, bosch, prov. *Gelderland*, gem. *Groesbeek*, eene oppervlakte beslaande van 145 bund. 61 v. r. 80 v. ell.

* MUNTENDAM, gem., bevat mede de geh. Oude-Verlaant en het Veen. — De R. K. behooren tot de stat. van Sappemeer.

MUNTJEZIJL, sluis en geh. prov. Friesland. Zie MUNTJEZIJL W. en A.

MUNZEL, geh., prov. Noord-Brabant. Zie MUNS. W.

* MURK (DE), staat: Oude-Deel lees: Ouddeel

* MURMERWOUDE. Reg. 17, staat: De Herv., lees: De iav.,

§ MUSEL (DE), water, prov. Friesland. Zie MUSEL (DE) W.

* MUSKIETEN-EILAND wordt door de Inlanders Noma-Nroog genaamd.

MUSPOTSCHIE-LOOP, waterloop prov. Noord-Brabant, gem. Woudrecht-Hoogerheide-en-Hinkelnoerd, in eene westelijke rigting loopende van den straatweg naar den Moer-polder.

MUSSCHEMIG, geh., prov. Limburg, arr. en 4 u. O. ten N. van Maastricht, kant., gem. en 20 min. van Heerlen; met 6 h. en 40 iav.

* MUSSCHENBERG, zoek dat woord bl. 1116. W.

MUSSCHENHAGE, plaats buiten de Kamperpoort der st. Zwolle, waar eertijds het klooster van St. Agatha of het Wytshuis gestaan heeft.

* MUSSCHENBROEK, staat: Zie MUSSCHENBROEK. lees: Zie MUSSCHENBROEK.

* MUSSCHENNEST ligt 5 u. W. van Appingedam. — Reg. 4, staat: de straat lees: den straatweg

MUSSEL, geh., prov. Groningen, arr., kant. en 3 u. Z. van Witschoten, gem. en 1½ u. van Oostwedde; met 7 h. en 40 iav.

§ MUSSELBROEK (HET), bij verkorting meestal de Mussel genaamd, groenland in Westervolde, prov. Groningen, gem. en Z. O. van Oostwedde. Het is tot weiding geschikt, en 250 bund. groot.

* MUSSELHUIZEN is geen boschje, maar een geh. van 12 h.

§ MUSSELLAAK (DE), lees: MUSSELLAKE (DE), gedeelte van het Musselbroek in Westervolde, prov. Groningen, gem. en Z. O. van Oostwedde, op de grensoverheid van de prov. Groningen en Drenthe. Dit gedeelte van het Musselbroek ligt lager dan het overige, daardoor loopt eene afwatering mede de Mussellake genoemd.

MUYDEVELD, b., prov. Utrechts. Zie MUYDEVELD. W.

§ MUZEL (DE), water, prov. Friesland. Zie MEEZEL (DE) W.

MYCOLA, eil. in Oost-Indië. Zie MYCOLA. W.

N.

* NAARDEN, gem., bevat mede het geh. het Spiegel, de b. het Zandpad, de Bussumervaart, benevens een gedeelte van het Naardermeer. — Bl. 14, reg. 29 en 30, staat: de buitenwerken zijn kleine raveltijnen, lees: de buitenwerken zijn ses kleine raveltijnen; — Bl. 15, bovenste reg., moeten de woorden: die er nog ligt; wegvallen. — Reg. 29, staat: soo 't God vrent. lees: soo 't God vrent. De stallen te Naarden zijn vijf houten loodsen en militaire gebouwen, die opgeslagen zijn, toen het zevende regiment Oostindische Infanterie werd opgericht. — Bl. 16. De voormalige Waasche kerk te Naarden dient thans tot calicotsfabriek. — Bl. 17, reg. 5, staat: Voorwenstraat, lees: Voorstraat. Ook is er eene Bank van Leening. — De Fransche school en de Stads-burgerschool te Naarden worden in het zelfde lokaal, door den zelfden Onderwijzer, doch op verschillende tijden, gehouden.

* **NAARDERMEER (HET)** Hgt niet gedeeltelyk gem. *Weesp*, maar gem. *Nuiden-en-Nuiderberg*. Het bevat 11 h., bewoond door 70 inw., als 8 h., en ruim 80 inw. onder *Naarden* en 3 h., en 15 inw. onder *Nuiden-en-Nuiderberg*. — Reg. 8, staat: immer lees: nummer

* **NAASTE-BEST** ligt Z. W. ten W. van *Best*.

NAAUWE-WESTERAA (DE), genl of vaarwater, prov. *Oorijssel*, in den *IJssel*, vereenigende het *Meutegat* en het *Koeluchtergat* en scheidende alzoo de *Welleplaat* van de *Kraaiwelleplaat*. Het is diep 1 à 2 ell.

NADORST, boerenplaats prov. *Groningen*, gem. en $\frac{1}{2}$ n. Z. van *Adorp*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Harsens*. Het moet vroeger eene herberg of uitspanning zijn geweest.

* **NADORT**. Reg. 1, staat: de *Nijlkrabbe-en-Nadort*, lees: de *Nijlkrabbe-en-Nadort*,

NAGARA (DE), **SOENGEJ-NAGARA**, **SOENGEJ-MOUWARA-BAHAN**, of ook wel **SOMEJ-MARASANI**, riv. in *Oost-Indië*, op *Borneo*, welke met eenen meer dan 103 ell. wijden mond in de *Doreen* valt. De oevers zijn laag en vlak en vertoonen hier en daar opene plekken van eude en ook enkele nieuwe ladangs, achter welke zich vrij hooge bosschen verheffen, terwijl dese op andere plaatsen de boorden der rivieren bezoomen.

NAGELHORST (DE), voorm. kast. prov. *Gelderland*, gem. en 10 min. N. van *Over-Asselt*. — Van dit kast. bestaat niets meer dan eenige overblijfselen en daarbij eene landhoeve, welke mede den naam van de *NAGELHORST* draagt, en eene oppervlakte beslaat van 2 bund.

NAN-BOENOET, d. in *Oost-Indië*, op *Borneo*, resid. *Pontianak*.

NANGKAAN, d. in *Oost-Indië*, op *Java*, resid. *Bezoeki*, afd. *Bendoes*.

NANGKA-EILANDEN, groep eil. in *O.-Indië*. Zie *NANKA*.

NANSUM, voorm. burg, prov. *Groningen*, arr. en 2 u. W. N. W. van *Groningen*, kant. en gem. *Zuidhorn*.

* **NAPOLEON (FORT)**. Staat: Zie *WILLEM-DEN-ERSTEN*. Lees: Zie *FRAANK-HEERDEK*.

NARREVLJET (DE), water, prov. *N.-Holland*. Zie *VLIET (DE) W.*

NATAR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, in de *Lampongsche-distrikten*, aan den voet van den *Goenong-Raté*.

* **NATERS**. Bl. 59, reg. 25 en 27, staat: *Nieuwe-Gote*, lees: *Nieuwe-Gote*,

NAUENA, b., prov. *Noord-Holland*. Zie *NAUWERNA W.*

NEDERHEIDE, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Rucphen-Vorensinde-en-Sprundel*, 1 u. Z. W. van *Rucphen*, $1\frac{1}{2}$ u. Z. Z. O. van *Stouendael*, waartoe het kerkelyk behoort; met 16 h. en 70 inw.

* **NEDERLAND ('T)** ligt 2 u. van *Steenwijk*, $1\frac{1}{2}$ u. van *Steenwijkerwold*, en heeft 51 h. en 180 inw. — De school telt 50 leerlingen.

* **NEDERVEEN-CAPELLE**. Het enkele huis in deze beert. staat een klein $\frac{1}{2}$ u. N. van *Capelle*, aan het *Oude-Maasje*.

* **NEDER-WAARD (DE)** is het westelyke gedeelte van den *Alblassterwaard*, en bevat de gem. *Giessendam*, *Sliedrecht*, *Oud-Alblas*, *Papendrecht*, *Alblasserdam*, *Nieuw-Lekkerland*, *Streefkerk*, *Molenaarsgraaf*, *Bleskensgraaf*, *Brandwijk*, *Hofwegen*, *Wijngaarden*, en *Neder-Blokland* en watert nit door eene sluis op de *Lek*, met twee openingen, ieder wijd 6,50 ell., liggende de vloeren ieder 2,67 ell. beneden de middelbaren rivierstand. — De sluis te *Alblasserdam*, achter aan de haven is overweld; diest ook tot schutting van kleine vaartuigen; is wijd 6,90 ell. en ligt 2,54 ell. beneden middelbare rivierstand.

* **NEDER-WAARD (HET NIEUWE-WATERSCHAP-VAN-DEN-)** is een der twee waterschappen van den *Nederwaard*, in den *Alblasserwaard*, prov. *Zuid-Holland*.

NEDERWAARD (HET OUDE-WATERSCHAP-VAN-DEN-), een der twee waterschappen van den *Nederwaard*. Zie **GRAAF-EN-ALBLASS (WATERSCHAP-VAN-DE-)**. W.

* **NEDERWETTEN**. Bl. 58. Het telt 490 inw. — Reg. 26, staat: laatste omwenteling, *lees*: omwenteling in het laatst der vorige eeuw.

NEDERWOUD, buurs., prov. *Gelderland*, gem. en $1\frac{1}{4}$ u. N. W. van *Ede*, $\frac{1}{2}$ u. W. van *Lansteren*, waartoe het behoort; met 43 h. en 490 inw.

* **NEEDE** bevat behalve het d. *Neede*, het geh. den *Ruwenhof* en de buurs. *Hoonte*, *Noordijk*, *Loghuizen*, *Broeke* en *Achterveld* en het geh. *Rietmolen*, dat tot de buurs. *Broeke* behoort, en heeft 4316 bund. 14 v. r. 38 v. ell. belastbaar land. Men telt er 409 h., bewoond door 478 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 2700 inw. — De weafschool van *calicots* bestaat niet meer, doch er zijn 6 fabrieken waarin *calicots* worden vervaardigd. De *Herv.*, die er ruim 2270 in getal zijn, maken met die uit de buurs. *Marktvelde*, gem. *Diepenheim*, prov. *Overijssel*, eene kerk. gem. uit, welke ongeveer 2560 zielen, onder welke ruim 1320 *Ledematen* telt. — Het d. **NEEDE** is in de laatste tijden door het bouwen van eenige deftige huizen zeer in aanzien toegenomen. De *Herv. kerk*, welke voor de *Reformatie* aan de *H. CSCILIA* was toegewijd, werd, wegens bouwvalligheid, den 17 Augustus 1845 gesloten en vervangen door eene nieuwe, ter zelfder plaats, welke tegen den ouden toren staat en waaraan de eerste steen werd gelegd den 7 Julij 1846, terwijl zij den 9 Januarij 1848 werd ingewijd. Het gebouw is doelmatig ingericht en munt uit door edelen eenvoud en smaakvolle sierlijkheid en strekt den ontwerper *J. B. van ZALINGEN*, Opzigter bij den *Waterstaat*, tot eer. Meermalen betoonden de leden dezzer kerk. gem. hunne belangstelling in de godsdienst door het geven van zoodanige geschenken, welke de uitoefening daarvan niet minder luister dan plegtigheid bijzetten. — Nabij dit dorp lagen vroeger de h. *Tengnagel* en *Wemerink* of *Bulehuis*. Thans heeft men er nog het h. de *Kamp*, vermoedelijk gebouwd ter plaatse, waar *Tengnagel* gestaan heeft.

* **NEEDE-EN-RIETMOLEN** telt 770 zielen en ruim 500 *Communkanten*. — Tot deze stat. behooren de *Overijsselsche* buurs. *Brummelo* en *Langelo*, het laatste echter slechts gedeeltelijk.

* **NEEDERBERG (DE)** ligt 10 min. N. van *Neede*, en is 70 ell. hoog.

* **NEEL-JANS-PLAAT**. Reg. 7, staat: *Burghuizen lees*: *Burghuizen*

* **NEER**, gem., bevat mede de geh. *Vlaas*, *Venne* en *Winkel-molen*. — Reg. 6, staat: *Waag lees*: *Waay* — In de noot (!), staat: *WEDLINGUS, lees*: *WENDELINUS*,

* **NEERHEIDEN** is van alle zijden in de velden gelegen en telt 226 inw. **NEERIJNEN**, d., prov. *Gelderland*. Zie **IJSEN (NEER-)**. W.

* **NEERSTRAAT**, gem. *Bakel-en-Milhesse*, ligt $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Bakel*. Men telt er 14 h. en 60 inw.

NEGARA-WANGI (WELRIJKEND LAND), d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Praanger-Regentschappen*, reg. *Bandong*, $\frac{3}{4}$ u. van *Tjnjor*, in dicht geboomte verscholen. — Het heeft eene zoogenaamde *pasanggrahan* (verblijf voor reizigers om te kunnen overnachten). De koude, welke men er gevoelt, maakt soms eenen goeden overjas zeer noodzakelijk. De thermometer teekent er somtijds 81° FARR.

NEGORRO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*.

NEGOSARI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, reg. *Salatiga*, tussehen de bergen *Djogo-Peké* en *Gadja*. De thermometer van *FANN*. staat er 's morgens op 67°.

* **NEINSEL** ligt $2\frac{1}{2}$ min. Z. O. van *St. Oedenrode*, en heeft 38 h. en 500 inw. — De school telt 68 leerlingen.

NES, kadast. gem., prov. *Friesland*, griet. *Ameland*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Holwerd*, bevattende het d. *Nes* en zijn behoor, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 2865 bund. 68 v. r. 97 v. ell., waaronder 2787 bund. 96 v. r. 45 v. ell. belastbaar land.

NES, kadast. gem., prov. *Friesland*, griet. *West-Dongeradeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Holwerd*, bevattende de d. *Nes* en *Wierum* en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 1171 bund. 37 v. r. 33 v. ell., waaronder 1147 bund. 45 v. r. 54 v. ell. belastbaar land.

* **NES**, d., prov. *Friesland*, griet. *Utingeradeel*, telt 175 inw., onder welke 25 Herv. en 180 Doopsgez., welke laatste tot de gem. *Aktrum* behooren, waar ook de kinderen onderwijs genieten.

* **NES**, b., ligt $\frac{1}{2}$ u. O. van *Piugjum*, waartoe het behoort, en telt 2 h. en 13 inw.

NESPOLDER of *Hoos-Nespolde*, pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Dordrecht*, gedeeltelijk gem. *Groote-Lindt-en-Dortmond*, gedeeltelijk gem. *Kleine-Lindt*; palende N. en O. aan den pold. *Groote-en-Kleine-Lindt*, Z. aan het *Buitenland*, W. aan de gorsen tegen de *Maas*. — Hij watert nit door 2 sluizen, ieder wijd 1,70 ell., op de *Maas*.

* **NESSELANDEN** (DE) is geen pold., maar eene streek lands; palende N. aan den *Rijn*, O. aan den pold. *Breeveld*, Z. aan den pold. *Snel*, W. aan den *Straatweg*. — Deze landen beslaan, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 19 bund. 9 v. r. 45 v. ell. Men telt er 9 h., waaronder 2 boerderijen.

NESSERSLUIJ, slois, prov. *Utrecht*, gem. *Vinkeveen-en-Waercoen*, aan den *Amstel*, en het einde van het *Bijleveld*, dienende tot schutverlaat voor de vaartuigen met turf, uit de veenderijen komende en naar *Amsterdam* en elders bestemd.

* **NETERSEL** ligt W. ten Z. (niet Z. ten W.) van *Oirschot*. — Reg. 5, van onderen, staat: eersten Maandag lees: tweeden Maandag

* **NETTELHORST** is thans nog eene haves., groot 333 bund. 29 v. r.

* **NETTELHORSTERBROEK** bestaat niet meer, en de grond is het eigendom van onderscheidenen.

* **NETTERDEN (HET HUIS-TE)**. Staat: Zie *Woldensburg*. lees: Zie *Woldensburg*.

* **NEUBURG**, voorm. adell. h. staat: Zie *Nieuwburg (Het Huis-TE)*. lees: Zie *Nieuwburg*.

* **NEUBURG**, kast., behoorende tot het *Land-van-Wittem* (niet van 's *Hertogenrade*) wordt in den omtrek meestal *NOUWBURIC* genoemd, en beslaat, eene oppervlakte van 40 bund. Men zegt dat eertijds een oud kasteel, gemeenlijk genoemd *NOUWBURIC*, omstreeks het tegenwoordige *Nieuwburg* bestaan heeft. Waar dit nou bestaan hebben en, bij meerdere uitgestrektheid, om het tegenwoordige kasteel, niet men thans eenen grooten Engelschen tuin, doorstroond door het riviertje de *Gulp*.

NEUMUHL, alleenst. molen, grooth. *Luxemburg*. Zie *ATUSSERKUNZL*.

* **NEUZEN**. — Bl. 78. De Herv. gem. te *Nuzen* voegde zich in 1684 voorloopig onder de klass. van *Walcheren*, en werd in 1691, door een staatsbesluit, nader daarmede verenigd. Reeds in 1680, en welligt vroeger, werd de Herv. gem. te *Nuzen* bediend door den Predikant *Pruvan van Ouliers*, die, van daar naar *Wemeldinge*

beroepen zijnde, nog het gezegde jaar derwaarts vertrokken is. Hij J. W. DE WATER, *Kort Verhaal der Reformatie van Zeeland*, in de zestiende eeuw, bl. 440, wordt nog melding gemaakt van GERRAARD MARSCHE, die in 1591 als Predikant te Nieuwen in dienst was. Hieruit blijkt, dat Petrus Hondius niet de eerste geweest is, die het leeraarsambt te Nieuwen heeft waargenomen. Hij is aldaar ook niet in 1620, maar in 1606 gekomen, en te Nieuwen in 1621 overleden, na zich als Dichter en vooral als Kruidkenner algemeen vermaard te hebben gemaakt. Onder de te Nieuwen gestaan hebbende Predikanten verdient bijzondere vermelding ASCIDIUS GILLISSEN, geb. te Middelburg, den 12 Julij 1719, die, na opvolgend te Borssele, te Nieuwen, te Bergen-op-Zoom en in Vlissingen, Predikant te zijn geweest, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te Franeker, en daarna te Leyden, is geworden, alwaar hij den 15 Junij 1800 is overleden. — Deze stad neemt telken jare in aanzien en welvaart toe, zijnde daarvan nog meer te verwachten, sinds zij, in 1850 is opgenomen onder de kantoren van lossing, waarop nu zee mag worden ingeklaard. De oude vaart binnen de stad bestaat nog gedeeltelijk en daarover ligt nog een voethruggetje. — In 1849 en 1850 is de in zeer vervallen toestand geraakte, bouwvallige en zelfs gevaarlijk geworden kerk hersteld en den 22 November 1850 weder ingewijd. De R. K. hebben thans eene kerk, zijnde een eenvoudig langwerpig gebouw met vrij hoogen vierkanten steenen toren en spits, in 1850 voltooid.

* NEUZEN (NIEUWE-POLDER-VAN-) watert niet uit door eene sluis op de Aheele.

* NEUZEN (NOORDPOLDER-VAN-). Reg. 3 en 4, en reg. 19, staat: Serlippens-polder, lees: Sberlippens-polder. — Reg. 6, staat: de Zeven-Triniteits-polders, lees: den Zeven-Triniteits-polder.

* NEUZEN (OUDE-VAART-VAN-). De sporen dezer oude vaart zijn in den winter van 1845—1846 gedeeltelijk gedempt en daardoor is een open plein ontstaan, waarop in 1846 eene nieuwe straat werd aangelegd.

NGABLAG, d. in *Oost-Indië*, resid. *Rembang*, distr. *Waroe*.

NGADJOE, volkstam in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, welke de oevers der *Kakajan* bewoont. — Hij staat op eenen hooger en trap van beschaving dan een der andere volkstammen op Borneo. Doch het volkskarakter laat wat eerblijheid en oprechtheid aangaat veel te wenschen over, daarentegen ontbreekt het hen niet aan eensgezindheid, nationale fierheid, moed en den geest tot groote ondernemingen. Het land, dat zij bewonen is schoon, op vele plaatsen zelfs verrukkend, daarbij gezond en voor de bebouwing bijzonder geschikt; langs de hellingen der bergen kunnen vruchtbare sawah worden aangelegd. Tegenwoordig zijn de rijstbouw door ladang-cultuur, de ontginning der goudmijnen en den handel de voornaamste middelen van bestaan van dien stam.

NGADIRODJO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Nadien*.

* NGAWIC lees: NGAWI.

NGOEMPAK, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*, ald. *Badjonogoro*.

NIAWIER, d., prov. *Friesland*. Zie *NIJAWIER*, W.

NICKE, voorn. schor, prov. *Zeeland*. * Zie *ANNA-JACOBA-POLDER*.

* NICOLAAS-STOK (ST-) is in het jaar 1845, toen de klinkerweg van 's Hertogenbosch naar Geertruidenberg is aangelegd, afgebroken.

* NIE, ligt gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Grijpskerk*. De boerderij, welke er thans staat, beslaat eene oppervlakte van 52 bund. 39 v. r. 29 v. ell.

* **NIEBERT** ligt $3\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Groningen*, 3 u. Z. Z. W. van *Zuidhorn* en telt 54 h. en ruim 310 inw., welke op één na allen Herv. zijn. — De enkele R. K., die er woont, parochieert te *Zuidhorn*. — De dorpschool wordt gemiddeld door 40 leerlingen bezocht. Te *Nieuwar* heeft vroeger een burg gestaan, toebehoorende aan de familie *Yerna*. Deze burg is lang vervallen geweest en toen als boerderij gebruikt, doch in 1844 is het huis herbouwd en daarbij een fraaije tuin aangelegd, door den Heer *Rusdena Dameré*, Predikant te Huis-en-Niebert.

NIEDERBERG, geh., grooth. *Luxemburg*, kw., arr., kant. en 1 u. O. van *Diakirch*, gem. *Bettendorf*; met 2 h. en 10 inw.

* **NIEDORP (NIEUWE-)**, gem., bevat mede het geh. de *Wateringskant*.

* **NIEDORP-ZIJDEWIND-EN-VRENHUIZEN (OUDE-)**. — Reg. 11, staat: de kerk stil staat. lees: geen godsdienst wordt gehouden. — Reg. 15, staat: 1816 lees: 1876

* **NIEHOVE** telt in de kom 45 h., en met de daartoe behoorende geh. *Heerebaren* en *Uiterdijk* en gedeelten van het geh. *Ko mmerzijl* en de b. *Balmhuizen* en *Goykingaweer*, 83 h. en 710 inw. — De dorpschool wordt door 80 leerlingen bezocht.

* **NIEKOOP (LAGE-)** lees: **NIEKOOP (LAAG-)** gem. — De kermis valt in Dinsdag na den derden Zondag in Augustus.

* **NIELAND (WESTER-)**. — Reg. 12 van onderen; staat: 11 lees: 14 — In het jaar 1584 werd dit dorp door het Staatsche krijgsvolk aan kolen gelegd.

* **NIELAND-EN-OLDENZIJL (OOSTER-)**. — Reg. 5 tot en met 9 moeten wegvallen.

NIEESKANT, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Uden*; met 24 h. en ongeveer 110 inw.

NIENGDAS-PANDEAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en afd. *Soerabaja*, distr. *Djenggalo No. 1*. — Aldaar zijn, in den nacht van 17 Augustus 1849, 70 h. door brand vernield.

NIEHROVEN, geh., prov. *Limburg*. Zie *NIEVEN*. W.

* **NIEBSEN** ligt $1\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Epe*, $\frac{1}{2}$ u. W. van *Faassen*.

* **NIESLOOTER-ZIJL**, ook *Oxwader-zijl*, *Vredswolder-zijl* en wel eens enkel *Slooter-zijl* genaamd, is nu door eene steenen brug vervangen, en het *Zijloest* in dat van *Kommerzijl* opgenomen.

* **NIET-ALTIJD-WINTER** en **NIET-ALTIJD-ZOMER** op *Walcheren*, zijn thans hofsteden.

* **NIEUVELD**. Staat: Zie *NIEVELD*. lees: Zie *NIEVELD*.

* **NIEUWAAL**, heerl., bestaat uit den pold. *Nieuwaal* en den *Uiterwaard*.

NIEUWAALSCH-UITERWAARD (DE) of **BREUWAARD**, streek uiterwaarden in den *Bommelerwaard*, prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kants *Zelt-Bommel*, gem. *Gameren*, in de heerl. *Nieuwaal*; palende N., O. en W. aan de *Waal*, Z. aan den *Polder-van-Nieuwaal*, W. aan de *Boven-Uiterwaarden-van-Zuilichem*. — Deze uiterwaard beslaat eene oppervlakte van 112 bund. 51 v. r. 45 v. ell.

NIEUWAALSCH-WETERING (DE), water, prov. *Gelderland*, gem. *Gameren*, in eene rechte rigting loopende van den *Nieuwaalsche* naar den *Gamersche-watermolen*. Van dezen laatsten molen loopt zij, in eene westelijke rigting en evenwijdig met de *Gamersche-wetering*, de *Bommelsche-wetering* en de *Bruchemsche-wetering*. Nabij den *Achterdijk (Bandijk)* vereenigt zich de *Nieuwaalsche-wetering* met de *Gamersche-wetering* en watert aldaar

door eenen voormolen, door eene der drie sluisen in genoemde dijk, op het Esmeer en zoo verder op de Maas uit.

NIEUW DORP, d., prov. *Zeeland*. Zie NIEUW DORP (HET). W.

NIEUW DORP (HET), gedeelte polderland, in den pold. *Reeuwijk*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Gouda*, gem. *Reeuwijk*.

NIEUW EBRUG, geh., prov. *Z. Holland*. Zie NIEUW EBRUG. W. en A.

NIEUW EBUURT, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, gem. *Worrum*; met 2 h. en ongeveer 100 inw.

* NIEUW EDIEP (HET). voorm. kreek, prov. *Noord-Holland*. De steenen leidam is lang 1970' ell. en de vangdam lang 5360 ell., breed 8,50 ell. en hoog = volzee. Zij is breed aan de uitwatering 18 ell., zijnde de diepte onregelmatig en tusschen 80 en 250 palmen. Door de koopvaart- en schutsluis zijn in 1849 geschut 1067 schepen naar binnen, 581 schepen naar buiten, 270 naar buiten in ballast, 140 lighters naar binnen, 18 lighters naar buiten, en doorgeschut 2896 kleine vaartuigen.

NIEUW EDIEP (HET), naam, van de riv. de *Rotte*, prov. *Zuid-Holland*, op de hoogte van Zevenhuizen.

* NIEUW EDORP (HET) telt 96 h. en 560 inw., onder welke 60 Herv. 120 Christelijke Afgescheidenen en 180 R. K.

NIEUW GRAVEN, riv., prov. *Overijsel*. Zie AA (ALNHOESCH). W.

* NIEUW E HASKE. Staat: Zie NIJERASK. lees: Zie NIJERASK.

* NIEUW EIND, NIEUW EIND of NULJER EIND, ook NIEUW STRAF genoemd, ligt 20 min. W. van *Bakel*, en telt 10 h. en ongeveer 80 inw.

* NIEUW E-KLOOSTER (HET). Bl. 126, reg. 6—10, *kunnen de woorden*: De stichting — na 1 Mei. *wegvallen*.

NIEUW E-LAND (HET OOST-), pold., voorkomende in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Brabant*, volgens eene oude kaart van het jaar 1555, dus vóór de overstromingen dier zelfde eeuw, liggende alwaar nu den *Auvercens-Polder* is.

§ NIEUWENBURG, voorm. bekend gesticht voor krankzinnigen in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 1½ u. Z. O. van *Leyden*, kant. en 1½ u. Z. W. van *Alphen*, gem. en 40 min. N. van *Haarwoude*. — Thans is het een instituut voor jonge Heeren, onder het bestuur van den Heer *Johannes Adriaans van Pasch*, dat 20 leerlingen telt. Het beslaat eene oppervlakte van 17 v. r. 93 v. ell.

§ NIEUWENDAAL (HET), buit. in *Zalland*, prov. *Overijsel*, arr. kant. en 1½ u. N. van *Deventer*, gem. en ½ u. Z. van *Olst*.

* NIEUWENDAM, d. In 1848 is hier een geheel nieuwe Herv. kerk gebouwd, die den 18 Februarij 1849 is ingewijd en in het zelfde jaar nog van een orgel voorzien werd, dat den 28 October werd ingewijd. Bij dit d. is in den zeedijk, eene schutsluis van het hoogbeemradschap van *Waterland*.

* NIEUWENDIJK, geh. in het *Land-van-Altena*, heeft, onder *Emmikhoven*, 97 h. en 540 inw. — De school, welke mede onder *Emmikhoven* staat, wordt gemiddeld door 80 leerlingen bezocht. — Ook staat er een windkorenmolen onder *Emmikhoven*.

NIEUWENDIJK, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en N. van *Zevenbergen*; met 4 h., waaronder 3 boerderijen in den *Nieuwendijksche-polder*.

NIEUWENEIND, geh., prov. *N. Brabant*. Zie NIEUW EIND. W. en A.

* NIEUWENHAGEN paalt O. aan *Ubach-over-Worms*, Z. aan *Egelshoven*, W. aan *Hoensbroek* en telt 207 h., bewoond door 250 huftgez., uitmakende 970 inw., die allen R. K. zijn, onder welke 770 Communicanten. — Men heeft er geene gemeenteschool, maar

twee bijzondere scholen van de tweede klasse. — De kerk, aan den H. Gersonius toegewijd, heeft eenen toren, doch geen orgel.

NIEUWENHAGEN (BOVENS-), b., prov. *Limburg*, gem. en palende aan het d. *Nieuwenhagen*; met 69 h. en 470 inw.

NIEUWENHAGEN (ONDERS-), b., prov. *Limburg*, gem. en 2 min. van *Nieuwenhagen*; met 60 h. en 500 inw.

* **NIEUWENHOVE** op *Walcheren*, is thans eene hofstede.

NIEUWEN-OORD, buit., prov. *Noord-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Hilversum*, groot 15 bund. 80 v. r. 90 v. ell.

* **NIEUWENRODE**, beter *Nieuwenroods*, was geen klooster, maar een kasteel van uitgestreken omvang, $3\frac{1}{2}$ u. N. W. van 's *Hertogenbosch*, $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Heusden*, $\frac{1}{2}$ u. W. van *Oudheusden*. — Voor eenige jaren was er niets dan het puin der fondamenteu van overgebleven, op eene oppervlakte van 1 bund. 80 v. r.; die fondamenteu zijn in 1826 ontruimd, en de hooge heuvel verbruikt tot het aanmerkelijk verhoogen en verzwaren van den zoogenaamden zeedijk.

* **NIEUW-EN-ST. JOOSTLAND**; heeft een houten windkorenmolen.

NIEUWE-POLDER (DE), pold. in het *Land-van-Putten*. Zie op **WELPLAAT. W.**

* **NIEUWERBRUG** telt 16 h. en 100 inw. De school wordt gemiddeld door 90 leerlingen bezocht. — Er ligt aldaar eene valbrug over de Dubbele Wierke.

* **NIEUWERKERK**, in *Duiveland*, telt in de kom van het d. 110 h. en 770 inw.

NIEUWERKERK-AAN-DEN-DREGT, d., prov. *Noord-Holland*. Zie **NIEUWERKERK. W. bl. 141.**

NIEUWERKERK-IN-DUIVELAND, d. op het eil. *Duiveland*. Zie **NIEUWERKERK. W. bl. 159.**

NIEUWERKERK-IN-SCHUT, d. op het eil. *Schouwen*. Zie **NIEUWERKERK. W. bl. 159.**

* **NIEUWERKERK-KAPELLE-EN-BOTLAND** bevat 2020 bund. 16 v. r. 14 v. ell. belastbaar land. — Het wapen der gem. is het zelfde als dat van de heerl. *Nieuwerkerk-in-Duiveland*.

* **NIEUWERKERK-OP-DEN-IJSSEL** bevat mede het geh. *Kortenoord* en een gedeelte van de b. 's *Gravenweg*. — Bl. 144, reg. 27, staat: daarop dit losbarste. lees: daarop losbarste. — Deze heerlijkheid wordt sedert 31 Mei 1848 in eigendom bezeten door den Heer *Jan Antonis Smits* te Dordrecht. — Het wapen van *Nieuwerkerk op den IJssel* is een veld van silver met eenen leeuw van keel (rood).

* **NIEUWERSLUIS**. De vestingwerken hebben belangrijke wijzigingen ondergaan.

NIEUWERVAART (DEN DAM-TE-), naam, onder welken het d. *Vreeswijk*, prov. *Utrecht*, voorkomt in een brief van *Floris V*, Graaf van *Holland*, gegeven in het jaar 1289. Zie **VREESWIJK. W.**

* **NIEUW-ERVE**, heerl. op het eil. *Walcheren*. Zie **ERVE** (NIEUW-). **W.**

* **NIEUWESCHANS**, prov. *Groningen*. Reg. 35, staat: *Mieden*. lees: *Meden*. — Bl. 148, reg. 3 en 2, van *onderen*, staat: *CANTER VISSER*, lees: *CANTER VISSER*,

* **NIEUWESCHANS**, gem. *Appeltern*, heeft een pontveer op *Oijen*.

* **NIEUWE SCHILD** op *Texel*. De haven is onbezocht en wordt door opslibbing meer en meer onbruikbaar.

* **NIEUWESCHOOT** telt 28 h. en 160 inw.

NIEUWESLUIS (DE) of *ROSMALENSCHESLUIS*, sluis, prov. *Noord-Brabant*, gem. en 40 min. N. N. W. van 's *Hertogenbosch*, $\frac{1}{2}$ u. N. W. van

Orten; wijd in den dag 3,75 en hoog 2,58 ell., voorzien met twee paar deuren en eene rij schotbalken en dienende tot ontlasting van den *Palder-van-der-Eigen* op de Dieze.

NIEUWESTREEK, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Tietjerksteradeel*, $\frac{1}{2}$ u. van *Hardegarijp*; met 18 h. en ongeveer 100 inw.

* **NIEUWE-TONGE** telt in de kom van het d. 126 b. en 800 inw., onder welke 780 Herv. en 80 R. K., welke laatste tot de stat. van *Oude-Tonge* behooren.

* **NIEUWE-TONGE-EN-KLINKERLAND**, onderste regel, moeten de woorden: van boven *wegvallen*.

NIEUWEVAART, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie **NIEUWVAART**. W.

NIEUWE-VAART (DE), **NIEVAART**, vaart, prov. *Noord-Brabant*, onder de gem. *Capelle*. Zij begint $\frac{1}{2}$ u. Z. van die plaats, bij de *Lage-Zandschel*; is bij het dorp met eene sluis afgesloten, en maakt van daar noordwaarts de haven uit. — Aan deze vaart ligt het geh. *Nieuwvaart*.

* **NIEUWE-VEEN**, heerl., prov. *Zuid-Holland*, paalt N. W. aan *Tedingerbroek*, N. O. aan *Roelerveen*.

* **NIEUWE-VEER**, eil. *Tholen*, wordt alzoo genoemd ter onderscheiding van het *Oude- of Botshoofsveer*. Men vindt het reeds genoemd in 1580 in de Spaansche oorlogen, toen er barakken voor de troepen werden opgeslagen. — Van hier leidt een klinkerweg naar het d. *Ond-Vossemeer*.

NIEUWE-WEG (DE), rijweg, prov. *N.-Brabant*, tusschen *Waspik* en *'s Gravenmoer*, volgens octrooi der Staten van Holland van 19 November 1774, met groote kosten door de beide gemeenten aangelegd. Er ligt in dezen weg eene hooge brug over de *Vaart*.

* **NIEUWE-WERK (HET)** is Z. Z. W. en even buiten de stad *Rotterdam*, ten W. van het *Pontegat*, buiten en tegen den *Hoogen sedijk* gelegen; watert uit op de *Maas*, door eene steenen sluis, wijd 0,70 ell.

NIEUWERK (HET KLEINE-), aangeslibte grond, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Rotterdam*, beoosten en tegen het *Pontegat* en den vasten wal (het *Nieuwe Werk* genaamd), dat vroeger door eene planken vloer overdekt was en tot aanlegplaats van stoomschepen diende. Het is sedert eenige jaren opgehoogd, in percelen verdeeld en verkocht en thans met rijen van fraaije huizen voorzien, die nieuwe straten en kaden vormen, waardoor dit een aanzienlijk gedeelte der stad uitmaakt.

NIEUWE-ZIJL, geh., prov. *Friesland*. Zie **NIEUWZIJL**. W.

NIEUWE-ZIJLEN, b., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Ost-Dongeradeel*, 12 min. Z. Z. O. van *Engwierum*; met 12 b. en 80 inw.

NIEUW-GROND, koffijplant., kol. *Suriname*. Zie **GROND (NIEUW-)**. W.

* **NIEUWHOF**, onder *Barneveld*, is verkocht in 1849 en groot 187 bund. 55 v. r. 66 v. ell.

NIEUWHUIS, alleenstaand huis, prov. *Limburg*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Roermond*, gem. en 6 min. N. O. van *Herten*.

NIEUWKERK, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 1 u. Z. Z. W. van *Goirle*, aan de grenzen van België; met 2 h. en ruim 20 inw.

* **NIEUWKOOP**, d., telt in de kom van het d. 211 h. en ruim 1460 inw. en met het daartoe behorende gedeelte van de b. de *Meyje* 224 b. en 1800 inw., onder welke 800 Herv., 150 *Remonstanten* en 850 R. K. — Er is een *Genootschap ter ondersteuning van beboefteige kraamvrouwen* en eene *Spaarbank*. — Bl. 189, onderste en bl. 160, bovenste reg., staat: dat **Mr. Pieter Jansz**, de pastorijs van *Nieuwkoop* en de *Mey* vele jaren bediend heeft, *lees: dat*

Mr. **Pieter Janszind**, die den 5 September 1637 overleed, de pastorij van **Nieuwkoop-en-de-Mey** vele jaren bediend heeft.

NIEUWKOOP (LAAG-), b., prov. *Utrecht*. Zie **NIEUWKOOP (LAAG-)**. W. en A.

* **NIEUWKOOP-EN-NOORDEN** bevat ook een ged. van de b. *de Meije*.

* **NIEUWKOOP-EN-NOORDEN (POLDER-VAN-)**, bestaat uit den **Nieuwkoopse-polder** en den **Polder-van-Noorden**.

* **NIEUWKOOPSCH-POLDER (DE)**, paalt W. en N. aan den **Zevenambachts-polder** N. O. aan den **Polder-van-Noorden**, O. aan de prov. *Utrecht* en aan den **Achttenhovense-polder**, Z. aan de *Meije*, Z. W. aan den **Zuidoindsche-polder** en de **Droogmakerij-van-Aarlanderveen**. — Hij is grootendeels uitgeveend en met groote plassen overdekt. — Het omringevende gedeelte, langs de boorden der *Meije*, ligt 1,28 ell. onder A. P. en watert uit langs verscheiden slooten op deze rivier.

* **NIEUWKUIK**, heerl., grenst N. aan de heerl. *Herpt-en-Bern* en *Bedikhuizen*, O. aan *Vlijmen*, Z. W. en W. aan *Drunen*. Zij bevat het d. **Nieuwkuik**, de zuidelijke zijde van het geh. *Hoeven*, en het **Kasteel van Drunen**.

NIEUWLAND, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, arr. en kant. *Sneek*, bevattende de d. **Nieuwland**, *Folsgara*, *Tjalléhuizum*, *Westhem*, *Wolsum*, *Ysbrechtum*, *Tirns*, *Scharnegoutum*, *Offingawier*, *Gauw*, *Goinga* en *Loinga* en volgens het kadaster eene oppervlakte bestaande van 3351 bund. 4 v. r. 25 v. ell., waaronder 3300 bund 50 v. r. 90 v. ell., belastbaar land.

* **NIEUWLAND**, d. in het *Land van Foorne*. Het tegenwoordige kerkje is in het jaar 1721 gebouwd. De vorige kerk heeft op eene andere plaats, meer in de nabijheid der stad *Brielle* gestaan.

NIEUWLAND, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Nieuwland-Kortland en 's Graveland*; met 62 h. en ruim 350 inw.

NIEUWLAND, geh., prov. *Limburg*. Zie **NULLAND**. W.

* **NIEUWLAND (HET)**, waardgronden in de *Zuiderzee*, zijn bedijkt in het jaar 1846 en maken alzoo een pold. uit, arr. *Alkmaar*, kant. *den Helder*, gem. *Wieringen*. Deze pold. paalt N. aan *Wieringen*, O. aan *Wieringen* en de *Zuiderzee*, Z. aan de *Zuiderzee*, W. aan de *Zuiderzee* en *Wieringen*, is groot 520 bund. 2 v. r. 50 v. ell. en heeft eene sluis en watermolen tot uitwatering op de *Zuiderzee*.

NIEUWLAND (HET), pold. in de heerl. *Hooge-en-Lage-Zwaluwe*, prov. *Noord-Brabant*. Zie **NIEUWLANDSCHE-POLDER (DE)**. W.

NIEUWLAND (KORT-), pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Gorinchem*, gem. *Nieuwland*, palende N. aan de *Arkesche hoeven*, O. aan *Lang-Nieuwland*, Z. aan den *Rietveldsche polder*, W. aan het *Zederik kanaal*. Het land ligt 0,40 ell. onder A. P.

NIEUWLAND (LANG-), pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Gorinchem*, gem. *Nieuwland*, palende N. aan *Reijerskoop*, O. aan *Bruinaxdeel*, Z. O. aan den *Oosterwijksche-polder* en den *Kedichemsche-polder*, Z. aan den *Rietveldsche-polder*, W. aan *Kort-Nieuwland*.

NIEUWLAND (HET LEEUWARDER-), polderland, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, gem. *Leeuwarden*; palende N. aan het *Jelsumer-Nieuwland*, O. aan den *Breededijk* of *straatweg* naar *Stiens*, Z. aan het *Galgediep*, W. aan den *Zvette-dijk*. — Daarin staan een *oliev-molen*, een *korenmolen* en 23 verspreid liggende b., met 100 inw.

* **NIEUWLAND (HET NOORD-)**, gem. *Maasland*, watert uit door 5 houten *daikers* op de *Maas*.

NIEUWLAND (HET NOORD-), pold. in het eil. *Schouwen*, prov. *Zeeland*, arr. *Zierikzee*, kant. en gem. *Brouwershaven*; palende N. O. aan het Gat-van-Brouwershaven, Z. O. aan de st. Brouwershaven, Z. W. aan het Ooster-Vierendeel, N. W. aan den Christoffel-polder, en, volgens het kadaster, beslaande 12 bund. 42 v. ell., alles schotbaar land.

* **NIEUWLAND (HET OUDE-)**, pold. in *Zuid-Beveland*, beslaat, volgens het kadaster, 71 bund. 61 v. r. 50 v. ell., waaronder 69 bund. 89 v. r. 8 v. ell. schotbaar land, als: onder 's *Heer-Arendkerke*, volgens het kadaster, 29 bund. 61 v. r. 90 v. ell., waaronder 28 bund. 97 v. r. 25 v. ell. schotbaar land; onder *Heinkenwaard*, volgens het kadaster, 41 bund. 99 v. r. 40 v. ell., waaronder 40 bund. 61 v. r. 85 v. ell. schotbaar land; telt 4 h., waaronder 1 boerderij, als: 1 boerderij, onder 's *Heer-Arendkerke*, en 3 h. onder *Heinkenwaard*, en watert uit door eene sluis, op de Schenge. Het bestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en eenen Gezwoeren.

* **NIEUWLAND (HET OUDE-)**, pold. in *Duiveland*, bestaat niet meer op zich zelve, maar maakt thans een gedeelte van den pold. *Vierbannen-van-Duiveland* uit.

* **NIEUWLAND (HET OUDR-)**, pold., prov. *Zuid-Holland*. *Zie KOORNDIJKSCHE-POLDER (NIEUWE) W.*

* **NIEUWLAND (HET OUDE-)**, heerl., paalt N. aan de zeeduin tegen de Noordzee en het Goereesche gat, O. aan de zoogenaamde Middelduinen. — Bl. 172. Men telt er 37 h., en 500 inv.

* **NIEUWLAND (HET WEST-)** paalt O. aan de heerl. *Oude-Nieuwland*, aan de Westduinen en met een enkel punt tegen het *Oudland-van-Diepenborst*, Z., W., en N. aan de zeeduin. — Men telt er 16 h. en ruim 120 inv.

* **NIEUWLANDE**, heerl., paalt N. aan Tolseude en aan het verdronken land van Zuid-Beveland, O. aan het verdronken land van Zuid-Beveland, Z. aan de heerl. *Krabbendijke* en *Kruiningen*, W. aan de zoogenaamde *Kruiningsche-vliet*, welke echter tot *Nieuwlande* behoort, en haar van de heerl. *Kruiningen* scheidt. — De heerl. *Nieuwlande* beslaat, volgens het kadaster 222 bund. 83 v. r. 80 v. ell., waaronder 185 bund. 41 v. r. 50 v. ell. belastbaar land; telt 19 h., bewoond door 28 huisgez., uitmakende eene bevolking van 120 inv., die meest in den landbouw hun bestaan vinden. — De invw., die er allen Herv. zijn, behooren tot de gem. *Kruiningen*. — Men heeft er geen school, doch de leerlingen genieten onderwijs te *Krabbendijke*.

* **NIEUW-LANDEKEN (HET)**, pold., prov. *Zeeland*. *Zie LANDEKEN (HET NIEUWE-). W. en A.*

* **NIEUWLANDE-POLDER** of **NIEUWLANDSCHE-POLDER** is calamiteus en paalt Z. O. aan den Oost-Nieuwlandsche-polder, W. aan den Polder van Waarden en aan de *Watering-van-Kruiningen*. Hij is groot, volgens het kadaster, 140 bund. 9 v. r. 74 v. ell., waaronder 156 bund. 78 v. r. 84 v. ell. schotbaar land, heeft 1 h., zijnde eene boerderij, en watert uit met eene sluis, door den *Kruiningsche-polder* in de *Wester-Schelde*. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, eenen Gezwoeren en eenen Ontvanger-Griffier. Den 8 Januarij 1808 is den pold. gevloeid, doch in hetzelfde jaar weder in den vorigen staat gebracht.

* **NIEUWLAND-POLDER (DE NOORDER-)**, gewoonlijk *Noorwoud* genaamd, beslaat, volgens het kadaster, 86 bund. 89 v. r. 97 v. ell., waaronder 81 bund. 77 v. r. 90 v. ell. schotbaar land; telt 5 h., waaronder 2 boerderijen, en watert uit, door eene sluis, op den *Vrouwepolder*. Het bestuur bestaat uit de centrale Directie van *Walsheren*.

*NIEUWLAND-POLDER (DE OOSTER-) beslaat, volgens het kadaster, 41 bund. 35 v. r. 86 v. ell., waaronder 32 bund. 83 v. r. 20 v. ell. schotbaar land; heeft 1 h., zijnde eene arbeiderswoning, en watert uit door 1 sluis, op den Poldersche-Watengang. Het polderbestuur bestaat uit de Centrale Directie van Walcheren.

*NIEUWLANDBEEK (DE), beek, prov. *Overijssel*, ontstaande onder *Hengelo*, in het *Beekmerveld*, en uitlopende in de *Hagmolenbeek*, gem. *Ambt-Delden*.

*NIEUWLANDSCHE-POLDER (DE), pold. in *Delfland*, is in het jaar 1414 bedijkt; beslaat, volgens het kadaster, 342 bund. 84 v. r. 94 v. ell., waaronder 342 bund. 60 v. r. 94 v. ell. schotbaar land; telt 21 h., waaronder 12 boerderijen, en watert uit door 2 sluisen, op de *Maas*. — Deze pold. is door de toenemende nabijheid van de zee, steeds in dringend gevaar. In het jaar 1846 is hij, door het bezijken der zeedijk, grootendeels met zee water overdekt, hetwelk echter, spoedig weggelopen zijnde, weinig schade heeft aangerigt.

*NIEUWLANDSCHE-POLDER (OOST-), in het eil. *Wolphaartsdijk*, beslaat, volgens het kadaster, 170 bund. 22 v. r. 50 v. ell.

*NIEUWOLDE, gem., bevat mede de b. de *Binnen-Ae* en gedeelten van den *Oostwolder-polder* en den *Finstwolder-polder*. — Reg. 9, staat: schotbaar land. lees: belastbaar land.

*NIEUWPOLDER (DE), pold., prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Haringcarpel*; palende N. aan den *Bleekmeer-polder* en den *Schaapskuil-polder*, O. aan den *Schaapskuil-polder*, Z. en W. aan de *Ringsloot* (*Raaxmaatboezem*). — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene 29 bund. 6 v. r. 42 v. ell., waaronder 19 bund. 40 v. r. 57 v. ell. schotbaar land; telt 2 h., zijnde bouwerijen, en watert door den molen van den *Schaapskuil-polder*, op de *Ringsloot* uit. Het polderbestuur bestaat uit 2 *Molenaar-meesters* en eenen *Penningmeester*.

{NIEUWPOLDER (DE), pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie *Nieuwreuzer* (DE). W.

*NIEUWPOORT, gem., heeft tot wapen een schild van goud, met twee opstaande en rugwaarts gekeerde zalmen van keel.

*NIEUWSLOOT (DE) is, door indijking van polderland, gedeeltelijk vervallen.

NIEUWSTAD, geh., prov. *Friesland*. Zie *NIESTAD* (*Bergumer*). W.

NIEUWSTAD, geh., prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Elburg*; met 12 h. en 110 inw.

*NIEUWSTAD (DE) telt 140 h. en 680 inw. *NAPOLEON* die hier vestingwerken heeft willen opwerpen, had het ontwerp gevormd, om ter plaatse, waar later dit geh. ontstaan is, eene nieuwe stad te bouwen, waaraan het zijnen tegenwoordigen naam te danken heeft.

NIEUWSTAD (DE), buurs., prov. *Overijssel*, gem. en 20 min. van *Wilsom*; met 7 h. en ruim 40 inw.

NIEUWSTAD (KAMPER-), geh., prov. *Overijssel*. Zie *KAMPER-NIEUWSTAD*. W. en A.

*NIEUWSTADT, gem., bevat mede het geh. *Huis-Millen*. — Reg. 51, staat: *OOSTERWIJK* lees: *OOSTERWIJK*

*NIEUWSTRAAT, geh., prov. *Limburg*, ligt 20 min. N. O. van *Nederweert*. Men telt er 35 h. en ruim 170 inw.

NIEUWSTRAAT, geh., prov. *N.-Brabant*. Zie *NIEUWIND*. W. en A.

NIEUWVEKEN, geh., prov. *Zuid-Holland*. Zie *NIEUWVEREN*. W. en A.

*NIFTRIK telt 60 h. en ongeveer 340 inw., onder welke 530 R. K. en 8 Herv. — De dorpschool wordt gemiddeld door 40 leerlingen bezocht.

* NIJBROEK, telt 31 h. en 630 inw. Er is aldaar eene Herv. kerk. NIJEBRUG, geh., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Haskerland*, onder *Nijehaske*; met 28 h. en 200 inw.

NIJEBRUG, ook wel verkeerdelijk *Nissanusseer* gespeld, geh., prov. *Overijssel*, gem. *Ambt-Ommen*; met 13 h. en 90 inw. — Er werd eertijds aldaar een land- en watertol geheven.

* NIJEGA, in *Smallingerland*, telt in de kom van het d. 34 h. en 170 inw., en met de daartoe behoorende buurtjes 70 h. en 340 inw.

* NIJEGA, in *Hemelumer-Oldephaert-en-Noordwolde*, telt met het geh. het *Heidenschap* 47 h. en ongeveer 360 inw.

NIJEHASKE, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Haskerland*, arr. en kant. *Hoereveen*, bevattende de d. *Nijehaske*, *Haskerdijken*, *Haskerborne*, *Oudehaske* en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 4522 bund. 49 v. r. 42 v. ell., waaronder 4248 bund. 76 v. r. 63 v. ell. belastbaar land.

* NIJEHASKE, d., is de geboorteplaats van den Godgeleerde *Jacoom Engelsma Mebus*, geb. 25 Januarij 1774, † 30 Januarij 1838.

* NIJEHOLTWOEDE telt 33 h. en 260 inw., onder welke 1 hr. de overigen allen Herv.

NIJEHORNE, telt 49 h. en 250 inw. en met het geh. de *Bontebok*, 87 h. en 340 inw.

NIJEHOVE, d., prov. *Groningen*. Zie *Nieuwe*. W.

* NIJEHUIS, voorn. state, griet. *Barradeel*, ligt $4\frac{1}{2}$ u. van *Leeuwarden*, $\frac{1}{2}$ u. van *Harlingen*, 10 min. van *Wynaldum*. — Ter plaatse, waar deze state bestaan heeft, ziet men tegenwoordig eene boerderij.

* NIJEHUIS in *Utingeradeel*, beslaat met de daartoe behoorende gronden eene oppervlakte van 28 bund. 88 v. r. 60 v. ell.

* NIJEKLOOSTER, beter *Niënklooster*, in *Fivelgo*, ligt $\frac{1}{2}$ u. van *Appingedam*, $1\frac{1}{2}$ u. van *Bierum*, $\frac{1}{2}$ u. van *Krewert* en bevat 1 h. en 8 inw. onder *Jukwert*, 2 h. en 14 inw. onder *Krewert*.

NIJEKLOOSTER, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, $\frac{1}{2}$ u. van *Scharnegoutum*; met 3 h. en 30 inw.

* NIJEKLOOSTER in *Hansingo*, ligt Z. O. van *Kloosterburen* en telt 50 inw.

* NIJENHUIZEN (DE TWEE) staat: NIJENHUIZEN. Zie: NIJENHUIZEN.

* NIJENSTIEN, ontleende haren vroegeren naam *Scheltkema* van de Hoofdlingen *Scheltkema*, van welken er reeds een voorkomt, in eenen brief van 1558, bij *Driessen*, *Monumenta*, pag. 200.

§ NIJERBRUGGEN, geh., prov. *Overijssel*. Zie *Nijerbrug*.

* NIJETRIJNE telt 25 h. en 110 inw. en met het daartoe behoorende gedeelte van de b. *Oude-Lindedijk* 26 h. en ruim 140 inw. — Het is bij den watervloed van 1825 met alle de omliggende landen overstroemd en wel tot eene hoogte van 2,50 ell.

* NIJEVEEN. De bevolking vindt meest haar bestaan in de veeteelt en slechts weinigen in de veenderij, terwijl men er ook slechts weinige lage, niet uitgeveende, veengronden meer aantrest. Bl. 206. De kerk is een langwerpig vierkant gebouw.

* NIJEVEENSCHÉ BOVENBOER ligt $\frac{1}{2}$ u. van *Heppel*.

* NIJEVELT. De daartoe behoort hebbende gronden, waartoe ook eene boerderij behoort, beslaan 85 bund. 89 v. r. 10 v. ell.

* NIJKEN ligt 25 min. N. van *Roggel*, en telt 34 h. en ruim 240 inw.

NIJKERK, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oosteryoo*, griet. *Oost-Dongeradeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Doekum*, bevattende de d. *Nijkerk*, *Metslawier*, *Jouwswier*, *Nijawier*, *Paesens*.

Wetzens en Klooster Sion; en beslaande, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2206 bund. 67 v. r. 97 v. ell., waaronder 2181 bund. 1 v. r. 12 v. ell. belastbaar land.

NIJKERK, d. in *Oost-Dongeradeel*, — Bl. 213, reg. 10, staat: *Saxo lees: SCHALTO*

NIJLAND, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Tietjerksteradeel*, $\frac{1}{2}$ u. N. van *Ryperkerk*, met 12 b. en 60 inw.

NIJLAND, d., prov. *Friesland*, griet. *Wymkrisseradeel*. Zie *NIJEWLAND*.

* **NIJMEGEN**, R. K. dek., heeft een en twintig kerken, bediend wordende door even zoo vele Pastoors en een gelijk getal Kapellaans en telt 29,640 zielen, onder welke 20,600 Communikanten.

* **NIJMEGEN**, gem., bestaat uit de st. Nijmegen en het Schependom. — Men heeft er behalve de in het Wbk. vermelde fabrieken, 1 stoomzeepziederij en 1 gasstokerij — Zij beslaat eene oppervlakte van 4072 bund. 18 v. r. 78 v. ell., waaronder 3869 bund. 91 v. r. 76 v. ell. belastbaar land. — Bl. 216. In 1845 werd aldaar eene fabriek van katoenen, watten, wollen en katoenen dekens enz. opgericht, waarin meer dan 100 werkgasten van beide geslachten en een groot aantal kinderen dagelijks volop werk vonden, doch deze is in dit jaar (1851) opgeheven. — De te *Nijmegen* gevestigde Loge van St. Loewus heeft, ten einde zoo veel mogelijk in de behoefte aan handenarbeid te voorzien, eene fabriek opgericht, tot het vervaardigen van dwielgoed en hiellinnen. Deze fabriek is gevestigd in een stedelijk lokaal vroeger tot kazerne voor de artillerie hebbende gediend. — Bl. 219, reg. 11, staat: 500 of 550 lees: 300 à 550 — Bl. 220. De stad *Nijmegen* beslaat binnen hare wallen eene oppervlakte van 42 bund. 59 v. r. 34 v. ell., waaronder 34 bund. 30 v. ell. belastbaren grond. — Bl. 230. Er bestaat aldaar ook eene Bank van Leening. — De societeit Burgerlust, aan het *Valkhof*, op den top van den *Lindenberg*, is heerlijk gelegen. — Onder de te *Nijmegen* geb. beroemde mannen behooren: de Geneeskundige *Jon van Diemsbroek*, die in het begin der zeventiende eeuw leefde, en als Hoogleeraar der Ontleedkunde te Utrecht overleed; de Schilder *Johannes Teyler*, in het laatst der zeventiende eeuw; de Bouwmeester en Teekenaar *Jacob Hendrik van Suchtelen*, geb. in 1722, † in 1768. — Bl. 232. De Schilder *Nikolaas de Helt Stokade*, was geb. in 1614, † in 1669.

* **NIJMEGEN (HET SCHEPENDOM)**, bestaat uit de dorpen *Hatert*, *Rees* en *Neerbosch*, mitsgaders uit het gedeelte van het *Cirkel* van de *Ooy*, bekend onder den naam van *Ooy-Schependom*; beslaat eene oppervlakte van 3900 bund. 70 v. r. 34 v. ell., en telt 394 b. en 2880 inw., onder welke 2580 R. K. en 280 Hart.

NIJSISOORD, geh., prov. *Groningen*, gem. en 20 min. van *Nidemolde*; met 30 b. en 180 inw.

* **NIJSTAD**, in *Zolland*, is eene b. (geen geh.), met 12 b. en 70 inw.

NIJWILLER, d. en kast., prov. *Limburg*. Zie *NIJWILLER*. W.

NIJVAART, geh. prov. *Noord-Brabant*. Zie *NIJWVAART*. W.

* **NOENGRON**. Staat: Zie *NIJWGROND*. Lees: Zie *GROND (NIJW-)*.

NIOR (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Sumatra*, gouv. *Sumatra's-Westkust*, welke zich met de *Tamboessi*, de *Maringien*, de *Simantji*, de *Kapan*, de *Takier* enz. vereenigt, om de *Djambi* te vormen.

* **NISSÉ (HOF-TER-)** paalt aan het d. *Nisse* en beslaat eene oppervlakte van 6 bund. 7 v. r. 49 v. ell., doch het is in het jaar 1849 gesloopt.

* NISTELRODE grenst N. aan de gem. Oss en Berchem, O. aan de gem. Schayk en Uden, Z. aan Veghel, Z. W. aan Dinther, W. aan Heesch, en bevat ook een gedeelte van het geh. Bedaf.

NISTERLATRE land, vermeld in eenen giftbrief in 834, als geschonken aan de kerk van Utrecht.

* NOETSELE heeft eenen windkoren- en pelmolen.

* NOLDIJK ligt gedeeltelijk gem. *Ridderkerk*, gedeeltelijk gem. *Oost-en-West-Barendrecht*, en telonder *Ridderkerk*, 41 h. en 270 inw.

* NOLLE (DE), fort, ligt 1380 ell. van den *saillant* van bastion no. 1 der vesting Vlissingen en heeft een boomvrij kruidmagazijn buiten het fort onder den seeditjk.

NONOK, *Ponlos-Nosok*, eil. in *Oost-Indië*, in de *Doeson*, eene riv. in het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*.

NOOIT-GEDACHT, buit., prov. *Utrecht*, gem. *de Oude-en-de Nieuwe-Loosdrecht*.

NOOIT-GEDACHT, hofstede, prov. *Noord-Holland*, gem. *Wespersaarspel*, aan de oostzijde van het Gein, groot 14 bund.

* NOORBEEK, vroeger *Nonsuzk*, paalt O. aan Gulpen en Sleaken, Z. ten W. aan de Belgische prov. Luik. — Deze gem. heeft haren naam ontleend van de beek, welke in de Wesch haren oorsprong neemt, omdat hare aders regt uit het Noorden vloeijen. Zij bevat het d. *Noorbeek*, de geh. *Wesch*, *Bergerhuisen* of *Bergerhausen*, *Terliende*, *Schilberg*, *Schey*, *Ulvent* en *Vroulen*, benevens een gedeelte van *St. Cruis*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 740 bund. 41 v. r. 80 v. ell., waaronder 719 bund. 70 v. r. 29 v. ell. belastbaar land. Men teelt er tarwe, rogge, haver, garst, aardappelen, spelt, boekweit en andere veldvruchten; tevens vindt men er goede boomgaarden en weilanden, eene brouwerij en eene vermaarde bleekerij. Vroeger bestonden er nog 5 brouwerijen en 5 branderijen, welke sedert het jaar 1793 zijn te niet gegaan. — De inw. zijn allen R. K. — Men heeft in deze gem. eene school, welke gemiddeld door 60 leerlingen bezocht wordt. — De kerk, aan de H. *Bisetta* toegewijd, is een oud gebouw, dat reeds in het jaar 1449 gesticht is, met een orgel en eene zeer hoogen toren, waarin twee klokken, van welke de grootste 3000 Ned. ponden weegt; deze heeft een opschrift. Nabij de kerk staat eene kleine kapel, mede aan de H. *Bisetta* toegewijd, welke jaarlijks door onderscheidene groote processien bezocht wordt.

NOORD (DE), geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 10 min. N. van *Wanroy*; met 11 h. en ruim 80 inw.

NOORD (DE), b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 25 min. W. N. W. van *Crimpen-aan-de-Lek*, aan den Lekdijk; met 23 h. en 180 inw.

* NOORD (DE), rivierarm, wordt door eene plaat of eilandje, het *Roodezand* genaamd, in twee vaarwaters verdeeld, waarvan het oostelijke de *Pelser* en het andere de *Rietbaan* heet en die zich om half uur noordwaarts weder vereenigen onder den naam van de *Noord*. Zie verder de woorden *DE PELSER* en *DE RIETBAAN*.

NOORD (DE GROOTE-), bekade uiterwaard, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Dordrecht*, gem. *Hendrik-Ido-Oostendam-en-Schildmaankinderen-ambacht*; palende N. W. aan de haven, N. O. en Z. O. aan de Buitengronden der *Merwede*, Z. W. aan den *Ambachtspolder*. Hij watert uit door eenen steenen duiker, wijd 1,20 ell., op de Noord.

NOORD (DE KLEINE-), bekade uiterwaard, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. en gem. *Ridderkerk*; palende N. aan de bekade Buitengronden, O. aan de Buitengronden, Z. aan de Haven, Z. W.

aan Oostendam W. aan den Oud-Reljerwaardsche-polder en door eenen houten duiker op de Noord uitwaterende.

NOORD (POLDERTJE VOOR DE GROOTE), bekade uiterwaard, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Dordrecht*, gem. *Hendrik-Ido-Oostendam-en-Schildmanskinderen-ambacht*; in de *Buitengronden*, tusschen de Merwede en de Grootte-Noord, en door eenen houten duiker, wijd 0,50 ell., op de Noord uitwaterende.

* **NOORD-ACHTTIENHOVEN** behoort tot de gem. *Nieuwkoop-en-Noorden*; palende N. aan Noorden, O. aan Westveen, Z. aan Zuid-Achttienhoven, W. aan Nieuwkoop.

* **NOORDBOSCH** *les*: **NOORDBORG**, ligt 20 min. W. van *Har-melen*, en beslaat 22 bund. 49 v. r. 50 v. ell.

* **NOORDBRAAK (DE)** behoort tot de gem. *Obdam*, en beslaat, volgens het kadaster, 8 bund. 13 v. r. 70 v. ell., alles schotbaar land. Hij watert met de *Middelbraak*, de *Zwiderbraak* en de *Wael*, door eenen molen, op den Obdammerboesem, uit. Het bestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en Secretaris, twee Heemraden en eenen Penning-meester.

* **NOORDBUURT** ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Leyden* en grenst onmiddellijk aan het d. *Soeterwoude*. Men telt er 12 h. en ruim 100 inw.

* **NOORDDIJK**. — Bl. 263. Onder de inw. zijn eenige graanhandelaars. Ook treft men er twee pelmolens aan. — Onder de aldaar gestaan hebbende Predikanten verdient mede melding: de Godgeleerde *Thobonus Lubbers*, die er van 1766—1766 gestaan heeft, en in 1804, als Hoogleraar in de godgeleerdheid en Akademiëprediker te Groningen, overleed, na, in 1772, tevens Afgevaardigde tot de commissie ter verbetering van de Psalmbertijming te zijn geweest. — De kerk is een net gebouw, met fraai beschilderde glazen (1) en eenen zwaren steenen toren, waaronder de ingang van de kerk is. Deze toren werd in 1648 ter vervanging van eenen houten, welke er vroeger stond, opgericht. Hij is in het jaar 1844 aanzienlijk hersteld. — De eerste steen daarvan is gelegd door *ANNA MARIA ULGERS*, zooals blijkt uit een opschrift boven den ingang in eene zerk uitgehouwen en aldus luidende: **ANNO 1648 DEN 29 MAY IS D'EEERSTE STEEN GELEGD DOOR JUFFR ANNA MARIA ULGERS, DOEN DE EERWAARDE BOLARDUS STECHMAN PASTOOR ENDE DE HEER OTTO VALCKE DROST DER OLDANSTEN, NEVEN JAN ROELOFS, ASSESSOR VAN 'T SELWERDER GERICHTS, KERKVOOGDEN WARREN.** De zerk bevat tevens de familiewapens der vier gemelde personen. In den Toren is een uurwerk en twee klokken, van welke de oudste en tevens de grootste, in het jaar 1660, uit eene voormalige torenklok van **NOORDDIJK** gegoten werd door **WILLEM JACOBUS DE VRIJ**. De tweede klok is van latere dagteekening. De kerk heeft geen orgel. — Bij den watervloed van 1686 werden in de gem. **NOORDDIJK** 11 huizen beschadigd en verloor 18 paarden, 129 koeijen, 24 schapen en 14 varkens het leven.

* **NOORDEIND**, b. in het balj. van de *Nieuwburgers*, moet wegvallen. **NOORDEINDE**, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Berkel-en-Rodenvijs*, $\frac{1}{2}$ u. ten N. van *Berkel*; met 70 huizen, die over eene lengte van omstreeks $\frac{1}{2}$ u. langs den Noordeindsche weg verspreid staan, en 310 inw.

(1) Men vindt deze glazen omstandig beschreven in P. **BORLES JUNIOR**, het twee honderd vijftigjarig bestaan der Hervormde gemeente te **NOORDDIJK**, bl. 81, in welk werkje, in 1846 te Groningen uitgekomen, men nog wel een en ander omtrent **NOORDDIJK** kan vinden, hetwelk ons bestek niet gedoogt op te nemen.

NOORDEINDE-VAN-ZEVENHOVEN, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. N. W. van *Zevenhoven*, aan den rijweg naar Nieuwveen; met 24 h. en ruim 160 inw. Aldaar staat de R. K. kerk van *Zevenhoven-en-Nieuwveen*.

* NOORDEINDSCH-EN-SCHILKSCHER-POLDER, beter NOORDEINDSCH-EN-SCHILKERPOLDER, zijn eigenlijk twee afzonderlijke polders, met eigene bedijking.

* NOORDEINDSCH-EN-SCHILKSCHER-POLDER, gem. *Ter-Aar*, is grootendeels uitgeveend. Het onuitgeveende land ligt 1.45 ell. onder A. P.

* NOORDEINDSCH-EN-SCHILKERPOLDER, gem. *Aarlanderveen*, maakt een afzonderlijke pold. meer uit, maar is thans een gedeelte van de *Gecombineerde-Zuid-en-Noordeinische-polder*.

* NOORDEN telt 80 h., en 350 inw. van welke 28 h. en 190 inw. onder *Zevenhoven*, en 52 h. en 360 inw. onder *Nieuwkoop-en-Noorden*, onder welke laatste 180 Herv. 10 Remonst. en 27 R. K. De Herv. maken, met die van *Westveen*, gem. *Wilnis*, eene gem. st., welke 550 zielen en onder dese 116 Ledematen telt. — De R. K. maken, met die van *Westveen*, eene statie uit.

* NOORDEN (POLDER-VAN-) is uitgeveend.

NOORDEND, geh., prov. *Noord-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Catrikum*; met 16 h. en ongeveer 110 inw.

NOORDEND, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leewarderafdel.*, $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. W. van *Wirdum*, met 9 h. en 50 inw.

* NOORD-EN-MOLEN-POLDER zijn twee afzonderlijke pold., met eigene bedijking.

* NOORDENSCH-BUURT-POLDER (DE) of *Noordensbuurt-ruin* is grootendeels uitgeveend, en wordt door eenen molen, op de *Kruis Mijdrecht*, van het overtolige water ontlast.

* NOORD-EN-ZUIDEINDER-POLDER (GECOMBINEERDE) ligt hat. *Alphen* (niet *Woubrugge*), ten W. van de Droogmakerij *Westzijde* en beslaat, volgens het kadaster; eene oppervlakte van 1004 bund. Hij wordt door twee molens, eenen op den Rijn en eenen op den *Nieuwvaart* uitgemalen. Het land ligt 1,47 ell. onder A. P.

NOORDERBUREN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Hemelumer-Oldephaert-en-Noordwolve*, $\frac{1}{2}$ u. N. van *Warna*, warts het behoort; met 59 h. en 210 inw.

* NOORDERBUREN, griet. *Wymbritseradcel*, ligt 10 min. van *Gaastmeer* en telt 12 h. en 80 inw.

NOORDERBUURT, b., prov. *Zuid-Holland*. Zie *Noordbuurt W. en L. NOORDERBUURTSCH-EN-POLDER*, pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie *NOORDENSCH-BUURTPOLDER (DE)*. W. en A.

* NOORDEREINDE wordt ook *KAMPER-NIEUWSTAD* genoemd. Toen men in 1845 de St. Nicolaas kerk te *Oosterwolde* had gesloopt werd het gerieve van *Noorderende* eene cathegisicrmeesterswoning met daarin verbonden oefeningsgebouw gesticht, ten einde daarin, bij slecht weder des Zondags of op feestdagen, godsdienstige bijeenkomst te houden.

NOORDERGAT-VAN-DE-DONGE, water, prov. *Noord-Brabant*, de noordelijkste der beide armen, welke de *Donge* vormt door de plaat *Gasthuiswaard-en* het eilandje *Lindonk* tusschen *Statendam* en de haven van *Raamsdonk*.

NOORDERHOEVE, hofstede op het eil. *Rozenburg*, prov. *Zuid-Holland*, in den *Krabbe-polder*, groot 29 bund. 82 v. r. 24 v. ell.

NOORDERMEER (DE), geh., prov. *Noord-Holland*, gem. *Wognum-en-Wadway*, $\frac{1}{2}$ u. W. Z. W. van *Wognum*, met 15 h. en 70 inw.

§ **NOORDERMEER (HET)**, meer, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, O. ten Z. van Gaastmeer, hetwelk voor de bedijking ten Z. door de Kerksloot met het *Haeger-meer*, ten N. door de Kerksloot met de *Bratersloot*; in verbinding stond. Nog vroeger stond het ook ten O. in verband met de *Idsingasterpoelen* door de Zijlroede, maar deze werd later afgedamd. — Het is in het jaar 1798 of 1797, met genoemde slooten ingedijkt.

NOORDERMIEDEN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Ferworderadeel*; 10 min. van *Hallum*, met 15 h. en 100 inw.

NOORDERPAAAT, plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

NOORDERPLAAT (DE), droogte in de *Oude-Maas*, prov. *Zuid-Holland*, bij *Zwartewaal*, lang 1800, breed 220, en hoog 1,00 ell. boven middelbare eb.

NOORDERPLAATJE (HET), plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

NOORDERROT (HET), buurs., prov. *Gelderland*. Zie *NOORDROT* W. en A.

NOORDERVAART, b., prov. *Noord-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Oterleek*; met 29 h. en 150 inw.

NOORDERVAART (DE), vaart en belangrijk water door de bedijkte *Schermeer*, prov. *Noord-Holland*; loopende van den Omval bij *Alkmaar*, in eene oostelijke rigting, tot den ringdijk nabij *Schermerhorn*. — Aan deze vaart, aan wier beide zijden een rijweg gaat, staat aan de zuidzijde, in de Buurt of Kerkebuurt, de Hervormde kerk, met eenen stompen toren, waarom deze buurt ook den naam van de *Stompertoren* draagt. Bij de kerkbuurt, waar de gem. *Schermerhorn*, begint, heeft men het fraaiste gedeelte van het *Schermeer*.

* **NOORDER-VECHTDIJKEN** wordt begrensd door de Zwartewateren Noord-Vechtdijken, van den zuidkant der ophaalbrug over de uitwatering der *Dedemsvaart*, in het Zwartewater te *Hasselt*, de waterkeering bevesten die stad en verder de dijken tot aan het dorp *Dalfsen*, den hoogen oever langs en den *Molendijk*, boven het zelfde dorp, de hooge gronden van *Dalfsen* en *Nieuw-Lensen*, de *Dedemsvaart*, en hare verlenging tot aan bovengemelde ophaalbrug aan het Zwartewater te *Hasselt*. Dit dijkdistr. staat onder het bestuur van eenen Dijkgraaf, drie Heemraden, vier Hoofdingelanden, eenen Secretaris en eenen Ontvanger.

NOORDERVLIET, buit., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Rijswijk*.

NOORDERWIJK, voorm. buit., prov. *Noord-Holland*, gem. *Wijk aan-Zee-en-Wijk-aan-Duin*. De daartoe behoord hebbende gronden, zijn thans bouw- en weiland.

* **NOORDGOUWE** regel 8, staat: *Verre-Schoren loes: Verre-Schorren*.

* **NOORDHOEK**, geh., ligt 1 u. N. W. van *Standaardbuiten*, en telt 46 h. en 290 inw.

NOORDHOEK (DEN), geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie *Zwaans-Noordhoek*. (Ds.) W.

* **NOORD-HOLLANDS-KANAAL (HET)**. In 1848 zijn binnenschut aan het *Nieuwe-Diep* 957 geladene en 15 zeeschepen in ballast, buitenschut 519 geladene en 262 zeeschepen in ballast; bovendien leegschut 102 lighters en 3011 binnenlandsche vaartuigen. — De lengte van het kanaalpand is, van het begin aan de *Willemshuis* tot aan de schutsluis te *Parmerende* 15,033 ell.; idem van het kanaalpand, van laatstgenoemde tot aan de *Zijperschutsluis*

51,867 ell.; idem van het 3e pand van laatstgenoemde tot aan de Koopvaardersluis 11,600 ell.; totaal 78,500 ell., De lengte van den zijtak of Koopvaarders-binnenhaven, van de Koopvaarders-schutsluis af, tot aan de Doksluis is 1562 ell. De breedte van het kanaal in den bodem is 9,42 ell., de breedte op den waterspiegel 37,67 ell. en de diepte 3,47 en 3,66 ell. Het peil van het IJ voor de Willemsluis is bij gewoon hoog water = A. P. Peil van het Ie kanaalpand (Waterlandspeil) 1,10 ell. onder A. P.; van het 2e kanaalpand (Schermeerspeil) 0,58 ell. onder A. P., en van het 3e kanaalpand (Schermeerspeil) 0,58 ell. onder A. P. Het peil van gewoon volzee tot aan het Nieuwe-diep is 0,21 ell. boven A. P. In jaagpaden langs beide zijden zijn breed 3,80 tot 3,65 ell.; daarin liggen 44 vaste en 13 beweegbare bruggen, waaronder eene wipbrug te Spijkerboor. — De sluiswerken van het kanaal en die daarmede in verband staan, zijn: 1°. de Willemsluis, zijnde eene schutsluis, met twee naast elkander zijnde schuttingen. De groote schutting is wijd in den dag 15,70 ell., diep op de slagbalken 6,83 ell. onder A. P.; de lengte van de schutkolk is 72,54 ell. De kleine schutting is wijd in den dag 3,65 ell., diep op de slagbalken 3,65 ell. onder A. P.; de lengte van de schutkamer is 25,05 ell. De groote schutting heeft een paar hooge, een paar lage vloed- en een paar ebeuren. De kleine schutting heeft ook drie paar deuren als de groote. Deze sluis heeft gekost 465,000 gulden. 2°. De Keer- of Doorvaartsluis, te *Buiskloot*, is wijd van doorvaart 15,70 ell. en diep op de slagbalken 6,83 ell. onder A. P. Zij heeft twee paar vloeddeuren achter elkander en dient tot waarborg, indien de dijken van de Volenwijk mogten bezwijken. 3°. De Schutsluis, bij *Purmerende*, heeft twee schuttingen naast elkander. De groote schutting is wijd 15,70 ell., diep op de slagbalken 6,825 onder A. P.; de schutkamer is lang 65,90 ell. De kleine schutting is wijd 3,65 ell., diep op de slagbalken 3,45 ell. onder A. P.; de schotkamer is lang 21,96 ell. Daarover ligt eene dubbelle houten draaibrug. — 4°. Een paar steenen landhoofden, met sponningen voor twee rijen schotbalken, in den Westfrieschen zeedijk, aan het Zuidende van de Zijpe, om deze te kunnen afsluiten bij inondatie. 5°. De Zijper-Schutsluis, in den Zijper-zeedijk, heeft eene opening, wijd in doorvaart 15,70 ell., is diep op de slagbalken 6,51 ell. onder A. P.; de schutkolk is lang 119 ell.; zij heeft twee paar vloed- en twee paar ebeuren. 6°. De Koopvaardersschutsluis of *Commerciësluis* heeft twee schuttingen naast elkander. De groote schutting is wijd 14,00 ell., diep op de slagbalken 6,28 ell. onder A. P.; de schutkolk is lang 53,55 ell. De kleine schutting is wijd 6,28 ell., diep op de slagbalken 5,77 ell. onder A. P.; de schotkolk is lang 25,12 ell. Iedere schutting heeft twee paar vloed- en twee paar ebeuren. 7°. De Schut- en Inundatiesluis, in den zeedijk aan het Nieuwewerk, heeft eene opening wijd 6,44 ell.; is diep op de slagbalken onder volzee 2,92 ell.; heeft vier paar deuren, waarvan de buiten ebeuren tot toldeuren ingerigt zijn, en dient bij inondatie en tot doorschuttin: van kleine vaartuigen. 8°. De *Maritieme* schutsluis aan het Nieuwe-Diep heeft eene opening of schutting, en dient voor 's Rijks schepen. 9°. De Keer- en Doorvaartsluis, op den zijtak van het kanaal naar het Groot Dok, wijd in den dag 15,70 ell., is diep op den slagbalk 3,96 ell. onder A. P.; heeft een paar ebeuren, en dient om het water in het Dok, boven dat in het kanaal

te kunnen opzetten; en 10°. De Zeedoksluis, zijnde eene keer- en doorvaartsuis tusschen het Groot-Dok en het Nieuwe-Diep, is wijd in den dag 16,94 ell. en diep op den slagbalk 7,27 ell.; heeft één paar vloeden en één paar ebdouren, en dient om het water in het Dok tot eene bepaalde hoogte te kunnen brengen. Hierover ligt eene dubbele ophaalbrug.

NOORDHOORNSCHE-WATERING, water, prov. Zuid-Holland, gem. Rijswijk.

NOORDHOUT (HET), bosch, prov. Utrecht, gem. Driebergen.

*NOORDLAND (HET), onder *Heinkenszand*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 47 bund. 8 v. r. 86 v. ell., alles schotbaar land. Hij behoort tot de watering en onder het polderbestuur van *Heinkenszand*, en wordt, met de andere polders van genoemde watering, door de zeeluis op Tendenwege, onder 's Heer Arendskerke, van het overtollige water ontlast.

NOORDLAND (HET), onder *Oude-Tonge*, welke in het jaar 1461 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 206 bund. 66 v. r. 21 v. ell., waaronder 148 bund. 16 v. r. 58 v. ell. schotbaar land; telt 8 h., waaronder 2 boerderijen, en wordt door 1 sluis, op de haven van Oude-Tonge, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, drie Gezwoorenen, eenen Secretaris en eenen Penningmeester.

*NOORDLAREN, d., telt in zijne kom 74 h. en 450 inw. en, met de kerkelijk daartoe behoorende geh., 112 h. en 660 inw.

*NOORDMEER, weertje in *Waterland*. Er is in 1847 concessie gevraagd, om het droog te maken.

NOORDMIJL, voorm. hofstede, prov. Noord-Holland, gem. Nieuwer-Amstel, $\frac{1}{2}$ u. N. van Amstelveen, in den *Middel-polder*.

NOORDOOSTHOEK, kaap in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Banda*. Zie *Bosnong*. W.

NOORDPLAAT, plaat in de *Oude-Maas*, prov. Zuid-Holland, bij *Haagvliet*, lang 670, breed 100 en hoog 0,82 ell. boven middelbare eb.

*NOORDPLAS (DE), ook OUDZIJDSCHER-DROOGMAKKERIJ genaamd, grenst Z. aan den Honderdmorgen, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5555 bund. 72 v. r. 15 v. ell., waaronder 5569 bund. 40 v. r. 22 v. ell. schotbaar land; als: onder *Hazerswoude*, volgens het kadaster, 1551 bund. 36 v. r. 51 v. ell., alles schotbaar land; onder *Benthuizen*, volgens het kadaster, 688 bund. 12 v. r. 78 v. ell., waaronder 522 bund. 86 v. r. 82 v. ell. schotbaar land; onder *Hoogeveen*, volgens het kadaster, 452 bund. 78 v. r. 20 v. ell., alles schotbaar land; onder *Benthorn*, volgens het kadaster, 85 bund. 4 v. r. 92 v. ell., waaronder 75 bund. 99 v. r. 10 v. ell. schotbaar land; onder *Soeterwoude*, volgens het kadaster, 267 bund. 78 v. r., alles schotbaar land; onder *Noord-Waddinxveen-en-St.-Hubertsgeregt*, volgens het kadaster, 698 bund. 61 v. r. 69 v. ell., alles schotbaar land. Men telt er 141 h., waaronder 52 boerderijen, als onder *Hazerswoude* 18 h. en 15 boerderijen; onder *Benthuizen* 94 h. en 10 boerderijen; onder *Hoogeveen* 10 h. en 9 boerderijen; onder *Benthorn* 2 h., zijnde boerderijen; onder *Soeterwoude* 5 h., alle boerderijen; onder *Noord-Waddinxveen-en-St.-Hubertsgeregt* 12 h. en 11 boerderijen. Hij wordt voor wat *Hazerswoude* aangaat, door 25 voor *Hoogeveen*, door 2 en voor zoo veel *Soeterwoude* betreft, door 3 sluisen, op den Rij., van het overtollige water ontlast en heeft bovendien 15 watermolens onder *Hazerswoude*.

NOORD-POLDER-VAN-ALKENFADE (DE), onbehuide pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leiden*, kant. *Woubrugge*, gem. *Alkomsde*; palende N. aan de ringvaart van het *Haerlemmermeer*, O. aan *Balgerij*, Z. aan den *Middel-polder*, W. aan het d. de *Kaag*. — Hij heeft eene geombineerde bedijking met den *Middelpolder* en den *Keeverpolder* en watert gezamenlijk met deze uit door eenen molen op de *Kever*.

* **NOORD-POLDER-VAN-BERKEL**, paalt N. aan het *Voorhoekje* en den *Binnenwegsche-polder-van-Zegwaard*, O. aan den *Overbuartsche-polder*, Z. aan het d. *Berkel*, W. aan den *Voorafsche-polder*. — Deze pold. watert uit door 3 molens op den *Voorafsche-polder*. Het land ligt 8,29 ell. onder A. P.

* **NOORDPOLDER-VAN-GOUDSWAARD** is onbehuide; paalt O. aan de haven van *Piersbil*, W. aan de haven van *Goudswaard*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 64 bund. 81 v. r. 70 v. ell., waaronder 81 bund. 74 v. r. 10 v. ell. schotbaar land, en watert uit door eene sluis, op het *Spoel*. Het polderbestuur bestaat uit dat van den *Oud-Korendijk* en het *Oude-Nieuwland*, onder *Goudswaard*.

NOORDSTRAAT (DE), b., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Rucphen-Vorensinde-en-Sprundel*, $\frac{1}{4}$ u. O. van *Rucphen*; met 7 h. en 30 inw.

* **NOORDVEEN (HET VRIJE-)** paalt W. aan het *Bezwoenenkerf* onder *Kudelstaart*; is niet bedijkt, maar ligt in den *Uithoornsche-polder*, onder welke bestuur het ook staat. Thans is het voor het grootste gedeelte water, het overgebleven land zal ongeveer 20 bund. bedragen. Boerdertjen of andere gebouwen zijn er niet meer aanwezig, terwijl de laatste plaats reeds voor 40 jaren is gesloopt; de benaming is dus alleen bekend.

* **NOORDWACHTER (DE)**, lees: **NOORDWACHTERS (DE)**,

NOORDWEG, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Watersingen*; met 12 h. en ruim 80 inw.

* **NOORDWELLE** paalt N. W. alleen aan *Rensse*, N. aan het *Brouwershavensche-Gat*. — Reg. 50, staat: 1858, lees: 1628,

* **NOORDWIJK**, kant., bevatte gem. *Noordwijk-Binnen-en-Buiten-Langeveld-en-Offem*, *Lisse*, *Hillegom*, *Vennip*, *Noordwijkerhout-Zijk-en-de-Hooge-Boekhorst*, *de Lage-Boekhorst*, *Oegstgeest-en-Poelgeest*, *Sassenheim*, *Voorhout*, *Warmond*, *Beide-de-Katwijken-en-het-Zandt*, *Valkenburg* en *Rijnsburg*.

* **NOORDWIJK**, d., telt in zijne kom 42 h. en 250 inw. en met het daartoe behoorende geh. *Lucaswolde* 60 h. en 380 inw.

* **NOORDWIJK**, buit., heette vroeger *SJALLEMA*; ligt N. ten O. van *Zuidhorn*, O. van *Noordhorn*, en beslaat eene oppervlakte van 11 bund. 1 v. r. 90 v. ell.

* **NOORDWIJK-AAN-ZEE** is de geboorteplaats van den *Staatsman Hendrik van Roijen*, geb. in 1760, † 16 Julij 1844, als *Staatsraad* in gewone dienst, *Kommandeur* van de orde van den *Nederlandschen Leeuw*.

* **NOORDWIJK-BINNEN** telt 367 h. en 1460 inw. De groote ingang der kerk wordt, sedert de toren aan het dorp gekomen is, niet meer voor kerkingang gebruikt, maar in plaats daarvan is eene nieuwe deuren aan de noord-westzijde gemaakt. Vroeger had men aan het plafond der kerk eenig schilderwerk. — Het orgel is door twee achttingawaardige echte lieden, leden der gemeente, geheel voor hante rekening, bekostigd en der gemeente ten geschenke gegeven, benevens een jaarlijksch inkomen van twee honderd gulden voor den organist en vijf en twintig gulden voor den orgeltrapper. — Het monument ter eere van *Janus Douma* is opgericht in het jaar 1792. Onder de

zels aanzienlijke grafkelders in dit kerkgebouw, vindt men er eene, welke bijzondere opmerking verdient en wel die van JAN VAN DER BOECKENST, zoo als blijkt uit de zerk, waarop het volgende te lezen is :

Int jaer oğ hēn MCCC en X op
Si-te Scolastica dach, starf Jan v. d.
Boukhorst, hēn i-noertich en-hā
norttighout. — Int jaer CXXX op
al-erhllige abent starf Elisabeth
v. alkema geselene Janz v. d. Bouk-
horst voergenoet hit voer de Siele.

Levensgroot zijn zij op deze zerk afgebeeld : hij geheel in harnas met eenen leeuw en zij in plegtgewaad met eenen windhond aan de voeten. — Ter plaatse, waar het *St. Barbara's-konst* te Noordwijk gestaan heeft, ziet men thans niets meer dan een stuk teelland, met eenen muur omgeven. — Thans worden de huisjes, vroeger door de Proveniers bewoond, aan partikuliere inwoners verhuurd, en de voordeelen daarvan, met de nog overgebleven zijnde inkomsten, tot onderhoud van eenige oude behoeftigen, geboren Noordwijkers, gebruikt; strekkende de voormalige eetzalen thans tot schoolgebruik. — Bl. 302. Het raadhuis is een wel ingerigt gebouw, waar ook de teregtzittingen van het kantongeregte plaats hebben. — De Waag bestaat nog. — De tijd van de eerste stichting van het schuttersgild te Noordwijk-Bursum is niet te bepalen, doch uit een oud voorhanden stuk van het jaar 1477 kan men opmaken, dat deze broederschap reeds lang moet bestaan hebben. In het jaar 1834 is het vervallen gebouw door de broederschap onderling geheel hersteld en in behoorlijken staat gebracht (1). — Vermoedelijk is de kamer van Rhetorica te Noordwijk-Bursum eerst in het midden der vorige eeuw te niet gegaan (2). — De Dorpschool wordt gemiddeld door 150 leerlingen bezocht. Ook heeft men er een Instituut voor Jongeheeren met 25 leerlingen en een Instituut voor jonge Jufvrouwen met 14 leerlingen.

* NOORDWIJKERHOUT. Onder de hier gestaan hebbende Predikanten, verdient melding de welsprekende kanselredenaar ABRAHAM LUIS van 1802—1804. Men telt er in de kom van het dorp 53 h. m. 380 inw. — De R. K. kerk staat ½ u. Z. buiten de kom van het dorp. — De kermis valt in den tweeden Zondag in October.

* NOORDWIJKERHOUT-ZILK-EN-HOOG-BOEKHORST bestaat uit de heerl Noordwijkerhout, Zilk en Hooge-Boekhorst en bevat het d. Noordwijkerhout, benevens de geh. Zilk en Hooge-Boekhorst.

NOORDWOLDE, kadast. gem., prov. Friesland, kw. Zevenwouden, griet. *Stellingwerf-Westeinde*, arr. Heerenveen, kant. *Oldeberkoop*, bestaande uit de d. Noordwolde, Steggerda, Blesdijke en Peperga, en, volgens het kadaster beslaande 1707 bund. 14 v. r. 60 ell., waaronder 6953 bund. 31 v. r. 29 v. ell. belastbaar land.

* NOORDWOLDE in *Hemelumer-Oldephaert-en-Noordwolde*, reg. 4, staat: Ond-Karren lees: Oud-Karre — Onderste reg. staat: den landbouw. lees: den landbouw, de veeteelt en het turfgraven. — Reg. 5,

(1) Men zie verder over dit gilde de *Vriend des Vaderlands*, Jaargang 1835, bl. 675 en 676.

(2) Over deze kamer zie men voorts het *Aanhangsel op het Woordenboek van NIJHOF*, lett. R, bl. 65-71.

staat: *Oudega-Kolderwolda-Nijega-en-Elahuisen* lees: *Oudega-en-Kolderwolda en Nijega-en-Elahuisen* — Reg. 6, en 7 staat: eenen Predikant lees: twee Predikanten — Reg. 16, staat: *IJGAWOLDEN*, lees: *IJGAWOLDEN*. — Reg. 17, staat: *IJGA GALANA*, lees: *IJA GALANA*,

* **NOORDWOLDE**, griet. *Stellingwerf-Westeinde*, telt 398 h. en ongeveer 2040 inw., en met de daartoe behoorende geh. *Rysberkampen en Zandhuizen*, benevens een gedeelte van *Frederiksoord*, 440 h. en omtrent 2520 inw.

* **NOORDWOLDE-EN-BEUIL**. Reg. 4. Staat: *NOORDWOLDE-EN-BEUIL*, *Steggerden-en-Finkinga* lees: *NOORDWOLDE-EN-BEUIL*, *Steggerden-en-Finkega*

* **NOORDZIGT** is geen buit., maar eene hoeve.

* **NOORDZIJDER-POLDER**, of *NOORDZUIDSCHE-POLDER*, gem. *Hofwegen*, wordt door eenen molen, op den *Graafstroom*, van het overtollige water ontlast.

* **NOORDZIJDER-POLDER**, in *Rijnland*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 752 bund. 52 v. r. 30 v. ell.; als onder *Noordwijk-Binnen-en-Buiten-Langeveld-en-Offem*, 400 bund. en onder *Noordwijkerhout* 352 bund. 52 v. r. 10 v. ell. Hij wordt door drie sluisen, waaronder twee te *Noordwijk-Binnen* en eene op de nieuw gegraven watering, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit de *Burgemeesteren* der beide gemeenten.

* **NOORDZIJDE-VAN-BLESKENS GRAAF** ligt 1,00 ell. onder A. P.

* **NOORDZIJDE-VAN-DEN-LEYDSCHENDAM**. Staat: Zie *LATWICSDAM* (*NOORDZIJDE-VAN-DEN-*). lees: Zie *LEYDSCHENDAM*.

NOORMER, geh. op het eil. *Wieringen*. Zie *NORMER*. W.

NOORWEGEN, eil. in *Oost-Indië*. Zie *MATOEBA*.

* **NOOTDORP**. Reg. 10 en bl. 505, reg. 15, staat: *J. LOOPUYT*, lees: *PETRUS LOOPUYT*. — **NOOTDORP** is mede de geboorteplaats van den *Bestuulerde* *NIKOLAAS SMALLENBURG*, geb. 1 October 1761, † 20 Junij 1836 en van den *Muntkundige* *PETRUS VERKADE*, geb. in 1767, † den 2 Januarij 1844.

* **NOOTDORP (POLDER-VAN-)**, vroeger de *NOOTDORPSCHE-PLAAS*, ligt gedeeltelijk ook in de gem. *Frijenban-en-Biesland*; beslaat volgens het kadaster eene oppervlakte van 1172 bund. 99 v. r. 52 v. ell., waaronder 1028 bund. 61 v. r. 26 v. ell. schotbaar land; telt 52 boerdorpen, en wordt door 2 stoomvlijsel- en 3 windschepdradwatermolens drooggemalen. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Dijkgraaf* en vier *Heemraden*.

* **NORBERTIJNER-ABDIJ** te *Dockum*. Reg. 5, staat: *Oost-Friesland*, lees: *Friesland*,

NORGERVAART, geh., prov. *Drenthe*, gem. en $1\frac{1}{2}$ u. N. van *Noy* met 15 h. en 90 inw.

NORTHA, naam, voorkomende op het jaar 889 en waardoor vermoedelijk het d. *Noordwijk-Binnen*, prov. *Zuid-Holland*, bedoeld werd. Zie *NOORDWIJK-BINNEN*. W. en A.

* **NOSPELT** behoort thans tot het kant. *Capellen* en telt 116 h. en 600 inw.

* **NOTENDAAL** ligt $2\frac{1}{2}$ u. N. ten W. van *Bergen-op-Zoom*, $\frac{1}{2}$ u. W. van *Steenbergen*; met 43 h. en 260 inw.

* **NOTENLUST** ligt ruim $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van 's *Hertogenbosch*, $\frac{1}{2}$ u. W. Z. W. van *Vught*, benoorden den straatweg naar *Tilburg*.

* **NOTHOMB** is een d. (geen geh.) met 21 h. en 140 inw. Er is eene *bijkerk*, die tot de par. van *Berl* behoort.

* **NOVA-STRELA**, staat: Zie *NIEUWE-STAR*. lees: Zie *STAR* (*NIEUWE*).

§ NOVA-TERRA, naam, welken in het perkementboek van Utrecht gegeven wordt aan de landen, die omstreeks het jaar 1250, in de prov. *Friesland*, omtrent Bolsward waren aangewonnen, uit den Binnenlandschen inham, de *Middelzee* genaamd, welke landen onder vercheidene dorpen verdeeld zijn.

NUENEN, d., prov. *Noord-Brabant*. Zie NUNEN. W. en A.

NUIJENEIND, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie NIEUWIND. W. en A.

* NULAND, paalt N. aan de gem. Alem-Maren-en-Kessel, Lith en Lithoijen, O. aan Geffen en Heesch. — Daartoe behoort mede het geh. Papendijk.

NUMANSDIJK (DE), dijk, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Numansdorp*. Het is dat gedeelte van den buiten- of rivierdijk, hetwelk bezuiden den Numans-polder, van de limiet van Strijen tot die van Zuid-Beijerland loopt, en waaraan het d. Numansdorp ligt.

* NUMANSDORP. Het schoollokaal, dat 5 ell. hoog is, wordt des zomers gemiddeld door 100 en des winters door ruim 240 leerlingen bezocht.

* NUMANSDORP (DE BEKADE-GORZEN-VAN-) en NUMANSDORP (DE HOOG-WESTERSCHE-POLDER-VAN-) zijn gedeelten van de *Laagje-van-Numansdorp*. Zij zijn bezomerkaad in 1751 en beslaan eene oppervlakte van 93 bund. 19 v. r. 52 v. ell.

NUMANSDORP (DE HOOGZANDSCHE-POLDER-VAN-), pold. prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *Oud-Beijerland*, gem. *Numansdorp*; palende W. aan de Bekade gorzen en aan den Nieuw-Oostersche-polder. Deze pold., beslaat volgens het kadaster, eene oppervlakte van 528 bund. 60 v. r. bouw- en weiland, en telt 8 boerdertjen.

* NUMANSDORP (DE LAAGJES-VAN-) of de BUITENGORZEN-VAN-CROONSTRALEN-ONDER-NUMANSDORP, beslaan, met alle riet- en biesveldlikken, 1595 bund. 25 v. r. 57 v. ell.; men telt er 18 boerdertjen. Zij wateren door 9 sluizen op het Hollands-Diep uit.

* NUMANSDORP (DE MOLEN-POLDER-VAN-), welke in het jaar 1665 bezomerkaad is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 152 bund. 44 v. r. 60 v. ell., alles schotbaar land, en watert door twee sluizen, op het Hollands-Diep uit.

* NUMANSDORP (DE NIEUWE-OOSTERSCHE-POLDER-VAN-) of eigenlijk de NIEUWE-OOSTERSCHE-ZOMER-POLDER-VAN-NUMANSDORP, is in 1758 bezomerkaad, en beslaat 152 bund. 74 v. r. 55 v. ell.

* NUMANSDORP (DE NIEUWE-WESTERSCHE-ZOMER-POLDER-VAN-), welke in 1696 bezomerkaad is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 110 bund. 59 v. r. 80 v. ell.

* NUMANSDORP (DE WESTERSCHE-BEKADE-GORZEN-VAN-), beslaat eene oppervlakte van 22 bund. 29 v. r. 46 v. ell.

* NUMANSDORP (DE WESTERSCHE-SLOBBE-GORZEN-VAN-), beslaat eene oppervlakte van 10 bund. 7 v. r. 40 v. ell.

NUMERO-DERTIEN, geh. in het *Wold-Oldambt*, prov. *Groningen*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Veendam*; met 2 h. en 7 inw.

NUMERO-EEN, geh. in het *Wold-Oldambt*, prov. *Groningen*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Veendam*; met 7 h. en ruim 50 inw.

* NUNEN-GERWEN-EN-NEDER-WETTEN paalt Z. O. aan Mierlo, Geldrop en Zes-Gehuchten, Z. W. aan Tongelre en bestaat uit de d. Nunen, Gerwen en Nederwetten; benevens de geh. Alvershool, Beekstraat, Boord, Eeneind, de Heuvel, Hooi-donk, Laar, Langelaar, Nieuwendijk, Opwetten, Refeling, Rullen, Schoot, Spekt, Stad, Vaarleem Wettensëinde.

* NUNHEIM bevat mede de geh. St. Elisabeth en Leu-molen.

* NUNSPEET. Bl. 334, reg. 22, staat: JACOBUS WILHELM, lew. JACOBUS, volgens anderen JOHANNES WILHELM,

NUT BIJ VREUGD, buit. in *Schieland*, prov. Zuid-Holland, gem. *Overschie-en-Hoogenban*, $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Overschie*, aan de trekvant tusschen Rotterdam en Delft.

* NUTH grenst W. aan Schimmert en Spaubeek. De kerk, door het kapittel van Aken, in 1763, gebouwd, heeft een steenen gewelf zonder pilaren.

* NUTTER telt 54 h. en ruim 190 inw., onder welke ruim 180 R. L. en een tiental Herv. Men heeft er eenen wind-korenmolen.

O.

* OBDEGA. Staat: Zie UBBINGA. lees: Zie UBBEGA.

* OBBIJCHT telt 63 h. en ruim 290 inw. De kerk, aan den H. WILHELMUS toegewijd, is een schoon gebouw, met eenen toren. — De kermis te OBBICHT valt in den eersten Zondag na H. Sacramentsdag.

* OBBIJCHT (HET HUIS-TR.) beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 17 bund.

* OBBIJCHT-EN-PAPENHOVEN bevat mede de geh. Nattenhoven en Arrekoven.

* OBDAM bevat slechts een gedeelte van *Berkmeerdijk* en *Wespmeer*. — Bl. 337, reg. 33, staat: JOHANNES AESTIUS, lees: JOHANNES AESTIUS,

* OCKINGA lag in het kw. *Westergoo*, 5 min. W. van *Burgard*, bij de b. *Sjüngadijk*. De daartoe behoord hebbende gronden, beslaan eene oppervlakte van 4 bund.

ODEWIJCK, oude naam van het d. ODJIK, prov. *Utrecht*. Zie ODJIK. W. en A.

* ODJIK beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 648 bund. 90 v. r. 96 v. ell., waaronder 647 bund. 46 v. r. 35 v. ell. belastbaar land en telt 85 huisgez. Onder de Herv. zijn ongeveer 40 Ledematen.

* ODILIENBERG, of St. ODILIËNBERG paalt W. alleen aan Linnen. — De kerk is een vervallen gebouw, met eenen ouden toren en van een orgel voorzien. Toen JACOBUS OUVENEN, als Vicaris-Generaal van het bisd. Roermond, den 9den October 1686, de kerkvisitatie te ODILIËNBERG hield, was HENDRIK VAN THOR aldaar Pastoor; het begeven der pastorij stond deszelfs aan het kapittel van Roermond. De groote tienden kwamen ten voordede van den Bisschop van Roermond; de kleine tienden behoorden aan den Pastoor der plaats en aan den Heer van FRIJBERG (zie dat woord W.). Het getal der Communicanten ging toen niet boven de 300. De kerk, geheel vervallen zijnde, werd omstreeks 1682 hersteld. RICHARDUS COES, vierde Bisschop van Roermond, wijdde haar den 11 Mei 1686. Vóór dien tijd was de kerk van ODILIËNBERG aan de H.H. Apostelen PAVLUS en PAULUS toegewijd, doch toen werd zij opgedragen aan de H.H. WILHELMUS en OREANUS (1). — Het koor is gewelfd, doch de kerk heeft eenen platten zolder, boven den boog van het koor staat het volgende jaarschrift:

(1) De plegtigheid der inwijding en de mirakelen, die daarbij zouden hebben plaats gehad, vindt men beschreven bij KNIPPENBERG *Hist-eccles. ducatus Golorias* fol. 367 et seq.

**De egyptische restauratie
et de eerste maaij apertuur.**

(d. i. Onder Bisschop RICHARD hersteld en den 12 Mei geopend). — De predikstoel draagt het jaartal 1787. Men vindt in de kerk eene steenen doopvont, naar het maaksel te oordeelen allerwaarschijnlijkst uit de veertiende eeuw afkomstig. In den toren hangt slechts ééne klok.

* ODULFUS-KLOOSTER (ST.) stond niet in maar bij de st. Stavoren.

OEDJOENGROESSIE, d. in *O. Indië*, op *Java*, resid. en reg. *Tagal*.

OEDJONG-MOERONG, plaats in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, met diamantruijnen.

OEDJONG-SELATAN, kaap in *Oost-Indië*. Zie SALATAN. W.

* OEGEKLOOSTER werd ook de PROOSDIJ VAN SCHNELLAARD genaamd.

* OEGSTGEEST. In het jaar 1848 zijn de R. K. van Valkenburg en de Beide-Katwijken en in het jaar 1850 een gedeelte van de gem. Rijnsburg, van de stat. *Oegstgeest* afgescheiden, zoodat deze laatste, welke thans enkel door eenen Pastoor bediend wordt, tegenwoordig 700 zielen, onder welke 510 Communicanten, telt.

OEKELE, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie OEREL. W.

OEKENSCHÉ-BEEK (DE), beek, prov. *Gelderland*, gem. *Brummen*, met eene oostelijke rigting in den *IJssel* uitlopende.

OEL, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie OEREL. W.

OELAR (POBLOK), eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, N. W. van Tandjong-Lineng, N. van Anjer en W. van het d. Tjigading.

OELOE, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op het Zuidelijke schiereiland; met 22 h.

OELOEDJAMI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, gedeeltelijk resid. *Tagal*, reg. *Pamalang*, gedeeltelijk resid. en reg. *Pekalongan*, 3 palen van Tjomal, ter wederzijden van de Tjomal, welke hier zeer breed en diep is. Het is een zeer welvarend dorp, met vele Chinezsen en steenen woningen. De overtocht over de rivier geschiedt er met een vlot.

OELOEMA-SÉMANDO, landst. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, in het Z. Z. O. van het land *Pasoemah-Lebar*.

OELOE-SOENGAI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*.

OEMAN, oude st. in *O.-Indië*, op het eil. *Banda*, aan de zuidoostkust.

OEME (DE) WAT OEME, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Ambina*, gesp. *Oeli-Saylessi*, met eene noordelijke rigting, in den *Archipel van St. Lazarus* uitlopende.

OEMPAK (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie OERPAK (DE). W.

* OEN. Er zijn hier 18 huisgez., die zich met klompenmaken bezig houden, waartoe de talrijke peppelboomen veel geschikt hout opleveren. In de buurs. Dijkkerrot is bij den *IJsseldijk* nog eene kolk, van eene voor onheugelijke jaren aldaar gevallen doorbraak. — Reg. 39. Voor eenige jaren heeft men, op den grond, waar het kloost. buiten Oen gestaan heeft, bij het aanleggen van eenig plantsoen nog het gebeente van twee lijkén, denkelijk van Geestelijken, ontdekt.

* OENARANG, d. ligt aan den grooten postweg van *Samarang* naar *Soerakarta*.

OENE, d., prov. *Gelderland*, Oen. W. en A.

OENEMA in *Dantumadeel*. Ter plaatse, waar dese state gestaan heeft, ziet men thans 1 bund. 3 v. r. 70 v. ell. bouwland.

* OENEMA, in *Utingeradeel*, stond bij de kerk van *Terkaple*, ter plaatse waar men thans eene boerderij heeft, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 27 bund. 39 v. ell.

OENARANG, dist., berg en d. in *Oost-Indië*. Zie OENARANG, W. en A. OENSANG, kaap in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Makassar*, aan de oostkust van het eil. *Borneo*; 5° 18' N. B. 137° 7' O. L.

* OENSEL ligt gedeeltelijk gem. *Zalt-Bommel*, en telt 15 h. en ruim 80 inw., van welke 9 h. en 50 inw., onder *Hurwenen* en 6 h. en 30 inw. onder *Zalt-Bommel*.

OERATO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Groot-Key*.

* OERLE, ook wel Osl genoemd, heeft zeer arme inw., van bijzondere zeden.

OESTENWOLDE, oude naam van het d. OOSTERWOLDE, prov. *Gelderland*. Zie OOSTERWOLDE, W.

§ OESTERBERGEN, gebergte (niet geh.) in *Oost-Indië*. Zie *Kraas W.*

* OETELAAR (OP) lees: OETELAAR (HET) telt 35 h. en 160 inw.

* OETRINGEN heeft 30 h. en 220 inw. Tot de par. behooren *Schrasig*, *Hackenhof* en *Kackert* zoodat deze 380 zielen telt.

* OETSMA, griet. *Menaldumadeel*, lag 10 min. O. van *Bossum*. Ter plaatse waar zij gestaan heeft ziet men thans eene boerenhuizing, welke, met de daartoe behoorende gronden, 19 bund. 20 v. r. beslaat.

OEVER (GROOT), beerenhofstede, prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Heerde*, aan den *IJssel*. Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 105 bund. bouw- en weiland en wordt in eigendom bezeten, door *Mevrouw de Douairiere van Irtsum* geb. van den *Meuwede* te *Utrecht* (1).

OFFERKAMP, h., prov. *Limburg*, arr. kant. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Roosmonde*, gem. en 5 min. Z. O. van *Herten*.

OFWEGEN, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 22 min. van *Woubrugge*; met 9 h. en ongeveer 80 inw.

OGAM-DISTRIKTEN (DE), landstr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Palembang*.

* OHE. De kapel aan de H. *ANNA* toegewijd, heeft eenen kleinen toren. De kermis valt in den 26 Julij.

* OHE-EN-LAAK, paalt N. aan *Stevensweerd* en *Roosteren*, O. aan *Roosteren*, Z. aan *Echt*, W. aan de *Maas*. — De inw. parochieën te *Stevensweerd*. Het wapen bestaat uit het beeld van de H. *ANNA*.

* OIJEN-EN-TEEFFLEN. Reg. 7 staat: gem. lees: d.

OIJENSCHEN-MIDDENWAARD, plaat in de *Maas*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Oijen-en-Teeffelen*, groot 24 bund. 18 v. r. 70 v. el.

* OIRSBEEK. Reg. 5, staat: *Hilensberg* lees: *Hillensberg* — Reg. 5, staat: *Ophoven*, *Daenraedt* en *Klein-Daenraedt* lees: *Opperen*, *Doenraedt* en *Klein-Doenraedt*. Men telt er in de korn van het d. 80 h. en 230 inw. De dorpschool wordt gemiddeld door 100 leerlingen bezocht. — Reg. 24, staat: *Woensdag* lees: *Zondag*

OIRSBEEK (HUIS-TE-), naam, welken men wel eens verkeerdelijk geeft aan het *Huis Doenraedt*. Zie *DOENRAEDT* (HET-HUIS-).

* OIRSCHOT. Bl. 384. In 1849 is een grindweg aangelegd, waarvoor *Oirschot* onmiddellijke gemeenschap heeft met den grooten weg van 's *Hertogenbosch* op *Maastricht*. — Er is thans ook een hulpkantoor voor de brievenpostertij. — Bl. 385. Het *Gasthuis* is in 1848, als zoodanig hersteld en ook de kapel daarin op nieuw tot godsdienst-oefening ingerigt. Geestelijke zusters uit het *Nonnenklooster* verplegen er de zieken.

(1) Men zie over deze uitgebreide en belangrijke hofstede het *Tijdschrift* ter beoerding van *Nijverheid*, D. XVI, bl. 221-239.

*OISTERWIJK, gem., bevat nog het geh. het Splijk, en een ged. van het geh. Balsvoort.

*OISTERWIJSCHE-HOEVEN, ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Berkel*, en telt 7 h. en 40 inw.

OKKERLAKE (DE), voorm. water, prov. *Noord-Brabant*, dat uit de *Mark* voortkomende, met eene westelijke strekking naar de *Sprangeliep*.

*OKKERS-POELTJE (HET) is 10 bund. 71 v. r. groot en men vangt er baars en paling in.

OKKERVOORT, verkeerde spelling van OTTERVOORT, oudtijds een watertje in *West-Friesland*, prov. *Noord-Holland*. Zie OTTERVOORT.

OKSWERDER-DIJK (DE). Reg. 6, staat: *Juwsemakluft* lees: *Juwsemakluft*

OKSWERDER-ZIJL, voorm. sluis, prov. *Groningen*. Zie NIELSLOOTEREN. W.

OLD-BOSCH staat: Zie *GAKINGA*. lees: Zie *TREBORG*.

OLD-DIEPEN, buurs., prov. *Overijsel*. Zie *DIEPENHEIM* (OUD-).

OLDEBERKOOP, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Stellingwerf-Oosteinde*, arr. *Heerenveen*, kant. *Oldeberkoop*, bevattende de d. *Oldeberkoop*, *Nijeberkoop* en eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 3038 bund. 26 v. r. 33 v. ell., waaronder 3008 bund. 77 v. r. 80 v. ell. belastbaar land.

OLDEBOORN, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Utingeradeel*, arr. en kant. *Heerenveen*; bestaande uit de d. *Oldeboorn* en *Haskerdijken*, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 2697 bund. 17 v. r. 63 v. ell., waaronder 2659 bund. 39 v. r. 98 v. ell. belastbaar land.

*OLDEBOORN, d. Bl. 399, reg. 10, staat: *Sormorra*; lees: *Sorremorre*; — Reg. 16, staat: eene valbrug lees: eene vaste brug — Reg. 17 staat: 1650 inw., lees: 1750 inw., — Reg. 23 en 24, staat: 1 wind-koren-, 1 mosterd en 1 moutmolen, lees: 1 windkoren- mosterd- en moutmolen. — Er zijn te OLDBOORN 900 Hervormden. — De kerk was, vóór de Reformatie, waarschijnlijk aan den H. BONIFACIUS gewijd.

*OLDEBOORN-EN-NES telt 850 zielen, onder welke 280 Ledematen. — Bl. 401, reg. 3, staat: *ALGARIUS*, lees: *ALUTARIUS*,

*OLDEBROEK. Reg. 6 staat: *Echt* lees: *Eekt* — Reg. 9 staat: *Molecaten*. lees: *Moleneate*. — De R. K. behdoeren tot de stat. van *Harderwijk*.

*OLDEHOLTPADE. Bl. 406 reg. 2, staat: 54" lees: 45".

*OLDEHOVE, gem., bevat, behalve de in het Wbk. opgegeven buurten, mede de b. *Heereburen* en *Uiterdijk*, en is groot, volgens het kadaster, 4076 bund. 56 v. r. 59 v. ell., waaronder 3606 bund. 47 v. r. 65 v. ell. belastbaar land. — Reg. 11, staat: *Balmahuizen*, lees: *Balmahuizen*, — Reg. 13, staat: *Ijkema*, lees: *Ijkum*, — Reg. 18 en 19, staat: noordwaartsche kronkeling, lees: zuidwaartsche kronkeling, — De drie scholen in deze gem. worden gezamenlijk door 390 leerlingen bezocht. — Men telt in de kom van het d. *OLDEHOVE* 56 h. en 380 inw.

*OLDEMOLE (DE). Staat: *Boekelusche-Aa* lees: *Boekulosche-Aa*

*OLDENBARNEVELDSCHÉ-DIJK, meer bekend onder den naam van *Zanddijk*, is in het jaar 1610 aangelegd en door het planten van helm en het overstaiven zoodanig aangegroeid, dat hij thans tot een zeer hoog duin geworden is. Deze dijk diende om de Noordzee te beletten zich in het noordwesten over het *Koegras* uit te spreiden, en

nich in den Wieringerwaard te werpen. Vóór het aanleggen van dien dijk, welke in 1760, door de zorg van WILLEM IV, Prins van Oranje, veel verbeterd is, was den Helder-en-Huisduinen een eiland.

* OLDKNHOF, gem. *Doornspijk*, was vroeger het verblijf der Dru-ton van de Veluwe en is geheel gesloopt. — De grond, waar het ge-staan heeft, is in weiland herschapen.

OLDENHUIS, voorm. burg in *Fievelgo*, prov. *Groningen*. Zie *OUZ-ruts*. W.

* OLDENHUIS, in *Hunsingo*. Reg. 4, staat: Pieterbuurstermar-
lees: Pieterbuurstermaar.

OLDEOUWER, d., prov. *Friesland*. Zie *OLDEOUW*. W.

OLDETERP, d., prov. *Friesland*. Zie *OLTERERP*. W.

OLDETRIJNE, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Stel-lingwerf-Westeinde*, arr. *Heerenveen*, kant. *Oldeberkoop*; bevattende de d. Oudetrijne, Munnekeburen, Nijelamer, Nijetrijne, Oudelamer, Sønnega, Scherpenseel en Spaaga, en, vol-gens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 7870 bund. 8 v. r. 41 v. ell., waaronder 7756 bund. 54 v. r. 71 v. ell. belastbaar land.

* OLDIJKSTER-MAAR behoort onder het *Wissumer-en-Schoepel-ster-Zijvest*.

* OLIJDAM stond $\frac{1}{2}$ u. van *Goor* en $1\frac{1}{2}$ u. O. van *Markelo*. — Deze haven is reeds voor vele jaren gesloopt. Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans nog eene verhevenheid en overblijfselen van de fondamenteu, en in de nabijheid eene boerenhofstede, welke den naam van *OLIJDAM* heeft behouden. De haven werd in de tweede helft van de vijftiende eeuw bezeten door *WILLEM VAN HOUVEL*. In 1682 behoorde zij aan *JONNES UNICO RIPPEDA VAN WELDAN*, en is toen waarschijnlijk reeds onder de haven *Weldam* opgenomen, zoo dat men thans niet meer kan nagaan, welke oppervlakte van gronden daartoe hebben behoord.

* OLING ligt 10 min. Z. van *Tjamsweer*, en telt 5 h. en 50 inw.

* OLLEHREM (*) stond 15 min. Z. O. van *Oldelove*. — Ter plaats, waar dezen burg gestaan heeft, ziet men thans eene boerenbehuizing, met 15 bund. 22 v. r. 70 v. ell. land.

* OLM, telt 51 h. en 180 inw.

OLMENVELD, hofst. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gm. *Seroosterke-Rijsburg-en-Hondsgems-Ambacht*, 10 min. Z. O. van *Serooskerke*,

OLSTBRUG of brug no. 12, prov. *Gelderland*, over het *Apeldoorn-sche-kanaal*, gem. en 10 min. Z. van *Heerde*. — Het is eene houten ophaalbrug in den weg van *Epe* naar *Veessen*.

OLSTERHOF, buit., prov. *Overijssel*, gem. en in het d. *Old*, aan den door dit dorp loopenden grindweg, 1 bund. 50 v. r. groot.

OLSTERWAARDEN, uiterwaarden, prov. *Overijssel*, gem. *Aolt*, welke door eenen steenen duiker, op den *IJssel* uitwateren.

OMLOOP, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Achter-spelen*, 8 min. Z. O. van *Surhaisterveen*; met 6 h. en 50 inw.

* OMLOOP (DE BINNEN-) paalt N. aan *Kerkeland*, O. aan *Harmonie*, Z. aan den *Kernepolder*, W. aan den *Meeuwspolder*. Hij be-slaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 21 bund. 42 v. r. 54 v. ell.

* OMMEDIJKSCHE-POLDER (DE) paalt N. W. aan de *Waan-naarsche-watering*, N. O. aan den *Rijn*, Z. O. aan den *Stevenshof-polder*, Z. aan *Maaldrift* en Z. W. aan den *Huis-ter-Waars-polder*, ver-tert uit door de *Korte-watering* op den *Rijn*.

OMMEDJESCHE-WATERING, water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Soeterwoude*, in eene Noordoostelijke rigting, loopende van de scheiding van Stompwijk naar de Zuidbuurtster-watering.

* **OMMELANDERWIJK** bestaat uit 181 h., bewoond door 238 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 1050 zielen, van welke 850 Hervormd zijn. De h. liggen langs het Ommelanderwijkster-diep. — De school wordt gemiddeld door 100 leerlingen bezocht.

* **OMMELANDERWIJK-EN-ZUIDWENDING** telt bijna 1580 zielen, onder welke ongeveer 410 Ledematen. — De kerk is een langwerpig vierkant gebouw.

* **OMMEN** gem. heeft behalve de in het Wbk. opgegevene fabrieken, ook nog 1 kalkbranderij en 1 korean- en pelmolen.

* **OMMEREN** paalt N. aan Ingen en Lienden, O. aan Meerden, Z. aan de Linge of Landwetering en de b. Zandwijk, W. aan Zandwijk, Maurik en Ingen. — Deze heerl. bevat het d. Ommere en onderscheidene verstrooid liggende huizen; bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 647 bund. 45 v. r. 44 v. ell., waaronder 642 bund. 64 v. r. 42 v. ell. belastbaar land; telt er 76 h., bewoond door even zoo veel huisgez., uitmakende een bevolking van 430 inw. — De eerste die in de Herv. gem. het leeraarambt heeft waargenomen is geweest **LUDOVICUS DE KÖEL**, die vóór het jaar 1618 herwaarts kwam en in het jaar 1637 overleed. — De Christelijk Afgescheidenen maken, met die van Ingen en Lienden, eene gem. uit, welke hij besluit van 15 Februarij 1848, goedgekeurd is, en 100 zielen, onder welke 85 ledematen, telt. — De eerste die, in deze gemeente, het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest **JOHANNES CHRISTIAAN DONKER**, die in het jaar 1848 herwaarts kwam en er nog staat. — De dorpschool wordt gemiddeld door 75 leerlingen bezocht. — Het adellijk geslacht van **OMMEREN** voerde *d'or en trois lions léopardés de sable, posés en pal* (d. i. goud, met drie loopende leeuwen, van sabel, boven elkander geplaatst), en doordien het zelfde wapen door het Geldersche geslacht van den **STRENSUITZEN** gevoerd werd, is het te denken, dat beide tot het zelfde geslacht behoorden. Later heeft de heerl. aan den huise van **BONNICHEN** behoort, waaruit zij, omstreeks het jaar 1180, in den huise van **LYNDEN** is overgegaan. In 1460, door **JAN VAN GEMMICH**, verkocht zijnde aan **GERARD VAN CULENBORG**, bleef zij tot den 28 April 1698, in het grafelijke huis van **CULENBORG**, wordende zij op dien dag verkocht door **LOUISE ANNA**, Verstin van *Waldeck*, Gravin van *Pirmond en Culenburg*, aan **Vrouw ANNA DE BUJE**, douairière van den **STEEN**, *Vrouw van Waajenstein*. Tot heden is zij onafgebroken in het bezit van het geslacht van den **STEEN** gebleven, zijnde de tegenwoordige eigenaar de heer **DINZARIK JONAS ARNOLD FRANÇOIS VAN DEN STEEN**, wonende op den huise *Waajenstein* te Herwijnen. — Onder de heerlijke regten behoort de gedeeltelijke voordragt van het gemeentebestuur van Lienden. — Godurende den tijd dat het geslacht des tegenwoordigen bezitters eigenaars geweest zijn, heeft hun familiewapen, ook voor wapen van **OMMEREN** gestrekt, zijnde een doorsneden (*coupé*) veld, het bovenste deel van zilver met drie hamers naast elkander van sabel (zwart), en het onderste geheel van de laatste kleur. — De kerk der Christelijk Afgescheidenen is een nieuw gebouw, zonder toren of orgel.

* **OMMERESCHANS**. De Herv. kerk, ongeschikt geworden zijnde tot de gemeenschappelijke godsverering, werd er, in het jaar 1847, een nieuw en ruimer bedehuis gebouwd, hetwelk den 13 Junij van dat jaar is ingewijd.

* **OMOORDS-POLDER** is grootendeels uitgevoerd; watert uit door 2 molens op de Rotte, en ligt 1.98 ell. onder A. P.

§ **OMVAL** lees: **OMVAL (AAN-DEN-)**, geh. in de *Bedijkte Schermeer*, prov. *Noord-Holland*; arr., kant., gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Alkmaar*, aan het westeinde van de Noordervaart; met 21 h., ongeveer 80 inv. en eene, sedert weinige jaren, nieuw gebouwde school, met 80 leerlingen.

* **OMVLOED-VAN-DEN-DINKEL** neemt zijnen aanvang uit de *Dinkel*; nabij den huise Singraven, onder *Denekamp*; loopt voor een klein gedeelte door de buurschappen *Beuningen* en *Volthe*, gem. *Weerselo*, en ontlaat zich, onder de gem. *Denekamp*, in de *Dinkel*. Het dient hoofdzakelijk om eenen, bij gemeld huis Singraven aanwezigen, watermolen van het overtollige water te ontlasten.

* **ONDERDENDAM**. Bl. 449, reg. 38, staat: Menkewierum lees: Menkeweer. — Aldaar is een Godshuis en een Postkantoor.

ONDERPLAAT, plaat in de *Oude-Maas*, prov. *Zuid-Holland*, bij *Hoogvliet*, lang 1650, breed 150 en hoog 0,60 ell. boven middelhare eb.

* **ONDERSMA**. Het aldaar voor weinige jaren aangelegde landhuis, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, 40 bund.

ONGABAN, d. in *Oost-Indië*. Zie *ONGARANG*. W.

ONGELUKKIGE-WIJK (DE), turfvaart, prov. *Overijssel*, loopende uit het zeede pand der *Dedemsvaart*, langs de Drenthache grenzen en door het oude bed der *Reest*. Zij is lang 4300 ell.

ONGEMAK (HET), gedeelte van den *Gelderschen-IJssel*, aan de limiet van *Olst* en *Epe*.

* **ONNA** ligt bijna $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Steenwijk* en ruim $1\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Steenwijkerwold*, en telt 37 h. en 190 inv.

* **ONRUST**. De voormalige plaat van dien naam, sedert eenige jaren geheel verland zijnde, zoo zijn de daarop gewassen schorren, ten jare 1841, verkocht door 's Rijk's Domeinen; en is het grootste gedeelte deser schorren thans ingedijkt onder den naam van den *Onrust-polder*. Zie het volgende art.

ONRUST-POLDER (DE), pold., op het eil. *Noord-Beveland*, prov. *Zeeland*, arr. *Goes*, kant. *Kortgene*, gem. *Wissekerke-Geerdijk-'s Gavenhoek-en-Kampens-Nieuwland*, in de heerlijkheid *Oud-Kampen-en-Sulekerke*; palende W. en N. aan het *Veersche-gat*, O. aan den *Jacobs-polder*, Z. aan de *Kamperlandsche-haven*. — Deze pold. welke ten jare 1846 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster eene oppervlakte van 330 bund. 65 v. r. 30 v. ell., waaronder 311 bund. 65 v. r. 90 v. ell. schothaar land; telt 10 h., waaronder eene boerenwoning, en watert uit door eene steenen sluis, op de *Kamperlandsche haven*. Onverdeeld aan de *Geïnteresseerden* der indijking toebehoorende, heeft hij nog geen polderbestuur.

ONSENOORDT, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie *ONSENOORT*. W.

* **ONSOEWIELA (BAAI-VAN-)** staat: Zie *PALAS (BAAI-VAN-)* lees: Zie *PALAS (BAAI-VAN-)*.

* **ONSTWEDDE** bevat mede de geh. *Barlage*, *Marke* en *Mus-el*, benevens de b. *Achter-Holte* en de *Tange*.

ONSTWEDDER-MUSSEL, geh., prov. *Groningen*. Zie *MUSSEL*.

ONZE-LIEVE-VROUW-VAN-KARMEL (KLOOSTER-VAN-), voorn. kloost. te *Haarlem*. Zie *KARMELIJESSEN-KLOOSTER*. W.

* **ONZENOORD (KASTEEL-VAN-)** is een schoon, modern huis, in de vorige eeuw gebouwd; daar achter staat een vierkant gebouw met hoog spits toeloopeend dak. Deze beide gebouwen zijn te zamen met eene gracht omringd, waarover eene steenen brug, vlak voor het kasteel, ligt. Op het voorplein staan twee koetshuizen en vier

kastanjeboomen, waarvan drie merkwaardig zijn wegens hunne groote uitgebreidheid. Het geheel is omgeven van moestuinen, wandelingen enz., zijnde alles wederom besloten door eene gracht en ijzeren hek.

ONZE-VROUWE-BENOORDEN en ONZE-VROUWE-BEZUIDEN, twee voorm. d. in *Staats-Vlaanderen*. Zie LIEVE-VROUWE-BENOORDEN. W. en LIEVE-VROUWE-BEZUIDEN. W.

* ONZE-VROUWE-POLDER. Staat: Zie HINKENFOLDER (Oost-). lees: Zie HINKELFOLDER (Oost-).

ONZE-VROUWE-POLDER, voorm. pold. in de heerl. *Oud-Fossemeer*, prov. *Zeeland*, welke in November 1831 invloede, in datzelfde jaar herdijkt werd en in 1832 andermaal invloede. In 1836 begon men weder te bedijken, *beginnende aan de meestove en eindigende aan den Brouck bewesten Sint Anthonis Coppelleken*. Waarschijnlijk thans de HIKKSPOLDER.

* OOGVLIET ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Marrum*. — Deze pold., welke in het jaar 1845 bedijkt is, wordt door eenen molen van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit vier Gecommitteerden.

OOIJEN, geh., prov. *Limburg*. Zie OIJEN. W.

OOIJERHOEK, geh., prov. *Gelderland*, arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Zutphen*, gem. en 20 min. van *Warmsveld*, met 8 h. en 60 inw.

OOIJEAARSNEST (DE), bouwhof, prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Lienden*, 5 min. Z. W. van *Ommeren*, groot ongeveer 30 bund.

* OOLTGENSPLAAT bevat mede den *Adriana-Theodora-polder*. — Bl. 470. De Herv. kerk is in 1845 wegens bouwvalligheid voor de dienst onbekwaam verklaard en er is alzoo eene nieuwe gebouwd, met eenen toren, doch zonder orgel. — Bl. 471, reg. 15, *van anderen*, staat: getrancheerde lees: *geretrancheerde*

(OOLTGENSPLAAT (BINNENBEDIJKTE-NOORDPOLDER-VAN) en OOLTGENSPLAAT (BUITENBEDIJKTE-NOORDPOLDER-VAN), twee pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie Noord-POLDER (DE BINNENBEDIJKTE). W. en Noord-POLDER (DE BUITENBEDIJKTE). W.

OOMPJESBERG of OOMSBURG, heuvel, prov. *Groningen*, gem. en 2 u. Z. van *Onstwedde*.

* OORNS (GROOT- en KLEIN-) zijn geene buurtjes, maar landhoeven, 3 u. N. W. van *Sneek*.

OORSPRONG (DE), vroeger genaamd *SANARANG*, hofstede op het *Eijerland*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Taxel*, $1\frac{1}{2}$ u. N. O. van *den Burg*, groot 135 bund. 75 v. r. 50 v. ell.

* OOST, voorm. heerl., beslaat eene oppervlakte van ongeveer 40 bund., telt 64 h. en 290 inw., welke parochiëren te *Breust*. — Het geh. Oost ligt 2 u. van *Meerssen*. — De kermis valt in Zondags na *St. MARTINUS*, in de maand November.

* OOST, voorm. kast., is sedert 1849 weder opgebouwd, staat 2 u. van *Meerssen*, $\frac{1}{2}$ u. N. ten O. van *Eysden*, en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 15 bund. 40 v. r.

* OOSTBROEK, abdij. Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans een geh. van 5 h. met ruim 30 inw.

* OOSTBROEK, pold. in het *Land-van-Putten*, moet wegvallen.

OOSTBROEK, hofstede, prov. *Zuid-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Loosduinen*, aan den *Loosduinsche* straatweg; eene oppervlakte beslaande van 14 bund. 15 v. r. 88 v. ell.

* OOSTBROEK (NIEUW-) is onbehuisd; paalt O. aan de bekende gorzen tegen de *Nieuwe Maas*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 76 bund. 62 v. r., alles schotbaar land, en watert uit door eene sluis op de haven van *Spijkenisse*.

* OOSTBROEK (OUD-) is onbehuisd; bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 30 bund., alles schotbaar land, en wordt door eene sluis op de haven van Spjkenisse van het overtollige water ontlaat. Hij heeft slechts eenen eigenaar, doch er bestaat geen bestuur, evenmin als in Nieuw-Oostbroek.

* OOSTBURG heeft een postkantoor. Bl. 484. De Herv. kerk is sedert 1807 van een orgel voorzien. Bl. 488, reg. 16 van *onderen*, staat: 1873, lees: 1883.

OOSTBUURT, buurt., prov. Zuid-Holland, gedeeltelijk gem. en $\frac{1}{4}$ u. Z. O. van de *Lier*; gedeeltelijk gem. en $\frac{1}{4}$ u. N. O. van *Maasland*, gedeeltelijk gem. *St. Maartensregt-en-Dorppolder*, gedeeltelijk gem. en $\frac{1}{4}$ u. Z. W. van *Schipluiden*; met 16 h. en ruim 100 inw., als: 12 h. en ruim 70 inw., onder de *Lier*, 1 h. en 10 inw. onder *Maasland*, 2 h. en 10 inw. onder *St. Maartensregten-Dorppolder*, en 1 h. en ruim 10 inw. onder *Schipluiden*.

* OOSTBUURT, b. in *Rijnland*. Nadat de bliksem den 9 Julij 1859 in de R. K. kerk was ingeslagen en veel schade had veroorzaakt, is de kerk zoo in- als uitwendig zeer verfraaid. Zij heeft een groot en twee kleine altaren. De R. K. hebben eene eigene begraafplaats.

OOSTDIJK, b., prov. Zuid-Holland, gem. *Oost-en-West-IJsselmonde*, $\frac{1}{4}$ u. O. N. O. van *IJsselmonde*; met 44 b. en 290 inw.

* OOSTDIJK (DE OUDE), pold., paalt N. W. en Z. aan de Oostdainen, W. aan het Oudeland-van-Diepenhorst, en wordt door eene sluis in de Achterhaven van Goedereede van het overtollige water ontlaat.

* OOSTDIJK (DE OUDE), heerl., telt 29 h. en 250 inw.

* OOSTDORP, in *Rijnland*, beslaat 94 bund. 49 v. r. 85 v. el. en telt 15 h., bewoond door 20 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 120 inw.

* OOSTDORPER-POLDER besloeg afzonderlijk, volgens het kadaster, 106 bund. 71 v. r. 95 v. el., en telde 5 h., alle boordertjen.

* OOSTDUIN, buit. in *Rijnland*, ligt 5 min. N. van 's *Gravenhage*, 2 u. Z. W. van *Wassenaar*.

OOSTEIND of *MERDIJK*, geh., prov. Noord-Brabant, gem. en 18 min. Z. van *Besoujen*; met 6 h. en 50 inw.

OOSTEINDE, geh., prov. Noord-Holland, gem. *Spanbroek*; met 16 h. en 100 inw.

OOSTEINDE, b., in *Rijnland*. Zie OOSTBUURT. W. en A.

OOSTEINDERLANDEN, streek lands, prov. Noord-Holland, gem. *Wognum-en-Wadway*; palende N. aan de Banne van Benningbroek, N. O. aan Nibbixwoede, Z. O. aan Zwaag, Z. W. aan Dampden, W. aan de Westeinderlanden. — Deze landen bestaan eene oppervlakte van 554 bund. 47 v. r. 55 v. el.

OOSTEINDER-POLDER, pold., prov. Zuid-Holland. Zie OOSTDORPER-POLDER. W.

OOSTEINDE VAN ACHTERBROEK (HET), polderland, prov. Zuid-Holland. Zie ACHTERBROEK (HET OOSTEINDE-VAN-).

* OOSTEINDSCHE-POLDER, gem. *Bergschenhoek*, paalt Z. alleen aan den Butterdorpse-polder, W. aan den Noordpolder van Berkel, en wordt uitgemalen door 3 molens op eenen boezem, en verder op de Rotte. Het land ligt 3,46 el. onder A. P.

* OOSTENBURG, landh., prov. Friesland, kw. *Westergoo*, griet. *het Bildt*, O. van *St. Anna-Parochie*, waartoe het behoort. Het is in het jaar 1842 geheel nieuw gesticht door Jonkheer T. A. M. A. van *ANDERGA DE KREMSAAR* Grietman van het Bildt en zijne echtgenoot A. G. DE *SCHREFFER*; en bestaat met de daarbij behoorende landerijen, ongeveer 30 bund.

OOSTENDAM (DE), geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Ridderkerk*; met 26 h. en 240 inw.

* OOSTENDAM-AMBACHT telt 19 h. en 190 inw. De sluis, om uit de Waal op de Noord of Merwede te schutten, is wijd 5,21 ell. en ligt 1,52 ell. onder middelbare rivierstand.

OOSTENDE, buit., prov. *Noord-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. ten O. van *Hillegom*.

OOSTENDER-POLDER, ook wel het Oostersz gemocmd, pold. in het eil. van *Goedereede-en-Oeverflakke*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Brielle*, kant. *Somseldijk*, gem. *Oude-Tonge*; palende N. aan den Oostmoer, O. aan den Sebastiaanspolder, ook genaamd de Tille, Z. aan den Magdalena-polder, W. aan den pold. het Oudeland-van-Oude-Tonge en het Noordland. — Deze pold. welke in het jaar 1488 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 240 bund. 70 v. r. 47 v. ell., waaronder 257 bund. 84 v. r. 54 v. ell. schotbaar land; telt 5 h., waaronder 4 boerderijen, en wordt door eene sluis, op de Haven van de Oude-Tonge, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, drie Gewoorenen, eenen Secretaris en eenen Penningmeester.

OOSTENDORP, buurs., gem. *Doornspijk*, telt 57 h. en 460 inw.

* OOSTERBIERUMER-HORNE ligt 10 min. van *Oosterbierum* en bevat den grond tusschen de Visschersvaart, de Hornestreek, den Slagtedijk en den Zeedijk gelegen. Daartoe behooren eenige in dien omtrek staande haringvisschershuisjes aan den Zeedijk.

* OOSTERBIERUMER-VISCHVAART lees: OOSTERBIERUMER-VISSCHERS-VAART loopt thans dood tegen den Zeedijk. In de verordening der Staten van Friesland van 1850 is bepaald, dat door opgraving van 850 el nieuwe Zeedijk-vaart westwaarts, en daarstelling van een sluisje in den Slagtedijk, de VISSCHERSVAART zal worden vereenigd met de Zeedijkvaart ten Westen van den Slagtedijk, ter bevordering der afstrooming van het provinciaal boezemwater naar de zee-sluisen van Ropta en Harlingen.

OOSTERBOOMSGAT (HET), zeestraat of vaart ten N. van de Zuidereen, N. W. van *Terschelling*, tusschen dit eil. en de Schorregronden.

* OOSTERBOORN ligt $\frac{1}{2}$ u. O. van *Oldeboorn* en telt 9 h. en 70 inw.

* OOSTERBUUREN in *Hunsingo*, telt 10 h. en 80 inw.

* OOSTERBUURT telt 18 h. en 190 inw.

OOSTERDIJK, een gedeelte van den *Drechterlandsche-Zeedijk*, prov. *Noord-Holland*, benoorden de stad *Enkhuizen*, waarvan de ooster flank de zee keert, en aan welks binnenzijde 28 woningen zijn gebouwd, tusschen *Enkhuizen* en den Gelderschen hoek, gem. *Enkhuizen*; die 28 woningen, onder welke 3 watermolens, tellen ruim 150 inw.

OOSTERDIJK (DE), de meest oostelijke dijk in den *Wieringerwaard*, prov. *Noord-Holland*.

OOSTERDIJKSHORN, geh., prov. *Groningen*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Ten Boer*, met 5 h. en 40 inw.

OOSTERDORP, buurs., prov. *Gelderland*. Zie OOSTERDORP. W. en A.

OOSTER-DWARSWEG, de meest oostelijke weg in de *Wijde-Wormer*, prov. *Noord-Holland*, loopende van den Purmerender-weg in eene zuidelijke richting naar den Ringdijk-zuidzijde.

* OOSTER-ERDE staat: Zie BROOSTER-ERDE. lees: Zie ERDE (OOSTER).

* OOSTEREIND, d., ligt $\frac{1}{2}$ u. O. van *den Burg*. — Men telt in de kom van het d. 85 h. en 460 inw. en met het Nieuwe-Schild 92 h. en 470 inw.; als 380 Herv., onder welke 180 Ledematen; 70 Doopsgez.,

onder welke 30 Ledematen [en 28 R. K. — De dorpschool wordt gemiddeld door 110 leerlingen bezocht. De eerste, die in deze gem., toen het met Waal gecombineerd was, het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest ANZ. BUREN MERTS, die in het jaar 1610 herwaarts kwam en in het jaar 1620 naar Warmerhuizen vertrok.

* OOSTEREIND, geh., ligt $\frac{1}{2}$ u. O. van *Wasschoten* en telt 30 h. en 180 inw. De school wordt door 30 leerlingen bezocht.

OOSTEREIND, hofstede, prov. *Gelderland*, gem. en 4 u. N. O. van *Ede*, 2 u. N. O. van *Otterloo*, waartoe zij kerkelijk behoort, in het geh. *Harskamp*; eene oppervlakte bestaande van 3 bund. 80 v. r.

OOSTEREND, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, grist. *Hennaorderadeel*, arr. *Sneek*, kant. *Bolsward*, bestaande uit de 4 Oosterend, *Hydaard*, *Lutkewierum* en *Itens*, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte bestaande van 2278 bund. 93 v. r. 2 v. ell., waaronder 2251 bund. 72 v. r. 32 v. ell. belastbaar land.

OOSTEREND. Bl. 510, reg. 1, staat: 1573, lees: 1570,

OOSTEREND], geh., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, grist. *Oosterland*, bij *Kortezwaag*; met 27 h. en 190 inw.

OOSTEREND, geh., prov. *Groningen*. Zie OOSTEREND. W. en A.

OOSTERENS, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 1 u. O. Z. O. van *Uden*, 10 min. O. van *Volkel*.

* OOSTERGOO is nog een der drie kwartieren, waarin de prov. *Friesland*, verdeeld is. Eertijds werd het door de *Middelzee* of het *Boordiep* van *Westergoo* afgescheiden; thans evenwel is dit alomniens land, waardoor een landrug loopt, welke deze nieuwe landen onder *Oostergoo* en *Westergoo* verdeelt. Deze landrug, de *Zwette* genaamd, loopt zuidwaarts van den *Bildtdijk* af tot voorbij de *Dillestijl* (*Krinserarm*) en *Deersum*, van waar de *Sjaarda-sloot*, zuidoostwaarts, tot aan den *Groenendijk* vloeijende, bij het *Sneekermeer*, van den twee kwartieren weder op nieuw de grenzen bepaalt.

OOSTERHALM, onbebuisde wierde, prov. *Groningen*, gem. en 1 u. W. van *Utrum* bij *Vierhuizen*.

OOSTERHAULE, d., prov. *Friesland*. Zie OOSTERHAULE. W.

* OOSTERHOUT, gem., bevat, behalve de in het *Wbk.* vermelde, nog het geh. *Hoogerheide* en de b. *Leysen*. — Reg. 11 en 12, moesten de woorden: en een gedeelte van het huis *den Horst*, vervallen. — Reg. 16 staat: *Vlieland*, lees: *Oliezaand*, — Bl. 516. Er zijn in deze gemeente zes scholen, waarvan drie te *Oosternoor*, zijnde eene stadschool, eene middelbare school en eene school voor jonge jufvrouwen. Het voorm. slotje *Borstelle* is in eene boerenwoning, met klein opstrek veranderd; de voorm. sloten *Spjitenburg* en *Ter Aalst* zijn gesloopt; ook *Beverenslot* is afgebroken, doch in plaats daarvan de pastorie der R. K. gemeente gebouwd. — Men telt er in de kant. der gemeente 664 h. en 4260 inw. — De Herv. kerk heeft in 1811 eene aanmerkelijke vernieuwing ondergaan. — De Latijnsche school telt slechts 10 leerlingen. De eerste, die hier het Rectoraat bekleed heeft, is geweest P. J. VANS, die in het jaar 1797 herwaarts kwam en in 1811 ontslagen werd, met toekening van pensioen. — De Fransche school voor Jonge Heeren telt 90 leerlingen. — De vaart of haven is 20 min. N. van *Oosternoor* en wordt vooral in den hooitijd druk bezocht; een keistraat geleidt van de haven naar de stad. Er is aldaar eene scheepstimmerwerf. — *Oosternoor* is de geboorteplaats van den Schilder W. Kest, geboren in 1761, † in *Maart* 1806.

*OOSTERHOUT, geh., heeft eene R. K. kerk, aan den H. Lud-
 wigs toegewijd, zijnde in het jaar 1796 gesticht.

*OOSTERHOUT-LENT-EN-SLIJK-EWIJK telt 1500 zielen.

OOSTERHUIS, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van
 Uden en de wijk *Volkel*.

*OOSTERHUIZEN ligt $2\frac{1}{2}$ u. van *Appingedam*, $\frac{1}{2}$ u. N. van het
 Zandt en bestaat uit 2 boerderijen met ongeveer 20 inw.

OOSTERIK, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie OOSTRIK. W.

OOSTERKWARTIER (HET), kw. in *Oost-Indië*. Zie BEKASSIE. W.

*OOSTERLAND, op het eil. *Wieringen*, ligt 1 u. ten O. van den
 Dever. Men telt er 25 h. en 125 inw., onder welke één Doopsgez.; ter-
 wijl de overigen allen Herv. zijn. De dorpschool wordt gemiddeld door
 70 leerlingen bezocht.

OOSTERMEER, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*,
 griet. *Tietjerksteradeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Bergum*; bestaande
 uit de d. Oostermeer, Eestrum en Suameer, en, volgens het
 kadaster, eene oppervlakte beslaande van 4212 bund. 7 v. r. 15 v. ell.,
 waaronder 3386 bund. 35 v. r. 54 v. ell. belastbaar land.

*OOSTERMEER, d., ligt arr. en $\frac{1}{2}$ u. O. Z. O. van *Leeuwarden*,
 kant. en 1 u. O. van *Bergum*. — Het is de geboorteplaats van den
 Zedeschrijver NICOLAAS SWART, geb. 3 Maart 1779, † 6 October 1846,
 als Predikant bij de Remonstranten te Amsterdam.

*OOSTERPOLDER (DE), prov. *Zuid-Holland*, is thans bij den *Droogge-
 waakte-Zeehovensche-polder* ingedijkt, en inaakt met deze een geheel uit.

OOSTERSCHE-AANWASSEN, pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie
 AANWASSEN-TEH-OOSTER-VAN-DE-CAPELSCH-VEERPAD.

OOSTERSCHE-BUITENGORZEN, onbedijkte buitengors, prov.
Zuid-Holland. Zie STAART (DE). W.

OOSTERSLOOT (DE), togt- of molensloot, prov. *Noord-Holland*,
 in de *Beemster*, loopende van den *Beemster-Kanaaldijk*, 5 min. W.
 van *Parmerende*, in eene noord-noordoostelijke rigting, tot aan den
Beemsterdijk over de kerk van *Beets*.

OOSTERSLOOF (DE), water, prov. *Noord-Holland*, van het Oost-
 ende-van-Jisp, in eene zuidelijke rigting, naar de *Wormer-Ringsloot*
 loopende.

OOSTERWAARD, gronden in de *Zuiderzee*, O. van *Wieringen*,
 thans ingedijkt wordende tot den *Anna-Paulowna-polder*.

OOSTERWEG (DE), weg, prov. *Noord-Holland*, in de *Parmer*,
 loopende 5 min. W. van *Edam*, in eene zuidwestelijke rigting, tot
 IJpendam.

§ OOSTERWEIDE, onbehuide pold. in *Noord-Holland*, arr. en kant
Alkmaar, gem. *Schermerhorn*; palende N. aan *Schermerhorn*, O. Z. O.
 aan de *Beemster*, W. aan den *Eilands-polder*. — Deze pold. is eene
 streek bijzonder vruchtbaar land, langs den *Beemsterdijk*, van het
 dorp af tot nabij het westnoordwesteinde van den *Oosthuizer-weg* in
 de *Beemster*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van
 23 bund. 88 v. r. 40 v. ell., met inbegrip van de dijken, en wordt
 door eene pomp, op den *Eilands-polder*, van het overtollige water ont-
 last. Het polderbestuur van den *Eilands-polder* heeft tevens het
 beheer over de OOSTERWEIDE.

OOSTERWIERUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*,
 griet. *Baarderadeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Rauwerd*; bevattende het d.
Oosterwierum, en eene oppervlakte beslaande van 1041 bund. 70
 v. r. 36 v. ell., waaronder 1026 bund. 69 v. r. 92 v. ell. belastbaar land.

* OOSTERWIJK, heerl., is in het jaar 1851 verkocht aan den Heer JAN FRANCIS VAN BOECKEL VAN RUMPT te 's Hertogenbosch.

* OOSTERWIJTWERDERMAAR, reg. 4, staat: Viesbuurstermaar lees: Vierbuurstermaar.

* OOSTERWIJTWERT. Reg. 3 en 12, staat: 't Zand, lees: 't Zand, reg. 11, staat: de Rijp, lees: Zeerijp, — Bl. 539, reg. 28, staat: adjutoris. Inter lees: adjutoris: inter — Reg. 24, staat: sigillo, teste numeratis. lees: sigillo teste, numeratis. — Reg. 52, staat: praefecto, lees: Praefecto, — Reg. 35 en reg 5, van anderen, staat: 66 lers: 56.

OOSTERWIJTWERT (HET DIJKREGT VAN), dijkregt, prov. Groningen, loopende over de landen onder Oosterwijtwert, welke het overtollige water door maren in het Damsterdiep uitloosen. Het staat onder het bestuur van eenen President, vijf Dijkregters en eenen Secretaris.

OOSTERWOLDE, kadast. gem., prov. Friesland, kw. Zevenwouden, griet. Stellingwerf-Oosteinde, arr. Heerenveen, kant. Oudeberkoop, bevattende de d. Oosterwolde en Vochteloo en eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 5645 bund. 70 v. r. 56 v. ell., waaronder 5601 bund. 86 v. r. 89 v. ell. belastbaar land.

OOSTERZEE, kad. gem., prov. Friesland, kw. Zevenwouden, griet. Lemsterland, bestaande uit de d. Oosterzee, Echten, Follega en Eesterga en eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 6190 bund. 89 v. r. 29 v. ell., waaronder 5718 bund. 43 v. r. 42 v. ell. belastbaar land.

* OOSTERZEE d., staat: ARSTEREE, lees: ARSTERSEK, — De inv. vinden ook hun bestaan in de veenderij — Bl. 544. Het Huis te Velde stond op een paar uren afstands ten Z. O. van Oostern.

OOSTERZIJ, geh., prov. Noord-Holland, gem. en $\frac{1}{2}$ n. O. van Heilo; met 24 h. en 150 inw.

OOSTERZIJDEN, prov. Noord-Holland. Zie MUIDEN (OOSTERZIJEN).

* OOSTHEM-ABBEGA-EN-FOLSGARA. De eerste, die in deze gem. het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest FERDINANDUS VAN RUARDI, die, in het jaar 1865, hier R. K. Priester was, maar, wegens zijne Hervormde gevoelens, in 1866 moest vlugten, waarop hij zich eenigen tijd in Groningen ophield, en toen te Oldersum in Oost-Friesland in dienst trad, van waar hij in 1894 naar Groningen terugkeerde. Hij was de stamvader der familie RUARDI. De eerste vaste Predikant te OOSTHEM-ABBEGA-EN-FOLSGARA was JILLIS CAPPELANS, die in het jaar 1888 hier reeds was en in 1607 overleed.

OOSTHOEK OF DE STRAATWEG, geh., prov. Zuid-Holland, gem. en 55 min. O. van Charlois; met 37 h. en 340 inw.

OOSTHUIZEN, gem. prov. Noord-Holland, arr. Hoorn, kant. Edam, (18 m. k., 4 k. d., 8 s. d.), palende N. aan Beets en Schardam, O. aan Hoornherhop, Z. aan Warder, Middelle-en-Azwijk en Kwadijk W. aan de Beemster. — Deze gem. maakte vroeger de twee afzonderlijke gem. van Oosthuizen-en-Hobrede, Etershem-en-Zuid-Schardam, uit, welke op den 1 Januarij 1848 vereenigd zijn. Zij beslaat alhoewel volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1039 bund. 82 v. r. 11 v. ell., waaronder 1028 bund. 51 v. r. 90 v. ell. belastbaar land; telt 176 h., bewoond door 220 huisgezinnen; uitmakende eene bevolking van 1000 inw. Men zie voorts de art. OOSTHUIZEN-EN-HOBREDE W. en ETERSHEM W.

OOSTINDISCHE-BRUG of brug no. 18, prov. Gelderland. Het is eene houten ophaalbrug, over het Apeldoornsche-kanaal.

* OOSTKERKE op het eil. Wolphaardijk is algemeen onder den naam van WOLPHAARDIJK bekend.

OOSTLAND, oude benaming van het d. **KRUISLAND**, prov. *Noord-Brabant*. Zie **KRUISLAND**. W.

* **OOSTMAHORN** is thans een geh. van 8 h. met ongeveer 70 inw.

* **OOSTPOLDER**, pold., prov. *Groningen*, beslaat onder *Uithuizermeden* 752 bund. 4 v. r. 50 v. ell., onder *'t Zandt* 65 bund. 50 v. r. 80 v. ell., en onder *Bierum*, 236 bund. 59 v. r. 40 v. ell. en telt 96 h., waaronder 6 boerderijen; als: onder *Uithuizermeden* 20 h. waaronder 3 boerderijen, onder *'t Zandt* 1 h. en onder *Bierum* 8 h. waaronder 2 boerderijen.

* **OOSTRUM** reg. 6, staat: stat. lees: par. — De kapel is aan de *H. Maagd* toegewijd.

* **OOSTSLUIS**, in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, is thans geheel buiten gebruik omdat de Belgen het water van *Slippendamme* in hun kanaal van *Zelzate* hebben afgeleid.

OOSTUM, d. prov. *Groningen*, werd oudtijds ook **OOSTREEM** of **OOSTREEM** genoemd.

OOSTVLIET, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, gem. en onmiddellijk ten W. van *Franeker*; het oostelijke gedeelte van het geh. *het Vliet* uitmakende.

* **OOSTVOORNE**, voorm. heerl., beslaat eene oppervlakte van 1987 bund. 41 v. r. 89 v. ell., waaronder 1946 bund. 65 v. r. 61 v. ell. bebouwd land. — Bl. 563, reg. 5, staat: agreatie lees: approbatie

* **OOSTVOORNE-RUGGE-EN-OOSTERLAND-OUDE-EN-NIEUW-KLEIBURG**, gem., prov. *Zuid-Holland*, telt 163 h., bewoond door 200 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 1180 inw., onder welke 1100 Herv. 19 Christelijke Afgescheidenen en 70 R. K.

OOSTWATERING (DE), water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Pijnacker*, in eene Zuidwestelijke rigting, loopende uit de *Veenplassen* naar de *Noordpoldervaart*.

OOSTWATERING (DE), een der vier deelen, waarin het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, ten opzichte van den waterstaat vroeger verdeeld werd; palende N. en N. O. aan het *Veersche-gat*, O. aan het *Sloot*, Z. aan de *Zuid-watering*, Z. W. voor een klein gedeelte aan de *West-watering*, W. aan de *Vijf-Ambachten*. — In dit ged. liggen de st. *Vere*, de heerl. *Lieve-Vrouwe-polder*, *Gapinge*, *Serooskerke*, *Zandijk*, *St. Laurens*, *Brigdamme*, *Buttingen*, *Schellacht*, *Poppekinderendorp*, *Kleverskerke*, *Noord-Monster* en *Nieuwerkerke*, thans uitmakende de gem. *Vere-en-Zandijk-binnen*, *Vrouwe-polder-Zandijk-buiten-en-Schellacht*, *Gapinge*, *Serooskerke*, *Rijnsburg-en-Hondegems-Ambacht*, *St. Laurens-en-Brigdamme*, *Kleverskerke*, en gedeelten van de gem. *Middeburg*, *Arnemuiden* met *Nieuwerkerken-en-Mortiere* en *Grijpskerke-Poppendamme-Buttinge-Zandvoort-en-Hoogelande*; bestaande uit eene oppervlakte van 5414 bund. 45 v. r. en 69 v. ell. met eene bevolking van 4700 inw.

OOSTWERVE, oud adell. h., prov. *Z. Holland*. Zie **MATHEUS (KLEIN)**. W.

* **OOSTWOLD**, d. in het *Oldambt*. Reg. 2, staat: arr., kant. lees: arr. — Men telt in de kom van het d. **OOSTWOLD**, 96 h. en 190 inw., en, met het daartoe behoorende geh. de *Aekamp*, 129 h. en 780 inw. — De kerk, die sedert geruimen tijd dringend verbetering vereischte, is in het jaar 1849 aanmerkelijk verbeterd en verfraaid, waartoe, zoo van de algemeene Synode der *Hervormde kerk* en *Z. M. den Koning*, als uit de provinciale fondsen toelagen verleend.

zijn. — De Doopsgez., die er 10 in getal zijn, worden tot de gem. van *Midwolde-Beerta-en-de-Meeden* gerekend. — De enkele Evang. Luth., die er woont, behoort tot de gem. *Winschoten*. — De dorp-school wordt gemiddeld door 180 leerlingen bezocht.

* OOSTWOLDER-POLDER behoort gedeeltelijk ook tot de gem. *Finsterwolde*, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1189 bund. 68 v. r. 30 v. ell., waarvan 546 bund. 76 v. r. 60 v. ell. onder *Midwolde*, 396 bund. 68 v. r. 7 v. ell. onder *Nieuwolde* en 247 bund. 23 v. r. onder *Finsterwolde*; telt 21 h. en 11 boerderijen, als: 12 h. en 6 boerderijen onder *Midwolde*, 6 h. en 5 boerderijen onder *Nieuwolde* en 3 h. onder *Finsterwolde*, en wordt door eene sluis, eene stoom- en eene windmolen, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit Volmagten.

OOSTWOLDER-ZIJLVEST, zijlvest, prov. *Groningen*, loopende over de gem. Oostwolde. Dit zijlvest heeft zijne uitwatering in het hoofdkanaal der Drie Delfzijlen, door het *Zelwoorder Brandsijle* aan de Delf, $\frac{1}{2}$ uur oostwaarts van Appingedam gelegen, en bestaat uit eenen Schepper, drie Zijlvesten en eenen Bode.

* OOSTWOUDE, b. in *Kenemerland*, ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Aalsloot* en telt 2 h. en 10 inw.

* OOSTWOUDE-POLDER, gemeenlijk Oostwouds genaamd, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 45 bund. 98 v. r. 62 v. ell., waaronder 45 bund. 91 v. r. 22 v. ell. schotbaar land; telt 2 h., en wordt door een molentje van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit twee Poldermeesters.

* OOSTZAAN bevat mede de b. *Bardegat* en *Kolkdijk*.

OOSTZANER-WEG (DE), weg, prov. *Noord-Holland*, loopende van den *Wormer-ringdijk-zuidzijde*, over den *Wester-dwarweg* in eene zuidelijke rigting, naar Oostzaan.

* OOTMARSSUM, gem., heeft eene grofsmederij en eene Bank van *Leening*. — Onder de alhier gestaan hebbende Predikanten verdient melding de wegens zijne verbeterde predikwijze met lof bekende *Jozas van Loo*, die er van 1777 tot aan zijnen dood, 18 Mei 1796, stond. — Het wapen van Oortmarssum bestaat uit een veld van azuur, met een open (ajourné) kruis van goud, vergezeld, in het eerste kwartier, van eenen leeuw, mede van goud. Het schild gedekt met eene gouden kroon.

* OOOY, heerl. — Bl. 581. De Herv. kerk heeft eenen gewonen vierkanten toren met middelmatige spits.

* OOOY, b. in de *Neder-Betuwe*, telt 64 h. en ruim 410 inw.

* OOOY, buurs. op de *Lymers* bestaat uit 117 h. en 730 inw.

* OOOY (DE CIRKEL-VAN-), welke meest uit weiland bestaat, is aan den Waalkant omringd door eenen dijk, de *Ooysche-dijk* genaamd, waarin twee overlaten en twee sluizen, welke den oever dragen van de *Ooysche-sluis* en de *Meersluis*, omdat de eerstgemelde dient om het water in en uit den *Ooysche-polder* te laten, en de andere strekt, om den afloop van het water van het riviertje het Meer te verzekeren. Aan den kant van het Meer, alsmede langs het Pruisische territorium, is hij door zomerkaden omringd, kaai- en moedaardijken genaamd. Deze Cirkel ruunt uit door het schoonste grasweiland, want vermits deze streek vlak en laag is, zoo is de grond veelal vochtig. Meesttijds staat hij in het voor- en najaar en vooral gedurende den winter onder water, hetwelk door het opzwellen van den Rijn en de Waal wordt veroorzaakt, wanneer veel regen en sneeuw

in Zwitserland en Duitschland gevallen is, doch welke overstroming geen schade doet wat het weiland betreft, maar daaraan veeleer eenige vettigheid bijzet. — Deze streek beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1492 bund. 27 v. r. 98 v. ell., als: onder *Nijmegen*, eene oppervlakte van 168 bund. 91 v. r. 89 v. ell. en onder *Ubbergen*, eene oppervlakte van 1323 bund. 56 v. r. 9 v. ell. Men telt er 82 h., bewoond door 86 huisgez., nitmakende eene bevolking van 480 inw.; alle dese huizen staan onder de gem. *Ubbergen*. Ook heeft men er twee kerken, ééne voor de Herv. en de andere voor de R. K. eeredienst zijnde de eerste een steenen gebouw met eenen spitsen toren, zonder orgel. De R. K. kerk is mede een steenen gebouw, met eenen spitsen toren, en was een orgel en één altaar voorzien. — Onder dezen pold., polder-district DE CIRKEL VAN DE Ooy genaamd, behooren de landen van de buurs. Ooy, Persingen, Wercheren, Ooy-Rijks en Ooy-Schependom. Hij staat onder het beheer van eenen Dijkgraaf, drie Heemraden en vijf Hoofd-Ingelanden, bijgestaan door eenen Secretaris en Ontvanger. — De grasrijke niterwaarden en andere landerijen buitendijks gelegen, behooren niet tot den Cirkel en staan ook niet onder het beheer van den Dijkstoel. — Welke was DE Cirkel-van-Ooy verdeeld in vier onderscheiden jurisdictiën, als: het Rijk-van-Nijmegen, het Schependom-van-Nijmegen, de heerl. Ooy en de heerl. Persingen en bestond de Dijkstoel uit eenen Dijkgraaf en Heemraden, welke uit de Geërfden gekozen werden en het beheer hadden over de dagelijksche zaken, doch verplicht waren in buitengewone voorvallen de Geërfden te doen vergaderen, om die te beslissen, overeenkomstig den landbrief van 15 Augustus 1680 en ampliatic van dien van 27 September 1664. Om niet te gewagen, van vroegere rampen welke door het verlagen van den Ooy-sche-Bandijk veroorzaakt zijn, zal de ramp, welke de overstroming in het jaar 1850 veroorzaakt heeft, zulks voldoende bewijzen, doordien niet alleen alle huizen in den Ooy als mede in de dorpen Leuth, Kekerdom, Millingen en een gedeelte van Beek zijn stuk geslagen, en sommige geheel vernield, zoo mede in de Pruisische dorpen Ziflich, Niel, Mehr en in het stadje Kranenburg, waardoor op duizenden bund. bouwland het winter graan is vernield geworden.

* Ooy (WESTER) bestaat uit geringe huizen met een oud gebouw Ooij en genaamd, zijnde nu eene boerderij. — Het was vroeger een dorp met kerk, doch door het verleggen van den nieuwen dijk binnenwaarts over het kerkhof, na den doorbraak in 1458, is deze plaats vervallen. Het heeft waarschijnlijk dien naam van het voorm. nonnenklooster Westeroijen of Westroijen, op *Zandwijk*, gestaan hebbende, waaraan dit geh. grenst.

* Ooy-EN-PERSINGEN is geene stat. maar eene par.

OOYSCHESLUIS (DR), sluis, prov. *Gelderland*, gem. *Nijmegen*. Deze sluis dient tot ontlasting van den Ooy-sche-polder op de Waal; is gebouwd in 1698 en wijd 3,65 ell. Zij wordt gesloten, indien de rivier rijst tot 9,361 ell. boven A. P., en is in 1850 geheel vernieuwd.

* OP-ANDELSCH-POLDER telt 56 h., waaronder 24 boerderijen.

OPBICHT, d., prov. *Limburg*. Zie OBSICHT. W. en A.

* OPBUUREN of OORBUURE vindt men reeds in 1547 vermeld.

OPDAM, d., prov. *Noord-Holland*. Zie OORDAM. W. en A.

OP-DEN-BERG, buit., prov. *Limburg*, gem. *Mook-en-Middelaar*, eene oppervlakte beslaande van 187 bund. 95 v. r. 50 v. ell.

OPDORP, geh., prov. *Groningen*. Zie DORP (HET). W.

* OPENDE. *Reg. 5, staat: ter verkorting lees: ter onderscheiding*

* OPHAM, verkeerde spelling van DEN HAM, geh. in het *Westerkwartier*, prov. *Gröningen*. Zie HAM (DAN).

* OPHEUSDEN beslaat, volgens het kadaster, 747 bund. 3 v. r. 28 v. ell., telt 218 h., bewoond door 257 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1510 inw., die zich ook op de boomkweekerij toelagen en onder welke 1260 Herv. en 60 R. K., welke laatste parochiëren te *Indoornik*. — De school wordt gemiddeld door 150 leerlingen bezocht.

OPHOVEN, geh., prov. *Limburg*, gem. en 12 min. van *Echt*; met 5 h. en 40 inw.

* OPHUISTRA stond 5 min. Z. van *Driesum*. Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans 99 v. r. 80 v. ell. bouwland, behoorende aan de Hervormde pastorij te *Driesum*.

OPIJNEN, d., prov. *Gelderland*. Zie IJAN (OZ-). W. en A.

* OPLOO. De kerk, welke aan de R. K. behoort, is in 1834 gebouwd.

* OPLOO-ST.-ANTHONIS-EN-LEDEACKER. De par. telt 1280 Communikanten.

* OPMEDEN ligt gem. en 1½ u. Z. ten W. van *Delfzijl*, doch behoort kerkelijk tot *Heedhuizen*.

* OPMEER paalt N. aan *Hoogwoud-en-Aartswoud*. Men telt er 62 h., bewoond door 96 huisgez., uitmakende eene bevolking van 440 inw., onder welke 140 Herv. en 500 R. K. — De school wordt gemiddeld door 80 leerlingen bezocht. — Het wapen van *Ornaa* bestaat in eenen boom en ter wederzijden eenen leeuw.

* OPMEER (POLDER-VAN-) grenst N. aan *Hoogwoud*, O. aan *Abbekerk*, Z. aan *Zijbecarspel* en *Spanbroek*, W. aan het *Berkmeer*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, 559 bund., alles schotbaar land; telt 69 h., waaronder 46 boerderijen, en watert, door een molen en eene sluis, op de *Zuidersee* uit. Het polderbestuur is zamengesteld uit het gemeentebestuur.

OPVEN, geh., prov. *Limburg*, gem. en 18 min. van *Lime*; met 5 h. en 40 inw.

OPPENHUIZEN, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westerpo*, griet. *Wymbritseradeel*, arr. en kant. *Sneek*; bevattende de d. *Oppenhuisen*, *Uitwellingerga*, *Hommerts* en *Jutryp* en beslaande, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5096 bund. 91 v. r. 65 v. ell., waaronder 2703 bund. 65 v. r. 46 v. ell. belastbaar land.

* OPPERDOES moesten de regels 14—16: Er wonen — St. Simonisten. wegvallen.

OPPERDONK (HET), geh., prov. *Limburg*, gem. en 40 min. N. van *Grubbenvorst*; met 7 h. en ruim 60 inw.

OPPEREN, geh., prov. *Limburg*, gem. en 9 min. van *Oirbeek*; met 55 h. en 290 inw.

OPSTAL, b., prov. *Noord-Brabant*, geg. *Aarle-Rixtel*, even ten N. W. van *Aarle*; met 8 h. en ruim 50 inw.

OPSTERLAND. Bl. 594. Er zijn in deze griet, slechts 12 dorpen, wordende *Luxwolds* niet als d. beschouwd.

OPTWYZEL, d., prov. *Friesland*. Zie TWYZEL. W.

* OPWIRDA telt in de koin van het d. 39 h. en 220 inw. en met de daartoe behoorende geh. 55 h. en 500 inw., onder welke 290 Herv., met 40 Ledematen, 6 Doopsgez., welke laatste tot de gem. 't *Zandt-en-Leermens* behooren en 4 R. K., die te *Appingedam* parochiëren. — *Reg. 3, staat: Warven. lees: Hooge-Warven.* — *Reg. 22 staat: Tugchem, lees: Tjugechem*, — De Herv. kerk, welke

voor de Reformatie aan de H. MACDALENA was toegewijd, en in 1839 (niet in 1858) hersteld is, is een vierkant gebouw, zonder toren of orgel. — De dorpschool telt 50 leerlingen.

OPWIERDA (BURG-VAN-), voorm. burg, prov. Groningen, gem. en 20 min. Z. van Appingedam, onder Opwierda.

* OPWIERDER-MEER (HET) is groot 11 bund. 94 v. r. 50 v. ell.

ORANG-BOETAN of ORANG-WOR, volk in Oost-Indië, op het eil. Borneo, in het Binnenland. Het zijn volmaakte wilden, die meestal op boomen slapen, in hutten en rotsholen tijdelijk verblijf houden, nimmer eene spade in den grond steken en niet alleen geen rijst, maar zelfs geen zout gebruiken, daar alleen wilde vruchten en het vleesch van wilde dieren, dat van slangen en hagedissen niet uitgesonderd, hun ter voeding verstrekken. Zoo wel de vrouwen als de mannen hebben geen andere kleeding dan eene smalle strook boombast.

ORANG-DATANG, berg in Oost-Indië; op Groot-Banda.

ORANJE (FORT-), tolhuis, prov. Noord-Brabant, gem. en 25 min. N. N. O. van Rijsbergen, op den grooten weg van Breda naar Antwerpen. Het draagt dien naam naar eene vroegere verschansing, welke in de Spaansche oorlogen, daar ter plaatse, werd opgeworpen en waarvan nog enkele overblijfselen bestaan.

* ORANJE-EILAND. Staat: Zie PENNES. lees: Zie PENNET.

* ORANJELUST. Reg. 4, staat: P. A. J. DE VRIES. lees: de wed. J. A. P. DE VRIES, die haar bewoont.

ORANJE-PLAAT (DE), voorm. plaat of schor in Zeeland, aan het einde van het Arnemuidsche-kanaal. Na de bedijking in 1847 is zij SEBASTIAAN-DE-LANGL'S-POLDER genoemd, en maakt thans het achtste Zeeuwsche eiland uit. Zij lag ongeveer ter zelfder plaatse, waar genoemde stoutmoedige zeeheld in 1572, na eenen langen strijd tegen vier Spaansche schepen, toen de kans bagchelijk werd, liever dan zich over te geven, de lond in het kruid stak en dus met vriend en vijand in de lucht sprong (1). Zie verder SEBASTIAAN-DE-LANGL'S-POLDER.

ORANJE-POLDER, heerl., telt 24 h. en 140 inw.

* ORANJE-POLDER, in Rijnland, paalt N. W. aan de Staaldunnen, N. O. aan Honderdland, O. aan den Oude-Kampspolder, Z. O. aan Leijeland, Z. aan den Oranje-Buitenpolder, W. aan den Haak.

* ORANJE-POLDER, gem. IJzendijke. Reg. 8, staat: Gasternissen lees: Gaternissen of Gaternisse

* ORANJE-POLDER (BUITEN-) watert uit door eene steenen en eene houten sluis, benevens eenen houten duiker, op de Nieuwe-Maas.

* ORANJE-SLUIS, in Delfland, is eene spuisluis met één paar eene één paar vloeddeuren, wijd 5,82 ell. De slagbalk ligt 1,55 ell. onder middelbare eb.

ORANJESTEIN, buit., prov. Zuid-Holland, gem. Stompwijk-Wilveen-Leydschedam-Zuidzijde-en-Tedingerbroek, aan den Veenweg, nabij den Leydschedam.

ORANJEVELD (HET), hofstede, prov. Noord-Holland, gem. Ouder-Amstel, $\frac{1}{2}$ u. N. van Ouderkerk, in den Grootte-Duivendrechtschapspolder, tegenover Kalfjeslaan; groot 14 bund. 59 v. r. 10 v. ell.

ORANJEWOUDE, geh., prov. Friesland, kw. Zevenwouden, griet. Schoterland, 20 min. N. O. van Oudschot, 5 min. W. van Brongerga, tot welke beide d. het behoort; met 43 h. en 260 inw.

(1) Vergelijk J. AB UTRICHT DERSEKLEUIS, *Wandelingen door Zuid- en Noord-Beveland*, bl. 248

* ORANJEZAAL wordt ook weleens *PANNESESHUIS* genoemd.

* ORANJEZON (DE), hofstede op het eil. *Walcheren*, gem. en f. u. W. van *Vrouwe-polder*, 2 u. N. W. van *Middelburg*, eene oppervlakte beslaande van 134 bund. 63 v. r. 4 v. ell.

ORELANA-KREEK, kreek in *Nederlands-Guiana*, kol. *Surinam*. Zie HELENA-KREEK. W.

* ORM (DE), ontspringt ter plaatse, genaamd de Put van St. Cecilia; loopt met eene westelijke rigting onder den berg, langs het kasteel van Stein, en ontlast zich te *Urmond* in de *Maas*.

* ORTEN, dek., heeft 22 kerken en 6 kapellen, bediend wordende door 22 Pastoors en 20 Kapellanen.

* ORTEN, d., telt met de daartoe behoorende *Buurt-aan-de-Ortenschans*, 43 h., met 47 woningen. — De R. K. kerk is in 1788 gebouwd.

* ORTENSCHANS. Er ligt nabij deze schans eene b., *Aan-de-Ortenschans*, ook wel de *Ketsheuvel* genaamd; met 1 toevlagerij, 8 woningen, 40 inw. en eene ruime, in 1845, nieuw gebouwde school, met onderwijzerswoning.

* ORVELTERVEEN is, volgens anderen, door de inw. zelve versten in den Spaanschen oorlog. Van *Zweelo* komende, het geh. *Wesp* door zijnde en links afgaande, in de rigting van *Westerbork*, vonden nog sporen dier huizen gevonden, ook is de grond aldaar vruchtbaarder. Verder is te *Zweelo* nog een huis of schuur aanwezig, van daar overgebracht.

* OSDORP heette vroeger ook *Oxdoop*.

* OSDORP (HUIS-TE-) is in den nacht tusschen 16 en 17 November 1846 afgebrand.

* OSDORPERWEG (DE). Langs dezen weg staan 25 h., met 100 inw., welke eene b. vormen, die tot *Osdorp* behoort.

* OSINGAHUIZEN, b., prov. *Friesland*, telt 20 h. en 140 inw. OSMANSKAPEL, voorm. d. in *Staats-Vlaanderen*. Zie *NOONAN-KAPEL*. W.

* OSPEREN, kant., bestaat nog in dezelfde uitgebreidheid maar voert thans den naam van *REDINGEN*.

§ OSPEREN, dek. in het vic. apost. van *Luxemburg*, bestande uit de drie en twintig volgende par.: *Ospereu*, *Arsdorff*, *Beckerich*, *Bettborn*, *Bondorff*, *Buschrodt*, *Nieder-Colpach*, *Ell*, *Elvingen*, *Everlingen*, *Folscheid*, *Grosbous*, *Holts*, *Ober-Pallen*, *Perel*, *Rambruch*, *Redingen*, *Rindschleiden*, *Roodt*, *Useldingen*, *Vichten*, *Wahl* en *Wolvelingen*. Men heeft er drie en twintig kerken en twaalf kapellen, als: te *Dellen*, te *Hostert*, te *Lannen*, te *Levelingen*, te *Nagem*, te *Neunhausen*, te *Kleinelschrott*, op den *Kohlenberg*, te *Noerdlingen*, te *Nieder-Pallen*, te *Ripweiler*, en te *Kuborn* benevens 7 bijkerken te *Reichlingen*, te *Bildorf*, te *Huttingen*, te *Schweich*, te *Schandel*, te *Escheid* en te *Heispelt*, die gezamenlijk bediend worden door drie en twintig Pastoors en twee en twintig Kapellaans. Men telt er 18,500 zielen.

* OSPEREN, d., heeft 50 h. en 350 inw. De par. telt 700 zielen. OSPRETASHEM, vermeld in 889, wordt gehouden voor *Baunerswaard*, ten Z. van *Haarlem*.

* OSS, dek., telt 11,750 Kommunikanten.

* OSS, gem., bevat, behalve de in het *Wbk.* vermelde b., mede de geb. *Achter-Schayk* en *Heihoek*, benevens de b. *Horsak*,

Korenstraat, Heescheweg, Kortvoort, Kruisstraat, Ruwert of Ruwhard, Vlashoek, Boschstraat, Vierhoeketje en Vlied, en beslaat, volgens het kadaster, 2907 bund. 71 v. r. 14 v. ell., waaronder 2819 bund. 70 v. ell. belastbaar land. Men vindt er, behalve bouw-, hooi- en weiland, nog eene uitgestrekte heide, welke thans grootendeels tot wei- en bouwland of mastbosschen is aangelegd, terwijl nog slechts weinige bund. onbebouwd liggen. — De 807 h. zijn bewoond door 945 huisgez. Bl. 620. Men telt er ruim 900 Israëlieten. — Het vlek Oss ligt O. Z. O. van Zalt-Bommel. — Bl. 621. Er worden jaarlijks twaalf jaarmarkten gehouden, als: de eerste op Woensdag na den 2 Februarij; de tweede op Donderdag vóór Halfvasten, de derden den tweeden Woensdag in April; de vierde den laatsten Woensdag in April; de vijfde daags vóór H. Sacramentsdag; de zesde den eersten Woensdag in Julij; de zevende Woensdag na MARIA Hemelvaart; de achtste Woensdag na den 8 September; de negende Donderdag na Ossche kermis, die Zondag na St. MICHAEL invalt; de tiende den eersten Woensdag na 1 November, doch die dag op het feest van den H. WILLIBROEDUS invallende dan daags daarna; de elfde den laatsten Woensdag in November, en de laatste den tweeden Woensdag in December. — Reg. 1st van *onderen*, staat: De tien jaarmarkten lees: De twaalf jaarmarkten. — Bl. 625. Reg. 5, van *onderen*, staat: luidruchtig. lees: vroegtijdig stil. — Bl. 622. De Boterwaag is thans buiten gebruik. — Bl. 623. Het wapen van Oss bestaat in een veld van azuur, met eenen os, staande onder eenen boom op een terras, alles van goud.

* OSS (DE POLDER-VAN-). Reg. 20, staat: het gemeentebestuur lees: het polderbestuur.

OSSEMEER (HET), water, prov. Noord-Brabant. Zie OSSEMEER (HET).

* OSSEKOP watert uit door twee honten duikers, ieder wijd 0,95 ell. en voorzien van klep en schuif op de vloedspui.

* OSSELO, staat: geh. lees: d.

OSSENBROEK, buit., prov. Noord-Brabant, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van Beers; beslaande eene oppervlakte van 47 bund. 48 v. r. 15 v. ell.

OSSENDIJK, dijk, prov. Noord-Brabant, gem. Herpt-en-Bern, loopende langs de zuidwestzijde van de Waarden beneden den Mofsenweg.

* OSSENDRECHT, gem., bevat het d. *Ossendrecht*, de b. Molen-eind en Hageland, alsmede het geh. de Plattuis, en telt 1250 R. K., onder welke 960 Communicanten,

* OSSENDRECHT (NOORDPOLDER) heeft tot zomerpeil 0,17 ell. onder A. P., maalpeil 1,85 ell. boven A. P.

* OSSENDRECHT-WOENSRECHT-PUTTEN-EN-HOGERHEIDE, heeft eene kerk te *Ossendrecht*. — GOSVINUS VAN NOUWIS stond reeds sedert het jaar 1802 te *OSSENDRECHT* en vertrok in het jaar 1826 naar Rosendaal-en-Nispen.

* OSSERMEER beslaande eene oppervlakte van 4 bund. 66 v. r. 7 v. ell. OSSERMEERKADE, zoek dat woord bl. 624. W.

OSTENDE (HET SLOT-), voorm. sterk slot te Goes. Zie dat woord.

OSTENWALDE, oude naam van het d. Oostrawolde, prov. Gelderland. Zie OOSTERWOLDE.

OSTEROWIC, oude naam van het d. Oostrawijk, prov. Zuid-Holland. Zie OOSTERWIJK.

OT-DANOM, stam van *Dajakkers* op het eil. *Borneo*, in het binnenland, aan de *Kapocas* wonende.

OTENE, geh., prov. *Zesland*. Zie OTHENE. W.

OTERDUM is de geboorteplaats van MARCUS JAN APRIANI, een der Lied en de Commissie tot verzameling van eenen bundel Evangelische gezangen, ten gebruike bij de openbare godsdienstige oefening in de Herv. kerk. Hij was geb. 28 Februarij 1771, en † 5 December 1843.

* OTERDUMER-ZIJLVEST, reg. 6 en 7 staat: des regter hand lees: de eene zijde

* OTERLEEK bevat het d. Oterleek, de b. Molenweg, Noordervaart en Oterleekerweg, benevens gedeelten van de Schermeer en Schermeerdijk.

* OTHENSCH-KREEK wordt ook wel de NOTENSCH-KREEK genoemd.

§ OTTENFORT, OTTERVOORT of OTTERVOORDE, voorn. zwin, prov. *Noord-Holland*. Zie OTTERVOORT.

OTTERLOOSCHE-BERGEN, heuvelen op de *Vetuwe*, prov. *Gelderland*, gem. *Ede*, N. O. van *Otterloo*.

OTTERVOORT, OTTERVOORDE of OTTERLEEK, ook wel verkeerdlijk OOKERVOORT gespeld, oudtijds een zwin of watertje in *West-Friesland*, prov. *Noord-Holland*, tusschen *Oudorp* en *Oterleek*, waardoor het water van den Heer-Hugowaard en van de Schermeer in elkander vlooiden, thans bij de bedijking dier meren verdwenen. — In het jaar 1166 trokken de West-Friezen met een groot leger over dit water tegen Graaf Floris V, waarna zij de stad Alkmaar innamen, plunderden en verbrandden. — Het dorp op het eiland aan dese leek of voerde gelegen, bewaart nog de herinnering in zijnen naam *Oterleek*.

* OTTOLAND. De kerk, die reeds lang in eenen vervallen toestand verkeerde, is in 1848, op eene doelmatige wijze vernieuwd.

* OTTONIAANSCH GRACHT. Reg. 2, staat: Roomsche keizers lees: Duitse keizers, Bl. 644, reg. 6, staat: officus lees: officis

* OUCCOOP pold., beslaat, volgens het kadaster, 568 bund. 80 v. r. 87 v. ell., waaronder 560 bund. 20 v. r. 30 v. ell. belastbaar land; telt 18 boerdertjen, en watert uit door eenen molen op den Angstel.

* OUD-AASCH-POLDER in *Rijnland*, moet wegvallen.

* OUDDROP (LUTTIKE-) bestond uit eenige h. met 1 of 2 kalkovens.

OUDDIJK, geh., prov. *Groningen*. Zie OUDE-DIJK. W. en A.

* OUDDORP, gem., telt 2700 inw. en er zijn 3 korenmolens. — Reg. 10 van onderen, staat: geene lasten lees: slechts geringe lasten — Bl. 648, reg. 3 van onderen, staat: benoeming lees: beroeping —

* OUDDORP, heerl. Bl. 651, reg. 19, staat: klokken. lees: klok. — In het Gasthuis worden eenige behoeftigen verpleegd. — Bl. 632, reg. 5, staat: op het noorderstrand lees: in de duinen aan het noorderstrand — Reg. 4 en 5, van onderen, staat: genaamd Steenkreeken, lees: bij de Steenkreek.

OUDEBOSCH, Staat: Zie TERBURG. lees: Zie TERBURG.

OUDE-BOXWOUDE, naam, onder welken het d. HAUWERT, prov. *Noord-Holland*, in eene handvest van 1436 voorkomt. Zie HAUWERT. W.

OUDECARSPHEL, d., prov. *Noord-Holland*. Zie OUDCARSPHEL.

* OUDE-DIJK, gem. *Beerta*, heeft eene school, welke door 110 leerlingen bezocht wordt.

OUDEGA, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Smalingerland*, arr. *Heerenveen*, kant. *Beetsterwaag*, bestaande uit de d. *Oudega* en *Nijega*, en beslaande, volgens het kadaster, 5632 bund. 20 v. r. 710 v. ell., waaronder 5278 bund. 85 v. r. 10 v. ell. belastbaar land.

* OUDEGA, d. in de griet. *Hemelumer-Oldephaart-en-Noordwolds*, telt 65 h. en omtrent 370 inw. en met een gedeelte van het geh.

Heidenschap 68 h. en ongeveer 390 inw. De Doopsgez. behooren tot de gem. *Woudsend*.

* OUDEGA, d. in *Wymbritseradeel*, telt 38 h. en 250 inw. en met de kerkelijk daartoe behorende geh. de Band en de Pollen 45 h. en 290 inw.

* OUDEGASTER-BROEK stond door de Woudsvaart met de Fljuessen in verbinding, doch bestaat thans niet meer, maar is door inpoldering tot land overgegaan.

* OUDE-GEIN. Staat: Zie *Gein* (Het Huis 78) lees: *Gein* (Het Huis 78.)

OUDEHAAR, geh., prov. *Overijssel*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Ommen*; met 11 h. en 70 inw.

* OUDEHORNE telt 25 h. en 150 inw. en, met het daartoe behorende geh. *Hornater-Compagnie*, 70 h. en 430 inw.

OUDEKERK, geh., prov. *Groningen*, gem. en 20 min. N. van *Midwolde*; met 3 h. en 16 inw.

OUDEKERK, geh., prov. *Limburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Spaubeek*; met 6 h. en 40 inw.

* OUDELAND (HET), pold., gem. *Harmelen*; paalt N. aan *Gerwerskop* en *Harmelen*, O. aan den *Harmelerwaard* en *Harmelen*, Z. aan *Reijzscop*, W. aan *Geestdorp*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, 188 bund. 5 v. r. bosch en weide; telt 28 h., waaronder 1 boerderij en eene in 1839 nieuw gebouwde R. K. kerk; en wordt door de *Kleivliet* in den *Rijn*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Schout* en twee *Poldermeesters*.

* OUDELAND (HET), pold. in den *Reijerwaard*, paalt N. aan *Roozand*, *Lombardijen*, den *Pernisser-polder* en den *Deyffel-polder*, O. aan *Harsland*, de *Huiters*, *Zwaardijk* en den *Albrandswaarder-polder*, Z. aan den *Binnen-Kijvelandsche-polder*, W. aan *Janswaard*, de *Gorzen* aan het *Hoogvlietsche gat*, den *Nieuw-Engelandsche-polder* en den *Oud-Engelandsche-polder*. — Deze pold., welks in het jaar 1436 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, 120 bund. 37 v. r. 76 v. ell., alles schotbaar land; bevat 1 h., geen boerdertj, en watert door 1 sluis uit, op de *Maas*. Het bestuur bestaat uit eenen *Dijkgraaf* twee *Heemraden*, eenen *Secretaris* en eenen *Penningmeester*.

OUDELAND (HET), geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Ouddorp* in het *Oudeland-van-Diipenhorst*.

* OUDELAND-EN-TOURNOOIVELD (HET), beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 138 bund. 33 v. r. 23 v. ell., alles schotbaar land; telt 43 h., waaronder 6 boerdertjen en watert door den *molen* in den pold. 's *Gravesloot*, op den *Rijn*, uit. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Schout*, twee *Heemraden* en eenen *Secretaris*.

OUDELANDSCHE-ZEEDIJK, dijk, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Steenbergen-eu-Kruisland*, Z. of Z. W. van *Steenbergen*.

OUDELANDSDIJK, b., prov. *Noord-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Monnickendam*; met 5 h. en 30 inw.

OUDE-LINDEDIJK, b. prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Stellingwerf-Westeinde*, 10 min. van *Oldetrijne*, en 6 min. van *Nijetrijne*, tot welke beide d. het kerkelijk behoort; met 6 h. en 40 inw., als: 2 h. en 15 inw. onder *Oldetrijne* en 4 h. en 25 inw. onder *Nijetrijne*.

OUDE-MEER (DE), water, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Loonwarderadeel*, loopende van het *Nieuwland* naar de *Dockumer-Ee*.

* OUDEMÖEREN (DE) is eene oubehuisde pold., palende N. aan de gem. *Made-en-Drimmele*, O. aan den *Helkantsche-dijk*, Z. aan *Hooge-Zwaluwe* en den *Binnenpolder*, W. aan den *Zeedijk*. Hij beslaat

eene oppervlakte van 149 bund. 65 v. r. 80 v. ell., zoo wei- als bouwland en ook wilgenbosch, waaronder 80 bund. schotbaar land.

* OUDEMOERENSCHESLUIS (DE) dient tot uitwatering van den pold. de Oude-Moeren in de Vloeispuil en vervolgens op den Amer.

OUDE-MOLEN, b., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Eijnaart-en-Ileyningen*. Zie MOLEN (OUDE). W.

OUDE-MOLEN, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Halsteren*. Zie HALSTERSCHER-MOLEN. W.

OUDE-MOLEN, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Hoese*. Zie OUDMOLEN. W.

* OUDENBOSCH, in het Fransch *Vieux-Bois* in het Lat. *Vetus-Bosch*, gem., heeft eene steen- en pannenbakkerij; telt 2660 R. K. onder welke 2000 Communikanten. — Bl. 668. In het jaar 1850 is er een orgel in de Herv. kerk geplaatst, vervaardigd door den Heer Knipschen te Amsterdam. Het is den 8 December van dat jaar ingewijd.

* OUDENDALE stond niet in *Franckeradeel*, maar in *Barradeel*.

* OUDENDIJK, gem. bevat slechts een gedeelte van de b. Zomer dijk.

* OUDENDIJK, is geen pold. in den *Hoeksche-waard*, maar eene bedijking aan het *Eiland-van-Dordrecht*, prov. *Zuid-Holland*, ar. *Dordrecht*, kant. *'s Gravendeel*, gem. *Wieldrecht*; palende N. W. aan het *Visschersgat*, O. en Z. aan het *Hollandsdiep*, W. aan de *Kil*. — Het is alsoo een eiland dat alleen door den straatweg van *Willemsdorp* naar *Dordrecht* met het eiland van *Dordrecht* verbonden is, en bevat de navolgende polders: den *Brabers-polder*, den *Ba-gelsche-polder*, den van *Dijk-polder*, het *Boven-poldertje*, den *Polder-boven-den-Oudendijk*, den *Polder-beneden-den-Oudendijk* en den *Koperenberg-polder*.

* OUDENBOSCH (DE OUDE-EN-NIEUWE-LANDEN-VAN-DEEN), wordt ook wel enkel de *Oude-en-Nieuwe-Landen* genaamd.

OUDE-EN-NIEUWE-LANDEN, b., prov. *Noord-Holland*, gem. en 1 u. N. van *Oank-Niedorp*; met 3 h. en 15 inw.

OUDE-EN-NIEUWE-LANDEN, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Goud-waard*; met 28 h. en 170 inw.

OUDE-EN-NIEUWE-LANDEN-GAT (HET), water, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Woudrichem-en-Oudendijk* en de *Werken-en-Sleeuwijk*, in eene Westelijke rigting, loopende van het veer op den *Oudendijk* naar dat te *Sleeuwijk*, tusschen het *Gors* en de *Groesplaat*.

* OUDENHAGE, buit., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Arkel-en-Rietveld*, in den pold. *Nieuwland*, groot 9 bund. 77 v. r. 9 v. ell.

* OUDEN-BIJN, gem., telt 800 R. K. De kerk is in 1797 gesticht en in 1855 vergroot.

* OUDENOORD. Bl. 675, reg. 27, lees: OUDE-OORD.

* OUDEPLAATS ligt 5 min. van *Cappelle-op-den-IJssel*, telt 28 h. en 240 inw.

OUDEPOLDER, pold. in het *Land-van-Putten*. Zie op WELPLAAT.

* OUDERRANDE (DE). Het water uit deze riv. heeft in December 1846, bij den grooten postweg naar *Batavia*, eene uitgestrektheid van ongeveer $1\frac{1}{2}$ paal gronds ten westen van de rivier gelegen overdekt, en eenige palen lager aan de oostzijde is het over de dijken van het land *Tjikandi Jelier* gestroomd, waardoor niet alleen aan de waterkeeringen belangrijke schade is toegebracht, maar ook in dat gedeelte van het genoemde land, hetwelk aan het *Ponthangsche* grenst, het net lang te voren aangeplante rijstgewas vernietigd is.

* **OUDE-RIJS (HET)** beslaat eene oppervlakte van 2 bund. 14 v. r. 66 v. ell.

* **OUDEKERK-OP-DEN-IJSSEL.** Bl. 681. Het aldaar vermeld handschrift wordt, met veel waarschijnlijkheid aan Graaf Floois V toegeschreven, als wanneer het in 1297 zoude gegeven zijn. Immers daarin wordt gesproken van Heer Hendrik van den Lekke, welke toen leefde. Wat hier echter van zij, men is het algemeen eens, dat men dit dorp eenen zeer hoogen ouderdom mag toeschrijven.

* **OUDESCHANS,** d. prov. *Groningen.* Bl. 685. Vóór dat hier eene kerk bestond, werd de godsdienst gehouden in een militair gebouw, door eenen Garnizoens-Predikant, die, even als de tegenwoordige Leenaar, uit 's rijks kas bezoldigd werd. De Predikantwoning stond vroeger aan den wal, doch in de vorige eeuw werd de nieuwe pastorie onmiddellijk aan het oosteinde der kerk verbonden, terwijl men nog de pastorijs-tuin vindt daar waar eertijds de pastorie stond. De begraafplaats is op eenen voormaligen *dwinger*, zoodat de lijk eenige voeten boven het omliggende land begraven worden, van hier heeft men een uitmunteud gezigt op de velden van Bellingewolde en verdere omstreken. — In 1829 werd de oude school, met de onderwijzerswoning, in eene partikuliere woning veranderd en een voormalig landsgebouw tot eene school en woning voor den onderwijzer ingerigt.

* **OUDESCHILD.** Bl. 687. De hier vroeger gestaan hebbende kapel, behoorde tot de stat. van *den Burg.*

* **OUDESCHOOT** telt 75 h. en 450 inw. en met het daartoe behoorende gedeelte van het *Oranjewoud* 118 h. en 710 inw.

† **OUDE-STAD (DE),** pold., prov. *Z.-Holland.* Zie *STAD (DE OUDE-).* W.

OUDETRIJNE, d. prov. *Friesland.* Zie *OLDTRIJNE.* W.

OUDE-VEER (HET), veer, prov. *Noord-Brabant.* Zie *PRINSELANDSCHE-VEER (HET).*

* **OUDE-VELDHOEK** telt 18 h. en 100 inw.

OUDE-VERLAAT (HET) of **OUDE-VALLAAT,** geh., prov. *Groningen,* gem. en 11 min. *Z.* van *Muntendam;* met 17 h. en 110 inw.

OUDEWAARD, buurs., prov. *Gelderland,* gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Kesteren.*

* **OUDE-WARANDE (DE)** ligt *W.* van *Tilburg,* beslaat 93 bund. 23 v. r. 29 v. ell.

* **OUDEWATER,** gem., paalt *N.* en *O.* aan de gem. *Papekop-en-Diemerbroek, Lange-en-Ruige-Weide* en de *Utrechtsche* gem. *Snelrewaard,* *Z.* aan de *Utrechtsche* gem. *Willescop* en *Honkoop,* *W.* aan de gem. *Hekendorp.* — Zij bevat mede het geh. *Tappersbeul.* — Men heeft er 3 looijerijen, 1 aardappelsiroopfabriek, 1 hierbrouwerij en 1 koornmolen. — Bl. 702, reg. 21, staat: over de *Linschoten,* lees: over de haven, — Reg. 12, van *onderen,* staat: *trouwlijk* lees: *grouwlijk* — Bl. 705. De *Roomsch-Katholieke* kerk van de *Oude-Cleresij,* op de *Markt,* aan den *H. Aartsengel MICHAEL* toegewijd, heeft geen toren, doch is van een orgel voorzien.

OUDEWATERING (DE), water, prov. *Zuid-Holland,* gem. *Hilleberg-en-Rotteban.*

* **OUDEWEG,** vaarwater. Reg. 4 staat: *Heerengracht,* lees: *Heuwegracht*

OUDE-WETERING-OOSTZIJDE, b., prov. *Zuid-Holland,* gem. *Leymuiden-en-Vriesekoop,* $\frac{1}{2}$ u. *W. Z. W.* van *Leymuiden;* met 26 h. en 180 inw.

OUDE-WIEL of **OUDE-WIEL,** behalve de kil die even beneden *Werkendam,* de *Merwede* of *Waal* ten deele naar het *Bergscheveld*

afvoert, moet ook het **HARINGVLIET** of **HOLLANDS-DIEP**, boven of ten Oosten van het Spui, weleer de naam van **OUDE-WIEL** gedragen hebben (1). — Welligt is het verschil van gevoelen over den inbraak van den *Grootenwaard*, die door enkelen, met weinig grond, op de plaats van den tegenwoordigen *Oude-Wiel* bij *Werkendam* gezocht, door anderen met meer zekerheid aan de West-zijde van dien waard beneden *Wieldrecht* of *Strijen* bij den voormaligen *Oude-Wiel* aangewezen wordt, door dezen gellijkluidenden naam ontstaan, terwijl deze omstandigheid niet weinig grond geeft, om de uitspraak ter gunste van de voorstanders van eenen zeevloed te doen uitvallen, waarvoor overigens alle redenen pleiten.

* **OUD-HAAGVLIET** lag 8 min. Z. W. van *Foorburg*, en besloeg 10 bund. 70 v. r. 80 v. ell. doch is nu gesloopt.

* **OUDHEUSDEN-EN-ELSHOUT**, telt 740 R. K. en met *Hulten*, telt de par. 880 zielen.

§ **OUDEKAGER-POLDER**, vroeger drie pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie *KAGER-POLDER*.

OUDEKARSPEL, d., prov. *Noord-Holland*. Zie *OUDEKARSPEL*.

OUDEKERK, d., prov. *Friesland*, telt 82 h. en 540 inw.

OUDEKERKHOF, b., prov. *Zeeland*, gem. ca 10 min. O. van *Poortvliet*; met 6 h. en 60 inw.

OUDELANDSCHE-DIJK, b., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Hooge-n-Lage-Zwaluwe*, 40 min. O. van *Hooge-Zwaluwe*; met 59 h. en 250 inw.

OUDELANDSCHE-ZEEDIJK, dijk, prov. *Noord-Brabant*. Zie *OUDELANDSCHE-ZEEDIJK*.

OUDEORP, gem. De R. K. par. telt 700 zielen.

OUDEORP, buurs. prov. *Gelderland*, gem. en 2 n. N. O. van *Barnveld*, 1 u. N. W. van *Garderen*, met 7 h. en 20 inw.

OUDEOVER, geh., prov. *Utrecht*. Zie *OUDEOVER*. W.

OUDEWEG, buit., prov. *Utrecht*, gem. *Doorn*.

* **OUDEWIJK** ligt onder *Abstede*, en beslaat eene oppervlakte van 1 bund. 92 v. r. 56 v. ell.

* **OUDEWOUDE**, d. prov. *Friesland*, telt 48 h. en 290 inw. en met de daartoe behoorende b. 110 h. en 630 inw.

OUDEWOUDE-EN-WESTERGEEST. Tot in 1617 was *Avonnes* met deze kerk. gem. gecombineerd.

OUDEKOOP, geh. en pold., prov. *Utrecht*. Zie *OUDEKOOP*. W.

OUTDORP, d. prov. *Noord-Holland*. Staat: Zie *OUDEORP*. lees: *Zie OUDEORP*.

* **OUWELAND-POLDER** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 132 bund. 56 v. r. 82 v. ell., waaronder 129 bund. 93 v. r. 82 v. ell. schotbaar land; telt 35 h., waaronder 9 boerdertjen, en wordt door de sluis van 's Heer-Arendskerke c. a. van het overvullige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en drie Gezwoorenen, zijnde de Directie van de watering *Heinkenszand*.

* **OUWENDIJK** beslaat eene oppervlakte van 39 bund. 89 v. r. 97 v. ell. — Deze adell. hofstad, waarvan het oude huis niet meer bestaat, terwijl in het jaar 1666 door den Heer *WILLEM SMITING* aldaar een modern huis gesticht is, heeft een eigen wapen, bestaande in een veld van goud, met de boven helft van eenen leeuw en daaronder eene rij van aan elkander rakende en op de punt staande schuine reiten (*losanges*), alles van silver.

* **OUWSTERHAULE** heette oudtijds ook *OLDEHOEW*.

(1) Zie *Bijvoegs. en Aanm. op de Vard. Hist. van WAGHMAAR*, D. II, bl. 86.

* **OVENTJIE** heeft eene school, welke bezocht wordt door 70 leerlingen.
OVER (TER-), geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie *Oxva (Tza)*. W.
OVERAATSVELDSCHÉ-POLDER (DE), pold. gedeeltelijk prov. *Noord-Holland*, arr. *Amsterdam*, kant. *Weesp*, gem. *Weesperkarspel*, gedeeltelijk prov. *Utrecht*, kant. *Loenen*, gem. *Nigtevegt* palende N. aan de Smal-Weesp, N. O. aan Binnen-Aatsveld, Z. O. aan de Vecht, Z. aan den Hoeker-polder, W. aan het Gein. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, 602 bund. 99 v. ell. waarvan 18 bund. 84 v. r. 50 v. ell., onder *Weesp*, 551 bund. 84 v. r. 85 v. ell., onder *Weesperkarspel*, 234 bund. 51 v. r. 86 v. ell. onder *Nigtevegt*. Hij telt onder *Weesperkarspel* 11 boerderijen en 2 buitenplaatsen, onder *Nigtevegt* 9 boerderijen en 2 buitenplaatsen, en wordt door eene watermolen van het overtollige water ontlast op de Smalweespervaart. — Het polderbestuur bestaat uit vijf Poldermeesters, Ingelanden des Polders.

* **OVERACHT** is geen buit. maar een voorm. kast.

OVERBERG, landg., prov. *Gelderland*, gem. *Ubbergen*, aan den straatweg, groot 1 bund. 4 v. r. 4 v. ell.

* **OVERBROEK** telt 46 h. en 250 inw. De school wordt gemiddeld door 20 leerlingen bezocht.

§ **OVERBUREN**, vroegere naam van een der drie deelen, waaruit het dorp *Zuidbroek*, prov. *Groningen*, arr. en 3 u. W. ten N. van *Winschoten*, kant. *Zuidbroek*, bestaat. Het maakt thans de kom van het d. *Zuidbroek* uit.

* **OVERDIE-POLDER**, beslaat, volgens het kadaster, een oppervlakte van 155 bund. 80 v. r. 42 v. ell. en wordt door eenen molen van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit zeven Hoofd-ingelanden van welke beurtelings twee als Poldermeesters fungeren.

* **OVERDIEPSCHÉ-HOOIPOLDER**. Staat: Zie *HOOIPOLDER (OVERMERS)*. Lees: *HOOIPOLDER (OVERDIEPSCHÉ)*.

* **OVEREIND**, ook wel *OVERASIND* gespeld, telt 15 h. en ongeveer 100 inw.

OVER-ESSELIJK, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Oud-en-Nieuw-Gastel*, 25 min. Z. Z. O. *Oud-Gastel*; met 55 h. en 560 inw.

* **OVERFLAKKEE**. Bl. 744, onder de R. K. zijn 1360 Communikanten.

OVERHAALDERS-HUIS (HET), hofst., prov. *Noord-Holland*. Zie *Doinszer*.

* **OVERIJSEL**. Bl. 748. Men telt er vier en vijftig R. K. statien, van welke vier en twintig tot het aartspr. van *Zalland-en-Drenthe* en de overige dertig tot dat van *Twenthe* behooren. Zij bezitten er vier en vijftig kerken en twaalf bijkerken, bediend wordende door vier en vijftig Pastoors en vier en twintig Kappellaans.

* **OVERLBEK**, geh. in *Waterland*, wordt ook wel enkel de *LEEK* genoemd.

OVERLOTBROEK, geh., prov. *Limburg*. Zie *Lodsfoek (Ovra-)*. W.

* **OVERMAZE (LAND VAN)** telt 42,000 R. K., onder welke 53,500 Communikanten. Men heeft er de volgende negen kapellen, als: *Bemelen*, *Ekkelrade*, *Eysden*, *Holset*, *Limmel*, *Sibbe-IJzeren*, *Vaesrade*, *Wetten* en *Zweikhuisen*, wordende de parochiën door negen en dertig Pastoors, twee en dertig Vicarissen en zeven Kapellaans bediend.

* **OVERMEER** ligt gedeeltelijk in den *Blijk-polder*, en gedeeltelijk in den *Meer-Uiterdijksche-polder*.

§ OVERMEERSCHE-POLDER, pold., prov. *Noord-Holland*. Zie *Blijck-Polder*.

OVERRIJN, landg., prov. *Utrecht*, gem. *Juthpaas*.

OVERRIJNSCHE-WAARD, uiterwaard, prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. *Wageningen*, gem. *Doorwerth*, op den linker oever des *Rijns*; palende N. aan den *Rijn*, O., Z. en W. aan de gem. *Heteren*, en eene oppervlakte beslaande van 45 bund. 49 v. r. 30 v. ell. Hij watert uit op den *Rijn* door eene steenen sluis, wijd. 0,90 ell.

OVERSCHIE. De R. K. hebben, bij decreet van het provinciaal bestuur van *Holland* den 12 Mei 1796, verlof verkregen, om voor eigen rekening eene kerk en pastorie te bouwen. Het toen opgerigte kerklokaal, is in 1850 vervangen door eene allezins fraai gebouwde kerk, voorzien van eenen toren met uurwerk. De kerk is op den 25 Julij 1833 ingewijd en Gode toegeheiligd, onder de voorspraak van den H. *Petrus*.

* OVERSCHIE-EN-HOGENBAN. De R. K. maken, met die van *Schiebroek*, *Oud-Mathenesse*, den *Kleinweg* en de *Droogmakerij-van-Zevenhoven*, eene par. uit, welke door eenen Pastoor bediend wordt. De eerste Pastoor die in deze stat. gestaan heeft, is geweest *Johannes Franciscus van der Letts*, die hier in het jaar 1800 kwam.

OVERSEIND, geb., prov. *Noord-Brabant*. Zie *Overind*. W. en A.

OVERTOGT (DE), geb., prov. *Zuid-Holland*, ged. gem. en $\frac{1}{2}$ n. Z. O. van *Zwanmerdam* en gedeeltelijk gem. en 5 min. Z. van *Bodegraven*, aan den *Rijn*, tegenover *Bodegraven*, waarmede het door eene brug gemeenschap heeft, met 54 h. en 510 inw. onder *Zwanmerdam*. Aldaar staat de R. K. kerk der statie *Bodegraven-en-Zwanmerdam*.

* OVERTOOMSCHE-WEG (AAN DE). Aldaar is op *Meilust*, onder *Nieuwer-Amstel*, geboren de Nederduitsche Dichter *Mr. Joannes Kinker*, geb. den 1 Januarij 1764, † 17 September 1845, na van 1817—1850 Hoogleeraar in de Nederlandsche Letterkunde te *Leik* te zijn geweest.

OVERVEEN, boerenhofstede, prov. *Noord-Holland*, gem. *Ouder-Amstel*, Z. van *Ouderkerk-aan-den-Amstel*, in den *Ronde-Hoep-polder*; beslaande eene oppervlakte van 31 bund. 20 v. r. 40 v. ell.

* OVERVELDE is geen adell. maar een gewoon huis, ten N. van *Deventer*, $\frac{1}{2}$ n. N.O. van *Diepenveen*, in de buurs. *Fulik*.

OVERVOORDE, buit., prov. *Zuid-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ n. Z. W. van *Rijswijk*.

OVERWAARD (DE), het oostelijke gedeelte van den *Ablasserwaard*, prov. *Zuid-Holland*, bevattende de gem. *Hardinxveld*, *Groot-Ammers*, *Nieuwpoort*, *Langerak*, *Ameide*, *Tienten*, *Noordeloos*, *Goudriaan*, *Ottoland*, *Neder-Slijgeland*, *Peursum*, *Giëssen-Nieuwkerk* en de gedeelten van de gem. *Hoog-Blokland*, genaamd de *Beemd* en van de gem. *Meerkerk*, genaamd *Meerkerkshoek* en *Blommendaal*. Het heeft twee sluizen, ieder met twee openingen, die van de ene elk wijd 5,75 en van de andere elk wijd 5,00 ell., de vloeren der eerstgenoemde op 2,45 en 2,48 en die der tweede ieder op 2,35 ell. beneden middelbaren rivierstand.

* OXENVILLARE, staat: Zie *OSWILER*. lees: Zie *OSWILER*.

* OXWERT is een geh. (geen b.) staat: Zie *OKSWERA* lees: *LE OKSWERD*.

P.

- PAALDER, *geb.*, prov. *Limburg*. Zie PAARLO. W. en A.
- * PAAPTIL. — Reg. 5, *staat*: Uthuizer-Meeden *lees*: Uthuizer-Meeden
- PAARDENHUISJE (HET), alleenstaand huisje, prov. *Noord-Brabant*, *gem.* en 1½ u. N. W. van 's *Princenhage*, 1 u. N. W. van de Beek aan de Mark, alwaar overgeset wordt, in het binnenpad van Breda op Zevenbergen.
- * PAARLOO ligt 1½ u. Z. van *Roermond*. Het komt in oude oorkonden voor onder den naam van PAIRDELO of PAIRDELAAR. Men noemt het gewoonlijk PAALDER.
- * PAASCHHOEF, *landhoeve*, prov. *Noord-Brabant*, ligt 18 min. van *Genert*.
- * PAASLO, d. *Staat*: PADESOL, *lees*: PADERLO, — Het ligt 2 u. van *Steenwijk*.
- * PAAT (DE). Reg. 4 en 5, *staat*: Langedijker-vaart, *lees*: Langedijker-vaart.
- * PAAUW (HET HUIS-TE-) ligt 1½ u. N. O. van 's *Gravenhage*, ½ u. W. ten Z. van *Wassenaar*; beslaat eene oppervlakte van 57 bund. 80 v. r. 82 v. ell., en is thans, vereenigd met de buitenplaats *Backershage*, groot 85 bund. 45 v. r. 54 v. ell. Iedere plaats heeft echter zijnen oorspronkelijken naam behouden.
- * PAAUW-EN-RAAPHORST (DE) *moet wegvallen*.
- * PABEAN (DE). *Staat*: Zie KALI-PABEAN. *lees*: Zie KALIE-PABEAN.
- PABELAH, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, *resid.* en *reg. Tegal*. — In de maand Januarij 1848 zijn in dit dorp vijftien inlandsche woningen door den wind omvergerukt en is een inlandsch kind van vijf jaren onder een instortend gebouw verpletterd.
- * PADAHAN. *Staat*: Zie PANDAHAN. *lees*: Zie PANDAAN.
- PADANG-REJAK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Lombok*, aan *Straat Lombok*.
- * PADDEGAT (HET) is niet in de *gem. Alkemade*, maar *gem. Woubrugge*, grenzende aan de *gem. Alkemade*.
- PADDEGATSBRUG (DE) of brug No. 5, brug, prov. *Gelderland*, *gem.* en 1 u. Z. O. van *Epe*. — Het is een houten ophaalbrug over het *Apeldoornsche-kanaal*, in den weg van Vaassen naar Deventer.
- * PADDEHUIS is vervangen door eene boerderij, met 16 bund. grond.
- * PADDENPOEL (HET HUIS-TE-). Reg. 13, *staat*: ALBRACHT, *no*: AREND.
- * PADE (DE) ligt gedeeltelijk *gem. Hoogwoud-en-Aartswood*, gedeeltelijk *gem. Opmeer*; telt 17 h. en 150 inw., als: 10 h. en 70 inw. onder *Hoogwoud-en-Aartswood* en 7 h. en 90 inw. onder *Opmeer*.
- * PADEN, *lees*: PADEK.
- * PADJANG ligt *resid. Soerabaja* en maakt de westelijke en zuidelijke gedeelten en een gedeelte van de noordelijke en middelgedeelten dier *resid.* uit.
- * PAELEN (NEDER-) telt 25 h. en 200 inw.
- * PAELEN-EN-LEVELINGEN *lees*: PAELEN-EN-LEVELINGEN (BER-), Deze *gem.*, welke 51 h. en 560 inw. telde, is thans bij *gem. Beckerich* ingelijfd.
- * PAESAN behoort tot de *resid. Baglen*.

* **PAGAT (TANDJONG-)** staat: Zie **SIDATOE (HOEK-VAN-)**. lees: Zie **SIDAJOE (HOEK-VAN-)**.

PAGGERAJONG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Praeger-Regentschappen*. Men heeft er eene warme bron, wier water het omliggend gesteente met harde bruinachtig gele korsten bedekt. In het bekken van deze bron stijgt de thermometer tot 118° Fahr. (36° 89' REUM.) in dat van eene andere, ongeveer 1255 ell. van daares dieper gelegen, tot 118 Fahr. (38° 22' REUM.).

PAJANGAN, lands. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, kon. *Bangi*, waarvan het westelijke gedeelte uitmaakt.

PAJANGEN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, kon. *Mengawi*.

* **PAIJENBURCH** staat aan de oostzijde der *Oude-Gracht*.

PAJONG, berg in *Oost-Indië*. Zie **PAJONGS**. W.

PAIRDELO of **PAIRDELAAR** naam onder welken het geb. **PAARLO**, prov. *Limburg* in oude oorkonden voorkomt. Zie **PAARDELOE** W. en A.

PAKAAI, lands. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op het zuidelijke schiereiland, tusschen *Laboe* en *Soengie*.

PAKADJONGAN, of **PEKADJONGAN** distr. in *Oost-Indië*. op het eil. *Java*, resid. en reg. *Pekalongan*.

PAKADJONGAN (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie **PEKANTJANGAN**.

PAKE (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Bentem*, die van *Tjivaké* zijn water ontvangt, dat van den *Goenong-Karag* vloeit.

PAKESSAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Bezoeki*, distr. *Wondowessou*.

* **PAKIS**, d., resid. *Krawang*, ligt in het distr. *Tjabong-Bormi*, aan den mond van de *Tjitaroem*. Er is hier veel laag land en men heeft er zeer uitgebreide zoutpannen, welke alleen voldoende zijn, om de hoofdstad en de Oranmelanden van *Batavia*, het geheele jaar door, van dat onmisbare vereischte voorziet.

PAKKIS, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djapara*; met eene suikerfabriek.

PAKO, **PELOR PAKO**, eilandje in *Oost-Indië*, in de *Deense*, een riv. van het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*.

PAKOETAN, st. in *Oost-Indië*. Zie **POERWORENJO**. W.

PALANDAUW (DE), **SOENGES-PALANDAUW**, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, welke in de *Deense* uitloopt.

* **PALEMBOANG**, staat: Zie **BALENBOANG**. lees: Zie **BALAMBANG**.

* **PALEN (OP DE)** geb. prov. *Groningen*, telt 4 h. en ruim 50 inw.

PALENBERG, ook wel, hoewel verkeerdelijk, **PAMMERS** gespeld, geb., prov. *Limburg*, gem. *Schaesberg*, 25 min. N. W. van *Scheidt*; met 60 h. en 270 inw.

* **PALIMANANG**, d., ligt 204 palen van *Batavia*, 11 palen van *Catubon*.

PALINGSTRAAT (DE) telt onder de *Hoeven* 5 h. en 50 inw.

* **PALINGSVELD** lees: **PALINGSHOF**. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 9 bund. 24 v. r. 96 v. d.

* **PALINKSGAT (HET)** ligt gem. *Reussse*.

* **PALLAAS** staat aan de *Gansenmarkt* te *Utrecht*.

* **PALMA (GROOT)**, staat: T. VAN ANDRIGA DE KEMPENAR, lees T. A. M. A. VAN ANDRIGA DE KEMPENAR,

PALM-VEN (HET), pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie **MEERTVE (HET)**.

PAMADJOETAN, d. in *Oost-Indië*. Zie **PAMATJONGAN**.

PAMANGKAT, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pantianak*, in het binnenland.

PAMANKIRAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*, met eene indigofabriek.

PAMARANGAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, kon. *Klengkong*.

PAMATJOETAN of **PAMADJOETAN**, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali* kon. *Badong*.

PAMOEJANG-KETJIL, eil. in *Oost-Indië*, in het Oost-Zuideosten van de *Baai van Bantam*.

***PAMOEJONG**, eigenlijk **POELOE-PAMOEJANG-BESAR**, ligt O. van *Poeloe-Pandjang*.

PAMPANG (DE) of **KALI-PAMPANG**, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bezoeki*, welke met eene oostelijke rigting in de *Pampangbaai* uitloopt. Aan haren mond ligt een eilandje. De loop is 7 palen.

PAMPANG-BAAI (DE), baai in *Straat-Bali*, aan de oostkust van het eil. *Java*.

PANANGA (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie **PANANOKANG (DE)**. W.

PANAH-LAUT, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*. In de omstreken wordt magnetisch ijzererts gevonden.

PANAOGATAWAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in het binnenland, aan de *Deeson*.

PANCRAS (ZUIDEINDE-VAN-), geh., prov. *Noord-Holland*, gem. *Koedijk-en-Huiswaard*, 1 u. 10 min. O. van *Koedijk*; met 19 h. en 90 inw.

PANDAAN (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Djopara*.

PANDARAN (BOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*, in de *Zee van Java*, aan de Zuidkust van het eil. *Borneo*.

PANDELAAR, b., prov. *Noord-Brabant*. Zie **PANTELAAR**. W.

PADJANG, Bl. 42, reg. 23, lees: **PANDJANG**,

PANEMBANGAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, kon. *Djembrana*, aan *Straat-Bali*. Men heeft er eene goede reede en eenig verkeer met *Banjoewangi* en eenige andere plaatsen op de Oostkust van *Java*.

PANGANG (POELOE), eil. in *Oost-Indië*. Zie **ACHUTEN-WILAND**.

PANGASSA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op de zuidelijke landtong, rijk *Soengie*, aan de *Soengie*; met 15 h.

PANGEREBOANG, d. in *Oost-Indië*, aan de Noordoostkust van het eil. *Floris*.

PANGKA, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Tagal*.

PANGOEL (DE) of **PANGOEL**, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, ads. res. *Patjitan*.

* **PANNEEL** ligt 2 u. van *Roermond*. — Er sijn hier een wind- en een watergraanmolen. — De geschiedschryver **KNIFFERENCK** (1) meldt dat deze plaats haren naam zou gekregen hebben van den God **PAN**, die vóór de invoering van het Christelijk geloof in deze streken bijzonderlijk zou sijn vereerd geworden.

PANHOVENSCHHEIDE, voorn. geh., prov. *Limburg*. Zie **PANHOVENSCHHEIDE**. W.

PANNEKEET, geh., prov. *Noord-Holland*, gem. en 1 u. van *Zuid-Scharwoude*; met 7 h. en 50 inw.

* **PANNERDEN**, heeft een pontveer over het kanaal en een steenen windkorenmolen. — Reg. 16 tot 18, moeten de woorden terwijl — onderhouden, wegvallen.

* **PANNERDENSCHHE-KANAAL (HET)** had bij zijne voltoojing in 1707, slechts eene breedte van 45 en eene diepte van 3,14 el. Het loopt in eene bijna noordelijke strekking uit den *Boven-Rijn* (eigenlijk

(1) *Hist. ecclesiastica Ducatus Geldriae*, p. 8.

de *Waal*) tegenover Millingen tot aan Caudia, alwaar het zich vereenigt met den Ouden Rijn en onder den naam van *NEDER-RIJN* verder voortstroomt. Zeer ten onregte wordt dit kanaal bedendaags gewoonlijk den *Rijn* en wel den *NEDER-RIJN* genaamd, even zoo als het Bijlandsche-kanaal den *Boven-Rijn* genoemd wordt, waarschijnlijk doordien de beddingen zoo aanzienlijk verbreed zijn, dat al het aanzien als kanaal verdwenen is en zij daardoor met die rivieren een geheel vormen, dat oogenschijnlijk onafgescheiden is. — De hoogte te *Pannerden* is 10,679 ell. boven A. P. De breedte op 205 ell. beneden den molen van *Pannerden* 167 ell.; de breedte van het separatiepunt van *Waal* en *Rijn* 237 ell. en op de hoogte van *Candia* 241 ell. — Reg 27, staat: $\pm 1,449$ ell. lees: $\pm 3,449$ ell.

* *PANNERDENSCHÉ-WAARD* telt 17 h. en 190 inw.

* *PANNINGEN*. Bl. 51. De onder dit d. gevonden medaille is zilver verguld en stelt voor eenen Romeinschen kampvechter op de knieën zittende en eenen leeuw voor zijn borst doodrukkende; boven staat een ram tusschen twee leeuwen en onder is de kop van eenen stier geplaatst tusschen twee tijgers. Deze worsteling is in het zilver gedreven; het werk is echter niet van den besten tijd der kunst.

PANOEWÉKKAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid.

Tagal, reg. *Pamalang*, distr. *Boengas*.

PANOR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Balie*, kon. *Badong*.

PANOVEN, geb., prov. *Utrecht*, gem. en 5 min. O. van *IJsselstein*; met 41 h. en 160 inw.

PAN-OVER, geb., prov. *Limburg*. Zie *PANOVER*. W.

PANTARAN, landhuis in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, aan de oostelijke afbelling van den *Merbaboe*, 1966 ell. boven de oppervlakte der zee.

PANTEJ-BARAT of *WESTERHAVEN*, haven in *Oost-Indië* op het eil. *Bali*, kon. *Badong*, ter westzijde van den *Tafelhoek*, door een laudengte van niet meer dan 2 paal van de *Pantej-Toeban* gescheiden. Men maakt van deze haven gebruik in de drooge, goede of oostmoeson. Met het binnenkomen moet men voorzigtig wezen, dewijl eenige klippen den ingang moeilijk maken.

PANTEJ-TOEBAN of *OOSTERHAVEN*, ook wel *PANTEJ-TINOR* geheten haven in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, kon. *Badong*, ter oostzijde van den *Tafelhoek*. In de westmoeson ook wel kwade, natte of regmoeson genoemd, valt men deze haven binnen. De beste ankerplaats is nabij *Toeban*, doch slechts voor inlandsche prauwen geschikt, grootere schepen moeten wat verder af blijven liggen, en kunnen zich door prauwdjoekons naar binnen laten slepen. Klippen en koraalriffen maken het binnenkomen der haven gevaarlijk, en diepgaande schepen kunnen bij ebbe in het geheel niet binnenloopen, daar zelfs tusschen de klippen geen genoegzaam water staat.

PANTJANA, lands. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, aan de zuidzijde van het kon. *Tanette*, van welk rijk het een leen is.

PANTJIEKAN, d. in *Oost-Indië* op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*. Zie voorts op *Poslor*.

* *PAPEDJI-KARANG*, lees: *PAPEDJI (KARANG)*.

* *PAPENDAIJANG*. Reg. 4, staat: *Wagang* lees: *Wayang*.

PAPEGAAISBRUG of brug no. 2, houten ophaalbrug, prov. *Gelderland*, over het *Apeldoornsche-kanaal*.

* *PAPEKOP*. Reg. 9, staat: uitmakende — 150 inw., lees: met 160 inw.

PAPELANDSBRUG (DE), ook wel DE PAPELAANSBRUG geheeten, enkele houten ophaalbrug, over de Muidervaart, prov. *Noord-Holland*, gem. *Muiden-en-Muidenberg*, $\frac{1}{2}$ u. W. van Muiden. Daarbij staan 4 h., waaronder een toluhuis op den straatweg van Amsterdam naar Muiden.

PAPELANDSWEG (DE), op de meeste kaarten onder den naam van PAPELAAN voorkomende, weg, prov. *Noord-Holland*, in eene noordelijke rigting van de stad Weesp naar de Muidervaart loopende.

*PAPENBURGH (HET-HUIS-TE-) stond in het balj. van *Broderode*, $\frac{1}{2}$ u. N. van de Zandpoort. Het is in het laatst der vorige eeuw gesloopt. De daartoe behoord hebbende gronden worden thans geëneigd tot eene boerderij.

*PAPENDRECHT, heerl., telt 226 h. en 1900 inw. De vorige kerk had geen orgel en eenen niet fraaijen toren, thans wordt er eene nieuwe kerk gebouwd.

*PAPENDRECHT, geh. in *Staats-Vlaanderen*, ligt $4\frac{1}{2}$ u. van *Sluis*.

*PAPENDRECHT (DE POLDER-VAN-) watert nit door eene overvelden sluis, wijd 1,90 ell.

PAPKVOORT, b., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Zes-Gehuchten*, 12 min. N. van *Hoog-Geldrop*; met 13 h. en ruim 70 inw.

*PAPIERBERG. Staat: LA PAPEREN, lees: LA PAPERIS, — Het telt 17 h. en 125 inw.

PAPIERMOLENSTREEK, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonsradeel*, onder *Idsegahuisen*; met 7 h. en 80 inw.

*PAPMA-HEERT ligt gem. *Oldehoeve*. Waar het gestaan heeft, ziet men thans eene boerenhuizing met 64 bund. 7 v. r. 20 v. ell. grond.

PAPOLÉ, onbewoond eil. in *Oost-Indië*, in de *Peperbaai*, aan de Westkust van het eil. *Java*.

*PAPPER, staat: *Djawan*. lees: *Djawana*.

*PARADIJS (HET) ligt $\frac{1}{2}$ u. van *Zandvoort*.

*PARADISUS-MARIA. Staat: Zie *MARIA'S-HOV*. lees: Zie *MARIA'S-PARADIJS*.

*PARAGOA moet wegvallen, als niet aan ons Gouvernement behorende.

PARAKANTROES, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djapara*, met eene suikerfabriek.

*PARA-FARA (DE BAAI-VAN-), op bl. 72, reg. 7, lees: Zie *PARA-PARA (DE BAAI-VAN-)*.

PARARAWIN, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, weinig minuten bezuiden de evenachtslijn.

PARAS, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bezoeki*.

*PAREGA, staat: Zie *PARRAGA*, lees: Zie *PARRAGA*.

PAREL (DE), ook wel, hoewel abusivelijk, DE PENEL genaamd, buit., prov. *Zeeland*, gem. en 5 min. Z. van *Middelburg*, aan den *Vlissingche-weg*.

PARIAK, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, ads. res. *Krawang*, lands. *Paroeke-Moetjang*.

PARK (DE), geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 18 min. Z. O. van *Wanroy*; met 6 h. en 30 inw.

PAROEKA-MOETJANG, lands. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, ads. res. *Krawang*.

PARONTALAS, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op het zuidelijke schiereiland, guuv. *Makassar*, gebied *Boslekomba-en-Bonhaing*, aan de grens van het woud dat de *Lompoe-Batang* bezoomd. — Het bestaat uit eenige hutten, die ver uit elkander staan. Er groeijen aardappelen, tabak en koffij, de eerste in groote menigte.

* **PARBEGA** telt in de kouw van het d. 57 h. en 160 inv. — De kermis valt in op Pinksteren.

* **PAS (HET GROOT-)** bevatte de b. het Pas en Achter-Pas.

* **PAS (HET KLEIN-)** lag oostwaarts van het Groot-Pas.

* **PASIEBAN**, d. in *Oost-Indië*, resid. *Soerabaja*, *afd. Lamenggan*, *distr. Tengahan*.

* **PASIR-AJAM**, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Promogor-regentschappen*, *reg. Tjandjor*; met eene paardenstoeterij, ten doel hebbende, om het ras der Kavalieriepaarden te verbeteren.

* **PASSANGANE**, *staat*: Zie **PANGASANE**, *lees*: Zie **PANGASANE**.

* **PASSAROEWANG**, st. telt 450 Herv. onder welke 160 Ledematen, welke eene gem. uitmaken, die door eenen Predikant beïzdeld wordt.

* **PASSAROEWANG (DE-BOGT-VAN-)**, baai in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Madoera*, aan de Noordoostkust van het eil. *Java*, zich uitstreckende van Katapaan tot het Bokkeneiland, met eene diepte van 15 vadem. Het westelijke land is laag en op 1600 ell. van de kust staat slechts 5 vadem water.

* **PASSER-GOGAK** d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Baglan*, *reg. Ambal*, *distr. Wonorotto*.

* **PASSEROT**, huurs., *prov. Gelderland*, *gem.* en 20 min. van *Wijchen*; met eene bierbrouwerij, 90 h. en 480 inv.

* **PASSER WAHONO**, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Baglan*, *reg. Ambal*, *distr. Wonorotto*.

* **PASSEWAN**, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid., *reg.* en *distr. Cheribon*. — Den 21 October 1850 is aldaar brand ontstaan, waardoor twee steenen huizen en 17 bamboezenwoningen, met snoepoog al wat er in was; eene prooi der vlammen zijn geworden.

* **PASSEY**. *Staat*: Zie **PASSY**. *lees*: Zie **PASSY**.

* **PASSIR-GOENG**, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Praanger-Regentschappen*, *distr. Bandung*. Van dezen berg, op welke veel doornachtige bamboes groeit, geniet men naar alle zijden een bijzonder bekoorlijk gezicht. In het Zuidwesten ontwaart men onderscheidene loodrechte rotswanden van eene bleekke kleur, die van den rand van eenen uitgestreken weg in het dal afloopen. In het Westen ziet men eene brug welke bij een dorpje over de *Kali-Tjiljombong* ligt. In het Noordnoordwesten steekt boven de met boschen bedekte hellingen de top van den ver verwijderde *Godé* uit.

* **PASSLUIS (DE)** was onbruikbaar geworden door het opslippen van het Zwin en de haven van Sluis.

* **PASSLUIS (WATBRING-VAN-DE-)** heeft thans hare waterloop door de *gem. Sint-Anna-ter-Muiden* en verder door de sluis van de *Hazegras* in *Belgie*. Men is echter aan het afbakenen en waterpassen van een nieuw uitwateringskanaal, voor deze watering en andere polders rondom Sluis en Aardenburg: het geen ook, als het noodig is voor het geheele Vierde *distr.* van *Zeeoland* zal kunnen dienen. Volgens de afbakening zal dit kanaal loopen door de veeten van *Sint-Anna-ter-Muiden* en door het schorre achter die stad; voorts door den *Diemenpolder* en den *Sophiapolder*, in de *Nieuwe-Passegeule*; van daar in de *Berthe* deel van *Prins Willems-polder*, naar het *Groote-Gat* bij *Oostburg*; uit dit water komt het, ten O. van het voorn. fort *Kaas-en-Broek* in het Tweede deel van *Prins Willems-polder*, volgt daarin eene oude kreek tot in de *Melenkreek* van *Schoondijke*, wier loop het volgt, ten O. van gemeld d. den grooten weg van *Brusken* op *Sluis* zijnde.

vervolgens loopt het door de Oude-vaart naar Sasput en snijdt, aan den Schoondijkschen dam, weder den grooten weg; verlaat kost daarop de vaart, om dwars door den Nieuwer-haven-polder te gaan, naar eene kreek in Baarsande en door deze naar de haven van Breskens, die in de Hoof of Wester-Schelde uitkomt.

* PASTOORSSCHUTSLUIS. Reg. 2, staat: Smolder- of Drenthseche Hoofdvaart, lees: Smilder- of Drenthseche-hoofdvaart.

PASUMAH-LEBAR of PASSUMAH-LEBAR, lees: PASSUMAH-LEBAR of PASUMAH-LEBAR.

* PASVEER, geh., prov. Friesland, telt 5 h. en 20 inw.

* PATHUIS ligt in het d. diingspil Zuidenveld.

PATAKEJ (DE) riv. in Oost-Indië, in het eil. Borneo, resid. Bandjarmasing, in het binnenland, welk in de Doeson valt.

PATJAL (DE), riv. in Oost-Indië, in het eil. Java, resid. Rembang.

PATIMOEN, vl. in Oost-Indië. Zie PIRMOEN.

PATINGLOAN, landstreek in Oost-Indië, op het eil. Celebes, resid. Makassar, $\frac{1}{2}$ u. N. van het kasteel Rotterdam. Deze landstreek is een oad leen van het rijk van Makassar, en dient doorgaans tot lijftogt voor een der leden van het koninklijke geslacht.

PATJONG, d. in Oost-Indië, op het eil. Bali, kon. Tabanan.

* PATMOS staat aan het Oosteinde van het d. Schiermonnikoog, is gebouwd in het jaar 1787 en beslaat eene oppervlakte van 8 bund.

* PATZA, bl. 98 reg. 4 moet zijn PATRA.

* PATSCHE ligt in de resid. Kediri.

* PATSIRANG (DE), Reg. 2 moet Zie TOEDAN (DN) wegvallen.

* PAULIANEN-KLOOSTER, voorim. kloost. te Amsterdam. — Reg 21 staat: PROVVISIARIS lees: PROVVISIENSIS.

* PAULUS-ABDIJ (DE) Reg. 22 staat: ST. PAULUS-ABDIJ lees: ST. PAULUS-ABDIS.

* PAULUSDIJK (ST.) Staat: ST. PAULUS-POLDER, lees: SIR-PAULUS-POLDER.

* PAURIEN Staat: Zie HAMBURG, lees: Zie COURTYLUOT.

PAVILJOEN (HET KLEINE-), buit., prov. Noord-Holland. Zie VLIEDROE.

* PAWINANG lees: PAWONANG.

* PAWON. Staat: Zie TELAGI-LALI, lees: Zie TELOGO-KALI-PAWAN.

PAWONANG of PAWONANG, d., in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Praanger-rogentschappen, reg. Samarang, distr. Panawang, $\frac{1}{2}$ paal van de Tjimanok, tusschen kokospalmen en andere vruchtboomen verschoolen.

* PAYA-KOMBA. Reg. 2, staat: Bovenladen, lees: Bovenlanden,

* PAYNTRIE. Reg. 5, staat: palmpaden lees: palmbladeren

* PECKEDAM hav. was reeds in 1188 bekend.

PEDAPOEWAN, kampong in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Soerabaya en tot die stad behoorende. Den 4 December 1848 is aldaar brand ontstaan waardoor 51 woningen van inlanders werden vernield.

PEDARAN (TANDJONG) of TANDJONG PEDORAN, kaap in de Zee van Floris, aan de zuidkust van het eil. Borneo, resid. Bandjarmasing.

PEDE, d. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Kadoe, ads. res. Magelang.

PEDORAN (TANDJONG), kaap in Oost-Indië. Zie PEDARAN (TANDJONG).

* PEEL (DE) ook wel PEDE geheten. — Bl. 106. Is breed van 2 tot 5 aren en beslaat in Noord-Brabant 100,000 morgen (85,158 bund.) en in Limburg 60,000 morgen (51,094 bund.)

PEEL (DE), geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. O. van *Russel*; met 10 h. en 70 inw.

* PEELSEHUIS (DE), geh., telt 18 h. en 150 inw.

PEELSTRAAT, geh., gem. *Boekel* bestaat uit 50 h. en 210 inw.

PEELSTRAAT (DE), geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 14 min. van *Wanroy*; met 21 h. en 110 inw.

* PEEST. Reg. 4, staat: het Roonder-en-Peizerdiep lees: het Rader of Peizerdiep

PEGELBRUG (PEILBRUG), brug prov. *Noord-Brabant*, te *Gron.*

PEGEDANGAN (DE) of KALI-PEGEDANGAN, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bezoeki*. Het is eene tak van de *Kali-Lampejan*.

PEH-BOELOEKANGKONG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, reg. *Pamalang*, distr. *Boengas*.

* PEIZE. Een der korenmolens is sedert het jaar 1845, tevens mout-, houtzaag- en mostaardmolen.

PEKADJONGAN, distr. in *Oost-Indië*. Zie PAKADJONGAN. W.

* PEKAE (DE). Staat: *Ambonsche Borneo* lees: *Ambonsche eil. Boro*.

* PEKALONGANG st., heeft eene gouvernementschool met ongeveer 60 leerlingen. — Den 10 September 1845 is aldaar brand ontstaan, waardoor 127, meest bamboesen huizen zijn in de asch gelegd.

PEKANTJANGAN (DE), PEKADJONGAN of PAKADJONGAN, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Banjoemaas*.

* PEKELA (DE NIEUWE-) heeft thans 4 kalkbrandertjen. Ook zijn er nog 1 hierbrouwerij en 3 rosmolens. — Het d. ligt in eene rechte rigting ter lengte van $1\frac{1}{2}$ u. gaans van het O. naar het W. doorsneden met een hoofddeep, ter weerszijden met huizen bebouwd.

* PEKELA (OUDE-), gem. bevat mede de b. *Pekeler-Zuiderveen* en ha h. *het Stroobas*.

PEKELER-ZUIDERVEEN, geh., prov. *Groningen*, gem. en 5 min. N. van *Oude-Pekela*; met 9 h. en 80 inw.

PEKELHARING (DE), gedeelte polderland, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Capelle*, in den pold. *de Waarden*; eene oppervlakte beslaande van 3 bund. 49 v. r. 40 v. ell.

* PEKELINGEN. Reg. 2, staat: *Friesland*, lees: *Zeeland*,

PEKOEMPEJ of BEKOEMPAIJ, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Boro*, resid. *Bandjarmasing*, aan den regteroever der *Doeson*, schuins tegenover den mond der *Soengej-Nagara*. Het beslaat eene aanmerkelijke lengte en telt ruim 2500 inw. Er is hier een Nederlandsch fort *Marabean* genaamd, waarnaar men het d. mede wel dien naam geeft.

PELEM, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*.

PELSENDIJK b., prov. *Noord-Brabant*; gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Nieuw-Vossemeer*, aan den dijk van dien naam; met 20 h. en 150 inw.

PELSER (DE), ook wel de PELSER genaamd, vaarwater van den rivierarm de Noord en wel het oostelijke en voornaamste der twee door het *Roode-Zand* ontstane vaarwaters. Het is diep 2,20 tot 7,00 ell. bij middelbare rivierstand.

PEMANGILAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Palembang*.

PEMANGKAT, d. in *Oost-Indië*. op het eil. *Borneo* kon. *Sambas*, aan den mond van de *Sambas*. Dit d. hetwelk door de in opstand zijnde Chinezen in 1830 versterkt en bezet was, werd den 11 September van dat jaar door de Nederlanders onder het bevel van den Luitenant-Kolonel *Soss* aangevallen en na een hardnekkig gevecht, waarin de onzen kloekmoedig streden en de vijand eenen wanhopigen wederstand bood, den

volgenden dag veroverd, terwijl de Chinezen, met achterlating van 300 man aan gesneuvelden en een aanzienlijk aantal gekwetsten, de vlugt namen. Van onse zijde hadden wij het verlies van den dapperen Bevelhebber, die aan zijne wonden overleed, en 8 man te betreuren. Bovendien waren 4 Officieren en 67 onderofficieren en manschappen, zoo van de zee- als landmagt, gewond.

PEMATANG-DJENING, bergrug in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Palembang*. — Deze bergrug, welke door de in opstand zijnde Padris versterkt was, werd den 23 September 1849, na drie vergeefsche aanvallen, door de Nederlanders veroverd.

PEMBOEWAN, landg. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*.

PENAJANGEN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*.

PENDAWA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, distr. *Doekoe-Oeringin*.

* **PENDRECHT**. — Bl. 124, reg. 19 en 20, staat: hebben lees: heeft

* **PENDRECHT (OUD-EN-NIEUW)**. Reg. 7, staat: 79 v. ell. lees: 70 v. ell.

PENGA BAKAN-TAMBAKEN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Soerabaja*, distr. *Djengollo* no. 2. In dit d. is den 24 November 1849 brand ontstaan, waardoor 85 bamboezen woningen zijn in de asch gelegd.

PENGARAN, **PENGARON** of **PENGEMAN**, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*. — Men heeft er belangrijke steenkoolmijnen, welke gedurende de zes eerste maanden van 1850 ruim 2,050,800 Ned. ponden hebben opgeleverd.

PENJEBOERAN (DE), riv. in *O.-Indië*, eil. *Madoera*, kon. *Sampas*.

PENIBOENGAN, heuvel in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontimak*, in het binnenland. Op dezen heuvel hebben de Nederlanders in 1850 het fort *Sorg* aangelegd.

PEPEBEIND, b., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 10 min. Z. O. van *Cromvoirt*; met 12 h. en ruim 40 inw.

* **PEPPINGEN** telt 34 h. en 150 inw.

* **PERECA**, staat: Zie **PERIGA**. lees: Zie **PERIKA**.

* **PERKEN (HET WOOD-DEB-VIER)** ligt gem. en N.O. van *Groesbeek*.

* **PERNIS (NIEUW)** watert uit door eene steenen sluis, wijd 2,58 ell., op de haven van *Pernis*.

SPEREL (DE), naam, onder welken het buit. DE **PARZ**, op het eil. *Waltcheren*, prov. *Zeeland*, wel eens verkeerdelijk voorkomt. Zie **PARZ (DE)**.

PERPONCHER-POLDER, pold., prov. *Zeeland*, arr. *Goes*, gedeeltelijk kant. *Goes*, en daarin ten deele gem. *Wolphaarddijk* en ten deele *'sHeer-Hendriks-Kinderen-en-Wisskerke*, gedeeltelijk kant. *Heinkensand*, gem. *'sHeer-Arendskerke*; palende N. aan den Heeren-polder. O. aan den Wilhelmina-polder en den Goesche-polder, Z. aan de Bredse-watering en W. aan de Schenge. — Deze pold., welke in het jaar 1846, uit de sehорren en slikken der Schenge, is ingedijkt, bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 190 bund. 75 v. r. 50 v. ell., waaronder 171 bund. 19 v. r. 20 v. ell. schotbaar land; als: onder *Wolphaarddijk*, volgens het kadaster, 150 bund. 11 v. r. 90 v. ell., waaronder 137 bund. 56 v. r. 70 v. ell. schotbaar land; onder *'sHeer-Hendriks-Kinderen-en-Wisskerke*, volgens het kadaster, 31 bund., waaronder 27 bund. 25 v. r. schotbaar land, en onder *'sHeer-Arendskerke*, volgens het kadaster, 9 bund. 53 v. r. 90 v. ell., waaronder 6 bund. 37 v. r. 50 v. ell. schotbaar land; telt tot nu toe

slechts eene groote en nette boerderij, en watert met eene sluis door den Heeren-polder enz., op de *Zandkreek* uit. Hij wordt door eene Beheerder bestuurd. — In den zuidoosthoek van dezen polder lag het vroeger verdrinken *Leeuwerke-poldertje*, groot 30 bund. 13 v. r. 76 v. ell. **PERSANA**, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*, reg. *Indramajoe*.

PERSEYNSCHE-PAN, duinvallei, prov. *Zuid-Holland*. Zie **PERSIEN** (DE PAN-VAN-). W. en A.

* **PERSIEN** (DE PAN-VAN-) is groot 24 bund. 1 v. r. 83 v. ell. **PERSERT**, bouwhoeve, prov. *Noord-Brabant*. Zie **PASSER** (DE). W. **PERZIK**, b., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Wijk-en-Aalburg*, 10 min. N. N. W. van *Wijk*; met 24 h. en 150 inw.

* **PESANG**. *Staat*: Zie **WOLLEKET**. Zoek dat woord hierachter.

PESAWAHAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid., reg. en distr. *Soerabaja*. — Aldaar zijn, op den 3 Februarij 1847, 23 met pannen gedekte opstallen en 2 bamboezen huizen afgebrand.

PESING, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Batavia*, in het *Westerkwartier-der-Bataviasche-Ommelanden*; aan de *Tjdaai*, waarover hier eene brug ligt. Ongeveer eene paal van dit d. is den 5 Februarij 1851 eene doorbraak ontstaan, waardoor in den schoonen weg naar *Tangerang* eene opening gevallen is van ruim 14 ell. breedte; terwijl die weg aldaar met eene geheele vernieling bedreigd werd en het water 2½ tot 3 ell. op den weg stond.

* **PESSE** heeft eene school met ongeveer 40 leerlingen.

PETAMBAKAM, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Serabaja*, reg. *Grisé*.

PETAROEKAN, d. en poststation in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, reg. *Pamalang*, aan de *Tjomal*.

PETEMOE, ook wel **PATIMOE** gespeld, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, kon. *Boeling*. — Het is eene uitgestrekte welvarende plaats, gunstig voor den handel gelegen, gedeeltelijk door *Boeginezen* bewoond en door eenen muur van klipsteenen omgeven.

* **PETERBEEK** (DE). Over deze beek ligt eene houten brug, lang 94 ell., in den grooten weg van *Deventer* naar *Hannover*.

PETERBUREN, d., prov. *Groningen*. Zie **PIETERBUREN**. W. en A. **PETER-EVERTS-HOFSTÉDE**, hofstede, prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. N. van *Ermelo*, in de buurs. *Tonsel*, groot 28 bund.

* **PETERS-POEL**. Van dit kloost. is de juiste standplaats niet meer te bepalen; vermoedelijk heeft het gestaan in de *Zandstraat*, tuschen den kleinen molen en de *Gamersche-poort*.

* **PETERZIJL** is geen b., maar een geh.

* **PETIT-MARTIN** ligt bijna 2 u. van *Groningen*, 1½ u. van *Hoogezand*, en beslaat eene oppervlakte van bijna 300 bund.

* **PETIT-NOBRESART**, *staat*: Zie **NORRESART** (KLEIN-). lees: Zie **NORRESART** (PETIT-).

* **PETTELOO**, *staat*: Zie **PERLOO**. lees: Zie **PERLOO**.

PETTEMERKLUF, plaats, prov. *Noord-Holland*. Zie **PETTEMER**.

* **PETTEN** bevat mede de b. *Spreeuwendijk* en *Leibhoek*.

* **PETTEN-EN-NOLMERBAN**. Reg. 8, *staat*: *Nolmerdam*, kon. *Nolmerban*. — Bl. 145, reg. 3, *staat*: van **SANDENBERG** lees: **SANDENBERG**.

PETTENKLUF of **PETTEMERLUFT**, plaats in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en ¾ u. N. W. van *Alkmaar*, kant. en 5 u. Z. W. van *Schagen*, gem. *Zijpe-en-Huize-polder*, 10 min. O. van

Petten, alwaar nederlagen zijn van in de Noordzee gevischte schelpen, welke tot onderhoud van binnenwegen aangekocht worden.

* PEURSSUM heette oudtijds PUNSSUM. Reg. 7, staat: het geh. lees: de b. — Vroeger heeft in de b. PUNSSUM eene kapel gestaan.

* PEUTERSEIND, geh., prov. Noord-Brabant, telt 7 h. en 40 inw.

* PEYMA. Ter plaatse, waar deze state gestaan heeft, ziet men thans bouwland.

* PHELEPPE, staat: 1828 lees: 1188

* PHILIPPINE, staat: *Bouchauter-ambacht*, lees: *Bouchauter-Ambacht*. — De polders dezer gem. sijn calamiteus.

* PHILIPSLAND (ST.) eil. Het d. ligt 2½ u. N. ten W. van *Tholen*.

* PHILIPSLAND (DE NIEUWE-POLDER-VAN ST.) staat: HENRIETTA-POLDER, lees: HENRIETTE-POLDER.

* PHILISTJNSCHE-POLDER bestaat, volgens het kadaster, 200 bund. 90 v. r. 11 v. ell. schotbaar land; telt 2 h. en watert door eenen molen op den Schermerboezem uit. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en twee Poldermeesters.

PIASSA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak* aan de *Kapoës*.

* PICARDIE ligt kant. *Gennep*.

* PIECK (POLDER-VAN-DIRK). staat: Zie DIRK PIEK (POLDER-VAN-). lees: Zie DIRK-PIECK (POLDER-VAN-).

PIEK (DE), eil. in *Oost-Indië*. Zie HAVEN-ZILAND (DE).

* PIEKIEN-BAKI, staat: Zie RIJSDORP. lees: Zie REYSDORP.

* PIEKIEN-DOMINI, staat: Zie KLEINE-VERWACHTING, lees: Zie KLEINE-VERWACHTING.

* PIEKIEN-GRON, staat: Zie BUITENRUST en EISDRAUST-EN-LUST-TOE-RUST, lees: Zie BUITENRUST, EISDRAUST, en LUST-TOE-RUST.

PIENTO, staat: Zie MORIA, lees: Zie MORIA.

PIEPER-EN-OVERGUNNE, pold. in *Zalland*. Zie PIJPER-EN-OVERGUNNE. W. en A.

PIERKESMAAS, water, prov. *Overijssel*. Het ontstaat in de *beura*. *Loe*, gem. *Bathmen*, en loopt noordwaarts naar *Diepenveen*.

* PIERSHIL is de geboorteplaats van den schilder THOMAS VAN DER WILT, die in de achttiende eeuw leefde.

* PIERSHIL (VERLOREN) paalt N. aan den Nieuw-Piershilsche-polder en aan den Kleine-Zuid-Betjerlandsche-polder.

* PIERSHILSCHE-POLDER (DE OUD-) paalt O. aan den Nieuw-Piershilsche-polder.

* PIETER (ST.), geh., prov. *Limburg*, ½ u. W. van *Schin-op-Geul*; telt 9 h. en 50 inw.

* PIETER (ST.-) staat: baai lees: plant.

* PIETERBUREN, ligt 7 u. van *Appingedam*, 3 u. van *Onderdendam*. Men telt te *Pieterburen* en het kerkelijk daarmede vereenigde *Wierhuizen*, 45 h. en 750 inw., onder welke 600 Herv. — De *Doopgez.*, die er 20 in getal sijn, behooren tot de gem. *Mensingenmeer*. — De R. K., van welke men er 20 aantref, parochiëren te *Kloosterburen*. — De *dorpschool* wordt gemiddeld door 80 leerlingen bezocht.

* PIETERBUREN-WESTERNIELAND-EN-WIERHUIZEN. Dit dijk-regt loopt over 500 ellen dijk.

* PIETERBUURSTERMAAR loopt bij de zoogenaamden *Vette-Horn* in het *Nijenklooster-Maar*, alwaar ook het *Wierhuister- of Breckstermaar* danin uitloopt.

* PIETERMANS-KREEK, staat: Zie PIETERMANSKREEK. — Dit moet wegvallen.

* PIETER-RODES-POLDER, staat: Zie RODES-POLDER. lees: Zie RODE-POLDER (DE):

* PIETERSBERG (DE ST.-) Bl. 172, reg. 2, van anderen, staat: 70° lees: 7°.

* PIETERSZORG. Reg. 4, moeten de woorden: met 95 slaven wegvallen.

* PIETERSZORG-EN-ANDRESGIFT heeft 95 slaven.

PIETERZIJLSTERDIEP (HET), breed vaarwater en waterlozing in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, gem. *Grijskerk*, ook het *Zand* genaamd, dat 5 min. N. van *Visvliet de Oude-Lauwers* verlaat; zich meer oostwaarts door *Pieterzijl* (voorm. sluis, nu houten brug) wendt; zich 5 min. N. van die brug met de *Zuidwaardstersijl* vereenigt, en 10 min. Z. van *Munnekerzijl* met de *Oude-Lauwers*; wordende nu weder de scheiding tusschen de prov. *Groningen* en *Friesland*, en loopende verder in eene noordelijke rigting, onder den naam van *MUNTJILSTER-RIJT*, voorbij het *Ruigezand*, in de *Hunn*, waarin het zich ontlast.

PIET-GIJZENBRUG, brug in *Rijnland*, in den weg van Noordwijkerhout naar *Sassenheim*, prov. *Zuid-Holland*, gem. en 25 min. Z. van *Noordwijkerhout*, over de *Leydsche trekvaart*. In de nabijheid is eene haltplaats van den *Hollandschen spoorweg*.

* PIJLSWAARDE heeft eene school.

* PIJNACKER is in het jaar 1846 vereenigd met *Ruyven* en maakt daarmede de gem. *Pijnacker-en-Ruisen* uit.

PIJNACKER-EN-RUYVEN, gem., prov. *Zuid-Holland*, arr. *'s Gravenhage*, kant. *Delft*; (4 k. d.; 15 m. k., 9 s. d.) palende N. W. aan de gem. *Nootdorp-en-Hoogeveen*, N. aan *Soetermeer*, N. O. aan *Zegwaard*, O. aan *Berkel*, Z. aan *Ackersdijk*, Z. W. aan *Abtweg* en W. aan *Vrjfenban*. Deze gem. bestaat uit de sedert 1846 vereenigde gem. *Pijnacker* en *Ruyven* en beslaat alzoo eene oppervlakte van 2086 bund. 25 v. r. 87 v. ell., waaronder 2078 bund. 88 v. r. 94 v. ell. belastbaar land. Zie voorts de art. *PIJNACKER. W. en RUYVEN. W.*

* PIJNENBURG, geh., prov. *Utrecht*, telt 15 h. en 110 inv.

PIJNENBURGER-GRIFF (DE) wordt ook de *PRAANGRAFF* genoemd. Zij was gedurende eenige jaren onbevaarbaar, doch is, in het midden der vorige eeuw, door het liggen van twee verlaten beneden *Soestdijk* en eene op de zijde van de *Wildbaan*, in dien staat gesteld, dat zij weder met weinige kosten bevaarbaar gemaakt kon worden.

* PIJPER-EN-OVERGUNNE, eigenlijk *PIJPER-EN-OVERGUNT*, gem. *Genemuiden* watert uit door eenen houten duiker op den *IJssel*.

PIJPER (RAA-EN-), poldertje, prov. *Overijssel*, arr. *Zwolle*, kant. en gem. *Kampen*; palende N. aan de *Zuiderzee*, O. aan het *Kampereiland* Z. en W. aan den *IJssel*. Dit poldertje, hetwelk reeds sedert onheugelijke jaren bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 55 bund. 57 v. r. 86 v. ell. schotbaar land; telt 8 boerderijen, en wordt door 4 sluizen, op den *IJssel*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit de *Stedelijke Begering* van *Kampen*.

* PIKHOEK ligt 10 min. N. van *Riethoven* en telt 21 h. en 101 inv.

PILAS, voorm. d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Berdjarmasing*, aan de *Soengej-Tewej*. — Dit dorp, hetwelk door *Djakkers* bewoond werd, is in het jaar 1847 grootendeels door brand vernield.

PILSENDIJK, b., prov. *Noord-Brabant*. Zie *PILSENDEK*.

PINGERPAPAS, d. in *Oost-Indië*, op *Madoera*, kon. *Sumanap*.

* PINGJUM, ook *PSSINGUM* genoemd, telt in de kom van het d. 78 h. en 430 inw. De kerk heeft eenen stompen toren. — De R. K. parochieren te *Bolsward*. De kermis valt in den eersten Zondag na 12 Mei. — Reg. 31 staat: *Tania*, lees: *Hania*,

* PINGJUM (LUTJE-) of PINGJUMSTRAAT telt 4 h. en 28 inw.

* PINGJUMER-RYGE. Ter plaatse, waar deze state bestaan heeft, ziet men thans eene boerderij met 69 bund. 83 v. r. grond.

PINGJUMER-STRAAT, b., prov. *Friesland*. Zie *PINGJUM (LUTJE-)* W. en A.

* PINGJUMER-VAART (DE). Reg. 3, staat: trekvaart lees: zeilvaart.

* PIRAMIDE-VAN-AUSTERLITZ, liever PIRAMIDE VAN MARKENT, is eene piramide van heide en zoden, 3 u. O. van *Utrecht*, gem. en 1 u. W. van *Woudenberg*, bij het geh. *Austerlitz*, op de heide van *Heischoten*. — Op den grondslag dezer piramide moet eene kist geplaatst zijn, waarin de namen van alle de regimenten, die het kamp betrokken hadden, op looden platen gegrift, nedergelegd zijn. — Reg. 30, staat: in het herbergje, lees: in het herbergje aan den straatweg,

* PISHEUVEL (DE), thans de *Waterheuvel* genoemd, ligt in de gem. *Amersfoort* en is 5 ell. hoog.

* PISSINGEN, geh., grooth. *Luxemburg*, heeft 10 h. en 70 inw.

* PISWETERING (DE) neemt zijnen oorsprong uit de *Bent* en loopt met eene noordelijke rigting in de *Westvaart* uit.

PLAAT (DE) of zoogenaamde *DOMMELPLAAT*, plaat in de *Merwede*, prov. *Noord-Brabant*, gem. de *Werken-en-Sleuwijk*, en prov. *Zuid-Holland*, gedeeltelijk gem. *Gorinchem*, gedeeltelijk gem. *Hardinxveld*. Deze plaat, meest met zand beschoten, beslaat eene oppervlakte van 4 bund. 82 v. r. 90 v. ell., te weten: 1 bund. 83 v. r. onder de *Werken-en-Sleuwijk*; 35 bund. 70 v. r. 80 v. ell. onder *Gorinchem*; 7 bund. 99 v. r. 10 v. ell. onder *Hardinxveld*. Zij is geheel zonder kaden en onbehuisd, en slechts een gedeelte er van is schootbaar sand, zijnde het overige zand of water. Deze plaat (D. XIII, bl. 426, en onregte *ZWIKTPLAAT* genoemd) behoort thans aan *Vrouwe Bunkens*, eberen van *Maaren*, te *Kralingen*.

PLAATS (DE), geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 7 min. W. an *Beers*; met 8 h. en 50 inw.

PLAGGENBORG (DE), b., prov. *Groningen*, gem. en 1½ u. Z. an *Flagtwedde*; met 5 h. en ongeveer 30 inw.

PLANDINGAN, distr. in *Oost Indië*, op het eil. *Java*, resid. en fd. *Bezoeki*.

* PLANTSOEN (HET) behoort tot het kant. *Zevenbergen*, en telt 68 h. en 800 inw. — De kerk, welke van een steenen kloktorentje met spits op den gevel en van een orgel voorzien is, is in het jaar 1787 gebouwd.

* PLAS (DE), pold. in *Rijnland*, moet wegvallen.

PLAS (DE), b., prov. *Overijssel*, gem. en 20 min. van *IJsselmuis*; met 6 h. en 40 inw. Zij maakt een gedeelte van het geh. *Plas-Zandberg* uit.

* PLAS-POLDER. Reg. 12, staat: door eenen sluis, op de haven es: door eene sluis, op de haven van *Goedereede*,

* PLASSEN (DE) ligt Z. van *Appingedam*. Reg. 2, staat: Schiet-eer lees: *Schildmeer*

* **PLASSE-STRAAT** ligt 10 min. N. van *Riethoven* en telt 10 h. en ongeveer 60 inw.

PLATA, geh., *grooth. Luxemburg*, telt 80 h. en 540 inw.

* **PLATEN-POLDER** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 46 bund. 23 v. r. 80 v. ell., waaronder 43 bund. 96 v. r. 12 v. ell. schotbaar land; telt 2 h., en wordt door de sluis van 's Heer-Arendskerke e. a., van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en drie Gezworenen, zijnde de directie van de watering Heinkenszand.

PLATTENDAM, dijk of kade, prov. *Noord-Brabant*, W. van *Raamsdonk*, bij het buit. het Klooster. Deze dam heeft vermoedelijk in verband gestaan met de voormalige inundatiemiddelen of Statendam.

* **PATTE-PUTJE**, op bl. 197 reg. 7, van *onderen*, lees: **PLATTE-PUTJE**.

* **PLEIJEN (DE)**. Aldaar is de oude IJsselmond nog zichtbaar in het noordelijk deel, zijnde de tegenwoordige mond eene doorgraving van de jaren 1775 en 1774. Beide deelen wateren uit op den IJssel, ieder door eene steenen sluis in den IJsseldijk.

PLKBRET, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en 7 palm Z. van *Djoekarta*, op den weg naar *Imigiri*. Vóór dit d. is een oude kraton, voorzien van muren ter hoogte van 6 ell. en in het jaar 1815 gebouwd, door den Sultan *Tagal-Aroem*, die door zijnen schoonzoon van daar verdreven en te *Tagal* overleden is. Deze kraton werd den 16 April 1828 door den Generaal van *Gzen* aan het hoofd van 500 man infanterie 400 piekeniers en 90 man kavallerie bestormd, bij welke gelegenheid er een honderdtal muitelingen sneuvelde, en men er een dertigtal gezadde paarden van voornamste Hoofden, alsmede een troep koebesten en ander vee buit maakte; dan de geringe nipt maakte het ondeenlijk deze oude sterkte van alle zijden in te slaan, zoodat zich, na de bestorming, de meesten der verdedigers met de vlugt konden redden; terwijl het door ziekte zoo zeer verzwakte garnizoen van *Djoekarta* niet toeliet deze plaats te bewaren. Den 9^{den} daarna volgende werd zij andermaal door onze troepen onder het bevel van den Kolonel Ingenieur *Cocatus* stormenderhand ingenomen, bij welke gelegenheid er meer dan 400 muitelingen sneuvelden en een veertigtal paarden benevens 4 vaandels, 5 stukken geschut, vele geweren en inlandsche wapenen, benevens een zestigtal paarden den Nederlanders in handen vielen; terwijl men van onze zijde 8 gesneuvelden en 4 gevatsten telde. Ditmaal werd de kraton door de onzen in bezit genomen.

* **PLETTENBERG**, voorn. adell. h., prov. *Utrecht*, is in de jaren 1812 en 1815 gesloopt en daar ter plaatse in 1819 een sardes is gelegd hetwelk thans met eenen bouwrijen rednitteren voorzien werd zijnde de bewakerswoning van het fort, op de oude grondvesten der *Purruwisse* opgetrokken.

PLEUNE-STREEG (DE), weg, prov. *Noord-Brabant*. Zie *Kranen (DE)*.

PLAÏN (HET), geh. prov. *Noord-Brabant*, gem. en 25 ad. N. van *St. Michielsgestel* aan den *Plijnsche-dijk*; met 30 h. en 40 inw.

PLIJNSCHE-DIJK (DE), dijk, prov. *Noord-Brabant*, gem. *St. Michielsgestel*, in eene noordwestelijke rigting loopende van het g. *Stokhoek* naar de *Pettelaarsche straat* en dienende tot waterkering tegen de overstroming van het *Boascheveld*.

PLOEG (DE), hofstede, prov. *Noord-Holland*, gem. *Jisp*, en oppervlakte beslaande van 15 bund. 92 v. r. 40 v. ell.

PLOEMBOE, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en 10 *Cheribon*.

PLOENTORAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*.

PLOMPENGRAVEN (DE), heuk, prov. *Overijssel*. Zie **VLOEDGRAVEN (DE)**. W.

* **PLOMPERT**. Reg. 6, staat: beslaat, lees: beslaat daarmede, **PLOOIJENSCHESLUIS**, prov. *Noord-Brabant*. Zie **ESSENALUIS**.

* **POEA (SOENGIE)** staat: Zie **SOENGIE-POEA**. lees: Zie **SOENGIE-POEA**.

* **POEDEROIJEN**, gem., bevat, behalve het in het Wbk. vermelde gehucht, ook nog de **Hoek**.

* **POEDEROIJEN-EN-LOEVESTEIN**. Onder de te **Poederrijen** gestaan hebbende Predikanten verdient melding **Gisbertus Johannes Romerus**, die er van 1808—1810 stond, en den 9 Januarij 1848, als Hoogleraar aan het atheneum te Amsterdam, overleed.

POEIJERS, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 12 min. O. van *Stratum*; met 18 h. en 130 inw.

POEL (DE), b., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Alkemade*, 1½ u. van *Oude-Wetering*.

* **POELDIJK**; d., prov. *Zuid-Holland*. De R. K. kerk en pastorie is in 1850 voor afbraak verkocht, en in de plaats daarvan eene andere gesticht, zijnde een gothiesch gebouw met twee torens en van een orgel en drie altaren voorzien.

POELDIJKSCHE-WATERING (DE), water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Monster*, in eene oostelijke rigting loopende uit de **Likkebaarts-watering** naar de **Haven van Vlaardingen**, zijnde eene verlenging van laatstgenoemde.

POELDONK, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en ½ u. N. N. W. van *den Dungen*; in den **Poeldonksche-dijk**. — In 1809 heeft hier eene dijkbreuk plaats gehad.

POELDONKSCHE-DIJK (DE), dijk, prov. *Noord-Brabant*, loopende van de **Kloosterstraat**, in eene noordoostelijke rigting, tot nabij de **Zuid-Willemsvaart** en dienende tot waterkeering tegen de overstroming van het **Boschveld**.

* **POKLEN (DE)**, geh., prov. *Friesland*, moet vervallen.

POELMEER, meer, prov. *Zuid-Holland*. Zie **ZWARTPOEL (DE)** W.

POELMOLENS, geh., prov. *Noord-Holland*, gem. en 1 u. Z. O. van *Broek-in-Waterland*, ½ u. O. van *Zuidervoude*, waartoe het kerkelijk behoort; met 1 h., 8 watermolens en 40 inw.

POELOE, d. in *O-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*, afd. *Grisee*. — Den 9 Nov. 1847 ontstond aldaar een felle brand, welke weldra tot het aangrenzende d. **Pantjahan** oversloeg en 14 steenen met atap gedeelte en 119 bamboezen woningen in den asch legde.

POELOE-BAUWAL of **RENDEZ-VOUS-EILAND**, eil. in *Oost-Indië*, in de **Straat-van-Kerimata**, aan den Zuidwesthoek van het eil. *Borneo*.

POELOE-GADONG, landg. in *Oost-Indië*. Zie **GADONG (POELOE-)**

POELOE-GITO, d. in *Oost-Indië*, op *Sumatra*, resid. *Palembang*.

POELOE-PITAK (DE) of **KLEINE-DARAK**, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, in het binnenland.

* **POELOBTANG**, staat: Zie **KERKALANG**, lees: Zie **KERKALANG**.

* **POEL-POLDER** ligt geheel gem. 's **Gravesandsche-en-Zand-Ambacht**, en paakt N. O. aan de 's **Gravesandsche vaart**, Z. W. en Z. O. aan het **Oudeland**. — Deze pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 49 bund. 87 v. r. 17 v. eil., waaronder 48 bund. 6 v. r. 67 v. eil. sebothaar land. Hij watert uit op de 's **Gravesandsche-vaart** door eenen molen, welke het eeuige gebouw in den

pold. is en die ook alleen door den molenaar bewoond wordt. Het polderbestuur bestaat uit eenen Molentmeester.

* **POELSLUIS (DE)** is eene uitwateringsluis van het hoogheemradschap van Waterland.

* **POELWIJK**, buit., prov. *Zeeland*, ligt 20 min. N. van *Oost-Souburg*, nabij den Abeele.

* **POELZIGT** ligt 10 min. Z. O. van *Gisbirk*.

POENGELAN (DE), waterleiding in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Banjoemaas*, reg. en distr. *Bandjar-Negara*.

* **POENGGANG**, *GOSORO-POENGGANG*, gebergte in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, in het zuidelijke binnenland.

POEPERSHOEK, geh. prov. *Overijssel*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Zwolle*, in de buurs. *Dieze*; met 16 h. en ongeveer 100 inw.

* **POERWADADI**, reg. in *Oost-Indië*, bevat de distrikten: *Poerwadadi* en *Kniten*.

POERWADADI, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Madion*, ads. resid. *Ngawi*, reg. *Poerwadadi*.

* **POESEMTOES (DE)**, lees: **POESERATORS (DE)**.

* **POETJONG**. Reg. 5, staat: In dit d. zijn, lees: In dit d. zijn, in de maand October 1837,

* **POETRERIE**, staat: *Zie VIER-KINDEREN (DE)*, lees: *Zie KUNNEN (DE VIER-)*.

POETRIE (DE), *KALI-POETRO*, of *KAPITIAN*, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Batavia*, welke in de *Anghee* uitloopt.

* **POETRIE (POELOE)**, staat: *Zie VADER-SHITO-DROOFTS*. lees: *In VADER-SHITO*.

* **POL**, buurs. in het graafs. *Bergk*; telt 26 h. en 190 inw.

* **POL (DE)**, voorm. havez., gem. *Wisch*. Dit huis, hetwelk volgen sommigen vroeger eene abdij is geweest, is omstreeks 1828 afgebroken en door eene boorwoning vervangen, die nog de *Astrisz* genaamd en waarbij 5 band. 23 v. r. 70 v. ell. grond behooren.

§ **POLBEEK (DE)**, beek in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, gem. *Zutphen* en *Gorsel*, uitmakende de grensscheiding tusschen die beide gemeenten. Zij stort zich ten Noorden van *Zutphen* bij het fort de *Pol* in den *IJssel* en is aan hare monding breed 5,00 en diep 1,70 el.

* **POLDBURBURG** lag niet aan de *Poldervaart*.

POLENBERG, geh., prov. *Limburg*. *Zie PALMBERG*.

* **POLLE (DE)**, in *Wymbritseradeel*, ligt arr., kant. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Sneek*, $\frac{1}{2}$ u. van *Oudega*; met 5 h. en 20 inw.

POLLE (DE), geh., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Schierland*, 10 min. Z. W. van *Rotsterhaule*, waartoe het behoort; met 9 h. en 80 inw.

* **POLSBROEK (ZUID-)**. Reg. 11, staat: *Noord-en-Zuid-Polsbroek*. lees: *Polsbroek*.

POLSBROEKERDAM, plaats, prov. *Utrecht*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Benschop*; met 1 korenmolen.

POLSVLIET (DE), water, in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*. *Zie VLIET (DE)*.

* **POMP (DE)**, prov. *Friesland*, telt 14 h. en 80 inw.

POMP (DE), b., prov. *Groningen*, gem. en 7 min. Z. van *Middelstum*, aan den *Delleweg*; met 5 h. en 15 inw.

* **PONGA**. Reg. 7, staat: *ISAAC* lees: *ISAÏC*

* **PONOROGO**, afd., staat onder zes Geestelijke Regenten.

* **PONTE (DE)**. Reg. 11, staat: *Pontostraat*. lees: *Pontestraat*.

PONTHANG of **POSTANG**, kaap in *Oost-Indië*. Het is de oostpunt der *Baai-van-Bantam*, aan *Java's* Noordkust.

PONTJAKJAIJ, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-regentschappen*; 1570 ell. hoog.

PONTWAARD, uiterwaard aan de Lek, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Vianen*, verdeeld door het *Zederik-kanaal* in Oostelijke-Pontwaard, met eene steenen sluis wijd 1,28 ell. en in Westelijke-Pontwaard, met twee steenen duikers, wijd 1,60 en 1,54 ell., uitwaterende op de Lek.

POORT (DE), boerenhoeve, prov. *Gelderland*. Zie *SCHRAVENHOFF. W.*

POORT (HET HUIS-TER-) voorm. kloost. te *Schiedam*, aan den Dam, bij de *Kethelpoort*, ook *St. Lidewy-Convent* geheeten, en vermoedelijk aldus genaamd, door de zusters van het afgebrande klooster der *H. Ursula*, omdat *Lidewy*, die bij haar leven tot het getal dezer zusteren behoorde, in nauwere betrekking tot haar stond dan *Ursula*. Desniettemin noemde men het van tijd tot tijd nog naar zijne oude Patronesse, gelijk uit eenige giftbrieven van het *Convent van St. Ursula*, van 1466, blijkt. Zie voorts het art. *URSULA-KLOOSTER (St.) W.*

* **POORT-AMBACHT**. Staat: *QUAAL-AMBACHT*, lees: *QUAAL-AMBACHT*,

* **POORTUGAAL**, heerl. bevat 907 bund. 52 v. r. 86 v. ell. bestbaar land.

* **POORTUGAAL-EN-ALBRANDSWAARD**. Reg. 12. Staat: 72 v. ell. lees: 71 v. ell.

* **POORTVLIET**. Bl. 243, reg. 10 staat: woonachtig, lees: woonachtig. — Reg. 23, staat: van Voorn lees: van Voorne

* **POPASATOE**, staat: Zie *POPASATOR*. lees: Zie *POPASATOR*.

* **POPINGE-BRUG** ligt $\frac{1}{2}$ u. W. van *Appingedam* (niet van *Tjamsweer*).

* **POPINGEHUIS**. Ter plaats, waar deze burg gestaan heeft, ziet men thans een stuk land.

POPINGE-WEG, voorm. weg, prov. *Groningen*, gem. *Appingedam*, zich uitgestrekt hebbende achter *Ekenstein*.

* **POPKENBURG**, lees: *POPKENSBORCH*,

* **POPPEKERKE (SIR)**, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 325 bund. 77 v. r., zijnde het grootste of Zuidelijke deel 198 bund. en 81 v. r., en het kleinste of Noordelijke 126 bund. 96 v. r. groot. — Men telt er 8 h. bewoond door 11 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 70 inw. — Laatste reg., staat: handen lees: handen

* **POPPENDAMME**, voorm. heerl., telt 8 h., bewoond door 11 huisgez., uitmakende eene bevolking van 50 inw. — Laatste regel, staat: bande lees: fasce

* **POPPENHUIZEN**, geh., prov. *Friesland*, telt 6 h. en 53 inw.

POPPENROEDEN-AMBACHT, voorheen eene buit., nu een hofstede op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, arr. kant. gem. en 20 min. N. W. van *Middelburg*; eene oppervlakte beslaande van 7 bund. 54 v. r. 48 v. ell.

PORANG, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Madion*, ads. resid. *Ponorogo*.

PORONG, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, res. en reg. *Paseroewan*.

* **PORTENGEN**. De Herv., die er 30 in getal zijn, behooren gedeeltelijk tot de gem. *Ruwiel*, gedeeltelijk tot de gem. *Kockengen*.

* **PORTENGEN-NOORDEINDE** behoort tot het kant. *Maarssen* en beslaat eene oppervlakte van 92 bund. 93 v. r. 55 v. ell., alles
XIII. DEEL.

belastbaar land. De Herv. behooren tot de gem. *Ruwiel*; de R. K. tot de stat. van *Breukelen-Nijenrodes*. De kinderen genieten onderwijs te *Breukelen* en te *Kockengen*. Thans maakt *Ponzaers-Noonans* een gedeelte uit van de heerl. *Ruwiel*, en wordt met deze bezeten door Jonkheer Jacob Coenra Hoort, woonachtig te Amsterdam. De kermis valt in den 13 October.

§ PORTENGEN-ZUIDEINDE, heerl. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Maarssen*, gem. *Laag-Niekoop*; paalende N. aan Portengen-Noordeinde, O. aan Breukelen-Nijenrodes, Z. aan Laag-Niekoop, W. aan de Heikop. — Deze heerl. bevat het geh. Portengen-Zuideinde, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 236 bund. 9 v. r. 82 v. ell., waaronder 206 bund. 8 v. r. 5 v. ell. belastbaar land. Men telt er 17 h., bewoond door 50 huisgez., uitmakende eene bevolking van 180 inw., die meest bestaan vinden in de veeleel. — De Herv., die er 80 in getal zijn, behooren tot de gem. *Kockengen*. — De R. K., welke men er 70 aantreft, worden tot de stat. van *Vleuten* gerekend. — Men heeft in deze heerl. geen school, maar de kinderen genieten onderwijs te *Kockengen*. — Met deze heerl. werd, in het jaar 1741, beleend Mr. Louis Traip de Maraz; thans wordt zij in eigendom bezeten door den Heer Gerard Munnies van Cleef. — Het geh. PORTENGEN-ZUIDEINDE ligt 3 u. N. W. van Utrecht, 1½ u. N. W. van Maarssen. — De kermis valt in den 16 Augustus.

* PORTENGEN-ZUIDEINDE, pold., paalt N. aan Portengen-Noordeinde, O. aan Breukelen-Nijenrodes, Z. aan Laag-Niekoop, W. aan de Heikop; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 239 bund. 27 v. r. 38 v. ell. wei-, hooi- en teelland, en telt 17 h., waaronder 9 boerderijen. Het polderbestuur bestaat uit eenen Schout en twee Poldermeesters. Reg. 2, staat: *Lage-Niekoop*. lees: *Laag-Niekoop*.

PORTIONARIS-AMBACHT of GEHEEN-AMBACHT, amb. op het eil. *Noord-Beveland*, prov. *Zeland*, arr. *Goes*, kant. *Korrigeen*. Dit amb., zamengesteld uit de heerl. *Cats-bewesten-Waals*, *Hamerstede*, *Redekinge*, *Nieuwerkerke*, *Meeuhoek*, *Emelisse* en *Coninghen*, dus gelegen onder de gem. *Colijnsplaat*, *Cats*, *Wisekerke-Gaersdijk's Gravenhoek-en-Kampens-Nieuwland*. Overmits het vervallen van de heerlijke regten, is van dit ambacht niets overgebleven, dan eenige onroerende goederen, gelegen onder de gem. *Wisekerke-Gaersdijk's Gravenhoek-en-Kampens-Nieuwland*.

* PORTLANDS-POLDER, paalt N. aan den Molenpolder en West-Barendrecht, Z. aan de Oude-Maas en den Nieuwepolder, W. aan den Zegenpolder. — Deze pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 188 bund. 58 v. r. 68 v. ell., alles schotbaar land; bevat een h., zijnde eene boerderij, en wordt door eene sluis, op de Oude-Maas, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, twee Heenraden, eenen Penningmeester en Secretaris.

* PORTORICO. Staat: LA RECUERADA. lees: LA RECUERADA.

* POSCHIED, geb., grooth. *Luxemburg*, bestaat uit 2 h. met 10 inw.

* POSTEL (DE). De kapel, welke hier vroeger stond was aan den H. JOHANNES toegewijd. De tegenwoordige kerk is een zeer fraai gebouw, met eenen toren.

* POSTHOORN (DE), geh., prov. *Noord-Brabant*, was vroeger een wisselplaats voor post- en toerkarren van Breda op Bergen-op-Zoom en uitspanning op de groote roete van den Moerdijk op Antwerpen, welke roete, na het aanleggen der straatwegen geheel vervallen is.

* **POSTERHOLT** bevat mede de geh. de Borgh en de Winkel. — Reg. 13, staat: stat. lees: par.

POSTSLOOT (DE), water, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*, in eene noord-westelijke rigting loopende van de Postsluis naar de Bleekkil.

POSTSLUIS, sluis onder *Dussen-Munster-en-Muilkerk* prov. *Noord-Brabant*, 1 u. W. van de kom der gemeente, in de kade van den pold. Nieuw-Boeren-Verdriet, dienende tot uitwatering van den Zuidhollandsche-polder en den pold. Nieuw-Boeren-Verdriet.

POTHBRUG (DE), brug in *Besland*, prov. *Utrecht*, in den straatweg tussehen Scherpenseel en Woudenberg, over de *Luntersche-beek*, 2 u. Z. O. van *Amersfoort*, $\frac{1}{2}$ u. O. van *Woudenberg*.

POTHOVEN (GROOT-), hofstede, prov. *Gelderland*, gem. en 2 u. N. van *Ede*, 1 u. N. van *Lunteren*, waartoe zij kerkelijk behoort, in het geh. *de Valk*, eene oppervlakte beslaande van ruim 12 bund.

* **POTTERE (HET HUIS DE)**. Reg. 13 staat: *BATSBURG* lees: *BATSBURG*

* **POUTSMA** lag N. O. van *Leeuwarden*, O. ten N. van *Holwerd*.

PRAAMGRAFT (DE), vaart, prov. *Utrecht*. Zie *PINNEBURGER-SHIFT*. W.

PRAHIE (GOENONG), lees: *PRAHOE (GOENONG)*.

PRANTJAK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Balië*, kon. *Djembrana*,

aan den mond der *Loloan*.

* **PRATTENBURG** lag $1\frac{1}{2}$ u. van *Rhenen*, doch is gesloopt. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans eene boerenhofstede. De daartoe behoord hebbende gronden, beslaan eene oppervlakte van 27 bund, 44 v. r. 15 v. ell.

* **PRATZ**, geh., grooth. *Luxemburg*, heeft 70 h. en 420 inw.

* **PREDIKHEEREN-KLOOSTER**, te *Nijmegen*, stond in de *Broerstraat*. Het was in het jaar 1575 gesticht, en werd in het jaar 1891 vernietigd. — Op de daartoe behoord hebbende gronden staat thans eene kerk voor de R. K. en gebouwen van bijzondere personen.

PREGELAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Besoeki*.

PRELAATSHOF, hofst., prov. *Zeeland*, gem. en 25 min. O. N. O. van *Westkapelle*, in de heerl. *Poppokerke*; eene oppervlakte beslaande van 1 bund. 60 v. r. 10 v. ell.

* **PRIENSLUIS (DE)**. Reg. 6, staat: *Dernekreek* lees: *Derrickreek*

PRIGI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Sumadang*, distr. *Mandala*, waarvan het de hoofdplaats is.

PRIGI, OEDJONG-PRIGI, kaap in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*. aan de zuidkust van het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*. Het is de westelijke hoek der *West-Penandjong-baai*.

* **PRIKWAARD (DE)**. Staat: 45 v. r. lees: 5 v. r.

* **PRINCENHAGE ('S)**. Reg. 7 staat: *Beek*, lees: de *Beek*, — Reg. 11 staat: *Heilaar*, lees: *Heylaar*, — De gem. 's *Princen-* naam bevat de pold. *Hal-en-Strijpen*, *Ooijendonk-Werf-en-Kraaijennest*, *Wijmeren*, de *Lange-Bunders-Slangwijk-en-de-Hillen*, *Slangwijk-Buitendijks*, *Asterd*, *Hintelaken*, *Aabroek* en *Booimeer*. — De spits der R. K. kerk is in 1818 gebouwd. — Onder de hier gestaan hebbende Predikanten, verdient nog melding de Nederduitseba Dichter *ABRAHAM NICOLAAS VAN PELLECON* van 1817—1853.

PRINGENPOLDERTJE, pold., prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. en gem. *Oosterhout*; palende N. aan het *Steehovensche-vaartje*, O. aan de *Groene-Bedden*. — Dit poldertje, hetwelk zijnen naam

ontleent van den eigenaar, den bouwman PAUSCH, is groot 1 bund. 58 v. r. 90 v. ell., en watert uit op het Steelhovensche-vaartje door eene houten duiker, wijd 0,35 ell., voorzien van eene klep. Het zomerpeil is 0,30 ell. boven A. P.

PRINS (DE), heuvel op de *Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. *Edt*, bij Otterloo.

PRINSENBOSCH (HET), bosch, prov. *Gelderland*, gem. *Groesbeek*, ten W. van den weg van Groesbeek naar Nijmegen, eene oppervlakte beslaande van 36 bund. 32 v. r. 82 v. ell. en bezet met schaarhout.

PRINSENDIJK (DE) of de KEIZERSBAAN, weg in *Oppe-Gelder*, prov. *Limbürg*, de grensscheiding tusschen de Ruiversche-heide en het Pruisisch grondgebied uitmakende.

PRINSEHOEVEN (DE), geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Millen-St.-Hubert*, $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Mill*; met 16 h. en 120 iav.

* PRINSES-LOUISA was vroeger de *Ums* genoemd. — Reg. 3, staat: *Weerhoofd*. lees: *Wierhoofd*.

* PRINS-HENDRIK-POLDER, gem. *Texel*, is ingedijkt in 1848 en gelegen aan de zuidoostkant van het eil. Hij is groot ongeveer 600 bund., waarvan in het jaar 1850 500 bund. werden bebouwd, welke opleverden 529 bund. koolzaad, 835 mudden tarwe, 690 mudden garst, 60 mudden kanariezaad, 158 mudden erwten, 195 mudden haver, 93 mudden rogge en 250 mudden aardappelen. Er staan daarin thans (1881) 3 hofsteden en 3 arbeiderswoningen. Vóór den zeedijk werd in den loop van 1850, over eene lengte van 700 ell., eene steenen glooijing aangebragt. Deze pold. was vroeger de pold. *HOORN-EN-BUNG*. Zie dat woord.

* PRINS-KARELS-POLDER, is onbehuisd. — Reg. 2, staat: *'Hertogenbosch*, lees: *Breda*

PRINSLANDSCHE-POLDER (DE), pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie *PRINSLAND (HET OUD-)*. W.

* PRINS WILLEM FREDERIK in *Suriname*, ligt op 50° 50' N.B. 76° 30' W. L. — Men houdt deze plaats voor seer gezond, dewijl de koele zeevind er regelmatig waait; evenwel heeft men er gebrek aan goed drinkwater.

* PRINS-WILLEMS-POLDER, gem. *Echteld*, watert uit door een steenen sluis, met twee puntdeuren, en is wijd 2,60 ell.

PRIVATIVE DOMANIALE-POLDERS, naam, welken men geeft aan eenige pold. in de heerl. *Hooge-en-Lage-Zwaluwe*, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Zevenbergen*, gem. *Hooge-en-Lage-Zwaluwe*. — Deze pold. zijn: het *Nieuwland*, het *Oudland*, *Schoudebeurs-en-Vegetas* en *Kwistgeld*. Zij staan onder het bestuur van den Rentmeester van Z. K. H. Prins *François der Nederlanden*.

* PROBOLINGO, reg. en st., staat: Zie *POEBOLINGO*. lees: *La POEBOLINGO*.

PROBOLINGGO, *KALI-PROBOLINGO*, eigenlijk *BANGEN* (d. i. *emel, klein*), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bezoeki*. Zij is 60 voet breed, en 13 palen lang en aan de monding voor booten bevaarbaar. Voor den mond, op twee mijlen afstand, ligt het eil. *Katapan*.

PROOIJEN (GROOT-), hofst., prov. *Zeeland*, eil. *Walcheren*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Middelburg*, eene oppervlakte beslaande van 4 bund. 61 v. r. 10 v. ell.

PROOIJEN (KLEIN) buit., prov. *Zeeland*, eil. *Walcheren*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. ten O. van *Middelburg*, eene oppervlakte beslaande van 1 bund. 98 v. r. 82 v. ell.

PROOIJEN (MIDDEL), hofst., prov. *Zeeland*, eil. *Walcheren*, gem. van $\frac{1}{2}$ u. O. van *Middelburg*, eene oppervlakte beslaande van 18 bund. 16 v. r. 60 v. ell.

PRUIMENDIJK (DE), dijk, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Drongele-Hagoort-Gansoijen-en-Doeveren* en *Heesbeen-Kethen-en-Genderen*, in eene noordoostelijke rigting, loopende van de Doeverensche sluis tot aan den Hooge-Maasdijk, even beneden Heusden.

PRUTTELAAR, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie **PUTTELAAR**. W. en A.

* **PRUTPOLDER (DE)**. Reg. 4 staat: Kortenhoof, lees: Kortenhoef,

PUJJENDIJK (DE), dijk, prov. *Zeeland*, in *Staats-Vlaanderen*. — Het is een gedeelte van den Zeedijk van Oud-Breskens.

* **PULVERMUHL** telt ruim 40 h. en 210 inw., die kerkelijk tot de par. der Munsterkerk te *Luxemburg* behooren. Er is eene belangrijke katoenspinnerij en verwerf der Heeren J. P. Koozon en Comp.

PUNT (DE), geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Oost-en-West-IJsselmonde*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *IJsselmonde*; met 8 h. en 80 inw.

* **PUNTE** behoort tot het kant. *Oldenzaal*.

* **PURMER (DE)** is schotbaar groot 2672 bund. 96 v. r. 54 v. ell. — Reg. 41, staat: 18 v. r. lees: 48 v. r. — *Onderste regel*, staat: 631 bund. lees: 632 bund. — Bl. 292. Vroeger had men er 17 watermolens, waarvan 5 uitmaalders; thans nog 14, terwijl van tijd tot tijd alle de schepradwatermolens in vlijzelmolens veranderd worden.

* **PURMERENDE**, gem., bevat ook een gedeelte van den *Oveerwsche-polder*. Zij teld den 1 Januarij 1850, 378 h., bewoond door 785 huisgez., uitmakende eene bevolking van 3790 inw. — In 1851 heeft de Heer N. BRANTZES eene traankokerij doen bouwen op de Langeweer, tusschen **PURMERENDE** en het geh. Neck, op een half kwartier uurs afstand van de stad en nabij het Kanaal. — In de noot, staat: 1,501,166 lees: 1,501,266 — In het jaar 1850 zijn te **PURMERENDE** 1,450,482 Ned. ponden kaas ter markt gebragt. — Bladz. 299. De Hervormde kerk, trotseerde de vernielende tand des tijds, ruim drie eeuwen, tot dat men in het laatst der vorige eeuw eene versakking in de fondamenteen en in de pilaren, vooral aan de zuidzijde van dit schoone gebouw, bespeurde. Later merkte men ook op, dat de toren naar het Noordwesten begon over te hellen, zoodat men het in 1849 graden vond, den toren voor een groot deel af te breken, in hoë dan nog de kerk door groote reparatie te bewaren, doch na nauwkeurig onderzoek van verschillende deskundigen, was het eenparig oordeel, de geheele afbreking der kerk niet alleen aan te raden, maar ook dat daartoe spoedig moest worden overgegaan, ten einde de verantwoording te voorkomen van ongelukken en schade, die door de instorting kon worden veroorzaakt. Dien ten gevolge is den 5 Februarij 1850 in de avondbeurt voor de laatste maal Godsdienst gehouden, waarbij de jongste Leeraar Ds. H. J. WUNDER een ernstig en indrukwekkend woord sprak over de woorden uit Prediker III vers 3. *Er is een tijd om aftebreken*. — In den loop van dit jaar (1851) werden kerk en toren voor afbraak verkocht en afgebroken; alleen de tombe en grafkelder van **FRANCO RIECKEN** is bewaard gebleven. — Door eene aanzienlijke intekening van de gemeente, — door belangrijke giften van elders, — maar vooral door eene krachtadige ondersteuning en medewerking van eenige aanzienlijke Godsdienstvrienden uit de hoofstad, is men in staat gesteld tot het bouwen van eene andere kerk over te gaan. — Nadat men in den loop van het jaar 1849 eenszoveel mogelijk voldoende hulpkerk gebouwd had, werd deze, op den

24 Februarij 1880, tot dat einde ingewijd. — Bl. 506, reg. 25, staat: *Muzkus*, lees: *Muzkus*, Bl. 507. Het wapen van *Pusanus* vindt men ook met de kleuren omgekeerd als van *sabel* met 3 weerbaken van *silver*.

* *PURMERENDE*, koffijplant. Reg. 3 staat: *Klein-Bellevee*, lees: *Klein-Bellevue*,

* *PURMERLAND*. — Bl. 510, reg. 16, staat: *Wormerveer-en-Zaandijk*

PUTBROEK, geh., prov. *Limburg*, gem. en 1½ u. van *Echt*; met 19 h. en 110 inw. Dit gehucht is nieuw aangelegd sedert 1836 en belooft zich door den tijd, zeer uit te breiden, daar er van dag tot dag nieuwe gronden worden ontgind, hetzij tot bouwland, hetzij tot weiland.

* *PUTSCHEID*, gem., prov. *Luxemburg*. Reg. 1 en 2, staat: *Statenburg*, lees: *Stolsenburg*. — Het geh. *PUTSCHEID* bestaat uit 6 h. met 65 inw.

* *PUTELAAR* geh., prov. *Noord-Brabant*, telt 22 h. en 100 inw.

* *PUTTEN* gem., prov. *Noord-Brabant*. Bl. 516, reg. 6, staat: stat. lees: par.

* *PUTTEN*, gem., prov. *Gelderland*. Onder de R. K. zijn 70 Communikanten. — Het d. ligt Z. van *Harderwijk*.

* *PUTTEN*, voorm. kast. — Bl. 519, reg. 29, staat: *Hamm* lees: *Hanssen*

PUTTEN, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 25 min. O. N. O. van *Hekelingen*; met 16 h. en 110 inw.

* *PUTTEN (LAND-VAN-)* had vroeger zijne eigen landmaat, welke vóór de invoering van het metrike stelsel ook elders in gebruik was.

* *PUTTERSHOEK* is de geboorteplaats van den Regtgeleerde *ABRAHAM JACOB DEYMAER VAN TWIST*, geb. 3 Januarij 1775, † in 1839, als Hoogleraar aan de Hoogeschool te Groningen.

PUTWIJK hofst., op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeeland*, gem. en 10 min. Z. W. van *Oost-Souburg*; eene oppervlakte bestaande van 6 bund. 72 v. r. 40 v. ell.

* *PUYFLIJK*, heerl., telt 500 R. K.

* *PUYFLIJK (HET HUIS-TE-)*, ook wel *Or-van-Hoortz* genaamd, is tot het einde der zestiende eeuw bij het geslacht van *Puyflijk* gebleven, en voerde tot wapen een schild van goud met een rad van leel.

Q.

* *QUAKERNAAK* ligt gedeeltelijk gem. *Meerkerk*, gedeeltelijk gem. *Nieuwland* en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 262 bund. 2 v. r. 15 v. ell., als: onder *Meerkerk* 258 bund. 61 v. r. 71 v. ell. en onder *Nieuwland* 25 bund. 40 v. r. 42 v. ell.; telt 51 h. waaronder 8 boerderijen.

* *QUALBREEK* loopt met een duiker onder de *Zuid-Willmsvaart* door in de *Aa*.

QUINTSHEUL, geh., prov. *Zuid-Holland*. Zie *KWINTSHEUL*.

* *QUIRIJNSTOK* ontleent zijnen naam van een aldaar gestaan hebbend kapelletje, aan den H. *Quirinus* toegewijd, dat van weinig belang moet geweest zijn, en waarvan zelfs de overblijfselen verdwenen zijn.

QUIRINUSKAPTEL, alleenst. kapel, grooth. *Luxemburg*, arr., kast. en gem. *Luxemburg*, 200 Ned. ell. buiten de *Diedenhovepoort*, op den regioever der *Petruse*. Deze kapel is in de rots uitgehouwen en wert in de *Luxembursche* volkstaal *Zerr Gann* genoemd.

R.

* **RAABERG** beslaat eene oppervlakte van 22 bund. 45 v. r. 82 v. ell. Het huis is gebouwd op eene hoogte, in welks nabijheid weleer doodvonnissen werden ten uitvoer gelegd, waarvan zij wellicht haren naam omtrent. Dit is intusschen zeker, dat deze naam niet is af te leiden van den Raad dezzer stad, welke daar, tijdens het beleg van 1747, zou vergaderd zijn geweest, aangezien uit de voorhanden zijnde archieven blijkt, dat reeds in 1612 dezen berg alsoo genoemd werd.

* **RAAD.** *Staat:* zie **RAAWAED.** *Lees:* zie **RAUWERD.**

RAADE (DE), b. prov. *Utrecht.* Zie **RADE.** W.

RAAI-EINDE, geh., prov. *Limburg.* Zie **RAAY-EINDE.** W.

* **RAALTE**, kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 35,196 bund. 90 v. r. 58 v. ell. waaronder 35,181 bund. 80 v. r. 20 v. ell. belastbaar land. Men telt er 2280 h., bewoond door 2491 huizez., uitmakende eene bevolking van ruim 14,100 inw., die meest hun bestaan vinden in den landbouw, ook treft men er eenige fabrieken aan.

* **RAALTE**, gem. Bl. 337, reg. 9, *staat:* aanraade *lees:* aanvaardde — Reg. 3 en 4, van onderen en bl. 338, reg. 20, *staat:* aan de *H. Kruisverheffing* toegewijd, *lees:* onder den titel van de *H. Kruisverheffing* gewijd,

RAAM, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. ten Z. van *Uden*; met 22 h. en 100 inw.

RAAM, b., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 25 min ten Z. W. van *Helvoirt*, met 5 h. en 30 inw. Het is het Zuidoostelijke gedeelte van het geh., *Gijssel-en-Raam.*

* **RAAMSDONK.** Bl. 340, reg. 17, *staat:* in biezen, *lees:* in handel in biezen,

RAAMSDONK (DE WESTER-POLDER-VAN-), pold., prov. *Noord-Brabant.* Zie **WESTER-POLDER.** W.

* **RAAR**, geh., prov. *Limburg*, ligt $\frac{1}{2}$ u. O. N. O. van *Meerssen*; en telt 19 h. en 150 inw.

RAARDERHEI, gemeene weide, prov. *Limburg*, gem. *Meerssen*, nabij en aan het geh. *Raar*, welks inw. er eene vrije weide hebben.

* **RAARDERTERP.** Reg. 5, *staat:* waar men de boerenplaats *lees:* waar de boerenplaats,

RAAS-EN-PIJPER, poldertje prov. *Overijssel.* Zie **PIJPER (RAAS-EN-).**

* **RAASHOFF** is geen geh. maar eene pachthoeve.

RAAXMAATS-BOEZEM (DE), water, prov. *Noord-Holland*, gem. *Haringarspel*, eene oppervlakte beslaande van 52 bund. 4 v. r. 10 v. ell.

* **RADE**, geh., prov. *Limburg.* Bl. 350, *bovenste* reg., *staat:* 1840 *lees:* 1854.

* **RADERHEURNE** en **RADERVELD** moeten beide wegvallen.

* **RADEWIJKER-BROEK (DE)**, *lees:* **RADEWIJKER-BEEK (DE).**

RADJA-BASSA (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, aan de Zuidkust van het eil. *Sumatra.*

* **RAKMELE**, *staat:* zie **RAMELE.** *lees:* zie **RAMELE.**

* **RAFELDER** ligt ten N. W. van *Gondringen* en telt 14 h. en ruim 110 inw. In dit geh. zijn in het begin dezes jaars steenkolen gevonden.

RAKIT, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Banjoemaas.*

RAKOETAK, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Praangar-Regentschappen*, 1870 ell. hoog.

RAMAOE, baai in *Oost-Indië.* Zie **SARAKAT.** W.

RAMBOET (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Tagal.* Zij heeft haren oorsprong aan de noordzijde van den berg *Slamat*,

bij de padoekoeën Gamboeran, bezuiden het d. Mandiradja; neemt haren loop noordelijk door het distr. *Mandirodja*, langs de grenzen van het distr. *Gantoengan*, tot aan het bosch Soekantela, en stroomt van daar, door het distr. *Pamalang*, N. O. bij de dssa Bodjong-Kellor, 17 palen ten O. van het residentiehuis, in zee. De *RANBOY* ontrant geen andere rivieren en heeft onderdeelen noch takken.

RAMELDINGEN, geh., grooth. *Luxemburg*, heeft 57 h. en 340 inw.

* **RAMELE** of **RAMELE** ligt 10 min. Z. W. van *Raalte*.

* **RAMMEKENS**, fort, bestaat tegenwoordig uit het oude kasteel en uit de vestingwerken, die er om zijn gelegd en vooral in de jaren 1652, 1811 en 1812 vele veranderingen hebben ondergaan. Dit zoogenaamde kasteel is thans het reduit van het fort, heeft een driehoekige gedaante, bestaande aan de rivierzijde uit een bastion met twee lange vleugels, die landwaarts ieder een half bastion hebben, om de daarop aanlopende dijken te bestrijken en vereenigd zijn door eene gebrokene courtine, welke eenen vooruitspringenden hoek vormt. Het is geheel opgetrokken van oud zwaar muurwerk, hebbende van onder 7 à 8 ell. dikte en wordt aan de beide rivierzijden door eene dijk tegen den golfslag beschermd. De inwendige ruimte is klein en bevat slechts een houten gebouw, tot berging van buskruid voor de marine. In 1812 zijn, onder genoemde vleugels, acht bomvrije casematten, met eene kruidkamer in den saillant, gebouwd. De ingang is eene oude overwelfde poort van duifsteen, met het jaartal 1647 voorzien; voor deze poort ligt eene houten brug over eene half diepgegroeiende gracht, die het kasteel alleen aan de landzijde omringt. Dit reduit wordt ingesloten door een aarden kroonwerk met breede gracht; de daarover gelegen hebbende houten brug is afgebroken, geschiedende het binnenkomen langs de zeedijken, waar tusschen dit werk besloten ligt. Daarin staat eene steenen woning voor den Commandant en een houten gebouw voor de bezetting.

(**RAMMEKENS (DE REEDE-VAN-)**, reede aan de zuidoostkust van het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, nabij het fort van dien naam, aan het *Flakke* der Westerschelde. Vroeger was zij eene veilige ankerplaats voor zware zeeschepen en voor de koopvaarders, die naar Middelburg bestemd waren. Thans kan zij alleen dienen voor niet diepliggende schepen, die daarvan gebruik maken bij west- en zuidwestwinden, welke de reede van Vlissingen onveilig maken, terwijl de diepgangschepen naar de reede van Neuzen verzeilen. De koopvaarders, welke voor Middelburg bestemd zijn, komen thans het Veersche Gat binnen en hebben op de reede van Vere eene goede ankerplaats.

RAMMETJE, geh., prov. *Limburg*, gem. *Mook-en-Middelburg*, 18 min. O. -Z. O. van *Mook*; met 4 h. en 15 inw.

RAMSBRUG (DE) of brug no. 3, prov. *Gelderland*, over het derde pand van het *Apeldoornsche-kanaal*. Het is eene houten ophaalbrug.

* **RAMSBURG**, buit. op *Walcheren*, is gesloopt, thans is het een boordertij, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 6 bund. 71 v. r. 20 v. ell.

RANAOE, lands. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Palembang*, in het binnenland.

* **RAND (DE)**, geh., bestaat uit twee hoeven en 10 h. gezamenlijk bewoond door ruim 80 inw.

* **RANDELSWEER** ook **RANDELWEER** ligt 10 min. Z. W. van *Eenum*; telt 2 h. en 10 inw.

* **RANDENBURG**. Reg. 41, staat: Vicaris der Hollandsche kerk, lees: Apost. Vicaris,

RANDERWEERDEN (DE), uiterwaarden tegen den IJssel, prov. *Overijssel*, arr. kant. en gem. *Deventer*; palende N. aan de Hengforderweerden, Z. aan weerdter behoorende aan de stad Deventer. — Deze uiterwaarden beslaan, volgens het kadaster, eene oppervlakte van ongeveer 37 bund.

RANDOE-DONGKAL, d. in *Oost-Indië*, op *Java*, resid. *Tagal*, reg. en 22 palen Z. van *Pamalang*. Er is aldaar eene indigo-plantaadje.

* **RANDWIJK**, voorm. heerl. — Bl. 361, reg. 7, staat: heel lees: keel

* **RANDWIJKSCHE-WAARD** watert uit door eene steenen sluis, wijd 1,36 ell.

* **RANOELAMONGAN**, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Besoeki*, reg. *Probolingo*.

* **RANSDORP-DURGERDAM-EN-HOLYSLOOT** bevat mede een gedeelte van het Bellemermeer.

* **RANSDORPER-EN-HOLYSLOOTER-DEI**, lees: **RANSDORPER-EN-HOLYSLOOTER-DIE**.

* **RANSWERD** ook wel **RANSWERP**, ligt 25 min. N. W. van *Jukwerd*. Er staat thans slechts 1 h. met 12 inw.

RANTOUW (GOENONG), heuvel in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in het binnenland, nabij de Doeson, welke bruinkolen bevat. Hij is geheel met bosch bedekt, waarin het zoogenaamde ijzerhout (*kajoe besi*) en vele andere hoogstammige en goede houtsoorten worden aangetroffen

* **RAPE** staat: Zie **RAAP (Ds)**. lees: Zie **SEITSUNBAAG**.

* **RAPELENBERG** beslaat eene oppervlakte van 2 bund.

* **RAPENBURG**, b., prov. *Friesland*, telt 4 h. en 20 inw.

RAREPANG, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, sfd. *Anjer*.

* **RASQUERT** telt 62 h. en 370 inw. Reg. 9, staat: ten zuiden lees: ten Noorden

* **RATÉ (GOENONG)**, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, in de *Lampongsdistributen*.

* **RAUTE** ligt 10 palen van *Pegaden*. Reg. 3, staat: *Pradjoerads te Prega-*

den, lees: *Pradjoerits te Pegaden*, Reg. 4, staat: *barissants*, lees: *barissans*,

* **RAUWERD**, kant. — Reg. 2, staat: *Berlicum* lees: *Berlikum*. — Reg. 3, staat: *Beesterzwaag*, Z. O. aan de kant. *Heerenveen*, lees: *Beesterzwaag*, Z. O. aan het kant. *Heerenveen*,

RAUWERD, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Rauwerderhem*, arr. *Leeuwarden*, kant *Rauwerd*, bevattende de d. *Rauwerd*, *Deersum*, *Irnsom*, *Poppingawier*, *Sybrandaburen* en *Terzool*, beslaande, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5490 bund. 6 v. r. 91 v. ell., waaronder 3341 bund. 3 v. r. 83 v. ell. belastbaar land.

* **BAUWERD**, d. De straatweg van *Leeuwarden* naar *Sneek*, loopt niet boven de 600 ellen ten Noorden van dit dorp terwijl zich daar weder een weg door dit dorp naar *Irnsom* strekt. — Reg. 14—17, moeten de woorden: *Omtrent* — *Flanzum*. en in de 3 onderste reg. de woorden: *Ondtijds* — *ontlastte wegvallen*.

* **RAUWERDERHEM**. Reg. 4 staat: de *wetering* lees: de *Wetering* — Reg. 8 staat: *Ter-Zool* lees: *Terzool* — Door deze griet. loopt de straatweg van *Leeuwarden* naar *Overijssel* en wel van *Roordahuizum* naar *Irnsom*, benevens de straatweg naar *Sneek* en de *Lemmer*. — Reg. 30, staat: *Ter-Zoolsterzijl*. lees: *Terzoolsterzijl*.

* **RAUWERDER-NIEUWLAND** beslaat eene oppervlakte van 200 bund.

* RAVEN (HOOG-), pold., beslaat eene oppervlakte van 136 bund. 81 v. r. 10 v. ell., waaronder 136 bund. 80 v. r. 10 v. ell. schotbaar land; bevat 3 boerderijen, en wordt op den Rijn van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit 1 Schout, 4 Heemraden en 1 Secretaris-Gaardermeester.

* RAVEN (LAAG-), pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 185 bund. 66 v. r. 45 v. ell., waaronder 185 bund. 66 v. r. 45 v. ell. schotbaar land; telt 5 boerderijen, en wordt door 1 molen, op den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit 1 Schout, 4 Heemraden en 1 Secretaris-Gaardermeester.

* RAVEN (OOST-), heerl., telt 72 h., bewoond door 78 huisgez., uitmakende eene bevolking van 356 inw., onder welke 365 Herv. en 83 R.K.

RAVEN (WEST-) is een pold. (geou heerl.). Hij beslaat eene oppervlakte van 257 bund. 20 v. r. 4 v. ell., waaronder 257 bund. 20 v. r. 4 v. ell. schotbaar land; telt 51 h., bewoond door 49 huisgez., uitmakende eene bevolking van 250 inw., onder welke 140 Herv. 308 R. K. en 10 Israëlieten.

* RAVENSBOSCH (HET), prov. Limburg, ligt gedeeltelijk gem. *Houthem* en gedeeltelijk gem. *Schimmert*, terwijl vroeger ook een gedeelte tot de gem. *Hulsberg* behoorde, doch dit gedeelte is reeds ongeveer 60 of 80 jaren tot akkerland gebragt. In het RAVENSBOSCH, is de vooronderstelde rigting van den Romeinschen weg van Tongeren over Cortovallium op Colonia Agrippina, werd in de laatste helft der voorgaande eeuw een steenen zegel van eenen Romeinschen Oogen-geneesheer CASUS LOCUS ALEXANDRA gevonden, met vier op de zijden ingegrifte opschriften. De geleerde oudheidkenner Cnn. Sarr heeft dit belangrijk stuk beschreven en toegelicht, in eenen Latijnschen brief aan den Heer van WIJN, te Utrecht in 1774 uitgegeven. Nog belangrijker is het, dat op de zelfde plaats, zoo als Sarr op bl. 20 aanteekeut, vele brokken van gebakken tegels en van gewald bouwwerk voor den dag gekomen zijn, die bewijzen dat aldaar een Romeinsch gebouw heeft gestaan (1). In het jaar 1850 zijn daar, op last der Hooge Regering, door Dr. JANSSEN, Conservator bij het museum van onbededen te Leyden, opzettelijke onderzoekingen en opgravingen bewerkstelligd en werden gevonden de bouwvallen van een Romeinsch tempeltje en van andere gebouwen, gelegen nabij den Romeinschen weg, die langs den regter Maasoever van Maastricht op Xanten liep en waarvan ook nog sporen ontdekt werden. Men vond ook vele fragmenten van pannen, waterleidingen, van tegels en van allerlei aardewerk, als: van groote kruiken, potten, schalen, kommen, bakken, bekens; stukken van handmolens van Andernachschen tras enz., thans in het Museum te Leyden geplaatst (2). Hierdoor is meer waarschijnlijk geworden, dat de Romeinsche standplaats die in het *Itinerarium* van Antonius onder den naam van Cortovallium voorkomt in het RAVENSBOSCH moet gezocht worden (3). Reg. 7, staat: de voornoemde banken lees: de banken van *Weerssen en Schimmert*;

* RAVENSBOSCH (HET), prov. Noord-Brabant, ligt Z. W. van 's Grevelduin-Capelle. Dit uitgestrekte bosch is meer dan 50 bund. groot geweest, doch sedert eenige jaren meestal gerooid en de gronden tot weid-

(1) Zie LEMMANS, *Rom. Oudh. te Maastricht*, bl. 63 en 63.

(2) Zie *Staatscourant* 1851 no. 65.

(3) Zie *Bulletin de l'Académie royale de Bruxelles, Séance du 7 Avril 1838*.

bouwland aangelegd. Het oude gebouw, staande aan de vaart te 's *Gravenmoer*, dat van tijd tot tijd afgebroken en verkleind was, is in 1849 geheel gesloopt en in de plaats daarvan een arbeiderswoning gezet. In Februarij 1851, is in het voormalig bosch, ruim 7 minuten O. ten Z. van het huis door het graven van een sloot ruim 6 palm diep, in het witte zand, zonder eenig puin of andere voorwerpen of sporen te ontdekken, die kunnen doen vermoeden, dat de grond aldaar vroeger is geroerd geweest, een beeldje opgedolven van zeer goed zilver, lang 9 Ned. duim en wegende vijf lood. Het stelt een Romeinsch of Oostersch krijgsman voor, staande in militaire houding op een achtkantig voetstuk, een tulband met pluimen op het hoofd, een speer in den rechter arm, in de linkerhand een hoorn op de borst houdende, een zwaard op zijde en een zittende hond achter de beenen; op het voetstuk van dit zeer fraai bewerkt en ongeschonden beeldje, schijnen twee merken of keurstempels geslagen te zijn; ook heeft eene onbekwame hand daarop de letters E. W. gesneden. — Het heeft blijkbaar tot hecht aan een dolk of mes gediend, doch van het lemmet is niets gevonden; het is moeijelijk te gissen, hoe dit beeldje op die plaats gekomen is, misschien is het bij eene jagtpartij verloren, misschien ook door de *heidens*, die zich voor 1724 daar ophielden en in rooven en stelen een middel van bestaan zochten; zoo niet de diepte waarop het in 't zand gezakt is, aan een veel vroeger tijdstip moet doen denken.

RAVENSGAT, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Bakel-en-Milheze*, 20 min. Z. W. van *Bakel*; met 2 h. en 30 iuw.

* **RAVENSHORST**. Zie Wbk. bl. 375.

* **RAVESTEN**, heerl., bevatte mede het d. *Herpen*. — Bl. 379, reg. 21 en 22. *staat*: *Tweenuogen*, *lees*: *Tweenuogen*,

* **RAVESTEN**, gem. Bl. 380. De kerk is in 1755 door de *Jesuiten* gebouwd. — Bl. 381. Het fonds van de *Ravesteinsehe* loterij afkomstig, is nog aanwezig. Uit de inkomsten wordt voorzien in de behoeften van de eeredienst, het onderwijs en tot andere nuttige einden. Het wordt beschouwd als een bijzonder eigendom der ingezetenen van de stad en lande van *Ravesten*, die daarvan het vruchtgebruik hebben, als een onverdeeld en onvervreembaar goed. De opperadministratie behoort aan den *Souverein*, die eenen der ingezetenen van *Ravesten* tot *Administrateur* benoemt. Deze heeft het bebaar over het fonds, volgens de door den *Koning* vastgestelde instructie, en is rekenplichtig aan *Gedeputeerde Staten*. — Het wapen van *Ravesten* bestaat uit een veld van goud (niet van koel).

RAVESTEN, oud adell. h., prov. *Geld.* Zie *GELDERNALS* (*HUIS-TE*).

* **RAVESTEN**, prov. *Zeeland*, is voor ongeveer vijftig jaren gesloopt. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans 31 bund. 31 v. r. 80 v. ell. wei- en bouwland.

* **RAVESTEN (HET KASTEEL-VAN)**. Bl. 383, reg. 15 en 16, *staat*: twee vereenigde *Vorsten* *lees*: twee vereenigde *Vorsten*, van *Brandenburg* en *Neuburg*,

* **RAVESTEN (LAND-VAN)**, pold. Bl. 384, *bovensta reg., staat*: gesteld, *lees*: blootgesteld,

* **RAVESTEN-EN-MEGEN**. De 16 past. worden bediend door even zoo veel *Pastors*, vijftien *Kapellaans* en eenen *Assistent*. Er zijn bovendien twaalf kapellen, drie mans- en vier vrouwenkloosters. Men telt er 18,600 zielen, onder welke 14,000 *Communikanten*.

RAWAH-BORWAJA, meer in *Ost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Banjoemaas*, nabij de *Tjitandoevi*.

RAWAH-DJAMBOE, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. *Serang*, afd. *Anjer*, distr. *Tjiligen*.

RAWAH-POELOE 1 en RAWAH-POELOE 2, twee distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en afd. *Soerabaja*.

* RECKINGEN. De par. waartoe de d. Reckingen en Ehlingen, benevens de geh. Roedtgen en Pissingen behooren, telt 710 zielen, onder welke 560 Communikanten. De kerk te Reckingen is aan de H. CONEGUNDA en de kerk te Ehlingen aan den H. JACOBUS toegewijd.

RECOLLETEN-KLOOSTER, te *Roermond*, prov. *Limburg*, in de *Neerstraat*. — Dit kloost. werd in 1507 door REINALD I, Graaf van *Gelder*, gesticht. Het is in 1797 door de Franschen vernietigd, en dient thans gedeeltelijk tot *Magazijn*, terwijl een gedeelte hersteld is en tot *Protestantsche kerk* dient. — In de vroegste tijden was het een kasteel, Por genaamd (1), aan den Graaf van *Gelder* toebehoorende; hij stichtte er een klooster in van *Conventuale Monniken*, doch in 1569 kregen zij de benaming van *Broeders van de Observantie*. — Bij de ineenval van *Roermond* in 1572 door de *Staatsche troepen* werd het klooster en de kerk geplunderd en de kloosterlingen er uitgejaagd; vier jaren later kregen zij echter het klooster terug, herstelden de gebouwen en de kerk en kregen in 1619 den naam van *Recolleten* of *Franciscanen*, die het tot de vernietiging behouden heeft (2).

§ REDEMPTORISTEN (KLOOSTER-VAN-), kloost., prov. *Limburg*, gem. *Willems*. — Het was vroeger een *Kapucijnenklooster*, gesticht in het jaar 1752, en werd door FERDINAND, Graaf van PLETTEBURG, bij akte van schenking, van 16 Mei 1755, aan de *Paters Kapucijnen* afgestaan. Deze behielden het tot aan de *Fransche omwenteling*, als wanneer het klooster verkocht werd aan den Heer ERNST, Abt van 's Hertogenrade, die wist te bewerken, dat de aan het klooster verbonden kerk voor de R. K. eeredienst werd bestemd. Daar hij echter buiten staat was de kooppenningen te voldoen, was hij verplicht het klooster te verkoopen aan GEORGES BARON VAN PALLANDT, te Aken, die het, bij zijn dood, naliet aan zijne nicht Mevrouw van VELDHOVEN, te *Eindhoven*, van wie de *Congregatie der Redemptoristen* het kocht, welke er zich den 12 Januarij 1836 vestigde. Het klooster werd op den 18 Junij 1841 door een bezoek van Z. M. WILLEM II vereerd, die alom eigenhandig zijnen naam op het register der weldoeners inschreef.

* REDENBURG ligt in *Delfland* (niet in *Rijnland*), 5 min. W. van *Voorburg*.

* REDICHEMSCHE-WAARD watert uit op de *Lek* door eene steenen sluis, wijd 0,78 ell.

* REDING. De kerk is aan den H. *Rasmus* toegewijd.

* REDINGEN, kant., grooth. *Luxemburg*. Het heeft de zelfde uitgestrektheid, welke vroeger het kant. *Ossenen* uitmaakte, naar welk artikel wij dus verwijzen.

* REDINGEN, gem. — De par. telt 800 zielen, onder welke 600 Communikanten. — De kerk is aan den H. *Victor*, de kapel te *Lanthen* aan den H. *Stephanus* en die te *Nieder-Pallen* aan den H. *Bernardus* toegewijd.

(1) Zie *TRESCHEMACKER, Annalis Clivias, Julias, etc.* fol. 490 (verbeterd door *KIPPENBERG Hist. Ecc. ducatus Geldria* in de *Errata*).

(2) *KNIPPENBERG, Loco Citat*, fol. 76.

REDJONG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de Noordoostkust.

* **REEDIJK**, geh., prov. *Zuid-Holland*, bestaat uit 8 h. en 80 inw.

REEF (DE), water, in *Kennemerland*, prov. *Zuid-Holland*, dat met eene noordelijke rigting in de *Wijversloot* uitloopt.

* **REEK**, gem., prov. *Noord-Brabant*, paalt W. aan Schayk en Herpen. (REELAAR (HET) geh. en havez. prov. *Overijssel*. Zie REELAAR (HET) W. en BELAERSHOEK. W.)

* **REEMST (NIEUW-)** ligt 3½ u. van *Wageningen*, 1 u. Z. O. van *Otterloo*, en bestaat slechts uit één h.

* **REEMST (OUD-)** ligt 1 u. O. van *Otterloo*, en telt 4 h. en 50 inw.

* **REEMSTERZAND** beslaat eene oppervlakte van 99 bund.

REENDERSCHE BEEK (DE), of **RIESENASCHE-BEEK**, prov. *Gelderland*, gem. *Brummen*. Zij ontstaat bij het erve den *Els*, en loopt door eene steenen sluis, wijd 1,38, in den *IJssel* uit.

REESLOOT (DE), water, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Meeuwen-Bill-en-Babyloniënbroek*, in eene noordelijke rigting, loopende van de straat van *Babyloniënbroek* naar den *Middelgraaf*, zijnde de scheiding van het *Oud- en Nieuwland* van *Babyloniënbroek*, van den *Hill*.

* **REET**, ligt ¼ u. Z. van *Elst*, telt 20 h. en 125 inw.

* **REETSCH-BRUG**, houten brug, prov. *Gelderland*, gem. en ¼ u. Z. van *Elst*, in de h. *Reet*, over de *Verloren Zee*, in den grooten weg van *Nijmegen* naar *Arnhem*.

* **REEUWIJK**, gem., bevat behalve de in het *Wbk.* vermelde, mede de b. *Oud-Reeuwijk*, *Vogelzang* en *'sGravenbroek*.

REEUWIJK (OUD), b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en ¼ u. N. O. van *Reeuwijk* aan de *Oud-Reeuwijksche-dijk*; met 10 h. en 70 inw.

* **REEUWIJK-BROEKVELD-WIJK-VOSHOL-RAVENSBURG** c. a., ligt gedeeltelijk in het arr. *Rotterdam*, kant. *Gouda*, en daarin ten deele gem. *Reeuwijk*, ten deele gem. *Sluipwijk*, en gedeeltelijk in het arr. *Leyden*, kant. *Alphen*, gem. *Zwammerdam*.

- **REEUWIJSCHE-BRUG**. Dit geh. ontleent zijnen naam van eene brug, welke aldaar over de *Oud-Reeuwijksche-watering* ligt.

REEUWIJSCHE-BRUG (DE OUDE-), brug, prov. *Zuid-Holland*, gem. en ¼ u. O. van *Reeuwijk*, ter plaatse, waar de oude weg over de *Vaartwatering* gaat.

REEUWIJSCHE-DIJK (OUD), dijk, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Reeuwijk*, in eene zuidoostelijke rigting loopende, van *Vpshol* naar de *Zāten*.

REEUWIJSCHE-WATERING (DE OUD), water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Zwammerdam*, in eene zuidoostelijke rigting loopende van de *Wonne-watering*, langs den *Oud-Reeuwijksche-dijk* tot aan de *Vaarwatering*.

* **REEVAART** staat: *Vecht* (DE *Nieuwe*), en zoek dat woord hiervoor.

* **REEVE (DE)**, begint aan de grenzen van *Kampen* en *Kamperveen* bij de *Roskam*; neemt westwaarts loopende den naam van *Buiten-Reeve* aan, en ontlast zich door de *Drontersluis* in de *Zuidersee*.

REEVE (HET), landg., prov. *Gelderland*, gem. en 1½ u. Z. O. van *Gorssel*, in de buurs. *Harfsen*, met de bouwplaatsen *Groot- en Klein-Reeve*; de katersteden het. *Achterkamp* en de *Koele*, en de daarender behoorende bouw- en weilanden, bosschen en heide, eene oppervlakte beslaande van 123 bund. 5 v. r. 20 v. ell.

REEVE (BINNEN), water, prov. *Overijssel*. Het begint aan den *Zwartendijk* en loopt zuidwestelijk in de *Buiten-Reeve*.

REEVE (BUITEN-), dat gedeelte van de *Reeve*, prov. *Oostrijssel*, hetwelk van de Binnen-Reeve naar de Drontersluis loopt.

REEVE (NIEUWE), water, prov. *Oostrijssel*, welke begint ten Noorden van de Zwartendijksche-aluis onder *Kampen*, het water van de Cellebroers wetering opneemt en westelijk, door een sluis, in de *Zuiderzee* uitloopt.

REEVLIET (DE), water, prov. *Noord-Brabant*. Zie *VLIET* (De Ran-)W.

REGELINK (GROOT), landg., prov. *Gelderland*, gem. en 10 min. N. O. van *Hengelo*; met heerenhuis en eene daghuurderswoning, groot 13 bund. 60 v. r. 40 v. ell.

REGTENDIJKSCHGAT (HET), ook wel het *GAT-VAN-MORRELLER* geheeten, water, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Oosterhout*, beginnend ruim 20 min. N. O. van het dorp aan den straatweg en loopende om eind wegs langs den grooten rijksweg no. 5. Lager of noordwaarts op draagt het de naam van *Knoornaar*. Zie dat woord. W.

* REGTVAART ligt $\frac{1}{2}$ u. W. van *Waalwijk*, met de Kaabhend aan eene zelfde regte straat, die van het Westen naar het Oosten loopt; zoodat beide eene reeks van huizen uitmaken.

* REGULIERSDAM ligt Z. W. van *Soetermeer*.

REGULIERSHUIS, voorm. kloost., te *Utrecht*, op de *Oude-Gracht*. Zie het art. *Utzecur*. bl. 454.

* REGULIERSKLOOSTER, voorm. kloost. in *Rijnland*, ligt Z. W. van *Soetermeer*. Waar het bestaan heeft ziet men thans eene heremanswoning.

REIGENBOSCH, voorm. fort. prov. *Zeeland*. Zie *Rucmaess*. W.

* REIGERSBERGSCHÉ-POLDER. Bl. 401, reg. 9, moeten de vanden: buiten het fort tegen den dijk wegvallen.

REIGERSBOSCH, voorm. adell. h., prov. *Noord-Brabant*. Zie *Ganssen* (Huis-vz-).

* REIGERSDAAI. Reg. 15, staat: kool lees: koolzaad

REIGERSHOFTE, huurs., prov. *Oostrijssel*, gem. *Ambt-Alshu*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Amelo*; met 5 h. en ruim 30 inw.

* REYERSCOOP-ST.-PIETERS, lees: REYERSCOOP-ST.-PIETEL

* REYERSKOOP, landstreek, telt 16 h. waaronder 6 boerdorpen.

* REYERSOORD. Het getal h. en inw. is fantief opgegeven, zijnde de hier vermelde getallen het bedrag van de geheele geregtebank van *Tricht*.

* REIJERWAARD (NIEUW-) watert uit door eene steenen sluis, wijd 4,20 ell.

REISBACH (DE), beek, in het grooth. *Luxembury*. — Zij ontspringt bij het d. *Nagem*; vloeit in eene zuidwestelijke rigting, en valt bij *Redingen* in de *Attert*.

* REISDORFF, gem., ligt gedeeltelijk in het halj. van *Duisburg*, gedeeltelijk in het graafs. *Vionden*; paalt N. aan *Fouron*, N. O. aan de *Orr*, die haar van de *Pruisische* prov. *Rijnland* scheidt, O. aan de *Sore*, de gem. *Besfort* en de gem. *Erenschorf*, W. aan de gem. *Bettendorf*. — De voortbrengselen van den grond bestaan in tarwe; rogge; gerst, haver, boekweit, erwten, aardappelen en kalfkorn. De veestapel beoopt 120 paarden, 380 runderen en 120 swijnen. — De inw. vinden hun bestaan in landbouw en veeteelt. — Er zijn hier twee scholen. — Het d. *Ransouy* ligt aan de *Sore*, tegen over den mond van den *Erenz*, telt 37 h. en 285 inw. — De kerk is aan den *H. Banzolonius* toegewijd. — Er is een gemeentebosch groot 166 bund. 42 v. r. 90 v. ell.

REISERMUHL, geb., bert. *Luxemburg*, ligt $1\frac{1}{2}$ u. van *Dickirch*.

* REITDIEP (HET). Reg. 9, staat: *Ferwert*, lees: *Feerwert*,

REITERWALD, bosch, in het regtsgebied van *Remich*, grooth. *Luxemburg*, N. van *Bous*, W. aan *Stadtbredimus*.

* REITSUM. Reg. 6, staat: vlasteelt. lees: vee-teelt. — De kerk is klein.

REIZENDE MAN (DE), hofstede in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, gedeeltelijk gem. *Heilo-en-Oesdom*, 40 min. Z. van *Heilo*, gedeeltelijk gem. en 20 min. van *Limmen*. — Deze hofst. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 29 bund. 90 v. r.

* REKER-POLDER (DE NOORDER-) is onbehuïsd; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 114 bund. 41 v. r. 50 v. ell., alles schotbaar land, en wordt, gezamenlijk met den *Mangelpolder*, door eenen molen bemalen. Het bestuur bestaat uit den *Burgemeester*. als *Dijkgraaf* en twee *Poldermeesters*.

* REKER-POLDER (DE ZUIDER-) is onbehuïsd; beslaat, gezamenlijk met den *Middel-Reker-polder*, eene oppervlakte van 140 bund., alles schotbaar land en wordt door eenen molen op het *Groot-Noordhollands-kanaal* van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Dijkgraaf* en twee *Poldermeesters*.

REKHEM, veelal verkeerdelijk *REKKOM* geschreven, buit. in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en 5 u. Z. van *Zutphen*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Doetinchem*, gem. *Ambt-Doetinchem*. — Op dit buit., hetwelk zeer boschrijk is, treft men een sierlijk landhuis aan, aangenaam gelegen aan de *Beilheimerbeek*, ter plaatse, waar vroeger het klooster *Beithem* gestaan heeft. Voorheen had men er ook eene *ijerpieterij*, die in het jaar 1800 naar *Keppel* verplaatst is. Vroeger was het een eigendom van wijlen den Graaf van *LIESSEN* van *Hogvelaken*, in leven *Gouverneur* van *Gelderland*, die dit huis gesticht en den naam van *REKHEM* gegeven heeft. In het jaar 1856 zijn deze goederen, welke eene oppervlakte besloegen van 159 bund., door de erven van gezegden Graaf verkocht en aan verschillende personen overgegaan. Het landhuis, met 59 bund. is een eigendom van den Heer *G. H. Hoastius*.

{ REKKOM. buit., prov. *Gelderland*. Zie *REKHEM*.

{ REKVISSCHERS-POLDER, pold., prov. *Utrecht*. Zie *REKVISSCHERS-POLDER*. W.

* BELAERSHOEK, lees: BELAARSHOEK.

* REMBANG, reg., bestaat uit de distr.: *Rembang*, *Waroe*, *Binangon*, *Kragang*, *Soelang*, *Pamotjan* en *Sedan*.

* REMBANG (DE), riv., op *Java* is 12 palen lang, aan den grooten weg, 40 voeten breed, en aan den mond voor haven en scheepstimmerwerf dienstbaar.

REMBANG (DE BAAI-VAN-), baai op het eil. *Java*, resid. *Rembang*, tusschen de voorhoeken *Njamploeng* en *Tandjong Boewang*. Er liggen daarin vijf kleine koraal-eilandjes, met riffen en banken, waardoor de reede gevaarlijk is. De diepte is tot 12 vademmen ver uit den wal.

* REMERSCHEN, gem., grooth. *Luxemburg*, telt in de kom van het d. 750 inw.

{ REMICH, dek. in het vic. apost. van *Luxemburg*, bestaande uit de volgende zeventien par. als: *Remich*, *Bous*, *Canach*, *Dalheim*, *Ellingen*, *Elvingen*, *Greveldingen*, *Leningen*, *Mondorff*, *Remerschen*, *Schengen*, *Schwebsingen*, *Stadtbredimus*, *Syren*, *Waldbredimus*, *Weiler-zum-Thurm* en *Wellenstein*, welke ieder eene kerk hebben; terwijl

men in dit dek. nog negen kapellen en bijkerken telt, als: eene te Bech, eene te Burmeringen, eene te Trintingen, eene op den Stephanusberg, eene te Klein-Macher, eene te Pilsderf, eene te Weltringen, eene te Altwies en eene te Hassel. De dienst wordt in dit dek. waargenomen door achttien Pastoors en acht Kapellanen, en men telt er bijna 15,000 zielen.

* REMICH, gem., heeft 2400 inw. De par. telt 2000 Communikanten.

* REMICH-EN-GREVENMACHER. Reg. 8, staat: 32 lees: 33 REMMELINK, boerenervé, prov. Gelderland, gem. *Wisch*, 50 min. van *Varsveld*, eene oppervlakte van 39 bund. 17 v. r. 80 v. ell.

* REMSERT of REMSWERT bestaat uit 5 h., met 20 inw.

* REN ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. O. van *Gemert*, 5 min. Z. Z. W. van *Mortel*, waaronder het behoort; met 7 h. en 40 inw.

* RENCUM telt slechts 550 huisgez. Het d. komt voor in 1101 als *HEREKEN* in een giftbrief, waarbij de kerk door Bisschop BRACIUS wordt afgestaan aan de kosterij St. Maria te Utrecht. Bl. 422, reg. 5, staat: stomp spits lees: spits — De R. K. kerk, aan den H. LUBERTUS toegewijd, is in het jaar 1837 gesticht.

* RENCUMS-HARTE, staat: Zie HATTE. (RENCUMS). lees: Zie HATS (RENCUMS).

RENDEZ-VOUS-EILAND, eil. in *Oost-Indië*. Zie PORLOS-BAYAH, RENGEL, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java* resid. *Renbang*. RENKENVOORT, of RINKESFORT, geh., prov. Limburg, gem. en 5 min. Z. O. van *Maaabree*, met 15 h. en 90 inw.

* RENNEBERG, Staat. Zie RUNNENBERG. Lees. Zie RUSSENBERG.

RENNEBURG (DE), geh., prov. Groningen, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Vlagtwedde*; met 2 h. en 15 inw.

* RENOY. Staat: *Beest-en-Rhenoy*, lees: *Beest-en-Renoy*, — De R. K. stat. telt 670 inw.

* RENSEL (DE) is gebezigd om het trekdiep van Groningen naar Winschoten te verlengen. Het loopt van laatstgemelde plaats, ter lengte van ongeveer 20 min., naar Winschoterslil, waar het door eene dijk met de Pekel-Aa verbonden is. — Deze neemt bij de Bult nog de Westwoldsche-Aa op, loopt, met deze vereenigd, voorbij de Nieuw- of Langakker-Schans, en ontlast zich door de Statenzijl in den *Dollart*. Door middel van de RENSEL, heeft Groningen dus gemeenschap met den *Dollart*, en er bestaan geregelde veren van Pekela en Nieuwe-Schans naar Groningen en vice versa. Het veer naar de Nieuwe-Schans, langs een klein kanaal (het Snikdiep) uit de Aa gegraven, onmiddellijk bij den vesting eindigende, is van belang voor het verkeer met Oost-Friesland, ofschoon het door de stoombootdienst op de Emsa veel van dit belang verloren heeft.

* RENSELERBERG ook MALLENFOLL geheeten, bestaat uit eenen door menschenhanden opgeworpen ronden heuvel, welks voet omringd is door eene drooge gracht, terwijl de middellijn van het bovenvlak eene lengte van 20 passen heeft.

* RENSWOUDE telt in de kom van het d. 62 h. en 480 inw. — Bl. 433, reg. 2, staat: TAETS-VAN-AMERONGEN, lees: TAETS VAN AMERONGEN, — Bl. 434, reg. 15, staat: getaude baren lees: gebrekeverleerde fascen

* RENSWOUDE (HET HUIS TE). Reg. 24, staat: op den gezegden Heer lees: op den Heer

* RESPELHOEK, buurs., prov. Gelderland; en telt 19 h. en 140 inw.

* **HESSEN.** Bl. 437. De kerk behoort aan de Herv. en heeft eenen vierkanten toren met lage spits.

* **RETERSBEK** of **RITTSBEEK** ligt W. van *Heerlen*. De eerste melding van deze plaats komt voor in een Charter van **WALRAM**, Heer van *Falkenburg en Montjoie*, gedagteekend 1 Mei 1288.

RETRANCHEMENT. Bl. 440, reg. 11 en 16, *staat*: schansen. *lees*: forten. — Reg. 19, *staat*: schans *lees*: fort — De ruimte binnen de wallen bedroeg ruim 30 bund., doch met den hoofdwal 53 bund.

RETRAITE (LA), buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. *Serooskerke-Rijnsburg-en-Hondegem-Ambacht*, en ten W. buiten de kom van het d. *Serooskerke*, aan den klinkerweg naar *Domburg*, eene oppervlakte beslaande van 2 bund. 11 v. r. 9 v. ell.

* **REULAND**, voorm. heerl. Reg. 5 *staat*: *Hulsingen lees*: *Halzingen* — Deze heerl. was in drie meijerijen namelijk die van *Reuland*, *Holler* en *Asselborn*, verdeeld, en bevatte, volgens eene *Nyt* van het jaar 1692, de volgende plaatsen: *Reuland*, *Bullingen*, *Holler*, *Binsfeld*, *Breidfeld*, *Massen*, *Asselborn*, *Sassel*, *Biwisch* en *Watermahl*, benevens deelen van *Landscheid*, *Steinbach*, *Lieler*, *Boxhorn*, *Rimlingen*, *Nieder-Besling*, *Weis-Wampach* en *Lingeler*. — Onder het Oostenrijksche bestuur over het hertogdom *Luxemburg* betaalde deze heerl. 5 flor. 9 sols 5 deniers van elke 1000 *Florijnen*, die het gezamenlijke land opbragt. — **REULAND** was de wieg en bakermat van een oud-adellijk geslacht. Of **WERNERUS DE REULAND**, die in eene oorkonde van het jaar 1173, waarbij Keizer **FREDERIK I** de bezittingen, vrijheden en regten van het klooster *Siegburg* bevestigde, tot dit geslacht behoorde, is niet met zekerheid op te geven. Ker is dit te vermoeden van **WALTER** en **CUNO VAN REULAND**, beide in eene oorkonde van Keizer **HENDRIK VI**, ten jare 1194, onder de *Leenmannen* van het klooster te *Echternach* vermeld. **CUNO VAN REULAND** bezegelde in het jaar 1270 eene leenbrief van graaf **HENDRIK VAN VEREBURG**. **ARNOLD Jonker (Domicellus) VAN REULAND** deed in 1299 in *vigilia pasche* afstand van zijne regten op de tienden te *Euren* ter gunste van zijne zuster **JUTTA**, echtgenoot van **WILLEM VAN MANDERSCHIED**, terwijl hij het patronaatregt over de kerk te *Euren* aan het klooster van *St. Agnes te Trier* opdroeg. Twee jaren later (1301) verkocht jonker **ARNOLD** de heerl. *Müringen* aan **FREDERIK VAN SCHLEIBEN**, en omstreeks en in 1313 vinden wij hem ook onder de *leenmannen* van den *Trierschen Keurvorst* genoemd. Met dezen **ARNOLD** stierf het geslacht der *Heeren VAN REULAND* in den mansstam uit en **REULAND** schijnt aan **FREDERIK VAN BLANKENHEIM** gekomen te zijn, **ELSA VAN NEUENSTEIN**, **FREDERIKS** weduwe, stond **REULAND** in 1321, voor zekere geldsom, aan *Koning JAN van Bohemen* af, en bevestigde in 1327 dezen koop. Toen *koning WENCESLAUS* zich in het jaar 1384 als *Hertog van Luxemburg* liet huldigen, benoemde hij **EDMUND VAN ENGELSTORF** tot *Erfkamerheer* des hertogdoms en beleede hem als zoodanig met de heerl. **REULAND** en met een aandeel van *Ober-en Nieder-Besling*. Nog ten huldigen dage ziet men in de bouwvallen van het kasteel **REULAND**, thans tot den *Pruiasischen Kreits Malmédy* behoorende, eenen steen op welken twee kruisselings liggende sleutels als teekenen der waardigheid van *Erf-kamerheer* uitgebouwen zijn. — Door **EDMUNDS** kleindochter **ALVERADA**, kwam **REULAND** aan de *Heeren VAN PALLANDT*, als zijnde die *jonkvrouwe* ten jare 1401 met *Heer WERNER VAN PALLANDT* in het huwelijk getreden en door den echt van *MARGARETHA VAN PALLANDT* met *Heer*

DIEDERIK VAN MYLENDONK EN SCHONAU werd REULAND eene bezitting van het in het stift Keulen bloeiende geslacht van MYLENDONK. BALTHASAR VAN PALLANDY van de linie BREDENBEND verwierf, door zijn huwelijk met ELIZABETH VAN MYLENDONK, een aandeel van REULAND. De plaats, waar zijn ligchaam en dat zijner gemalin in de slothapel te REULAND rusten, wordt aangeduid door een fraai zwart marmeren blad waarop men de volgende opschriften leest :

ANNO DOMINI M. D. C. X. X. V. OBIT ILLUSTRIS DOMINUS BALTHASAR, B. BARONIBUS DE PALLANT, BREDENBEND ET IN REULAND, BOURGRAAF ET DOMINUS IN ALPEN, CAMERARIUS DUCATUS LUXEMBURGENSIS ET COMITATUS DE CHINT. — OBIT ILLUSTRIS D. ELISABETHA EX BARONIBUS DE MILENDOSCK, BOURGRAAF IN DRACHENFELS ET DOMINA IN MEYDRICH CONIUX, QUORUM ANIMAE REQUIESCANT IN PACE (d. i.: In het jaar ONSES Heeren 1625 overleed de Edele Heer BALTHASAR Baron van PALLANDY, *Bredenbend* en in REULAND Burggraaf en Heer van *Alpen*, Kanselier van het hertogdom Luxemburg en de graafschap Chint. — Overleed de Edele Vrouw ELIZABETH Barones van MYLENDONCK, Burggravin van Drachenfels en Vrouw in Meydrich, zijn echtgenoot. Dat hunne sielen rusten in vrede!)

In vervolg van tijd wisselde REULAND nogmaals van beheerschers, van OPILIA VAN PALLANDY liet hare goederen aan hare nicht (de dochter van zuster JOHANNA GREYTRUIDA), MARIA MAGDALENA VAN SOETERN, na, en die droeg ze haren echtgenoot den Burggraaf JOHANNES FRANCISCUS VAN BERGHES over. — Graaf FERDINAND VAN BERGHES, zoon van JOHANNES FRANCISCUS VAN BERGHES en MARIA MAGDALENA VAN SOETERN, geboren 4 Junij 1665, hield zich steeds te REULAND op, waar hij druk bezoek ontving van zijne pleitbezorgers in de talrijke processen, die hij met andere Edelen over verschillende erf- en leenregten voerde. Hij overleed te REULAND den 12 Februarij 1736. — Na zijnen dood werd de heer van REULAND, wegens de vele daarop rustende schulden, in beslag genomen en in naam des Hertogs van Luxemburg geadministreerd. In de stukken, bij die gelegenheid opgemaakt en waarvan de origineelen op het provinciaal-archief te Luxemburg berusten, zijn belangrijke mededeelingen te ontleenen, gelijk uit het hier volgende kan blijken. De Heer van REULAND bezat aldaar een kasteel door grachten omringd, met drie vischvijvers en eene schapenfokkerij. In het bosch van het laatstgenoemde was de kapel van Onze Lieve Vrouw te REULAND gekomen. Bij het kasteel waren onderscheidene tuinen en akkervelden, eenige schuren en weiden. Op eene weide, *Essau* of *Esaw* wel genaamd, moesten de bewoners van Asselborn het land maaijen, de burgers van REULAND het droogen en drie inwoners van Bracht, die van Stupach, Lascheid, Lommersweiler en Beiler het hooi rijdten. — Den Heer van REULAND behoorde een beukenwoud van 15 morgen grootte, *Helpelt* genaamd. Alle afgewaaide takken moesten de burgers van REULAND zich toeëigenen, maar zij moesten daarvoor jaarlyks 30 boomen planten. Het zelfde regt bewoerden de bewoners van REULAND ook in het bosch op den berg *Guirscheid* te hebben. Den Heer van REULAND behoorende hof te Walhausen, bij Durk bestond uit woning, bosch, akkergronden en weiden. De hof was tien morgen vrij en gaf 8 malter veldgewas (half rogge, half haver), $7\frac{1}{2}$ dadels, 12 potten boter, 100 eijeren en een speenvarken. De 8 malter trok de Heer van BERING VAN WALLERODE. De kapel van Onze Lieve Vrouw te REULAND trok 12 schellingen van dezen hof. — Aan den Heer van REULAND behoorde wijders de molen te REULAND, waar de burgers van REULAND, Lascheid en Weveler maalpligtig waren. De molenaar moest jaarlijks

15½ malter rogge, een half malter havermeel, een vet zwijn, een pond kaneel, een pond *Ingber* (gember), een pond peper en 12 pond Hollandsche kaas den Heer opbrengen. Uit deze inkomsten van den molen genoten de erfgenamen der Heeren d'HANKE van St. Veit 8 malter rogge en 6 daalders in geld, als intresten voor een kapitaal van 300 patagons. Ook KARL THEODOOR VAN PORTENHAGEN beurde jaarlijks 18 sesters rogge, en even sooveel de gevolmagtigde van MICHAEL WALDE uit de inkomsten des molens, uithoofde van den waterloop. De ingezetenen van Beiler, Lascheid en Lommersweiler moesten de noodige hand- en spandiensten verrigten, wanneer de molen vernieuwd of vertimmerd werd. — De Heer van REULAND spande de hooge, middelbare en lage vierschaar te REULAND, Lascheid, Lommersweiler, Beiler, in het deel van Stupaach dat op den rechter oever van den Our ligt en over eenen ingezetenen van Lüngeler. De Heer had het regt den Regter en de zeven Schepenen te benoemen, en ook eenen bijzonderen leenhof op te rigten. Hij besat het regt der jagt en visscherij, op een deel waarvan echter FRANS VAN LINSTER aanspraak maakte. — Ook in den hof van Thommen besat de Heer van REULAND een deel van het hooge, middelbare en lage rechtsgebied, namelijk een derde, terwijl hij het regt had er eenen Meijer, 5 Schepenen en eenen geregtsdienaar te benoemen. LEONHARD FATHORVILLE had zich door aankoop in het bezit der waardigheid van Meijer des hofs van Thommen gekocht, even als van eenige inkomsten, die weleer aan den Heer van REULAND hadden toebehoord. Tot den hof Thommen behoorden, Thommen, Grüffelingen, Oudler, Espeler, Braunlauf, Weisten, Aldringen, Weppeler, Leithum, Maldingen, Maspelt, Crombach, Hinderhausen, Auel, Weveler, Arstel, een deel van Lüngeler, een deel van Beho, en een deel van Durler. — De Heer van REULAND ontving insgelijks de tienden te Oudler, welke 12 malter, half rogge, half haver, bedroegen, maar waarvan echter een deel aan de erven van zekeren WINTGEN verpand was. — De zouttienden te Weissen en Braunlauf, 7 à 8 malter rogge en haver bedragende, waren aan de erfgenamen van SERVATIUS SCHERREN en die van NICOLAAS WINTGEN te St. Veith verpand. De laatstgenoemde bezaten ook de tienden te Thommen en Crombach pandswijze. — Van eene belasting, die onder de benaming van tolregt (*Zollrecht*) op de St. Matthias jaarmarkt te Maldingen werd geheven, erlangde de Heer van REULAND een derde deel. — Zes inw. van Thommen, zes van Crombach en drie van Grüffelingen waren tot bepaalde hand- en spandiensten verplicht. Drie ingezetenen van Lüngeler en drie van Bracht moesten alle jaren één dag most rijden en één dag op den akker van den Heer van REULAND ploegen. — Van den molen te Durler, welke insgelijks aan den Heer van REULAND behoorde, moest de molenaar jaarlijks 6 malter rogge, 4 sesters havermeel, een pond kruidnagelen, een pond ingber, een pond peper, 12 pond Hollandsche kaas en een vet zwijn of 5 daalders opbrengen. Zes sesters van de rogge vielen ten deel aan de erfgenamen van VAN MURRAY wegens pandregt. — De molen te Thommen, almede aan den Heer van REULAND behorende, gaf jaarlijks 10 malters rogge, een vet zwijn of in plaats daarvan 5 daalders, verder een pond foelie, een pond peper, 12 pond kaas en 4 sesters havermeel. — De inkomsten van den molen te Crombach werden betaald aan de kapel aldaar ten gevolge eener schenking. — De inwoners van Asselborn

en Holler moesten een, beneden den molen te Thommen gelegen, meer reinigen en in stand houden, en de inwoners van Hinderhausen moesten het daartoe noodige rijswerk leveren. — In den hof van Thommen bezat de Heer van REULAND ook nog een bosch, Streitwald genaamd, tusschen de bosschen van den Baron de MONTROY en die der Graven van SALM gelegen. Dat bosch was ongeveer 50 morgen groot en daartoe behoorden nog twee weiden, die omstreeks 5 wagens heide gaven. — Bij Maspelt bezat de Heer van REULAND twee morgen land. — De Heer van REULAND was ook oppergerechtsheer in den Hof Holler, waartoe de d. en geh. Holler, Breittfeld, Binsfeld en Marsen en zeven huizen te Lieler behoorden. Hij benoemde er den Meijer, den Geregtsschrijver (Secretaris) en den Geregtsdienaar, doch de benoeming der zes Schepenen stond aan de abdij Prüm. — De tienden van Holler bestonden uit 15 of 14 malter veldgewas, half rogge en half haver, en 7 schellingen in geld, alles insgelijks het eigendom der Heeren van REULAND. Sinds 1758 had de Keurvorst van Trier zich in het bezit dezer tienden gesteld. Ook de moettienenden die 15 tot 14 sesters, half haver, half rogge, bedroegen, had de Keurvorst van Trier bemagtigd. Nog had de Keurvorst zich hier van het schaftgeld meester gemaakt, bestaande uit 21 daalders, 10 malter schaft haver, 4 malters rogge, 15 hoenders en 150 eijeren. Deiv. waren tot hand- en spandiensten verplicht. — Ook in den hof Watermahl, waartoe eenige huizen te Ourth behoorden, was de Heer van REULAND hoog-, middelbaar en grondgerechtsheer, benoemde er den Meijer, 6 Schepenen en den Geregtsdienaar en ontving er de straffelden en de tienden. De laatste bedroegen 14 à 18 malter, half rogge, half haver, en waren aan LEONHARD DEMAINZ, vroeger Burgemeester te Luik en Heer van Beaumel en van de helft van Houffain verpand. — Uit den hof Watermahl trok de Heer van REULAND jaarlijks 11 daalders schaftgeld, 4½ malters schaft haver; in het eene jaar 8, in het andere 7 kapoenen en 5 hoenders. Zeven inwoners moesten ieder een negenponds brood leveren en ieder bekam daarvoor een wit tarwebroodje van eenen stuiver. De molen te Ourth gaf de zelfde pacht als de overige molens, die aan den Heer van REULAND behoorden, doch die inkomsten waren deels aan de kerk van Watermahl, deels aan de erfenamen van FRANÇOIS DUMONT DUMÉ, te Malmedy, verpand. — In den hof Asselborn was de Heer van REULAND Opper-Gerechtsheer, ontving er de boeten, het schaftgeld en de schaftvrucht, alsmede van elk inwoner een hoen, het *oastensnoekhoen* genaamd. Hij bezat er het recht van jagt en visscherij. De dorpen en gebuchten Asselborn, Bivers, Boxhorn, Rimmling, Sassel, Semkein en twee huizen te Demmingen (Demeschbach) vormden den hof Asselborn. — De abdij van St. Maximin moest jaarlijks den Heer van REULAND, als Opper-Gerechtsheer een malter rogge, 2 kapoenen en 2 pond was uit den molen te Asselborn leveren. Maar deze belasting was der abdij St. Maximin verpand. — De Heer van REULAND was ook Heer van Ober- en Nieder-Besling (*Haut-Bellain* en *Bas-Bellain*), en ontving een deel van het wachgeld, dat op de jaarmarkt, die op St. Michael te Ober-Besling werd gehouden, gestort werd. Daarvoor moest de Heer echter de helft der kosten van eenen maaltijd betalen, die daags na de jaarmarkt aan de leden van het gerecht werd gegeven. De aandelen, welke de Heer van REULAND aan de tienden te Ober- en Nieder-Besling had, waren aan het geslacht BERING van WALLERODE en aan de

erfgenamen van GERHARD DUNT, te Malmedy, verpand. De laatste bezaten ook pandswijze het aandeel aan de tienden te Holdingen (Heldange), het aandeel aan de tienden te Trois-Vierges en aan die te Limerlé. Met 6 malters uit deze tienden was het hospitaal te Bastenach (Bastogne) beleend. — Te Breidfeld, in de heerlijk. *St. Veit*, had de Heer van REULAND het regt 7 gulden schaftgeld in te vorderen; dit was echter aan de kerk te St. Veit verpand. — Als Grondbeër te Cruchten benoemde de Heer van REULAND Meijer en Schepenen en deelde de boeten met de Heeren van SCHMIDTUSE. Hij had het regt der jagt en visscherij te Cruchten, ontving er onderscheidene vruchten en hoenders en 6 stuivers, het laatste onder de benaming van *hartpenning*. — De ingezetenen der heerlijk. REULAND en die der hoven Thommen, Holler, Asselborn en Watermahl, moesten de noodige handspandiensten voor het onderhoud van het kasteel te REULAND verrigten; wanneer dit van hen gevorderd werd. — De Heer van REULAND was Kri-kamerheer van het hertogdom Luxemburg en het graafschap Chiny en Patroon der parochiën Reuland, Thommen, Besling Lommersweiler en Limerlé. De leenmannen der heerlijkheid REULAND moesten hunne leenen bij het leenhof REULAND verheffen. Bij elke verandering van Heer, of bij elk sterfgeval van een Vassal moest het leen op nieuw verheven worden; in het eerste geval bragt de Vassal eene gouden en eene silveren munt op, niet te klein en niet te groot. Wanneer de Leenman stierf moesten zijne erfgenamen den Heer 26 schellingen betalen. — Uit een en ander blijkt duidelijk, dat de heerlijkheid REULAND in het midden der achttiende eeuw nog zeer uitgestrekt was, maar dat ook vele der inkomsten verpacht of op andere wijze vervreemd waren. — Het wapen der heerlijk. REULAND was van goud, met eenen dwarsband van azuur. Op den gekroonden helm prijkten twee paauwenvederen.

* REUSEL bevat, behalve de in het Wbk. vermelde, nog de geh. Heikant, Lensheuvel, de Peel, Hoeve, Kattenbosch, Voort en Weijerland. — Bl. 442. Nadat de schuurkerk was afgebrand is de oude par. kerk eerst in 1795 aan de R. K. teruggekomen.

* REUTUM, prov. *Overijssel*. In de R. K. kerk is een orgel geplaatst.

* REUVER is de gewone pleisterplaats der diligences, welke van Maastricht op Venlo rijden. Vroeger stond hier een kapel, die, bouwvallig en te klein geworden zijnde, in 1855 door eene nieuwe kerk aan den H. LAMBERTUS toegewijd, vervangen werd. Zij wordt thans door eenen Pastoor bediend.

REUZENBERG, berg, prov. *Gelderland*. Zie RIJSELENSBERG (DE) W.

* REUZENHOEK, b. onder *Zaamslag* heet eigenlijk ROZENHOEK, zijnde het eerste de benaming volgens de uitspraak der landlieden.

REWONG d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Baglen*.

* REYD, geh., prov. *Noord-Brabant*, telt 53 h. en 200 inw.

* REYMARK-AMBACHT. Staat: of het eil. lees: op het eil.

REYT (DE DUIVELS-) pool prov. *Noord-Brabant*. Zie RIR. W.

* REXNA zoek dat woord bl. 446 Wbk. Aldaar staat: 1670. lees: 674.

* RHEDEN, Reg. 8 staat: Luug-Soeren. lees: Laag-Soeren. Bl. 448 reg. 25, staat: en getal, lees: een getal.

* RHEDEN (WORDT) huurs, prov. *Gelderland*, telt 24 h. en 200 inw.

RHEDERBROEK (WORDT-), pold., prov. *Gelderland*, arr. en kant. *Arnhem*, gem. *Rheden*. Hij watert uit op den IJssel, door eene steenen sluis wijd 1,21 ell.

- * **RHEMMERSTEIN**, staat: kw. lees: kast.
RHEMMERDEN, geh., prov. *Utrecht*. Zie *Rammarns*. W.
- * **RHENEN**, gena., bl. 485. De kommanderij der duitse orde bestaat slechts in naam. — Men heeft te *Rastau* ook eene Bast van leening.
- * **RHENENSCHÉ-NUEDEN-EN-ACHTERBURGS-HOOILAND**, lees: **RHENENSCHÉ-NUEDEN-EN-ACHTERBERGS-HOOILAND**.
- * **RHIENDEREN**, b., prov. *Gelderland*. Zie *Ruzsumm*.
- * **RHODES**, lees: **RHODUS**. Het ligt 10 min. N. O. van *Bodegroen*, en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 10 bund. 43 v. r. 45 v. ell.
- RHOONSCHÉ-VEER (HET)**, rijks voetveer, over de *Oude-Mas*, prov. *Zuid-Holland*, gem. en N. van *Oud-Beijerland*. Men nu er over van *Oud-Beijerland* op de *Haven van Rhoon* en van beide in plaatsen op *Middelharnis*.
- RIAM (DE)**, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de noord-westkust, met eene noordelijke rigting in de *Chinesische-Zee* uitlopend.
- * **RIBWEILER** is geen geh. maar een d.
- * **RIDDERKERK** bevat, behalve de in het *Wbk.* opgegevene geh., mede de b. *Rijsoordsterstraat*.
- RIDDERSTRAAT (DE)** of **VELDSTRAAT**, weg, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Wijk-en-Aalburg*, in eene westelijke rigting loopende van het d. *Wijk* naar de *Broeksche straat*. Deze weg ontleende den eersten naam van eenige adellijke gebouwen, welke er vroeger aanstonden. Thans treft men er nog vele aanzienlijke boerderijen aan.
- RIED**, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Franekeradeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Harlingen*, bestaande uit de d. *Ried*, *Boer*, *Dongjum*, *Herbaijum*, *Peins*, *Schalsum*, *Sweins* en *Midlum*, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2962 bund. 46 v. r. 44 v. ell., waaronder 2936 bund. 75 v. r. 44 v. ell. belastbaar land.
- RIED (DE)**, meerteje, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, $\frac{1}{2}$ u. W. van *Zwaag-Westende*, dat O. met het *Wijde water* in verbinding staat.
- * **RIEDERWAARD**. Staat: Zie *RIJERWAARD (OUD-EN-NIEUW-)*. lees: Zie *RIJERWAARD (OUD-EN-NIEUW-)*.
- RIEGE (DE)**, geh., prov. *Friesland*. Zie *Ryeg*.
- * **RIELSCHE-HEIDE** beslaat eene oppervlakte van 18 bund. 8 v. r. 50 v. ell.
- RIEONG**, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java* resid. *Bandjarmasing*, in het binnenland, aan de *Doeson*. Het is bewoond door *Djakkers*, regelmatig en op eene eigenaardige wijze gebouwd; bestaat uit 8 h., waarvan vier eene lengte hebben van 30—45 ell. en iets door vijf of tien, meestal aan elkander vermaagschapte, gezinnen bewoond worden. De huizen staan hoog boven den grond, op stevige stopen, de met boomschors bekleede wanden, van de lange voor- en achterzijden, hellen vrij sterk naar buiten over, en zijn daar het breedst, waar zij het insgelijks uit boomschors bestaande dak staten. Van dezer huizen, met het front naar de rivier gerigt, vormen eene rij langs den oever, en tien schreden achter hen verheft zich reeds het groote en digte bosch. Behalve ongeveer anderhalf honderd *Djakische* bewoners, hebben zich daar ook twee *Mohammedaansche* huizingen van *Bandjarmasing* gevestigd. Hoenderen, kleine zwarte varkens, van het zoogenoemde *Siamsche* ras, loopen er in menigte onder de

woningen rond, en voeden zich met hetgeen door de vloerreten naar beneden wordt geworpen. Men ziet daar vele suikerbroodvormige op een gestapelde hoopen bruinijzersteen, grootendeels uit de hooge in de Dooson vallende zijrivier de Patakej afkomstig, in de nabijheid van welker mond deze ertsrijke steenklompen door duikers worden opgehaald en vervolgens bij den Goenong-Ratauw uitgesmolten. Dit ijzer wordt ondertusschen voor minder deugdsaam gehouden dan dat uit de Soengej-Manbanen.

RIESBERKAMPEN, b., prov. *Friesland*, Zie **RYSBERKAMPEN**. W. en A.

RIET (DE GROOTE-), voorm. hofstede, prov. *Utrecht*, gedeeltelijk gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Lousden*, gedeeltelijk gem. en $\frac{1}{2}$ min. Z. van *Stontenburg*. — Deze hofstede, welke, met de daartoe behoorende gronden eene oppervlakte besloeg van 63 bund. is in het jaar 1831 aan percolen verkocht.

RIETBAAN (DE), water, prov. *Zuid-Holland*, zijnde een der beide vaarwaters, waaria de *Noord* verdeeld wordt, door het *Roode-Zand*. Het is het westelijke en geringste, hebbende slechts eene diepte van 1,00 tot 2,40 ell. bij middelbaren rivierstand. Het wordt weder in twee vaarwaters verdeeld door de *Galgeplaat*, waarvan het oostelijke en voornaamste den naam behoudt, terwijl het westelijke dien van *Strooppot* aanneemt. Zie dat woord.

* **RIETBEKE**, *Rotsbek* of *Rutsen* ligt $\frac{1}{2}$ u. O. Z. O. van *Almelo*, $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Enschede*, $2\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Lonneker*; telt 16 h. en ruim 120 inw.

RIETKADE (DE), kade prov. *Noord-Brabant*, gem. *Almkerk-en-Uitwijk* in eene oostelijke rigting, langs de noordsijde van de *Alm* van *Almkerk* naar *Uitwijk* loopende.

RIETLAND, geh., prov. *Groningen*. Zie **REIDLAND**. W.

* **RIETPOLDER** paalt N. O. aan den *Spek-polder*, Z. O. aan den *West-Indische-polder*, Z. W. aan den *Huiszitten-polder*, N. W. aan de *trekvaart* naar *Leyden*. — Deze pold. is onbehuied, en wordt door eene molen, op de *trekvaart*, van het overtollige water ontlast.

RIETVELD, b., prov. *Utrecht*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Schaftwijk*; met 13 h. en 160 inw.

RIETVELDSCHÉ-POLDER (DE), pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie **RIETVELD (HET BEZONNERKADÉ)**. W.

* **RIETWIJK**, voorm. d. in *Kennemerland*. Van dit d. is nog eene boerderij aanwezig die den zelfden naam draagt.

* **RIETWIJK**, voorm. adell. h., *Staat*: Zie **REUWIJK**. lees: Zie **REUWIJK**.

* **RIEZENBERG**. *Staat*: Zie **RUSELENBERG**. lees: Zie **RISSELENBERG**.

* **RIJDERWAARD**. *Staat*: Zie **REIJERWAARD**. lees: Zie **REIJERWAARD (OUD-EN-NINW-)**.

RIJERSKOP, voorm. heerl., prov. *Utrecht*. Zie **REIJERSKOP-GRONDEN**. W.

* **RIJGERIJ**. *Staat*: geh. lees: plaats

RIJKEBUURT, geh. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. *Serooskerke-Rijnsburg-en-Hendogems-ambacht*, $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Serooskerke*; bestaande uit 4 boerderijen met ruim 20 inw.

RIJKLOF-VAN-GOENS-BAAI, baai in *Australië*, aan de *Westkust* van *New-Guinea*.

* **RIJN (DE)**. Bl. 488. De afstand is van de *Grebbe* tot aan *Amerongen* 10628 ell. en van *Amerongen* tot aan *Wijk-bij-Duurstede* 9640. Zie verder de **LEX**.

* **RIJN (DE)**, geh. in *Hunsingo*, moet wegvallen.

RIJN (DE BOVEN-), naam, welken men geeft aan dat gedeelte van den *Rijn*, begrepen tusschen de Pruisische grenzen en het separatiepunt tusschen Waal en Neder-Rijn.

* **RIJN (DE KROMME-)** heeft te Wijk-bij-Duurstede een sluisje, wijd 1,25 ell.

RIJN (DE NEDER-), dat gedeelte van den *Rijn*, van het separatiepunt van de Waal en het Pannerdenschekanaal af tot aan Wijk-bij-Duurstede, alwaar hij den naam van *Lax* aanneemt.

RIJN (DE OUDE-), riviertak in de prov. *Gelderland*, zijnde de oude loop van den *Rijn*, vóór 1696, die zich alstoen even boven Schenkenschans van de Waal afscheidde en noordwaarts liep naar het Lobith tot aan den Houwberg en van daar westwaarts, en kronkelde langs Aardt, stroomde tot aan Caudia, alwaar hij den tegenwoordigen loop des *Rijns* volgde. — Deze oude tak is nog geheel zichtbaar, ofschoon de oude *Rijnmond*, beoosten de Tolkamer te Lobith, des omers geheel droog is, en aldaar in 1800 met een rjlsberm is voorzien, die eenen overlaat heeft van 49 ell. breedte, overloopende op 4,08 ell. *Arnhemsch* peil, hetgeen des winters plaats heeft, door den toevoer van water uit den Boven-Rijn, indien deze tot boven 15,486 ell. boven A. P. gezeten is; wanneer nu daardoor de Oude-Rijn vast tot 4,25 ell. boven de middelbare rivierstand, dan loost hij weder zijn overvloedig water door den *Lijmerschen* overlaat op de *Lijmers* en zoo verder op den *IJssel*. — Bij ijsstopping van het Pannerdenschekanaal is deze riviertak dus dienstig om den Neder-Rijn en *IJssel* van water te voorzien. — De breedte van den Oude-Rijnmond is 559 ell.

RIJN (OUDEN-), d., prov. *Utrecht*. Zie *OUDEN-RIJN*.

* **RIJN (DE VAARTSCHE-)**. Het peil is 0,60 ell. boven A. P.

* **RIJNAUWEN (HET HUIS)**. — Bl. 492, reg. 1 en 2 staat: de *Kwak*, lees: de *Quack*, — Reg. 4 en 5 staat: *STRIJK VAN LIJNSCHOTEN*.
lees: *STRIJK VAN LIJNSCHOTEN*.

RIJNDIJK (AAN-DEN-), b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 55 min. N. van *Voorschoten*; met 61 h. en 470 inw. Ook heeft men er eene school.

* **RIJNENBERGER-POLDER**. Staat: Zie *RIJNSBURGSCHE-POLDER*.
lees: *RIJNSBURGSCHE-POLDER*.

RIJNERWATERING (DE), vaart, prov. *Zuid-Holland*. Zie *WATERING (DE KORTS.) W.*

RIJNHUIZEN, b., prov. *Utrecht*, gem. en 5 min. O. van *Jutphaas*; met 5 h. en ruim 20 inw.

* **RIJNLAND**, hoogheemraadschap. Het peil van *RIJNLAND* is 0,63 ell. onder A. P.

* **RIJN-LEVEN** ligt 10 min. Z. O. van *Bodegraven*, en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 15 bund. 65 v. r. 46 v. ell.

* **RIJNLUST**, buit., prov. *Utrecht*, ligt 20 min. W. van *Utrecht*, buiten de *Catharine-barière*, nabij den *Hommel*.

RIJNLUST, buit., prov. *Zuid-Holland*, ligt in de onmiddellijke nabijheid van het d. *Bodegraven*, en, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 24 bund. 64 v. r. 68 v. r.

* **RIJNSATERWOUDE**, paalt alleen N. aan de *Noord-Hollandsche* gem. *Leymuiden-en-Vriesekoop*. — Niet den geheelcn *Wassenaarschen* polder, maar een aanzienlijk deel daarvan, ligt in deze gem. — Men had er weleer een scheepmakerij, bierbrouwerijen, en touwslagerij, doch deze zijn allen vervallen. — Niet uit de burg. gem. *Alkemade* maar uit de burg. gem. *Woubrugge* behooren eenigen tot de *Herf.*

gem. van *Rijnsaterwoude*. — Volgens overlevering was JOHANNES SMOCKAERT eerst Pastoor te RIJSATERWOUDE, maar omhelsde, in 1873, met een gedeelte zijner gemeente, de leer der Hervormden. — Bl. §10. Het kerkgebouw te RIJSATERWOUDE is ruim en sterk, met een koor; de muren zijn stevig en worden door zware beeren ondersteund. De toren heeft een trotsch aanzien, gaande van onderen af vierkant op, tot eene tamelijke hoogte boven het dak, alwaar hij veel van zijne dikte verliest en de klokkenzolder is; van daar rijst hij achtkantig op tot aan de kap, welke niets anders dan eene stompe spits is. Deze kerk is in het jaar 1831 geheel hersteld, nadat de Predikantswoning, in het jaar 1828, nagenoeg geheel vernieuwd was. — De buitenplaats Meersigt bestaat niet meer. — Het Departement der Maatschappij: *Tot nut van 't Algemeen*, draagt thans den naam van *Alkemade-Leymuiden-en-Rijnsaterwoude*.

* RIJNVLIET eigenlijk RIJNVLIET, ligt $\frac{1}{2}$ u. van *Utrecht*, $1\frac{1}{2}$ u. N. van *IJsselstein*, en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 30 bund. 17 v. r. 48 v. ell.

* RIJP (DE), buit., prov. *Noord-Holland*, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 17 bund. 45 v. r. 82 v. ell.

RIJPERSLUIS (DE), uitwateringsluis van het hoogheemr. van *Waterland*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Ransdorp-Durgerdam-en-Holysloot*, en 1 u. N. O. van Ransdorp, in den zeedijk, dienende tot uitloozing van het opgemaalene wordende binnenwater in de zoogenaamde Rijperkolk, ter drooghouding van de landerijen, liggende onder het hoogheemradschap van Waterland.

RIJPERSLUISJE (HET), voorm. sluisje, prov. *Noord-Holland*. Zie *WONNERSLOUZE (HET)*. W.

* RIJPWETERING is geen geh. maar een dorp.

* RIJSBERGEN, prov. *Friesland*, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 17 bund.

RIJSDAM (DE), geh., prov. *Groningen*, gem. en 2 u. Z. van *Vlagtwedde*; met 5 h. en ruim 20 inw.

* RIJSENBURG, gem. bevat het d. *Rijzenburg* en het geh. *Oud-Rijzenburg*. Er is nu mede eene hoedenfabriek. — Het d. is geheel, met kerk en logement, door den Heer PETAUS JUNOCUS VAN OOSTHUSEN gebouwd, terwijl daar vroeger geen enkel huis stond. Thans bestaat het uit 39 h., met ruim 180 inw.

* RIJSENBURG, oud adell. h. heette vroeger SPARENDAAL.

RIJSENBURG (OUD), geh., prov. *Utrecht*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Rijzenburg*; met 7 h. en ongeveer 60 inw.

* RIJSENBURGSCHERWARANDE loes: RIJSENBURGSCHERBOSCH. Het ligt gedeeltelijk gem. *Driebergen*, gedeeltelijk gem. *Rijzenburg*.

* RIJSHOF, ligt 50 min. N. W. van *Tilburg* en bestaat uit 2 h. met 10 inw. Ter plaatse waar thans dit geh. ligt heeft vroeger eene kapitale beerenhuizing gestaan, welke door zekeren Heer VAN REX is gesticht, waardoor zij den naam van REXHOF en later RIJSHOF heeft bekomen; dit huis is, ongeveer 40 jaren geleden, gesloopt en laatst door zekeren Heer LOTTLEMAN bewoond geweest. Ten tijde dat deze huizing door gemelde Heeren bewoond werd, vond men aldaar fraaije tuinen, vischvijvers en boomgaarden, benevens eene landhoeve. Na de slooping van het gebouw, is alles met hout beplant, hetwelk aldaar welig groeit. De daartoe behoorende gronden beslaan eene oppervlakte van 75 bund. 60 v. r. 50 v. ell. en behooren aan verskillende personen in eigendom.

RIJSOORDSCHE-STRAAT, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 38 min. Z. van *Ridderkerk*; met 96 h. en 320 inw.

* **RIJSSEL** of **RIJSSELT** is in 1860 aangekocht voor de vereeniging *Nederlandsch Mettray*, ten einde er hulpbehoevende en verwaarloosde knapen, mits tot één der *Protestantsche kerkgenootschappen* behoorende, in eene landbouwkundige kolonie te vereenigen en voor hun onderhoud en hunne opvoeding, gedurende eenigen tijd, te zorgen.

* **RIJSWIJK**, gem., prov. *Zuid-Holland*, bevat mede de b. *Geestbrug*.

* **RIJSWIJK**, gem., prov. *Noord-Brabant*, bevat mede het geh. *Ruigenhoek*. De *meentwijnstokerij* uit aardappelen bestaat niet meer. — Bl. 536. De school staat aan den *Maasdijk*. — De toren heeft eene stompe spits.

* **RIJSWIJK**, d., prov. *Gelderland*, ligt 8 u. van *Nijmegen*. — Men telt er 94 h., bewoond door 108 huisgez., uitmakende eene bevolking van bijna 680 inw., onder welke ongeveer 520 *Herv.* en omtrent 60 *R. K.* De school wordt gemiddeld door 90 leerlingen bezocht.

* **RIJSWIJK (HET HUIS-TE-)**. *Staat*: Zie *Nieuwburg* (met *Hun-er*). *lees*: Zie *Nieuwburg*.

* **RIJSWIJKSCHE-SLUIS (DE)**, watert uit op de haven van *Vlaardingen*, is wijd 4,11 ell. en ligt 2,13 ell. beneden *middelebare eb*.

* **RIJSWIJKSCHE-WAARD (DE)**, watert uit op den *Rijn* door eene sluis, wijd 1,07 ell.

* **RIJTSETERP** is een geh. (geen b.).

* **RIJXDORP**. *Reg. 12, staat*: *HUYSSANS VAN KATTENDIJK*, *lees*: *HUNNEN VAN KATTENDIJK*.

* **RIJZENBURG**. *Staat*: Zie *Ryzenburg*, *lees*: Zie *Rijzenburg*.

RIKKERDA (HET HUIS). — Bl. 540, *reg. 10 staat*: *ALBERDA VAN MEKKENA* *lees*: *ALBERDA VAN MEKKENA*

* **RILLAND** wordt thans in eigendom bezeten door de erven van *Mevrouw HUYLOPEN*, geb. *SCHORER*, de erven *Mevrouw de wed. LASTRAM*, geb. *SCHORER*, *Mevrouw PASPOORT VAN GRAIJSEKERK* geb. *SCHORER*, den *Heer Mr. JOHAN CORNELIS SCHORER VAN DE SOERBURGEN*, allen woonachtig te *Middelburg*; *JOHAN CORNELIS GLOTTERBOEK PATIJN*, *Mr. HENDRIK JANS BARON VAN DOORN VAN WESTKAPELLE*, *Opper-Hofmaarschalk*, en de erven van *wijle Vrouwe ADRIANA WILHELMINA MAGDALENA VAN DOORN*, geb. *SCHORER*. — Men telt er 41 h., bewoond door 67 huisgez., uitmakende eene bevolking van 560 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden. In 1860 is er een steenen *wind-korenmolen* gebouwd.

* **RILLAND-EN-MAIRE** paalt N. aan het *verdronken land* van *Zuid-Beveland* en aan *Krabbendijke*, O. aan het *Batheche-gut*, W. aan *Krabbendijke* en *Waarde-en-Valkenisse*. — Deze gem. bestaat uit de heerl. *Rilland* en *Maire*, volgens het *kadaster*, eene oppervlakte van 1689 bund. 61 v. r. 31 v. ell., waaronder 1022 bund. 65 v. r. 52 v. ell. *belastbaar land* en 53 bund. 14 v. r. 32 v. ell. *vischschip en watergang*, zijnde het overige *gedeelte schorren en kreken* (1). Men telt er 50 h., bewoond door 76 huisgez., uitmakende eene bevolking van 410 inw., die allen in den landbouw hun bestaan vinden.

RIMMERSTOK *staat*: zie *Rymerstok*, *lees*: *Rymerstok*.

(1) Omtrecks 500 bund. van die *schorren*, gelegen ten Z. van den *Polder van Maire*, en den *Relgerbergsche-polder*, zijn in dit jaar (1861) ter bodijking aan den *Heer GELDOF* te *Gent*, in *België*, verkocht, en worden thans ingedijkt onder den naam van *FREDRIKA-POLDER*.

RINDO-MODJO, theestuin in *Oost-Indië*, resid. *Kudoe*, Z. O. van den *Soembing*, 1059 ell. boven de oppervlakte der Zee.

* **RINDSCHLEIDEN**, d., is zeer klein, bevattende slechts 2 h. met 18 inw. De parochie waartoe eenige omliggende geh. behooren, telt 520 zielen, onder welke bijna 400 Communikanten.

RINGERSKERKE, heerl., prov. *Zoeland*. Zie **RAAZSKERKE**. W.

* **RINGGIT**, b., ligt resid. *Bezoeki*, distr., *Panaroekan*, op 7° 42' 30" Z. B. 151° 32' 15" O. L.; 1260 ell. hoog.

* **RINGET (KAAP-)**, kaap in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Madura*, aan de noordoostkust van het eil. *Java*, resid. *Bezoeki*. Het is een gekarteld voorbergte met spitse rotspunten op verre afstand kenbaar. In de nabijheid staat 24 vademen water.

RINGPOLDER (DE), pold., prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Haringcarpsel*; palende N. aan St. Maarten, O. aan den Schagerwaard, Z. aan Geestmerambacht, W. aan St. Maarten. — Deze pold. bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 585 bund. 21 v. r. 40 v. ell.; telt 96 h., waaronder 58 boerderijen, en wordt door eenen molen, op de Raazmaatsboesem, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en drie Molenmeesters.

* **RINGWIEL (DE)** staat ten W. in verbinding met de *Flakke-Brakken*.

RINKESFORT, geh., prov. *Limburg*. Zie **REKUNVOORT**.

* **RINKVELD** geh., prov. *Noord-Brabant*, telt 4 h. en ruim 30 inw.

* **RIO-DE-ST.-JAAN**. lees: **RIO-ST.-JUAN**. Reg. 2 staat: Zie **JUAN (Rio-St.-)** lees: Zie **JUAN (Rio-St.-)**

RIPERA, b., prov. *Friesland*. Zie **HOLZPAT**.

* **RIPPERDA**. Dit art. moet wegvallen.

RISBECHA, oude naam, onder welken het d. **RISSENESS**, prov. *Noord-Brabant*, in 965 voorkomt. Zie **RISSENESS**. W.

§ **RITMEESTERS-COMPAGNIE**, uitgestrekt heideveld en veen in *Dieverdingspolder*, prov. *Drenthe*, arr. en 7 u. Z. van *Assen*, adm. en jud. kant., gem. en 1 u. Z. van *Hoogeveen*; toebehoorende aan de zogenaamde participanten te Hoogeveen.

* **RITSEBUREN**, geh., prov. *Friesland*, telt 4 h. en 20 inw.

* **RITSEBUURSTER-POLDER** telt 9 h., waaronder 7 boerderijen en wordt door 2 molens van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit Gecommitteerden uit de ingezetenen.

* **RITTHEM**, heerl. op het eil. *Walcheren*, bevat het dorp **Ritthem**, en de forten **Rammekens**, **Admiraal-Zoutman** en **Admiraal-de Ruiter**, benevens eenige verspreide huizen, waaronder het **Directie-huis der Zuidwatering**. — Bl. 560. De kerk van **Ritthem** is een klein oud langwerpig gebouw met vierkanten toren, gedekt door eene lage spits, tegen dien toren is een rond traptorentje aangebouwd.

* **RITTHEM-EN-NIEUWERVE (INLAAG-VAN-)** is niet bedijkt in 1678, doch is ontstaan door den, in 1678 aangelegden, inlaagdijk, welke is opgeworpen uit vrees voor eene doorbraak van den daarvoor liggenden zeedijk. Daarin staat ééne woning.

* **RIXTEL**. De oude kerk, welke reeds in de twaalfde eeuw bestond, werd in 1568 geplunderd en verbrand, doch is later hersteld. In 1818 echter bouwvallig geworden zijnde, is zij met den toren weggeruimd. In het jaar 1846 is er te **AARLE-RIXTEL** eene nieuwe kerk gesticht, welke O. L. V. als *Patrones* viert. Het is een langwerpig vierkant gebouw met koor, binnen zijn de kolommen tegen de

buitenmuren geplaatst en alsoo zonder zijbeuken, de toren maakt een gedeelte van den voorgevel uit, en gaat verder vierkant boven het dak op en vervolgens met een spits. De kerk is van een orgel en drie altaren voorzien.

ROBOLLIGEN-HOEK, geh., prov. *Overijssel*. Zie ROBBOLLENSHOEK. W.

* ROBONSBOSCH behoort tot de gem. *Alkmaar*.

ROBROEK, geh., prov. *Limburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Heerlen*, met 11 h. en 60 inw.

* ROCKANJE is de geboorteplaats van den landbouwkundige ROSSON PONS, geb. 10 December 1746, † in September 1831 als Rijks-Ontvanger in den Bommel.

* ROCKANJE (NIEUW-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 95 bund. 79 v. r. 60 v. ell., waaronder 86 bund. 36 v. r. schotbaar land; telt 19 h., waaronder 4 boerderijen, en werkt door eene sluis, op de Maas te Brielle, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit den Schout, vijf Leden en eenen Secretaris.

* ROCKANJE (OUD-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 95 bund. 64 v. r. 60 v. ell., waaronder 72 bund. 87 v. r. 95 v. ell. schotbaar land; telt 42 h., waaronder 7 boerderijen, en wordt door eene sluis, op de Maas te Brielle, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit den Schout, vijf Leden en eenen Secretaris.

* RODE-LE-DUC. Staat: Zie HERTOGENRADE (LAND-VAN-). Zie: Zie HERTOGENRADE (LAND-VAN-).

* RODENBURG, gem., heeft kapellen te Bruch, te Eschweiler en te Olingen, van welke de beide laatste tot de par. Rossum behooien. — De kerk te Rodenburg is aan den H. NICOLAAS toegewijd.

RODENBURGH, naam, welken men wel eens abusievelijk geeft aan de voorn. stins ROODABURG, prov. *Friesland*. Zie ROODABURG. W. en A.

* RODENRIJS heerl., telt 27 h. en 180 inw.

RODICHEM. Een gerigt of heerlijkheid ten W. van *Brakel*, prov. *Gelderland*, strekkende langs de Waal tot aan Loevestein. De Heeren VAN BRAKEL hebben het van Ameide te leen gehouden tot in 1781. In 1284 werd het RODENSCHE gespeld, toen EUSTACHIUS VAN BRAKEL er een gedeelte van afstond, dat vervolgens, met meerder landen en eilanden, is ingedijkt, onder den naam van MONNIKERLAND.

* ROEBOLLEGENHOEK of ROBOLLIGENHOEK bestaat uit 10 h.

ROEDJEJ, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjermasing*, in het binnenland, aan de Doesson, met 5. door Djakken bewoonde huizen.

* ROELIG of Rolier ligt 20 min. Z. W. van *Roggel*, en telt 18 h. en 110 inw.

* ROELOF-ARENDSVEEN. De kerk ging in 1726, over aan de R. K. van de Oude Clerestij of Jansenisten. In 1776 verbrandde de pastorie, waarbij de Pastoor mede omkwam. Hierna ging de kerk in dat zelfde jaar aan de R. K. gemeente over, die intusschen de godsdienstverandering te Oude-Ade hadden moeten bijwonen. In 1777 werd zij geheel vernieuwd en toen tevens weder eene pastorie gebouwd.

ROELOFSDIJK, bij het kadaster ROLOFSCHEN-DIJK, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Nieuw-Vossemeer*; met 14 h. en 100 inw.

ROELWATERSVEEN, naam, welken men in de wandeling wel eens geeft aan het d. ROELOF-ARENDSVEEN, prov. *Zuid-Holland*. Zie ROELOF-ARENDSVEEN. W. en A.

ROEMDE, oude naam van het dorp **RUMPT**, prov. *Gelderland*. Zie **RUMPT**. W.

ROEMER of **Romma**, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 40 min. O. van *Hazerswoude*; met 6 h. en 80 inw.

***ROEMPING**. In den nacht tussehen den 12 en 13 Augustus 1848, zijn aldaar tien huizen door de hoog geswollen wateren van de Tjidani weggespoeld.

***ROERMOND**, voorm. bisd. — Bl. 880, reg. 14 van *onderen*, staat: *Gyesteren*, lees: *Geysteren*,

§**ROERMOND**, voorm. apost. vic. gen., van het Noord-Nederlandsche gedeelte des voormaligen bisdoms van dien naam, thans met het apost. vic. van 's *Hertogenbosch* vereenigd.

§**ROERMOND**, dek., prov. *Limburg*, vic. apost. *Limburg*. — Dit dek., bevat de volgende vier en twintig par., als: *Roermond*, *Beegden*, *Buggenum*, *Echt*, *Grathem*, *Haelen*, *Heel*, *Herkenbosch*, *Herten*, *Horn*, *Linne*, *Maasbracht*, *Maasniel*, *Melick*, *Montfort*, *Neer*, *Nunheim*, *Odilienberg*, *Posterholt*, *Roosteren*, *Stevensweert*, *Swalmen*, *Vloerdep* en *Wessem*. — Men heeft in ieder deser par. eene kerk, en nog drie. bijkerken, als: eene te *Asselt* en twee te *Roermond*, metgeaders acht kapellen; wordende in dit dek. de dienst verrigt door 24 Pastoors en 27 Kapellaans. Men telt er 50,000 zielen, onder welke 21,200 Kommunikanten.

***ROERMOND**, gem. De par. telt 4200 Kommunikanten.

***ROESER** heeft geene kapel te *Berchem*. — De kerk te *Romsa* aan den H. *Rumicus* toegewijd. Het d. heeft 320 inw.

***ROESTENBERGSTER-MAAR**, lees: **ROESTENBORGSTER-MAAR**.

***ROETENHUIZEN**. Staat: Zie **RUITENHUIZEN**. Zoek dat woord hierachter.

ROETERSUM, voorm. heerenhuis, prov. *Groningen*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Exinge*, aan den rijweg van *Feerwerd* naar *Adnard*. De kaart behoord hebbende gronden beslaan eene oppervlakte van 40 bund. 12 v. r. 90 v. ell. Aan den rijweg naar *Feerwerd*, $\frac{1}{2}$ u. N. van *Roetersum* is vroeger een gerichtsplaats geweest.

***ROGGE BROEK (KORT)** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 12 bund. 8 v. r. 64 v. ell., en wordt op den pold. *Sluipwijk*, waaronder hij behoort, van het overtollige water ontlast.

***ROGGE BROEK (LANG)** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 75 bund. 78 v. r. 67 v. ell. alles schotbaar land; bevat boerderijen en eene arbeiderswoning. De belangen van den polder zijn opgedragen aan het bestuur over het waterschap *Sluipwijk*, waarvan **ROGGE BROEK** een gedeelte uitmaakt.

***ROGGEL** bevat, behalve de in het *Wbk.* vermelde, mede de b. *lapvaren*, de *Laak*, *Asbroekerheide* en *Roligt*.

ROHEL, geh., prov. *Friesland*. Zie **ROOHEL**. W.

ROI (LE-), geh. in de heerl. *Everlingen*. Zie **ROY (LE-)**. W.

ROIJESTEIN of **ROOIJESTEIN**, buit., prov. *Utrecht*, gem. en 20 min. W. van *Cothen*. — Deze buit. beslaat, met de daartoe behoorende ronden, eene oppervlakte van 12 bund. 16 v. r. 97 v. ell., doch thans in vervallen staat en wordt door arbeiders bewoond.

***ROLDE**, gem., prov. *Drenthe*, heeft 1 koren- en pelmolen, terwijl tweede korenmolen ook tot schors- en volmolen dient. De alhier staan hebbende katoenweverij is opgeheven, het gebouw gedeeltelijk gebroken en gedeeltelijk tot woonhuisjes ingerigt.

* **ROLDUC**, *staat*: Zie **HERTOEGENRADE (LAND-VAN-)**. *lees*: Zie **HERTOEGENRADE (LAND-VAN'S)**.

ROLDUC ook wel **KLOOSTERRADE** genoemd, *voorn.* abdij, prov. *Limburg*, gem. en 10 min. N. O. van *Kerkrade*. — Deze abdij werd in het jaar 1104 door **ALBERT KADDUK** van het Bisdom Doornik gesticht. De kloosterlingen, die haar tot aan de Fransche omwenteling bewoonden, behoorden tot de orde van den H. **AUGUSTINUS**, en onderscheidden zich steeds door de getrouwe onderhouding der kloosterlijke tucht en den werkzamen ijver voor den bloei der wetenschappen. De Abt van Rolduc was in der tijd Lid der Staten des Land en Afgevaardigde van den geestelijken stand voor zijn geheel leven, en sulks beurtelings met den Abt van Goddal. — Nadat de abdij velerlei lotgevallen had ondergaan, werd in het jaar 1851 aldaar een Seminarie opgerigt. Sedert het jaar 1845 bestaat er, benevens het Seminarie, in een gedeelte der gebouwen, een Handels-Instituut. Beide gestichten staan onder het beheer van den Bisschop van Roermond; onder het getal der Professoren telt men 22 Priesters. De Kerk is een merkwaardig gebouw der middeleeuwen; in haar midden ziet men de sierlijke grafstede van **WALRAU**, Hertog van Limburg, den voornaamsten begunstiger der oude abdij en een der Voorvaders der Koninklijke familie van het huis van Oranje. Omtrent een voet onder de oppervlakte van den vloer is zijn beeld levensgrootte, in eene liggende houding, uitgebouwen, het graf is bedekt met een koperen rooster. De zijmuren zijn versierd met de grafsteenen van onderscheidene Prelaten der oude abdij. — Bijzonder op te merken is hier de onderaardse kerk in byzantinische stijl; deze crypte rust op 18 zuilen, die ieder verschillende zijn uitgebouwen. Het is een der schoonste gebouwen van dien aard en wordt door alle deskundigen bewonderd, dagelijks ook er Godsdiensdienst in verrigt. De gebouwen dezer abdij zijn ruim en goed onderhouden; onder de menigvuldige uitgestrekte leeuwen onderscheidt zich de sierlijke saal (*sala*), die voor de openbare letterkundige oefeningen en voor de plechtige nitdeeling der prijzen bestemd is. Zij kan nagenoeg 1000 personen bevatten. — De ligging op de helling van eenen berg, het uitzigt op het bevallige Wormdal, met zijne kunstwerken en steenkolenmijnen, de fraaije aanleg van boschaadjen, vijvers, enz. maken van Rolduc eene zeer aangename en gezonde woning voor de jeugd. Zijne vijf antieke torens beheerschen de geheele omstreek. — In 1841 werd Rolduc vereerd door het bezoek van **Willem II**, Koning der *Nederlanden*, en in 1850 door dat van **Maximiliaan I**, thans regerende Koning van *Beijeren*. — De steenwegen van Maastricht, Sittard, Aken en Geilenkirchen maken den toegang van het gesticht van alle zijden zeer gemakkelijk. Op 7 min. afstand te 's Hertogenrade, is het station van den nieuw aangelegden Aken-Dusseldorper spoorweg, en te Kerkrade zal een station van den zijtak van den aanteleggen Aken-Maastrichtschen spoorweg gevestigd worden.

ROLIGT, geh., prov. *Limburg*. Zie **ROLLIG**. W. en A.

ROLLINGEN, geh., *gooth.* *Luxemburg*, gem. en nabij *Wiltz* met 18 h. en 120 inw.

ROLOFSCHEDIJK, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie **ROLOFSCHEDIJK**.

ROME, buurs., prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. ten W. N. W. van *Rossum*, aan den Maasdijk; met 10 h. en 80 inw.

ROMER, geh., prov. *Zuid-Holland*. Zie **ROMER**.

* **ROMI**, voorm. sterkte in *Oost-Indië*, werd in Mei 1606 door **CORNELIS BASTIAANSE** veroverd, bij welke gelegenheid **JAN JANSZ.** Moz zich op eene allezins heldhaftige wijze gedroeg. De eerste storm had plaats op den 19den des morgens zeer vroeg, doch zonder vrucht; Moz greep nu het vaandel, en voerde zijne manschappen tot eenen tweeden storm aan. Slechts zeven man volgden hem tot binnen het kasteel. Bij gebrek aan behoorlijke ondersteuning was het hem echter onmogelijk zich te handhaven, hij stortte van den muur ter neder, en brak een been. Toen de zijnen hem, zijns ondanks, wegdroegen, moedigde hij hen nogmaals tot eenen nieuwen storm aan. Zij gingen; eene ontploffing van het buskruid in eenen der torens van het kasteel begunstigde den derden storm, en de vijandelijke sterkte werd vermeesterd. De Portugezen waren ruim driemaal zoo talrijk als hunne bestrijders.

ROMMEGATSCHE-DIJK of **ROMGATSCHE-DIJK**, dijk, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*. Het is dat gedeelte van den *Allenasche-Binnenzeedijk*, dat van het d. *Dussen-Munsterkerk*, in eene oost-zuidoostelijke rigting, tot aan den *Drongelsche-dijk* onder *Hagvoort* loopt, en maakt alzoo met den *Kornsche-* en den *Drongelsche-dijk* eenen zelfden dijk uit. — In het jaar 1809 ontstond er in dezen dijk, onder *Meeuwen*, eene doorbraak.

* **ROMMERSTOCK**. Staat: Zie **REYMERSTOK**. lees: Zie **REYMERSTOK**.

RONDE ('T), geh., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Stellingwerf-Oosteinde*, 10 min. N. W. van *Elsloo*; met 13 h. en ruim 80 inw.

RONDEEL (HET), voorm. geestelijke stichting in de st. *Zutphen*, gebouwd op een der rondeelen der stad, waarvan het zijnen naam ontleende. Het is naderhand bijna geheel afgebroken. De *Maagden*, die het bewoonden, waren aan geens kloostergeloften verbonden. Op den grond waar het gestaan heeft, ziet men thans het *Bureau Wesshuis*.

* **RONDE-HOEPEN-POLDER** ook **OUDEKERKSCHE-HOEP-POLDER** genoemd, bevat 98 h., bewoond door 850 zielen. Het polderbestuur bestaat uit zes *Poldermeesters* en eenen *Secretaris*.

* **RONDENHOEK**. Staat: Zie **ESCHLBRACHTSPLEKKE**. lees: Zie **ESCHLBRACHTSPLEKKE**.

* **RONDE-POLDERTJE** (HET) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 19 bund. 19 v. r. 62 v. ell., waaronder 10 bund. 19 v. r. 60 v. ell. schotbaar land; telt 2 h., waaronder 1 boerderij en wordt door de sluisen, op de *Brede-watering-bewesten-Yerseke*, van het overtollige water ontlaat. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Dijkgraaf* en twee *Gezworenen*.

RONENBURG, voorm. kast., prov. *Gelderland*, gem. *Wamel*.

* **ROOBOUWE** (HET HUIS). Reg. 9, staat: **WIJKERSLOOT VAN SCHALKWIJK**, lees: **WIJKERSLOOT VAN SCHALKWIJK**.

* **ROODE-BRUG** (DE), lees: **HOOGLANDSCHE-BRUG** (DE).

* **ROODELAND-ONDER-THOLKN**. Staat: Zie **ROOLAND-POLDER**. lees: Zie **ROOLAND-POLDER**.

ROODENBROEK, hofstede, prov. *Gelderland*, gem. *Bergh*, 1½ u. N. van 's *Heerenberg*, in de buurs. *Wijnbergen*, met de daartoe behorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 12 bund. 4 v. r. 90 v. ell.

* **ROODENBURG**, hoogte in *Hunsingo*, moet wegvallen.

ROODENDIJK (DE), dijk, prov. *Overijssel*, langs den *IJssel*, bij *Deventer*:

* **ROODENHOEK**, gedeelte van den *Oranje-polder*, staat: *Zacharias-polder lees; Zacharias-polder* — Het telt 39 h., waaronder 7 boerderijen, bewoond door 240 zielen.

* **ROODE-POLDER** in *Rijnland*, ligt gedeeltelijk ook gem. *Rijnburg*. — Deze pold., welke vroeger bestaan heeft uit acht onderscheidene poldertjes, doch in het jaar 1628 tot eenen bekaden polder gebracht is, staat onder het bestuur van vier Molen- of Poldermeester.

* **ROODE-POLDER**, pold., prov. *Zeeland*. Zie *ROOS-POLDER*. W.

* **ROODE-SCHOOL**, gem. *Middelstum*, heette oudtijds de *ROOS-SCHOOL*, en ligt 3½ u. W. ten N. van *Appingedam*, ¼ u. Z. O. van *Onderdendam*, aan den *Woldijk*, op eene wierde van 2,66 ell. hoog, welke vroeger aan de abdij van *Aduard* behoorde en van 340 grazen (170 bund.) land zijlschot betaalde.

* **ROODE-SCHOOL**, gem. *Uithuizermeeden*, ligt O. N. O. van *Uithuizermeeden*, aan den *Hooilandsche weg*. Men heeft er eene school, in het jaar 1750 gesticht, welke gemiddeld door een getal van 35 leerlingen wordt bezocht.

ROODE-SCHUUR, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Achtkarspelen*, 20 min. Z. Z. W. van *Augustinusga*, aan de *Nieuwvaart*; met 11 h. en 60 inw.

* **ROODE-SLUIJ**, prov. *Noord-Brabant*, is wijd in den dag 5,25 ell., hoog 2,94 ell. en voorzien van een paar puntdeuren en schotbalken. De slagbalk ligt 1,49 ell. boven A. P. Zij is ter gelegenheid van aanzienlijke herstellingswerken, in 1825, op de tegenwoordige wijze gebracht. Vroeger was zij slechts 2,72 ell. breed en 2,40 ell. hoog, terwijl de slagbalk 0,21 ell. lager dan tegenwoordig lag. — Men is bezig nabij deze sluis een dijkpost met verdedigbaar wachthuis aan te leggen.

* **ROODE-WATERING**. Dit art. moet wegvallen.

ROODE-WETERING, water, prov. *Noord-Brabant*, in *Maasland*, loopt langs de grens der gem. *Alem-Maren-en-Kessel* naar de *Roode-sluis* en ontlaat daardoor den *Polder-van-het-Laag-Hemaal*, op de *Maas*.

ROODEWOLD (HET), geh., prov. *Groningen*, gem. *Bedum*; met 4 h. en ruim 20 inw.

ROODE-ZAND (HET), plaat in de *Noord*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Hendrik-Ido-Oostendam-en-Schildmanskinderen-Ambacht*, bestaande uit drie bekade poldertjes, het *Voetpad*, de *Groote-* en de *Kleine-Noord*. Het deelt den rivierarm in twee vaarwaters: de *Pelser* en de *Rietbaan*. Zie die woorden.

ROODE-ZAND (HET GROOTE-), bekaad poldertje, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Dordrecht*, gem. *Hendrik-Ido-Oostendam-en-Schildmanskinderen-Ambacht*, uitmakende het middelste gedeelte van de plaat het *Roode-Zand*, tusschen het *Voetpad* ten N. en het *Kleine-Roode-Zand* ten Z. Het beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 35 bund. 3 v. r. 60 v. ell., en watert uit door eenen houten duiker, op de *Noord*.

ROODE-ZAND (HET KLEINE-), bekaad poldertje, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Dordrecht*, gem. *Hendrik-Ido-Oostendam-en-Schildmanskinderen-Ambacht*, uitmakende het zuidelijke gedeelte van de plaat het *Roode-Zand*. Het beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 35 bund. 71 v. r. 30 v. ell., en watert uit door eenen houten duiker, op de *Noord*.

ROODEZAND (POLDERTJE-BEWESTEN-HET-KLEINE-), bekaad poldertje, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Dordrecht*, gem. *Hendrik-Ido-Oostendam-en-Schildmanskinderen-Ambacht*; palende N. en Z.

aan de Buitengronden, O. aan het Kleine-Roodezand en W. aan de Rietbaan. — Dit poldertje heeft geene uitwatering.

ROOIJESTEIN, buit., prov. *Utrecht*. Zie *ROOIJESTEN*.

* ROOMBURG. Staat: Zie *RODENBURG*. lees: Zie *RODENBURG*.

* ROORDABURG was geen state, maar eene stins. De daartoe behoord hebbende gronden, beslaan eene oppervlakte van 36 bund. 46 v. r. 90 v. ell.

ROORDAHUIZUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Idaarderadeel*, bestaande uit ded. *Roordahuisum*, *Aegum*, *Friens* en *Idaard* en beslaande, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1390 bund. 5 v. r. 91 v. ell., waaronder 1372 bund. 63 v. r. 49 v. ell. belastbaar land.

ROORSTRAAT, geh., prov. *Limburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Heythuizen*; met 31 h. en 170 inw.

* ROOSENDAAL, vlek, prov. *Noord-Brabant*, ligt kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. Z. W. van *Oudenbosch*.

* ROSENDAAL-NISPEN-EN-WOUW, op blads. 637, reg. 1 van onderen lees: ROOSENDAAL-NISPEN-EN-WOUW.

* ROOSENDAALSCHÉ-SAS. Staat: Zie *SAS* (HET ROOSENDAALSCHÉ-). lees: Zie *SAS-VAN-ROOSENDAAL*. en zoek dat woord hierachter.

ROOS-EN-DOORN, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. en N. van *Middelburg*, even buiten de Noordpoort, aan den straatweg van *Serooskerke*, eene oppervlakte beslaande van 2 bund. 98 v. r. 92 v. ell.

ROOSKENS KANT, geh., prov. *Limburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Serevenum*; met 82 h. en ruim 300 inw.

ROOSTEN, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Stratum*, aan den straatweg; met 4 h. en 30 inw. Aldaar ligt een landgoed van dien naam. Zie het volgende art.

ROOSTEN, landg. prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Stratum*, in het geh. *Roosten*; eene oppervlakte beslaande van 41 bund. 34 v. r. 89 v. ell.

ROOTH, geh., prov. *Limburg*, gem. en 20 min. N. O. van *Maasbree*; met 20 h. en 120 inw.

* ROOTH (HET), ligt $\frac{1}{2}$ u. W. N. W. van *Margraten*.

ROOY (DE NIEUWÉ), voorm. kast., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Oudheusden-en-Elshout*, buiten den Zeedijk van den Polder van *Oudheusden-en-Elshout*.

* RORAC-EN-KLAVERBLAD, telt 113 slaven. Reg. 6, staat: n *FORON*. lees: n *FORON*.

* ROSEGYN. Staat: Zie *ROSEGAIN*. lees: *ROSEGAIN*.

ROSELIJN-EILANDJES (DE), groep eil. in *Oost-Indië*. Zie *WENDELANDJES*. W.

* ROSKAM (DE). Reg. 5, staat: *Kappelleburg*. lees: *Kappellebrug*,

ROSMALENSCHÉ-SLUIS, sluis, prov. *N.-Brab.* Zie *NIEUWÉ-SLUIS* (DE).

* ROSMALENSCHÉ-WETERING (DE GROOTE). Reg. 12, staat: lotbalken lees: schotbalken

* ROSPORT. Reg. 6, staat: *Ospport*, lees: *RASPORT*.

ROSSA (POELOE) thans meestal de *BANDIETEN-EILANDEN* geheeten, il. in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Lombok*, ten Z. O. van *Bali*. Zij zijn onbewoond, doch worden nu en dan door zeeschuurmers bezocht.

* ROSSUM, gem., bevat mede de b. *Rome*, doch het fort *Willemlf Nieuw St. A ndries* behoort niet onder *Rossum*, maar onder de gem.

leerewaarden. Bl. 651, reg. 16, staat: *Overvaart*, lees: *Overwaard*, XIII. DEEL.

* ROSSUM, buurs., ligt kant. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Oldenzaal*. Mentelt er 97 h. en ruim 800 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden. — De inw. zijn allen R. K. De stat. die alleen door eenen Pastoor bediend wordt, telt ruim 1520 zielen, onder welke 900 Communikanten. De kerk, welke sedert onheugelijke jaren bestaan heeft, en in het jaar 1845 vernieuwd werd, is een steenen gebouw, met eenen houten toren, doch zonder orgel.

* ROSVELD, wordt ook wel eens, doch verkeerdelijk, Roosters genoemd.

* ROSWINKEL heeft eenen koren- en pelmolen. — Reg. 25, staat: A. D. WITRUS, lees: ALBERTUS DUYTERUS of DWIVRUS,

* ROTSTERGAAST, ROOSTERGAAST of KLEINE-GAAST, telt 19 h. en 60 inw. — Reg. 10, staat: *Delstrahuisen*, lees: *Delfstrahuisen*,

* ROTSTERHAULE telt in de kom van het d. 63 h. en 300 inw. en, met het geh. de Polle, 79 h. en 450 inw. — Reg. 7, staat: *Delstrahuisen* lees: *Delfstrahuisen*

ROTHENBURG, geh., grooth. Luxemburg, gem. *Eich*, kerkelijk tot de par. van *Septfontaines* behoorende; met 34 h. en 900 inw.

* ROTHEM, geh. prov. Limburg, ligt 20 min. Z. W. van *Heerem*.

* ROTTE (DE) loopt uit door vier overweldige sluizen als: de *Kraulingsche-Sluis*, de *Donkere-Sluis*, de *Dubbele-Sluis* en de *Keizerinne-Sluis*. Zie die woorden.

* ROTTE-POLDER. Staat: Zie SPAARNWOUDE (ZUIDER-POLSE-VAU-). lees: Zie SPAARNWOUDE-EN-HOUTRIJK-EN-POLAKEN (DE ZUIDER-POLSE-VAU-).

* ROTTERDAM. Bl. 668. Onder de aldaar gestaan hebbende Predikanten verdienen nog melding SIMON SIMONIDES, die er in 1662 beroepen werd en in 1664 naar 's Gravenhage vertrok; JACOBUS BENIYUS, die er in 1654 kwam en in 1680 overleed; ABRAHAM HELLMAN beroepen in 1698, Emeritus in 1728, † in 1751; JACOBUS FRUITIER, beroepen in 1700, † 25 Mei 1751; PAVUS HOFSTEDER, beroepen in 1749, † 27 November 1805; GLENNY BONNET, beroepen in 1756, naar 's Gravenhage vertrokken in 1758; PAULUS BONNET, beroepen in 1757, Emeritus in 1800 † 18 December 1805; GERARD JOHAN NARDUS, beroepen in 1770, naar Amsterdam vertrokken in 1778. — Bl. 670. De R. K. hebben thans vier statien, zijnde eene vierde kerk, de *Jezuïtenkerk* geheeten, aan de *Wijnhaven*, in aanbouw. — Bl. 684. De *Rijkswerf* is opgeheven. — Bl. 689. De *Zuiderkerk* is den 22 April 1849 ingewijd; in 1850 is daarin een orgel geplaatst, van hetwelk den 27 October van dat jaar het eerst is gebruik gemaakt. — Reg. 11, van onderen, staat: 1681 lees: 1687 — Onder de vermaarde mannen welke te ROTTERDAM geboren zijn, verdienen nog melding, de Godgeleerde FREDERIK VAN TRUYEN, geb. in 1774, † 17 Januarij 1848, de Schilder P. M. MOLLIN, geb. in 1820, † den 28 April 1849, en de door zijn heldhaftig gedrag op Formosa beroemde Predikant ANTONIUS HANDBOEK, geb. in 1605 of Januarij 1606, † in 1661. — Bl. 705. Mr. JOHANNES VAN LIEN was geb. in 1736, † te Cleve in 1799. — Bl. 721, reg. 21, staat: LIANSLAAR, lees: CANTZLAAR, — Reg. 22, staat: RUDOLF PIETERNES lees: RUDOLF PIETER MEES

* ROTTERDAM, fort, op *Celebes*. In 1847 is buiten dit fort de eerste steen gelegd voor eene Herv. kerk, de *Hendrikskerk* geheeten.

ROTTEVALLE, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Schoterland*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Bergum*, bevattende de d. *Rottevalle* en *Opeinde*, tbeslaande, volgens het kadaster, een

oppervlakte van 1896 bund. 42 v. r. 82 v. ell., waaronder 1698 bund. 47 v. r. 78 v. ell. belastbaar land.

* ROTTUM, prov. *Friesland*, is geen d. maar een geh. Het telt 56 h. en 210 inw. en met de kerkelijk daartoe behoorende geh. Rotstergaast en Snakkerburen 51 h. en 280 inw., allen Herv., behalve 4 Doopsgez. De Herv. hadden hier vroeger eene kerk, welke in 1790 afgebroken is.

ROENBURG, voorm. kast., prov. *Gelderland*, gem. en 5 min. ten N. van *Wamel*. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans een partikulier huis, hetwelk, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 58 bund.

* ROULINGEN, geh., in *Luxemburg*, heeft 18 h. en 120 inw.

* ROUVREEN. Reg. 4 van onderen, staat: echter in de kerk lees: achter in de kerk — Bl. 753, reg. 22, staat: KIRCKPRATIK. lees: KIRCKPATRIK.

* ROUWDONK bevat 2 h. met 20 inw.

* ROVELD staat: ROWELD, lees: ROSVELD,

* ROVERT, geh., prov. *Noord-Brabant*, telt 20 inw.

ROWO, meer in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, in het Zuiden van de resid. *Kediri*.

* ROY (LE), geh., ligt in het grooth. *Luxemburg*.

ROZENBERG, geh., prov. *Zeeland*. Zie ROVERSBERG. W.

* ROZENBURG, buit., prov. *Zeeland*, beslaat met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 3 bund. 27 v. r. 92 v. ell.

ROZENDAAL, buit. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Hillegom*, aan den straatweg van Haarlem op Leyden en 's Gravenhage.

ROZENDAL, h., prov. *Overijssel*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Heino*.

* ROZENKAMP behoorde, tot aan de invoering van het kadaster, grotendeels onder de gem. *Appingedam*, sedert die invoering geheel onder *Bierum*. Het stond ter plaatse, waar nu het geh. NISUWA-KLOOSTER gevonden wordt

ROZENKRANS (HET HUIS TE), voorm. naam van het buit. ZOMERLUST, prov. *Noord-Holland*. Zie ZOMERLUST. W.

* RUBROEK, pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 181 bund. 42 v. r. 22 v. ell., waaronder 169 bund. 5 v. r. 85 v. ell. schotbaar land; als: onder *Rotterdam*, volgens het kadaster 148 bund. 65 v. r. 90 v. ell., waaronder 16 bund. 27 v. r. 55 v. ell. schotbaar land onder *Hillegersberg-en-Rotteban*, volgens het kadaster, 32 bund. 78 v. r. 52 v. ell., alles schotbaar land. Alle de daarin staande h. behooren onder *Rotterdam*.

* RUBROEK (ACHTER-) is onbehuisd, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 32 bund. 78 v. r. 52 v. ell., alles schotbaar land.

* RUBROEK (VOOR-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 181 bund. 42 v. r. 22 v. ell., waaronder 169 bund. 5 v. r. 85 v. ell. schotbaar land. — De h. aan den Goudsche-singel, de *Karnemelks-baven*, Goudsche-weg enz. staan in dezen pold.

* RUCPHEN-VORENSEINDE-EN-SPRUNDEL paalt voor een klein gedeelte N. W. aan de gem. Oud-en-Nieuw-Gastel.

RUDTVENNE, oude naam van het d. RUCPHEN, prov. *Noord-Brabant*. Zie RUCPHEN. W.

* RUEEMD of RUEUDE is geen oude naam van DUNPT, maar wel van RUMPT. Zie dat woord. W.

* RUETE, staat: het geh. lees: het d.

* RUGAHUIZEN, d., prov. *Friesland*, bestaat uit 12 h.

RUGDIJK, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. ten O. van *Tilburg*, een gedeelte van de wijk *Oost-Heykant* uitmakende; met 21 h. en 100 inw.

* RUGGE, heerl., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 241 bund. 66 v. r. 13 v. ell, waaronder 227 bund. 66 v. r. 13 v. ell. belastbaar land; telt 35 h., bewoond door 50 huizez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 270 inw., waaronder bijz. 220 Herv. en omtrent 50 R. K.

* RUGWIJK, voorm. adell. h., staat: Zie *Ruzwijk*. lees: Zie *Ruzwik*.

* RUIGE-KLUFT. Zie bl. 782. Wbk. maakt, met de *Kale-kluft*, *Haakswold*, *Oosteinde* en de *Kraak*, eene streek huizen uit, welke 2 u. gaans lang is.

* RUIGELAANSCHÉ-POLDER ligt geheel en al in de gem. *Wassenaar-en-Zuidwijk* en paalt N. aan den *Zonneveldsche-polder*, O. aan den *Omme-dijksche-polder*, Z. O. aan den *Oostdorper-polder*, Z. aan het d. *Wassenaar* en W. aan de *duingronden*. — Deze pold., welke thans met den *Zonneveldsche-polder* een geheel uitmaakt, beslaat, volgens het kadaster 201 bund. 83 v. r. 80 v. ell. bevat 1 boerderij en watert uitdoor de *Kaswatering* met behulp van een watermolen.

* RUIGELAANSCHÉ-EN-ZONNEVELSCHE-POLDER (DE GECONBINEERDE) paalt N. O. aan het *Buitenwater*, Z. O. aan de *Zijwatering*, Z. W. aan den *Schulpweg*, N. W. aan den *Katwijkse-veg* en het *Buitenwater* en wordt door eenen watermolen op de *Kaswatering* van het overtollige water ontlast. — Reg. 7 staat: 33 v. r. lees: 83 v. r. — Het polderbestuur bestaat uit den *Burgemeester* en vier *Poldermeesters*.

RUIGE-LAGE, boschachtige streek en lage meerlanden, prov. *Groningen*, gem. *Vlagtwedde*, 20 min. N. O. van *Ter-Apel*.

* RUIGENHIL (DE), in de heerl. *Willemstad*, is ingedijkt tegevolge eenen uitgiftbrief van 14 November 1563; telt 103 h. waaronder 23 boerderijen, als: 83 h. en 20 boerderijen onder *Willemstad* en 20 h., waaronder 3 boerderijen en eene meestof, onder de *Klundert*. — In 1850 is daarin een steenen windwatermolen gebouwd. Reg. 22, staat: drie *Gezwoorenen* lees: vier *Gezwoorenen*.

* RUIGENHIL (DE), pold., in den *Ablasserwaard*, watert uit door eenen houten duiker op de Noord.

RUIGENHOEK, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Rijswijk*; met 2 h. en 13 inw.

RUIGEPLAAT, droogte in de *Maas*, prov. *Zuid-Holland*, voor *Delfshaven*, met een bekaad poldertje, hebbende twee duikers.

* RUIGEZAND (HET), pold., telt ruim 20 Herv.

* RUIGPLAAT (DE), in de *Oude-Maas*, prov. *Zuid-Holland*, bij *Hoogeliet*, lang 480, breed 110 ell. en liggende 0,90 ell. boven middelbare eb.

* RUIMEL, geh., bestaat uit 22 h., met 100 inw.

RUMMELSCHE-DIJK (DE), dijk, prov. *Noord-Brabant*, gem. *St. Michielgestel*, langs het geh. *Ruimel* loopende.

* RUIEN heeft eenen korenmolen tevens pelmolen. — In de kerl waren 4 altaren en het praalgraf van den Ridder *Johan van Ruien*, dat in 1795 beroofd en geschonden en thans verdwenen is.

* RUIERWOLD telt ruim 1820 inw., onder welke 1570 Herv. ruim 240 Christelijk Afgescheidenen en 11 Israëlieten. De Christel. Afgesch. maken sedert het jaar 1840 eene erkende gem. uit, welke

tot eersten Leeraar gehad heeft **WOLTER ALBERTS KOK** die in het jaar 1842 herwaarts kwam en in het jaar 1845 naar Hoogeveen vertrok. De in het jaar 1841 gebouwde kerk is langwerpige vierkant en heeft toren noch orgel.

RUISCHENDE-GAT, b in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, gem. en 20 min. W. van *Boschcapelle*; met 25 h. en ruim 120 inw.

RUIT (DE), hofstede in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, gem. en 40 min. Z. O. van *Rijswijk* aan de Delftsche vliet en den straatweg.

* **RUITE** is geen geh. maar eene b.

* **RUITENBERG** lees: **RUITENBORG** of **RUITENBORCH**. Aldaar is een voetveer over de *Vecht*, het *Ruitenborgerveer* genaamd.

RUITENHUIZEN of **ROUENHUIZEN**, geh., prov. *Overijssel*, gem. en 50 min. van *Nieuw-Leusen*; met 21 h. en 120 inw.

RUITENVEEN, geh., prov. *Overijssel*, gem. en 25 min. W. van *Nieuw-Leusen*; met 76 h. en 440 inw.

RUITER (DE), b., prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Somerem*, een gedeelte van het geh. of wijk *Endeschot* uitmakende; met 18 h. en 100 inw.

RUITERSBEEK, beek, prov. *Gelderland*, gem. *Rheden*, zich onttastende op den *IJssel*, bij *Dieren*, door eenen houten duiker.

RUITERSBOS (DE GROOTE-), pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie **GROOTE-RUITERSBOS (DE)**.

RUKKER, geh., prov. *Limburg*, gem. en 35 min. van *Heerlen*; met 9 h. en 60 inw.

* **RUKVEN**, geh., prov. *Noord-Brabant*, telt 10 h. en 70 inw.

* **RUL**, geh., prov. *Noord-Brabant*, bestaat uit 28 h. en 140 inw.

* **RUL (DE)**. Reg. 4, staat: *Buulderbrug*, lees: *Buulderberg*. — Reg. 5 en 6, staat: *Gestel*, lees: *Gastel*. — Reg. 13, staat: *Rol*, lees: *Col*.

* **RUL (DE KLEINE)** staat: Zie **AA (STREKSEL)**. lees: Zie **AA (STREKSEL)**.

* **RUMPT** heeft een pontveer over de *Linge*. Het werd in 1354 **RUMDS** en in 1359 **RUMDS** gespeld.

RUNDERVREUGD, hofstede, prov. *Noord-Holland*, gem. *Nieuwer-Amstel*, 10 min. N. van *Amstelveen*, gedeeltelijk in den *Middelpolder* en gedeeltelijk in den *Buitendijksche-Bovenkerkerpolder*, aan den *Amstelveensche-weg*. Deze hofstede beslaat eene oppervlakte van 22 bund. 76 v. r. 80 v. ell.

* **RUNKSPUTTE** staat: Zie **KAPTEL TE RUNKSPUTTE**. lees: zie **KAPTEL TE RUNKSPUTTE**.

* **RUNNEBERG** ligt N. O. van *Heerlen* en beslaat eene oppervlakte van 8 bund. 21 v. r. 70 v. ell. — Reg. 11 staat: **MENS**, lees: **FRANCIS MEENS**.

RUSTENBURG, ook wel den **KLEINER-EMSA** genaamd, buit., prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. N. O. van 's *Princenhage*, $\frac{1}{2}$ u. O. N. O. van de *Beek*, waaronder het behoort; eene oppervlakte beslaande van 5 bund. 12 v. r. 70 v. ell.

RUSTENBURG, voorm. hofst. op het eil. *Waleheren*, prov. *Zeevond*, gem. en in het dorp *Kleverskerke*. — De gebouwen zijn afgevoeren en de landerijen onder andere hofsteden verdeeld.

* **RUSTENHOVEN** ligt 3 u. Z. W. van *Hoorn*, $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Wamerende*.

* **RUST-EN-LUST** ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. ten O. van 's *Gravenhage*, kant., em. en even buiten de gewezen schoolpoort der stad *Delft*.

RUSTHOEK, buit., prov. *Utrecht*. Zie **ZERRUST. W.**

* **RUSTHOF**, gem. *Voorburg*, is groot 21 bund. 9 v. r. 78 v. ell.

RUSTLAND, buit., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 1 u. Z. van *Teteringen*, in het geb. *de Zandbergen*, eene oppervlakte beslaande van 12 bund. 58 v. r. 20 v. ell.

RUSTLUST, voorm. hofst., eil. *Walcheren*, prov. *Zeeiland*, gem. *Oost-en-West-Souburg*, in het d. *West-Souburg*. Zij is voor eenige jaren gesloopt.

RUST-NA-ARBEID, buit. op het eil. *Zuid-Beveland*, prov. *Zeeiland*, gem. *Kappelle-Biezelingen-en-Eversdijk*, Z. van *Kappelle*, aan de westzijde van den straatweg.

RUST NA ONRUST, hofst., eil. *Walcheren*, prov. *Zeeiland*, gem. *Oost-en-West-Souburg*, en 1 u. N. *Oost-Souburg*, in het geb. *Abeke*, aan den straatweg van *Middelburg* op *Vliissingen*; eene oppervlakte beslaande van 24 bund. 12 v. r. 75 v. ell.

* **RUSTPLAATS**, buit., gem. *Arnhem*, beslaat eene oppervlakte van 65 v. r. 22 v. ell.

RUWAARD of **RUWERT**, b., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 20 min. Z. van *Oss*; met 21 h. en 110 inw.

* **RUWELAAR** is thans in de gem. *Dalfsen* niet meer bekend.

RUWERT, b., prov. *Noord-Brabant*. Zie **RUWAARD**.

* **RUWIEL**, voorm. adell. h. Reg. 2, staat: *Jaacobi-bruggen*. lees: *Jans bruggen*.

* **RUYTER** (DE), fort bij *Willemstad* is eene vijfhoekige redoute.

RYAH, kaap in *Oost-Indië*. Zie **RIEJAN**. W.

* **RYDERWAARD**. Staat: Zie **RIEDERWAARD**, lees: Zie **REINWAARD** (OUD-EN-NISW).

RYGE, eigenlijk de **PIJNSHORN-RYEN**, geh., prov. *Friesland*, kv. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, 10 mid. N.W. van *Piessens*, waartoe het behoort; met 9 h. en 60 inw.

RYLST (DE), b., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dominwardal*, 1 u. Z. van *St. Nicolaasga*; met 9 h. en 40 inw.

* **RYP** (DE), griet. *Wymbritseradeel*, telt 5 h. en 40 inw.

* **RYP** (DE), griet. *Wonseradeel*, bestaat uit 8 h. met 50 inw.

* **RYS**, b., prov. *Friesland*, telt 16 h. en 110 inw.

* **RYS**, landg. Aldaar is in *Maart 1849* een hunebed ontdekt van 7 ell. lengte en 2 à 3 ell. breedte, hetwelk 2 ell. beneden den boschgrond lag en zamengesteld was uit zware keisteenen van verschillende grootte, waarvan de geheele hoeveelheid op ruim 50 lasten steen werd geschat. Op den bodem daarvan zijn verscheidene soopnaamde donderbeitels en urnen gevonden. Door de onhande ontvinders is het echter in zijn geheel niet bewaard gebleven. Onderscheidene dier voorwerpen zijn door den eigenaar aan het bestuur van het *Friesch Genootschap voor Geschied-, Oudheid- en Taalkunde* gezonden. De Heer Dr. L. J. E. **JANSEN**, Conservator van het Museum van *Oudheden te Leyden* heeft een bepaald onderzoek daarvan gedaan, waarvan een verslag voorkomt in het Tijdschrift: *de Vrij Fries*, D. V, bl. 358.

* **RYSBERKAMPEN** is eene b.

S.

* **SAAKSUM** telt 520 Herv. en 2 Doopsgez., doch geen R. K. — De Herv. gem. was in 1609 nog met *Oldshove-en-Nieshove* (niet

met *Esinge*) vereenigd. — De kerk, reeds sedert jaren in eenen bouwvalligen toestand verkeerende, is in 1849 afgebroken en door eene andere vervangen, welke den 17 Februarij van dat jaar aanbesteed en den 7 October ingewijd is. Het is een smal langwerpig gebouw, met enen stompen, niet hoogen of zwaren toren, doch zonder orgel.

In de noot staat: in den voorleden zomer lees: in den zomer van 1846,

* SAAKSUM (LUTJE-). Reg. 24, staat: dekomene lees: bekomene

* SAAKSUMER-POLDER beslaat eene oppervlakte van 154 bund.

* SAAKSUMER-RIJT (DE). Reg. 7 staat: noordelijke lees: zuidelijke — Reg. 8, staat: Ferwerd, lees: Feerwerd,

* SAARD behoort niet tot de griet. *Wonseradeel*, maar tot de gem. *Bolward*, en telt 5 h. en 90 inw.

* SABA. Reg. 5, staat: stijl, lees: steil, — Bl. 8, reg. 17, staat: dookies. lees: doksies.

* SABBINGE (HUIS-TE-). Reg. 5 staat: hooge, lees: hooggelegene,

* SABBINGE (NIEUW-). Reg. 3. staat: Zuidlandsche-polder, lees: Zuiderlandsche-polder,

SADEGA, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*.

SADONG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, op de noordwestkust, aan de rivier van den zelfden naam, aan wier eene zijde meest alle de huizen staan. Ken *Petingi* oefent hier met eenige andere Hoofden, door den Vorst van Eigenlijk-Borneo aangesteld, eenen zweem van gezag uit. Hoe groot het is, kan men echter daaruit opmaken, dat de zeeroovers, die hier in groot getal hun verblijf houden, bij hunne terugkomst van eenen strooptogt den buit met den *Petingi* deelen. Daar dit aandeel evenwel niet vast bepaald is, gebeurt het dikwijls, dat hierover twist oustaat en hevige vechtpartijen plaats hebben. De zeeroovers bewonen hieromtrent 150 huizen, buiten welke de plaats nog drie honderd weerbare Maleijers in de wapens kan brengen. Zij gaan niet alleen langs de kusten van Borneo op roof uit, maar breiden hunnen werkkring zelfs tot Java uit, waar zij zich veelal nabij het eil. Mandelike ophouden. Uit dien hoofde bevindt zich alhier een aantal geroofde mannen en vrouwen van Java, welke zij te Riouw en Linga verkoopen. Ofschoon deze plaats zeer gunstig voor den koophandel is, hebben zich hier tot nog toe geene Chinezen met der woon nedergezet, daar niemands eigendom veilig is.

SADONG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de Noordwestkust, met eene noordelijke rigting, in de *Chinesche-Zee* uitloopende.

SAEGEMUHLE, molen, grooth. *Luxemburg*, gem. *Hobscheid*. De bewoners parochiëren te *Bischen*.

* SABUL, gem., grooth. *Luxemburg*, heeft in de kom 66 h. met 590 inw. Het dorpsbosch is ruim 114 bund. groot.

SAHARI (GOENONG-) of GOENONG-SARI, voorheen *JAKATRA*, weg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Batavia*. Hij heeft onderscheidene bogten; gaat tusschen de Chinesche graven door, en heeft eene zijtak, de *Prinsenbaan* genaamd, welke op het *Molenvliet* uitloopt.

* SAKANO. Staat: *Zie SEYTBAN*. lees: *SEITAN*.

SAKARRAN (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de Noordwestkust, die met eene noordelijke rigting zich in de *Chinesche-Zee* ontlast.

* SAKET. Staat: *Zie PURWEREND*. lees: *Zie PURWERENDE*.

* SALA of TANDJONG-SALA. Staat: *Zie SIJAN*. lees: *Zie SEJAN*.

SAKOEKING, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, ten N. van het eil. *Madura*.

SALAKETOE of **SALANKETOE**, kaap in *Oost-Indië*, in de *Baai-van-Boni*, aan de kust van de zuidelijke landtong van *Celebes*.

SALANGARI-EILANDJES, groep eilanden in *Oost-Indië*. Zie *TRADING*. W.

SALANKETOE, kaap in *Oost-Indië*. Zie **SALAKETOE**.

SALIMBOUW, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*, aan de *Kapoeas*. In de nabijheid worden steenkolen gevonden.

* **SALOOMAH**. Staat: Zie **SOERDSJILAMI**. lees: Zie **SALORNAN**.

SALSATERRA, naam, waaronder het d. *ZOUTELANDE*, prov. *Zeeland*, in de handschriften der *Utrechtsche kerk* vermeld staat. Zie *ZOUTELANDE*. W.

SAMALADOENG, kaap in *Oost-Indië*, in de *Chinesche-Zee*, aan de Noordwestkust van het eil. *Borneo*.

SAMALAKI (DE), **WAY-SAMALAKI**, riv. in *Oost-Indië*, resid. *Ambon*, op het eil. *Boeroe*, aan de Noordkust, met eene noordelijke rigting in den *Archipel-van-St-Lazarus* uitlopende.

SAMARAHANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, aan de Noordwestkust, kon. *Eigenlijk-Borneo*, aan den mond der *Samarahang*.

SAMARAHANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de Noordwestkust, zich met eenen noordelijken loop in de *Chinesche-Zee* ontlastende.

SAMARANG, voorm. naam van de hofst. **DE OORSPRONG**, op het *Eijland*. Zie **OORSPRONG (DE)**. W.

SAMATANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de Noordwestkust, welke met eene noordelijke rigting in de *Chinesche-Zee* uitloopt.

SAMGSIT (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, met eene zuidelijke rigting in de *Zee-van-Java* uitlopende.

SAMPANG-JAVA, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, N. aan het eil. *Java*.

* **SAMPANMANGIO**. Staat: **TANDJONG-MATA**, lees: **TANJONG-MATA**, **BENBERGEN** of **ZANBERGEN**, landg., prov. *Noord-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Bussum*, $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Naarden*, aan den straatweg op *Amersfoort*, ter plaatse waar het huis van **JAN TABAK** stond.

* **SANDEBURG**, voorm. kast. Aldaar is de *Latijnsche dichter* **MARILIAAN VRIEND** in het jaar 1589 geboren.

SANDFORT, geh., prov. *Limburg*. Zie **SANTFORT**. W. en A.

* **SANDHORST**, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 35 bund. 95 v. r. 59 v. ell.

* **SANDVOORDE** ligt gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. ten W. van *Midwolde*. Deze streek is thans in weiland veranderd.

* **SANDVOORT**, d., prov. *Friesland*. Staat: Zie **SANDVORDR**, lees: Zie **SANDFIRDE**.

* **SANDWEILER**. gem., grooth. *Luxemburg*, telt in de kom 150 h. en ruim 800 indw.

* **SANDWIJK**, buit., prov. *Utrecht*, ligt in het *Overkwartier*.

SANGGOUW, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*, aan de *Kapoeas*.

SANGKOER, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Premanger-Regentschappen*, reg. *Bandong*, distr. *Banjarang*.

SANGSIT, vl. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, rijk *Boeling*, op de Noordkust, aan de uitwatering eener rivier, weinig bevolkt doch gunstig voor den handel gelegen. Buiten de plaats staat een tempel

of pagode aan de Sivadienst toegewijd, door onderscheidene voorhoven of pleinen, met muren van gedroogde kleisteenen omgeven.

SANIBAS, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, op de Noordwestkust, aan de riv. van dien zelfden naam. Ofschoon de Maleijers in dit d., waarover een Orangkaja het bevel voert, omtrent 80 h. bewonen, hebben zij er echter volstrekt niets te zeggen en zijn de Dajakkers geheel onafhankelijk. Deze gaan dikwijls met hunne prauwen, die aan hare lengte kenbaar zijn, op roof uit. De handel is er gering en de uitvoer van rijst en *liling* of waskaarsen van weinig beteekenis.

SANLEAN, naam welken men in de wandeling geeft aan het d. **SONDERLAND**, prov. *Friesland*. Zie **SONDERLAND**. W.

SANIBAS (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de noordwestkust. Het binnenvaren van deze riv. is door geene bergen gekenmerkt.

* **SANTFORT** of **ZANDFORT** ligt ook gedeeltelijk gep. en $\frac{1}{4}$ u. O. van *Ittervoort* en telt 18 h. en 70 inw., als: 6 h. en 30 inw. onder *Thorn*, 9 h. en ruim 40 inw. onder *Ittervoort*. De weg van Maastricht op Venlo loopt door dit geh.

SAPELLOELE voorm. d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Xoela-Mangoli*. Het is door den oorlog ontvolkt en eindelijk geheel verlaten.

* **SAPELLALE (XOELA)**, lees: **SAPELLOELE (XOELA)**.

SAPOEDI, eil. in *Oost-Indië*, Zie **SAPODI**. W.

* **SAPPEMEER**, voorm. regtstoel, had zijnen oorsprong te danken aan het vergraven der hooge veenen, sedert het begin der zeventiende eeuw, en bevatte toen de tegenwoordige groote kerkdorpen: het Hoogezand, Windweer en Lula en het eigenlijke Sappemeer. — De Ambtman van Selwert en het Gooregt schreef zich vroeger *Ambtman van het gerigt van Selwert en Regter van Sappemeer cum annexis* en later *Drost van de Jurisdictie van het Gooregt en Sappemeer*.

SARABOES (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de Noordwestkust, met eenen noordelijken loop, zich in de *Chinesche-Zee* ontlastende.

SARAWAK of **SRAWAK**, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, op de Noordwestkust. Het springt boven den mond der riv. van den zelfden naam in eene smalle landtong vooruit, die zich naar het N. uitstrekt en in de zelfde rigting met eene rij heuvels doorsneden is. Ten W. daarvan liggen onderscheidene eilandjes. Twee hoofden uit Eigenlijk-Borneo oefenen hier, althans in schijn, eenig gezag uit. Zij hebben van de Dajakkers eene jaarlijksche schatting van drie kojang padie en twee pikols eetbare vogelnesten, van welke laatsten de bergen in den omtrek en misschien ook de nabij gelegene eilandjes, die daarom waarschijnlijk tot de kalkformatie behooren, eene groote hoeveelheid opveren: althans de jaarlijksche uitvoer wordt op bijna honderd pikols geschat. Men vindt hier ook tin, en het met **SARAWAK** in verbinding staande *Konday* levert veel goud op.

SARAWAK of **SRAWAK**, st. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, lands. *Sarawak*, ongeveer twee uren roeiens boven den mond van de *Sarawak* n aan de beide oevers dier rivier gelegen. Het is eene aanzienlijke laats, bewoond door ruim honderd Maleijers, meest zeeoovers, die echter ook handel drijven op Riouw, Singapore en Malakka. Ook heeft de oophandel eenige Chinezzen uitgelokt, om zich hier neder te zetten, oor welke drie huizen bewoond worden. Veel grooter is het getal der oorspronkelijke inwoners, die zich vooral op den rijstbouw toeleggen.

SARAWAK (DE) of **DE SRAWAK**, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de noordwestkust, welke met onderscheidene takken uit

het *Krimbangberge* voortkomt en zich met eene noordelijke rigting in de *Chinesche-Zee* ontlast.

* SARDINGEN. Staat: Zie JARDINGEN. lees: Zie JARDINGA.

SASAK-PADJANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. Java, reid. *Bantam*, welke zich met de Angkee vereenigt.

* SASBERGEN ligt 40 min. N. van *Noordwijkerhout*, en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 20 bund.

* SASSENHEYM bevat slechts gedeelten van den Beek-polder, den Mottige-polder, den BonteKriek-polder, den Lisserpoel-polder en den Hellegats-polder.

SASSLUIS (DE BENEDENSTE), sluis, prov. *Noord-Brabant*, gem. en 40 min. ten N. van *Oosterhout*, wijd 1,75 ell., voorzien van eene drijfdeur en sluis. Zij voert het jaartal 1750 en dient tot ontlasting van den *Westpolder* op de *Oosterhoutsche* haven.

SASSLUIS (DE BOVENSTE-); sluis, prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ uur ten N. van *Oosterhout*, wijd 1,66 ell. en voorzien van eene drijfdeur en schuif. Zij draagt het jaartal 1777 en dient tot uitwatering van den *Westpolder* op de *Oosterhoutsche* haven.

* SAS-VAN-DINTEL (HET) heeft twee sluisen, elk wijd 8 ell. met 1 paar hooge en 1 paar lage vloed-, 1 paar eb- en 1 paar waaierdeuren, de eene dient voor de uitwatering en de andere voor de scheepvaart, doch kunnen tot beide dienen. Aldaar staat ook het huis van het Hoogheemraadschap van Mark en Dintel.

* SAS-VAN-GENT heeft een Postkantoor.

SAS-VAN-ROSENDAAL, ook wel het *BOVENSAS* genaamd, schut- en uitwateringsluis, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Roosendaal-en-Niess*, gelegd in 1823 op de *Roosendaalsche-vlakt*, 2 u. N. W. van *Rosendaal*, 1 u. O. ten N. van *Steenbergen*. Zij heeft eene wijdte van 6,90 ell., de hooge slagbalk ligt 1,497 ell. onder A. P.

* SAS-VAN-STEENBERGEN, ook wel het *BENEDEN-SAS* genaamd, is eene schut- en uitwateringsluis, gelegd in 1823, wijd 8 ell.; de slagbalk ligt 3,147 ell. onder A. P. — Niet lang na het leggen van deze sluis waren de deuren reeds zoodanig, door den paal- of boorworm (*teredo navalis*), doorknaagd, dat men ze daartegen heeft moeten voorzien. Bij het afgraven van het zwarteveen of de turfspie in de put voor dit sas, ontdekte men de stompen of stameinden van een afgehakt mastbosch, namelijk op omtrent 3,70 ell. beneden de boven oppervlakte van het gors of ongeveer 3,50 ell. beneden A. P. en omtrent 4,75 ell. beneden de gewone vloedten, in eene vrij geregelde verdeeling, doorgaans 1,50 ell. onderling van elkanderen, enkelen schenen niet afgehakt, maar zijn liggende bevonden, van deze was de lengte 1,50 tot 2,50 ell.; terwijl de stompe of overeind staande stameinden, waarvan de kenmerken van afgehakt te zijn zeer onderscheidend zijn opgemerkt, boven de struiken 0,50 tot 0,80 ell. hoog waren en eene dikte hadden, in den omtrek van 0,00, 0,70 tot 0,80 ell. Velen waren nog met den schorsbast, schil of buitenhuid voorzien, en daardoor dan ook heeft men de soort van bomen niet behoeven in twijfel te trekken. Ook heeft men daarbij enkele stukken van berken, en zware berkentakken aangetroffen. Dit hout was intusschen zoo verre verteerd of tot eenen zachten staat overgegaan, dat men op het tijdstip, als het eerst zichtbaar en van de omgevende veengronden ontbloomt was, de dikste stomp met eene gewone aardspade geheel doorstak en in tweeën scheidde, ja zelfs kon men

een groot deel daarvan met den voet afschoppen, de schors of buitenhuid was echter aanmerkelijk minder zacht, terwijl verder ontdekt is, dat deze oude boomstronken, eenige oogenblikken na de ontblooting, reeds begonuen te verharden, doch altijd kortbrokkelig en zonder samenhang bleven. Vermoedelijk heeft te dier plaatse voor den Cimbrischen vloed een bosch gestaan.

SAS-VAN*STRIJEN, gem., prov. *Zuid-Holland*. Zie *STRALSCHER-SAS*. W. en A.

***SAS-VAN-WERKENDAM** of het *WERKENSCHER-SAS* is eene schutsluis, wijd 4,58 ell. en de slagbalk ligt 0,929 ell. beneden A. P.

SATANG, eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, aan de noordwestkust van het eil. *Borneo*, W. van Kaap-Sipang.

SATONDA, eil. in *Oost-Indië*. Zie *SILOEDA*. W.

§**SAUHLEAN** lees: **SANLEAN** en zie dat woord hiervoor.

SAUVO (KAAP), kaap in *Oost-Indië*. Zie *ZUIDHOEK* (DE).

***SAVELBORN** is geen groote toren, maar een geh. van 4 h., met ruim 40 inw.

SAWADJADJAR (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, aan de Noordkust van het eil. *Java*, resid. *Tagal*, aan den mond der *Tji-Pamali*.

SAWAL (DE), berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*. — Deze berg vormt, even als alle bazaltgebergten, welke men hier aantreft, een aantal kleine kruinen, die door smalle tusschenruggen van elkander gescheiden zijn. Zijne hoogere afhellingen zijn, als gewoonlijk, met wonden bedekt, terwijl de lagere zachter aflopende streken met ligt groene grasstapeten of alang-alang-velden bekleed zijn. Nog verder naar beneden maken deze plaats voor de rijstvelden, welke terrasvormig in de vlakten afloopen, tusschen welke de boschaadjen, die de dorpen omgeven, met hunne kokospalmen, verspreid liggen. De *Gonzong Sawal* schijnt niet meer dan 1570 ell. hoog te zijn. Hij onderscheidt zich door eenige diepe en wijde kloven, welke sommige zijner toppen van elkander scheiden en door vroegere vulkanische uitbarstingen ontstaan schijnen.

SCHAAIK of **SCHAAIK**, geh., prov. *Zuid-Holland*. Zie *SCHAIK*.

SCHAAPSKUIL-POLDER (DE), pold., prov. *Noord-Holland*. Zie *SCHAAPSKUIL-NEER*.

***SCHADEWIJK**, adell. h., ligt $\frac{1}{2}$ u. N.W. van *Didam*. Het beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 171 bund. 23 v. r.

***SCHADRON** ligt $\frac{1}{2}$ u. van 's *Hertogenbosch*, N. O. van *Veghel* en telt 17 h. en 100 inw.

SCHAERRO, geh., prov. *Limburg*. Zie *SCHAAREN*.

***SCHAESBERG** bevat het d. *Scheidt*, de geh. *Lichtenberg* en *Palenberg* benevens het kast. *Schaesberg*. Een dorp *Schaesberg* bestaat er niet, maar de kerk staat te *Scheidt*.

***SCHAESBERG** (KASTEEL-VAN-), een uitgebreid goed, bestaande uit een oud gebouw, met eenen hoogen vierkanten toren. Daar het niet bewoond wordt, is het eenigzins in verval geraakt, het is door eene brug aan de pachthoeve verbonden. Deze is zeer uitgestrekt en prijkt mede met twee zware vierkante torens, op de hoeken, en eenen minder hoogen, boven de poort, welke vroeger door eene valbrug versterkt was; thans voert eene lange steenen brug over de gracht, welke het geheel omringt; de pachthoeve wordt bewoond; het eigenlijke kasteel dient slechts tot berging van granen, en schijnt in het begin der zestiende eeuw gebouwd te zijn.

*SCHAGEN, vl. heeft een Postkantoor.

*SCHAKERLO, heerl. Bl. 102, reg. 21, staat: Reimerswaal
lees: Reimerswaal.

SCHAIK, SCHAAIK of SCHAANK, geh., prov. Zuid-Holland, gem. en 1 u. N. N. O. van Leerdam, langs den Schaikschedijk, met 53 h. en ruim 180 inw.

SCHAIKSCHE-DIJK, begrinde dijk, prov. Zuid-Holland, gem. Leerdam, in eene zuid-zuidwestelijke rigting, zich uitstreckende van Schoonrewoerd naar Leerdam, loopende de gewone rijweg tusschen de twee plaatsen over dezen dijk.

*SCHAKENBOSCH, ligt ten N. van den straatweg. Deze heerl. wordt in eigendom bezeten door den Heer Mr. M. W. DE JOSSE VAN CAMPERS NIEUWLAND, woonachtig te 's Gravenhage.

SCHALKHAAR, geh., prov. Overijssel, gem. en 80 min. van Diepenveen; met 7 h. en 80 inw.

*SCHALKWIJK (HUIS-TE-). Het wapen is verdeeld in zes horizontale deelen (*fascé*) van zilver en keel.

SCHALOEN, naam, welken de landlicden geven aan het KASTEL-VAN-OD-VALKENBURG, prov. Limburg. Zie VALKENBURG (HET-KASTEL-VAN-OD). W. en A.

*SCHANDEL, telt 26 h. en 210 inw. Reg. 6, staat: stat. lees: par. - De kapel is aan de H. Drieëenheid toegewijd.

*SCHANS (DE), gem. Tilburg, behoort tot de wijk Oostheylant, en telt 16 h. en 70 inw.

SCHANS (DE), geh., prov. Noord-Brabant, gedeeltelijk gem. en 25 min. N. ten W. van Oudenbosch, en gedeeltelijk gem. Oud-en-Nieuw-Gastel, en 1 u. O. N. O. van Oud-Gastel, ter plaatse alwaar de haven van Oudenbosch in de Mark valt, over welke eene houten ophaalbrug ligt, in den rijweg van Oudenbosch naar het tegenoverliggende d. Standaardnuiten. Ook is aldaar een boompontveer voor paarden en voetgangers, over genoemde haven, in het jaagpad langs de Mark. De 2 h., welke aldaar staan, zijn binnen veldwerken besloten, welke na den opstand in 1830 werden opgeworpen en nog aanwezig zijn. Men telt er 6 inw. Vroeger lag daar ter plaatse eene schans, waarvan het den naam heeft ontleend.

SCHANS (DE GROOTE en DE KLEINE), twee forten, prov. Noord-Brabant. Zie GROOTE-SCHANS (DE). W. en KLEINE-SCHANS. W.

*SCHANSE-EN-DUCATONS-SLOOT, lees: SCHANSE-EN-HONDERD-DUCATONS-SLOOT. Zij ontlast zich op de grenzen van *Ambt-Hardenbergh*, in de *Kolken*, en wordt door de *Dedemsvaart* doorsneden.

SCHANSHOEK (DE), gedeelte onbehuisd polderland in den *Polder-van-der-Eigen*, prov. Noord-Brabant, gem. *Bempel-en-Meerwijk*, alwaar vroeger eene schans heeft gelegen.

SCHAPENBOUT, voorn. naam van het landg. *CROESBEEK*, prov. Noord-Holland. Zie *CROESBEEK*.

SCHAPENWEL-POLDEB, pold., prov. Zuid-Holland. Zie *SCHAPENW. W.*

SCHAPERSHOEK, geh., in *Staats-Vlaanderen*, prov. Zeeland, gem. en 5 min. van *Boschkapelle*, met 19 h. en 100 inw.

*SCHARDAM (NOORD-) loopt van de twee Alkmaarder uitwaterende sluizen, in eene noordelijke rigting, langs den Zeedijk, tot aan de Beemster uitwaterende sluis, bij het Huis de Horn, en van daar langs de Noordzijde van de Ring-sloot tot op drie huizen na aan het Oudendijker tolhek. Ook behoort de hofstede het *Zeegat*, oeg meer noordelijk aan den Zeedijk gelegen, op halfweg *Noord-Schardam* en *Scharwoude*, tot deze buurt.

SCHAREN, SCHAREN of SCHAERRO, geh., prov. *Limburg*, gem. en 10 min. van *Heer*, met 31 h. en 240 inw.

* SCHARLO, geh., prov. *Noord-Brabant*, telt 18 h. en 103 inw.

* SCHARMER, d. in *Fisvelgo*, komt in de kronijk van *Emo* en *Menco* reeds in het jaar 1231 voor.

SCHARN, geh., prov. *Limburg*. Zie *SCHAREN*.

* SCHARNEBUREN of SCHENNEBUREN, ook OPHEBBERBUREN en OLVENDEBBEREN genoemd, ligt *W. van Sneek*, en $\frac{1}{2}$ u. *Z. van Ferwoude*, en telt 7 h. en ongeveer 80 inw.

SCHARNEGOUTUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Wester-go*, griet. *Wymbritseradeel*, arr. en kant. *Sneek*, bestaande uit het d. *Scharnegoutum*, met zijn behoor, en volgens het kadaster eene oppervlakte beslaande van 2421 bund. 80 v. r. 41 v. ell., waaronder 2279 bund. belastbaar land.

* SCHARNEGOUTUM, d., ligt $\frac{1}{2}$ u. *N. van Sneek*; telt in de kom van het d. 148 h., en 320 inw. en, met de b. *Nijklooster*, 51 h. en 350 inw. De kerk der Christelijk Afgescheidenen, ten *W. van het d.*, is een nieuw gebouw, zonder toren of orgel. De *R. K.* parochiëren te *Roodhuis*.

* SCHARNEHUIZUM, lees: SCHARNEHUIZEN,

* SCHARREN (DE), geh., prov. *Friesland*, telt 21 h. en 120 inw.

* SCHARTERBRUG, lees: SCHARSTERBRUG.

SCHARWEYDE, buit., prov. *Utrecht*, gem. en 15 min. *N. van Zeyst*, aan den straatweg. Dit buit. is groot 6 bund. 95 v. r.

* SCHARWOUDE. De inw. vinden niet hun bestaan in den landbouw, maar in het kaasmaken.

* SCHATSENBURG, lees: SCHATZENBURG, ligt *Z. O. van Berikum*. Reg. 5, staat: *QUESTIUS*. lees: *QUAESTIUS*.

§ SCHATSENBURG, voorm. buit., prov. *Friesland*, griet. *Barradeel*. Zie *HOTTINGA*. *W.*

SCHECK, alleenst. huis, grooth. *Luxemburg*, gem. *Ettelbruck*.

SCHEELESTRAAT (DE), bij het kadaster DE SCHEELESTRAAT, weg, prov. *Noord-Brabant*, gem. *den Dungen*; van de *Aa* naar de *Zuid-Villemsvaart* loopende.

* SCHEEMDA (DE), gem., bevat, behalve de in het *Wbk.* vermeldde, ook nog het geh. *Napels*.

* SCHEENE (DE), lees: SCHEEN (DE).

* SCHEERE (DE), ligt $\frac{1}{2}$ u. *N. O. van Gramsbergen*, $\frac{1}{2}$ u. *Z. in Koevorden*. — In de jaren 1813 en 1814 diende DE SCHEERE voor eene bezetting van den landstorm, en van de *Kozakken*, ten einde van daar zooveel mogelijk de uitvallen der *Fransche* bezetting in *Koevorden*, aan die zijde, te keer te gaan, zijnde dit gebouw spaard gebleven, terwijl andere in den omtrek door de *Franschen* in verbrand geworden.

* SCHEIDINGSDIJK (DE). Staat: Zie *KLANDIJK*. lees: Zie *KLANDIJK BORDEN*—).

* SCHEIDT is een d., $\frac{3}{4}$ u. van *Maastricht*, $\frac{1}{2}$ u. *O. N. O. van Heerlen*, 20 min. *O. van het kasteel Schaesberg*. Men telt er 104 h. en 0 inw. — De kerk, welke tot de par. van *Schaesberg* behoort en aan de *H. H. Petrus* en *Paulus* toegewijd is, is een steenen gebouw, met eenen spitsen toren en van een orgel voorzien. — De dorpschool wordt gemiddeld door 80 leerlingen bezocht. De kermis valt in in de maanden *Junij* en *December*.

* SCHEI-ZWEN (DE). Reg. 2 en 3, staat: in het dijkskanaal lastte, lees: oostwaarts onlastte,

* **SCHELD-WATER (HET)**. *Staat*: Zie **SCHELD-HEER**. *lees*: Zie **SCHELD-HEER**.

SCHELLERWAARD, uiterwaard, prov. *Overijssel*, arr. en kant. *Zwolle*, gem. *Zwollerkerpel*; uitwaterende op den IJssel door eenen steenen duiker.

SCHELLESTRAAT (DE), weg, prov. *Noord-Brabant*. Zie **SCHELLESTRAAT (DE)**.

* **SCHELLING (TER-)** behoort tot het 14 m. k. De haven is ingesloten tusschen twee dammen van rijs en steen op 80 ell. van elkander, de westelijke is lang 480 ell. en is door een steenen dam tegen de duinen aangesloten; de oostelijke is lang 72½ ell. en daartegen sluit aan eenen zoogenaamden verlengden dam, lang 97½ ell. De spijskom wordt gevormd door het Sas, hetwelk eene oppervlakte heeft van 103 bund. en ligt 1,10 ell. onder hoog water; de vloed dringt door het Sas en vindt geenen anderen uitweg dan door de haven. — Het verschil tusschen eb en vloed bedraagt aldaar 1,60 ell. — In 1848 werd deze haven bezocht door 397 vaartuigen, zonder de te huis behorende. In 1850 door 156 schepen.

* **SCHELLING (WESTER)**, d. De R. K., die er 8 in getal zijn, perochiëren op Ameland.

* **SCHELLINKHOUT**. Reg. 5, staat: *Blokker lees*: *Wester-Blokker*

* **SCHELLUINEN** paalt Z. aan den Banno van Gorinchem en komt van onds ook als eene heerl. voor. — Reg. 7 staat: *Kwakernaasche-polder*, *lees*: *Kwakernaasche-polder*, — Bl. 141. De pastoorij was van onds een burg en doet zich nog voor als een oud beerenhuis. De kerk trekt nog van de Deutsche orde eene jaarlijksche uitkeering voor onderhoud, alsmede voor wijn en brood van het H. Avondmaal. — Reg. 41, staat: *VINKENSTEIN lees*: *FINKENSTEIN*

* **SCHELTEMA**, griet. *Ferwerderadeel*, ligt W. (niet O.) van *Hj.*

* **SCHELTINGA**, voorm. state, griet. *Kollumerland-en-Nieuw-Kraaieland*, lag N. O. van *Eeetwarden*, Z. O. van *Dockum*.

* **SCHELTINGE**, voorm. burg, prov. *Groningen*, gem. *Noordl.* van welke men de plaats, waar zij gestaan heeft, niet meer weet aan te wijzen.

SCHENGEN, grooth. *Luxemburg*. De kerk is aan den H. *Velant* toegewijd.

* **SCHENKEL-BINNENDIJK**, ook *NIEUW-ALTENASCH-ZEEDIJK* genaamd, loopt van den Nieuwendijk naar den Werkensche-dijk. Men is hier aldaar een dijkpost met verdedigbaar wachthuis aan te leggen.

* **SCHENKELDIJK**. *Staat*: Zie **SCHENKELDIJK**. *lees*: Zie **SCHENKELDIJK**

SCHENKELDIJK (DE ZUID-), dijk, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Brammikhoven-en-Waardhuizen*, in eene oost-zuidoostelijke rigting loopt van den Nieuwendijk (grooten weg der eerste klasse no. 5) naar de Kornsche-sluis in den Dussensche-dijk. In dezen dijk is, volgens het reglement voor de hulpgaten, in geval van inundatie in 1798 vastgesteld, het hulpgat no. 7 gelegen, hetwelk de lengte heeft van 75,50 ell. en de kruin der kade daarin, breed 3,50 ell., ligt 1,18 ell. boven het H. is bestemd, om het inundatiewater van *Oud-Altens*, hetwelk door het hulpgat no. 8 in den *Oud-Altensche-Zeedijk*, bij den zoogenaamden *Perenboom*, in den *Brammikhovensche-polder* gevoerd wordt, in den *Dussensche- of Zuid-Hollandsche-polder* over te storten.

* **SCHENKENSCHANS**, voorm. stat. Reg. 5 staat: *Mej. lees*: *Mej.*

* **SCHENKENSCHANS**, b., ligt aan de *Harlinger- en Saecker-vaarten*, bestaat uit 7 h. en twee houtzaagmolens, met 35 inv.

SCHENKWATERING (DE), op sommige plaatsen **SCHUYNG-WATERING** gespeld, water, prov. *Zuid-Holland*, dat bij de landscheiding tusschen *Rijnland* en *Delfland* ontstaat en in eene Zuidwestelijke rigting, door de gem. *Wassenaar-en-Zuidwijk*, naar 's Gravenhage loopt, terwijl het zich ten W. van die stad in de vaart ontlast.

SCHENNEBUREN, b., prov. *Friesland*. Zie **SCHANNBUREN**. W. en A.

* **SCHERMEER (BEDIJKTE)**. Het zomerpeil is 0,58 ell. onder A. P.

* **SCHERMER (GROOT-)**. Reg. 1 staat: het d. **SCHERMER**, lees: het voorn. d. *Schermer*,

SCHERMEER (NOORD-), d., prov. *Noord-Holland*. Zie **SCHERMER (BEDIJKTE-)**. W. en A.

* **SCHERMEER (ZUID-)**, telt 84 h. en 470 inw., als: 41 h. en 900 inw. onder *Akersloot*, 12 h. en 60 inw. onder *Graft*, 51 h. en 210 inw. onder *Zuid-en-Noord-Schermeer*. — Onder de inw. zijn 340 Herv. en 150 R. K., welke laatste te *Akersloot* en te *Alkmaar* parochiëren.

* **SCHERMERHORN** telt 470 Herv. en 250 R. K. De Herv. gem. telt 600 zielen. — Bl. 150. De kerk is nog gedeeltelijk met geschilderde glazen voorzien. — Het wapen van **SCHERMERHORN** is eene mol.

* **SCHERMERHORN-EN-WEST-MYZEN**, lees: **SCHERMERHORN-EN-WEST-MIJZEN**. Zij bevat het d. *Schermerhorn*, benevens gedeelten van *West-Mijzen* en van de *Schermeer*. De ingezetenen vinden voornamelijk hun bestaan in den kleinhandel, het kaasmaken en het wetviden en de behoeftige klasse in het hennep spinnen voor de rolredertijen.

* **SCHERPENISSE**. Tot deze gem. behoort mede de b. *Gorishoek*.

* **SCHERPENISSE (POLDER VAN)** is calamiteus.

* **SCHERPENZEEL**, d., prov. *Friesland*. Reg. 9 staat: *Scheene* lees: *Scheen*

* **SCHERPENZEEL-SPANGA-MUNNEKBUREN-EN-NIJETRYNE**, leg. 9 staat: *Ich heb geleef en leve nogh*. lees: *Ich heb geleest en leve nogh*.

SCHERPENZEELSHANK (DE), water, prov. *Overrijssel*, dat zich p den *IJssel* ontlast, door eene steenen sluis, wijd 0,70 ell.

SCHETECOVEN, geh., prov. *Limburg*. Zie **SCHIEKOVEN**. W.

* **SCH EVENINGEN**. Bl. 163, reg. 9 van *onderen*, staat: *marseren* beelden lees: beelden — Bl. 164. De kustlantaarn op de *winen* is in 1851 vervangen, door een stilstaand licht, zijnde een *adioptrick* lichttoestel der derde grootte, ruim 29 ell. boven *gevoon* volzee verheven, staande op 52° 6' 16" N. B. en 21° 57' 20" . L. en zichtbaar op 4 *Duitsche* zeemijlen. Hierdoor is het licht op en toren van *Brielle* vervallen.

§ **SCH EYNG-WATERING (DE)**, water, prov. *Zuid-Holland*. Zie **SCHENKWATERING (DE)**.

* **SCHIE (DE DELFTSHAVENSCH E-)** lees: **SCHIE (DE DELFTSHAVENSCH E-)** De ijzeren spoorweg gaat over dit water door eene ijzeren kraanbrug, gelegd in het jaar 1846, hebbende een dubbel spoor met 3 openingen, de middelste wijd 8, en de beide anderen 6 el in den dag.

* **SCHIE (DE ROTTERDAMSCH E)** loopt te *Rotterdam* in de *Nieuwe Maas* uit, door eene overwelfde schutsluis, met een paar vloed- en een paar ebdeuren, wijd 4,80 ell.

* **SCHIE (DE SCHIEDAMSCH E)**. De ijzeren spoorweg gaat over dit water door eene ijzeren kraanbrug, wijd 8 el in den dag.

* **SCHIEBROEK**. Reg. 6 moeten de woorden en is gelegen wegvallen. — De buurt Aan den kleiweg ligt N. W. van Rotterdam, Z. W. van Hillegersberg.

* **SCHIEBROEK (DROOGGEMAAKTE-POLDER-IN-)** paalt N. W. aan den Zuidpolder van Berkel, N. O. aan den Boterdorpsche-polder, O. aan de Honderd-en-tien-morgen, en den Bergpolder en W. aan den Zestienhovensche-polder.

* **SCHIEDAM** ligt $3\frac{1}{2}$ u. Z. Z. O. van 's Gravenhage, $2\frac{1}{2}$ u. Z. Z. O. van Delft en nabij de Maas. — Bl. 172. In 1850 zijn te Schiedam uit zee binnen gekomen en aldaar gelost 326 en naar zee gezeild 213 schepen. — Sedert den aanvang van 1851 is Schiedam ook eene lading en losplaats van de Nederlandsche Handelmaatschappij. Er is bepaald, dat jaarlijks zes schepen van daar zullen uitgaan en er even zoo veel zullen binnen komen. — Bl. 175. Onder de alhier gestaan hebbende Predikanten verdienen melding THEODORUS ADRIANUS CLARISSÉ, van 1769 tot 1772, FRANS VAN GOCH, van het jaar 1795 tot 1819 toen hij Emeritus werd; CASPARUS VAN HERWERDEN, van 1805 tot zijn overlijden den 14 April 1822; GERBRAND ELIAS van 1808 tot 1 Augustus 1814 toen hij overleed; JACOB WIJSS J. C. van 1818—1822, HENRICUS CATS, van 1819—1825, en JACOB DERMOOT van 1850 tot 1856. — Bl. 183. De schutsluis in de haven heeft een paar eb- en een paar vloeddeuren en is wijd 6,90 ell.; tot spuijng der haven is mede eene sluis wijd 9,40 ell. — Bl. 193. Er is te Schiedam ook eene bank van leening.

* **SCHIEDAM. Staat:** (POELOE-OEBIE-) of AARDAPPELEN EILAND, lees: door de Javanen PORLOE-ORI, (d. i. AARDAPPELEN-EILAND) genoemd,

* **SCHIELAND**, voorm. balj. — Bl. 210, reg. 8, staat: 8 stat. lees: 9 stat. — Reg. 9, staat: 4 Kapellaans, lees: 11 Kapellaans.

SCHIELAND, een der acht dekenaten of landdekenschappen waarin het aartspr. van *Holland-en-Zeeland* verdeeld is. Dit dek. bevat 25 kerkelijke gemeenten (statiën) en ongeveer 51,000 Communikanten; 25 Pastoors en 25 Kapellanen bedienen die gemeenten, welke 25 kerken en 2 kapellen hebben. Die kerken zijn gevestigd: te Bergschenhoek, Berkel, Brielle, Delfshaven, Dordrecht, Gouda (de H. Maria en H. Joseph), Hellevoetsluis, Kethel, Kralingen, Middelharnis, Moordrecht, Ooltgensplaat, Oud-Beijerland, Oude-Tonge, Overschie, Pijnacker, Rhoon, Rotterdam, (de H. Laurentius, H. Dominicus, H. Franciscus en de Jezuitenkerk, die in aanbouw is) Schiedam, Vlaardingen en Waddinxvee aan de Goudkade. De twee kapellen behooren onder Rotterdam.

* **SCHIEMEER** is thans weiland, hetwelk, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaat van 12 bund. 90 v. r., en door eenen molen van het overtollige water ontlast wordt.

SCHIERMONNIKOOG, kad. gem., prov. *Friesland*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Dockum*, bevattende het geheele eil. Schiermonnikoog en beslaande alzoo, volgens het kadaster, 1087 bund. 98 v. r. 63 v. ell., waaronder 1079 bund. 54 v. r. 36 v. ell. belastbaar land.

* **SCHIERMONNIKOOG**. — Bl. 218, reg. 24 staat: 270 lees: 500 — Reg. 54, staat: sedert eenige jaren lees: sedert 1825. — Het aldaar op bl. 219 vermelde Werkhuis heeft het bestuur van het eiland, in het jaar 1842, laten timmeren. — Bl. 220. De dijken op dit eil. zijn sedert 1825 niet weder hersteld.

* **SCHIEVEEN**, voorm. heerl., paalt N. aan Aekersdijk, O. aan Rodenrijs en den Tempel, Z. aan Overschie en W. aan Kethel.

Reg. 7 en 8, staat: Drooggemaakte-Polder-van-Schieland, lees: Drooggemaakte-Polder-van-Schieveen,

* SCHIEVEN (BOVEN-POLDER-VAN-), ook genaamd de Hoog-Schievensche-Polder, paalt O. aan den Berkelschen-polder, Z. aan den Drooggemaakte-Polder-van-Schieveen en aan den Zestienhovensche-polder.

* SCHIEVEN (DROOGGEMAAKTE-POLDER-VAN-), ook genaamd de Laag-Schievensche-Polder, paalt O. aan den Zuidpolder-van-Berkel.

* SCHIEVEN, buit., prov. Gelderland, beslaat eene oppervlakte van 66 bund.

* SCHIEWAcht. Staat: Zie SCHUWACHT. lees: Zie SCHUWAERT.

SCHIFFELAAR, buit., prov. Limburg, gem. Heerlen.

* SCHIFFLINGEN. De kerk is aan den H. MARTINUS toegewijd.

* SCHIJNDEL. Bl. 225. Bij Koninklijk besluit van 8 July 1825, no. 115, is de zuivere opbrengst der Schijndelsche tienden wederom aan hare vroegere bestemming hergeven, op den voet van het Koninklijk besluit van 26 December 1818 (Staatsblad no. 48), zijnde het recht tot vergeving der daarop gevestigde beurzen toegekend aan den Kerkvoogd van het apost. vic. van 's Hertogenbosch.

SCHIJTELBRÖEKSTOREN, kaap in Oost-Indië, aan de zuidkust van het eil. Ceram.

SCHILBERG, geh., prov. Limburg, gem. en 10 min. van Echt; met 11 h. en 60 inw.

SCHILD (HET NIEUWE-), geh. op het eil. Texel. Zie NIEUW-SCALD. W.

* SCHILDMANSKINDEREN-AMBACHT paalt N. en O. aan Hendrik-Ido-Ambacht, Z. aan Heer-Oudelands-Ambacht en W. aan Sandelingen-Ambacht.

* SCHILDPADS-EILANDEN (DE). Reg. 8, staat: Tagia lees: Togia

* SCHILDWOLDE. De R. K. behooren tot de statie van Kleine-Meer.

* SCHILKAMPEN, b., prov. Friesland, telt 19 h. en 100 inw.

* SCHILKERPOLDER (DE) bestaat uit de Korte-Schilk en de Lange-Schilk.

SCHILLESHEIDE, geh., prov. Limburg, gem. en 10 min. van Ittervoort; met 3 h. en 40 inw.

SCHILT, b., prov. Noord-Brabant, gem. en 6 min. O. van Erp. Het is een gedeelte van het geh. Schilt-en-Burg, en telt 11 h. en 70 inw.

SCHILT-EN-BURG, geh., prov. Noord-Brabant, gem. en 6 min. O. van Erp, met 39 h. en 240 inw. Het bestaat uit de buurten Schilt en Burg.

* SCHIMMERT, gem., heeft eenen windkorenmolen.

SCHIN (GEBROKEN-), d., prov. Limburg. Zie SCHINEN. W. en A.

SCHINDELECH, naam, onder welken het kast. SCHORNFELTZ, grooth. Luxemburg, vroeger weleens voorkomt. Zie SCHORNFELTZ.

* SCHINKELDJK, prov. Zuid-Holland, is een gehucht (geen buurt) en ligt Z. O. van Oud-Beijerland, één uur Z. Z. W. van 's Gravendeel, aan den dijk van dien naam, welke den Trekdamsche-polder van den Noord-Kavelsche-polder scheidt; telt 45 h. en 360 inw.

* SCHINNEN, dek. Te Sweykhuisen, is eene bijkerk, welke onder de par. van Schinnen behoort, doch door eenen eigen Geestelijke bediend wordt.

* SCHINNEN, gem. De drie scholen tellen gezamenlijk gemiddeld 100 leerlingen. — Het d. SCHINEN heette vroeger GEBROKEN-SCHIN.

* SCHIN-OP-GEKUL. Reg. 5 en 6 staat: Wachem, lees: Waalem, XIII. Dez.

SCHIPBEEK, naam, welken men ook wel eens geeft aan de buurt. **SCHIPBEEKHUIZEN**, prov. *Overijssel*. Zie **SCHIPBEEKHUIZEN**.

* **SCHIJPLUIDENSCHIE-SLUIS** is wijd 4,11 ell., de vloer ligt 2 ell. beneden middelbare eb. De uitwatering geschiedt op de Vlaardingse haven.

SCHLACHTMAAT. *Staat*: Zie **SLACHTMAAT**. *lees*: Zie **SLACHTMAAT**.

SCHOBBERTSBRUG of brug No. 6, prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. Z. O. van *Epe*. Het is een houten ophaalbrug over het Apeldoornsche kanaal, in den weg van *Epe* naar *Apeldoorn*.

SCHOENFELTZ, kast., grooth. *Luxemburg*, te *Schoenfelts*. Het ontleent zijnen naam van de rots, die het ten Westen beheerscht. — In den stichtingsbrief der abdij *Marienthal*, door *Gravin Ennussa*, komt het onder den naam **SCHINDLECK** voor.

§ **SCHOORSTRAAT**. Bl. 242, reg. 1, lees: **SCHOIBSTRAAT**, geh. prov. *Limburg*. Zie **Schoon**. W.

* **SCHOKLAND**. Ter vervanging van het kolenvuur, is in 1846 opgericht een catadioptriek lichttoestel van de vierde grootte, met een wit stilstaand licht.

SCHOMER (OP), alleenstaand h., prov. *Limburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Wijlre*.

SCHONENBERG (DEN), naam, welken men geeft aan den **SCHOONENBERGHE-NEUVEL**, prov. *Zuid-Holland*. Zie **SCHOONENBERGHE-NEUVEL**. W.

* **SCHOONDERLOO** is geen heerl. meer, en paalt N. aan *Beekdijk*, O. aan *Oost- en West-Blommersdijk*, Z. aan de *Maas*, W. aan *Delfshaven*. Deze voorm. heerl. telk 64 h. en 380 inw.

* **SCHOONDERLOO**, pold., paalt N. aan den pold. *Beekdijk*, O. aan den pold. *West-Blommersdijk*, Z. aan de *Maas*, W. aan de stad *Delfshaven*.

* **SCHOONDIJKE**, gem., heeft ook eenen gort- en pelmolen.

* **SCHOONDONK**, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 58 bund. 60 v. r. 41 v. ell.

* **SCHOONEBEEK (NIEUW-)**. In het jaar 1848 en 1849 is aldaar eene R. K. kerk gebouwd, waartoe Z. M. Koning *WILLEM II* 4800 gulden geschonken heeft en die den 16 October 1849 is ingewijd. Het is een langwerpig vierkant gebouw, met eenen houten toren en een altaar, doch zonder orgel.

SCHOONENBURG, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeealand*, gem. en in het dorp *Oost-Souburg*, bestaande uit een fraai heerenhuis, koetshuis, stalling en eene zwitsersche boerenwoning, alles aangeaan gelegen langs den straatweg tusschen *Middelburg* en *Vlissingen*; eene oppervlakte beslaande van 55 bund. 93 v. r. 37 v. ell., en toebehoorende aan den Heer *Mr. M. C. Paspoort van Grijskerke*, Burgemeester van *Middelburg*.

SCHOONERLUCHT of *Ter-Lucht*, kast., prov. *Gelderland*, gem. *Valburg*, met eenen sierlijken toren.

* **SCHOONEVELDS-BANK**. *Staat*: Zie **SCHOONEVELD**. *lees*: Zie **SCHOONEVELD**.

* **SCHOONOORD**, gem. *Rijswijk*, is thans ingerigt tot een Instituut van **MIDDELBARE ONDERWIJS**.

SCHOONOUWEN, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. O. van *Stolwijk*, aan de *Schoonouwensche-watering*.

SCHOONOUWENSCHIE-POLDER (KORT-), pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Schoonhoven*, gem. *Stolwijk*; paalt N. aan den *Geerpolder* en *Westijdsche-polder*, O. en Z. aan den

Berg-Ambachtsche-polder en W. aan den Lang-Schoonouwensche-polder.

SCHOONOUWENSCHÉ-POLDER (LANG-), pold., prov. Zuid-Holland, arr. Rotterdam, kant. Schoonhoven, gem. Stolwijk; palende N. aan den Bovenkerksche-polder, O. aan den Kort-Schoonouwensche-polder, Z. aan den Berg-Ambachtsche-polder, en W. aan den Koolwijkstraal-polder.

SCHOONOUWENSCHÉ-WATERING (DE), water, prov. Zuid-Holland, gem. Stolwijk, loopende benoorden den Lang-Schoonouwensche-polder, van de Vaartsloot, in eene oostelijke rigting, tot aan de Bergvliet.

* **SCHOONREWOERD** paalt W. aan Heikop-en-Boeikop en bevat mede de b. den Diefdijk. — Bl. 275, reg. 39 en 40, staat: gebreitelsteerde en gecontrabreitelsteerde fasces lees: gebreitelsteerde fasces **SCHOONVELD**, buit. op het eil. Walcheren, prov. Zeeland, gem. Oost-en-West-Souburg, $\frac{1}{2}$ u. N. O. van Oost-Souburg.

* **SCHOORL.** De kerk is een fraai gebouw met een spitsen toren. Bl. 278, reg. 52 en 53, staat: zesendertig lees: zeventien

* **SCHOORL-GROET-EN-CAMP.** De eerste, die in deze combinatie het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest **THEUNIS VAN BAAKUM**, die in het jaar 1806 herwaarts kwam en in het jaar 1810 naar Winkel vertrok. Het beroep geschiedt onder agreatie van de Ambachtsheeren van Schoorl-en-Camp en van Groet.

* **SCHOORL-GROET-HARGEN-EN-CAMP** bevat mede de geh. Aagderp, Buitenduin, Bregdorp, Catrijp en een gedeelte van Schoorldam. Het in deze gem. gevonden wordende schuurzand heeft een bijzonder hardheid, sijnheid en doorschijnendheid, zoo als elders niet aangetroffen wordt, en is diensvolgens uitnemend geschikt, om sijn wit glas te maken. Het recht om dit zand te halen, is sinds eene reeks van jaren en het laatst in 1847 voor eenen termijn van 6 jaren verpacht geworden, voor f 1900 's jaars, over eene uitgestrektheid van 1821 bund. 86 v. r. 90 v. ell.

* **SCHOORLSCHEDIJK** strekt zich, in eenen bogtigen loop, uit van Krabbendam naar den Zijpe-dijk en dient thans tot waterkeering voor de Zijpe.

* **SCHOORLSCHÉ-DUINEN** strekken zich uit van Bergen tot Camp. **SCHOORVELD**, geh., prov. Limburg, gem. en 20 min. van Maasbree; met 20 h. en 100 inw.

* **SCHOOTEN**, heerl., telt in het geheel 52 h., bewoond door 56 huisgez., uitmakende een getal van 190 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden. — Er sijn 10 Herv. en 180 R. K. — Er is in deze heerl. geen school, maar de kinderen genieten onderwijs te *Schooter-Vlieland*. — Tot de R. K. stat. behooren mede eenigen uit de gem. Bloemendaal-Tettenrode-Aalbertsberg-en-de-Vogelenzang en Velsen.

* **SCHOOTEN-EN-GEHUCHTEN**, gem., telt 86 h., bewoond door 89 huisgez., uitmakende eene bevolking van 450 inw., onder welke ongeveer 76 Herv., ruim 580 R. K., 5 Evang. Luth. en 1 Israëliet. — Het wapen bestaat uit dat van Heemskerk, gevierendeel met dat van Zanen; zijnde dat van Heemskerk van asuur met eenen leeuw van silver, geharnasseerd van keel, en dat van Zanen, van silver met een kruis van keel.

* **SCHOOTERBOSCH**, heerl., telt 2 h. en 14 inw., allen R. K.

* **SCHOOTERVEEN**, pold., paalt N. aan de Jan-Gijzenvaart, O. aan het Schooter-voetpad, Z. en W. aan den Delf. — Deze pold. bevat

208 bund. 36 v. r. 68 ell. schotbaar land; en wordt, door eenen molen, op het Spaarne, van het overtollige water ontlaat. Het polderbestuur bestaat uit den Burgemeester van Schooten-en-Gehuchten, als Voorzitter, en twee Poldermeesters.

* **SCHOOTER-VLIELAND**, heerl., telt 9 h. en ongeveer 60 inw., die meest hun bestaan vinden in den landbouw. — Behalve 1 Herv. rijk de inw. alle R. K. en parochiëren te *Schooten*. — Men heeft er eene school, voor de geheele gem. *Schooten-en-Gehuchten*, welke gemiddeld door 60 leerlingen bezocht wordt. — In dit geh. stond weleer eene kapel, welke later tot een regthuis verbouwd is en thans tot school dient. Dit huis is van een torentje voorzien, waarin eene klok hangt.

SCHORRE-VAN-MELLE of **HET SCHORRE-VAN-DEN-HEER-DE-BRUN**, onder dezen naam is ook bekend het bedijkte gedeelte van den *Zwarte-polder*, in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*. Zie *ZWARTE-POLDER*. W.

* **SCHOT (HET)**, in *Westerwolde*, ligt 6½ u. van *Oude-Pekela*, 4 u. van *Vlagtwedde* en telt 4 h. met 50 inw.

SCHOTDEURSCHE-DIJK (DE), dijk in het *Land-van-Artel*, prov. *Zuid-Holland*, loopende van den *Arkelschen-dijk* bij *Schotdeuren* noordwaarts tot aan den *Bazeldijk* bij den *Bloklandsche-weg*. Zij maakt met genoemde dijken een geheel uit, waarover de straatweg tusschen *Gorinchem* en *Vianen* loopt.

* **SCHOTDEURSCHE-KADE**. Reg. 2, staat: van het geh. *Schotdeuren*, lees: van *Schotdeuren*,

* **SCHOTDEURSCHE-VLIET** liep in eene zuidelijke rigting naar *Gorinchem*.

* **SCHOTELINGEKERKE**. Staat: Zie *SCHOTTINGEKERKE*. lees: *Zie SCHOTLINGEKERKE*.

* **SCHOTERLAND** heeft slechts acht kerkdorpen, behalve *Heereveen*, als: *Hornsterzwaag*, *Oudehorn*, *Nijehorn*, de *Knype*, *Oudeschoot*, *Nijeschoot*, *St. Jansga* en *Delfstruisen*, en 10 voormalige kerkdorpen, als: *Jubbega*, *Scherega*, *Rottum*, *Katlijk*, *Mildam*, *Oud-Brongerga*, *Rotstergaast*, *Rotsterhaule*, *Rohel* of *Nijega* en *Ondega*.

* **SCHOTER-UITERDIJKEN**. Aldaar staan 8 h., bewoond door 30 inw.

SCHOTKAMPSSCHUT (DE) of **DE SCHUTKAMPSSCHUT**, sluis, prov. *Overijssel*, te *Oosterhuizen*, gem. en 1 u. O. van *Avereest*, dienende tot verbinding van de *Dedemsvaart* met de *Reest*. Zij is wijd 5,10 ell., met twee houten waterkeeringen, door schuiven gesloten.

* **SCHOTKAMPSWIJK (DE)** is eene zijtak der *Dedemsvaart*, lang 4700 ell., ook genaamd *Sponkruiwijk*, loopende uit het zesde paa! naar de *Reest* en verder oostwaarts tot aan de *Drentsche wijk*.

* **SCHOTSCHHE-HEUVEL (DE)** ligt 10 min. O. van *Nuland*, telt 20 h. en 140 inw.

SCHOTSENHOF, hofst. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. *Melis-en-Marijkerke*, ½ u. O. N. O. van *Meliskerke*, ½ u. O. van *Marijkerke*, 11 bund. 34 v. r. 70 v. ell.

SCHÖTTER, naam, welken de landlieden geven aan het d. *Schottrinken*, grooth. *Luxemburg*. Zie *SCHOTTRINKEN*. W. en A.

* **SCHOUTSLAAN**, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Rotterdam*.

* **SCHOUW (HET)**, in *Waterland*, ligt gem. *Landsmeer-en-Watergang*, ½ u. O. van *Landsmeer*, 10 min. Z. van *Watergang*, waartoe het behoort.

* **SCHOUWBROEK**, geh., prov. *Noord-Brabant*, telt 22 h. en 170 inw.

* **SCHOUWEILER** wordt door de landlieden veelal *SCHULLER* genoemd.

* **SCHOUWEN**. Bl. 293. De lichttoeren is 46,90 ell. boven den beganen grond of 52 ell. boven volsee, in middellijn aan den voet 11,20 en boven 8,55 ell.; heeft een lenticulair lamplicht der derde grootte, waarvan het brandpunt 37 ell. boven gewoon hoog water verheven is. De beide lichtopstanden, in 1846 geplaatst nabij den Zouten- en Zoeten-Haard, staan 845 ell. van elkander en hebben catadioptrische lichten van de vierde grootte, op 27,70 ell. boven gewoon hoog water. — Een derde licht, de Verklikker genaamd, om den wal aan te duiden bij het binnenkomen, is eene argandsche lamp, 17 ell. boven gewoon hoog water. — Daarbij staan twee lichtwachterswoningen.

* **SCHOUWERSMEEL**, lees: SCHOUWERSWEEL. Hij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 59 bund. 69 v. r. 75 v. ell., waaronder 50 bund. 3 v. r. 35 v. ell. schotbaar land; als: onder *Nisse*, volgens het kadaster, 55 bund. 37 v. r. 10 v. ell., waaronder 24 bund. 93 v. r. 70 v. ell. schotbaar land; onder *'s Heer-Abtskerke-Simonskerke-en-Baarsdorp*, volgens het kadaster, 26 bund. 32 v. r. 65 v. ell., waaronder 23 bund. 9 v. r. 65 v. ell. schotbaar land. Hij wordt door de sluisen, in den Boone-polder, op de Westerschelde, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit de Directie van de Buiten-polders van Nisse.

* **SCHOUWERSMEEL-EN-ZUID-DANIELS-POLDER**, dit art. moet wegvallen.

* **SCHOUWERZIJL**. De voorm. houten sluis is in 1849 door eene nieuwe steenen sluis vervangen, en op den 29 September van dat jaar zijn de eerste schepen door deze sluis gevaren.

* **SCHRAARD**. Reg. 16, staat: leest lees: las — De dorpschool wordt gemiddeld door 30 leerlingen bezocht.

* **SCHRANS (DE)**, b., prov. *Friesland*, telt 49 h. en 290 inw.

* **SCHRASSIG**, geh., grooth. *Luxemburg*, behoort kerkelijk tot *Ostringen*.

* **SCHREVENHOUT** ligt 2 u. W. van *Apeldoorn* en is thans een eigendom van Z. M. den Koning.

SCHREVERSBEK (DE), water, prov. *Overijssel*, gem. *Ambt-Amelo*, dat op het *Kollenveld* ontstaat en in de *Koldergraven* uitloopt.

SCHRIJVERSHEIDE, geh., prov. *Limburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Heerlen*; met 17 h. en 120 inw.

* **SCHUDEBEURS**, geh. op het eil. *Schouwen*, bestaat uit 6 h. met 60 inw.

SCHUILENBURG of **SCHUTLEBURG**, landg., prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *St. Michielsgestel*.

SCHUILENBURGER-WATERLEIDING, water, prov. *Overijssel*, gem. *Ambt-Amelo*, dat bij *Bergsbrugge* begint en onder *Wierden* uitloopt.

SCHUINE-SLUIS (DE), steenen sluis, prov. *Noord-Brabant*, behoorende tot de vesting *'s Hertogenbosch*, waardoor de grachten der stad *Papenbril* op de *Dieze* ontlasten.

SCHUINSCHESLOOT, water, prov. *Overijssel*, gem. *Ambt-Harlemberg*, O. van *Slagharen*, bij sluis no. 9, uit de *Lutterhoofdvaart* naar het *Lutterseer* loopende.

SCHUINSLUIS (DE), sluis, prov. *Noord-Brabant*. Zie **SCHUINE-SLUIS (DE)**.

SCHULLER, naam, welken de landlieden veelal geven aan het d. **SCHOUWELER**, grooth. *Luxemburg*. Zie **SCHOUWEILER**. W.

SCHULPSTET, geh., prov. *Noord-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Astricum*; met 12 h. en 70 inw.

* **SCHULPVAART (DE)** neemt een aanvang aan den duiker of dam aan 's Koningsduin onder Castricum en loopt in het *Kleinmeer* uit.

SCHULPWEG, geh., prov. *Zuid-Holland*. Zie *Zuidhoek. W.*

* **SCHUTBURG** is geen pachthoeve, maar een geh., grooth. *Luxemburg*. De inw. behooren tot de par. van *Consthom*.

SCHUTKAMPSSCHUT (DE), sluis, prov. *Overijssel*. Zie *SCHUTKAMPSSCHUT (DE)*.

SCHUTSBOOM, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 8 min. van *Esch*; met 6 h. en 45 inw.

* **SCHUTSBOOM**, b., in de *Langstraat*; telt 28 h. en 170 inw. — De kermis wordt gehouden den eersten Zondag in *October*.

* **SCHUTTRINGEN**, gem., grooth. *Luxemburg*. De inw. maken, met uitzondering van die van *Schraasig*, welke kerkelijk tot *Ostvingen* behooren, eene par. uit, welke tot het apost. vic. van *Luxemburg*, dek. van *Betzdorf*, behoort. — Het d. *SCHUTTRINGEN* wordt door de landlieden ook wel *Schwörren* genoemd.

SCHUTWIJK (DE), water, prov. *Overijssel*. Het is een slijk der *Dedemsvaart*, lang 2500 ell. Het loopt uit het vijfde pand dier vaartloop de grenzen der prov. *Overijssel*, tusschen *Stegeren*, *Diffelen* en *Rheem*.

* **SCHUWAGT**. Reg. 4, staat: de gem. lees: den pold.

* **SCHUYLENBURG** of **SCHULENBURG**, geh., prov. *Overijssel*, telt 9 h. en 70 inw. Men heeft er eenen water-korenmolen, welke echter thans onbruikbaar is, en in geen veertig jaren heeft gewerkt.

SCHUYLENBURG, landg., prov. *Noord-Brabant*. Zie *SCHUYLENBURG*.

* **SCHUYLENBURGSCHE-VEEN (HET)**, dit art. moet wegvallen.

SCHWARTZENBERGS-HUIS, voorn. oud adell. h. in *Loosdrecht*. Zie *HOLDINGA-HUIS*.

SCHWEYSBERG, geh., prov. *Limburg*. Zie *SCHWEYSBERG. W.*

* **SCOENEVELD**. Reg. 5 staat: Zie *SCHOONEVELD*. lees: Zie *SCHOUVELDSEBANK*.

SEBASTIAAN-DE-LANGE-POLDER, pold., prov. *Zeeland*, in en kant. *Middelburg*, gem. *Arnhemuiden*; palende N. aan de *Zuidvliet*, O. aan de *Piet*, Z. aan de *Schenge* en W. aan het *Sloe*. — Deze pold., vroeger eene schor, de *ORANJEPLAAT* geheeten, welke is het jaar 1847 bedijkt is en thans het achtste Zeeuwsche eiland uitmaakt, is aldus genoemd, dewijl op deze hoogte de *Admiraal SEBASTIAAN DE LANGE* den brand in het kruid stak en met vriend en vijand in de lucht vloog. De pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 75 bund. 3 v. ell., waaronder 62 bund. 82 v. r. 20 v. ell. schotbaar land; telt 5 h., waaronder 1 boerderij, en wordt door 1 sluis, op den *Voorgrond*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Beheerder*.

SEBATOE of **SIBATOE**, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, kon. *Sambas*, aan de *Sambas*.

* **SEBAUW (TONGGONG-)**. Staat: Zie *TONGGONG-SEBAUW*. lees: Zie *TONGGONG-SEBAUW* en zoek dat woord hier achter.

SEBAWI, Chineesch etablissement in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, kon. *Sambas*, 3 u. Z. van *Sambas*.

SEBAWI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bagelen*, distr. *Tjangkreb*. In dit d. zijn, in *October 1849*, 7 woningen door het water medegesleept, en 80 klapperboomen, benevens een groot getal andere vruchtboomen ontworteld.

SEDONG-BEZAAR, eil. in *Oost-Indië*, in de *Chinesche-Zee*, aan de *Noordwestkust* van het eil. *Borneo*, tot *Sarawak* behoorende.

SEDOW, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, kon. *Sambas*.

§ **SEERIJPER-POLDER** of *SIRIPPA-POLDER*, percelen lands op het eil. *Ter-Schelling*, prov. *Noord-Holland*, liggende nabij het geh. *Seerijp*; het is echter geen afzonderlijke pold. en ook niet door dijken van het overige land der omliggende geh. afgescheiden.

SEGLEFSCHÉ-WETBRING (DE), water, prov. *Noord-Brabant*, dat door de gem. *Vlijmen*, *Hedikhuizen* en *Herpt-en-Born* heenloopt, en zich in het binnengedijkte *Oude-Maasje* ontlast.

SEIJENLEIDING (DE), water, prov. *Overijssel*, gem. *Borne*, in eene westelijke rigting, loopende van het *Ambt-Delden* naar de gem. *Wierden*.

* **SEINGRAVE** is geen hoeve, maar eene hav. — *Staat*: Zie *SENGRAVE*. lees: Zie *SENGRAVEN* (Hbr).

* **SEKARWOJO**. In den avond van 12 November 1847 ontstond aldaar woder een hevige brand, waardoor het geheele d., bestaande uit 107 bamboezen woonhuizen, vernield is.

SELABONG (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Palembang*.

* **SELATIEN**, lees: *SELATAN*.

* **SELDELT** (HEER-) moet wegvallen.

* **SELDELT** (NEDER-) ligt in de gem. *Hoogland*; paalt N. aan de *Haar*, O. aan den *Bunschoter-sstraatweg*, Z. aan *Over-Seldert*, W. aan *Kemland*. Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 319 bund. 74 v. r. 95 v. ell., telt 6 h., alle boerderijen en wordt door eene sluis, op de *Kem*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit vier *Heemraden* en eenen *Penningmeester*.

* **SELDELT** (OVER-) ligt in de gem. *Hoogland*; paalt N. aan *Neder-Seldert*, O. aan den *Bunschoter-sstraatweg*, Z. aan *Keulhorst*, W. aan de *Slaag*. Deze pold., welke alleen ten Z. bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, 181 bund. 49 v. r. 22 v. ell. Er staat daarin eene boerderij. Hij watert uit door eene sluis, op de *Kem*. Het polderbestuur bestaat uit twee *Heemraden* en eenen *Penningmeester*, die tevens *Secretaris* is.

SELINGSANG, *GORONG-SELINGSANG*, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in het binnenland.

* **SELISSEN**, geh., prov. *Noord-Brabant*, telt 21 h. en 160 inw.

* **SELLEMUIDEN** is geen geh. maar eene streek gronds.

* **SELMUIDEN**. *Staat*: b. lees: streek gronds.

SELO, landg. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerakarta*, op de verbindingsrug van den *Merbaboe* en den *Merapi*, 1584 ell. boven de oppervlakte der zee.

* **SELOEKAN** (DE). Bl. 552, reg. 10, staat: *MARTA WONGSO* lees:

MARTA WONGSO

SKLOMBO, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, aan de *Zuidkust* van het eil. *Borneo*.

SELWERT, geh., prov. *Groningen*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Noorddijk*; met 8 h. en 50 inw.

SELZERHOF, naam, waaronder de *WINDZERNHOFF*, in de gem. *Bastendorf*, grooth. *Luxemburg*, mede voorkomt. Zie *WINDZERNHOFF*.

* **SEMANTEN**, distr., heeft den 13 Februarij 1851 veel te lijden gehad van eene hevige windboos, welke een twintigtal huizen heeft omgerukt of ineens doen storten en een aantal klapper- en andere boomen ontworteld.

SEMBOELOE, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, lands. *Pamboean*.

SEMENDO, lands. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Palembang*.

SEMINIS, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, kon. *Sambas*.

* **SENDWENEN** is geen b. maar eens buurs.

§ **SENGELSBROEK**, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 10 min. N. O. van *Luikgestel*; met 44 h. en 240 inw.

SENWA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op het zuidelijk schiereiland, in een schilderachtig boschland; uit 12 h. bestaande.

SEPANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, kon. *Sambas*.

SEPAUH, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*, aan de *Kapoemas*.

SEPARATIEPUNT-VAN-WAAL-KN-BIJN, prov. *Gelderland*, gelegd in 1749, en sedert van tijd tot tijd verlegd. Het heeft eene lengte van 1630 ell., gemeten uit den Bandijk, bij de vervallene *Sterreschaas*, bij *Doornenburg*, en is over de geheele oppervlakte van rijswerk voorzien. De ligging is zoodanig, dat het water van den *Boven-Rijn* gescheiden wordt in twee deelen, evenredig berekend, volgens het afvoerd vermogen der beide genoemde rivieren, zijnde omstreeks $\frac{2}{3}$ der maal voor de *Waal*.

* **SEPT-FONTAINES**, gem. *Bich*, is een d. (geen geh.), groot. *Luxemburg*. Het heet in het Duitsch *SIEBENBRUNNEN*. De kerk, van weinige jaren gesticht, is een sierlijk gebouw. De par. *SEPT-FONTAINES*, waartoe behalve *Sept-Fontaines*, ook nog *Rollingergraad*, *Rothenberg*, *Bruchhof* en *Rechenthal*, benevens gedeelten van *Mullenbach* en *Limpertsberg* behooren; telt 1700 inw.

* **SEPT-ISLES**. Staat: *Zie Tonros*. lees: *Zie Tonson*.

SERIBOE (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de Noordwestkust, met eenen noordelijken loop zich in de *Chincheno* ontlastende.

SERMARATOE, distr., d. en riv. in *Oost-Indië*. *Zie Samarang*.

SERONDOL, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Samarang*, distr. *Serondol*; 8 palen Z. van *Samarang*, 375 palen O. van *Batavia*, 218 palen W. van *Soerabaja*, in eene vlakte.

* **SEROOSKERKE**, op het eil. *Walcheren*. Bl. 551, staat: 1778 lees: 1877 — De kerk is een klein oud gebouw, staande op een ommuurd kerkhof en heeft eenen korten, doch zwaren toren, met lage spits.

SEÏYP, oude naam van het d. *ZERIJF*, prov. *Groningen*. *Zie ZERIJF*. W.

* **SETERS**, geh., prov. *Noord-Brabant*, telt 9 h. en 70 inw.

SETHEN en **SETHONE**, oude namen van het d. *SETTEN*, prov. *Gelderland*. *Zie SETTEN*. W.

* **SEVEN-CARSPLEN-ZIJL**. Staat: *Zie TIEN-CARSPLEN-ZIJL* lees: *Zie TIEN-CARSPLEN-ZIJL*.

SEVEREN, landg., prov. *Limburg*, gem. en 5 min. W. van *Andy*; eene oppervlakte beslaande van 6 bund. 48 v. r. 44 v. ell.

* **SEWO (DE)** loopt door de resid. *Cheriben* en ontlast zich in de *Zee van Java*.

SEXBIERUM, kadastr. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, grid. *Barradeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Harlingen*, bestaande uit de d. *Sexbierum*, *Oosterbierum*, *Pietersbierum* en *Winalden*, alsmede *Lidlum* (het klooster) en *Almenum*; beslaande, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3624 bund. 80 v. r. 64 v. ell., waaronder 3499 bund. 42 v. r. 44 v. ell. belastbaar land.

- SEYSE, buurs., prov. *Overijssel*, gem. *Amht-Ommen*. Zie *ZIESE*. W.
- * SEYTERT, ook *ZIJAART*, telt 90 h. en 130 inw.
- SEYTHAAN, eil. in *Oost-Indië*. Zie *SEITAN*. W.
- § SJALLEMA, buit., prov. *Groningen*. Zie *NOORDWIJK*. W. en A.
- SIAFFA-EILANDEN, groep eilandjes, in *Oost-Indië*. Zie *SIAPEE-EILANDEN*. W. en A.
- SIANG of SYANG, eil. in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Gilolo*. Het is laag en vlak. Men vindt er zoet water en brandhout.
- * SIANPEE-EILANDEN, TIAPI-EILANDEN of SIANFA-EILANDEN hebben een goed vaarwater ten W. naar de zijde van *Gilolo*.
- SIBATOE, d. in *Oost-Indië*. Zie *SEBATOR*.
- * SIBBE ligt 25 min. W. Z. W. van *Oud-Falkenburg*.
- SIBNOE (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de Noordwestkust, met eene noordelijke rigting in de *Chinesche-Zee* uitloopende.
- SICHENHOF, in het *Fransch Boss-Malades*, buitenwijk der st. *Luxemburg*.
- * SICKINGEBURGH. Staat: Zie *WARFENBURG*. lees: Zie *WARFENBURG*.
- * SIDAJOE. Reg. 2, staat: reg. *Bantong*. lees: reg. *Batang*.
- SIDAJOE (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*. Zie *PERGAT*. W.
- SI-DEUS-PRO-NOBIS-QUIS-CONTRA-NOS, boerenhofstede, prov. *Noord-Holland*, gem. de *Beemster*, aan den Middelweg, tusschen den Oosthuizer-weg en het Westmijser-pad. Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden eene oppervlakte van 28 bund. 92 v. r. 80 v. ell., alles grasland.
- SIDO-KERI (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*. Het is een der vijf takken, waardoor de *Kediri* in de *Zee-van-Java* uitloopt.
- SIEANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in het binnenland, aan de *Doeson*.
- SIEBENBOUR, Hoogd. naam van het d. *SEPT-FONTAINES*, prov. *Luxemburg*. Zie *SEPT-FONTAINES*. W. en A.
- SIE-GESSÉ, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Gatta*, W. van *Sumatra*.
- SIEKAN of SIEAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de *Doeson*, 1 u. boven de uitwatering van de *Soengej-Patakej*. Het telt 7 h. en ruim 100 inw.
- SIENGAHAN, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*.
- SIENSERBUREN, b., prov. *Friesland*. Zie *ZIENSERBUREN*. W.
- SIER, Deutsche naam van het d. *Sunná*, grooth. *Luxemburg*. Zie *Sunná*. W.
- SIERTSEMA-STATE, buit., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 5 min. O. van *Katendrecht*, nabij het stoombootveer. — Eene oppervlakte beslaande van 69 v. r. 67 v. ell.
- SIESWERD, b., prov. *Friesland*. Zie *SYDEWERT*. W.
- * SIGELDRECHT. Reg. 2, staat: 1006 lees: 1064 — Het wordt ook gehouden voor het tegenwoordige *SIEDASCHT*, prov. *Zuid-Holland*.
- * SIGERA, voorm. state, prov. *Friesland*. Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerenwoning, met 51 v. r. 40 v. ell. grond.
- * SIGERSWOLDE, voorm. kloost., prov. *Friesland*. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans een geh. van 12 h., met ruim 70 inw.
- SIHOE, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontanak*.
- * SIJAWIER is geen geh. maar eene hoeve.
- * SIJUNGADIJK, b., prov. *Friesland*, telt 5 h. en 35 inw.

* SIKAKAP wordt ook de Hoornschu-straat genoemd.

SIKAN, d. in *Oost-Indië*. Zie SIKAN.

SILAT, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*, aan de *Kapoeas*.

SILLA, d. in *Oost-Indië*, resid. *Amboina*, op het eil. *Bacung-Beri*, een der *Uliassers*, $\frac{1}{2}$ mijl O. van *Orna*, met eene warme wavelbron, *Vlamingsbad* genaamd.

* SILLAARDERMEER beslaat, volgens het kadaster, 16 bund. 75 v. r. 70 v. ell. Er staat daarin een huis en eenen molen, door welke laatste hij op de *Cornwerdervaart* uitwaterd.

* SILLEVOLDE, d., telt 20 Christelijk Afgescheidenen, welke tot de gem. *Versseveld* behooren.

SILLOKATAN, distr., in *Oost-Indië*. Zie SELOKATAN. W.

SILU, d., in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarsing*, aan de *Soengej-Tewej*. Het is door *Pekompajers* bewoond.

* SIMANTJIE (DE) vereenigt zich met de *Tamboesi*, de *Nior de Tabier*, de *Kampan* en de *Maringin*, om de *Djambi* te vormen.

* SIMON-JANSE-POLDER paalt N. en O. aan den *Rietveldschepolder*, Z. aan den *Voorweg*, W. aan den *Butterpolder*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 29 bund. 2 v. r. 4 v. ell. schotbaar land, en wordt door eenen duiker, op de *Droogmakerij van Hazerswoude* van het overtollige water onttant. Daarin staat eene boerderij. Het polderbestuur bestaat uit Bestuurderen van gezegde droogmakerij.

SINAGA, d., in *Oost-Indië*, resid. *Tegal*. — In het jaar 1846 is aldaar eene waterleiding aangelegd.

SINDANG-LAUT, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*. In dit distr. zijn den 10 November 1847, in onderscheidene dorpen, vele inlandische woningen en padi-lombongs omgewaaid.

SINGA-RADJA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, kon. *Soelity*.

SINGELSBROEK, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie SINGELSBROEK. W. en A.

SINGKAWANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*.

SINGOMERTO, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Banjoemaas*, reg. *Bandjar-Negara*.

* SINGRAVEN (HET). Bl. 396. Ter plaatse, waar hier vroeger eene kapel, aan den H. ANTONIS toegewijd, stond, ziet men thans eene graanschuur.

SINGSIT-DALAM, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, kon. *Soelity*.

SINTANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*, staat *Sintang*, aan de *Kapoeas*.

* SIONS is geen geh., maar eene voorn. state.

* SJOUKE-SLOOT is thans te *Oldeboorn* gedigt of afgedamd en begint nu even benoorden dit d., achter den *Leppedijk*.

SIPANG, TANDJONG-SERASE, kaap in *Oost-Indië*, in de *Chineesche Zee*, aan de Noordwestkust van het eil. *Borneo*.

SIRI, TANDJONG-SIRI, kaap in *Oost-Indië*, in de *Chineesche Zee*, aan de Noordwestkust van het eil. *Borneo*.

SIRIPPER-POLDER, percelen lands, op het eil. *Ter-Scholting*. Zie SERRIPPER-POLDER. W. en A.

SITINGIL, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, reg. en distr. *Demak*. — Den 7 November 1860 heeft aldaar een bevig brand gewoed, waardoor 67 huizen in de asch zijn gelygd.

* SITTARD heeft een postkantoor.

SITTARD (HOOG), d., prov. *Limburg*. Zie *Baek-Sittard*. W.

* SLAAPWERF (DE) is groot 9 bund. 82 v. r. 80 v. ell., lang 850 en breed 168 ell., behoort gedeeltelijk tot de gem. *Langerak*, en gedeeltelijk tot de gem. *Willige-Langerak* en bestaat uit bouwriet- en griendland.

* SLABBECORNE, gem. *St. Maartensdijk*, beslaat, volgens het kadaaster, eene oppervlakte van 34 bund. 92 v. r. 22 v. ell., waaronder 25 bund. 1 v. r. 92 v. ell. schotbaar land, en wordt door eene sluis, op de Pluimpot, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, vier Gezworens, eenen Penningmeester en eenen Boekhouder.

* SLACH-POLDER, paalt N. aan den Broek-polder, O. aan de Zijl, Z. aan den Ouden-Rijn en de st. Leyden en W. aan de Trekvaart van Leyden naar Haarlem.

* SLAGHAËN. Aldaar staat de R. K. kerk der stat. *Lutten*. Zie voorts dat woord. — Ook is hier eene school, welke gemiddeld door 190 leerlingen bezocht wordt.

SLANGENBURG, landg., heeft eertijds behoord aan het adell. geslacht van *Barr*, daarna aan een geslacht, hetwelk daarvan zijnen naam draagt, doch is in het midden der vorige eeuw aangekocht door J. H. S. Baron van *Nagell tot Amstel*.

SLAPERDIJK, h., prov. *Noord-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Veenhuizen*; met 8 h. en 40 inw.

* SLEBERG, geh., behoort tot het *Land-tusschen-Maas-en-Waai*.

SLEBERG, voorm. adell. h., prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Over-Asselt*, in het geh. *Sleberg*. — Dit adellijk h. is gesloopt, de grachten en fondamenteen zijn evenwel nog aanwezig en van het koetshuis is eene landhoeve gemaakt.

* SLECHTE-WEG (DE) moet wegvallen.

* SLENAKEN bevat, behalve de in het Wbk. vermelde, ook nog de geh. *Beutenaken* en *Hoog-Cruts*.

SLENDERBROEK, voorm. buit., thans kleine boerdertj, prov. *Overijssel*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Dalfsen*; eene oppervlakte bestaande van 3 bund. 82 v. r. 80 v. ell.

SLENK (DE), vaarwater in de *Maas*. Zie *Gruel* (DE).

* SLIFFERT, geh., prov. *Noord-Brabant*, telt 6 h. en 60 inw.

* SLIJK-EWIJK. De R. K. hebben hier geen kerk, maar deze staat te Oosterhout.

SLIJSSEBRON-POLDER (DE) of DE SLESSEBRON-POLDER, voorm. pold. in het *Vrije-van-Sluis*, prov. *Zeeland*, distr. *Sluis*. Deze pold. had ten W. den *Bette-Stoute-polder* en den *Jean-Jacques-polder* of *Jan-Jacobs-polder*, voorts schijnt hij aan de zee gepaald te hebben. Hij lag aan *Baarzaude* in of voor den mond van het water *Nieuwerhove*, dat hem in de veertiende of vijftiende eeuw verzwolg.

* SLIKGAT (HET), veelal de Noord genoemd, ligt ook gedeeltelijk gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Zevenbergen*, en telt in dit gedeelte 47 h. en 460 inw.

* SLIKKER-VEER (HET) telt 38 h. en 570 inw.

* SLIKPOLDER (DE) paalt N. aan den *Oranje-polder*, O. aan het *Noorder-poldertje*, Z. aan den *Republiek-polder* en den *Oost-polder*, W. aan den *Oost-polder* en het *Visschersgat*.

* SLIKVENDER-POLDER behoort tot de gem. *Barsingherhorn-Kolhorn-en-Haringhuizen*; paalt N. aan de *Mieden* en den *Hooglandsehe-polder*,

O. aan den Hooglandse-polder, Z. aan den Moorbeeker-polder, en aan den Wester-Kamper-polder, W. aan den Schagerwaard en de Oosterkaag. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 312 bund., alles schotbaar land; telt 3 h., waaronder 2 boerderijen, en wordt door eenen molen van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit vier Leden.

* SLIMTOGT-BRUG (DE) ligt in den Robeldijker-weg.

* SLINGELAND (NEDER), gem., paalt W. ook aan Ottoland.

* SLINKSLOOT (DE) begint aan de Vlaardingsche-kade.

* SLIPPENDAMME (WATERING-VAN-). De Belgen hebben het water sinds 1845 afgeleid in het Kanaal-van-Zelzate, zoodat het niet meer over Nederlandschen bodem komt. Hierdoor is de Oostsluis, bij Sluis, thans zonder gebruik. Over het eigendom van den verlaten watergang door de Beooster-Eede en de Trachels daarvan is een regt-geding tusschen dezen polder en de voormalige watering aangehang.

SLOBBENGORS (HET), niterwaard, prov. Zuid-Holland, arr. *Gorinchem*, kant. *Sliebrecht*, gem. *Papendrecht-en-Watena*; paalt N. O. en Z. O. aan de Geul, Z. en W. aan de Noord, en N. aan de Peisert. Het is diensvolgens een eiland, dat bekaad, doch onbewoond is en door eenen houten duiker, op de Noord, uitwatert. Het beslaat eene oppervlakte van 42 bund. 17 v. r. 80 v. ell. water, riet, heide en weiland.

SLOOT (HET), voorm. kast., prov. Noord-Brabant, gem. *Deurne-Liessel*, 1½ u. Z. van *Deurne*, 10 min. Z. van *Liessel*, tusschen dit laatste d. en Heytrak. Van dit kast., hetwelk gezegd wordt eertijds een fortificatie tegen de Geldersche invallen te zijn geweest, vond men voor 12 jaren nog de overblijfselen. Thans ziet men ter plaats, waar het gestaan heeft, eene bouwhoeve, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 2 bund. 38 v. r. 4 v. ell.

SLOOTEN, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, arr. *Sneek*, kant. *de Lemmer*, bevattende niets dan de burgerlijke gem. Slooten en alzoo eene oppervlakte beslaande van 225 bund. 41 v. r. 68 v. ell., waaronder 222 bund. 97 v. r. 2 v. ell. belastbaar land.

* SLOOTERORD. Staat: Zie *Cloosteroord*. lees: Zie *Cloosteroord*.

* SLOTEN. In het jaar 1849 is de kerk hersteld, waartoe de fondsen uit eene collecte in de gem. zijn bijeen verzameld; terwijl, hetgeen er nog aan ontbrak, door eenige ingelanden, hoewel niet in de gem. woonachtig, werd bijgedragen.

* SLOTER-BINNEN-POLDER wordt ook wel eens de *Overtoornen-Polder* genaamd.

* SLOT-TE-CAPPELLE-OP-DEN-IJSSEL (HET). Staat: Zie *Capelle-op-den-IJssel*. lees: Zie *Capelle-op-den-IJssel* (Het Slot-Te-).

* SLUIPWIIJK paalt O. ook aan de gem. Oudkoop.

SLUIPWIIJSCHESLUIJS, sluis, prov. Zuid-Holland, gem. *Stein*, dienende om het water uit de Sluisvliet op den IJssel af te zetten.

* SLUIPWIIJSCHESLUISVLIET (DE), staat: Zie *Sluisvliet*. Zoek dat woord hierachter.

* SLUIS. Bl. 488. Tot de consistoriale kerk van Sluis behoort mede Oostburg.

SLUIS (DE KLEINE-), buit., prov. Gelderland, gem. en 1½ u. N. ten O. van *Elst*, bij *Elden*.

* SLUISBUURT, gem. *Akerstoot*, telt 12 h. en 90 inw.

SLUISVLIET (DE), water, prov. Zuid-Holland, gem. *Lekkerkerk*, hetwelk in eene zuidelijke rigting van de Oudewatering naar de Lek loopt.

SLUISVLIET (DE) of **SLUISWIJKEN-SLUISVLIET**, water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Stein*, dat, in eene zuidelijke rigting, van de Achterwetering naar den IJssel loopt, waarin het zich door eene sluis ontlast.

SLUSSEBRON-POLDER (DE), voorm. pold. in *Staats-Vlaanderen*. Zie **SLUSSEBRON-POLDER (DE)**.

* **SLYKENBURG** heeft eene ophaalbrug over de Linde gehad, die in 1845 is afgebroken, ten gevolge van de afsluiting der rivier door het leggen van eenen zeedijk van den Statendijk, bij Slykenburg, naar IJnre, prov. *Overijssel*. Waar vroeger de ophaalbrug was is de Linde thans gedempt. — Ook is er eene school met 40 leerlingen.

* **SMAGT** is een geh., bestaande uit 2 h. met 14 inw.

* **SMAKKER-POLDER (DE)** paalt N. en O. aan den Rijnenburgerpolder, Z. aan den Geerenpolder.

SMALBROEK, geh., prov. *Drenthe*, gem. en 9 min. Z. W. van *Beilen*; met 3 h. en 15 inw.

* **SMALLAND**, heerl., grenst N. aan de Maas, O., Z. en W. aan de heerl. *Pernis*.

* **SMALLAND (NIEUW-)** paalt N. en O. aan de gorzen tegen de Maas, Z. aan Oud-Smalland, W. aan Langebakkersoord.

* **SMALLAND (OUD-)** paalt N. aan Nieuw-Smalland, O. aan Hadroel, Z. aan Roozand en W. aan Langebakkersoord. — Hij watert uit op de Maas, door eene steenen sluis, wijd 1,01 ell.

SMALLEBEEK (DE), water, prov. *N.-Brab.* Zie **WOUWESCHENBEEK (DE)**.

* **SMALLEBRUGGE**. Reg. 5, staat: N. O. O. lees: O. N. O.

SMALLEBRUGGE (OOST-), geh., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Doniawarstal*, nabij *Dyken*, waartoe het kerkelijk behoort.

* **SMAU**. Staat: Zie **SIMO**. lees: Zie **SIMAO**.

* **SMEBINC** lag onder *Delden*.

SMEENK, hofst., prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Gorsel*, eene oppervlakte bestaande van 58 bund.

* **SMEERLING** bestaat uit 8 h., waaronder 3 boerderijen, met 80 inw.

* **SMEERMAAS** ligt voor een klein gedeelte in de Nederlandsche prov. *Limburg*, gem. *Vroenhoven*, en grootendeels in de Belgische prov. *Limburg*, gem. *Lenaken*, $\frac{1}{2}$ u. N. N. W. van Maastricht. Men telt er 49 h. en ruim 200 inw., van welke 17 h. en ongeveer 80 inw. onder *Oud-Vroenhoven*. Het is eene levendige plaats, door hare ligging aan de Maas, de Zuid-Willemsvaart en den straatweg van Maastricht naar Maaseyk, en doordien de grenskantoren der beide oningrijken er gevestigd zijn.

* **SMIDSHORNE**. Staat: Zie **HORN** (DE). lees: Zie **HORN** (DN).

* **SMIDS-EILANDEN**. Staat: Zie **TORHANG-BESIE**. lees: Zie **BESIE**.

* **SMILDE**, gem. In 1847 is aldaar eene synagoge gebouwd, welke op 3 December van dat jaar ingewijd werd, zijnde een klein langwerpig vierkant gebouw, met eenen kleinen toren.

* **SMINIA**, griet. *Utingeradeel*, lag in de onmiddellijke nabijheid van *Ikram*. Ter plaatse, waar het bestaan heeft, ziet men thans eene verderf, met 29 bund. 25 v. r. grond.

SMITSHOEK, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Charis*; met 48 h. en 240 inw.

SMITSSTRAAT, h., prov. *Limburg*, gem. en 12 min. van *Hun-1*; met 9 h. en 60 inw.

SMOKKELBRUG (DE), brug, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Wassenaar-en-Zuidwijk*, $\frac{1}{2}$ u. van *Wassenaar*, in den schouwbaren *Wassenaarsche-weg*.

* **SMUIGEL (DE)** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 14 bund. 42 v. r. 40 v. ell., alles schotbaar land.

* **SNAKKEBUREN**, gem. Zuidhorn, ligt $\frac{1}{2}$ u. N. W. van Noordhorn, en telt 2 h. en 20 inw.

SNAKKERBUREN, geh., prov. Friesland, kw. Zevenwouden, griet. Schaterland, $\frac{1}{4}$ u. Z. O. van Rottum; met 2 h. en 14 inw.

SNEEK, kadaast., gem., prov. Friesland, kw. Oostergoo, betrukkende niets dan de burgerlijke gem. Sneek en alzoo eene oppervlakte beslaande van 892 bund. 48 v. r. 47 v. ell., waaronder 847 bund. 76 v. r. 76 v. ell. belastbaar land.

* **SNEEK** heeft mede eene stoomgrutterij. — Bl. 509. Er zijn nu heden ten dage vier verschillende munten van deze stad bekend en afgebeeld uitgegeven, zoo in de *Vrije-Fries*, als in de door **TULLUS** tweede genootschap bekreunde verhandeling van den Hoogleraar **VAN DEN CHUIS**, *Over de munten onzer voormalige Hertogen, Graven, Heeren en Steden*.

* **SNEEKERMEER (HET)** behoort ook gedeeltelijk tot de griet. *Utingeradeel*. Het beslaat eene oppervlakte van 456 bund. 95 v. r. 80 v. ell., waarvan 20 bund. 48 v. r. 80 v. ell. onder *Utingeradeel*.

* **SNEL (DE)**, pold., prov. Zuid-Holland, gem. Woerden, watert met door eenen molen op de Lange-Linschoten. Het peil is 1.42 ell. onder A. P.

* **SNELLE**. Het land tot deze boerderij behoorende, dat tegen den IJsseldijk paalt en door den IJssel omgeven is, wordt veelal **SNELLE-POLDEA** genoemd.

SNEWO (DE), riv. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. *Kadoe*, ontspringende uit het voorgebergte van den Merapi en zich ontlustende in de *Pabelan*, waarvan zij als eene der bronnen kan worden aangemerkt.

SNIJDEBSBERG, geh., prov. Limburg, 18 min. Z. O. ten O. van *Gout*; met 24 h. en ongeveer 120 inw.

* **SNIPPELINGS-OVERLAAT** is lang 787 ell. en werkt op 5,96 dl. Deventersch peil.

* **SNOLLEVEEN (HET)** ligt $\frac{1}{4}$ u. Z. O. van *Roosendaal*.

* **SNOYSHOF**, eigenlijk *Sonnoyskor*, stond aan de *Nieuwersloot*, in *Alkmaar*, is thans gedeeltelijk ingerigt tot het **DIACONIE-OUDE-SCHOOL-EN-VROUWEN-HUIS**. De Zuidoosthoek wordt gemeenlijk nog het *Hof* genoemd. Reg. 12 staat: *Heevenstraat*. lees: *Vaorenstraat*.

SODONG, berg in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. *Cheruban*.

SOEDIMANIK, d. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. *Bantam*, reg. en afd. *Tjiringin*, distr. *Tjibitong*.

SOEDIMANIK (DE), riv. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. *Bantam*.

SOEGI-AJA en **SOEHAIID**, twee d. in Oost-Indië, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*, aan de *Kapoeas*.

SOEKABOEMI, d. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. *Pananger-Regentschappen*, reg. *Tjandjor*, aan den zuidwestelijken voet van de *Gedé*. Men heeft er eene *pandapa* (opene gaanderij), welke het gezicht heeft op eene grazige vlakte.

SOEKADANA, at. in Oost-Indië, op het eil. *Bali*, kon. *Karang-Assam*, waarvan het de meest noordelijke havenplaats is; doch men schijnt van weinig betekenis te wezen en zelden bezocht te worden.

SOEKAPOERA, d. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. *Pranger-Regentschappen*, reg. en distr. *Soekapoera*, aan het zuiden ooststrand. Het is er drukkend warm en door de uitwasemingen van poelen en plassen zeer ongezond.

SOEKOREDJO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Kedirie*, distr. *Soekoredjo*.

* **SOELA-EILANDEN**. *Staat*: Zie *KOKLA-EILANDEN*. *lees*: Zie *KOKLA*.

SOELANG, distr. in *O. Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Rehbang*.

SOELANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Rembang*, distr. *Soelang*. — In dit d. zijn den 14 November 1847, door eene windvlaag, 40 bamboezen woningen omgerukt.

SOEMADANG, reg. en d. in *Oost-Indië*. Zie *SUMADANG*. W.

* **SOEMADANGAN** behoorde vroeger tot *Buitenzorg*, doch werd bij resolutie van den Gouverneur Generaal en Rade, d. d. 23 September 1825, aan de ads. resid. *Krawang* toegevoegd.

SOEMBER-SREWEL, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Sourabaya*.

SOEMEDANG, reg. en d. in *Oost-Indië*. Zie *SUMADANG*. W.

SOEMEBREN (DE), stille waters, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Deurne-en-Liessel*, 1½ u. Z. O. van *Liessel*, welke eene groote diepte hebben en eene oppervlakte beslaan van 9 bund. 78 v. r. 40 v. ell.

SOEMOWONO-GEBERGTE (HET), gebergte in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, ads. res. *Temangong*, distr. *Soemowono*. Het is de zuidwestelijke afhelling van het gebergte *Oengaran* en heeft op den top eene hoogte van 850 ell. boven de oppervlakte der zee.

SOEMPOEDIEN (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de Noordwestkust, met eene noordelijke rigting in de *Chinesche-Zee* uitlopende.

* **SOENBONG (DE)**. *Staat*: Zie *SOEMBONE (DE)*. *lees*: Zie *SOEMBONE (DE)*.

SOENDA, eil. in *Oost-Indië*. Zie *GOEMBA*.

SOENGEJ-DAKANEN (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, welke zich in de *Doeson* ontlast. In hare bedding wordt eene menigte stukken bruinkool gevonden.

SOENGEJ-LIAT, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bangka*.

SOENGEJ-RADJA of *SOENGEJ-RAJA*, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*.

SOENGEJ-RAGI, merkwaardig grotwerk in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*, dat tot verblijf van den voor eenige jaren overleden Sultan *SEROEN* diende. Het is geheel in den Chineschen smaak, in de overal gewelfswijze uitgeholde rots, op eene kleine schaal aangelegd, zoodat de hoogste rotswanden nauwelijks zes ellen hoog zijn. Op alle uitstekken der rotsen zitten uit klei vervaardigde vogelen en andere dierlijke of menschelijke gedaanten, en in de groeven van het gesteente zijn onderscheidene boompjes en struikjes geplant. Talloos zijn de versierselen van kunstig snijwerk aan de houten pijlers en balken aangebragt en overal blinken nog sporen van fraaije verwen en vergulsel.

SOENGEJ-RAJA, d. in *Oost-Indië*. Zie *SOENGEJ-RADJA*.

SOENGEJ-SLAM, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bangka*.

SOENGIE, st. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op de Zuidelijke andtong, kon. *Boni*, aan de riv. van den zelfden naam; met 164 h. aan den regter- en 60 h. aan den linkeroever.

SOENGIE (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Celebes*, in de Zuidelijke landtong, kon. *Boni*, welke met eene westelijke rigting in de *Baai-van-Boni* uitloopt.

* **SOENIA-WENANG** ligt in het reg. *Tandjor*.

* **SOENKAR (BATOE-)**. *Staat*: Zie *CAPPALE (VAN-DEE-)*. *lees*: Zie *APELLEN (VAN-DEE-)*.

SOERA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, reg., dist. en 8 palen Z. van *Brebes*, aan den weg van *Lebaksoe*. — Men heeft er heilige graven, waarvan echter de overlevering niets bewaard heeft.

* **SOERREJ.** Het hier vermelde *Eerdgat* ligt niet in de buurt van *Soerak* maar in de buurs. *Hoog-Soeren*.

SOEREN, buurs., prov. *Gelderland*, gem. en 2 u. van *Rheede*; met 44 h. en 540 inw.

SORSKLANG (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*. Zie *Tom. W.*

* **SOETERMEER** paalt Z. W. aan *Nootdorp* en bevat mede de h. de *Voorweg*, en maakt oogenschijnlijk met het d. *Zegwaard* een enkel d. uit, zijnde alleen door de *Wallewatering* daarvan gescheiden. Bl. 555. Het orgel in de *Herv. kerk* is den 1 April 1839 ingewijd. — Reg. 12 en 11 van onderen, staat: tot ontzetting der

Leydenaren lees: tot ontzet van de Leydenaren,

* **SOETERMEER (NIEUW - DROOGGEMAAKTE - POLDER-VAN-)** paalt N. O. aan den *Geerpolder* en den *Nieuwe-Gelderwoudsche-polder*, W. aan den *Groote-Drooggemaakte-polder-van-Stompwijk*.

* **SOETERMEERSCHE-MEER (HET)** paalt N. aan den *Kleine-Blaarkaart* en den *Geerpolder*, W. aan den *Groote-Drooggemaakte-polder-van-Stompwijk*.

* **SOETERWOUDE**, gem., grenst N. aan de gem. *Oegstgeest-en-Poelgeest*, *Leyden* en *Leyderdorp*, zijnde van eerstgenoemde door den *Rijn* gescheiden, O. aan *Hazerswoude* en *Benthuisen*, Z. aan *Benthuisen* en *Soetermeer*, Z. W. aan *Stompwijk*, W. aan *Voorsteden*. Deze gem. bevat ook den *Nieuwe-Gelderwoudsche-polder* Het d. ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Leyden*.

* **SOETERWOUDE (GROOTE-POLDER-VAN-)**. Reg. 5, staat:

Kronenburgsche-polder, lees: Kronensteinsche-polder,

SOEVAT, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Groot-Key*.

SOEWAKONG (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, valt in de *Tjomal* valt.

SOISSEM, naam, welken de landlieden geven aan het d. *Sassenheim*, grooth. *Luxemburg*. Zie *SASSENHEIM. W.*

SOKO (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bantjarasing*, welke zich in de *Soengej-Moerong* ontlust.

SOKOWINKING, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kada-*

SOKSONGAN of *Sosokgan*, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, rijk *Mengoewi*, aan straat *Bali*. Vroeger was er eene druk bezette haven, aan de monding eener riv., die nu verstoep is. Een vissch, zandig strand veroorlooft aan inlandsche praauwen, onder den waken anker te komen en de rijst af te voeren. Eene veilige leghaven hebben die vaartnigen echter niet. Te voren was hier handel in op en slaven.

SOLDATEN-KAMPONG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Madoen*, afd. en reg. *Ngawi*. Het bestaat uit ongeveer 150 huizen gebouwen, bewoond door de vrouwen en kinderen der inlandsche soldaten, en is den 14 September 1850 geheel in de asch gelegd.

SOLEUVRE, staat: Zie *ZOLVEN*, lees: Zie *ZOLVEN*.

* **SOLEUVRE (MONT-)**. Staat: Zie *ZOLVEN-BERG*, lees: Zie *ZOLVEN-BERG*.

* **SOLKAMA**, b. in *Doniawarstal*, bestaat niet.

* **SOLKAMA**, voorn. state, griet. *Doniawarstal*. Van deze state weet men de juiste plaats, waar zij gestaan heeft, niet meer aan te wijzen.

* **SOLLEURE**, staat: Zie *ZOLVER*. lees: *ZIE ZOLWER*.

SOLO (ZEE-VAN-), in *Oost-Indië*. Zie *CHELES* (ZEE-VAN-). W.

SOLOMBO (KLEIN-), eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, Z. van het eil. *Borneo*. Het is laag en met bosch bedekt.

SOLOR (STRAAT-VAN-), straat in *Oost-Indië*. Zie *ZIMASSO*. W.

SOLOSCHÉ-RIVIER, riv. in *Oost-Indië*. Zie *BENGAWAN*. W.

SOLO-ZEE, in *Oost-Indië*. Zie *CHELES* (ZEE-VAN-). W.

* **SOMEREN**, gem. De eene beestenmarkt valt in *Maandag* na (niet vóór) *St. Marcus*.

* **SOMERSZORG**. Reg. 5, staat: *DE HOON*. lees: *DE HAAN*.

SOMORATOE of *SERNARATOR*, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, aan de Noordwestkust. Vroeger stond het onder het gezag van eenen *Orang-Kaja* en twee *Pompakols*; tegenwoordig is er een opperhoofd uit eigenlijk *Borneo*, die den titel van *Petings* voert. Het land, dat zoo wel door *Dajakkers* als *Maleijers* bewoond wordt, vormt ten N. eenen breeden uithoek; is zeer bergachtig, en als bezaaid met een aantal heuvels, die in het algemeen van het Noordwesten loopen. De *Dajakkers* bouwen tamelijk veel rjst, waarvan een gedeelte wordt uitgevoerd; ook worden hier vele *tjikars* of matten vervaardigd. De *Maleijers* bestaan voornamelijk van den koophandel, die zij op de naburige eilanden, alsmede op *Sambas* en *Pontianak* drijven. De aldaar ingekochte goederen verkoopen zij dan weder aan de *Dajakkers*. Vreemde vaartuigen wagen het niet hier te komen.

SOMORATOE of *SERNARATOR*, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, aan de Noordwestkust, aan de riv. van den zelfden naam, aan welker eene oever de *Maleijers* aan den anderen de *Dajakkers* wonen. Het getal der *Maleijers* is echter gering en zal wel niet meer dan twintig weerbare mannen belooopen.

SOMORATOE (DE) of *DE SERNARATOR*, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, welke zich in de *Chinesche-Zee* ontlast.

* **SONDER-EYGSCHÉ-BEEK** (DE) ontspringt $\frac{1}{2}$ u. bezuiden *Baarl-Nassau*.

* **SON-EN-BREUGEL** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5990 bund. 44 v. r. 79 v. ell., waaronder 5162 bund. 44 v. r. 50 v. ell. belastbaar land. — Reg. 7, staat: *Eikersreit*, lees: *Ekkersrjst*,

* **SONNEVELDT** (HET HUIS-) ligt 2 u. Z. ten W. van *Noordwijk-Binnen* en 20 min. Z. van *Valkenburg*.

SONOBAIT, rijk in *Oost-Indië*, in het eil. *Timor*. Het hoofd voert den titel van *Keizer*.

SONSBEEKERBRUG, brug, prov. *Overijssel*, $\frac{1}{2}$ u. O. N. O. van *Denekamp*, over de *Geels-beek*, in den weg van *Denekamp* naar *Kekman* enz.

* **SONSBRUG** ligt in de heerl. *Schoonrewoerd*, aan den *Diefdijk*, 20 min. N. van *Leerdam*.

SOPHIA'S-BURG, buit., prov. *Noord-Brabant*, gem. en ten N. O. in de kom van het d. *Vught*, ter plaatse, waar vroeger het *Karthuizerklooster* stond, zich uitstreckende langs den straatweg van 's *Hertogenbosch* naar *Eindhoven* en achter tegen den *Dommel*. Dit alleraangenaamst gelegen buit. behoorde aan Z. M. *WILLEM II*, doch is voor diens Erven verkocht en wordt thans in eigendom bezeten door den Heer *Mr. F. J. E. BERGMANN*, Raadsheer bij het *Provinciaal-Gezagshof* te 's *Hertogenbosch*, en beslaat eene oppervlakte van 7 bund.

SORANGAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. en afd. *Tjiringin*, distr. *Tjibilong*.

SORG, fort in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*. Het is aldus genoemd naar den Luitenant-Kolonel Soas, die, den 11 September 1850, in een gevecht bij Pemangkat, aan het hoofd onzer troepen gekwetst en aan de gevolgen dier wonde overleden is.

* **SORGVLIET** ligt ruim $\frac{1}{2}$ u. W. N. W. van 's *Gravenhage*, en bijna $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. O. van *Scheveningen*.

* **SORMORRE**, beter **SORREMORE**, ligt 3 u. van *Heerenveen*, 1 u. van *Oldeboorn*, $\frac{1}{2}$ u. van *Nes*, waartoe het gedeeltelijk behoort, en telt 5 h. en ongeveer 40 inw. van welke 3 h. en ruim 20 inw. onder *Oldeboorn*, en 2 h. en 15 inw. onder *Nes*.

SORODJO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*, op de noordelijke rug van den berg *Prauw*.

SORONDEL, distr. en d. in *Oost-Indië*. Zie **SORONDEL**. W. en A.

SORREMORE, geh., prov. *Friesland*. Zie **SORMORRE**. W. en A.

SOSOKGAN, d. in *Oost-Indië*. Zie **SOKSOKGAN**.

* **SOUBURG**, gem. *Ablasserdam*, ligt 10 min. O. N. O. van het dorp.

* **SOUBURG (OOST-)** is met *West-Souburg* door eenen kiezweg vereenigd. — Bl. 588. Tegen den kerkmuur aan de zuidzijde is een eenvoudig gedenkteeken voor den Vice-Admiraal **GERRIT VERHOUS VAN ASPEREN**.

SOULEZ, Fransche naam van het d. **SOLLER**, grooth. *Luxemburg*. Zie **SOLLER**. W.

SOURETH, geh., prov. *Limburg*, gem. en 50 min. van *Herlen*; met 5 h. en 50 inw.

SOUVIGNIERSMUHLE, molen in het grooth. *Luxemburg*, kv. en arr. *Luxemburg*, kant. *Mersch*, gem. *Bissen*.

* **SOUWERD**. Staat: Zie **SAUWERD**. lees: Zie **SAUWERD**.

* **SOVENHAREN**. Staat: de *Zevenaar*, lees: de st. *Zevener*.

* **SPAARNDAM** werd, even als de daar liggende sluisen, vroeger tot *Kennemerland*, thans tot *Rijnland* gerekend. — Bl. 595. De aldaar vermelde steenen beer is bij den watervloed van 1825 met zijne vleugels in zijn geheel gebleven, doch ten gevolge het bezwijken van eenen dergelijken steenen beer in den Waterlandschen zeedijk door genoemden watervloed, is in het jaar 1827 de dijk ter wederzijde van dezen steenen beer en ook van dien bij *Halfwegen* doorgetrokken. — Bl. 596, reg. 2, staat: vier lees: vijf — De op deze bl. vermelde grafelijkheidstol is tot in het jaar 1795 te **SPAARNDAM** geheven.

* **SPAARNDAM (DE GROOTE-SLUIS-VAN-)**. Reg. 36, staat: 1834. lees: 1804. Het schutpeil zoo voor de *Grootesluis* als voor de *Kolk-* en de *Kleinesluisen* is 0,47 ell., boven A. P., mogende er niet geen hooger en waterstand geschut worden. Het peil aan deze sluis is 0,065 ell. onder A. P., niet 0,65 ell.

* **SPAARNDAM (DE KLEINE-SLUIS-TE-)**, is wijd 3,50 ell.

* **SPAARNDAM (DE KOLKSLUIS-TE-)**. Reg. 23, staat: 18,80 ell. en wijd 6,90 ell. lees: 28,80 ell. en wijd 6,25 ell.

* **SPAARNDAM (DE UITWATERINGS-SLUIS-TE-)** is gebouwd en wordt onderhouden door de commissie van beheer en toezigt over de droogmaking van het *Haarlemmermeer*. Zij is diep op den slagbalk 3 ell. onder A. P.

* **SPAARNDAMMER-POLDER** paalt O. aan *Spaarndam* en het *Spaarne*, Z. aan het *Spaarne*.

* **SPAARNDAMSCH-ZEEDIJK**. De overloop of overstorting van een gedeelte van dozen dijk bewesten *Spaarndam*, genaamd de *Slaapbank*, lang 2300 ell., welke wel eens ter hoogte van 1. ell. en in het jaar 1805

nog tot 1,10 ell. plaats had, veroorzaakte dikwijls groote schade aan den dijk en achter liggende landen; daar zij echter moest dienen tot verlaging van het IJ, bij hooge vloed werd zij vooral door de stad Amsterdam op hoogen prijs gesteld. Genoemde stad heeft dan ook lang de verhooging van dien dijk tegengegaan, doch eindelijk daarin toegegeven.

* SPAARNWOUDE-EN-HOUTRIJK-EN-POLANEN (DE ZUIDER-POLDER-VAN-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 105 bund. 95 v. r. 82 v. ell.; als: onder *Spaarnwoude*, volgens het kadaster, 80 bund. 81 v. r. 42 v. ell.; onder *Houtrijk-en-Polanen*, volgens het kadaster, 23 bund. 14 v. r. 40 v. ell. Het polderbestuur bestaat uit 3 Leden.

* SPAARNWOUDE-HOF-AMBACHT-EN-NOORD-HOUTRIJK (VEEENIGDE-BINNENPOLDER-VAN-) paalt N. aan de Mooije-Hel, O. aan den Hooge- of Rijnland-dijk, Z. aan de Amsterdamsche-vaart, W. aan de Liede. Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 705 bund. 81 v. r. 87 v. ell., als: onder *Spaarnwoude*, volgens het kadaster, 490 bund. 16 v. r. 55 v. ell.; onder *Haarlemmerliede-Noord-Schalkwijk-en-Hof-Ambacht*, volgens het kadaster, 94 bund. 83 v. r. 30 v. ell.; onder *Houtrijk-en-Polanen*, volgens het kadaster, 120 bund. 82 v. r. 2 v. ell.; telt onder *Spaarnwoude* 29 boerderijen, en wordt door twee molens, in de Mooije-Hel en de Liede, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit zeven Leden.

SPAGET, b., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 5 min O. van *Stiphout*; met 4 h. en 30 inw.

* SPANBROEK bevat mede het Baarsdorpermeer, benevens de b. Oosteind, Westeind, Westwal, Bobbeldijk en Waterkant. — De heerl. SPANBROEK is in het jaar 1848 bij koop overgegaan op den Heer PÉTRUS FRANÇOIS VAN DER STEEN, Burgemeester van SPANBROEK. Het d. SPANBROEK ligt N. W. van Hooru, Z. W. van Medemblik. De kerktoren is in 1850 gedeeltelijk gesloopt.

* SPANBROEK-EN-OPMEER telt 450 zielen, onder welke 225 Ledematen. Het beroep geschiedt onder agreatie van de Ambachtsheeren van Spanbroek en Opmeer. Onder de hier gestaan hebbende Predikanten verdient melding de vermaarde NICOLAAS SCHOTSMAN, die er van het jaar 1787 tot het jaar 1788 stond, en er nog geen jaar in dienst was.

* SPANJAARDS-BERG (DE) ligt 50 min. O. van *Vlagtwedde*, $\frac{1}{2}$ u. van *Bourtonge*. Hij is $1\frac{1}{2}$ ell. hoog.

* SPANJAARDSDIEP (HET) heeft, in eene noordwestelijke rigting, van Bourtonge naar Vlagtwedde gelooopen.

* SPANJAARDPUTJE (HET), 10 min. N. van *Brigdamms*, is gedempt en nu zailand, hetwelk echter nog teekenen draagt, dat aldaar vroeger eens kom geweest is.

SPANKERSCHE-WAARDEN (DE), uiterwaarden, prov. *Gelderland*, arr. en kant. *Arnhem*, gem. *Rheede*. — Deze uiterwaarden wateren uit, door eenen houten duiker, op den IJssel.

SPANSWEERD, voorm. havez., prov. *Gelderland*. Zie SPAANSWEERT. W.

SPARRENDAAI, vroegere naam van het oud adell. h. RIJZENBURG, prov. *Utrecht*. Zie RIJZENBURG. W. en A.

* SPAUBEEK behoort tot het dek. *Schinnen*. De school wordt door 60 leerlingen bezocht. In 1847 is er een orgel in de kerk geplaatst. De pastorijs, die 7 min. O. van de kerk gelegen was, is door het Fransche

Gouvernement met ongeveer 15 bund. lands verkocht en in 1819 met eenige gronden terug gekocht door de gemeente. Zij was geheel bouwvallig geworden, waarom een deel der stallingen in 1830 is afgebroken en zij door eene subsidie van het Gouvernement in 1848 herbouwd is. — De kermis valt in den vierden Zondag in October en Zondag voor Pinksteren.

SPECKHOLTZ (ONDER-), geh., prov. *Limburg*. Zie **ONDER-SPECKHOLTZ**. W.

* **SPEELBERG**, buit. met boerderij, prov. *Utrecht*, gem. en in de kom van het d. *Baarn*, eene oppervlakte beslaande van 7 bund. 31 v. r. 5 v. ell.

* **SPEELHEUVEL**, eigenlijk **DE GROOTE-SPEELHEUVEL**, is een bepoet plein of marktvelde, tot de kom van het d. *Someren* behoorende, omgeven door 19 h., bewoond door ruim 100 inw. Daarop staat het raad- of gemeentehuis.

SPEELHEUVEL (DE KLEINE-), bepoet plein of marktvelde, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Someren*, tot de kom van het dorp behoorende. — Dit plein is omgeven door 13 h., bewoond door 75 zielen. Daaraan stond de school, welke in 1848 afgebroken en door eene veel aanzienlijkere op den Grooten-Speelheuvel vervangen is.

* **SPEELHUIS (HET)**, bij *Breda*. Het Sterreboschje of zoogenaamd Belcrumboschje was vroeger door een staketsel omgeven en diende tot een hertenkamp. Derwaarts ging men door de achterpoort van het kasteel door eene dubbele laan van ijpenboomen, waar nevens eene palmasiebaan was. De boomen dexer laan, nabij de stad, zijn, bij de belegering in 1624, omgehouden.

* **SPEELHUIS-POLDERTJE (HET)**. Staat: Zie **BELCRUM**. lees: Zie **BELCRUM-POLDER**.

SPEERS of **SPEERSTERNUIZEN**, geh., prov. *Friesland*, gedeeltelijk kw. *Oostergoo*, griet. *Rauwerderhem*, 10 min. W. van *Sybrandaburen*, 1 u. Z. W. van *Deersum*, tot welke beide d. dit gedeelte behoort; gedeeltelijk kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, 20 min. N. W. van *Gauw*; met 7 h. en 52 inw., van welke 5 h. en 16 inw. onder *Sybrandaburen*, 3 h. en 10 inw. onder *Deersum* en 1 h. met 6 inw. onder *Gauw*.

* **SPEKETERS-POLDER** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 143 bund. 44 v. r. 16 v. ell. schotbaar land; telt 5 h., waaronder 2 boerdertjen, en wordt door eenen molen, op den Raarmaatsoezem, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en drie Molenmeesters.

SPEKHOLTZER-HEIDE, geh., prov. *Limburg*. Zie **SPECKHOLTZER-HEIDE**. W.

SPEKOPWIJK (DE), water, prov. *Overijssel*, zijnde een zijtak der *Dedemsvaart*, lang 2500 ell., uit het zesde pand dier vaart tot digt bij den Vriezendijk loopende.

* **SPERGIE-POLDER (DE)** paalt N. aan het Vloeispuis, O. aan de Binnen-en-Buiten-Rib, Z. aan den *Amelia-polder*, W. aan den *Ossenkop*, en beslaat eene oppervlakte van 8 bund.

SPERKHEM, h., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, ten Z. even buiten *Sneek*.

* **SPERNEREWALD**. Staat: Zie **SFAARNEWOUD**. lees: Zie **SFAARWOOD**.

* **SPEUL** ligt gem. *Hilvarenbeek*.

SPIEGEL (HET). Dat gedeelte der uitgravene landen, rondom de vesting *Naarden*, prov. *Noord-Holland*, gelegen ten Z. W. dier stad,

tusschen de Karnemelksloot en den kerkweg naar Bussem. Daarin staan 4 verspreid liggende h., bewoond door 20 zielen.

* SPIEGELNISSE-POLDER. Het land ligt 2,04 ell. onder A. P.

* SPIERDIJK, d., prov. Noord-Holland. — In 1849 is alhier eene nieuwe R. K. kerk met toren aanbesteed, zijnde de oude kerk met pastorie voor afbraak verkocht. De nieuwe kerk, even als de pastorie, een sterk en doelmatig ingerigt gebouw, met eenen toren en van een orgel en drie altaren voorzien, is uit eigen fondsen door de gemeentenaren opgetrokken.

* SPIERDIJK (ZUID-), b. in Noord-Holland, zijnde dat gedeelte van het d. Spierdijk, hetwelk onder Berkhout-en-Baarsdorp behoort.

* SPIERIËN. Staat: Zie GUADELOUPE. lees: Zie GUADELOUPE.

* SPIERINGSHOEK (HET HUIS-TE-) ligt 1½ u. W. van Rotterdam.

SPIERINGSWATERING (DE), water, prov. Zuid-Holland, gem. Rijswijk, in eene zuidoostelijke rigting loopende van den Wateringsche-weg naar de Kastanje-watering

* SPIJK, d. in Fivelgo. Bl. 627. Er is in 1847 eene Christelijke Afgescheidene gem. opgericht, welke bij koninklijk besluit van 17 October 1847, no. 55, erkend is en tot eersteu Leeraar gehad heeft J. H. KAROLUS, die in het jaar 1846 herwaarts kwam en in het jaar 1849 vertrok. De kerk is een nieuw steenen gebouw, zonder toren of orgel.

* SPIJK, huurs. op de Lijmers, ligt niet ter plaatse waar de Rijn en de Waal van elkander scheiden, maar bijna 1 u. O. van Lobith, alwaar het Spijksche veer is op Griethuizen.

SPIJK (HET) of SPEYK, geh., prov. Noord-Brabant, gem. en 20 min. Z. van Oisterwijk; met 4 h. en ruim 30 inw.

SPIJK (HET), landg., prov. Noord-Brabant, gem. en 20 min. Z. van Oisterwijk, eene oppervlakte beslaande van 34 bund. 15 v. r. 11 v. ell.

SPIJK (BENEDEN-), pold., prov. Gelderland, arr. Arnhem, kant. Zevenaer, gem. Herwen-en-Aardt.

SPIJK (BOVEN-), pold., prov. Gelderland, arr. Arnhem, kant. Zevenaer, gem. Herwen-en-Aardt.

* SPIJK (HET HUIS-TE-), prov. Zuid-Holland, lag ½ u. van Gorinchem, en is in 1814 afgebroken. Men ziet er nog de singels, het bassacour en den waterkou aan de grachten, die het huis omringden.

SPIJK (POLDER-VAN-), pold., gedeeltelijk prov. Gelderland, gedeeltelijk prov. Zuid-Holland. Zie SPIJKSCHE-BLD (HET).

* SPIJKENISSE-EN-BRABAND bevat het d. Spijkenisse, de geh. Haastel en Hoek, benevens de b. Westdijk.

* SPIJKER, voorm. adell. h., staat: Zie POLLENSTREIN. lees: Zie POLLENSTREIN.

* SPIJKER (DE), in den Bommelerwaard. Reg. 8, staat: dik torentje; lees: daktorentje; — Reg. 11, staat: JEANNETTA VAN EVERDINGEN lees: JEANNETTE, VAN EVERDINGEN

SPIJKER (DE), ook wel AAN-DE-MOLENS en BUITEN-DE-KOPPEL, geh., prov. Utrecht, gem. Hoogland, ½ u. Z. van den Ham; met 11 h., 2 hontzaagmolens, 1 korenmolen en 60 inw.

* SPIJKERBOOR, vaarwater in Rijnland, loopt tusschen den Kooipolder en den Kaager-polder door, van het Zweiland in de Kever.

* SPIJKERBOOR, geh. in Waterland. Aldaar is eene wipbrug in het jaagpad van het Noord-hollandsche-kanaal, wijd in den dag 6,28 ell.

§ SPIJKERHOFSTEDEN, lees: SPIJKERSHOFSTEDEN, hofsteden, prov. Utrecht. Zie VREESWIJK. W. en A.

SPIJKERVELD, duinvallei, prov. *Noord-Holland*, gem. *Schoorl-Groot-Hargen-en-Camp*, 20 min. W. van *Schoorl*, eene oppervlakte beslaande van 1 bund., en meest begroeid met hei en krenpeibout.

* **SPIJKSCHE-VELD (HET)** behoort gedeeltelijk tot de gem. *Spijk* en wordt door drie watermolens en eene sluis op de *Linge* van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Schout, twee Hoemraden, eenen Waardsman en eenen Gaardermeester, en is onderworpen aan het gezag van de Gedeputeerde Staten van *Zuid-Holland*.

SPIJKSCHE-WAARD (DE), niterwaard, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Kedichem-en-Oisterwijk*, in de *Linge*, bij *Kedichem*.

* **SPIJKSCHE-ZEEVANG** is geen dijk, maar eene waterkering.

* **SPIJKSTER-SLUIS** ligt 25 min. van *Spijk*.

* **SPIJKSTER-UITERDIJK** lees: **SPIJKSTER-BUITENDIJK** palt N. W. aan *Godlinzer-buitendijks*, N. aan den zoogenaamden *Middeldijk*, waarachter de pold. in 1840 is binnengedijkt, O. aan den *zeedijk*, Z. aan den *Ouden-Zeedijk*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 942 bund. 13 v. r. 90 v. ell., meest schotbaar land; telt 41 h., waaronder 24 boerderijen. Hij waterde vroeger door eene sluis op de *Wadden* uit, en ten gevolge van een gebrekkige waterlozing had dit vlakke land eene ongunstige ligging; doch sedert de bedijking van den *Oost-polder*, in 1840, water het door twee pompen af, welke door den *zeedijk* loopen en alzoo, langs den *Oost-polder*, in den *Kerns* ontlasten, waardoor het land thans eene goede afwatering heeft. Hij staat onder het *Dijkregt* der *Vierbaren*.

SPIJTBROEK, voorm. toren te *Enkhuizen*, aan de westzijde der stad, in 1489 gebouwd, ter plaatse, waar de *Grootebroekers* en *Kennemers* de stad hadden gesocht te verrassen. — De juiste plaats, waar hij gestaan heeft, is niet met zekerheid te bepalen, maar is vermoedelijk thans door eene gracht ingenomen.

SPIK, geh., prov. *Limburg*, gem. en 20 min. O. van *Maasniel*, met 15 h. en 70 inw.

SPINHOVEN is het noordoostelijkste gedeelte van den pold. *Lekmond*.

SPOELDE, buurs., prov. *Overijssel*. Zie *SPOELDE*. W. en A.

* **SPOELSCHE-SLUIS** is eene kapitale waaijerluis met twee punt- en twee waaijerdeuren, wijd 7,90 ell. De slagdrempel ligt 0,43 el. boven A. P. Daarover ligt eene vaste houten brug, lang 8,98 ell., breed 3,77 ell.

* **SPOELWIJK**, pold., bestaat niet.

* **SPOELWIJK** is eene boerenhofstede (geen geh.) en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van ongeveer 90 bund., zoo in het *Ambacht-van-Middelburg* als in den *Gecombineerde-polder-aan-de-Oostzijde-van-de-Gouwe*, onder *Middelburg*, *Boskoop*, *Randenburg* en *Zuidwijk*.

SPONTURFSWIJK, geh., prov. *Overijssel*, gem. en 25 min. van *Avereest*; met 42 h. en 220 inw. Aldus genoemd naar eene wijk van dien naam, ook de *SCHOTKAMPWIJK* genaamd. Zie dat woord. W. en A.

* **SPOOLDE** telt 26 h.

* **SPOORDONK**, geh., ligt $\frac{1}{2}$ u. van *Oirschot*.

§ **SPOORDONK** of *des Buns*, voorm. kast., prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Oirschot*, dat sedert onheugelijken tijd gesloopt is. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans bouw- en weiland.

* **SPRANG** bevat mede het geh. de *Oude-Straat* en beslaat 422 bund. 98 v. r. 67 v. ell. belastbaar land. Er wordt ook veel landbouw

uitgeoeffend en er bestaan nog 4 leerlooijertjen. — De Christelijke Afgeheidenen behooren tot de gem. *Copelle*.

SPRANGBLOK (DE), oude naam van het d. *MORBIJK*, prov. *Noord-Brabant*. Zie *MORBIJK*. W.

SPRANGE (DE), voorm. water in het *Land-van-Strijen*, prov. *Noord-Brabant*, van de Zwaluwe naar de Okkerlake loopende.

* **SPRANG (HET-OOSTEINDE-VAN-)** telt 62 h. en 600 inw.

* **SPRANG (HET-WESTEINDE-VAN-)** bevat 86 h., met 630 inw.

SPRENKENG, naam, welken de landlieden veelal geven aan het d. *SPANKINGS*, grooth. *Luxemburg*. Zie *SPANKINGS*. W.

* **SPREUWENDIJK (DE)**. Lange dezen dijk staan 11 h., bewoond door 30 zielen, welke eene b. van de gem. *Petten-en-Volmerban* uitmaken.

SPRINCKINGEN of *SPANKINGS*, d., grooth. *Luxemburg*. Zie *SPANKINGS*. W.

* **SPROKKELBOSCH**, b., prov. *Noord-Brabant*, telt 36 h. en 260 inw.

SPRONG, geh., prov. *Friesland*. Zie *WISUWANS*.

SPRONGBERG, berg, prov. *Limburg*, gem. en 20 min. Z. W. van *Voerendaal*.

SPRUYT-EN-DAM, hofstede, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Noord-Waddinxveen-en-St.-Hubertsgeregt*, ligt 10 min. van *Waddinxveen*, in den *Achterafschepolder*, eene oppervlakte beslaande van 76 bund. 33 v. r. 82 v. ell.

SPUI (HET), sluis, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Made-en-Drimmelen*, in het d. *Drimmelen*, wijd 4,05 ell., voorzien van twee paar puntvloed- en twee paar punt-ebeuren en dienende om den *Kmilia-polder* van het overtollige water te ontlasten.

SPUI-POLDER, onbehuide pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Vlaardingenvan*, gem. *Maasland*; palonde N. aan het havenje der *Boonersluis*, O. aan den *Delflandsche-Maasdijk*, Z. aan den polder de *Jonge-Vettersoord*, W. aan het *Scheur*. — Deze pold., welke alleen door eene somerkade is omgeven, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 63 bund. 79 v. r. 24 v. ell., waaronder 56 bund. 40 v. r. 19 v. ell. schotbaar land, en watert uit op het *Scheur*, door 7 houten duikers. Het polderbestuur bestaat uit de weinige eigenaars of ingelanden, daarin gelegen.

SPURK (DE), hooge lande, prov. *Noord-Brabant*, gem. *den Dungen*, eene oppervlakte beslaande van 68 bund. 93 v. ell.

SPURKSTRAAT, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 10 min.

O. Z. O. van *den Dungen*.

SRAWAK, distr., st. en riv. in *Oost-Indië*. Zie *SARAWAK*.

SROEWEN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Samarang*, distr. *Salatign*.

§ **STAAKENBERG**, hoogte, prov. *Gelderland*. Zie *STAKENBERG*. W.

STAAKENBROEK (HUIS-VAN-), voorm. adell. b. te 's *Gronsvhage*.

Zie *STAKENBROEK (HUIS-VAN-)*.

* **STAALBRINK**. Reg. 3, staat: 1780 lees: 1880

* **STAART**, in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, is eene buurt geen gehucht.

STAARTDIJKJE (HET), dijkje, prov. *Noord-Brabant*. Zie *STAARTDIJKJE (HET)*.

STAARTJEDIJK, dijk in *Westerwolde*, prov. *Groningen*, in de gem. *Wedde*, met eene oostelijke rigting, loopende van *Blijham* naar *Bellingwolde*.

* **STAART-VAN-ELLEWOODSDIJK**, lees: **STAART-VAN-ELLEWOUTSDIJK** — Het ligt 20 min. W. van *Driebergen*, en telt 4 h. en 25 inw.

STAD, b. in *Noord-Brabant*, telt 9 h. en 60 inw.

STAD (DE), b., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Hooge-Lage-Mierde-en-Hulsel*, 5 min. Z. O. van *Hooge-Mierde*; met 18 h. en ruim 100 inw.

STAD-AAN-'T-HARINGVLIET, gem. In het jaar 1851 is in de Herv. kerk een orgel geplaatst, dat den 21 April van dat jaar werd ingewijd.

* **STADS-EN-GODSHUIS-POLDER (DE)** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 106 bund. 35 v. r., alles schotbaar land; telt 1 boerderij en wordt door eenen windmolen, op de Kostverleerenwetering, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit vijf Poldermeesters en eenen Secretaris.

* **STADS-HAMRIK (OOSTER-EN-WESTER-)**. Reg. 2, staat: *Suurwaarderwold*, lees: *Luiwenaarwold*,

* **STADS-KANAAL (NIEUW-)**. De eerste, die in de Christelijk-Afgescheidene gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest J. M. Kloerenburg, die in het jaar 1839 herwaarts kwam en in het jaar 1841 overleed. De kerk heeft toren noch orgel. De R. K. maken sedert 1848 eene afzonderlijke par. uit, welke tot eersten Pastoor gehad heeft A. F. J. Wijnants, die in het jaar 1848 herwaarts kwam, en er nog staat. De kerk, aan de *H. Maagd en Moeder Gods Maria* toegewijd, is een fraai eebouw, met eenen toren en van een orgel en een prachtig gothiek altaar voorzien.

* **STADS-POLDER**, gem. *Leyderdorp*, paalt N. aan den Broekpolder, O. aan den Zijllaan- en Meije-polder, Z. aan de st. *Leyden* en W. aan de trekvaart van *Haarlem*. — Deze pold. wordt door eenen molen, op de *Stinksloot*, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 1,27 ell. onder A. P.

STADSWAARD, gedeelte polderland, prov. *Gelderland*, gem. *Huissen*, in-den *Buitenpolder-van-Huissen*, tegenover *Arnhem*, dat door eene steenen sluis, wijd 2,48 ell., op den *Rijn* uitwater.

* **STADTBREDIMUS**, gem., grooth. *Luxemburg*. Er is een modern kasteel, hetwelk in 1727 op de bouwvallen van het oude is gebouwd en waarvan nog heden zelfs eenige gedeelten zijn gespaard. In 1802 is het aan het geslacht DE LA FORTAINE gekomen.

STADWIJK, buit. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, gem. en zeer nabij N. van het d. *Voorschoten*, aan den straatweg van *Delft* naar *Leyden*, en met de weilanden; strekkende tot aan de *Leydschevliet*. — Dit buit. beslaat eene oppervlakte van 17 bund. 64 v. r. 50 v. ell. Kertijds behoorde het aan den beroemden JOHANNES MEXMAN, die er veel werk van maakte, het huis bijna geheel en op eenen grootschen voet verbouwde, en de plaats door opvolgende aankopen van grond zeer vergrootte. Na het overlijden van zijne weduwe, die er den zomer op bleef doorbrengen, kwam het in openbare veiling en werd toen aangekocht, door Jonkheer DABIEL FRANÇOIS VAN ALPHEN, Lid van de Staten-Generaal en Hoogheemraad van *Rijnland*, die er vele jaren, met zijn talrijk gezin, de genoegens van eene stille afzondering genoot, zoo dikwijls hem dit gegrad werd. Nadat hij er was overleden, werd het in 1841 een eigendom van den Heer PÉTAUS DE RAALT.

STADWIJK, buit., prov. *Gelderland*, gem. en 10 min. N. O. van *Arnhem*, aan den straatweg naar *Velp*, eene oppervlakte beslaande van 56 v. r.

* **STAET.** *Staat*: Zie **STAATS.** *lees*: Zie **STAAT.**

* **STAGHORST.** *Staat*: Zie **HAAGHORST.** *lees*: Zie **HAAGHORST.**

STAKENBEEK (DE), beek, prov. *Overijssel.* Zie **ZWARTKOPPENBEEK** (DE). W.

STAKENBROEK (HUIS-VAN-), ook wel het **HUIS-VAN-HEEREN** genoemd, voorn. adell. h. te 's *Groenlhage*, in het *Voorkont.* Het was gebouwd door zekeren **STAKENBROEK**, die van gering soldaat tot Luitenant-Generaal was opgeklimmen en in den oorlog zijne beurs had weten te maken, waarom het in den beginne **BOERENSWERT** genoemd werd.

STALLENBERG, boerenhof, prov. *Overijssel.* Zie **STOVENSBERG.**

STAMMERDIJK, geh., prov. *Noord-Holland*, gedeeltelijk gem. en 10 min. W. van *Wesp*, gedeeltelijk gem. *Wespeerspel*; met 33 h. en 150 inw., van welke 6 h. en 50 inw. onder *Wesp*, en 17 h. en 100 inw. onder *Wespeerspel.*

* **STAMPERSGAT** telt 22 h. en ruim 150 inw. — Nog ligt hier eene sluis, welke 2,58 ell. wijd en 1,48 ell. hoog is. Zij is van een paar puntdeuren en eene schuif voorzien, om het water van den pold. Nieuw-Gastel op de Mark-en-Dintel af te zetten.

* **STANDAARBUITEN.** Het pontveer is vervangen door eene dubbele houten ophaalbrug.

* **STANIABUREN** bestaat uit 2 boerenhofsteden, welke de voorn. state **STANIA** vervangen hebben en bewoond worden door 10 zielen.

* **STAP** is een gedeelte van het geh. *Stap-en-Paashoef.*

* **STAPELBROEK** ligt 1 u. N. O. van *Hengelo*, en ook voor een klein gedeelte gem. *Zelhem.* Dit landg. beslaat eene oppervlakte van 77 bund. 56 v. r. 22 v. ell.

STAP-EN-PAASBOEK, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 18 min. van *Gemert*; met 18 h. en 150 inw. Het bestaat uit de b. *Stap en Paashoef.*

* **STAPHORST** heeft eenen hontsaagmolen.

* **STARMEER** (HET) ligt mede gedeeltelijk gem. *Uitgeest-en-Marken-Binnen* en is groot, volgens het kadaster, 878 bund. 12 v. r. 42 v. ell., waarvan onder *Akersloot* 260 bund. 43 v. r. 20 v. ell.; onder *Graft* 170 bund. 55 v. r. 80 v. ell.; onder *Wormer* 71 bund. 41 v. r. 85 v. ell. en onder *Uitgeest-en-Marken-Binnen* 12 bund. 18 v. r. 30 v. ell.; telt onder *Akersloot* 21 h., alle boerderijen, onder *Jisp* 12 h. en onder *Uitgeest-en-Marken-Binnen* 1 h.

* **STARREVAARTS-POLDER** (DE GROOTE-) paalt N. aan de *Vliet*, D. aan den *Meeslouwen-polder*, Z. aan *Stompwijk*, W. aan den *Leydchendam.* — Deze pold., welke in het jaar 1620 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 476 bund., en wordt door *Iris* molens van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit den *Burgemeester* en vijf *Molensmeesters.*

* **STARREVAARTS-POLDER** (DE KLEINE-) paalt N. aan de *Vliet*, en Z. O. aan den *Groot-Starrevaarts-polder*, Z. W. van den *Leydchendam.* — Deze pold., welke in het jaar 1815 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 9 bund.

STARTDIJKJE (HET) of **STAARVDIJKJE**, dijkje, prov. *N.-Brabant*, gem. *Bokhoven*, zijnde het verlengde van den zogenaaunden *Bokhovensche-dijk*, lopende van de *Haarsteeg* en zich in eene noordoostelijke rigting tusschen en *Hooys-* en den *Lage-polder* door uitstrekken naar het d. *Bokhoven.*

* **STARTING** ligt 18 min. van *Akersloot*; met 6 h. en 50 inw.

* **STATEN-OUDEMAN.** *Staat*: Zie **OUDEMAN-POLDER.** *lees*: Zie **OUDEMAN-POLDER** (DE).

STAUTZENHOF, geh., grooth. *Luxemburg*, gem. *Folscheid*.

* STAVORDERMEER (HET ZUIDER-). Bl. 677, reg. 23, staat:

MOEKEMA lees: MOEKEMA

STAVOREN, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, arr. *Sneek*, kant. *Hindeloopen*, bevattende niets dan de burgerlijke gem. Stavoren, en alzoo eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 375 bund. 23 v. r. 19 v. ell., waaronder 367 bund. 67 v. r. 23 v. ell. belastbaar land.

* STAVOREN, gem. Bl. 678. De Doopges. gem. wordt door den Leeraar van *Warms* bediend. — Bl. 679, reg. 12, staat: *Zuiden lees: Zuidoosten* — Reg. 29, moeten de woorden, en eenige verken der oude grafsteden wegvallen. — Bl. 680, reg. 26, staat: kon men met behulp lees: kon men, naar men zegt, roet behulp — Reg. 21 en 22 van onderen, staat: in de stadskist lees: weleer in de stadskist — Reg. 16 en 17, van onderen, staat: De Grietlieden in *Westergoo*, lees: de Grietlieden en Mederegters der vijf doelen in *Westergoo*, — Bl. 682. Het stadhuis staat aan de *Binnengracht*; de kerk der Herv. in het midden der stad. — Bl. 683. De toren der Herv. kerk is in 1845 afgebroken. Reg. 18, van onderen, staat: *Corvum*, lees: *Corvens*, — Bl. 684, reg. 23, van onderen, staat: *WILLEN*, lees: *WILLEN IV*, — Bl. 685, reg. 30, staat: *Noordwesten lees: Zuidwesten* — Bl. 686, moeten de reg. 24—27 wegvallen. — Reg. 28, staat: 1880, lees: 1881,

* STAVOREN (KASTEEL-TE-) lag *Z. W. van Stavoren*. Het werd in 1880, niet door den Graaf van *Rensselaers*, maar door de uitgeweken burgers ingenomen en gesloopt.

* STEDEHOUDERS. Ter plaatse waar het bestaan heeft ziet men thans eene boerenplaats. De daartoe behoord hebbende gronden beslaan eene oppervlakte van 38 bund. 20 v. r. 1 v. ell.

* STEDUM beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2431 bund. 71 v. r. 39 v. ell., waaronder 2420 bund. 17 v. r. 74 v. ell. belastbaar land. — De Christelijke Afscheidene gem. tel 180 zielen, onder welke 16 Ledematen. doch heeft tot nu toe nog geen eigen Leeraar. — De Doopges., die men er 40 telt, worden tot de gem. van *Huisinge* gerekend. — De R. K., die er ongeveer 20 in getal zijn, parochiëren te *Stedum*. — De drie scholen worden gemiddeld door 240 leerlingen bezocht. — Men telt er in de bus van het d. 67 h. en 490 inw.

STEEGENBERGER-PAAL of *STEEGENBERG-PAAL*, scheepaal in de *Peel*, ruim 20 min. N. van *Bakel*. Deze scheepaal was reeds aanwezig in 1454, blijkens eenen verkoopbrief van den *Peel* aan den Kommandeur van *Gemert*, den 7 December 1454.

* STEEGINGA. Ter plaatse, waar het bestaan heeft, ziet men tegenwoordig een boerenhuis, met 40 bund. grond.

* STEEN (DE) is thans een onbehuide polder.

* STRENBEEK. Aldaar is door den Predikant O. G. *Hudams* een gesticht opgericht, waarin vrouwen, die tot zedeloosheid vervallen zijn, ter harer verbetering worden opgenomen.

* STEENBERGEN, plattelandstad, is geheel bestraat. — Bl. 688. Het kleine poortje ten Z. is afgebroken, en op de plaats, waar het bestaan heeft, ziet men nu eene woning. — Bl. 686, reg. 16, staat: 580 lees: 350

* STEENBERGEN (VERDRONKEN-AANWAS-VAN-). Staat: *Zie Aanwas (VERDRONKEN-)*. lees: *Zie Aanwas*.

* **STRENBBERGEN-EN-KRUISLAND.** De R. K. maken de drie par. van Steenberg, Kruisland en de Heen uit.

§ **STEENEGRACHT**, vaart, prov. *Overijssel*. Zie **STRENGRACHT**. W.

* **STEENENDAM**, lees: **STEENDAMME**. Het is geen geh. maar een seeldijkpunt, 5 min. Z. van *Coudorpe*.

* **STEENENDIJKSCHE-POLDER (DE)** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 58 bund. 57 v. r. 43 v. ell., alles schotbaar land, telt 2 boerderijen en wordt door 2 sluisen, op de Maas, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit de eigenaren.

* **STEENENHOEK (KANAAL-VAN-)** loopt door eene schutsluis in de Merwede uit. Deze sluis heeft buiten een paar eb- en een paar vloeddeuren en binnen een paar waaijerdeuren; de schutkolk is lang 25 ell., de doorvaartwijdte 10 ell., de slagbalk ligt 2,87 ell. onder A. P. Over deze sluis ligt eene dubbele draaibrug. — Het kanaal is lang 9500 ell., breed in den bodem 54 en op den waterspiegel 65 ell. Bij eene hoogte van 2,14 ell. aan het peil te Gorinchem mag het niet meer werken.

STEENENKAMER (DE), gem. *Meerdervoort*. Aldaar is een havenkje gevormd door twee steenen hoofdjes en een voetveer op de Steenplaats ten Westen van Dordrecht.

STEENEN-MAN (DE), gedenksuil, prov. *Friesland*, kw. *Wester-goo*, griet. *Barradeel*. Zie **HARLINGEN** W. bl. 176—178.

* **STEENOVEN**, geh., prov. *Noord-Brabant*, telt 10 h. en 70 iaw.

STEENPAD, weg, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Raamsdonk*.

* **STEENSTRAAT**, prov. *Utrecht*. *Dit art. valt weg.*

STEENSTRAAT (OP DE), geh., prov. *Limburg*, gem. en 1 u. Z. W. van *Meerßen*, aan den grooten weg.

* **STEENWAARD (DE)**, tegenover *Culenborg*, heeft geene sluis, maar eene steenen duiker met valschut, wijd 0,71 ell.

STEENWEG, b., prov. *Noord-Brabant*, gem. en ten W. van en grenzende aan de st. *Helmond*, met 61 h. en 550 iaw.

* **STEENWIJKERWOLDE.** Bl. 719, reg. 6 en 7, staat: *Willemssoord* en een klein gedeelte der *Vrije-kolonie*, lees: de *vrije kolonie Willemssoord*. — Er zijn 1200 Herv. — Tot de Herv. gem. behoort niet het geh. *Muggebeet*, maar het geh. *Kese*. — De dorpschool wordt gemiddeld door 200 leerlingen bezocht.

* **STEINSEL**, gem., grooth. *Luxemburg*. In 1256 droeg Graaf *Hendrik II van Luxemburg* het patronaat over de kerk te *Strinsel* aan de abdij *Marienthal* op.

* **STELLE-POLDER** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 76 bund. 42 v. r. 55 v. ell., waaronder 76 bund. 2 v. r. 55 v. ell. schotbaar land; telt 4 h., waaronder 3 boerderijen, en wordt door de sluis van 's Heer-Arendskerke, op de Schenge, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit de Directie van de wateringe *Heinkenszand*.

* **STELLINGWERF-OOSTEINDE** heeft slechts 7 Herv. kerken, als: te *Oldeberkoop*, te *Makkinga*, te *Elsloo*, te *Oosterwolde*, te *Appelscha*, te *Donkerbroek* en te *Haulle* en eene *bijkerk* te *Haulerwijk*.

* **STELLINGWERF-WESTEINDE** heeft slechts 14 Herv. kerken, als: te *Wolvega*, te *Oudelamer*, te *Oudetrijne*, te *Scherpenzeel*, te *Munnekeburen*, te *Oudeholtspade*, te *Ter Idsert*, te *Noordwolde*, te *Beuil*, te *Steggerda*, te *Finkega*, te *Peperga* en te *Blesdijke*.

STENVERT, hofstede, prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Gorsel*, $\frac{1}{2}$ u. N. van *Almen*, in de huurs. *Harfen*, in de onmiddellijke nabijheid van den geprojecteerden kunstweg van Deventer naar Lochem en Borculo. Deze hofst. beslaat eene oppervlakte van ruim 58 bund.

* **STEVENS HOFJES-POLDER** telt onder *Assenaar-en-Zuidwijk* 5 h., waaronder 2 boerderijen. Hij wordt door eenen watermolen, op de Veenwatering, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit den Burgemeester en twee Poldermeesters.

* **STICHRUST**, vroeger eene groote buit., gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Loenen*, bij de Nieuwersluis, is thans geheel vervallen en daarop staan slechts eenige daggelderswoningen.

STIENZENHOEK, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Stiens*; met 8 h. en ruim 50 inw.

* **STIEROP** telt 5 h. en 30 inw.

STIKVALLEI (DE), dal in *Oost-Indië*. Zie *PERKABANDAN*. W.

§ **STINKWEG (DE)**, lees: **STINKVAART (DE)**, vaart, prov. *Groningen*, gem. *Delfzijl*, van *Farnsum*, in eene zuidelijke strekking langs de Schaapbulten naar *Wagenborgen* loopende.

* **STIPHOUT** bevat ook nog de geh. *Kruisschot* en *Croy*, benevens de b. *Spaget*.

* **STOEKROE**. Staat: Zie *ANNA'SRUST-EN-HAAST-U-LANGEAAN*. lees: Zie *ANNA'SRUST*, en *HAAST-U-LANGEAAN*.

STORMOLEN (DE), geh., prov. *Noord-Holland*. Zie *MOLENSBURG*.

* **STOKHOEK**, geh., prov. *Noord-Brabant*, telt 46 h. en 250 inw.

STOKT, b., prov. *Limburg*, gem. en 10 min. Z. W. van *Broekhuysen*; met 17 h. en 90 inw.

* **STOLTERIJ**, geh. in *Fivelgo*, moet wegvallen.

* **STOLWIJK** telt 254 h., bewoond door 291 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1570 inw., onder welke 1540 Herv. en ruim 50 R. K. — Men heeft er ook eene grutterij en eene wolkammerij. — De in 1846 herbouwde school wordt gemiddeld door 160 leerlingen bezocht. — Reg. 13—10 van *onderen*, moeten wegvallen. — Men telt er in de kom van het d. 85 h. en 520 inw. Het koor is thans van de kerk gescheiden door eenen muur.

* **STOLWIJK (KLEIN)**, lees: **STOLWIJK (POLDER-VAN)**. Hij paalt N. W. aan den *Bilwijksche-polder*, O. aan de *Vliet c. a.*, Z. aan *Bergambacht*. — Deze pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1940 bund., waaronder 1778 bund. 52 v. r. 27 v. ell., schotbaar land; telt 169 h., waaronder 77 boerderijen en wordt door 4 molens en 2 sluizen op den *IJssel* van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Schout, zeven Poldermeesters en eenen Secretaris-Gaardermeester.

* **STOMPE-TOREN (DE)**. Staat: Zie *SCHERMEER (BEDIJKTE)* lees: Zie *SCHERMEER (BEDIJKTE)*.

* **STOMPWIJK** is nog eene heerl., welke bevat de geh.: *Stompwijk*, *Wilsveen* en het oostelijke gedeelte van den *Leydschendam-Zuidzijde*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1600 bund. bouw-, wei- en teelland; telt 265 h., bewoond door 291 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1290 inw., onder welke 260 Herv. en 100 R. K. De twee scholen zijn te *Stompwijk* en te *Wilsveen*. — Het hert in het wapen staat nabij de stronk van eenen boom.

* **STOMPWIJK - WILSVEEN - LEYDSCHENDAM - ZUIDZIJDE-EN-TEDINGERBROEK**, gem., thans alleen **STOMPWIJK** geheeten, ligt gedeeltelijk in *Rijnland*, gedeeltelijk in *Delfland*, en bestaat uit de heerl.

Stompwijk en Tedingerbroek, waarin de geb. Stompwijk, Wilsveen, Tedingerbroek en Zuidzijde van den Leydschendam. — De Herv. maken gedeeltelijk de gem. van Leydschendam-en-Wilsveen uit, en behooren gedeeltelijk tot de gem. Voorburg. De R. K. maken gedeeltelijk de stat. van Stompwijk uit, doch behooren, voor zooveel den Leydschendam aangaat, onder *Feur*; die te Wilsveen en den Veenweg onder *Nootdorp*, en die onder Tedingerbroek, langs de Westvliet, onder *Voorburg*. — De drie scholen worden gemiddeld door 400 leerlingen bezocht.

* **STOORPOLDER**, staat: voorm. eil. lees: eil.

* **STORM-POLDER**, prov. *Zuid-Holland*, werd oudtijds ook *Kraasmeer* genaamd, en watert uit op de Sliksloot, door eene steenen sluis met drijfdeur, wijd 1,05 ell.

* **STORTMELK**. In het jaar 1844 zijn in dit zeeget vier zeetonnen gelegd, als: voor de buitenton, een wit en rood geschakeerde seeton, op de merken: de Molen op de Oostpunt van den duin aan de grootte strandkaap op de diepte van 108 palm; een witte ton op de merken: de kleine kaap en vuurtoren overeen op Vlieland op 63 palm diepte; een zwarte ton op de merken: de duinkaap aan den voet van den vuurtorenduin op Vlieland, op de diepte van 84 palm; een zwarte ton, op de merken: de molen vrij aan den haardkant van de witte duin op Vlieland en de toren van Midsland, een windbooms-lengte besuiden den hoek van Terschelling, op de diepte van 57 palm en is de koers van de buitenton tot de ton No. 4 O.Z.O. en van daar naar de reede Zuiden. Aangesien in dit zeeget op het droogste met laag water, gewoon getij, niet minder dan 75 palm diepte gevonden wordt, is dit het beste zeeget tusschen Vlieland en Terschelling, vooral met Zuidelijke wind uitgaande, of Noordwesten wind binnenkomende; en kan men op 63 palm, langs het strand van Vlieland heenloopende, de buitenton in het gezigt bekomen, mits men het voornoemde eil. O. ten Z. van zich af hebbe. De diepten zijn met laag water gewoon getij en de koers bij miswijzend kompas genomen.

STOUPICH, alleenst. huis, grooth. *Luxemburg*, gem. *Fischbach*.

* **STOUTENBURG**, gem. in *Beerland*. De R. K. kerk, aan den H. *Joseph* toegewijd, is een steenen gebouw, met eenen toren, en van een orgel voorzien.

* **STOUTENBURG**, voorm. state, prov. *Friesland*. De juiste plaats, waar deze state bestaan heeft, is thans niet meer bekend.

STOUTENBURG, ook **STALLENBERG** genoemd, boerenerf, prov. *Overijssel*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Olst*, in *Welsum*; eene oppervlakte beslaande van 5 bund. 80 v. r. 65 v. ell. Vroeger schijnt aldaar een heerenhuis te hebben bestaan.

STRAAT, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie **VOLKEL**. W.

STRAAT, b., prov. *Noord-Brabant*. Zie **PUTSCHER-STRAAT**. W.

STRAAT, geh., prov. *Limburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Maasniel*; met 7 h. en ongeveer 50 inw.

STRAAT, b., prov. *Limburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Klimmen*; met 7 h. en 40 inw.

STRAAT (DE), geh., prov. *Groningen*, gem. en 40 min. Z. van *Bellingwolde*; met 15 h. en 90 inw.

STRAATBEEK, geh., prov. *Limburg*. Zie **STRABEEK**. W.

STRAATWEG (DE), geh., prov. *Zuid-Holland*. Zie **OOSTROEK**.

* **STRASSEN**, d. in het grooth. *Luxemburg*, is met zijnen ban in 1849 eene eigene burgerlijke gemeente geworden.

* **STRATUM** bevat mede de geh. Poqjers, Heihooven en de b. Roosten.

STREEK (DE), buurs., prov. *Groningen*, telt 15 h. en 150 inv.

STREPEN, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Uden*, een gedeelte van de wijk Volkel uitmakende.

STREUKEL, buurs., prov. *Overijssel*, bestaat uit 26 h.

STRIJBEEK. De kapel, een klein oud gebouw, met een rood torentje met hooge spits, is buiten gebruik.

STRIJBOSSCHE-HOEVEN, b., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Gemert*, een gedeelte van het geh. *Strijbosch* uitmakende.

* **STRIJENSCHÉ-SAS** of **Strijen-Sas** telt 48 h., bewoond door 61 huizeg., uitmakende eene bevolking van ruim 300 inv., die meest in landbouw, aardappelen- en vlasteelbouw bestaan vinden.

* **STRIJP**, in de wandeling ook wel het **MOLKVEAUX** om **Muzen** geheeten, bevat, behalve de in het Wbk. opgegevene b., ook nog **Chvierstraat**.

* **STRIJPHEULE** is geen geh., maar eene heul of brug $\frac{1}{2}$ u. z. O. van *Haamstede*.

* **STROE**, b., prov. *Gelderland*, heeft eene school, welke gemiddeld door 60 leerlingen bezocht wordt.

STROMBROEK, goed, prov. *Gelderland*, gem. *Bergh*, $\frac{1}{2}$ u. N. van 's Heerenberg, in de buurs. *Wijnbergen*, bestaande in bouw- en weilanden, akkermaalsbosschen en elzenpassen, waarop twee arbeiderswoningen, van welke eene voorzien van eenen koepel of kamer, in het geheel groot 54 bund. 83 v. r. 60 v. ell.

STROO, naam, onder welken het geh. **ZEVENHUISSEN**, prov. *Noord-Brabant*, meestal bekend is. Zie **ZEVENHUISSEN**. W.

* **STROOBOS** in het *Oldambt*, is geen geh., maar een h.

* **STROODORP (HET)**, geh., prov. *Noord-Brabant*, staat: Zie **ZEVENHUISSEN**. lees: Zie **ZEVENHUISSEN**.

* **STOOIJEDORP (HET)**, staat: b. in de heerl. lees: geh. in het bijl.

STROOPPOT (DE), vaarwater, prov. *Zuid-Holland*, in de *Noord*, en wel het westelijkste en geringste der beide vaarwaters, waarin het vaarwater de *Rietbaan* door de *Galgeplaat* verdeeld is. Het loopt alsoo langs den *Zwijndrechtsche-wal*, en heeft 1,10 à 2 ell. diepte.

STROPSTEEG, b., prov. *Overijssel*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Zwolle*, in de buurs. *Diese*; met 75 h. en 340 inv.

* **STRUCHT**, gem., bevat mede het geh. *Gerendal*.

STRUKBERGEN (DE). Staat: Zie **STRUCKBERGEN (DE)**. lees: Zie **STRUKBERGEN (DE)**.

* **STUIVEZAND**, geh., gem. *Oosterhout*, telt 20 h. en 160 inv.

STUKJE (KLEIN-), pold. in den *Biesbosch*. Zie **DONDERZAND (KLEIN-)**. W.

* **SUCOHT**. Staat: Zie **CONSTANCE-EN-HAZARD (NIEUW-)**. lees: Zie **CONSTANCE (LA)** EN **HAZARD (NIEUW-)**.

SUESSERENGHE, oude naam van **ZWESER-ENG**, prov. *Utrecht*. Zie **ZWESER-ENG**. W.

* **SUETA**. Staat: Zie **ZWIJTEN**. lees: Zie **ZWIJTEN (HET HONN-)**.

* **SUEVENKAMP** of **HEIDERSCHÉ-KAMP**. Er zijn op de *Feloue* en dergelijke plaatsen, welke bijna in eene rechte lijn, in de rigting van het Z. naar het N. of van *Wageningen* op *Hierden* liggen; als een in *Mocoroth*, de *Heilige berg*, te *Rorkel*; eene op den *Drieberg te Lunteren*; eene aan de grenzen van *Leuvenum* en de *Putterdellen*, en eene W. van *Beekhuizen*, bij *Hierden*, onder *Harderwijk*, op het *Molenveld*.

* **SUIK.** *Staat: Zie Zuidwijk. lees: Zie Zuidwijk (Het Huis-TE).*
 * **SUIKERBROODJE.** *Staat: Zie Tau. lees: Zie Tau en zoek dat woord hier achter.*

SUIKERBRUG of brug no. 20, prov. *Gelderland*, op de grenzen der gem. *Epe* en *Heerde*, 20 min. Z. O. van *Epe* en 25 min. N. O. van *Heerde*, over het *Apeldoornsche-kanaal*. Het is een houten ophaalbrug in den weg van *Heerde* naar *Wapenveld*.

SUIKKERRIET (HET), hofst., prov. *Zuid-Holland*, gem., en in het d. *Zevenhoven*; beslaande 41 bund. 24 v. r. 86 v. ell.

SULMONDE, plaats vermeld in de negende eeuw, als geschonken door Graaf *Rotarius* aan de *Utrechtsche kerk*, thans *Zorlmond*.

SUMPSEL (DE), waterkolk, prov. *Overijssel*, gem. *Ambt-Almelo*.

SUNDELDORP, d., prov. *Noord-Holland*. Zie *Zunderdorp*. W.

SUOLLA, Latijnsche naam van de st. *Zwolle*, prov. *Overijssel*. Zie *Zwolle*. W.

SUR-END, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonse-adeel*, 20 min. Z. van *Parrega*; met 5 h. en 16 inw.

SURHUIZUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Achtkarspelen*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Bergum*, bestaande uit de d. *Surhuizum* en *Surhuisterveen*, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 2945 bund. 66 v. r. 87 v. ell., waaronder 2898 bund. 25 v. r. 86 v. ell. belastbaar land.

* **SURINAME**. Bl. 829. Het zendelingswerk, dat vóór omtrent 20 jaren tot ééne plantaadje bepaald was en zijnen ondergang scheen te naderen, was in 1848 over 150 plantaadjen uitgebreid. Meer dan 13,000 Negers staan onder het opzigt der Broeders; meer dan 18,000 hooren het woord van God, en het getal dergenen, die het hooren kunnen, bedraagt ongeveer 25,000, hetgeen meer dan de helft der tegenwoordige slavenbevolking is. Ook onder de Boschnegers wordt niet zonder vrucht gearbeid.

* **SUSTEREN**. Bl. 558. De aldaar vermelde abdij was gesticht op eene landhoeve, door Vorst *Perijn* en zijne huisvrouw *Prætrudis* gekocht en aan den H. *Willibrord* vereerd. Deze abdij was later een collegie van adellijke Kanunnikessen.

SUTTUM, geh., prov. *Groningen*, gem. en $\frac{1}{4}$ u. Z. Z. W. van *Esinge*, aan den *Esinger-Oudedijk*; bestaande uit 2 boerderijen en 2 arbeiderswoningen, met 20 inw. Nabij dit geh. is een oude kolk, de *Poel* genaamd, in vroegere eeuwen door dijkbreuk ontstaan, doch nu droog.

* **SUYCK.** *Staat: Zie Zuidwijk. lees: Zie Zuidwijk (Het Huis-TE).*

SWALGEN, d., prov. *Limburg*. Zie *Swolgen*. W. en A.

* **SWANBURGER-POLDER (DE)**. *Staat: Zie ZWANENBURGER-POLDER (DE). lees: ZWANBURGER-POLDER (DE).*

* **SWANENDAAL** beslaat eene oppervlakte van 5 bund. 86 v. r. 5 v. ell.

* **SWANVELT.** *Staat: Zie KARNELIETTER-KLOOSTER. lees: KARNELIETTER-KLOOSTER.*

* **SWEIKHUIZEN.** *Staat: Zie SWIJKHUIZEN. lees: Zie SWIJKHUIZEN.*

SWESTERHINGE, oude naam van *Zwezer-Eng*, prov. *Utrecht*. Zie *Zwezer-Eng*. W.

* **SWEYKHUZEN.** *Staat: Zie SWEYCHRUYSEN. lees: Zie SWYCKHUYSEN.*

* **SWEYLAND (HET)**. *Staat: Zie ZWELAND. lees: Zie ZWELAND (HET).*

* **SWIJNSMEER (HET)** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 16 bund.

SWINRE, oude naam van het geh. Zwinrens, prov. Drenth. Zie Zwinderen. W.

*SWOLGEN, Zwollegen of Zwalgen, ligt W. van Horst, 25 min. N. van Meerlo. De kerk is een oud gebouw, met eenen hoepeltoren, doch zonder orgel. — De dorpschool wordt gemiddeld door 50 leerlingen bezocht. — De kermis valt in den laatsten Zondag van September.

SWOLLA, Latijnsche naam van de st. Zwolle. Zie dat woord.

SYANG, eil. in Oost-Indië. Zie SIANG.

*SYARDA. Staat: Sjaardana. lees: Sjaardena.

*SYDSWERD telt 5 h. en 25 inw.

SYMA, voorm. state, prov. Friesland. Zie ZINIA. W.

*SYNSERBUREN. Staat: Zie Tsinserburen. lees: Zie Zinsereuren.

*SYNA bestaat uit 2 h. met 11 inw.

*SYONA is eene voorm. state (geen b.).

*SYPEN (DE OOSTER-) stond door de Broekster-vaart met de Zijlroede in verbinding, doch is nu droog.

*SYPEN (DE TEROELSTER-) staat alleen door de Nieuwsloot met het Koevordermeer in verbinding.

*SYPEN (DE WESTER) is nu droog.

*SYRWERD, staat: Zie Stuwend. lees: Zie Stuwert.

T.

*TAALSTRAAT ligt onmiddellijk ten N. van de kom der gem. Fught, en telt 210 inw.

*TAAM (DE LANGE), hofstede, prov. Zuid-Holland, gem. a 5 min. W. van Maasland, in den Dijkpolder, eene oppervlakte beslaande van 7 bund. 21 v. r. 95 v. ell.

*TAANSCHUUR-POLDER (DE) beslaat, volgens het kadaster, een oppervlakte van 160 bund. 75 v. r. 54 v. ell., waaronder 41 bund. 52 v. r. 54 v. ell. schotbaar land; watert uit door eenen heuse duiker op het Scheur en door eenen dergelijken op de Haven van Maasluis. Daarin staan geene andere gebouwen dan drie schuren. Het polderbestuur bestaat uit de Eigenaren.

TABANAN, st. in Oost-Indië, op het eil. Bali, kon. Tabanan. Het is het verblijf van den Radjah en wel bevolkt.

TABANIO of TABANIOUW, d. in Oost-Indië, op het eil. Borneo, resid. Bandjarnasing, afd. Landen-Laut.

TABANKANOH (DE), riv. in Oost-Indië, in het eil. Borneo, resid. Pontianak, welke zich in de Soengej-Soebeit ontlast. In de nabijheid zijn, in een nagenoeg geheel onbewoond oord vol bosch en veldernis, sporen van eene aanzienlijke hoeveelheid steenkolen gevonden.

*TACORARY. Staat: Zie TACORARY, lees: Zie TACCORARY.

TAGAL (DE), riv. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Tagal. Het is oorspronkelijk een tak der Maribatoja, op 18 palen afstand. De breedte is slechts 40 à 50 voeten. Nabij Tagal wordt zij verminderd door het Kanaal van Pagangan, ter bevochtiging der rijstvelden. De monding is zeer ondiep en voor kleine vaartuigen tot haren dienende. Een palenhoofd brengt haar in zee.

TAGALANDONG, d. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Tagal, distr. Doekoewaringen. — In dit d. zijn, den 1 en 2 Januarij 1881,

15, zoo grootte als kleine, Javansche woningen, benevens 5 buffelstallen en 4 padi-pakhuisen omgewaaid.

*TAGAL-WAROE. Reg. 2, staat: *Krawong*, lees: *Krawong*,

TANI-KORSKOES-GRBERGTE (HET), gebergte in *Oost-Indië*. Zie TANI-KORSKOES. W.

TAHU of HET SCIKENBROED, klip in *Oost-Indië*, in den *Archipel van St.-Lazarus*, aan de Westkust van het eil. Ambon.

TAJAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*, aan de *Kapoeas*.

TAIDJOK, voorn. d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de *Doeson*, in het binnenland. De bevolking is van daar meest naar *Djamoet* verhuisd.

TAKOELOEMPEL, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op de zuidelijke landtong, rijk *Boni*, aan de *Soengie*; uit 20 h. bestaande.

TALISONG, twee eilandjes in *Oost-Indië*, in de *Chinesche-Zee*, aan de Noordwestkust van het eil. *Borneo*.

TALISONG (TANDJONG-), kaap in *Oost-Indië*, in de *Chinesche-Zee*, aan de Noordwestkust van het eil. *Borneo*, tot *Eigenlijk-Borneo* behoorende.

TAMAJANG, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*, afd. *Bodjonegoro*.

TAMBORA, kaap in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Floris*, aan de Noordkust van het eil. *Sumbawa*.

TAMEJANG (DE), lees: TAMEGANG (DE),

TAMPAT-DEWA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, rijk *Bolsing*, nabij *Djagaraga*.

* TAMPOERAN staat: Zie SOMBER-TAMPOERA. lees: Zie SOMBER-TAMPOERAN (DE).

TANA-DATA, lands. in *Oost-Indië*. Zie TANAN-DATAR. W.

TANAH-DJAMPEA, eil. in *Oost-Indië*. Zie TJAMPRA.

TANALAGANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Madara*, kon. *Suwanap*.

* TANALOON. Reg. 4, staat: gewilde lees: gevelde

TANBOENOE, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Floris*, Z. van *Celebes*.

TANDJOLAUT, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Bandong*, distr. *Tjikoemboelang*.

TANDJONG-BAGINDA, kaap in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, aan de Zuidwestkust van het eil. *Bangka*.

TANDJONG-BANKOEWAN of TJKOESIE, kaap in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*. Het is de westelijke uithoek van het eil. *Java*, ten zuiden van de *Bogt-van-Anjer*.

TANDJONG-BANTOELAN, kaap in *Oost-Indië*, aan de Westkust van het eil. *Java*, met lagen zandigen uitloop.

* TANDJONG-KAIK-TRASIA lees: TANDJONG-KAIK (TOASIA).

* TANDJONG-MATER, staat: Zie SAMPANGANIE. lees: Zie SAMPANMANGIO.

TANDJONG-PAGAT, staat: Zie SEDAYOR (HOEK-VAN-). lees: Zie SEDAYOR (HOEK-VAN-) en zoek dat woord hiervoer.

* TANDJONG-PESERIOE. Staat: Zie PISERANAT lees: Zie PISERANOT.

TANDJONG-SAMPANMANGIO, kaap in *Oost-Indië*. Zie SAMPANMANGIO. W.

TANGE (DE), h., prov. *Groningen*, gem. en 40 min. van *Oost-odde*; met 8 h. en 20 inw.

TANGOLANG (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie TEDORAN (DE).

XIII. DEEL.

TANIABUREN. *Staat*: Zie **BIRGAANT**. lees: Zie **BAGAARD**.

TANKA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op de zuidelijke landtong, kon. *Boni*, aan de rivier van den zelfden naam, met 10 h. Het is de resid. van de Vorstin van Lamatte.

TANKA (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Celebes*, op de zuidelijke landtong, in de *Baai-van-Boni* uitloopende.

* **TANKILAN** ligt resid. *Samarang*, distr. *Grogol*.

* **TANOENO** staat onder eenen Radja der Alfoeren, die aan het Nederlandsch Gouvernement onderworpen is.

TAPPERSHEUL, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Pepelop-en-Diemberbroek*; met 3 h. en 20 inw.

TARAKA (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Honimos*, een der *Uliassers*.

TARIJK, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Zundert-en-Werkhout*, 40 min. van *Groot-Zundert*; met 21 h. en 100 inw.

TAROESAN (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie **TAROSAN (DE)**. W.

* **TASJEM.** *Staat*: Zie **TJASSEN**. lees: Zie **TJASSEN**.

* **TAUTENBURG**, prov. *Friesland*, is geen voorm. stins, maar eene state.

* **TAVEN.** *Staat*: Zie **TOVEN**. lees: Zie **TOVEN**.

TAWANG (GOENONG), d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, reg. *Magelang*.

TAYKONG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*.

* **TEAN** ligt niet op het eil. *Boero*, maar op het eil. *Bonos*.

TEBON, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Sarungay*, reg. *Demak*, distr. *Singen-Kedoe*. Den 5 September 1850 werden aldaar 18 h. en 125 hamat padi door brand vernield.

TEBOENKOES, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, rijk *Boeking*. Het is eene kleine zeeplaats, waar weinige handelsvrouwen eene levendigheid geven.

* **TECHUM** telt 8 h. en 50 inw.

§ **TEDONG**, lands. in *Oost-Indië*. Zie **TIROEN**. W.

* **TEERD.** *Staat*: Zie **TRAD**. lees: Zie **TAAED (OR-DE)**.

* **TEERNS.** Reg. 16, staat: 1681, lees: 1681.

* **TEERSDIJK (DE)**. Reg. 8, staat: Z. lees: O.

TEGAL-PAPAK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Banten*.

TEILONG, lands. in *Oost-Indië*. Zie **TIROEN**. W.

TEISING, naam, welken men in Groningerland geeft aan het d. **THESINGE**, in *Fivelgo*. Zie **THESINGE**. W.

* **TEISTERBAND.** Bl. 51, reg. 6 van onderen, staat: *ronceroy*, lees: *roncerosi*.

TEKELANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, reg. *Demak*, op een der ruggen van den berg *Merbaboe*. Het bestaat uit 8 houten huisjes, wier bewoners van het kappen van hout leven, dat zij naar *Koppen*, *Abla*, *Thoutel*, *Tajiman* en andere plaatsen te koop brengen.

* **TEKKOP** is geen d., maar eene b.

TELAGA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*, Z. van *Tjermaj*. In dit d. worden de poesaka of heilige orfensien bewaard, bestaande in eenen kris en eenige ijzeren gereedschappen, die vermoedelijk aan eenen der invoerders van het Islamismus of aan eenen Boedahsche tegenstrever behoord hebben.

TELAGA-LERI, groot bekken van warme bronnen, in *Oost-Indië* in het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*.

TELAGA-NGBEL of **TELOSO-NGBEL**, meer in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Madison*.

TELAGA-PATENGAN, meer in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Reyentschappen*, aan de westelijke helling der *Patocha*. Het is volgens *JONSHURN* ruim 1640 ellen boven de oppervlakte der zee gelegen, terwijl de thermometer van *FARENHEIT* er in de opene ucht 46° en die van *REAUMUR* 22° stond. Stil en eenzaam wederkaast zijn groene waterspiegel het dikke loofgewelf van den met bosch bezetten oever. — Geen menschelijke stem wordt er in deze woestentij gehoord, slechts het plassen van wilde eenden broekt van tijd tot tijd de stilte dezer eenzaamheid af. Het meer is cirkelrond, doch vormt eene menigte hoogten en uitstekken van klipsteen. De grootste diameter van het N. naar het Z. is ruim 760 ellen lang. Behalve een eiland, dat met planten begroeid is, en twee kale klippen, welke uit den waterspiegel naar boven steken, is er nog eene landtong, welke een klein oostelijk deel van het eigenlijke meer scheidt. Dat oostelijk gedeelte is even als de engte, welke het met het eigenlijke meer verbindt, zeer ondiep en bijna geheel verlamd, zoodat de grassoorten tot omtrent in het midden opgroeijen. Hier storten zich twee, van den *Patocha* komende, beken uit, zijnde de eenige toevloed van water, welke het meer bij voortdoring ontvangt. De hoogste oever is oostelijk, waar de bodem altijd naar den stompen kegel van den *Patocha*, die zich op den achtergrond voordoot, oploopt. De overige oevers zijn minder hoog en hellen zachtkens af. Slechts onmiddellijk aan den oever van het meer vindt men naakte, door het water bespoelde rotsen, en hier en daar verstrooide blokken, allen uit eene zwartachtige graauwe basalt bestaande, waaruit ook den bodem van het meer is zamengesteld, dat niet zeer diep is, beloopende op slechts weinige plaatsen 3,50 tot 5 ellen; ontzaggelijke klompen van eene soort van fonteinkruid (*potamogeton*), welke onder het water in de klippen wortel schiet, zwemmen op de oppervlakte, en aan den oever groeijen eenige waterplanten. Van watervogelen vindt men er, behalve groote scharen eenden, hier en daar een zwarte vlekkegige pijlbek. Slechts van tot tijd ziet men zijn kop met een klein gedeelte van den slangvormige hals als een zwart punt boven den spiegel des waters uitkomen. Dit meer schijnt zijnen oorsprong te danken te hebben aan eene aardstorting, waardoor eene diepte ontstond, in welke het water der derwaarts vloeijende beken zich verzameld heeft. Men kan niet ontdekken, waar het water afloopt, de Javanen gelooven echter, dat dit langs onderaardsche wegen geschiedt, en er lager onderscheidene bronnen, welke uit den berg ontspringen, door ontstaan.

TELAGA-PENGILONG, meer in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*. Het wordt slechts door eene smalle tusschenruimte, van eene vlakke moerassige geaardheid, van het meer *Telaga-Warna* gescheiden.

TELAGASARI of **TELOOSARI**, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, op den noordwestelijken rug van den berg *Oengaran*.

TELAGA-TJIBING, meer in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*, in het *Diengsche-gebergte*, op eene hoogte van 5000 ell.

TELAGA-TRINGO (*KALMUS-MERA*), meer in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*, in het *Diengsche-gebergte*, welks waterspiegel 1988 ell. boven de oppervlakte der zee ligt. De oevers loopen zeer zacht, ongeveer 60 tot 70 ell. diep, tot den waterspiegel van

het meer af, dat cirkelrond is en 2000' tot 2500' in doorsnede heeft. In het Zuiden zijn zij het laagste en door een kleine opening afgebroken, door welken in den regentijd een beekje afvliet. Het meer ontleent zijnen naam van de kalmus die er in groeit, want het is tot op een ongeveer 165 ell. breed bekken, geheel met kalmus en gras zoo dicht bedekt, dat het water naauwelijks door het groen heerschemert. Ook is het met honderde eenden bevolkt, die hier bij voorkeur hun verblijf schijnen te houden.

TELAGA-TROES, meer in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*. Het is ongeveer 100' lang; staat door eene kleine dal-kloof met de Diengsche bergvlakte in verbinding ligt in eenen engen ketel in het woud verborgen. Slechts een klein gedeelte van den bodem des ketels wordt door dit meer aangevuld, dat daardoor van breede moerassige oevers omgeven is; terwijl de rijkheid van den grond belet, dat men den waterspiegel nadert.

TELAGA-WORDODO, meer in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*, in den grond van eenen ketel, die even als een krater door steile wanden omgeven is. Het meer, dat rond van omvang is en 650 ell. in doorsnede heeft, vult den grond des ketels niet geheel maar een vlak, moerassig, doch welig met grassoorten, bieszen, kalmus en andere moerasplanten bewassen strand, blijft tusschen de wanden en den rand van den waterspiegel open. Het meer vloeit slechts door eene kleine beek af en is met eene menigte eenden bevolkt.

TELLAHAB, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. en afd. *Tjiringin*.

* TELLEBOEJE. Staat: Zie TELEBOEJE. lees: Zie TELEBOEJE.

* TELLO (NOESA-) Staat: Zie TELLO (NOESA-). lees: Zie TELOR.

* TELLO-BAAI (GOENONG-). Staat: Zie GOESONG-TALO (BAAI-VAN-). lees: Zie GOESONG-TALO (GOLF-VAN-).

* TELLOESJONG is geen haven, maar eene baai.

§ TELOGO-KALI-PAWAN, beroemde bron in *Oost-Indië*. Zie TELAGA-KALI-PAWAN. W. (1).

TELOK-BOEGEL, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djapara*.

TEMAJANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*, reg. *Bodjonegoro*.

TEMBORA (HOEK VAN), kaap in *Oost-Indië*, in de *Stroat-van-Madura*, aan de westzijde van de *Baai-van-Bezoeki*.

§ TEMO, vorst. in *Oost-Indië*. Zie TIMO. W.

TEMPEL, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 1½ u. van *Zwanmerdam*; met 51 h. en 200 inw.

* TEMPEL (DE). Er is op dit buit. eene altoos springende fontein, eene zeldzaamheid in dit laag gelegen oord.

* TEMPEL (DE GROOTE-EN-KLEINE-). Bl. 64 in de noot, staat: *Flindr.* lees: *Flandr.*

TEMPELIJEREN-KLOOSTER, voorn. kloost. in het grooth *Luxemburg*, te *Gilsdorf* en *Diekirch*. Het hoofdgebouw stond op eene hoogte onder *Heichel* en had door eenen onderaardschen gung gemeenschap met het gebouw, dat de orde nevens de kerk te *Diekirch* bezat, in welke kerk ten hunnen behoeve een klein kapittel van *Dombheeren* was opgericht. — Het gesticht te *Diekirch* was een zwaar gebouw met torens en ook onder den naam van het koningshuis bekend. Na

(1) Eveneens zoeken men de overige woorden met TELOGO beginnende, op TELAGA.

het verdrijven der Tempeliers, in 1314, diende het tot een magazijn van vruchten en wijnen. Later werd het door een der Hertogen aan de stad tot eene waag geschonken.

* TENANG-PASSANG is geen kanaal, maar een meer.

TENARLO, geb., prov. *Drenthe*. Zie TINARLO. W.

TENDENWEGE, haventje op het eil. *Zuid-Beveland*, prov. *Zeeland*, gem. en 10 min. N. van 's Heer-Arendskerke. Bij dit haventje staan 2 h. en er ligt aldaar eene sluis, waardoor de watering van 's Heer-Arendskerke c. a. en die van Heinkenssand, van het overtollige water ontlast worden.

TENGAH, POELON-TENGAH, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, aan de Noordkust van het eil. *Java*, tegenover Djapara.

TENGAHAN, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*, ald. *Grisé*, reg. *Lamonggan*. In dit distr. zijn, den 23 September 1849, 268 woningen en 1524 hamatten padi door brand vernield.

* TENGER. Staat: Zie ZINGAR. lees: Zie ZINGER.

TENGOEH, of TENJOEH, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*.

TEN-RIJSS, bofstede, prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{4}$ u. N. W. van *Nijkerk*, in de buurs. *Holk*; met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van ongeveer 26 bund.

TENTEN (DE) ligt $\frac{1}{4}$ u. Z. voor *Groote-gast* en telt 8 h. en 50 inw.

TERAARSCHE-ZUWE (DE), naam, welken men in de wandeling geeft aan de DENNERIKKER-ZUWE, prov. *Utrecht*. Zie ZUWE (DE). W.

TERANJOB, naam, welken men ook wel geeft aan het eil. *TRANNA*, een der *Aroe-eilanden*. Zie *TRANNA*. W.

* TER-BANDSTER-MOLEN. Staat: Zie BANDSTERMOLEN. lees: Zie BANDSTER-MOLEN.

TEREIKEN, geb., prov. *Noord-Brabant*. Zie TERRIJKEN. W. en A.

TERHEIDE, d. in *Delfland*. Zie HEYDE (TER-). W.

* TERHEYDEN. Het d. is slechts voor een gedeelte met linde-boomen beplant. — De R. K. kerk heeft geenen dikken stompen toren, maar eenen vierkanten, niet hoogen toren met uurwerk, gedekt door eene lage spits. — De *Kleine-Schans* ligt nabij het d. en de *Groote-Schans* (*Spinola*), aan den weg op *Breda*. — Het *Slotje* is een eenvoudig heerenhuis, omringd door eene gracht. Het is thans door den Heer *ENSCHEDÉ* bewoond. — De drie wegen, waarnaar dit h. den naam van *Drijweg* zoude dragen, maken wel eenen driesprong, waarvan een weg naar den *Moerdijk*, een naar *Breda* en een achter om de kom van het d. loopt, doch de weg van TERHEYDEN op *Zevenbergen* en die op de *Moerdijk* zijn bij dit punt één weg en scheiden eerst later van een.

TERHORNE, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Utingeradeel*, arr. en kant. *Heerenveen*, bevattende de d. *Terhorne*, *Terkaple* en *Akmarijp*, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 1690 bund. 85 v. r., waaronder 1455 bund. 5 v. r. 45 v. ell. belastbaar land.

* TERHORNE, geb. in *Wonseradeel*. Dit art. moet wegvallen.

TERHORST, geb., prov. *Limburg*, gem. en 18 min. van *Aheer*; met 18 h. en ruim 40 inw.

* TERKAPLE heeft eene timmerwerf voor kleine vaartuigen. De kerk is bekend door een geschilderd verwulf en eene fraaite zerk of grafsteen. — De dorpschool wordt gemiddeld door 25 leerlingen bezocht, onder welke die van het nabij gelegen d. *Akmarijp*.

* **TERKAPLE-EN-AKMARIJP.** De toren te Akmarijp is in 1844 afgebroken en daarvoor een klokkhuis in de plaats gesteld. De eerste, dien wij als leeraar in dese gem. vermeld vinden, is geweest **ANNAHANS SPILLERIJ**, die in het jaar 1621 overleden is.

* **TERMIED** is een h., geen geh.

TERNAARD, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *West-Dongeradeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Holwerd*, bevattende de d. *Ternaard*, *Brantgum*, *Foudgum*, *Hantum*, *Hantamer-Uitburen*, *Hantumbuizen*, *Hiaure* en *Waaxens*, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 3316 bund. 78 v. r. 41 v. ell., waaronder 3267 bund. 90 v. r. 74 v. ell. belastbaar land.

TERNADIE, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djapara*, reg. *Koedoes*.

* **TERPEN (DE DRIE-)** is geen geh., maar een h., met ongeveer 1 bund. grond.

* **TERRIJKEN** of **TERRIKEN** telt 4 h. en ruim 90 inv.

* **TERS (DEN)**, staat: Zie **TERS (DE)**. lees: Zie **TERS (DE)**.

† **TER-SCHIEER**, haver., prov. *Overijssel*. Zie **SCHIEER (DE)**. W.

TERSCHELLING, eil., prov. *Noord-Holland*. Zie **SCHELLING (DE)**. W.

TERSLUIS, geh., prov. *Noord-Holland*, gem. *Venhuizen-en-Hen*, $\frac{1}{2}$ u. van *Venhuizen*; met 10 h. en 70 inv.

* **TERTAJASSA** is geen d. maar eene st.

* **TERWISGA**, geh., reg. 5, staat: *Koudumerdam* lees: *Koudumerdam*

* **TETERINGEN.** Kerkeind en Hoolstraat zijn b. De R.K. kerk is een eenvoudig langwerpig gebouw, met smallen vierkanten toren, middelmatige spits en uurwerk, benevens een klokkertentje op het dak, staande op een ommuurd kerkhof.

TETES, distr. en d. in *Oost-Indië*. Zie **DERTIS**. W.

* **TEUGE**, geh., prov. *Gelderland*, telt 37 h. en 540 inv.

† **TEUNIS (ST.)**. Staat: Zie **ANTONIS**. lees: Zie **ANTONIS (ST.)**

* **TEVEKOP.** Dit art. moet weggallen

TEWEJ, riv. in *Oost-Indië*. Zie **SORNGES-TEWEJ (DE)**. W.

* **TEXEL** behoort tot het 1 k. d., 13 m. k., 9 s. d., en brast mede de geh. het *Nieuwe-Schild*, de *Westen* en *Zuidkappel*. In 1849 zijn van **TEXEL** uitgevoerd 36,670 Ned. ponden schapevlees.

* **TEYLINGERBROEK.** Staat: Zie **TEILINGERBROEK**. lees: Zie **TEILINGERBROEK**.

THEBESHOF, alleenstaand h., grooth. *Luxemburg*, gem. *Bielbrück*. De bewoners behooren kerkelijk tot *Nieder-Schiëren*.

* **THEDINGWEERD.** Ter plaatse, waar het kasteel vroeger gestaan heeft, ziet men thans eene in 1850 geheel nieuw gebouwde en fraaije heerenhuizinge, welke het oude en sinds lang vervallen voorhuis vervangen heeft. Nabij deze huizinge staat een kapitaal en voortreffelijk ingerigt bouwhuis. Het landgoed is aangenaam gelegen aan de *Linge*, welke het doorsnijdt en wordt door vijvers, breede en diepe grachten en fraaije lanen omgeven, en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 104 bund. 90 v. r. 76 v. ell.

* **THEDINGWEERDSCH- BRUG (DE)** ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Kapel-Ansooth*. Deze brug behoort tot het landg. *Thedingweerd*, is uitstekend voor de bewoners daarvan gelegd en slechts bij vergaansing voor anderen opgesteld.

THEREE-HEIDE, ontgonnen beideveld, prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. W. van *St. Michielsgestel*, nabij het landg. *Zegenawerp*; daaromtrent staan 37 h. verspreid, met 290 inw.

THEMA, voorm. burg, prov. *Groningen*. Zie *THEMA*. W.

* **THEMAAT (DE HEGGE-OP-)**. Reg. 9, staat: *DE DOWDE VAN TROOSTWIJK*, lees: *DE DOWDE VAN TROOSTWIJK*,

* **THEMAAT-UTEN-ENG**, Reg. 6, staat: *schotbaar lees: belastbaar* — Reg. 9, staat: *thans lees: toen*

THERESIANEN-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Roermond*. Zie *KARNELIJSSER-KLOOSTER*.

* **THEZINGE** ligt $\frac{1}{2}$ u. van *Ten-Boer*. In het vierkant, waarin vroeger het klooster stond, staan thans 53 h., bewoond door 280 inw. Tot dit d. behoort niet het geh. *Stierwilde*, maar eenige boerderijen. Bl. 121, reg. 22, staat: 1825 lees: 1829. — De eerste, die in de Christelijk Afgescheidene gem. te *Tukken* het leeraarambt heeft waargenomen is geweest H. M. *Winnama*, die in het jaar 1844 derwaarts kwam en in het jaar 1848 naar *Giessendam* vertrok.

THEZINGER-MAAR, water, prov. *Groningen*, gem. *Ten-Boer*, in eene noordwestelijke rigting loopende van de *Rolle*, bij het *Damsterdiep*, naar *Thesinge*. Het maakt de scheiding tussehen de gem. *Ten-Boer* en *Noorddijk* uit. Daarover ligt eene houten brug met ijzeren leggers en steenen landhoofden, in den grooten weg van *Groningen* naar *Delfzijl*.

* **THOLEN**, gem. Bl. 150 in de noot, reg. 2, staat: *met zijne lees: belect met zijne* — Bl. 132, reg. 13, staat: *aanwasingen lees: aanwassen*

* **THOMAES-POLDER**. Reg. 3, staat: *Hon- lees: Hont*

THURINGIA, orde landstreek. Zie *THURINGIA*.

* **THORN (HET LAND-VAN-)**. Reg. 4 en 5 staat: *het later te vermelden lees: het reeds op bl. 145 vermeld*

§ **THORUM**, voorm. st., prov. *Groningen*. Zie *TORUM*. W.

* **THREE-BROTTERS**. Staat: Zie *DRIE-BROEDERS*. lees: Zie *DRIE-GEBROEDERS*.

THURINGIA of *THURINGIA*, onde landstreek, welke men volgens sommigen in ons vaderland zoeken moet, en waarvan dan *Doringen*, *Duur*, *Doornenburg*, *Dorenweerd*, *Dorostadam*, *Dordrecht* enz. hanne namen zouden ontleend hebben.

THYSSELINGSKERKE, voorm. kerk in *Holland*. Zie *TISSELINGSKERKE*. W.

* **TJA (DE)**. Staat: Zie *TJA-RYT*. lees: Zie *TJA-RIJT (DE GROOTS)*.

* **TJABANG-BOENGIN**, lees: **TJABANG-BOEMI**. — Het is een gouvernementsdistr. aan de *Tjitaroem*.

TJAHIJANA, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Banjoemas*, afd. *Poerbolingo*.

TJAKTAKAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Bezoekie*, afd. *Bondowoso*.

TJALARANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Timor*.

TJALLEBERD, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Aengwirden*, bevattende de d. *Tjalleberd*, *Lunjeberd*, *Gersloot* en *Terband*, en beslaande, volgens het kadaaster, eene oppervlakte van 4064 bund. 83 v. r. 71 v. ell., waaronder 4042 bund. 27 v. r. 20 v. ell. belastbaar land.

* **TJALLEHUIZUM** telt 7 h. en 50 inw., van welke de R. K. te *Oosterend* parochiëren.

* TJALLINGA, bij *Ferwerd*. De juiste plaats, waar deze state bestaan heeft, weet men niet meer aan te wijzen.

* TJALLINGA, bij *Nijkerk*, lag 1½ u. W. ten Z. van *Holwerd*, 3 min. Z. W. van *Nijkerk*.

* TJALLINGSMEER, staat: griet., gem: lees: gem.

* TJALMA. Reg. 6, staat: *Indinea* lees: *Indinea*

TJAMBOETIPA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Bundong*.

TJAMPEA, ook wel *TABAR-DJAMPEA*, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Floris*, Z. O. van de *Postiljons-eilanden*.

TJANDI-GROEP, eilanden in *Oost-Indië*, in het W. van de *Key-Archipel*.

TJANDJOR, reg., st. en eil. Zie *TJANJOR*. W. en A.

TJANGKREB, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bagelen*, afd. *Poeworedjo*.

TJANJOLIE, staat: eil. lees: eil. en d.

TJANJOR (DE) of *TJANDJORA*, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Tjandjor*. Het is eene heldere riv., wier water met een statig geruisch over zware steenen vloeit.

TJAROEBAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Nedion*, reg. *Tjaroeban*. In de nabijheid is een bosch van den zelfden naam.

* TJATJABAN-KOELAN (DE) loopt door de resid. *Tagal*, en is een der twee takken, waaruit de *Pamalawangan* ontstaat. Zij ontspringt uit den berg *Wanalaba*, bewesten den *Slamat*, omtrent 2500 el. beoosten het d. *Wanalaba*, in het distr. *Lebaksoe*; neemt haren loop noordelijk door het distr. *Lebaksoe* tot het d. *Doekodjati*, en valt daar in het distr. *Gantoengan*, hetwelk zij in eene noordwestelijke rigting doorsnijdt. Na, bij *Djati-Laban*, de *Tjatjaban-Wetan* te hebben opgenomen, neemt zij den naam van *Pamalawangan* aan, onder welken naam zij zich, na eenen loop van 25 pelen, bij het poststation *Maribaja*, in de *Zee-van-Java* ontlast.

TJATJABAN-WETAN (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Tagal*. Zij is een der twee takken, waaruit de *Pamalawangan* ontstaat; heeft onderscheidene bronnen, waarvan die bij de d. *Djati-Negara* en *Lebakwangi* de voornaamste zijn. Van haren oorsprong af stroomt zij noordwaarts tot *Karang-Djati*; van daar noordwestelijk door het distr. *Gantoengan* tot het d. *Ranjoe-Weroe*; loopt vervolgens, in eene noordelijke rigting, door het distr. *Balamos*, tot het dorp *Karang-Waloeg*, en valt daar weder in het distr. *Gantoengan*, en bij het d. *Djati-Laban* in de *Tjatjaban-Koelan*.

TJATJEAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bagelen*.

TJATOOR (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Nedion*.

TJAWIT, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, reg. *Pamalang*, distr. *Boengas*.

TJAWOR-BOTI, distr. in *Oost-Indië*. Zie *TJAWOR-BOTTI*. W.

* TIBMA, geh., prov. *Friesland*, telt 14 h. en 80 inw.

TIEDOENAN (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie *TIEDONAN* (DE) W.

TIEGA-EILANDJES, eil. in *Oost-Indië*. Zie *DRIELINGEN* (DE).

* TIEKE, b., prov. *Friesland*, griet. *Smallingerland*; telt 32 h. en 150 inw.

* TIEKE, geh., prov. *Friesland*, griet. *Tietjerksteradeel*, bestaat uit 18 h. en 100 inw.

* TIEL, gem. Bl. 170. Het plan tot bouwing eener korenbars in zoo verre gewijsgd, dat zij nu gebouwd is tusschen de *Korenmarkt* en de *Agusteenstraat*, hebbende op de eerste een op- en in de

laatste eene srij. — Bl. 171. De havenmond is wijd 8 ell. en daarover ligt eene dubbele ophaalbrug. — Onder de vermaarde Tielenaars verdienen ook melding: de Regtgeleerde Mr. HUBBARD JACOB DIJKHUISZ-TERA, geb. 1 Februarij 1771, † 16 Junij 1850, en de Krijgsheld DAVID HUBBARD BARON CWAASÉ, geb. 17 Maart 1765, † in den nacht tusschen 1 en 2 Mei 1849, als Generaal der Infanterie.

TJEBLEGEN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. *Serang*, afd., distr. en 4 u. van *Anjer*.

* TIELLANDT. Bl. 191, reg. 9, staat: fasces lees: fasce

TIENDE-VEEN, geh., prov. *Drenthe*, gem. en $2\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Beilen*; met 20 h. en ruim 140 inw.

TIENDE-WEG, b., prov. *Zuid-Holland*. Zie TIENDWEG.

* TIENDGORZEN (DE VLAS-). Staat; Zie VLAS-TIEND-GORZEN. lees: Zie VLAS-TIEND-GORZEN (DE).

TIENDWEG of TIENDWEG, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Leerdam*; met 5 h. en 30 inw.

* TIENT, geh., prov. *Noord-Brabant*, ligt 25 min. Z. O. van *Zee-land* en telt 14 h. en 90 inw.

* TIERE. Staat; Zie ONZE-LIEVE-VROUW-TE-BERGE. lees: Zie LIEVE-VROUW-TE-BERGE.

TJERKWERD, kadastr. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, arr. *Sneek*, kant. *Bolsward*, bevattende de d. *Tjerkwerd*, *Allingawier*, *Dedgum*, *Exmorra*, *Greonterp*, *Hieslam*, *Longerhouw* en *Parrega*, en, volgens het kadastrer, eene oppervlakte beslaande van 5850 bund. 28 v. r. 71 v. ell., waaronder 5400 bund. 15 v. r. 64 v. ell. belastbaar land.

TJERKWERD, d., telt 54 h. en 180 inw.

* TJERKWERDER-POLDER (DE). Dit art. moet wegvallen.

TIERO, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op de Zuidelijke landtong.

TIERO-BAAI, baai in *Oost-Indië*, in de *Golf-van-Boni*, aan de Oostkust van de Zuidelijke landtong van het eil. *Celebes*. Het is eene tamelijk wel ingesloten ankerplaats. Binnen de baai staat meer dan 80 vademen water, tot nabij den noordelijken hoek, alwaar het plotselings ondieper wordt en een inham is, welke eene mjl of iets meer inloopt, met 14 vademen water. Het zuidelijke gedeelte der baai is onzuiver, hebbende een rif, dat bij laag water droog loopt.

TJESMAWIER, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Idaarderadeel*, $\frac{1}{2}$ u. N. N. O. van *Grouw*, waartoe zij behoorde, doch waarvan thans niets meer bekend is.

* TJESSENS, griet. *Achtkarspelen*. Men weet de juiste plaats, waar deze state gestaan heeft, niet meer aan te wijzen.

* TJESSINGA, vnorm. state, griet. *Leeuwarderadeel*. Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerenplaats en grachten, welke eene oppervlakte beslaat van 26 bund. 10 v. r. 15 v. ell.

§ TJETSMA of TITSMA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Barradeel*; 3 min. O. bij *Wynaldum*. — Ter plaatse, waar hij gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij, welke eene oppervlakte beslaat van 37 bund. 54 v. r. 59 v. ell.

TIGCHELWERK (HET STIENZER-), geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, 40 min. O. van *Stiens*, aan de *Be*; met 11 h. en ruim 60 inw.

TJIAMPLONG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Praanger-Regentschappen*. Zij doorstroomt de streek, die op eenigen

afstand westwaarts van de Tjimanok loopt. Hare wateren nemen de beken op van de berggruggen, die de scheiding der Preanger-landen ten Noorden vormen, beoosten het gebergte Tampomas. Doch in haren loop neemt zij verder geen tak meer op. De loop is bogtig, wendende eerst noordnoordoost, dan noordwest, noordoost en eindelijk noorden ten oosten. Na eenen afstand van 40 palen doorstroomd te hebben, valt zij, even bewesten de monding der Tjimanok, met twee monden in zee.

TJIAN TI, baai in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*. Zie *Tsaijantje*. W.

* TJAO (DE GOLF-VAN-), bl. 208, lees: TJIAO (DE GOLF-VAN-),

TJIAPIS (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. en afd. *Tjiringin*, distr. *Menes*.

TJIBADAK (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, ads. resid. *Buitenzorg*, welke in de *Tjibet* uitloopt.

TJIBALAPOLANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, welke uit den *Goenong-Karang* voortkomt, door een bekoorlijk dal, dat 880 ell. boven de oppervlakte der zee ligt, zuidwestwaarts stroomt, en zich in de *Tjiboenikassi* ontlast.

TJIBAMA (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. en afd. *Tjiringin*, distr. *Menes*.

TJIBAMPARANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*.

TJIBANGANDANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. en afd. *Tjiringin*, distr. *Menes*.

TJIBEURUM (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, welke zich te *Grobogan* met de *Tjidoeriss* vereenigt.

TJIBOENBOELAN (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*. Zij ontspringt uit den berg *Pabagti*, distr. *Parong*, en loopt van het Zuiden naar het Noorden door dit distrikt.

TJIBOENI (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, welke in de *Tjiboenikassi* uitloopt. — Zij stroomt door een diep, eng bed, dat steile oevers heeft.

TJIDJARO (DE), riv. in *Oost-Indië*, resid. *Preanger-Regentschappen*. — Zij komt uit het Noordwesten, en ontlast zich in de *Tjimanok*.

TJIDOERI (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*. Zij komt uit den berg *Kimis* voort, vloeit naar het Westen en valt eindelijk in de *Tjikero*.

TJIELEGON, d. in *Oost-Indië*. Zie *Tsileon*. W.

TJIEOORT, beter het IJ-Oord, de mond van het IJ, prov. *Noord-Holland*, wanneer men over *Pampus* dezen zeeboezem instevent, be-noorden *Jaap-Hannes*.

TJIERANA (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie *Tjirana* (DE). W.

* TIJFJESSLOOT. Staat: Zie *Tjessloot*. lees: Zie *Tjessloot*.

TJIGAMEA, waterval in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, ads. resid. *Buitenzorg*, welke door de *Tjiantan* gevormd wordt.

TJIGEROBAK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cherbon*, aan de helling van den hoogen berg *Tjermai*. Het onderscheidt zich door eene ontzaggenlijke menigte van arenga-boomen. Hier staat geheel afzonderlijk eene zeer grootte bamboezen schuur, waarin door de bewoners der naburige kampongs, het geheele jaar door, het zoete sap van dezen boom door uitdamping verdikt en in suiker hervormd wordt. De hoeveelheid van dit produkt is ongelooflijk groot, want de zwarte vruchtrossen worden bijna een half jaar lang alle dagen afgetapt.

TJIGOENDOEL (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*.

TJIGOWONG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, ads. res. *Buitenzorg*, distr. *Djasingga*, land *Belang*. — In dit d. is den 26 October 1850 brand ontstaan, waardoor 22 h., een kleine inlandsche tempel, 15 padischuren en 2 buffelkralen vernield zijn.

TJIHADJOER of **TJHANDJORA**, st. in *Oost-Indië*. Zie *TJANSON*. W.

TJLABON (DE) en de **TJIANJOB**, twee riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, welke zich met de *Tjibbet* vereenigen.

* **TJIJINKO**. Staat: baai en d. lees: baai en klein eil.

TJJOENOP, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. en afd. *Tjiringin*, distr. *Tjibilong*.

TJIKADOEN (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Bantam*, welke zich in de *Tamban* ontlast.

TJIKALING (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. en afd. *Tjiringin*, distr. *Tjibilong*.

TJIKANDANG (DE), waterleiding in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, in 1821 door den Regent van Soemadang op zijne kosten voltooid.

TJIKAPOENDOENG (DE), waterleiding in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Bandong*, distr. *Oedjong-Brom*, door den Heer A. DE WILDE in 1818 aangelegd.

TJIKARABA (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, welke uit den berg *Kiamis* voortkomt, naar het Oosten vloeit en eindelijk in de *Tjikaro* valt.

TJIKARO (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*.

* **TJIKASSO (DE)** valt in de resid. *Cheribon*, in de *Zee-van-Java*.

Reg. 4 en 5, staat: **TJIKASSI** lees: **TJIKASSO**

TJIKENDANG (DE), waterleiding in *O.-Indië*. Zie **TJIKANDANG (DE)**. W.

TJIKOEMBAR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, 30 palen van *Tjanjor*. Het is eene aanzienlijke nette plaats, die in de nabijheid van eene kleine heuvelketen ligt.

TJIKOENING, kaap in *Oost-Indië*. Zie **TANDJONG-BANKORWAN**.

TJIKOENIR (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie **TJIKOENIA (DE)**. W.

TJIKOPPO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, ads. res. *Buitenzorg*, land *Pondok-Gedee*.

TJIKROETOEK (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, welke zich in de *Tjiboekikassi* ontlast. — Zij loopt langs den voet van het *Brengbreng-gebergte* en neemt onderscheidene beekjes op, door welke watervallen gevormd worden.

* **TIJL**, staat: of **TIEL**, lees: of **TELL**, — De b. bestaat uit 2 arbeidersbuisjes met 10 inw.

TJILINDOE (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Celebes*, in de Zuidelijke landtong, gouv. *Makassar*, gebied *Boelekomba-en-Bonthasin*.

TJILINTJONG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, welke zich in de *Tjiboekikassi* ontlast.

TJILOMOET (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, welke, ten W. van den berg *Passir-Goeng*, door een dal kronkelt.

TJILOSARI (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie **LASARI (DE)**. W.

TIJM (DE), geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Wonsdedeel*, onder *Witmarssum*.

* **TJIMAHEE**, lees: **TJIMAH**.

TJIMAJ (DE) of **DE TJIMARI**, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Tjanjor*, distr. *Tjimahi*, met eenen soblinderachtigen waterval.

TJIMAPAKOLAN (DE), waterleiding in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Bandong*, distr. *Oedjng-Brom*, door den Heer A. DE WILDE in 1818 aangelegd.

TJIMONOK (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie **TJIMANOK (DE)**. W.

TJINKING, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Besoeki*, reg. *Banjoewangi*. — Den 26 September 1850 ontstond er in dit d. brand, waardoor 86 huizen en bijgebouwen eene prooi der vlammen zijn geworden.

* **TJINZEBUREN**, staat: Zie **TJINZEBUREN**. lees: **ZINZEBUREN**.

TJIONAL en **TJIONAL-KIDOEL**, twee distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, reg. *Pomalang*. — Het eerste wordt ook wel **TJIONAL-LOE** genoemd.

TJIPAMINKIS (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Buitenzorg*, welke zich met de *Tjibet*; vereenigt.

TJIPPELLANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, welke zich in de *Tjimandiri*, ontlast.

TJIPINANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Batavia*, welke in de *Sonthar* uitloopt.

TJIRINGIN-LOR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Batam*, reg., afd. en distr. *Tjiringin*.

TJIROPANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, welke in het *Tjanjorsche* distr. *Kendang-wessi* ontstaat, en na eenen loop van 14 palen door gemeld distr. zich 2 palen van de *passangrahan* *Kendang* in de *Tjikendang* ontlast.

TJISAPAN (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Batam*, reg. en afd. *Tjiringin*, distr. *Menes*.

* **TJISSEBUREN**, staat: Zie **TJINZEBUREN**. lees: **ZINZEBUREN**.

* **TJISSEGRACHT** komt op sommige kaarten ook onner den naam van **TJISSELOOT** voor.

TJITJAMPANG (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie **TJIDAMPANG (DE)**. W.

TJITSMA, voorm. state, prov. *Friesland*. Zie **TJETSMA**.

* **TILBURG**. Bl. 246. De R. K. hebben thans nog eene derde par. te *Korvel*. Aan de kerk, welke in aanbouw is, werd den 31 Mei 1851 den eersten steen gelegd.

TILLE (DE), geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 25 mio. Z. W. van den *Bommel*, aan den *Tilledijk*; met 6 h. en 60 inw.

* **TILLIGTE**, ligt aan den *Dinkel* en telt 85 h. en 460 inw.

TIMBANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, reg. *Kendal*, distr. *Troekoe*. — In dit d. zijn, den 28 November 1849, een twintigtal inlandsche woningen door eene windhoos omver gerukt.

* **TIMERTS-MEER**. Reg. 3 staat: *Auke-Hennes-meer*, lees: *Auk-Hinnesmeer*,

TIMOR-KOEPANG, st. in *Oost-Indië*. Zie **KOEPANG**. W.

TIMOR-SANGSIT, vl. in *Oost-Indië*. Zie **SANGSIT**.

TINDJOELAUT, berg in *Oost-Indië*, resid. *Preanger-Regentschappen*, op de scheiding van het distr. *Tjikoemboelan*, met het distr. *Limbanang*, ongeveer 6 palen noordwaarts van de hoofdplaats *Lella*.

TINGKIR, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Samarang*. Dit distr. heeft bij het verplaatsen van den distriktswissel van *Tingkir* naar *Tangaron* in 1844, den naam van die plaats bekomen.

TINGKIR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Samarang*, distr. *Tangaron*.

TJOELIK, st. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, kon. *Karang-Assem*, aan de uitwatering van eene kleine rivier; met eene reede, welke alleen in de westmoeson voor grootere schepen bruikbaar is, als wanneer de ankergrond een weinig uit den wal goed is. De boomvruchten en andere ververschingen zijn er voortreffelijk en zeer goedkoop.

TJOMAL, distr. in *Oost-Indië*. Zie *TJOMAL*.

TJONKING, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Besoeki*, reg. *Banjoewangi*. — Den 26 December 1850 ontstond in dit d. brand, waardoor 86 h. en bijgebouwen eene prooi der vlammen zijn geworden.

TIRKILO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, aan de noordwestelijke helling van den berg Oengaran.

* TITELBERG behoorde niet tot het voorn. hertogdom *Lotharingen* maar lag in de heerl. *Differdingen*, naar de zijde van *Ober-Korn*.

TJUM of *Tsum*, kadaast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Franekeradeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Harlingen*, bevattende de d. *Tjuni*, *Hitsum* en *Achlum*, erf, volgens het kadaaster, eene oppervlakte beslaande van 2935 bund. 27 v. r. 59 v. ell., waaronder 2927 bund. 8 v. r. 71 v. ell. belastbaar land.

* TJUM, d., reg. 12, staat: 64 h. lees: 164 h.

TOBOALY, distr. en fort in *Oost-Indië*. Zie *TOESOALI*. W.

TOEBAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, rijk *Bandong*, aan de *Pantee-Toeban*, 5 palen van *Kotta*. — Het is eene plaats van weinig beteekenis, met eene geringe bevolking, moest bestaande uit *Boeginezen* en eenige visschers.

TOENGOENG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, aan de Noord-vestkust.

TOENTANG (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie *DEMAK*. W.

TOENTIL, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, op de noordelijke rug van den *Merbaboe*.

* TOERATTE, staat, ligt niet op den Zuidoosthoek maar op den midwesthoek van de zuidelijke landtong van *Celebes*.

TOERATTA (BAAI-VAN-), baai in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Flo-*

w, aan de Zuidwestkust der zuidelijke landtong van het eil. *Celebes*.

TOESOEWAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid., afd. en reg. *Rembang*, distr. *Binangoen*. — In dit d. zijn den 17 Februarij 850, 25 h. door het water medegesleept en 2 menschen in den vloed omgekomen.

TOLBRUG (DE), houten brug met steenen landhoofden, prov. *Gelderland*, in den grooten weg van *Zutphen* naar *Winterswijk*.

* TOLHEK (HET MEDEMBLIKKER-) is in het jaar 1725 gezet aan en in het zelfde jaar aangelegden rijweg, loopende van daar tot waagdijs, van waar bij verder naar *Medemblik* geleidt.

TOLKAMER (DE), gebruikelijke naam, welken men geeft aan de 's *Graevenwaard*, prov. *Gelderland*. Zie *GRAVENWAARD* (S).

* TOLLINGSLOOT moet geheel wegvallen, als zijnde eene verderde spelling van *JOLLINGSLOOT*.

TOLSTEEG (DE), weg in den *Ablasserwaard*, prov. *Zuid-Holland*, opende, in eene noord-noordoostelijke rigting, van *Sliebrecht* naar *Sjngaarden*. Deze weg was vroeger klei en is in 1847 gezand.

* TOMBOEKOR. Staat: d. en kust. lees: d. en kust

* TOMELIHOE, d. Staat: Zie *TOMELANG*. lees: Zie *TOMILHOR*.

* TOMILEHOE. Staat: eil. lees: d.

* **TOMINI (BAAL-VAN-)**. *Staat*: Zie GORONETALO (GOLV-VAN-). *lees*: Zie GORONETALO (GOLV-VAN-).

TONEE, naam, welken de Negera geven aan de suikerpl. het **VERTRAGEN**, in *Nederlands-Guiana*, kol. *Suriname*. Zie **VERTRAGEN (HIN)**. W.

* **TONGEREN**, geh., gem. *Boxtel*, telt 55 h. en 270 inw.

* **TONGERLAND (OUD-)**. *Staat*: OUD-EN-NIEUW-SLINGELAND, *lees*: OUD-EN-NIEUW-HONGERLAND,

TONGERLOO, geh., prov. *Limburg*, gem. en 20 min. van *Neerbee*, met 12 h. en 100 inw.

TONNEKREEK-EN-DE-NOORDSCHANS (TUSSCHEN-DE-), bekende buitengorzen, prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Zevenbergen*, gem. *de Klundert*; palende N. aan het *Hollandsdiep*, O. aan de haven van *Klundert*, Z. aan den *Zeedijk*, W. aan de verlande *Tonnekreek*. Deze buitengorzen beslaan, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 18 bund. 41 v. r. 40 v. ell., en worden door eene sluus, op het *Hollandsdiep*, van het overtollige water ontlast.

* **TONSEL** behoort gedeeltelijk tot de gem. *Harderwijk*, en telt in dat gedeelte 6 h. en ruim 40 inw.

* **TORBAJA**, d., heeft eene niet ruime haven, waar kleine vaartuigen gekalefaterd worden.

§ **TORENBRUG**, *lees*: **TORENBURG**, voorn. kast. in *Kennemerland*. Zie **TORENBURG**. W.

TORENHOFSTEDE (DE), ook wel genaamd het **TORRENTJE**, hofstede in *Staats-Flaanderen*, prov. *Zeeland*, gem. en ruim $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Groede*, in het Zuidoosten der watering van dien naam, tegen de *Nieuwkerksche-kreek*. Zij is groot ruim 82 bund., en behoort in eigendom aan *MARIA VAN HOUTE*, wed. *Zeger CORNELIS*. Aan de achterzijde ziet men eenen toren, waarin, behalve de bovenzolder, nog een graanzolder en eene slaapkamer. In de vrij dikke muren sja toegemetselde schietgaten, niet alleen voor klein geweer, maar ook voor geschut van gering kaliber. Sommigen meenen, dat vóór het bedijken van den polder hier een tolkantoor geweest zij.

* **TORENPOLDER (DE)**, prov. *Noord-Brabant*, watert uit op de haven van *Dinteloord*.

* **TOREN-POLDER (DE)**, pold. in *Staats-Flaanderen*. *Stapt*: *De Looys-Polder*. *lees*: *Zie LooVEN-POLDER*.

TORENTIJD, hofstede op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. en 20 min. Z. O. van *Middelburg*.

TORENVLIEDT, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. N. O. van *Koudekerke*, aan den kliekerweg naar *Middelburg*. Dit buit. heeft een fraai heerenhuis met sierlijk torentje, en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 42 bund. 5 v. r. 54 v. ell.

* **TORENZIGT** is een hofstede, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Koudekerke*, beslaande eene oppervlakte van 19 bund. 62 v. r. 4 v. ell.

§ **TOROTEA**, staat en st. in *Oost-Indië*. Zie **TORHATTE**. W. en A. **TOROTEA (GEBERGTE-VAN-)** of **GEBERGTE-VAN-BONTHAIN**, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, lands. *Bonthain*.

TORRENGA-POLDER, pold., prov. *Groningen*. Zie **STORPES-POLDER**. V.

TORTEL-KILAND, eil. in *Oost-Indië*. Zie **GILI-LORWAK**.

* **TORUM** is in 1277 door het water vernwoelen.

TOUGGONG-SEBAUW, eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, in de *Riouwsche-eilanden* behoorende.

* **TOYPENSA**, *lees*: **TOYPINSAN**.

* **TRADJOE**, oud d. Staat: Zie voorts op **KAWONGO**. lees: Zie voorts op **KAWONGAN**.

* **TREACHEROUS-BAY**. Staat: Zie **VERRADERLIJKE-BAAI**. - Zook dat woord hier achter.

* **TREVES**. Staat: Zie **TINDJIL**. lees: Zie **TINDJIEL**.

* **TREVIREN**. Reg. 11 staat: Gallu lees: Gallië

* **TRICHT**. Reg. 4 staat: 154 h. lees: 154 h.

* **TRIESTE**. Staat: Zie **RIFLAND (HET)**. lees: Zie **RIF-ELAND (HET)**.

* **TRINTELEN**, geh., prov. *Limburg*. Zie **TRIENTELEN**. W.

* **TRIPAMOETI**. Staat: Zie **KOPPIGALLI**. lees: Zie **KOPPIGOLLA**.

* **TRITON** beslaat eene oppervlakte van 13 bund. 96 v. r. 60 v. ell.

* **TROGONG**, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Pranger-Regentschappen*.

* **TROIS-VIERGES**. Staat: Zie **ULFVINGEN**. lees: Zie **UFLVINGEN**.

* **TROUW**, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Honimoa*, een der *Uliassers*.

* **TSIGBRA** lag 20 min. W. van *Holwerd*, en besloeg eene oppervlakte van 23 bund. 15 v. r.

* **TSINSERBUREN**, b., prov. *Friesland*. Zie **ZINSERBUREN**. W.

* **TUBBERGEN**. Tot deze gem. behoort mede de buurs. *Lageveen*.

* **TUINEKEN (HET)**. Reg. 4, staat: **WILLEM LAUREYN** lees: **WILLEM DE CROY**

* **TUINEN (DE)** is geen geh., maar eene b.

* **TUITGENHORN** telt 28 h. en 210 inw., onder welke 12 Herv. en de overige R. K.

* **TUITHOFS-POLDER**. Staat: Zie **UITHOFS-POLDER**. lees: Zie **UITHOFS-POLDER (DE GROOTE)** W. en **UITHOFS-POLDER (DE KLEINE)**. W.

* **TULLE**. Staat: de b. lees: het geh.

* **TUSSCHEN-DE-VIER-WEGEN** ligt gem. *Oosterhout*.

* **TUUKWERD**. Staat: Zie **TUKWERD**. lees: Zie **TUKWERT**.

* **TWAALF-HOEVEN (DE)** is een voorm. pold., welke sedert lang in den *Polder-van-Maartensdijk* versmolten is.

* **TWEDE-POLDERTJE-VAN-DE-NESE (DE)**. Staat: **NES (TWEDE-POLDERTJE-VAN-)**. lees: Zie **NES (DE VIER-POLDERTJES-VAN-DE-)**.

* **TWEEL**, hofstede, prov. *Gelderland*, gem. en 25 min. Z. W. van *Barneveld*; eene oppervlakte beslaande van 47 bund. 45 v. r. 15 v. ell.

* **TWELLO** ligt 8 u. van *Arnhem*, en 1½ u. van *Voorst*, telt in de kom van het d. 146 h. en 1200 inw. en met de huurs. *Tewgen* 183 h. en 1740 inw.

* **TWENTSCHE-WEG (DE)**, weg, prov. *Overijssel*. Zie **WEG (DE TWENTSCHE-)**.

* **TWIETEL**, b., prov. *Friesland*. Zie **TWISTEL**. W.

* **TWIKKELSCHÉ-KANAAL (HET)**, het **TWIKKELSCHÉ-KANAAL** of de **TWIKKELSCHÉ-VAART** loopt door *Overijssel*, niet door *Drenthe*.

* **TWISK** bevat mede het geh. *Coppersherd*. — Bl. 544. De *Doopsgez.* kerk is een houten gebouw, zonder toren of orgel.

* **TWISKER-KOGGE** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 725 bund. 15 v. r. 63 v. ell., waaronder 719 bund. 54 v. r. 19 v. ell. schotbaar land; telt 117 h., waaronder 80 boerderijen, en wordt door bemaling van de molens der *Vier-Noorderkoggen*, op de *Zuiderzee*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit de *Leden* van het *Gemeentebestuur*.

* **TWISSEL**, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie **WISSEL (HET)**. W.

* **TWIST (DE)**. Staat: heidevlakte, lees: weidevlakte,

* **TYFORE**, eil. in *Oost-Indië*. Zie **TIFORA**. W.

TYNJÉ of **WINIA-TYMB**, b. met set of heesreed, prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Opsterland*, 10 min. W. van *Ternipeel*, waartoe zij behoort; met 5 h. en 14 inw.

TYPACH, d., grooth. *Luxemburg*. Zie *DIPPACH*. W. en A.

U.

* **UBIERBERG**. Staat: Zie *USSACBENS*. lees: Zie *UAAESBENS*.

* **UDEN** bevat mede het geh. *Vloet*. — Reg. 11. staat: *Kapel*, Straat, — lees: *Kapelstraat*, — Reg. 4. een *ouderen*, staat: *Veghel* lees: *Volkel* — In September 1848 heeft men onder *UDEN*, ter plaatse, waar vroeger reeds eenige urnen en andere oudheden opgedolven waren, bij nieuwe opdelvingen, een borsbeeld gevonden, blijkbaar van eenen der Romeinsehe keizers (men denkt van *DIOCLETIANUS*). Het is goed bewaard; jammer dat de schepdel iets van de spade schijnt te hebben geleden.

UELENPAS (**DEN**), havz., prov. *Gelderland*. Zie *ULENPAS* (**DEN**). W.

* **UITEINDE**. Staat: b. lees: geh.

* **UITERBUURT** telt 6 h. en 38 inw.

* **UITERDIJK** bestaat uit 14 h. en 100 inw.

UITERDIJKEN, b., prov. *Utrecht*, gem. en 1 u. van *Linschoten*; met 5 h. en ruim 30 inw.

UITERWAARDSCHE-POLDER, pold., prov. *Utrecht*. Zie *HOEWIJSCHE-POLDER*.

* **UITERWIJK** ligt 6 min. van *Wilsom*, en telt 11 h. en 40 inw.

* **UITGEEST-EN-MARKEN-BINNEN** bevat mede de b. den *Dam* en den *Busch*.

UITGEESTER-LAGEDIJK, ook wel enkel de *LAGEDIJK*, dijk, prov. *Noord-Holland*, gem. *Uitgeest-en-Marken-Binnen*, van het dorp d van de *Maaldijk* af loopende, eerst in eene oostelijke, vervolgens in eene zuidelijke en eindelijk in eene zuidwestelijke rigting tot aan den *Nieuwendam*, bewesten het geh. den *Busch*.

* **UITGEESTERWOUDE** of **WOUDE-POLDER** beslaat, volgens het kadaster, 396 bund., waaronder 385 bund. schotbaar land. Hij werd; behalve door de *Woudaap*, door 3 sluizen op de *Togtsloot* van het overtoellige water ontlaat.

UITHOEK (**DE**), hofstede in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, $\frac{1}{4}$ a. N. van *Zevenhoven*, in den *Zevenhovensche-polder*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behorende wei-, hooi- en bouwlanden, een oppervlakte van 87 bund. 81 v. r. 50 v. ell.

* **UITHOORN**. Bl. 369, reg. 35, staat: *JOHANNES VOORHOEST*, lees: *JOHANNES VOORHOEST*, geb. 11 November 1647.

* **UITWIERDE**, gem., telt in de korn van het d. 34 h. en 310 inw. en met de daartoe behorende b. en geh. 62 h. en 350 inw.

UITWIERDERTIL, houten brug met steenen landhoofden, prov. *Groningen*, gem. en $\frac{1}{4}$ u. W. van *Delfzijl*, $\frac{1}{4}$ a. Z. van *Uitwerd*, in den grooten weg van *Groningen* naar *Delfzijl*.

* **UITWIJK**, oudtijds *Oudwijk* genaamd, telt 36 h. en 100 inw. De eerste, die bij de *Christelijk Afgesch.* gem. het loeraancambt had waargenomen, is geweest *G. F. GEBELLE MEERBURG*, die; zalks slecht tijdlijk deed. — De kerk is een nieuw gebouw, zonder toren of orgel.

ULATH, d. in *Oost-Indie*, op het eil. *Honimoo*, een der *Uluwatu*.

* **ULEPUT**. Staat: Zie *ULEPUT*. lees: Zie *ULEPUT*.

* **ULFT** telt 52 h. en 520 inw., waaronder 290 R. K. en 30 Herv. — In de tsergioterij worden geen kogels, bommen en granaten, maar kogchels, gaspijpen en allerlei soort van tserwerk gegoten. — De R. K. maken, met die uit eenige aangrenzende buurten, eene stat. uit, welke tot het aartspr. van *Gelderland* behoort, en door eenen Pastoor bediend wordt. De kerk is aan de H. H. Prraus en Paulus toegewijd. De dorpschool wordt gemiddeld door 60 leerlingen bezocht. De kermis te Ulfr valt in op St. Pieter en Paulus. — In dit dorp is den 1 April 1848 brand ontstaan, waardoor vijftien woningen eene prooi der vlammen zijn geworden.

* **ULFT**, slot, is thans geheel in vervallen staat. In eenen ouden kelder zijn nog marteltuigen, als tangen, ketens enz. aanwezig.

* **ULST** is geen geh., maar een d.

* **ULVENHOUT** is een d. (geen geh.)

* **URBANUSLOCH**, lees: **URBANUSLOCH (ST.)**.

URBERTSGRAFT (DE), water, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Empel-en-Meerwijk*, in eene westelijke rigting loopende van 's Hertogen wetering, door het Empelsche veld, naar de Empelsche sluis, waar het zich in de *Diese* ontlast.

URETERP, kadastr. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Opsterland*, arr. *Heerenveen*, kant. *Beetsterzwaag*, bestående uit de d. Ureterp en Sigerswolde en beslaat, volgens het kadastr. eene oppervlakte van 4702 bund. 63 v. r. 21 v. ell., waaronder 4672 bund. 12 v. r. 85 v. ell. belastbaar land.

* **URK**, eil. De vloot bestaat thans uit 119 vischschuiten, metende 5592 ton. De haven in 1849 bezocht door 832 vaartuigen, behalve de aldaar te huis behoorende.

* **URK (HET VAL-VAN-)**. Het water kan er bij stormweder vrij hol staan en door den sterken stroom, die er gaat, is het zeer gevaarlijk. Er is geen plaats in de *Zuiderzee*, waar zoo veel schepen gebleven zijn, als daar.

* **URKHOVEN**, ook **ORKHOVEN** genoemd, telt 66 h. en 530 inw.

* **URSUL**. Staat: Zie **ORSOK**. lees: Zie **ORSOK**.

URSULA-KLOOSTER (ST.), voorm. kloost., prov. *Zuid-Holland*, te *Warmond*. Zie **ELFDUIZEND-MAGDENKLOOSTER**. W.

* **USELDINGEN**. De kerk is aan de H. H. Petrus en Paulus toegewijd.

* **USSELER-BROEKHEURNE** wordt ook wel enkel **BROEKHEURNE** genaamd. — Men telt er 45 h.

* **USSELO-GEERDINKZIJD** en **USSELO-HELMIGZIJD**. Staat: Zie **GEERDINKZIJD** en **HELMIGZIJD**. lees: Zie **GEERDINKZIJD** en **HELMIGZIJD**.

* **UTRECHT**, prov. Bl. 241, bevat 45 R. K. stat., van welke er 1 tot het aartspr. van *Gelderland* behoort. Zij hebben 42 kerken, bediend wordende door even zoo vele Pastoors en 27 Kapellanen.

* **UTRECHT**, aartspr. Reg. 1 staat: kiesdistrict lees: kerkdistrict — Reg. 6, staat: Amersfoort, lees: Amersfoort (2). — Men telt er 90,000 zielen, onder welke 87,000 Communikanten.

* **UTRECHT**, vierde ring van het Ned. Evang. Luth. Kerkgenootschap, telt 2200 (niet 22,000) Ledematen.

* **UTRECHT**, gem. Bl. 428. Onder de aldaar gestaan hebbende Remonstrantsche Predikanten verdient mede melding **FREDERIK VAN TSTRAN**, van 1804—1845. — Bl. 455. Het *Oud-Roomsche-Katholieke Weeshuis*, hetwelk sedert acht en dertig jaren door den drang der omstandigheden gesloten was, is den 28 Januarij 1850 weder geopend. Gedurende die sluiting werden de weezen besteed, maar

dit liet voor huanne opvoeding en verzorging veel te wenschen over. Het thans herbouwde weeshuis bij den *Driehoek*, op de *Mariaplaats*, is nitmuntend ingerigt en op den gezegden dag door 17 jongens en 10 meisjes betrokken. In eene met dat gebouw verbondene school genieten 110 kinderen der gemeente onderwijs. — Bl. 467. Onder de te **URBECHT** geboren vermaarde mannen, verdienen mede melding den Staatsman **ANTON REINHARD FALCK**, geb. 19 Maart 1776, † 16 Maart 1843, en de Geschied- en Oudheidkundige **DINK KOENIGSMAN WITT** of de **WITTE**, † 27 October 1831. — Bl. 469, reg. 5, staat: broeerd- **NDRIES lees**: broeder **ANDRIES**

* **UTTILOCH**. Reg. 2, staat: de b. *lees*: het geh.

V.

* **VAALS**, gem., heeft een Postkantoor.

* **VAALTE**. Staat: Zie **VOLTR**. *lees*: Zie **VOLTR**.

* **VAARSEL** ontleent zijnen naam van de bijzonderheid, dat men daar de stieren of varren voor de veeteelt plagt te houden, en telt 10 h. en 50 inw.

* **VAART**, prov. *Noord-Brabant*, telt 10 h. en 70 inw.

* **VAART (DE)**, geh., prov. *Noord-Holland*, telt 10 h. en 110 inw. Het ontleent zijnen naam van de Hilversumsche-vaart, die van daar in eene westelijke rigting naar de 's Gravelandsche-vaart loopt.

* **VAART (DE)**, in *Zulland*, is geen geh., maar eene veekolonie.

* **VAARTBROEK** telt 4 h. en 20 inw.

* **VAART-EN-VAARTKANT** telt 24 h. en ruim 180 inw.

* **VAARTKANT**, gem. *Loon-op-Zand*, telt 14 h. en ruim 140 inw.

VAARTSCHE-GRAAF, dijk of kade, prov. *Noord-Brabant*, lopende van het O. naar het N. W., ter lengte van ongeveer $\frac{1}{2}$ u. laag de noordoostelijke grenscheiding van de gem. *Geffen*.

VAARTSCHE-HEIKANT, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. ca 50 min. *Loon-op-Zand*; met 11 h. en 70 inw.

* **VAARTSCHE-RIJN**, heeft eene lengte van 11,000 ell., van de Waardsluis af, tot aan de sluisen te Vreeswijk. — Aan den ingang van dit water of het, begin der zogenaamde Keulsche-vaart ligt eene schutsluis te Vreeswijk, gebouwd door den waterbouwkundige **J. BLANKEN Jz.**, in de jaren 1821—1824 aanbesteed voor 250,000 gulden, voltooid en geopend op 1 Mei 1824; zijnde in 1817 eerst een hulp- of noodsluis boven Vreeswijk aangelegd, om gedurende dien tijd, de scheepvaart niet te stremmen. — Deze schutsluis bestaat uit drie afzonderlijke waterkeeringen, door twee ruime schutkolken gescheiden; de wijdte van doorvaart is 8 ell.; de slagdorpels liggen: de buitenste op 0,51 ell. beneden A. P.; de middelste op 1,08 ell. onder A. P.; de benedenste op 1,76 ell. onder A. P. De waterstand is 0,38 ell. boven A. P. Wanneer de Lek op 4,24 ell. boven A. P. staat blijven de sluisdeuren gesloten. De genoemde hulpsluis is wijd 4,76 ell. Naïf Utrecht is eene schutsluis, geschikt ook voor militaire inundatie. Te Utrecht is de Waardsluis, die deze vaart van de *Vecht* scheidt. Zie **WAARDSLUIJ**.

VAARTSCHE-SLUIJ (DE), schutsluis te *Vreeswijk*, prov. *Utrecht*. Zie **VAARTSCHE-SLUIJ**. W. en A.

* **VAARTZIGT**, prov. *Friesland*, ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van Kollom, waartoe het behoort, tegenover het Kollumer-verlaat, aan de *trekvaart*

van Doekum op Stroobes, en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 2 bund. 64 v. r. 61 v. ell.

* VAASSEN telt in de kom van het d. 78 h. en 600 inw. en met de daartoe behoorende buurs. 189 h. en 1420 inw.

* VAELTE. *Staat: Zie VOLTE. lees: Zie VOLTE.*

* VAERSEL. *Reg. 1. staat: VOERSEL, lees: VAERSEL,*

* VAESHARTEL, ook VAESHARTELT, belend aan den spoorweg van Maastricht naar Aken en is een fraai landgoed, bestaande in eene heerenwoning met koetshuizen, stallen, schuren en verdere toebehooren, tuinen, bosschen, lanen, vijvers, grachten, waterleidingen, bouw-, wei- en hooilanden, boomgaarden, alsmede in eene pachterswoning met schuur, stallingen, tuinen en verdere aanhoorigheden, groot omtrent 108 (niet 112 bund.) — Den 30 Junij van dit jaar (1861) zijn bij finale verkooping daarvan eigenaars geworden, de Heeren P. en J. Ressour, woonachtig te Maastricht, voor eene som van 185,388 guld.

VALDRIK, oude naam van het d. VARIK, prov. Gelderland. *Zie VARIK. W.*

VALK (DE), geb., prov. Gelderland, gem. en 2 v. N. van Ede, 1 v. N. van Lunteren, waartoe het kerkelijk behoort; met 24 h. en 130 inw.

* VALKENBURG, voorm. heerl. Bl. 501, reg. 10, *staat: St. Trassen lees: St. Truijen — Reg. 11, staat: Heinsberg lees: Heinsbers — Bl. 506, reg. 24 staat: 70 ellen lees: 10 ell.*

* VALKENBURG, gem. prov. Limburg, telt ruim 800 inw., bijna allen R. K. — Men heeft er 3 loofjerijen, 2 branderijen en 3 bierbrouwerijen. — De kruidmolen No. 11, genaamd Prins Frederik der Nederlanden, is gesprongen in het jaar 1822 en in 1825. De eerste maal verloren daarbij drie werklieden het leven en de laatste reis één werkmans. — Daar de Herv. meestal beambten waren, zijn zij sedert de omwenteling, op het laatst der vorige eeuw, grotendeels verhuimd, zoo dat de Herv. gem. nu te niet is. Thans wonen er nog slechts 5 van die gezindte. — Bl. 507. De school wordt gemiddeld door 100 leerlingen bezocht. — De kerk, aan den H. NICOLAAS en aan de H. BARBARA toegewijd, is een vierkant, redelijk oud, regelmatig gebouw van mergelsteen, in navolging van den Gothischen stijl, voorzien van eenen vierhoekigen toren met eene achthoekige naald. In deze kerk, welke een orgel heeft, werd vóór de Fransche omwenteling, die op het einde der vorige eeuw plaats had, de godsdienst zoo wel door de Herv. als door de R. K. waargenomen. De Herv. oefenden hunne eeredienst Zondags, te 9 ure des morgens, in het midden der kerk, terwijl het tot de R. K. eeredienst benoedigde, in het koor geplaatst, door eene gordijn bedekt bleef. De R. K. kwamen er alle dagen van 8 tot 9 ure en Zondags 's morgens van 11 tot 12 ure, wanneer de gordijn werd weggeschoven; het zeldde had in den namiddag plaats. Sedert het begin der tegenwoordige eeuw hebben de Herv. in het geheel geen gebruik meer gemaakt van de kerk. — JOHAN ESRARD KERKRADEK is niet te VALKENBURG, maar te Hulsberg geboren. — Bl. 508. De aldaar vermelde brand was, zoo als bij nader onderzoek bleek, veroorzaakt door de onvoorzigtigheid van twee kinderen. — De kermis valt in op den eersten Zondag in Julij. Den volgenden dag heeft er eene jaarmarkt van alle vee plaats, die buitengewoon veel bezocht wordt. — Het wapen dezor gem. bestaat in eenen valk op eenen heuvel gezeten.

* VALKENBURG, gem., prov. Zuid-Holland. Bl. 511. CORNELIS BOSSBOEK was geb. 9 November 1668.

* **VALKENBURG (HET KASTEEL-TE-)**. De bouwvallen van dit kasteel, toebehoorende aan den Heer DE VILLEAS DE MASSOURE, in huwelijk met de Gravin PHILIPPINE DE HOEN, woonachtig te Eclafje, gem. Pondrom, bij Dinant, zijn bijzonder merkwaardig en overtreffen alle bouwvallen van de prov. Limburg, zoo dat men daaruit de magt en groothed der orde Heeren van dit land gereedelijk kan opmaken.

* **VALKENBURG (HET KASTEEL-TE-OLD-)** was voorheen de zetel van eene kleine heerl. en hoewel het veel geleden heeft door den tachtigjarigen oorlog, zoo als blijkt uit een opschrift, dat op blaauwen steen in den voorgevel geplaatst, te lezen is, is het nogtans bedeen eene tamelijk goede woning, omgeven van schoone en vischrijke vijvers.

VALKENBURGER-POORT, geh., prov. *Limburg*. Zie *Vuur. W. en A.*
VALKENHUIZEN, geh., prov. *Limburg*, gem. en 1 u. N. W. van *Kerkrade*; met 2 h. en 20 inw.

* **VALKENSWAARD**, gem., ligt in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Kempenland*. — Bl. 819. De R. K. kerk heeft een orgel.

VALKENVEEN of **OLD-VALKENVEEN**, landgoed met boerderij en zomerhuis, prov. *Noord-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. gaans N. O. van *Naarden*, nabij de *Zuiderzee*. Het is tevens een uitspanningsoord voor de stedelingen.

VALKENVEEN (NIEUW-), buit. met fraai heerenhuis, prov. *Noord-Holland*, gem. en 20 min. O. van *Naarden*, aan den klinkerweg van die stad naar *Hoizen*.

VALKENVEEN (OLD-), landg., prov. *Noord-Holland*. Zie *VALKENSWAARD*.

VALKEVEEN, pold., prov. *Noord-Holland*, arr. *Amsterdam*, kasteel en gem. *Naarden*; palende N. aan de *Zuiderzee*, O. aan *Old-Naarden*, Z. aan de *Hooge landen*, W. aan de *Meent*. — Deze pold. bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 34 bund.

* **VALOM (DB)**, geh., prov. *Friesland*, telt 65 h. en 390 inw.

VAN-DER-WAEIJEN, voorm. state, prov. *Friesland*. Zie *ARDAMA*. W. en A.

VAN-DER-WERFFIE, naam, welken de *Negers* geven aan de suikerplant. *DESTOMBSBURG*, in *Nederlands-Guiana*, kol. *Suriname*. Zie *DESTOMBSBURG*. W.

* **VANNAPIN**. Staat: Zie *VERNEP (DB)*. lees: Zie *BRINSDOEP*.

* **VANUARY**. Reg. 1, staat: kostgr. lees: verl. plant.

VAREBEUKER, geh., prov. *Limburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Heerlen*; met 14 h. en 50 inw.

VAREBUREN, geh., prov. *Friesland*. Zie *VAARDEBUREN*. W.

* **VARENHOUT** telt 37 h. en 290 inw.

* **VARIK**, heerl., telt 115 h. en 750 inw.

VARINEN of **VERINEN**, in het Latijn *WARNT*, oude bewoners der landen, welke zich aan den uitloop van den Rijn moeten hebben gehouden. Volgens sommigen zou het d. *Warmond* van hen zijnen naam ontleend hebben.

* **VARKEN (HET)** paaft N. aan het *Vloeispaai*, O. aan de *Rib*, Z. aan den *Emilia-polder*, W. aan den *Buitendijk*. — Deze pold. bestaat eene oppervlakte van 8 bund. en wordt door eenen houten duiker, op den *Amer*, van het overtollige water ontlast.

* **VARKENSEIND** ligt 50 min. N. van *Tilburg* en telt 8 h. en ruim 50 inw.

* **VARKENSOORD** ligt geheel onder *Oost-en-West-IJsselmonde*, en loost zijn water op het *Zwanengat* door eene steenen sluis, wijd 2,28 el.

VARKENSOORD-KADE, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Oost- en West-IJsselmonde*, $\frac{1}{2}$ u. W. ten Z. van *IJsselmonde*; met 5 h. en ruim 30 inw.

* **VARSSELDER** telt 22 h. en 160 inw.

* **VARSSEVELD**. Bl. 533, reg. 14, staat: *Sillevelde lees: Sillevolde*

* **VASSK** heeft mede eenen chicorei-watermolen.

VATTENHOVEN, verkeerde spelling van **NATTENHOVEN**, geh., prov. *Limburg*. Zie **NATTENHOVEN**.

VAUPUTS, geh., prov. *Limburg*, gem. en 25 min. W. van *Kerkrade*; met 3 h. en 25 inw.

VECHT (DE NIEUWE-), **REEVAART** of **NIEUWE-VAART**, regt gegraven vaart, afsnijdende eene bogtige kromming van' de *Vecht*. Zij begint bezuiden *Hinderdam*, loopt zuidwaarts langs *Nederhorst-den-Berg*, waar eene brug over dit water ligt, en eindigt behoorden *Ovetmeer*. Zij maakt een gedeelte uit van de *Keulsche-vaart*.

VECHTDIJK, b, prov. *Noord-Holland*, gem. *Weespercarspel*, $\frac{1}{2}$ u. van *Weesp*; met 19 h. en 18 inw.

VECHTDIJK, geh., prov. *Utrecht*, gem. *Achttienhoven*; met 12 h. en 90 inw.

* **VECHTERWEERD** is in 1844 verkocht en in onderscheidene hande geraakt. Het heerenhuis is toen afgebroken en het grootste gedeelte der boerderij en bosschen aangekocht door den Heer J. de Vos van *Steenwijk*, woonachtig te *Vollenhove*.

* **VECHTVLIET**, buit., is thans met *Vechtstroom* vereenigd.

VECHTZIGT (KLEIN), hofst., prov. *Noord-Holland*, 40 min. O. van *Weesp*, gem. *Weespercarspel*, in de *Kevendijksche* en *Spijkerpolders*, aan den 's *Gravenlandsche* weg. Deze hofstede, bestaande in boerenwoning en verdere getimmerten, werf, boomgaard, moestuin, wei- en hooiland, beslaat eene oppervlakte van 51 bund. 26 v. r.

* **VEEBEEK**. Den 15 April 1815 werd hier het R. K. Seminarium van het apost. vic. van 's *Hertogenbosch* opgerigt, hetwelk in 1817 naar *Beekvliet*, gem. *St. Michielsgestel*, werd overgebracht.

* **VEEGTAS** is geen geh., maar eene bekende herberg.

VEELUST, hofst., prov. *Utrecht*, gem. en onmiddellijk ten N. van *Jutphaas*, in het *Nedereinde-van-Jutphaas*, bestaande uit heeren- en bouwmanswoning, boomgaarden, tuin-, wei-, hooi- en groenlanden, te zamen groot 25 bund. 26 v. r. 48 v. ell.

* **VEEN** of **NIJKERKER-VEEN**, buurs., gem. *Nijkerk*, telt 215 n. en 1370 inw. Het is sedert eene halve eeuw opgekomen door de bebouwing van het afgegraven veen. De grond is goed voor tuinvruchten, rogge enz. Men heeft er eene school, welke gemiddeld door 160 leerlingen bezocht wordt.

* **VEEN**, geh. in *Twenthe*. Dit art. verval.

VEEN (HET), buurs., prov. *Gelderland*. Zie **HATTENVEEN**. W.

VEEN (HET), geh., prov. *Groningen*, gem. en 10 min. W. van *Munterdam*; met 24 h. en ruim 140 inw.

VEEN (NIJKERKER-), buurs., prov. *Gelderland*. Zie **VEEN**. W. en A.

* **VEENDAM** heeft een Postkantoor. — Bl. 544, reg 19, staat: 1678, lees: 1686, — Bl. 545. **VEENDAM** is de geboorteplaats van den wiskundige **ABRAHAM CORNELIS HAZEWINKEL**, geb. 18 April 1772, † 1 Januarij 1842.

* **VEENDER-EN-LIJKER-POLDER (DE BEDIJKTE-EN-DROOG-CEMAAKTE)**. Reg. 5, staat: *Veenderpolder*, lees: *Drooggemaakte-Veenderpolder*, — Deze pold., welke in het jaar 1781 bedijkt is,

beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 609 bund. 32 v. r. 35 v. ell., en wordt door twee molens van het overtollige water ontlast. Op den ringdijk staan eenige boerderijen. Het polderbestuur bestaat uit den Burgemeester en drie Poldermeesters.

* VEENDER-EN-LIJKERPOLDER-BUITENDIJKS. (DE) Reg. 4, staat: Veender-polder lees: Drooggemaakte-Veender-Polder. — Den onverveende en met eene kade bedijkte polder, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 315 bund. 7 v. r. 1 v. ell., en wordt door twee molens van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit den Burgemeester en vier Poldermeesters.

VEENDIJK (DE), streek in *Amstelland*, prov. *Noord-Holland*. Zie *AMSTELVEENSCHEN-WEG*. W.

* VEENENDAAL, gem., prov. *Utrecht*, bevat mede de b. *Middelbuurt* en de geh. *Hondzenelleboog* en den *Haspel*.

VEENENDAAL (STICHTS-), gem., prov. *Utrecht*. Zie *VEENENDAAL*. W. en A.

* VEENESLOOT (DE) is nauwelijks meer kenbaar.

* VEENESLOOT-POLDER (DE) bestaat niet meer.

VEENHUIS, geh., prov. *Gelderland*. Zie *VEENHUIZEN*. W.

VEENHUIS (HET), landgoed, prov. *Overijssel*, gem. en i. s. z. van *Diepenveen*, aan den straatweg van *Zwolle* op *Deventer*. — Het beslaat eene oppervlakte van ongeveer 40 bund.

* VEENHUIZEN, gem., paalt Z. O. aan *Obdam*, Z. W. en W. aan den *Heer-Hugo-waard*. Het d. telt 14 h. en 70 inw. — *Bl. 182*. De kermis valt in den laatsten Zondag in Augustus. Het vepn dezer gem. bestaat uit eene zwaan.

* VEENHUIZEN, pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 725 bund. 80 v. r. 29 v. ell., waaronder 712 bund. 33 v. r. 18 v. ell. schotbaar land, telt 54 h., waaronder 41 boerderijen, en wordt door twee sluisen op de *Zuiderzee* van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en twee *Nolenmeesters*, vereenigd met het gemeente-bestuur.

* VEENHUIZEN, geh. in het *Oldambt*, telt 4 h. en ruim 30 inw.

* VEENHUIZER-GRONDEN beslaan eene oppervlakte van 292 bund. 80 v. r. 50 v. ell.

VEENHUIZER-MIDDELWEG (DE), weg in het noordoostelijk gedeelte van den *Heer-Hugowaard*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Veenhuizen*, een begin nemende ten W. van *Oude-Niedorp*, en in eene zuidelijke rigting loopende tot en bij de *Vijfmolens*.

VEENHUIZER-KERKWEG (DE), weg, prov. *Noord-Holland*, gem. *Veenhuizen*, een begin nemende bij *Sappewerf*, in den *Heer-Hugowaard* en in eene oostelijke rigting door de gem. *Veenhuizen* naar de *Lange-Reys* loopende.

VEENHUIZER-RINGDIJK (DE), dat gedeelte van den ringdijk van den *Heer-Hugowaard*, prov. *Noord-Holland*, hetwelk de gem. *Veenhuizen* al kronkelende van het N. naar het Z. doorloopt.

* VEENKLOOSTER behoort ook gedeeltelijk tot *Westergeest*, en telt 41 h. en 280 inw., van welke 31 h. en 210 inw. onder *Westergeest* en 10 h. en 70 inw. onder *Oudwoude*.

VEENKOTEN, geh., prov. *Friesland*. Zie *VEENKOTEN*. W.

* VEENPOLDER (DE BOVEN-), pold. in *Delfland*, gem. *Voerburg*, wordt ook wel de *BOVENPOLDER-VAN-VOORBURG* genoemd. Hij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 568 bund., alle schotbaar land; telt 10 h., waaronder 1 boerderij, en wordt on-

ten aanzien van dat gedeelte van dien polder, hetwelk gelegen is onder 's Gravenhage en een afzonderlijk bestuur heeft, door 2 molens, waarvan het onderhoud in gemeenschap is door het polderbestuur van Voorburg en dat van 's Gravenhage of Haag-Ambacht, op de Schenkwatering en in het Haagrak, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Schout, eenen Ambachtsbewaarder, die tevens Molenmeester is, eenen Volger, twee Afgevaardigden uit Ingelanden, onder de benaming van Commissarissen, welke ieder eenen plaatsvervanger hebben en eenen Secretaris, terwijl er drie Slijk of Kroosbeerenraden zijn, om met den Schout, Ambachtsbewaarder, Molenweester en Volger schouw te drijven.

* VEENPOLDER (DE), arr. 's Gravenhage, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van ruim 432 bund., waarvan slechts 75 v. r. 50 v. ell. onder *Wassenaar-en-Zuidwijk*, het overige onder 's Gravenhage. Men telt er 22 h., waaronder 5 boerderijen.

* VEENPOLDER-VAN-DE-BROEK-EN-VETTEBROEK (DE) *lees*: VEENPOLDER-VAN-DE-BROEKVELDEN-EN-VETTENBROEK (DE). Hij behoort gedeeltelijk tot de gem. *Zwammerdam* en gedeeltelijk tot de gem. *Sluipwijk*; paalt N. aan de Broekvelden, O. aan den Gravehoopsche-polder, Z. aan het blok Vogelenzang, W. aan het blok Ravensberg, en bestaat, onder *Sluipwijk*, volgens het kadaster, 43 bund. 58 v. r. 22 v. ell.; telt onder *Sluipwijk*, 2 h. en 1 boerderij.

* VEENPOLDER-VAN-ZWAMMERDAM-EN-REEUWIJK (DE GE-COMBINEERDE) paalt N. aan de Wijk, O. aan de Broekvelden, Z. O. aan Groot-Oud-Reeuwijk en W. aan het overige deel van de Tempel, aan Forest en Nieuwkoop; bestaat uit de pold. *Voshol* en de *Wonne* en een gedeelte van de Tempel, welke polders grootendeels uitgeveend zijn; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 231 bund.; als: onder *Zwammerdam*, volgens het kadaster, ruim 186 bund., onder *Reeuwijk*, volgens het kadaster, 44 bund. 96 v. r. 50 v. ell.; telt onder *Reeuwijk* 4 h. en 2 boerderijen. Hij wordt door eene sluis, op den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Opperbestuurder, met den Schout van Reeuwijk en vier Ingelanden.

VEENSLAGEN (DE), bouwlanden, prov. *Overijssel*, gem. en buiten de Bergpoort der stad *Deventer*, welke in de eerste helft der dertiende eeuw tot vruchtbaar land schijnen gemaakt te zijn, naardien *Wilbrandus van Oldenburg*, de vijf en dertigste Bisschop van Utrecht, in eenen giftbrief van het jaar 1250 verhaalt, dat de tienden daarvan ten zijnen tijde aan de kerk waren gekomen. Deze landen lagen voormaals buiten dijks, tot dat de Snippelingsdijk in plaats van den Douvelderdijk was opgeworpen.

VEENSLOOT (DE), water in het *Oldambt*, prov. *Groningen*, gem. *Oude-Pekela*, in eene noordelijke rigting uit de *Winschoter-veenen* naar het *Hoofddeep* loopende.

VEENTJES (DE), pold. in *Amstelland*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Amsterdam*, kant. *Weesp*, gem. *Diemen-en-Diemerdam*; palende N. aan de Rietlanden in het Nieuwe-diep, O. aan den Diemerweg, Z. aan de Trekvaart van Amsterdam op Muiden, W. aan den Ringdijk van het Watergraafsmeer.

VEENWOUDEN, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Dockum*, bestaande uit de d. *Veenwouden* en *Zwaag-Westende* en, volgens het kadaster eene oppervlakte beslaande van 2199 bund. 76 v. r. 75 v. ell., waaronder 2058 bund. 97 v. r. 82 v. ell. belastbaar land.

* VEENWOUDEN, d., telt 125 h. en 620 inw. en met de b. Veenwoudsterwal 155 h. en ruim 800 inw., onder welke ruim 700 Herv., 30 Doopsgez., van welke 10 Ledematen, en 15 R. K. — De school wordt gemiddeld door 100 leerlingen bezocht. — De kermis valt in den laatsten Maandag vóór 12 Mei.

* VEENWOUDSTERWAL telt 28 h. en 180 inw.

* VEENZIGT, in het *Land-van-Ravestein*, is een landgoed, 20 min. Z. van *Velp* en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, een oppervlakte van 69 bund. 47 v. r. 16 v. ell.

* VEENZIJSCH-POLDER paalt N. aan den *Paapweg-polder*, Z. O. aan de gem. Voorschoten en Veur, Z. W. aan 's Gravenhage, N. W. aan de Hooge-Veenzijde en den Raaphorster-polder. — Men telt er 4 huizen, zijnde alle boerderijen, en hij wordt door eenen watermolen op de Veenwatering van het overtollige water ontlust. Het polderbestuur bestaat uit den Burgemeester en twee Poldermeesteren.

* VEER ('T), geh. in *Westvoldingerland*, behoort kerkelijk tot *Wedde* (niet tot *Blijham*) en telt 9 h. en 50 inw.

VEER (HET), geh. in *Staats-Vlaanderen*. Zie *ZAAKSLAASCHEN-VAN (HET)*.

VEER (HET KESSELSCH-), geh., prov. *Limburg*, gem. en 5 min. Z.W. van *Kessel*; met 27 h. en ruim 150 inw. — Het ontleent zijn naam van het sedert 1809 daar bestaande veer over de *Maas*.

* VEERBRUG (DE), in *Kenemerland*, ligt $\frac{1}{2}$ u. van *Bergen*.

* VEERPOLDER (DE WEST), in het eil. *Zuid-Beveland*, is calamiteus.

* VEERSTE-VELDHUIS (HET). Staat: Zie *VELDHUIS (HET VEENM.)*.

lees: *VELDHUIS*.

* VEERTIG-MORGEN, pold. in het *Land-van-Putten*, lees: *VEERTIG-MORGEN (DE GROOTE- en DE KLEINE-)*. Zie voorts op het art. *WELPLAAT. W.*

VEESTRAAT, b., prov. *Limburg*, gem. en 5 min. W. van *Grubbenvorst*; met 12 h. en 80 inw.

* VEGHEL-ERP-EN-GEMERT-EN-UDEN, lees: *VEGHEL-ERP-GEMERT-EN-UDEN*.

* VEGILIN-STATE, griet. *Utingeradeel*, was voormaals *Sanna* geheten, en lag in de onmiddellijke nabijheid van *Akkrum*. — In plaats, waar zij gestaan heeft, ziet men eene boerderij, welke met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 29 bund. 25 v. r.

* VELDDRIEL is geen b., maar eene buurs.

* VELDE (IN DE) ligt in het kw. *Oostergoo*.

VELDEN, adell. h., prov. *Gelderland*. Zie *VELDEN (HET) W.*

* VELDHOVEN, geh., gem. *Tilburg*. De huizen staan er rondom een drieboekig plein. — De school wordt door 200 leerlingen bezocht.

* VELDHUIZEN, gem. bevat de geh. *Veldhuizen*, *Veldhuizen-Ligtenberg*, *Rosweyde*, *Reijercop-Cruiningen* en *Reijercop-St.-Pieters*.

VELDHUIZEN, geh., prov. *Noord-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Nieuwe-Niedorp*.

VELDHUIZEN, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 10 min. van *Charlois*; met 7 h. en 60 inw.

* VELDHUIZEN, dennebosch is $\frac{2}{3}$ u. Z. van *Apeldoorn*.

§ VELDHUIZEN, verkeerde spelling van *VELTHUIZEN*, geh., in het graafschap *Zutphen*. Zie *VELTHUIZEN. W.*

VELDHUIZEN-LIGTENBERG, geh., prov. *Utrecht*, gem. *Veldhuizen*; met 3 h. en ongeveer 50 inw.

* VELDHUNTE telt 24 h. en 150 inw.

VELDRAMP (HET), boerenveer, prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Gorsel*, tot het landg. het *Huis-te-Voorat* behoorende.

VELDSCHUUR, geh., prov. *Limburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Steyn*; met 7 h. en 50 inw.

VELDSHUIZEN of **VELDSHUIZEN**, geh., prov. *Limburg*, gem. en 5 min. O. van *Maasbree*; met 17 h. en 100 inw.

VELDSTRAAT, b., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Zundert-en-Wernhout*, 5 min. N. W. van *Groot-Zundert*, waartoe het kerkelijk behoort; met 15 h. en 120 inw.

VELDSTRAAT (DE), weg, prov. *Noord-Brabant*. Zie **RIDDERSTRAAT**.

VELDSTREEK, b., prov. *Groningen*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *de Leek*, een gedeelte van de gem. *Zevenhuizen* uitmakende; met 104 h. en 510 inw.

VELDWEEZED, geh., gedeeltelijk prov. *Limburg*, gem. *Oud-Vroenhoven*, 12 min. N. van *Witve*, gedeeltelijk tot het kon. *België* behoorende. In het tot het kon. der *Nederlanden* behoorende gedeelte staan slechts 2 h. met 10 inw.

VELDZIGT, fraaije boerenplaats, prov. *Friesland*, gem. en 10 min. W. van *Leeuwarden*, aan den *Harlinger straatweg*, in eigendom bezeten wordende door den Heer Mr. *JAN HENDRIK VAN BORLERS*, Burgemeester van *Leeuwarden*.

VELDZIGT, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. *Oost-en-West-Souburg*, $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. O. van *Oost-Souburg*, even buiten de stad *Vlissingen*, aan den straatweg naar *Middelburg*.

VELGART, geh., prov. *Limburg*, gem. *Arcen-en-Velden*, 1 u. ten Z. van *Arcen*, 70 min. O. van *Velden*; met 21 h. en ruim 100 inw.

* **VELP**, d., prov. *Gelderland*, telt 500 h. en 2450 inw., en met de daartoe behoorende buurs. *Wort-Rheden*, 524 h. en 2650 inw.

* **VELPERBROEK** bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 759 bund. 8 v. r. 95 v. ell.; telt 21 h., allen boerderijen, en watert uit door de *Hank*, met eene steenen sluis, wijd 2,18 ell. en eene sluis te *Arnhem* in den *Rijn*. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Dijkgraaf*, drie *Heemraden*, vijf *Ingelanden* en eenen *Secretaris*, tevens *Ontvanger*.

* **VELUWE**, landstreek. Bl. 590, telt ruim 105,000 inw., onder welke 88,500 *Herv.* — Bl. 593. Men telt er thans 15 statien, zijnde die van *Duistervoorde-en-Busloo* in tweeën gescheiden.

* **VELUWE (DE)**, gedeelte van de *Peel*, staat: prov. *Noord-Holland*, lees: prov. *Noord-Brabant*,

* **VELUWE**, geh., prov. *Noord-Brabant*, ligt geheel in de gem. *Epe*, en telt 17 h. en ruim 80 inw.

VENDERBROEK (HET), weide, prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Epe*, eene oppervlakte beslaande van 100 bund.

VENDERBRUG of brug no. 11, prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. N. O. van *Epe*, over het *Apeldoornsche kanaal*. Het is eene houten ophaalbrug in den weg van *Epe* naar het *Venderbroek*.

* **VEN**, b., gem. *Veghel*, telt 24 h. en 140 inw.

VENEBUREN, geh., prov. *Friesland*. Zie **VENEBUREN**. W.

VENEKOTEN, geh., prov. *Friesland*. Zie **VENEKOTEN**. W.

VENESTEIN, landg., prov. *Noord-Brabant*. Zie **VENEZIGT**. W en A.

* **VENHUIZEN-EN-HEM** bevat mede de geh. *Tersluis*, de *Weed*, de *Hout*, de *Stofmolen* en *Elba*.

VENNE, geh., prov. *Limburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Neser*; met 12 h. en 60 inw.

- * **VENNEMER** bestaat eene oppervlakte van 4 bund. 65 v. r.
- * **VENNEN**, geh. in *Fivelgo*, ligt $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Delfzijl*, 3 min. Z. O. van *Farmsum*, en telt 2 h. en 18 inw.
- VENNEN**, geh., prov. *Groningen*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Bepo*; 10 min. Z. O. van *Tinallinge*, waartoe het behoort; met 3 h. en 20 inw.
- * **VENNER-POLDER** (DE) komt op sommige kaarten ook onder den naam van de *ACHTER-SLOTERDIJKSCHE-POLDER* voor.
- * **VENRAY**, gem., bevat, behalve de in het Wbk. opgegevens, ook nog de geh. *Veulen* en *Brabander*.
- * **VENUSBERG** (DE), heuvel in *Gooiland*. Zie *LEZUWENBERG*. W.
- VERBETERING** (DE), hofst., prov. *Utrecht*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Mijdrecht*, in den *Zevenhovenschepolder*, bestaat met de daartoe behoorende wei-, hooi- en bouwlanden, eene oppervlakte, van 51 bund. 86 v. r. 40 v. ell.
- VERDERF-POLDER** (DE), onbehuide pold. in het eil. *Zuid-Beerland*, prov. *Zeeland*. Zie *SNOODIJKS-POLDER* (DE). W.
- * **VERE**, st. Bl. 624, reg. 54, staat: *ANDERSON lees: HENDRICKSON* — Bl. 652, reg. 19 van anderen, staat: 1801 lees: 1808
- VERGELD**, geh., prov. *Limburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Maasloo*, 3 min. Z. van *Baarle*, waartoe het kerkelijk behoort; met 27 h. en 190 inw.
- VERINEN**, oude bewoners deser landen. Zie *VARINEN*.
- VERLAAT** (HET), pold., prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. en gem. *Oosterhout*; palende N. aan den *Emilia-polder*, Z. aan het *Steebhovenschepolder*, W. aan de *Handen*.
- * **VERLAAT** (HET), buurs., gem. *Steenwijk*, telt 3 h. en 17 inw.
- VERLAAT** (HET *URETERPER*), geh., prov. *Friesland*. Zie *URETERPER-VALLAAT*. (HET). W.
- VERLANGEN** (HET), hofstede, prov. *Utrecht*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Mijdrecht*, in den *Zevenhovenschepolder*. — Deze hofstede bestaat, met de daartoe behoorende wei-, hooi- en bouwlanden, eene oppervlakte van 59 bund. 6 v. r. en 60 v. ell.
- VERLATEN-GANTEL** (DE), water, prov. *Noord-Brabant*. Zie *VERLAATSCHE-GANTEL* (DE). W.
- * **VERMANING** is geen geh., maar de benaming der *Doopsgez.* kerk van *Witveen*, bij *Rottevalle*, prov. *Friesland*.
- VERRADERLIJKE-BAAI**, door de Engelschen *TERRACHEROUS-BAY* geheeten, baai in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Karimata*, aan de oostzijde van het eil. *Billiton*, met vele ondiepten.
- VERREHEIDE** telt 25 h. en 170 inw.
- VERRENBEST**, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie *VERRENBEST*. W.
- * **VERSEL**. Staat: Zie *VERSEL*. lees: Zie *VAAKSEL*.
- * **VERSTONDE**. Staat: Zie *VOORSTONDE*. lees: Zie *VOORSTONDE*.
- VERWELLE-SLUIS**, b., prov. *Zuid-Holland*. Zie *GOESJAN-VERWELLESLUIS*. W. en A.
- * **VETTENBROEK** maakt een gedeelte uit van den *Veenpolder-oude-Broekvelden-en-Vettenbroek*, en is in het jaar 1810 bedijkt. Hij wordt door twee sluisen, op den *Bijn* en de *Gouwe*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit den *Burgemeester* van *Zwammerdam* en twee *Gecommitteerden*.
- * **VETTENOORDSCHE-POLDER** (GROOTE-) watert uit op de haven van *Vlaardingen*, door eene steenen sluis, wijd 1,16 ell.

* **VETTENOORDSCHE-POLDER (DE JONGE-)** is slechts met zomerluden omgeven; loopt met hoog water onder, en wordt door twee sluizen, op de Maas, van het overtollige water ontlast.

* **VETTENOORDSCHE-POLDER (DE KLEINE-)** watert uit op de Maas, door twee houten duikers.

* **VIANDEN**, graafs. Bl. 652. **FREDERIK II**, Graaf van **VIANDEN**, moet vroeger dan in 1224, wellicht in of vóór 1220, overleden zijn, want de leenbrief van Hamm, door zijnen zoon Graaf **HUBRIK** gegeven, welke later, in dat art., vermeld wordt, draagt reeds het laatstgenoemde jaartal.

* **VIANEN**, gem., heeft eene synagoge, zijnde een eenvoudig gebouw, zonder toren.

* **VIANEN**, geh. in het *Land-van-Cuyk*, telt onder *Beers*, 55 h. en 170 inw., en onder *Cuyk-en-St. Agatha*, 101 h. en 480 inw.

* **VIERAKKER**, buurs., telt 68 h. en 530 inw.

* **VIER-AMBACHTEN**, pold., prov. *Zuid-Holland*. Het zomerpeil is 4,24 ell. onder A. P.

* **VIERBANSCH-BOZEM (DE)** bestaat onder *Emmikhoven-en-Waardhuizen* eene oppervlakte van 22 bund. 12 v. r. 5 v. ell. en onder *Duven-Munster-en-Muikerk* van 22 bund. 36 v. r. 52 v. ell.

* **VIERDE-POLDERTJE VAN-DE-NES (HET)**. *Staat*: Zie **NES** (MET **VIERDE-POLDERTJE-VAN-**). *lees*: Zie **NES** (DE **VIER-POLDERTJES-VAN-**).

VIERENDIJSCH-BOEREN (DE), voorm. moeras aan het eil. *Tholen*. Zie **VIERENDIJSCH-BOEREN**. W.

VIERHOEKJE, prov. *Noord-Brabant*, gem. en 5 min. van *Oss*; met 35 h. en ruim 150 inw.

VIERHOLTEN, b., prov. *Gelderland*. Zie **VIERHOUTEN**. W.

* **VIERHOUTEN**, onder *Elopeet*, heeft thans eene school.

* **VIERHUIS**, b., prov. *Friesland*, griet. *Schoterland*, telt 5 h. en 15 inw.

VIERHUIS, b., prov. *Friesland*, griet. *Wonseradeel*. Zie **VIERHUIZEN**. W. en A.

* **VIERHUIS (HET)**, h., ligt $\frac{1}{2}$ u. van *Leeuwarden*.

* **VIERHUIZEN**, prov. *Friesland*, griet. *Wonseradeel*; telt 5 h. en 10 inw.

VIERHUIZEN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet *Acht-karspelen*, $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Surhuisterveen*, aan de *Compagnons-vaart*; met 4 h. en ongeveer 20 inw.

VIER-KINDEREN (DE), voorm. plant. in *Nederlandsch-Guiana*, kol. *Suriname*, aan het pad van *Wanica*, ter regterband komende van *Poelepantjes-brug*; palende N. aan *Frederikshoop*, O. aan den *rĳweg*, Z. aan *Abigaëlshoop*, W. aan ontpitgevene bosschen en zwampen; 200 akkers groot, behoorende thans aan *Ephraïmszegen*.

* **VIERLINGSBEEK**. De par. wordt bediend door eenen *Pastoor*, eehen *Rector* en twee *Kapellanen*.

* **VIERLOOS (JAN-)**. *Staat*: Zie **FIERLOOS (JAN-)**. *lees*: Zie **JAN-FIERLOOS-POLDER**.

* **VIERPOLDERS (DE)**. Bl. 686, reg. 6, *staat*: daaronder geplaatst. *lees*: daaromheen geplaatst.

* **VIERSSSEN**, *staat*: **LYCLANA** *lees*: **LYCLANA**

* **VIERWEGEN**. Reg. 8 *staat*: **BRUG**, *lees*: **BEGIUS**,

* **VIJFDELEN-ZEEDIJK (DE)**. Reg. 25, *staat*: **Kornwert**, *lees*: **Cornwerd**, — Reg. 35, *staat*: **SCHERK** *lees*: **SCHERCK** — Bl. 688, reg. 19 van *onderen*, *staat*: 1672 *lees*: 1670 — Bl. 689,

reg. 3, staat: DE ACHTEL, lees: VAN ACHTEL, — Reg. 22, staat: VIOLUS ZUICHTUS lees: VIOLUS VAN AYTIA VAN ZWICHER — Reg. 7 staat: naar advenaat lees: naar advenant

VIJFHOEVEN, geh., prov. Utrecht, gem. en 1 u. van Laag-Niskoop; met 5 h. en ongeveer 20 inw.

* VIJFHUIS, prov. Friesland, ligt O. van Wolsum, en telt 9 h. en 60 inw.

* VIJFHUIZEN, gem. Franeker, ligt 3 u. van Leeuwarden.

* VIJFHUIZEN, prov. Noord-Brabant, ligt 1½ u. van Tilburg, en telt 8 h. en ongeveer 40 inw.

* VIJFHUIZEN, prov. Utrecht, telt 6 h. en ruim 30 inw.

* VIJFMEEREN is niet één meertje maar vijf kleine meren.

VIJFMOLENS (DE), plaats, prov. Noord-Holland, in het Z. der gem. Veenhuisen, aldus genoemd wordende naar vijf aldaar staande watermolens, dienende tot uitmaling van den Heer-Hugowaard.

* VIJFSLUIZEN telt 9 h. en ruim 50 inw. De thans aldaar liggende sluis is wijd 6,35 ell., de vloer ligt op 1,30 ell., beneden middelbare eb. Ter wederzijden van dese sluis is eene spuisluis met toldeur.

* VIJHLEN, beter VIJLEN, ligt 4 u. van Maastricht, telt, met de kerkelijk daartoe behoorende geb. Lemiers, Harles, Mamelis, Cottessen en Camerig, 258 h. en 1200 inw. — De dorpschool wordt gemiddeld door 60 leerlingen bezocht.

* VIJVEL. Staat: FIVEL (DE). lees: Zie AA (DE FIVEL-).

* VIJVERSBURG ligt 1½ u. van Leeuwarden, 20 min. Z.W. van Ryperkerk.

* VIJVERBUURT ligt langs de oostzijde der stadgracht van Leeuwarden.

* VIJVERVREUGD ligt ½ u. van Middelburg, 1 u. van Vlissingen, ½ u. O. N. O. van Koudekerke. Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 10 bund. 75 v. r.

* VIJVERZIGT bestaat niet.

VILDERSTEEG, h., prov. Zuid-Holland, gem. en 1½ u. van Charlois.

VILHEIDE (DE), geh., prov. Noord-Brabant, gem. Mill-en-St-Hubert, 10 min. N. W. van Mill; met 37 h. en 200 inw.

* VILT ligt ½ u. O. Z. O. van Berg, aan den grooten weg van Maastricht naar Valkenburg.

VILTERHEIDE, gemeene heide, prov. Limburg, gem. Berg-en-Terblijt, 3 min. O. van Vilt, eene oppervlakte beslaande van 90 bund. 57 v. r. 85 v. ell.

VINK, geh., prov. Limburg, gem. en ¼ u. ten N. van Kerkrade; met 35 h. en 170 inw.

* VINK (DE). De bij dese herberg liggende ijzeren rolbrug, is wijd in den dag 6 ell.

* VINKENBRUG (DE), brug, onder Diemen, ligt niet over den Diem, maar over de Muidertrekvaart. Het is eene enkele ophaalbrug, terwijl nabij en ten W. van deze brug, nog eene vaste houten brug over den Diem, in dien zelfden weg, ligt.

* VINKEVEEN-EN-DEMMEK, onder de alhier gestaan hebbende Predikanten verdient mede genoemd te worden de Oostersche taalgeleerde JACOBUS VERBURG, die er in 1802 kwam.

* VINKEVEEN-EN-WAVERVEEN. De Herv. maken niet alleen de gem. van Vinkeveen-en-Demmerik, maar ook die van Waverveen uit

* VINKEVEENSCH-ZUWE (DE) is 1½ u. lang en wordt in de wandeling veelal de BAANBRUSSCH-ZUWE genoemd.

* **VINKEVELD**, bukt. in *Rijnland*, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, bestaande in moestuinen, boomgaard, bosschen en wandeldreven, eene oppervlakte van 25 bund. 63 v. r. 90 v. ell.

VISCHBUURT ligt 1 u. O. van *Holwerd* en N. W. van *Termaard*. — Reg. 11 en 12, staat: *Holwerd-en-Fischbuurt*, lees: *Holwerd-Blijden-Fischbuurt*,

* **VISCHMAAR (HET)** wordt in de wandeling genaamd het *Viskwerdermaar*.

* **VISCHMAARZIJK (DE)**, in de wandeling genaamd het *Viskwerderzijl*, bestaat sedert lang niet meer, maar op de plaats, waar het geweest is, ligt thans eene til in den kleiweg, te *Bovendijk*, waardoor het *Viskwerdermaar* zijne uitwatering heeft in de *Delft* of het *Damsterdiep* en in welke maar 1072½ grasen (556 bund.) uitwateren. Deze til is in 1848 vernieuwd en heeft eene wijdte van 2,70 ell. Bij de vernieuwing was het zichtbaar, dat onder de oude til een sluisje had bestaan.

VISSCHEDIJK, geh., prov. *Overijssel*, gem. *Ambt-Almelo*, ½ u. W. van *Almelo*; met 46 h. en ongeveer 500 inw.

* **VISSCHERSBUREN** telt 6 h. en ruim 20 inw.

VISSCHERSGAT (HET), vaart, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Oosterhout*.

* **VISSCHERSHAVEN**. Reg. 3, staat: *Nieuw-comme-je-te-pouasse*, lees: *Nieuw-va-comme-je-te-pouasse*,

* **VISSCHERTJE (HET)** of het *Vissertje* telt 32 h. en 160 inw., die, volgens tijdelijke overeenkomst, kerkelijk onder *Dubbeldam* behooren.

* **VISVLIET**. Aldaar ligt eene ophaalbrug over de *Lauwers*, in den grooten weg van *Groningen* naar *Leeuwarden*.

* **VLAARDINGEN**, gem., prov. *Zuid-Holland*. Bl. 729, reg. 20 van *onderen*, staat: *Waddingsveen* lees: *Waddinxveen* — De R. K. statie telt 1500 zielen.

VLAARDINGER-AMBACHT-EN-BABBERS-POLDER. Reg. 3 en 4 staat: *Kethel-en-Saplant*, lees: *Kethel-en-Spland*,

* **VLAARDINGSCHESLUIS (DE)** is thans eene sluis met drie openingen, elk ter wijdte van 5,95 ell., door welke de volgende polders op de *Maas* uitwateren: *Holiërhoek-polder*, *Broek-polder*, *Zouteveen*, de *Aalkeet-Binnen-polder*, de *Aalkeet-Buiten-polder*, de *Noord-polder*, de *Plaspoel-polder*, de *Schapeuwei-polder*, de *Oud-Broek-polder*, de *Nieuw-Broek-polder*, de *Klaas-Engelbregts-polder*, de *Kerkpolder*, de *Dorp-polder*, *Woud-Hrnas*, de *Hodempijlsche-polder* en het *Hooi-poldertje*.

VLAAS, geh., prov. *Limburg*, gem. en 23 min. N. W. van *Neer*; met 9 h. en ruim 40 inw.

* **VLAGTWEDDE** bevat slechts gedeelten van *Wessinghuizen*, *Hanetang* en de *Wiltskamp*. — Bl. 738. Het beroep geschiedt overeenkomstig het reglement bij Burgemeester en Raad in *Groningen*, den 21 Februarij 1675 gearresteerd.

VLAKE (DE MOEREN-VAN-), streek lands in het eil. *Zuid-Besland*, prov. *Zeeland*, arr. en kant. *Goes*, gem. *Schore-en-Flake*, in de heerl. *Flake*; palende N. W. aan de heerl. *Kapelle*, N. O. aan de *Moeren-van-Yerseke*, O. aan de *Watering-van-Kruiningen*, Z. O. en Z. W. aan de heerl. *Schore*, W. aan de heerl. *Eversdijk* en den zeedijk. — Deze streek bestaat uit laag gelegene gronden, deel makende van de zoogenaamde *Brede-Watering-bewoeten-Yerseke*. Daarin staat eene boerderij.

* **VLABEN (DE)**, in *Beaardbradeel*, ligt $\frac{1}{2}$ u. W. S. W. van *Ruwerd*. Er staat thans slechts 1 h. met ongeveer 20 inw.

* **VLAS** ligt 4 u. van *Bindhove* en telt 6 h. en 40 inw.

VLAŠHOEK, b., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 3 min. van *Os*; met 26 h. en ruim 120 inw.

VLASROOD, geh., prov. *Limburg*, gem. en 10 min. van *Hoghthuizen*; met 37 h. en 200 inw.

* **VLEEK** ligt 10 min. Z. W. van *Ulestraten* en telt 24 h. en 100 inw.

VLESSENBARGER-BRUG of brug no. 21, brug, prov. *Gelderland*, gem. en 25 min. N. van *Heerde*, over het *Apeldoornsche kanaal*. Het is eene houten ophaalbrug in den weg van den *Eek* naar *Wanveld*.

VLIED, b., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 7 min. van *Os*; met 70 h. en ruim 260 inw.

* **VLIEDORP**, voorn. d., thans geh. Reg. 7, staat: dezer provincie, lees: der prov. *Groningen*, — Men telt er 40 Herv., 60 Christelijke Afgescheidenen, 6 Doopsgez. en 4 R. K. — Vóór ruim een eeuw had men, niet te *Vliedorp*, maar onder *Vliedorp*, te *Houwerslil*, eenen houten toren met klok en uurwerk, wa het afbraken van de kerk te *Vliedorp*, misschien wel van de afbraak daarvan, gebouwd. Zie het art. *Houwerslil*. W.

* **VLIEDORSTER-POLDER (DE)**, lees: **VLIEDORPSTER-POLDER (DE)**.

VLIEDZORG, ook genoemd het *KLEINE-PAVILJOEN*, buit., prov. *Noord-Holland*, gem. en 10 min. Z. van *Haarlem*, in de *Kamperlaan*. — Dit buit. beslaat eene oppervlakte van 65 v. r. 80 v. ell.

* **VLIEGENBERG** ligt 20 min. Z. W. van *Kerk-Avenoth*. Thans ziet men er eene boerenhofstede, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 36 bund. 46 v. r. 20 v. ell.

* **VLIELAND**, eil. Bl. 751. De Vice-Admiraal *Almar KUKER*, † 18 December 1819 als Gouverneur van *Curacao* en onderhoorigheid.

* **VLIERBEEK (DE)**, riv. in *Twenie*. Daarover ligt eene vaste houten brug, in den grooten weg van *Zutphen* naar *Deventer*.

* **VLIERDEN** bevat, behalve de in het *Wbk.* vermelde geh., ook nog *Beersing* en *Hoeven*.

* **VLIERT-POLDER (DE)** grenst W. aan de *Muntel*, en vóór door de *Vliertsche-wetering*, met eene sluis op de *Diese*, van het overvloedige water ontlast.

VLIERTSCHE-WETERING (DE), water, prov. *Noord-Brabant*, gem. 's *Hertogenbosch*, uit den *Vliertpolder* in eene west-zuidwestelijke rigting naar de *Diese* loopende. Daarover ligt eene vaste houten brug in den grooten weg van 's *Hertogenbosch* naar *Utrecht*.

VLIET (DE), b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 20 min. N. W. van *Soeterwoude*, aan de *Vliet* of *Leydsche trekvaart*; met 19 h. en 80 inw.

* **VLIET (HET)**, gem. *Leeuwarden*, telt 310 h. en 1670 inw.

* **VLIET (HET)**, in *Wonsradeel*. Reg. 5, staat: gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Witmarsum*, lees: $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Witmarsum*; met 8 h. en 20 inw.

* **VLIET (DE ROOSENDAALSCH-EN-STEENBERGSCH-)**. Staat: *Zie ROOSENDAALSCH-EN-STEENBERGSCH-VLIET*. lees: *Zie ROOSENDAALSCH-VLIET (DE) en STEENBERGSCH-VLIET (DE)*.

* **VLIETE-POLDER (DE)** is calamiteus.

* **VLIETHOVEN** beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 87 bund. 70 v. r. 10 v. ell.

VLIETLUST, buit., prov. *Zuid-Holland*, $\frac{1}{2}$ u. van *Voorburg*, gem. *Veur-en-Noordsijde-van-den-Leijdschedam*, aan den straatweg van *Leyden* naar *Delft* en *Rotterdam*, uitkomende aan de *Leydsche* en *Delftsche* trekvaart. Dit buit., bestaande uit heerenhuis, boomgaard en verdere beplantingen, beslaat eene oppervlakte van 1 bund.

* **VLIJMEN**. Bl. 760, reg. 13, staat: *Melia*, lees: *Melis*, — Reg. 14, staat: 6 h. lees: 16 h.

VLIJMEN-ENGELN-EN-HEDIKHUIZEN (GECOMBINEERDE-POLDERS-VAN), pold., prov. *Noord-Brabant*. Zie **HEDIKHUIZEN (GECOMBINEERDE-POLDERS-VAN-ENGELN-VLIJMEN-EN)**. W.

* **VLIJT-EN-ZEGEN**, landg., prov. *Noord-Brabant*. Zie voorts **SOPHIA'S-BUAG**.

VLIJT-EN-ZEGEN, hofst., prov. *Zuid-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Zeevenhoven*, in de *Noordsche-Buurtsche- en Zeevenhovensche-polders*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende weil-, hooi- en bouwlanden, eene oppervlakte van 39 bund. 68 v. r. 51 v. ell.

* **VLISSINGEN**, gem., telt eene bevolking van 10,000 zielen. — De *Isr.*, van welke men er ongeveer 60 aantreft, behooren tot de ringevuagoge van *Middelburg*. — Bl. 771. De *Schelde* is aldaar breed 6900 ell. De stoombootvaart is onregelmatig, naarmate van het tij, soms tweemaal en ook wel geen enkele maals. — Bl. 774. De toren van het fort *Kenau Hasselaar*, alsmede het gemetselde reduit in de middenredoute, zijn afgebroken. — Bl. 775. De *Pottenhaven* wordt soms gebruikt door binnenschepen. — Bl. 776. De *Tonnenbrug* is vervangen door eene kostbare breede kistenbrug, alleen voor voetgangers bestemd. — Bl. 778. De *Artillerie-kaserno* is tegenwoordig in de *Oranjestraat*. Het is een groot en ruim gebouw, seer doelmatig ingerigt en door de stad bekostigd en werd den 1 Mei 1851 betrokken. — In 1848 zijn de kerkramen der *Hervormde kerk* geheel vernieuwd en de kleine glasruiten door groote, in ijzer gevatte, vervangen. — Bl. 781, reg. 13, staat: *Graaf van Vere* lees: *Markgraaf van Vere* — Bl. 782. Het *R. K. Weeshuis* staat aan het *Drooge dok*. — In de *St. Jacobstraat* staat nog een huis, met eenen steen in den voorgevel, waartogen een toren is aangebragt, met het onderschrift:

Der Bossche toren bov
Die heb ick hier doe stelle
Ter eeren van Nassov
Tot spit al sijn rebelle

ter gedachtenis aldaar gesteld door een der vorige eigenaars van dat huis, **PIETER JANSSEN** genaamd, welke in 1629 als vrijwilliger uitgetrokken zijnde, om 's Hertogenbosch te helpen veroveren, toen er bres geschoten werd, zich door de bres in de stad en vervolgens naar de kerk begaf; den toren beklom, en zijn vaandel daaraan vastmaakte, waarvoor *Prins Frederik Hendrik* hem, onder anderen, eenen silveren toren vereerde, welke nog op het *Stadhuis* te *Vlissingen* bewaard wordt. — Bl. 785, bovenste reg., staat: op twee daalders, lees: hierop twee daalders.

* **VLIST (DE OOSTZIJDE-VAN-)** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 346 bund. 87 v. r. 58 v. ell., alles schotbaar land.

* **VLIST (DE WESTZIJDE-VAN-)** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 363 bund. 27 v. r. 27 v. ell., alles schotbaar land.

VLOEDSPUI (HEB) of *Vloedspui*, water, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Hooge-en-Dage-Zwaluwe*. Het neemt een begin 10 min. N. N. W. van *Hooge-Zwaluwe*, ter plaatse waar de uitwatering van den *Binnenpolder van Terheyden* daarin uitloopt; heeft van daar oost een noord-oostelijke richting, langs de *Maria-, Willem-Frederik- en Epergie-polders*, aan de een zijde, en de *Alblas-, Brand- en Oudgers-polders* ter andere zijde, en neemt dan eenen noordwestelijken loop naar den *Amer*, waarin zij zich ontlaat. De haven van *Hooge-Zwaluwe* water er op uit.

VLOEDSTEGEBRUG, brug, prov. *Overijssel*, gem. *Naalsbergen*, in den kunstweg naar *Neede*.

VLOGLANDEN (DE), katerstede, prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Gassel*, tot het landg. het *Huis-te-Voorst* behoorende.

VLOOSWIJK, geh., prov. *Utrecht*, gem. en 40 min. van *Wulvenhorst*; met 6 h. en ongeveer 40 inw.

* **VOERHOOI (T)**, meertje, ligt niet in de prov. *Groningen*, maar in de prov. *Drenthe*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Odoorn*, en beslaat eene oppervlakte van 50 v. r.

* **VOERSEL** is geen b. maar een geh.

* **VOETPAD (HET)**. Beg. 6 staat; de Noord lees: de *Rietbaan* — Deze pold. bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 52 bund. $\frac{1}{2}$ v. r.

VOGELNZANG of *Voelzang*, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Resouwijk*, in den *Vogelzang-polder*; met 19 h. en ongeveer 80 inw.

* **VOGELNZANG (DE)**, prov. *Friesland*, heet eigenlijk *Voelzang-STATE*.

* **VOGELENZANG (DE)** op de *Over-Valswe*, ligt ter wederzijde van den *Zuidersweche* straatweg. — Dit landg. bestaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 45 bund. 76 v. r. 53 v. el.

VOGELSANG-STATE, landh., prov. *Friesland*. Zie *VOGELZANG (DE) W.*

VOGELSBERG, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie *Wbk.* bl. 805.

VOGELS-EN-HEIHOEK, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 20 min. Z. Z. O. van *Escharen*, bestaande uit de b. *Vogelhoeck en Heihoek*; met 20 h. en 140 inw.

* **VOGELSHOEK** is niet een geh., gem. *Gassel*, maar eene b. van het geh. *Vogels-en-Heihoek*, gem. en 20 min. Z. Z. O. van *Escharen*.

VOGELTJE (HET), plaats, prov. *Noord-Brabant*, gem. de *Klundert*, waar thans eene arbeiderswoning staat.

VOGELZANG, geh., prov. *Zuid-Holland*. Zie *VOGELZANG*.

* **VOGELZANG**, prov. *Drenthe*, is geen geh., maar eene boornwoning; ouder het geh. *Zulten*.

VOGELZANG, hofstede, prov. *Limburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Witten*, met 2 h. en 20 inw.

VOGELZANGSCHE-WEG (DE), weg in de *Vijf-Heerenlanden*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Hagestein*, in eene zuidoostelijke richting van het d. *Hagestein* naar de *Outenasche-kade* loopende.

* **VOLENDAM**. De h. zijn allen van hout, armoedig en ook langs den seedijk gebouwd. — De vloot telt 102 botters van 20 tot 46 ton inhoud. — Bl. 812. De kapel is aan den H. *Vincensius* *Paula* toegewijd. — De Herv. kerk is een houten gebouw met een vierkant klokkorentje midden op het hooge dak. — De haven is een eigendom der gemeente.

VOLGEREN, b., prov. *Friesland*. Zie *FOUZZEN*, W.

VOLHARDING (DE), hofstede, op het eil. *Tessel*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Tessel*, in het *Rijerland*, $\frac{1}{4}$ u. N. N. O. van den *Bury*. Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, meest bestaande uit bouwland, eene oppervlakte van 20 bund. 5 v. r. 20 v. ell.

* **VOLKEL**. Reg. 10. Staat: *KAPPELSTRAAT*, lees: *KAPPELSTRAAT*, ook wel enkel de *KAPEL* genoemd. — Het geb. *Velum* telt 19 h. en 170 inw.

* **VOLLE-HAND**, prov. *Groningen*, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 47 bund. 69 v. r. 60 v. ell.

* **VOLLENHOF** beslaat eene oppervlakte van 160 bund. 65 v. r. 91 v. ell.

* **VOLLENHOVE**, gem. Bl. 821. In de Herv. kerk is in 1849 een orgel geplaatst, zijnde een geschenk van den Heer G. J. *Jacobsz*, oud Burgemeester der stad, hetwelk den 10 Februarij 1850 is ingewijd. — Bl. 822, reg. 14 van *onderen staat*: de beide stukken lees: de beide landschappen (*Utrecht* en *Overijssel*)

VONDELING (DE), bies- en rietplaat, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *Ridderkerk*, gem. *Pernis-en-'s Grovenambacht*, in de *Nieuwe-Maas*.

* **VOORDIJKHOORNSCHE-POLDER** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 281 bund. 45 v. r. 42 v. ell.

* **VOORDORP**. Reg. 1. staat: *St. Maartensdijk*, lees: *Maartensdijk*,

* **VOORHOUT**. — Bl. 854. Onder de hier gestaan hebbende Predikanten verdient melding de welsprekende kanselredenaar *Abraham Lens*, van 1804—1806.

* **VOORLAND**. Reg. 2 staat: *Groote-Lindt-en-Dortmond*, lees: *Groote-Lindt-en-Dortmond*,

* **VOORLINDEN** ligt 1 u. W. van *Wassenaar*, en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 105 bund. 65 v. r. 92 v. ell.

* **VOORNE**, voorn. heerl. Bl. 482, staat: eene parig lees: een-parig

* **VOORNE (KANAAL-VAN-)** is aangelegd in 1827—1830. De vier kommen zijn breed op den waterspiegel 65 ell., diep 5,118 ell. bij gewonen waterstand of 0,88 ell. onder A. P. — De lengte der schutkommen is 72,56 ell. Het kanaal heeft twee voorhavens, die aan de *Nieuwe sluis* lang 265 ell. en die nabij *Hellevoetsluis* 590 ell., beide breed 37 ell., op den waterspiegel. Het heeft gekost 1,600,000 guld.

* **VOORNE (OOST-)**. Reg. 9 staat: maar deze van tijd tot tijd aanmerkelijk zijn verminderd. lees: maar deze zijn van tijd tot tijd aanmerkelijk verminderd.

* **VOORPOLDER**. Staat: *Kralingen*. Thans lees: *Kralingen* thans

* **VOORST**, gem. De 6 scholen worden door 1000 leerlingen bezocht.

* **VOORST**, buurs., telt 54 h. en 450 inw.

* **VOORST (HET HUIS-DE-)** ligt $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Zutphen* en geheel in de gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van het d. *Gorsseel*. — Bl. 858. Daartoe behooren ook nog, behalve de in het Wbk. vermelde, de boerenerven *Zoreboom* en de *Voorster-Bouwhof*, benevens de katersteden de *Molenbelt* en het *Blek*. Reg. 35, staat: de *Vloglanden*, lees: de *Vloglanden*, — Reg. 45, staat: van *Voorst* lees: de *Voorst* — Het werd vroeger in eigendom bezeten door den Heer *Gustaaf Frederik Willem Baron van Nieuwkerck*, genaamd *Nijverheim*, die in het jaar 1846 de kleinste helft dezer gronden heeft vercocht, alsmede het huis, hetwelk sedert goddelijk is

afgebroken en thans bewoond wordt door den tegenwoordigen eigenaar de Heer **LODOWIJK CARUS ELIZA STUYVESANT KIRK**.

* **VOORST (OUD-)**. Staat: Zie **ALPONST**. lees: Zie **ALPONST**.

* **VOORSTEDIEP (HET)**. Reg. 8, staat: *Vusse* lees: *Huse*

* **VOORSTER-BEEK**. Staat: Zie **DONTSCH-BEEK**. lees: Zie **DONTSCH-BEEK**.

VOORSTER-BOUWHOE, boerenerv, prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Gorsel*, tot het landg. het *Huis-te-Voorst* behorende.

VOORSTER-KLEI, buurs., prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Voorst*.

VOORT, b., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 10 min. W. van *Rensel*; met 8 h. en ruim 50 inw.

* **VOORT (DE)**, geh., gem. *Hilvorenbeek*, telt 31 h. en 310 inw.

VOORT (OP-DEN-), ook wel de *Vorst* genoemd, geh., prov. *Limburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Posterholt*; met 24 h. en ruim 140 inw.

VOORTHUIZER-MALENVELD (HET), streek lands op de *Neder-Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. N. van *Barneveld*, eode *Voorthuizen*, eene oppervlakte beslaande van 1247 bund. 14 v. r. 10 v. ell.

VOORTSCHE-STBAAT (DE), weg, prov. *Gelderland*, gem. *Gedringen*.

* **VOORVLIET (DE)** is een gedeelte der vroeger bestaan hebbende vaart van *Zalt-Bommel* op *Culenburg*, en dient thans tot algemeen uitwatering op de *Linge* van de pold. *Heesseft*, *Oplijnen*, *Nee-lijnen*, *Est*, *Waardenburg* en *Tuil*. — Reg. 6, staat: *Boutenstijnsche sluis*, lees: *Bautenstijnsche-sluis*,

VOORWATER (DE), voorm. water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Hillegersberg-en-Rotteban*, dat van *Hillegersberg* noordwaarts op liep, doch thans door de verveening en inpoldering verdwenen is.

VOORWEG (DE), b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. Z. O. van *Hazerswoude*; met 8 h. en ruim 40 inw.

VOORWEG (DE), b., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Soetermeer*; met 79 h. en 570 inw., zich uitstreckende van de kom van het d. in eene west-noordwestelijke rigting, over eene lengte van $\frac{1}{2}$ u. gans, langs den rijweg naar den *Leydschendam*.

* **VOORWERK (HET)**, gem. *Stedum*, telt 7 h. en 50 inw. en wordt onderscheiden in *Groot-Voorwerk* en *Klein-Voorwerk*, waarvan het eerste 4 h. en 50 inw. en het laatste 3 h. en 20 inw. telt.

VORGTER-WAARDEN (DE), uiterwaarden, prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. *Elburg*, gem. *Heerde*; uitwaterende op den *IJssel* door eenen steenen en eenen houten duiker.

VORST, in het *Land-von-Kessel*. Reg. 1 en 2, staat: het *Gruubenvorst* lees: het d. *Gruubenvorst* — Reg. 5, staat: Zie *Gruubenvorst*. lees: Zie *Gruubenvorst*.

VORST, geh., prov. *Limburg*, gem. *Arcen-en-Velden*, $\frac{1}{2}$ u. van *Velden*; met 27 h. en ruim 170 inw.

VORST (DE), geh., prov. *Limburg*, gem. *Posterholt*. Zie *Vorst (Op-Den-)*.

* **VORSTENBOSCH**, d., prov. *Noord-Brabant*, is in 1850 tot een parochie verheven. De eerste, die aldaar *Pastoor* is geweest, was **W. van KRIEKEN**, die reeds sedert 1854, in hoedanigheid van *Rector te Bedaf*, **VORSTENBOSCH** bediend heeft en er nog staat.

VORTMAN, b., prov. *Overijsel*. Zie **VORTHOED**. W.

VOR-WATTICH, geh., grooth. *Luxemburg*, gem. *Necker*; met 5 h. en 16 inw.

VOSEBERGER-BRUG (DE), ook de *Roonsas-muve* genaamd of brug no. 15, brug, prov. *Gelderland*, gem. en 10 min. O. N. O. van *Heerde*, over het *Apeldoornsche-kanaal*, zijnde eene houten ophaalbrug in den weg van *Heerde* naar *Assendorp*.

VOSEBERGER-VOETBRUG (DE) of brug no. 16, brug, prov. *Gelderland*, gem. en 12 min. O. N. O. van *Heerde*, over het *Apeldoornsche-kanaal*, zijnde een draaivonder in het voetpad van *Heerde* naar *Wapenveld* en *Vorgten*.

VOS-EN-BIL (DE), landg., prov. *Overijssel*, gem. *Wijhe*, in de nabijheid van den grindweg van *Wijhe* op *Raalte*. Het bestaat uit twee boerenerven, uitgestrekte akkermaalsbosschen, groote kwekerij van eiken- en andere boomen, en beslaat eene oppervlakte van 47 bund.

* **VOSHOF**, Bl. 870. Reg. 10 staat: 24 bund. 12 v. r. 5627 v. ell. lees: 5627 bund. 12 v. r. 24 v. ell.

* **VOSKUIL** (DE), bouwerf, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van ongeveer 5 bund. — Reg. 4, staat: *Fulhorst*, lees: *Hulshorst*.

* **VOSKUIL** (DE) buurs. Reg. 7, staat: *Veerder-Wezop* en *Vattermer-Wezop*; lees: *Heerder-Wezop* en *Hattermer-Wezop*.

VOSSEBELT (DE), geh., prov. *Drenthe*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Dalen*; met 15 h. en ruim 60 inw.

VOSSEGAT (HET), water, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Hedikhuisen*.

* **VOSSEMEER**, heerl., reg. 37, staat: gem. lees: heerl. — Bl. 876, reg. 2 en 1 van *onderen*, staat: *Mr. H. J. Baron van Doorn van Kapelle* lees: *Mr. Hendrik Jacob Baron van Doorn van Westkapelle*. — Bl. 876, reg. 1, staat: *Mr. J. J. Slicher van Domburg* lees: *Mr. Jonas Jacob Slicher van Domburg*, — *Middelburg*. — Reg. 6 staat: *Jonkheer N. J. Stengracht van Duivenvoorde* lees: *Jonkheer N. J. Stengracht van Duivenvoorde*, te 's Gravenhage.

* **VOSSEMEER** (NIEUW-). Bl. 882, reg. 25, staat: (4500 guld.) lees: (5000 guld.).

* **VOSSEMEER-EN-VRIJBERGEN** (OUD-). De stat. *Oud-Vossemeer* telt 250 Communikanten.

* **VOSSEN** ligt 5 u. W. van *Apeldoorn*, en telt 2 h. en 16 inw.

* **VOSSENBERG** (DE), in *Westerwolde*, is eene verhevenheid in het veen, $\frac{1}{2}$ O. van *Vlagtwedde*.

* **VOSSENBURG**, in het *Gooregt*, telt 6 h. en 50 inw.

VOSSENPELS, geh., prov. *Gelderland*. Zie **VOSSEBELT**. W.

* **VOUTER-MEERSLOOT**. Reg. 2, staat: *Veer* lees: *Veerloot*

* **VRACHELEN**, geh., prov. *Noord-Brabant*, telt 58 h. en 550 inw.

* **VRANK**, geh., prov. *Limburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Heerlen*; met 9 h. en 60 inw.

* **VREDEBURG**, voorm. kast., bl. 890, lees: **VREDENBURG**. — Bl. 891, reg. 6, staat: verhaald lees: vertaald.

* **VREDENBURG**. Staat: landg. op het *Nederkwartier*, lees: landg. in het *Nederkwartier*,

VREDENBURG, hofst. op het eil. *Walcheren*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Middelburg*, eene oppervlakte bestaande van 18 bund. 45 v. r. 10 v. ell.

* VREDENBURG (GROOT-) beslaat eene oppervlakte van 81 bund. 81 v. r. 40 v. ell.

* VREDENBURG (KLEIN-) beslaat eene oppervlakte van 28 bund. 20 v. r. 50 v. ell.

* VREDEPOLDER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 37 bund., en watert uit door eene aluis, wijd 1,60 ell.

* VREDERIJK. Reg. 3, staat: *Abcoude-en-Baambrugge* lees: *Abcoude-Baambrugge*.

* VREEBURG, voorm. kast., staat: Zie VREDENBURG (Da). lees: Zie VREDENBURG (Da).

* VREELAND, gem. Aldaar ligt eene brug over de Vecht.

* VREESWIJK, gem. Bl. 907. De aldaar in 1839 en 1840 gelegde brug rust op 25 vaartuigen en is breed op het dek 6,40 ell.

* VREESWIJK, voorm. buit. Bl. 911, reg. 2, staat: STRICK VAN LINSCHOTEN VAN RIJNANUNKEN. lees: STRICK VAN LINSCHOTEN VAN RIJNWIJN.

* VREKWIJK telt 83 h. 200 inw.

* VRESSEL bestaat uit 36 h. en 280 inw.

* VRIES, gem. Reg. 8, staat: Nieuw-Ubbema, lees: Nieuw-Ubbena.

VRIESCHELOOSCHE-HEIDE, geh., prov. Groningen, gem. en 1 u. Z. W. van *Bellingwolde*; met 8 h. en ongeveer 40 inw.

* VRIESEKOOP, heerl., telt 33 h. en 280 zielen. — Het geh. VRIESEKOOP telt 26 h. en 240 inw.

VRIESLAND, geh., prov. Noord-Brabant, gem. en 1 u. N. van *Tilburg*; met 13 h. en ruim 60 inw.

* VRIESSCHELOO, d., prov. Groningen. Zie VRIESSCHELOO. W.

VRIESSCHEN-BROEK of VRIESSCHENHOEK, geh., prov. Limburg. Zie VRIESSCHEN. W.

§ VRIEZENDIJSCHHE-MOEREN (HET LAND-VAN-DE), voorn. streek land op het eil. *Tholen*, van welke $\frac{2}{3}$ deelen, in het jaar 1268, door WILLEM I, Graaf van *Holland* en Roomsche Koning, werden ter leen gegeven aan ALAERDE MARGRIETENZOON VAN DUVEREN; terwijl $\frac{1}{3}$ behoorde aan de Heeren van Breda. De gift door Graaf WILLEM gedaan, werd door diens zoon FLORIS V, in het jaar 1271 bevestigd, bij eenen brief, waarin de grenzen aldus omschreven worden: *En dit voirs. land enz.* Zie voorts het Wbk.

VRIEZENVEENSCHHE-AA (DE), riviertje in *Twenthe*. Zie AA (VRIESCHHE-). W.

* VRIJBERGEN paalt N. en O. aan het *Rammegors*, Z. O. aan de heerl. *Oud-Vossemeer*, Z. aan de jurisdictie van *Tholen*, en de heerl. *Poortvliet*, W. aan de schorren tegen de *Krabbenkreek*. — Bl. 920 reg. 27 staat: 1683 lees: 1685

* VRIJEDIJK. Reg. 4, staat: *Ondermans-polder* lees: *Oudemans-polder*

* VRIJHOEVE, geh., staat: Zie VRIJHORVEN-CAPPEL. lees: Zie VRIJHORVEN-CAPPEL.

* VRIJENBAN-EN-BIESLAND bevat, behalve de in het Wbk. vermelde, ook nog de h. het *Koningsveld*.

* VRIJEPOLDER-BEZUIDEN-DE-LINIE (DE) werd reeds in het begin der zeventiende eeuw in de bedijking van *het Eiland* begrepen.

* VRIJHOEF-MET-KALVERENBROEK behoort tot het kant. *Gouda*.

VRIJHOEVEN, gem., is volgens Z. M. Besluit van 10 Julij 1860, no. 96, vereenigd met de gem. *Ter-Aar*, en maakt thans daarmee de gem. *Ter-Aar-en-Vrijhoeven* uit.

- * **VRIJHOEVEN-CAPELLE**, gem., heeft eenen windkorenmolen. — In het geh. heeft vroeger eene kapel gestaan.
- * **VRIJTGERS**. Reg. 2, staat: **FRUGEN** lees: **FRUGERSA**
- VROELEN**, geh., prov. *Limburg*. Zie **VROULEN**. W. en A.
- * **VROLIKHOVEN**. Staat: Zie **VROLIKHOVEN**. lees: Zie **VROLIKHOVEN**.
- * **VROONDER-MEER**. Bl. 941, reg. 2, staat: **Pancras**, lees: **St. Pancras**,
- * **VROULEN** of **VROELEN** ligt 10 min. N. van *Noorbeek* en telt 18 h. en 90 inw.
- * **VROUWENBROEDERS-KLOOSTER (HET)**, voorm. kloost. te *Monnickendam*, staat: Zie **MARIËGAARD**. lees: Zie **MARIËGAARD**.
- VROUWEN-KLOOSTER (HET)**, voorm. kloost. van Karmelieten, te *Woudsend*, prov. *Friesland*, dat in het jaar 1539 gesticht was en tijdens de Reformatie vernietigd is.
- * **VROUWEN-PAROCHE**. Staat: Zie **LIEVE-VROUWEN-PAROCHE**. lees: Zie **LIEVE-VROUWE-PAROCHE**.
- VROUWENVAART**, b., prov. *Zuid-Holland*. Zie **VROUWEVAART**. W. en A.
- * **VROUWE-POLDER**, heerl. Bl. 945. In de kerk werd er vroeger niet een Mariabeeld, maar eene'schilderij, de *II. Maagd* voorstellende, gevonden. — Reg. 7 en 6 van *onderen*, staat: verkocht aan zija **RICHARD BARADOT**, lees: verkocht zijn aan **RICHARD BARRADOT**, — Bl. 947, reg. 16, staat: 1505 en 1594 lees: 1595 en 1594
- * **VROUWE-POLDER (ONZE-)**. Staat: Zie **HINKEL-POLDER (OOST-)**. lees: Zie **HINKEL-POLDER (OOST-)**.
- * **VROUWEVAART**, gem. *Soeterwoude*, is eene b., met 2 h. en 15 inw.
- VROUWE-VERDRIET (HET)**, geh., prov. *Noord-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Assendelft*, aan de *Nauwernasche-vaart*; met 4 h. en ruim 40 inw.
- * **VROUW-JACOBA'S-LAND**. Staat: Zie **FIJNAARD (OUDE-)**. lees: Zie **FIJNAARD (DEN OUDE-)**.
- * **VROUWINC**. Staat: Zie **VROUWINC**. Zoek dat woord hieronder.
- * **VROUWKENS-VAART**, vaart. Reg. 4, staat: de *Oude-Maas*, lees: het *Oude-Maasje*,
- VRUSSCHENHUSKEN**, geh., prov. *Limburg*, gem. en 1 u. van *Heerlen*; met 4 h. en ruim 20 inw.
- VROUWINC** of **VROUWINC**, erve, hetwelk in 1188 wordt vermeld als te liggen onder *Markelo*, prov. *Overijssel*.
- * **VUGHT (DE HOOGE-EN-LAGE-)**. Reg. 9, staat: 60 v. r. lees: 68 v. r.
- * **VUGHT**, gem. Bl. 951. Men telt er in de kom van het d. 92 h. en 450 inw. — Bl. 953, reg. 7 van *onderen*, staat: 1495 lees: 1795.
- * **VUGHT-EN-CROMVOIRT**, op bl. 954 lees: **VUGHT-EN-CROMVOIRT**,
- * **VUGHTSCHE-HOEVEN** telt 28 h. en 190 inw.
- * **VUGT-POLDER**. Staat: Zie **VUGT (DE HOOGE-EN-LAGE-)** lees: Zie **VUGHT (DE HOOGE-EN-LAGE-)**.
- * **VUILKOOP (HET HUIS-)**. Staat: Zie **VUILKOOP**. lees: Zie **VUILKOOP (HET HUIS-)**.
- * **VUILPAN (DE)** ligt $\frac{2}{4}$ u. Z. O. van *Sluis*, $\frac{1}{2}$ u. O. van *Eede*,
- VUILPOOK (DE)**, het zuidelijke der beide vaarwaters, waarin de *Nieuwe-Maas* verdeeld wordt door de plaat de *Groote-Zaag*.
- VULENCOP**, oude naam, onder welken het **HUIS-VUILKOOP**, gem. *Schalkwijk*, in het jaar 1544 voorkomt. Zie **VUILKOOP (HET HUIS-)**. W.

W.

* **WAAL (DE)**, riv., is breed aan den bovenmond tusschen den heildam en den Millingsche-waard 407 ell.; op 54 ell. boven de kraan te Nijmegen 374 ell.; even beneden de gierbrug te Nijmegen 267 ell.; aan den Rooden Leeuw te Dremmel 645 ell.; aan de Kluit te Cameren 490 ell., en te Brakel 352 ell. De nal. der peilschaal aan de WAAL te Tiel is 2,494 ell. boven A. P., en te Zalt-Bommel 2,698 ell. boven A. P.

* **WAAL ('T)**. Reg. 2, staat: arr., gem. en 1 u. N. O. van *Roden*, lees: arr., judic. en adm. kant. en 5 u. N. W. van *Assen*, gem. en 1 u. N. O. van *Roden*, — Reg. 3, staat: beukenhout. lees: berkenhout.

WAAL (DE OUDE-), water, prov. *Gelderland*, dat den Bijlandsche-waard aan de West-, Noord- en Oostzijde omringt. Het is eens genoegzaam verlande bedding der *Waal*, die door het graven van het Bijlandsche-kanaal daarvan afgesneden is. — De monding boven den Bijlandsche-waard is geheel verzand en die beneden dien waard heeft een breedte van 115 en eene diepte van 0,65—2,65 ell.

* **WAAL-EN-BURG**, pold. op het eil. *Texel*. Reg. 5, staat: 1486 lees: 1486

WAALSMONDE, oude naam van het d. **ALBLASSERDAM**, prov. *Zuid-Holland*. Zie **ALBLASSERDAM**. W.

* **WAALWIJK**, gem. — Bl. 13, reg. 52, staat: **HIERONIMUS DE VRIES**, lees: **HENRICUS DE VRIES**, — Bl. 14. Het vlek **WAALWIJK** wordt, bij **MELIS STOKER**, **WALKWIJCK** OF **DAT VEEN** genoemd. — Bl. 15. Sedert het jaar 1689 hadden de R. K. te **WAALWIJK** de godsdienst in eene schuurkerk verrigt. Aan de tegenwoordige, zeer fraaije kerk is den 9 October 1827 de eerste steen gelegd en den 21 October 1829 werd zij ingewijd. — Er is te **WAALWIJK** mede een Postkantoor.

* **WAALWIJK (BUITENPOLDER-VAN-)**. Bl. 18, reg. 4, staat: boven lees: boven A. P.

WAANSERBUREN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, grif. *Menaldumadeel*, 5 min. Z. O. van *Menaldum*; met 25 h. en 160 iv.

WAARD (DE), eil. in het *IJ*. Staat: Zie **JAN-REBELLEN-EILAND**. lees: Zie **JAN-REBELLEN-EILAND**.

* **WAARDE**, heerl. — Bl. 21, reg. 5 en 9 van onderen, staat: in *pointen* lees: en *pointe*. — Reg. 6 van onderen staat: *locame* lees: *losange* — Bl. 25. *Onderste regel* staat: de derde *Allerheiligen-vloed* lees: de vijfde *Allerheiligenvloed* — Bl. 25, reg. 37 staat: *Reigersbergsche-polder*, lees: *Reigersbergsche-polder*,

* **WAARDE (DE POLDER-VAN-)** is een calamiteuse polder.

WAARDENBURGSCHE-SLUIS (DE) OF **HET WAARDSCHEN-SLUIS**, sluis, prov. *Gelderland*, gem. *Waardenburg*, wijd 1,60 ell. en dienende tot uitwatering van de uiterwaarden van *Waardenburg* en *Opijnen*.

* **WAARD-EN-GROETGRONDEN** paalt N. W. aan den *Wieringerwaard* en is bij de *Geestmer-ambacht-sluis*, aangesloten in de *Westfriesch Zeedijk*. Het uitwateringskanaal van het *Geestmer-ambacht* loopt door den pold. de *Groet* met eene *Spui-sluis*, bij de *Groote-sluis* van het *Kolborner diep*. — Als belooning is genoten van de *Maatschappij 17½ bunders* vrij land en aan *concessionarissen* 10 bunders vrij land liggende aan beide zijden van het *Kolhornerdiep*. — Thans staan daarin 17 boerenwoningen, 1 timmermanswinkél, 1 herberg en 5 arbeiderswoningen.

* **WAARDER**, gem., bevat mede het geh. *Korte-Waarder*.
WAARDER (KORTE), geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Waarder*; met 15 h. en ongeveer 100 iuw.

* **WAARDJE (HET)**, pold. in den *Biesbosch*. Staat: Zie **KLAAS-LAUWENWAARD**. lees: Zie **KLAAS-LAUWEN-WAARD**.

WAARDSCHENDAMSCHÉ-SLUIS (DE), sluis, prov. *Gelderland*, aan de *Waal*; gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Beuningen*; gebouwd in 1828; wijd 2 ell. en dienende tot uitwatering van den *Benningsche-Wearische-en-Neerssche-merwaarden-polder*.

WAARDSCHÉ-SLUISJE (HET), sluis, prov. *Gelderland*. Zie **WAARDSCHENDAMSCHÉ-SLUIS (DE)**.

* **WAARD-SLUIS (DE)**, schutsluis, prov. *Utrecht*, gem. en $\frac{1}{4}$ min. N. van *Utrecht*, in *Louwenregt*, scheidende de *Vecht* van den *Vaartsche-Rijn*. Deze sluis heeft twee kokers, als: de grootste wijd 8,16 ell., afgesloten door 2 puntdeuren, naar den *Vaartsche-Rijn* gekoerd, en de kleinste wijd 5,30 ell., met een paar puntdeurtjes en eene waaijerdeur.

WAARLAND, naam, welken men in de wandeling veelal geeft; aan den *WATERLANDSCHE-POLDER*, prov. *Noord-Holland*. Zie **WATERLANDSCHE-POLDER (DE)**.

WABSE, huurs. prov. *Drenthe*. Zie **WAPSE. W.**

* **WAD (HET UITHUIZER-)** staat: Zie voorts **WADDEN (DE)**. lees: Zie voorts **UITHUIZER-WAD (HET)**.

* **WADAN**. Staat: d. in *West-Indië*, lees: d. in *Oost-Indië*.

* **WADDINXVEEN-EN-GOUDKADE**. Reg. 6 staat: aan gene zijde lees: aan gene zijde

* **WADENOIJEN**; gem., bevat de d. *Wadenloijen*, *Drumpt* en het geh. *Passewaay*.

* **WADENOIJEN**, heert. In het d. ligt eene vaste houten brug over de *Linge*.

* **WADWERD**. Reg. 18 en 19, staat: de in het jaar 1757 doorgebroke dijck liep over de zeevierde heen. lees: de in het jaar 1717 doorgebroke dijck liep over deze vierde.

WAEIJEN (VAN-DER-), voorm. state, prov. *Friesland*, in *Franskeradeel*. Zie **ANNOINGA. W. en A.**

* **WAERT (HET HUIS-TE-)**. Staat: Zie **WAARD**. lees: Zie **WAARD (HET-HUIS-TE-)**.

* **WAGENBERG**. De huizen van dit d. zijn grootendeels gelegen aan den klinkerweg van *Geertruidenberg* naar *Willemsstad*, terwijl een dergelijke weg van dit d. naar de *Hooge-Zwaluwe* aangelegd is. — Er is hier eene bierbrouwerij en een windkorenmolen. — De R. K. kerk heeft een smalen vierkanten toren tegen de kerk aangebouwd, met uurwerk en klok en een houten koepelvormig dak.

* **WAGENINGEN**, kant., bevat, behalve de in het *Wbk.* opgegevene fabrieken, ook nog 1 pottenbakkerij, 1 fabriek van *Koulsch-aardenwerk*, 1 zontsiederij en 2 runmolens.

* **WAGENINGEN**, gem., bevat, behalve de in het *Wbk.* vermelde huurs., ook nog het *Iekken-sveer*. — Onder de hier gestann hebbende redikanten was ook de door zijne schriften bekende *WILLEM NICOLAAS LUNING*, van 1812—1819. — Bl. 56. Er is te **WAGENINGEN** ook een *Bank van Leening*. — Bl. 57, rog. 2 staat: *Kerkstraat*, lees: *Kerkstraat*,

* **WAGENINGS-HARTEN** is geen b. maar een geh.

WAJANG, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*. Zie **WAYANG (DE)**.

* **WAJKESTEIN**. Staat: Zie **WAALJESTEIN**. lees: Zie **WAALJESTETS**.

WAIJNSTEIJN, adell. b., prov. *Gelderland*. Zie *Wassena. W.*

* WAISSELA-A. *Staat*: Zie *Wassena-a.* Zie ook watard hiërarchie.

WAL (DE), geh., prov. *Friesland*, kw. *Oosteryoo*, griet. *Troost-steradeel*, $1\frac{1}{2}$ u. Z. van de kerk van *Oostermeer*. Het is een omzienlijk geh., bestaande uit eene dubbele rij huizen, ter wederzijde van den weg van *Suameer* naar *Oostermeer*. Het heeft eene korenmolen, en telt met *Snakkerburen*, dat er eene b. van uitmaakt, 81 h. en 440 inw.

WAL (DE), b., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Empel-en-Nieuwij*, het oostelijke gedeelte van het d. *Empel* uitmakende.

* WALCHEREN. Bl. 69, *staat*: have voormalige haven, lees: have voormalige haven, — Bl. 72, *staat*: Graaf *Holland* en *Zeland*, lees: Graaf *van Holland* en *Zeland*, — Bl. 74, reg. 27, *staat*: naar het kanaal van *Vere* lees: naar den kant van *Vere* — Reg. 36 en 37, *staat*: VAN CHATHAM. lees: Lord CHATHAM.

* WALCHEREN, polderarrondissement. Reg. 9 *staat*: belastbaar land, lees: schetbaar land,

WALCHEREN, hofstede op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Middelburg*, aan den straatweg naar *Batting*.

WALDAMME, hofstede op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeland*, gem. en 25 min. Z. O. van *Middelburg*, eene oppervlakte bestaande van 55 bund. 78 v. r. 50 v. ell.

* WALDBREDIUS. Bl. 80, reg. 1 en 4, *staat*: WALBREDIUS is: WALBREDIUS — Reg. 5 en 6, *staat*: en een vruchtbaar lees: in een vruchtbaar

WALK, geh., prov. *Limburg*, gem. en 5 min. van *Heythain*; met 24 h. en 120 inw.

* WALRICH, voorn. kloost., is, naar men wil, ten tijde der Reformatie in den Spaanschen oorlog gesloopt. Men ziet er thans nog de grachten, fondamenteen en muren van eene kapel. Reg. 6, *staat*: A. D. W. MURKHA, lees: A. D. W. MURKHA,

* WALS telt 16 h. en 110 inw.

* WALSUM. *Staat*: Zie *WILSUM*. lees: Zie *WILSUM*.

* WALTA, voorn. state, griet. *Wousteradeel*, lag ten O. van en aan het d. *Tyerkwerd*. Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 31 bund.

* WALTER. Reg. 2, *staat*: *Doncolt*, lees: *Doncols*,

* WALWILLER is geen geh., maar een d.

* WAMEL, gem. Reg. 3, *staat*: Tel lees: Tiel

* WAMEL, gem., bevat 1574 bund. belastbaar land — De inv. vinden veel hun bestaan in den landbouw, de tabakplantterij, oest- en veeveelt. — De twee Israëlieten, die er wonen, behooren tot de bijkerk te *Bruten*. — De 2 scholen worden gezamenlijk door 200 leerlingen bezocht. — Men telt in de kom van het d. 61 h. — De Herr. kerk was vroeger eene kruiskerk, van welke alleen het koor en de zijwingsel nog aan- wezig zijn; zij heeft eenen spitsen, houten toren. — In 1823, gebouwde R. K. kerk is een fraai gebouw, met een koepeltoren en van een orgel en drie altaren voorzien.

* WAMEL-EN-DREUMEL. Reg. 2, *staat*: *Eotenburg*. lees: *Eotenburg*.

* WAMELSCH-UITERWAARDEN-POLDER paalt N. aan de *Wiel*, O. aan *Leeuwen*, Z. aan den *Bandijk* en het dorp, W. aan de *Dreumelsche uiterwaarden*. — Deze polder beslaat, volgens het kadaster, een

oppervlakte van 165 bund.; telt 6 h., waaronder 3 boeckdijfmal en wordt door eene stuis op de Drenthe'sche uitwateringen van het overtollige water ontlaat. Het polderbestuur bestaat uit twee Raadgruwarders, eenen Secretaris en eenen Ontvanger.

* WANNERT ligt Z. W. van Leeuwarden, telt 7 h. en ruim 40 inw.

WANASEPI, d. in Oost-Indië, op het eil. Java, resid. Krusamy, met aanplantingen van suikerriet.

WANGI-WANGI-ARCHIPEL, groep eil. in Oost-Indië, in de Zee-ouwe-Floris, ten Z. van het eil. Celebes.

* WANNEPERVERN. Reg. 7 en 8, staat: Boekebosch, lees: Roekebosch,

* WANNIAHUIZEN lees: WARNIAHUIZEN. Het is geen h. maar een geh. en telt 7 h. en ruim 40 inw.

* WANROY bevat, behalve de in het Wbk. vermelde h. en geh., ook nog de geh. de Noord, de Kwilen en de Park, benoemde h. de Peelstraat en de Heidensche-straat.

* WANSWERD heeft eene Hervormde kerk, zijnde een beuk, ruim, langwerpig vierkant geboaw, met eenen stompen toren en van een orgel voorzien.

* WAPENVELDE. De kerk is een halve cirkel, tegen de pastorijs aangebouwd. Boven den predikstoel is het kleine orgel.

WARCHORST, landhoeve, prov. Overijssel. Zie WARKHORST (DE). W. en A.

* WARENDORPER-SCHANS (DE). Staat: DE BEEMERHEER-SCHANS lees: DE BUISERHEER-SCHANS

* WAR. Staat: Friesland, lees: Friesland,

* WARF (HET OUDE-). Reg. 7, staat: Oude-Warf lees: Oude-Warf

* WARFFUMBORG. — Bl. 103, reg. 9, staat: Schathuis lees: Schathuis

* WARFFUMMER-KWELDER. De Noordpolder werd in 1811 (niet in 1812) binnengedijkt. — Reg. 10, staat: Baflo, lees: Baflo, — Reg. 12 en 13, staat: VAN CLANRICANTY, lees: VAN CLANCANTY, — De scharen te Ooldorp en te Warffum gevonden, waren wot zeer door roet aangetaan en verteerd, dat zij niet vervoerbaar waren, en dadelijk in stukken zijn gevallen. Er is dus geen van die scharen naar het archief te Groningen overgebracht. Maar de monstroschaar te Groningen, in het archief aanwezig en volkomen gelijk aan de beide eerstgenoemden, is in het veen bij Bourtange gevonden (1).

* WARFFUMMER-MAAR (HET) vereenigde zich aan de Haantil met het Besquerder-maar (niet met het Bafloër-maar).

* WARFSTER-MOLEN telt 20 h. en 120 inw.

WARFUMBURG, burg, prov. Groningen. Zie WARFFUMBORG. W. en A.

WARGA, beter WARREGA, kadast. gem., prov. Friesland, kw. Oostergoo, griet. Idaarderadeel, arr. Leeuwarden, kant. Rauwerd, bevattende de d. Warrega, Warstiens en Wartena, en belassende, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2856 bund. 21 v. r. 10 v. ell., waaronder 2851 bund. 23 v. r. 76 v. ell. belastbaar land.

* WARGAASTER-VAART (DE). Staat: kw. Westergoo, lees: kw. Oostergoo,

* WARKEMAHEERD beslaat met de daartoe behoorende gronden eene oppervlakte van 158 bund.

(1) Men zie over de eerstgenoemden Dr. B. WESTERHOFF, de Kwelderpressie nader oegelicht. Gron. 1844, danteek., bl. 4.

* **WARLESLE**, lees: **WARNESLE**.

* **WARM**, huurs., prov. *Gelderland*, telt 51 h. en ongeveer 220 inw.

* **WARMELO** of **WERMULO**. De Heeren van **WARMELO** zijn in de oude geschiedenissen zeer vermaard als leden der hooge regering van *Overijsel*. **WYBROECH VAN WARMELO** wordt vermeld, in den jare 1460, als verschenen op den landdag te Deventer.

WARMONDER-LEE (DE), riviertje in *Rijnland*. Zie **LUMM** (na). W.

WARNI, Latijnsche naam van de **VARINEN**, die hier oudtijds woonden. Zie **VARINEN**.

* **WARNIAHUZEN** is geen b., maar een geh.

* **WARNS**. *Staat*: **WARLESLE**, lees: **WARNESLE**. — Het telt in de kom van het d. 35 h. en 240 inw. en met de daartoe behoorende b. 106 h. en ruim 560 inw.

* **WARNSVELD** bevat, behalve de in het *Wbk.* vermeldde, ook nog de huurs. Ooijershoek en Baronsbergen. — *Reg.* 7, *staat*: **Snideras**, lees: **Snideras**, — *Bl.* 119. De beide scholen worden gemiddeld door 150 leerlingen bezocht.

* **WARNSVELDSCHÉ-DIJK** (DE) heeft eene overlaat lang 228 ell., en werke op 5,65 ell. Deventersche peil.

* **WARVELDER-SCHANS**. Ter plaatse, waar zij gelegen heeft, liet men thans eenen vierkanten aarden wal, omgeven van eene breede en drooge gracht. De oorsprong van deze schans is onbekend zoodat men daarvan zij haren naam heeft ontleend.

* **WARVEN** (DE), geh., ligt 70 min. *Z. W.* van *Oterdum*, en telt 12 h. en ongeveer 80 inw.

* **WASCHTER-MOLEN** is geen b., maar een geh.

* **WASKEMER** (HET GROOT-) en **WASKEMEER** (HET KLEIN-) liggen in de *Friesche griet*. *Stellingwerf-Oostênde*, $\frac{1}{2}$ u. *N.* ten O. van *Donkerbroek*.

* **WASPIK** (BUITENDELLEN-VAN-GROOT-). *Staat*: Zie **BOITENDELLEN-VAN-WASPIK-OOST-EN-WEST-VROUWKENVAART**. lees: Zie **BOITENDELLEN-VAN-WASPIK-OOST-EN-WEST-VAN-VROUWKENVAART**.

WASPIKDIJKSKEN, h., prov. *Noord-Brabant*. Zie **DIEKSKEN**.

* **WASSEMEER** (HET HILVERSUMSCHE-) of HET **HILVERSUMSCHE-WASSEMEER** beslaat eene oppervlakte van 6 bund 80 v. r.

* **WASSEMEER** (HET LAARDER-) of HET **LAARDER-WASSEMEER** ligt gedeeltelijk gem. en 40 min. O. van *Hilversum*, gedeeltelijk gem. en $\frac{1}{2}$ u. *Z. W.* van *Laren* en beslaat eene oppervlakte van 50 bund. 4 v. r. 90 v. ell. — Dit water en het *Hilversumsche-Wassemeer* loopen ineen. De grensscheiding der gem. *Hilversum* en *Laren* loopt er door. Het zijn overblijfselen van afgegraven veenen en zij worden gebruikt om de schapen te drenken en te wasschen, van daar de benaming, doch zij verminderen jaarlijks in omvang.

* **WASSENAAR**. Onder de hier gestaan hebbende *Predikanten* verdient melding de *Oostersche taalgeleerde ALBRATUS SCHULTERS*, van 1711—1715. — *Reg.* 3, van *onderen*, *staat*: 1148, lees: 1347.

* **WASSENAAR** (OUD-). *Reg.* 6, *staat*: **GIJLLAUX** lees: **GOULLAUX**

* **WASSENAAR-EN-ZUIDWIJK** bevat het d. **WASSENAAR**, benevens de geh. den *Deyl*, *Leydsche kant*, *Veenzijde*, *Haagkant*, *Duinkant*, *Smokkelbrug*, *Oostdorpen* *Zeedninen*.

* **WASSERBILLIG**, d. *Reg.* 18, *staat*: **WASSEBILLES**, lees: **WASSERBILLIG**; — *Bl.* 135, *reg.* 10, *staat*: **TRIENENAARS** lees: **TRIERENAARS**

WATER (HET), groote watervlakte in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Madc-en-Drimmelen*, tuschen de *Pietersplaat*, *Maltha* en de *Ganzewei*. — Het gat van de *Gans* en het *Drooggat* loopen er in uit.

WATEREGGE, buurs., prov. *Overijssel*, gem. *Ambt-Almelo*, $\frac{1}{2}$ u. N. van *Almelo*; met 30 h. en ruim 210 iaw.

WATERGANG (DE), water, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Capelle*, in eene westelijke rigting loopende van het geh. de Hooge-vaart naar de Nieuwe-vaart in die gemeente.

WATERGOOR, buurs., prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Nijkerk*. In dit geh. lag vroeger het landg. *Watergoor*.

* **WATERGOOR**, hofstede, is in 1849 voor afbraak verkoocht.

* **WATERGRAAFSMEEB**. Het zuidelijk gedeelte der ringvaart, begrepen tusschen de *Hardveldsche* brug en den *Amstel*, maakt een gedeelte uit van de *Keulse-vaart*, en heeft eene breedte van 21 ell. — Bl. 142, reg. 16, staat: *Onder-Amstel*, lees: *Onder-Amstel*,

* **WATERHOEK**, buurs. in *Twenthe*, telt 7 (niet 74) huizen.

* **WATERING (DE)**, gegraven vaart onder de *Veenhop*. Staat: *Zie BERTSKOOPWATERING*. lees: *Zie BERTSKOOPWATERING*.

* **WATERINGEN**, gem., bevat mede de b. *Noordweg* en de *Z. wet*. — Bl. 145, reg. 18, van *onderen* staat: 1396 lees: 1496 — Bl. 146, reg. 6, staat: De *Herv. kerk*, lees: In de *Herv. kerk*,

* **WATERINGSCHESLUIS** is wijd 4,06 ell.

* **WATERINGSKANT (DE)**. Reg. 3, staat: *Shagen*, lees: *Schagen*, — Het bestaat uit 2 h. en 15 inw.

* **WATERKANT**, geb., prov. *N.-Holland*, telt 26 h. en ruim 180 iaw.

* **WATERLAND**, dijkgraaf-en-hoogheemraadschap. Het zomerpeil is 1,10 ell. onder A. P. — Reg. 11, staat: in den *Waterlandsche-Zeedijk*, lees: en den *Waterlandsche-Zeedijk*,

WATERLANDSCHE-POLDER (DE), in de wandeling veelal het *WAERLAND* genoemd, polder, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Haringcarpel*; palende N. aan den *Slootgaardpolder*, O. aan den *Leijerpolder*, Z. aan den *Heer-Hugopolder*, W. aan de *Bleekmeer* en den *Speketers-polder*. Deze pold. beslaat, volgens het kadaaster, eene oppervlakte van 345 bund. 63 v. r. 80 v. ell. alles schotbaar land; telt 50 h., waaronder 14 boerderijen, en wordt door eenen molen, op de *Raaxmaatsboezem*, van het overtollige water ontaast. Het polderbestuur bestaat uit eenen *Dijkgraaf* en eenen *Molenaar*.

* **WATERLOO**, b. in *Staats-Vlaanderen*, ligt $\frac{5}{2}$ u. van *Sluis*.

WATERMOLEN-BRUG (DE), houten brug, prov. *Overijssel*, gem. *Wiersele*, wijd tusschen de landhoofden 2,70 ell.

WATEROP, geb., prov. *Limburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Gulpen*; met 36 h. en ongeveer 160 inw.

* **WATERVAL** ligt Z. Z. W. van *Ulestraten*.

* **WATINGA**. Ter plaatse, waar deze stats gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij.

WATOKOEROE, d. in *O.-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djocjokarta*.

WATOE-SOEMBER, bergrug op het eil. *Java*, resid. *Bagelen*. — Van dezen bergrug heeft den 28 October 1849 eene aardstorting plaats gehad, waardoor eenige weinig beduidende bergstroomen zoodanig opgestopt zijn, dat deze eenen geheel anderen loop hebben genomen, en in de dorpen *Sebawi* en *Kezengi*, in het distr. *Tjangkreb*, belangrijke verwoestingen hebben aangerigt, zijnde er onder anderen 12 woningen ingestort, 9 door het water medegesleept en een groot aantal vruchtboomen ontworteld en omgevallen. Daar dit onheil in den vroegen morgen plaats had, toen vele der bewoners nog sloepen, hebben daarbij twaalf menschen het leven verloren.

* **WATSMA.** Ter plaatse, waar deze state bestaan heeft, ziet men thans eene arbeiderswoning

WAU (DE), WAY WAU, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Amboins*, met eene noordwestelijke rigting, tusschen de d. *Lebaleho* en *Wausela-a* door, in den *Archipel-van-St.-Lazarus* uitlopende.

§ **WAUSELA A** of **WAISSELA-A**, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Amboins*, in *Hitoe*, aan de Noordkust, gesp. *Oeli-Ata*, $\frac{1}{2}$ mijl van *Ceyt*.

* **WAVER (RIJKE-)** is eene b., geen geh.

* **WAVEREN.** Reg. 24, staat: (*losanges*) lees: (*losanges*)

WAWA-KARANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op het zuidelijke Schiereiland.

* **WAY** is geen eil. maar een d.

* **WAYGAMME.** Staat: Zie *MISSEVAL*. lees: Zie *MISSEVAL*.

WEBRIG of **WEERIG**, geh., prov. *Limburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Spaubeek*; met 5 h. en 20 inw.

* **WECKDAM** is een geh. in *Twenthe*.

WEDERGEVONDEN (NIKUW-) koffijplant en kweekgrond, kol. *Suriname*. Zie **WEERGEVONDEN (NIEUW-)**. W.

* **WEDERHOOP (NIEUW-)**. Reg. 4, moeten de woorden: beendenwaarts aan de *Commewijne* *wegvallen*.

WEED (DE), geh., prov. *Noord-Holland*, gem. *Venhuizen-en-Hen*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Venhuizen*; met 5 h. en ruim 20 inw.

* **WEEDA-EILANDJES** worden door *ARROWSMITH* de *WIDET-EILANDEN* genoemd. Het zuidelijkste gedeelte ligt op 0' 40" Z. B., ofschoon de meeste kaarten dit 10" meer noordelijk plaatsen. Het is eene groep van 15 lage en ongelijk groote eilanden, door banken met elkander vereenigd, het is niet raadzaam ze te digt te naderen; de nabijheid is vuil en de stroom trekt sterk.

* **WEEGGELO** is geen b., maar eene huurs.

WEEGJE (HET) geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Broek e. a.*, $\frac{3}{8}$ min. N. W. van *Broek*, nabij de *Gouwe*.

* **WEELE.** Staat: *RISSENBEEK* lees: *RISSENBEEK*

* **WEEL-EN-BRAKEN** paalt N., O., Z. en W. aan *Obdam*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 74 bund. 61 v. r. 70 v. ell.; bevat slechts 1 h.; wordt door eenen molen, op de watering van *Obdam*, van het overtollige water ontlast, en staat onder het bestuur van eenen *Dijkgraaf*, *Penningmeester* en twee *Heemraden*.

* **WEELZIGT.** Reg. 7, Staat: *JACOB MOOLENBEEK*. lees: *JACOB MOOLENBURGH*.

WEERDIJK (DE OUDE-), dijk, prov. *Groningen*. Zie **WEERDIJK (DE)**. W. en A.

* **WEERDINGA** ligt prov. *Drenthe*.

WEERDSLUIJ (DE), sluis, prov. *Utrecht*. Zie **WAARDSLUIJ (DE)**.

* **WEERDT** of **WEERT**, ligt $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Linnen* en telt 8 h. en 70 inw.

* **WEERE (DE)**, prov. *Noord-Holland*, ligt ook ten deele gem. *Zijbecarspel-en-Benningbroek*, en telt 89 h. en 330 inw., als: 21 h. en 150 inw. onder *Abbekerk-en-Lambertschagen*; 33 h. en 170 inw. onder *Hoogwoud-en-Aartswoud* en 5 h. en 30 inw. onder *Zijbecarspel-en-Benningbroek*.

WEERE (DE), geh., prov. *Noord-Holland*. Zie **WEEREN (DE)**. W.

* **WEEREN (DE)**, streek lands, prov. *Friesland*. Aldaar staan 9 h. met ruim 60 inw.

WEEREN (DE), geh., prov. *Friesland*. Zie **THEZOLSTRA-WEEREN**. W.

WEERHUIS of **WEERHUIZEN**, geh., prov. *Friesland*, kw. *Zeeuwou-*
den, griet. *Utingeradeel*, $\frac{1}{2}$ u. N.W. van *Akkrum*; met 2 h. en 13 inw.

* **WEERKLANK** (DE), b., bij *Leeuwarden*, telt 24 h. en 140 inw.

* **WEERSELO**. Reg. 3, staat: *Lossen*, lees: *Losser*,

* **WEERT**, bevat, behalve de in het Wbk. vermelde geh., ook nog de
voorpoorten: *Beekepoort*, *Dries*, *Maaspoort* en *Molenpoort*,
benevens de b. *Boshoverbeek*, vroeger deel gemaakt hobbende
van het geh. *Boshoven*, waarvan zij thans door de *Zuidwillemsvaart*
gescheiden is, en de *Biest*. — De st. **WEERT** heeft mede een *Post-*
kantoor.

* **WEERT**, geh., gem. *Meerssen*, ligt W. N. W. van *Meerssen*.
aan den *Straatweg* op *Maastricht*.

WEERT, geh. prov. *Limburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Bunde*; met 3 h.
en 12 inw.

WEERT, geh., prov. *Limburg*, gem. *Horn*. Zie **WEERT**. W.

WEERT, geh., prov. *Limburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Roermond*; met
15 h. en 130 inw.

WEERT (DE), geh., prov. *Limburg*, gem. *Linnen*. Zie **WEERT**.
W. en A.

WEERT (DANIELS), naam, welken men wel eens verkeerdelijk
geeft aan het geh. **DANIELSWIJK**, prov. *Limburg*. Zie **DANIELSWIJK**.

WEERT (VISSER-), geh., prov. *Limburg*. Zie **VISSERWEERT**. W.

* **WEESP**, gem., bevat ook het geh. *Bloemendaal*, benevens
de b. *Klompweg* en 's *Gravelandsche-weg* en gedeelten
van het geh. *Smal-Weesp* en van den *Stammerdijk*. — Bl.
206. In het jaar 1849 zijn aldaar doorgevaaren 11,844 schepen
en 733 vloten. — Onder de alhier gestaan hebbende *Herv. Pre-*
dikanten verdient vooral melding de beroemde **BALTHASAR BEKKER**
van 1677—1679. — Bl. 207, reg. 4 van *onderen*, staat: **HENDRIK**
tees: **HENDRIK** — Bl. 208. De *schutsluis* is wijd in den dag, 8,11
ell., de *schutkolk* lang 83,63 ell. en heeft 3 paar deuren, allen naar
de *Vecht* gekeerd.

WEESP (HATTEMER-), buurs., prov. *Gelderland*. Zie **WEESP**
(HATTEMER). W.

WEESP (SMAL-), geh., prov. *Noord-Holland*, gedeeltelijk gem. en
5 min. W. van *Weesp*, gedeeltelijk gem. *Weespercarpel*; met 6 h.
en ruim 30 inw. onder *Weesp*.

* **WEESPERCARSPEL** bevat, behalve de in het Wbk. vermelde, ook
nog de geh. den *Horn*, *Klomp*, de *Gaasp*, *Lange-Muider-*
weg, *Vechtdijk*, 's *Gravelandsche-vaart*, het *Gein*, *Ab-*
couder-straatweg en gedeelten van het d. *Ankeveen*, van het
geh. *Smal-Weesp* en van den *Stammerdijk*.

WEZEN-ERF, bouwhoeve, prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. Z.
ten W. van *Apeldoorn*, in de buurs. *Ugchelen*; eene oppervlakte be-
slaande van 12 bund. 35 v. r. 8 v. ell.

WEG (DE OUDE-TWENTSCHE-), weg in *Overijssel*, van *Zwolle*
in eene oost-zuidoostelijke rigting, langs *Almelo*, *Borne* en *Enschede*
naar de *Duitsche grenzen* loopende. Hij wordt vervangen door den
grooten weg der tweede klasse No. 2, die van *Zwolle* in bijna de
zelfde rigting over *Raalte*, *Wierden*, *Almelo*, *Borne* en *Enschede*
loopt, in 1832 aangelegd en gedeeltelijk beklinkerd en gemacadami-
seerd is.

* **WEGBUURTE**. Staat: Zie **WEYBUURTE**. lees: Zie **WEYBUURT**.

* **WEGER** is geen geh., maar een d.

* **WEGGELE** is geen b., maar eene buurs.

* **WEHE**. Van dit d. is in 1850 een grindweg naar Ulrum door Leens aangelegd, welke den 4 December van dat jaar voltooid was. — De kerk en pastortj zijn in 1850 geheel herbouwd, en op 12 Januarij 1851 is het nette kerkje ingewijd, de pastortj is van eenen smaakvolten tuin, waarin een groot aantal fraaie heesters, omgeven.

WEIDE (DE), h., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, gried. *Stellingwerf-Oosteinde*, $\frac{1}{2}$ u. van *Langedijke*, waartos het kerkelyk behoort.

* **WEIDE (DE ANDELSCH-EN-DE-GIESSENSCH-)** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 219 bund. 91 v. r. 64 v. ell., waaronder 219 bund. 10 v. r. 64 v. ell. schotbaar land, als: onder *Andel*, volgens het kadaster 155 bund. 54 v. r. 40 v. ell. en onder *Giessen* 86 bund. 57 v. r. 24 v. ell. Het zomerpeil van de *Andelsche-weide* is 0,20 ell.

* **WEIDE (DE HOOGE-)** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 555 bund. 33 v. r. 41 v. ell.; telt 61 h., waaronder 13 boerderijen, en watert, wegens zijne hooge ligging, uit op de Vleutensche-Wetering, die gemeenschap heeft met den Leydsche-Rijn door de sluisen bij Jaffa en aan den Heldam, en met de Vecht door de sluis bij den Zuilensche koormolen. Het polderbestuur bestaat uit eenen Weigraaf, drie Heemraden, eenen buitengewonen Heemraad en eenen Secretaris.

WEIMERT, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Zundert-en-Wenhout*, $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Groot-Zundert*; met 15 h. en 80 inw.

* **WEIPOLDER (DE)**, gem. *Sommelsdijk*, is onbehuisd, en wordt door eene sluis, op de haven van Sommelsdijk, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit vier Heemraden, drie Geworonen, eenen Penningmeester en eenen Secretaris.

WEIPOORTSVLIET (DE) is eigenlijk eene tak of sprank van de *Zwet*, welke tak ook wel de *Zwier* genoemd wordt.

* **WEIS (ALT-)**. Staat: Zie *ALTWEIS*. lees: Zie *ALTWEIS*.

WEIWER-ARKEMA, boerderij, prov. *Groningen*, gem. en 25 min. N. O. van *Grijpskerk*, op de *Waarden*, eene oppervlakte beslaande van 57 bund. 79 v. r. 4 v. ell.

* **WELBERGSCH-POLDER (DE)**, prov. *Noord-Brabant*, telt 30 h.

WELDENNES, voorm. amb., prov. *Noord-Brabant*. Zie *WELNES. W.*

* **WELDSEN (GROOT-)** en **KLEIN-WELDSEN**. Staat: Zie *WELDEN*. lees: Zie *WELSDEN (GROOTE-)* en *WELSDEN (KLEINE-)*.

WELERI, d. in *Oost-Indië*. Zie *WILLERIE. W.*

* **WELEVELD**. Reg. 4, staat: borg lees: burg

WELGELEGEN, hofst. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. *Oost-en-West-Souburg*, $\frac{1}{2}$ u. Z. ten W. van *Oost-Souburg*, even ten

N. O. buiten de stad *Vlissingen*, aan den straatweg naar *Middelburg*.

WELGELEGEN, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. en even ten Z. van *Middelburg*, aan den straatweg naar *Vlissingen*.

§ **WELHERI**, d. in *Oost-Indië*. Zie *WILLERIE. W.*

WELHERI, bosch in *Oost-Indië*. Zie *WELSERIE. W.*

* **WELIE**. Staat: Zie *WELIJ*. lees: Zie *WELY*.

WELIRI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*. Zie *WILLERIE. W.*

WELIRI, bosch in *Oost-Indië*. Zie *WELSERIE. W.*

* **WELIS (DE)**, bergketen, is 5387 ell. hoog.

WELLAHAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Djapara*, aan de *Tangoel-Angien*, grootendeels door *Chinezen* bewoond.

* **WELLAND**. Bl. 251, reg. 18 en 17, staat: *Looswa. lees: Lœctra.*

* **WELLENSEIND** is een geh.

WELLENLOOY, geh., prov. *Limburg*, gem. en 2 n. van *Bergen*; met 57 h. en 240 inw.

* **WELLENSTEIN**. De kerk is aan de H. *Anna* toegewijd.

WELLES, gebergte in *Oost-Indië*. Zie *WELIS*. W. en A.

WELLSCHÉ-BROEK (HET), gedeelte polderland in den *Bommelerwaard*, prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kant. *Zalt-Bommel*, gem. *Ammersoden*; palende N. W. aan den *Ham*, N. O. aan de *Riemers*, Z. O. aan den *Maasdijk*, Z. W. aan den *Binnenpolder-van-Hemert*. Het slaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 91 bund. 10 v. r. 40 v. ell.; bevat 1 h., en wordt door de *Wellsche-beek* en de *Omsloot*, op den *Binnenpolder-van-Hemert*, van het overtollige water ontlast.

* **WELSCHEN**. De kerk is aan den H. *Jacobus* toegewijd.

* **WELSDEN (GROOTE-)** ligt $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Margraten*, en telt 52 h. en 200 inw.

* **WELSDEN (KLEINE-)** ligt 20 min. W. N. W. van *Margraten*, en telt 12 h. en 90 inw.

* **WELSOORDE**, watering, staat: *WELSOORDEN lees: WELSOORDE*

WELSUM, buurs., prov. *Overijssel*. Zie *WILSUM*. W.

WELSUMER-BUITENWAARDEN, uiterwaarden, prov. *Overijssel*, arr. en kant. *Deventer*, gem. *Olst*; palende N. aan *Veessen*, gem. *Heerde*, O. aan den *IJssel*, Z. aan *Terwolde*, gem. *Voorst*, W. aan den *IJseldijk*, en eene oppervlakte beslaande van ongeveer 240 bund. Zij wateren uit, door eenen houten duiker, op den *IJssel*.

* **WELTERHOVEN**. Reg. 2, staat: *Noord-Brabant*, kw. *Kennemerland*, lees: 's *Hertogenbosch*, kw. *Kempenland*,

WELTEVREDEN, buit., prov. *Gelderland*, gem. en in het d. *Brummen*; aan den straatweg, eene oppervlakte beslaande van 1 bund. 28 v. r. 92 v. ell.

WELVIJET, water in het *Land-van-Putten*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Simonshaven-en-Schuddebeurs*, in den *Simonshavensche-polder*, welks westelijke zijde het kronkelende van het Zuiden naar het Noorden doorstroomt.

* **WELZINGE**. Reg. 27, staat: *WILLEM IV*, lees: *WILLEM VI*, — Reg. 34 staat: veertiende eeuw, lees: achttiende eeuw,

* **WELZINGEN-POLDER** is, naar het schijnt, tusschen de jaren 1545 en 1552 bedijkt.

* **WEMBLE**. Reg. 2, staat: *WENELDINGEN*, lees: *WENELDINGE*,

WENDELGORSGOOT, water, prov. *Overijssel*, gem. *Wierden*.

* **WENBRANGE**. Staat: in de heerl. *Clerff*, lees: in het balj. van *Bastenach*,

WENGELEERWAARDEN, uiterwaarden, prov. *Overijssel*, arr. en kant. *Deventer*, gem. *Wijhe*; uitwaterende op den *IJssel* door eenen steenen duiker, wijd 0,60 ell.

* **WEPEREN** of *WEPER* telt 6 h. en ongeveer 50 inw.

* **WEREHUIZEN**. Staat: Zie *WERREUS* en zoek dat woord hier voor.

* **WERENDIJKÉ** bevat 4 h., bewoond door 4 huisgez., uitmakende eene bevolking van 24 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden.

* **WERFHORST** ligt 10 min. Z. van *Doornspijk*, en telt 46 h. en ongeveer 540 inw.

WERINEN, oude bewoners dezer landen. Zie *VARREN*.

WERKEN (DE). Bl. 267, reg. 27 en reg. 29 en 30, staat: de *Roux van Akerhade*, lees: *Roux van Alkemade*,

* WERKENDAM bevat de pold. Keizersguldenwaard, Kolverwaard, Kievitswaard, Happenhennip, Hardenhoest, en Rijerwaard. — Bl. 271, reg. 26 en 27, staat: gereisterd lees: gelaisterd

WERKEN-EN-SLEEUWIJK (DE) bevat de d. de Werken en Sleeuwijk, zijnde het d. de *Werken* verdeeld in de b. of wijken Kom, Werkensche-dijk en Kille, en het d. *Sleuwijk* in de b. Kerkeinde en Hoekende.

* WERK-EN-HOOP, hofstede, prov. *Noord-Holland*, gem. *Weespercompel*, aan den Langen weg van Weesp naar Muiden. Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 31 bund.

* WERKENSCHEDIJK (DE). Langs dezen dijk staan 35 h. met ruim 200 inw., welke eene b. vormen, die tot de gem. *de Werken en Sleeuwijk* behoort.

WERKHOEVE, hofst., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Overtincken- en Hegeban*, in den pold. *Blijdorp*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 9 bund. 7 v. r. 76 v. d.

* WERKHORST (DE). Reg. 2, staat: zwart beenbranding, lees: beenzwartbranding,

* WERNSE. Reg. 2, staat: *Oostergoo*, lees: *Westergoo*,

WERP (DE), geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Wirdam*; met 5 h. en 29 inw.

WERPHEMBURG, oude naam van den voorn. burg *Waarvunbos*, prov. *Groningen*. Zie *Waarvunbos*. W.

* WERPSTERDIJK (DE) is geen dijk, maar een opweg.

* WERPSTERDIJK (DE VAART-LANGS-DE-), lees: WERPSTERVAART (DE), loopt in eene zuidoostelijke rigting langs den *Werpsterdijk*.

* WERWOLDE. Staat: Zie *WERWOLDE* (HET SLOOT-). lees: Zie *WERWOLDE* (HET SLOOT-).

WESSINGEN (HOF-VAN-), bouwhoeve, prov. *Gelderland*, gem. en 10 min. O. van *Doornspijk*, in de huurs. *West-Engen*. — Deze bouw-
hoeve is eene *cortile of rentmeesterackuur*, aldus genoemd in den giftbrief van Keizer *Hendrik IV*, in 1064; waaraan thans nog alle opkomsten der zaadtinsen van de onderhoorige landertjen, om *St. Marten*, worden afgeleverd, onder de benaming van 't *Popensood-van-Epe*, bij welke aflevering telkens een vaatje *Eparbier* aan de tinschuldigen wordt toe-
best gegeven.

* WESSINGHUIZEN telt 8 h. en ongeveer 60 inw., van welke 7 h. en 80 inw. onder *Onstwedde* en 1 h. en 6 inw. onder *Vlagtwedde*.

* WESTBROEK, d. in het *Gooregt*. Staat: Zie *Westbroek*. lees: Zie *Westbroek*.

* WESTBROEK-POLDER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 210 bund. 18 v. r., waaronder 203 bund. 66 v. r. onbebouwd land; telt 17 h., waaronder 12 boerdertjen.

WESTDIJK, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 20 min. W. N. W. van *Mijnshoerenland-van-Moerkerken*, aan den dijk van dien naam; met 46 h. en 570 inw.

WESTDIJK, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Spijkenisse en Broband*, $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Spijkenisse*, aan den *Westdijk*, waarvan zij heren naam otleent.

WESTDIJK, dijk in het *Land-van-Putten*, prov. *Zuid-Holland*, in eene zuidelijke rigting loopende van den Spijkenisse-polder; tusschen den Simonshavensche-polder en den Brabandsche-polder door, naar den pold. *Vriesland*, terwijl hij de grenscheidung tusschen de gem. *Spijkenisse-en-Brabant* en *Simonshaven-en-Schuldebenrt* vormt.

* **WESTDORP**, prov. *Noord-Holland*, ligt $\frac{1}{2}$ u. van *Bergen*, en telt 20 h. en ongeveer 120 inw.

* **WESTDORPE**. De par. telt 780 Communicanten.

WESTEIND, b., prov. *Noord-Holland*, gem. en het westelijke gedeelte van het d. *Spanbroek* uitmakende; met 6 h. en ongeveer 40 inw.

WESTEINDE, b., prov. *Friesland*. Zie *HANIK* (WESTER-).

WESTEINDE, geh., prov. *Noord Holland*, gem. en zich uitstrekkeude $\frac{1}{2}$ u. W. van *Enkhuizen*; met 55 h. en 270 inw.

WESTEINDE, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en onmiddellijk ten W. van de korn van *Hazerswoude*; met 56 h. en 520 inw.

* **WESTEINDE-VAN-ACHTERBROEK** (HET) is slechts het westelijke gedeelte van den pold. *Achterbroek*, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 230 bund., alles schotbaar land en telt 37 h., waaronder 17 boerderijen. Het land ligt 1,36 ell. onder A. P.

* **WESTEINDE-VAN-LIMMEN** (HET). Staat: Zie *LIMMEN* (HET WESTEINDE-VAN-). lees: Zie *LIMMEN* (DE WESTEINDE-VAN-).

* **WESTENDORP**, gem. *Epe*, telt 21 b. en 130 inw.

* **WESTENENK**. Staat: Zie *ENK* (WESTER-). lees: Zie *ENK* (WESTER-).

* **WEST-EN-OOSTPOLDER** is groot, volgens het kadaster, 35 bund. 92 v. r., en watert uit door twee heuten duikers op de Maas.

* **WESTERWOUD**. Bl. 291, reg. 1 lees: **WESTENWOUD**.

WESTER, geh., prov. *Groningen*, gem. en 1 u. Z. W. van *Bellingwolde*, 10 min. Z. W. van *Friescheloo*, waartoe het kerkelijk behoort met 25 h. en 110 inw.

* **WESTERBEEK**, voorn. buit. op het eil. *Walcheren*, ligt 40 min. van *Vlissingen*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Koudekerke*. — Ter plantse, waar het ontstaan heeft, ziet men thans eene boerenhofstede, eene oppervlakte bestaande van 6 bund 52 v. r. 60 v. ell.

* **WESTENBORG**. Bl. 295, reg. 12 van onderen, lees: **WESTERBORG**.

* **WESTERBORK-EN-BBOKKVEEN**. Reg. 2, staat: *Westerbork*. lees: *Westerbork*. — Er staan thans aldaar 5 h. bewoond door 20 zielen.

* **WESTERBUHLEN**, b., griet. *Wymbritseradeel*, ligt 12 min. van *Ooathem*, waartoe het kerkelijk behoort; telt 2 h. en 10 inw.

* **WESTERDIJK** (DE), dijk in *Westerwolde*; hoewel in der tijd gesloopt, is nog op sommige punten zichtbaar. Hij werd ook de *Oude-Weerdijk* genoemd; was in 1454 en volgende jaren gelogd en liep van *Pogum*, in *Oost-Friesland*, in eene noordelijke rigting, langs de *Oude-Schans*, over *Winshoten* en *Beerta*, naar *Finsterwolde*.

* **WESTEREND**, geh., griet. *Aohtkarepelen*; telt 16 h. en ongeveer 100 inw.

WESTEREND of **WESTEREND**, naam, welken men in de wandeling geeft aan het d. *Zwaag-westende*, prov. *Friesland*. Zie *Zwaag-westende*. W.

* **WESTEREND**, b., griet. *Opsterland*, reg. 3 staat: *Beetsterzwag*, lees: *Beetsterzwag*.

* **WESTERGAAST** bestaat uit de westelijke huizen van het voorn. d., thans geh. *Gaast* of *Rotstergaast*.

* **WESTERGAST**. Reg. 3, staat: *Hankemaburg*. lees: het Huis *Hankema*. — Op dezen heuvel staan 8 boerderijen. — Aldaar werden XIII. Duzl.

den 24 September 1751, op last van den Heer en Heeres van Friesland, 23 personen verbrand.

* WESTERGAST (LUTJE-) ligt 1 u. N. O. van *Wadde*, 10 min. O. van *Blijham*.

WESTERGEST, kadest. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oosteryn*, grict. *Kollumerland-en-Nieuw-Kruidland*, arr. *Leenwarden*, kant. *Dockum*, bevattende de d. *Westergeest*, *Kollumerwaag* en *Oudwoude*, benevens *Veenklooster*, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 5402 bund. 76 v. r. 34 v. ell., waaronder 5394 bund. 66 v. r. 54 v. ell. belastbaar land.

* WESTERGEEST, d., ligt 2 u. Z. O. van *Dockum*; telt 40 h. en ruim 260 inw. en met de kerkelijk daartoe behoorende geh., 142 h. en ongeveer 1000 inw., onder welke 7 *Doopsgez.*, die tot de gem. van *Dantumawoude* behooren. — De dorpsschool wordt getuiddeld door 50 leerlingen bezocht.

* WESTERHEIKANT. Staat: Zie WESTERHEIKANT. lees: Zie HEIKANT (WEST-).

* WESTERHEM. Reg. 4, staat: gestaan lees: afgestaan

* WESTERHORN bestaat uit 15 h. en 19 boerderijen met 260 inw., van welke 14 h. en 11 boerderijen, met 190 inw., onder *Grijpshet* en 1 h. en 8 boerderijen, met 70 inw., onder *Lutjegast*.

WESTERHOUT, geh., prov. *Noord-Holland*, gem. *Wijk-aan-Zee-en-Wijk-aan-Duin*, $\frac{1}{2}$ u. O. van *Wijk-aan-Zee*; met 14 h. en 80 inw.

WESTERHUIS, burs., prov. *Gelderland*, gem. en 2 u. van *Id*, 5 min. W. van *Otterloo*, waartoe zij kerkelijk behoort; met 3 h. en ongeveer 30 inw.

WESTERING, geh., prov. *Limburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Hunbeere*; met 20 h. en 140 inw.

WESTERKAMPEN (DE), pold., prov. *Noord-Holland*. Zie KAMPEPOLDER (WESTER-). W. en A.

* WESTERKLOOSTER, in *Hunsingo*, is eigenlijk eene boerenhuizing, met 3 arbeiderswoningen, welke, met de daarbij behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 17 bund. 63 v. r. 50 v. ell.

* WESTERKWARTIER, prov. *Groningen*. Bl. 307, reg. 6, staat: 20 lees: 27

WESTERKWARTIER, kw. in *Oost-Indië*. Zie TAPPOELANG. W.

* WESTERLEESCHE-VEENEN beslaan eene oppervlakte van 7 bund. 48 v. r. 29 v. ell.

* WESTERMEER, in *Heskerland*, telt ongeveer 100 inw., onder welke 70 Herv., 13 *Doopsgez.* en 15 R. K.

* WESTEROIJEN. Reg. 2, staat: 33 v. r. lees: 50 v. r.

WESTER-TUINEN (DE), b., prov. *Noord-Holland*, gem. *Wijk-aan-Zee-en-Wijk-aan-Duin*, $\frac{1}{2}$ u. O. van *Wijk-aan-Zee*, het westelijke gedeelte van de *Wijkertuinen* uitmakende; met 29 h. en 140 inw.

WESTERVOORTSCHE-WAARDEN (DE), uiterwaarden, prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. *Zeeenaar*, gem. *Westervoort*, uitvloeiende door de *Hank*, op den *IJssel*, door eene sluis, wijd 1,23 el.

WESTERZIJ (DE) of WESTERZIJDE, geh., prov. *Noord-Holland*, gedeeltelijk gem. *Heido-en-Oesdom*, 25 min. W. van *Heido*, gedeeltelijk gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Limmen*; met 15 h. en 80 inw.

* WESTFRIESLAND. Bl. 329, reg. 17 van onderen, staat: 81,50 bund. lees: 51,855 bund.

* WESTGEBRE-VEENDERIJ-POLDER (DE), ook enkel en *Vannum* genoemd, pakt N. aan den *Geerepolder*, O. aan den *Butterpolder*, $\frac{1}{2}$

aan den Ambacht-polder, W. aan den gemeenen weg. — Deze pold., welke in het jaar 1846 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 22 bund., alles schotbaar land; is onbebuid, en watert uit door ééne sluis, op het Ambachts-water en verder op den Rijn. In 1846 is met de *Versuur* drooggemaakt eene andere plas, de *Kat* genaamd, groot ruim 18 bund., welke gewoonlijk de *Klein-Droogmakur* genoemd wordt. Het bestuur over deze droogmakery bestaat uit den Burgemeester en twee Poldermeesters.

* WESTHEM telt in de kom van het d. 18 h. en ruim 120 inw. en, met de kerkelijk daartoe behoorende b., 41 h. en ruim 170 inw. Men heeft er eene school.

* WESTHOVE, oud kast. op het eil. *Walcheren*, lag 2½ u. van *Middelburg*, 20 min. van *Oostkapelle*.

WEST-KIL (DE), het *Nieuw-Gat* of de *Nieuw-Kil*, kil in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Werkendam*, voortkomende uit de *Oude-Wiel*, en tusschen het *Kraaijennest*, den *Thomaswaard* en den *Oostelijke-Opslag* ter eener en den *Kalverwaard*, de *Groeninguwaarden*, den *Japenwaard* en den *Kievitswaard* ter andere zijde door, in eene zuidwestelijke rigting in *Snop in de Kast* en het *Gat aan het Steenhuysje* uitlopende.

WESTLAAN (DE) of de *VELSERLAAN*, weg, prov. *Noord-Holland*, gem. *Velsen*, in eene zuidwestelijke rigting, loopende van den straatweg van *Haarlem* op *Alkmaar* naar *Sparendam* en den *Rijnlandsche-dijk*.

* WESTLAAR. *Staat*: in de bar. *lees*: in het markgr.

* WESTLOON telt 5 h. en ongeveer 50 inw.

* WESTMERVELD, bewesten *Binnemageest*; beslaat eene oppervlakte van ongeveer 750 bund.

* WEST-ORISANT. *Staat*: voorm. pold. *lees*: voorm. hevel. en pold.

WESTRIK, hoeve, prov. *Noord-Brabant*, gem. en ¼ u. N. W. van 's *Princenhage*, ½ u. Z. van de *Beek*, waartoe zij kerkelijk behoort, in het geh. *Westrik*.

* WEST-TER-HOFSTEDEN (DE POLDER-), *staat*: Zie *POLDER-WEST-TER-HOFSTEDEN*. *lees*: Zie *POLDER-BAWESTER-TER-HOFSTEDEN*.

WESTVLIET, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, gem. en ten W. onmiddellijk grenzende aan de stad *Franeker*; met 46 h. en ruim 200 inw. Het is het westelijke gedeelte van het geh. *Vliet*.

WESTWAL, geh., prov. *Noord-Holland*, gem. en 20 min. van *Spanbroek*; met 4 h. en ruim 20 inw.

* WESTWERD. Reg. 11, *staat*: *CONSELISSOEN lees*: *CONSELIS* — Reg. 17, *staat*: *LARRIK*, *lees*: *LARRIK*,

* WESTWOUD, d., behoort tot de gem. *Westwoud-en-Binnenwijzend*.

* WESTWOUD, pold. Reg. 2, *staat*: *Westwoud*; *lees*: *Westwoud-en-Binnenwijzend*;

* WESTWOUD-EN-BINNEWIJZEND. Onder de hier gestaan hebbende *Leeraren* verdient melding de later als *Staatsman* beroemd gewordene *Jacobus KASTELAAN* van 1782—1785.

* WESTZAAN. Bl. 558, reg. 3 van *onderen*, *staat*: 500,000 guld. *lees*: 50,000 guld. — Bl. 559, reg. 4 en 5 van *onderen staat*; en de bezigheden vertoonden, *lees*: de bezigheden vertoond, — Bl. 561. Het weduwen en wezenfonds telt 140 *Deelnemers*.

* WESTZAANDAM. Bl. 563, reg. 19, *staat*: *LEERDERS lees*: *LEERDERS*

* WESTZANER-OVERTOOM, grenst onmiddellijk aan *Westzaan* en telt 7 h. en ongeveer 40 inw.

WIJGEEST, geh., prov. *Friesland*. Zie *WYKST. W. en A.*
 WIJGERSHOF, landg., prov. *Limburg*, gem. en 10 min. N. N. O.
 van *Borschaen*, eene oppervlakte beslaande van 75 bund.

* WIJHE. Bl. 404, reg. 20 v. o. staat: uit welken lees: aan welken

* WIJHEZIGT. Reg. 7 aldus te lezen: ruime weide, en beslaat eene oppervlakte van 3 bund. 53 v. r. 28 v. ell.

* WIJK, heerl., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 903 bund. 70 v. r. 40 v. ell.

* WIJK (DE), gem., prov. *Drenthe*. Reg. 9 en 10 staat: schutbaar land; lees: belastbaar land;

* WIJK-AAN-DUIN bevat mede het geh. *Westerhout*. — Reg. 16 staat: *Boerskerk*, lees: *Hoerskerk*,

* WIJK-BIJ-DUURSTEDEN, klass., telt 4880 (niet 45,800) Ledenen.

* WIJK-BIJ-DUURSTEDEN, gem. Bl. 416, reg. 6, staat: linden oofsbouw lees: land- en oofsbouw

* WIJKEB-TUINEN (DE) zijn thans verdeeld in de Ooster-tuinen en de Wester-tuinen.

WIJKSCHEN-STERG (DE), weg, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Wijk en Aalburg*, in eene westelijke rigting loopende van Wijk naar het gebucht den Biesheuvel.

* WIJLRE, bevat, behalve de in het Wbk. vermeldde geh., ook nog *Kandel*, *Ransdaal*, *Bertzenhoven*, *Hastadt*, *Keutenberg*, *Bergh*, *Wolfhuis*, *Gasthuis* en een gedeelte van *Ijzera*.

* WIJLSEHOF, boerderij, prov. *Limburg*. Zie *WILDERHOF. W.*

* WIJNANTSRAEDE bevat, behalve de in het Wbk. vermeldde geh., ook nog het geh. *Aalbeek*. De par. behoort tot het dk. van *Schinnen*.

* WIJNANTSRAEDE (HET KASTEEL TE). — Bl. 450, reg. 5 staat: *Paffendorf* lees: *Paffendorf*

* WIJNBERGEN ligt Z. W. van *Ter-Borg*, $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *'s Herenberg*. $\frac{1}{4}$ u. van *Doetinchem*.

* WIJNHORST (DE), alleenstaand h., prov. *Drenthe*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Koovorden*, met 8 inw.

* WIJSEND (DE). Staat: Zie *WIJEND (DE)*. lees: Zie *WIJEND*.

* WIJSSEL. Staat: geh. lees: b.

* WIJSTER, geh., prov. *Drenthe*, gem. en 1 u. Z. van *Bollen*; met 54 h. en 320 inw.

WIJSTERLAND, naam, onder welken het d. *Westerland*, op het eil. *Wieringen*, in een handschrift van de Utrechtsche kerk voorkomt. Zie *WESTERLAND. W.*

* WIJZEND. Staat: *Niederper-koggen*, lees: *Niederperkogge*,

WIJZEND (BINNEN), d., prov. *Noord-Holland*. Zie *BISSESWIJZEN. W.*

* WIKION. Staat: Zie *JACOBSDAL*. lees: Zie *JACOBSDAL*.

WILAHAN, stadje in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samsang*, aan de *Tangalagin*. Het is geheel door Chinezten bewoond.

* WILD (HET), adell. h. Staat: Zie *WILT (DE)*. lees: Zie *WILT (DE)* en zoek dat woord hiervoor.

WILDT (DE), huurs. en landg., prov. *Gelderland*. Staat: Zie *WILDE. W.* lees: Zie *MILT (DE)* en zoek dat woord hiervoor.

WILDENES, voorn. ambacht, prov. *Noord-Brabant*. Zie *WILLEN. W.*

WILDER (DE), geh., prov. *Limburg*, gem. en 35 min. N. W. van *Grubbenvorst*; met 18 h. en 70 inw.

* WILDEVKENEN, telt 38 h., waaronder 13 boerderijen, gemiddeld bewoond door ongeveer 300 zielen.

* **WILDRUST**, ligt $1\frac{1}{2}$ u. van 's Gravenhage, $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Wassenaar*. Deze hofstede, welke thans vereenigd is met *Groot-Haesebroek*, was groot 36 bund. 17 v. r. 9 v. ell.

WILGEN (DE), geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Smaltingerland*, 40 min. N. van *Boornbergum*; met 38 h. en 150 inw.

* **WILHELMINA-POLDER**, in *Staats-Vlaanderen*. Reg. 6, staat: *Henkels-polder*, lees: *Beukels-polder*.

* **WILKENS**. Reg. 2, staat: *Suriname*, lees: de *Suriname*,

WILLEMSDORP, bies- en rietplaat, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *Ridderkerk*, gem. *Pernis-en-'s Graven-Ambacht*; in de *Nieuwe-Maas*.

* **WILLEMSDORP**, geh., prov. *Zuid-Holland*, heeft eene haven en telt 7 h. en ruim 80 inw.

* **WILLEMSLUIS**. Bij deze sluis staan thans 7 h. met ongeveer 50 inw. Zie voorts het art. *NOORDHOLLANDSCH-KANAAL (HEV)*. W. en A.

* **WILLEMSOORD**, kolonie der maatschappij van weldadigheid, ligt ook gedeeltelijk prov. *Friesland*, griet. *Stellingwerf-Westeinde*, 3 min. Z. van *Steggerda*, waartoe dat gedeelte behoort, en telt thans 180 h. met ongeveer 1060 inw., als: 162 h. en 930 inw. onder *Steenwijkerwold*, en 28 h. met 140 inw. onder *Steggerda*. In het jaar 1851 is aldaar, aan de oostzijde van den straatweg van Meppel naar Leeuwarden en op korten afstand daarvan, eene Herv. kerk gesticht, zijnde een klein gebouw, met eenen houten toren, doch zonder orgel.

* **WILLEMSOORD**, etablissement der marine. Het groote dok is lang 311 ell., breed 153 ell., diep ruim 7 ell. — Zie voor de sluiswerken het art. *NOORDHOLLANDSCH-KANAAL (HEV)*. — De stoommachine voor het kieldok is van 48 paardenkracht en werkt met 9 pompen. — Bl. 455. De aldaar vermelde tweede weg is thans mede bestraat en over de koopvaarders-binnenhaven ligt thans eene fraaije dubbele ophaalbrug in genoemden zijtak. — Er is nog een derde uitgang aan de westzijde van het etablissement met een wachthuis daarneven.

* **WILLEMSTAD**, gem. Reg. 41, staat: op *Bergen-op-Zoom*. lees: van *Bergen-op-Zoom*. — Bl. 465, reg. 22, staat: fort *Ooltgensplaat* lees: fort te *Ooltgensplaat*

* **WILLEMSTAD**, st. in *West-Indië*. Bl. 406. De R. K. gemeente, wordt bediend door eenen Pastoor, twee Kapellaans en twee Hulppredikers.

* **WILLEMSVAART (DE)** verbindt den *IJssel* met de buitengrachten der stad *Zwolle* en het *Zwarte water*. Dit kanaal is breed in den bodem 17 ell. en op den waterspiegel 21 ell., diep 1,89 ell. onder gewoon hoog water of 1,80 ell. onder A. P. Het bestaat slechts uit één pand, waarvan de waterstand verandert met dien van het *Zwarte water*, van hetwelk het slechts door eene keersluis, aan den singel der stadsgracht, afgesloten is. — Aan den *IJssel* is eene schutsluis, de *Willemsluis* genaamd, wijd 6,04., diep op den slagbalk 2,14 ell. onder A. P., en bestaande uit ééne binnen- en ééne buitensluis, ieder met een paar deuren, vormende te samen eene schutkolk lang 96 en breed 26 ell. — Er liggen over dit kanaal twee ophaalbruggen over sluisen. — De zuivere opbrengst van dit kanaal is jaarlijks 9 à 10,000 gulden. — Reg. 40 staat: pennestreed lees: pennestreek

§ **WILLEMSVAART (ZUID-)**, kanaal, loopende door de provinciën *Noord-Brabant* en *Limburg*, tusschen hare hoofdplaatsen 's *Hertogenbosch* en *Maastricht*. Het dient tot gemakkelijker en spoediger vervoer dan langs de kronkelende en snel afstromende *Maas*, terwijl, door

het thans (1861) voltooid kanaal van *Maastricht* naar *Lank*, een belangrijke gemeenschap tusschen deze drie steden is ontstaan. — Op den 18 November 1822 werd de eerste steen aan dit werk gelegd en in 1826 werd het voltooid, volgens het ontwerp van den Inspecteur-Generaal GOUDRIAAN. — Dit kanaal, dat eenen aanvang neemt binnen de stad *Maastricht*, ontvangt zijn water aldaar uit een bassin, dat eene oppervlakte heeft van 12500 v. ell. en waarin ook het genoemde Luiksche kanaal zich stort, dat door eene schutsluis daarvan afgesloten wordt. — Door de hoofdsluis of schutsluis no. 0 wordt de gemeenschap van dit bassin met de Maas daargesteld; deze sluis heeft 4 paar deuren, 2 paar keeren een verval dat tot op 4,90 ell kan klimmen, en de twee andere paren dienen tot keering voor de inundatie; de lengte dezer sluis is 81,80 ellen. — Uit deze havenkom, loopt het kanaal Noordwaarts aan, door de vestingwerken, waartoe in 1825 drie gewelven onder de wallen gebouwd zijn; treedt aan de *Smeermaas* op *Belgisch ondergebied*; ontvangt, even boven sluis no. 18, onder *Beckelt*, het *Kempensche kanaal*; komt voorbij sluis no. 17 weder in *Nederlandsch Limburg*; loopt langs het stadje *Weert*; vormt aldaar eene kom, lang 110 en breed 70 ellen, en treedt bij de *Zevenmoeren* onder de gem. *Someren*, in de prov. *Noord-Brabant*; loopt voorts in eene Noordwestelijke doch hoekige strekking, nabij *Someren* en *Lierop*, langs *Helmond* en *Douk* en van daar, bijna in dezelfde strekking, langs *Middelrode* naar 's *Herlogenbosch*, daarbij de dorpen *Veghel*, *Dinther*, *Heeswijk*, den *Dungen* en *Berlicum*, op korten afstand voorbijgaande. Aan den kleinen *Hekel* komt het kanaal binnen de stad door eene keersluis, die, met eene tweede keersluis, gelegen op 125 ell. van de eerste, eene schutkolk vormt en loopt aan den zoogenannten *Boom*, bij de *Citadel*, in de *Diese*. — Dit kanaal heeft twee zijtakken, als eene tusschen sluis no. 8 en 9 bezuiden *Helmond* op *Kindhoven* en eene bij sluis no. 4 op *Veghel* en heeft losplaatsen te *Weert*, *Someren* en *Beek* en in de havens van *Helmond* en *Veghel*. — De kosten van het onderhoud worden door het Rijk, onder genot der inkomsten, gedragen. — De lengte van het kanaal bedraagt 12250 ellen of ruim 22 uren gaans, verdeeld als volgt: van de *Hoofdsluis* te *Maastricht* tot aan de *Noord-Brabandsche* grenzen 67549 ell., en van die grenzen tot aan de rivier de *Diese* 55000 ell., de breedte op den bodem bedraagt 10 ell., de breedte op den waterspiegel 18 ell., de gemiddelde diepte 2,10 ell. Het peil der *Maas* bij middelbare toestand aan de hoofdsluis te *Maastricht* is 41,95 ell. boven A. P. of 0,40 ell. boven de nul der peilschaal aan de *Maasbrug* aldaar. — Het peil te 's *Hertogenbosch* is 2,70-ell. boven A. P. of 1,41 ell., beneden de nul der peilschaal aan den havenmuur der *Diese*. — Het gobeele verval van het kanaal, is diensvolgens 59,25 ell. — Dit verval is verdeeld over 20 panden, door 20 schutsluizen, daaronder begrepen de hoofdsluis te *Maastricht*, genommerd van 0 tot 19 en ieder wijd in den dag 7 ell., bovendien heeft men 4 keersluizen, waarvan twee binnen de vestingwerken te *Maastricht* en de twee reedgenoemde binnen de vesting 's *Hertogenbosch*, welke elk te samen genomen eene schutting vormen, bestaande ieders keersluis uit een paar puntdeuren, behalve die in het glacis te *Maastricht*, welke koppeldeuren heeft. — Daarover liggen 2 vaste bruggen in de traversen der vestingwerken te *Maastricht*, eene draaibrug te *Lanklaar*, eene dubbelde ophaalbrug in den grooten weg der 1e klasse no. 8 binnen 's *Hertogenbosch* en 36 enkels ophaalbruggen; liggende in het geheel 15 ophaalbruggen over de sluisen.

terwijl nog 8 veerponten tot overgangsmiddel dienen. — De kosten van dit kanaal hebben bedragen 4,480,000 guld.

WILLERHEIDE, geh., prov. *Limburg*. Zie *HERRN. W. en A.*

* WILLERIE wordt ook wel *WELZEN* gespeld, doch de eigenlijke naam is *WELZEN*.

WILLERIE, bosch in *Oost-Indië*. Zie *WELZEN. W.*

* WILLERIE. Bl. 474, reg. 22, lees: WILLIRIE.

* WILLESKOP-EN-KORT-HEESWIJK. Reg. 8 staat: 53 h. lees: 35 h.

* WILLIGE-VLAK (DE). Deze duinvallei bestaat heden niet meer. Alleen op het strand meent men er nog sporen van te vinden in de aldaar liggende dariën en wortels van oude boomen.

* WILLOUTS-POLDER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 12 bund. 16 v. r. 90 v. ell.; bevat slechts ééne boerderij en watert uit door de sluis van Baarland, gemeen met andere polders, op de Wester-Schelde. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, twee Gezworenen en eenen Ontvanger-Griffier.

* WILMKERREK. Staat: Zie *WILKESBARK. lees: Zie CAROLANNA.*

WILNISSER-ZUWE (DE), weg in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*. Zie *Zuwe (Du). W.*

* WILP, d. Bl. 476. In het jaar 1849 is het oude orgel door een nieuw sielrijk en welluidend vervangen, hetwelk door vrijwillige bijdragen der gemeente is daargesteld en den 23 December van dat jaar is ingewijd.

* WILP (DE), geh., telt 122 h. en ongeveer 730 inw., als: 26 h. en ruim 140 inw. in *Opaterland* en 96 h. 480 inw. onder *Marum*.

* WILPSCH-EN-NIJENBEEKER-KLEI (POLDER-VAN-DE-) watert uit door den Ouden-IJssel op den IJssel, met eene steenen sluis, wijd 3,45 ell.

* WILRE wordt door de landlieden niet *WILDEN* maar *WOLDEN* genoemd, en ligt $\frac{1}{4}$ u. van *Maastricht*.

WILSEN, buurs., prov. *Overijssel*. Zie *WILSUM. W.*

WILSINK (HET), boerenerve, prov. *Gelderland*, gem. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Gorsseel*, tot het landg. het *Huis-te-Voorst* behoorende.

* WILSUM, gem., bevat de buurs. de *Nieuwstad*, *Hars en horst*, *Uiterwijk* en het *Onderdijksche*, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 726 bund. 20 v. r. 70 v. ell., waaronder 726 bund. 2 v. r. 10 v. ell. belastbaar land. — Bl. 479. Het R. K. huisgesin dat er woont parochieert te *Kampen*. — Bl. 488. Van het *Gaathuis*, waarvan *LINDENBOON* gewaagt en dat waarschijnlijk oorspronkelijk een klooster geweest is, bestaan nog eenige opkomsten, waaruit enkele beboestigen worden bedeed. — De kermis valt in den eersten Dingsdag in October.

* WILSUMER-WEERD watert uit door eenen houten duiker op den *IJssel*.

* WILSVEEN telt 29 h. en 210 inw.

WILT (DE), buurs. en landg., prov. *Gelderland*. Zie *MTR.*

WILT (DE SLUIS-AAN-HET-), voorm. sluis, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Alom-Maren-en-Kessel*. Deze sluis, welke in November 1824 is weggenomen, was wijd in den dag 3,766 ell. en hoog 3,661 ell., voorzien met een paar puntdeuren en eene rei schotbalken. Buiten deze sluis is in het jaar 1737 een houten watermolen gebouwd, opmalende boven het zomerpeil 1,25 ell., doch welke molen in 1835 is afgebroken.

* WILTHOF. Staat: buit. lees: voorm. adel. h.

WILTSKAMP (DE), geh., prov. *Groningen*, gedeeltelijk gem. *Vlaagwede*, gedeeltelijk in het koninkrijk *Hannover*. Het gedeelte, dat tot *Nederland* behoort, telt 8 h. en ruim 60 inw.

* **WILTZ**, kant. Reg. 5, staat: de Belgische kant. lees: het Belgische kant.

* **WILTZ**, voorm. graafsch. — Bl. 485, reg. 7, staat: de Gravin *Liesbet*, lees: *Kruiswoud*, Gravin van *Luxemburg*.

* **WILTZBACH (DE)**. Staat: *Luxemburg*. lees: *Luxemburg*.

* **WILWERDINGEN**. De kapel is aan den H. *Lambertus* toegewijd en behoort tot de par. *Weiswampack*.

* **WILWERWILTZ**. De kerk is aan den H. *Willibrordus* toegewijd. **WIMMENHOVEN**, geh., prov. *Drenthe*. Zie *WIMMENHOVEN*. W. en A.

WINAAM, naam, welken men bij verkorting geeft aan het d. *Winalden*, prov. *Friesland*. Zie *WYNALDEN*. W.

* **WIND (HET)** ligt op de afscheiding tusschen de *IJper-Gouw* en de *Purmerlander-Gouw*, en dient om de pramen en schuiten van het eene vaarwater in het andere te brengen. Aan het *Wind* eindigt de schulpweg, die van *Purmerland* loopt, en begint het planken voetpad naar den *IJp*.

* **WINDA moet vervallen**.

* **WINDAS (HET)** ligt 20 min. N. van *Hauwert*, en telt 16 h. en ruim 70 inw.

WINDELBRUNNEN (DE), bron, grooth. *Luxemburg*, gem. *Ettelbruck*. — Deze bron ontleent haren naam van de menigte doeken of windselen, die hier werden gewasschen, toen in 1668 de pest te *Diekirch* was uitgebroken en de inwoners naar het woud *Seitert* gevlugt waren, waardoor hier vele geboorten onder den blooten *Hemel* plaats hadden.

WINDELBURGHOF of NEUHOF, alleen staande hoeve, grooth. *Luxemburg*, gem. *Ettelbruck*.

* **WINDENBURG**, lag ten Z. en tegen het d. *Dreischor*. De daartoe behoorende gronden, beslaande eene oppervlakte van 24 v. r. 90 v. ell., erf en vijver, worden thans in eigendom bezeten door den Heer *Adriaan Zonneville*, woonachtig te *Dreischor*.

* **WINDESHUM**, op bl. 488, lees: **WINDESHEIM**.

* **WINDESHEIM (HET HUIS-TE-)** staat in het d. *Windsheim*, en beslaat eene oppervlakte van 41 bund. 25 v. r. 62 v. ell.

* **WINDEWEER** telt 202 h. en 1170 inw.

* **WINDEWEER-EN-LULA** telt 241 h. en ruim 1540 inw. — Reg. 7, staat: 1786 lees: 1786

WINDHAGEN, geh., prov. *Groningen*. Zie *WESTHAGEN*. W.

WINDOESSAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Madura*, met eene indigofabriek

WINDSHOEK, geh., prov. *Overtijssel*, gem. *Ambt-Almelo*, 10 min. O. van *Almelo*; met 37 h. en 190 inw.

* **WINKEL**, gem., bevat slechts een gedeelte van de *Langereis* en telt 800 (niet 1800) Herv.

* **WINKEL (DE)**, voorm. state. Ter plantse waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerenhofstade, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 21 bund. 56 v. r. 26 v. ell.

WINKEL (DE), geh., prov. *Limburg*, gem. en 20 min. Z. O. van *Posterholt*; met 4 h. en ruim. 40 inw.

* **WINKEL (LUTJE-)** ligt $\frac{1}{2}$ u. N. van *Winkel* en telt 24 h. en 120 inw.

* **WINKELDER-WEERE**, staat: *Niederhogge*, lees: *Niederperhogge*,

WINKELMOLEN, geh., prov. *Limburg*, gem. en 6 min. Z. O. van *Neer*; met 8 h. en 40 inw.

WINNEWEEB, geh., prov. *Groningen*, gem. en 1 u. O. van *Ten-Boer*, $\frac{1}{2}$ u. N. van *Wittewierum*, waartoe het behoort; met 5 h. en 20 inw.

WINONG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, reg. *Demak*, distr. *Mangar*. — Den 5 September 1860 ontstond aldaar brand, waardoor 4 h. en 18 $\frac{1}{2}$ hamat padie vernield werden.

* **WINSCHOTEN**, Reg. 5, staat: de plattelandst. lees: het vl. — Bl. 498, reg. 10, staat: Het d. lees: Het vl.

* **WINSCHOTERZIJK** telt 9 h. en ongeveer 70 inw.; als: 1 h. en 10 inw. onder *Winschoten*; 2 h., een houtzaagmolen en 20 inw. onder *Beerta*, en 6 h. en ongeveer 40 inw. onder *Wedde*.

* **WINSCHOTER-ZUIDERVEEN**, geh., prov. *Groningen*, telt 25 h. en ruim 150 inw.

WINSINGE-SLOOT (DE), waterafleiding in het dingspil *Noordenseld*, prov. *Drenthe*, gem. *Roden*, ten Z. van het *Leekstermeer*, in eene noordelijke rigting, loopende van *Roderwolde* naar de *Matsloot*, bij het *Leekstermeer*.

* **WINSUM**, gem., prov. *Groningen*, bevat, behalve de in het *Wbk.* vermelde, ook nog de geh. *Winsummermeeden*, *Alinghuizen* en *Ernstheem*. — Tot de ringsynagoge te *Winsum* behooren mede de gem. *Adorp*, *Warffum*, *Baflo*, *Zenrum*, *Leens* en *Ulrum*; zij telt 150 zielen. — Het d. *Winsum* heeft eene steenen brug over het *Winsummerdiep*. — De ringsynagoge bestaat slechts uit eene kamer, die tot kerk is ingerigt.

* **WINSUM**, d., prov. *Friesland*, telt 78 h. en 550 inw., en, met de daartoe behorende geh. *Memerd* en *Weakens* en de b. *Winsummer-Brugbuurt*, 86 h. en 590 inw., onder welke 543 Herv., 50 Doopsgez. en 12 R. k. — De kerk heeft eenen stompen toren, doch geen orgel. — De dorpschool wordt gemiddeld door 75 leerlingen bezocht.

* **WINSUMER-BRUGBUURT** heeft eene brug over de vaart van *Franeker* naar *Sneek*.

WINSUMERDIEP (HET), water, prov. *Groningen*, gem. *Winsum*, is eene oostelijke rigting loopende van *Winsum* naar *Onderdendam* en de *Winsummer- en Schaaphalster-sijlen*.

WINSUMERMEEDEN, geh., prov. *Groningen*, gem. en 20 min. O. van *Winsum*, bestaande uit eenige boerderijen op een groot, vlak en laag veld. Men telt er 54 h. en 210 inw.

WINTER (DE), hofstede, prov. *Zuid-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Zevenkoven*, in den *Zevenkovensche-polder*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behorende wei-, hooi- en bouwlanden, eene oppervlakte van 58 bund. 11 v. r. 80 v. ell.

* **WINTERDIJK (DE)**, dijk, prov. *Noord-Brabant*. Zie *Zaaxuz (Da)*.

* **WINTERSWIJK**, kerk. ring, telt 18,000 zielen, onder welke 8800 Ledematen.

* **WINTERSWIJK**. De Herv. gem. telt 6800 zielen, onder welke 5200 Ledematen. — Van 1600 tot 1700 is de dienst in de Doopsgez. gem. gratis waargenomen door Liefdepredikers of ook voorlezingen gehouden door een der Leden in eene kamer. In het laatst der seventiende eeuw kwam wel eens een Doopsgez. Predikant uit *Zutphen* de dienst waarnemen, doch in 1700 werd als vasten Predikant beroepen *Jon Jansen Wenzelaar* uit *Harlingen*, die den 15 Januarij 1741 overleed. — Bl. 516. In October 1629 is de hooge spits, welke toen op den toren

der Herv. kerk te Winnaaswijk stond, omtrent 3 of 3,50 ell. boven het steenwerk door eenen fellen wind afgerukt en op het kerkhof neergezet, waarna er vermoedelijk de tegenwoordige spits op geplaatst is. — De Doopsgez. kerk is in 1711 gebouwd.

* WINTRAAK ligt ook voor een klein gedeelte gem. Schinnen, $\frac{1}{2}$ u. N. van het d. Schinnen. Dit gedeelte telt 2 h. en 10 inw.

* WIP (DE) moet wegvallen.

WIRDUM, kadast. gem., prov. Friesland, kw. Oostergoo, griet. Leeuwarderadeel, arr. en kant. Leeuwarden, bevattende de d. Wirdum, Wijtgaard en Zwichem, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 2094 bund. 91 v. r. 34 v. ell., waaronder 2050 bund. 54 v. r. 12 v. ell. belastbaar land.

* WIRDUM, d., prov. Friesland, daartoe behooren mede de geh. Noorden, Tjaard, de Werp, Marwird en de Hem. — De dorpschool wordt gemiddeld door 100 leerlingen bezocht. — De kermis valt in den tweeden Dingsdag in Augustus.

* WIRDUMER-NIEUWLAND beslaat eene oppervlakte van 800 bund.

* WISCH, gem., bevat, behalve de in het Wbk. vermelde huurs., ook nog Heelweg. — In deze gem. is een gasthuis.

* WISKE (DE GROOTE-) ligt $\frac{1}{2}$ u. N. van Koudum, en is groot, met de daartoe behorende gronden, 61 bund. 75 v. r. 50 v. ell.

* WISSEKERKE, heerl. op het eil. Noord-Beveland, is groot, volgens het kadaster, 624 bund. 52 v. r. 7 v. ell., waaronder 584 bund. 95 v. r. 5 v. ell. belastbaar land; en telt 175 h., bewoond door 255 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 1100 inw.

* WISSEKERKE, heerl. op het eil. Zuid-Beveland, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 174 bund. 13 v. r. 12 v. ell., waaronder 153 bund. belastbaar land; en telt 14 h., bewoond door 25 huisgez., uitmakende eene bevolking van 110 inw., onder welke 8 R. K. en de overige Herv.

* WISSEL, huurs., gem. Epe, telt 78 h. en ongeveer 270 inw.

* WISSELINK ligt 2 u. van Ter-Borg, $\frac{1}{2}$ u. N. O. van Farsveld en beslaat eene oppervlakte van 75 bund.

WISSELOORD, hofst., prov. Noord-Holland, gem. Muiden-en-Muiderberg, $\frac{1}{2}$ u. O. van Muiden, te Muiderberg, eene oppervlakte beslaande van 7 bund. 29 v. r. 30 v. ell.

WITHEM, gem., prov. Limburg. Zie WITTEM. W. en A.

WITHUIS (HET), geh., prov. Limburg, gem. Eysden-Breust-en-Oost, 25 min. Z. O. van Eysden; met 10 h. en ongeveer 50 inw.

WITMARSSUM, kadast. gem., prov. Friesland, kw. Westergoo, griet. Wonseradeel, arr. Sneek, kant. Bolsward, bevattende de d. Witmarsum, Arum, Pingjum, Schettens, Kiniswerd en Ruigelollum, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 3026 bund. 26 v. r. 75 v. ell., waaronder 2979 bund. 65 v. r. 52 v. ell. belastbaar land.

* WITMARSSUM, d., prov. Friesland. Tot dit d. behooren de geh. Rypend, Fylens, Koudhuizum, het Vliet, Oosthem, de Kampen en het huis de Wym.

* WITTE-HEEREN-KLOOSTER. Staat: ANTONIS-PROOSTDIJ. leet: ANTONIS-PROOSTDIJ (St.)

* WITTE-HUIS (HET) is thans eene boerenplaats, met 12 bund. 97 v. r. 20 v. ell. grond.

* WITTEM, gem., bevat behalve de in het Wbk. vermelde ook nog de geh. Cartils, Bommerig, Einsterberg, Elzet en de

Vogelsang. — Benevens het Klooster der Redemptoristen is in het geh. *Parthey* ook een fraai Begijnenklooster gesticht.

* WITTEM (HET SLOT-TE). De eerste familie, welke men weet, dat deze heerlijkheid heeft bezeten, was die van SCAVEDINES, zijnde een tak der JULMONTS; — de eerste Heer van WITTEM, van wien melding wordt gemaakt, heette ANNOUD, welke eene dochter huwde van WRAV, Sire van *Hondsbrouck*; na hem ANNOUD II en ANNOUD III. HERRAN, Heer van *Charneau*, de broeder van ANNOUD III, volgde hem op in 1283. — Het kasteel werd onder diens regering, in 1286, door WALRAH, Heer van *Falkenburg*, belegerd. Het werd in 1329 aan JAN II, Hertog van *Brabant*, verkocht; die er zijnen natuurlijken zoon, JAN DE COSLAR, mede beleende. JAN II en III volgde hem op; en FREDRIK, de zoon van dezen laatste, verkocht het, in 1466, aan THIET VAN PALLAND en deze vervolgens aan FLORIS II, Graaf van *Culenborg*. Laatstgenoemde droeg het over aan zijnen neef FREDRIK THEODOOR VAN WALDEK, in wiens geslacht het verbleef tot in 1717, als wanneer de Graaf van BREYBACH het aankocht; deze verkocht het weder in 1720 aan den Graaf de GARISE, en deze op zijne beurt aan de Grave van PLETTERBERG. — De heerl. WITTEM werd ten gunste van FLORIS I van PALLAND; in 1835, tot graafschap verheven. Het kasteel, dat thans zeer vervallen is, had vroeger zeven torens, tot versiering en versterking, en dient thans tot pachtboeve, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 41 buhd. 36 v. r. 45 v. ell., in eigendom bezeten wordt door de wed. MERKELBACH, Postmeesteresse te Witten.

WITTENBRINKSCHE-BRUG (DE), brug, prov. *Gelderland*, op de grenzen der gem. *Hummelo* en *Zelhem*, $\frac{1}{2}$ u. W. van *Hummelo*, 1 u. O. van *Zelhem*, over de *Hummelosche-beek*, in den kunstweg van *Hengelo* naar *Ruurlo*.

* WITTENBURG, prov. *Utrecht*. Reg. 5, staat: *Bannik*, lees: *Bunnik*,

WITTENHOF, voorheen *Guiana*, hofstede, prov. *Noord-Holland*, gem. *Zijpe-en-Hazepolder*, met 42 bund: 65 v. r. 20 v. ell. grond.

WITTE-RUIFFER (DE), herberg, tevens boerderij, in de heerl. *Steenbergen*, prov. *Noord-Brabant*, ars. *Breda*, kant. *Bergen-op-Zoom*, gem. *Steenbergen-en-Kruisland*, 28 mia. Z. Z. W. van *Steenbergen*, aan den grooten weg naar *Bergen-op-Zoom*.

* WITTE-WIJK. De Witte-Wijksbrug is lang 5,00 ell.

* WITVEEN telt 41 h. en 240 iow.

* WITZENBURG. Staat: Zie WITZENBURG. lees: Zie WITZENBURG.

* WLARDAM-HEMRIJCK; lees: WLARDARA-HEMRYCK,

* WOBINGA of WOBBERA; in *Baarderadael*, ligt $1\frac{1}{2}$ u. N. N. W. van *Rauwerd*. — Nevens de plaats, waar deze uthof gestaan heeft, ziet men thans eene hoogte of wier.

* WODGIER, eil. in *Oost-Indië*. Zie WADONIA. W.

* WOELWIJK, buit., in het *Goovgt*, bestaat niet meer.

* WOENSRECHT. Bl. 536. De dorpschool telt gemiddeld 140 leerlingen. — De kermis in September wordt niet meer gehouden.

* WOESDRECHT (DE ZUIDPOLDER-VAN-), bl. 536, lees: WOENS-DRECHT (DE ZUIDPOLDER-VAN-),

* WOENSRECHT-HOOGHERHEIDE-EN-HINKELENOORD. Tot de gem. behoort ook een gedeelte van den Noordpolder.

WOENSEL. Bl. 538. Den 19 Mei 1851 sloeg de bliksem in den toren van dit dorp, waardoor er brand ontstond, die evenwel spoedig gebluscht werd. — Reg. 18 en 19, staat: boven de gemalde koren- en

diemelens, lees: boven de in de gem. *Wensel-en-Eckart* ongeveer vol- en korenmolens,

* **WOENSEL-EN-ECKART.** De inw. zijn er op 10 (niet 20) n, allen R. K.

* **WOERDEN**, voorm. balj., heeft, behalve de in het Wbk. vermeld fabrieken, ook nog eene boorhoutmakerij.

* **WOGMEER (HET)** bestaat onder *Obdam* 279 bund. 2 v. r. 6 v. ell., en telt 45 h. met 500 inw., als: onder *Hensbroek* 29 h. en 210 inw., onder *Obdam* 14 h., waaronder 8 boerderijen en 90 inw. — Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, twee Hoofdingelanden, drie Heemraden en eenen Penningmeester. Hij watert uit op de Baasmaat.

* **WOGNUM-EN-WADWAY**, gem., bevat mede het geh. de *Heerdermeer* en de b. de *Leek* en de *Zomerdijk*, benevens een gedeelte van *Zwaagdijk* en van de *Wijzend*.

WOGNUMERBUURT, geh., prov. *Noord-Holland*, gem. en 8 min. van *Alkmaar*; met 7 h. en ruim 40 inw.

* **WOKAN.** Reg. 10, staat: 9,41 ell. lees: 0,94 ell.

WOLANDA, d. in *Oost-Indië*. Zie *HOLLANDBESCHRIJVING*.

* **WOLBERS**, hofstede, ligt gem. en W. van *Grijpakerk*.

* **WOLBOOMSVEEN** ligt $\frac{1}{2}$ u. van *Lichtenvoorde*, en beslaat eene oppervlakte van 727 bund., als: 620 bund. onder *Salten*, 106 bund. onder *Lichtenvoorde* en 2 bund. onder *Wisch*.

* **WOLD (HET).** Reg. 3, staat: O. Z. O. 2 u. van *Salten*, hu: 2 u. O. Z. O. van *Salten*,

WOLDA, voorm. haves. in het *Laar*, of ook *Laarveld* genaamd, in het graaf. *Bentheim*, kon. *Hannover*, aan de *Zallandsehe graven*, prov. *Oeverijssel*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Gramsbergen*, in welke gem. dan ook het grootste gedeelte der daarbij behoord hebbende landerijen ligt. — Deze haves. is door verkoop versnipperd en van het huis is een gedeelte blijven staan, terwijl het grootste gedeelte zoo ook de bouwhuizen zijn afgebroken. Vroeger werd deze haves. bezeten door de *Heeren BERTINGE*; had toen eene uitgestrektheid van ongeveer 96 bund. land, en bezat het regt van jagt aldaar; ook had het huis stem en zitting op den landdag. De tegenwoordige eigenaar is de *Heer H. J. KRYNEN*, woonachtig op het huis *Welda*.

* **WOLFJAARTSDIJK.** Staat: Zie *WOLFJAARTSDIJK*. lees: Zie *WOLFJAARTSDIJK*.

WOLFARI, oude naam van het voorm. d. *WOLFBEREN*, prov. *Zuid-Holland*. Zie *WOLFBEREN*. W.

* **WOLFBEREN (LAAG-).** Staat: Zie *WOLFBEREN*. lees: Zie *WOLFBEREN (LAAG-)*.

* **WOLFHAG** ligt gem. en 20 min. Z. W. van *Faals* en telt 54 h. en 250 inw.

WOLFHUIS, geh., prov. *Limburg*, gem. en $1\frac{1}{2}$ u. W. van *Wijhe*; met 5 h. en ruim 50 inw.

* **WOLFOE.** Staat: Zie *KLUWMEER*. lees: Zie *HOOP (KLUW-)*. en zie dat woord hiervoer.

* **WOLFSBOSCH** telt 15 h. en ongeveer 80 inw.

WOLFSHOEF, bouwhoeve, prov. *Noord-Brabant*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. ten W. van *Teteringen*, in het geh. *Heerberg*. Deze hoef, later ook wel de *Avrassen* genoemd, uithoofde zij aan de abdij van *Tongerlo* heeft toebehoord, is groot 159 bund. 95 v. r. 25 v. ell.

* **WOLFSNEST** is geen geh., maar eene b., 20 min. Z. O. van *Gravelduin-Capelle*; met 9 h. en ruim 40 inw.

* **WOLFSNEST (DE)** staat: kast. b., lees: kast.

* **WOLFSWINKEL**, geh., behoort gedeeltelijk ook tot de gem. *Son-en-Breugel*, 12 min. N. van *Son*, en telt 12 h. en 90 inw., als: onder *St.-Oederode*, 5 h. en 40 inw. en onder *Son-en-Breugel*, 9 h. en 50 inw.

WOLLEKET, ook *Pisano* gespeld, eil. in *Australië*, O. van *Missowal*.

WOLLENDORP, d., prov. *Groningen*. Zie *Wolfsdorp*. W.

* **WOLLINGHUIZEN** ligt 4 u. Z. Z. O. van *Winschoten*, 1 u. Z. O. van *Flagtwedde*; met 14 h. en ongeveer 80 inw.

WOLPUTSTEIN, buit., prov. *Noord-Brabant*, gem. en 5 min. W. van *Vlijmen*, aan den klinkerstraatweg van 's Hertogenbosch naar *Geestruidenberg*. Dit buit. bevat een in 1846 nieuw gebouwd huis en beslaat eene oppervlakte van 54 v. r.

WOLSLAGE (TER-), h., prov. *Groningen*. Zie *Walslage (Ter-)*. W.

* **WOLSUM** staat: *Wilsam*, lees: *Wassum*,

* **WOLSUMER-KETTING**, ook wel enkel met *Ketting* genoemd, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, 5 min. N. van *Welsum*; met 5 h. en ruim 20 inw.

WOLSWINKELSCHÉ-HOEVE of met *Bosch*, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Bladel-en-Neterel*, $\frac{1}{2}$ u. N. van *Bladel*; met 6 h. en ongeveer 50 inw.

WOLT, boers., prov. *Gelderland*. Zie *Woud*. W.

WOLTERSBRÁK, meertje, prov. *Friesland*. Zie *Brak (Grooten-)*.

* **WOLTERSUM**, d., prov. *Groningen*, ligt gem. *Ten-Boer*.

WOLVEGA, kadast., gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Stellingwerf-Westwoude*, arr. *Heerenveen*, kant. *Oldeberkoop*, bevattende de d. *Wolvega*, *Nijeholtwilde*, *Oldeholtwilde*, *Nijeholtpade*, *Teridzerd* en *Oldeholtpade* en, volgens het kadaster, eene oppervlakte bestaande van 5721 bund. 89 v. r. 8 v. ell., waaronder 5651 bund. 90 v. r. 96 v. ell. belastbaar land.

* **WOLVENHORST**. Reg. 3 en 4, staat: bovenwaarts aan de verd. katoenpl. *Ceres*, lees: benedenwaarts aan de verd. katoenpl. *Ceres*.

WOMMELS, kadast., gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Hennaarderadeel*, arr. *Saak*, kant. *Bolsward*, bevattende de d. *Wommels*, *Edens*, *Hennaard*, *Kubaard*, *Spannum*, *Waaxens*, *Welsrijp* en *Bajum* en, volgens het kadaster, eene oppervlakte bestaande van 5865 bund. 27 v. r. 94 v. ell., waaronder 5661 bund. 19 v. r. 82 v. ell. belastbaar land.

* **WOMMELS**, d. Reg. 1 en 2, staat: *Hennaarderadeel*, lees: *Hennaarderadeel*,

WONESTEIN, voorm. kast., prov. *Utrecht*, gem. en 10 min. N. van *Jutphaas*. Het is den 13 Junij 1850 voor afbraak verkocht. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans 2 bund. 40 v. r. 20 v. ell. bouwland.

* **WONNEBUREN** bestaat uit 2 h. met ruim 10 inw.

* **WONNEBURSTER-POLDER** pakt N. aan de *Maastervaart*, O. aan het *Parregastermeer*, Z. aan het *Ferwoudermeer*, W. aan *Ferwoude*. — Reg. 1 en 2, staat: prov. *Westergoo*, lees: kw. *Westergoo*,

WONOKARTO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en 11 palen O. van *Samarang*, 199 palen W. van *Soerabaja*.

WONOKROMO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en afd. *Soerabaja*, distr. *Djaba-Katta*. Aldaar zijn, in den nacht tusschen 12 en 15 September 1850, 50 huizen door brand vernield.

WONOKRONO (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*. Het is een der takken van de *Kediri* en wordt weder in takken gesplitst,

die door *Soerabaja* vlochten, en van welke een, behoorden die stad, bij de dessa *Kalimans* in see stort, na den maan van *KALAMAL* te hebben aangenomen.

WONOROTTO, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bagelen*, reg. *Ambal*.

WONOSIRI, geh., in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, ter plaatse waar de *Pabelan* de *Gendal* opneemt.

* WONOSORO. Reg. 2, staat: *Pekalongang*, lees: *Pekalongan*,

* WONS telt in de kom van het d. 24 h. en 140 inw.

* WONSERWEEREN telt 5 h. en 30 inw.

WOOLBEEK (DE), landg., prov. *Gelderland*, grootendeels gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Laren*, en gedeeltelijk gem. en 1 u. O. van *Gorsel*, $\frac{1}{2}$ u. N. van *Almen*, waaronder dat gedeelte behoort. Dit landg. besloeg met de bouwplaats de *Meijer*, en de daghuurdersplaatsjes *Bosman* en de *Draaiom*, benevens de daartoe behoorende hof- en weilanden, bosch- en heidegronden enz. eene oppervlakte van 125 bund. 29 v. r. 84 v. ell. doch is in 1850 publiek verkocht en aan onderscheidene personen overgegaan.

* WOOLDEBEEK (DE). Daarover ligt eene vaste houten brug in den grooten weg van *Zwolle* naar *Enschede*, lang 8,70 ell.

WORKUM, kndaat. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, ar. *Sneek*, kant: *Hinlopen*, bevattende niets dan de gem. *Workum* en alzon eene oppervlakte bestaande van 2929 bund. 62 v. r. 81 v. ell., waaronder 2578 bund. 77 v. r. 34 v. ell. belastbaar land.

* WORKUM (DE KLOKSLAG-VAN-) bevat de b. *Algerabaren*, de *Nieuwebuurt*, *Snakkerburen*, de *Buitenbuurt*, het *Klooster*, het *Workumerveld*, het *Heidenschap* en een gedeelte van het *Workumer-Nieuwland*, en telt 134 h. en 990 inw.

WORKUMER-NIEUWLAND, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, gem. en 40 min. van *Workum*; met 13 h. en ongeveer 70 inw.

* WORKUMER-VELD (HET). Aldaar staan 18 h. met ruim 130 inw.

* WORM (DE), lees: WORM (TEB-). Het wordt in eigendom bezeten en bewoond door den *Baron de Lon s'Instenake*, die aldaar onderscheidene artsenische putten heeft doen booren, ten einde eenen hem toebehoorende molen (*Eykholdermolen*) van water te voorzien.

* WORMER (DE WIJDE-). Bl. 621, reg. 4 van *onderen*, staat: 14 Januarij lees: 14 Januarij 1827. Men is thans (1851) bezig een straatweg te leggen door den *Wijde-Worm* langs den *Parmerender* of *Noorderweg*, van *Neck* tot het *Kalf*.

WORMERSLUIJSE (HET), naam, welken men in de wending geeft aan de *Westersluis*, in *Waterland*, prov. *Noord-Holland*. In *Westersluis* (De). W.

* WORMERVEER heeft een Postkantoor.

§ WORMINGEN, buurs., prov. *Gelderland*, gem. en 3 min. Z. O. van *Apeldoorn*; met 145 h. en 950 inw.

* WOUBRUGGE. De *Hervi*, die er 960 in getal zijn, maken voor het grootste gedeelte eene gem. uit, maar behooren voor een klein gedeelte tot de gem. *Rijnsaterwoude-en-Hoogmade*. — Bl. 628. Onder de alhier gestaan hebbende. Predikanten verdienen melding de door banna-schriften beroemde *ALEXANDER CONRAD*, van 1755 tot 1775 toen hij *Emeritus* werd, en *BARTHELOMËUS OUBORN*; van 1775 tot 1788, toen hij zijn *Emeritaat* heeft verkregen.

* WOUD, heerl., telt 27 h. en 120 inw. — Reg. 630 in de *Ned. Staat*: *Patronaatregt* lees: *Patronaatregt*

* **WOUD (HET)**, boerderij in de *Beemster*, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 16 bund. 88 v. r. 79 v. ell.

WOUD (LAAG-), gem., prov. *Gelderland*. Zie *GROENVELD*. W.

* **WOUD ('T)**, geh., gem. *Bergen*, telt 14 h. en ruim 90 inw.

* **WOUD ('T)**, prov. *Noord-Brabant*, ligt ook onder de gem. *den Dungen* en *Schijndel*, en bevat, behalve een aantal bosschen van eiken-, mast- en andere boomen, benevens bakhout, eene groote uitgestrektheid bouw- en weiland en heidevelden, waarop gevonden worden 51 groote en kleine boerderijen, met haar aan- en hofbehooren, alles eene oppervlakte beslaande van 393 bund. 45 v. r. 85 v. ell., als: onder *Berlicum-en-Middelrode* 279 bund. 5 v. r. 59 v. ell.; onder *den Dungen* 71 bund. 75 v. r. 44 v. ell. en onder *Schijndel* 42 bund. 64 v. r. 82 v. ell. Men vindt in dit woud veel wild en gevogelte, als ook adders of slangen, doch geene gevaarlijke.

* **WOODBUREN**, buurs., prov. *Friesland*, telt 6 h. en ruim 40 inw.

* **WOUDEN (HET DEPARTEMENT-DER-)**. Reg. 5, staat: het dorp *less*: het dep.

* **WOUDRICHEM**. Van oudsher heeft deze stad het regt der vischerij op de *Merwede*, als: 1° van de *Maas* tot aan de raailijn tusschen de torens van *Arkel* en *Almkerk* en 2° de zuidelyke helft van het gedeelte dier rivier, begrepen tusschen de raailijn der scheiding van het land van *Arkel* en den *Ablasserwaard* en den *Langendam* boven *Steenenboek* — De inundatiesluis in den *Maasdyk* buiten *Woudrichem*, is wijd in den dag 8 ell. over de frontmuren gemeten, diep op den slagbalk 1.245 ell. onder A. P. Het dijks noodpeil is aldaar 5.82 el boven A. P. Zij heeft een paar waaijerdeuren en twee rijen schotbalken en daarover ligt eene vaste houten brug, lang 9.45 en breed 5.76 el.

WOUDSEND, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, arr. en kant. *Sneek*, bevattende de d. *Woudsend*, *Smallebrugge*, *Indijk* en *Ypekolsga*, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 1586 bund. 57 v. r. 50 v. ell., waaronder 1083 bund. 70 v. r. 24 v. ell. belastbaar land.

* **WOUDSEND-YPEKOLSGA-SMALLEBRUGGE-EN-INDIJK**. De eerste, die in dese gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest *MELCHION CLART*, die hier waarschijnlijk reeds in 1596, doch zeker in 1599 in dienst was en in het jaar 1603 naar *Goingaryp* vertrok.

WOUTHUIS, buurs., prov. *Gelderland*. Zie *Woudhuis*. W.

* **WOUWSCHE-PLANTAADJE** beslaat eene oppervlakte van 831 bund. 32 v. r. als: onder *Wouw* 511 bund. 13 v. r.; onder *Bergen-op-Zoom* 156 bund. 5 v. r. 60 v. ell. en onder *Huisbergen* 164 bund. 13 v. r. 40 v. ell. Het daarin staande hoerenhuis is reeds in 1845 gebouwd. De *Heer de Cayss* te *Antwerpen* heeft het voor 120,100 guld. gekocht.

* **WRINS** is thans niet meer bekend.

WULETSHUIS, voorm. kloost. te *Zutphen*. Men noemde het aldus naar de stichteres, zekere weduwe *de Wulven*, ofschoon het meest bekend was onder den naam van *Huan-Hendrikszons*, naar den eersten bestuurder *Herman van Huzzen*. Dit gebouw werd bewoond door *Fransiskaner-Nonnen* en is nog gedeeltelijk in wezen, als hebbende het *Oude-Gasthuis* en het *Pesthuis*, nu met het *Nieuwe-Gasthuis* in eenen ringmuur besloten, gedeelten daarvan nitgemaakt.

* **WULPEN**, in het *Vrije-van-Sluis*, staat: Zie *Wulpen*. lees: Zie *WULPEN-POLDER*.

* **WULVEN (OUD-)**, voorm. afzonderlijke heerl. is groot 151 bund. 20 v. r. 5 v. ell., belastbaar land; telt 5 h. en 40 inw.

* **WULVERHORST**, heerl., bevat alleen het adell. h. *Wulverhorst*, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 74 bund. 16 v. r. 32 v. ell.

* **WULVERHORST**, meest bekend onder den naam van *Vlooswaker-de-Haar*, pold., paalt N. aan de gem. Woerden en Linschoten, Z. O. aan Linschoten en Snelrewaard, Z. aan de gem. Papekop, W. aan de gem. Woerden. — Deze pold. is groot 354 bund. 50 v. r. 69 v. ell.; telt 14 h., waaronder 10 boerderijen, en watert uit door eene sluis op de Vaart-van-Linschoten. Het land ligt 1,40 ell. onder A.P.

WUURDEN (DE), bouwhoeve; prov. *Gelderland*, gem. *Elst*, beslaande, met bouwmanswoning, met daaraan verbonden heerenhuis en daarbij gelegen bouw- en weilanden, eene oppervlakte van 56 bund.

* **WYGEEST** telt 70 h. en 340 inw.

* **WYKEL**. Bl. 658, reg. 19 van onderen, staat: I Kou. I, vers 16. lees: I Cor. X, vers 16.

* **WYKELER-YBERT** lees: **WYKELER-IJBERT**. Het ligt 5½ u. Z. Z. W. van *Sneek*.

WYLREHOF, boerdertj, prov. *Limburg*. Zie *WILDERHOEF*. W.

* **WYMBRITSERADEEL** telt 12 (niet 11) Herv. gem.

* **WYN-HORNSTERA-ZIJL**, lees: **WYNHORNSTER-ZIJL**. — Het is thans eene sloot of waterlossing, met steenen brug in den Zuidstraatweg, scheidende de st. Leeuwarden van het d. Huizum.

* **WYNJETERP** of **WISJETERP** ligt N. O. van Heerenveen. — De Leidijk bestaat niet meer.

* **WYNS** komt bij Latijnsche schrijvers onder den naam van *Winnia* voor. — De Doopgez. aldaar behooren tot de gem. van *Leeuwarden*.

WYSTERLAND, naam, onder welken het d. *WESTERLAND*, op het eil. *Wieringen*, in een handschrift van de Utrechtsche kerk voorkomt. Zie *WESTERLAND*. W.

* **WYTEL (HET)** staat: Zie *TWYTEL*. lees: Zie *TWIJTEL*.

* **WYTENDENGERADEEL**, lees: **WYTENGERADEKLE**,

Y.

YAHUDI of **DAGUMBA**, st. in *Afrika*, in *Opper-Guinea*, aan de *Goudkust*, rijk *Dagoumba*.

* **YANEN**, *HJANG* of *DJANENG* is ruim 1883 ell. hoog.

* **YBERT (SONDELER en WYKELER)**. Staat: twee b. lees: geh. en b.

* **YDARDELRADELLE** lees: **YDARDERADELLE**.

* **YECKSCOT**. Staat: Zie *JEKSCOT*. lees: Zie *JEKSCOT*.

YEMSWOLDE of **YEMSWOUDE**, h., prov. *Friesland*. Zie *EKSWOUDE*. W.

* **YERSEKE**, gem. Reg. 26, staat: 104, lees: 1040 — Bl. 669, reg. 5, staat: 1523 lees: 1524

* **YERSEKE (BREËDE-WATERING-BEWESTEN-)** paalt N. aan den *Goessche-polder* en den *Wilhelmina-polder*, N. O. aan de *Ooster-Schelde*, O. aan het *Verdronken Zuid-Beveland*, Z. O. aan den *Molen-polder*, den *Tolsende-polder* en de *Watering van Krúningen*, Z. aan de *Wester-Schelde*, de *Watering van den Willems-Annapolder* en 's *Gravenpolder*, Z. W. aan den *Buiten-polder-van-Nisse*, de *Watering van Heinkensand* c. a. en N. W. aan den *Perponcher-polder*. Deze watering is groot, volgens het kadaaster, 9445 bund. 97 v. r. 47 v. ell., waaronder 8904 bund. 47 v. r. 79 v. ell. schotbaar land. Men telt

daarin ruim 200 boerderijen en hij watert uit door eene houten en twee steenen sluizen, op de Ooster-Schelde. Het bestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, tien Gezwoorenen en eenen Penningmeester tevens Griffier.

YSSSE, voorm. kloost. in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*. Zie *MARIA'S KAMP*. W.

* YLEKEN, lees: YLEKE,

YLST, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, arr. en kant. *Sneek*, bevattende niets dan de gem. Ylst en alsoo eene oppervlakte beslaande van 715 bund. 10 v. r. 77 v. ell., waaronder 671 bund. 25 v. r. 58 v. ell. belastbaar land.

* YLST, kerk. ring, reg. 4, staat: *Follega*, lees: *Folsgara*,

* YLST, gem. heeft ook eene tear- en pikkookerij. — Er ligt, daar eene houten brug, met steenen landhoofden over de Kerkvloot, in den grooten weg van Leeuwarden naar de Lemmer. — Bl. 672, reg. 17 van onderen, staat: *SCHELTE VAN LIAUKENA* lees: *SCHELTE VAN LIAUKENA* — Reg. 11 en 10 van onderen, staat: *SCHENK*, lees: *SCHENCK*, — Bl. 674, reg. 11 van onderen, staat: *ABRAHAMUS FREDERICUS SCHURMAN*, lees: *ABRAHAM FREDERIK VAN SCHURMAN*, — Bl. 675, reg. 13, staat: *RICHT HYNES*, lees: *RICHT HEYNES*,

* YMSWALDA. Staat: Zie *ERNSWOUD*. lees: Zie *ERNSWOUDE*.

* YPEKOLDEGE, lees: YPEKOLDESGE,

* YPENBUURSTER-MEER (HET), ligt 10 min. van *Parrega*.

YSLUMBUREN, geb., prov. *Friesland*. Zie *ESELEMANUREN*. W.

YTENS, d., prov. *Friesland*. Zie *ITENS*. W.

* YTSUM ligt 10 min. N. W. van *Wolsum* en telt 2 h. en 20 inw.

Z.

ZAAG (DE GROOTE-), plaat in de *Nieuwe-Maas*, prov. *Zuid-Holland*, deeldende dit water in twee vaarwaters, het noordelijke genaamd de *Bakkerskil* of *Noord-van-Crimpen* en het zuidelijke de *Vuilpook*. Zie dat woord.

* ZAAAN (OOST-). Staat: Zie *Oostzaan*. lees: Zie *OOSTZAAN*.

* ZAANDAM. Bl. 13. De R. K. stat. telt 1100 zielen, onder welke ongeveer 780 Communikanten. — Men telt er 60 R. K. van de Oude-Cleresij, onder welke ruim 50 Communikanten. — Bl. 22. De kerk der R. K. van de Oude-Cleresij is aan de H. *MARIA MAGDALENA* toegewijd. Na de scheuring tusschen de Katholijken in 1724 ontstaan, verbleef die kerk aan de R. K. der Oude-Cleresij, terwijl de anderen zich van toen af van de kerk aan *het Kalf* bedienden en eerst in 1784 de in het Wbk. vermelde kerk bekwamen.

* ZAANDIJK. De Predikant *Johannes Coops* werd in 1692 Emeritus.

ZAAANEN, heerl., prov. *Noord-Holland*. Zie *ZANEN*. W.

ZAAANSCHÉ-POLDER, pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie *GROOTS-POLDER (DE)*. W.

ZAAATEN (DE), bij het kadaster *DE ZATEN*, gronden, prov: *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Gouda*, gem. *Reeuwijk*; palende N. aan de *Broekvelden-van-Zwammerdam*, O. aan *Alijs-ambacht*, Z. aan *'sGravenbroek*, W. aan *Groot-Oud-Reeuwijk*, in den *Polder-van-Reeuwijk*, van welke laatste het een gedeelte uitmaakt. Het beslaat eene oppervlakte van 53 bund.

* ZACHARIAS-POLDER EERSTE GEDELTE, ZACHARIAS-POLDER TWEDE GEDELTE en ZACHARIAS-POLDER DERDE

GEDEELTE. Deze polders zijn aldus genoemd naar den Heer **ZACHARIAS PASPOORT**, tijdens de bedijking te Middelburg wonende.

ZAKSCHE-GAT (HET), water in het eil. *Zuid-Beveland*, prov. *Zeeland*, gem. *Driewegen-en-Coudorpe*, in eene zuidwestelijke rigting de polders *Noord-Blazekop* en *West-Blazekop* doorlopende. Het is vermoedelijk een overblijfsel van het voorn. vaarwater *de Zwake*.

ZAKSCHE-SLUIS (DE), sluis, prov. *Overijssel*, gem. *Zalk-en-Veeccaten*, in den linker IJsseldijk, nabij *Zalk*, is wijd 1,02 ell. met twee drijfdeuren.

* **ZALLAND-DRENTHE-EN-GRONINGEN.** Men heeft in dit aartspr. 43 kerken, 6 bijkerken en 1 kapel, welke door 43 Pastoors en 15 Kapellaans bediend worden.

ZALLANDSCHE-WETERINGEN (DE), onderscheidene waters, prov. *Overijssel*, als: de *Nieuwe-wetering*, de *Oude-wetering*, de *Zand-wetering*, de *Kolk-wetering*, de *Steen-wetering* en de *Hondemots-wetering* of *Raalter-wetering*, die zich onderling vereenigen en van de *Geeren* af, onder den naam van *Nieuwe-wetering* naar *Zwolle* loopen, om verder het *Zwartwater* te vormen. Zij zijn bevaarbaar door schuitjes van 3—4 last. — Zie verder deze woorden.

* **ZALT-BOMMEL** beter **ZALT-BOEMEL**, gem., heeft 1135 bund. 57 v. r. 3 v. ell. belastbaar land. Men heeft er eene boek- (geen plat- en steen-) drukkerij en er is nog slechts ééne looijertj. Bl. 50. De R. K. kerk is, even als de pastorij, in 1838 aanmerkelijk verbeterd. — De afdeeling van het Nederlandsch-Bijbelgenootschap telt 10, die van het Nederlandsch-Tractaatgenootschap 6 en van het Nederlandsche-Zendingen-genootschap 8 leden. Bl. 51. **NICOLAAS VAN RAVENSTEIN** is in 1661 (niet in 1601) geboren.

ZAND, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Son-en-Breugel*, 12 min. W. van *Son*.

* **ZAND (HET)**, gem. *Bakel-en-Milheze*; telt 4 h. en ongeveer 40 inw.

* **ZAND (HET)**, pold., gem. *Ridderkerk*, is groot, volgens het kadaster, 74 bund. 28 v. r. 63 v. ell., waaronder 67 bund. 40 v. r. 83 v. ell. schotbaar land en watert uit door twee steenen sluizen, wjd 1,26 à 1,28 ell., op de Noord.

ZAND (HET), buit., prov. *Limburg*, gem. en 20 min. Z. W. van *Herten*; eene oppervlakte beslaande van 7 bund. 1 v. r. 25 v. ell.

* **ZAND (HET)** of **HET ZANDT**, voorn. heerl., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 18 bund. 78 v. r. 87 v. ell. belastbaar land. — In deze heerl. staat het zoo gunstig bekende Instituut voor R. K. joncheeren, hetwelk thans 100 leerlingen telt. Zie *KARWIJKEN-EN-HET-ZAND (DE BRIDE)*. W.

ZANDBERG, b., prov. *Overijssel*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *IJsseluden*; met 44 h. en ruim 260 inw. Deze b. maakt een gedeelte van het geh. *de Plas-en-Zandberg* uit.

ZANDBERG, geh., prov. *Limburg*, gem. en 10 min. Z. van *Hambree*; met 10 h. en ongeveer 80 inw.

* **ZANDBERGEN**, buit., gem. *Rosmalen*, beslaat, met de daartoe behorende gronden, eene oppervlakte van 12 bund. 19 v. r. 18 v. ell.

ZANDBERGEN, buit., prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Borneveld*, $\frac{1}{2}$ u. van *Voorthuizen*, eene oppervlakte beslaande van 48 bund.

ZANDBULTEN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Kollumerland-en-Nieuw-Kruisland*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Westergeest*, waartoe het kerkelijk behoort; met 25 h. en ruim 220 inw.

ZANDBUREN, geh. op het eil. *Wieringen*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Wieringen*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Westerland*; met 10 h. en 50 inw.

ZANDE (GROOT-), buit., prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Hummelo*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Keppel*, waartoe het kerkelijk behoort; eene oppervlakte beslaande van 8 bund. 51 v. r.

* ZANDKANT, b., gem. *Helvoirt*; bestaat uit 2 h., met 13 inw.

ZANDPAD, b., prov. *Noord-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Naarden*; met 8 h. en 60 inw.

* ZAND-POLDER. Reg. 4 staat: 1582 lees: 1682

* ZANDPOORT ligt niet Z. maar N. van *Haarlem*. — De Herv. kerk staat op een hoekje grond, door den Heer Mr. JAN BONDT ten geschenke gegeven. In Mei 1846 is aan dese kerk eene consistorie gebouwd. De pastorie zou, naar men wil, vroeger eene consistorie geweest zijn.

* ZANDT (T). Bl. 81, reg. 7 en 8, staat: *Uithuizen-en-Appingedam*. lees: *Uithuizen en Appingedam*.

ZANDT (HET), geh., prov. *Zuid-Holland*. Zie ZAND (HET). W. en A.

* ZANDVOORT. Bl. 84. Het orgel in de Herv. kerk is den 16 December 1849 ingewijd. Het is door den Heer A. KNIPSCHER te *Amsterdam* vervaardigd en munt uit door sierlijke eenvoudigheid en wel-luidenden toon.

ZANDVOORT, geh., prov. *Drenthe*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Assen*; met 15 h. en ruim 70 inw.

ZANDWEER, d., prov. *Groningen*. Zie ZANDEWEER. W.

§ ZANEWEER, verkeerde spelling van ZANDWERVEN, geh., prov. *Noord-Holland*. Zie ZANDWERVEN. W.

ZATEN (DE), gronden, prov. *Zuid-Holland*. Zie ZAATEN (DE).

* ZEDERIK-KANAAL. De gewone zomerstand is 0,80 ell., boven A.P. en 0,60 ell. onder Zederikpeil. De stoommachine aan den *Arkelsche-dam* dient om den Zederikboezem uit te malen, indien de stand van de *Linge* te hoog is, om het water door de schutsluis daarop af te laten.

ZEEDIJK (DE) of DE WINTERDIJK, dijk in de *Langestraat*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Raamsdonk*, *Waspik*, *Capelle*, *Vrijhoeve-Capelle*, *Sprang*, *Besuijen*, *Waalwijk*, *Baardwijk*, *Nieuwkuik-en-Onsenoort* en *Vlijmen*, in eene oostelijke rigting loopende van *Raamsdonk* naar *Vlijmen*. Daarover loopt de klinkerstraatweg van *Geertuidenberg* naar 's *Hertogenbosch*.

* ZEEDIJK (AAN-DE-) is eene buurs. geen geh.

* ZEEDIJK (DERDE-. Staat: Zie BILDTDIJK (TWERDE). lees: BILDTDIJK (EERSTE-).

* ZEEDIJK (TWEDE-). Staat: Zie BILDTDIJK (OODE-). lees: Zie BILDTDIJK (NIEUW-).

ZEEDIJK-EN-DE-HULK, b., prov. *Noord-Holland*, gem. *Berkhout-en-Baarsdorp*, 1 u. Z. van *Berkhout*; met 5 h., 3 bewoonde watermolens, en ongeveer 60 inw.

ZEEDUIN, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. en 20 min. N. O. van *Oostkapelle* groot 70 bund. 98 v. r.

ZEEDUINEN, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Wassenaar-en-Zuidwijk*, $\frac{1}{2}$ u. van *Wassenaar*; met 13 in de duinen verspreid liggende h. en 90 inw.

ZEESHONDEN-GAT (HET), kil in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Wieldrecht*, uit het *Zuid-Maartensgat* voortkomende en in eene zuidzuidwestelijke rigting tusschen de *Zeehondenplaat* en den *Beneden-Noorden-Elsplaat* doorloopende, om zich in het *Voordiep* te ontlasten.

ZEEHONDEN-PLAAT (DE), plaat in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Wieldrecht*, zich tusschen den polder de Oude-dijk en het Zeehondendiep en Voordiep uitstrekkende.

* **ZEELAND**, voorn. graafs. Reg. 2 en 3 staat: Wolphaarsdijk, lees: Wolphaarsdijk; — Bl. 105, reg. 11 en 10, staat: Zeeland-Bewester-Schelde en Zeeland-Beooster-Schelde, lees: Zeeland-Bewesten-Schelde en Zeeland-Beoosten-Schelde,

* **ZEELAND**, prov. Bl. 107. De R. K. hebben er 9 stat. en 23 parochiën; onder het apost. vic. van *Breda* behooren 23 kerken, welke door 6 Pastoors, 17 Desservanten en 7 Vicariissen bediend worden.

* **ZEELAND**, gem., bevat, behalve de in het Wbk. vermelde, ook nog de b. Pruttelaar.

* **ZEELST**, gem., bevat ook de b. Akkereind, Diep, Biesenkuiten, Heistraat, Muggenhool en Kopbeek.

* **ZEELST (HET HUIS-TE-)** beslaat, met de daartoe behorende gronden, eene oppervlakte van 14 bund. 76 v. r. 2 v. ell.

ZEELWIJK, hofst., op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. *Oost-en-West-Souburg*, 8 min. Z. W. van *Oost-Souburg*, eene oppervlakte beslaande van 10 bund. 67 v. r.

* **ZEGBROEK** behoort tot *Delfland*, en strekt zich van het land. *Zorgvliet* in eene zuidwestelijke rigting tot op de hoogte van het landgoed *Ockenburg* uit. Daarin liggen de h.: *Vinkenstein*, *Hanenburg*, *Daal-en-Berg*, *Berg-en-Daal*, *Groenendaal*, *Meerbosch* enz. De landen ontlasten zich door de *Beek* op de grachten der stad 's *Gravenhage*.

§ **ZEGGERSBEEK (DE)**, riviertje in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, dat uit *Egberinkveen*, gem. *Lonneker*, voortkomt, door een gedeelte van de buurs. *Oele* loopt en zich in *Woolde*, bij de *Horst*, in eene tak van de *Woolderbeek* ontlast.

* **ZEGVELD**, gem., bevat mede de geh. *Zegvelderbroek* en *Zegveldermeije*.

ZEGVELDERBROEK, geh., prov. *Utrecht*, gem. en 27 min. N. O. van *Zegveld*; met 52 h. en ruim 200 inw.

ZEGVELDRMEIJE, geh., prov. *Utrecht*, gem. en 40 min. N. van *Zegveld*; met 17 h. en ongeveer 110 inw.

* **ZELDEN-ZAT**, lees: **ZELDENZATE**, — Het beslaat, met de daartoe behorende gronden, eene oppervlakte van 17 bund. 48 v. r. 66 v. ell.

* **ZELDERT**, geh., telt 30 h. en 180 inw.

ZENNENBOOM, bosch, prov. *Gelderland*, gem. en 20 min. N. van *Groesbeek*. — Dit bosch, hetwelk meest beplant is met dennen- en akkermaalsbont, 75 bund. 1 v. r. 10 v. ell.

* **ZESBOERSTER-POLDER**. Staat: *Zie Hoornhuister-Polder (Wester-)*. lees: *Zie Hoornhuister-Polder (Wester-)*.

* **ZES-VEREENIGDE-POLDERS (WATERING-VAN-DE-)**. Staat: *Zeven-Vereenigde-Polders (Watering-Der-)*. lees: *Zeven-Vereenigde-Polders*.

ZUMEREN, b., prov. *Gelderland*. *Zie Someren. W.*

ZEVELEN of **ZEVELINGEN**, gem. weide, prov. *Overijssel*, gem. en 10 min. N. O. buiten de *Hogenpoort* der st. *Kampen*, eene oppervlakte beslaande van 170 bund. 9 v. r. 70 v. ell. Hij die het groot burgerregt bezit kan daarop, tegen betaling, 2 beesten laten weiden.

* **ZEVENBERGEN (HET SLOT-TE-)**. Staat: *Zie Zevenbergen (Het Huis-Te-)*. lees: *Zevenbergen (Het Kasteel-Te-)*.

* ZEVENBERGSCHE-KANAAL (HET). De schutsluis aan de Mark, in 1734 gebouwd en 1830 verbeterd, is wijd 6,58 ell., liggende de benedenste slagbalk der hooge deuren 2,415 ell. onder A. P.

* ZEVENBOERSTER-POLDER (DE). Staat: Zie HOANHUISTER-POLDER (OOSTER-). lees: HOANHUISTER-POLDER (NOORDEN-).

ZEVENDAAL, geh., prov. Limburg, gem. Mook-en-Middelaar, 25 min. O. Z. O. van Mook, bij Middelaar, waartoe het kerkelijk behoort; met 2 h. en 12 inw.

ZEVEN-EILANDEN, eil. in Oost-Indië, in de Zee-van-Java. Zie NOORDWACHTER (DE). W. en A.

§ ZEVEN-EILANDEN, eil. in Oost-Indië, in de Zee-van-Karimata. Zie TORJON. W. (1).

* ZEVEN-GRIETENIJEN-EN-STAD-SLOOTEN (HET DIJKSBERSTUUR-VAN-DE-). Reg. 5, staat: Heeger-en-Flussinger-meren, lees: Heeger-en-Fluasser-meren,

ZEVENHOEVEN, kleine oude pold., prov. Utrecht, arr. Utrecht, kant. Maarssen, gem. Maartensdijk, welke sedert lang in den Polder-van-Maartensdijk versmolten is.

* ZEVENHOVEN, gem. in Rijnland. De eerste, die in de Herv. gem. aldaar het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest SIMON JANS STOUTHANDEL, die in het jaar 1580 herwaarts kwam en in het jaar 1588 overleed. — Bl. 159. Men telt er in de kom van het d. 55 h. en 280 inw. De Herv. kerk is in 1840 en 1849 inwendig vergroot. — Bl. 160. De voorm. Remonstrantsche kerk, welke midden in het d. stond, is afgebroken. — De arend in het wapen is van keel (niet van sabel).

ZEVENHUIZEN, bij het kadaster ZEVENHUIS, geh., prov. Noord-Brabant, gem. en 11 min. Z. O. van Leende; met 5 h. en 50 inw.

ZEVENHUIZEN, geh., prov. Noord-Holland, gem. Heilo-en-Osdam, 14 min. Z. W. van Heilo; met 8 h. en ongeveer 70 inw.

* ZEVENHUIZEN of NEDER-Duits is geen pold. maar een geh., met 4 h. en ruim 50 inw.

* ZEVENMANS-POLDER (DE) is onbehuisd, en 16 bund. 17 v. r. 93 v. ell. groot. Hij watert uit door eenen houten duiker, op de Maas.

* ZEVEN-SPRONGEN ligt gem. en 20 min. Z. W. van Voerendaal, aan den Sprongberg.

* ZEVEREYND. Staat: Zie SEVERIJN (Str.). lees: Zie SEVERYN (Str.).

* ZEYST, gem., heeft een Postkantoor.

* ZIEK, buurs., telt 15 h. en ongeveer 90 inw.

* ZIERIKZEE. Bl. 182. In 1850 zijn te ZIERIKZEE binnengekomen 25 en uitgezeild 28 zeeschepen.

* ZIJBECAARSPËL-EN-BENNINGBROEK, gem., bevat mede een gedeelte van het geh. de Wijzend.

* ZIJDERVELD. De kerk is een langwerpig vierkant gebouw, met eenen daaraan vaststaanden toren, doch zonder orgel.

* ZIJDEWIND. De Herv. kerk, diep in verval zijnde, is in 1850 uit milde bijdragen, vooral uit Amsterdam, hersteld en den 4 Augustus van dat jaar weder ingewijd.

* ZIJDWENDING (DE). Staat: Zie ZUIDWENDING. lees: Zie ZUIDWENDING.

ZIJL (HET), watergang in de Langestraat, prov. Noord-Brabant, loopende door den Gecombineerde-Buitendijksche-Hoospolder, gem.

(1) Hierdoor vervallen de beide art. ZEVEN-EILANDEN in het Wbk.

Waspik en Raamsdonk, in eene noordelijke rigting, van den Zeedijk naar het Oude-Maasje.

ZIJLBRUGGE, voorm. heerenhuis, thans eene boerenhofstede, prov. *Groningen*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. van *Benrum*, $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van het *Water-Nieland* en onmiddellijk ten N. aan het *Nielandster-Maar*; met de daartoe behoorende gronden, groot 86 bund. 25 v. r. 20 v. ell.

* ZIJPE (HET), h. op het eil. *Duiveland*. Het verschil tusschen eb en vloed is aldaar 3,35 ell. — Met nieuwe of volle maan is het aldaar te 2 $\frac{1}{2}$ u. hoog water.

ZINKWEG, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. Z. W. van *Oud-Beijerland*, aan den dijk van dien naam; met 33 h. en 330 inw.

* ZION. Bl. 245, in de noot, staat: MOENS VAN BLOAS lees: MOENS VAN BLOIS

* ZIONSBURG. In de noot staat: uitvoerige dagen, lees: uit vorige dagen,

ZODDEBEEK (DE), beek, prov. *Overijssel*. Zie *RODDERBEEK* (DE). W.

ZOETENSTEGE, geh., prov. *Overijssel*, gem. *Ambt-Almelo*, 13 min. Z. van *Almelo*; met 36 h. en 190 inw.

ZOMER (DE), hofstede, prov. *Zuid-Holland*, gem. en 3 u. O. van *Zevenhoven*, in den *Zevenhovensche-polder*, groot 77 bund. 22 v. ell.

* ZOMERDIJK ligt gedeeltelijk ook gem. en 2 u. Z. O. van *Delfzijl*, $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Heveskes*, waartoe dat gedeelte kerkelijk behoort. Men telt er 14 h. en omtrent 100 inw., als: 7 h. en ongeveer 60 inw. onder *Delfzijl* en 7 h. en 40 inw. onder *Ter-Huuten*.

ZOMERDIJK of *Lezers*, b., prov. *Groningen*, gem. en 40 min. van *Nieuwolde*; met 3 h. en 15 inw.

ZOMERDIJK (DE), geh., prov. *Noord-Holland*, gem. en grenzend aan *Oudendijk*, doch zich van daar 10 min. in de lengte uitstreckende; met 6 h. en ongeveer 40 inw.

ZOMERDIJK (DE), dijk, prov. *Noord-Brabant*, in eene oostelijke rigting door de kom der gem. *Geffen*, zich uitstreckende van de gem. *Nuland* naar de gem. *Oss*.

ZOMERLAND, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 5 min. van *Heinenoord*; met 3 h. en ruim 20 inw.

* ZOMERLAND is, volgens het kadaster, groot 24 bund. 11 v. r. 96 v. ell., en watert uit door eene sluis op de *Maas*. Daarin staat slechts één h. Het bestuur bestaat bij de eigenares zijnde de *Ambachtsvrouw van IJsselmonde*.

* ZOMERLANDSCHE-POLDER (WEST-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 219 bund. 93 v. r. 46 v. ell.

* ZONDERWIJK, b., prov. *N.-Brabant*; telt 35 h. en ruim 250 inw.

ZONNEVECHT, boerenhofstede, prov. *Noord-Holland*, gem. *Weespercarspel*, 20 min. Z. O. van *Weesp*, aan den 's *Gravelandsche-vog*, in den *Keeverdijksche-polder*, groot 20 bund. 33 v. r.

* ZONNEVELDS-POLDER (DE), bij het kadaster *Oost-polder* genoemd, is, volgens het kadaster, groot 57 bund. 99 v. r. 73 v. ell., en watert uit door twee sluizen, op den boezem van *Rijnland*.

ZONNEZAAD, hofstede, prov. *Utrecht*. Zie *MIJNENHOEK* (KLEIN-).

ZORENBOOM (DE), boerenerve, prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Gorsseel*, tot het landgoed het *Huis-te-Voorst* behoorende.

ZORGVLJET, buit., prov. *Friesland*, gem. en 8 min. O. Z. O. van *Leeuwarden*, in de b. *Achter-de-Hoven*. In de vorige eeuw was het *KATERSHOVEN* geheeten en werd vermoedelijk vroeger *JERKENSSTATE* genoemd.

ZORGVLIET (KLEIN-), buit. in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*. Zie *BUITENLUFT*. W.

ZOTERBEEK, geh., prov. *Limburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. van *Maasbree*; met 31 h. en 220 inw.

* **ZOUTELANDE**, heerl., prov. *Zeeland*. Het d. ligt slechts 2 u. van *Vlissingen*, en is met keijen bestraat. De kerk is een klein, oud gebouw, met vierkanten toren en lage spits.

* **ZOUTENHAARD**. Staat: Zie *HAARD (ZOUTEN-)*. lees: Zie *HAARD (ZOUTE-)*.

ZOUTEN-POLDER (DE) of **ZOUTE-POLDER**, ook **HEER-HUGEN-POLDER** genoemd, pold. in het eil. *Tholen*, prov. *Zeeland*, arr. *Zierikzee*, kant. *Tholen*, gem. *Scherpenisse*; palende O. aan den *Palder-van-Oud-Poortvliet*, Z. aan de heerl. *Scherpenisse*, W. aan de *Pluimpot*.

* **ZOUTE-POLDER (DE)**, in *Staats-Vlaanderen*. Staat: Zie *HAARSDIJK*. lees: Zie *HEERSTDIJK (KLEIN-)*.

* **ZOUL**, polder (DE), in het eil. *Tholen*. Staat: Zie *ZOUTEN-POLDER (DE)*. Zoek dat woord hierboven.

* **ZOUTEVEEN**, gem., bevat mede de b. *Vlaardingsche-weg*,

* **ZOUWENDIJK (DE)**. Langs dezen dijk staan 14 h., bewoond door ruim 100 zielen.

ZUID (HET) of **ZUIDERBUREN**, geh., prov. *Friesland*, kw. *Wester-goo*, griet. *Hemelumer-Oldphaert-en-Noordwolde*, $\frac{1}{2}$ u. N. van *Warns*, waartoe het behoort; met 12 h. en ruim 80 inw.

ZUID-BENEDEN-GAT (HET-), kil. in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Wieldrecht*, nit het *Zuidgat-voor-het-Noordplaatje* voortkomende en tusschen het *Noordplaatje* en de *Beneden-Noorder-Elzplaat* door naar het *Voordiep* loopende.

* **ZUIDBROEK**, gem., prov. *Groningen*, bevat de geh. *Tussehan-loegen*, *Zuidbroeksterveen*, *Oosteinde*, *Uiterburen* en *Uiterbuursterveen*.

ZUIDBROEKSTER-VEEN, geh., prov. *Groningen*, gem. en W. van *Zuidbroek*; met 5 h. en 22 inw.

* **ZUIDBUURT**, op het eil. *Schokland*. Staat: geh. lees: b.

ZUID-CAROLINA, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Mill-en-St.-Hubert*, $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Mill*; met 18 h. en ongeveer 120 inw.

ZUIDDIEP (HET), vaarwater in den *Biesbosch*, van het *Gat-van-Kielen* naar den *Amer* loopende en op dat punt de grensscheiding tusschen de prov. *Noord-Brabant* en *Zuid-Holland* uitmakende.

ZUIDEND, geh., prov. *Friesland*. Zie *SOOREND*.

ZUIDEND-ONDER-PANCRAS, geh., prov. *Noord-Holland*. Zie *PANCRAS (ZUIDENDE-VAN-)*.

* **ZUIDERBRAAK** is groot 24 bund. 58 v. r. 48 v. ell.

ZUIDERBROEK, poldertje, prov. *Noord-Brabant*, arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gedeeltelijk gem. *Meeuwen-Hill-en-Babylonienbroek*, gedeeltelijk gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*.

ZUIDERBUREN, geh., prov. *Friesland*. Zie *ZOUD (HET)*.

ZUIDERBUURT, b., prov. *Noord-Holland*, gem. *Oterleek*.

ZUIDER-END, geh. in de *Friesche griet. Idaarderadeel*. Zie *ZOUD-END*.

ZUIDER-END, geh. in de *Friesche griet. Wonseradeel*. Zie *SUD-END*.

ZUIDER-ENK, geh., prov. *Overijssel*, gem. *Haaksbergen*, dat reeds als erve bekend was in het jaar 1188, onder den naam van *SUDERENC*.

ZUIDERGORS, bekade onbehuide uiterwaard, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. en gem. *Schiedam*; palende N. aan *Oud- en Nieuw-West-Frankenland*, O. en Z. aan de buitengorzen der *Maas*, W. aan wei- en boschland. Hij beslaat eene oppervlakte van 26 bund.

20 v. r. 60 v. ell., en watert uit op de Maas, door twee sluisen of stijen, de eene wijd 0,80 ell., de andere 0,60 ell.

* ZUIDERGRACHT (DE). *Staat*: Zie JAN-HOENGRACHT. *lees*: Zie JAN-HOENGRACHT.

ZUIDERKWARDIER, een der vier kwartieren, waarin de rooid *Batavia*, in *Oost-Indië*, verdeeld is. Zie MEESVEN-CORNELIS.

* ZUIDERLAND (HET), pold. in het voorm. eil. *Wolphaarsdijk*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 156 bund. 41 v. r. 37 v. ell. schotbaar land; telt 2 boerderijen en wordt door den Oosterslandsche-polder, op de Zandkreek, van het overtollige water ontlast. Hij behoort onder het polderbestuur van Ond-Wolphaarsdijk.

* ZUIDERLANDSCHE-GORZEN (DE) beslaan eene oppervlakte van 25 bund. 66 v. r.

* ZUIDERMEER telt 15 h. en ongeveer 100 inw. als: 10 h. en 70 inw. onder *Berkhout-en-Baarsdorp* en 5 h. en 30 inw. onder *Spanbroek*. Onder de inw. telt men 5 Herv., zijnde de overige alle R. K.

ZUIDERMIEDEN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Ferwerderadeel*, 10 min. Z. O. van *Hallum*; met 11 h. en 90 inw.

ZUIDERPLAAT, plaat in de *Maas*, prov. *Zuid-Holland*, bij *Zwetswaal*, lang 375, breed 100 en hoog 1,50 ell. boven middelbarech.

ZUIDERROT (HET) of HET ZUIDERSTAD, buurs., prov. *Overijssel*. Zie NOORDERENDE (HET). W. en A.

ZUIDERWEG-EN-OOSTEINDE, buurs., prov. *Noord-Holland*, gem. en 15 min. Z. W. van *Opperdoes*; met 19 h. en ongeveer 80 inw.

* ZUIDERWOUDE, d., telt 21 h. en ruim 160 inw.

* ZUIDERZEE. Het verschil tusschen eb en vloed is: aan het *Nieuwe-diep* 1,15 ell.; aan het *Oude-Schild* 1,04 ell.; bij *Stavoren* 0,56 ell., en aan den *IJsselmond* 0,16 ell.

ZUIDVELD (HET) of HET ZUIDVELD, geh., prov. *Groningen*, gem. en 1 u. van *Flagtwedde*; met 3 h. en 15 inw.

ZUIDGAT (HET), kil in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*, dat uit het *Gat-van-den-Zuider-Els* voortkomt en in eene westelijke richting tusschen de *Zuid-Elsplaat*, de *Middel-Elsplaat* en den *Zwanepolder* ter eenre en den *Langen-Hof* en den *Tongplaat* ter andere zijde door, in het *Zuidgat-voor-het-Noordplaatje* uitloopt en aldaar de grenscheiding tusschen de gem. *Dubbeldam* en *Wieldrecht* uitmaakt.

ZUIDGAT-VOOR-HET-NOORDPLAATJE (HET), kil in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Wieldrecht*, dat uit de zamenloeiing van het *Zuidgat* en het *Kwalgat* ontstaat, en tusschen de *Beneden-Noorden-Elsplaat* en het *Noordplaatje* door in het *Zuid-Benedengat* uitloopt.

* ZUIDGEEST of ZUIDEEST telt 45 h. en ongeveer 280 inw.

ZUIDHAFFEL, geh. op het eil. *Texel*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Texel*, 1 u. Z. van den *Burg*; met 9 h. en ongeveer 40 inw.

ZUIDHOEK of SCHULPWEK, geh.; prov. *Zuid-Holland*, gem. en 25 min. Z. Z. W. van *Charlois*; met 60 h. en ruim 510 inw.

* ZUIDHORN, kant., heeft 2 steen- en pan-, 1 pot- en panfabrieken, 5 kalkbrandertjen, 4 olie-, 1 olie- en pel-, 12 pel- en koorn- en 14 koorn- en pelmolens.

* ZUIDHORN, gem. Bl. 501. — Het beroep van den *Predikaat* van *Zuidhorn* behoort aan de daartoe stemgerechtigden. De tegenwoordige eigenaar van *Hanckema*, Mr. ARNOLDUS GELDERMAN, Griffier van het kantongereg., is bezitter van de meeste stemmen en daardoor *Primarius Collator*. — Bl. 502, reg. 2, staat: WIARDUS SIEGMA,

Burgemeester van Groningen, *lees*: WIARDUS STORAMA, Heer van *Klinskema*, en Burgemeester van Groningen. — De dorpschool telt gemiddeld 180 leerlingen. — Het bosch van het buitengoed *Klinskema* is niet geheel verdwenen, maar slechts voor een gedeelte gerooid en de grond tot bouwland gemaakt.

ZUIDKADE, b., prov. *Zuid-Holland*, gedeeltelijk gem. *Broek o. o.*, gedeeltelijk gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Zuid-Waddinsveen*, langs den westelijken oever der *Gouwe*; met eenen zaag-, 4 papiermolens, 50 h. en ruim 560 inw.

* ZUID-KRAAIJERT-POLDER (DE). *Staat*: Zie CRAIJERT-POLDER (ZUID-). *lees*: Zie CRAIJERT-POLDER (ZUID-).

ZUID-MAARTENS-GAT, kil in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Wieldrecht*, welke uit het *Noorderdiep* voortkomt, en zich in het *Zeehondengat* ontlast.

* ZUIDMOER-POLDER (DE NIEUWE-) bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 9 bund. 88 v. r. 40 v. ell. schotbaar land, en wordt door eene heul, in den *Stavenisse-polder*, van het overtollige water ontlast. Hij staat onder het bestuur van den eigenaar.

* ZUID-POLDER (DE), in den *Riederwaard*, is groot, volgens het kadaster, 438 bund. 22 v. r. 70 v. ell., waaronder 436 bund. 12 v. r. schotbaar land; telt 7 h., waaronder 2 boerderijen.

* ZUID-POLDER (DE), pold. in *Waterland*, ligt enkel onder *Edam*.

ZUIDVEENSCHÉ-AA (DE), riviertje, prov. *Overijssel*, onder *Steenwijkerwoud*, begint aan het einde van de *Langesloot*, bij *Zuidveen*, en loopt naar het Noorden in de *Steenwijker-Aa* uit.

ZUIDVELD (HET), geh., prov. *Groningen*. Zie *Zuidveld (HET)*.

* ZUIDWOLDE, d. in *Hunsingo*, telt 61 h. en 430 inw., en met de kerkelijk daartoe behoorende geh. 108 h. en ruim 680 inw.

ZUIDWOLDE (HET OOSTEN-VAN-), b., prov. *Groningen*, gem. en 1 u. Z. van *Bedum*, 5 min. O. van *Zuidwolde*, waartoe het kerkelijk behoort; met 19 h. en ongeveer 120 inw.

ZUIDZIJDE (DE), b. op het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *den Bommel*.

* ZUIK beter ZUUK, geh., telt 69 h. en ruim 550 inw.

* ZUNDERDORP telt 46 h., 2 watermolens en 350 inw., als: ruim 510 Herv., onder welke 150 Ledematen, 2 Evang. Luth. en 15 R. K., welke laatste te *Nieuwendam* parochiëren. De dorpschool wordt gemiddeld door 80 leerlingen bezocht.

* ZUNDERT-EN-WERNHOUT bevat, behalve de in het *Wbk.* vermelde, ook nog de geh. *Weimert*, *Tarijk*, de *Geest*, *Lavybos*, den *Buys*, de *Moeren*, *Hulsdonk*, het *Schijf*, *Groot-en-Klein-Maalbergen* en *Laarheide*.

ZURICH, d., prov. *Friesland*. Zie *Stris. W.*

* ZUTHARDESHAGE. *Staat*: Zie *Zuidhardeshagen*. *lees*: Zie *Zuidhardeshagen*.

* ZUTPHEN, gem. Bl. 342, reg. 16, *staat*: dek. *lees*: aartspr. Bl. 351. De tegenwoordige R. K. kerk verstrekte tot in 1793 ten dienste der Herv. In 1794 is dit gebouw tot een Hospitaal ingerigt, van 1795 tot 1809 diende het tot eene veldbakkerij, maar bij besluit van *Koning Lodewijk*, d. d. 22 Maart 1809 werd het den R. K. afgestaan. Bl. 356, reg. 1, *staat*: 1841, *lees*: 1849, — Bl. 362, reg. 14 en 15, *staat*: de Heeren B. J. VERSTEGE, F. J. VAN DER CAPELLE TOT RIJSSELT en A. RODE VAN HECKEREN, *lees*: de Heeren BERNARD JOOST VERSTEGE, FREDERIK BENJAMIN VAN DER CAPELLE TOT RIJSSELT

en **WIGDOLF ALEXANDER ROEDER VAN HERCKEREN**, — Reg. 25, van onderen, staat: **H. DE LEROU VAN KOOLWIJK**, lees: **HERMAN DE LEROU VAN KOOLWIJK**, — Reg. 10, van onderen, staat: **VAN NAGEL** lees: **VAN NAGELL** — Bl. 565, reg. 14, van onderen, staat: **HARENBOEK** lees: **HARENBOEK** — Bl. 566, reg. 8, staat: **VAN HERCKEREN VAN ZUIDERAS** lees: **VAN HERCKEREN VAN SUIDERAS** — Reg. 15 en 14, staat: even buiten een der stadspoorten, lees: $\frac{1}{2}$ u. gaans buiten eene der stadspoorten, — Bl. 567, reg. 21, staat: **WREERS**, **VERSTREEK**, **WITTEBERG**, **WIJERS** en **VAN DER MEULEN** lees: **JAN WERTS**, **GOVART ASSE VERSTREEK**, **GERRIT JAN WIJERS** en **JAN CAROL VAN DER MEULEN**. — Reg. 28 en 30, staat: **STRAUBENKER**, lees: **STRAUBENKER**, — Bl. 568. Het wapenschild is gedekt met eene kroon met vijf fleurons van goud en vastgehouden door twee leeuwen.

ZUURBEEK, haves., prov. *Overijssel*. Zie **SUIRBEK**. W.

ZUUR-END of **ZUIDER-END**, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Idaarderadeel*, 10 min. Z. W. van Grouw; met 7 h. en 40 inw.

ZUWE (**KADE-BENOORDEN-DE-**), b., prov. *Utrecht*, gem. en 1 u. W. van *Mijdrecht*; met 35 h. en ongeveer 240 inw.

ZUYDGEEST, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie **ZUIDGEEST**. W. en A.

* **ZUYLEN** bevat, behalve het in het Wbk. opgegevene, ook nog het geh. **Vijfbuizen**.

* **ZWAAG-HOOG-EN-LAAG-ZWAAGDIJK**, gem., bevat, behalve de in het Wbk. vermelde, ook nog de geh. **Bangert-Noordzijde**, **Zwaagdijk-Noordzijde**, **Zwaagdijk-Zuidzijde** en het **Keera**.

ZWAAGDIJK-NOORDZIJDE, b., prov. *Noord-Holland*, gem. *Zwaag-Hoog-en-Laag-Zwaagdijk*, $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Zwaag*; met 5 h. en 40 inw.

ZWAAGDIJK-ZUIDZIJDE, bijgenaamd **HET ZEVENRUIS**, b., prov. *Noord-Holland*, gem. *Zwaag-Hoog-en-Laag-Zwaagdijk*, 12 min. N. van *Zwaag*; met 15 h. en ruim 90 inw.

ZWAAN-BILAND, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Hillegersberg-en-Rotteban*, 25 min. van *Hillegersberg*; met 14 h. en 40 inw.

* **ZWAANSHALS** telt 57 h. en ongeveer 180 inw.

* **ZWAANWIJCK** ligt $\frac{1}{2}$ u. O. van *Nigtevecht*. — Dit buit. is groot met de daartoe behoorende gronden, 7 bund. 51 v. r. 77 v. ell.

* **ZWAKE** (**OOSTER-**) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 86 bund. 54 v. r. 75 v. ell., waaronder 70 bund. 18 v. r. 61 v. ell. schotbaar land; telt 7 h., waaronder 2 boerderijen.

* **ZWAKE** (**OOSTER-EN MIDDEL**). Staat: Zie **ZWAKE** lees: Zie **ZWAKE** (**DE**).

ZWAKENBERG, hofstede, prov. *Overijssel*, gem. *Olst* eene oppervlakte beslaande van 2 bund. 74 v. r. 10 v. ell.

* **ZWALUWE** (**HOOG-EN-LAGE-**), gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4905 bund.; telt 550 h., bewoond door 688 huizez., uitmakende eene bevolking van 3270 inw., die gedeeltelijk ook in zalm-, steur- en kleinvisserij hun bestaan vinden. — Men telt er 1370 Herv. en ongeveer 1900 R. K. — De twee gemeentescholen worden gezamenlijk door 200 leerlingen bezocht. — Ook is er eene partikuliere school met 60 leerlingen. — Het wapen der gem. bestaat uit twee zwaluwen.

* **ZWALUWE** (**HOOG-**) ligt $2\frac{1}{2}$ u. van *Breda*; telt in de kom van het d. 109 h. en 670 inw. en met de daartoe behoorende geh. **Gaete** en **Helkant** 220 h. en ongeveer 1340 inw., onder welke ongeveer 490 Herv. en 850 R. K. — In dit d., hetwelk de setel der gem. uitmaakt, staat het Raadhuis, zijnde een in 1835 vernieuwd gebouw. —

Kr is hier mede eene leerloofjertj en eene handboogschutterfj: *de Geest des Tijds*, opgericht den 18 Junij 1846, welke 15 leden telt.

* ZWALUWE (IAGE-) ligt 3½ u. van *Breda*; telt in de kom van het d. 183 h. en 1240 inw., en met de daartoe behoorende b. Oudlandschendijk en Groenendijk, 278 h. en 1830 inw., onder welke 870 Herv. en 960 R. K. — De dorpschool wordt gemiddeld door 160 leerlingen bezocht. — In de kom van dit d. staan vele aanzienlijke huizen, ter weerszijden van eene keistraat en ter lengte van ½ u. gaans. Het zuidelijk gedeelte van het d. vormt met de kom eene reeks van huizen, ter lengte van ¼ u. gaans; dit gedeelte is met klinkers bestraat en bevat vele geringe woningen, alsmede de R. K. kerk, staande in de b. Plantsoen, die daaraan onmiddellijk grenst, zoodat deze geheele behuise streek ¾ u. lengte heeft.

* ZWAMMERDAM (BURG-TE-) staat: voorm. kast. lees: voorm. plaats.

ZWANENBURG, voorm. kast. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeland*, gem. en ½ u. Z. van *Koudekerke*. Aldaar staat thans eene aanzienlijke boerderij van dien naam, benevens nog drie woningen, allen aan den voet der duinen, 20 min. N. W. van *Vlissingen*, 1½ u. van *Middelburg*; te zamen groot 24 bund. 26 v. r. 50 v. v. ell.

* ZWANENBURG, adell. h. in het graafs. *Zutphen*, is een kolosiaal, bijna vierkant kasteel van ouden bouwtrant, waarvan den ingang gevormd wordt door eenen fraaijen achtkantigen toren. Bij den ingang der voorplaats stonden vroeger twee dikke torens met spitsen, waarbij een zware steenen brug en stevig muurwerk gevonden werden, doch een en ander is in het jaar 1856 afgebroken. Dit kasteel ZWANENBURG was, naar men wil, vroeger eene abdij. In den twist tusschen ZWEDER VAN CULENBORG en RUDOLF VAN DIEPFOLT, om den Utrechtschen Bisschopszetel, ten jare 1426, hadden de Gelderschen, aanhangers van ZWEDER, zich in ZWANENBURG genesteld, plunderden en roofden van daar tot *Nijmegen* toe, tot dat eindelijk ARNOUD, Hertog van *Gelder* en Graaf van *Zutphen*, op de klacht zijner onderdanen, de roovers aanviel en den ZWANENBURG belegerde; de verdediging was echter geducht dan hij verwacht had, en hij moest het slot, na acht dagen belegs, stormenderhand innemen.

ZWANENBURG, bouwhoeve, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Roosendaal-en-Nispen*, ¾ u. Z. Z. W. van *Roosendaal*, aan den weg van *Nispen* naar *Wouw*, in het geh. *Warberg*, groot met de daartoe behoorende groaden, 26 bund. 44 v. r.

ZWANE-POLDER, pold. in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Dordrecht*, gem. *Dubbeldam*; palende W. en N. aan het *Kwalgat*, O. aan het *Gat-van-den-Zuidor-Elssteek*, Z. aan het *Zuidgat*.

ZWARTEBERGEN (DE), landg., prov. *Limburg*, gem. en ¼ u. N. W. van *Posterholt*, ¼ u. van *Odilienberg*, in 1850 aangelegd en eene oppervlakte beslaande van 22 bund.

* ZWARTEBROEK, b. op de *Neder-Veluwe*; telt 90 h. en 600 inw.

* ZWARTENBERGSCH-VEER (HET) is een pontveer, in den rijweg van de *Leur* naar *Zevenbergen*.

ZWARTE-RUITER (DE), herberg, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Steenbergen-en-Kruisland*, 20 min. W. ten N. van *Steenbergen*, aan den rijweg naar de *Heen*.

* ZWARTEWATER. Op dit water wordt thans eene tol geheven, waarvan de wettigheid door sommige die stroom bevarende schippers betwist wordt en welke aanleiding tot processen geeft.

* **ZWARTEWATERDIJK (DE)**. Reg. 24, *staat*: Arenberger-schutsluis, *lees*: Arenberger-schutsluis,

* **ZWARTEWATER-EN-VECHTDIJKEN**. Van dit art. moeten de regels 8 tot en met 11 wegvallen.

ZWARTEWEG, buurs., prov. *Gelderland*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Oldebroek*; met 30 h. en ruim 290 inw.

* **ZWARTEWOUDE**, stroek lands, prov. *Friesland*. Er staan aldaar 7 h., met ongeveer 60 inw.

* **ZWARTKOTTERBEEK (DE)**. Reg. 3, *staat*: **STATENBEEK** *leis*: **STATENBEEK**

ZWART-POLDBERTJE (HET), pold., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Looseduinen*; paalt N. W. aan de Duinen, N. O. aan *West-Recamp-polder*, Z. O. aan de *Uithofs-polder* (*Tuithofs-polder*) en Z. W. aan den *Oostmade-polder*. Het land ligt 1,11 onder A. P. Daarin staat een watermolen, aan den *Nieuwen-weg*, alsmede de kerk en een groot gedeelte van het d. *Looseduinen*.

ZWARTVEKEN (HET), geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Smallingerland*, 12 min. N. W. van *Opeinde*; met 16 h. en 80 inw.

* **ZWEIKHUIZEN**, *staat*: *Zie SWYCKHUIZEN*, *lees*: *Zie SWYCKHUIZEN*.

ZWENE of **SWENE**, naam, onder welken het **ZWIN**, prov. *Zeeland*, bij **MELIS STOK** voorkomt. *Zie ZWIN (HET)*. W.

ZWET (DE), b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 25 min. Z. O. van *Wateringen*, langs het water van dien naam; met 10 h., 2 watermolens en ongeveer 150 inw.

ZWET (DE), geh., prov. *Zuid-Holland*. *Zie WOUDESCHEDEK (DE)*. W.

* **ZWIJNDRECHT** telt ruim 2100 inw. De hier gevestigde zoutkeeten hebben met elkander 15 pannen, om het zout te koken of te zuiveren. — Men heeft er thans 2 korenmolens. — Bl. 451. Bij het overlijden van **Vrouw Johanna Oudewater**, weduwe **Abraham Pompe van Meerbevoort**, is deze heerl. bij erfenis gekomen aan de tegenwoordige bezitster, **Vrouw Johanna Antonia Pignaud**, echtgenoot van **Mr. Simon van Walchen van Wadsoljen**. — Bl. 452. De kerk der *Afgescheidenen* is verkocht, en wordt thans tot timmerwinkel gebruikt. — De paardenmarkt is vervallen. — De kermis valt in den tweeden Pinksterdag en duurt drie dagen.

ZWIJNHAVEN, naam onder welken het **ZWIN**, prov. *Zeeland*, bij **van Meteren**, voorkomt. *Zie ZWIN (HET)*. W.

* **ZWOLLE**, gem. Bl. 452, reg. 17 van *onderen*, *staat*: *Salle à pas perdu* *lees*: *Salle des pas perdu*

* **ZWOLLERKERSPEL** bevat, behalve de in het *Wbk.* vermeldde, ook de buurs. *Langenholte*.

BIJVOEGSELS EN VERBETERINGEN,

WELKE TE LAAT ZIJN INGEKOMEN, OM IN HET AANHANGSEL TE WORDEN OPGENOMEN.

*AA of WESTERVELDSCH-*AA*. Over deze riv. ligt eene vaste brug, aan de Vrolijkheid, nabij Zwolle, in den grooten weg van Zwolle naar Assen, lang 16 ell.

AALSKREEK (DE), voorm. haven van de *Klundert*, prov. *Noord-Brabant*, naar de Noordschans loopende, doch thans aldaar toegedamd. Er is, doch altijd te vergeefs, veel moeite aangewend, om die haven weder te openen.

†AAMSVEEN. Dat gedeelte hetwelk in ons rijk ligt, groot 150 bund. 17 v. r. 20 v. ell., is gedeeltelijk uitgeveend.

*AARDENBURG gem., behoort tot het 4 k. d., 9 m. k. en 4 s. d.

°AARLE (HOOGÉ-), geb., ligt 4½ u. N. O. van *Eindhoven*, kant. en 1½ u. N. O. van *Helmond*, gem. en ½ u. Z. O. van *Gemert*; met 4 h. en 40 inw.

†AARTSWOUD. De R. K. kerk is in 1850 van een orgel voorzien.

†ABBESTE, eigenlijk *Amszen*, telt 5 h. en ongeveer 20 inw.

*ABEELE. De *Kleine-Abeele* ligt 5 min. N. ten O. van de *Groote-Abeele*. Er staan aldaar 5 h., waaronder de hofstede *Tuinenburg*, doch er zijn geene herbergen meer.

†ABELTJESHUIS beslaat, 15 bund. 46 v. r. 10 v. ell.

†ACHT telt 24 h. en 150 inw. De school telt 70 leerlingen.

†ACHT (NIEUW-) telt 52 h. en 190 inw.

ACHTERDIJK (DE), binnendijk in de bar. van *Asperen*, prov. *Zuid-Holland*, loopende met eene groote bogt, tusschen het Binnenland en het Blokland van den Laardijk, naar de bar. van *Heukelum*.

ACHTERDIJK (DE), binnendijk, prov. *Zuid-Holland*, in eene eerst noordelijke en vervolgens noordoostelijke rigting van den Lingdijk naar den Koendersweg loopende en alsoo de grenscheidung tusschen de gem. *Kedichem-en-Oosterwijk* ter eene en *Nieuwland* en *Arkel-en-Rietveld* ter andere zijde uitmakende.

ACHTERDIJK (DE), dijk in den *Tielerswaard*. Zie *SPUISCH-ACHTERDIJK (DE)*. W.

†ACHTERLAND. Reg. 2, staat: Oud-Goudwaardsche-polder, lees: Oud-Goudriaansche-polder, — Reg. 5, staat: door molens lees: door eenen molen

†ACHTHUIZEN, gem. *Ooltgensplaat*. — Reg. 4, staat: 1600 inw. lees: 160 inw.

†ADER-POLDER ligt 1,76 (niet 1,70) ell. onder A. P.

*ADUARDERDIEP. Daarover ligt eene ophaalbrug in den grooten weg van Groningen naar Leeuwarden.

†ADWARTH. Staat: Zie *ADUARD*. lees: Zie *ADUARD*.

†AEKAMP ligt 2½ u. Z. O. van *Zuidbroek*, en telt onder *Oostwolds* 24 h. en ruim 110 inw.

†AFGELATEN-*VEN* (DE) ligt ½ u. W. van *Woensdrecht*. Zij beslaat eene oppervlakte van 5 bund. 93 v. r. 80 v. ell.

†AKKRUM. Aldaar ligt eene houten draaibrug over de Boorn, in den grooten weg van Leeuwarden naar Zwolle.

† AKMARYP. Reg. 5 en 4 staat: Bu vema. lees: Banema.

† ABEMARLE, bl. 525 lees: ALBEMARLE.

† ALBLASSERDAM. Er wordt aldaar eene nieuwe achtkante koppelkerk gebouwd.

ALDEGONDE, hofst. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. *Oost-en-West-Souburg*, te *West-Souburg*. Daartoe behoort mede eene gracht en een vierkant stuk weiland, de eenige overblijfselen van het aldaar gestaan hebbende kast. Aldegonde.

† ALKEMADE, gem., reg. 10 en 11, staat: Oude-Hooi, lees: Oude-Kooi-polder,

† ALLERTSSOOG, lees: ALLERTSOOG.

† ALMELO. Aldaar ligt eene steenen brug over de stadsgracht, in den grooten weg van Zwolle naar Enschedé, lang 41 ell.

† ALMENUM. De gedenkzuil staat Z. (niet N.) van Harlingen.

† ALMSLUIS (DE) of *БѢЖИКОВЕНСКИ-СЛОИС* dient tot uitwatering van den Alm, op welke verschillende polders, door middel van molens, hun water afzetten.

† ALMSTEIN. Reg. 2, staat: punten, aan het boveineind van keel. lees: punten aan het boveineind, van keel.

ALTENA, fort, prov. *Noord-Brabant*, gem. de *Werken-en-Sleenwijk*, $\frac{1}{2}$ u. Z. O. ten O. van de *Werken*. Ter plaatse, alwaar den Oud-Altensche-binnenzeedijk door den grooten weg der 1° kl. no. 3 wordt doorsneden en in vroegeren tijd ook eene schans heeft gelegen. Het is eene aarden redoute met natte grachte en batterij op dien weg.

† ALTENA (LAND-VAN-). Reg. 17 en 18 moeten de woorden allen voorzien van dammen, die als dan opgeruimd worden; wegvallen en volgen achter reg. 20.

AMERSFOORTSCHE-BRUG (DE), ophaalbrug, prov. *Noord-Holland*, $\frac{1}{2}$ min. Z. O. van *Naarden*, over de Oenersloot, in den grooten weg van Naarden naar Amersfoort.

AMSTELSLUIS (DE) of de Hooen-sluis, brug te *Amsterdam*, aan de zuidzijde der stad, ter plaatse, waar de Amstel binnen hare maren treedt. — Zij werd in het jaar 1662 gebouwd, en beslaat de geheele gordijn tusschen de naast gelegene bolwerken van de *Wester* en *Utrechtsche* poorten. De bevoering rustte vroeger op 18 overwelfde bogen, doch deze zijn sedert het jaar 1825 verminderd, ten einde de Keulsche schepen eene doorvaart te bezorgen. De randen en buitenkanten der zuilen zijn van hardsteen, het overige is van gebakken steen gemetselde. — Deze sluis rust op ingeheidde masten en roosterwerk, is omgevend van eenen ijzeren leuning, en heeft eene lengte van 207 ellen en eene breedte van ongeveer 22 ell. Ter wederzijden aan de vlegels en in de binnenzijden der bolwerken zijn diepe kelders en verborgen kazematten, die, bij den aanleg, gewapend waren met grof geschut, hetwelk, waterpas gerigt, den toegang te water tot de sluis en den Amstel kon verdedigen. De kelders zijn later gebruikt tot bewaring van gevangene krijgslieden, vooral tijdens de Fransche overheersching; thans zijn het ongebruikte gewelven. De ingangen zijn toegeworpen en geheel voor het oog verborgen. In 1848 zijn door deze sluis 10,153 en in 1849 9,414 schepen gevaren.

† AMSTELWIJK ligt ruim $\frac{1}{2}$ u. van *Dordrecht*.

† AMSTERDAM, gem. Bl. 554 de schutkolk van de kleinste boeker der Oosterdoksluis is lang 44 (niet 42 ell. — De grootste kolk van de Westerdok-sluis is diep op den slagbalk 3,85 (niet 5,15) onder A. P. — Bl. 557. Onder de aldaar geboren vermaarde mannen, verdient

nog melding: de Staathuishoudkundige CORNELIS VOLLENHOVEN, geb. 5 Februarij 1778, † 14 November 1849, de Wijsgeer CORNELIS DE WAAL, geb. 5 Augustus 1771, † 1 December 1849 als Hoogleeraar te Groningen. Bl. 560. ANTON REINHARD FALCK was niet te AMSTERDAM, maar te *Utrecht* geboren.

† ANDRINGA in *Utingeradeel*. Reg. 4, staat: LIJCKLAMA lees: LYCKLAMA.

† ANDRINGA in *Franekeradeel* lag in het kant. *Harlingen*. Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerenplaats.

ANGEL (DEN), gedeelte polderland, prov. *N. Brabant*, arr. *Breda*, kant. *Ginneken*, gem. 's *Princenhage*, in den pold. *Hall-en-Strijpen*.

* ANGTERP ligt 3 u. van *Sneek*.

† ANJUM, kadast. gem., bevat de dorpen Anjum, Morra en Lioessens.

† ANNEBUREN (ST.), lees: ANNEBUREN. — Het ligt 10 min. N. W. van *Tirns* en bestaat uit 2 h. met 90 inw.

† APELDOORN, gem., telt 7060 (niet 2060) Herv. zij bevat de Christelijk Afscheidene gem. van Apeldoorn, den Brink en Beekbergen. De eerste Leeraar bij de Afscheidene gem. te APELDOORN, is geweest GERRIT BRUGEL, die er omstreeks het jaar 1820 reeds oefeningen hield. — Men heeft in de gem. APELDOORN ook 1 olie- en 7 korenmolens. — De Herv. kerk heeft eerst sedert 1846 een orgel.

† APELDOORNSCHE-KANAAL (HET). Het 5e pand is lang 907 (niet 1907). Brug no. 14 heet Griftbrug, no. 26 Hezenbergerbrug.

† ARENDSDORP ligt 1½ u. Z. W. van *Wassenaar* en is 19 bund. 13 v. r. groot.

† ARNEMUIDEN, gem., heeft eene scheepstimmerwerf, 4 weverlijen en een pontveer over het Arnemuidsche-gat. — Ten W. is een sas tot spuijing van het oostelijke gedeelte van het Arnemuidsche-gat.

† ASPEREN. De twee defensieve inundatiesluizen in de beide Lingedijken zijn wijd in den dag 7,85 ell. en over elk ligt eene vaste houten brug, lang 9,40 en breed 3,77 ell.

° ASPEREN (POLDER-VAN-) of ASPERSCHE-POLDER, pold. in de bar. van *Asperen*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. *Vianen*, gem. *Asperen*; palende N. W., N. en N. O. aan de Uiterwaarden der *Linge*, O. aan *Asperen*, Z. O. aan den Nieuwe-Zuider-Lingendijk, Z. W. aan den Heukelumsche-polder. Deze pold. is groot, volgens het kadaster, 555 bund. 60 v. r. 96 v. ell., waaronder 300 bund. schotbaar land en watert nit door 2 sluizen op de *Linge*. Het bestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en Polderschout, twee Hoogdijkheemraden en vier lage Heemraden.

° ASPERSCHE-VELD (HET), pold. in de bar. van *Asperen*, prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kant. *Geldermalsen*, gem. *Herwijnen*; palende N. W. aan den Nieuwe-Zuider-Lingendijk, N. O. en O. aan de *Linge*, Z. aan den Polder-van-Herwijnen, W. aan de gem. *Vuren*. — Deze pold. bestaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1025 bund. 75 v. r. 41 v. ell.; telt 2 h., zijnde boerderijen, en wordt door twee sluizen, op de *Linge*, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur is het zelfde als dat van den *Aspersche-polder*.

† ASSELT ligt 8 u. van *Arnhem*, 1½ u. N. W. van *Apeldoorn* en telt slechts 7 bewoners.

† ASSELT (OVER-) is groot 2247 bund. 18 v. r. 1 v. ell. (niet 20 v. ell.)

* AVENHORN heeft eenen wind-koorn- en pelmolen. — Reg. 6, staat: 1662 lees: 1642

† AUVERGNE-POLDER. De meestoof is niet in 1748 maar in 1845 gebouwd.

BAAFIES-POLDER, pold. in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en kant. *Alkmaar*, gem. *Heilo-en-Oesdom*; palende N. aan de *Egmond-Binnenvaart*, O. aan de *Heiloër-boschen*, Z. aan den *Vennewaters-polder*, W. aan den *Maalwaters-polder*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 308 bund. 46 v. r. 40 v. ell., alles schotbaar land; telt 8 h., waaronder 7 boerderijen. Het polderbestuur bestaat uit drie Poldermeesters.

† **BAGIJNENHOEK**, ook wel *NONNENHOEK* genaamd, telt 11 h., behalve het klooster der *Carmelitessen*, uitmakende 20 woningen, bewoond door 120 inw.

BALEKAMPEN (DE), gedeelte polderland, prov. *Noord-Brabant*, arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*.

† **BALKVEN** beslaat eene oppervlakte van 2 bund. 20 v. r. 20 v. ell.

BANZELT, geh. in het balj. *Grevenmacher*, grooth. *Luxemburg*, gem. en 1½ u. van *Grevenmacher*, kerkelijk tot *Rodenburg* behoorende.

BARACKEN-AUF DEM-HARDERBACH, geh., grooth. *Luxemburg*, gem. en 25 min. N. van *Goedorf*, kerkelijk tot *Dahl* behoorende; met 3 h. en 13 inw.

BARACKEN-AUF-DER-STRASSE, geh., grooth. *Luxemburg*, gem. *Ober-Wampach*; met 8 h. en 40 inw.

BARACKEN-AUF-DER-WILTZ en **BARACKEN-BIJ-HET-TECK-BUSS**, twee geh., grooth. *Luxemburg*, gem. en 25 min. W. van *Goedorf*, kerkelijk tot *Dahl* behoorende; het eerste met 2 h. en 6 inw., het laatste met 12 h. en 60 inw.

BARACKEN-VON-DEIFFELT, geh., grooth. *Luxemburg*, gem. en ½ u. N. van *Bögen*, kerkelijk tot *Donningen* behoorende.

BARACKEN-VON-TROTTE, geh., grooth. *Luxemburg*, gem. en 1½ u. N. N. W. van *Bögen*, kerkelijk tot *Trotten* behoorende.

BARNICHSHOF, alleenst. h., grooth. *Luxemburg*, gem. *Arsdorff*.

† **BARSINGERHORN**. De aldaar vermelde brand heeft niet te *Barsingerhorn*, maar te *Kolhorn* plaats gehad.

BARTRINGEN, d., grooth. *Luxemburg*. Zie *BEATRICKEN*. W.

* **BASCHLEIDEN** is een d. (geen geh.), in het balj. *Arlon*, gem. *Baeschleiden*. De par. behoort tot het dek. van *Wiltz*.

§ **BASTENDORF**, gem., grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en kant. *Diekirch*; palende N. aan *Fouhren*, O. aan *Bettendorf*, Z. aan *Diekirch*, W. aan *Ettelbruck* en *Bourscheid*. — Zij werd in 1828 opgericht uit onderscheidene gedeelten der gem. *Bettendorff*, *Fouhren* en *Stoltzemburg*, en bevat de d. *Bastendorf*, *Brandenburg*, *Landscheid* en *Tandel*; het geh. *Bleismühle* en de alleenst. h.: *Fischbacherhof*, *Froenerhof*, *Grossenbour*, *Heintzenbour*, *Hoschetterhof*, *Katzenbour*, *Kippenhof*, *Langwies*, *Weidingerhof* of *Selzerhof* en *Wiltgerhof*, en telt 184 h. en 200 inw., die meest allen in landbouw, oofsteelt en vee-fokkerij hun bestaan vinden. Men bouwt er tarwe, rogge, gerst, boekweit, peulvruchten en aardappelen. De veestapel belooft 300 paarden, 800 stuks hoornvee en 200 varkens. — De inw., die allen R. sijn, maken de par. *Bastendorf* en *Brandenburg* uit, en behooren deels ook tot de par. van *Diekirch*. Te *Bastendorf* en *Brandenburg* sijn kerken, te *Tandel* eene kapel en te *Landscheid* eene filiaatkerk. Het d. *Bastendorf* ligt ruim ½ u. N. O. van *Diekirch*, aan de *Blees*, en telt 60 h. en 420 inw., die met die van *Grossenbour* en *Heidingerhof*, alsmede met die van *Hersgracht*, gem. *Fouhren*, eene par. uitmaken, welke tot het dek. van *Diekirch* behoort, hier eene kerk heeft en 440 zielen telt.

BATJAN, groep eil. in *Oost-Indië*, in den *Moluksche-Archipel*, resid. *Ternate*. De voornaamste zijn: Batjan, Tavalí en Maregolang.

† BAUSCHLEYDEN. Staat: Zie *Bouloids*. lees: Zie *Boulaide*.

† BAVESBEEK (DE). Reg. 4, staat: bij hoogen winterwaterstand lees: bij hoogen of winter-waterstand

* BAVIGNÉ, in het Hoogd. *Böwn*, telt 67 h. en 360 inw.

§ BAVING, verkeerde spelling van *Bösen*. Zie dat woord. W.

BAVOORTSCHE-BRUG (DE), houten jukbrug, prov. *Utrecht*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. ten Z. van *Leusden*, in den grooten weg van *Amersfoort* naar *Arnhem*. over de *Woudenberger-beek*.

* BEAUFORT, heerl., bragt tijdens het *Oostenrijks* bestuur 5 flor. op. — Onder de Heeren van *Beaufort* heeft zich vooral onderscheiden *Charles de Beaufort*, Grootmeester der *Duitsche Ridderorde*, † 1545.

† BEAUFORT, gem., telt 1620 inw. — Het vlek in het *Duitsch Beport* of *Beffort* geheeten, bevat 1470 inw. — Er is eene filiaal-kerk te *Ditlingen*.

* BECH, gem., bevat de d. *Bech*, *Hefstal*, *Hirschberg*, *Rippig* en *Zetting* en buiten de in het *Wbk.* genoemde, de geb. *Grossenberg*, *Hinseckerhof*, *Kobembourg* en *Roswinkel*. — Het d. *Bech* ligt aan de *Becherbach*, telt 380 inw. en maakt met *Geijerhof*, *Jacobsberg*, *Roswinkel* en *Grossenberg* eene par. uit, welke 460 zielen telt.

BECHERBACH (DE), beek, grooth. *Luxemburg*, die zich met de *Hemtaerbach* en de *Rippingerbach* vereenigt en dan te zamen in de *Syren* uitloopt.

† BECKERICH, gem. Reg. 3 en 5, staat: *Giersch*, lees: *Guirsch*, — Deze gem. bevat de d. *Beckerich*, *Elvingen*, *Noerdingen*, *Hovelingen*, *Huttingen*, *Schweich*, *Ober-Palen* en *Levelingen*, alsmede de geb. *Dideling* of *Diggel* en *Wasserbach*, benevens de kapel op den *Kohlenberg*.

BECKERSMÜHLE, molen, grooth. *Luxemburg*, gem. *Mondorf*.

BEEREBRUG (DE), houten ophaalbrug, prov. *Drenthe*, gem. en te *Meppel*, over eene zijtak van de *Hoogeveensche-vaart*, in den grooten weg van *Assen* naar *Zwolle*, lang 4,45 ell.

BEERSLUIS (DE), sluis, prov. *Noord-Brabant*, gem. en N. van 's *Hertogenbosch*, bij *Papenbril*.

BEKAF (HET GAATJE-), kil in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*, dat uit de *Bakkerskil* voortkomende, eerst in eene westelijke rigting, tusschen de *Hennip* en de *Kijfhoek*, en vervolgens in eene zuidelijke strekking, tusschen het *Domein-poldertje* en de *Spits* door, in de *Westkil* uitloopt.

BELTRUMSCHE-BRUG (DE), houten brug, prov. *Gelderland*, gem. en over de stadgracht *W. van Groenlo*, in den grooten weg van *Zutphen* naar *Winterswijk*.

BERGSCHHE-DIJK (DE), dijk, prov. *N.-Brabant*, gem. *Oosterhout*.

† BERKENBOSCH, lees: BERKENBOS, ligt $2\frac{1}{2}$ u. van *Middelburg*, N. van *Oostkapelle*, en is 20 bund. groot.

† BERKMEER telt onder *Obdam* 4 h., waaronder 3 boerderijen. Het watert uit door eenen molen op de *Raaxmaat*.

* BERKUMERBRUG is eene val of ophaalbrug, met 17 jukken- en steenen landhoofden; zij ligt niet N. maar O. N. O. van *Zwolle*, in den grooten weg van *Zwolle* naar *Assen*, en is lang 113 ell.

BERKUMERSCHUTSLUIS (DE), sluis, prov. *Overijssel*, gem. *Zwollerkerkspel*, $\frac{1}{2}$ u. O. N. O. van *Zwolle*, gelegd in 1847. Door deze

sluis heeft de scheepvaart van de Vecht en Zwolle enz., door het kanaal naar de Lichtmis, gemeenschap met de Dedemsvaart.

BERNSCHE-DIJK (DE), dijk in het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Brabant*. Het is dat gedeelte van den *Hoogen-Maasdijk*, hetwelk door de gem. *Herpt en-Bern* loopt.

† **BESCHOOT** telt onder *Grosthuizen* 10 boerderijen.

† **BEST** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 924 bund. 36 v. r. 79 v. ell., alles belastbaar land.

† **BEUGEN-EN-RIJKEVOORT** heeft 2 hierbrouwerijen, 1 leerlooierij en 1 graanmolen. De twee scholen worden gezamenlijk in den winter door 270 leerlingen bezocht, doch in den zomer door 135.

† **BEVERWIJK**, gem. Reg. 7, staat: 1847 lees: 1842

* **BIERVLIET**, gem. Reg. 2, staat: 12 k. m. lees: 10 m. k.

† **BIJDUIN** beslaat eene oppervlakte van 29 v. r. 59 v. ell.

BIJENHEUVEL, onbehuisd bekaad poldertje, in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Werkendam*: palende N. en O. aan het Gat van den *Eijerwaard*, Z. aan den *Eijerwaard*. W. aan de *Braspenning*. — Dit poldertje is groot, volgens het kadaster, 1 bund. en watert uit door een sluisje, op het Gat van den *Eijerwaard*. De kaden liggen 2,25 ell. boven A. P. Het zomerpeil is 0,75 ell. boven A. P.

BIJRCKESKAMP, plaats, prov. *Overijssel*. Zie **BARCKSKAMP**.

† **BISWETERING**. Reg. 2, staat: W. van *Zwolle*, lees: N. W. van *Zwolle*,

† **BLAAUWCAPEL**. De kerk is in het jaar 1850 seer verbeterd en verfraaid.

† **BLANKENBURG**, buit. in *Rijnland*, ligt 1 u. N. van 's *Gravenhage*, Z. van *Wassenaar* en is groot 19 bund. 52 v. r. 19 v. ell.

† **BLIK**, onder *Hagstein*, watert uit door een sluisje op de *Lek*.

BOERSTER-TIL (TEN-), houten brug, met steenen landhoofden, prov. *Groningen*, gem. en 10 min. Z. O. van *Ten-Boer*, in den grooten weg van *Groningen* naar *Delfzijl*, over de *Schipsloot*.

BONTEBRUG (DE), houten jukbrug, met steenen landhoofden, prov. *Gelderland*, over de *Aastrang*, in den grooten weg van *Doerborgh* naar *Anholt*.

† **BORG (TER-)**, kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 17,752 bund. 78 v. r. 43 v. ell., waaronder 17,545 bund. 17 v. r. 2 v. ell. belastbaar land. De bevolking is ruim 16,000 inv.

† **BORG (TER-)**, gem. De kerk bezit een fraai orgel. — Bl. 671, reg. 2, staat: koepeltoren, lees: vierkante toren,

BORGGRAAF, voorm. kast. in *Oppe-Gelder*, prov. *Limburg*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. ten W. van *Kessel*. Ter plaatse, waar dit kast. gestaan heeft, ziet men thans 1 bund. 51 v. r. land.

* **BOSCHKAMPBRUG**, prov. *Drenthe*, ligt in den grooten weg van *Assen* naar *Zwolle* en is lang ongeveer 12 ell. met de aanbruggen.

BOTERPOTTEN, pold., prov. *Noord-Brabant*, arr. *Breda*, kant. gem. en ten Z. W. van *Oudenbosch*, W. van den *klinkerweg*.

BRABERS-POLDERS (DE), pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Dordrecht*, gem. *Wieldrecht*.

† **BRAKEN-POLDER** bevat 74 bund. 61 v. r. 70 v. ell. schotbaar land. — Het bestuur bestaat uit *Dijkgraaf*, *Penningmeester* en twee *Heemraden*.

BRANDENBURG, voorm. buit., in *Waloheren*, prov. *Zeeland*, gem. en 8 min. N. O. van *Middelburg*.

BRECKSKAMP of **BIJCKESKAMP**, plaats in *Colmschate*, prov. *Overijssel*, waar vóór eenige eeuwen de schouw over de Zand-wetering begon, doch waarvan men thans de juiste ligging niet meer weet.

BREESTEEG, weg, prov. *Z.-Holland*, gem. *Hagestein*, in eene zuidelijke rigting, loopende van den Biezenweg naar de Autenasche-kade.

BROEKDIJK (DE), dijk, prov. *Noord-Brabant*, in eene noordwestelijke rigting, loopende van den provincialen klinkerweg van 's Hertogenbosch op Geertruidenberg naar Cromvoirt en de grensscheiding tusschen de gem. *Cromvoirt* en *Vlijmen* uitmakende. Het is een verlengde van den Hollandsche-dijk en loopt even als deze langs de Bosschesloot, die hij volgt tot aan den hoogen heidegrond, benoorden Cromvoirt.

† **BROEKHOVEN**, gem. *Tilburg*, telt 15 h., waarin 25 woningen en 150 inw.

BROEKSTEEG, geb., prov. *Noord-Brabant*, arr. en 3 u. O. ten Z. van 's Hertogenbosch, kant. en 1½ u. N. O. van *Vegchel*, gem. *Uden*.

† **BROUWERSHAVENSCHÉ-GAT**. Het verschil tusschen eb en vloed is bij Scharendijke 2,60 ell.

BRUNINKSWEERDSBRUG (DE), steenen brug, prov. *Gelderland*, in den grooten weg van Zutphen naar Goor.

BUIKSLOOTERHAM (DE), voorm. inham van het *IJ*, prov. *Noord-Holland*, tegenover Amsterdam, besloten tusschen de Nes en de Volewijk, welke thans wordt ingedijkt en een pold. zal uitmaken, die tot de gem. *Buiksloot* zal behooren, en 207 bund. beslaan.

† **CAPELLE**. De kerk, welke na den bekenden watervloed van 1421 gesticht was, geheel vervallen en onbruikbaar geworden zijnde, is in 1745 vervaangen door de tegenwoordige.

† **COLMSCHATE**. In 1850 is in de kerk een orgel geplaatst, dat en 22 September van dat jaar is ingewijd.

† **DEDEMSVAART**, kanaal, is lang van het Zwartewater bij Hasselt tot aan sluis no. 1, 750 ell.; tot aan sluis no. 2, 7980 ell.; tot aan sluis no. 3, 12900 ell.; tot aan sluis no. 4, 17700 ell.; tot aan sluis no. 5, 20670 ell.; tot aan sluis no. 6, 29240 ell.; tot aan sluis no. 7, 32120 ell.; tot aan sluis no. 8, 33980 ell.; tot aan sluis no. 9, 36480 ell. — De geheele lengte van het Zwartewater tot in de Vecht bij Ane is 40850 ell.; de bodemsbreedte der **DEDEMSVAART** is 5,02 ell. (niet 5,20). Peil te Hasselt aan de keersluis 1,50 ell., op den bovendorpel; aan sluis no. 5, 3,59 ell., op den bovendorpel; aan sluis no. 9, 7,57 ell., op den bovendorpel. — Het heeft thans 17 zijtakken die allen op hunne onderscheidingsnamen beschreven zijn.

* **DEDEMSVAART**, veenkolonie, telt thans 346 h. De R. K. kerk te Slagharen is in 1848 gebouwd. — Er zijn 3 Nederduitsche en eene kostschool. In 1848 zijn 11658 en in 1849, 13182 schepen heen en terug gevaren.

† **DEUR-TOE** (HET-HUIS-DE) ligt ¼ u. W. van *Streefkerk*.

DIEPENHEIMERBEEK (DE), beek, prov. *Overijssel*. Zie **MOLENBEEK** (DE).

† **DIEPENVEEN**. Reg. 2, staat: 2850 bund. lees: 8850 bund.

* **DINKEL**. Daarover ligt eene jukbrug met steenen landhoofden lang 14 ell. in den grooten weg van Deventer naar Denekamp en eene lang 30 ell. in den grooten weg van Oldenzaal naar Bentheim.

DINKEL (DE OMMEDIJKSCHE-) of **OMME-DINKEL**, water, prov. *Overijssel*. Daarover ligt eene jukbrug, lang 18 ell., in den grooten weg van Deventer naar Denekamp en eene dergelijke brug, lang 12 ell., in den grooten weg van Oldenzaal naar Bentheim.

DOMMERBEEK (DE), beek, prov. *Gelderland*, gem. *Gorsel*, met eene westelijke rigting in den *IJssel* uitlopende. Daarover ligt eene steenen brug, in den grooten weg van Zutphen naar Deventer.

† **DONKERSLOOT** beslaat eene oppervlakte van 67 bund. 65 v. r. 76 v. ell. en heeft eenen watermolen.

DOORBOSCH, geh., prov. *Noord-Brabant*, gem. *Steenbergen-en-Kruisland*, 1 u. Z. O. van *Steenbergen*, 20 min. W. van *Kruisland*; met 5 h. en 40 inw.

DREUMELSCH-UITERWAARDEN (DE), onbebuisde pold., prov. *Gelderland*, arr. *Nijmegen*, kant. *Druuten*, gem. *Dreumel*; palende N. aan de Waal. O. aan de *Wamelsche-Uiterwaard*, Z. aan den *Dreumelsche-Bandijk*, W. aan de Waal en den polder de *Rooy*. — Deze pold., bestaande in uitmuntende hooi- en weilanden en rijswaarden, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 130 bund. 69 v. r. 10 v. ell., waaronder 115 bund. schothaar land en wordt door eene sluis, op de Waal, van het overtollige water ontlast, behoort thans aan eenen eigenaar zonder polderbestuur.

* **DROGGAT** komt uit het *Kooigat*, en loopt met eene zuidwestelijke rigting in het *Water* uit.

DUINWEIDE, buit., prov. *Zuid-Holland*, gem. en in de onmiddellijke nabijheid van 's *Gravenhage*, aan den straatweg langs het *Scheveningsche-kanaal* groot 6 bund. 40 v. r.

† **DURGERDAM**. De vloot telt 27 vischschuiten, waarvan slechts 16 meer dan 8 ton inhoud hebben. De haven is een eigendom der gem.

DUURSCHENHOEK, b., prov. *Overijssel*. Zie *Duun*. W.

EBBINK (HET), landgoed, prov. *Gelderland*, gem. en 1½ u. Z. O. van *Gorsel*, in de huurs. *Harfsen* groot 46 bund. 46 v. r.

EEDSCHE-BRUG (DE), brug, prov. *Gelderland*, gem. en ¼ u. Z. van *Gorsel*, over de *Eefdsche-beek*, in den grooten weg van Zutphen naar Deventer.

† **EENDENNEST** ligt niet gem. *Stedum*, maar gem. *Kantens* en beslaat, eene oppervlakte van 34 bund. 70 v. r. 40 v. ell.

† **EINDHOVEN**, gem. Reg. 4 staat: ½ lees: ½ — Men heeft te *Eindhoven* geen lakensfabrieken meer; een daarvan wordt uitsluitend bezigt tot wolspinnerij.

EVERT-HENDRIKS-WIJK (DE), zijtak van de *Smildervaart*, prov. *Drenthe*, welke, in eene noordwestelijke rigting, naar de grenzen der prov. *Friesland* loopt.

FEENSTRA-BRUG (DE), ophaalbrug, prov. *Drenthe*. Zie *VAN-EN-FEENSTRA'S-BRUG (VAN DER-)*.

† **FORTUIN (DE)** ligt 1½ u. N. O. van den *Burg*.

† **FREDERIKSUORD** heeft thans ook eene Herv. kerk.

FUIK (DE), water, prov. *N.-Holland*, gem. *Haarlem*, in eene oostelijke rigting uit het *Zuider-Spaarne* naar het *Spieringmeer* loopende:

GALGKAMPSBRUG (DE), brug, prov. *Drenthe*. Zie *VAN-EN-DE (DE)*. W. en A.

† **GAMERSCH-WEETERING**. Reg. 2, staat: noordelijke rigting, lees: westelijke rigting,

GANS (HET GAT-VAN-DE-), kil in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Brabant*, gem. *Werkendam* en *Madde-en-Dyrmelen*, voortkomende uit het *Gat-van-den-Zalm* en in eene eerst zuidelijke en daarna zuidwestelijke rigting, tusschen de *Ganzenwei* en *Maltha* door in het *Water* uitlopende.

GANZEPANSBRUG (DE), houten brug, prov. *Overijssel*, gem. en 1 u. N. W. van *Heino*, over de Steenwatering in den grooten weg van Zwolle naar Enschede. Zij is 10 ell. lang.

† **GASTEL (OUD-RN-NIEUW-)**. Tot deze gem. behoort ook het geh. *Over-Esseldijk*, men heeft in die gem. slechts 2 graanmolens.

GEEUWENBRUG (DE), brug, prov. *Drenthe*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Diever*, over de *Smildervaart*, in den grooten weg van Zwolle op Assen.

GELDERSCHE-TOREN (DE), hofstede, prov. *Gelderland*, arr. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Arnhem*, kant. en $3\frac{1}{2}$ u. N. van *Ede*, 1 u. N. van *Lunteren*, waartoe zij kerkelijk behoort, in het geh. de *Valk*, eene oppervlakte beslaande van 11 bund.

GENNEP, kant., prov. *Limburg*, arr. *Roermond*, paalt N. aan het kant. *Nijmegen*, O. aan *Pruissisch Rijnland*, Z. aan het kant. *Venlo*, W. aan de *Maas*, die het van *Noord-Brabant* scheidt. — Het bestaat uit de 4 gem. *Gennep*, *Bergen*, *Mook-en-Middelaar* en *Ottersum*, en beslaat, volgens het kadaster, 17,835 bund., waaronder 17,605 bund. belastbaar land; telt 1262 h., bewoond door 1452 huisgez., uitmakende eene bevolking van 5000 inw.

§ **GEUSSELT**, oud adell. kast., prov. *Limburg*. Zie *GUSSSELT A.*

GEYNEWEG (DE), hofst. prov. *Noord-Holland*, arr. en 2 u. Z. O. van *Amsterdam*, kant. en $\frac{1}{2}$ u. W. ten Z. van *Weesp*, gem. *Weespercarpsel*, in den *Gein-en-Gaaspolder*, aan de westzijde van het *Gein*, eene oppervlakte beslaande van 16 bund. 95 v. r. 90 v. ell.

GRIETMANSWIJK (DE), zijtak van de *Smildersvaart*, prov. *Drenthe*, welke uit die vaart, in eene noordwestelijke rigting, naar de achter gelegen veenen loopt.

† **GROEVENBRUG**, ook *GROEVENBAAG*, is eene vaste brug over den *Rijn*, in den grooten weg van *Woerden* naar *Utrecht*, 20 min. N. O. van eerstgemelde plaats.

† **GROOTE-BROEK**, de *Herv. kerk* is naar de *Toskaansche orde* gebouwd, en heeft eenen toren in *Gothischen stijl*, 62 ell. hoog. Het orgel is den 1 (niet den 18) *September 1850* ingewijd.

HAAGVLIET (OUD-), voorm. buit., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 10 min. Z. W. van *Voorburg*. De grond, welke 11 bund. 42 v. r. 26 v. ell. besloeg, is thans vereenigd met het buit. *Middenburg*.

† **HAESEBROEK (GROOT-)** beslaat, met het thans daarmede vereenigde *Wildrust*, 265 bund. 92 v. r. 62 v. ell.

† **HANEPOI** is groot 46 bund. 60 v. r. 90 v. ell.

† **HANSEM** ligt O. van *Neer* en telt 20 h. en 110 inw., van welke 12 h., met 70 inw. *Groot-Hanssem* en 8 h., met 40 inw. *Klein-Hanssem* uitmaken.

* **HARTELUST**. Het oude heeren huis is in 1847 gesloopt en in 1848 vervangen door een fraai en ruim gebouw, van heerlijke wandelingen, waterwerken en een hartenkamp omgeven. Het behoort thans aan den Heer *J. Boaski* te *Amsterdam*.

† **HEIKANT (DE)** behoort tot het geh. of wijk *Slieven*, en telt 15 h. en 50 inw.

† **HELBERGEN** beslaat eene oppervlakte van 58 bund. 38 v. ell.

† **HELLIGE-BERG**, op de *Over-Veluwe*, ligt $\frac{1}{2}$ u. van *Ede*, 20 min. O. van *Lunteren*.

† **HEUVEL (DE GROOTE-)**, b., maakt een gedeelte van het d. *Someren* uit en telt 51 h. en 158 inw.

† **HEUVEL (DE KLEINE-)**, b., bevat 15 h. en 100 inw. en maakt een gedeelte van het d. *Someren* uit.

HILLIGJESBERG (DE) heuvel, prov. *Overijssel*, gem. *Staphorst*, bij welke eertijds de kerk heeft bestaan en die zijnen naam zoo ontleend hebben van een heilig beeld.

† **HILVERSUM**. De twee gemeentescholen tellen gezamenlijk 600 leerlingen, ook is er eene Zondagschool, met 100 leerlingen.

† **HOOP (KLEIN-)**. Reg. 5, staat: *Wouvor*, lees: *Wouvor*, **HORST (DE)**, erve en goed, prov. *Gelderland*, gem. en 20 min. O. van *Epe*, aan eenen grindweg en aan het Apeldoornschekanaal; eene oppervlakte beslaande van ruim 51 bund.

HUIS-IN-'T-BOSCH, voorm. buit., prov. *Zeeland*. Zie *Bosch (Huis-in-'t-)*. A.

HUIZINGERBOOREN (DE), geb., prov. *Overijssel*. Zie *Huizen (Tsz-)*. W.

HUIZINGERWIJK (DE), zijtak van de *Dedemsvaart*, prov. *Overijssel*, gem. *Avereest*, lang 1400 ell., welke een begin neemt bij sluis No. 5 en in eene noordelijke rigting loopt tot aan de Huizingerbooren.

* **HUNGERINK** is groot 14 bund. 88 v. r. 90 v. ell.

† **HUNNERLOK** ligt 25 min. O. van *Luntenen*.

* **JELTSLOOT**, over dit water ligt eene draaibrug in den grooten weg van Leeuwarden naar de Lemmer.

* **IJ (HET)**. Het verschil tusschen eb en vloed voor Amsterdam is 0,54 ell.

JONKERSWIJK (DE), zijtak van de *Smildervaart*, prov. *Drenthe*, welke uit die vaart, in eene west-noordwestelijke rigting, naar de grenzen der provincie Friesland loopt.

JOUSTERBRUG (DE), vaste houten brug, prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Haskerland*, in den grooten weg van Leeuwarden naar Zwolle, $\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Joure*.

* **KAAG-POLDER (DE BUITEN-)** beslaat, volgens het kadaster, 95 bund. 94 v. r. 10 v. ell., alles schotbaar land, en watert uit door eene sluis, op het *Wijkermeer*. Het polderbestuur bestaat uit drie Schepenen, onder het bestuur van den Dijkgraaf der algemeene polders.

* **KADZAND**, gem., behoort tot het 9 m. k.

KALKWIJK (DE), kanaal, prov. *Overijssel*, gem. *Avereest*. Het is eene zijtak der *Dedemsvaart*, welke een begin neemt bij de Herv. kerk van *Dedemsvaart* en in eene noordelijke rigting dwars door de *Kruisinga's wijk* tot aan de *Sponturfwijk* loopt. Zij is 1600 ell. lang.

* **KAMPBEEK (DE)**. Over deze beek ligt eene jukbrug, lang 2 ell., in den grooten weg van Deventer naar Hannover.

KEDOELANGI (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Bayelen*, welke zich bij *Brinkelan* met de *Bogowonto* vereenigt.

KEPPELBRUG (DE), brug, prov. *Overijssel*, gem. en 2 u. O. van *Staphorst*, over de *Keppelsloot*, in den grooten weg van *Meppel* naar *Ommen*. Zij is lang 12 ell.

KEPPELSLOOT (DE), water, prov. *Overijssel*, gem. *Staphorst*, in eene oostelijke rigting, loopende van *Ijhorst* naar *Nieuw-Leusen*.

KETTING (HET), b., prov. *Friesland*. *Wolsuiker-Ketting*. A.

KIJMELSBRUG (DE), veelal de *Kimmelsbrug* genoemd, brug, prov. *Drenthe*, gem. *Smilde*, 5 min. Z. W. van de kerk, over de *Smildervaart*, in den grooten weg van *Assen* naar *Zwolle*; 5 ell. lang.

KIJMELSWIJK (DE), zijtak van de *Smildervaart*, prov. *Drenthe*, welke aan de *Kijmelsbrug* een begin neemt en in eene west-noordwestelijke rigting naar de *Friesche grenzen* loopt.

KLAARWATERSCHE-BRUG (DE), steenen brug, prov. *Gelderland*, gem. en 20 min. O. van *Hoewelaken*, in den grooten weg van *Deveater* op *Amersfoort*.

KLOOSTER (HET), hofstede, prov. *Noord-Holland*, gem. *Zuid-en-Noord-Schermer*, in de *Schermeer* aan den *Groot-Schermer-weg*, nabij het d. *Groot-Schermer*, groot 22 bund. 8 v. r. 30 v. ell.

KORRHUISBRUG (DE), houten brug, prov. *Overijssel*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Deventer*, over de *Koerhuisbeek*, in den grooten weg van *Zutphen* naar *Deventer*.

KOLKBRUG (DE), houten brug, prov. *Overijssel*, te *Weerselo*, over de *Roods-beek*, wijd tusschen de landhoofden 3,10 ell.

KOLONIEWIJK (DE), zijtak van de *Dedemsvaart*, prov. *Overijssel*, uit het vijfde pand, in eene zuidelijke rigting, naar de *Ommerschans* loopende. Zij is lang 1800 ell.

KORENMOLENBRUG (DE), houten brug, prov. *Overijssel*, te *Weerselo*, over de *Molenbeek*, wijd tusschen de landhoofden 2,80 ell.

KOPERENBERG-POLDER, pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Dordrecht*, gem. *Wieldrecht*.

† **KORTEHEIDE** ligt $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Maasbree*.

KRAANERWEERD, **KRAANWEERD**, ook wel **KRAMERWEERD**, eil. in het *Meppelderiep*, prov. *Overijssel*, gem. *Zwartsluis*, groot 51 bund. 14 v. r. 80 v. ell. Op dit eil. staan 18 kalkovens, met daarbij behoorende 7 lesch- of bluschhuizen en eene groote schuur tot bergplaats van turf. Er is verder zeer goed hoiland; het is omgeven door het *Oude- en Nieuwe-Meppelderiep*.

† **KRABBENDIJKKE**. Na het overlijden van Mr. *Cornelis Jacobus Versluis*, in 1849, is deze heerl. overgegaan aan zijnen oudsten zoon *Clement Pierre Versluis*.

° **KRAMERWEERD**, naam, welken men wel eens geeft aan den **KRAANERWEERD**, prov. *Overijssel*. Zie **KRAANERWEERD**.

KRUIZINGA'SWIJK (DE), zijtak van de *Dedemsvaart*, prov. *Overijssel*, een begin nemende tegenover de *Koloniewijk* en bij sluis No. 6 weder in het zelfde kanaalpand komende. Zij is 4400 ell. lang.

* **LAGELAND (HET)**, in *Rijnland*, is geen pold. op zich zelve, maar eene vereeniging van polders; daartoe behooren: de *Vlietpolder*, de *Voorofsche-polder*, de *Kooi-polder*, de *Doespolder*, de *Bosch-polder*, de *Roods-polder*, de *Piespolder* en de *Frederiks-polder*.

† **LAGELANDEN (DE)**, gem. *Spanbroek*, bestaat 546 bund.; telt 17 h., waaronder 12 boerderijen, en watert uit door twee molens, op den *Vier-Noorderkoggen-boezem*. Het polderbestuur bestaat uit eenen *President*, drie *Moleneesters* en eenen *Penningmeester*.

† **LAGEWEL**, lees: **LAGEWEG**.

LANDGENOEGEN, boerenhofstede, prov. *Utrecht*, gem. *Kamerik-Houtdijken*; groot 25 bund. 32 v. r. 70 v. ell.

LEEMBRUG (DE), ophaalbrug, prov. *Drenthe*, gem. *Smilde*, $\frac{1}{2}$ u. N. van de kerk, over de *Smildervaart*, nevens den grooten weg van *Zwolle* op *Assen*.

LEMMINGSTEDDE, hofstede, prov. *Gelderland*, gem. en onmiddellijk nabij *Zevenaar*, groot 25 bund. 29 v. r. 40 v. ell.

† **LICHTENBERG**, geh., prov. *Limburg*, ligt O. van *Schalsberg* en telt slechts 36 h.

LICHTMIS-KANAAL (HET), het **LICHTNISSEN-KANAAL**, ook de **LICHTNISVAART** genoemd, kanaal in *Overijssel*, loopende uit de *Dedemsvaart*, bij de herberg de *Lichtmis*, in eene zuid-zuidoostelijke rigting naar de *Berkumersluis* en van daar door eene geul, lang 360 ell., tot in de *Vecht*. — Dit kanaal is in 1830, volgens vroegere overeenkomst,

begonnen door den Baron van DEDEN, om door de Nieuwe-Vecht gemeenschap te water tusschen den IJssel en Zwolle met de Dedemsvaart open te stellen en is later voor rekening van de provincie voltooid. Het kanaal zelf is lang 6800 ell.

LIERSBRUG (DE VAN-), ophaalbrug, prov. *Drenthe*, over de *Smildervaart*, gem. en 1 u. N. van de kerk, nevens den grooten weg van Zwolle naar Assen, lang 1,160 ell.

LIERSWIJK (DE VAN-), zijtak van de *Smildervaart*, prov. *Drenthe*, welke van de van Liersbrug in eene noordwestelijke rigting, naar de achter gelegene veenen loopt.

LODEGRACHT (DE), zijtak van de *Smildervaart*, prov. *Drenthe*, welke bij de Hooge-Smilde een begin neemt en in eene west-noordwestelijke rigting naar de Friesche grenzen loopt.

† **MAAR** telt 9 h. en ruim 40 inw.

MAMALAKKA, eil. in *O.-Indië*, in de *Zee-van-Floris*, N. van Tjampea.

* **MEERPOLDER** ligt gedeeltelijk gem. *Soetermeer*, gedeeltelijk gem. *Stompwijk-Wilveen-Leydschendam-Zuidzijde-en-Tedingerbroot*; paalt N. aan den Kleine-Blankaart en den Geerpolder, O. en Z. aan den Nieuwe-Drooggemaakte-polder van Soetermeer, W. aan den Grootte-Drooggemaakte-polder-van-Stompwijk. — Hij is in het jaar 1612 bedijkt; beslaat, volgens het kadaster, 525 bund. 54 v. r. 42 v. ell., waaronder 316 bund. 8 v. r. 69 v. ell. schotbaar land; telt 6 boerderijen onder *Soetermeer* en 7 onder *Stompwijk* en watert uit door 4 watermolens, op de Noord-Aa. Het bestuur bestaat uit Dijkgraaf en Heemraden.

MEESTER-SIKKENBRUG (DE), ook enkel de *Meester-Sikken* genoemd, ophaalbrug, prov. *Drenthe*, gem. *Smilde*, ruim $\frac{1}{2}$ u. N. O. van de kerk, over de *Smildervaart*, nevens den grooten weg van Assen op Zwolle; zij is lang ongeveer 12 ell.

MEESTERSWIJK (DE) of de *Meester-Sikkenwijk*, zijtak van de *Smildervaart*, prov. *Drenthe*, welke van de Meester-Sikkenbrug, in eene noordwestelijke rigting, naar de achter gelegene veenen loopt.

† **MEGCHELEN**. De Herv. kerk is een klein gebouw, met eenen toren, doch zonder orgel. Ook heeft men er thans eene school.

* **MEISPELT** telt 40 h. en 230 inw.

† **MILT (HET)**. Het huis is in 1741 bijna geheel vervallen. Alleen is van het oude slot een achtkante toren overgebleven, waartegen eene nieuwerwetsche woning gebouwd is.

MOENLO, geb., prov. *Gelderland*. Zie *Mun. W.*

§ **MOEREN-VAN-VLAKE (DE)**, streek gronds, prov. *Zeeland*. Zie *VLAKE (DE MOEREN-VAN-)*. A.

MOEZEL (DE), prov. *Friesland*. Over dit water ligt eene vaste houten brug, in den grooten weg van Leenwarden naar Zwolle.

MOFFENBRUG (DE), houten jukbrug, prov. *Utrecht*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Leusden*, over de Woudenberger-beek, in den grooten weg van Amersfoort naar Renswoude.

MOLENBEEK (DE), riv., prov. *Overijssel*, onder *Dispenheim*, wordt ook wel de *Dispenheim-beek* genoemd. Er ligt over dit riviertje eene brug in den grooten weg van Zutphen naar Goor, lang 3,80 ell.

MOLENWIJK, turfvaart op de *Smilde*, prov. *Drenthe*, lang $3\frac{1}{2}$ u., loopende ten Z. O. van de Hoofdvaart evenwijdig met en op eenen afstand van 3 min. van die vaart. Zij dient, om de anders noodige menigvuldige doorsnijdingen van den grooten weg, langs de Hoofdvaart, voor te komen.

† **MOLLINKVAART** is in 1829 gegraven en heeft twee sluisen.

MUNLO, geh., prov. *Gelderland*. Zie *Mun. W.*

NATTENHOVEN, geh., prov. *Limburg*, gem. *Obbicht-en-Papenhoven*, 10 min. Z. van *Obbicht*; met 20 h. en 100 inw.

NEGENHOEVEN, kleine voorm. pold., prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Maarssen*, gem. *Maartensdijk*, welke reeds sedert lang in den *Polder-van-Maartensdijk* versmolten is.

* NEUZEN (KANAAL-VAN-TER-). Het peil is 4,40 ell. boven den Slagbalk der Bovensluis te Sas-van-Gent.

NIEUWENDIJKSBEEK (DE), beek, prov. *Overijssel*. Over deze beek ligt eene houten brug, lang 7,50 ell., in den grooten weg van Deventer naar Hannover.

* NIEUWE-WETERING (DE), prov. *Friesland*. Over dit water ligt, bij de Oude-Schouw, onder *Akkrum*, eene dubbele brug, in den grooten weg van Leeuwarden naar Groningen.

† NIEUWLANDE. Reg. 4 staat: zoogenaamde *Kruiningse-vliet*, lees: *Hinkelinge*, — De inw. behooren kerkelijk tot *Krabbendijke* (niet tot *Kruiningen*).

† NIEUWELANDE-POLDER paalt Z. O. aan Oud-Nieuwlande en Tolzende. — Er staan daarin 2 h., waaronder eene boerderij.

* NIEUWVEEN, heerl., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 852 bund. 47 v. r. 4 v. ell., waaronder 849 bund. 9 v. r. 54 v. ell. belastbaar land; telt 150 h. en ruim 730 inw.

NIEVEENSCH-BRUG (DE), vaste houten brug, prov. *Drenthe*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. van *Nijeveen*, over de *Nijeveensche-grift*, nabij *Meppel*, in den grooten weg van Assen naar Zwolle; lang 4,20 ell.

† NIJSIESOORD ligt Z. van *Midwolde* en telt 28 h. en 150 inw.

† NOLDIJK telt slechts 12 h. en 90 inw.

NONNENHOEK, b., prov. *Noord-Brabant*. Zie *BAUWENHOEK*.

† NOORD (DE GROOTE-) is groot 15 bund. 1 v. r. 40 v. ell.

† NOORDENSCH-BUURT-POLDER (DE) beslaat, volgens het kadaster, 289 bund. 20 v. r., alles schotbaar land; telt 24 h., waaronder 4 boerderijen en heeft ééne sluis, dienende om het binnenstroomen van den Amstel te voorkomen, maar niet tot ontlasting van water; dit geschiedt door eenen watermolen. Het bestuur bestaat uit eenen Schout, twee Ambachtsbewaarders en twee Poldermeesters.

NOORDVEENSCH-BRUG (DE), brug, prov. *Gelderland*, gem. en 20 min. N. van Zutphen, bij de batterij, buiten de nieuwe stads-poort dier stad.

* NOORDZEE (DE). Bij Katwijk is het verschil tusschen eb en vloed 1,66 ell.

† NOTENLUST beslaat eene oppervlakte van 6 bund.

* OELERBEEK (DE). Over deze beek ligt eene houten brug, lang 4 ell., in den grooten weg van Deventer naar Hannover.

ORTGENSBRUG (DE), houten brug met steenen landhoofden, prov. *Noord-Holland*, gem. en 5 min. Z. van *Amsterdam*, in den grooten weg tusschen Amsterdam en Muiden.

† OLDEBERKOOP, kadast. gem., bevat alleen het d. *Oldeberkoop* en zijn behoer.

† OLMENVELD, is groot 43 bund. 92 v. r. 24 v. ell.

† OLSTERHOF. Reg. 2 staat: 50 v. r. lees: 66 v. r.

† OORNS (GROOT- en KLEIN-). Groot-Oorns is groot 30 bund. Klein-Oorns 25 bund.

OOSTERTUINEN (DE), b., prov. *Noord-Holland*, gem. *Wijk-aan-Zee-en-Wijk-aan-Duin*, $\frac{1}{2}$ O. van *Wijk-aan-Zee*, het oostelijke gedeelte van de *Wijkertuinen* uitmakende; met 13 h. en 80 inw.

* OOST-INDIËN is slechts een gedeelte polderland van den *Kertenhoefsche-polder*, groot 80 bund. 5 v. r. 72 v. ell.

† OTTERLOOSCHE-BERGEN liggen 20 min. van *Otterloo*.

° OUDWEG, buit., prov. *Utrecht*. Zie *Oudwag. W.*

* OVERHORN ligt in den *Spijker-polder*, en is, met de daartoe behorende boerenhofstede, groot 45 bund. 23 v. r. 41 v. ell.

* OVERIJSEL. De geconcessioneerde kanalisatie in deze provincie, waarmede reeds een begin gemaakt is, wordt op de volgende wijze bewerkstelligd, volgens het plan, dat met de uit te voeren kanalisatie in *Drenthe*, voor een gedeelte in verband staat, als: een kanaal van Zwolle naar de Regge, langs de Nieuwe-wetering, lang 25650, breed in den bodem 7,5 ell. met 2 dubbele schutsluizen met bruggen, 8 ophaalbruggen, eene stuw en 4 steenen duikers; een kanaal van de Regge naar de Vecht bij Loozen, zijnde een voedingskanaal, lang 26000 ell., in den bodem breed 7,5 ell., met 2 enkele schutsluizen met bruggen, 5 ophaalbruggen, 5 vaste bruggen, 1 stuw en 6 groote duikers; een kanaal van Daarle naar Almelo, lang 15600 ell., bodemsbreedte 7,50 ell., met 1 enkele schutsluis met brug, 5 ophaalbruggen, 1 valschut en 4 steenen duikers; een kanaal van Deventer naar Dalmsholte, lang 28800 ell., bodemsbreedte 7,5 ell., met 1 dubbele schutsluis, 1 keerluis met brug, 11 ophaalbruggen en 8 vaste bruggen of duikers; een kanaal van Almelo naar Borne, lang 10486 ell., bodemsbreedte 4 tot 7,5 ell., met 5 enkele schutsluizen, van welke 2 met bruggen, 9 ophaalbruggen en 7 vaste bruggen of duikers; een kanaal van Borne naar den Dinkel, lang 18000 ell., bodemsbreedte 4 tot 7,5 ell. met eene dubbele en 2 enkele schutsluizen met bruggen, 8 ophaalbruggen, 1 stuw en 8 vaste bruggen of duikers; een zijkanaal van Borne naar Delden, lang 4000 en bodemsbreedte 4 ell., met 1 enkele schutsluis, 1 vaste brug en 2 duikers; een zijkanaal van Delden naar Hengelo, lang 2900 en bodemsbreedte 4 ell., met vaste brug en 3 duikers; een zijkanaal van Wierden naar Ezlo, lang 5300 en bodemsbreedte 4 ell., met valschut, 2 vaste bruggen en 3 steenen duikers; de *Regge* tusschen Rhaan en Goor, lang 41100 en bodemsbreedte 10 tot 30 ell., met stuwen te Rhaan, Nijverdalen, Rijssen, Enter en Velte. — Een kanaal van de Vecht bij Hasselt naar de Eems bij Meppen, in Hannover, bestaande uit: 1°. de Dedemsvaart, 2°. een kanaal uit de Dedemsvaart naar Koevorden en 3°. een kanaal van Koevorden langs Schoonebeek naar Meppen. Omtrent dit laatste kanaal is men in onderhandeling met de Hannoversche regering.

* OVERSTEEN, buit., prov. *Zuid-Holland*, ligt in den *Oudbroeker-polder*, en beslaat, 7 bund. 7 v. r. 26 v. ell.

† PAPENDRECHT (DE POLDER-VAN-) beslaat, volgens het kadaster, 610 bund. 75 v. r. 39 v. ell., alles schotbaar land; telt 197 h., waaronder 65 boerderijen, en watert uit op de Noord, door eene overwelfde sluis, wijd 1,90 ell. Het bestuur bestaat uit eenen Polderschout, vijf Heemraden, eenen Waardsman en eenen Secretaris.

† PAPIERMOLENSTREEK ligt 10 min. W. van *Idsegakuisen*.

* PETER-BEEK (DE). Over deze beek ligt een houten brug, lang 94 ell., in den grooten weg van Deventer naar Hannover.

PIJLEBRUG, ook PILLEBAVE, alleenstaand h. en brug, prov. *Drenthe*. Zie *PIEL-BRUGGE. W.*

POLSBRUG, houten brug, prov. *Gelderland*, gem. *Wisch*, 40 min. O. van Terborg, over de *Beilheimer-beek*, in den grooten weg van Doesborgh naar Anholt.

* REEST (DE). Daarover Mgt, beuïden Meppel, eene houten brug, lang 20,42 ell., in den grooten weg van Assen naar Zwolle.

* REGGE (DE). Over deze rivier liggen twee valbruggen met steenen landhoofden, eene bij Nijverdal, in den grooten weg van Zwolle naar Enschede, lang 25,80 ell., en eene in den grooten weg van Rijssen naar Wierden, lang 50 ell.

† REITDIEP (HET). Het verschil tusschen eb en vloed is te Zoltkamp 2,50 ell.

RIETVELDSBRUG (DE), brug, prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Haskerland*, bij Haskerdijken, over de *Nieuwe-Vaart*.

† RIJSOORDSCHE-STRAAT (DE) telt slechts 140 inw.

* ROBIJNSCHE-KIL (DE). Van deze van ouds als riviertak bekende, doch later even beneden de kerk te Steeuwijk afgedamde waterloop, is thans niets anders te zien dan een overgebleven zoogenaamde wiel, nabij de huizinge van den Heer H. E. Vznscnoon. Blijkbaar is de loop van die kil zuidwaarts geweest, alwaar de lager gelegene landen nog de KILLEN worden genoemd.

* ROTTI, cil. Bl. 724, reg. 7 van *onderen*, staat: 5400 lees: 54,000

* RUIGELAANSCH-EN ZONNEVELDSCH-POLDER (DE GECOMBINEERDE-). Reg. 8, staat: 204 bund. lees: 104 bund.

RUIMZIGT, bofst., prov. *Utrecht*, gem. *Oud-Wulven*, aan den Waajensche-dijk, groot 15 bund. 50 v. r.

† SCHANS (DE), geh., prov. *Noord-Brabant*, telt 5 h. en 9 inw.

* SCHANSEGAT (HET) is breed 152 tot 162 ell., diep 5 à 5,8 ell.

* SCHELDE (DE OOSTER-). Het verschil tusschen eb en vloed is voor Vlissingen 5,70 ell., voor Hansweert 4,00 ell. en te Bath 4,25 ell.

* SCHELDE (DE WESTER-). Het verschil tusschen eb en vloed is voor Zierikzee 5,20 ell.

* SCHENKEL-BINNENDIJK (DE). De in dezen dijk liggende defensie- en inondatiesluis is wijd in den dag, op den slagbalk, 7,42 ell., diep op dien balk 1,42 ell. onder A. P. Zij heeft één paar waaijreuren en twee rijen schotbalken. Daarover ligt eene vaste brug lang 10,26 en breed 3,11 ell. Het dijksnoodpeil aan deze sluis is 4,14 ell. onder A. P.

† SCHOOTEN. Aldaar is eene stoomfabriek tot het malen van meekrap.

* SCHIPBEEK (DE). Over deze vaart ligt eene jakbrug in den grooten weg van Zutphen naar Goor, lang 20 ell.

SCHREVENBURG (DE), houten brug, prov. *Overijssel*, bij de Peppelweide, in den grooten weg van Zwolle naar Enschede. Zij is lang 6,50 ell.

* SCHULPBRUG (DE) is eene houten brug met steenen landhoofden, in den grooten weg van Amsterdam naar Muiden.

SIKKENSWIJK (DE), zijtak van de *Smildervaart*. Zie MEESTERSWIJK (DE).

SOLITUDE (LA), buit., prov. *Zeeland*. Zie WALCHEREN.

* SOLOR. Reg. 3 staat: 1° 50' Z. B. lees: 8° 50' Z. B.

SPAANSCH-WEERD, buit., prov. *Gelderland*, gem. *Brummen*, aan den Bronkhorster-Veerweg; groot 9 bund. 50 v. r. 20 v. ell.

* STEENHARSTER-TILLE is eene houten brug, met steenen landhoofden, in den grooten weg van Leeuwarden naar Groningen.

* STEENPAD, b., prov. *N.-Brabant*, gem. *Raamsdonk*, aan de haven.

STIENZER-TIGCHELWERK (HET), geh., prov. *Friesland*. Zie TIGCHELWERK (HET STIENZER-).

STRATUMSCHE-BRUG (DE), houten brug, prov. *Noord-Brabant*, Z. van *Eindhoven*, over den *Dommel*, in den grooten weg van 's Hertogenbosch naar Valkenswaard. Zij is lang 8,50 ell.

*SUMATRA. Bl. 804, reg. 4, staat: 5° 20' en 5° 32' Z. B. leet: 8° 20' N. B. en 8° 32' Z. B.

†TEXEL. De wiermaaijerij, thans een belangrijk middel van bestaan, heeft in 1850 opgebracht 150,000 Ned. ponden, die voor 9000 guld. in den handel gebragt zijn.

*TIMO ligt niet op het eil. *Java*, maar op het eil. *Savo*.

TOGTSLOOT (DE), water, prov. *Overijssel*. — Over dit water ligt eene houten brug, lang 2,80 ell., bij het Harreveld, in den grooten weg van Zutphen op Goor.

†TORENTIJD beslaat eene oppervlakte van 53 bund. 66 v. r. 40 v. ell.

†UITWIERTERTIL ligt $\frac{1}{2}$ u. N. W. van Delfzijl.

*VEENEBRUG (DE) of VAN VEENSBRUG is eene ophaalbrug met steenen landhoofden over de Wold-Aa, lang 8 ell.

*VEENENDAAL, vl. Aldaar wordt eene nieuwe synagoge gebouwd, waaraan den 9 Julij van dit jaar (1851) de eerste steen gelegd is.

VEENHOOPSBRUG, ophaalbrug, prov. *Drenthe*, gem. *Smilde*, 5 min. Z. W. van de kerk, over de *Smildersvaart*, in den grooten weg van Assen naar Zwolle, lang ongeveer 12 ell.

VEENSBRUG (VAN-), brug, prov. *Drenthe*. Zie VEENSBRUG (DE) W. en A.

VEEN-EN-FEENSTRA'S-BRUG (VAN-DER), ophaalbrug, prov. *Drenthe*, gem. *Smilde*, 5 u. N. O. van de kerk, over de van-der-Veen-en-Feenstra's-Wijk, in den grooten weg van Assen naar Zwolle, lang 5 ell.

VEEN-EN-FEENSTRA'S-WIJK (VAN-DER-), zijtak van de *Smildersvaart*, prov. *Drenthe*, welke in eene zuidoostelijke rigting uit die vaart naar de Molenwijk loopt, zij draagt vermoedelijk den naam gedeeltelijk naar den verdienstelijken Burgemeester van Leeuwarden THUIS FEENSTRA die in den omtrek eigendommen bezat.

VIERHOLTEN, voorm. bosschen op de *Veluwe*. Zie QUATROFONSTI. W.

VLOOSWIJK-EN-DE-HAAR, pold., prov. *Utrecht*. Zie WULVENHONST. W. en A.

†WALCHEREN of LA SOLITUDE, is groot 1 v. r. 80 v. ell.

WENTGER, naam, welken de ländlieden geven aan het d. WINTGER, grooth. *Luxemburg*. Zie WINTGER. W.

†WERENDIJKKE beslaat, volgens het kadaster, 62 bund. 58 v. r. 5 v. ell.

†WESTERVOORTSCHE-WAARDEN (DE) palen Z. W. en N. aan den IJssel, O. aan de gem. Duiven; beslaan 74 bund. 95 v. r.

†ZUIDKADE heeft 1 zaag- en 1 papiermolen, van welke 1 zaag- en 4 papiermolens onder *Broek v. a.*, de overige onder *Zuid-Wed-dinzeven*.

N A B E R I G T.

Na het voltoojen van het Aanhangsel op het Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden, achten wij ons verplicht een woord over de bewerking daarvan in het midden te brengen.

*Wij hebben gemeend, ten einde het naslaan daarvan gemakkelijker te maken, alle de verbeteringen te brengen onder het woord waartoe zij behooren, en hebben tevens, om te doen zien wat geheel omgewerkte artikelen waren, die met eene § geteekend; terwijl voor die, waarin slechts verbeteringen worden opgegeven, een * geplaatst is. De geheel nieuwe artikelen zijn ongeteekend gebleven en daardoor dan ook ligtelijk te onderscheiden.*

Sommigen hebben aanmerkingen gemaakt, dat wij in dit Aanhangsel de reeds vroeger achter de eerste deelen gevoegde Bijvoegsels en Verbeteringen hebben opgenomen; maar, behalve dat dit, indien wij het niet gedaan hadden, het naslaan van het werk uiterst moeilijk zou gemaakt hebben, kwamen daarin zaken voor, die sedert het afdrucken daarvan ook al weder veranderingen hadden ondergaan, waarom ons die opneming onvermijdelijk voorkwam. Anderen hebben zich verwonderd over de uitgebreidheid van dit Aanhangsel, maar deze verwondering moet zeker verminderen, wanneer zij bedenken, welk eene menigte veranderingen er al in een tijdsbestek van vijftien jaren op onderscheidens plaatsen in ons vaderland zijn voorgevallen; terwijl bovendien ook vele het gevolg zijn geweest van het te laat inkomen der gevraagde inlichtingen. Aan deze laatste omstandigheid is het dan ook te wijten, dat wij ons genoodzaakt hebben gezien, na het Aanhangsel nog eenige Bijvoegsels en Verbeteringen te laten volgen, welke wij meenden onze intekenaren niet te mogen onthouden, indien wij althans

het werk zoo volledig mogelijk wilden maken. Ten einde men echter kunne weten, welke der daarin voorkomende veranderingen betrekking hebben op het Woordenboek en welke op het Aanhangsel, zijn de eerste met een *, de andere met een † geteekend; terwijl de geheel omgewerkte art. van het Woordenboek daarin met eene § en die van het Aanhangsel met een ° voorkomen. De uitgebreidheid, welke dit laatste heeft bekomen, heeft ons doen besluiten, daarbij eenen afzonderlijken titel te voegen, opdat men dit deel in twee stukken zou kunnen laten binden, hetgeen ongetwijfeld ook het naslaan gemakkelijker zál maken.

Alzoo dan nu onzen arbeid voltooid hebbende, gevoelen wij ons gedrongen nogmaals onzen hartelijken dank te betuigen, in de eerste plaats aan onze geachte medearbeiders, wier namen vroeger door ons zijn opgegeven, van welken echter de Heeren A. F. LAMMENS, J. VAN WIJK ROELANDSZ., Mr. H. O. FRITH, A. DE GEUS en Mr. C. P. E. ROBIDÉ VAN DER AA, tot onze grievende smart de voltooiing niet mogten beleven van eenen arbeid, waarin zij met zoo veel ijver ons zijn behulpzaam geweest. Almede moeten wij onze erkentelijkheid wijden aan schier alle Burgemeesters der gemeenten in ons rijk, van welke slechts zeer weinigen in gebreke zijn gebleven onze aanvragen om inlichtingen te beantwoorden, en eindelijk aan onderscheidens Predikanten van verschillende gezindten, vele Pastoors' en andere R. K. Geestelijken en menig ander persoon, die ons zoo volvaardig door hunne medewerking verplicht hebben. Dat toch onze arbeid die graad van volledigheid bekomen heeft, welke daaraan zoo vaak wordt toegekend, hebben wij grootelijks aan hunne hulpvaardigheid en belangloozen ijver voor de wetenschap te danken.

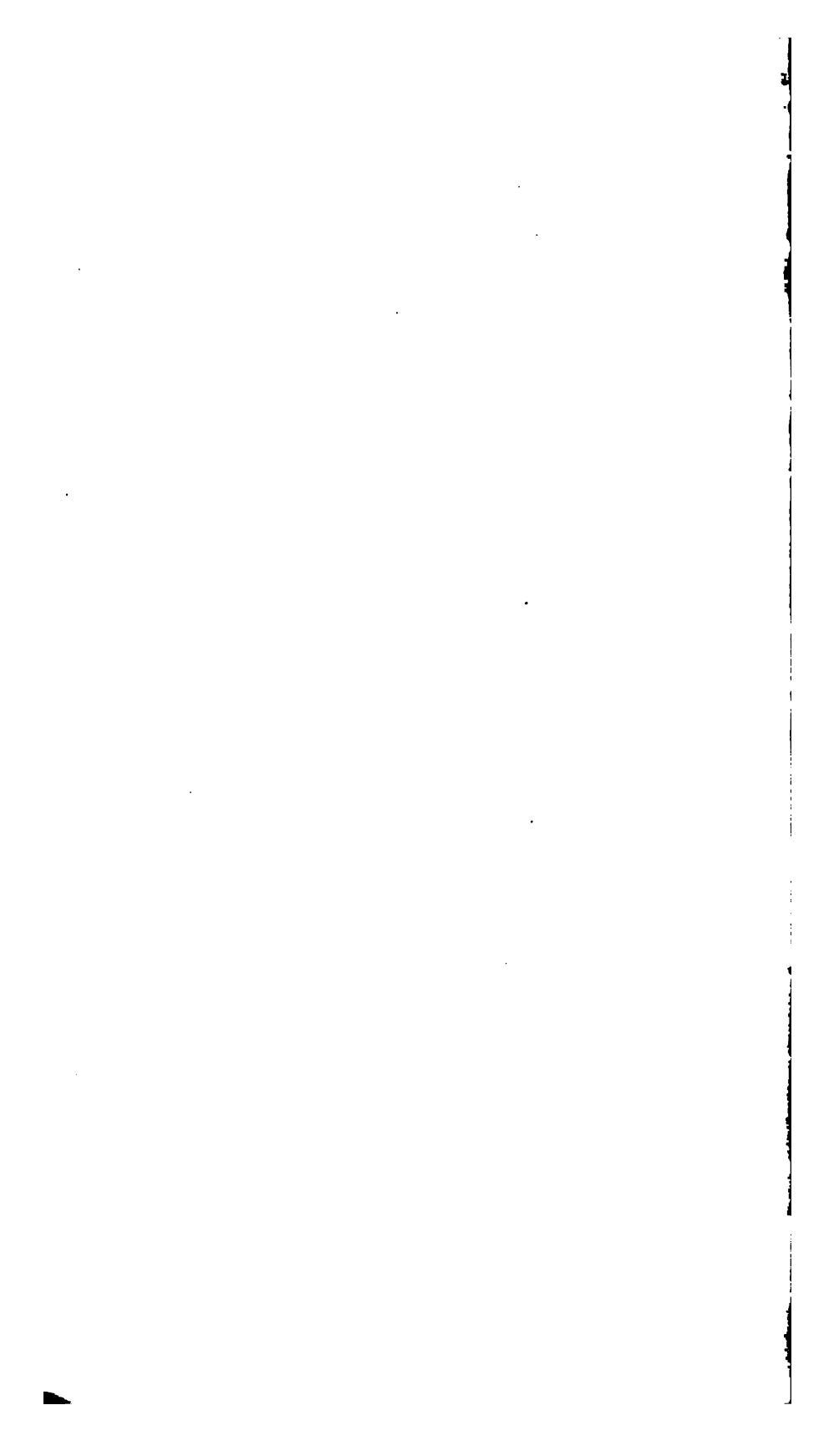
Gorinchem, Julij 1851.

A. J. VAN DER AA.

~~*****~~

3

1. The first part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice G. D. Ritchie, Chief Justice of the Supreme Court of the Province of Ontario" and "The Hon. Mr. Justice J. A. Wilson, Chief Justice of the Supreme Court of the Province of Quebec".

